WiMBP
Opole

w Opolu

II

10 st.

Akc VI Nr 311/14/62 C

ACTA ERUDITORUM

ANNO M DC LXXXIX

publicata,

ac

SERENISSIMO FRATRUM PARI

DN. JOHANNI GEORGIO IV

Electoratus Saxonici Hæredi,

&

DN. FRIDERICO AUGUSTO,

Ducibus Saxoniæ &c. &c. &c.

DICATA.

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Potentissimi Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ.

Prostant apud J. GROSSIUM & J. F. GLEDITSCHIUM.

Typis CHRISTOPHORI GÜNTHERI.

Anno MDC LXXXIX.

SERENISSIMIS PRINCIPIBUS
AC DOMINIS

DN. JOHANNI GEORGIO IV

Electoratus Saxonici Hæredi,

&

DN. FRIDERICO AUGUSTO,

Ducibus Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ & Montium, nec non Angriæ & VVestphaliæ, Landgraviis Thuringiæ, Marchionibus Misniæ, Superioris item & Inferioris Lusatiæ, Comitibus Principalibus Hennebergicis, Comitibus Marcæ, Ravensbergæ & Barbiæ, Dynastis in Ravenstein &c.

DOMINIS NOSTRIS CLEMENTISSIMIS.

WBP Oppeln

Ujus Operis priora Volumina consecrare Vobis, SERENISSIMI PRINCIPES, olim non dubitavimus: ejus Octavum Tomum dum Excelsissimis Nominibus Vestris inscriptum imus, temeritatis fortasse alicujus, aut intempestivi minimum propositi notam incurrere possemus. Eratis, CLEMENTISSIMI DOMINI, cum adornare hæc Eruditorum Acta primum instituissemus, ea ætate, quam in litterarum studiis consumere Principes etiam juventutis minime indecorum ducunt; futurumque nos credebamus, ut hoc novorum librorum inventorumque Recensu indoles Vestra ad excolendas litteras ingenuas, a quibus cæteroquin minime abhorrebat, magis atque magis incitaretur. Neque spe concepta nos excidimus. Juventam enim omnem non ingenii minus, quod felicissimum ac plane divinum Vobis obtigit, quam corporis honestissimis exercitationibus exegistis; neque postquam virili ætati propius admoti peregrinationes obire, ac exteras perlustrare regiones sategistis, alienum a litteris animum ostendistis unquam. Verum ex quo tempore nonnisi Martem spirare, & justa bellandi cupiditate ardere velut cœpistis, subtimendi habere causam Musæ nostræ, nec sine trepidatione quadam adrepere Vobis, visæ sunt. Tametsi enim excelsus quisque animus nunquam non ad arma tractanda & rem omnem in usu militari positam cognoscendam, pronus deprehenditur: fervor tamen iste, bellicæq; rei studium, quorum illustria documenta hoc ipso anno Orbi præbuistis, inusitata prorsus erant, & fortasse sine exemplo. Nam POTENTISSIMUM quidem PARENTEM VESTRUM, DOMINUM NOSTRUM CLEMENTISSIMUM, in campum Martium denuo proditurum, ex facili conjiciebamus. Quemadmodum enim, cum vergente anno superiore Germaniam nostram, defensoribus tum fere vacuam, solaque innocentia sua & inducia-

rum fide securam, Galli præter omnem expectationem invasissent, HEROS ille SAXONICUS superbo hosti primus vim ac robur exercitus sui opposuerat, hostiliumque armorum cursum inhibuerat, amplissimis Imperii provinciis ac civitatibus præsentissimo, quod imminebat, periculo ereptis: ita & hoc præsenti, in depellendo longius a finibus Imperii truculento hoste, & Moguntia cumprimis, ubi arcem & horreum belli constituerat, istius faucibus eripienda, suas etiam partes cum admiratione omnium, & gloria sua immortali, gesit explevitque. Ast de Vobis, CELSISSIMI PRINCIPES, nihil obstare videbatur, quominus alia expectaremus omnia. Nam Tu, SERENISSIME ELECTORATUS HÆRES, Potentissimi Parentis vice in gubernandis hisce provinciis, quod facere summa cum dexteritate ac prudentia cœperas, fun-

functurus porro, ac desideratissimi PATRIS PATRIÆ absentia anxios subditos, gratiosissima præsentia Tua solaturus videbaris. Te vero, SERENISSIME FRIDERICE AUGUSTE, cum eo ipso tempore, post peragratam felici itinere Galliam, Hispaniam, Lusitaniam, peregrinationi per Italiam incumberes, quotusquisq; credidisset ex illo Orbis Paradiso, cujus mediam vix partem perlustraveras, derepente rediturum in Germaniam, Italiæque delicias cum vita castrensi, aspera illa, rigida & permolesta, commutaturum? Prævaluit nihilominus apud Utrumq; Vestrum, DOMINI CLEMENTISSIMI, armorum studium, ut insuper habitis omnibus, quæ morari Vos aut retinere potuissent, honestissimæ militiam auspicandi occasioni, cujus tyrocinia sub Paterno ductu ac disciplina posuisse non minori gloriæ quam fructui Vobis futurum esse videbatur, deesse nolueritis. Quod desiderium Vestrum cum tandem PARENS Optimus habuisset ratum, næ & pietatis suæ erga AUGUSTISSIMUM CAESAREM, & amoris erga Sacrum Imperium, omni Posteritati admirandum monumentum erexit, quando eodem tempore pro salute publica, & Caput suum sacrosanctum, & Serenissimæ Domus pignora ac munimenta, Filios dilectissimos, & instructissimum denique exercitum, periculo haud levi, quod metuendum utique ab hoste erat, non per insidias minus agere quam aperto Marte grassari sueto, nullus dubitavit

expo-

exponere. Vestra vero illa, SERENISSIMI PRINCIPES, ad hauriendam rei militaris ex ipso usu scientiam propensio, vigorque ille, quem in expugnatis Moguntiæ mœnibus præsenti ubique ac intrepido animo omnibus approbastis, in eam facile mentem adducere nos poterat, ut consenuisse quodammodo & exstinctum in Vobis esse affectum singularem vereremur, quo Musas humaniores prosequi consueveratis; quodque nunc devotissimo cultu offerimus chartaceum munusculum, si non rejectum, at frigide quadantenus exceptum iri. Sed quicquid id timoris vani est facessat procul. Servari enim a Vobis, DOMINI BENIGNISSIMI, litteris ingenuis, earumque cultoribus benevolentiam pristinam illibatam, argumentis adeo illustribus habemus cognitum, ut nullus supersit de eo dubitandi locus. Neque ignorari a Vobis potest, quantum emolumenti ad illos etiam, qui arma non gregarii militis in modum, sed cum imperio tractant, ex cultura optimarum artium redundet. Alexandrum *certe* Magnum, *at quantum Heroem! nunquam non in expeditionibus bellicis Iliadem* Homeri *habuisse nostis comitem; quam* τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον, *hoc est, militaris virtutis viaticum dicere is non temere solebat.* Xenophontis *etiam de Institutione Cyri libros in ipsis castris, inter classica & sonitus tubarum, legisse meministis* Scipionem, *ad imaginem optimi Principis, qualis in illis proponitur,*

se to-

se totum componentem. Neque hoc ipso Actorum *fortean Volumine nulla plane continentur, quæ militaribus etiam viris esse queant usui. Itaque pari, qua olim, ut animorum devotione, ita & fiducia, hunc quoque Actorum Eruditi Orbis Tomum CELSISSIMIS SERENITATIBUS VESTRIS dicamus, manuq; humillima offerimus; Divinum Numen venerati, ut Germaniæ nostræ interna quies ac aurea tranquillitas inconcussa semper constet, POTENTISSIMOque PARENTI Vestro, DOMINO nostro INDULGENTISSIMO, ditionibus, quæ nuper ad Eum summo liquidissimoque apud omnes, extra studia partium positos, jure devolutæ sunt, pacate frui, adeoque tantorum in Imperatorem ac Imperium meritorum vel hunc qualemcunque fructum consequi liceat; adversus quoscunq; vero externos hostes felicissimis porro utamur armorum successibus, ut una semper victoria instrumentum sit alterius, Sacrumque hoc Imperium decus suum pristinum omni ex parte recuperet & constantissime tueatur.*

Dabamus Calendis Decembr.
A. 1689.

SERENISSIMARUM CELSITUDINUM
VESTRARUM

subjectissimi

ACTORUM COLLECTORES.

N. I.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii Anni M DC LXXXIX.

HELENÆ LUCRETIÆ CORNELIÆ PISCOPIÆ, Virginis pietate & eruditione admirabilis, Ordini D. Benedicti privatis votis adscriptæ, OPERA, quæ quidem haberi potuerunt.

Parmæ, typis Hippolyti Rosati, A. 1688, in 8.

INter doctissimas seculi hujus fœminas referri meruit Virgo illustrissima *Helena Lucretia Cornelia Piscopia*, Johannis Baptistæ Cornelii, Divi Marci Procuratoris apud Venetos, filia. Hujus Opera tam Latina, quam Italica editurus D. Benedictus Bacchinus, Monachus Casinas clarissimus, vitam Helenæ tanquam eximium antepagmentum præmittere illis voluit. Equidem vitam ejusdem Italico idiomate conscriptã superiore A. 1687 jam ediderat Vir Doctissimus *Maximilianus Deza*, Congregationis Sanctissimæ Matris Dei alumnus. Bacchinus autem, cum dignã omnino censeret hanc vitam, quæ lingua ubiq; gentium nota celebraretur, Latine eandẽ reddidit, ita quidem, ut ea, quæ fusius memoraverat Deza, in compendiũ redegerit, & quæ minus tacta ab illo fuerant, suis commode locis inseruerit. Gens, e qua Helena oriunda est, (placet enim compendium Bacchini adhuc magis compendifacere,) est Corneliorum apud Venetos, quæ originem debere creditur Corneliis florente olim Roma & ipsis florentissimis, inprimis C. Cornelio, qui Patavii Cæsaris de Pompejo victoriam per aves prædixerat. Ea sede in Venetiis recens conditis semel fixa, & opibus, & potentia, & fama immane quantum effloruit, e qua & fuit Cornelia Catharina Marci filia, cujus beneficio olim regnum Cypri Reipublicæ Venetæ acces-

sit. Gens eadem Piscopia dicta a feudo Piscopiæ, quod habuit. Est autem Piscopia, quæ & Episcopia scribitur, Telos insula, ut hodie audit, quæ in Carpathio mari non longe a Rhodo sita est. Nata est Helena Cornelia Piscopia A. 1646 d. 5 Junii, styli novi, Parentibus illustrissimis Johanne Baptista jam dicto, & Johanna, Procuratoria dignitate apud Venetos conspicuis, usque adhuc superstitibus. In ipsa tenera ætate non indolis tantum divinæ, sed & virtutum scintillas de se emisit, pietatis inprimis Christiana fide dignæ, & mentis ab omni mundo muliebri abhorrentis. Nacta præceptorē *Johannem Baptistā Fabrīs*, felicissimæ memoriæ mox edidit specimina, suasuque ideo ejusdem Fabris septennis literarum studio a parentibus fuit consecrata; & in Grammatica quidem Latina instituta est a *Johanne Valesio*, D. Marci Canonico, & D. *Bartolotto*; in Græca vero a *Fabrīs* jam dicto, & post fata hujus ab Abbate *Aloysio Gradenico*, natione Græco, & publicæ Venetiarum bibliothecæ Præfecto; nec defuerunt ei postdeinceps magistri linguæ Hebraicæ, Græcæ item vulgaris, ut & Hispanicæ, & Gallicæ atque Arabicæ. Addidicit etiam has brevi temporis spatio, nec scribere tantum tot idiomata, sed loqui etiam expromte potuit; quibus & studium Calligraphiæ plane singulare addidit. Amavit tamen linguam inprimis Græcam, quod nec ipsa differi in præfatione quadam potuit. Vacabat autem non linguis tantum atque artibus, sed & pietati cum maxime; & quoniam inter pias meditationes scitissimi juvenis Aloysii Gonzagæ vitam evolvens legerat, illum die Conceptionis B. Virginis perpetuæ castitatis voto se adstrinxisse, & ipsa eodem recurrente die eodem voto, anno ætatis XI necdum completo, se adstrinxit, confessariumque elegit *Carolum Franciscum Bosellum*, a quo in Mathematicis linguisque non minus, quam in studiis pietatis fuit formata. Ad altiora ut progrederetur, Theologiæ studio præmisit conjunxitque Philosophicum, ducemque in hoc nacta est *Carolum Rinaldinum*, Patritium Anconitanum & Philosophiæ Magistrum, qui tres Mathematum artis analyticæ partes edidit; in illo vero D. *Hippolytum Marchetum Camertem* Oratorii presbyterum, atque ut excellenti plane erat ingenio, ita in utroq; studio ad stuporem usque profecit. Profectuum philosophicorum vel illud luculento indicio est, quod tanquam virgo exemplo plane novo, certe

certe raro, laurea Magisteriali redimita a philosophis Patavinis fuerit. Castitatis voto licet adstricta, ad splendidum tamen tori ac nuptiarum consortium a parentibus evocabatur, cumque votum semel factum obstare diceret, dispensatio a Pontifice R. per Breve, ut vocant, impetrabatur. Helena autem in has angustias redacta, in consilium accito D. *Cornelio Codanino* Veneto, Benedictini ordinis, & Casinensis Congregationis &c. Benedictinis Sanctimonialibus privato voto solenniter se adscribi fecit, & *Scholasticæ* nomen monasticum Lucretiæ addidit, regulasque deinceps ordinis sui, quantum seculi species pateretur, observavit. Quia vero non linguas tantum 7 callebat, sed & Philosophiæ ac Theologiæ, imo & Musicæ, Mathematices & Astronomiæ erat gnarissima, a patre ad Doctoratum Philosophicum solenniter assumendum incitabatur. Ea renuebat quidem primitus, & votum suum denuo prætexebat; obedientiam tamen urgenti patri ut ne denegaret, Patavii in Basilica Matricis Ecclesiæ Patavinæ, cum ex cathedra eam in rem extructa (nam publicæ scholarum ædes tantæ multitudini spectatorum, quæ undique confluxerat, capiundæ erant impares) textum e Philosopho aliquem disertissime exposuisset, VII Kal. Julii, artium liberalium & Philosophiæ Magistra ac Doctrix quam solennissime, & rarissimo plane exemplo renunciata est. Recepta quoque deinceps est in ordinem Academicorum quorundam, quales in omnibus Italiæ nobilioribus oppidis clarent, Intronatorum puta Senensium, Dodonæorum & Pacificorum apud Venetos, apud quos & non semel sermones habuit, Recuperatorum Patavinorum atque aliorum. Celeberrimum sic nomen & monstrum quoddam sine vitio facta, magni æstimata est a summis Principibus, ab Imperatore videlicet Leopoldo, & Carolo V Lotharingiæ Duce, imo & literis salutata ab Innocentio XI, R. P. & Johanne III Poloniæ Rege, magnisq; Principibus aliis, visitatione etiam in ædibus suis honorata a tribus Cardinalibus, Landgravio Hassiæ, Bullionio & Estreensi. Studiis autem intentissima cum fuisset semper, sonticum nacta corpus conflictari cum morbo non uno necesse habuit; & quidem jam cum febri scorbutica, jam cum purpurea, jam cum corporis malis aliis, jam cum tabe lenta; quibus cum pestilens tandem bubo supervenisset, qui plane incurabilis erat, d. 26 Julii A. 1684, cum annos in his ter-

ris 38 exegiſſet, defecit. Corpus exanime Caſinenſium Monachorum habitu fuit indutum, interula videlicet lanea, & nigro deſuper cucullo. Scapulis epomis doctoralis impoſita, caputq; duplici corona redimitum, altera ex liliis in virginitatis ſervatæ indicium, altera e lauris, ut laureæ magiſterialis argumentum eſſet. Funus elatum eſt quatuor Philoſophiæ magiſtrorum præclariorum humeris, & cadaver in templo D. Juſtinæ tota Italia celeberrimo tumulatum eſt, habita a nobili viro Campolongho de Campolonghis laudatione funebri. Tumulo tale inſcriptum eſt epigramma, cujus autor D. Jo. Hieronymus Textoris, Monachus & Theologus Patavinus eſſe creditur:

D. O. M.
HELENÆ LVCRETIÆ CORNELIÆ
PISCOPIÆ
JO. BAPTISTÆ D. M. PROCVRATORIS
FILIÆ
QVÆ MORIBVS ET DOCTRINA
SVPRA SEXVM, ET LAVREA
AD MEMORIAM POSTERITATIS INSIGNIS,
PRIVATIS VOTIS, CORAM CORNELIO CODANINO
ABBATE S. GEORGII MAJORIS EMISSIS,
S. BENEDICTI INSTITVTVM
AB INEVNTE ÆTATE COMPLEXA,
ET RELIGIOSE PROSEQVVTA,
IN MONACHORVM CONDITORIVM,
VT VIVENS OPTAVERAT, POST
ACERBA FATA
ADMISSA EST. MONACHI H. M. P. P.
ANNO D. 1684.

Plura adhuc addidit Bacchinus de moribus ejus ac vita monaſtica, nec non de ejus extremis, quibus evocatus ab ea D. Petrus Paulus Caldenus Ravennas, Scholaſticarum antehac Profeſſor, nunc totius Ordinis Comprocurator, in Monaſterio Parmenſi Theologus, adfuerit.

Sed ad opuſcula tandem ipſa hujus Helenæ poſt vitam ejus ex Bacchino compendifactam, deveniendum eſt. Hæc inter primum obtinent

obtinent locum *Academici Diſcurſus* ſeu problemata aliquot in conventibus Academicis Italico ſermone ab ea reſoluta. Sequuntur Inſcriptiones aliquot Latinæ, ſeu Magnorum Virorum elogia ab eadem ſcripta, quorum I. eſt D. Cæſaris Cardinalis de Eſtrees; II Innocentii XI, P. M. III Invictiſſimi Rom. Imp. Leopoldi I; IV Johannis III, Poloniæ Regis; V Caroli Lotharingiæ Ducis; VI Sylveſtri Valerii, D. Marci Procuratoris, & Patavini Archilycei Moderatoris, tanquam Academiæ Recuperatorum Patroni. Tertiam hujus libri partem conſtituunt Helenæ ac illuſtrium Virorum epiſtolæ Italicæ ac Latinæ. Ad Helenam hic ſcriptæ reperiuntur epiſtola Latina Innocentii XI R. P. & Italica Johannis III Regis Poloniæ, & quatuor Italicæ & una Latina Cardinalis Bullionii, nec non una Italica Sebaſtiani Foſcarini, duæ Latinæ Ludovici Eſpinæi Sanlucii, duæ item Caroli Catonis Curtii, & una Joh. Baptiſtæ Beccii Abbatis Caſinenſis; Helenæ autem ipſius duæ ad patrem Joh. Baptiſtam Cornelium Piſcopium, una ad D. Antonium Guilielmum de Eſte, una ad Joh. Baptiſtam Beccium Abbatem Caſinenſem, eæque omnes Latinæ. Epiſtolis hiſce annexus eſt tractatus myſticus, ſeu Colloquium Chriſti noſtri Redemtoris cum anima devota. Hic compoſitus fuerat a D. Johanne Laspergio Carthuſiano in lingua latina; & poſtea in Hiſpanicum idioma translatus a F. Andrea Capiglia, Monacho de Certoſa. Sed Helena devotiſſimis hujus libri meditationibus capta, eundem Italico ſermone reddidit, & Johanni Paulo Olivæ, Societatis Jeſu Generali dedicavit, qui & Helenam hanc magni æſtimavit, ut ex epiſtolis ejus publici juris factis ſat abunde eluceſcit.

THE COUNCIL OF TRENT EXAMIN'D and diſprov'd by Catholick Tradition.

id eſt:

CONCILIUM TRIDENTINUM, AD TRADITIONEM Catholicam examinatum ac reprobatum; opera & ſtudio *Eduardi Stillingfleet.*

Londini, impenſis Henrici Mortlock, 1688, in 4.

Συγκαταβάσει erga Pontificios utuntur Proteſtantes, cum fidei Chriſtianæ dogmata ad Traditionis Catholicæ trutinam expendi patiuntur. Dum enim illi, deficientibus probationibus ex Scriptura ſacra petitis, ad Traditionem, tanquam ad ſacram anchoram confugiunt, hi ut iſtam quoque illis extorqueant, merito nituntur.

Præſtitit id, poſt alios innumeros, clariſſimus eccleſiæ Anglicanæ Theologus EDUARDUS STILLINGFLEET. Conſtituit autem celeberrimus Vir oſtendere, partim, quod non detur Traditio catholica circa potiora controverſiarum antipapærum capita, prout ea in *Concilio Tridentino* deciſa ſunt, partim, quibus gradibus quave occaſione dogmata illa aut ritus, de quibus controverſamur, in eccleſiam irrepſerint. Hac fini tria præmittit Poſtulata: (1) Traditionem *catholicam* eſſe, quæ a ſanioribus eccleſiæ membris univerſaliter recepta ſit. (2) Traditionis authoritatem a ſola certitudine deductionis materiarum fidei *ab ipſo ſeculo Apoſtolico* petendam eſſe. (3) Theologos Catholicæ Eccleſiæ non potuiſſe non exploratum habere, quid *ipſorum ævo* Traditionis catholicæ nomine venerit.

Seligit dein controverſias *ſex*, ſuaque illas methodo dirimit, ac omnium primo aggreditur Decretum Tridentinum, TRADITIONES ESSE NORMAM FIDEI, ÆQUALEM SCRIPTURIS SACRIS. Hoc ex traditione catholica haudquaquam hauſtum eſſe, *Stillingfleetus* probat, tum ex eo, quod *Bertanus* Fanenſis & *Naclantus* Claudiæ Foſſæ epiſcopi, in ipſa Synodo Tridentina huic Collegarum opinioni (teſte *Pallavicino* H. C. T. l. 6. c. 14. n. 3. 4.) acriter contradixerint, id quod facere veriti fuiſſent, ſi eam in rem catholicam haberi traditionem ſuſpicati fuiſſent; tum ex quindecim Romanenſium *Theologorum*, concilio antiquiorum, teſtimoniis, itemque octo locis *Corporis Canonici*, quibus Scripturam unicam fidei regulam eſſe aſſeritur; porro ex veteribus Latinæ Eccleſiæ *Officiis*, ubi Miniſter conſecrandus ſpondet, doſturum ſeſe ad Scripturæ Sacræ ductum, de Traditionibus nec interrogatus nec ſtipulatus quicquam; e *Patribus* denique, ſigillatim *Vincentio Lirinenſi* & *Baſilio Cæſareenſi*, quos, utut magnifice de Traditione loquantur, hanc tamen pro regula fidei a Scriptura Sacra diſtincta venditare nunquam auſos

auſos fuiſſe, demonſtrat Noſter. Dogmatis deinde hujus ortum hoc modo exponit: In Concilio *Nicæno II* a. 787 cultus imaginum religioſus adſtruendus erat. Hoc quia ex Scripturis fieri non poterat, ex Traditionibus fiebat, hunc in finem proterve confictis. Reſcindebant equidem Eccleſiæ occidentales, in Synodo cumprimis Francofurtana, conciliabuli illius acta: mox tamen tum iconolatria, tum probandi eam methodus, in Occidente quoque frequentatæ fuere. Hactenus vero *Facienda* tantum traditione ſtatuminabantur. At cum *Lateranenſe concilium IV.* a. 1215 varia *Credenda ἀγράφα*, & in his transſubſtantiationem, Chriſtiano orbi obtruſiſſet, ac inter cæteros Theologos *Johannem Duns Scotum* ea propugnare oporteret, ad traditiones ille *ἀγράφους* recurrendum, earumque beneficio dogmata, quæ *implicite* in Scripturis latere dicebantur, eruenda ac *explicite* tradenda eſſe, ratus fuit. Verum enim vero paucos habuit ſequaces, antequam Concilii *Conſtantienſis* Patribus idem *σαφὲς φάρμακον* placitis ſuis adhibere viſum fuiſſet, a. 1414. His enim magiſtris edocti Tridentini, ſesquiſeculo poſt decrevere, *Traditiones & Scripturam Sacram pari pietatis affectu recipiendas eſſe.*

Progreditur deinceps Auctor ad *CANONEM SCRIPTURÆ V. T.* quem *Tobia*, *Judith*, *Sapientia Salomonis*, *Eccleſiaſtico*, *Maccabaicis*, *Baruche* auctiorem reddidere Tridentini; & fruſtra pro iis ad Traditionem provocatum iri, pronuntiat. Talis enim ſi extitiſſet, *Bertanus*, *Seripandus*, *Madruccius* haut quaquam canonem Judaicum retinendum eſſe, in ipſo Concilio ſtatuiſſent. Sed tantum abeſt, ut traditio hanc in rem catholica extiterit, ut potius perpetua univerſi Orientis traditio, totque teſtimonia quamplurimorum Occidentalium *Innocentio I.* & *Gelaſio* Papis contradicentium, argumento in contrarium eſſe queant. Quinque autem gradibus (juxta Stillingfleeti calculum,) ad canonizationem Apocryphorum itum fuit. (1) Patres ea allegarunt & laudarunt, quamvis ad credendorum normam ea nullatenus adhiberent. (2) Mos in eccleſiis nonnullis invaluit, publice ea, non ut canonica, ſed ut pia utiliaq; ſcripta prælegendi. Quoniam vero a. 352 Concilio Laodiceno cautũ fuerat, ne alii, præter canonicos, libri prælegerentur, Carthaginenſes Patres collegerunt a. 397, libros illos controverſos pertinere ad

canonem,

canonem, eo quod prælegi ſueviſſent. Rem tamen nondum determinarunt, ſed ulteriori examini *Bonifacii* aliorumque epiſcoporum transmarinorum ſubjecere. (3) Diſtingui cœpere ab Apocryphis, quo nomine tunc quandoque libri hæretici aut ſuppoſititii veniebant. (4) *Gelaſius* una cum LXX. epiſcopis ea recepit in Canonem. Pauci tamen ex Italis, Hiſpanis, Gallis, Germanis, Anglis decreto Romanæ eccleſiæ aſſurrexere, *Hieronymi*que authoritas potior iis habita authoritate papali. (5) *Eugenius IV* Canonis partem illa eſſe, *Armenios* in *Inſtructione* ſua iterum docuit. Nihilominus *Antoninus* Florentinus Archiepiſcopus, itemque Cardinales doctiſſimi *Ximenes* & *Cajetanus*, & quotquot concilii *Conſtantienſis* decreta religioſe obſervabant, ad Judaicum modo V. T. canonem fidei capita exigenda eſſe ſentiebant. Tridentinos ergo manere debebat gloria, abſolute tandem ac ἀναντιῤῥήτως decernendi, *res fidei æque bene ex recens-canonizatis illis, quam* γνησίως *canonicis V. T. libris probari poſſe.*

Tertio de *LIBERO USU SCRIPTURÆ IN LINGUA VERNACULA* prohibito in concilio Tridentino agitur, evinciturque, interdictum illud catholicæ traditioni nullatenus ſuperſtrui. Si enim hæc unquam in eccleſia extitiſſet, Biblia nunquam in Latinam linguam (quamdiu vernacula erat,) aut quasvis alias vernaculas linguas converſa, & a quolibet Chriſtiano impune & pro lubitu lectitata fuiſſe. Hoc autem factum eſſe, *argumento per inductionem* omnium orbis Chriſtiani partium, probat Author. Narrat deinde, ut Latina lingua ſenſim toto paſſim Romano orbe vernacula eſſe deſierit, utque Germani & Anglo-Saxones *Biblia* & *liturgiam*, Franci *Homilias Latinas* in vernaculam ſuam transfuderint, ipſisque Slavis, ne Bulgarorum exemplo, moroſitatis Papalis pertæſi, Græcæ Eccleſiæ accederent, *Biblia vernacula* facile indulſerit Romanus Pontifex. Aſt paulo poſt ad Bibliorum prohibitionem propius acceſſum fuit, cum *Gregorius VII* Bohemorum Regi uſum *divinorum officiorum* in lingua Slavica concedere nollet, & Latina officia, ceu ſubmiſſionis ſedi Romanæ debitæ ſignum, abrogari, ſevere vetaret. Tandem, cum *Innocentii III* auſpiciis, in concilio *Lateranenſi IV* Inquiſitio hæreticæ pravitatis eſſet inſtituta, Hiſpani Gallique Inquiſitores mox Laicis univerſis, (quibus hactenus, modo opinionibus

nibus eccleſiæ fidem ſuam ſubmitterent, Innocentii indultu, uſu *divinorum officiorum* in lingua vernacula libere frui licuerat,) lectione Bibliorum V. T. in quacunque lingua interdixere, ſolius *Pſalterii*, *Breviarii*, *Horarumque* uſu, ſed in Latina tantum lingua, permiſſo. Ita patet, quibus gradibus ad prohibitionem S. Codicis proceſſerit Romana eccleſia, utque traditione catholica hac in parte tueri ſeſe nequeat.

Quarto de *MERITO BONORUM OPERUM* diſquiritur. Tridentini ſtatuunt, hominem bonis operibus *vere* (h. e. ex condigno) mereri gratiam divinam & ſalutem æternam. Longe aliter Theologi veteres Latini, quos magno numero allegat Stillingfleetus, ſimulque oſtendit, ut ſola Scholaſticorum ingenia hæc de Merito B. O. ex congruo aut condigno controverſia exercuerit, nec tanti habita olim fuerit, ut in Concilio aliquo ventilaretur: donec tandem Patres Tridentini opinati ſint, Thomæ Aquinatis ſententiæ ſub anathematis pœna eſſe ſubſcribendum. Liquet hinc, & hunc articulum catholicæ traditionis tibicine deſtitui.

Quinto NUMERUS SACRAMENTORUM vere ac proprie talium SEPTENARIUS, Tridenti determinatus, ſub examen revocatur. Traditionem igitur pro Pontificiorum opinione univerſalem nullam haberi, oſtenſurus Author, longam texit hiſtoriam litigiorum, quæ Theologis Latinæ Eccleſiæ & Canoniſtis inter ſe invicem, itemque Græcis & Latinis, quoad inſtitutionem, materiam, formam, effectum, numerum denique Sacramentorum interceſſerint. Arbitratur autem, Septenarium illum, præciſe definitum, primitus abs *Hugone a Sancto Victore*, (qui Sec. XII paulo ante *Petrum Lombardum* vixit,) inventum eſſe. Eaque propter confert ſententias antiquiorum, *Ruperti Tuitienſis*, *Fulberti Carnotenſis*, *Walafridi Strabonis*, *Rabani Mauri*, *Paſchaſii Radberti*, *Iſidori Hiſpalenſis*, *S. Ambroſii*, *Cyrilli Hieroſolymitani*, qui cum ex profeſſo Sacramenta recenſent, non niſi duo triave nominant; unde colligere facile eſt, ſeptem Sacramenta univerſis illis ne fando quidem audita. Provocat etiam ad teſtimonia *Chryſoſtomi*, *Cyrilli Alexandrini*, *Leonis Magni*, *Aur. Auguſtini*, qui Sacramenta N. T. *aquæ* & *ſanguine* ex Chriſti latere fluentibus ſignari ajunt; at duo illa ſigna non poſſunt non niſi duo ſignare ſacramenta, Baptiſmum nempe *aquæ*

pe *aquæ*, & cœnam corporis & *sanguinis* Domini. Ad septenarium autem illum hac occasione perventum esse, Stillingfleetus judicat: Primo observatum fuit, septenarium in sacrificiis & purificationibus Leviticis frequentissime reperiri, nec nullam analogiam inter ceremonias illas Leviticas & Sacramenta gratiam homini conferentia dari; congruum ergo esse visum fuit, ut & numero utcunque convenirent. Neglectum porro fuit discrimen inter Sacramenta proprie sic dicta, & inter ritus mysticos, imitandorum Apostolorum gratia in ecclesia servatos, quales sunt *Impositio manuum* in Ordinatione & Confirmatione, quodque non ultra secula dono miraculorum clara in usu esse debebat, *chrisma*, a Jacobo Apostolo, non ad expiationem reliquiarum peccati, sed ad ægri corporis curam commendatum. Denique Sacerdotes suæ existimationi, quin & commodo suo melius prospectum iri putarunt, si & extrema unctio & matrimonium inter sacramenta referrentur, singula vero sacramenta sacerdote ministro indigere, plebecula persuasum haberet.

Ultimo loco AURICULARIS CONFESSIO in controversiam venit. Cumque Tridentini pro ea allegent partim universalem consensum ecclesiæ, partim dictum *Joh. XX, 22 23*; Stillingfleetus ex non uniùs Doctoris Pontificii verbis monstrat, quanta inter præstantissimos Romanæ Ecclesiæ Theologos, ante Concilium Tridentinum defunctos, tum quoad confessionis ipsius auricularis institutionem ac necessitatem, tum quoad scopum dicti Johannéi, sententiarum divortia fuerint. Sub finem libri multus est in historia confessionis auricularis, cujus summa huc redit: Antiquitus ii, qui post baptismum publice & cum scandalo infirmorum peccaverant, per disciplinam ecclesiasticam adacti fuerunt ad publicam pœnitentiam, quæ *exomologesis* (Latine confessionem dixeris) appellari suevit, estque ab Auriculari Pontificiorum (quoad *causam impulsivam*, *modum* ac *obligationem*,) longe alia. Inventa namque fuit ad calumnias Gentilium (quibus ecclesia Christiana homicidarum & adulterorum colluvies audiebat,) ipso facto refellendas: nec toties, quoties vellent, sed semel duntaxat post baptismum, facinorosis indulta; nec ob singula peccata mortalia, sed ob publica tantum scandala imperata est; unde Veteres, quamvis semel iterumque lapsos ad exomologésin hinc que dependentem communionem ecclesiæ

clesiæ non admiserint, eos tamen a spe æternæ salutis, (si privatim & serio pœnitentiam egissent, extra communionem externam ecclesiæ constituti,) nequaquam excluserunt. Interim privatorum delictorum sibi conscii hoc consilii dari solebat, ut, si vellent, sacerdotem in illorum conscientiam admitterent, quo eo melius verbi divini medicinam ulceribus istis occultis applicare nosset. Erant tamen, qui nec publice profiteri erubescebant clam a se perpetrata; non quasi sine publica exomologesi remissionem a DEo obtinere desperassent, verum ut eo certiores essent de seria sua pœnitentia, cui nec eatenus humiliari grave esset. In privatim confitentium gratiam constitutus erat *Pœnitentiarius*. Sed hoc officii genus Constantinopoli ab Episcopo Nectario, circa seculi IV finem, sublatum fuit, cum Pœnitentiarius ea, quæ sub confessionis sigillo ei revelaverat matrona aliqua, evulgasset, id quod pluribus recenset, (adjecta ἐπιρρήσεις haud iniqua,) *Socrates Scholasticus* H. E. l. 5. c. 19. Quo facto quemlibet oportuit semetipsum probare; sique dignum se credidit, mysteriorum divinorum particeps fieri potuit. Abrogata ergo confessione privata, publica exomologesis aliquantisper adhuc, in Oriente æque ac Occidente, usitata fuit, quod (cum a multis in dubium vocetur) Stillingfleetus probat ex D. *Chrysostomo*, Nectarii successore. *Homilia* enim *82. in Matthæum* Ministris inculcat, ut notorios publicosque peccatores, nisi seriam eamque publicam pœnitentiam egissent, a communione S. Cœnæ arceant, aut si id facere vereantur, rem ad se deferant; vitam se potius amissurum, quam ut notorie indignus ad communionem admittatur, permissurum. Et in ejusdem *Liturgia* adhuc formula extat, qua Pœnitentes olim ante Eucharistiæ consecrationem templo exesse jubebantur. Abiit tandem & exomologesis publica in desuetudinem, eo quod delicatulis Christianis nimium gravis ac erubescenda videretur. *Johannes Jejunator* Episcopus Constantinopolitanus cumprimis, seculo VI author fuit gravi conscientia laborantibus, ut confessione auriculari mentem exonerarent. Idem in Occidente factum esse, inde patet, quod seculo IX variis Conciliis de collapsa exomologesi publica integritati pristinæ restituenda, sedulo consultatum fuit, licet frustra. Interim privata illa confessio ut utilis tantum commendabatur, non ut absolute ad salutem vel participa-

tionem S. Cœnæ neceſſaria exigebatur; quod tandem a Lateranenſibus ac dehinc Tridentinis patribus factum eſt. Cum autem poſt alios *Jacobus Boileau* in *Hiſtoria Confeſſ. Auricularis* (ad Acta a. 1684 p. 172 relata) *c. 29. p. 387.* regerat, *doctos piosque viros foviſſe varias falſas de confeſſione opiniones, quæ demum poſt deciſionem concilii hæreticæ & perniciosæ evaſerint*, Decanus Londinenſis avide hoc arripit, & ex hac *Decani Senonenſis* confeſſione hoc ſaltem elicit, non dari conſtantem, perpetuam, univerſalem traditionem circa confeſſionem auricularem; id quod ipſi hoc libello oſtendendum fuerat.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM Libri XVI ad Familiares, ut vulgo vocantur: ex recenſione Jo. Georgii Grævii, cum ejusdem animadverſionibus.

Amſtelodami, apud Henr. Wetſtenium, 1689, in 12.

Quas ante aliquot annos auguſtiorem in habitum compoſitas, variisque doctorum virorum annotationibus & integris Manutii commentariis inſtructas, curante doctiſſimo *Grævio*, conſpeximus Ciceronis ad Familiares epiſtolas; contractiori forma, non minus tamen nitido typo excuſas, jam haud ineruditus Bibliopola Batavus dedit. Nempe ut manibus eorum, qui Ciceronis ſcripta aſſidue ferunt, aptior redderetur liber, in quo præter verba & dictionem, queis Tullius cæteros omnes Latinos Scriptores longo poſt ſe intervallo relinquit, plurimum ineſt & ad publicas res & privatas judicii ac prudentiæ. Is ergo ut terſior extaret, poſt innumeras editiones, emendatiſſimam ex melioribus codicibus tam impreſſis quam manu deſcriptis adornatam ſuam, quam anno 1676 cum Commentationibus evulgarat, denuo recenſuit, cui meliorum Auctorum cultus ac nitor hodie debetur, ampliſſimus Grævius, minorique forma excudendam caſtigatiſſimam bibliopolæ tradidit: ſubjectis ad calcem operis Annotationibus ſuis, ex ampliori illa editione depromtis, paſſim tamen auctioribus, quibus loci obſcuri explanantur, vitioſi autem emendantur, Latinique ſermonis proprietas & elegantia aut illuſtratur aut vindicatur. Eundem in modum efformatæ *ad Atticum* epiſtolæ ut has, quas *ad Familiares* vulgo vocare ſolent

ſolent, ſequantur, ſed & omnia Ciceronis opera pari cura adornata tandem prodeant, tamque emendata conſpiciantur, rei literariæ bono, & eorum qui Ciceronem unice in deliciis habent, commodo, a celeberrimo Editore exquiſitiſſimis precibus flagitamus.

CORNELIUS NEPOS DE VITA EXCELLENtium Imperatorum. Novis Commentariis, Indicibus & Tabulis Chronologicis ac Geographicis illuſtravit Chriſtophorus Cellarius.

Lipſiæ, apud Gleditſchium, 1689, in 12.

Cum Editor clariſſimus animadvertiſſet, Q. Curtium Rufum, novis Commentariis & Geographicis Tabulis a ſe illuſtratum, & a nobis ſuperioris anni menſe Januario pag. 13. recenſitum, non diſplicuiſſe elegantioris doctrinæ ſtudioſis; pari cura *Cornelium Nepotem*, alterum ſcholis accommodatiſſimum ſcriptorem, aggreſſus fuit, ut hunc quoque ad uſum ſcholaſticum magis magisque præpararet. Methodo uſus eſt eadem, qua in Curtio, ut abſciſſis ferme aut parce adhibitis, quæ alius ſtudii ætatisque ſunt, Philoſophiæ obſervationibus, primum nova argumenta ſingulorum Ducum daret, deinde puram Latinitatem explicaret, tum Hiſtoriam perſpicuam magis faceret, eamque cumprimis Geographiæ lumine illuſtraret. Hæc enim præcipua putat capita eſſe, ad quæ reſpiciendum ei ſit, qui veterem hiſtoriarum ſcriptorem ſcholaſticæ juventuti explanabit. Ut ergo Geographiæ rationem, quam vulgo, majorem haberet, quatuor tabulas ære expreſſas addidit, & univerſalem quidem omnium regionum, quæ a Luſitania ad Maſſagetas ſunt, & ab Scythis ad Getuliæ fines; eo usque enim Nepotis hiſtoria progreditur: & tres minorum partium, Græciæ, Italiæ, & Aſiæ citerioris, quod in his regionibus præcipue hiſtoria Cornelii Nepotis verſata eſt. Præmiſit brevem Chronologiam per Olympiadas; & judicia clarorum virorum, Savaronis, Voſſii, & Andreæ Schotti, quibus planiſſime expoſita continentur, quæ de ſcriptoris hujus tum ætate, tum vero nomine ac aliis ejusdem libris diſputari ſolent. Adjecit Fragmenta ab eodem Schotto collecta, quæ ipſa quoque notis

ſuis, ubi opus eſſe videbatur, clariora reddidit. Indicibus ſeparavit res & hiſtorias a Latinitate, quæ plerique in ſcriptore hoc miſcuerunt; ut diſtincte utraque cognoſci, & in uſum meliorem converti poſſint.

NICOLAI GRIMBERGH MED. DOCT. OBSERVATIONES Medicæ, quæ cum magna induſtria per aliquot annos ab eo collectæ & conſcriptæ ſunt.

Amſtelodami, apud Janſonios Waesbergios, A. 1689, in 12.

LIber tibi hic L. B. exhibetur mole quidem parvus, ut pote quatuor folia non excedens, Obſervationibus tamen centum & quadraginta novem turgidus. Affectu quippe morbido, individuum aliquod determinatæ ætatis torquente, denominato, haud operoſe in cauſas inquiritur, ſed remedia ſtatim, præſentem quæ tulerunt opem, enarrantur. Sicut namque ſanitatem a diæta exacta, ventriculum cibo & potu varii generis haud gravante, diuturnam reddi præfatio edocet; ita vix Autor iis videtur repugnaturus, qui primum morborum tantum non omnium ortum in ventriculo quærunt. Aſt quo methodus in obſervationibus adhibita plenius innoteſcat, judiciumque de iisdem a L. B. interponi queat, Obſervationes ſaltem quatuor, internorum duorum affectuum æque ac externorum totidem medelam tradentes, huc tranſcribere juvabit. Scilicet Obſ. 37. in viro 39. annorum vehementem dolorem podagricum remediis adſcriptis ſiſtit ſedatum: R. Aqu. flor. ſambuc. ℥j. Sal. card. bened. fœnicul. ana gr. XV. Tinctur. anodyni ʒj. Antimon. diaphor. gr. XIIX. M. F. Sudoriferum ſemel aſſumendum. Externe R. Pingued. Lupi ℥iij. Spir. ſal. armoniac. tartari camphorat. ana ʒiij. Sp. Corn. Cerv. ʒij. Opii ʒß. M. F. Linimentum quotidie uſurpandũ poſt pediluvium inſequens: R. Sulphur. comm. Nitr. puriſſ. ana ℥ij. pulveriſat. ſuperaffunde Aqu. lumbric. terreſtr. ℔iij. Coqu. per hor. ſem. Obſ. 40 in fœmina præclara 37 annorum cancrum ulceratum cum materia putrida, circa totam ulcerationem fluente, ita refert extirpatum; primo ordinavit: R. Eſſent. vulnerar. hypericonis ʒij. Solut. Myrrh. Aloes ana ʒj. in Spirit. Vin. ſolut. ℥ij. Mercur.

Mercur. præcipit. ☽ ß. M. F. Eſſentia quotidie uſurpanda. R. Empl. de Ceruſſ. ℥ij. R. Rob. Juniper. ʒß. Sal. Corn. Cerv. gr. xij. Tinct. bezoart. ʒß. M. F. Diaphoreticum una vice adhibendum; deinde ſequens: R. Pulpor. prun. ʒj. Reſin. Scammon. gr. iij. Mercur. dulc. gr. xv. M. F. Bolus. Sic Obſerv. 50 virum 56 annorum pernione in pedibus cum ulcerationibus laborantem perhibet ſanatum: R. Aqu. roſar. opt. ℥iij. Tinct. Vitriol. Mart. ℥iß. Eſſent. myrrh. vulner. ana ℥ij. Ol. carv. cumin. ana ℥ß. M. F. Aqua quotidie uſurpanda. R. Empl. ſapon. ʒij. Malax. cum ol. tartar. fœtid. ſuccin. ana ʒß. Obſ. 66 in viro 34 annorum Choleram cum convulſione ejusmodi Mixtura mitigatam recenſet: R. Eſſent. roſar. ʒij. Eſſent. ſuccin. caſtoreat. ʒj. Aqu. fœnicul. ℥iv. M. detur cochleatim; externę convulſionum ergo: R. Pingued. Lup. recent. ℥ij. Ol. irin. verm. terreſtr. ana ℥ß. pulv. Caſtor. ʒß. M. F. Linimentum.

SERVATII GALLÆI DISSERTATIONES DE SIbyllis earumque Oraculis, cum figuris æneis.

Amſtelod. apud Henricum & Viduam Theodori Boom, 1688, in 4.

INter Scriptores, qui egregias ſuper Sibyllis commentationes cum erudito Orbe communicarunt, referri certe meretur clariſſimus Gallæus. Is enim ſingulari prorſus ſtudio in materiam iſtam inquiſivit, & quæ ad illius pleniorem notitiam ullo modo facere videntur, in præſenti, quod exhibemus, opere, diligentiſſime recenſuit. In cujus I. Cap. poſtquam generaliter de Sibyllarum nomine, exiſtentia, virginitate, numero multa notatu digna in medium attuliſſet, in ſequentibus decem capitibus ſpeciatim de decem a Lactantio ex Varrone citatis Sibyllis, & quidem in II. de Perſica, III. Libyſſa, IV. Delphica, V. Cumæa, VI. Erythræa, VII. Samia, VIII. Cumana, IX. Helleſpontica, X. Phrygia, XI. Tiburtina agere inſtituit: in cap. XII de quibusdam aliis Sibyllis, ſcilicet Epirotica, Europæa, Agrippina, Ægyptia; item Noachi uxore, Regina Sabæ, Johanna D'Arc Virgine Aurelianenſi, Hildegarde, Eliſabetha Schonaugienſi, Magdalena de la Cruz, Sancta Angela, Brigitta, Catharina Senenſi, Muliere Peruviana, inter Sibyllas falſo relatis, diſſerit

differit. *Cap. XIII.* in oraculis, & diversis modis quibus Deus hominibus se olim revelavit, exponendis occupatur, demonstratque quod diabolus, tanquam Dei simius, eadem imitari conatus fuerit. *Cap. XIV.* diversi generis honores Sibyllis a Gentilibus olim delatos exponit. In sequentibus aliquot capitibus testimonia, quibus Sibyllarum autoritatem sartam tectamq; cupit Crassetus, impugnat, & quidem in *Cap. XV.* ad Justini Martyris, *Cap. XVI* Lactantii, *Cap. XVII.* Constantini Magni loca respondet, ostendendo, oracula Sibyllina, quæ nunc habemus, esse supposititia nec a paganis Sibyllis profecta. *Cap. XVIII.* postquam observasset, famam de Rege aliquo venturo totum quidem peragrasse orbem, sed a paganis de Jesu Christo non fuisse intellectã, nec inter oracula antiquarum Sibyllarum olim exstitisse ejusmodi prophetiam, sed Gentiles a Judæis, illosque a Prophetis eandem accepisse; ex professo docere suscipit, in Ecloga quarta a Virgilio conscripta nihil de Messia Rege ex Judæis nascituro reperiri, verum quicquid in illa continetur, superstitionem & profanam gentilitatem redolere. *Cap. XIX.* S. Augustini & Hieronymi, *Cap. XX.* autem Apollodori & Pausaniæ testimonia sub examen revocat, iis ad conciliandam Sibyllinis oraculis fidem nullum inesse pondus evincens. *Cap. XXI.* in autorem oraculorum Sibyllinorum, & quo tempore illa fuerint reddita, inquirit, expositisque aliorum sententiis, judicat, *non simul uno eodemque tempore ab uno scriptore profecta fuisse hæc Sibyllina carmina, nec eo ordine in octo libros congesta fuisse conspecta, sed successu temporis, his illis quædam tanquam Sibyllina addentibus, fuisse a quodam collecta, & in illum ordinem, quo illa nunc supersunt, congesta. Cap. XXII. XXIII. & XXIV.* solide probat, Sibyllas non fuisse divinitus inspiratas. *Cap. XXV* ad Johannis Crassetti, Jesuitæ, objectiones contra D. Johannis Marckii scriptum de Sibyllis propositas respondet. *Cap. ultimo* de Deo Hercule Magusano & de Dea Nehalennia in littore Maris Zelandici effossis tractat, perhibens Herculem Magusanum non eundem cum Thebano, sed hoc antiquiorem, eumque Phœnicium sive Tyrium fuisse, qui Mosi a nonnullis coævus judicatur. Magusanum hunc Phœnicium Punico vocabulo a navigatione appellari; in Chaldæa enim lingua, cui Phœnicum similis est, גז *gus* idem significare ac *secare, abscindere*, & hinc accipi

accipi pro *transire, transfretare* scilicet flumina, mare, unde מגיזן *megisan* transvehentes & מגיזא *megisa* navem trajectoriam, scapham, item vadum, transitum notet. Magusanum igitur Herculem transfretatorem, qui e Phœnicia Colonias ad fretum Gaditanum & ulterius (si non ipse, ipsius saltim posteri, id fecerint) produxerit: eundē sub nomine Victoris & Portumni a Romanis fuisse cultū: Deam Nehalenniam a vocabulo sive Hebræo sive Phœnicio נהל *Nahal* quod *leniter & commode duxit*, significat, derivari, eo quod commode & leniter naves & merces ducere credita, vel ut hoc præstaret, invocata fuerit. Sub finem, ne quid in hoc elegantissimo opere desiderari queat, quadruplex index locorum Scripturæ Sacræ, autorum, rerum & verborum, & denique ipsarum dissertationum exhibetur.

LES OEUVRES POSTHUMES DE Mr. Claude. Tom. II & III. i. e.

Operum posthumorum Joh. Claudii Tomus II & III.

Amstelodami, apud Petrum Savouret, 1688, in 8.

INdicato jam superioris anni mense Novembri pag. 582 Operum horum Tomo I^mo, ob maximi momenti, quem tractant, Christianæ doctrinæ articulum de *Christo*, aliqualem II^di & III^tii quoq; conspectum subjungere, ab instituto nostro alienum non erit. *Quinque* vero præcipue capita consideranda proponuntur. I. Adventus Christi *Principium*. II. *Dispositiones* seu *Præparationes*, quæ eundem præcesserunt. III. *Persona Christi & Naturæ*. IV. *Officia*. V. *Duplex Status*. Quæstione, *an Christus, etiamsi Adam non peccasset, in mundum venturus fuisset?* & Scholasticorum decisione affirmativa insuper habita, Auctor *Principium supernaturale* adventus Christi in libero Dei *arbitrio* constituit, per Psal. 40, 9; non exclusis tamen aliis rationibus, a sapientia, potentia, bonitate &c. petitis, quæ Deum ad missionem filii permoverint. Quæstionem autem, an Deus non alio medio, quam *morte* filii sui, homines salvare potuerit, inutilis curiositatis esse ait, adeoque sufficere, quod Deus aliud medium actu non adhibuerit, sed sola morte Filii fœdus

Tom. II. Lib. I. pag. 8 16. 25.

cum hominibus denuo ſtabilire voluerit, cum ſatisfactionis pretium non niſi ab infinitæ dignitatis perſona exolvi potuerit. Sed pag. 27, 31. & *amori* hic locum eſſe, *Joh. 3, 15*; & quidem ab amore *benevolentiæ* miſſionem Chriſti, *beneficentiæ* electionem noſtram ad fidem & converſionem, *complacentiæ* juſtificationem noſtram actualem & ſalutem dependere, nec hunc ordinem confundendum eſſe, vel invertendum. 37. Primam itaque gratiam, quæ Chriſtum miſit, eſſe *univerſalem*, quæ non reſtringatur ad certum numerum perſonarum particularium, ſed indifferenter extendatur ad quoscunque, qui crediderint, ut tamen nemo a fide excludatur; at nihilominus *particularem*, quæ non univerſaliter ad omnia hominum genera ſe extendat, credentium aut non credentium, ſed præciſe ad ordinem credentium determinetur.

Lib. II. *Diſpoſitiones* ſeu *Præparationes* antegreſſæ ad ſex Articulos reducuntur. Primus Diſpoſitiones ex generali providentia Dei oriundas & omnibus hominibus communes continet, de quibus in Tractatu de *Juſtificatione* actum fuerit. II^dus Oracula ſeu Prædictiones Propheticas. III^us Typos. IV^tus Rigorem & ſeveritatem Fœderis legalis cum Iſraelitis initi. V^tus Cerimonias Moſaicas. VI^tus Diſpenſationem Spiritus œconomiam legalem concomitantis. *Oracula*, ſecundum Sacræ Scripturæ ſeriem, ex Pentateucho, Hiobo, Pſalmis, Cantico & Prophetis, XC enumerantur, obſervationibus le- pag. 53. ctionis haud pœnitendæ ſubinde additis. Ita in vaticinio Gen. 3. 64. verba: *ponam inimicitias inter te & mulierem*, principaliter dæmonem reſpicientia, de naturali illa hominum antipathia erga ſerpentes explicari non debere. Indignum enim Deo fuiſſe, rem adeo levem in ſententia poſt graviſſimum crimen pronunciata tam graviter exprimere. Maledictionem vero, de *inceſſu ſuper pectus*, & *comeſtione terræ*, prolatam, cujus ſerpens naturalis proprie capax non erat, inſtar maledictionis a Chriſto ficui indictæ, typicam eſſe, & in ipſum dæmonem, qui horror & execratio naturæ factus in impuritatibus, ſpurcitie, opprobrio & doloribus inceſſurus ſit, cadere. 64.—90. Imprimis in prædictionis *Abrahamo* factæ enucleatione multus eſt 140. Claudius. Ad *Pſ.* 40, 6 obſervat, id quod in fonte habetur, *aurem mihi perforaſti*, LXX optime reddidiſſe σῶμα κατηρτίσω μοι; ſicut enim *auris perforatio* apud Hebræos perpetuæ ſervitutis ſignum erat, ita

ita Gentiles mancipia ſua σώματα vocaſſe: ideoque etiam Deum filio ſuo corpus per incarnationem dediſſe, ut ſervus ipſius fieret. conf. Eſ. 49, 3. 5. Paulum vero ad Hebr. 10, 5. (in quem locum *Meſtrezatii* maxime *Sermones* commendat) Verſionem Græcam ſecutum fuiſſe, quod & uſu obtinuerit inter Judæos, & a vero ſenſu Ebraico nullatenus diſcedat, quin eundem feliciter ſuppleat. *Eſ.* 7, 15. voces pag. 169. *mali* & *boni* non de rebus ſed perſonis accipit, ideoque rejectionem 179. mali exponit per rejectionem maximæ Judæorum partis ob incredulitatem ad excidium condemnatæ, & electionem boni per ſervationem ἐκλογῆς credentium Judæorum (Rom. XI, 7) ad vitam æternam. Hanc enim bonorum malorumq; diſtinctionem realem Immanuelis opus eſſe, patet ex Matth. III, 11. 12. Rom. II, 4. 5. 6. IX, 27. 28. 29.

Ab Oraculis ad *Typos* Autor progreditur, quæſtionibusq; ge- 259. neralibus, an ex *inſtitutione divina*, & non potius *natura ipſarum rerum*, conformitatem inter has & Chriſtum producente, extiterint? an fideles V. T. & quomodo eos cognorint? an & hodie ex noſtro uſu? an opera creationis Chriſtum ejusque myſteria præfiguraverint? item regulis de juſto typorum uſu præmiſſis, ſpeciatim ad ductum Scripturæ juxta triplicem Oeconomiam Dei in *natura*, *lege* & *gratia* eos perſequitur.

Rigorem ſeu ſeveritatem *Fœderis legalis* dum conſiderat, antiqui Miniſterii, ſub quo Iſraelitæ vixerunt, IV partes, 1. legem moralem. 2. Cerimonialem. 3. Judiciariam. 4. ſalutarem miſericor- 288. diæ divinæ per Meſſiam manifeſtationem, exponit, & deinde concludit, quam indignum Deo & hominibus, niſi ad aliud reſpectum habuiſſet, Fœdus illud futurum fuiſſet. Docet, *Cerimonias* legales homines ad Evangeliū duxiſſe per viam 1. *figuræ* & ſigni, res ſpirituales ab oeconomia *gratiæ* expectandas repræſentantis. 2. *ratiocinii*, cultum Deo gratum in iſtis conſiſtere non poſſe, ideoq; alium cultū ſolidiorem requiri. 3. *deſiderii* liberationis ab intolerabili tot cerimoniarum jugo, idque ad recipiendum Evangelium inſignem diſpoſitionem procuraſſe; & hinc, quia Iſraelitæ uſus hujus, quem 298. Miniſterium legale eos docere poterat, ob naturalem cæcitatem incapaces erant, Deum legem ſuam, ut efficax eſſet, certa menſura Spiritus ſui, quem Paulus *Spiritum ſervitutis* Rom. 8, 15 appellet, comi- 303. tatum

tatum fuisse: ubi simul fusius ostenditur, 1. ex quo principio processerit, 2. quos effectus produxerit, 3. cur ita appelletur, & quomodo a Spiritu adoptionis differat.

Lib. III. pag. 313. Contemplationem *Personæ* Christi VI Quæstionibus includit. 1. quid sit persona? 2. an Christus ante incarnationem persona vere subsistens fuerit? 3. an sit persona vere divina? 4. annon incarnatio duas personas in Christo constituerit? 5. annon incarnatio aliam personam, ab ea, quæ antea existebat, differentem produxerit? 6. an adorationis, quam Christo exhibemus, objectum formale sit præcise persona ejus, an persona sub officio Mediatoris? *Naturarum* consideratio IV Sectionibus absolvitur, quarum 1. quamlibet naturam in se, 2. in momento unionis, 3. post unionem, 4. usus ex doctrina incarnationis eruendos exhibet.

Lib. IV. 374. De triplici Christi *Officio* acturus Auctor de officio *Mediatoris* quædam in genere præfatur. Et quidem 1. *Nomina* 17, quibus Scriptura hoc officium exprimit, recenset. 2. quo *sensu* terminus *Mediatoris* in applicatione ad Christum sumendus sit. Asseruntur tres diversæ Fœderis Dei cum hominibus species, *Naturæ* scilicet, *Legis* & *Gratiæ*. In priori *amorem naturalem*, quo Deus in creaturam suam ferebatur, ad illam in communionem recipiendam sufficisse; Fœderis legalis Mediatorem fuisse *Mosen*, verius pro simplici interprete seu internuncio habendum, quam pro mediatore, quem 412. titulum Christus unice mereatur. 3 *Actus mediationis* diversos enumerat, inter quos dum de illo actu agit, quo Christus sibi fideles unit unione spirituali & mystica, hanc veram esse dicit; alias, si solum in assumtione naturæ humanæ per incarnationem consisteret, infideles æq; ac fideles cum ipso unitos fore, quod dici non possit. 414. Taxat Pontificios, quod unionem substantialem & corporalem invenerint, qua corpus Christi corpori nostro per veram & immediatam positionem substantiæ suæ physicæ super nostram, se uniat. Consistere potius communionem nostram cum Christo in *mutua repræsentatione* & in *vita spirituali*, cujus communicationem ab ipso, tanquam a fonte adipiscimur. 443. 4. *Necessitatem Mediatoris*, tam ex parte Dei, quam nostri. 452. 5. *Qualitates ejus* necessarias. 468. 6. *Christi in officium Mediatoris introductionem*, quæ in momento incarnationis facta fuerit, expendit. Hinc tria *officia* Christi, tam in *genere*, & quomodo

modo triplici malo humano *ignorantiæ*, *maledictionis*, & *servitutis peccati*, tribus gradibus ad plenitudinem salutis nostræ necessariis, *acquisitioni*, *revelationi*, & *applicationi*, tribus virtutibus Christianis *fidei*, *charitati*, & *spei*, & tribus principalibus virtutibus divinis, *Amori*, *Sapientiæ* & *Potentiæ* respondeant; quam *singula* in *specie*, accurato scrutinio ad ductum Scripturæ subjiciuntur; ita tamen, ut Tomus secundus in *prophetici* officii descriptione desinat, Tomo vero sequente *tertio* ad Sacerdotale & Regium munus accessus fiat.

Sacerdotale vero illud Mediatoris officium I. in se, II. ratione Actuum, & III. Effectuum consideratur. Quoad I. partem iterum 1. ejus Necessitas. 2. Excellentia 3. Typi, & 4. unitas. Ubi de constitutione Christi in hoc officio Auctor agit, dubium tollit, quomodo Hebr. 5, 5. in verbis Ps. 2, 7, de officio Regio potius intelligendis, Sacerdotium fundetur; autumatque, fundamentum assertionis Paulinæ in voce *Filii* latere, quæ triplici officio respondeat. Ut *filium* enim Christum secretorum voluntatis paternæ participem, adeoque *Prophetam*, Matth. 3, 17; ut *filium*, esse hæredem Patris, Ps. 2, 8, & hinc Regem; denique ut *filium*, esse principium *adoptionis*, quam ut *Sacerdos* nobis conciliaverit. II^am partem actus Sacerdotii, *Sacrificium* videlicet, *Intercessio* & *Benedictio* absolvunt. Circa *Sacrificium* duo potissimum notanda, *Expiatio* nempe & *Impetratio*. *Expiationis* consideratio Quæstionibus: an *Justitiæ divinæ pro peccatis creaturarum suarum necessario satisfieri oportuerit? an non Pœnitentia loco satisfactionis sufficerit? an possibile fuerit, ut Deus satisfactionem hanc non ex ipsa Peccatorum, sed Christi, vadis eorum manu reciperet? &, an in effectu secundum Scripturam verum sit, Christum pro nobis satisfeciisse?* includitur. Necessitate puniendi peccata ex essentiali sanctitate Dei demonstrata, opinio hæretica id negantium pluribus diluitur, octo conditionum (quas legitima aliqua Satisfactio vicaria habere debet) explicatione, & applicatione ad Christum subjuncta. Sunt vero conditiones istæ sequentes: (1) ut peccatum puniatur. (2) ut supremus Magistratus in satisfactionem consentiat. (3) ut satisfacturus sponte ac lubens eam præstet. (4) ut idem sui sit juris. (5) ut nec hujus, nec alius criminis reus sit. (6) ut peccatores, quorum loco satisfit, illuc consentiant. (7) ut ma-

Tom. III. pag. 8. 43. 46. 60. 90. 105.

ut major Dei gloria ex satisfactione vicaria, quam punitione peccatoris expectari possit. (8) ut inde nil damni, multum potius commodum, in Rempublicam redundet. *Impetratio* ad *gloriam æternam*, & quæ eam præcedunt, *beneficia gratiæ* respicit, seu quid Chri-
pag. 115. stus nobis *promeruerit*; ubi & Christum exaltationem suam œconomicam sibi meruisse, contra *Calvinum* & *Dallæum* asseritur. Porro Actum *Intercessionis* præcise Christum Sacerdotem constituere *secundum ordinem Melchisedeci*, eique unice competere, exclusis sub-
120. alternis, quos in *Sanctis* Pontificii sibi fingunt, Intercessoribus, li-
127. cet intercessionis eorundem efficaciam in merito Christi collocare videri velint. In *Benedictione* vero Christi *quadruplicis*, cujus in Scriptura mentio fiat, benedictionis, votivæ, acclamativæ, paternæ, & officii ratione impertitæ, perfectiones eminenter concurrere.
130. Sequitur contemplatio Actuum Sacerdotii ratione *extensionis* suæ 1. ad *omnia secula*, cum Pater sacrificium mortis filii sui jam ab orbe condito ceu actualiter præstitum respexerit. 2. *omnia loca.* 3. *omnia*
133. *peccata*, excepto *peccato in Spiritum Sanctum*, pro quo Christus mortuus haud fuerit, ob fixam & proæreticam mortis Christi, pro vere satisfactoria agnitæ, rejectionem; quo pacto ipsa mors Christi pars læsa fiat, ultionem a justitia divina exposcens; adeoq; non simul λύτρον
136. esse possit. Circa *Universalitatis* & *Particularitatis* negotium ita procedit Auctor, ut *Arminianis* ad illam, diverso tamen modo, inclinantibus refutatis, plurium inter Orthodoxos suos, quos vo-
143. cat, mortem Christi ad solos *electos* referentium opinionem, ut multis inconvenientibus, (quæ distinctio inter *sufficientiam* & *destinationem*, inter *universalitatem omnium hominum & omnium electorum*, inter *singula generum* & *genera singulorum* non tollat,) obno-
154. xiam & rigorosam, quibusdam Propositionibus temperare satagat. I. quando dicatur, Christum pro quibusdam mortuum esse, significationem vocabuli PRO accurate attendi debere, ut *vel* hoc velit: Christum revera *loco ipsorum* mortuum esse; *vel* simpliciter, mortem Christi ex parte Dei & Christi ipsius illis proponi, cum mandato ut acceptent, & declaratione sincera & seria, eam iis, qui acceptaverint, profuturam fore. *Priorem* significationem magis propriam & naturalem, *posteriorem* abusivam quidem, ordinario tamen satis loquendi usu receptam esse. Melioris illustrationis ergo supponit

ponit *duas urbes*, quæ uni eidemque Regi subjectæ obsequii jugum excusserint. Regem *alteram* harum ita relinquere, ut plane gratiam ipsi facere nolit. Ad *alteram* mittere præcones, omnibus illis, qui armis positis ad clementiam Regis recursuri fuerit, criminis abolitionem proposituros. Hic *tria* hominum genera concipienda. *Primos* Rex justitiæ rigori committit. *Secundum* genus eos, qui oblatam gratiam actualiter arripiunt; *Tertium* eos, qui eam actualiter rejiciunt, complectitur. *Primis* nullo sensu gratia tribui potest; *Secundis* vero in propria significatione termini PRO, tanquam res quæ ad ipsos pertinet, cujusve possessionem jam obtinuerunt. *Tertii* in duplici *tempore* considerandi, aut *post*, aut *ante* actualem gratiæ oblatæ rejectionem. Respectu *prioris* temporis gratia, qua per rejectionem, quæ eos plane excludit, indignos se reddiderunt, ad eos non pertinet. Ratione *posterioris* temporis, gratia ipsis competit in sensu vocis PRO non proprio sed abusivo; h. e. quod Rex gratiam offerat, cum sincera intentione, ut ea acceptata fruantur. Aliud exemplum cum eadem applicatione subnectitur a divite quodam petitum, qui duplici genere captivorum, *Gentilium* & *Christianorum* sibi oblato, *illis* insuper habitis, inter *hos* iis, qui compedibus abjectis servitute egressuri essent, insigne lytron destinaverit. Hinc pag. 157.
in II. Propositione, per *urbem* rebellem & justitiæ traditam *Dæmones*; per *alterius* urbis incolas gratiam Principis actualiter amplexos, *Fideles*; per omnes ejus incolas ante distinctionem, qui gratiam arripiant vel rejiciant, consideratos, *omnes homines* in genere intelligit, ut *increduli* in *finali* incredulitate persistentes partem incolarum *post* rejectionem gratiæ consideratam constituant; & deinde concludit: Christum pro *Dæmonibus* nullo sensu; pro *Fidelibus* in sensu vocis *Pro* perfecto; pro *omnibus* hominibus ante incredulitatem finalem in sensu vocis *Pro* imperfecto; pro infidelibus in *finali* incredulitate consideratis nullo modo mortuum esse; diversis locis Scripturæ pro qualibet Propositionis parte confirmauda adductis, explicatis, & conciliatis. III. Missio Christi in mundum, ante- 181.
quam in ordine decretorum divinorum consideretur, ceu anterior distinctione hominum in electos & reprobatos a Deo factâ, aliud *objectum materiale* habere non potest, quam homines *peccatores* quoscunque, nec consequenter aliud principium, quam misericordiam

diam omnibus communem, nec aliud *objectum formale*, quam *fideles* quoscunque, absque speciali ullius annotatione, ut salvetur aut a
pag. 193. salute excludatur. IV. Missione Filii a Deo pro omnibus in ipsum crediturus decreta, nec sapientiæ ejus, nec dignitati conveniens fuisset, hic subsistere, quia naturalis perversitas omnibus hominibus per se insita, illos omnes æque ad incredulitatem egisset. *Fidem* ergo, & per hanc meritum & satisfactionem Christi his aut illis in individuo dare constituit, cæteris in naturali conditione sua relictis.
196. V. Intentio Dei, cum filium mitteret, fuit 1. eum constituere Vadem & Mediatorem per sanguinē crucis pro omnibus in ipsum crediturus 2. proponere ipsum indifferenter omnibus hominibus, eosq; omnibus modis invitare ad fidem, imprimis per spem inveniendi in Christo peccatorū remissionem & salutem; quæ duæ intentiones Deum ut legislatorem respiciunt. Facto vero decreto Electionis, qua toleret tales, ut fideles essent, particulariter selegit, 3. intentio ejus ceu œconomi fuit, ut filius horum talium determinate Vas & Mediator
198. foret, & pro illis, non autem pro aliis, moreretur. VI. Sic & Filii triplex intentio fuit 1. mori pro omnibus in se crediturus, absque particulari determinatione. 2. ut mors ejus omnibus, citra ullius exclusionem proponeretur. 3. cum tales & tales videret, qui vi Electionis infallibiliter fideles esse deberent, mori pro illis nominatim
199. & non pro aliis. VII Licet Scriptura ipsa propositione conditionata utatur, *si credis, salvaberis*, cum tamen in materia decretorum divinorum opinioni *Arminianorum* & *Jesuitarum* prima fronte favere videatur, propositio hypothetica in categoricam, utpote magis naturalem ita reducenda: *Deus misit filium pro credentibus; mors Christi omnibus credentibus imputabitur* &c. Sic & *Intercessio & Benedictio*, cum actualem cum Christo communionem non nisi per fidem, quæ Electorum tantum est, obtinendam supponant, non nisi ad fideles & electos extendenda erit.

Effectus Sacerdotii Christi, qui III Partem materiæ hujus confi-
201. ciunt, glorificationē *Patris*, exaltationē *Filii*, & *Spiritus Sancti* ingressum in œconomiam suam, porro *illos*, pro quibus se immolavit, & de-
209. niq; reliquas *creaturas* omnes respiciunt. Effectus ratione eorū, pro quibus Christus mortuus est, vel *communes* sunt, ut promulgatio exterior Evangelii, & vocatio hominum ad fidem, vel *particulares*: qui

qui vel *infideles* attinent, ut condemnatio, inexcusabilitas, & mors æterna, & quidem *per accidens*, quia in intentione Dei & Christi non fuerunt; (ubi in materiam *reprobationis negativæ* in præteritione seu non-electione, & *positivæ*, in voluntate determinata condemnandi consistentis, excurritur, cum explicatione loci Rom. IX. 17. de induratione Pharaonis:) vel *fideles*, quales sunt ele- pag. 224.
ctio æterna, vocatio interior ceu decreti electionis executio, justificatio & sanctificatio. Quomodo vero reliquæ *creaturæ* de effectibus mortis Christi participent, ex Rom. 8, 19. 22. & Col. 1, 20. de- 226.
monstratur.

Officium *Regium Christi* consideratur I. in se. II. respectu ad 229.
ipsam personam Christi ceu Mediatoris nostri habito. In I. Parte tractantur 1. Regni veritas. 2. necessitas. 3. natura. 4. finis. 5. extensio. 6. leges. 7. jura. 8. arma seu potentia. 9. hostes. 10. duratio. In II. Parte tria tempora observanda proponuntur; 1. quo jus ad 247.
Regnum accepit. 2. quo præludia quædam pleni exercitii præmisit. 3. quo solenniter inauguratus fuit. Subjunguntur typi, *David* præsertim & *Salomo*, ut & fructus ex doctrina hac propullulantes.

Duplex tandem Status Christi in disquisitionem venit, dua- Lib. V.
bus itidem partibus constantem, de utroque statu in *genere*, & unoquoque in *specie* agentibus. *Prior* circa Quæstiones versatur, 1. qui- pag. 255.
bus terminis Scriptura utrumque Statum exprimat? 2. in quo consistant? 3. quæ utriusq; necessitas? 4. annon humiliatio Christo indigna fuerit? 5. an humiliatio gloriam Christi prorsus extinxerit? 6. an ei exaltatio plus gloriæ, quam antea habuit, attulerit? 7. de cujusque Status duratione. 8. an, ut Christo conformes reddamur, per hos status & nos transire oporteat? *Posterior* 1. circa conceptionem & nativitatem Christi. 2. priores vitæ annos ante baptismum. 3. annos Ministerii. 4. Mortem. 5. Resurrectionem. 6. Ascensionem. 7. Adventum secundum & œconomiæ clausulam occupatur. Pauca inde excerpemus, ne lectoris patientia abutamur. Notum est, Inter- 268.
pretes non unos verba Ps. 110. *de torrente in via bibet*, de statu exinanitionis explicare; hic vero ostenditur, non deesse, qui ad plenam victoriam ex hostibus reportandam ea referant, metaphora a duce exercitus petita, qui sitim ex persecutione hostium contractam aliquot guttis ex obvio torrente haustis sedans, hostes ulterius fugare

pergat. Circa *Incarnationem* diversas movet Quæstiones; cur Christus non immediate instar Adami a Deo creatus fuerit? cur Spiritum Sanctum in conceptione intervenire oportuerit? cur in utero virginis concipi voluerit? an ibi iisdem, quibus alii infantes, infirmitatibus expositus fuerit? quod affirmat, uti & veram & naturalem nativitatem, refutatis Pontificiis, absque apertura matricis & per penetrationem dimensionum eam contigisse asserentibus, cum alias virgo mansisse dici non possit; sed respondet, aperturam matricis per varia accidentia, & per morbum fieri posse, salva virginitate, quæ in non habito commercio cum viro consistat. Fugam in Ægyptum a Christo susceptam esse triplicem ob causam arbitratur, nimirum ut, quatenus Judæorum Messias est, in eo, ceu capite, typum potissimorum fatorum, quæ universa natio habuit, reperire liceret; dein ut, quatenus Redemptor totius generis humani est, in ingressu ejus in Ægyptum (typum iræ ac maledictionis divinæ) & mox secuto egressu in Canaan, passio & exaltatio tanquam in speculo repræsentarentur; denique ut, quatenus est typus, cui conformes Christiani fieri debent, in eo adumbraretur, quomodo nos Pater transtulerit ex regno tenebrarum in regnũ gratiæ, Coloss. I, 13. Verba, *Nazarenus vocabitur*, (quæ ex Prophetis allegat Matthæus cap. II. v. ult.) non ῥητῶς quidem in Prophetis extare asserit, extare tamen κατὰ διάνοιαν, dum Esaiæ LIII, 3. Psalm. XXII, 7. LXIX, 20. prædicitur, Messiam variis scommatibus proscissum iri, id quod contigit, cum *Nazarenus* ludibrii causa vocaretur tum Judæis, tum Pilato, (*Joh. XIX, 19.*) quasi diceres humuncionem nullius momenti inutileque terræ pondus. Æque enim male Nazaretha oriundi audiebant Judæis (vide *Joh. I, 46.*) ac Cretenses Græcis, proverbiali nempe scommate κακὰ θηρία & γαστέρες ἀργαί vocari soliti; Conf. *Tit. I, 12.* Ut igitur contumeliosissimum illud *Nazareni* nomen dari posset Servatori, Nazarethæ educari debuit. Sic non absque veri specie Claudius, qui de cætero Lectorem ad *Dubia Evangelica* Spanhemii remittit. *Resurrectionem primam*, Apoc. XX, 4. 5. prædictam, moraliter explicandam contendit, non per conversionem a peccatis, sed per justum æstimium martyrum Evangelii causa mortem & injurias varias perpessorum, in mentibus hominum iterum quasi resuscitandum, cum hactenus, antequam Christus Anti-Christum Spiritu oris sui confeciset, obset, oblivione sepultum fuisset. Ad dubium contra resurrectionem carnis ab Anthropophagis peti solitum respondet, Deum non ex universa illa substantia, quæ ex alimentis successive cum corpore humano coaluit, corpus resurgentis formaturum; sed tantum modo inde selecturum, quantum ad justam mensuram corporis sufficiet. Cæteram substantiæ partem non resuscitatum iri. Et ad hanc posterius memoratam pertinere substantiam, quam Anthropophagi ex devoratis humanis carnibus nacti fuerint.

pag. 346.
353.
363.
365.
545.

pag. 579.

HISTOIRE DU DIVORCE DE HENRY VIII Roy d'Angleterre, & de Catherine d'Arragon, &c.

id est:

Historia de divortio Henrici VIII Angliæ Regis & Catharinæ Arragoniæ. Accessit Defensio Sanderi & Refutatio Historiæ D. Burneti de Reformatione Anglicana, cum copia documentorum.

Parisiis, apud J. Boudot &c. 1688, in 8. Tomi III.

Vir celeberrimus D. Burnetus, in *Critica Varillasii* anno 1687 in Actis nostris p. 65 relata, mentionem facit colloquii, quod in bibliotheca regia Lutetiæ cum Abbate quodam, docto & candido habuerit, & quomodo ad dubia quædam, circa sententiam Theologorum Parisiensium de divortio Anglicano ipsi satisfecerit, Abbas vero communicationem documentorum comiter obtulerit. Idem fere refert Autor horum tractatuum, qui in dedicatione & in privilegio regio *Joachimus Grandis* (Le Grand) vocatur, nullo tamen nec Abbatis, nec alio titulo adjecto. Sed non agnoscit, sibi a Burneto satisfactum, neq; alia conditione documentorum copiam a se oblatam esse scribit, quam si Burnetus historiam suam revidere & corrigere vellet. Cum vero post triennii fere decursum nihil tale, sed potius e contrario comperisset, quod a Burneto veluti sponsor historiæ suæ allegetur, & sinistra de colloquio illo judicia spargantur, credidisse se ait permissum sibi, imo incumbere, ut documenta quæ Burneto opposuerit, publici juris faceret, & veritatis studio ista, quæ legimus, pro Sandero & contra Burnetum scriberet. Laudes

Tom. II. pag. 11.

pag. 2. ab hoc ſibi attributas modeſte accipit, nec ſine uſura rependit, magnam in Burneto ingenii vivacitatem, eximiam eloquentiam & 3. indefeſſam induſtriam non uno loco prædicans. Fatetur præterea, neminem reperiri potuiſſe, qui rerum ſeriem tam apte connectere, adverſariorum defectus probabilius producere, ſuarum vero partium ſpecioſius occultare aut defendere noviſſet. Reprehendit autem eundem, quod omni hoc artificio ad malæ cauſæ patrocinium abuſus Tom. I. p. 3. 4. 5. ſit, magnamque illi non modo rerum extra Angliam, ſed & intra 30. eam geſtarum ignorantiam, tum iniqua judicia malamque fidem, Tom. II. & factionis Regi legitimo oppoſitæ ſtudium imputat. Ab hac, Part. I. ex qua Parlamentum anno 1680 conflatum eſſe cenſet, elo- pag. 34. gium illud impetraſſe eum ſcribit, quod hiſtoriæ ſuæ præfixerit. Du- 51. 52. 60. bitari non poteſt, habiturum eſſe D. Burnetum, quæ graviſſimis 251. 254. inculpationibus opponat: hæ enim non ad memoriæ lapſus Part. II. aut errores in factis, quorum nemo immunis eſt, aut contra- pag. 174. dictiones, in quas incauti haud raro incidimus, pertinent, ſed 187. 189. conſcientiam & famam haud leviter tangunt. Neque nos in his 190. 191. recenſendis tempus cum faſtidio lectorum conſumemus. Summatim indicamus, tres hujus ſcripti partes eſſe. *Prima* (quæ *Tomo I.* exhibetur) luculentam hiſtoriæ de divortio Henrici VIII. cum Catharina Arragonia deſcriptionem continet. In *ſecunda* (ſive Tomi II. parte I.) *Sanderi*, cui Burnetus CXXIII errores objecerat, apologia ſuſcipitur, præmiſſa relatione de vita ejus. In *tertia* (quæ Tomi II. altera pars eſt) ex Burneti duobus prioribus libris CXXV puncta extrahuntur & refutantur. Succedunt *Tomo III.* Documenta, quibus pars I. potiſſimum confirmatur. Adjuncta tamen eſt Tomo I. verſio Gallica longæ epiſtolæ *Cardinalis Poli* ad *Cranmerum Archiepiſcopum Cantuarienſem*, de qua infra aliquid dicemus. Judicari ex his poteſt, in quot capitibus par hoc Scriptorum, non male compoſitum, inter ſe diſſentiant & certent. Nec levi induſtria in conferendis, quæ uterque produxit, documentis opus eſt ei, qui vel abſolvere *Sanderum*, vel *Burnetum* condemnare velit. Diſcrepant non in rebus & factis tantum plurimis, ſed & in judicio de omnibus fere perſonis, de quibus tractant; id quod ex iis, quæ de *Volſejo*, *Cranmero*, *Cromwello*, *Gardinero*, & de Regibus ipſis narrant & ſtatuunt, facile intelligitur. Singulari ſtudio *Grandis* famam *Campegii*

pegii Cardinalis vindicat, & pro calumniis habet, quæ illi a Burneto exprobrantur, inprimis quod filium nothum Londinum ſecum adduxerit. Allegatur enim *Sigonius* in hiſtoria vitæ Campegii, qua probatur, hunc antequam ſacros ordines ſuſciperet, maritum & quinque liberorum legitimum parentem fuiſſe. Multa diſſenſus materia utrique ex diverſitate religionis, quam profitentur, nata eſt. Gallus enim, etſi controverſiarum tractationem a ſe removeat, nullam tamen facile occaſionem diſputandi adverſus reformationem, & tuendi quæ Romanæ Eccleſiæ a Proteſtantibus objici ſolent, omiſit. Diſtinguit quidem ex Gallicæ Theologiæ (ut hodie maxime viget) placitis, Eccleſiam & Curiam Romanam, & dictum Chri- Tom. II. ſti, *regnum meum non eſt de hoc mundo*, urget; agnoſcit etiam *tribu-* Part. II. *nalia inquiſitionis* mere Eccleſiaſtica non eſſe, neque eo nomine Pro- pag. 36. teſtantibus ſuccenſet, quod Pontificiæ poteſtatis extenſionem in ju- & ſeqq. ra Regum & Principum non ferant; ſed eosdem ab hæreſi non abſolvit, quod *autoritatem infallibilem*, *unitatem & viſibilitatem Eccle-* Tom. II. *ſiæ* non admittant, tum quod *Sacrificium Miſſaticum*, *transſub-* Part. I. *ſtantiationem*, *ſucceſſionem miniſterii*, *neceſſitatem miſſionum*, *meritum* pag. 252. *operum*, *preces pro mortuis*, *venerationem reliquiarum*, & *cultum imaginum* negent & rejiciant. Sed hæc, quæ ille pro præcipuis errorũ capitibus traducit, &, quod omiſit, purgatorium, Proteſtantes ita conſiderant, ut illorum omnium, & ſi quæ ſunt ſimilia, aſſertione abſque omni ſalutis diſpendio carere ſe poſſe confidant. De conjugio Clericorum fatetur Autor, quod non niſi jure poſitivo prohibi- Tom. II. tum ſit: contendit tamen, prohibitionem illam primis Eccleſiæ Part. II. inſtitutis deberi. Capitales hæreticorum pœnas acriter defendit, pag. 11. conſentientibus (ut cum aliis ſtatuit,) Calvino & ſequacibus, & ad ibid. Conſtantini Magni tempus initium illius rigoris refert. Luthe- pag. 21. rum ex ſectæ ſuæ inſtituto data occaſione inſectatur, neque tamen & ſeqq. laudem improbati divortii Anglicani illi invidet, quam etiam a Cochleo reportaſſe eum notat in libro, quem allegat, contra *Richar-* Tom. II. *dum Moriſonum* Anglum: ſed ſine cauſa miratur vir doctus, quod Part. I. Cochlei tractatus ille Lipſiæ A. 1538 a Principibus Saxonicis impri- pag. 167. mi permiſſus fuerit, cum Caroli V. hoſtes eſſent. Nam neque ante bellum Smalcaldicum, quod octo poſt annos ſecutum eſt, Principes, quos innuit, hoſtes Imperatoris dici poſſunt, cui adverſus Tur-

cas & Gallos intermedio illo tempore militarunt: nec Lipsia illis, sed viventi adhuc Georgio Duci subdita tum erat, adversæ factionis facile principi, & acerrimo Papismi defensori. In quæstione vero primaria, an dispensatio Pontificia locum habeat adversus leges de gradibus in conjugio cavendis, quæ in Levitico leguntur, affirmativam utique contra Henricum VIII. tuetur, & secum consentire maximam Theologorum & Canonistarum partem non dubitat; responsa vero pro Henrico producta non unius accusat defectus. Fundamentum inter alia a *Carolo Molinæo* in Notis ad Consil. Decii 629. p. 602. indicatum affert, quod *de toto Veteri Testamento nihil jure divino remanserit, præter Decalogum.*

Tom. II. Part. I. pag. 81.

Jam pauca de *Tomo III.* In hunc Autor plurima documenta conjecit, quibus paginæ plusquam 600. complentur. Maximam partem occupant epistolæ *Johannis Bellaji*, Episcopi *Bajonensis* & postea *Parisiensis*, ex quibus multa non solum de negotio illo Anglicano, sed & de aulis Regum memoratu digna disci possunt. Dialectus quidem horridior est, nec cum hodierno nitore linguæ Gallicæ comparari potest, habet tamen masculi & nativi candoris gratiam. Non minus merebitur de publico Autor, si ut promittit, aliud volumen epistolarum a Regibus & Magnatibus illo tempore scriptarum producturus est. Ad documenta etiam pertinet, quæ Tomo I. annexa est versio Gallica epistolæ Cardinalis *Poli*, cujus supra meminimus: optandum tamen esset, Latinam edi, ut scripta est. Continet enim præter ea, quæ Cranmero exprobrantur, ad vocationem & mores ejus pertinentia, gravem & uberrimâ defensionem articuli de præsentia reali in Sacramento, cui etiam magna pars Protestantium posset subscribere; nec illubenter legentur, quæ pro facundia sua, illustris Scriptor pro asserenda transsubstantiatione & adoratione hostiæ commentatus est, vulgata illa quidem maxima ex parte, sed speciose elaborata. Præsupponit imprimis, adorationem primitivæ Ecclesiæ instituto deberi, ideoque idololatriæ minime suspectam esse, neque Deum permissurum fuisse, Ecclesiam tot seculis in crimine illo relinqui. Urget maxime fidem, & philosophicæ ratiocinationis, cujus Cranmerum accusat, suppressionem, ex qua opinio illa de sensu figurato nata sit; eoque tandem provehitur, ut dicat, mysterium illud, quod Paulus dicit gentilibus & Ju-

Tom.III. pag. ult.

Tom. I. pag. 327.

dæis stultitiam videri, non esse incarnationem aut passionem Christi, sed occultationem corporis & sanguinis ejus in speciebus panis & vini, sive transsubstantiationem. Quod fidem documentorum, quæ producuntur, attinet, laudanda est diligentia Autoris, quod accurate indicet, ubi quæq; extent; nec absq; re est, quod in præloquio monet, magnam esse inter exempla, & quæ vocamus originalia, differentiam. Illa non sine mendis descripta & compilata in Bibliotheca regia legi posse, sed eum qui decipi nolit, authentica consulere debere, quæ in plurima Volumina dispersa reperiantur. Multa etiam notis sive *ciphris*, quas vocant, exarata esse, ex quibus intelligi aut corrigi possint, quæ aperte scripta sunt. Neglexisse hoc notat illos, qui ad MSS. in Bibliotheca & speciatim *ad epistolam Bellaji* provocent; quod haud dubie ad Varillasium pertinet, cujus allegationes marginales citat. Eundem vero expresse nominat, & cum Burneto fato quodam concurrere existimat; utrumque tamen & immodesti certaminis, & neglectæ veritatis insimulat, ac tertium aliquem censorem minatur, qui utriusq; famam imminuturus sit. Ista in præloquio leguntur, & levia sunt præ illis, quæ Tomo II. adversus scriptores Gallos pronuntiantur, qui hodie, ut ait, historias componunt, ut tractatus metaphysicos, & ideas fingunt, ex quibus haud veriora eliciant judicia. Tolerari potuisse, si profanas solum historias in fabulas heroicas (*Romans*) corrupissent, sed jam cum summo seculi & nationis Gallicæ dedecore etiam Ecclesiasticas perverti, & scribi quæ æternis tenebris digna essent. In hæc occasione historiæ de Wiclefo erumpit, novamque de isto & Husso a se promittit. Ne vero obscurum sit, in Varillasium istas censuras ferri, alibi historiam de Ludovico XII allegat, in cujus præfatione Autor (Varillasius utique) *celebre MSS. incomparabilis Saladini commendat.* Id eum legisse scribit, quemadmodum illa, quæ ex Bibliotheca regia allegaverit, id est, non legisse. Nullam enim extare Historiam Saladini MSS. sed in Bibliotheca, (quæ nominatur) *Villarmontii* Chronicon quoddam veteri lingua Picardica scriptum ostendi, quod ab initio mundi cœptum, in tempore Saladini finiatur, & de hoc paulo plura quam de aliis rebus narret. Hæc si ita sunt, spe quam nos & lectores, ex indicio Varillasii nuper in Actis anni 1687. pag. 663. relato, de raro illo MSS. concepimus, facile, ut apparet,

Tom. I. pag. 24.

Ibid. pag. 4. 5.

Tom. II. Part. II. pag. 23.

d. l. p. 49.

ret, frustrabimur. Alia non pauca ex Tomis hisce observari possunt, non vulgaris diligentiæ & eruditionis. Inter alia egregie de *Erasmo Roterodamo* judicat Autor, ita tamen, ut optet quædam ab eo scripta non esse, v. g. *Encomium Moriæ*, & Dialogos qui inscribuntur,
Tom. II. Part. II. pag. 21. *Naufragium*, *Funus*, *Miles*, *Carthusianus*, & alios a Theologis Parisiensibus improbatos. Ad Chronologiæ etiam rectitudinem pertinet observatio controversiæ, de anno diversimode in curia Pontificia numerari solito: notat enim, in *Brevibus* sive rescriptis & epistolis annum a *Cal. Januarii*; in *Bullis* vero sive diplomatibus *Calendis Martii* computari consuevisse. Sed ista & plura alia legentium studio relinquenda sunt.

DES ENFANS DEVENUS CELEBRES PAR leurs Etudes ou par leurs écrits. i. e. DE PUERIS, QUI STUDIIS SCRIPTISVE INclaruerunt, Tractatus historicus *Adriani Bailletti.*

Parisiis, apud Antonium Dezallier, 1688, 12. maj.

VAriam suam lectionem atque acre judicium erudito orbi dudum comprobavit clarissimus *ADRIANUS BAILLET*, viri illustris *Christiani Francisci de Lamoignon*, Regis Galliæ Advocati Generalis bibliothecarius, dum A. 1685. & 1686. volumina octo *Judiciorum Eruditorum de scriptis primariis Autorum* edidit, a nobis *A. 1686. p. 251. seqq.* & *A. 1687. p. 573. seqq.* recensita.

Promiserat plura. Dum autem in iis perpoliendis occupatur, anxiæ admiratorum suorum expectationi diutius deesse noluit, ideoque in lucem ab Antonio Dezallerio edi passus est hanc *Puerorum* (aut, si mavis, *Adolescentium*), *qui* ante *vigesimum* ætatis annum finitum, *famam eruditionis sibi conciliarunt, historiam.*

Epistolæ in modum conscripta est. Debebat enim *dedicatoria* esse, libro *de Anonymis aut Pseudepigraphis Auctoribus*, quem ad prælum parat Bailletus, præfigenda. Inscribitur idcirco *PUERO* clari non minus sanguinis, quam indolis optimæ, *Christiani Francisci de Lamoignon* modo laudati *Filio.* Quo nomine proprio is appelletur, nobis non constat, cum, (quod factum nollemus,) reticuerit id Bailletus

letus; genealogia autem Lamoniana, quam *Blanchartus* in *Historia Præsidum Parlamenti* habet, antequam ille natus esset, contexta fuerit. Non obscure tamen hoc passim libello innuitur, Papyrium illum *Lamonianum*, qui *Bailleti* ductu tanta in bonarum literarum studiis stadia tantilla ætate confecit, *annum decimum tertium* hoc ipso, quo scribimus, tempore vix excessisse. De illius ingenio judicare licebit, si, quam de marmore quodam tulit, sententiam, ex Bailleti relatione, his Eruditorum Actis inseramus. Repererat illud apud Gruterum *Inscript.* p. 332. n. 33. & Vossium, *Institut. Poetic.* lib. 1. c. 10. §. 14. p. 44. hoc exemplo:

L. VALERIO. L. F. PVDENTI.
HIC. CVM. ESSET. ANNORVM. XIII.
ROMAE. CERTAMINE. IOVIS.
CAPITOLINI. LVSTRO. SEXTO. CLARITATE.
INGENII. CORONATVS. EST. INTER. POETAS.
LATINOS. OMNIBVS. SENTENTIIS. IVDICVM.
HVIC. PLEBES. VNIVERSA. HISCONIENSIVM.
STATVAM. AERE. COLLATO. DECREVIT.
CVRAT. R. P.

Pudentis nulla, extra hunc lapidem, mentio extare dicitur, ne quidem apud eos, qui ex professo poetarum catalogos congessere. Annorum is XIII. fuit *lustro* (sive agone Capitolino quinquennali) *sexto*, h. e. (Lamonio censente,) anno Fl. Domitiani Imp. quinto ineunte, A. V. C. 839. Christi 86. Domitiano Cæs. & Corn. Dolabella CoSS. Sic enim de *Domitiano* Suetonius: *Instituit & quinquennale certamen Capitolino Jovi triplex, musicum, equestre, gymnicum.* Equidem jam Servii Tullii Romanorum Regis ævo septem fere retro seculis ludi Capitolini in usu esse cœperant. At nondum poetis ac citharœdis partes illic ac brabea erant, quod demum factum tempore Neronis, (qui & ipse carmina pangebat fidibusque canebat,) A. V. C. 813. Christi 60. Nerone IVtum, Corn. Cosso Lentulo CoSS. Hoc ab anno si numerare inceperis, Domitiani ludis *Lustri VI.* titulum negare haudquaquam poteris. Addit huic alumni sui conjecturæ conjecturam aliam Bailletus, inter Pudentis nempe antagonistas fuisse *Annæum Statium*, poetam inter classicos non postremum. Is enim (tum *in poemate ad uxorem Claudiam*, tum in alio *in mortem*

WBP Opole

tù compoſito,) eo tempore in agone victum ſeſe fatetur, cauſamque illius rei reddit, quod *Thebaida* tunc meditatus, omnes ſui ingenii nervos in poema illud intendere nequiverit. Quod ſi verum eſt, Pudentem Statii victorem, poetam haud e trivio fuiſſe conſequetur. Cæterum lectu quam maxime digna eſt digreſſio Bailleti de computo luſtrorum, a p. 495. ad p. 508.

Unicum adjeciſſe non abs re erit, Lamonium eundem dubio procul intelligi, cum Auctor noſter *Tomo V. de Poetis p. 271.* narrat, puerum quendam novennem, anno 1685. ſuopte ingenio, nec fruſtra, inquiſiviſſe in fontes, e quibus *Ægidius Menagius* hauſerit inventionem poematiorum quorundam Græcorum, quæ inter ejus opera, (*anno 1687. p. 573.* nobis memorata,) extant.

Cæterum ipſius libelli præſentis primarius ſcopus eſt probare, ipſa puerorum ingenia non incapacia eſſe Theologiæ, Jurisprudentiæ, Mathematum, Philoſophiæ, Hiſtoriarum, & id genus aliarum ſcientiarum. Evincere id confidit Auctor exemplis circiter centum. Videas heic vitas Græcorum, Latinorum, Gentilium, Chriſtianorum, Muhammedanorum, Principum, privatorum, veterum, recentiorum, marium, fœminarum, quandoque integras, ut plurimum tamen, & tantum non ſemper, non ultra annos juveniles pertextas. Ex his quidam famam meritis majorem habuiſſe videntur Noſtro: cumprimis *Nicolaus Heliotus*, qui, *Naudæo* teſte, in collegio Navarræo Univerſitatis Pariſienſis, frequentiſſimo auditorio variarum linguarum, artium liberalium, Theologiæ, Juris Utriusque, Medicinæ, Philoſophiæ callentiſſimus viſus eſt anno 1343; item *Andreas*, *Petrus* & *Jacobus Canteri* fratres, quos decimo ætatis anno in omni, ut ajunt, ſcibili verſatiſſimos fuiſſe, fide *Pauli Scalichii* refert *P. Colomeſius*; denique *Quirinus*, qui 4500. theſes Romæ propoſuit publice & cum ſummo auditorum applauſu defendit, ſi amico ejus Petro Bembo fides habenda. Ridendam etiam propinat *Bailletus* ſimplicitatem ſeculi decimi quinti, quo adoleſcens quidam anonymus, præter hominum illius ævi morem, & tantum non ad miraculum, omnium artium & ſcientiarum gnarus, pro *Dæmonis filio*, imo ipſo *Antichriſto*, habitus fuit A. C. 1445. Inter vere doctos pueros *Fortunius Licetus* comparet, de quo ex *Michaele Juſtiniano* de Scriptoribus Ligurinis p. 223. 488. notat, natum eum eſſe in confiniis

finiis Genuæ d. 3. Octob. 1577. cum nondum partui maturus, vixque ſeptimeſtris embryo eſſet, matre ob itineris, quod cum marito *Joſepho Liceto* Medico gravida faciebat, incommoda, abortum patiente. Poſitum igitur fuiſſe recens-natum a patre in fornacem ad thermometrum uniformiter perpetuoque calefactam, ſicque beneficio caloris corpuſculum immaturi illius fœtus ad perfectionem perductum eſſe, quemadmodũ Ægyptii in fornacibus excludere ſolent ovis gallinarum pullos. Neq; tamen ea propter brevis vita Fortunio contigit. Obiit quippe Patavii circa annum demum 1656. Nec lectu injucunda ſunt, quæ Bailletus memorat de *Alexandro Magno*, in cujus eruditione deprædicanda multus eſt, p. 15. ſeqq; de *Blaſio Paſchalio*, Mathematico αὐτοδιδάκτῳ, p. 303; de *Martino Antonio Delrio*, qui poſtquam decem minimum linguas addidiciſſet, innumeros auctores per legiſſet, libros ſuomet Marte edidiſſet, gradum Doctoris Juris cum laude obtinuiſſet, Jeſuitarum ſocietati acceſſit, & teſtandæ humilitatis ſuæ cauſſa, ſtudia ſua in publicis ſcholis a primis elementis, inſtar rudiſſimorum Novitiorum redorſus eſt, p. 198; ut alios brevitatis ſtudio omittamus. Ex hodie ſuperſtitibus celebriores ſunt *Iſaacus Voſſius*, *Pompejus Sarnellius*, *Armandus Bouthillier* de Rancé, Abbas de la Trappe, *Fatio de Duillier*, *Camillus de Louvois*, puer duodecennis, Bibliothecæ Regiæ præfectus, *Ludovicus* denique *Auguſtus Borbonius*, Dux Cenomanenſis, Ludovico XIV. Regi Galliæ die 31. Martii 1670. ex Franciſca Athanaſia de Rochechouart, Henrici Ludovici de Pardaillan Gondrin Marchionis de Monteſpan uxore natus, cujus opuſcula in volumen collecta ante triennium edita ſunt hoc titulo: *OEUVRES DIVERSES D' UN AUTEUR DE SEPT ANS. Recueil des œuvres de Monſieur le Duc du Maine qu'il a faits pendant l' année 1677 & dans le commencement de 1678*, i. e. OPERA VARIA AUTHORIS SEPTEM ANNOS NATI: Sylloge operum a Domino Duce Cenomanenſi anno 1677, & anno 1678. ineunte, compoſitorum. Latius ea commemoravit *Petrus Bælius* in Excerptis Reip. Literariæ Roterodamenſibus.

Id denique notandum, claſſi huic puerorum doctorum primariæ *duas alias* adjici; quarum *altera* viros complectitur, qui ſtudiis, queis pueri inclaruerant, provectiori ætate aut repudium remiſerunt, aut peſſime abuſi ſunt, *altera* illos, qui ſero quidem animum

ad ſtudia appulerunt, ingenio tamen ſuo feliciſſimo improboque labore ac diligentia tantum effecere, ut inter clariſimos ævi ſui Eruditos eminuerint. Ex media illa claſſe eſt *Jacobus Marchiſettus* Piſaurenſis, Cardinali *Aldobrandino* Clementis VIII. P.R. Nepoti a Secretis. Ablegatus fuerat Cardinalis in Galliam pacis inter Regem & Sabaudiæ Ducem componendæ cauſſa, iterque ingreſſus comitibus ſuis ſerio injunxerat, ut a muneribus manus illibatas ſervarent. At cum Marchiſetto a Rege munus mille aureorum Hiſpanienſium (*500. piſtoles d' or*) oblatum fuiſſet, eo quod hunc (uti Homerus Agamemnonem) *Regem Regum* in Oratione quadam ſalutaſſet, reſiſtere *Giezi* ille *Italus* non potuit tot armatis, munusque regium facillimo negotio obtrudi ſibi paſſus eſt; ſed hoc nomine gratia Cardinalis excidit, & paulo poſt jacturæ tantæ æquo animo ferendæ impar, ex mœrore obiit.

Laude dignum judicamus, quod ad marginem authores allegare ſtuduerit Bailletus, quibus in concinnandis vitis adjutus fuit. Non autem cæco impetu veſtigia eorum ubivis ſequitur, quin plus ſimplici vice ab iis recedit & erraſſe eos oſtendit. Exempli loco eſto *Antonius Varillaſius*, cujus nævos certatim notarunt hactenus eruditi. Meminerat is, in *Anecdotis Florentinis*, Johannis *Pici* Mirandulani, Angeli Baſſi *Politiani* & Philippi *Beroaldi* junioris; ſed aliquoties in eorum vitis recenſendis ceſpitaverat, quod Bailletus p. 76. 78. 81. 87. 96. obſervat. Sæpiuſcule queritur, vitas virorum clarorum, e.g. Nicolai *Rigaltii*, Gaſparisque *Scioppii*, non extare typis exſcriptas, ſeque adeo de eorum ætate indubitato certiorem reddere nequiviſſe lectorem.

G. G. L. DE LINEIS OPTICIS, ET ALIA;

Excerpta ex literis ad ——.

VErſanti mihi dudum in longinquo ſatis itinere, quod Sereniſſimi Principis mei juſſu ſuſcepi, & paſſim monumenta in Archivis & Bibliothecis excutienti, oblati ſunt ab amico quodam Actorum Lipſienſium menſes, unde jam diu novorum librorum expers diſcerem, quid in Republica literaria ageretur. Inſpicienti igitur Junium anni 1688 occurrit relatio de principiis Naturæ Mathematicis Viri Clariſſimi Iſaaci Newtoni, quam licet a præſentibus

TAB. I. ad A. 1689. pag. 37.

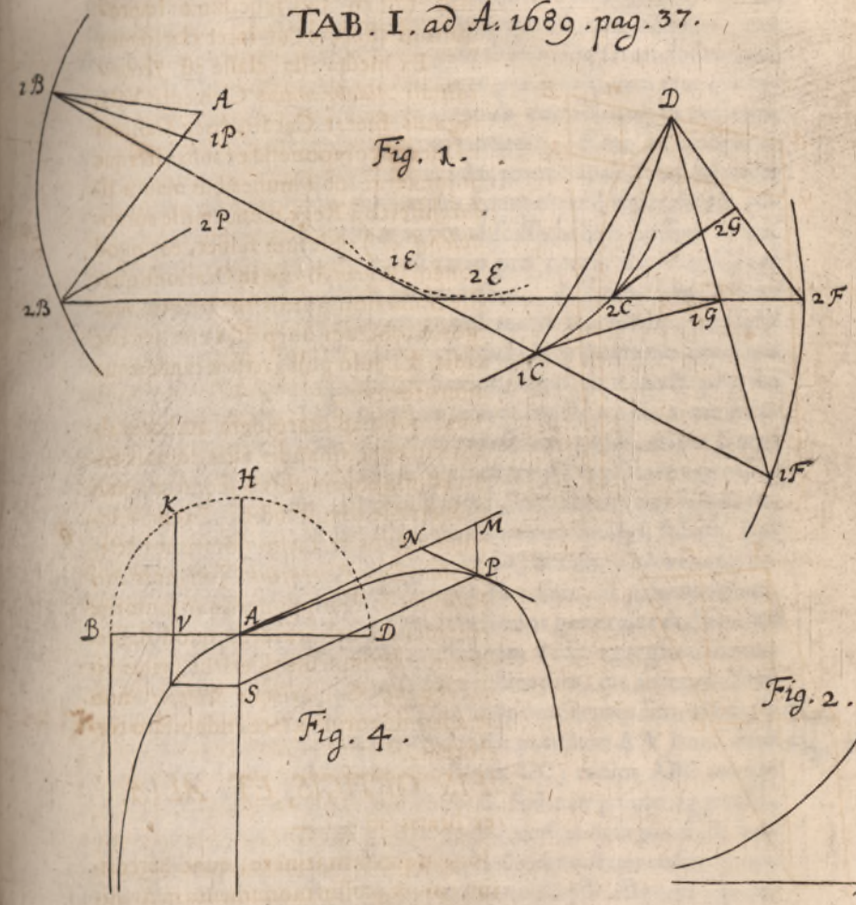

Fig. 1.

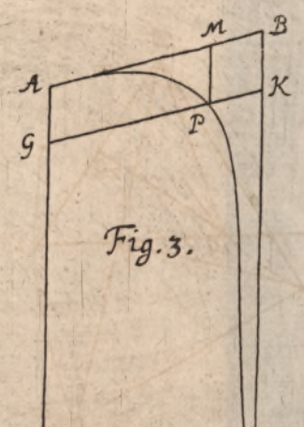

Fig. 3.

Fig. 4.

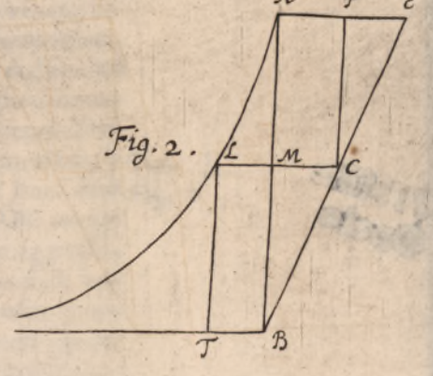
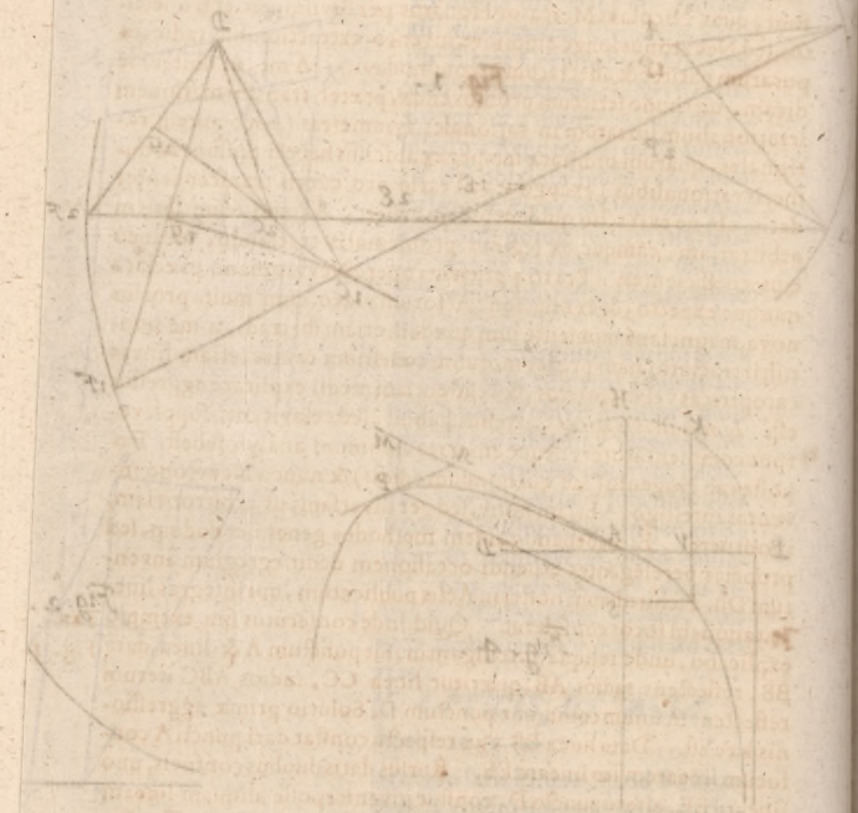

Fig. 2.

bus meis cogitationibus longe ſemotam, avide & magna cum delectatione legi. Eſt enim vir ille ex paucorum illorum numero, qui ſcientiarum pomœria protulere. Quod vel ſolæ illæ ſeries docere poſſunt, quas Nicolaus Mercator Holſatus per diviſionem erat aſſecutus, ſed Nevvtonus longe ampliore invento extractionibus radicum purarum pariter & affectarum accommodavit. A me, ut obiter hic dicam, methodo ſerierum promovendæ, præter transformationem irrationalium linearum in rationales ſymmetras (voco autem rationales, quarum ordinatæ ſemper ex abſciſſis haberi poſſunt in numeris rationalibus) excogitata eſt ratio pro curvis tranſcendenter datis, ubi ne extractio quidem locum habet. Aſſumo enim ſeriem arbitrariam, eamque ex legibus problematis tractando, obtineo ejus coefficientes. Porro a præſenti opere Nevvtoniano præclara quæque expecto, & ex relatione Actorum video, cum multa prorſus nova, magni ſane momenti, tum quædam etiam ibi tradi, a me nonnihil tractata; nam præter motuum cœleſtium cauſas, etiam lineas catoptricas vel dioptricas, & reſiſtentiam medii explicare aggreſſus eſt. *Lineas* illas *Opticas* Carteſius habuit, ſed celavit, nec ſuppleverunt commentatores; neque enim res communi analyſi ſubeſt. Eas poſtea ab Hugenio (ſed qui nondum edidit) & nunc a Nevvtono inventas intelligo. Etiam mihi, ſed per diverſam, ut arbitror viam, innotuere. Et habebam quidem methodos generales dudum, ſed proprias perelegantes eruendi occaſionem dedit egregium inventum Dn. Tſchirnhauſii noſtri in Actis publicatum, qui integras lineas, tanquam focos conſiderat. Quid inde conſecutus ſim, exemplo explicabo, unde reliqua intelligantur. Sit punctum A & linea data BB, reflectens radios AB, quæritur linea CC, radios ABC iterum reflectens in unum commune punctum D. Solutio primæ aggreſſionis hæc eſt. Data linea BB, ejus reſpectu conſtat dari puncti A confocum linearem ſeu lineam EE. Rurſus datis duobus confocis, uno lineari EE, altero puncto D, conſtat inveniri poſſe aliquam lineam CC, cujus ſunt foci, quæ erit quæſita. Meliores autem conſtructiones prodeunt, nam $A_1B + {}_1B_1E + \text{arc.}\ {}_1E{}_2E = A_2B + {}_2B{}_2E$, & $D_2C + {}_2C{}_2E + \text{arc.}\ {}_2E{}_1E = D_1C + {}_1C{}_1E$, unde tota $AB + BC + CD$ ſemper eſt æqualis uni conſtanti rectæ. Si filum circumligatum ſit lineæ EE ſimulque alligatum puncto D, tunc evo- Tab. I. Fig. 1.

lutione curvæ EE, ſtylus filum intendens deſcribet lineam CC. Sin filum idem altero extremo alligatum ſit puncto A, ſtylus filum intendens deſcribet lineam BB. Sed diſſimulata curva EE, prodit *conſtructio ſimpliciſſima* talis: a data recta conſtante (æquali AB + BC + CD) detrahatur quævis data AB, reſiduæ ſumatur æqualis BF ita ducta, ut ad PB curvæ BB vel ejus tangenti perpendicularem in B, faciat angulum FBP, ipſi ABP æqualem. Iungatur DF, & ex puncto ipſius DF medio G normaliter educta GC occurret ipſi BF in quæſito puncto C; & quidem patet, GC eſſe lineæ CC tangentem. Rotetur porro figura hæc circa axem AD, & quæ in lineis diximus, etiam in ſuperficiebus genitis locum habebunt. Eadem & dioptricis applicari poſſunt. Lineam EE voco *Acampton*, quæ radios ABE ſine reflexione & refractione accipit. Dantur & *Aclaſtæ*, quæ eosdem non refringunt & tamen reflectunt, & ſunt illæ quæ ipſius EE evolutione ſimplici deſcribuntur, quod primus licet alio fine conſideravit Hugenius. Talis eſt FF poſita CF (in producta BC) = CD. Si pro A aut D punctis, aut alterutro, foci lineares darentur, aut punctum infinite abeſſet, ubi radii fierent paralleli, eadem ſuo modo locum haberent.

Quæ de Reſiſtentia Medii peculiari ſcheda complexus ſum, jam pro magna parte Pariſiis duodecim abhinc annis eram aſſecutus, & Illuſtri Academiæ Regiæ nonnulla ex illis communicavi. Denique cum mihi quoque meditationes inciderint de cauſſa phyſica motuum cœleſtium, operæ pretium duxi peculiari ſchediasmate nonnullas ex illis in publicum proferre. Decreveram quidem premere, donec mihi liceret leges Geometricas diligentius conferre cum phænomenis noviſſimis Aſtronomorum. Sed (præterquam quod alterius plane generis occupationibus diſtringor, quæ vix quicquam tale ſperare patiuntur) excitavit me Nevvtonianum opus, ut hæc qualiacunque extare paterer, quo magis collatione rationum excuſſæ emicent ſcintillæ veritatis, & ingenioſiſſimi viri acumine adjuvemur.

G. G. L. SCHEDIASMA DE RESISTENTIA Medii, & Motu projectorum gravium in medio reſiſtente.

Galilæus

Galilæus cum regulas motus projectorum inveſtigavit, reſiſtentiam medii ſepoſuit; fecere idem Torricellius, & qui ſecuti ſunt: fatentur tamen aliqui defectum doctrinæ, atq; hinc orientes in praxi errores. Blondellus quidem in libro de jactu bomborum putat, impune poſſe negligi hanc conſiderationem, ſed argumenta ejus non ſufficiunt, nec experimenta affert in magno ſumta. Cæterum difficilior eſt rei Geometrica inveſtigatio, quam ut ab illis, doctiſſimis licet viris, expectari facile & ſperari potuerit, nondum inventis tunc, aut certe non ſatis paſſim notis ſubſidiis. Et tamen leges projectorum veræ, & calculus experimentis conſentiens, magno in baliſtica & pyrobolicis uſui futurus, hinc potiſſimum pendere videntur.

Ego jamdudum Inclytæ Academiæ Scientiarum Regiæ Pariſinæ, cum apud illos agerem, de hoc argumento ratiocinationes communicavi, & modum æſtimandi ex parte tradidi, ſpeciesque diſtinxi. Duplex igitur medii reſiſtentia eſt, una abſoluta, altera reſpectiva, quæ plerumque concurrere ſolent. *Abſoluta reſiſtentia* eſt, quæ tantundem virium mobilis abſorbet, ſive id parva ſive magna velocitate moveatur, dummodo moveatur, & pendet a *medii glutinoſitate*; perinde enim eſt, ac ſi partes filamentis motu mobilis perrumpendis, connexæ eſſent inter ſe. Eadem locum habet in *frictionibus* ſuperficierum aſperarū, in quibus mobilia decurrunt; nam obſtacula ſunt abradenda vel ſaltem deprimenda, ad inſtar pilorum elaſticorum ſeſe poſtea rurſus erigentium; ad elaſtrum autem deprimendum, vel ad filum rumpendum, eadem ſemper vis impendenda eſt, nec refert quæ ſit agentis velocitas. *Reſiſtentia reſpectiva* oritur ex medii denſitate, & major eſt pro majori mobilis velocitate, eo ipſo quod partes medii agitandæ ſunt a penetrante, movere autem aliquid eſt vim impendere, & eo majorem, quo major communicatur motus medii partibus, hoc eſt, quo celerior eſt motus penetrantis. Et reſiſtentia fluidi quieſcentis, erga corpus incurrens, eſt æqualis vi fluidi incurrentis in corpus quieſcens, quæ major eſt cum celerior eſt motus fluidi, ut videmus corpora vento & aqua moveri, imo jactu aquæ ſatis impetuoſo gravia ſuſtineri; licet hic quoque ſeſe abſoluta reſiſtentia immiſceat, a qua tamen abſtrahendus eſt animus, cum reſpectivam æſtimamus, quaſi nulla eſſet medii tenacitas. Hoc quoque intereſt inter duas reſiſtentiarum ſpecies, quod abſoluta habet quodammodo

modo rationem superficiei mobilis sive contactus; respectiva vero solididatis. Utrobique paradoxum occurrit, quod mobile penetrans in medium uniforme ubique resistens, nunquam quidem ab eo redigetur ad quietem: a resistentia tamen absoluta corpus quod vi semel concepta movetur, neque aliunde acceleratur, certum habet limitem spatii sive penetrationis in medium, ita ut semper ad ipsum recta accedat, nunquam tamen eo perveniat, quam voco penetrationem maximam exclusivam, seu maximam quæ non; a resistentia vero respectiva corpus uniformiter acceleratum (ut grave descendens) habet certum limitem velocitatis, seu maximam velocitatem exclusivam, ad quam semper accedit, (ut postremo differentia sit insensibilis,) ita tamen ut eam nunquam perfecte attingat. Et hæc velocitas est illa ipsa, qua motum fluidum (ad instar jactus aquæ) posset grave sustinere, ne descendere incipiat. Utriusque motus leges primarias hic exponemus, quantum ista brevitas patitur, nam cuncta distincte tradere res integri tractatus foret.

De Resistentia Absoluta.

Artic. I.

Si motus Mobilis sit per se uniformis & a medio æqualiter secundum spatia retardatus.

(1) Decrementa virium sunt proportionalia incrementis spatiorum (quæ est *Hypothesis* casus præsentis)

(2) Velocitates sunt proportionales spatiis: perditæ, percursis; residuæ, adhuc percurrendis. Ponantur incrementa spatii esse æqualia, erunt decrementa virium æqualia (per propos. 1.) jam si ejusdem mobilis decrementa virium sint æqualia, etiam decrementa velocitatum sunt æqualia (sunt enim vires ut quadrata velocitatum, æqualibus autem existentibus quadratis etiam æqualia sunt latera) itaque elementa velocitatum amissarum sunt ut elementa spatiorum percursorum, residuarum ut adhuc percurrendorum. Ergo

Tab I. Fig. 2. velocitates sunt ut spatia. Nempe si in fig. 2 velocitas initio sit AE, spatium integrum in medio percurrendum sit recta AB, ejus pars jam percursa AM, adhuc percurrenda MB; velocitas residua MC (vel AF) amissa FE, erit ECB, recta.

(3) Si spatia residua (MB vel LT) sint ut numeri, tempora insum-

sumta (ML vel BT) erunt ut logarithmi, nam si elementa spatii sint progressionis Geometricæ, erunt spatia residua ejusdem progressionis Geometricæ, ergo (per 2.) etiam velocitates residuæ, ergo incrementa temporis sunt æqualia, ergo tempora ipsa progressionis Arithmeticæ.

(4) Mobile M nunquam absolvit spatium percurrendum integrum (AB) etsi semper accedat ad limitem (B) patet enim BT esse asymptoton lineæ logarithmicæ AL, scilicet ipsius AB logarithmus hic est 0, ipsius 0 logarithmus est infinitus, interim in praxi motus fit tandem insensibilis, ut & distantia a B, præterea nullibi datur medium perfecte uniforme.

(5) Si mobile moveatur motu composito ex uniformi & æqualiter a medio secundum spatia retardato, seu si mobile (M) feratur in regula rigida (AB) secundum Hypothesin præsentem (uti revera sic satis contingit ob frictionem, si globus in regula rigida horizontali recta moveatur) ipsa vero interim regula (AB) sibi parallela manens, uniformiter mota, uno extremo (B) incedat in aliqua recta (BT) describet lineam logarithmicam (AL) *Generaliter* enim, si mobile feratur motu composito ex uniformi & alterius legis, describet lineam ordinatis suis & abscissis relationem inter tempora & spatia dictæ legis exprimentem, quod est *memorabile theorema:* habemus etiam hinc modum Physicum *construendi Logarithmos*, quos Geometria communis exacte construere non potest.

Artic. II.

Si motus sit a gravitate acceleratus, & a medio æquabiliter secundum loca retardatus.

(1) Est hoc loco *Hypothesis prima* eadem cum Hypothesi unica præcedenti, nempe decrementa virium (id est hoc loco velocitatum) facta a resistentia absoluta, sunt proportionalia incrementis spatiorum.

(2) Accessiones velocitatum a gravitate sunt proportionales incrementis temporis, estque *Hypothesis altera* ex natura motus gravium.

(3) Dantur rectæ proportionales temporibus insumtis, a quarum unaquaque si detrahatur recta æqualis respondenti spatio percurso a puncto mobili, residua recta erit proportionalis velocitati

tati acquisitæ; nam velocitates impressæ sunt proportionales temporibus (per 2) amissæ spatiis percursis (per 1 hic, ad modum posit. 2 articuli præcedentis) ergo residuæ acquisitæ differentiis.

(4) Si velocitatum acquisitarum complementa ad maximam sint ut numeri, tempora insumta erunt ut logarithmi. Nempe *retenta figura priore* sit AB velocitas maxima (quam mox patebit esse talem exclusive) AM acquisita, BM vel TL adhuc acquirenda, seu complementum acquisitæ, BT & ML tempus impensum. Ex prop. 1 & 2 reperietur temporum BT incrementis sumtis æqualibus, velocitatum AM incrementa esse ipsis BM proportionalia. Ergo si BT logarithmi, erunt BM numeri. (5) Hinc patet (ad modum proposit. 4. Articuli præcedentis) ad velocitatem maximam AB nunquam perveniri, seu esse talem exclusive.

Artic. III.

Si grave projiciatur in medio resistentiam habente absolutam.

Tab. I. Fig. 3. Hoc est si feratur motu composito, ex motibus duorum articulorum præcedentium. *In figura 3* ponatur grave in A positum, conans descendere in A G & parallelis, projici ex A directione AMB, angulo quocunque MAG, & describere lineam AP; sit AB via maxima exclusiva articuli primi, compleantur parallelogramma MAGP, BAGK.

(1) Recta horizonti perpendicularis (B K) per (B) limitem penetrationis (seu per punctum ad quod mobile motu per se uniformi, in medio uniformi & absolute resistente, in recta AM progrediens, penetrare non potest) est lineæ projectionis asymptotos, seu lineæ duæ, videlicet recta BK & curva AP, utcunque continuatæ sibi quidem semper accedunt, sese tamen nunquam attingunt, quia mobile ad partes B in AB & parallelis eodem modo tendit motu composito, ac si secundum solius articuli primi leges sine gravitate ferretur, nunquam ergo pervenit ad B, vel aliquod ei æquivalens punctum in recta BK utcunque producta.

(2) Linea projectionis non est ex numero conicarum; non utique parabola, circulus aut ellipsis, hæ enim carent asymptotis. Non hyperbola, neque enim hic ut in hyperbola per punctum aliquod

quod in recta utrinque indefinita BK sumtum, duci potest adhuc alia linea asymptotos.

(3) Datur certa quædam *linea simplex* (hoc est paraboloeides aut hyperboloeides) cujus abscissæ, si sint proportionales spatiis (BM) residuis ad limitem penetrationis (AB) projectioni præscriptum, ordinatæ sunt proportionales velocitatibus adhuc deficientibus ad acquirendum limitem velocitatis descensui præscriptum: *Lineam simplicem* hic intelligo, cujus ordinatæ sunt in ratione quacunque multiplicata aut submultiplicata abscissarum. Itaque sensus est, velocitates descensui adhuc deficientes, esse in ratione spatiorum adhuc limiti penetrationis deficientium, secundum certum aliquem numerum constantem multiplicata. Hoc ex eo demonstratur, quod ambo possunt intelligi progressionis Geometricæ, si tempora insumta sint progressionis Arithmeticæ per art. 1 prop. 3, & artic. 2 prop. 4, & utrobique numeri maximi logarithmus est 0, minimi infinitus, per art. 1 prop. 4, & artic. 2 prop. 5. Cum numerus rationem multiplicans est rationalis, oritur aliqua linea paraboloeides aut Hyperboloeides Geometriæ communis. Porro hic numerus quibusdam experimentis inveniri potest.

(4) Invæniri potest *linea projectionis* AP, seu relatio inter coordinatas AG spatium descensus, & AM spatium progressionis per se uniformis. Nam artic. 2 prop. 3 datur relatio simplex inter tempus insumtum, spatium descensu percursum AG, & velocitatem descensu acquisitam in G. In hac relatione pro tempore substituatur AM, ope relationis inter ipsa datæ artic. 1 propos. 3: restat ergo relatio inter AG & AM, quæ etsi sit transcendens, tamen nihil aliud supponit quam Logarithmos.

Artic. IV.

De Resistentia Medii respectiva, si motus per se uniformis a medio uniformiter tardatur proportione velocitatis.

Quemadmodum fit considerata tantum medii densitate, nulla habita ratione tenacitatis.

(1) Diminutiones velocitatum sunt in ratione composita velocitatum præsentium, & incrementorum spatii. Quæ est *Hypothesis* casus præsentis.

(2) Si velocitates reſiduæ (ut MB ſeu LT *fig.2*) ſint ut numeri, ſpatia percurſa (BT ſeu ML) ſunt ut Logarithmi. Eodem modo demonſtratur, ut art. 1 propoſ. 3, ſi pro ſpatiis illic poſitis, ponas velocitates, & pro temporibus, ſpatia.

(3) Si tempora inſumta, certa quantitate conſtanti aucta, ſint ut numeri; ſpatia percurſa ſunt ut Logarithmi. Nam ſpatii elementis exiſtentibus æqualibus, temporis elementa ſunt reciproce ut velocitates, hoc eſt creſcunt progreſſione Geometrica (per præced.) ergo (ex quadratura logarithmicæ) tempora conſtanti quantitate aucta etiam ſunt progreſſionis Geometricæ.

(4) Hinc etiam tempora conſtanti quantitate aucta ſunt reciproce ut velocitates reſiduæ. Patet ex conſideratione præcedentis. Conſtans autem illa quantitas eſt tempus finitum quo percurreretur ſpatium infinitum, ſi prima velocitas ea proportione creſceret, qua nunc a reſiſtentia medii diminuitur. Et poteſt inveniri hæc quantitas duobus experimentis, ex collatis ſpatiis & temporibus, imo unico experimento, in quo conſiderantur tempus & velocitas.

Artic. V.

Si motus a gravitate acceleratus a medio uniformi retardetur proportione velocitatis.

(1) Eſt hoc loco *hypotheſis* 1 eadem cum hypotheſi unica articuli præcedentis.

(2) Et *hypotheſis* 2 eſt eadem cum hyp. 2 articuli ſecundi.

(3) Reſiſtentia eſt ad impreſſionem novam, a gravitate eodem temporis elemento factam (ſeu diminutio velocitatis ad acceſſionem) ut quadratum exceſſus velocitatis maximæ ſuper acquiſitam eſt ad quadratum maximæ. Nam ex prop. 1 (hic) ſequitur reſiſtentias eſſe in compoſita ratione elementorum temporis & quadratorum velocitatum; at impreſſiones novæ ſunt ut elementa temporis per prop. 2, & in caſu maximæ velocitatis diminutio & acceſſio velocitatis ſunt æquales. Unde facile concluditur propoſitum.

(4) Si rationes inter ſummam & differentiam velocitatis maximæ & minoris aſſumtæ, ſint ut numeri; tempora, quibus aſſumtæ velocitates ſunt acquiſitæ, erunt ut Logarithmi. Cum enim incremen-

crementum velocitatis ſit differentia inter impreſſionem & reſiſtentiam, hinc (ex præcedenti) ſtatim ſequitur impreſſionem eſſe ad incrementum velocitatis, ut quadratum velocitatis maximæ ad exceſſum hujus quadrati ſuper quadratum præſentis velocitatis aſſumtæ. Ex quo ſcimus per quadraturas ſummam impreſſionum inde ab initio, quæ eſt proportionalis inſumto tempori, eſſe ut Logarithmum, ſi numerus ſit qualem in propoſitione hac enunciavimus.

(5) Velocitas maxima eſt talis excluſive, ſeu nunquam attingi poteſt, etſi ad eam intervallo inaſſignabili accedatur. Nam cum ratio eſt æqualitatis, ſeu cum velocitas aſſumta eſt incipiens, ſive infinite parva, tempus (adeoque logar.) eſt 0, & proinde cum fit ratio infinita, hoc eſt, cum velocitas aſſumta eſt ipſamet maxima, logarithmus rationis eſt infinitus. Itaque ad eam velocitatem acquirendam infinito tempore opus foret. Inveniri autem poteſt maxima velocitas per duo experimenta, collatis temporibus & velocitatibus, item per prop. 3.

(6) Si velocitates acquiſitæ (AV *fig. 4*) ſint ut ſinus (arcum HK portionum quadrantis circularis HKB) erunt ſpatia percurſa (AS) ut Logarithmi ſinuum complementi (VK) poſito radium ſeu ſinum totum (AB) eſſe ut velocitatem maximam. Nam ex hypotheſi 2 ſequitur incrementa ſpatii eſſe in ratione compoſita velocitatum acquiſitarum & impreſſionum gravitatis, ſed impreſſiones ſunt ad incrementa velocitatis, ut enunciatum eſt in demonſtratione prop. 4. Hinc ſequitur incrementa ſpatii eſſe in ratione compoſita incrementorum velocitatis & velocitatum directa, & reciproca ratione exceſſus quadrati maximæ velocitatis ſuper quadratum aſſumtæ. Unde ſcimus per quadraturas ſequi propoſitum. Patet hinc Logarithmum ſinus totius eſſe 0 (cum velocitas eſt 0) at evaneſcentis ſinus complementi (cum velocitas eſt maxima) Logarithmum ſeu ſpatium eſſe infinitum, unde rurſus patet velocitatem maximam nusquam attingi. Tab. I. Fig. 4.

(7) Si ſpatia percurſa (AS *fig. 4*) ſint ut Logarithmi ſinuum (KV, arcuum BK) tempora inſumta ſunt, ut logarithmi rationum, quæ ſunt inter ſinum verſum (BV) & (VD) complementum ejus ad (BD) diametrum, ſeu duplum ſinus totius (AB) Patet ex collatis propoſitionibus 4 & 6.

Artic. VI.

i grave projiciatur in medio uniformi resistentiam habente respectivam.

Seu feratur motu composito ex motibus duorum articulorum præcedentium. Sit (*fig. 4*) projectio in AM & parallelis, descensus in AS & parallelis, angulo MAS quocunque; locus motus compositi P habetur completo parallelogrammo MASP.

(1) Inveniri potest linea projectionis (seu relatio inter AS & AM). Ex spatio AS datur (per artic. 5 prop. 6) AV velocitas descendendi in S, seu in P. Ex hac (per prop. 7) datur tempus insumtum. Ex hoc (per artic. 4 prop. 3) datur spatium AM seu SP. Ex datis igitur lineis abscissis AS, dantur ordinatæ SP; ac proinde lineæ puncta inveniri possunt.

(2) Inveniri potest lineæ tangens, seu ipsius mobilis in ea directio. In AM sumatur MN, quæ sit ad MP, ut velocitas in M, inventa per tempus insumtum (artic. 4 prop. 4) ad velocitatem in S inventam per idem tempus (artic. 5 prop. 4) & juncta NP tanget curvam in puncto P. Et cum eadem sit velocitas descendendi in P, quæ in S, itemque velocitas persequendi projectionis directionem in P, quæ in M, patet qualis illa sit in puncto P; patet etiam qua vi mobile in ipsa linea projectionis feratur, velocitas enim in linea est ad velocitatem descensus, ut NP ad MP.

Possemus etiam in unum componere resistentiam absolutam ex articulis 1, 2, 3, & respectivam ex artic. 4, 5, 6, uti certe revera concurrunt in natura, sed prolixitas hic vitanda est. Multa ex his deduci possent praxi accommodata, sed nobis nunc fundamenta Geometrica jecisse sufficerit, in quibus maxima consistebat difficultas. Et fortassis attente consideranti vias quasdam novas vel certe satis antea impeditas aperuisse videbimur. Omnia autem respondent *nostræ Analysi infinitorum*, hoc est *calculo summarum & differentiarum* (cujus elementa quædam in his actis dedimus) communibus quoad licuit verbis hic expresso.

Occasione eorum quæ de usu pulveris pyrii mechanico in Lipsiensibus pariter Actis, ac Roterodamensibus Novellis vidi, dicam primum celeberrimum Thevenotium, quod mihi constet, de tali re cogitasse, ad Hydraulica negotia, unde & mihi aliqua porro meditandi

tandi materia nata est, quam comprehendat περιάνδρων πλεόνθης. Quod obiter hic adjicere volui.

ENTRETIENS SUR LA METAPHYSIQUE ET sur la Religion, par le P. Malebranche &c.

hoc est:

Dialogi de Metaphysicis & Religione, auctore P. Malebranche Oratorii Presbytero.

Roterodami, apud Rein. Leers, 1688, in 12.

NOn novum est in actis nostris Malebranchii nomen, quod dialogi isti præferunt, in quibus styli elegantia cum subtilitate rerum certare videtur; aliquoties enim commemoratum nobis est, cum controversiæ, quæ ipsi cum Arnaldo intercedunt, succincte fuerunt recensitæ. Quibus in locis licet hypotheses hujus Auctores strictim pariter enarratæ, ac fontes, ex quibus uberior earum cognitio petenda, indicati fuerint, non pigrabimur tamen etiam horū dialogorum summas referre, in quibus collocutores agunt Aristus & Theodorus (accedente in septem posterioribus Thestino) & Auctor, sub Theodori persona, hypotheses suas tantum non omnes, familiaris colloquii specie, proponit. In *primo*, probata animæ existentia & distinctione a materia per cogitandi proprietatem, ad naturam idearum explicandam accedit, easque revera existere ex eo concludit, quoniam, dum cogitamus, id de quo cogitamus non est nihil, sed v. g. circulus, quem concipimus, habet suas proprietates, & a quavis alia figura per easdem differt, id quod de nihilo dici nequit. Has vero ideas, quoniam ab anima nostra non producuntur, sed sunt in nobis, licet res quas repræsentant non existant, existentiam æternam & necessariam habere asserit, & esse extensionem illam intelligibilem, immutabilem & infinitam, ex qua non solum formamus ideas v. g. circuli & omnium figurarum pure intelligibilium, sed etiam figurarum omnium sensibilium, quæ nobis adparent, dum mundum creatum adspicimus; quæ proinde sit in solo Deo, tanquam ratione universali, quæ omnia entia intelligentia illustrat, & in qua animæ nostræ habitant. Hæc ipsa vero res latius per-

us pertractatur in dialogo *secundo*, ubi docet, quamvis hæc extensio intelligibilis sit ipsa divina substantia, nos tamen proprie non videre, dum ideas contemplamur, substantiam DEi in se, sed solum sub ea ratione, quatenus repræsentat entia materialia atque ab ipsis participabilis est, præsertim cum substantia divina infinitas perfectiones contineat, quæ in extensione intelligibili non comprehenduntur. Accedit, quod Deus proprie non sit visibilis per ideam, quia infinitum sui ipsius idea est, nec archetypon habet, sed per se ipsum cognoscitur. Cum vero vulgo ex pluribus ideis particularibus generalem effingi statuant, aliqui vero sentiant ideas generales esse perceptionem confusam plurium idearum particularium, hæ opiniones non una ratione refelluntur. Dialogus *tertius* maximam esse differentiam inter ideas & modificationes animæ nostræ, inter scire & sentire, ostendit. Cum enim non habeamus ideam animæ nostræ, non possunt non relationes modificationum, quæ animam nostram afficiunt, nobis esse incognitæ. Hinc monet judicium de rebus non esse ferendum ex perceptionibus illis confusis & obscuris, quæ in nobis excitantur objectis præsentibus, sed ex ideis quæ nobis illas clare repræsentant. Dialogus *quartus* ea, quæ naturam sensuum in genere concernunt, exponit, speciatim vero phænomeni illius rationem tradit, cur nobis in caliginoso loco constitutis, si oculus certa ratione prematur, in opposita regione lumen aliquod adpareat. Quæ cum ultimato huc redeat, quod certam pressionem nervi optici, atque sic commotionem partis cerebri nostri, certa sequatur perceptio in anima nostra, cum tamen inter motum alicujus corporis & spiritus sensationem nulla necessaria sit connexio, fatetur hic recurrendum tandem esse ad auctorem naturæ, cujus efficax voluntas sapientissime hanc stabilivit legem, ut modificationes animæ atque corporis essent reciprocæ, eum scilicet in finem, ut anima nostra per certos instinctus brevissima via admoneretur de relatione, quam corpora nos circumstantia ad corpus nostrum habeant, quatenus videlicet ad illius conservationem spectant. Verum cum ex illa lege videatur jam spiritus noster fere totus dependere a corpore, dum vel minima sensatione molesta distrahitur a contemplatione summi boni, ejus rei causam in lapsum nostrum refert, per quem mutatio aliqua in hac lege facta est. Ne autem

autem ob hactenus dicta sensus plane inutiles ad rerum cognitionem judicentur, in dialogo *quinto* explicatur, qua ratione sensus & imaginatio, attentionem in nobis excitando, indirecte nos ducere possint ad veritatis inventionem. Nam, quoniam una eademque extensio est, quæ nos diversimode afficit, quæque animam nostram modificat per colorem &c. mirum non esse, si illæ modalitates junctæ extensioni intelligibili, eamque sensibilem reddentes, nobis exhibeant ejusdem relationes; in quibus veritates Physicæ & Geometricæ consistant, ita tamen ut earum evidentia & generalitas nequaquam deducatur ex nigro aut albo colore, quem lineæ habent, sed ex generali & clare intellecta idea extensionis, ex æqualitate aut inæqualitate angulorum & linearum, &c. In dialogo *sexto* fuse disquirit Auctor, an corporum existentia exacte demonstrari possit, licet pauci tam philosophi fuerint, ut de hac materia dubitarint; idque negat ideo, quoniam existentia eorum arbitraria est, & a libera Dei voluntate dependet. Ipse ergo statuit, eorum existentiam nobis innotescere revelatione tam supernaturali in verbo Dei, quam naturali per sensationes, quæ a Deo secundum leges generales nobis cognitas in anima nostra, ex occasione eorum, quæ in corpore nostro accidunt, excitantur. Non negat autem, hanc revelationem, quamvis in se verissima sit, nobis aliquando occasionem erroris esse posse, vel quoniam non adhibemus eam ad illos usus, quibus destinata est, vel quia ita sumus per peccatum corrupti, ut non amplius debitam super cerebrum nostrum habeamus potestatem, quò advertere possimus, num cerebrum nostrum commotum fuerit a causa externa, an vero a motu spirituum, cui interna causa dedit originem. Quocirca tametsi nonnunquam non possimus esse satis certi per hanc revelationem de existentia hujus aut illius corporis, hoc tamen non obstare contendit, quominus certi simus de existentia corporum in genere, cum alias sequeretur Deum, quod absit, perpetuo nos fallere decreviſſe, si nihil eorum, quæ percipimus, extra nos existeret. Sed probato corpora naturalia existere, inquirendum restabat, an efficaciam agendi aliquam haberent. Totus ergo dialogus *septimus* circa inefficaciam causarum naturalium demonstrandam occupatur. Autori enim potentia motrix corporis nihil est aliud, quam efficacia voluntatis divinæ, quæ illud certo in loco conservat;

ſervat; nec proprie corpus unum alterum movet, dum in illud impellitur, ſed cauſa tantum occaſionalis eſt, ut Deus corpus illud alterum moveat. Hinc etiam porro concludit, non dependere unam creaturam ab altera, v. g. animam a corpore, aut contra, cum omnes æq; impotentes ſolique Deo immediate & directe unitæ ſint, quamvis inter quasdam mutua poſſit eſſe modificationum reciprocatio, nixa fundamento immobili decretorum divinorum, quæ uſitata ratione loquendi unio vocatur. Dialogus *octavus* a creaturis ad Deum adſcendit, de ejusdem attributis agens, inter quæ etiam extenſionem, non tamen corpoream, refert. A perfectionibus divinis ad operationes ejus tranſitus fit in dialogo *nono*, ubi traditur, Deum non agere, niſi ſecundum id quod eſt; niſi modo eo, qui characterem portat ſuorum attributorum; niſi ad gloriam, quæ ab ipſo in relatione videtur, quam ſuum opus & viæ ſimul junctæ habent ad perfectiones quas poſſidet, & quas poſſidere ſibi gloriæ ducit. Deum ergo, quamvis mundum ad ſuam condiderit gloriam, non tamen voluiſſe facere opus abſolute perfectiſſimum, ſed ſolum perfectiſſimum eo in reſpectu, ut poſſet produci & conſervari per vias, quæ junctæ huic operi illi majorem conciliarent gloriam, quam ullum aliud opus alia via productum, adeoque illum etiam indirecte voluiſſe monſtra, quia ſunt naturalis ſequela legum, quas ob effectus ſapientia & bonitate ſua digniſſimos ſtabilivit. Interim cum univerſum hoc finitum ſit, indignum utique fuiſſe actione Dei infiniti valoris, niſi unione cujusdam perſonæ divinæ dignum redditum fuiſſet, ut Deo placeret; atque hinc recte colligi, ſcopum principalem Dei fuiſſe incarnationem filii, qui utique ſeſe fuiſſet uniturus operi Dei, etiamſi homo non peccaſſet, fortaſſis tamen absq; incarnatione. Hinc digreſſio inſtituitur ad Prædeſtinationem, quam ex ſimilibus principiis Auctor optime explicari poſſe affirmat. Eam ſcilicet factam eſſe hoc & non alio modo, quia ab Eccleſia collecta per vias, quas Deus adhibuit, plus honoris in eum redundaturum erat, quam ab ulla alia alio modo formata. Dialogus *decimus* Dei magnificentiam in magnitudine, & infinito numero diverſorum operum conſpicuam admiratur, quorum tamen omnium prima ſtamina augentur, auctaq; conſervantur juxta leges generales motus, easq; ſimpliciſſimas, quæ ex unico hoc principio dependent, fortius debe-

debere vincere debilius, ita tamen, ut æqualis ſemper motus quantitas ſit in hoc univerſo. Illuſtratur deinde hoc exemplo inſectorum, maxime ex illa hypotheſi, quæ omnia ſequentium temporum individua in primi animalis ovario fuiſſe ſupponit. Nam ipſam animalium & plantarum organiſationem non dependere ſtatuit Auctor ex motus legibus generalibus, ſed aliis quas Deus in opere creationis ſecutus fuit, quod utique neque ex principiis Carteſianis, nec ullis aliis, ut aliqui fruſtra conantur, explicari poſſit. In hoc enim opere maxime eluxiſſe ſapientiam Dei, dum non ſolum primos materiæ motus cum omnibus ſequelis naturalibus & neceſſariis, ſed & moralibus & ſupernaturalibus, in omnibus ſuppoſitionibus, comparavit. Id quod etiam in dialogo *undecimo* inculcatur, ubi iterum contemplationi inſectorum Auctor inhæret, maxime bombycis, & illius inſecti, quod formica leo dicitur. Rejicit autem hoc loco inſectorum generationem ex putredine, cum longe facilius poſſit concipi, ferruginem mutari in horologium perfectiſſimum, quam putridam materiam in animal tanto organorum adparatu præditum. Perſtringit quoque Carteſii de formatione fœtus librum, variasque reſolvit quæſtiones: Num omnia propter hominem facta? Cur noxia animalia condita? Cur tantus inſectorum numerus productus, quæ nulli videntur eſſe uſui? concluditq; docendo: creaturas, quæ nobis inutiles videntur, opus Dei reddere magis perfectum, exprimere perfectiones divinas, & eſſe quaſi totidem emblemata Jeſu Chriſti, cujus figuram gerunt. Porro hanc ipſam ſapientiſſimam Dei providentiam non minus elucere ex legibus unionis animæ & corporis, per totum fere dialogum *duodecimum* probatur, quippe cum Deus non tantum his conformiter nobis det omnes ſenſationes objectorum, eadem ratione ac anima noſtra eas datura ſibi eſſet, ſi illa exactam haberet cognitionem omnium, quæ accidunt in corpore noſtro, aut in principali cerebri parte, atque ſic in cognitionem operum ſuorum nos deducat, ſed etiam nos iisdem uniat multis variisque modis. Adfertur quoque hic doctrina de unione animæ noſtræ cum ſapientia æterna & ratione univerſali per leges generales, ubi attentio noſtra cauſa occaſionalis eſt præſentiæ idearum in animo noſtro, & alia quoque hic diſputantur, v. g. quomodo Deus per Angelos diſtribuat hominibus bona temporalia, &

per Jesum Christum gratiam interiorem & omnia alia bona? item, num Deus nunquam voluntate particulari, ne quidem in producendis sanctis in anima Jesu Christi desideriis agat? &c. Cæterum quum idea hæc philosophica Providentiæ divinæ secundum leges generales, vulgi captum transscendat, in dialogo *decimo tertio* modos loquendi vulgares, quibus identidem Deo particularis voluntas tribuitur, tolerandos censet, licet ex confuso proficiscantur conceptu, qui solutioni difficultatum ab improbis objectarum haut sit sufficiens. Deinde leges generales, secundum quas Deus mundum regit, repetit, atque ex ipsa divina providentia infallibilitatem Ecclesiæ deducere nititur; quoniam videlicet via examinis insufficiens sit ad simplices & indoctos ad salutarem fidei cognitionem perducendos, sicque nulla alia supersit, quam via auctoritatis Ecclesiæ, quam proinde infallibilem esse necesse sit. *Ultimus* dialogus circa veritatem Religionis Christianæ versatur, & mysteriorum incomprehensibilitatem pro argumento veritatis eorum Auctor habet. Fidei etiam articulos in Scriptura quærendos asserit, sed explicata per traditionem, h. e. concilia generalia, quæ procul dubio sensum ejusdem multo felicius assecuta fuerint, quam aliquis privatorum. Tum de incarnatione Jesu Christi ejusq; divinitate contra Socinianos disputat asserens, nullam creaturam, nec Angelos quidem, posse Deum adorare, nisi per ipsum, quoniam ille solus eos liberavit ab incapacitate naturali aliquam ad Deum relationem habendi; tandemque exponit, qua ratione fides in Jesum Christum nos Deo acceptos reddat.

CASPARIS SAGITTARII Alt-Thüringisches Hertzogthum / seu *Antiquitates Ducatus Thuringici.*

Jenæ, typis J. Z. Nisii, 1688, in 4.

CUm Historiam Thuringicam clarissimus Auctor animum induxisset condere; causas gravissimas habuit, cur non uno eam opere complecteretur, sed per partes separatas ederet. Huc enim *Antiquitates Regni Thuringici*, huc *Gentilismi & Christianismi Thuringici Antiquitates* pertinent, quæ jam in Acta nostra A. 1685. pag. 161. 163. retulimus: cum quibus adeo hæ etiam *Ducatus Thuringici Antiquitates* sunt conjungendæ. Harum IV sunt libri distincti: quorum tribus explicatur, quicquid in Thuringia notabile (nonnulla etiam, quæ alibi contigere) ex quo ad Reges Francorum moderamen Thuringiæ pervenit. In his ordo servatur gestorum, uti anni fuerunt consecuti, & finis fit in morte Imperatoris Ludovici, Arnulphi filii, quæ A. Ch. 911. accidit. Quarto denique libro regiminis proponitur ratio.

Ad Francorum nimirum imperium (Regum puta Austrasiæ) Thuringi redierant, postquam Hermenfridus, indigena eorum Rex (uti fusius in Antiquitatibus Regni Thuringici Auctor enarravit) bello victus a Dieterico occubuisset: non quod hinc partem regni Austrasici provinciæ constituerent Thuringicæ, sed quod illi Austrasiæ reges supremi plerumque domini illarum essent. Quare etiam factum fuit, ut cum a morte Clotharii terras Francorum filii ejus quatuor inter se partirentur, & Sigebertus regnum Austrasiæ sortiretur, ipse Thuringorum etiam Princeps fieret; quod sæpius legimus contigisse. Itaque vitæ horum regum per summas exhibentur, *Dieterici*, *Dietberti*, *Dietbaldi*, *Clotharii*, *Sigeberti*, *Childeberti*, *Theodeberti*, fratrisque illius *Theoderici*. Hic vero, cum iniquo facinore imperium fratris affectasset, ac mox nactus esset, nihil ejus transmittere ad filios potuit, quicquid etiam Brunichildis, avia ipsius, illustre factiosæ mulieris exemplum, machinaretur. Proceres enim Francorum multi *Clothario* Neustriæ Regi magis cupiebant, quorum adeo ope accidit, ut is & Austrasiæ & Burgundiæ nanciscereturregna. Tanta imperii moles cum gravis ei esset, Austrasiæ regnum filio *Dagoberto* transmisit: quo nomine Dagobertus Thuringos etiam in ditionem suam accepit. Hoc sub Rege primum Sorbi, Veneda natio, pedem in has terras intulerant, qui quod tam infesti Thuringis incubarint, disertam rei historiam, breviter tamen, Auctor exhibet. Contra hos præcipue Dagobertus Ducem in Thuringia *Rudolfum*, strenuum hominem, crearat, sed qui cum bona fortuna diu usus esset, tandem etiam Regis ipsius (*Sigeberti*, filii Dagoberti) detrectavit imperium, eumque de Thuringia repulsavit, cum expeditionem ejus recuperandæ causa suscepisset. Cujusmodi bella mox a variis provinciarum præfectis certatim mota fuere:

fortaſſe quod exempla Majorum Domus eo invitarent, qui cum ad ſummum jam pedetentim faſtigium evaſiſſent, Reges & patiebantur, & rejiciebant, prout voluntas impelleret licentioſa. Atque hæc primo libro traduntur.

Alter liber a *Pipino* incipit, qui jam regiam conſecutus erat dignitatem: cujus ſucceſſor *Carolus M.* contra Sorbos rurſus Thuringos defendere neceſſe habuit. Is cum præſens ipſe in terris hiſce diverteret, prope mortis incurrerat periculum, niſi mature parata conſpiratio aliqua diſcuſſa fuiſſet. Natu major filius ejus, patri cognominis, & ipſe Sorbos aliquando profligavit, ac duarum arcium condendarum auctor extitit, ad Albim alterius, alterius ad Salam, quas Wettinum aliqui & Wittebergam eſſe exiſtimant. Quæ Caroli M. ſtirps usque ad *Ludovicum*, filium Imperatoris Arnulphi, in quo & deſiit, ordine continuo Thuringis præfuit. Plerique Cæſarum ſimul Romanorum vicem geſſere, alii Reges Germanorum fuerunt, de quibus ſingulis abunde, ac ut ſeries juſta poſcit, ſecundo illo, ut & tertio libro, Auctor clariſſimus exponit.

Quarto denique libro de regiminis forma iſtius ætatis quæritur; cujus commentationis multa univerſim veterum Francorum imperii rationes illuſtrant. Nam de pagis, quos appellabant, eorum præfectis, Comitibus & Gravionibus, Scabinis, quique ab iis pendebant, Centenariis & Decanis aliisque Regum miniſtris, tum & ſolemnibus judicantium conciliis, plurima & acervantur diligentiſſime, & prudentiſſime judicantur. Ubi etiam controverſo Julii Cæſaris loco, de *centum pagis* Suevorum, lux neceſſaria adfertur. *Graviones* enim iſti fori præſides, ut *Duces* bellorum imperatores, erant; niſi quæ gravior lis intercederet, quam cui Gravio ordinarius ſatis eſſet decernendæ: tunc enim neque Ducibus ea poteſtas denegabatur. Additur, quo ſtatu res Eccleſiæ, & monaſteriorum ordines ſub his Francorum regibus fuerint; qua de cauſa jam in prioribus etiam libris, de diverſis eorum temporum Epiſcopis Moguntinis plene ſatis erat actum. Longum de cætero foret commemorare, quoties vulgarium hiſtoricorum errores corrigantur; quem admodū veram Caroli M. patriam (quæ lis tam diu ſub judice fuit) non niſi in Thuringia fuiſſe, prorſus ad liquidum perducitur. Inprimis fabula exploditur, quæ vulgo de Monaſterio & Templo

Templo Erfurtino in monte S. Petri, a Dagoberto Francorum Rege condito jactatur. Non enim modo hic confirmantur, quæ jam Tritthemius contra *νοθείαν* diplomatis iſtius Dagobertini, quo res nititur præcipue argumento, attulerat; verum iis etiam reſpondetur, qui ex recentioribus in aſſerenda veteri traditione laborarunt. Quæ, & alia plura, hiſtoriæ cupidis eſſe gratiſſima oportet; optandumq; merito omnibus, ut & ipſum opus hiſtoriarum vaſtius, ex quo Antiquitates hæ contractæ duntaxat ſunt, & cætera, quorum ſpem celeberrimus Auctor facit, *Commentarium in Nucleum Hiſtoriæ Germanicæ*, *Notitiam Scriptorum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ*, aliaque propediem indipiſcamur.

HISTOIRE DU PATRIARCHE ABRAHAM.

id eſt:

HISTORIA ABRAHAMI PATRIARCHÆ; ſive, Quæſtiones curioſæ, hiſtoricæ & morales in Geneſin. Autore R. P. *Antonio Maſſonio*.

Pariſiis, apud viduam Claudii Thibouſt & Petrum Eſclaſſan, 1688, in 12.

TErtium volumen *Quæſtionum enodatarum ſuper Geneſin* ſuperiori anno edidit *Antonius Maſſonius*, Ordinis Minimorum Sacerdos, S. Theologiæ Profeſſor emeritus & Conventus Vicennenſis Corrector. Priora duo non vidimus; creditu autem facile eſt, primum (*Chriſto* Servatori inſcriptum) tempora *antediluviana* recenſuiſſe, alterum (*Deiparæ* ſacrum) *Noachi* & Noachidarum fata evolviſſe; tertium denique *Abrahami* hiſtoriam complectitur, & *S. Franciſco de Paula*, ordinis Minimorum Patriarchæ offertur. Conſtat illud libris tribus, e quibus prior itinera Abrahami, alter promiſſiones ipſi factas, tertius merita ejus atque gloriam divinitus conceſſam perſequitur. Conferre cum eo quadantenus libet.

R. P. CORNELII HAZART, SOC. JESU THEOLOGI, Diſcurſus morales in ſelectiora loca Geneſis, Exodi, Levitici, Numerorum.

Antvverpiæ, apud Mich. Knobbarum, 1688, in 4.

AUctoris hujus per Scripta alia, tum Eriſtica, quibus Religionis Romano-Catholicæ dogmata propugnantur, tum ad Hiſtoriam

riam Eccleſiaſticam ſpectantia, Orbi Litterato dudum cogniti, hoc libro inſtitutum eſt, *ſelectiorum locorum* ex quatuor *Pentateuchi* libris excerptorum, *ſenſus* non literales, ſed *tropologicos*, *allegoricos*, *anagogicos*, *metaphoricos*, *morales* indagare, eruere, dictisque Patrum Eccleſiæ illuſtrare. Selegit autem ex *Geneſi* Hiſtoriam Joſephi; ex *Exodo* ſervitutem Ægyptiacam Iſraelitarum eorundemque ex Ægypto egreſſum, una cum miraculis utrumque concomitantibus aut proxime ſubſequentibus; ex *Levitico* præcepta non pauca; ex *Numerorum* denique libro pleraque *murmurationum*, quibus in Deum inſurrexit perfrictæ frontis gens, exempla. Quod ſi par hoc Scriptorum componere nobis integrum eſt, *elegantia* Hazartum Maſſonius: *eruditione* Maſſonium Hazartus ſuperare videtur. Maſſonius laicis: clericis & concionatoribus Hazartus ſcripſit. Nobis utriusque libri argumentum breviter notaſſe ſufficit; nec prolixioribus per anguſtiam chartæ eſſe licuit.

LIBRI NOVI.

Georgii Mackenzie Defenſio Antiquitatis Regalis Scotorum Proſapiæ, libris Epiſcopi Aſaphenſis & doctiſſimi Stillingfleeti oppoſita. Ex Anglica in Latinam linguam verſa. Trajecti ad Rhenum, apud Franciſcum Halma, 1689, in 8.

Petrus Ciacconius Toletanus de Triclinio, ſive de modo convivandi apud priſcos Romanos. Editio II. Amſtelodami apud Henr. Wetſtein, 1689. in 12.

Joh. Jacobi a Ryſſel de Jure Naturæ & Gentium Libri duo. Lipſiæ apud R. Wächtler, 1689. in 8.

Nouvelle Maniere de fortifier les places, tirée des Methodes du Chevalier de Ville, du Comte de Pagan & de Mr. de Vauban. Avec des Remarques ſur l'Ordre Renforcé &c. A Paris, chez Eſt. Michallet. 1689. in 8.

Le Directeur general des Fortifications par Mr. de Vauban, Ingenieur general de France &c. Seconde Edition. A la Haye chez Adrian Moetjens, 1689. in 12.

Le Triomphe Hermetique, ou la Pierre Philoſophale victorieuſe. Traitté plus complet & plus intelligible, qu'il y en ait eu jusques ici, touchant le Magiſtére Hermetique. Amſterdam, chez H. Wetſtein, 1689. in 8.

Oeuvres mêlées de Mr. l'Abbé de St. Real. Suivant la copie a Paris chez Cl. Barbin. 1689, in 12.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Februarii Anni M DC LXXXIX.

ACTA SANCTORUM MAII, COLLECTA, Digeſta, illuſtrata a Godefrido Henſchenio *&* Daniele Papebrochio, *e ſocietate Jeſu, Tomus VI & VII, operam & ſtudium conferentibus* Franciſco Baertio *&* Conrado Janningo, *ejusdem Societatis.*

Antverpiæ, apud Michaelem Cnobarum, 1688, in fol. 2 tom.

QUod de ſeculis Tacitus affirmat, *nullum tam ſterile eſſe virtutum, ut non bona exempla prodiderit*, id de omnibus annis diebus credere nos jubent qui per ſingulos dies Sanctorum, quos vocant, vitas digeſſerunt, & cuivis diei complurium vel opere vel morte inſignium Beatorum memoriam alligarunt. Omnes hos, & omnia antiqua monumenta, e quibus beatorum martyrum, aut vitæ ſanctimonia præ cæteris conſpicuorum hominum, geſta cognoſcere licet, in unum quaſi corpus colligere, & *Acta Sanctorum* quæcunque ſcripta fuere unquam, edita atque inedita, undequaque conquirere, eaque emittere in lucem, Notationibus illuſtrata, quibus & obſcura explanarentur, & ambigua firmarentur, & pugnantia conciliarentur, & quæ ex iis percipi utilitates poſſent oſtenderetur, inde usque ab anno hujus ſeculi trigeſimo allaboravit doctiſſimorum Jeſuitarum *Joannis Bollandi* & *Godefridi Henſchenii* induſtria: qui Sanctorum acta ſive ab aliis conſcripta, ſive ſuo ſtylo conſignata, per ſingulos cujusvis menſis dies diſpoſita, exhibere, & qua ratione arduum hoc & prolixum opus pertexendum ſit, commonſtrare ſategerunt. Cumque multa etiam ſedulo indagantes fugerent, quæ deinde abſolutis tomis amicorum beneficio ſunt conſecuti

secuti, de vita sanctorum quorundam, translationibus, miraculis; ea in Appendices conjecere tomo cuivis subjectas, quorum quemvis sex Indicibus, onomastico, chronologico, historico, topographico, grammatico, & morali instruxerunt. Hunc in modum composita Acta sanctorum *Joannes Bollandus* in publicam emittere lucem anno 1643 cœpit, & binos JANUARII tomos, operam & studium conferente, *Godefrido Henschenio*, evulgavit. FEBRUARII acta anno 1658 tribus tomis gemini hi ejusdem laboris Socii in publicum ediderunt. Vivis autem erepto anno 1665 Bollando, præclaram superstiti Henschenio operam in continuando isthoc studio præstitit *Daniel Papebrochius*: ac MARTII acta tribus tomis anno 1668 publicæ luci dedere, APRILIS etiam acta, totidem inclusa voluminibus, anno 1675 eidem expositerunt. MAJUM, quod apparatus major esset, prolixiori opera illustrandum putarunt, ejusque millibus & sexcentis sanctis (ad quem numerum eorum copia exsurgit, quorum nomina Majalibus diebus alligata sunt) *septem* volumina repleverunt: quorum *tria* priora, sedecim primos mensis dies complexa, anno 1680 prodiere, a nobis in Actis Eruditorum anni 1683 p. 11. 12. memorata; *duo* media, octo medios quæ mensis dies continent, anno 1685 evulgata sunt, a nobis in Actis Eruditorum anni 1686 p. 270. & seqq. recensita; *duo* postrema, reliquos septem mensis dies pertexentia, superiore demum anno publicam lucem adspexerunt, Papebrochianum studium adjuvantibus egregiis sociis, quos is extincto Henschenio sibi adsciverat, *Francisco Baertio* & *Conrado Janningo*.

In *Sexto* tomo, qui XXV, XXVI, XXVII & XXIIX Maji dies continet, præ cæteris notatu digna occurrunt, prolixius etiam descripta exhibentur acta, martyria, miracula, translationes corporum seu reliquiarum, & hujus generis ἀξιομνημόνευτα alia, quæ contigerunt circa Urbanum I. Pontif. seculo tertio *a p. 5. ad p. 23.* & Gregorium VII. Pontif. Hildebrandum antea dictum (qui qua ratione Sanctis accenseatur, non intelligimus, inter plurimos etiam Pontificios scriptores non prospera fama gaudens, ut vel ex Natali Alexandro in Select. Hist. Eccl. cap. Sec. XI. part. 3. constat) seculo undecimo *a p. 102. ad p. 159.* cujus corpus post quingentos annos adhuc integrum, sacris vestibus amictum, M. Ant. Columna anno 1577 repertum, ad sacellum S. Michaelis Archangeli transtulit, & monumento ornavit, quod a Ferd. Ughello *tom. 7. Italiæ sacræ*, & Lud. Jacobo in *Bibl. Pontif.* memoratur. Vita & gesta Mariæ Magdalenæ de Pazzis *a p. 177. ad p. 351.* copiose narrantur, ejus etiam effigies æri insculpta *p. 180. & 258.* ostenduntur. S. Augustini Episcopi Cantuariensis, primi Anglorum apostoli, qui seculo sexto vixit, vita Gocelino monacho descripta, e Mabillonii Act. Benedict. tomo I. depromta *a p. 375. ad p. 443.* sistitur. Philippi Nerii, d. 26. Maji 1595 mortui, effigies *p. 461.* vita ab Ant. Gallonio composita *a p. 463. ad p. 524.* & ab Hier. Barnabæo conscripta *a p. 524. ad p. 649.* exhibentur: imaginem ejus Neapoli sudasse & flevisse e Jac. Phil. Tomasini narratione *p. 649. & seqq.* refertur. S. Germani celebris Parisiensis Episcopi seculo sexto vita, quam Venantius Fortunatus scripsisse fertur, e Manuscriptis profertur *a p. 778 ad p. 787.* de miraculis, & translatione corporis ejus, ex Gregorio Turonensi, Aimoino, & Mabillonio, multa afferuntur *p. 787. & seqq.* Lanfranci Episcopi Cantuariensis (cujus opera Parisiis anno 1648 Lucas Acherius emisit in lucem) seculi undecimi scriptoris vita, a Mil. Crispino & Eadmero scripta, *a p. 832. ad p. 854.* recensetur. Corollarii loco novus operis hujus Hagiographici socius Conradus Janningus S. Andreæ, quem *Sali* cognomine indigitant, qui seculo decimo Constantinopoli vixit, vitam e Græca lingua a se conversam, a Nicephoro Andreæ coævo conscriptam, cujus exemplaria duo e Vaticana & Mazariniana bibliothecis nactus fuerat, adjecit; eodemque studio, quo S. Symeonis Stylitæ hujusque matris S. Marthæ vitas e Græcis manuscriptis Vatic. & Florent. ediderat, Tomo V. Act. Sanct. Maji subjectas *p. 307 & seqq. p. 403. & seqq.* hanc quoque Andreanam vitam excoluit, exactam græcæ litteraturæ eruditionem suam doctioribus approbans.

Septimus tomus tres ultimos Maji dies continens contractior futurus erat, nisi Præliminares tractatus præmissi, & subjectæ Appendices paulo prolixiores, eundem ad parem cum cæteris amplitudinem promovissent. Henschenium enim vita defunctum, qui Bollandi ἐργοδιώκτης vitam Martii Actis præmissam contexuerat, imitaturus Papebrochius, ultimo huic Tomo *de vita & operibus Godefridi Henschenii*, qui octuagenario major anno 1681 decesserat, commentationem præposuit; effigiem etiam

oculis lectorum spectandam objecit; ejusdemque Exegesin historicam *de Episcopatu Tungrensi & Trajectensi*, quam sub nomine Diatribes anno 1653 peculiari libro Antverpiæ excuso evulgarat, proximo autem ante obitum anno recognoverat, præfixit. Subjecit Papebrochius Gottefridi Wendelini epistolam de *Dispargo* seu *Diesta*; ejusdemque iconem; excerpta item ex Ægidii Voechtii *descriptione comitatus Lossensis*, & Alex. Wilthemii *annalibus Imperialis abbatiæ S. Maximini prope Treviros:* qui ambo libri manuscripti in monachorum claustris delitescunt. Tandem chronologicam seriem *Episcoporum & Archiepiscoporum Mediolanensium* usque ad annum Christi 1261 deductam, ex vetustis Bibliothecæ Ambrosianæ catalogis manuscriptis, quos Henschenius transcripserat, & protulit & illustravit.

Inter ipsos Sanctos, quorum memoria his tribus ultimis Maji diebus recolitur, præ cæteris eminent S. Maximinus, Episcopus Trevirensis seculi quarti *p. 19. seqq.* B. Maria virgo Antiochena, cujus acta græcolatina exhibentur *p. 50. & seqq.* ab incerto auctore, incertum quo tempore, conscripta, ut proinde ingenua prorsus sit Papebrochii in præfatiuncula hujus Vitæ præmissa confessio: *Rem nullo scripto vetustiori traditam, styloque recentiori exornatam, eo habendam esse loco, quo multa in vitis Sanctorum Patrum; utilem quidem institutionem continentia ad formandos mores, sed ad historicam certitudinem parum aut nihil. Igitur istam quoque ut talem hic damus, liberum Lectori relinquentes, ut eam quo volet gradu credibilitatis collocet.* Plane ut Suetonius in vita Claudii Cæsaris *magis ne prætermitteret quædam se referre* affirmat, *quam quia vera aut verisimilia putet.* Eminet quoque in hoc recensu S. Theodosia virgo Constantinopolitana, cujus acta græcolatina proferuntur *p. 69. seqq.* Joachimus abbas, Ordinis Florensis seculo tertio decimo fundator *p. 89. seqq.* Pisanæ duæ virgines S. Bona & B. Gerardesca *p. 144. seqq.* Petrus Petronius seculi decimi quarti Carthusianus *p. 188. seqq.* S. Isaacius Constantinopolitanus, quarti seculi confessor; cujus vita græcolatina *p. 247. seqq.* datur. Sed omnibus reliquis hoc mense memoratis Sanctis palmam præripit, regia etiam in his terris, dum vita maneret, dignitate conspicuus FERDINANDVS Castellæ & Legionis Rex, qui trigesimo Maji die anno 1252 ex vivis excessit Hispali

Hispali, a Pontifice Clemente X anno 1671 in Divorum numerum collocatus: nempe ut Hispani haberent, quem Gallis de Ludovico Sancto gloriantibus ostentent. Acta hujus glorioſissimi Regis vitæ singulari commentatione complexus quatuor abhinc annis seorsim evulgavit Papebrochius, relata a nobis in *Actis Eruditorum anni 1685. p. 433. seqq.* quam curis secundis revisam, auctam & recognitam huic Volumini, quod postremorum Maji dierum sanctos complectitur, inclusit *a p. 280. ad p. 414.* ejusque haud exiguam partem ea implevit.

Subjecit *Appendices*, quæ ad omnes evulgatos septem Maji tomos pertinent, exhibentes acta, quæ cum isti tomi in publicam lucem mitterentur, nondum ad manus erant, cuivis diei aliquando inserendas, ubi nova vasti hujus Operis adornabitur editio; quod futurum esse, quando Junius accesserit, & sacro semestri sua integritas constiterit, sperare nos jubet Papebrochius p. 517. 518. Præ cæteris digna lectu est Dissertatio *p. 665. seqq.* exhibita, super quæstione: an Jobum & reliquos Veteris Testamenti sanctimonia conspicuos viros, colere ut sanctos liceat, iisque altaria erigere? quam Romæ agitatam & a præcellentibus doctrinæ fama hominibus, anno 1680 disceptatam ait. Prolixior est de S. Johanna Alphonsi V. Portugalliæ Regis filia, quæ d. 12. Maji 1480. obiit, narratio a Margarita Pineria virgine Lusitana patrio sermone conscripta, in Latinum conversa *p. 719. seqq.* Nec contemnendæ additiones, quas Gregorii Nazianzeni quarti seculi doctoris clarissimi actis, ad IX diem Maji *tomo 2. p. 369. & seqq.* editis, adjicit *p. 655. seqq.* voluit.

Ultimum locum occupant Paralipomena ad Chronologiam Pontificum, quam sub *Conatus* & *Propylæi* titulo Maji actis præfigendam, aut seorsim peculiari volumini includendam, anno 1685 Papebrochius emiserat. Nempe cum impedita res sit, Pontificatuum spatia per annorum, dierum & mensium calculos exacte subducere; facile accidere potuit, ut in studio hoc auctori alicubi ea exciderent, quæ aliter cuperet constituta. Igitur addenda, mutanda & corrigenda quæ essent in opere, quod tres ante annos emiserat, his paralipomenis inclusit, novas etiam *Dissertationes* antea evulgatis adjecit, præcipuas de genealogia Christi & annis nativitatis ac mortis ipsius controversias quæ exhibent, & chronologiam ac historiam Pontificum illustrant.

GLOSSARIUM AD SCRIPTORES MEDIÆ ET infimæ Græcitatis. Accedit appendix ad glossarium mediæ & infimæ Latinitatis, una cum brevi Etymologico linguæ Gallicæ ex utroque glossario, autore Carolo du Fresne Dn. du Cange Regi a consiliis & Franciæ apud Ambianos Quæstore.

Lugduni, apud Anissonios, Johan. Posuel, & Claud. Rigaud. 1688, in fol.

CUm Græca lingua sub Alexandri M. & successorum imperio non amplius intra unius gentis limites consisteret, sed per Syriam, Ægyptum, Italiam, Galliam, Siciliam, aliasque regiones se diffunderet, fieri non potuit, quin tantum nativæ puritatis amitteret, quantum a peregrinis exterarum nationum vocibus & phrasibus hauriret. Neque minus postea Romanis Græciæ imperio potitis plurimæ Romanorum voces in Græcorum lingua dominari cœperunt. Imprimis vero magna linguæ Græcæ corruptio obtigit, ex quo Constantinus M. in Thracia imperii sedem constituens, plerosque e Senatoribus aliisque Proceribus Romanis in Græcanicas secum provincias traduxit. Tunc enim ex perpetuo Græcorum & Latinorum commercio magna utriusque linguæ confusio nata est, quæ sequentibus seculis subinde aucta sub barbararum gentium jugo in maximam barbariem degeneravit.

His igitur ex causis cum apud Græcos mediæ & infimæ ætatis scriptores passim vocabula barbara & semibarbara, vel Græcæ quidem originis, sed peregrinæ & inusitatæ significationis occurrant, non inutilem rei literariæ operam navarunt, qui peculiaribus glossariis exoticas illas Græcorum voces explicatum iverunt. Hinc nata *Caroli Annibalis Fabroti* in Theophylactum Simocattam, Cedrenum, Constantinum Manassem, Nicetam Choniatem, Laonicum Chalcondylam, & Anastasium Bibliothecarium cum Nicephoro, Georgio Syncello, & Theophane collatum, nec non *Petri Possini* in Annæ Comnenæ Alexiadem, & Georgii Pachymeris Michaelem & Andronicum Palæologos glossaria, *Nicolai Rigaltii* glossarium Γλωσσικὸν μιξοβάρβαρον de verborum significatione, quæ ad Novellas Imperatorum, qui in Oriente post Justinianum regnaverunt, de re militari constitutiones pertinent, *Johannis Meursii* glossarium græco-barbarum, *Jacobi Gretseri* & *Jacobi Goari* ad Codinum de officiis Aulæ & Ecclesiæ Constantinopolitanæ commentarii; ut *Stephani a Solio*, *Dionysii Godofredi*, *Christophori Germani*, *Gerasimi Vlachi*, *Simonis Portii*, aliorumque in ipsa Græciæ barbarie eruditionem suam literato orbi probantium labores taceamus.

Atque his nunc etiam accensendus *Carolus du Fresne* Dominus du Cange, Vir in omni & hoc imprimis literaturæ genere, dum viveret, versatissimus. Is enim glossario mediæ & infimæ latinitatis Parisiis A. C. 1678 edito, & postea A. C. 1681. in Germania recuso, nunc etiam mediæ & infimæ Græcitatis glossarium adjecit, *Emerici Bigotii* & *Johannis Baptistæ Cotelerii* hortatu id operis aggressus: in quo sic versatur, ut ad ea, quæ jam in glossario Latino & in historia sua Byzantina duplici commentario illustrata observavit, lectorem remittere, quam iterata lectione defatigare malit, alienis autem laboribus & parce & salva dissentiendi libertate utatur.

In præfatione non solum de causis corruptæ linguæ Græcæ, verum etiam de variis, quæ apud Græcos hujus ætatis vigent, dialectis nonnulla disserit. Observat inter alia ex *Cabasila*, *Zygomala*, aliisque Græculis, Græcos qui sub Turcarum dominatione degunt, ab idiomate Turcico, eos autem qui Venetis subjecti sunt, ab Italico plurima mutuari, & istos quidem in majoribus oppidis Græce & Turcice, hos autem Græce & Latine vel Italice, in pagis autem omnes Græce duntaxat loqui. Notat præterea, inter tot hodiernorum Græcorum dialectos eam nitidiorem esse, quæ Constantinopoli & Thessaloniæ & in Macedonia ac Peloponneso obtinet, deterrimam autem & omnium corruptissimam apud Athenienses deprehendi, qui olim sermonis elegantia cæteris omnibus superiores extiterunt. Animadvertit quoque, apud Græcos hodiernæ ætatis præter vulgarem linguam superesse antiquam & puram, cujus in Missa & sacris officiis usus vigeat, & Ecclesiasticam, quæ in concionibus & epistolis ecclesiasticis adhibeatur, antiqua quidem sed non adeo pura, quin vulgares dialecti subinde intermisceantur. Postremo etiam de hodierno linguæ Græcæ neglectu queritur, qui obstiterit, quo minus Parisienses Typographi edendo huic glossario operam suam impendere voluerint.

Præfa-

Præfationem excipit *Simonis Portii* Grammatica Græca, glossario huic eum in finem præfixa, ut appareat, quantum lingua Græcorum hodierna a puriori illa veterum Græcorum desciverit. In ipso vero glossario, quod ordine alphabetico digestum & in duos tomos divisum est, ex variis autoribus Græcis, editis pariter ac ineditis, quorum haud exiguum apparatum bibliotheca Regis Galliæ & Colbertina subministravit, vocabula græco-barbara, imprimis vero quæ vel ad liturgiam sacram, vel ad legum notitiam, vel ad Medicinam, Botanicam, & Chymiam, vel ad dignitates ecclesiasticas & politicas, vel ad rem militarem & monasticam pertinent, ita explicantur, ut plurimi ævi sequioris mores & ritus subinde illustrentur, aliaque observatione digna, & imprimis ad historiam Byzantinam spectantia, referantur.

Glossario huic præter geminam omissorum & addendorum appendicem, notæ sententiarum Mathematicæ, Astronomicæ, Chymicæ, & Iatricæ, ex *Isidoro*, *Epiphanio*, *Salmasio*, *Crollio*, aliisque codicibus imprimis manuscriptis, nec non varii Auctorum, e quibus hoc glossarium colligitur, & rerum, quæ hoc glossario continentur, indices accedunt. Accedit quoque ad hoc Græcitatis mediæ & infimæ glossarium Supplementum glossarii mediæ & infimæ Latinitatis, & dissertationis de inferioris ævi numismatibus, quæ Latino illi glossario subjuncta legitur; & postremo loco Etymologicon vocabulorum linguæ Gallicæ, quorum origines in utroque glossario locis indicatis prolixius reteguntur & illustrantur.

Maxime vero dolendum est, Virum celeberrimum, cui non modo prædicta glossaria, verum etiam illustre opus de Familiis Byzantinis & Constantinopoli Christiana, & doctissimas in Scriptores Gallos *Jonvillam* & *Villharduinum*, & Byzantinos *Nicephorum Bryennium*, *Annam Comnenam*, *Johannem Cinnamum*, *Paulum Silentiarium*, & *Johannem Zonaram* observationes debemus, eo ipso anno quo glossarium mediæ & infimæ Græcitatis absolutum est, vitæ quoque suæ curriculum absolvisse.

HISTOIRE DES VARIATIONS DES EGLISES Protestantes, par Messire Jaques Benigne Bousset, Eveques de Meaux.

id est: Joh-

Jacobi Benigni Bossueti, Episcopi Meldensis, Consiliarii Regii, olim Præceptoris Serenissimi Delphini, & primarii Serenissimæ Delphinæ Eleemosynarii Historia de Variationibus Ecclesiarum Protestantium. Tomi II.

Ad exemplar Parisiense, ex officina Cramoisy, Anno 1688, in 12.

ILlustrior est Episcopi *Condomensis* olim, dein *Meldensis* fama, quam ut de ea lectores doceri debeant. Judicium Regium, quod in deligendis ministris raro aberrasse deprehensum est, sat magnum Viro testimonium præbet, ad tot egregia munera evecto. Si quid tamen accedere illi potest, ex elogio Pontificio desumendum esset. Epistola enim regia nuper vulgata (de cujus fide non dubitamus) qua Dn. *Bossuetus* ad amplissimum Episcopatum Argentoratensem, si is promoto ad Colonienſem Archiepiscopatum Cardinali Furstenbergio vacaret, denominatur, testatum facit, a Pontifice cognominatum esse *Flagellum hæreticorum*. Hoc si meritus est libro illo *Expositionum* nemini ignoto, quid non hoc novo merebitur, quocum ille comparatus *Flabellum* haberi potest? Sperat hoc ipse sine dubio, §. 25. agnoscens in præloquio, quod ab indole & regula sua, omissa quam sectatus erat moderatione, recesserit, & a disputatione de religione ad personarum accusationes delapsus videri possit. Id profecto accidisse observabunt, qui in *Tomo operis primo* Lutheri & sociorum; in *altero* Calvini descriptiones legent. Scopum tamen suum in præ- §. 1. loquio jam allegato ita proponit Auctor, ut dicat, *se ex variationibus, subtilitatibus, æquivocationibus & artificiis Protestantium Ecclesiarum, characterem hæreseos demonstraturum esse*. Tribuit vitia illa humani ingenii naturæ, nova appetentis & nunquam acquiescentis; productum autem se illas tantum dissensiones esse profitetur, quæ toti Ecclesiæ vel Lutheranorum vel Reformatorum imputari possint, ex confessionibus & scriptis publicis, talesque quæ ad summam fidei ex puro Dei verbo deducendam pertineant. Cum duobus autem §. 8. istis cœtibus rem sibi esse dicit, non vero cum *Socinianis*, aliisque quas enumerat sectis, in sinu, ut ait, Protestantium natis. Quibus ita- §. 9. que hæreticorum notam hoc libro inurat, obscurum non est, neque aliud his solatium restat, hoc convitio per duo fere secula exagi-

tatis, quam ut sibi Salvatoris nostri effatum Luc. VI, 22. 23. applicent. Licet vero, quæ inter utramque Protestantium Ecclesiam intercedunt, dissensus causas apprime noverit, utrique tamen nocere judicat, quæ alterutri objicit, & inprimis in *Reformatos* redundare simul contendit, quæ *Lutheranis* impingit, cum & illi *Augustanam* confessionem pro communi habeant fidei symbolo, & Lutherum
§. 10. 11. laudare non renuant. Probat hoc ex *Blondello*, & ex Syntagmate
12. 13. 14. Confessionum cum præfatione *Genevæ* anno 1654 edito. Tot vero formularum varietatem evitari potuisse arbitratur a Protestantibus,
§. 16. & seqq. si judicium Ecclesiæ agnoscere voluissent, cui a Deo primam de veritate cognoscendi gratiam collatam esse, & in qua simplicem veritatem deprehendi tradit. Certitudinem inde eorum, quæ adversus dogmata & personas auctorum reformationis propositurus est, indu-
§. 19. bitatam promittit, omnia probaturus ex illorum confessionibus, catechismis, *formula* etiam *concordiæ* & historia *Hospiniani*. Excusat, quod minuta aliquando sectetur; talia enim esse, quæ ad ma-
§. 21 jora momentum habeant. Addit rationes, ob quas *Wiclefi*, *Albigen-*
§. 22. *sium* & *Hussitarum* mentionem fecerit, & quod methodum attinet, temporis ordinem, ut omnium planissimum, secutum se esse ostendit. Quæstionem vero capitalem de Ecclesia, & ubi ea ante reformationem substiterit, ex qua omnes controversias
§. 23. 24. pendere non dissimulat, Tomo II. tractandam sumit, in quo *Joh. Claudii* & *Petri Jurii*, egregiorum inter Reformatos autorum, quos ab eruditione, industria & subtilitate, quanta in ullis ex Protestantium cœtu unquam reperta sit, haud perfunctorie laudat, novis respondet objectionibus aut systematibus. Excusat inde
§. 25. aut defendit, quod ut supra jam notavimus, severiori stylo & censura nunc utatur; exegisse id existimat materiæ asperitatem, & expedire ad agnoscendam perversitatem doctrinæ Protestantium,
§. 26. Christianismo, ut ait, prorsus oppositæ. Compositum se tamen esse ait ad ferendas recriminationes & calumnias, ita tamen ut duo non inique ab iis se petere dicat, qui in se insurrecturi sint; *primo*, ne variationes Romanæ Ecclesiæ objiciant, nisi prius suas ab objectis purgaverint; *secundo*, ne conjecturis, sed, ut ipse fecerit, factis & documentis authenticis utantur. Si per hæc vel minimam variationem Ecclesiæ Catholicæ in dogmatibus, ab initio ejus usque ad no-

ad nostra tempora demonstraturi sint, tum se cessurum, suamque historiam penitus deleturum esse pollicetur. Hæc tanti Viri obtestatio movere vel sola Protestantium Theologos posset, ut desiderii compotem eum facerent; nisi putent, actum se acturos, aut de præjudicio prius disceptandum, & conveniendum prius esse, quæ variatio (ab omni enim ne Romana quidem Ecclesia se immunem esse deprehendet) orthodoxum vel hæreticum faciat. Subjungitur §. 27. magna de veritate & justitia causæ asseveratio, addita tamen benigna significatione, fore, ut hoc opus suum, licet contentiosum videatur, ad pacem tamen & conciliationem proficiat. Lutheranos enim deprehensuros esse sperat, ex ipsa *confessione Augustana*, plurimos Romanæ Ecclesiæ articulos probari, & controversias in arctum redigi posse, ex communibus principiis. Calvinianos vero huc- §. 28. usque, ut ait, erga Lutheranos indulgentes, Catholicis inexorabiles, moveri posse confidit, ut in his tam odiosa posthac non habeant, quæ in illis tolerent. Addit aliquid de emolumento, quod Catho- §. 29. lici ad confirmandam fidei suæ professionem, ex hoc labore suo percepturi sint.

Jam *Tomi Primi* contenta referemus, ita tamen, ut defensionem Lutheranismi, quem nos profiteri haud obscurum est, hic non suscipiamus. Alio tempore & labore ad id opus est, dummodo ex re Lutherana id esse judicari possit, nec proposito tali obstet, quod Gallice scriptus, adeoq; paucis Lutheranorum Theologorum intelligibilis sit hic liber; dein quod nostratium operibus aditus in Galliam præclusus esse dicatur. Certe a candore Episcopi sperare licuisset, si ei cura aut otium fuisset, scriptores nostros, sepositis paululum præjudiciis quibus innutritus est, consulendi, multa eum non fuisse scripturum. Ea fiducia quædam ad historiam potissimum pertinentia, quæ in excerpendo obiter observavimus, bona, ut confidimus, pace Viri, indicabimus, ad mitius forte judicium de nobis, aut indagandâ penitius veritatem profutura. *Tomus primus octo* habet *capita*, sive ut vocat libros, non magnos. Libro I. de gestis ab anno 1517 Lib. I. §. 1. ad 1520 differitur. Candidius exorditur Dn. *Bossuetus*, quam Lutheranismi historiam *Maimburgius*. Cum enim hic felicem Romanæ Ecclesiæ statum ante Lutherum deprædicet, ille non negat reformationem Ecclesiæ a multis seculis anxie efflagitatam fuisse, & quidem

dem *in capite & membris*. Citat hic *Bernardum*, & *Gulielmum Durandum*, cui ex concilii Viennenſis decreto,& Pontificis juſſu,præparatio quædam ad reformationis opus demandata fuit: addit quædam de actis concilii Baſileenſis. Negat quidem,ulli iſtis temporibus vel per ſomnium in mentem veniſſe aliam, quam diſciplinæ §. 2. reformationem, & doctrinam ſemper eandem, i. e. orthodoxam & puram fuiſſe contendit. Sed oſtenſum eſt ab aliis, & nuper ab Illuſtri Dn. Seckendorfio *Parte prima Commentarii Hiſtorici & Apologetici de Lutheraniſmo*, non excluſiſſe dogmatum emendationem, qui reformationem poſcebant. Sane ipſa Pariſienſis Academiæ appellatio ad concilium, A. 1517 proxime ante Lutheri diſputationes interpoſita, in fine aliquid tale indicat; & *Gravaminum Nationis Germanicæ* compilatores, nondum Lutherani, non paucos tangunt articulos, qui ad dogmata reformanda non poterant non pertinere. Vid. *Dn. Seckendorf. d. l. p. 7. & 369.* Urgebat quidem ignorantia, luxuria & avaritia Cleri, quæ tunc notoria & propemodum univerſalis erat, ut ad correctionem manifeſtiſſimorum defectuum ante omnia reſpiceretur. Secuta tamen per ſe doctrinæ emendatio fuiſſet, ſi reduci ad pietatem & ſacrarum literarum debitam tractationem Prælati & Paſtores potuiſſent. Sed iſta obiter. Obſervamus etiam, ea quæ Epiſcopus de invidia adverſus Dominicanos tra- §. 6. didit, quæ Lutherum, Auguſtinianum nempe, ad diſputationis primordia incitaverit, non convenire eum regula in præfatione ſtabilita. Id enim ex ſuæ ſectæ ſcriptoribus, non ex Lutheranis hauſit; nam Paulum Sarpium Venetum pro Eccleſiæ noſtræ membro non agnoſcimus, licet nobis aut Reformatis *Libro 5. §. 109.* obtrudi videatur. Ita & a ſinceritate Epiſcopi promittere nobis potuiſſemus, §. 19. ad paradoxon illud Lutheri de non ſumendis armis contra Turcos, adducturum fuiſſe vel unicam ex plurimis Lutheri explicationibus, ex quibus conſtat, duo potiſſimum ab illo in apparatu belli Turcici reprehenſa fuiſſe; unum, quod Pontificum auſpiciis eoque prætextu fieret, quaſi proprium Chriſtianorum officium eſſet, bella in Turcos gerere; alterum, quod etſi juſta defenſio adverſus barbaras illorum irruptiones ſuſcipiatur, nullum tamen ſtudium ad emendationem internorum vitiorum noſtrorum impendatur. Utrumque poſtea ſæpius & prolixe, brevius autem in defenſione articulorum ſuorum

ſuorum a Leone damnatorum tractavit *Anno* 1520. *art. 34.* Vid. *Tom.* I. Lat. *Witteb. fol.* 116. b. ubi inter alia ſcribit: *quanto rectius faceremus, ſi primum orationibus, imo totius vitæ ratione Deum propitium faceremus.* Eadem æquitate non minus declarari potuiſſent, quæ Lutherus de vocatione ſua immediata, itemque Papatus interitu, certis modis ac conditionibus jactaſſe aut prædixiſſe arguitur. Multoties enim iſta eum in modum explicavit, ut ab irriſione & cenſura ſatis tutum ſe præſtiterit. Semel etiam monuiſſe ſufficiat (quod magnam argumenti de variationibus partem deſtruit) Lutherum non per enthuſiaſmum, ſed quod ſæpiſſime profeſſus eſt, per gradus, ad dogmatum veritatem magis magisque eruendam, & ad detegendos quibus inſueverat errores profeciſſe, ordinariis nempe mediis uſum, lectione Scripturæ, & accedente, quam precibus enixiſſimis exorabat, Spiritus Sancti operatione. Axioma igitur illud in præloquio propoſitum, *quod veritas Catholica a Deo revelata, prima ſtatim vice pateſcat*, limitationem admittit, nec excludit profectum §. 7. ſucceſſivum & per gradus, quod vel Apoſtolorum exemplis confirmatur, totaque Dei œconomia in ſubroganda Legis diſciplinæ Evangelii fide, quam cum die & luce, ut illam cum nocte comparat Apoſtolus. Eodem modo,& duobus pene verbis, altera quoque argumentationis acies hebetatur, quæ a moribus Lutheri aculeos ſumit. Præterquam enim quod multa Luthero per calumniam & falſo ab Adverſariis, quos infenſiſſimos habuit, objecta fuerint; ab ipſo Epiſcopo non uno loco ut commune principium agnoſcitur, quod doctrinæ veritas non pendeat a ſanctimonia doctorum, talium præſertim, qui non noviter revelata, ſed vetera ex Scripturis deducunt, & a pravis additamentis & interpretationibus purgant. *Liber II.* ex hiſtoria A. 1520 ad 1529, Lutheri dogmata adverſus *transſubſtantiationem* in cenſuram vocat, ut & geſta cum Caroloſtadio. Sunt Lib. II. tamen quæ in hiſtoria fugerunt Auctorem, v. g. quod *Caroloſtadius Witteberga pulſus Orlamundam ſe receperit*; ſuo enim eo §. 11. conceſſit arbitratu, jus ad parochiam ampli proventus, prætextu *Archidiaconatus Wittenbergenſis* ſibi collati, cui illa in fundatione Academica incorporata, ut loquuntur, erat, ſibi inſolenter arrogans. Neque primus fuit *Caroloſtadius* ex Wittenbergenſi Clero, §. 13. qui conjugem duxit, ſed præcedentem habuit *Bartholomæum Feldtkirchium*,

chium, Præpositum Kembergensem. Ad ea, quæ de nuptiis Lutheri narrantur, innumeri responderunt; bis tamen erratur (d. §. 13. & Lib. III. §. 49.) in ætate Lutheri; non enim XLV, sed XLII. annos natus erat, cum uxorem duceret. Etiam quæ de causis belli rustici illi imputat, solide refutari possunt. Quæ de *Zwinglio* & *Oecolampadio*, & de sententia Lutheri circa præsentiam realem in Sacramento, & de *ubiquitate*, item de justificatione, contritione, certitudine salutis aliisque dogmatibus, hoc libro & sequentibus prolixe & subtiliter disputat, brevitatis studio non recensebimus. *Libro III.* ubi de historia *Augustanæ confessionis* tractatur, actum agere videtur Vir eximius, præsertim cum variatas editiones, & Melanchthonis privata consilia & facta persequitur. Ista enim omnia quoties a nostratibus examinata & refutata fuerint, dici non potest. Lectu tamen dignissima arbitramur, multorumque malignis relationibus præferenda, quæ de aliquibus Augustanæ confessionis capitibus disserit. *Libro IV.* de gestis ab anno 1530 ad 1537 agitur; inprimis de quæstione, *an armis defendi debeat religio.* Immerito autem exagitatur Lutherus, qui pro diversa hypothesi, diversa respondit. Non pauca regeri possunt adversus ea, quæ denuo de præsentia reali, ejusque tempore seu momento, in usu S. Cœnæ, ex Buceri & sociorum cum Luthero disputationibus afferuntur. Nihil vero minus ab Auctore gravissimo metuissent Lutherani, quam ut putidæ de Lutheri disputatione cum diabolo calumniæ calculum suum adderet, inter alia confidenter scribens, *vanum esse quod nostri regerunt, Lutherum non instructum esse de abroganda Missa, sed ob eam olim celebratam tentatum fuisse, ut desperaret.* Hoc enim omnes, qui relationem Lutheri Germanicam, aut integre versam, sine præoccupatione perlegerint, Sole meridiano clarius deprehendent. Demonstravit hoc novissime, adversus recoctas a *Cordemoyo* in Gallia nugas, post alios Lib. I. Comm. de Lutheranismo §. CII. & in Addit. p. 178. & seqq. Dn. *Seckendorfius.* Nec abs re fuerit legi, quæ in Actis hisce A. 1686. pag. 606. seqq. ea de re dicta sunt. Operosus est Episcopus *Libro V.* in enarrandis *Philippi Melanchthonis* querelis & hæsitationibus, quas plerasque ex epistolis ejus, familiari libertate ad *Camerarium* scriptis exsculpsit. Videbit autem Vir magni judicii, quod & hic nihil a defectibus doctorum moralibus ad pravitatem doctrinæ con-

Lib. IV. §. 17.

næ concludi possit, nec latebit eum, quam multa ex *Camerarii* historia de vita Philippi, aliisque non levibus scriptoribus, pro excusatione ejus afferre liceat. Laudanda interim est ingenuitas, qua non dissimulat, a prædicatoribus ante Lutheri tempora, *sanam doctrinam non satis explicatam fuisse.* *Plurimi*, scribit, (& rectius omnes dixisset) *non nisi indulgentias, peregrinationes & eleemosynas monachis erogandas, atque adeo pro fundamentis accessoria proponebant, nec quantum opus erat, de gratia Christi docebant.* Parum certe abest, quin hæc agnoscens, simul necessitatem reformationis aperte fateatur, quam tamen summopere in omnibus scriptis suis elevare annixus est. Universalem illam in Ecclesia ejus temporis doctrinam ad populum fuisse, innumeris præterea fabulis & superstitionibus corruptam, quibus remedium a paucorum rectius scriptis vel dictis afferri non poterat, liquidissime demonstrari potest. Publico illi malo si rejectis nugis manum admovere, & verbi divini simplicem prædicationem, ad Protestantium enixam postulationem admittere voluissent Pontifices & Episcopi, ad ingens illud schisma perventum non fuisset; evitari etiam multa in ipsis Protestantium Ecclesiis potuissent, quorum præcavendorum causa non *Melanchthon* solum, sed & *Lutherus*, Episcoporum jurisdictionem, salva dogmatum veritate, tolerare non recusarunt. Verum tamen est, non eadem fiducia erga Episcopos eorumque moderationem alios fuisse, & quod Melanchthon questus est, civitates maximas illorum restitutionem prorsus aversatas esse. Fallitur tamen Auctor, cum putat odiosos urbibus fuisse *Episcopos*, *non ut Pastores*, *sed ut Principes*: Principatus enim jus nullum, sed solummodo Diœceseos habuisse Episcopos in civitates amplissimas, *Norimbergam*, *Augustam*, *Argentoratum*, *Francofurtum*, *Ulmam*, *Hamburgum*, *Lubecam* aliasque, neminem in Germania latet. Immerito etiam exprobratur Protestantibus, *quod intra annos sexdecim a cœpta reformatione de visitatione Ecclesiarum ne somniaverint quidem.* Excusabilis fuisset cunctatio spe lactatis, fore ut æquissimis postulatis tandem cessuri essent Episcopi. Principes vero inveterata persuasione repleti tunc erant, se non nisi apparitores quasi Episcoporum esse. Præjudicio illo retardari se passus est *Fridericus* Saxoniæ Elector, sapientissimus licet, ut ab anno 1517 ad mortem usque suam A. 1525 negotium visi-

V. §. 1.

§. 3.

§. 9.

§. 9.

tationis

tationis, dolente Luthero, procraſtinaverit. Frater vero & ſucceſſor ejus *Johannes* nihil prius habuit, quam ut viſitationem illam perficeret, quamprimum nempe ruſticorum ſeditionem compoſuiſſet. Confectum itaque negotium fuit annis 1527 & 1528, ut ex publicata illo tempore & in *Tomum IV Oper. Germ. Lutheri* relata formula percipere potuiſſet Epiſcopus; verum illi (feſtinanti forte,) ſecunda ejus editio A. 1538, quæ Tomo VII. inſerta eſt, occurrit, & cenſuræ non meritæ occaſionem dedit, quaſi illo demum anno viſitatio ſuſcepta fuerit. Mirandum tamen non eſt, Viro, licet laborioſiſſimo, vaſtorum Lutheri & Melanchthonis voluminum plenam lectionem nimis moleſtam, & Germanica forte plane ignota fuiſſe, in quibus viſitatorius ille libellus bis editus reperitur. Inter multa alia de-

§. 13. & ſeqq. prehendiſſet in Luthero non mitiores, quam in Eraſmi, Buceri & Melanchthonis epiſtolis, quas allegat, querelas, quod puritatem doctrinæ non ea, quam ſperabant, morum correctio ſequeretur. Altiores radices egerat, quæ paſtorum culpa invaluerat, ignorantia & impietas in populo, quam ut evelli tam brevi poſſet tempore. Videmus etiam, omnibus fere Eccleſiæ ætatibus, optimos & ſanctiſſimos quosque Antiſtites in easdem de moribus lamentationes etiam cum hyperbole quadam erupiſſe, licet in doctrina nullos notarent defectus. Vellemus tamen, ut hæc redargutio cœtus noſtros magis magisque excitaret, ut dogmatum qua fruuntur puritatem ſanctimonia vitæ & diſciplinæ ornarent, & adverſariis cenſuræ occaſionem, quanta maxime poſſent diligentia, præciderent. An vero magis culpari mereantur Proteſtantium mores, quam illorum, qui ſub Romanæ Eccleſiæ Hierarchia continentur, nolumus hic contendere; neque enim quod Autor prædicat, externum illud regimen effectus ad doctrinam aut mores habet, quos illi tribui videmus. Scribit quidem Epiſcopus & veluti expoſtulat, *cur principium illud non agnoverit Melanchthon aut Proteſtantes cum illo? Cur Eccleſia minus ordinata eſſe deberet quam Imperia? Cur ſucceſſioni legitimæ Magiſtratuum*

§. 23. *non æque in illa ac in politia locus eſſet?* Sed ad iſta toties, & inſolentius ab aliis, objecta, imo violenter obtruſa, dudum reſponſum eſt, non placuiſſe iſtam formam illi qui dixit: *regnum meum non eſt de hoc mundo*, &: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non ſic.* Nemo dubitat, ſi ad Imperiorum ideas ordinari debeat Eccleſia, plus illi

illi poteſtatis ad externa concordiæ in profeſſione dogmatum, ut & in cultu & diſciplinæ ſpecie futurum eſſe. Neque enim parum valent coronæ, purpura, infulæ; plus etiam faſces & ſecures, & militum copiæ. Sed contenta fuit vera Chriſti Eccleſia verbo & calamo, accedente Spiritus Sancti cooperatione. Dein ſi alterum ex duobus incommodis evitari non poteſt, tolerabilior eſt diſſenſionum licentia, & ſcandalorum quæ vitari non poſſunt intemperies, quam dominatio cruenta, quæ cum cæco obſequio, in maxima populi parte ſummam myſteriorum divinorum ignorantiam, & coactam parit hypocriſin. De *Libro VI*, qui hiſtoriam ab anno 1537 ad 1546 pro objecto habet, pauca dicemus. Totus enim fere in hiſtoria *Bigamiæ Haſſiacæ* conſumitur, cujus memoriam ſepultam relinquere ſatius erat. Refodit eam *Varillaſius* in nupera de hæreſibus hiſtoria; ſupplet eam hic Epiſcopus ex libro ſub nomine *Daphnæi Arcuarii* A. 1679 edito, cujus verum auctorem nominat *Laurentium* VI. §. 2. *Bager.* Errat tamen, cum ultimum qui mortuus eſt Electorem Palatinum vocat *Carolum Ludovicum.* Succeſſit enim ei, ut notum eſt, & aliquibus annis ſupervixit filius *Carolus.* Erunt forte, qui iſtis omnibus reſpondebunt. Ad religionis interim caput non pertinet, ſi quid humani paſſi ſunt, in actionibus aut conſiliis circa mores, Principes aut Theologi; nec exemplum Haſſiacum ſequelas apud noſtrates habuit, in dogmate aut facti imitatione. Documento interim Magnatibus eſſe poteſt evulgatio tam ſera actorum, quantacunque diligentia quondam celatorum, poſſe etiam poſt unum alterumque ſeculum errata ſua in publicum produci, quæ adulatione vel metu occultantur, aliquando etiam virtutum pallio induta procedunt. *Librum* VII. intactum pene relinquere poteramus; nil aliud enim, quam animadverſionem in hiſtoriam D. Burneti de reformatione Anglicana exhibet, qualem nuper ex libris *Joachimi le Grand* menſe hujus anni Januario, pag. 27. ſeqq. retulimus. Ominoſa eſt clauſula, qua liber hic finitur, hoc præſertim tempore, quo totus orbis motum Angliæ attonitus intuetur. Scribit enim Epi-

ſcopus: *Deus potentiſſime operatur ad ſalutem Angliæ; dedit ei Re-* VII. §. 114 *gem incomparabilis fortitudinis & pietatis. Venit tandem tempus ultionis; evaneſcet illuſio, & Deus Sanctorum gemitus exaudiet.* Horum verborum, quæ nuper quidem, alio tamen Angliæ ſtatu ſcripta

 ſunt,

sunt, interpretatio & eventus a Divina expectandus est providentia. *Libro VIII.* referuntur quædam ex actis annorum 1546 & sequentium ad 1561. Puta, de *Hermanni* Archiepiscopi Colonienſis transitu ad Protestantes, de bello *Smalcaldico*, de edicto *Carolino*, quod *Interimisticum* vocatur, de conventu Principum Protestantium *Numburgico*, & iterum de variata *Augustana Confessione*; deinde de *Osiandro*, *Staphylo*, *Illyrico* & rixis cum Melanchthone, de Colloquio Wormatiensi aliaque; item de confessione Saxonica & *Wirtenbergensi*.

VIII. §. 16. Fallitur tamen Auctor, cum hanc omissa litera canina, Wittembergensem vocat, & a metropoli Ducatus denominari putat, ejusdem cum Wittenberga ad Albim appellationis; nulla est enim nec urbs nec oppidum, quod *Wirtenbergæ*, multo minus *Witenbergæ* nomen, in celeberrimo illo Sueviæ Ducatu habeat, sed arx vetusta haud procul Stutgardia, Principum sede, alto monti imposita, quæ Wirtenbergæ nomen retinuit, & regioni dedit. De dogmatibus multa hoc libro disputat Episcopus, inprimis de libero arbitrio & de conversione hominis, ita quidem, ut explicatione mutua fieri posse putet, ut

§. 51. ne umbra quidem difficultatis inter Romanam & Protestantium doctrinam superfutura sit. Hoc si ex Auctoris sententia in dogmatibus capitalibus, quorum decisionem utraque pars ex sacris literis haurire vult, locum habet; quid sperandum sit de illis, quæ mera traditione & temporum præscriptione, (quam in veritatis præjudicium Protestantes non admittunt,) nituntur, alii judicabunt. Confirmat hæc *Dn. Bossueti* facilitas studium pacis, quod in exordio Libri, ut diximus, professus est. Ex paragrapho ultimo hujus libri conjicimus, ignotum fuisse Auctori, quod libro *Rudolfi Hospiniani* Theologi Tigurini, cui *concordiæ discordis* titulum fecit, jam dudum responsum sit a primario, dum viveret, Wittenbergensis Academiæ Theologo *D. Leonhardo Huttero*, Volumine integro, quod *concordia concors* inscribitur, & Wittebergæ anno cIↃ IↃC XIV primum prodiit. Ibidem D. *Johannem Ernestum Gerhardum* filium, Patris loco videtur allegare, *Johannis* nempe *Gerhardi*, cujus venerabilis est eritque in Ecclesiis nostris memoria, ob insignia & plurima, quibus eam locupletavit, scripta; a filio, non degenere sane, in compendium redacta, aut de novo edita. Hæc ex primo hujus operis Tomo sufficiant; de altero proxime & brevius agemus.

VERI-

VERITAS EVANGELICA TRIUMPHANS DE erroribus quorumvis seculorum. Opus historico-theologicum in duos tomos distributum, quo principia Fidei Reformatæ demonstrantur &c. opera & studio Melchioris Leydeckeri *SS. Theol. D. & Prof.*

Trajecti ad Rhenum typis Rudolphi a Zyll, 1688, in 4.

QUinque anni effluxerunt, quod clarissimi Autoris, *Melch. Leydeckeri*, sex libros de *Oeconomia Trium Personarum in negotio salutis humanæ*, in Actis nostris, anno nempe 1683 p. 47. seq. recensuimus, animadvertentes simul, *Virum hunc non incelebrem* hypothesin Calvinianorum de absoluto prædestinationis decreto, & qui inde fluunt errores, vel substraviſſe vel passim admiscuisse suæ doctrinæ partibus. Quod notatum fuisse a nobis, etsi illi minus nunc probari videtur; memores tamen, ceu optat, veri quem vocat, Protestantismi contra Ecclesiam Romanam, non tantum ad animum nobis revocamus, nos esse, quod audimus, veros Evangelicos constantes, a Pelagianorum & Semi-Pelagianorum hæresi alienissimos; sed profitemur etiam nunc universalem ac sufficientem (sed cui resisti possit) Dei gratiam, & electionem ex fide prævisa, in S. literis luculentissime assertam, negata omni virium liberi arbitrii in conversionis negotio virtute cooperativa; firmiter credentes, Deum non aliter salutis humanæ decretum ab æterno formasse, quam illud in tempore exsequi promisit, hoc est, *sub conditione fidei*. His occasione præfationis ab Autore Tomo II præmissæ, monitis, argumentum, ordinem & scopum *operis nominati* indicare instituti nostri ratio poscit. In quo notata prius Ecclesiæ Romanæ tradendi doctrinam Christianam, horrenda & Evangelio Christi inimica methodo, Autor tum veteres Antitrinitarios & Pelagianos, tum recentiores Sociniſtas, Arianos rejicit; quippe quorum docendi ratio Naturalismum stabiliat: contra vero *solam religionem Reformatam vere Evangelicam esse*, adstruere laborat. Totius ergo operis in duos divisi tomos hæc œconomia est. Primus *Præparationem Evangelicam*; alter *doctrinam Evangelicam de œconomia SS. Trinitatis in negotio salutis*, juxta mentem Autoris continet. In *Præparatione*, de

vero Christianismi principio, & methodo Ecclesiæ Reformatæ; deinde de principiis Pseudo-Christianorum falsis, eorumque processu in Religione agit, tria falsa horum principia discutiens: Primum eorum *Enthusiasmum*, alterum *Naturalismum*, tertium *dominatum in conscientias* nominat. Ex primo Fanaticos sua deliria derivare; ex secundo Antitrinitarios & Pelagianos seu veteres seu recentes scita sua deducere; ex tertio Pontificios suos stabilire errores, affirmat. Hinc *lib. I* de Theologia, Scriptura sacra, de methodo & demonstratione religionis Reformatæ, Enthusiasmo, Naturalismo & abusu rationis & philosophiæ in Theologia, de hæresi Ariana, Pelagianismo, Semi-Pelagianismo, Socinismo, Arminianismo, Papismo seu principiis Ecclesiæ dominantis, de principio fidei ex doctrina veterum agit. *Libr. II.* de Theologia naturali illustrata per revelationem pertractare instituit. Existimat enim, jactis recte in Theologia dicta fundamentis, per τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ bene agnitum, plurimas ψευδολογίας facile refelli posse. Quapropter de existentia Dei ex notitia Dei insita & acquisita agit: quam contra veteris & recentioris atheismi insaniam vindicat, atheorum sceleratam impietatem impugnando. Hac occasione de idea seu conceptu Dei in mente humana, notionibus vel perfectionibus Dei primoprimis, attributis & providentia tractat. Cui tractationi subjungit aliquot Exercitationes, *unam* de verbis Mosis Deuteron. VI, 4. *Audi Israel Jehova Deus, Jehova unus est*, quo fidem Israelis velut symbolo contineri probat: *alteram* de Ecclesiæ Christianæ per Judaismum & Gentilismum oppugnatione & corruptione, unde multarum hæresium originem deducit, quæ Ecclesiam turbarunt.

In *II. tomo* aggreditur doctrinam de œconomia Trium Personarum in salutis negotio, quam diluendis controversiis majorem usum præbere putat, quam qui omnem Theologiam ad *œconomiam Fœderum Dei* reducunt; cum hæc illam præsupponat, quippe quæ in ista manifestetur πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως; imo addit, nunquam recte œconomiam Fœderis intelligi posse, quin prius œconomia SS. Trinitatis sit cognita, nisi falli aliquando velimus. Quare non dissimulat, in Belgio aliquos in doctrina hac & de statu Patrum hallucinatos esse, quod non hac methodo, quam ipse præit, θεολογεῖν sustinuerint. Sic enim vidissent, Filium expromissorem fuisse, non fidejussorem, & trinam Trium Personarum gratiam semper viguisse ad Patrum uti sanctificationem & salutem, sic etiam plenariam justificationem. At cum ab œconomia fœderis illi tractare Theologiam cœpissent, disputatum fuisse de πάρεσει Patrumque reatu, nimium oculis defixis in fœderis legalem dispensationem, usque adeo, ut hinc œconomia Trium Personarum sit impetita, Patri in V. T. negata plenaria justificatio, Filio mediatorii muneris exsecutio & expromissoria sponsio, & Spiritus Sancti ὑποθήκας testimonium cum conscientiarum tranquillatione. Atque inde fusius hanc suam laudatam œconomiam in hoc *secundo tomo* explicare nititur, veritatem scilicet Reformatæ religionis demonstraturus. Itaque totius Evangelii summam esse doctrinam de SS. Trinitate, & ejusdem trina operatione, qua peccator ad vitam æternam perducitur, contendit. Hinc *libro I* ostendit, quanti in Christianismo sit momenti articulus de *SS. Trinitate: lib. II* œconomiam Dei Patris creatoris ac judicis exponit, agens de creatione hominis ad imaginem Dei, fœdereoperum, lapsu primorum parentum, peccato originali, servoque arbitrio: *lib. III* œconomiam Dei Patris ut Salvatoris tradit, & quicquid ad fœdus gratiæ & Testamentum Dei, vocationem efficacem, justificationem, reconciliationem atque adoptionem spectat, juxta hypothesin suam explicat: *lib. IV* Filii Dei œconomiam pertractat, eumque esse verum Messiam, contra Judæos probat: *lib. V.* de Spiritus Sancti œconomia agit, explicatis tam donis salutiferis, quam communibus & extraordinariis, ut vocat: *lib. VI* de œconomiæ objecto & effectu, h. e. Ecclesia tractat, impugnato Romanensium cœtu, qui Ecclesiæ catholicæ titulo superbiat: *lib. VII* claudit omnia cum seculorum omnium fine & consummatione, ubi de statu animæ post mortem, de signis temporis ultimi, de adventu Christi ad judicium, de resurrectione mortuorum & vita æterna.

Ceterum cum in præfatione tomi I methodum suam docendi commendasset, §. 24. conqueritur, in Anglia Pelagianismum palam doceri, deficientibus Episcopalibus tam a suis majoribus, quam Calvino: Anglos admirari H. Grotii, S. Episcopii, Steph. Curcellæi scripta: Quæstiones de natura & gratia ad summum Scholasticas censeri: accedere Latitudinariorum dogmata, quibus Christianismus vertatur in Naturalismum. §. 27. seqq. Pajonistarum

(qui a Claudio Pajonio nomen indepti sunt) errores Pelagianos, ex Amyraldi Universalismo enatos esse notat. Tandem §. 34. Coccejanos notat, eorumque placita aliquot perstringit; id quod obiter simul referre placuit.

THEOLOGIA SYMBOLICA LUTHERANA, hoc est, Ecclesiæ Lutherano-Catholicæ Libri Symbolici. in ordinem & compendium redacti a Bernhardo von Sanden/ *SS. Theologiæ D. & Prof. P. ordinario in Academia Borussorum Regiomontana &c.*

Francofurti & Lipsiæ, impensis J. A. Pleneri, Bibliopolæ Stetin. 1688, in 4.

AD doctrinæ sinceritatem, & harmoniam in militante Ecclesia Christi retinendam, non parum adjumenti afferre Libros, quibus propriæ ejusdem tesseræ ac symbola genuina continentur, certum est. Cum enim rivi sint, ex Scripturarum fonte intra ripas Ecclesiæ manantes, a quibus tutus semper regressus ad ipsam datur scaturiginem, non potest dubitari, quin proximum a Scripturarum autoritate locum illi ipsi mereantur. Paucis vero, præstantibus præsertim in republica gubernanda viris, cum tantum otii concessum sit, ut emergente dubio de sanitate alicujus dogmatis, aut phraseos etiam, consulere queant singulos, nedum totos percurrere: liberum præterea sit cuilibet, nec fruge cassum, nocturna eos diurnaque versare manu; dispendium operæ minus se facturum Clarissimus Autor judicavit, si doctrinam in iis per latiores quasi campos hactenus diffusam, in compendium aliquod redigeret, ex quo cognoscere unusquisque via brevi posset, quænam circa hoc, vel illud doctrinæ caput eorundem sit sententia. Definit itaque initio Ecclesiæ Lutheranæ Libros Symbolicos, quod *forma sint ac regula quædam sana doctrinæ, & sanorum loquendi modorum, constituta potissimum in gratiam doctorum, ut exinde controversias Theologicas dijudicare, & Ecclesias orthodoxas ab heterodoxis discernere queant.* Vel, ut alibi idem loquitur, *constituta eo fine, ut Ecclesias orthodoxas ab heterodoxis discernant, & in una atque unanimi professione contineant illos, qui ad eandem*

Præfat. ad Lect. pag. 220.

eandem Ecclesiam Lutheranam pertinent. Ne quis vero canonicam Scripturæ autoritatem, quod sola sit & unica regula atque norma controversiarum omnium, labefactari ullo modo aut convelli assignato genere existimet, normam πρώτως καὶ κυρίως ita dictam, a norma δευτέρως καὶ ἑπομένως tali discernit: normam judicis, a testimonii; normantem a normata, mensurantem a mensurata. Quod quidem rationis lumine non reluctante factum arbitreris, utpote quod conclusioni rite semel demonstratæ, alias demonstrandi vim non adimit, ut subalternis in scientiis maxime est perspicuum: quodque, vel ipso indicante Stagirita, ad demonstrationem non vera tantum & prima, seu, quod idem est, veritates primas exigit; verum ea etiam quæ a quibusdam veris & primis sui cognitionis principium sumserunt (ἃ διά τινων πρώτων καὶ ἀληθῶν τῆς περὶ αὐτὰ γνώσεως τὴν ἀρχὴν ἔιληφε) non immerito admittit, conceditque propterea ἐκ τῶν ἀποδεδειγμένων aliquid interdum demonstrare. Unde & alibi pro demonstrativa propositione habendam eam docet, quæ vera est, & per initio positas hypotheses veras fuit sumta: neque aliud volunt Logicorum optimi, demonstrandi principia duorum facientes generum, nonnulla nominantes *absolute prima*, nonnulla *ab his primis orta.* In quibus tamen ad rem præsentem applicandis, probe semper illud Philosophi, *Unumquodque primum in suo genere est mensura reliquorum*, attendendum esse intelligitur.

Præf. cit. I. Top. I, 4. I. Poster. X, 4. I. Prior. I, 6. I. Poster. II, 13.

In digerendis doctrinarum capitibus, quas Libri Symbolici comprehendunt, tria potissimum, fidem, sacramenta, & mores: seu credenda, mysteria, & agenda Autor respicit, horumque intuitu Theologiam aliam theoreticam appellat, aliam mystagogicam, & aliam moralem: ac earum partium diversitate motus, hujus Theologiæ suæ Capita & Locos tribus omnino Sectionibus distinxit. Quarum *Prima* de articulis ad Theologiam & œconomiam pertinentibus, nimirum de norma credendorum & in universum religionis Christianæ, de Deo & Divinis attributis, de Mysterio SS. Trinitatis, de Christo, de Prædestinatione, de Conversione hominis ad Deum, de Justificatione hominis peccatoris coram Deo, de Ecclesia, de Novissimis: *Media*, de Sacramentis in genere, de Sacro Baptismo, & de Sacra Cœna Domini: *Postrema* vero, de peccato, de lege Dei in genere ac illius & Evangelii discrimine, de Decalogo in specie

pag. 47. 70. seqq.

ſpecie, ejusq; præceptis ordine ſingulis & clauſula, de votis monaſticis velut ſecundi præcepti appendice, de conjugio ſacerdotum, de miniſterio eccleſiaſtico, de poteſtate eccleſiaſtica, de bonis operibus, de adiaphoris, ritibus humanis, & traditionibus, de pœnitentia, de confeſſione, abſolutione, & ſatisfactionibus: de oratione in genere, & in ſpecie de invocatione & cultu ſanctorum, tandemque de oratione dominica in ſpecie, ſuccinctas theſes oculis legentium exhibet, quin & ἐπίμετρα ſingulis capitibus in diſputandi uſum ſubnexa: atque ita exhibet, ut conferre & inquirere volenti ſedes ſimul, locusque libri proprius, unde hauſta fuit theſis quælibet, in margine allegatus commonſtretur.

Diſſertatione Theologica, quam huic compendio ſubjunctam vides, uberius ex antiquitatis uſu potiſſimum & conſuetudine doce-
pag. 228. tur, *Formulam ſanorum verborum, Theologo Doctori in Eccleſia Lutherana ſervandam, exhiberi in Scriptura Sacra, Eccleſiæ catholicæ conſen-*
219. *ſu*, & *Librorum Symbolicorum ſuffragio*. In bene enim conſtituta Republica Civili, ut præter jus naturæ & gentium, omnibus hominibus commune, etiam alia ſtatuta contineantur, huic vel illi reipublicæ in ſpecie competentia, quibus ſervandis obſtricti ſint, quotquot civium numero accenſentur, quæque ab his jura Civilia nominentur: imo ſicut præter jus illud Civile, quod univerſæ Civitati, vel Reipublicæ multis regionibus & provinciis conſtanti eſt commune, dentur etiam jura peculiaria, Provincialia vel Civitatenſia appellanda: ita rem agi & in Republica Eccleſiaſtica perſuaſus eſt. Dari in ea Scripturam ſacram, & Eccleſiæ Catholicæ doctrinam, ad univerſum Chriſtianorum cœtum per totum terrarum orbem diſperſum pertinentes; dari etiam dogmata & ſtatuta ſacra ad Eccleſiam
204. ſqq. hanc vel illam particularem pertinentia. Eoque primam debere Theologo curam eſſe de forma ſanorum verborum haurienda ex Pandectis divinarum literarum; inde vero & de conſenſu Eccleſiæ ſollicitum eum eſſe oportere. Neque enim contrariam eſſe Eccleſiam Catholicam Scripturæ, ſed eandem aſſerere pro virili, velut teſtem, cuſtodem, vindicem, præconem, atque interpretem: multo minus nova & Scripturis incognita cudere dogmata,, aut alumnis ſuis obtrudere; ſed doctrinam a Chriſto, & Spiritu Sancto Apoſtolis, ab Apoſtolis autem ſibi traditam, velut pretioſum cœli depoſitum

tum fideliter aſſervare; interpretari tamen eam doctrinam verbis aliis atque aliis, pro contradicentium, aliarumve circumſtantiarum ratione, atque verum illius ſenſum contra corruptelas omnium generum vindicare.

Brevi tandem *Diatriba*, quam *Tubæ Pacis* Matthæi Prætorii oppoſuit, id agit Autor, ut oſtendat, probatam nullatenus a ſe fuiſſe pag. 241.
Invocationem Angelorum, licet in *Theſibus Succinctis* ad Inſtitutiones Catecheticas D. Conradi Dieterici a ſeſe propoſitis, verba & ſententiam D. Hildebrandi de priſca orandi formula, *Angele cuſtos ora pro me*, inſtantiæ afferendæ cauſa, ad marginem forte collocarit & expreſſerit.

Cæterum, quamvis Autor libros ſymbolicos in gratiam Doctorũ potiſſimum conſtitutos fateatur, idem tamen & ſimpliciorum ſtudio inſerviendum ratus, hanc Theologiam ſuam Symbolicam in lingua etiam vernacula legi & extare voluit. Quod igitur hactenus in forma theſium propoſuerat, idem nunc, mutato idiomate, adhibita quæſtionum & reſponſionum viciſſitudine, legentis animo inſtillat, manente prorſus ſectionum, atque capitum, quin & theſium ipſarum ſerie & numero. Quemadmodum enim in Saxonicis hiſce provinciis, ad promovendum ſalutare rudiores catechizandi exercitium, ſumma autoritate non ita pridem introductum, B. Lutheri Catechiſmus, quæſtionibus perſpicuis & reſponſionibus egregie illuſtratus atque confirmatus prodiit: ſimilem in modum forte & Prutenicis Eccleſiis hoc labore ſuo conſultum videtur Autor voluiſſe; verum eo cum diſcrimine, quod, cum ſalutiferæ doctrinæ fundamenta non niſi ex Scriptura depromat noſter, is præterea in conſilium adhibuerit Libros Symbolicos, quibus & *Repetitionem Corporis Doctrinæ Prutenicæ* annumerat. Promiſit tamen publico in Præfatione ad Lectorem, *Theologiam Poſitivam* quoque, ut & *Theſes* has *ab uno latere Scripturæ Sacræ, ab altero Eccleſiæ antiquæ teſtimonio* a ſeſe muniendas.

Quæſtionibus vernaculis annectitur *Chriſtianum* aliquod *Colloquium*, ab Eccleſiæ Miniſtro cum peccatorum confeſſionem edituro, primaque vice ad Sacram Domini Cœnam acceſſuro inſtituendum, una cum aliquot *Publicarum Precum* formulis. In fine ſubjunguntur utrobique rerum & verborum indices. Et quamvis per-

fectum indicem hactenus Libris Symbolicis queratur defuisse, defectumque istum hic adimpletum affirmet Autor; laude tamen sua privandum non putamus Indicem locupletissimum, quo B. D. J. B. Carpzovii Isagoge in Libros Ecclesiarum Lutheranarum Symbolicos, jamdudum est instructa.

TENTAMEN DE MOTUUM COELESTIUM causis, autore G. G. L.

COnstat veteres, præsertim qui Aristotelis & Ptolemæi placita secuti sunt, nondum agnovisse naturæ majestatem, quæ nostro demum & præcedenti ævo præsentius illuxit; ex quo Copernicus pulcherrimam Pythagoreorum Hypothesin, quam ipsi fortasse magis suspicione libasse, quam recte constituisse videntur, e tenebris revocatam, summa simplicitate phænomenis satisfacere ostendit. *Tycho* autem Copernicum in summa systematis (excepta Solis terræque transpositione,) secutus, ad observationes solito accuratiores animum adjecit, & orbium solidorum apparatum minime decorum ex cœlo sustulit. Etsi autem ex Herculeis laboribus suis non satis fructus perceperit, partim præjudiciis quibusdam exclusus, partim morte præventus, divina tamen providentia factum est, ut observationes ejus & molimina venerint in manus Viri incomparabilis *Johannis Kepleri*, cui fata servaverant, ut primus publicaret mortalibus

jura poli, rerumque fidem, legesque Deorum.

Hic ergo invenit, quemlibet planetam primarium orbitam describere ellipticam, in cujus altero focorum sit Sol, ea lege motus, ut radiis e Sole ad planetam ductis areæ semper abscindantur temporibus proportionales. Idem deprehendit, plures planetas ejusdem systematis habere tempora periodica in sesquiplicata ratione distantiarum mediarum a Sole, mire profecto triumphaturus, si sciviſſet, (quod præclare Cassinus notavit) etiam Jovis & Saturni satellites easdem leges servare, respectu suorum planetarum primariorum, quas isti erga Solem. Sed tantarum tamq; constantium veritatum causas dare nondum potuit, tum quod Intelligentiis, aut sympathiarum radiationibus inexplicatis haberet præpeditam mentem, tum quod nondum illius tempore Geometria interior, & scientia motuum eo quo nunc, profeciſſent. Aperuit tamen & rationibus indagandis aditum. Nam ipsi primum indicium debetur veræ causæ gravitatis, & hujus naturæ legis, a qua gravitas pendet, quod corpora rotata conantur à centro recedere per tangentem, & ideo si in aqua festucæ vel paleæ innatent, rotato vase, aqua in vorticem acta, festucis densior, atque ideo fortius quam ipsæ, excussa a medio, festucas versus centrum compellit; quemadmodum ipse diserte duobus & amplius locis, in Epitome Astronomiæ exposuit; quanquam adhuc subdubitabundus, & suas ipse opes ignorans, nec satis conscius quanta inde sequerentur, tum in Physica, tum speciatim in Astronomia. Sed his deinde egregie usus est Carteſius, etsi more suo autorem dissimularit. Miratus autem sæpe sum, quod Carteſius legum cœlestium a Keplero inventarum rationes reddere ne aggressus est quidem, quantum constat; sive quod non satis conciliare posset cum suis placitis, sive quod felicitatem inventi ignoraret, nec putaret tam studiose a natura observari.

Porro cum minime physicum videatur, imo nec admirandis Dei machinamentis dignum, *Intelligentias* peculiares itineris directrices assignare sideribus, quasi Deo deessent rationes eadem corporeis legibus perficiendi; & vero *orbes solidi* dudum sint explosi, *sympathiæ* autem & magnetismi, aliæque id genus abstrusæ qualitates, aut non intelligantur, aut ubi intelliguntur, corporearum impressionum effectus apparituræ judicentur; nihil aliud ego quidem supereſſe judico, quam ut causa motuum cœlestium a motibus ætheris, sive ut astronomice loquar, ab *orbibus deferentibus* quidem, sed *fluidis*, oriantur. Hæc sententia vetustissima est, etsi neglecta: nam Leucippus Epicuro prior eam adeo expressit, ut in systemate formando ipsum adhibuerit δίνης (*vorticis*) nomen, & audivimus, quomodo Keplerus motu aquæ in vorticem actæ gravitatem adumbraverit. Et ex itinerario Monconisii discimus, jam tum Torricellii fuisse sententiam (& ut suspicor, etiam Galilæi, cujus iste discipulus erat) totum ætherem cum planetis motu Solis circa suum centrum acti circumagi, ut aqua a baculo in medio vasis quiescentis circa suum axem rotato; & ut paleas seu festucas aquæ innatantes, sic astra medio propiora, celerius circumire. Sed hæc generaliora non

difficulter in mentem veniunt. Nobis vero propositum est, ipsas motuum leges distinctius explicare, quod longe altioris indaginis esse, res docebit. Et cum aliqua in eo genere nobis lux affulserit, & inquisitio commode admodum & naturaliter successisse videatur, in eam spem erectus sum, veris motuum cœlestium causis a nobis appropinquatum esse.

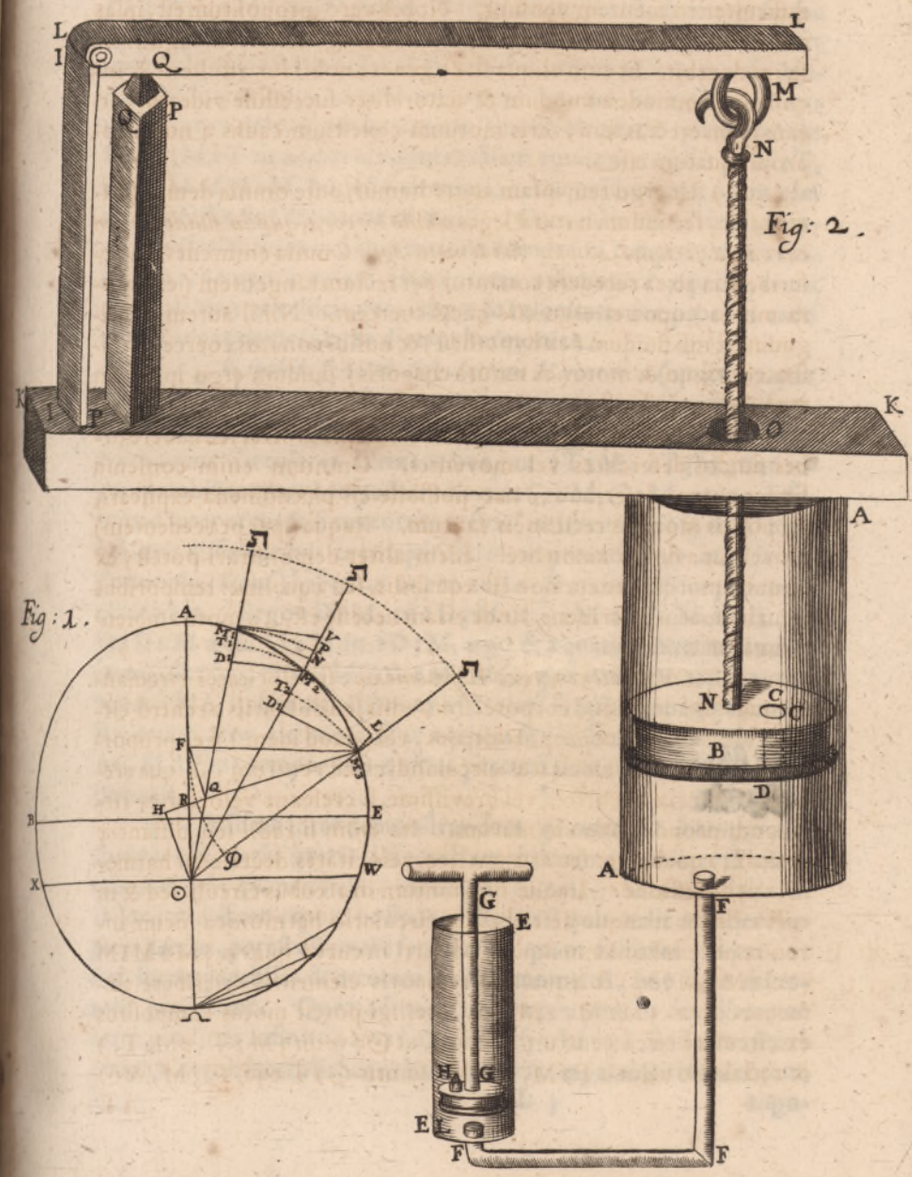
(1) Ut ergo rem ipsam aggrediamur, ante omnia demonstrari potest, secundum naturæ leges *omnia corpora, quæ in fluido lineam curvam describunt, ab ipsius fluidi motu agi.* Omnia enim curvam describentia ab ea recedere conantur per rectam tangentem (ex natura motus) oportet ergo esse quod coerceat. Nihil autem contiguum est nisi fluidum (ex hypothesi) & nullus conatus coercetur, nisi a contiguo & moto (ex natura corporis) fluidum ergo ipsum in motu esse necesse est.

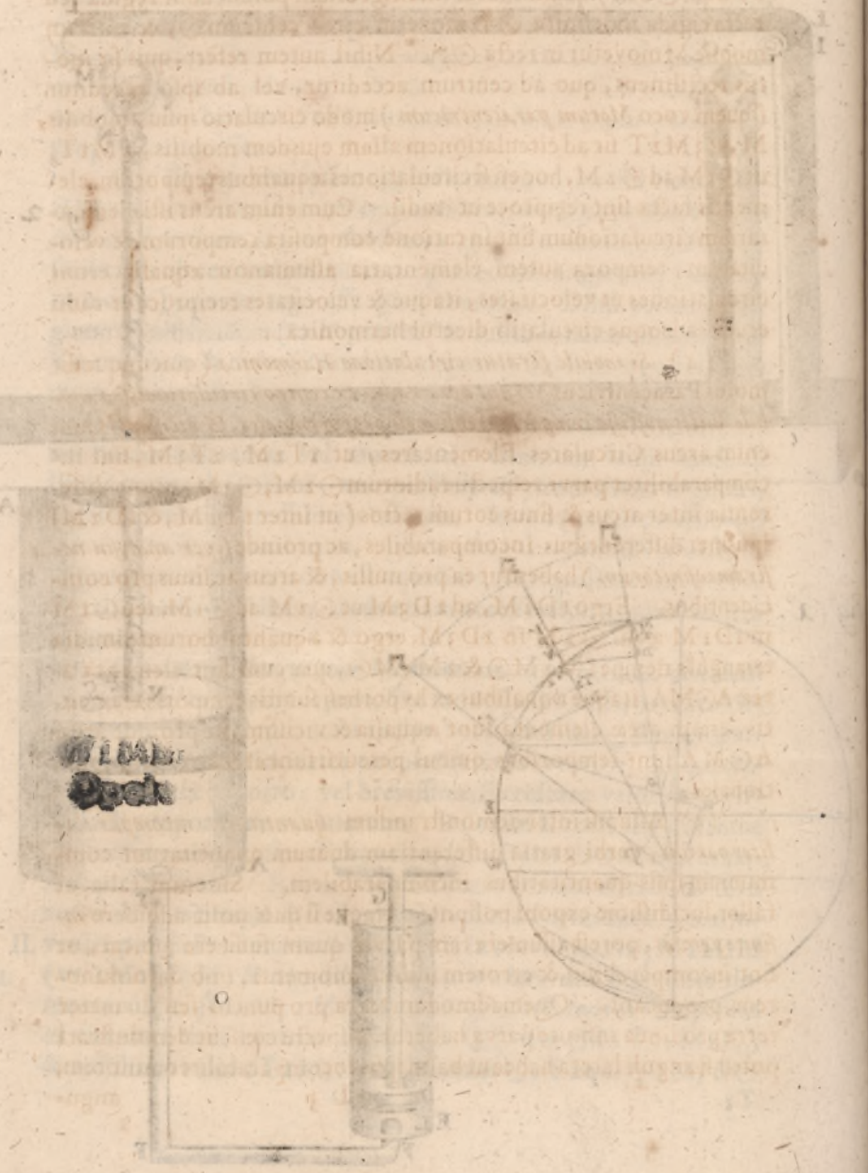
(2) Hinc sequitur, *planetas moveri a suo æthere*, seu habere orbes fluidos deferentes vel moventes. Omnium enim consensu lineas curvas describunt, nec possibile est phænomena explicari, suppositis motibus rectilineis tantum. Itaque (per præcedentem) moventur a fluido ambiente. Idem aliter demonstrari potest, ex eo quod motus planetæ non est æquabilis, seu æqualibus temporibus æqualia spatia describens. Unde etiam necesse est, ut a motu ambientis agatur.

(3) *Circulationem* voco *Harmonicam*, si velocitates circulandi, quæ sunt in aliquo corpore, sint radiis seu distantiis a centro circulationis reciproce proportionales, vel (quod idem) si ea proportione decrescant velocitates circulandi circa centrum, in qua crescunt distantiæ a centro; vel breviſſime, si crescant velocitates circulandi proportione viciniarum. Ita enim si radii seu distantiæ crescant æquabiliter seu arithmetice, velocitates decrescent harmonica progressione. Itaque non tantum in arcubus circuli, sed & in curva alia quacunque describenda circulatio harmonica locum invenire potest. Ponamus mobile M ferri in curva quavis 3 M 2 M 1 M (vel 1 M 2 M 3 M) & æqualibus temporis elementis describere elementa curvæ, 3 M 2 M, 2 M 1 M, intelligi potest motus compositus ex circulari circa centrum aliquod, ut ⊙ (velut 3 M 2 T, 2 M 1 T,) & rectilineo velut 2 T 2 M, 1 T 1 M (sumtis ⊙ 2 T æqu. ⊙ 3 M, & ⊙ 1 T

TAB. II. Fig. 1.

TAB. II. *ad A. 1689. pag. 84. sqq.*

1 T æqu. ⊙ 2 M) qualis motus intelligi etiam potest, dum regula seu recta rigida indefinita ⊙ ♏ movetur circa centrum ⊙, & interim mobile M movetur in recta ⊙ ♏. Nihil autem refert, quis sit motus rectilineus, quo ad centrum acceditur, vel ab ipso receditur (quem voco *Motum paracentricum*) modo circulatio ipsius mobilis M, ut 3 M 2 T sit ad circulationem aliam ejusdem mobilis, 2 M 1 T, ut ⊙ 1 M ad ⊙ 2 M, hoc est si circulationes æqualibus temporum elementis factæ sint reciproce ut radii. Cum enim arcus isti elementarium circulationum sint in ratione composita temporum & velocitatum, tempora autem elementaria assumantur æqualia, erunt circulationes ut velocitates, itaque & velocitates reciproce ut radii erunt, adeoque circulatio dicetur harmonica.

(4) *Si mobile feratur circulatione Harmonica* (quicunque sit motus Paracentricus) *erunt areæ radiis ex centro circulationis ad mobile ductis abscissæ temporibus insumtis proportionales, & vicissim.* Cum enim arcus Circulares Elementares, ut 1 T 2 M, 2 T 3 M, sint incomparabiliter parvi, respectu radiorum ⊙ 2 M, ⊙ 3 M, erunt differentiæ inter arcus & sinus eorum rectos (ut inter 1 T 2 M, & 1 D 2 M) ipsismet differentibus incomparabiles, ac proinde (*per analysin nostram infinitorum*) habentur ea pro nullis, & arcus ac sinus pro coincidentibus. Ergo 1 D 2 M, ad 2 D 3 M ut ⊙ 2 M ad ⊙ 1 M, seu ⊙ 1 M in 1 D 2 M æqu. ⊙ 2 M in 2 D 3 M, ergo & æquantur horum dimidia triangula nempe 1 M 2 M ⊙ & 2 M 3 M ⊙, quæ cum sint elementa areæ A ⊙ MA, itaque æqualibus ex hypothesi sumtis temporis elementis, etiam areæ elementa sunt æqualia & vicissim, ac proinde areæ A ⊙ M A sunt temporibus, quibus percursi sunt arcus A M, proportionales.

(5) Assumsi inter demonstrandum *quantitates incomparabiliter parvas*, verbi gratia differentiam duarum quantitatum communium ipsis quantitatibus incomparabilem. Sic enim talia, ni fallor, lucidissime exponi possunt. Itaque si quis nolit adhibere *infinite parvas*, potest assumere tam parvas quam sufficere judicat, ut sint incomparabiles, & errorem nullius momenti, imo dato minorem, producant. Quemadmodum terra pro puncto seu diameter terræ pro linea infinite parva habetur, respectu cœli, sic demonstrari potest, si anguli latera habeant basin ipsis incomparabiliter minorem,

angulum comprehenſum fore recto incomparabiliter minorem, & differentiam laterum fore ipſis differentibus incomparabilem; item differentiam ſinus totius, ſinus complementi & ſecantis, fore differentibus incomparabilem, item differentiam ſinus chordæ, arcus & tangentis. Unde cum hæ ſint ipſæ infinite parvæ, erunt differentiæ *infinities infinite parvæ*, & ſinus verſus etiam erit infinities infinite parvus, adeoque recto incomparabilis. Et infiniti ſunt gradus tam infinitorum, quam infinite parvorum. Et poſſunt adhiberi triangula communia *inaſſignabilibus* illis ſimilia, quæ in tangentibus, Maximisque & Minimis, & explicanda curvedine linearum uſum habent maximum; item in omni pene translatione Geometriæ ad naturam, nam ſi motus exponatur per lineam communem, quam dato tempore mobile abſolvit, impetus ſeu velocitas exponetur per lineam infinite parvam, & ipſum elementum velocitatis, quale eſt gravitatis ſolicitatio, vel conatus centrifugus, per lineam infinities infinite parvam. Atque hæc *lemmatum* loco annotanda duxi, pro *Methodo noſtra quantitatum incomparabilium*, & *analyſi infinitorum*, tanquam Doctrinæ hujus novæ *Elementa*.

(6) Ex his jam conſequens eſt, *planetas moveri circulatione Harmonica*, primarios circa Solem, ſatellites circa ſuum primarium, tanquam centrum. Radiis enim ex centro circulationis ductis areas deſcribunt temporibus proportionales (per obſervationes) Ergo temporum elementis poſitis æqualibus eſt triang. 1M2M⊙ æqu. triang. 2M3M⊙, & proinde ⊙1M ad ⊙2M eſt ut 2D3M ad 1D2M, quod eſt circulationem harmonicam eſſe.

(7) Conſentaneum etiam eſt, Ætherem ſeu *Orbem fluidum cujusque planetæ moveri circulatione harmonica*; nam ſupra oſtenſum eſt, nullum corpus in fluido ſponte moveri linea curva, erit ergo & in æthere circulatio, eamque rationis eſt credere conſentientem circulationi planetæ, ita ut ſit etiam circulatio ætheris cujusq; planetæ harmonica, hoc eſt ſi orbis planetæ fluidus, in innumeros orbes circulares concentricos exiguæ craſſitudinis cogitatione dividatur, quilibet ſuam habebit propriam circulationem tanto velociorem proportione, quanto quisque erit propior Soli. Sed hujus motus in æthere alias exactius reddetur ratio.

(8) Itaque ponemus *planetam moveri motu duplici ſeu compoſito ex*

ſito ex circulatione harmonica, orbis ſui fluidi deferentis, & motu paracentrico, quaſi cujusdam gravitatis ſeu attractionis, hoc eſt impulſus *verſus Solem ſeu planetam primarium*. Facit autem circulatio ætheris, ut planeta circuletur harmonice, non velut motu proprio, ſed quaſi tranquilla natatione in fluido deferente, cujus motum ſequitur, unde nec impetum circulandi velociorem retinet, quem habuerat in orbe inferiore ſeu propiore, ſed eum elangueſcentem, dum ſuperiores (majori velocitati quam ſuæ reſiſtentes) trajicit, continue deponit, & ſeſe orbi quem accedit, inſenſibiliter accommodat. Viciſſim dum a ſuperioribus ad inferiores tendit, impetum eorum accipit. Idque eo facilius fit, quia ubi ſemel conſenſit planetæ motus, cum præſentis orbis motu, poſtea a proximis parum differt.

(9) Explicata circulatione harmonica, veniendum eſt ad *Motum paracentricum planetarium, ortum ex impreſſione excuſſoria circulationis, & attractione Solari* inter ſe compoſitis. Liceat autem appellare attractionem, licet revera ſit impulſus, utique enim Sol quadam ratione tanquam magnes concipi poteſt; ipſæ autem actiones magneticæ a fluidorum impulſibus haud dubie derivantur. Unde etiam vocabimus *Solicitationem Gravitatis*, concipiendo planetam tanquam grave tendens ad centrum, nempe Solem. Pendet autem ſpecies orbitæ a ſpeciali lege attractionis. Videamus igitur quæ lex attrahendi lineam ellipticam faciat, idque ut conſequamur, in Geometriæ adyta parumper ingrediamur neceſſe eſt.

(10) Cum omne mobile a linea curva quam deſcribit recedere conetur per Tangentem, licebit *conatum* hunc vocare *excuſſorium*, ut in motu fundæ, cui æqualis requiritur vis, quæ mobile coercet, ne evagetur. *Hunc conatum metiri licebit perpendiculari ex puncto ſequenti in tangentem puncti præcedentis inaſſignabiliter diſtantis.* Et cum linea eſt circularis, hanc *vim* ex conatibus repetitis collectam celeberrimus Hugenius, qui primus eam Geometrice tractavit, appellavit *centrifugam*. Omnis autem conatus excuſſorius eſt reſpectu velocitatis ſeu impetus ex conatu repetito aliquandiutino concepti infinite parvus, quemadmodū & ſolicitatio gravitatis, quæ homogeneæ cum ipſo eſt naturæ. Unde & eadem cauſa utriusq; confirmatur. Nec proinde mirum eſt, quod voluit Galilæus, percuſſionem eſſe infinitā comparatione gravitatis nudæ, ſeu ut ego loquor, ſimplicis

plicis conatus, cujus *vim* ego *mortuam* vocare soleo, quæ agendo demum concipiens impetum repetitis impressionibus viva redditur.

(11) *Conatus centrifugus*, seu conatus excussorius circulationis *exprimi potest per* P N *sinum versum anguli circulationis* 1 M ⊙ N (vel quod ob differentiam radiorum inassignabilem eodem redit, per 1 D 1 T) nam sinus versus æquatur perpendiculari ex uno extremo arcus circuli puncto, in tangentem alterius ductæ, qua conatum excussorium expressimus in præcedenti. (potest etiam exprimi conatus centrifugus per P V, differentiam radii & secantis ejusdem anguli, cujus differentiæ discrimen a sinu verso est *infinitesies*, *infinities*, *infinite parvum*, adeoque nullissimum, respectu radii) Hinc porro cum sinus versus sit in duplicata ratione chordæ, seu arcus inassignabilis sive velocitatis, sequitur *conatus centrifugos mobilium æquabili motu æquales circulos describentium esse in duplicata ratione velocitatum, inæquales describentium esse in ratione composita ex quadrata velocitatum & reciproca radiorum.*

(12) *Conatus centrifugi mobilis harmonice circulantis sunt in ratione radiorum reciproca triplicata.* Sunt enim (per præcedentem) in reciproca radiorum, & directa duplicata velocitatum, id est (quia velocitates circulationis harmonicæ sunt reciproce ut radii) duplicata reciproca radiorum; ex simplice autem reciproca, & duplicata reciproca fit reciproca triplicata. Pro calculo sit θa planum constans æquale semper duplo triangulo elementari 2 M 3 M ⊙ seu rectangulo 2 D 3 M in ⊙ 2 M radium seu r, ergo 2 D 3 M erit $\theta a : r$ seu θa divis. per r, jam 2 D 2 T conatus centrifugus æqu. 2 D 3 M quadr. divis. per bis ⊙ 3 M. ergo æqu. $\theta\theta aa : 2r^3$.

(13) *Si motus paracentricus* (recessus a centro ⌒ vel ad ipsum accessus) *sit æquabilis*, & circulatio harmonica, *linea motus* ⌒ MG *erit spiralis* ex centro ⌒ incipiens, *cujus* ea est proprietas, ut *segmenta* ⌒ G M ⌒ sint *proportionalia radiis*, id est hoc loco *chordis* ⌒ G ex centro eductis, sunt enim tam areæ, hoc est, segmenta, quam (ob æquabilem recessum) radii temporibus proportionales. Multæ sunt aliæ notabiles hujus spiralis proprietates, nec difficilis constructio. Imo *generalis datur methodus* in circulatione Harmonica, si ex radiis dentur tempora, aut velocitates paracentrici motus, aut saltem

saltem elementa impetuum seu solicitationes gravitatis, construendi lineas saltem suppositis quadraturis.

(14) *Solicitatio paracentrica seu gravitatis vel levitatis*, exprimitur recta 3 M L ex puncto curvæ 3 M in puncti præcedentis inassignabiliter distantis 2 M tangentem 2 M L (productam in L) acta, radio præcedenti ⊙ 2 M (ex centro ⊙ in punctum præcedens 2 M ducto) parallela.

(15) *In omni circulatione harmonica elementum impetus paracentrici* (hoc est incrementum aut decrementum velocitatis descendendi versus centrum, vel ascendendi a centro) *est differentia vel summa solicitationis paracentricæ* (hoc est impressionis a gravitate vel levitate aut causa simili factæ) *& dupli conatus centrifugi* (ab ipsa circulatione harmonica orti.) Summa quidem, si levitas adsit; differentia, si gravitas: ubi prævalente gravitatis solicitatione crescit descendendi, vel decrescit ascendendi velocitas, at prævalente duplo conatu centrifugo, contra. Ex 1 M & 3 M normales in ⊙ 2 M sint 1 M N & 3 M 2 D; cum ergo triangula 1 M 2 M ⊙ & 2 M 3 M ⊙ sint æqualia ostensa ob circulationem harmonicam, erunt (ob basin communem ⊙ 2 M) & altitudines 1 MN, & 3 M 2 D æquales. Jam sumta 2 MG æquali L 3 M, jungatur 3 M G parallela ipsi 2 M L; igitur congrua erunt triangula 1 M N 2 M, & 3 M 2 D G, & erit 1 M 2 M æqu. G 3 M, & N 2 M æqu. G 2 D. Porro in recta ⊙ 2 M (si opus producta, quod semper subintelligo) sumatur ⊙ P æqu. ⊙ 1 M, & ⊙ 2 T æqu. ⊙ 3 M, erit P 2 M differentia inter radios ⊙ 1 M, & ⊙ 2 M; & 2 T 2 M, differentia inter radios ⊙ 2 M & ⊙ 3 M. Jam P 2 M æqu. (N 2 M seu) G 2 D + N P, & 2 T 2 M æqu. 2 M G + G 2 D — 2 D 2 T, ergo P 2 M — 2 T 2 M (differentia differentiarum) erit N P + 2 D 2 T — 2 M G, hoc est (quia N P & 2 D 2 T sinus versi duorum angulorum & radiorum incomparabiliter differentium coincidunt) bis 2 D 2 T — 2 M G. Jam differentia radiorum exprimit velocitatem paracentricam, differentia differentiarum exprimit elementum velocitatis paracentricæ. Est autem 2 D 2 T vel N P conatus centrifugus circulationis, quippe sinus versus (per 11) & 2 M G seu 3 M L est solicitatio gravitatis (per præcedentem.) Itaque elementum velocitatis paracentricæ æquatur differentiæ inter duplum conatum centrifugum N P seu 2 D 2 T, & simplicem solicitationem gravitatis G 2 M, aut (quod eodem

modo concluditur) ſummæ ex duplo conatu centrifugo, & ſimplici ſolicitatione levitatis.

(16) Datis incrementis aut decrementis velocitatis aſcendendi aut deſcendendi, datur ſolicitatio gravitatis levitatisve aut vice verſa. Patet ex præcedenti, nam conatus centrifugus ſemper dari cenſetur, cum ſit in ratione triplicata reciproca radiorum (per 12.)

(17) Æqualibus temporum elementis incrementa angulorum circulationis harmonicæ, ſunt in ratione duplicata reciproca radiorum. Nam circulationes ſunt in ratione compoſita angulorum & radiorum, & circulationes elementares, cum ſint harmonicæ, ſunt in ratione reciproca radiorum, ergo anguli elementares ſunt in ratione radiorum reciproca duplicata. Tales ſunt fere motus apparentes diurni ex Sole ſpectati (dies enim hic ſufficienter exiguæ ſunt partes temporis, inprimis pro planetis remotioribus,) qui erunt circiter in ratione reciproca quadratorum diſtantiæ, ita ut in diſtantia dupla tantum quarta pars anguli eodem temporis elemento abſolvatur, in tripla tantum nona.

(18) *Si ellipſis deſcribatur circulatione mobilis harmonica circa focum tanquam circulationis centrum, erunt inter ſe hæc tria: circulatio* 2 T 3 M vel 2 D 3 M (hæc enim comparabiliter non differunt) *velocitas paracentrica* 2 D 2 M, *& velocitas ipſius mobilis* (ex ipſis compoſita) *in ipſa orbita elliptica* nempe 2 M 3 M, *reſpective ut hæc alia tria:* axis transverſus BE; media proportionalis inter differentiam & ſummam diſtantiæ focorum inter ſe F ⊙, & differentiæ ⊙ ♁ diſtantiarum puncti orbitæ 3 M a focis; ac denique dupla media proportionalis inter ⊙ 3 M & F 3 M, diſtantias ejusdem puncti a duobus focis. *Eadem* hæc ſuo modo *& in hyperbola* vera ſunt. *In parabola* quantitatibus quæ ibi infinitæ ſunt evaneſcentibus, fient circulatio, velocitas paracentrica, & velocitas ex ipſis compoſita, quæ eſt in ipſa orbita reſpective, ut latus rectum; media proportionalis inter latus rectum & exceſſum radii ſuper radium omnium minimum, (qui eſt quarta pars lateris recti) & denique dupla media proportionalis inter radium & latus rectum. Horum veritas ex communibus conicorum elementis derivari poteſt, ſi ponatur rectam 3 M curvæ (vel ejus tangenti) perpendicularem in 3 M, Axi A ⌒ occurrere in R, & in eam ex focis normales agi F Q, ⊙ H; patet 3 M H, H ⊙, ⊙ 3 M,

⊙ 3 M, eſſe ipſis 2 M 2 D, 2 D 3 M, 3 M 2 M, hoc eſt velocitati paracentricæ, circulationi, & velocitati in ipſa orbita, proportionales. Sufficit igitur oſtendi latera trianguli 3 M H ⊙ eſſe inter ſe, ut enuntiavimus. Quod facilius fiet, conſiderando triangula 3 M Q F, & 3 M H ⊙ eſſe ſimilia, & præterea eſſe F 3 M ad ⊙ 3 M, ut F R ad ⊙ R, unde per analyſin communem propoſitum concludetur. Sequitur hinc, permutatis licet focis, ut alter pro altero centrum circulationis harmonicæ attractionisque fiat, eandem quæ ante, manere rationem circulationis & velocitatis paracentricæ, in quovis puncto.

(19) *Si mobile quod gravitatem habet*, vel ad centrum aliquod trahitur, qualem planetam reſpectu Solis ponimus, *feratur in ellipſi* (aut alia ſectione coni) *circulatione harmonica, ſitque in foco ellipſeos centrum tam attractionis, quam circulationis, erunt attractiones ſeu gravitatis ſolicitationes, ut quadrata circulationum directe, ſeu ut quadrata radiorum ſive diſtantiarum a foco reciproce.* Hoc ita invenimus, non ineleganti ſpecimine noſtri calculi differentialis, vel analyſeos infinitorum. A ⌒ ſit q; B F, e; B E, b (hoc eſt $\sqrt{qq-ee}$) ⊙ 2 M radius r; ⊙ ♁ (ſeu ⊙ 2 M − F 2 M) 2 r − q, ſeu per compendium p; & latus rectum W X ſit a, æqu. bb : q. Duplum elementum areæ ſeu duplum triangulum 1 M 2 M ⊙ quod ſemper æquale eſt, ſit θa, poſito a latere recto, & θ repræſentante elementum temporis ſemper æquale; & 2 D 3 M circulatio erit θa : r (vid. jam ſupra 12) porro differentia radiorum 2 D 2 M vocetur dr, & differentia differentiarum ddr. Per præcedentem autem eſt dr (ſeu 2 D 2 M) ad θa : r (ſeu ad 2 D 3 M) ut $\sqrt{ee-pp}$ ad b. Ergo b r dr = θa $\sqrt{ee-pp}$, quæ eſt *æquatio differentialis.* Hujus autem *æquatio differentio-differentialis* (*ſecundum Leges calculi a nobis alias in Actis iſtis explicati*) eſt b dr dr + br ddr = − 2 p a θ dr : $\sqrt{ee-pp}$, quarum duarum æquationum ope tollendo dr, ut reſtet tantum ddr, fiet ddr = bbaaθθ − 2aaqrθθ : bbr³, unde habetur propoſitum. Nam ddr, velocitatis paracentricæ elementum, eſt differentia inter bbaaθθ : bbr³ hoc eſt aaθθ : r³ qui eſt duplus conatus centrifugus (per 12 ſupra) & inter 2aaqrθθ : bbr³, hoc eſt (quia bb : q = a) 2aθθ : rr : oportet ergo (per 15) ut 2aθθ : rr ſit ſolicitatio gravitatis; quæ ducta

in constantem a:2 dat a a θθ : r r, quadratum circulationis. Sunt ergo solicitationes gravitatis ut quadrata circulationis directe, & proinde ut quadrata radiorum reciproce. Eadem conclusio & *in hyperbola* & *parabola* succedit, maxime autem in *circulo*, qui est simplicissima ellipsis. Ratio autem discriminis inter has conicas sectiones, & quando circuli & ellipses præ aliis generentur, infra apparebit.

(20) *Planeta idem attrahitur a Sole diversimode, & quidem in duplicata ratione viciniarum*; ita ut idem duplo vicinior, quadruplo fortius, triplo vicinior noncuplo fortius ad descendendum versus Solem nova quadam impressione perpetuo solicitetur. Patet ex præcedenti, posito Planetam ellipsin describere, ac circulari harmonice, ac præterea continuo impelli versus Solem. Video hanc propositionem jam tum innotuisse etiam viro celeberrimo Isaaco Neutono, ut ex relatione Actorum apparet, licet inde non possim judicare, quomodo ad eam pervenerit.

(21) Patet etiam *solicitationem gravitatis in Planetam esse ad conatum Planetæ centrifugum* (seu excussorium ab ipsa circulatione harmonica eum rapiente in orbem atque adeo excutere conante profectum) *ut distantia præsens a Sole ad quartam partem lateris recti ellipseos planetariæ*, seu ut r ad a : 4, ac proinde rationes ipsæ gravitatis ad conatum centrifugum sunt planetæ distantiis a Sole proportionales.

(22) *Velocitas planetæ circa Solem ubique major est velocitate paracentrica, hoc est accedendi ad Solem, vel ab eo recedendi.* Cum enim sit circulatio ad paracentricam ut b ad $\sqrt{ee - pp}$ (per 18, adde calculum ad 19.) erit major illa quam hæc, si b b + p p major quam e e, quod utique fit, cum b b major quam e e, seu b axis transversus, quam e distantia focorum. Id vero in ellipsibus planetariis nobis notis semper contingit, quæ non usque adeo a circulis differunt.

(23) In *Aphelio* A & *Perihelio* ⌒ sola est *circulatio* sine accessu & recessu, in Perihelio *maxima*, in Aphelio *minima*. *In media* autem planetæ *distantia* a Sole (quæ est in ipsis extremis axis transversi, B & E) velocitas accessus recessusve est ad circulationem in ratione distantiæ inter focos, ad axem transversum, seu e ad b. Ibi enim p evanescit.

(24) *Ma-*

(24) *Maxima* est *planetæ velocitas accedendi ad Solem, vel ab eo recedendi*, cum W ⊙ vel X ⊙, distantia planetæ a Sole, est æqualis dimidio ellipseos lateri recto, tunc enim (per 19 vel 21) fit d d r = o cum r = a : 2. Itaque si ex Sole tanquam centro, dimidio latere recto ⊙W, tanquam radio, describatur circulus, is ellipsin planetæ in duobus punctis maximæ paracentricæ velocitatis W & X secabit; quæ in uno ut W erit accedendi, in altero X recedendi. *Minima* sive nulla est in Aphelio & Perihelio, sive in ellipsis utroque vertice A & ⌒.

(25) Semper in ellipsi, adeoque & *semper in planeta conatus centrifugus* recedendi a Sole, seu conatus excussorius *circulationis harmonicæ, minor est* solicitatione gravitatis seu *attractione* centrali *Solis*. Est enim (per 21) attractio ad conatum centrifugum ut distantia a Sole seu foco, ad quartam partem lateris recti, semper autem in ellipsi distantia a foco major quarta lateris recti parte.

(26) *Impetus quos planeta attractione Solis continuata, durante itinere concepit, sunt ut anguli circulationis*, seu quos radii ex Sole ad primum & postremum itineris punctum ducti comprehendunt; sive ut motus apparens seu iter spectatum ex Sole. Sic impetus impressus durante itinere A1M est ad impetum impressum durante itinere A3M, ut angulus A⊙1M ad angulum A⊙3M. Sunt enim angulorum incrementa ut impressiones gravitatis (per 17 & 19) ergo & summæ summis proportionales, nempe anguli circulatione absoluti, summis impressionum seu impetibus inde conceptis. Hinc in puncto W ubi normalis ordinata ex Sole ellipsi occurrit, impetus inde ab Aphelio A conceptus, est dimidia pars impetus concepti ab Aphelio ad Perihelium; est autem ibi ⊙W distantia a Sole, ipsum dimidium latus rectum. Et impetus itinere quovis conceptus est ad conceptum semirevolutione, ut angulus circulationis ad duos rectos. Intelligo autem impetus a gravitate vel attractione impressos per se ac solos, non detractis nec computatis impetibus contrariis ab excussorio conatu impressis.

(27) Sed operæ pretium est distinctius ex causis assignatis *explicare totam Planetæ revolutionem, gradusque accessus & recessus erga Solem.* Planeta igitur in maxima digressione A seu Aphelio positus minorem quidem & conatum centrifugum circulationis excutientis,

& attractoriũ gravitatis ſolicitantis experitur, quam ſi Soli propior eſſet. Eſt tamen in ea diſtantia nempe in vertice remotiore a Sole fortior gravitas, quam duplus conatus centrifugus (per 21) quia ☉A diſtantia Aphelii ſeu verticis remotioris a Sole ſeu foco major eſt dimidio latere recto ☉W. Deſcendit itaq; planeta verſus Solem itinere AMEW⌒, & continue creſcit deſcendendi impetus, ut in gravibus acceleratis, quamdiu manet nova gravitatis ſolicitatio fortior duplo novo conatu centrifugo; tamdiu enim creſcit impreſſio accedendi, ſuper impreſſionem recedendi, adeoque abſolute creſcit accedendi velocitas, donec in locum perveniatur, ubi æquantur duæ illæ novæ contrariæ impreſſiones, id eſt in locum W, ubi diſtantia a Sole ☉W æquatur dimidio lateri recto. Ibi ergo velocitas accedendi eſt maxima, & creſcere deſinit (per 24). Exinde autem etſi pergat planeta accedere ad Solem, usque ad⌒, velocitas tamen accedendi rurſus decreſcit, prævalente conatu duplo centrifugo ſuper gravitatis impreſſionem; idque tamdiu continuatur, donec impreſſiones centrifugæ in unum collectæ, ab initio A, hucusque, impreſſiones gravitatis, etiam ab initio huc usque collectas, præciſe conſumunt, ſeu quando totus impetus recedendi (conceptus ex ſingulis impreſſionibus centrifugis collectis) toti impetui accedendi (ex gravitatis impreſſionibus continue repetitis concepto) tandem æquatur, ubi ceſſat omnis acceſſio; atq; is locus ipſum eſt Perihelium⌒, in quo Planeta eſt Soli maxime vicinus. Poſtea autem continuato motu, cum hactenus acceſſerit, nunc recedere incipit, tenditque ab ⌒ per X verſus A. Nam duplus conatus centrifugus qui prævalere cœperat ſuper gravitatem, inde a W usque ad⌒, adhuc pergit prævalere ab⌒ usque ad X; ac proinde cum ab⌒ incipiat planeta quaſi de novo moveri, quippe prioribus impetibus contrariis mutuo ſublatis, prævalet etiam receſſus inde ab⌒, & recedendi velocitas continue creſcit usque ad X, ſed incrementum tamen ejus ſeu nova impreſſio decreſcit, donec iſta nova impreſſio ad recedendum, ſeu duplus conatus centrifugus, novæ impreſſioni ad recedendum ſeu gravitati iterum fit æqualis, nempe in X. Itaque in X eſt maxima recedendi velocitas. Et ex eo prævalet gravitas ſeu nova impreſſio accedendi, licet adhuc ſatis diu prævaleat totus recedendi impetus, ſeu ſumma omnium impreſſionum recedendi inde ab⌒ acquiſi-

acquiſitarum, ſuper totum impetum accedendi, inde ab⌒ denuo impreſſum. Sed eum tamen hic magis creſcat quam ille, poſt X; tandem ei fit æqualis in A, ubi mutuo deſtruuntur, & receſſus ceſſat, id eſt reditur ad Aphelium A. Atque ita omnibus impreſſionibus priſtinis contrariarum æqualium compenſatione conſumtis, res redit ad ſtatum primum; atque omnia de integro perpetuis luſibus repetuntur, donec longa dies perfecto temporis orbe, rerum conſtitutioni mutationem notabilem afferat.

(28) Habemus ergo *in motu Planetæ elliptico ſex puncta inprimis notabilia*: quatuor quidem obvia, A &⌒ aphelii & perihelii. Itemque E & B mediæ diſtantiæ, (nam ☉B vel ☉E eſt dimidius axis major A⌒, adeoque medium arithmeticum inter ☉A maximam & ☉⌒ minimam digreſſionem) & duo a nobis addita, W & X extrema lateris recti W X ad axem in foco ☉ ordinatim applicati, quæ ſunt puncta maximæ velocitatis, illud W recedendi, hoc X accedendi (per 24). Ubi etiam (per 26) impetus a continua gravitatis impreſſione conceptus ab A usque ad W præciſe eſt dimidius ejus, qui toto deſcenſu ab A usque ad⌒ concipitur; ſimiliter conceptus ab⌒ usque ad X, dimidius ejus qui concipitur ab⌒ usque ad A: & omnino impetus a gravitate concepti per A W, W⌒, ⌒X, X A ſunt æquales.

(29) Tempus jam eſt, ut tradamus *cauſas, quæ ſpeciem ellipſeos Planetariæ definiunt.* Datur focus ellipſeos ☉, qui eſt locus Solis. Dato jam loco A ubi planetam Sol trahere incipit, velut maxima planetæ diſtantia, datur remotior ab hoc foco ellipſeos vertex. Data porro ratione gravitatis ſeu virtutis, qua Sol planetam trahere incipit, ad conatum centrifugum, qua ibi circulatio planetam excutere & a Sole repellere nititur, hinc datur & latus rectum ellipſeos principale W X, ſeu ordinatim applicata in foco ☉. Nam ☉A data, eſt ad ☉W ſemilatus rectum, in ratione data attractionis Solaris ad duplum conatum centrifugum. Quod ſi jam quarta pars lateris recti detrahatur a maxima digreſſione data A☉, erit reſiduum ad A☉, ut A☉ ad A⌒: datur ergo A⌒ major axis ellipſeos, ſeu latus transverſum. Datis ergo punctis ☉, A, W vel X datur &⌒, atque hinc porro & C centrum ellipſeos, & alter focus F, & axis transverſus B E, adeoque ellipſis. Nec minus dantur omnia, ſi pro A initio daretur⌒.

(30) Ex

(30) Ex his simul patet, *quomodo ellipsis vel* qui sub ea continetur *circulus, non alia conica sectio, a planetis describatur.* Et *circulus* quidem oritur, cum attractio gravitatis & dupla vis centrifuga a circulatione orta ab initio attractionis sunt æquales; ita enim æquales manebunt, nulla existente causa accessus aut recessus, sed cum initio (vel in statu destructorum priorum impetuum contrariorum accedendi recedendive, qui initio æquivalet, hoc est in Aphelio vel Perihelio) attractio & duplus conatus centrifugus sunt inæquales, modo (per 25) conatus centrifugus simplex sit minor attractione, describitur *ellipsis*; & prævalente attractione, initium est Aphelium, sin prævaleat duplus conatus centrifugus, est Perihelium. Si conatus centrifugus simplex attractioni sit æqualis, *parabola*; si major, hyperbola orietur, cujus focus intra ipsam sit Sol. Quod si Planeta non gravitate sed levitate esset præditus, nec traheretur, sed repelleretur a Sole, *hyperbolæ opposita* oriretur, cujus nempe focus extra ipsam Sol esset.

Duo jam in hoc argumento potissimum præstanda supersunt, unum, ut explicemus quis motus ætheris planetas graves faciat, seu versus Solem pellat, & quidem in duplicata ratione viciniarum; deinde quæ sit causa comparationis motuum inter diversos planetas systematis ejusdem, ita ut tempora periodica sint in sesquiplicata ratione mediarum distantiarum, seu quod eodem redit, axium majorum ellipticorum: id est, distinctius explicari debet motus verticis Solaris, seu ætheris, Systema unumquodque constituentis. Sed hæc cum altius repetenda sint, brevitati hujus Schediasmatis includi non possunt; & quid nobis consentaneum visum sit, rectius seperatim exponetur.

DIONYSII PAPINI DESCRIPTIO TORCULARIS, cujus in Actis Anni 1688 pag. 646 mentio facta fuit: Excerpta ex Ejusdem litteris ad — — Marburgi d. 23. Dec. A. 1688 exaratis.

NUllus dubito, quin uno jam vel altero abhinc mense transmissam a me acceperis descriptionem Machinæ, cujus beneficio fluviorum vires in loca valde remota transportari possunt multo commodius, quam per alia artificia hactenus in eundem finem inventa: adeo ut ex illa machina pateat utilitas tuborum æquabilium, quam supra asserueram. Illa autem quo possit ulterius confirmari, mitto jam descriptionem torcularis, cujus effectus ab atmosphæræ gravitate pendet, quodque in praxi adeo commodum esse expertus sum, ut parum dubitem, quin tractu temporis ad vulgares usus quamplurimos revocetur, postquam ipsius præ cæteris præstantia satis innotuerit. Huic machinæ inveniendæ occasionem dederunt incommoda quædam, quibus vulgaria torcularia laborare mihi videbantur: in illis enim quæ cochlearum ope succos exprimunt, frictionem maximo esse impedimento manifestissime patet, quandoquidem ad cochleas relaxandas eadem ferme opus est potentia, quæ ad ipsas constringendas requirebatur: dum autem laxantur cochleæ, nullam a materiis comprimendis patiuntur resistentiam, sed sola partium frictio negotium facessit. In vincenda igitur illa frictione totæ ferme vires impenduntur, atque exigua solummodo pars ad optatum effectum producendum relinquitur. Aliud incommodum ex eo procedit, quod materiæ cochlearum ope compressæ brevi ab illa pressione pro parte liberentur: dum enim ab illa potentia deprimuntur, & succus exudat, remittitur tensio partium machinæ elasticarum, ac proinde ipsarum in comprimendo efficacia brevi decrescit, nisi continuo novam ad constringendas cochleas vim adhibeamus, quod sine magno temporis & laboris dispendio non potest præstari. Tertium vitium in vulgari methodo ex eo pendet, quod comprimendæ materiæ latæ nimis basi innitantur: unde fit, ut potentia premens a pluribus basis partibus sustentata, minorem in singulas vim exerere queat. His igitur incommodis remedium ut ferrem, sequentem machinam construendam curavi, successumque ipsius felicem sum expertus.

AA Est Tubus per totam longitudinem æquabilis: cujus diameter in primo tentamine erat quinque solummodo digitorum: verum quo ampliores ejusmodi tubi parabuntur, eo majorem effectum producent. TAB. II. Fig. 2.

B Est pistillum dicto tubo aptatum, & foramine CD pervium: foramen autem illud bacillo aliquo acuminato, ubi visum fuerit, obturari aut aperiri potest.

EE Parva antlia, cujus longitudo eſt 10, diameter vero 2 ferme digitorum: antlia hæc mediante tubo FFF cum majori tubo AA communicat.

GG Piſtillum cum manubrio aptatum antliæ EE.

Orificium tubi FFF in antlia EE obturari debet valva L, quæ aquam ex tubo in antliam admittat, eandem vero a regreſſu prohibeat: & piſtillum G perforatum valvaque itidem ad H inſtructum eſt, prout in vulgaribus antliis ſuctoriis fieri ſolet ad aquam hauriendam. Patet igitur, quod antliam EE exercendo, aquam vel aerem ex majori tubo AA haurire licet, adeo ut piſtillum B inferius a ſolita atmoſphæræ preſſione liberetur, ſicque ab aere ſuperiori parti incumbente deorſum propellatur pondere 300 librarum & amplius: in majoribus vero tubis vis illa increſcet in ratione duplicata diametrorum; atque ita tubi non admodum grandes ingentium ponderum vices ſupplebunt: frictio autem piſtilli, ſi machina fit affabre facta, parvo erit impedimento. Hanc autem potentiam ad exprimendos ſuccos ſi adhibere velimus, apparatum ligneum, qualis in ſchemate exhibetur, ſatis commodum eſſe experientia comprobavit.

KK Eſt tabula inſignis craſſitiei horizontaliter ſita, cujus duo extrema validis fulcris inniti debent.

II Aſſer tabulæ KK infixus ad angulos rectos, ipſique firmiſſime inhærens.

LL Tabula aſſeri KK commiſſa & coagmentata, mediante valido axe, circa quem tota tabula poteſt circumrotari.

M Annulus ferreus alteri extremo tabulæ LL firmiter infixus.

NN Funis altero ſui extremo piſtillo B annexus, altero autem uncum ferreum alligatum amplectens, qui ferreum annulum M facillime poteſt ſubingredi, atque ita piſtillum B cum tabula LL connectere.

O Foramen in tabula KK, ad transmittendum funem NN.

PP Quadratus tubus ligneus, ex quatuor validis aſſeribus confectus, ad continendas materias, ex quibus ſuccum elicere cupimus: aſſerum autem latera non adeo exacte ſibi invicem congruunt, quin facilem ſuccis exitum permittant.

QQ Eſt Pyramis lignea, cujus quadrata baſis æqualis ferme eſt ori-

eſt orificio tubi PP, ut poſſit comprimere materias in dicto tubo contentas, dum a tabula LL ipſi incumbente deorſum truditur.

Facile jam eſt, vel ex ſola inſpectione, intelligere, quod ſi tubus PP plenus ſit materiis unde ſuccum exprimere libeat, ipſisque innitatur pyramis QQ, quæ ab incumbente tabula LL deorſum prematur; atq; alteri extremo dictæ tabulæ in M annectatur uncus N, qui mediante fune NN piſtillum B ſuſtinet: facile inquam patet, quod tota gravitas aeris, quæ piſtillum B deorſum premit, vim ſuam in materias tubo PP contentas exerat eo validius, quo major fuerit diſtantia QM, præ diſtantia QI: ſupponendo enim pondus atmoſphæræ in piſtillum B eſſe mille librarum, diſtantiam vero QM decuplam eſſe diſtantiæ QI, ſequitur pyramidem QQ deorſum premi pondere decies mille librarum. Patet igitur, hujus machinæ beneficio, quantamcunque preſſionem in tubum PP ab unico homine poſſe exeri, augendo nimirum diametrū tubi AA, vel diſtantiam QM; aut minuendo cavitatem tubi PP, propter rationes ſupra allatas: patet præterea, quod ſupra memorata vulgarium torcularium incommoda nequaquam hic reperiantur: frictio enim erit prorſus contemnenda, partesque machinæ uſu non atterentur, vis premens eadem perſeverabit, quanquam exercitor antliæ ad alia negotia ſe conferat, & in tubo PP etiam anguſto, magna materiarum quantitas poterit ſimul comprimi: tubi enim anguſtia longitudine compenſari poteſt. Quod ſi objiciatur, poſito tubo PP anguſto & longo, materias in dicto tubo contentas plurimum deprimi, unde fiat, ut principio operationis, dum materiæ ſucco turgent, piſtillum B ad fundum tubi AA ſæpius pertingat; tumque novæ materiæ tubo PP infra pyramidem QQ immittendæ ſint, ut dicta pyramis in legitima altitudine ſuſtineatur: ſæpius igitur rediterandam eſſe operationem: quod ſine labore & incommodo fieri nequeat. Reſpondeo, incommodum illud facile hic vitari: quia ſcilicet, dum materiæ ſucco plenæ & molles ſunt, unus homo extremitati M tabulæ LL incumbens ſufficit, ad maximam ſucci quantitatem eliciendam; neque opus eſt piſtilli B vim adhibere, niſi quum materiæ jam duriuſculæ multo minorem quam in principio depreſſionem pati poſſunt: atque ita pro certiſſimo habeo, quod quanquam major hic materiarum depreſſio fiat, nihilominus tamen ad redite-

randas operationes minus requiratur temporis & laboris dispendium, quam in torcularibus cochlearum ope operantibus. Si quis præterea objecerit, quod vulgaria pondera annulo M appensa eosdem hic descriptos effectus possint producere; proindeque frustra recurri ad atmosphæræ pondus, quod requirit tubos admodum æquabiles, paratuque difficiles. Respondeo *primo*, propterea me in id collimare, ut ejusmodi tuborum facili negotio parandorum ars sedulo promoveatur. Respondeo *secundo*, in praxi vulgaria pondera multo plus facessere negotii: quotiescunq; enim novæ materiæ tubo PP immittendæ sunt, ad pyramidem Q Q in legitima altitudine sustinendam, pondera omnia ab annulo M pendentia removere necesse est: ac deinde, quo pressio renovari possit, eadem illa omnia pondera dicto annulo iterum appendenda sunt: quod opus quantæ sit molis, nemo non videt. Verum, loco ponderum tubos aere vacuos si adhibeamus, prout in machina hic descripta factum est, sufficit ut aperiatur foramen C; unde fit, ut aere in cavitatem tubi A A penetrante, pistillum B una cum tabula L L facile possit sursum moveri, quantum satis ad pyramidem Q Q ex tubo P P eximendam, novasque materias sive asserculos, prout res postulat, dicto tubo immittendos: tum iis rursus imponitur pyramis Q Q brevique iterum deprimitur, dum aerem vel aquam ex inferiori parte tubi A A per antliam E E extrahimus, obturato prius foramine C.

Prolixitatis vitandæ gratia omitto hic cautelas varias, quæ tum in constructione, tum in usu ejusmodi machinæ adhibendæ sunt: quicunque enim venient ad praxin, omnia illa, duce experientia, facile reperient, & forsan meliora quam quæ ipsos monere queam: ipsa igitur, brevitatis studio, omittere consultum existimavi, quum præsertim quæ jam dicta sunt, sufficiant ad confirmandam veritatem asserti, mense Septemb. propositi, quod nimirum tubi prægrandes & æquabiles, si levi negotio conficerentur, non contemnendos in vita humana usus obtinere possint; etiamsi pulvis pyrius ad ipsos vacuandos non adhibeatur. Neque descriptionem hanc publici juris facere vereor: quandoquidem ejusmodi machina *Societati Regiæ* Londini exhibita, a tam illustri cœtu benigne accepta & approbata fuit; atque ipse, satis longo usu, ejus utilitates expertus sum. Spero tamen, ejusmodi tuborum supra vulgaria pondera præstantiam longe majorem demonstratum iri in aliis casibus

sibus; ubi velocitas potissimum requiritur: prout fit in machina a Domino *Perrault* inventa, atque a Dn. *Blondel* edita, in ultimo capite libri, quem Gallice conscripsit de projiciendis globis ferreis, pulvere pyrio repletis. Verum de his forsan alias.

D. JOHANNIS BOHN/ ANAT. ET CHIR. *Prof. Publ. de Renunciatione Vulnerum, seu, Vulnerum lethalium Examen, exponens horum formalitatem & causas, tam in genere, quam in specie, ac per singulas corporis partes.*

Lipsiæ, apud Joh. Frid. Gleditsch, A. 1689, in 8.

TRes circiter annorum decades effluxerunt, ex quo partium corpus humanum coagmentantium textura multum a sedula recentiorum industria fuit illustrata. Secundum horum nihilominus hypotheses qui utilissimam de Vulnerum lethalitate materiam scripto publico dilucidarit, hactenus, quod quidem sciamus, inventus est nemo. Primus proin Autor noster celeberrimus jure censendus, qui solida Anatomiæ scientia excellens id negotii sub duplici hic sectione accurate sistit expeditum, ita tamen, ut in Præfatione ad Lectorem de conatu ejusmodi insigni aliorum in morem glorietur nequaquam, sed cum *Bernhardo Suevo* quondam, dum Tractatum de Inspectione vulnerum lethalium & sanabilium Marpurgi A. 1629 emitteret, eo unice collimare se expresse fateatur, ut lucubrationum præsentium imperfectionem atque difficultatem aliis judicio, doctrina & experientia magis pollentibus, emendandam ac solvendam commendet. Sectione prima de Renunciatione vulnerum in genere agens, prout post vulnerati obitum a Medico concinnanda expetitur, vulgoque vulneris Inspectio audit, doctrinam ejus haud prognosticæ Medicinæ parti accensendam esse, sed Anatomiæ practicæ sive pathologicæ specimen videri asserit, utpote quo non de eventu futuro, sed de facto, qualisnã plaga, num sanabilis num insanabilis extiterit, per autopsiam decernatur. Hæ vero provincia cum magnæ semper difficultati sit exposita, enormesq; sæpius ab inspectoribus vulnerũ errores committantur, non immerito, quænam

perſonæ ad inſpicienda & dijudicanda vulnera debeant admitti, primo omnium diſpicit. Scilicet quamvis a Legisperitis modo Medici, modo Chirurgi hic nominentur, imo modo ſolis his, modo tonſoribus ac balneatoribus quoque, ubi in rebus videlicet Anatomico-Chirurgicis verſatiſſimi fuerint, adhibeatur fides, in hypotheſi tamen Autor rem conſiderans, ambiguus oppido hæret, an Saxonia noſtra aut Germania ejusmodi vel Chirurgorum vel Barbitonſorum multos alat, qui corporis humani notitiam, muneri inſpectionis gerendo adæquatam & ſufficientem, omnino calleant; unde Medico a Chirurgo forſan diſſentiente, ab illius magis, quam hujus, ceu minus periti, ſtandum partibus eſſe. Vulneris vero hinc nomine omnem a violentia externa ſolidarum quarumvis partium læſionem indigitat, a Jureconſultis quibusdam Percuſſionis potius notione inſignitam, lethalem tunc revera, ſi mortis inſequentis cauſa extiterit, & quia non ſanabilis mortem intulerit, pronunciandam. Etenim vulnus lethale neutiquam confundendum cum periculoſo, quale interdū exile quoq; & ſuperficiale ſatis deprehendatur, ſed attendi oportere ad diſtinctionem Medicis pariter atque Jureconſultis ſolennem, inter vulnus per ſe & per accidens lethale, quorum illud ſine alterius cauſæ interventu mortem immediate producat, hoc vero ut tale ſive immediate nulli vulneratorum vitam adimat. Prius equidem vulnus ſive lethale per ſe denuo obſervari vel de neceſſitate ſive ſimpliciter tale, omnem medelam detrectans ac ſemper brevique interimens, vel non neceſſario ſed ut plurimum lethale, difficilem ut plurimum curationem admittens, non tamen ſemper, aut tardius demum interficiens. Nihilominus cum differentiæ hujus, in qua per ſe & ſimpliciter lethale vulgo confundi ſolent, rationem vix habeant Legislatores, ac vulnus ut plurimum lethale revera lethale dicendum eſſe demonſtretur, conſultius forſan fore, in Relationibus Anatomico-Chirurgicis diſtinctione hac, defenſoribus homicidarum minus conſcientioſis anſam ſaltem diſceptandi ſuggerente, penitus ſuperſedere, ac ſolummodo, an vulnus per ſe, an per accidens mortale, enunciare. Aſt quo de vulneris lethalis per ſe ætiologia inſuper conſtet, percuſſiones mortiferas per ſe appellat quascunque, quæ fluidorum univerſalium, ſanguinis & lymphæ, ſolidas partes vitalitate immediate actuantium, motum inteſtinum & loca-

localem, aut alterutrum, aut utrumq;, eousq; ut vita totius extinguatur, perturbant. Claſſem primam Vulnera organis aut reſpirationi, aut Chyli productioni, exaltationi ac diſpenſationi inſervientibus inflicta reſpicere; ad alteram vero claſſem plagas tam cordis cum canali ſanguinis & lymphæ, quam cerebri & generis nervoſi pertinere; ſub tertia denique claſſe quorumvis totius corporis organorum continuitatem ſolutam comprehendi, cujus occaſione fluida, nutritia non minus quam excrementitia, extra receptacula & canales ſuos in cavitatem ſibi incongruam elabantur, ibique congeſta, aut mole, aut putredine exagitationi ſanguinis vitali ejusque circulationi moras nectant. Quorum vulnerum a non lethalibus aut per accidens talibus preſſius dignoſcendorum gratia, circumſtantias porro eorundem, tam intrinſecas, quam extrinſecas nervoſe perpendit, obſervationibusque corroborat; intrinſecas vocans, quæ ipſam plagam partemque affectam ſpectant, ſcilicet (1) hujus texturam, ſitum & actionem, (2) vulneris magnitudinem, (3) ejusdem qualitatem, ac (4) figuram; extrinſecas vero, quæ extra percuſſionem hujusq; ſubjectum immediatum ſunt, & quidem iterum vel neceſſarias, diſpoſitionem videlicet corporis nativam & ætatem, morbos antecedaneos & combinatos, ac loci atmoſphæram; vel contingentes, nempe ſymptomata, ægri diætam, & Chirurgi ſeu Medici peritiam ac ſolertiam diverſam. Tandem ex circumſtantiis his tanquam lethalitatis totidem & non lethalitatis cauſis ſufficienter deductis tria elicit atque explicat poriſmata: (1) videlicet Inſpectionem vulneris ad judicii ejusmodi rationalis concinnationem neceſſarium ac primarium eſſe inſtrumentum, eo quod pro lethalitate inferenda, nec mortis a percuſſione celeritas, nec traditas, nec inſtrumenti lædentis conditio, nec ſymptomata ſola ſufficiant, ſed potius partis læſæ conditio ſectione ſit indaganda; (2) Operationem hanc in Renunciationibus rite condendis non eſſe inſtrumentum ſolitarium, cum & circumſtantiæ, quæ circa vulnerationem & vulneratum contigerunt, debeant attendi; (3) nec ſufficienter, nec pro rei exigentia, hanc de vulnerum Renunciationibus doctrinam hactenus fuiſſe excultam & traditam, & proin emendatione indigere: nihil namq; aut parum hactenus de lethalitate vel nervorum, vel vaſorum lymphaticorum & lacteorum fuiſſe edoctum, ex vulne-

rum

rum autem lethalium classe præter rationem quædam excluſa, e. g. vulnera thoracem penetrantia, coſtarum fracturæ, ac ſpinalis medullæ partis inferioris vulnera; e diverſo vulnera, v. g. cuncta veſicæ fundi, lethalia pronunciata, quæ tamen minus talia ſunt, imo partis, quæ corpori humano non inexiſtit, qualem rete mirabile in mitabili ejusmodi Anatomicorum cerebro ſaltem effictum haberi. Atque fundamentis ſic circa Renunciationes vulnerum recte adornandis ſolide jactis, ad ſecundam dilabitur Sectionem, qua de Renunciatione vulnerum in ſpecie ſolicitus, regulas hactenus datas generaliores membris ſingulis eorumque læſionibus rite applicat, initium Cap. I. de Capitis, Spinæ, & Nervorum vulneribus lethalibus; progreſſum Cap. II. de Colli, Cap. III. de Thoracis, Cap. IV de Abdominis percuſſionibus lethalibus; finem denique Appendice de Artuum plagis lethalibus faciens. Quæ tamen innuiſſe magis, quam recenſuiſſe prolixitatis evitandæ ergo, ſufficiat, imprimis cum ex jam dictis ſatis hariolari jamdum detur, quanto judicio, quantaque experientia ſingula hæc ab Autore ſagaciſſimo pertractata ſint, adeo ut Lectorum neminem, niſi præjudiciis forſan occæcatum, librum ipſum conſuluiſſe unquam pœnitere valeat.

JOH. JACOBI VVALDSCHMID INSTITUTIones Medicinæ Rationalis, recentiorum theoriæ & praxi accommodatæ.

Marburgi, apud Frid. Knoch, 1688, in 12.

Quam A. 1682 in diſputationibus quinque, Lugdunenſibus etiam poſtea Batavorum typis A. 1685 exſcriptis, ſub *Fundamentorum Medicinæ* titulo, orbi literato delibandam exhibuit doctrinam Clariſſimus Autor, eam curatius, auctius & limatius denuo profitetur. Etenim cum reſtaurandæ & corrigendæ Medicinæ ſedulo incumbat, repurgatas a Veterum hypotheſibus Inſtitutiones, & brevem, at ſufficientem tyroni viam tradere ſatagit. Hujus inſtituti ratione corpuſcularem philoſophiam, inprimis quam Renatus Carteſius explicuit, amplectitur. Siquidem phænomenorum rationem cum illis a corporum diverſa magnitudine, figura, ſitu & motu derivat. In parte prima, quam Phyſiologicam inſcripſit, medicinam & ſcientiam

entiam & artem appellat, quod Medici ſit, cum morborum cauſas noſſe, tum remedia & præparare & præparata ſcienter atque artificioſe applicare. Poſtea & elementa cum nominato ſuperius Philoſopho eadem ſtatuit, & chylificationis ætiologiam maxime ab æthere, ſeu materia mundi ſubtiliſſima, ſalivam, lympham gaſtricam, & alimenta, præſertim inter ſe differentia, ad fermentationem diſponente deducit. Eidem acceptum refert Carteſio, quomodo ſenſus fiant, & temperamentorum diverſitates rectius ſint explicandæ: ut proin œconomiæ animalis integritas, miſſis antiquorum facultatibus, calido innato, humido radicali &c. ex apta partium fluidarum corporis noſtri temperie & conformi mixtione, atque ſolidarum juſta conformatione dependeat. Iisdem fundamentis mechanicis in parte ſecunda pathologica morborum & ſymptomatum cauſas & rationes, atque ſignorum cum diagnoſticorum, tum prognoſticorum in tertia parte notitiam ſuperſtruit. Hinc poſtquam in quarta varias omnibus ætatibus diætæ regulas, & quænam alimenta, atque ob quas particulas nutritioni noſtræ convenientes vel inimicas, proſint vel noceant, præſcripſiſſet, methodum medendi in quinta & ultima parte ſuppeditat. Itaque poſt regulas generales, in ſpecie quæ remedia, & quomodo indicationibus ſuis ſatisfaciant, pariterque qua ratione componantur, mechanicis itidem rationibus ingenioſe ediſſerit.

SACRA HERBA, SEU NOBILIS SALVIA, JUXTA Methodum & leges Acad. Nat. Curioſ. deſcripta a Chriſtiano Franciſco Paulini.

Auguſt. Vindel. ap. Laurent. Kroniger, & Theophili Gœbelii hæredes 1688. in 8.

Adeo intempeſtivus quosdam exoticorum remediorum amor tenet, ut ea, quæ ſub oculis poſita, nec minoris efficaciæ ſunt, negligant, at ſi tuliſſet India, aut alia miraculorum ferax commendatrixq; terra, luſtrata perſpectaque haberent. Idcirco melioribus exemplis collegarum quorundam Illuſtris *Academiæ Naturæ Curioſorum* adductus Clariſſimus Auctor, herbæ indigenæ operam & oleum impendere decrevit. Hinc *ſalviam* elegit, herbam licet vulgarem & omnibus tritam, nihilominus exteris plantis virtutibus haud ſecundam. Itaque eandem, ſuam Academiæ N. C. in qua Arionis nomine claret, probaturus induſtriam, normæ ab illa præ-

ſcriptæ ſubmittit. Proin in ſect. I. quam philologico-phyſiologicam dixit, diverſis capitibus nomina, deſcriptionem, differentias, natales, culturam, qualitates, atque præparata, tum aliorum relatione uſus, tum propriæ experientiæ confiſus enumerat. In ſecunda, quæ medico-chymica audit, per tres partes quomodo diverſis humani corporis affectibus & ſupremi, & medii, & infimi ventris medeatur, exponit. Tertia ſectio, quam pharmaceutico-therapeuticam appellat, qua ratione tam in febribus, quam diverſis affectibus externis in uſum trahatur, recenſet. In omnibus hiſce diverſas Practicorum formulas, quibus ſalvia aut baſin, aut primariam ingredientium partem conſtituit, quandoque etiam proprias, aut ab aliis ſibi relatas obſervationes, collectas & congeſtas operoſe ſatis exhibet. Quibus omnibus ſectio quarta, culinari uſu commendato, colophonem imponit.

DE ROMANA REPUBLICA, SIVE DE RE Militari & Civili Romanorum, ad explicandos Scriptores antiquos, auctore Petro Joſepho Cantelio, Soc. Jeſ. Editio ſecunda, priori correctior, quamplurimis aneis figuris ornata.

Ultrajecti, apud Fr. Halma, 1688 in 12.

ROmanum populum & imperii amplitudine, & rerum geſtarum gloria cæteris cunctis gentibus ſuperiorem fuiſſe, in confeſſo eſt omnibus, qui rerum & literarum monumenta non ignorant. Quicquid enim usquam Fortuna validum conſtituit, aut ſplendore colluſtravit; quicquid & virtus ac diſciplina potuit; id Romana in ſe Respublica, tanquam compendium terrarum orbis & theatrum virtutis, non ad intuendum modo, verum etiam ad imitandum omnibus proponit, ut hinc præcepta petant, qui civitates & provincias regunt: exempla ſumant, qui exercitibus præfecti ſunt: & literarum quoque cultores ex juris Romani & rituum cognitione doctrinam ſuam auctiorem politioremque efficiant. Cum itaque tanti ſit notitia Romanæ Reipublicæ; bene omnino ſtudioſæ juventuti vir clariſſimus *Petrus Joſephus Cantelius* conſuluit, dum quæ diſper-

diſperſa multis voluminibus erant, in brevem ſummam ita ordinatim collegit, ut quicquid ferme vel domi vel militiæ Romani inſigne ab Urbe condita ad Auguſti tempora habuerunt, in planiſſima quaſi tabula pateret. Quartus quidem nunc annus agitur, ex quo hic liber Lutetiæ in lucem prodiit, qui vero ita rarus apud exteros fuit, ut Ultrajectinus Typographus, quod e re literaria eſt, feciſſe omnino videatur, cum novam editionem, a doctiſſimo viro emendatam, elegantibusque exornatam figuris, ſuo ſumtu procuravit. Diviſus liber in duas partes, priore militares res, altera civiles Romanorum comprehendit. Utraque pars in ſex Diſſertationes diſpenſatur, & ſingulæ harum in minores ſectiones ſive capita. Prioris partis prima Diſſertatio *bella* Romanorum ab origine gentis ad pugnam usque Actiacam enarrat: ſecunda *prælia*, præcipuum in bellis momentum, a cauſis, locis, ducibus, eventu diſtinctius definit: tertia *mortes* habet illuſtrium tum Romanorum, tum acie cæſorum hoſtium aut captorum, easque certis periodis dinumerat: quarta *provincias* Romanas recenſet, ipſamque Italiam in regiones deſcribit: quinta Romanorum diverſa *jura*; ut Romanum, Latinum, Italicum, provinciale, municipale, coloniarum, præfecturarum, & fœderatarum urbium declarat: ſexta denique in *militiam* ſe propius infundit, & delectus, exercitus, duces, ordines, aciem, arma, ſigna, ſtipendia, præmia, & in his quoq; triumphos exponit, prætermiſſis tantum (qua cauſa, neſcimus) poliorceticis rebus, & ad navalem pugnam pertinentibus. Poſterioris partis Diſſertatione prima Romanorum *Nomina*, prænomina, cognomina, item populi *Ordines* Senatorius, Equeſtris, Plebejus, cum *Claſſibus*, *Centuriis* & *Comitiis* explicantur: ſecunda *Magiſtratus* a Conſulatu ad Quæſturam: tertia *Sacerdotia* Pontificum, Augurum, Flaminum, Veſtalium: quarta *Familiæ* & *Gentes*; quæ nominatim, ſaltem præcipuæ illarum, enumerantur: quinta rationes temporum, anni, menſis, diei, feriarum explanantur: ſexta *veſtimentorum* genera, *convivandi* ritus, *ludi*, *ſpectacula*, *theatra*, *amphitheatra*, & tandem *funera* & exequiæ illuſtrantur. Hæc ut planius cognoſci & intelligi poſſint, altera hac editione ex Onuphrii Panvinii & Juſti Lipſii Operibus elegantes *figuræ* atque *tabulæ* adjectæ ſunt, quibus tum ipſa Urbs, gentium domina, tum ritus & conſuetudines illius ante oculos proponuntur.

EFFETS DE LA FORCE DE LA CONTIGUITÉ des corps, par lesquelles on répond aux experiences de la crainte du Vuide, & à celles de la pesanteur de l'air, par le R. P. Cherubin d' Orleans, Religieux Capucin. i. e.

Effectus virtutis contiguitatis corporum, quibus respondetur experimentis fugæ vacui & gravitatis aeris, per R. P. Cherubinum Aurelianensem, Capucinum.

Parisiis, apud Lud. Lucas, 1688. in 12.

QUemadmodum antiquis ædibus nova nonnunquam præstrui solent vestibula, ut facilius emtorem reperiant; ita veteribus quoque libris novos præfigi titulos a bibliopolis non est adeo insolens, idque vel præsentis scripti docet inspectio. Quamvis enim titulus octogesimum octavum hujus seculi annum exhibeat, ipsius tamen impressio jam anno 1679 absoluta fuit, meritoque proinde, tanquam initium Actorum nostrorum antegressum, a nobis omittendum videbatur. Sed cum ejusdem nullum ad nos exemplum nisi nunc demum pervenerit, neque in Diario Eruditorum Parisiensi, quantum recordamur, ulla ejus facta fuerit mentio; & ipsum tamen non solum vacui metum jam satis explosum ab aliis, sed etiam doctrinam de pondere & elasticitate aeris, quæ a plerisque ceu demonstrata assumitur, operose impugnet, paucis indicandum duximus, quo ipsius argumenta ad rationis & experientiæ obrussam examinari possint; quamvis dissimulandum non sit, potissimam eorum partem in scriptis celeberrimi Sturmii & in illustris Boylei contra Linum defensione jam refutatam haberi. Convenit enim, præter argumenta quædam, Cherubinus cum Lino in hoc, quod putat Mercurium ex barometri summitate suspendi a quadam substantia; in eo diversus, quod, cum Linus funiculum mercurialem confinxerit, ipse subtiles particulas ex mercurio expressas & tensionis maximæ capaces substituat. Cum enim omnia in hoc mundo contigua sint, eas esse hujus contiguitatis vires putat, ut corporum separationem prohibeat, ita ut, si corpus aliquod majori vi abripiatur, nec alterum statim

statim in ejus locum succedere possit, partes saltem ipsius subtiliores alteri contiguæ maneant, & tensionem satis magnam patiantur. Fecit vero tres sui libri partes. In *prima* illarum, de mundi plenitudine & hinc oriunda contiguitate ejusque viribus agit, negato aeris elatere pariter atque pondere, quod tantum abest ut concedat, ut potius putet aerem suspendi ex æthere, terramque deinde ex aere esse pendulam; porro naturam corporum liquidorum eorumque consistentiam considerat, quippe cum ex hujus varietate deducenda veniat diversa aquæ & mercurii in tubis iisdem altitudo. In parte *secunda* defendere attractionis motum & argumenta in contrarium allata elidere nititur. In *tertia* consequentias nonnullas examini subjicit, quas defensores gravitatis aeris deduxerant ex effectibus illi adscriptis in suis experientiis, easque ex illis causis non pendere, quibus attribuantur, probare laborat. Sequuntur appendicis loco tres dissertatiunculæ, quarum ultima apologetica est pro libro Auctoris de visione perfecta, non rite, ut putat, in Diario Parisiensi recensito. Secunda pro impenetrabilitate vitri pugnat, etiam contra Domini Boyle experimenta, quippe in quibus metalla calcinata non ab igne, sed ab aere, cum vasa aperirentur, adlabente gravitatis augmentum sumserint. Quæ reliqua est dissertatio circa lacrymas vitri versatur asserendo, nequaquam earum confractionem pendere ab aeris externi irruptione, sed ex eo, quod spiritus salis illius, ex quo vitrum componitur, versus interiora valide compressus ab aquæ frigore, maxima vi erumpit, atque infinitis suis cuneolis compagem lacrymæ, quoad partes interiores jam satis solutam, penitus disjicit.

LA MANIERE DE BIEN PENSER DANS LES Ouvrages d' Esprit. i. e.

Ratio bene cogitandi in Operibus Ingenii.

Amstelodami, apud Abrahamum Wolfgang, 1688, in 12.

TItulum elegantissimi hujus opusculi inspicienti, dubium videri potest, ad Logicam, an Rhetoricam referri illud debeat. Ad utramq; vero reduci non prohibet Præfationis Auctor, modo Logicam spinarum expertem minimeque aridam aut abstractam, Rhe-

toricam vero facilem, & exempla potius quam præcepta suggerentem nuncupaveris. Quicquid vero ejus sit, dubitandum nequaquam est, quin tum ad judicium rectum ac ingeniosum de rebus formandum, quod ad secundam mentis operationem in scholis Logicorum pertinet, salubria monita hauriri ex libello hoc possint; tum quod ad Rhetoricam disciplinam propius accedit, addisci ex eo valeat, quomodo in componenda historia, condendo poemate, ac cujuscunque generis orationibus concinnandis (hæc enim Auctori sunt opera ingenii, *Ouvrages d'Esprit*) cogitationibus moderari debeamus, ut fœtus ingenii non deformis aut ridiculus, sed venustus elegansque prodeat. Hunc nempe in finem ex optimis quibusque tum veteribus Augustei ævi, tum recentioribus, Gallis, Italis, Hispanis scriptoribus, non selectissima tantum loca producuntur, quæ ingenium sapiunt, Musarumque cunctarum ac Gratiarum applausum merentur, sed notantur etiam, & adductis exemplis commonstrantur vitia cogitationum & defectus, quorum nec doctissimi cætera viri fuerunt immunes.

p. 1. sqq. Quatuor *Dialogis* libellus absolvitur, quorum *primo* omnium mentis conceptuum fundamentum *veritas* constituitur, sed ita ut ea salva, suus etiam fictioni Poeticæ, Æquivocationi, Hyperbolæ, locus relinquatur. Itaque quantum inter fictionem, quæ naturam imitatur & quodammodo perficit, & falsitatem intersit, explicatur: orbem nempe quendam fabulosum seu Poeticum concipi debere, meris imaginationibus superstructum, in quo Parnassus, Apollo, Musæ, Pegasus, similiaq; alia nihil sint, nisi chimæræ; ast illo systemate semel supposito, quicquid in eo finxeris, pro falso minime reputari ab eruditis. Ita ut per fabulas ipsas ingeniose & cum audientium oblectamento veritas iis insinuetur; ut metaphora velum quidem sit, sed transparens, nec rei, quam obvelat, conspectum prohibens; ut per æquivocationes, tanquam grata, ut Seneca vocat, sophismata verum dicatur; ut hyperbole, siquidem dicente Quintiliano, ultra fidem at non ultra modum sit, imo & ironia cum veritate consistat, accurate declaratur. Obiter innuit Auctor, quam diversa hominum etiam doctorum soleant esse de aliorum cogitatis judicia, idque exemplo docet non ineleganti. *Ti-*
49. *mæus* nempe (secundum Ciceronem, aut secundum Plutarchum Hegesias Magnesius) *cum in historia dixisset, qua nocte natus Alexander M. esset, eadem Dianæ Ephesiæ templum deflagravisse; adjunxerat, minime id esse mirandum, quod Diana, cum in partu Olympiadis adesse voluisset, abfuisset domo.* Id quod veluti concinne dictum laudavit *Cicero* l. 2 de Nat. Deorum; damnavit ut ineptum *Plutarchus* in Alexandri vita: etsi hic eo ipso loco, quo Hegesiam reprehendere sustinuit, censuram videri potest acriorem promeritus, dum Hegesiæ declamationem adeo dixit frigidam, ut incendio templi extinguendo sufficere potuisset; monstrosa utique & indigna Plutarcho hyperbole.

Dialogo secundo, præsupposita jam cogitationum veritate, de iis agitur, quæ decus illis ac ornamentum conciliant. Eorum vero tria constituuntur genera, 1. sublimitas & magnificentia. 2. jucunditas. 3. delicium. (*la sublimité, l' agrement, la delicateſſe.*) Et *sublimitas* quidem primo loco laudatur, sed ea quæ materiæ subjectæ respondeat: quod ineptum æque sit de rebus parvi momenti sublimiter, ac de grandibus tenuiter & mediocriter cogitare. Inter exemplа alia commendatur illud *Jani Vitalis* epigramma, ad pere- pag. 89.
grinatorem quendam, qui Romam perlustrabat, directum:

Aspice murorum moles præruptaque saxa,
Obrutaque horrenti vasta theatra situ:
Hæc sunt Roma: viden, velut ipsa cadavera tanta
Urbis adhuc spirent imperiosa minas.

Jucunditatem varia pariunt, e. g. si figurata dictio propriæ misceatur, velut in epigrammate alio, quo Dux Mommorantius, quem A. 1632 Parisiis ante statuam marmoream Henrici IV, filius hujus Ludovicus XIII capite plecti inexorabilis curaverat, ita loquens 133.
sistitur:

Ante Patris statuam Nati implacabilis ira
Occubui, indigna morte manuque cadens.
Illorum ingemuit neuter mea fata videndo:
Ora Patris, Nati pectora marmor erant.

Etsi utplurimum gratiam orationi sola præstat ingenuitas (*naiveté*) nil habens affectati, qualem Auctor deprehendisse se in Epigrammatibus Græcis memorat, quæ in Anthologia collecta sunt, sal quidem Martialis non habentia, nec insipida tamen. Denique

delicium

delicium etiam, cujus quidem notionem exprimi vix posse Auctor non dissimulat, exemplis quamplurimis explicatur, quæ inter & illud est, ex Anthologiæ jamjam memoratæ libro 7. depromptum, pag. 188. quo Dercylin quandam ingeniose Poeta laudat:

Τέσσαρες αἱ Χάριτες, Παφίαι δύο καὶ δέκα Μῶσαι.
Δερκυλὶς ἐν πάσαις Μῶσι, Χάρις, Παφίη.

Qualis fere cogitatio cuidam etiam nostri seculi poetæ obtigit, hisce versiculis simulacro Comitissæ de la Suze, quo curru per aerem vecta repræsentabatur, subscriptis:

189. *Quæ Dea sublimi rapitur per inania curru,*
An Juno, an Pallas, an Venus ipsa venit?
Si genus inspicias, Juno; si scripta, Minerva:
Si spectes oculos, Mater Amoris erit.

Ubi denuo Auctor & solicite monet, cogitationes, tametsi sublimes, venustas, delicatas, laudem tamen non mereri, nisi simul naturali quadam pulchritudine exurgant; omnemque adeo abesse jubet affectationem, omnium in eloquentia vitiorum pessimum.

Noct. Att. l. 17. c. 14. *Dialogo III.* de excessu in quovis cogitationum genere vitando tractatur. Nam & hic Gellii illud locum habet: *unumquodque genus cum ornatur caste pudiceque, fit illustrius; cum fucatur & prælinitur, fit præstigiosum.* Itaque in *sublimitate* peccatur, si supra modum elata sit oratio, ut dum granditatem ipsam quasi superare gestit, in nugas evadat. Ubi quatuor, inter exempla alia, exhibentur epigrammata, quibus Regium, quod Lutetiæ est palatium (Luparam vocant) mire extollitur. Primum hoc est:

266. *Nec tales Romæ vidit sibi Jupiter ædes:*
Nec talem coluit Roma superba Jovem.

Alterum:

Attoniti tantæ molis novitate nepotes
Mirari cessent: Regia Solis erat.

Tertium:

Pande fores populis sublimis Lupara: non est
Terrarum imperio dignior ulla domus.

Quartum denique:

Quid valeat bello Ludoix, centum oppida monstrant:
Monstrat quid valeat pace vel una domus.

Horum

Horum duo priora displicent Auctori, tanquam tumida nimis; probantur vero duo posteriora, quod modum servent. Sed & circa *jucunditatem* excedi posse, etsi id videatur paradoxum, exemplis demonstratur, Gallicorum inprimis & Italorum poetarum, quibus hoc in genere, ut circa sublimitatem Hispanis, peccare familiare est. Elegantis, sed moderatæ allegoriæ exemplum præbent versiculi, cum Maphæus Barberinus Pontifex Romanus factus esset, Urpag. 289. banus VIII exin dictus, vulgati, quibus de futuro ipsius regimine Gallus, Hispanus, Italus diversa sic ominantur, ut ad apes, quas in insignibus Barberina Domus habet, singuli alludant. Ita enim Gallus:

Gallis mella dabunt, Hispanis spicula figent:

Hispanus vero:

Spicula si figent, emorientur Apes.

Italus denique:

Mella dabunt cunctis, nulli sua spicula figent:
Spicula nam Princeps figere nescit Apum.

Tandem & in affectandis cogitationum *deliciis* quantum peccetur sæpe, exemplis declaratur, Taciti inter alia, qui dum politicis animadversionibus, quas historiæ passim immiscet, præter modum indulget, & ex suo ingenio Principum consilia metitur, tædium subinde lectori adfert affectatæ sapientiæ: quo nomine Varillasius 309. etiam haud obscure notatur.

Dialogo quarto de perspicuitate, prima illa secundum Quintilianum eloquentiæ virtute agitur, qua destituta sententia, etsi cæteris ornamentis omnibus nitescat, merito exploditur. Videas hic obscurarum cogitationum exempla bene multa; præ cæteris vero *Balthasarem Gracianum*, celebrem Hispanum scriptorem, de cujus operibus in Actis A. 1685 mense Februario pag. 89. quædam dicta sunt, nec minus interpretem ejus *Amelotum Hussæum*, cujus versio Gallica libri de Viro Aulico ipsum archetypum obscuritate superare dicitur, hujus vitii redargui.

HISTOIRE CRITIQUE DU TEXTE DU NOUveau Testament. i. e.

Hiſtoria Critica textus Novi Teſtamenti, qua veritas monumentorum, quibus ſuperſtructa eſt Chriſtiana religio, ſtatuminatur; opera *Richardi Simonis* Presbyteri.

Roterodami, apud Regnerum Leerium, 1689, in 4.

PRodiit tandem diu expectatæ *HISTORIÆ CRITICÆ N.T. liber primus*, quem, (niſi opinio noſtra nos fallit,) *ſecundus* propediem excipiet. Citius utrumque procul dubio edidiſſet celeberrimus Auctor, ſi per *Carolum Mariam de Veil*, *Ezechielem Spanhemium*, *Iſaacum Voſſium*, *Johannem Clericum*, *Thomam Smithum*, aliosque non paucos adverſarios licuiſſet; utpote quorum objectionibus, toto illo decennio ab editione Hiſtoriæ Criticæ V. T. hactenus elapſo, reſpondendum fuit; quas doctiſſimorum virorum controverſias latius recenſuimus A. 1685. p. 2. A. 1686. p. 101. 104. 106. 432. 439. A. 1687. p. 92. 217. 363. 367. Nec parum temporis impenſum *operibus* aliis, quibus interea bene de re literaria meritus eſt, quæque ad Acta A. 1683. p. 135. 137. A. 1684. p. 490. A. 1688. p. 132. retulimus.

Abſolvitur Opus præſens capitibus omnino *triginta tribus*, quorum contenta ordine enarrabimus, idque paulo prolixius, cum e Noſtratibus complures Gallicæ linguæ imperitos moram Latinæ verſionis, (quam in Belgio aliquando confectum iri, nulli ambigimus,) ægre laturos, plenioremq; adeo, antequam illa prodeat, libri notitiam habere non leviter deſideraturos eſſe, perſuaſiſſimi ſimus.

Cap. I. Auſpicatur autem Auctor Criticam ſuam a vindiciis veritatis librorum N. T. contra veteres hæreticos. Hanc non ex interno aliquo Spiritus Sancti teſtimonio, quod cum Arminianis & Socinianis vehementer habet ludibrio, ſed ſolo eccleſiæ teſtimonio externo, (non tam ob eccleſiæ auctoritatem, quam ob actorum veterum, queis teſtimonium de γνησιότητι libri ſacri innititur, recipiendo,) cognoſci contendit. Libris N. T. titulos ſuos non abs auctoribus Θεοπνεύστοις ipſismet, verum a primitiva eccleſia, cui de auctoribus librorum optime conſtabat, præfixos eſſe, auctoritate Chryſoſtomi probat. Recenſet ſuppoſititia evangelia, acta & itineraria

Cap. II.

Cap. III.

neraria apoſtolorum, apocalypſes ac hujus furfuris alia. Archetypa librorum N. T. in eccleſiis nonnullis (vel Tertulliani ipſius ævo) aſſervata fuiſſe, cum Rigaltio adverſus Pamelium, Waltonum, Grotium, Huetium, Clericum, adhucdum negat, *Authenticas*que adeo *literas* a Tertulliano de Præſcript. c. 36. memoratas, Græca eſſe dicit apographa, quæ (reſpectu ad verſionem Latinam in eccleſiis Africanis receptam, habito) *authentica* vocari mereantur eodem jure, quo Hieronymus Ebræos V.T. codices, (utut non ἀυτογράφους,) *Ebraicam veritatem* paſſim, & *Authenticos libros* commentario in *Iſai. LXIV.* appellat. Confert hac fini parallelum Tertulliani locum in *de Monogamia* c. XI: *Sciamus plane non eſſe ſic in Græco authentico.* Subleſtæ fidei, aut ſaltem ex errore populari ortas eſſe arbitratur traditiones Veterum, de Evangelio Matthæi Ebraico archetypo a Pantæno apud Æthiopes reperto, de ejusdem apographo manu Barnabæ apoſtoli exarato, ac ab Anthymo Conſtantienſi epiſcopo ex Barnabæ apud Cyprios ſepulchro in lucem protracto, de autographo denique Johannis Epheſi tempore Petri Alexandrini epiſcopi extante.

Cap. IV.

His generatim dictis, progreditur ad ſingulos N. T. libros; & primo quidem univerſæ Antiquitati, *Matthæi* Evangelium *Ebraice* (h. e. Syro-Chaldaice) primitus conſcriptum, ac dein ab incerto interprete Græce redditum eſſe affirmanti, fidem absque contradictione haberi cupit, & ad ſingulas *Eraſmi*, *Cajetani*, *Flacii*, *Chamierii* objectiones reſponſionis aliquid reponit. Fruſtra ad *providentiam divinam* & *primitivæ eccleſiæ pietatem* recurri monet, quaſi neutra ex his admittere potuerit, ut authenticus libri ſacri textus toto paſſim orbe deperderetur. Quod ſi enim *divina providentia* alios libros ſacros perire ſiverit ita, ut ne quidem verſio inde reſtaret nobis; quanto magis Evangelium illud Ebræum, quod ad minimum Græce idque *ſatis* accurate verſum hodienum ſuperſit? Nec obſtitiſſe *Chriſtianorum pietatem.* Matthæum namque in gratiam primævorum *Nazaræorum* (h. e. Chriſtianorum ex Palæſtina oriundorum *Actor. XXIV, 5.*) vernacule (i. e. Syro-Chaldaice) ſcripſiſſe. Hanc Nazaræorum eccleſiam vertente tempore in ſectam degeneraſſe Judaizantem, quæ itidem editione illa Ebræa, eaque quidem (quod *Cap. VII.* contra Caſaubonum prolixius adſtruitur,) *incorrupta* uſa

Cap. V.

fuerit. Huic tamen cum cæteris Chriſtianis Græca ſacra habentibus parum commercii interceſſiſſe. Mox Evangelium ipſum ab Ebionitis peſſime habitum, atque immane quantum interpolatum fuiſſe. Cum igitur ſucceſſu temporis Nazaræi æque ac Ebionitæ plane periiſſent, Orthodoxos tum ignorantia linguæ Chaldææ, tum odio ſectariorum, tum metu corruptelarum inde in libros ſuos derivandarum, exemplaria Ebræo-Chaldaica digna non habuiſſe, quæ ab interitu vindicare conarentur. *Wolzogenio* tandem Sociniano critices ſacræ imperitiam, *Lightfooto* Rabbinicas, quas putat, ineptias exprobrat, eoque nomine neutrum reſponſione quantulacun-
Cap. VI. que dignatur. Redorditur deinceps veterem illam litem, quam de *vernacula* Chriſti & Apoſtolorum *lingua* movit *Iſaacus Voſſius*. Id vero honoris linguæ *Chaldaicæ*, ex Babylonica captivitate in Palæſtinam apportatæ, & Actor. XXI, 40. XXII, 1. I. 19. *Ebraæ* titulo inſignitæ, deberi, intrepide aſſerit Simon, quicquid Voſſius de *Græca* iterum iterumque dicat. Cenſet igitur, Græce equidem Judæos cœpiſſe loqui, ex quo Græcis ac dein Romanis paruerunt; retinuiſſe tamen ſimul *patriam* h. e. Chaldæam linguam: idque ex *2. Maccab. VII, 21. 27.* ubi mater ſeptem martyrum Antiochum Græce, vernacule gnatum alloquitur, probari poſſe confidit. Confert cum veteribus modernos Judæos Hiſpanienſes aut Luſitanos, *Conſtantinopoli* ac *Amſtelodami* commorantes, quorum illi præter linguam Turcicam, partim vulgari Græca, partim Hiſpanica; hi, præter Belgicam, Hiſpanica adhuc aut Luſitana lingua, in libris ſuis, concionibus precibusque utuntur. Memorat hac fini, *Pentateuchum* tum *Hiſpanice*, tum *Barbaro-Græce*, una cum textu Ebræo & Paraphraſte Chaldæo Conſtantinopoli A. 1547. impreſſum, *Ebræaque* Biblia cum ſcholiis *Hiſpanicis* a Lombroſo Venetiis A. 1639. edita, Judæis in Oriente familiariſſima eſſe; *librum* denique *Precum* (ספר תפלות) *Hiſpanice* ſub titulo *Orden de Oraciones* Amſtelodami prodiiſſe. Monet porro Criticus noſter, nomina linguæ *Chaldaicæ* & linguæ *Syriacæ* nimis ſcrupuloſe a Voſſio diſtingui; cum tamen precatio קדיש *Kaddiſch*, quæ in Talmude ארמית *Syriace* ſcripta dicitur, *Chaldaica* revera ſit; ac e contrario Miſſale *Syriacum* A. 1594. Romæ editum, hunc titulum præ ſe ferat: *Miſſale Chaldaicum juxta ritum eccleſiæ nationis Maronitarum*; ut taceamus argumenta ex *Georgii*

orgii Amiræ Maronitæ *Grammatica Syriaca SIVE Chaldæa* deprompta. Regeſſerat olim Voſſius, *Actor. XXI, 37.* non legendum: *Græce ſcis?* quaſi Claudius Lyſias Paulum percontatus fuiſſet, num Græcam linguam, (quæ Voſſio judice Judæorum illius ævi vernacula fuit,) calleret? ſed ſic: *Græce ſcis. Non ergo es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitavit.* Reſpondet Simon, accentus equidem, commata & puncta a Critico parum attendi merito ſolere, temere tamen h. l. interrogationem haud tollendam eſſe, cum univerſi Actorum interpretes verba hæc *interrogative* acceperint. Cum igitur Paulum Lyſias interroget, num *Græce* fari poſſit, liquere videtur, Græcam linguam eo tempore univerſis Judæis haudquaquam vernaculam fuiſſe.

Recenſet poſtea, quæ Epiphanius ac Hieronymus de *ſecta* & Cap. VII.
Hebraico Evangelio Nazaræorum memoriæ prodidere, & auctoritate hujus Evangelii motus, vocem ἐπιούσιον Matth. VI, 11. *craſtinum* (מחר) reddendam, ac pro Zacharia Barachiæ filio *Zachariam Jojadæ filium* Matth. XXIII, 35. reponendum eſſe aſſeverat. Addit C. VIII.
Ebionitarum ac Ebraici Evangelii ab Ebionitis miſere depravati hiſtoriam ex Epiphanio contextam. Diſſentit vero abs eo, quod ille *Ebionem* quendam caput ſectæ conſtituat, qua in parte ſua ſententia æque ceſpitarit, ac *Illeſcas* Hiſpanus Hiſtoriæ Pontificiæ ſcriptor, qui lib. VI. p. 453. *Hugonis hæreſiarchæ ſacramentarii* meminit, *a quo hæretici in Gallia nomen traxerint.* Refert, orthodoxos olim Chriſtianos ob ſpontaneam *paupertatem* a Judæis אביונים *Ebionitas* (i. e. *pauperes*) contumeliæ cauſſa appellatos fuiſſe. Ex his deinde ortos ait hæreticos illos *Ebionitas*, qui veterum Ebionitarum nomen ſibi arrogarint, doctrinam autem graviſſimis contaminarint erroribus. Contra Caſaubonum negat, *Græcam* Mat- C. IX.
thæi *verſionem* ab apoſtolo aliquo profectam aut a Spiritu Sancto inſpiratam, quia *Papias* Johannis Evangeliſtæ diſcipulus apud *Euſebium* l. III. H. E. c. 39. tradat, quemlibet verſionem aliquam ex Ebræo, prout potuerit, ſibi confeciſſe; quod facturos fuiſſe Chriſtianos, vero non ſit ſimile, ſi eo jam tempore authentica aliqua extitiſſet. Authoritatem itaque Græci noſtri textus a conſtanti eccleſiæ teſtimonio unice arceſſit.

In ſequentibus veterum traditiones exhibet de ætate & ordine Cap. X.

IV. Evangeliorum, ac ſpeciatim *S. Marci*; ætatemque incertam eſſe fatetur, quamvis librarii Græci ad *Manuſcriptum Bibliothecæ Colbertinæ n. 5149.* & ad aliud *Bibliothecæ Regiæ n. 2871.* ſub finem evangelii cujusvis adnotarint, Matthæum anno a Chriſti aſcenſione *VIII*, Marcum A. *X*, Lucam A. *XV*, Johannem A. *XXX* Evangelia ſua evulgaſſe. Obſervat, locum *ſecundum* Marco dari communiter; in Cantabrigienſi tamen & quibusdam aliis venerandæ antiquitatis codicibus hoc ordine ſeſe Evangeliſtas excipere: *Matthæus, Johannes, Marcus, Lucas. Marcum* apud Petrum, & *Titum* apud Paulum *interpretum Græcorum* munere functos, eo quod Apoſtoli Græcam linguam aut non adeo perfecte loqui, aut ſaltem non adeo accurate pronuntiare noverint; quemadmodum *Joſephus* Antiqu. l. XX. c. ult. (quamvis linguæ Græcæ peritiſſimus) non diffitetur, non poſſe ſeſe ſatis concinne pronuntiare Græca. Nil tamen reſpondet ad objectionem, quam ex Baronii Annalibus ad A. C. 45. n. 35. ipſemet formaverat, Apoſtolos nimirum linguam Græcam eadem facilitate pronuntiaſſe, qua Ebræam, cum divinitus eam aſſecuti fu-
Cap. XI. erint, Dei autem dona *perfecta* eſſe ſoleant. Marcum *Græce*, non *Latine* ſcripſiſſe, contra eundem Cardinalem diſputat. *Duodecim* poſteriores *verſus* Marci antiquiſſimos eſſe, *Irenæi* allegatione evincit; neque tamen Patrum quorundam & MSCtorum codicum dif-
C. XII. ſenſum ea de re diſſimulat. Ad *Lucam* progreſſus, fuſe ex Epiphanio non ſine *ἐπιχείσεσι* refert, quibusnam Evangelii locis tum *Marcion*, tum *catholici* quidam, lacrymas aut ſudorem ſanguineum Chriſto non convenire rati, manus criticas inferre auſi fuerint.
C. XIII. Hinc, *Johannis* auctoritate contra Alogos aſſerta, de *verſibus duodecim* prioribus *capitis VIII.* curatius agit, ac Maldonati, qui genuinos eos judicarat, ſententiæ ſubſcribit, ſimulque ei ampliſſimam lucem fœneratur. *Caput* etiam *XXI.* ipſum Johannem auctorem
C. XIV. agnoſcere, nullus dubitat. De *Actis Apoſtolorum* tum genuinis, tum
C. XV. apocryphis, ut & de *Epiſtolarum Paulinarum* numero & ordine, nec non *Ἀποστολικῷ*, ſeu ſylloge epiſtolarum Pauli a *Marcione* conſarcinata, ex hiſtoricis eccleſiaſticis non pauca affert.
C. XVI. *Epiſtolam ad Hebræos* canonicam eſſe, probat conſenſu omnium Orientalium & S. Clementis Romani teſtimonio, quod potioris ei habetur auctoritatis, quam ſpiſſiſſima Occidentalium ſecus ſentientium

tientium nubes. Utrum vero, (quod poſt Euſebium Hieronymus affirmaverat,) ab Occidentalibus eccleſiis recepta lectaque non fuerit, Baronius in dubium vocaverat, eo quod circa Hieronymi tempora florentes Hilarius, Optatus, Ambroſius, Auguſtinus pro canonica ac Paulina *ἀναντιῤῥήτως* habuerint. Regerit Simon, locum equidem inter Paulinas epiſtolas epiſtolæ huic privatis Occidentalium horum ſententiis decretum; publice eam tamen nullatenus prælectam fuiſſe; id quod ſolum Hieronymus affirmarit. Hanc ob rem etiam in antiquiſſimis epiſtolarum Græcarum codicibus, (quos a Latinis deſcriptos inferius probat,) extra epiſtolarum Paulinarum ſyntagma conſtitutam deprehendi. Ebraice a Paulo conſcriptam, improbabile cenſet; probabile vero ei poſt Origenem videtur ob ſtyli elegantiam, aliquem *amanuenſium* ſive interpretum Pauli *Græce* eam primitus exaraſſe. Ob ſublimitatem vero *ſententiarum*, quæ non niſi a *Phariſæo* aliquo erudito ea ratione excogitari digerique potuiſſe viſæ ſint, abs univerſa pene antiquitate Paulo adſcriptam fuiſſe, perhibet.

Sequuntur obſervationes de *epiſtolis VII. catholicis*, non niſi C. XVII.
ab aliis dudum obſervata complexæ. Majori cura capiteque pecu- C. XVIII
liari excutitur notiſſimus locus *1. Joh. V, 7.* Hunc neque in Græco, neq; in verſione Latina ante Hieronymi tempora extitiſſe, ſed ex ſcholio marginali, quod in textum deinde irrepſerit, enatum eſſe, opinatur. Id quod non tantum ex quamplurimis Regiis & Colbertinis MSCtis confirmat, in quibus nec vola nec veſtigium hujus comparet; ſed & cumprimis ex illis codicibus, in quibus id genus ſcholia reperire eſt, quæ facili negotio e margine in textum referri potuiſſent. Sic enim teſtatur, in codice Regio 2247. ante quingentos circiter annos deſcripto e regione verborum iſtorum textualium: *ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα*, hoc ſcholion legi: *τοῦτέστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ὁ πατὴρ καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ*. Et e regione ſequentium: *καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν*, hanc haberi notulam: *τοῦτέστι μία θεότης, εἷς θεός*. Unde pateat, ſcholiaſten per ſpiritum, aquam, & ſanguinem, tres Trinitatis perſonas indigitatas autumaſſe. Simile quid reperiri in Colbertino 871. niſi quod poſt *μία θεότης εἷς θεὸς* adhuc legantur iſthæc: *μαρτυρία τοῦ Θεοῦ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος*. Inter Patres ante *Victorem Vitenſem* & *Fulgentium* (centum fere annis Hieronymo re-

mo recentiores) neminem fuisse, qui hoc testimonio usus fuerit. Nam præfationem Hieronymi, epistolis catholicis in antiquioribus bibliorum Latinorum editionibus præmissam, ψευδεπίγραφον esse arbitratur. Nec *Johanni* episcopo *Oxoniensi* & *Amelotto* Patri Oratorii Parisiensis concedit, *Cæcilium Cyprianum*, (qui longe ante exortam Arianam hæresin vixit,) in *de unitate ecclesiæ*, hunc locum allegasse. Quamvis enim dicat: *De Patre & Filio & Spiritu Sancto scriptum est: Et hi tres unum sunt*; respexisse tamen hac allegatione non ad illa Apostoli de tribus testibus cœlestibus, quæ tantum in controversiam veniunt, sed ad sequentia de tribus testibus in terra, quos tres esse Trinitatis personas crediderit, uti ex *Facundo* (Africanæ itidem ecclesiæ Patre) liqueat. Sic enim ille libro I. *pro defens. trium capit. c. 3. De Patre & Filio & Spiritu Sancto dicit: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua & sanguis, & hi tres unum sunt; in spiritu significans patrem, in aqua Spiritum Sanctum, in sanguine vero filium significans. Quod* (addit Facundus) *Johannis Apostoli testimonium Beatus Cyprianus Carthaginensis antistes & martyr in epistola sive libro, quem de Trinitate* * *Unitate* * *scripsit, de Patre & Filio & Spiritu Sancto dictum intelligit.* Nullus tamen veretur Richardus Simon, verbis illis ex Johanne expunctis, Antitrinitariorum opinioni aliquid accessurum emolumenti. *Nam* (inquit) *doctissimi interpretum Novi Testamenti de Trinitate haudquaquam exponunt. Veteres autem scriptores ecclesiastici, qui ea huic mysterio applicarunt, suorum temporum morem sequuntur, quo certi sensus theologici, ad normam fidei in ecclesia receptæ, Scripturæ dari solebant. Sive igitur, (quod moderni Græci & Latini universi faciunt) huncce versum legas, sive legere nolis, dogma tamen ab Antitrinitariis impugnatum probabitur inde, quod Patres a primis ecclesiæ seculis testimonium spiritus, aquæ & sanguinis, Patri, Filio & Spiritui Sancto applicarint, & personas Trinitatis unum esse per unitatem trium testium posteriorum comprobarint.*

C. XIX, Progreditur denique ad *Apocalypsin*, quam & canonicam & Johanneam statuit, ac, quæ *Epiphanius*, & ab Eusebio citatus *Dionysius Alexandrinus* hanc in rem dixere, fuse satis repetit. Quæ restant ex hoc Simonis opere, Excerpta mense Martio cum benevolo Lectore communicabimus.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anni M DC LXXXIX.

DAVIDIS PEIFERI LIPSIA, SEU ORIGINUM Lipsiensium libri IV, cum quibusdam additamentis; curante Adamo Rechenberg.

Martisburgi & Lipsiæ, apud Reinhardum Wæchtlerum, 1689, in 8.

CUm nulla fere urbs clara in Germania sit, cujus descriptio non sub Chronici aut Annalium nomine publicata prostet; dignum cive patriæ suæ amantissimo opus se facturum putavit Vir, dum viveret, summus & de Saxonia præclarissime meritus, *David Peiferus*, si Lipsiæ nostræ origines ac fata prospera & adversa accuratius, quam vulgo in chronicis fieri solet, posteritati traderet. Et magnam certe gratiam apud rerum peritos & historiæ amantes hoc libro iniit; quippe qui illum passim descripserunt, aut ut tandem lucem aspiceret publicam, optarunt: inprimis cum prudenter & eleganter satis scriptus sit, ac multa, quæ ad historiam nostræ gentis faciunt illustrandam, contineat. Nam in *primo libro*, paullo altius historiæ suæ telam exorsus, de antiquis Germaniæ populis, qui Hermundurorum terras olim insederunt, ubi Lipsia postea exstructa fuit, disserit: deinde qui Hermunduris successerunt, Soraborum sedes persequitur; ubi & ostendit, Hermunduros, inter Marcomannos & Cattos medios, non a Gothis, quorum originem ex Chersoneso Cimbrica accersit, ortum trahere. Postea ad Sorabos rediens, Lipsiam ab ipsis conditam fuisse probat. Inde Slavorum, Soraborum ac Venedorum res (quæ quidem haberi potuerunt) usque ad Carolum M. attingit; quem obstruendis Soraborum latrociniis, duo Albis & Salæ fluminum ripis castella superimposuisse memorat, constituto Vitekindo juniore Sorabiæ præfecto.

fecto. Post extinctam Caroli M. stirpem masculam, Henrico Aucupe rerum in Germania potiente, Hunnorum a Sorabis & Slavis in Germaniam sollicitatorum, devastationem ac cladem describit, Iudorumq; & prædiorum equestrium in Misnia originem ex Soraborum oppressione derivat. Qua occasione multa ad antiquum Lipsiæ statum pertinentia annotat. Inde ad *secundum librum*, quo *Lipsiam togatam* exhibet, progressus, urbis laudatæ statum civilem, jurisdictionem, magistratus, senatum, judicia, leges varias, mercatus, privilegia tum a Pontificibus R. olim & Imperatoribus, tum a Marchionibus Misniæ & Electoribus Saxoniæ concessa distinctim refert. Quæ licet in Chronico Germanico Schneideri etiam transscripta compareant; a nostro tamen Autore, stylo terso & puro descripta, jucundius in hoc libello leguntur. Horum epitomen Clar. *Editor* libro huic, ut ceteris etiam, memoriæ juvandæ causa, præmisit. In *tertio libro*, qui *Lipsia religiosa* inscribitur, tum veterum Lipsiæ incolarum superstitio, tum Christianæ religionis per Ostlandiam opera Bonifacii propagatio, & quæ templa, monasteria & sacella Lipsiæ extructa sint, enarrantur. Hinc monachorum & sacrificulorum studium res suas amplificandi notat Autor, & Academiæ Lipsiensis originem, statum, jura, collegia atque leges recenset. Inde occasionem reformandi corruptum Ecclesiæ statum Martino Luthero a Tezelio præbitam, cum colloquio Lipsiæ ipsum inter & Eccium in arce Plissenburgica, postulante Duce Georgio, instituto describit. Post Ducis memorati obitum, frater ejus Henricus, Luthero & aliis orthodoxis Theologis Lipsiam vocatis, Ecclesiam & Academiam ab idololomania Pontificia repurgare instituit. Quod institutum Mauritius heros fortissimus, & in Academiam inprimis munificus, deinde laudabili studio persecutus est; licet dissidia propter formulam *interim* juxta enata sint, quæ ab *Autore* etiam notantur. In *quarto libro Lipsiam armatam* sistit, hoc est, bella quibus Lipsia vel implicita vel petita fuit, graphice delineat. Inter quæ præcipue notari merentur prælium prope Luccam, quo Suevi profligati sunt; irruptio Hussitarum; & obsidio Lipsiensis, qua Joh. Fridericus Elector urbem hanc cinxit, in qua obsessorum virtus maxime eminuit. Sub finem *Editor* Panegyricum secularem, complectentem originem, incrementa & fortunam Academiæ Lipsicæ a *Johanne Friderichо* Prof. Publ. o-

im

lim scriptam adjecit, & Peiseri vitam lectu sane dignissimam, ac a Peifero ipso compositam, cum carmine ad Erstenbergium JCtum ab illo scripto præmisit, additis sub calcem libri indicibus rerum & verborum necessariis.

EXERCITATIO THEOLOGICO - ECCLESIASTICA, in qua ecloga Eulogii apud Photium Cod. 226 de variis Oeconomiæ Sacræ potissimum ecclesiasticæ generibus illustratur, simulque de thronis & cathedris Pontificalibus uberius disseritur. Auctore Elia Veielio SS. Theol. D. Prof. & Superint. Ulmensi.

Ulmæ, apud Georgium Wilhelmum Kühn, A. 1688, in 4.

INter Scriptores in *Photii* bibliotheca excerptos *Eulogius Alexandrinus*, qui seculo sexto labente claruit, aliquoties occurrit. Verum clarissimo Autori eam tantum eclogam seligere placuit, qua Eulogius varia οἰκονομίας seu dispensationis ecclesiasticæ genera exponit. Legitur illa in myriobiblo seu bibliotheca Photii codice non 226, qui numerus ex Typographi errato in titulo hujus exercitationis expressus legitur, sed 227. Hanc eclogam illustraturus venerandus Ecclesiæ Ulmensis Præsul, primum vocem τῆς οἰκονομίας explicat, & varias ejus significationes refert, ea inprimis tangens, quæ a *Suicero* in thesauro ecclesiastico prætermissa sunt. Deinde ad ipsam Eulogii eclogam accedit, & quantum ea a Latino interprete *Andrea Schotto* obscurata fuerit, ostendit, quod etiam ab *Henrico Valesio* in notis ad Philostorgium jam pridem observatum monet. Origo obscuritatis inde potissimum nata, quod Vir alioqui doctissimus οἰκονομίας vocem in hac pericopa aliquoties per incarnationem reddidit, cum hic Eulogius non de incarnatione, sed de potestate aliqua Ecclesiæ loquatur. Quod cum Valesius jam olim *Francisco Florenti* non incelebri Jurisconsulto indicasset, id ille in suos Juris Canonici commentarios retulit, & præfationem integram de dispensationibus ecclesiasticis ex illo Eulogii loco concinnavit, Valesio, a quo illud acceperat, ne nominato quidem, qua de re prædictæ ad Philostorgium notæ p. 142. videri poterunt.

Ex ista Francisci Florentis præfatione de dispensationibus ec-

cleſiaſticis haud pauca doctiſſimus Veielius excerpit, & inter alia obſervat, ſi monita Florentis, & quæ *Petrus de Marca* libr. 3. de concordia Sacerd. & Imp. c. 13, 14, & 15. de diſpenſationibus diſſerit, ad hiſtoriam reformationis applicentur, manifeſto conſtare, quod cauſa ſchismatis non ad Lutherum, ſed ad Lutheri adverſarios referri debeat. Cum vero Florens eam tantum diſpenſationis eccleſiaſticæ ſpeciem explicandam ſibi ſumat, quæ περὶ τὰ ἔξωθεν ſeu circa mores, ritus, & diſciplinam eccleſiaſticam verſatur, qualem Eulogius a Paulo Timotheum circumcidente, & ſeipſum juxta ritus Judaicos purificante, ad lucrandos Judæos uſurpatam affirmat, celeberrimo exercitationis hujus Autori etiam ad reliquas indulgentiæ eccleſiaſticæ ſpecies Eulogii ductu progredi libuit. Et altera quidem œconomiæ ſeu diſpenſationis ſpecies περὶ τὰς λέξεις, ſeu circa varium & liberum de dogmatibus & rebus fidei loquendi modum occupatur, cujusmodi œconomiam Athanaſii & Gregorii Nazianzeni exemplo Eulogius illuſtrat, quorum ille orientales & occidentales de voce hypoſtaſeos litigantes, poſt exploratum utriusque partis in ipſo dogmate conſenſum, mutua diverſarum loquendi formularum tolerantia conciliavit; hic vero cum Macedonianis agens, in verbis ſe facilem futurum aſſerit, modo in reipſa ſecum conſentire, & Spiritus Sancti potentiam & Divinitatem agnoſcere non recuſent. Athanaſio & Nazianzeno ab Eulogio memoratis Veielius Baſilium M. addit, qui non modo Pneumatomachos mitiores, Spiritum Sanctum creaturam eſſe negantes, in communionem recipi permiſit, verum etiam cum hæreticos ipſum, quam primum aperte Spiritum Sanctum Deum profiteretur, urbe expulſuros, & Paſtore ſublato totum gregem invaſuros animadverteret, aliquantiſper a formula iſta abſtinuit, re ipſa interim retenta & aliis verbis explicata, ut publicæ utilitatis cauſa hac œconomia hoſtium inſidias declinaret. Ubi tamen etiam obſervat, alias Baſilium aliosque Eccleſiæ Doctores a tali œconomia, ſi in veritatis detrimentum ceſſuram animadverterent, abhorruiſſe, & vocum hæreticis inviſarum retinentiſſimos fuiſſe. Tertia œconomiæ ſpecies juxta Eulogium τὰ πρόσωπα ſeu perſonas reſpicit, & locum habet, cum illi, qui ab aliquibus Doctoribus & eccleſiis excommunicati ſunt, ab aliis recipiuntur & in communionem admittuntur, fidei unitate & concordia utrinque integra manente. Exempli loco ponit Cyrillum

rillum, qui Theodori Mopſveſteni communione non abſtinuerit, & Theophilum cum Gelaſio communicantem, etſi hic Euſebii Palæſtini nomen in ſuis tabulis ſcriptum retineret. Quis vero ille Theophilus, quis Gelaſius, cujus Eulogius h. l. meminit, Romanusne Pontifex, an alius, ſibi non conſtare Vir doctiſſimus fatetur, grato accepturus animo, ſi quis ipſum hoc docuerit. Tribus his œconomiæ ſpeciebus ab Eulogio explicatis Franciſcus Florens quartam ſuperaddit, eam nimirum, quæ περὶ τὰ ἐπιτίμια ſeu criminum commiſſorum & canonicarum pœnarum relaxationem verſatur. Verum cum ea ab Eulogio prætermiſſa fuerit, Autor etiam noſter lectores ſuos ad Petrum de Marca ablegare, quam quicquam de ea commentari maluit.

Potius de thronis epiſcopalibus agendum ſibi duxit, cum Eulogius poteſtatem diſpenſationum eccleſiaſticarum imprimis penes eos, qui thronis epiſcopalibus inſident, ſitam aſſerat. Hac igitur occaſione de thronis ſive cathedris Apoſtolorum, Patriarcharum, Epiſcoporum, Presbyterorum, & Doctorum breviter diſſerit, & poſtea ad Petri cathedram accedit. Imprimis vero *Franciſci Mariæ Phœbei* tractatum de identitate cathedræ, in qua S. Petrus Romæ primum ſedit, A. 1666. Romæ editum, ad examen vocat, eamque diſſertationem nugis potius, quam ſolidis argumentis refertam eſſe probat, cum ea, quæ de cathedræ Petrinæ origine, materia, forma, ornamentis & miraculis, deque prærogativis, quas Romana Petri cathedra præ Antiochena tenet, nec non de ſolennitate in Petrinæ cathedræ memoriam inſtituta tradit, neque inter ſe cohæreant, neque cum iis, quæ *Chimentellus* in diſſertatione de honore Biſellii circa Petrinam cathedram obſervavit.

Poſt examen hoc abſolutum, *Pamelio* in notis ad Tertullianum de Novatoribus autoritatem cathedræ Romanæ aſpernantibus querenti reſpondet, omnino veritatis cathedram ob malos unius ac alterius Doctoris in ea ſedentis mores haud deſerendam eſſe, ſecus tamen agendum, ſi ipſi veritati vis inferatur, quod Apoſtolorum exemplo, cathedram Phariſæorum tanquam adulteram dimittentium confirmat. Addit majores noſtros a Petri fide & eccleſia catholica minime deſciviſſe, & προεδρείαν Pontifici Romano per antiquos canones conceſſam libenter agnituros fuiſſe, ſi cætera paria

fuiſſent. Dolet præterea, Romanenſium culpa non modo orientales eccleſias ab occidentalibus avulſas, verum ipſam etiam occidentalium eccleſiarum compagem adeo ſolutam fuiſſe, ut omnia remedia ſanando vulneri ſchismatis adhibita, membris ægris medicinam reſpuentibus, fruſtranea fuerint. Caſſandrum & alios pacis conciliatores dum enumerat, *Matthæi* quoque *Prætorii* meminit, qui paucis abhinc annis tubam pacis ad diſſidentes in occidente eccleſias emiſit. Hunc Autorem in tractatu de reunione Proteſtantium Argentinæ impreſſo, perperam tanquam Lutheranum produci notat, cum ob vitam minus honeſte transactam loco motus a Lutheranis ad Pontificios tranſierit, quod ſe ab amicis hujus rei gnaris accepiſſe ſcribit. Miſſo igitur hoc tubicine, *Georgium Principem Anhaltinum*, & modum conciliationis ab ipſo præſcriptum commendat, de quo argumento ſe in alio opere ex ſcriptis Sanctiſſimi Principis deprompto, & propediem in lucem emittendo egiſſe indicat. Cæterum an tollendi ſchismatis adhuc ſpes aliqua ſuperſit, vehementer dubitat; interim calculo ſuo approbat, quæ illuſtris Dn. *Seckendorfius* in Præloquio ad hiſtoriam Lutheraniſmi commentatus eſt.

Ultima hujus diſſertationis ſectio eruditorum plagia concernit. Cum enim jam ſupra Franciſcum Florentem a Valeſio plagii cujusdam argui notaſſet, nunc coronidis loco alia quædam ejusmodi plagiorum exempla adjungere voluit. Obſervat ergo ex Dorſcheo, *Schottum* omnia *Zehneri* ſummo ejus ſilentio compilaſſe. Ex eodem *Zehnero* multa mutuatum *Delrionem*, jam pridem a Geiero obſervatum monet. Addit *Petavium* a Decano quodam Aurelianenſi nec non ab *Huetio* plagii poſtulari, & *Balthaſarem Corderium* ſuum in Jobum commentarium ipſiſſimis *Calvini* verbis, nulla ejus mentione facta, exornaſſe. Imprimis vero etiam *Maimburgium* hujus artis peritum fuiſſe, *Eugenii Lombardi* verbis aſſerit.

Quod ſupereſt, optamus, ut Vir maxime Reverendus commentationes ſuas in Damaſceni libros de orthodoxa fide, quos ope duorum MSC. codicum, ex Auguſtana bibliotheca conceſſorum, innumeris in locis emendavit, quamprimum edat, quarum ſpecimen hac ipſa diſſertatione præmittere voluit.

VIAG-

VIAGGIO DI LEVANTE, DATO IN LUCE dal Sign. Abbate Michaele Benvenga.

id eſt:

Iter in Orientem, editum a Michaele Benvenga.

Bononiæ, apud Jac. Monti, 1688, in 12.

ITineris, quod *Petrus Ciurani*, a Ser. Rep. Veneta ad Aulam Turcicam ablegatus, Conſtantinopolin verſus ſuſcepit, ſeriem ſtylo tropis & alluſionibus referto deſcriptam libellus hic exhibet. Cur Legatus Venetus ſingulari, præ aliis Chriſtianorum Principum Miniſtris, axiomate, *Bailo* ſcilicet inſigniatur, ratio affertur, quod vocabulum hoc, quod *Gubernatorem* denotat, in memoriam veteris jurisdictionis & dominii, quo Veneti olim ibidem gaviſi fuerint, non ſine omine hucusque retineatur. pag. 27.

In inſulæ *Corfù* angulo *Caſopo* miraculoſæ B. Virginis imagini tribuitur, quod moneta ipſi applicata, ſi adhæreat, felicem, ſi decidat, ſiniſtrum negotiorum ſucceſſum, item abſentium, quorum ſaluti quis timet, vel vitam vel mortem præſagiat. 43.

Montis *Athonis* (quaſi alti) hodie *Monte ſanto* dicti incolas Eremitas a *S. Baſilio* nomen habentes, ſexum fœmineum adeo abhorrere, ut nullius animalis, nec columbarum quidem, fœmellas inter ſe verſari patiantur. 67.

Quæ ruderum *Trojanorum*, nec non ipſius *Conſtantinopolis* facies A. 1680. extiterit; qua pompa *Bailo* introductus, quam contemptim contra Legatus Moſcoviticus a Vezirio habitus, literisque credentialibus, quarum titulum perfidus interpres ſe inſpecturum ſimulaverat, ſurreptis, aditu ad Sultanum prohibitus fuerit; Turcarum itidem mores, & Sultani genium; Muhammedis, qui per mortem equo pallido inſidentem in Apocalypſi præfiguretur, prodigia ſarcaſtice explicata; 19. denique Religionis Turcicæ ſectas, & id genus alia, qui his talibus delectatur, fuſius ibi recenſita reperire poterit.

LES OEUVRES POSTHUMES DE MR. Claude. Tome IV. i. e.

Operum poſthumorum Dn. Claudii Tomus IV.

Amſtelod. apud P. Savouret, 1688 in 8. Qui

QUi prioribus, in Actis A. 1688 p. 582. & Anni præſentis p. 17. ſeqq. recenſitis, nunc accenſendus occurrit *Operum Claudii* Tomus IV. *ſeptem* Tractatibus, I. de Peccato in Spiritum Sanctum. II. de Juſtificatione. III. de Lapſu Angelorum. IV. in tria priora Capp. Ep. ad Rom. & quidem usque ad v. 24. ſaltem Cap. 3. V. de Electione & Reprobatione. VI. de Statu Innocentiæ primi hominis. VII de Lapſu primorum Parentum, ejusq; pœnis, qui una cum III, V & VI Latine conſcriptus eſt, abſolvitur. Circa *Peccatum in Spiritum Sanctum* 1. de natura fidei temporariæ, 2. de natura ipſius peccati in Spiritum Sanctum, 3. de hujus conſequentibus agitur. pag. 6. In *prima* Sectione *differentia* inter vere fideles, & temporarios, circa apprehenſionem verbi Evangelici, triplicis officii Chriſti, conditionum ſaluti obtinendæ appoſitarum, & bonorum 22. Evangelicorum; *effectus* porro fidei temporariæ, & quam longe a 26. veræ fidei effectibus abeant, diſcutiuntur. In ſenſu fidei temporariæ, cum hæc ad communionem cum Chriſto producendam non ſufficiat, morientium ſalutem deſperatam eſſe, niſi bonitate Dei ad veram fidem eleventur, quod ipſum, cum ab Electionis Divinæ decreto dependeat, cognitionem & curioſitatem noſtram transgre- 27. diatur. Ex Parabola Matth. 13, 5. & Ep. ad Ebr. 6. & 10. diverſis 34. fidei temporariæ characteribus ſubjectis, in *ſecunda* ſectione, primũ de peccatis, quæ cum communione Dei compatibilia vel incom- 43. patibilia, actus item ſimplicis vel habitus, diſpicitur. Conceditur, etiam in pium hominem omnium actuum pietatis ſuſpenſionem, & generalem virtutum neglectum cadere poſſe, ſed ob incorruptibile regenerationis ſemen breviſſimæ durationis eſſe. Secretum quippe timoris divini ſenſum in intimo cordis receſſu remanere, haud ſecus ac in deliquium animi patiente levis palpitatio cordis & calor 46. vitalis obſervatur. Hinc cum David Deum invocat, ne Spiritum Sanctitatis a ſe auferat, ſatis eluceſcere, illum non plane eundem 50. amiſiſſe. Sic, qui religione mutata per plures annos, cum animi tamen anxietate, in defectione perſiſtunt, licet nunquam vere regeniti dici poſſint, a levioribus tamen gratiæ in corde conſervatæ impreſſionibus, ut ad veram religionem regrediantur, ſtimulari, easque, juxta Eſ. 42, 3. ad operandam ſalutem eorum a Deo adhiberi. 53. Peccatum ipſum in Spiritum Sanctum non eſſe 1. impietatem eorum,

eorum, qui gratiam Dei nunquam ſenſerunt. 2. nec incredulitatem, qualis Judæorum & Paganorum ſit. 3. nec falſum cultum. 4. nec hæreſin. 5. nec peccata contra legem moralem commiſſa. 6. nec peccandi habitum. 7. nec finalem impœnitentiam; ſed in *defectione a Chriſto ejusq; communione cum conſenſu deliberato* conſiſtere, ejusque characterem eſſe rejectionem Chriſti finalem, explicitam, immediatam, totalem, ex corde, non præcipitatam ſed deliberatam, contra lumen cognitionis, quod Chriſtus unicus Salvator mundi ſit, & poſtquam hic aliquo modo receptus fuerat. Et hoc peccatum pag. 55. poſſibile & frequens ſatis eſſe, cum maxima pars Chriſtianorum Chriſtum & Evangelium non recipiat, quam quaten us cum mundo conſiſtere poſſit. Quod ſi perſecutione ingruente, in perſuaſione ſua ſe deceptos ſentiant, ac Chriſtum & mundum ſimul retinere non poſſint, ipſis non inſolens eſſe, ut poſt internos conflictus Chriſtum, qui ſummum bonum ſuum perdendi cauſa exiſtat, cum indignatione rejiciant. Recenſentur deinde variæ eæque ordinariæ circumſtantiæ, quæ lapſum eorum præcedere, comitari & ſequi 57. ſoleant, citatis locis Scripturæ, ubi de natura hujus peccati agatur: imprimis Ebr. 3. & 4. pro typo ejus allegari ſeditionem, qua Iſraelitæ 58. in deſerto contra Moſen inſurrexerint. *Tertia* Sectio *Conſectaria* 65. ſiſtit, quæ ſunt I. non dari regreſſum ad pœnitentiam. Ebr. VI, 4. 5. 6. Spiritum Sanctum enim, quia operationem ſuam turbari ac repelli videat, ejusmodi hominẽ, ceu materiam impreſſione gratiæ ſuæ indignam, relinquere, eoq; nihil amplius ſuppetere, unde pœnitentia progerminare poſſit; eodem modo, quo natura embryonem formans, ſi interruptione quadam turbetur, eum penitus deſerat. II. non remitti. III. extraordinaria illud manere ſupplicia. Eb. 10, 26 - 29. Marc. 3, 29. 2. Pet. 2, 20. 21. IV. non eſſe rogandum pro illo, 1. Joh. 71. 5, 16. Coronidis loco, quomodo verba Ebr. 10, 29. ἐν ᾧ ἡγιάσθη, vel ad Filium Dei, vel ad Fœdus, vel ad peccatorem in Spiritum Sanctum referri poſſint, oſtenditur.

Tractatio materiæ de *Juſtificatione* quinque partibus includitur, II. quarum I. agit de *Diſpoſitionibus*, quarum aliæ *Deum* reſpiciunt, 76. ut 1. conſervatio mundi, non obſtante peccato primi hominis. 2. conſilium mittendi filium. 3. conſilium aliquos ad actualem reconciliationem adducendi, largiendo fidem & alias qualitates ad

salutem necessarias; aliæ *Hominem* attinent. Quæ iterum sunt vel 1. *remotæ*, ex generali Providentiæ œconomia oriundæ, e. g. esse Deum, eumque magnum, bonum, sapientem, sanctum, justum; homines religioni debere esse addictos; inter bonum & malum, virtutem & vitium realem differentiam esse; homines ad reddendam actionum suarum rationem teneri &c. vel 2. *propinquæ* ex œconomia Legali, Israelitis propriæ; ubi jam enumeratis dispositionibus remotis promissio Messiæ, oracula, figuræ, promissiones vocationis gentilium, & extensio fœderis Dei addenda; vel 3. *proximæ* ex œconomia Evangelica emergentes, magis nempe vivide in Evangelio, quam in Lege propositæ. Unde etiam plures
pag. 87. motus ad Christum vera fide amplectendum resultant. Examinatur Quæstio: an Deus dispositionibus sub œconomia *providentiæ* contentus fuerit, licet ipsam justificationem non addiderit? & doctrina Pontificiorum quorundam de salute Philosophorum aliquo-
92. rum gentilium affirmativæ superstructa refellitur, addito de *virtutibus* gentilium judicio, an & quatenus Deo gratæ fuerint? II. agit de
III. *Justificatione* in se considerata. Ubi iterum 1. terminus justificationis explicatur, & acceptione ejus in sensu *judiciali* solide adstructa, quam male Pontificii sensum *Philosophicum* de *justitia inhærente* tuentur, & quod cum isto plane consistere nequeat, dilucide demon-
stratur, simulque ad loca I. Cor 6. Tit. 3, 5. 6. 7. Apoc. 22, 11. qui-
135. bus Adversarii assertionem suam corroborant, respondetur. Controversiam porro inter nos & Pontificios circa Justificationem tantopere hactenus agitatam, non verbalem, sed realem, & intuitu salutis & ædificationis, maximi momenti esse, ex Disputationibus Lutheri
140. sub initium Reformationis obortis, & ideam Ecclesiæ Romanæ illi, quam nos ex Scriptura formamus, directe oppositam esse, 17 rationibus evincitur. Sequitur 2. ipsa Justificationis *Natura*, quæ X. considerationibus Definitionem istius ingredientibus explicanda proponitur. 1. esse actum judiciarium. 2. esse actum Dei, & quidem 3. ut supremi magistratus; ubi Adversarii, pastores Ecclesiæ, ceu judices subalternos hic concurrere statuentes refutantur. 4. esse actum misericordiæ; ubi an & quatenus creatura peccatrix ejus objectum sit, disquiritur. 5. actus hujus posterioris duas esse partes, remissionem peccatorum, & jus ad vitam æternam; ubi diversæ utriusq; expressiones Scripturæ familiares enucleantur. 6. remissionem

nem peccatorum satisfactione Christi; 7. jus vero ad vitam æternam merito ejus niti. 8. tam satisfactionem, quam meritum per fidem nobis imputari seu applicari. 9. necesse esse, ut Deus pœnitentiam in nobis inveniat. 10. Deum sanctitatem & perseverantiam imposterum a nobis exigere. Sed quod posteriorum nonnullarum Considerationum, ut & reliquarum, quas Tractatus frontispicium promittit, partium, utpote III. de conditionibus, quas Deus in homine justificando necessario præsupponat, & actualiter invenire debeat; IV. de conditionibus, quas Deus homini in justificatione imponat posthac observandas; V. de veræ justificationis effectibus, consequentibus, proprietatibus & characteribus, ulterior elaboratio hic desideretur, morti clarissimo Autori calamum excutienti, aut impedimentis aliis tribuendum opinamur.

In Tractatu de *Lapsu Angelorum*, quid Ægyptii, Græci, Latini & Hæretici nonnulli de principio *Bono* & *Malo* statuerint, præmittitur; item quomodo Græci quidã Patres, Origene duce, liberum
pag. 193. arbitrium, τὸ αὐτεξούσιον, seu τὸ ἐφ' ἡμῖν, pro prima in unoquoque peccati causa, de peccato originali alias parum solliciti venditaverint; quomodo igitur Pelagius opinionis suæ de libero arbitrio primus Auctor perperam a quibusdam habeatur, Jesuitæ vero Pelagianismũ aut saltim Semi-Pelagianismum cum Socinianis & Armi-
196. nianis a mortuis resuscitaverint. Scripturæ conformius esse, ut corruptio nativa pro peccati, pro corruptionis hujus origine corruptio primorum parentum habeatur; hæc porro lapsui eorum, lapsus vero tentationi diaboli tribuatur. Hunc creaturam rectam & inno-
198. centem fuisse, & non ex voluntate (quam indifferentiæ ad utrumlibet libertatẽ in se non habere, decem argumentis Autor probare nititur)
210. & libero arbitrio peccasse, nisi præeunte aliquo intellectus errore, cujus causa festinatum de objecto judicium, non perspectis omnibus ad ultimum judicium faciendum necessariis; objectum vero (secundum verisimilem Autoris libri Sapientiæ conjecturam, quod diabolus invidia adversus hominem commotus fuerit) dominium in ceteras creaturas homini, non Angelo, creaturæ licet quoad essentialia homine excellentiori, collatum extiterit. Atque hinc fieri potuisse, ut, cum talis œconomia divina angelico intellectui, abstracte a summa Dei auctoritate & libertate, sub idea violatæ justitiæ harmo-

nicæ obversaretur, in errorem lapsus Angelus pravum de hoc opere
Dei judicium tulerit, nataque inde invidia ceciderit, multisque a-
pag. 213. liis rebellionis in Deum dux & autor evaserit. Ut vero tale de
Dei œconomia judicium ferret, ex incogitantia, per quam, utpote
a creatura finita non alienam, jus Dei ἀνυπεύθυνον animo non ob-
versabatur, & agendi velocitate contigisse.

IV. Commentarium in *Ep. ad Rom.* (quam anno post Chr. n.57. scri-
219. ptam, utraq; ad *Corinthios*, priori *ad Timotheum*, & utraque ad *Thessa-
lonicenses* posteriorem; ob materiarum vero dignitatem, & cœlestem
plane eas tractandi modum, adeoque expressionem eorum, quæ in
Paradisum raptus Apostolus viderit, reliquis Paulinis Epistolis præ-
posita esse innuit,) ita adornare cœpit, ut singulos *terminos* & *sen-*
296. 415. *sum* (quorum utriusque perpetuus in Scriptura corruptor *Grotius*
ipsi audit) illustrare sibi Auctor proposuerit. Nec, præter usum
passim interspersum, quæ circa versionem tam vulgatam quam ver-
naculam, & aliorum Interpretum explicationes monere visum fuit,
393. omissa reperies. Ita, ut unum saltem e multis allegemus, c. 3, 4.
verborum ἐν τῷ κρίνεσθαί σε, significationem activam idiomati E-
braico, ut & sensui Davidis Ps. 51, 6. & Pauli convenientiorem esse,
contra dictas Versiones contendit. Primæ itaque, quæ hic ductæ
apparent, lineæ maximam partem ita legentibus se commendant,
ut totius operis, si per fata ad umbilicum id deducere Autori licuisset,
desiderium merito relinquant.

V. Expositionis materiæ de *Electione* & *Reprobatione*, 13. Proposi-
433. tionibus & aliquot Corollariis comprehensæ, summa eo tendit, ut
utramque non ad prævisiones futuræ fidei, sed ad liberrimam Dei,
qui in *illa* ut Oeconomus, in *hac* ut Judex agat, voluntatem refe-
488. rendam esse, statuatur. Decreta vero æterna, quorum unicuiq; an-
nectenda est executio ejus, quæ fit in tempore, hoc ordine se invi-
cem ex Auctoris sententia excipiunt. I. Decretum de creando mun-
po, & actualis creatio. II. Decretum de non impediendo lapsu primi
hominis, & actualis primi hominis lapsus. III. Decretum de mit-
tendo Filio in mundum, & actualis adventus Christi. IV. Decretum
de vocandis omnibus hominibus ad fidem & pœnitentiam, & per fi-
dem & pœnitentiam ad salutem, cum actuali hujusmodi vocatione.
V. Decretum Electionis quorundam hominum ad fidem & conver-
sionem

sionem per Spiritum Sanctum, una cum derelictione ceterorum; &
actualis Spiritus Sancti convertentis communicatio Electis facta,
una cum denegatione ejusdem gratiæ ceteris. Tandem destinatio
Reproborum ad mortem æternam, propter impœnitentiam, & fina-
lis & actualis eorum damnatio.

Dissertatio de *Statu innocentiæ* primi hominis sex quæstio- VI.
nibus definitur. I. In quibus imago Dei *physica*, *moralis*, & *politica* pag. 494.
sita fuerit? II. An justitia ejus fuerit naturalis an supernaturalis?
Hanc quæstionem ab *Amyraldo* de Tribus fœderibus, & *Placæo* de
Statu Adæ ante lapsum, item de Libero Arbitrio, fuse tractatam es-
se. III. An justitia Adæ mutabilis fuerit nec ne? IV. Quo sensu 497.
beatus & immortalis fuerit? Fuit nempe *immortalis*, i.e. a necessitate
moriendi solutus. *Beatitudo* fuit naturalis, terrestris, & animalis. 500.
Deum post aliquot secula hominem in cœlum evecturum fuisse, neq;
ex Scriptura, neq; ex recta ratione potest evinci. V. Quomodo Deus
Adæ officium suum patefecerit externa aliqua declaratione? Nimi-
rum per opera universi, per ipsam hominis naturam, dotes concessas,
colloquia familiaria. Insuper Deum fœderi suo cum homine
duo *Sacramenta*, nimirum *Arborem vitæ*, & *Arborem Scientiæ Bo-
ni & Mali* addidisse; in *priori* studium omnis virtutis ejusque re-
munerationem; in *posteriori* omne peccatum, a quo abstinendum
erat, symbolice comprehensum fuisse. Adamum, non cum infusa 503.
omnium rerum scientia, sed in statu recto creatum, successu tem-
poris facultatum aptitudinem ad objecta applicaturum fuisse. VI.
Quis & qualis concursus divinus ad actiones Adami fuerit? Nimi-
rum physicus, non moralis.

Circa *Lapsum primorum Parentum* expenditur 1. qua via, qui- VII.
busve artibus Diabolus usus fuerit? 2. quænam lapsus initia, pro- 509.
gressus & gradus? 3. quid egerit Divina providentia circa hunc la-
psum? Unicum nempe peccati primorum Parentũ auctorem Sata-
nam fuisse, non vero Deum, qui & peccatum vetuerat, & pœnam in-
terminatus fuerat. 4. an lapsus fuerit possibilis, contingens aut ne-
cessarius? 5. an adeo grave peccatum fuerit, ut maximas, quæ inde
secutæ, pœnas peccando sibi meruerint? *Pœna* scilicet peccati fuit 522.
mors temporaria & æterna. *Temporariam* non naturalem, sed pecca- 528.
ti sequelam, contra *Socinianos*: *æternam* in cruciatibus æternis, &

non in extinctione τῦ ἐνεργ, i. e. in annihilatione seu in privatione illius esse, quod Deus ab initio homini concesserat, consistere, contra eosdem, & *Arminianos* quosdam, ex Scriptura defenditur.

ELIÆ AUGUSTI STRYCKII DISQUISITIO Forensis de Efficacia Renunciationis Fori hodierna, ad l. 29. C. d. Pact. contra communem Practicorum Germanorum & Italorum opinionem defensa.

Francofurti ad Viadrum, apud Jerem. Schrey & Henr. Joh. Meierum, A. 1688 in 4.

VIrtutem hodiernæ renunciationis Fori ostensurus Auctor, hoc ordine incedit. Ab initio facti speciem, qua invitatus in effectum modernæ fori renunciationis inquisivit, recensет; deinde tractationem suam in tria membra dispescit, quorum primum licitam illicitamve fori renunciationem de Jure communi, secundum Germanorum JCtorum opiniones de illicita fori renunciatione hodierna, tertium autem veram de eadem renunciatione sententiam commemorat, eamque defendit. Facti species hæc fuit: Mercator quidam Hamburgensis, institutis cum ejusdem civitatis mercatore pariationibus, in summa 1800 thalerorum illius debitor inventus est: placuit ire in creditum, ea lege, ut summa hæc proximis nundinis Lipsiensibus solveretur, &, si soluta non esset, debitor coram quovis judice semet sisteret, nulliusque jurisdictionē declinaret, adjecta speciali renunciatione fori Hamburgensis. Cum debitor promissis non stetisset, creditore petente, adversus ipsum, Francofurti deprehensum, arrestum quoad personam & bona illic inventa decretum est. Unde quæsitum, utrum causa hæc in judicio Francofurtano peragenda, an vero ad forum Hamburgense remittenda esset. Casu hoc præmisso ad membrum primum accedit, ibique docet, secundum jus Romanum licitam esse renunciationem fori, etiam per privilegium concessi, *l. 29. C. de Pact.* sive renunciatio expresse sive tacite facta sit. Postea Jus Canonicum cum Civili convenire ostendit, & *c. 12. X. d. for. comp.* quod Clericorum renunciationem fori, etiam vinculo jurisjurandi corroboratam, improbat, suis

suis rationibus æquitatem dispositionis JCtorum scholæ nondum persuasisse monet. In membro II. usitatissimam esse in obligationibus hodie fori renunciationem, sed ex vulgari Dd. sententia inanem, fatetur; quod postremum ut confirmet, primum originem in dubium vocatæ fori renunciationis efficaciæ ab *Andrea Gailio* repetit; deinde triplicem præcipue sententiam Dd. Germanorum affert. Prima, communi fere consensu recepta, prorogationem jurisdictionis non admittit, Magistratui jus subditos suos mandatis pœnalibus cum causa ad se retrahendi tribuit, & si Judex requisitioni locum relinquere nolit, facultatem appellandi ad Cameram largitur. Hæc præsidium petit partim a rationibus, partim ab exemplis. Rationes Jurisdictionis ac Magistratuum Romanorum diversam a moribus nostris conditionem indicant, (cum hodie fere omnis jurisdictio sit Patrimonialis, omnesque judices jus capiendi sportulas habeant, secus ac jure Romano) & Jurisdictionem, tam in favorem Magistratus, quam subditorum concessam, sola subditorum renunciatione extingui non posse recensent. Exempla clericorum, studiosorum, militum, vasallorum subjiciuntur, nec omittitur Statutarii juris & privilegii de non evocando allegatio, quo Hamburgi, Lubecæ &c. jurisdictionis renunciatio & fori prorogatio specialiter prohibita est. Secunda sententia *Bachovii* est, qui in comment. ad ff. t. d. Jurisdict. cap. de prorogat. jurisdict. n. 2. inter Magistratus diversos, qui eidem superiori subsunt, & inter Magistratus, qui simul sunt Domini Terrarum, ut nostri Principes, distinguit, & respectu illorum concedit, respectu horum denegat hodie jus prorogandi jurisdictionem, eo quod Princeps, qui fons est jurisdictionis, ex quo omnes Magistratus jus suum hauriunt, hanc prorogationem permisisse videatur. Tertia *Mynsingeri* imprimis est, Cent. 1. Obs. 88. proposita, eaque renunciationem fori generalem non sufficere, sed specialem requiri astruitur, qua suo foro renuncians in forum certum consentiat, quandoquidem generalis renunciatio fori jus experiundi solum in foro competente, non in quolibet incompetente, tribuat. Membrum tertium statum controversiæ format, decidit, & dissentientium argumenta resolvit. Status controversiæ hic est: an non in certis casibus pacto effici possit, ut quis coram alterius foro conveniri, & ibi, volente creditore,

tore, ad ſolutionem compelli poſſit? Hunc decidit affirmative, ſiquidem ea ſententia fundamentum inveniat in *l. 29. C. d. pact.* cui tanquam Juri Juſtinianeo recepto ſtandum ſit, donec doceatur mutatio. Addit, quod fori noſtri uſus jurisdictionis prorogationem non damnet, reconventionem vero & competentiam fori in loco contractus, vel deſtinatæ ſolutionis ratione abſentis quoque, ſi contrahens in abſentiæ eventum ſe ſpecialiter ad illud forum obſtrinxerit, frequentet. Tandem curam adhibet, ut diſſentientibus, in membro ſecundo relatis, ſatisfaciat; unde Primam ſententiam, quæ Jurisdictionis prorogationem & fori renunciationem ex uſu hodierno improbat, ex eo convellit, quod neque rationes neque exempla eidem defendendæ ſufficiant, eaque opinio perſuaſione exterorum JCtorum, ut Italorum & Hiſpanorum in Germaniam traducta eſſe videatur. Non omnis enim, ait, jurisdictio moribus eſt Patrimonialis, ſed quædam perſonalis jure Magiſtratus competens, & ea, quæ Patrimonialis eſt, exiguum hinc ſentit detrimentum, quia perſona renuncians ſe jurisdictioni Judicis non omnino ſubducit, ſed tantum in cauſa certa alieni judicis ſententiæ ſtare promittit; &, ſi Patrimonialis Jurisdictio pleniſſimum avocandi jus concederet, in criminalibus quoque, contra quotidianam Germaniæ Praxin, remiſſiones delinquentium virtute juris avocandi neceſſitatis eſſent. Jus percipiendi ſportulas cum Jurisdictione ipſa non eſſentialiter hodienum cohæret, ob facilem fructuum a proprietate ſeparationem; ubi vero cum Jurisdictione conjunctum eſt, avocandi jus ſpeciale non largitur, ceu denegata in criminalibus cauſis avocandi poteſtas, & jus adeundi alienum judicem in actibus voluntariæ jurisdictionis, docet. In favorem Magiſtratus & ſubditorum tum demum dici conceſſam Jurisdictionem ſubjicit, quando ſpeciale privilegium Jurisdictionem habentem ejusque ſubditos a certo judicio exemit, qualis exemptio non paucis a Judicio Rotvvilenſi contigit. Rationibus perpenſis ad exempla ſe convertit. Clericorum renunciationem fieri in cauſa profana permittit, ſtudioſisque eandem poteſtatem jure communi concedit; in militibus vero, propter ſtrictiſſimam eorum diſciplinam; in Vaſallis, propter juramentum fidelitatis & præjudicium Domini, exceptioni locum relinquit, idemque in Statutis & Privilegiis de non evocando aſſerit, cum

rit, cum ea hanc limitationem accipiant ex Jure Communi Juſtinianeo, niſi quis per obligationem omni foro ſe ſubjecerit. Secundam ſententiam Bachovii & aſſeclarum, inter Magiſtratus ejusdem & diverſi Principis diſtinguentium, ex eo fundamento rejicit, quod & ii, qui ab eodem Principe Jurisdictionem ſunt conſecuti, eam ut patrimonialem non raro poſſideant, modusque habendi nullam diverſitatem conſtituat inter eos, qui jure Magiſtratus & jure Patrimonii jurisdictionem nacti ſunt, cum utrique pari in ſubditos poteſtate utantur. Tertiam Mynſingeri opinionem, qui renunciationem fori ſpecialem requirit, quia non ſufficere putatur renunciatio generalis, niſi ſpecialis præceſſerit; eam, inquam, & fundamento non ſatis ſolido inniti, &, ſi eidem innitatur, de renunciatione in genere generaliſſimo, non ſubalterno vel determinato, ut hoc loco, ad forum, intelligendam eſſe arbitratur. Sub finem igitur Auctor in Statu Controverſiæ ab initio commemorato, Magiſtratum Francofurtanum judicem competentem fuiſſe, cauſamque penitus compoſuiſſe, Senatum Hamburgenſem vero ipſam avocationem urgere deſiiſſe recenſet.

EXERCITATIONES DE VATICINIIS SIBYLLINIS pluribusque, quotquot Chriſti natalem præceſſiſſe leguntur, ad libellum bis editum Viri Clariſſ. Iſaaci Voſſii conſcriptæ ab M. Johanne Reiskio. Acceſſit de nummis duobus Sibyllinis diſſertatio.

Lipſiæ, apud Frid. Lüdervvald, A. 1688 in 8.

INgentes inter eruditos dividiæ fuerunt de Sibyllinis, alliſq; oraculis, quæ Chriſti natalem præceſſere. Communis Caſauboni, Blondelli, Voſſii patris, Gallæi, recentiſſimi ſcriptoris, (cujus de Sibyllis earumq; oraculis diſſertationes in Actis hujusce anni Januariis p. 15. & ſeqq. ſed ſtrictim, & per ſumma tantum capita recenſuimus) pluriumque aliorum opinio eſt, ea ſuppoſititia eſſe, & non niſi a Chriſtianis conficta. Sed id opinionis dilutum ivit *Iſaacus Voſſius*, magni parentis non minor filius, libroque de Sibyllinis oraculis bis edito oſtendere id allaboravit, Sibyllina a Chriſtianis non potuiſſe fingi.

Est autem nova hæc ejus sententia, oracula ista non potuisse ab aliis, quam a Judæis vulgari, & hos quidem sub nomine fatidicarum mulierum, quarum apud gentes nunquam non magna fuerit autoritas, in lucem edidisse ea, quæ ex Prophetarum suorum oraculis depromsissent; idque tum factum esse cum maxime, cum Hierosolyma occuparat Pompējus, LIX videlicet ante Christum natum annis, completaque exacte LXII, nisi calculus fallat, Danielis hebdomade. Quæ Isaaci Vossii sententia uti non firmis satis hypothesibus inniti visa est, ita tum a Johanne Marckio, Theol. D. & Professore Groningensium clarissimo, qui disputationes de carminibus Sibyllinis Academicas XII ante quinquennium divulgavit, tum a Theologo anonymo Parisiensi, quem Simonium ex ordine Congregationis Oratoriæ Parisinum Theologum non falso suspicati sumus, in Castigationibus ad opusculum de Sibyllinis oraculis, fuit infestata. His tertium se jam jungit Clariss. Reiskius, quanquam aliis, atque illi, armis, addo & alio modo contra Vossium depugnans. Agit autem, ut in rem veniamus, contra illum primum ἐλεγκτικῶς, ostendens quippe, quibus argumentis refelli ac labefactari queat hæc nova Vossii sententia; deinde ἀνασκευαστικῶς, vel ad contrarias ejus rationes respondendo; & denique κατασκευαστικῶς, vel demonstrando, quis carminum Sibyllinorum sit autor, & quo ea in pretio sint habenda. Inter ἐλεγκτικὰ argumenta primum est nimia Oraculorum Sibyllinorum perspicuitas, rerumque futurarum claritas, qualis in libris propheticis iisque divinitus inspiratis non effulgeat, de Messia maxime aut Christo Jesu, ejusque persona, munere & gestis ad stuporem omnium rebus. Vero enim simile non esse, hæc talia, quæ prophetas ipsos perspicuitate superant, emitti in publicum a Judæis potuisse, paulo ante, quam Messias nasci debuit; quo tempore utique & Respublica & Synagoga Judaica, ob invalescentes, Sadducæam, Pharisaicam, Essæam & Samaritanam hæreses prolapsa in pejus fuerit. II Argumentum arcessitur ab ipsa Sibyllinorum carminum materia, seu, ut philosophi vocant, objecto. Comprehenduntur autem in illis non multa tantum historica & vaticinia, quæ in libris Propheticis non extant, sed & multa fabulosa, illisque plane contraria. Nam in libris VIII Carminum Sibyllinorum, prout hodie prostant, non rerum tantum Novo Testamento pro-

to propriarum, verum etiam Deorum, nominumque Poeticorum tam Græcorum, quam Romanorum fit mentio; v. g. in I, ubi sex hominum ætates commemorantur, Neptuni, Nerei, Acherontis, Gehennæ, Gigantum, eorumque principis Noæ, Titanum, Jesu, Herodis, Johannis Baptistæ, & Romanorum, qui templum Hierosolymitanum everterunt; in II Eliæ, Eromielis, Urielis, Sanielis, Azaelis ex angelorum cœtu; nec non campi Elysii & lacus Acherusidis; in III Belialis, Belieris, Monarchici & quidem muliebris imperii, Saturni, Titanis, Telluris, Veneris, Vestæ, Cereris, Dianæ, Jovis cum tota ferme deastrorum familia; monarchiarum 4. vulgarium, Ilii item eversi, Hectoris, Helenæ, Homeri, Achillis, Rhodi, Sami, Italiæ, Gogi & Magogi &c. in IV Isidis, Romæ, Romanorumque Cæsarum, Neronis, Vespasiani, Tiberii; in libro V Alexandri Macedonis, Æneæ, Romuli, Julii Cæsaris, & quotquot ei ad Hadrianum usque successerunt; in lib. VI Christi in Jordane baptizati, coronæ spineæ, & crucis seu ligni, Deique in eo penduli &c. nam de reliquorum librorum contentis plura addere non attinet. Hæc talia autem ex libris propheticis, ac Hebræo codice deprompta a Judæis Christi nativitatem antegressis fuisse, induci Autor clarissimus minime potest, ut credat. III argumentum ἐλεγκτικὸν ipsi enatum est ex verbis & loquendi generibus in opusculo Sibyllinorum occurrentibus. Reperiuntur enim in illis verba, epitheta, phrases, descriptiones, & elegantiæ, quæ nec scholam Judaicam, nec priscam Hebræorum poesin redolent, v. g. μὴ Καμαρίναν κίνει, h. e. ne Camarinam move. Nam plura huc transcribere, brevitatis studium institutumque nostrum haud permittit. IV argumentum desumptum est a divino præcepto. Cum enim Deus in Levitico duobus capitibus expresse vetuerit, ne pythones atque haruspices a Judæis consulerentur, Autor Judæos substituere carmina id genus pro Sibyllinis non potuisse contendit, nisi leges sanctissimas sibi datas violare voluissent, præsertim cum non ignorarent, Regem Saulum, eo quod non Pythones tantum, hariolosque ac magos in regno suo toleraset, sed & Pythonissam Endoream consuluisset, in offensam divini Numinis incurrisse. Ἐλεγκτικοῖς argumentis hisce cap. II, III & IV. præmissis pergit Autor ἀνασκευαστικῶς, & primum quidem Vossii rationes omnes conjunctim, dein-

de ſingulas & ſpeciatim diſcutit. Prima Voſſii ratio petita eſt ex LXX Prophetæ Danielis hebdomadibus, quas ab anno Xerxis vigeſimo quinto initium cepiſſe exiſtimat. Sed quanquam concludi poſſe non abnuat Reiskius, Judæos, quotquot vixerunt ſpatio hebdomadum definito, doceri potuiſſe de annis, qui adventum Chriſti proxime antecedere debuerunt, ſequi tamen exinde negat, eos carmina Græca compoſuiſſe, compoſitaque ſub Sibyllarum ſchemate per Aſiam, Græciam atque Italiam diſperſiſſe: deinde initium hebdomadum non ponendum eſſe in anno Xerxis XXV, ſed in tempore illo, quo edictum reſtaurandæ urbis cauſa exierit, a ſcriptore illius ætatis, ſive Esdras is fuerit, ſive Nehemias, expreſſo. II Voſſii ratio nititur vaticinio Jacobi Gen. XLIX, exitusque ejus a Judæis ante adventum Meſſiæ cognitio. Sed nec hanc aliquid ponderis habere oſtendit Autor. Quamvis enim illuſtre illud ac ſplendidum de Chriſto adventuro vaticinium eſſe non diffiteatur, magnas tamen adhuc circa illud tum Judæorum, tum Chriſtianorum ipſorum eſſe diſſenſiones; deinde, utut intellectum Jacobi oraculum, exitusque hujus inter Judæos tum fuerit cognitus, non ſequi tamen, Sibyllina inde pendere oracula, eaque non alios quam Judæos habuiſſe autores. III. Voſſii ratio ab Herodianis, eorumque ſecta, eſt arceſſita. Scilicet cum vaticinia de Chriſto attributa Herodi fuerint, Herodianique eum pro Meſſia agnoverint, probabile ipſi viſum eſt, Judæos carmina ſub Sibyllarum nomine & ſcripſiſſe & propalaſſe. Sed Reiskius ex adverſo oſtendit, Herodianos non peculiarem fuiſſe ſectam, ſed partem potius Sadducææ hæreſeos, eosq; Herodis fuiſſe domeſticos ſive aſſeclas; nec Herodem, tanquam ferociſſimũ & atrociſſimũ tyrannum, apud Judæos unquam pro Meſſia fuiſſe habitum; qua occaſione & clariſſimus Huetius refellitur, qui in Demonſtratione Evangelica dicere non dubitarat, Herodem Chriſti nomen ac dignitatem impie ſibi vindicaſſe, aut ab ſe novam Herodianorum ſectam denominari paſſum. Neque enim ullibi hujus rei extat veſtigium, quemadmodum nec illius aſſertionis, quam tertiæ huic rationi ſuæ Voſſius addidit. Statuit autem, ſectam Herodianorum, etiam everſis jam Hieroſolymis, extinctaque Herodum familia & dominatione, manſiſſe ſuperſtitem, quin revixiſſe apud Judæos, & in Hiſpania quidem maxime, argumento a vocabulo *Æræ* apud

apud veteres Hiſpanos uſitatæ deſumpto. Nam Æra ipſi eadem eſt cum Hegira; Herodem autem a Judæis Hager h. e. proſelytum ſeu peregrinum fuiſſe dictum. Verum hanc Voſſii aſſertionem nulla genuina ratione ex hiſtoricis ſuffultam levi veluti flatu diſplodit Autor, oſtendendo, Æram Latinum eſſe vocabulum, non Hebraicum. Nam rationum capita, quæ *æra* plurali numero dixere Lucilius & Cicero, Scriptores ſeculi IV circiter & quinti mutato genere *æras* appellaſſe; æram autem illam potiſſimum epocham fuiſſe dictam, quæ apud Hiſpanos ab imperio Auguſti Cæſaris invaluit, annisque XXVIII natalem Chriſti antevertit; deinde Hegiram ſexto demum ſeculo ab Arabibus fuiſſe introductam, fugamque illam denotare, qua Mahummedes, impoſtor ille orientis, ejectus e patria fuerat. Denique ſi vel maxime locum aliquem haberet hæc Voſſii aſſertio, concludi tamen inde haud poſſe, carmina Sibyllina a Judæis compoſita fuiſſe ac quaquaverſum divulgata. Rationibus Voſſii ſic everſis, ſpeciatim in ſequentibus ad alia reſpondet a Voſſio nimis quam confidenter aſſerta. Nimirum cum perſuaſiſſimum penes ſe habeat Voſſius, Sibyllina carmina ante natalem Chriſti a Judæis fuiſſe conſuta, certum illis tempus audacter tribuit, illud ſcilicet, quo Hieroſolyma occuparat Pompejus, h. e. LIX annis ante N. C. completaque LXII Danielis hebdomade. Sed peti τὸ ἐν ἀρχῇ reponit Autor. Nam illud in quæſtione adhuc eſſe, an Judæi Sibyllinorum carminum autores fuerint? Poſterius itaque æque ac prius eſſe adhucdum in dubio. Tametſi enim oraculum, teſte Romana hiſtoria, ante natum Chriſtum Romæ increbuerit, naturam populo Romano regem aliquem parturire, de autore tamen, loco item & tempore oraculi illius altum inter ſcriptores Romanos eſſe ſilentium. Quod Eclogam Virgilii IV attinet, in qua Cumææ vatis fit mentio (nam illam quoque pro ſe allegat Voſſius, & verba Virgilii cum Sibyllinis comparata Chriſto, hujusque ortui late accommodat) ex ea quoque parum præſidii accedere, oſtendit Autor. Et vero Ecloga illa XL annos ante natum Chriſtum Aſinio Pollioni, Romano Conſuli, ejusque tum nato filiolo Salonino fuit dedicata, oſtenſumque jamdudum a Buchnero, Bœclero, & Rappolto noſtro in peculiaribus diſſertationibus, quam abſone ea, quæ in Ecloga dicta continentur, ad Chriſtum, matrem-

que ejus ac regnum perpetuum applicentur. Vindicato poſtea cap. XI ab accuſationibus quibusdam Voſſianis Caſaubono, in cap. XII Clementem Alexandrinum refellit, qui Paulum Apoſtolum Sibyllina legere jusſiſſe ſcripſerat, quem & alibi non ſemel a ſacris literis aberraſſe, ideoque veterum pariter ac novorum cenſuram ſuſtinuiſſe condocet. In cap. XIII plurimum Sibyllinis decedere omnino contendit, quod inter Apocryphos relati fuerint, deque his erudite admodum contra Voſſium diſſerit. Cæterum cum negare nequeat Voſſius, in libris, quos a Judæis ante natum Chriſtum ſtatuerat compoſitos ac evulgatos (partim ſub patriarcharum & prophetarum, partim ſub Hyſtaspis, Hermetis Trismegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum, Orphei, aliorumque, quorum magna apud gentiles erat exiſtimatio, nominibus) ſuperſtitioſa ac magica multa contineri, objectionem præventurus, Balaami, & Magorum exemplis ex hiſtoria nati Chriſti ſe tuetur. Nam Balaamum, incantatorem licet celeberrimũ, Chriſti myſteria clarius, quam Prophetarum quemquam, prædixiſſe; nec alius profeſſionis fuiſſe Magos, qui Chriſtum adoraturi venerant. Aſt clarius Balaamum, quam cæteros Prophetas, de Chriſto fuiſſe vaticinatum, negat Autor; nihil enim prædixiſſe, niſi ſtellam ex Jacobo orituram, & ſceptrum ex Iſraele ſurrecturum; dein Magos illos non fuiſſe præſtigiatores vel hariolos, ſed Perſarum Philoſophos, Aſtrologos inprimis ac Phyſicos, docet. In cap. XV Autor Sibyllinos libros tribus includit claſſibus. Primos ac vetuſtiſſimos vocat Tarquinianos, ab emtore ſcilicet Tarquinio, ſecundos ſeu medios Erythræos, tertios Chriſtianos. Tarquinianos igne periiſſe ait, in Capitolino nempe incendio A. U. C. DC LXXI. His ſucceſsiſſe Erythræos. Nam reſtaurato poſt ſeptennium Capitolio, tres legatos ex SCto Erythras fuiſſe miſſos ad carmina Sibyllina, quæ extarent, conquirenda. Tertios tandem ſeu Chriſtianos partim ante adventum Chriſti fuiſſe conſcriptos, eosque e media claſſe eſſe reliquos, partim centum & viginti annis præterpropter poſt N. C. quam ſententiam rationibus non unis Autor comprobat. Sed hæc ex parte libri hujus κατασκευαστικῆ excerpſiſſe ſufficiat. Nam & reliquas Voſſii aſſertiones, quibus ſententiam ſuam coloratum ivit, ſolide, ut ſolet, doctiſsimus Autor a cap. XVI usque ad XXI diluit. In reliquis IV capitibus ἀνασκευαστικῶς tandem agit

agit de Sibyllinorum carminum autoribus, & cujus ea nobis debeant eſſe pretii. Horum autores, Clariſſ. Reiskio judice, alii Ethnici, iiq; utriusque ſexus tum fœminæ, tum poetæ, qui Phœbadum reſponſa mox carminibus conſignarunt (id enim ex Hiſtoria tam Græca, quam Romana conſtare;) alii Chriſtiani, qui vel primo, vel ſecundo ſeculo poſt N. C. vixerint; quod vero mixta carmina attinet, h. e. ea, quæ divinas veteris Teſtamenti hiſtorias, aut vaticinia de Chriſto rebusque N. T. propriis complectuntur, eorum ipſos Ethnicos, Phœbades ſcilicet ac Poetas fuiſſe autores. Plagiarium enim egiſſe Dæmonem exiſtimat cum maximis, quos allegat, viris, nec multa tantum geſta, ſed & vaticinia Prophetarum, quæ ex ſacro codice ſuffuratus ſit, cum vatibus ſuis communicaſſe. Neque enim aliunde, quam ex divino fonte hauriri hæc talia potuiſſe; præſertim cum ex Pauſania conſtet, Sibyllam Perſicam ſive Babylonicam conſuetudine Hebræorum ſupra Palæſtinam habitantium fuiſſe uſam. Inter Chriſtianos autem carminum Sibyllinorum autores alios eſſe orthodoxos, alios cacodoxos ſeu hæreticos, quales ſecundum quosdam Hermes & Montanus, Priſcilla & Maximilla, Papias & Gnoſtici fuerint; id enim manifeſtisſime ex libris hodiernis patere, nec deeſſe multorũ Eruditorum hac de re conſenſum; nec alia fini Sibyllinis carminibus alia a Chriſtianis fuiſſe adſuta, quam ut vera religio inter Ethnicos tanto facilius admitteretur. Concidiſſe equidem jam tum, cum oracula adhuc vigerent, Sibyllinorum autoritatem, id quod ex Cicerone, Porphyrio aliisque probat; Patres tamen autoritatem horum contra paganos, tanquam argumentum πρὸς τοὺς ἢ κατ' ἄνθρωπον uſurpaſſe.

His exercitationibus ſuis Autor appendicem annexuit, cum argumento hactenus tractato apprime convenientem. Nam in hac de Sibyllis agit, & primum quidem, non abs re conqueritur, non nomen tantum Sibyllarum, ſed & numerum adhuc incertum eſſe, ubi item & quo tempore quæque floruerint. Oſtendit autem vocem Sibyllæ neque Latinæ nec Hebraicæ, ſed Græcanicæ eſſe originis; dici enim Σίβυλλαν quaſi Σιοβελήν h. e. Dei conſilium; deinde non unam tantũ fuiſſe Sibyllam, quod Salmaſius cum Petro Petito adſtruxerat, ſed plures fuiſſe, & tres quidem celebriores, Delphicam, Erythræam & Cumanam. De Cumana nummos duos argenteos ex Hub.

ex Hub. Golzio adducit, Sibyllinos ab eo appellatos, quibus caput fœminæ inſculptum cum inſcriptione: ΚΤΜΑΕΩΝ h. e. *Cumanorum.* Sed parum Sibyllini in hoc capite agnoſcit Autor. Ex Triſtano autem & Patino mox alium producit nummum æneum, qui in antica parte Commodum exhibet, incommodisſimum Imperatorem, in altera COL. AUG. TROAD. cum muliere nuda, cujus corpus obliquum ac pronum, coma in nodum compoſita, pes dexter ſcabello innixus, manus dextera exſerta laureum ramuſculum tenens. Herophilen ſic repræſentari in nummo non male ſuſpicati ſunt Duumviri jam dicti, antiquitatis nummariæ gnariſsimi. Nec aliam in eodem agnoſcit cum illis Reiskius, ſex argumentis permotus. Et vero Herophile Sibylla non in petra tantum fuit vaticinata, laurumque in furore tenere in manu ſuevit, ſed & in Alexandria Troadis fuit frequens, ut argumenta cætera ab eo allegata taceamus. Appendici huic diſſertatio annexa reperitur de Nummo Sibyllino Imp. Commodi & Cumanorum. Sed ecce! hæc diſſertatio plane eadem eſt cum antecedente Appendice, & iisdem verbis ſummariisque ac paragraphis per omnia repetita; quæ crambe bis cocta ſi non incuriæ typographi, certe correctori minus oculato adſcribenda eſt. Nam duas plagulas bis fuiſſe impreſſas, ſemel quidem *Appendicis*, altera vice *Diſſertationis* titulo, ipſa ἀυτοψία lectorem quemq; edocet.

JOANNIS SAMUELIS SCHODERI GERMANI Franci de Publ. Virgilii Mar. editione luminoſa, communi Juventutis ſacrata bono Imaginum formis recens exhibita, Epiſtola præmonitoria ad Principes Juventutis ſummos Orbis Europæi obſervanter ſcripta &c.

Noribergæ, apud Leonardum Loſchge, A. 1688.

HOmerum ac Virgilium Poetarum principes, illum quidem in Græca, hunc in Latina antiquitate Sapientiæ omnis, vel ut communiter audio, Philoſophiæ fontes eſſe, nemo non eruditorum agnovit. Et Homerus quidem jam olim a Metrodoro, Steſimbroto, Longino, aliisque pluribus, uti ex Platone & Suida *Jacobus Du-*

portus,

TAB. III. *Ad Supplement. Sect. III. pag. 145. ſeqq.*

Fig. 3.

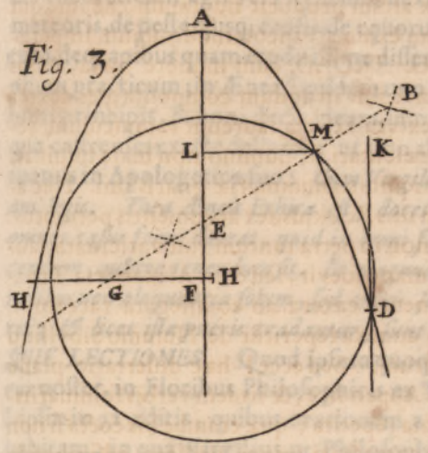

Fig. 1.

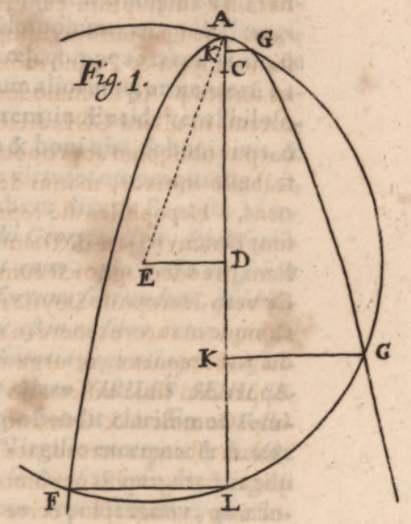
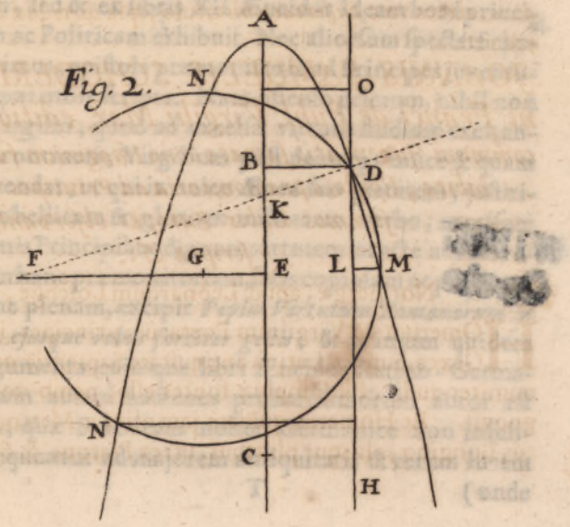
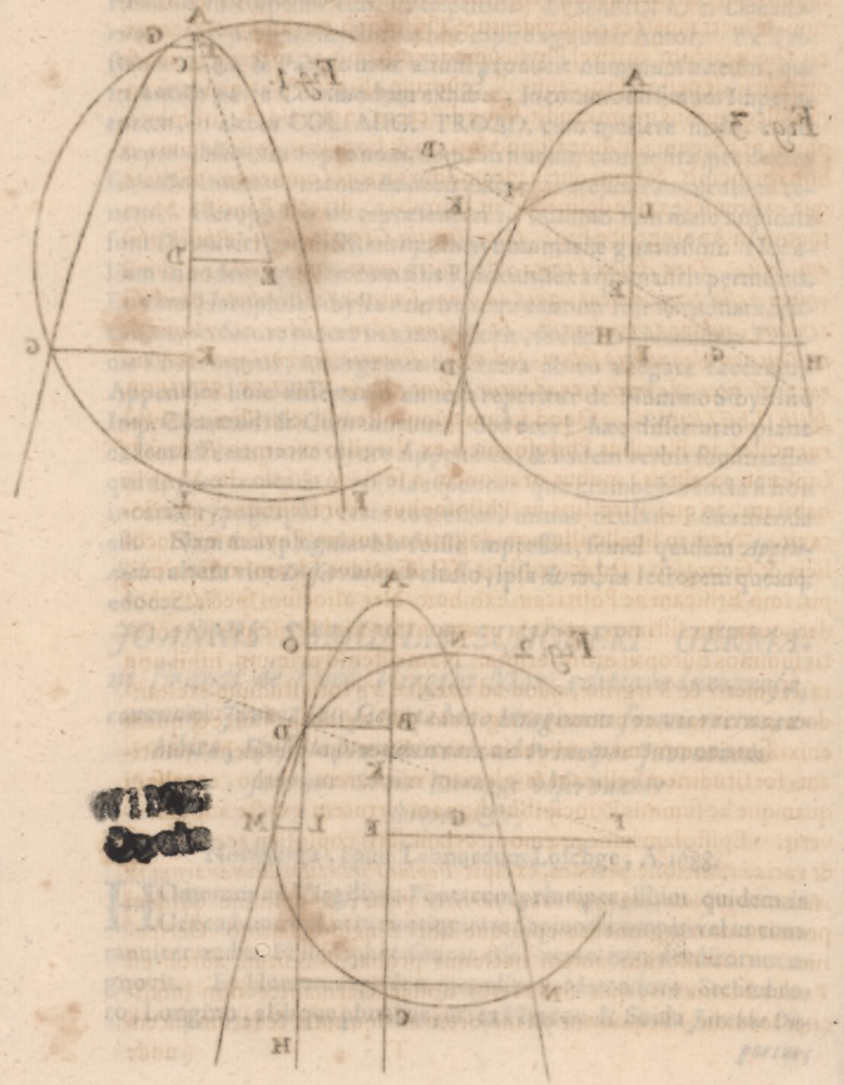

Fig. 2.

port us, Gnomologiæ Homericæ autor obſervavit, tanquam Philoſophus fuit repræſentatus. Virgilius etiam, quamvis & ipſe Poeta tantum, ſi metra ſpectes, eſſe videatur: Philoſophum tamen in Georgicis theoreticum agit vel Phyſicum, de cœli quippe ac terræ genio, de meteoris, de peſte ejusq; cauſis, de equorum aliorumq; armentorũ natura, deq; apibus quam eruditiſſime diſſerens; in Æneide vero Philoſophum practicum; in Ænea ſiquidem uno & boni viri, & boni civis, & boni principis, & boni ducis ideam, imo virtutes omnes qua togatas, qua caſtrenſes exacte delineat; ut non abs re dixerit Baptiſta Mantuanus in Apologetico ſuo: *Cum Virgilii Georgica legis, Philoſophiam legis. Tota Æneis Ethica eſt; docet enim, quo pacto vir fortis omnes caſus ferre debeat, quid in omni fortuna ſentiendum, quid dicendum, quidve tenendum ſit. Et magnus eſt in eo libro cæterisque ſimilibus non eloquentiæ ſolum, ſed omnis ſcientiæ ſapientiæque theſaurus; & licet iſtæ pueris tradantur, ſunt tamen VIRILES SENILESQUE LECTIONES.* Quod ipſum quoq; oſtendit clariſſimus *Fellerus* noſter, in Floribus Philoſophicis ex Virgilio excerptis & A. 1682 Lipſiæ in 12 editis, quibus orationem a ſe A. 1678 ipſo die Virgilii habitam, in qua Virgilius ut Philoſophus repræſentatur, præfloravit. Nam in libello illo non dogmata tantum Phyſica ex Bucolicis & Georgicis, ſed & ex libris XII Æneidos Ideam boni principis, imo Ethicam ac Politicam exhibuit. Nec aliorſum ſpectat Schoderi, quam hic ſiſtimus, epiſtola præmonitoria ad Principes juventutis ſummos Europæi orbis ſcripta. Nam oſtenſo primum, nihil non in Homero & Virgilio, quod ad excelſæ virtutis ſtudium excitandum pertineat, contineri; Virgilium poſt deinceps unice & quam enixiſſime commendat, ut qui in unico Ænea ſuo pietatem, juſtitiam, fortitudinem bellicam & gloriam militarem, verbo, excelſam quamque ac ſummis Principibus dignam virtutem exacte adumbraverit. Epiſtolam hanc præmonitoriam, ſatis copioſam ac prolixam & varia eruditione plenam, excipit *Peplus Virtutum Romanarum in Ænea Virgiliano, ejusque rebus fortiter geſtis*; & primum quidem præmittuntur argumenta cujusque libri Æneidos Latino-Germanica. (Latinorum autem hactenus probatiſſimorum autor eſt Paulus Manutius, quæ Schoderus noſter Germanice non infeliciter reddidit.) Sequuntur ad majorem antiquitatis & rerum lucem

(unde & hæc editio Virgilii luminosa in titulo dicitur) imagines elegantissimæ LI in ære renitentes rerum potiorum ac notabilionum, in XII libris Æneidos descriptarum.

L' AMERIQUE ANGLOISE, &c.

sive:

Descriptio Insularum & Regionum Americanarum, Angliæ Regi subjectarum &c.

Amstelodami, apud Abr. Wolffgang, prope Bursam, A. 1688. in 12.

PRodiit hic liber Anglico primum idiomate, ab autore *Richardo Blome*, excitandis præcipue popularium suorum animis, quibus peregrinum natali solo potius est, aut benignius speratur, scriptus: ut translatis eo domiciliis, sub Anglico imperio, & juxta colonias ab hac natione hinc inde constitutas, sedem fortunarum suarum tanto impensius amarent collocare. Huic fini *Autor* eximie commendavit commoda, quæ novos ejus mundi colonos expectant: descriptis insuper regionum situ, cœli temperie; portubus, oppidis; fructibus, leguminibus, frumentis, herbis, radicibus, arboribus; pecoribus, feris, avibus, piscibus; politia, legibus, moribus, religione, ritibus, commerciis & numero veterũ novorumq; incolarum. Continentur autem hæ terræ, cum insulis, *Jamaica*, pluribus *Caraibicarum*, *æstivis* sive *Bermudicis* & *Terra nova* (*Terraneuf*, *Neu Foundland*) tum continentis Americæ septentrionalis partibus, *Carolina*, *Virginia*, *Marylandia*, *Pensylvania*, *Nova Cæsarea* (*Neu Jersey*) *Novo Eboraco* & *Nova Anglia*. Harum plerarumque chartæ geographicæ Libello sunt insertæ, cæteris omnibus, quæ hucusque prodiere, *Autoris* effato, accuratiores; mendorum etiam immunes, quæ Anglicis exemplaribus irrepserant.

Quanquam vero primarium *Autoris* institutum est, eo commigraturos de rebus suis ibidem dextre constituendis edocere; plerorumque tamen ab eo commemoratorum cognitio nostrum etiam mundum incolentibus prodest, & vel historiæ naturali ac geographiæ, vel aliis vitæ communis usibus inservit. Horum complura, ex recentioribus scriptoribus, jam dum consignavit *Dapperus* in *America* sua; multa etiam *Robertus Morden* in *Geographia correcta*, Anglice

Anglice conscripta, & Londini anno 1680 edita: potiora nos ex *Autore* nostro strictim recensebimus.

Insularum prima describitur *Jamaica*, inter *Antillas* Sinui Mexicano prætentas non ignobilis, ab Hispanis post *Columbum* habitata, a Cromvvello anno 1655, ejectis pristinis colonis, Anglici juris facta, indeque ab Anglis quiete possessa, & diversis coloniis exornata; maxime postquam submissis ex Anglia novis auxiliis, commeatu, armis aliisque necessariis Insulæ prospectum est, Regisque Angliæ protectio accesit, quam eidem dotes & prærogativæ, quibus Jamaica quascunque alias Americanas regiones antecellit, & spes locupletandi regii fisci (huic enim brevi annuum censum centies mille librarum Anglicarum accessurum *Autor* pollicetur) facile conciliarunt. pag. 1. seqq. 28. 30. 33.

Defert enim *Autor* huic Insulæ primas ex coloniis Anglicis, ob summam soli fertilitatem; saluberrimam aeris temperiem, perpetuo veri simillimam; immunitatem ab horrendis procellarum turbinibus (*Houragans*) & terræ motibus, qui circumjectas insulas & continentes misere depopulantur. *Sacchari* tantus hic est proventus, ut annuatim ejus ducenties mille pondo conficiantur; nec exiguus *Zingiberis*, *Piperis*, *Tabaci*, *Gossypii*, *Indigo*, *Salis*, *Nitri*, *Scutellarum testudinearum*, *Lignorum tinctoriorum* diversorum, *Herbarum*, *Succorum* & *Lignorum medicinalium*; *Guaiaci*, *Sarsaparillæ*, *Ebeni*, *Cassiæ*, *Tamarindæ*, *Anisi*, *Aloes*, *Asæ fœtidæ*, *Acaciæ*, *Opobalsami*, *Conchenillæ*: speratur etiam, detectum iri mineras cupri & argentiferas. Maximus tamen colonis quæstus est ex plantatione & cultura arboris, cujus fructus est nux *Cacao*, ex qua famosa hodie *Chocolata* conficitur: ita ut jugerum Batavicum hac arbore consitum cultori suo annuatim mille pondo ferat, quæ 40 libras sive 160 coronatos Anglicos valent. *Pecora*, *feras*, *aves*, *pisces* Insula magno alit numero; destituitur tamen *leporibus*, *cervis*, & fere *venenatis plantis* & *animalibus*. *Noxiarum ferarum* solus prope *Crocodilus* insulanis, nec hominibus tamen æque ac bestiis, infestus est: at hæ ipsæ odore testiculorum ejus, supra moschum fragrantissimo, & ad centum usque passus pertingente, instinctu naturali admonitæ, a vicino sibi hoste facile cavent: ipse vero damna subinde illata adipe suo, leniendis junctur arum dorsique internis doloribus præsentissimo re-

pag. 1. 4, 6. 16. 17. 21. 22. 24. 25. 26. 183.

pag. 27. mo remedio abunde compensat. *Morbos* Jamaica cum Anglia communes habet: præcipue *hydrops* & *febres* incolis sunt familiares, desidia tamen & intemperantia utplurimum contractæ: hæ etiam, utcunque acutæ, raro letales deprehenduntur. *Horti* & *viridaria* floribus elegantissimis superbiunt, & oleribus, herbis medicinalibus, leguminibus & fructibus quibusvis sunt prægnantissima.

11. seqq. *Urbes* Insulæ, Hispanis rerum potientibus, fuere diversæ; Angli hodie tres præcipuas incolunt, *Sancti Jacobi*, *Portum Regalem*, *Trajectum* (*Passage*) & sub curiis ac magistratibus suis legibus vivunt Anglicis conformibus.

Jamaicam insequuntur *Caraibicæ* decem: *Barbados*, *Sancti Christophori*, *Mevis*, *Antego*, *S. Vincentii*, *Dominici*, *Montisserrati*, *Anguilla*, *Barbada*, *Tabaci*; pleræque sacchari, gossypii, indigo & zingiberis feraces. Princeps earum est *Barbados* (*Barbade*, *Barbades*) sub latitudine boreali 13. 20', a *Guilielmo Curteenio*, tempestate ad hanc insulam rejecto, sub Jacobi I. imperio detecta, & Anglis eo evocatis incoli cœpta; hodie ita frequens, ut domicilia per totam insulam sparsa unam verius civitatem, quam diversas colonias referant. *Supra memoratarum mercium* adeo ferax est, ut onerandis annuatim ducentis circiter navibus sufficiant. Octo leucas in longum, quinque in latum extenditur, & quinquaginta millibus *hominum* inhabitatur; præter mancipia ex Nigritis (gentilibus) quorum duplus est numerus *Mordenio*, at conditio juxta *Autorem* miserrima: tolerabilior tamen servitiorum Christianorum, qui quinquennio elapso sui juris redduntur. *Commercia* hic solis Anglis aut Regi Angliæ subditis patent. *Cœli temperies* caloris est intensi at simul humidissimi, ut ferramenta, ni continue exerceantur, rubigo protinus erodat. Ex *Insectis* Autor *scorpiones* & *muscæ noctilucæ* genus *Cucuyos*, itineribus non solum noctu conficiendis, sed & lectioni scriptionique per tenebras inserviens hic memorat, soricum magnitudine, sed penitus innoxios; *testudines* vero *marinas*, ubi cultrum in cædem suam stringi videant, profundos edere gemitus, & lachrymas profundere largissimas. Mentione *sacchari* toto hinc inde libro repetita, curiosis commendat *Richardi Ligonis descriptionem hujus insulæ*, in quo natura cannæ saccharinæ, ejus colendæ, conficiendique sacchari ratio, & quæ huc spectant, accurate exponantur.

36. 37. 53. 36. 47. 40. 38, 41. 43. 53. 46. 53.

S. Christo-

S. Christophori insulam, aquis fontibusque calidis & sulphureis divitem, Angli & Galli, sub auspiciis regum suorum, eodem anni 1625 die intravere; eandemque inter se partiti, primariis indigenarum, metu conjurationis de expellendis hospitibus cum Hispanis initæ comprehensis, cæteros decedere patria, & in vicinas insulas commigrare coegerunt: ingenti classe Hispanorum quadriennio post frustra connitente utramque nationem colonia hac sua dejicere. Est hæc patria bellissimæ aviculæ odoriferæ *Tomineii* (*Colibry*, *Hummingbort*) cujus descriptio quædam supplet, clarissimo *Willoughbeio* Ornithologiæ p. 165 circa hoc naturæ miraculum omissa. pag. 54. 56. 58. 62.

Mevis (*Nevis*, *Nievis*) *Muscicapam* (*Flycatcher*) producit, animalculum quadrupes pulcherrimum, adeo cicur, ut prædam suam super mensa prandentium, & manibus vestibusque hominum persequatur. Pellicula integitur velut ex auro argentoque contexta, viridi aliisque coloribus venuste intermixtis. Mortuo formæ perit gratia, & in pallorem mutatur: cæterum chamæleonti geminum est, colores enim adsciscit earum rerum, quibus insidet. 64. 70.

Antego canes seu *lupi marini* nobilitant, immanissimi hominum piscium que devoratores; quorum tamen cerebrum calculo renum salutariter medetur: commendatior autem est ab avium formosissima *Canada*, *Willoughbeio*, quod mirum, non descripta. Magnitudine ea est phasiani, subtus alas, & in ventre, collo & pectore colorem vibrans auroræ undulantis: dorsum mediæque alæ cœruleum serenum æmulantur; alarum vero pennæ remiges & cauda carneo rubore splendidissimo cyaneum dorsum interstinguunt, thalassinis insuper, nigrolucentibus, luteis, sapphirinisque plumis mire variegatæ. Longe vero maxima capitis est pulchritudo, cujus plumea lanugo fusca, prasino, luteo, croceo & subcœruleo colore venuste tessellata est, rostro maculis undulantibus picto: e candidis oculorum ciliis pupilla flavorubea bellissima, carbunculi instar ex auro, emicat; cristaque plumatilis cinnabarinominiata carbonis accensi fulgorem referens, & plumulis gemmei coloris fasciata vertici supereminet. 72. 73. 77.

S. Vincentii & *Dominici* paucis Anglis, pluribus Caraibis sive Canibalibus habitantur, quorum mores simplices ferosque, quippe qui 78.

 hostium

hostium captivorum carnibus vescuntur, *Autor* describit, dudum
pag. 93. aliis memoratos. Posterioris incolas *Arovaguas* a *castitate* eximia
94. extollit: dolens tamen pravis exterorum Christianorum exemplis corruptos, a prisca virtute hodie desciviſſe, factosque insignes scortatores.

175. *Montisserrati* insula Irlandorum colonia oram maritimam
176. frequentem habet a *monstris marinis*, *Diabolo marino*, cujus caro venenatæ qualitatis atroces vomitus provocat, & animi deliquia letalia; *unicornu* itidem *marino*, tantæ magnitudinis, ut caro ejus delicati saporis cibandis trecentis hominibus sufficiat.

179. *Anguilla*, *Tabacum* optimæ omnium notæ profert. *Aprorum*
180. speciem alit, umbilicum & spiraculum narium loco in dorso habens,
182. ob quod infatigabilis cursus & capturæ difficillimæ habetur. Sunt & hic sorices moschati, quorum odor in melancholiam conjicere perhibetur.

184. *Barbada* (*Barbude*) incursionibus Canibalum infesta est, & ob hanc causam parum frequentatur: cæteroqui plurimorum terræ nascentium feracissima; quæ, ut & cæterarum insularum regionumque enumerare nimis longum, & præter institutum nostrum foret.

314. Ultima, omniumque meridionalissima *Tabago*, cœli mitissi-
318. mi, continuis auræ flabris æstum Solis temperantibus, legumina & fructus varios, toto anno profert. *Aprorum* tantus hic est numerus, ut quamvis quotannis ad minimum 20000 occidantur, excidi tamen arte nulla queant. Inveniuntur etiam *cuniculi* pellis odo-
319. 311. riferæ, & *vaccæ marinæ* (quarum dentes paria cum unicornu facere
319. juxta Autorem creduntur) prodigiosæ magnitudinis, libras 1200 pendentes; cochlearum item genus, quarum pinguedo vulnerum ex venenatis sagittis excellens est remedium; & *testudines viridis*, quas *piscem divinum* physicos appellare *Autor* affirmat, ob insignem
328. virtutem alexipharmacam, inque curanda gonorrhœa, tremore & lue venerea. Donata est hæc insula a Carolo secundo proxime defuncto Angliæ Rege Jacobo Curlandiæ Duci, qui partem ejus aliquam, 120000 jugera, Johanni Poyntz sociisque ejus hæreditario jure concessit. Conditiones & privilegia, quibus a præfato Duce dictæ Societati colonia ista permissa est; & hæc vicissim partem ejus, vel emtionis vel conductionis jure, eo migraturis assignet, quibusq; com-

commercia eo instituta gaudeant immunitatibus, quidq; commodi, luculentissimi sane, polliceri sibi advenæ ibidem possint, *Autor* noster fusius persequitur.

Post Caraibicas sunt Insulæ *Bermudes* sive *Æstivæ*, a continenti pag. 190.
Carolina 300 leucis ortum versus distantes: ab inventoribus *Joanne*
Bermuda & *Georgio Summers* Anglo nomen sortitæ, numero 400, 191.
binis per annum mesibus supra modum fertiles. Stupendam hic
avium varietatem & *numerum* deprehendit *Summerus*, spatioque
trium horarum earum plus quam mille species cepit. Destituitur 192, 193.
insula *fontibus* & *fluviis*, sed & *venenatis animalibus*. *Aeris serena*
temperies longævos reddit incolas, ut solo fere senio confecti moriantur. Angli eandem, diversis ab anno 1612 coloniis deductis, in certas tribus divisas hodie tenent.

Terra nova, ab Anglia sexcentis leucis distans, æqualis cum 304.
ea magnitudinis censetur, & a Nova Francia angusto freto disjungitur. *Portubus sinubusque* præstantissimis instructa est: ab ortu 311.
vero *Syrti* vallatur trecentorum millium longitudine, quam minores *insulæ* circumcingunt, a *copia testudinum*, quæ navibus accessum intercipere perhibentur, onerandisque quadringentis navigiis
quotannis sufficiunt, *los Boocaloos* cognominatæ. Sebastiano Ca- 305.
boto primo derecta est vergente seculo decimo quinto: post a diversis subinde repetita nationibus; hodie Angli eam sibi vendicarunt. Sani *climatis* prædicatur; utut brumæ nimius rigor æstiviq;
calores intensi plus satis incolis incommodent. *Indigenæ* incanta- 309.
tionibus sunt dediti, filiabusq; suis ab anno decimo quarto vagas li- 308.
bidines permittunt, quæ quinis aut sex annis sic peractis, maritum
quem libet deligunt, quo cum reliquam ætatem caste transigunt,
sola huic divortii libertate ob sterilitatem relicta. Semen rapi 310.
hic prognatum, catholicum adversus scorbuti labem remedium Angli eo appellentes experti sunt.

Continentis Americæ Anglicæ provincia australissima est *Ca-* 195.
rolina, pars Floridæ meridionalior Virginiæ contermina, a 29 ad
36 lat. boreæ gradum porrecta, secundum *Autorem*, ortum occa-
sumque versus oceanis, Atlantico & pacifico, alluitur. A defun- 195, 211.
cto Angliæ Rege Carolo secundo, cujus nomen gerit, diversis Angliæ Optimatibus, Clarendoniæ Comiti Angliæ Cancellario, Albemarliæ

bemarliæ Duci &c. anno 1663 ampliſſima cum poteſtate tradita, horum ope ſumtuque *duabus coloniis* firmata eſt. Primam *Albemarliam* prope fluvium cognominem, ad boream latusque Virginiæ, anno 1670 deduxere, colonis primum omni commeatu cæterisque neceſſitatibus adjutis, qui nunc temporis quarumvis rerum copia affluunt. Præſtat ea aeris ſanitate, ubertate terræ naſcentium, & hyemis mollitie vicina Virginia; cui cæteroquin ſoli genio aliisque naturæ dotibus utplurimum reſpondet. Altera ſub lat. 32° ad confluentes fluviorum Ashley & Cooper excitato anno 1680 oppido *Carolovilla* (*Charles Toron*) exornatur, cujus cives fortuna propitia indies proficiunt.

pag. 197.

98.

200. Commendatur Provincia ab auræ ſalubritate, ob quam primis novem coloniæ annis nonniſi ſenex 75 annorum fatis functus eſt, plures affectæ valetudinis & animam agentes, poſtquam eo pervenerunt, reconvaluere. Magna *cervorum* paſcitur hic copia, ut uno die venator Indus facile novem configat, eximio Anglorum commodo. Solent enim ejusmodi venatorem conducere colonorum præcipui, annuo viginti ſolidorum ſeu libræ Anglicæ ſalario, qui familiæ quantumvis numeroſæ, de ferina prædaque aviaria delicatiori abunde valet proſpicere. *Indigenis* optime cum Anglis convenit; ſuntq; illi ingenii feſtivi, honeſtatis amantes, & frugi ac mediocri ſorte contenti; cætera bellicoſi & inter ſe continuis bellis exerciti. Deum venerantur unũ, ſed cui res humanæ curæ non ſint, inferioribusq; Diis (bonis malisque ſpiritibus) demandentur. Sunt & hic *Viperæ caudiſonæ*, de quibus in Actis A. 1684. p. 138 diximus: quarũ quædam duas cum ſemiſſe ulnas longa, cubitum humanũ craſſa, integrũ deglutiviſſe ſciurum deprehenſa eſt: narrant vero Indi, inſidiari iſtud genus innoxio huic animalculo, obtutuq;, ſi quod ſuper arbore conſpiciat, in id defixo, idem ita conterrefacere, ut in terram ſponte delapſum, ad fauces hoſtis prædæ ſuæ inhiantis ſe provolvat. Feles etiam ſylveſtres ſubflavorutilæ ferociſſimæ cervos in ſylvis hic venantur: de ramis enim arborum ſubtercurrentis cervi dorſo inſiliunt, eique mordicus inhærentes, ſanguinem tamdiu exſugunt, donec viribus defectus concidat: harum pelles in pretio habentur, carnibus vero indigenæ veſcuntur. Ex uvis cum ſponte hic naſcentibus quinque diverſorum generum, tum vitium exoticarum Rhenen-

201.

203.

204.

208.

207.

Rhenenſium, Gallicarum, Canarienſium, Moſchatarum, Hiſpanicarum, Madericarum vinum exprimitur generoſum.

Carolinæ boream verſus adjacens *Virginia*, ad eandem plagam *Marylandiæ* conjungitur. Varia eam fortuna per annos complures Angli tentaverunt, priusquam fixam in ea ſedem conſtituerent: hodie in novendecim *comitatus* diviſa, ſub Gubernatore *Howardo* Dynaſta *Effinghamio*, 40000 Anglorum circiter habitatur. Genium provinciæ quæque huc ſpectant, cum diaria expeditionum nauticarum, rerumque Americanarum ſcriptores dudum conſignaverint, ſupervacuum foret ex *Autore* huc repetere.

pag. 232.

245.

Marylandia a Virginia (cui per omnia fere ſimilis eſt) fluvio Patovvmeck diſtinguitur, intra 37 & 40° latitudinis, ad ſeptentrionem Penſylvania; ad ortum Oceano Atlantico & fluvio Delavvare clauditur: mediam ſinus Cheſapeack interſecat. *Climatis* eſt Anglis convenientiſſimi, nec æſtu nec brumæ nimio rigore advenis gravis; quorum pauci inde a primo eorum ingreſſu morbis regioni familiaribus extincti ſunt. *Indigenarum* mores, habitus, religio &c. Virginianis ſunt conformes. Provinciam jure hæreditario ab Angliæ Rege A. 1632 acceptam Cæcilius Calvertus Dynaſta Baltemorius tenet, & libertate conſcientiæ incolis indulta amplificare ſtudet. *Comitatibus* decem, quibus continetur, ſedecim millia colonorum numerat. Inter *oppida* hinc inde extructa *S. Mariæ* eminet, ad fluvium S. Georgii ſitum, dicaſterii & conventuum provincialium ſedes.

249.

250.

251.

254.

255.

256.

Novam Cæſaream fluvius Delavvare a Marylandia & Penſylvania ſejungit, qui cum Oceano & fluvio Hudſonis totam fere intra 39 & 41 lat. gradum circumcingit. Et hanc Angliæ Rex anno 1672 quibusdam ſubditorum ſuorum conceſſit. Angliam fertilitate ſoli ſuperare cenſetur, cujus *fructus* & pleraque alia terræ naſcentia longe præſtantius hic proveniunt: *arboribus* ita plerumque prægnantibus, ut fructuum onere rami a trunco revellantur. *Perſica*, quæ racematim creſcunt, ſaporis ſuaviſſimi perhibentur. Terram quam Angli colunt, ab indigenis redimunt; quos ea propter ad officia quævis, capiendas præcipue feras, aves & piſces, promtiſſimos amiciſſimosque experiuntur.

94.

104.

Cæſareæ borealiori ad latus occiduum, tenus fluvium Delavvare,

106.

vvare, eſt *Penſylvania* a 40 ad 43° borealis lat. porrecta, & in longum quinq; gradus occupans: olim Virginiæ accenſa, nunc peculiaris provinciæ jure, ſub hoc titulo & his limitibus, a Carolo ſecundo A. 1681 *Guilielmo Penn* donata eſt, & ampliſſima cum poteſtate, quam literæ regiæ explicant, permiſſa. *Aeris* eſt ſereni, & gratæ temperiei; æſtas tamen longior & intenſior, hyems brevior & aliquando rigidior, quam Angliæ. Solum non inferioris bonitatis atque ſub pari latitudine, puta Monſpelii & Neapoleos, Europæum eſſe ſolet.

pag. 107. 115, 135. 116, 137, 172.

Ex *arboribus* fert Quercus, Cedros, Moros, Caſtaneas, Nuces, Abietes, Cupreſſos, Fraxinos, Fagos, Populos, Saſſafras; Meſpilum, Prunum, Malum Perſicum, Vitem. *Sylvæ* hic abundant *avibus*, Phaſianis, Perdicibus, Palumbis & Gallinis Indicis prodigioſæ magnitudinis & pondere 50 librarum; *flumina*, quorum inſignis copia, piſcibus, Sturione, Aloſa, Anguilla, Aburno, Raia, Mulla, Trutta, Salmone, Balenis, Cancris, Oſtreis, Teſtudinibus; ut & Cygnis, Anſeribus, Anatibus, Fulicis. *Fructus* cum Anglia Italiaque communes habet: *frumenti*, tritici, ſecalis, hordei, avenæ uberrimus proventus, & meſſis ſexagecuplum, plus minus, ſeminis referens, de Indico frumento quadringentuplum: atque inde annonæ vilitas & pretia rerum modica. Ex *feris* Alces, Cervi, Capreæ, Pantheræ, Lupi, Vulpes, Caſtores, Lutræ, Feles Sylveſtres, Martes, Sorices odoriferi numeroſi, alimentis partim, partim aliis inhabitantium commodis ſerviunt.

140. 116, 140. 172. 116, 139. 117, 140, 173.

118.

Commerciis inſtituendis Penſylvania præter memorata ſuppeditat ſericum, crocum, oleum, tabacum, linum, cannabin, rubiam, glycyrrhizam, herbas tinctorias, cineres ſaponi conficiendo, ferrum: uvæ etiam Frontiniacis ſapore vix concedentes, vinum cultoribus pollicentur, nulli Europæorum ſecundum.

138.

143.

Indigenæ ſtaturæ ſunt juſtæ, inceſſus firmi & decentis, vultu erecto, oculis parvis & nigris: labiorum prominentium & naſi depreſſi raro inter eos deprehenduntur. Faciei in utroque ſexu non minor ſæpe venuſtas, quam apud Europæos. Atrum colorem ex unctura adipis urſini ſibi contrahunt, cæteroquin Italis non nigriores. *Linguæ* eorum maſcula, conciſa, aſtricta, & plena energiæ, Hebrææ multum affinis eſt. Voce una expreſſa plures premunt, audientis intellectu ſupplendas. Deficit in temporibus, modis, partiparticipiis & cæteris orationis partibus; ſublimitate tamen & dulcedine Europæis omnibus Autori præfertur. *Mares* ad annum 15 piſcaturæ, inde ad 18 venationi incumbunt: poſt fortitudinis & virium experimentis editis conjugio digni habentur, ſine quibus infamiæ cenſetur uxorem ſolicitare. *Puellæ* matres in cultura agrorum adjuvant, mature etiam artificio alicui aſſueſcunt, cui toto dein vitæ tempore mancipantur; anno ætatis 14 circiter nuptū dantur. Quædam earum corpore quæſtum facientes dotem colligunt, poſtea conjugatæ adeo continentes, ut gravidæ maritis porro non cohabitent, niſi menſe poſt puerperium exacto. *Domicilia* ſua ex corticibus arborum aut ſtoreis parant, paliſque fulciunt. *Torus* arundine aut gramine inſternitur. *Cibum* ex frumento Indico diverſimode præparato, mane & veſperi ſumunt. *Potui* indulgere exemplis advenarum edocti, generoſiorem tam impenſe amant, ut pretioſiſſima quæ poſſident eodem permutent. Cæterum liberales ſunt, mobilis animi, affectuum vehementium, ſed minime durabilium; ſenſus ſuos apprime norunt premere, & vindictæ ſunt cupidi. Laboris diuturni impatientes, choreis & lætitiæ ſtudent; divitias parum penſi habent, pauxillo contenti, quod ex venatione & piſcatura conſequuntur. *Deum credunt*, animæque immortalitatem; illumque in regione auſtrali fortunatiſſima vivere, eoque animas proborum commigrare. *Religio* eorum conſiſtit in oblationibus primitiarum & cervi pinguis, cantationibusque. *Regulis* gubernantur, quorum ſucceſſio per ſtemma maternum continuatur, ut regi non filii ſuccedant, ſed vel frater uterinus, vel ſororis filius: cavendo ſcilicet ſpuriorum regimini. *Delicta* iis mulcta pecuniaria luuntur, habita ratione ſexus & dignitatis offenſæ perſonæ; ita ut injuria fœminæ illata duplo æſtimetur. *Originis Judaicæ* Autori creduntur, & ex reliquiis decem tribuum Iſraelis deſcendere: quod, præcipue liberi eorum, facie cum Judæis exacte conveniant; quodque ceremonias & conſuetudines complures cum Judæis communes habeant: tempora enim per Lunas numerant, primitias fructuum offerunt, ſpeciem habent feſti tabernaculorum, altaria ex duodecim lapidibus conſtruunt, luctum annuo tempore abſolvunt &c.

pag. 145. 146. 149. 150. 148. 151. 152. 155. 156.

Primi *Europæorum* hanc regionem frequentarunt *Batavi*; poſt 157.

poſt *Sueci*, *Finnique*: *illi* ſinum Cheſapeack accolentes, mercaturæ;
160. 167. *hi* tenus litora fluvii Delavvare, agriculturæ potiſſimum dediti. His poſtea *Angli* acceſſere, qui hodie primas ibi tenent. Quo ſucceſſu vero Pennius novique ejus coloni provinciam habitare cœperint; quæ forma & conditio urbis Philadelphiæ ibidem noviſſime
164. 121. extructæ; quod genus hominum artificumque incolendæ huic ter-
122. ræ maxime accommodum; quo ſumtu illuc transvehantur, quibus-
119. 125. que rebus inſtructi eſſe debeant peregrinatores; quæ conditiones acquirendæ poſſeſſionis aut conducendorum agrorum; quid-
128. que generaliter legibus, Conſilio Status & in Comitiis provincialibus pactis, cautum ſit, *Autor* Lectorem pluribus inſtruit.

256. Penſylvaniæ ad ſeptentrionem ſed magis ortum verſus adjacet *Novum Eboracum*, Jacobo II Angliæ Regi, cum adhuc Dux Eboracenſis eſſet, a fratre conceſſum. Pars eſt Novæ Angliæ, fluviis Hudſonis & Connecticut interjecta. Vendiderat eam Batavis Hudſonius anno 1608, neglecta Regis Angliæ autoritate, a quibus *Germania Inferior Nova* (*Nieu Neederland*) cognominata eſt: ſed armis eam repetiere Angli, pulſis inde anno 1664 Batavis, & coloniis eorum occupatis. Mutata inde coloniarum nomina, ut quæ olim *Novum Amſtelodamum* Batavis nuncupabatur, hodie *Novum Eboracum*; quæ tum *Villa Auriaca*, ad fontes fluminis Hudſonii, nunc *Nova Albania* audiat. Rerum adeo ibidem hoc tempore Angli potiuntur, paribus ac in Marylandia commoditatibus & ſoli bonitate
258. gaudentes: nam & hic meſſis frumentorum centuplum cultoribus præſtat.

267. Extrema Continentis Anglicanæ boream verſus *Nova Anglia* intra 40 & 45 gradum latitudinis tenditur: a *Sebaſtiano Caboto*, uti reliqua Americæ ſeptentrionalis ora maritima, primum detecta; ſed integro fere poſt eum ſeculo ab Anglis, Eliſabethæ reginæ auſpiciis, repetita. Ab ortu & meridie mari Atlantico alluitur; Novo
268. Eboraco vero ad occaſum, & ad ſeptentrionem Novæ Franciæ conjungitur. Aliis eandem limitibus *Autor*, ſed parum congrue, circumſcribit; nisi Interpretis lapſus is cenſeri debet. *Cœli temperies* hic varia eſt & inconſtans, ſecus atque ſub iisdem per Europam parallelis ſolet; aer tamen ſalubris, & genio Anglorum apprime conve-

conveniens. Diverſis *populis* inhabitatur, quorum originem *Autor* ad Tartaros Samoiedos, Ruſſis vicinos, refert, eorumque lin- pag. 296.
guam dialectum Tartaricam arbitratur. Aquam, Ignem, Fulgura, Tonitrua, Tormenta bellica, Equos, aliaque, a quibus ſibi metu- 270.
unt, *divino cultu* proſequuntur; *ſupremi* vero *Numinis* loco Diabolum venerantur, quem *Okee* appellant. Chriſtianæ religionis oſo- 277.
res ſunt pertinaciſſimi; inconſtantis præterea animi, & meticuloſi, iracundi & injuriarum tenaciſſimi; immanes etiam carnium 297.
humanarum edones. Sagittandi peritia excellunt, adeo valido 272.
ictu, ut hominem per medias ſcapulas trajiciant. Pro viribus cor- 298.
porum duas tresve *uxores* ſibi ſociant, quæ nullo pene labore partus ſuos enituntur. Liberis, parentibusque nimium indulgent; hos 299.
tamen ſenio confectos vel inedia necant, vel vivos defodiunt. *Terræ naſcentia*, & *animalia* communia fere habet cum vicinis regionibus. *Anglus* hodie magno numero incolitur, quibus validæ hic ſunt 301.
plurimæque coloniæ, diverſis oppidis, quorum princeps *Boſtonia* vocatur, exornatæ. *Regimen Anglorum eccleſiaſticum* & *civile* eſt penes 302.
Independentes & Presbyterianos. Indos incolas hi advenæ iniquiores, quin infenſiſſimos identidem hoſtes ſunt experti. Caſus eorum 272.
varios, & belli pacisque negotia, quæ utrique nationi interceſſere, Autor deſcribit: ex quo tamen non ſatis conſtat, amiciusne hodie, atque olim utriusque gentis incolæ inter ſe degant.

HISTOIRE DES VARIATIONS DES EGLISES Proteſtantes, par Meſſire Jacques Benigne Boſſuet &c. Tome ſecond. i. e.

Jacobi Benigni Boſſueti Meldenſis Epiſcopi &c. de Variationibus Proteſtantium Eccleſiarum, Tomus Secundus.

Juxta exemplar Pariſienſe, 1688 in 12.

DE primo Operis hujus tomo, Illuſtriſſimique Autoris inſtituto, menſe Februario pag. 65. ſeqq. diximus. Secundi, quem nunc ſiſtimus, tomi *libro primo* (operis nono) ab anno 1561 inchoato, *Johannis Calvini* ingenium & doctrina deſcribitur, & in quibus pun-

ctis a Luthero diſſenſerit, indicatur; nempe in dogmate de certitudine ſalutis & inamiſſibilitate gratiæ, itemque de neceſſitate Baptiſmi ad infantum ſalutem non exigendi. In his argutius quam Lutherus diſputaſſe dicitur, ſed & majoribus difficultatibus ſeſe implicuiſſe. Refertur inde, ut in articulo de præſentia Chriſti in Sacra-
n.24.ſqq. mento non ſupra Lutherum ſaltem, ſed & Zvinglium & ſocios ſapere voluerit. Mediam enim quæſiviſſe inter illorum & Romano-Catholicorum ſententiam, & ita aliquando locutum, ac ſi præſentiam per ſe & absque fidei interventu, adeoque ineffabilem & mira-
n. 57. 62. culoſam admitteret; alibi autem & inprimis cum contra Lutheranos ſcriberet, iſta enervaſſe. Itaque deſertam ejus ſubtilitatem a diſcipulis, & quæ de ſubſtantia Chriſti in cœna præſentis, grandibus verbis jactaſſet, ita explicata, aut ab ipſo potius non aliter intellecta fuiſſe, quam ut fides ipſum Chriſtum, non alium, pro objecto
n. 68. apprehenderet. Taxat poſtea ſuperbiam & ambitionem hominis acriorem, quam Lutheri; hunc enim impetu quodam, illum pervi-
n. 82. cacius & meditatum peccaſſe. De variationibus ejus, maxime in articulo de S. Cœna, exempla ex conſcriptis ab eo confeſſionibus ad-
n. 86. 87. ducuntur. Ad colloquium Poſſiacenum non acceſſiſſe dicitur, ne auſteritate & fervore ſuo partibus noceret. Multa ex illius collo-
n. 91.ſqq. quii hiſtoria annotantur, inter alia de *Cardinale Lotharingo*, *Montlucio Valentiæ Epiſcopo*, *Eſpencæo*, *Bezæ*, aliisque, quorum & dotes & nævi memorantur, Reformatorum maxime, quibus omnibus callida hypocriſis imputatur, quod Auguſtanæ confeſſioni ſubſcripturos ſe eſſe ſimulaverint, excepto Artic. X; quanquam & hunc aliquando admiſſuros ſe eſſe dictitaſſent, dum Germanorum benevolentiam captare vellent.

Libro X ab anno 1558 ad 1570 de variationibus in Reformatione Anglicana agitur, circa articulum de præſentia in Sacramento Cœnæ. Improbatur arrogatus reluctanti Eliſabethæ Reginæ primatus Eccleſiæ, & Parlamentis jus decidendi de ſacris controverſiis. Utitur hic aliquatenus Autor D. *Burneti* teſtimoniis, & dogma de
n. 22. inamiſſibilitate gratiæ ab Anglis rejectum eſſe ſtatuit. Regreſſus inde ad res Gallicas, tumultus & rebelliones omnes Reformatis, non ut privatis & impetu agentibus, ſed ut proceribus & Eccleſiaſtis in Synodis decernentibus imputat multis argumentis, refutatque *Burne-*

Burnettum (cui magnam Gallicæ hiſtoriæ imperitiam objicit) & n.42.ſqq.
Jurium, ita ut ſpiritum violentiæ religioni reformatæ naturalem eſſe putet, exemplа ſævitiæ allegans, qua in Catholicos in Gallia n 49.
graſſati ſint; quæ tamen reticere ſe voluiſſe ait, niſi exules Galli querelis de Catholicorum rigore totam Europam implerent. Calvini mortem narrans, placidam fuiſſe non negat, neque tamen illum
divino judicio ſubtrahit, quod excitata hæreſis flamma, quam tan- 57.
ta illius cauſa effuſa ſanguinis copia extinguere nequiverit, promeritus fuerit. Renovatam iterum A. 1566 Helvetiorum confeſſionem, & tunc primum, ut putat, receptum de juſtitia imputativa
dogma ſugillat, cum aliis ejusdem articulis, maxime de S. cœna, 59.66.97.
in quo tamen ſinceros præ aliis Helvetios agnoſcit, quod figuratum
ſenſum ſatis aperte profiteantur. Polonos in confeſſionibus ſuis 68.
& unionis cum Lutheranis tractatibus confuſius egiſſe, & in erro- 69.
rem de ubiquitate delapſos eſſe arguit.

Liber XI cæteris prolixior, Albigenſium, Valdenſium, Viclefidarum, Huſſitarum & Fratrum, qui dicuntur, Bohemorum hiſtoriam haud vulgari modo exhibet, magnamque illuſtris ſcriptoris peritiam probat. Id vero hac digreſſione agit, ut Proteſtantibus adminiculum omne eripiat, quod ex iſtarum ſectarum conſenſu quærere aliquando voluerunt, (errore, ſi probari poteſt, facti, non doctrinæ.) Oſtendit autem, *Albigenſes* craſſiſſimis Manichæorũ erroribus, ex Oriente in Bulgariam barbarasq; illius tractus gentes, & inde in Occidentem & Gallias invectis deditos fuiſſe. Autores allegat contemporaneos, & qui nulla ratione ſuſpecti haberi poſſint, ex quibus deducit, Albigenſes duo principia ſtatuiſſe, conjugia improbaſſe, Sacramenta ſpreviſſe, aut infando modo adminiſtraſſe, & Chriſti incarnationem negaſſe; varia etiam nomina eorum refert, inter quæ uſitatiſſimum erat *Catharorum*, unde Germanicum Ketzer formatum eſt: puros enim ſe eſſe jactabant. *Valdenſes* ab illis quidem abominationibus abſolvit, & ab initio nihil 71.
in religione Catholica mutaſſe dicit, quam ut paupertatem promiſcuam & communionem bonorum, ut neceſſariam ad ſalutem requirerent; poſtea vero in alios etiam errores incidiſſe, difficulter detectos, quia pari cum Albigenſibus aſtu, cultum Catholicum per hypocriſin retinuiſſent, magnamque morum probitatem in ſpeciem

ſervas-

n.152. ſervaſſent; Donatiſmum etiam communem cum illis habuiſſe aſſeverat. *Vicleſi* perverſa dogmata, nec Proteſtantibus probata, ex
161. libro ejus qui *Dialogus* inſcribitur, recenſet. De *Huſſo* nota fere narrat, laudato Laroquio, nupero ex Gallis ſcriptore reformato. Negat Viclefum & Huſſum de S. cœna ſenſiſſe, quæ Reformati profitentur, uti nec Valdenſes; Albigenſes vero plane allegari non debere, cum Sacramentum cœnæ pro ludibrio habuerint. Huſſum ad
172. mortem usque Miſſas celebraſſe, ejusque propaginem fratres Bohemos fuiſſe, homines nempe plebejos, qui ſe poſt compoſitam cum Bohemis de communione ſub utraque litem, a proceribus & maxime a Rockezano ejusque ſectatoribus, qui Calixtini dicebantur, ſeparaverint. Irridet igitur Proteſtantes, qui ſectarios illos pro anteceſſoribus ſuis venditent, in hoc uno ſaltem concordantes, quod Pontificem Romanum ut AntiChriſtum diffamaverint. Addit explicationem vaticinii Apoſtolici I. Tim. IV, 1, idque ad Mani-
200. chæiſmum accommodat, quod Proteſtantes de Anti-Chriſto Romano interpretari ſolent.

Libro XII ex geſtis annorum 1571 ad 1579, & A. 1603 ad 1611, Reformatorum in Gallia variationes elicit, inde maxime, quod articulum de cœna ad exemplum Polonorum cum Lutheranis in concordiam, in Synodo Rupellæ anno 1571 præſide Beza habita, deducere voluerint, ſed Helvetiorum offenſas veriti ab inſtituto poſtea receſſerint: in quorum gratiam formulam de ſubſtantia, Rupellæ
10 11. licet probatam, anno ſequenti in Synodo Nemauſenſi denuo correxerint. Referuntur poſtmodum acta conventus Francofurtenſis
14. inter Reformatos A. 1577, procurante *Johanne Caſimiro* Principe Palatino, celebrati, in quo iterum cum Lutheranis conventionem ſtudioſe, ſed fruſtra quæſiverint. Inprimis improbat, quod A. 1578 mutandæ confeſſionis facultatem Synodico decreto quatuor Theologis, ſub *Vice-Comitis Turennii* directione detulerint. Taxat Bel-
9. garum literas ad Lutheranos A. 1579. datas, in quibus *Lutherum &*
22. *Melanchthonem* pro ſanctis patribus ſuis agnoverint, cum *Capitone*, *Bucero*, *Bullingero* & *Calvino*. Decretum quoque Charentonenſe in cenſuram vocat, quo A. 1631. Lutheranis communionem ſuam
27. obtulerint. Sequitur narratio de opinione ſingulari *Johannis Piſcatoris*, de juſtitia & ſatisfactione Chriſti. Profeſſor is celebris inter

inter ſuos *Herbornæ* fuit, quod eſt Naſſovicæ ditionis in Germania Cis-Rhenana oppidum, quanquam Autor id in fœderati Belgii provinciis ſitum eſſe putet. Piſcatoris autem ſententiam quatuor licet ſynodis Gallorum condemnatam, nihilominus unius *Petri Molinæi Sedanenſis* ſuaſu toleratam fuiſſe refert. Molinæo hinc magni n. 24.
inter Reformatos nominis Theologo, Jurii avo materno, dicam ſcribit, quod diſſimulandarum diſſenſionum magiſter fuerit, &
Lutheranos condemnari ob *ubiquitatis* dogma noluerit. Ejusdem 77.
autoritatem infra (Lib. XIV, n. 57.) indicat, qua Calvini & Gomari rigida dogmata Synodo Dordracenæ, epiſtola ad eam ſcripta, commendaverit.

Liber XIII. opponitur Proteſtantium ſententiæ de Anti-Chriſto, quam a Luthero poſt Auguſtanam confeſſionem in conventu Smalcaldico productam, & a Gallis in Synodo *Gapenſi* A. 1603 publice receptam fuiſſe tradit. Inſurgit maxime in librum D. Jurii *de implemento prophetiarum*, eique inter alios Grotium & Hammondū objicit, imo Jurium Jurio, quippe cui contradictiones non unas imputare ſolet. Anglum vero, *Joſephum Medum*, quem Jurius plerumque ita ſequitur, ut aliquando tamen ab eo diſcedat, acriter inſectatur, vanum maxime ejus de *Guſtavo Adolpho* Sueciæ Rege vaticinium 22. 32. 38.
& quæ de Turcis opinatus eſt, tum novos Prophetas, quos Jurius 41.
commendat, exagitans.

Libro XIV. prolixe agitur de ſententia Calvini & ſequacium, de neceſſitate peccati Adamitici, itemque de certitudine perſeverationis & inamiſſibilitate gratiæ, etiam in peccato mortali, & ut hæc omnia a Lutheranis & a *Jacobo Arminio* impugnata fuerint. Subjungitur narratio diſſidii *Arminiani*, in Belgio enati, & actorum Synodi *Dordracenæ*, itemque expoſitio doctrinæ Romano-Catholicæ 17. ſeqq.
& oppoſitarum ei opinionum cenſura. Proceſſus contra Arminia- 32.
nos principiis Proteſtantium contrarius eſſe dicitur, eosque illius
exemplo ad decreta conciliorum recipienda obligari. Notatur, 68.
a Reformatis Gallis decreta ſynodi, licet ad illam non venerint, &
tunc approbata, & nuper exules ex Gallia ad illa ſubſcribenda 74. 79.
adactos fuiſſe. Taxatur *Jurii*, ut & *Matthiæ Boccharti* mitior de
Arminianis & tolerando in iis Pelagianiſmo ſententia, & Jurius
Pelagianæ hæreſis manifeſte accuſatur. Iterum exprobratur Re- 83. 88.
91.

formatis Gallis *Charentonenſe* decretum A. 1631. ad demulcendos
n. 95. Lutheranos, & inani ſpe ex ſucceſſu belli Suecici, compoſitum. Maximum inde de inſtabilitate doctrinæ argumentum elicitur, quo ſi-
99. & ſqq. mul agnoſci aſſeritur, ſalvari homines in Eccleſia Romana. Sequi-
ad 112. tur relatio de concordia inter *Caſſellanos & Rintelenſes* A. 1661. pacta, & de opinione *Cameronis* de univerſalitate gratiæ ab *Amyraldo* & *Teſtardo* Salmurii defenſa, ſecuto magno inter Reformatos diſſidio: annotantur etiam, quæ Genevæ ea occaſione acta ſunt. De-
117. nique famigeratum Parlamenti Anglicani decretum A. 1678. publi-
119. catum, quod *Teſtificatio*, vulgo *Teſt*, vocatur, in examen venit. Ex
122. eo tamen mitius de Romana religione judicium colligitur; tum quod transſubſtantiationem ſolum, non autem præſentiam realem rejiciat; tum quod invocationem ſanctorum non ſimpliciter pro idololatrica habeat, ſed cum reſtrictione ad ritum Eccleſiæ Romanæ: ſubtiliter enim inde concludit Autor, agnoſci ab Anglis antiquitatis Eccleſiaſticæ peritis cultum illum, (ſive invocatio, ſive ſano ſenſu adoratio dicatur,) veteris Eccleſiæ moribus convenire; idem de Miſſa ſtatuit.

Libro XV. (ut Tomo I promiſerat,) ad capitalem de Eccleſiæ autoritate & infallibilitate articulum accedit Epiſcopus, & quibus poteſt ingenii atque eruditionis nervis ſtabilire eam & Eccleſiæ Romanæ vindicare contendit, ſpeciatim in *D. Jurii* Syſtema de Eccleſia argumentorum aciem inſtruens. Et hic quidem, ſi quæ ſingularia & diverſa ab aliis Proteſtantibus opinatus eſt, defendere ea noverit. Communis vero tam Lutheranorum quam Reformatorum doctrina de Eccleſia & miniſterio, notior eſt & dudum evidentius firmata, quam ut conſuetis ab adverſa parte objectionibus convella-
4. 7. 10. tur. Neque hic enarrari poſſunt, quæ noviter & ſpecioſe ab Autore proponuntur, & ex ipſa Auguſtana confeſſione & ejus apologia aliisque ſcriptis pro aſſerenda viſibilitate, itemque ex Gallicis
28. 29. 40. confeſſionibus adducuntur. Cum vero *Johannes Claudius* difficultates iſtas erudite & acute removere conatus ſit, nihil omittit Epiſcopus, quo reſponſa ejus refellat. Negat inter alia, quod Lutheri tempore magna hominum & doctorum pars ſententiam de Eccle-
46. ſia inviſibili in mente habuerit; quod noſtrates ex ſubito tot nationum in Lutheri doctrinam conſenſu concludere ſolent. Originem

hujus opinionis Socinianis tribuit, propagationem *Marco Antonio de Dominis*, dein *Calixto*, & in Gallia Eccleſiaſtæ Salmurienſi *D'Huiſſeau*, (cujus tamen liber A. 1670 publicatus ſolenniter a Reformatis condemnatus ſit) nuperrime vero a *Pajonio*. Tranſitur inde ad refuta- 52.
tionem Jurii, *Pajonium* hactenus ſectantis. Notatur ejus diverſum 52.
& ſecum pugnans de Socinianorum cœtu judicium, & multa argu- 53. & 79.
untur ex conceſſione ejus, quod in Eccleſia Romana ſalus acquiri poſſit. Rejiciuntur quæ de excommunicationibus ſtatuit; eique 54. ſeqq.
imputatur, quod contra ſuæ Eccleſiæ decreta *Independentiſmum* ſta- 66.
biliat, & temerario auſu adverſus omnium ſeculorum doctrinam 68.
novum illud Eccleſiæ ſyſtema produxerit. Speciatim reſpondetur ad interpretationes Symboli Apoſtolici in articulo de Eccleſia, & 76. ſeqq.
quæ ex hiſtoria ſchiſmatis Iſraelitici & Apoſtolicorum temporum argumentatus eſt. Eliminatur diſtinctio errorum in fundamentales & non-fundamentales, oppoſita promiſſione Chriſti de perpe- 83. 84.
tua præſentia ſua, qua omnes errores evitari poſſe ſtatuuntur. Eccleſiæ aſſeritur judicium de controverſiis fidei, ex ipſius Jurii traditis.
Pro principio habetur, Eccleſiam ſemper credidiſſe, quod ſemel credi- 87. ſeqq.
dit. Adſtruitur conciliorum infallibilitas, & Angli ſcriptoris *Bulli*, Reformati licet, cujus librum in Actis A. 1688. menſe Decembri 90.
pag. 647. recenſuimus, teſtimonium de concilio Nicæno, cum ma- 103
gno ejus elogio, votoque converſionis adducitur. Inſultatur Ju- 110.
rio, quod dicere auſus ſit, de veritate aliquando pacis cauſa remittendum eſſe. Principium fidei ex ſcripturis a Proteſtantibus ipſis deſeri putatur, cum fidei capita abſque ejus lectione & diſtincta notitia, 112.
ex prædicatione & catecheſi diſci poſſe concedunt, nec plebem alio modo inſtruere poſſunt. Ex his aliisq; facile cognoſcitur, omnia tandem ad autoritatē Eccleſiæ Romanæ, & ex ea unice, ut putant, dependentis miſſionis & ordinationis Epiſcoporum & Paſtorum reduci. Unum ſaltem locum adſcribemus, in quo Autor ipſam Eccleſiam intro- 120.
ducit, his directis verbis populos Chriſtianos alloquentem: *Vos quidem populus quidam, cœtus & ſocietas eſtis, ſed Chriſtus Rex veſter nullum a vobis jus & poteſtatem, ſed eam ab altiori loco accepit. Non magis vobis licet miniſtros conſtituere, quam principatum Chriſto ex veſtro deferre arbitrio. Ut ipſe, ita & miniſtri ejus veſtrique paſtores, altiorem habent ortum. Regnum ejus non eſt de hoc mundo, nec cum regnis mun-*

di comparari a vobis debet. Uno verbo: natura vobis nihil dat, quod cum Christo & regno ejus commune sit; neque aliud jus vobis est, quam quod in legibus & consuetudinibus immemorialibus societatis vestræ deprehenditis. Hæ autem jam inde ab Apostolico tempore tales fuerunt, ut, pastores qui sunt, alios constituant. Vos eligite, nos confirmabimus, *dicunt Apostoli*, Act. VI, 6, 7. *& Paulus a Christo vocatus alios constituit antistites* Tit. I, 5. *Blandiuntur vobis, qui dicunt, consensum vestrum necessario requiri, nec ipsi credunt, quod vobis persuadere volunt, cum pro veris pastoribus habeant, qui in Anglia absque ullo populi interventu constituuntur. Exemplum Matthiæ extra ordinem divinæ sorte electi, ad sequelam trahi non potest, neque omnia populo permissa in eo fuere. Præsedit Petrus, pastor a Christo constitutus, neque per electionem, sed declaratione ex cœlo Matthias ad Apostolatum pervenit. In omnibus aliis casibus autoritas constituendi pastores ad constitutos pertinet. Potestatis illius cœlitus delatæ character sensibilis est manuum impositio, Ordini Ecclesiastico reservata. Ita succedunt sibi pastores: Christus qui primos stabilivit, ad futurum se illis promisit, ad quos ipsi translaturi essent potestatem suam; neque vobis Pastores obvenire possunt, quam in hac successione, quæ non magis deficere censeri debet, quam Ecclesia ipsa, & prædicatio verbi, atque usus Sacramentorum.* Ita ex ore Episcopi loquitur Ecclesia, Romana nimirum, neque ita loquitur solum, sed hæc effata omnibus suis Regumque sibi servientium viribus, & cum libet & potest, ferro & igne tuetur. Restat quæstio, an eodem modo loquatur universalis Ecclesia Christi. Protestantium Ecclesiæ recte sibi jus vindicant, pastores sibi deligendi. Non negant, ministerium quoad essentiam & vim suam a Christo ejusque æterna veritate dependere, sed illius functiones, expresso vel tacito consensu cœtuum Ecclesiasticorum, certis personis deferendi potestatem invictis argumentis demonstrarunt. Tanto igitur nixu, nec olim aliud quæsitum est ex parte Cleri Romani, nec hodie tot novis argutiis aliud quæri apparet, quam ut populus Christi in servitutem paucorum reducatur, qui vocis Christi, (quam oves ejus noverunt,) fixam certamque regulam sequi nolint, sed solo characteris sui axiomate freti credenda & facienda imperent. Hoc si divini esset instituti, & revelatum esset irrefragabiliter, neq; habuisset orbis Christianus, quod de hæresibus tantopere quereretur, neque

neque hæ ab aliis quam plebejis autoribus profectæ essent. Sed omnium, proh dolor! temporum experientia testatur, Arianorum maxime seculum, & Græcum schisma, & quicquid de Romanis lamentamur abusibus, non ab aliis magis, quam ab ipsis illis charactere & chrismate omnibusq; ceremoniis insignitis Episcopis & Sacerdotibus, nec singulis modo, sed & magno numero congregatis, quotiescunq; vel autoritatem vel opinionem humanã veritati & simplicitati Scripturæ prætulerunt, in errores inductas, imo decretorum & censurarum vi compulsas esse multas animarum myriades, totasque gentes & nationes. Pro magno igitur Dei beneficio habebunt, quotquot pie sapiunt Protestantium cœtus, quod majores sui ab ista persuasione divinitus liberati, ministeria sacra sibi constituerunt & ad posteros transmiserunt, per quæ non hominum arbitrio, aut quacunque consuetudinis & successionis allegatione, sed ex puris immotisque principiis conservatæ per divinam providentiam in Scriptura veritatis, & accedente, ubi aderat, certæ, universalis & uniformis traditionis adminiculo, fides Christi, quæ ad salutem sufficit, docetur. Reliqua hujus libri XV. meletemata hypothesibus illis superstructa sunt, quarum capita præcipua hucusque recensuimus. Speciatim traditur Argentoratensis civitatis mutatio ex Zingliana in Lutheranam. n. 124. Ecclesiæ Romanæ constans & accurata decisionum in controversiis ratio extollitur, allato *Berengarii* exemplo. *Transsubstantiationis* vocabulum in concilio Lateranensi A. 1215 introductum, 129. seqq. sicut homousii, non fidem, sed formulam novam aptamque enunciandæ antiquæ veritatis continere dicitur. Idem de 136. *Constantiensis* concilii placitis circa communionem sub una jactatur. Sic etiam concilii Tridentini scita in aliis articulis longa serie enumeratis defenduntur, excusata laxitate & ambiguitate. 139. Quæstio 142. de infallibilitate Papæ, ejusque supra concilium autoritate, pro tali 165. habetur, quæ in utramvis partem salva fide definiri possit. In epilogo Protestantes, (qui hic & passim fratres vocantur,) maxime vero Lutherani, ad conciliationem cum Ecclesia Romana invitantur. 506. Subjungitur additio ad Lib. XIV. magni, ut inscribitur, momenti, de scriptis *D. Jurii*, & *Danielis Severini Sculteti* Hamburgensis, quibus de conciliatione Protestantium inter se contenderunt. Urgetur hic maxime dogma de necessitate absoluta humanarum a-

ctionum, & quæ ex illa sequuntur, quod Jurius Luthero tribuit; quasi hæc imputatio non innumeris vicibus refutata, & Lutheri orthodoxa & constans sententia ex ejus scriptis ostensa fuerit. Notatur hic etiam *D. Joh. Gerhardus*, jam melius Autori cognitus, quia tertium ei locum inter Lutheranismi columina assignat. Post ista & alia, propositum de conciliandis Protestantibus, ut inane & impossibile traducitur. Altera additiuncula ex *Abrahami Sculteti* Annalibus subnectitur ad Lib. XI, particula nempe colloquii A. 1530 a Bucero & Oecolampadio cum Valdensium pastoribus quibusdam habiti.

HISTOIRE CRITIQUE DU TEXTE DU N. T.

id est:

Historia Critica textus Novi Testamenti; authore *Richardo Simone* Presbytero.

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1689, in 4.

PArti primæ excerptorum ex hoc libro proximo mense Februario pag. 133 ad Acta relatæ, alteram nunc eodem filo pertextam addere juvat.

Cap. XX. Absoluta nimirum recensione librorum N. T. aggreditur Author duplicem objectionem Judæorum Gentiliumque philosophorum, qui aut ignorantiæ, aut malitiæ dolosæ postularunt scriptores N. T. eo quod ex V. T. allegarint loca, quæ aut aliter illic legantur, aut, si ea iisdem conceptis verbis ibi extent, in alienum ab authoris mente sensum detorserint. Ad ἔγκλημα prius respondet Simon, Apostolis uti licuisse septuagintavirali versione a Judæis olim concinnata, & ab omnibus pene gentibus intellecta, utut ab Ebræo textu longiuscule haud raro recedente, postquam Ebræa biblia ne ab ipsis quidem Judæis illius ævi absque interprete intelligi possent. Cum vero Hieronymus statuat, Apostolos quandoque (speciatim, ubi dicta *Jerem.* XXXI, 15. *Hos.* XI, 1. *Zach.* XII, 10. citant,) Ebræum codicem pressius, quam interpretes Græcos secutos esse; nodos hos Simon solvit, aut si mavis, secat, dum septuaginta senes loca illa V. T. eodem plane modo vertisse author est, prout hodie in Evan-

in Evangeliis habentur, vertente vero tempore variis Glossematibus corruptos eam illic locorum induisse faciem, quam etiamnum obtinent. Adeoque si nova editio τῶν ὁ a Simone accuranda esset, lectionem eorum primævam ex N. T. restitutum ab eo iri patet.

Ad alteram objectionem regerit, Judæos non debere vitio ver- Cap. XXI. tere Apostolis, quod more inter Rabbinos recepto על דרך דרש XXII. *sensu mystico* (quin sæpiuscule per meram *allusionem* paronomasticam,) Messiæ adplicuerint veteris Instrumenti vaticinia, quæ literali sensu de eo non agant, in πατροπαραδόσει tamen Messiæ, (quicunque is tandem siet,) adplicari pridem sueverint. Ex hac vero sola traditione avita allegationes id genus Apostolicas, (per se nihil probaturas,) probandi vim ac robur nanciscì. Hujus commatis esse palmarium Esaiæ dictum de Emanuele nascituro, qui literali sensu prophetæ filius, mystico Messias sit; nec non illud *cap. XI. v. 1.* ex quo *Nazareni* nomen illustrarit Matthæus cap. II. v. ult. non aliam ob caussam, quam quia in ejus lingua paronomastica similitudo inter vocem נצר *flos* & נצרת *Nazareth* intercedat. Hoc modo sæpissime se ad silentium redegisse perhibet Judæos, cum ex ipsis quæsierit, utrum mysticum illum argumentandi processum, Apostolis non magis, quam veteribus Rabbinis in Talmude, Sohar, Targumim & Medraschim frequentatum, improbare, ac hac ratione in Sadducæorum aut Karræorum castra transire vellent?

Hinc refutare videri cupit *Grotium*, *Spinosam*, & *Theologos* C. XXIII. illos *Hollandiæ* (vel, qui horum nomine latere creditur, *Johannem* XXIV. XXV. *Clericum*,) qui *omnem Scripturam* collective sumtam θεόπνευστον dicendam negaverant. Negat nihilominus ipsemet, præter res verba quoque a Spiritu Sancto authoribus N. T. suggesta fuisse. Enarrat historiam acerrimarum litium, quæ superiori seculo Lovanienses ac Duacenses Theologos ex una parte, ex altera Lovanienses Jesuitas exercuerunt, horumque thesin, qua *verbalem inspirationem* impugnarunt, magno conamine defendit; nihil tamen pro ea urget singulare, nisi quod apud *Cornelium a Lapide* comm. in II. Tim. III, 16 (ad quem etiam *Simon* provocat,) Gallicæ linguæ imperiti legere poterunt.

Stylum Evangelistarum & Apostolorum, cumprimis Pauli, C. XXVI. *humilem, salebrosum, difficilem intellectu, Ebraismis ac barbarismis refertum*

fertum vocat cum *Origene*, *Hieronymo*, *Chryſoſtomo*, *Toleto*, *Gagnæo*, *Caſtalione*, *Enjedino*, quorum teſtimonia in vulgus nota ſunt. Ignotius eſt judicium Scholiaſtæ Græci in IV Evang. (in bibliotheca Colbertina ſub n. 2254 extantis) de Johannis ſtylo ac Græcæ linguæ imperitia: Οὗτος ὁ εὐαγγελιστὴς πατρόθεν μὲν ἦν ἤτοι κώμης εὐτελοῦς ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας, πατρὸς δὲ ἁλιέως καὶ πένητος· παιδείας δὲ τῆς ἔξωθεν ἀδοτῶν μετῆν. ὅτιος ὁ ἁλιεὺς καὶ ἰδιώτης ἰδιωτείαν τὴν ἐσχάτην· ὁ γράμματα μὴ εἰδώς, &c.

C. XXVII. XXVIII. *Linguam Helleniſticam* tuetur contra Salmaſium & Crojum, monet tamen, meram λογομαχίαν de hoc argumento agitari. Neque enim proprie *linguam* aut *dialectum* dici poſſe loquendi ac ſcribendi genus, cujus verba ſingula Græca ſint, phraſeologia ſola ſit Ebræa, h. e. Ebraiſmis ſcateat.' *Linguam* ergo *Helleniſticam*, (quam *Græcum Synagogæ idioma* vocari mallet,) ita ſe habere ad Græcam linguam, uti *Hiſpanica* lingua, qua Judæi bibliorum & liturgiarum verſionem Hiſpanicam Ferrariæ & Conſtantinopoli evulgarunt, ſe habet ad linguam Hiſpanicam, qua Chriſtiani Hiſpaniarum incolæ utuntur.

C. XXIX. Ultimam libri partem occupat non perfunctoria *de MSCtis N. T.* tractatio. Præmittitur recenſio authorum, qui varias codicum lectiones congeſſere; e quibus Amelottus (Gallicus N. T. interpres) eſt, quem, cum tot *venerandis ac auguſtis MSCtis* ſe uſum glorietur, vanitatis, impoſturæ ac ignorantiæ non vulgaris haud illepidis ſalibus inſimulat. Conſentit tamen eidem, codices Græcos, ad quos *Ximenius*, *Stephanus*, *Eraſmus*, *Beza*, typis impreſſas editiones ſuas adornarunt, *vulgares* aut *vulgatos* dici poſſe, ut diſtinguantur ab aliis antiquioribus nondum vulgatis, ad quos olim Vulgata Latina confecta fuerit. Juxta regulam autem *Ambroſiaſtri* ſive *Hilarii* Diaconi Romani *Comm. in Rom. V. 14.* judicium ferendum eſſe, utrum Græci vulgati, an Græci alii cum Latina verſione exactius conſpirantes, hoc illove caſu majorem fidem mereantur. *Hoc* (inquit ille,) *verum arbitror, quando & ratio & hiſtoria & auctoritas obſervatur.* Negat vero Noſter, hanc codicum Græcorum diſcordiam, concordiæ inter Græcos Latinosque in Florentino Concilio initæ imputandam. Scripſerat nimirum Eraſmus, codicem Græcum Anglicanum, in quo *verſum 7. Ep. I. Joh. c. V.* repererat, *ad Latinorum codices fuiſſe caſtigatum. Poſteaquam enim* (inquit) *Græci concordiam inierunt cum eccleſia Romana, ſtuduerunt & hac in parte cum Romanis conſentire.* Hoc probatu impoſſibile eſſe, cenſet Simon. Quin in contrarium urget, quod loca, quæ a Græcis Latinizantibus correcta feruntur, nihil ad controverſias faciant, quæ inter utramque eccleſiam Florentiæ utcunque compoſitæ aut ſopitæ fuerint; itemque, quod plerique ex iis, qui Florentinis decretis Florentiæ ſubſcripſerant, Conſtantinopolin reverſi, omnia illa acta ſolenni proteſtatione reſciderint; tantum abeſt, ut in Latinorum gratiam biblia ſua corruperint. Neque concedit Scholaſticorum quibusdam, Latinam Vulgatam ſemper præferendam Græco textui, *ideo quod Græci ſchiſmatici codices ſuos corruperint, veritas vero apud Romano-Catholicos illibata ſuperſit.* Obſervat potius, ſæpiſſime, ſed ſumma injuria, bibliorum corruptorum actionem intentatam hæreticis; quemadmodum multis creditum fuerit, Arianos *1. Epiſt. Joh. V. 7.* criticam manum intuliſſe, ac τὸ *quia Deus Spiritus eſt* ex *Joh. III, 6.* eraſiſſe; vocem ἅγιον Macedonianorum fraude *Joh. VII. 39.* inſertam; Neſtorianos denique *1. Joh. IV, 3.* pro πᾶν πνεῦμα, ὃ λύει τὸν Ἰησοῦν, ſuppoſuiſſe iſthæc: πᾶν πνεῦμα, ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν. Oſtendere vero ſatagit, quomodo imaginariæ illæ ſingulorum locorum corruptelæ ex orthodoxorum ſcholiis, quæ ex margine in textum irrepſerint, naſci potuerint.

Cap. XXX. XXXI. *Vetuſtiora N. T. exempla MSCta*, quotquot in Occidentali noſtro orbe extant, aut pleraque ſaltem, a Latinis Græcæ linguæ ſtudioſis in uſum ſuum olim deſcripta eſſe, opinatur; cum Bibliorum editiones, quæ typorum beneficio in omnium manibus verſantur, ad codices Græcos, ab ipſismet Græcis in eccleſiæ ſuæ uſum exaratos, exactæ ac expreſſæ ſint. Illa inter eminet famoſiſſimum illud exemplar, *Cantabrigienſi* Academiæ a Theodoro Beza donatum, quatuor Evangelia atque Apoſtolorum Acta complexum. Hujus altera pars eſſe putatur æque celebris ille Epiſtolarum Paulinarum codex, Bezæ quondam nomine *codicis Claromontani* frequenter allegatus, nunc in *bibliotheca Regis Galliæ* repoſitus, cui plane gemellus in *bibliotheca Benedictinorum* Abbatiæ Sangermanianæ viſitur. Tergemini hi codices *Græci* verſionem Latinam veterem ſive Ante-Hieronymianam adjunctam habent, quod (Simone judice) argumento eſt,

to est, non ex Græcia eos allatos, sed a Latinæ communionis hominibus descriptos fuisse. Hos enim, ut eo facilius, quotiescunque opus esset, ad fontes recurrere possent, exemplaribus *Græco-Latinis* uti consueviſſe. Vero autem simile non videri, Græcos versionem Latinam, quam non intelligebant, descripturos fuisse. Porro ab eadem manu & Græca & Latina profecta esse, ex simillimis literarum Græcarum ac Latinarum ductibus patere ait. Latinas quippe literas in his MSCtis minus recedere a forma literarum apud Græcos usitatarum. Unciales enim Latinas magis quadratas, Græcas oblongiores ac graciliores esse solere. Accedit, quod in duobus illis Paulinarum epistolarum MSCtis, *epistola ad Hebræos* non in ipsam Paulinarum syllogen aut catalogum relata, sed in calcem voluminis post catalogum rejecta deprehendatur. Hoc non alia de caussa contigisse, quam quod Latinæ ecclesiæ & *Paulinam* & *Canonicam* eam esse negarint, cum utrumque Græci universi affirmarent. (Confer excerpta nostra ex Cap. XVI.) Nec de nihilo est, quod tanta sphalmatum copia, quantam in his libris observasse se testatur Simon, arguere videatur, eos non Græcorum, sed Latinorum Græcæ literaturæ parum peritorum opus esse. Rationem etiam reddit Author stupendæ multitudinis lectionum variarum, quibus hi codices a vulgatis Græcis dissentiunt. In caussa nempe fuisse effrenem illam orthodoxorum nonnullorum Hieronymo antiquiorum licentiam, quâ (ipso *Hieronymo* teste) Evangelistam ex Evangelista, Epistolam ex Epistola interpolarunt, verba scriptorum sacrorum alio subinde ordine collocarunt, supplementis auxerunt, synonymis clarioribus explanarunt, aut in compendium redegerunt; id quod satis constat vel ex illa variarum lectionum farragine, quam specimins loco ex Evangelistis & Epistola ad Romanos excerpsit Author. Caverunt tamen utplurimum, ne genuino sensui glossematis suis vim inferrent. Nihilominus quandoque nulli sunt veriti, historias ex Apocryphis γνησίω Evangelio infarcire, quemadmodum Lucæ VI. 5. post vocem σαββάτῳ, in Cantabrigiensi MSCto hæc leguntur: Τῇ αὐτῃ ἡμέρᾳ θεασάμενός τινα ἐργαζόμενον τῷ σαββάτῳ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε, εἰ μὲν οἶδας τί ποιεῖς, μακάριος· εἰ δὲ εἰ μὴ οἶδας, ἐπικατάρατος καὶ ὑπερβάτης εἶ τοῦ νόμου.

C. XXXII. Affert post hæc *variantes lectiones* aliorum quoque codicum *MSCto-*

MSCtorum, præsertim *Colbertinorum*, & utplurimum, quid de unaquaque sentiat, non dissimulat. Sic e.c. arbitratur, *Matth. V*, 22. vocem εἰκῇ genuinam, adeoque *& sine caussa* Vulgatæ Latinæ restituenda esse; orationis dominicæ epilogum *Matth. VI*, 13. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, non Christum aut Matthæum habere authores, sed ex liturgia ecclesiæ Græcæ plerisque Matthæi codicibus insertum fuisse; denique (ut cætera taceamus,) *Matth. XXVII*, 9. pro ἰερεμίου omnino legi oportere ζαχαρίου, uti reapse legatur in codice Colbertino 2467. Facili enim negotio hæc confundi potuisse invicem, cum illud ΙΡΙΟΥ, hoc ΖΡΙΟΥ, per abbreviaturam in antiquis libris scriptum fuerit.

Postremo ubi de *accentibus*, & *interstitiis vocum*, de στίχοις, (*versibus*,) ῥήμασι, (*dictis*,) περικοπαῖς, (*sectionibus*,) κεφαλαίοις seu Τίτλοις, (*capitibus*,) ἀναγνώσμασι, (*sectionibus*.) critices sacræ studiosis non ignota in medium attulisset, finem imponit *libro* huic *primo*. Nos de eo desinimus plura. Nulli interim dubitamus, quin philologiæ sanctioris cupidi valde desideraturi sint, ut publici juris propediem fiant *secundus tertiusque* Historiæ hujus libri, quorum illum *p. 188. 211. 335. 367. 383. 392.* hunc *p. 327.* edere spopondit Author. Ex his locis lectores curiosi argumentum illorum librorum quadantenus, si libuerit, colligere poterunt. C. XXXIII.

CONTINUATIO EPISTOLARUM, DATARUM ad longe Celeberrimam Regiam Societatem Londinensem ab Antonio de Leeuwenhoek, ejusdem Societatis Membro.

Lugduni Batavorum, apud Cornel. Boutestein, 1689 in 4.

EPistolarum ab Autore industrio ad Illustrem Societatem Anglicanam exaratarum tres hactenus idiomate Latino prodierunt partes, quarum postquam primam *A. 1685. mense Novembri*, secundam vero in *Supplementis Sect. 2.* recensitas dedimus, operæ erit pretium e tertia nunc parte, quam Continuatio præsens *octo* ex *epistolis* compaginata exhibet, potiora nobis visa excerpere. *Ep. I.* texturam dentium evolvit in elephante, sue, homine, bove & equo, e tu- pag. 1.

bulis exilibus, ex intima eorum parte cava nervis, ſanguiferis aliisque vaſis oppleta initium petentibus, ac ad circumferentiam usque deſinentibus, coagmentatam. Oſſei vero hi tubuli, quorum fines forſan in mollia vaſcula per gingivam ſeſe diſpergentia denuo mutentur, ſi a craſſa quadam deſtruantur materia, odontalgiam oppido excitari docet, in quantum interiora cavitatis vaſcula e veſtigio
pag. 13. dilatata ſeſe invicem maxime comprimant. *Ep. II.* bina ſcrutatur ſemina, Meſpili videlicet & Coffi: in illis, vulgo lapillis dictis, nunquam quidem recentem plantam perfectam, ob medullam ſive nucleum imperfectum, bene tamen globulos farinaceæ paucæ ſubſtantiæ ibi deprehenſæ inter ſe counitos & ex ſe invicem prodeuntes apparuiſſe indigitans; in his vero, vulgo fabis Coffi denominatis, tum primordium ipſius plantæ, e tribus diſtinctis foliis ac parte in truncum & radicem abitura compoſitum, tum reliquum ſeminis non tam e materia farinacea, quam e particulis ſpongioſis ſive ramoſis, quarum cavernulas relictas multis in locis oleum occupet, contextum delineans, ſimulque ſitum folia primordii hujus plantæ aliquando obducentem, veluti multo propius cum floribus convenientem, adumbrans.
28. *Ep. III.* variorum ſeminum anatomen, figuris tantum non ubique adpoſitis, edocet, in quorum aliis v. g. ſemine tritici, ſecalis, hordei, avenæ, fagopyri, milii, canariæ, acetoſæ, mannæ & chærefolii, recens planta in farinacea collocatur ſubſtantia, in aliis autem e. g. ſemine raphani, napi, braſſicæ Cypricæ, Italicæ, rubræ itidem & albæ, raphani Hiſpanici, napæ, trifolii pratenſis, ſinapi, cannabis, cochleariæ, naſturtii, trifolii odorati, malvæ Bohemicæ ac erucæ, plantæ ſolummodo folia ac pars in radicem & truncum ceſſura absque ulla materia farinacea occurrunt. Semen vero betæ rubræ pro unico & ſimplici vulgo habitum, ſeminis involucrum eſſe, in quo 2, 3, 4. aut 5. diſtincta ſemina hæreant incluſa, animadvertitur.
42. *Ep. IV.* mutationes circa bombycum ova pariter atque bombyces ipſos inibi adhuc deliteſcentes temporibus diverſis annotatas commemorat, alia inter a bombycibus ova mordendo diffringi auxilio humidæ ſubſtantiæ, quam e corpuſculo eructent, obſervans.
57. *Ep. V.* quo curculionum (animalculorum frumentum comedentium) generationem univocam ſtabiliat, plures tradit Obſervationes figuris a nobis huc transſcriptis partem illuſtra-

TAB. III. ad A. 1689. pag. 173.

luſtratas, e quibus ſemen curculionis virile incredibili viventium animalculorum numero turgere, curculionem maſculum cum fœmella coire, hanc ova parere eaque intra grana frumenti roſtro perforata deponere, ex ovis iſtis vermes prodire, hosque demum vermes in curculiones permutari, omnino pateſcit. Scilicet in *Tab. III. Fig. 1.* curculionem naturali magnitudine præditum exhibet. TAB. III. *Fig. 2.* vero mediante microſcopio roſtrum curculionis delineat, ut inſtrumenta, quibus frumentum cum alimenti recipiendi, tum ovorum deponendorum gratia perterebratur a curculionibus, conſpiciantur, ubi BCDE roſtrum curculionis repræſentatur, quod alias tamen non adeo rectum, uti hic orificii D cum forficibus luſtrandi ergo depictum, ſed incurvatum potius decurrit, prout BID indicatur; EGH duo ſunt cornua; ABF capitis exiſtit pars, in qua B rotundi annotantur globuli, oculorum alterum juxta Autorem conſtituentes, qui microſcopii ope ita apparuere, ac ſi oculo nudo exilia admodum corallia nigra in ordine concinno juxta ſe invicem poſita deprehenderentur. *Fig. 3.* thecam ſive membri virilis vaginam ſiſtit duram, ſubrubram ac pellucidam, parumque incurvatam, e qua membrum virile molle alias ac flexile intra L M prodire aſſolet. *Fig. 4.* tam OPS eandem membri virilis vaginam, quam PQR ipſum membrum virile, cui arcte unitur, oſtendit. *Fig. 5.* ABD corpus, & BCD caput indicat vermiculi non niſi magnitudinē unius arenulæ adæquantis, recenter ex ovo curculionis excluſi. *Fig. 6.* EFG unum ovorum depingit, quæ lateribus vitri curculiones ſine frumenti granis aliave materia aſſervantis apparuerunt affixa. *Fig. 7.* HIKL caput, & KLH corpus deſignat alterius vermiculi ex alio ovo conſimili prodeuntis, in quantum poſt vehementem motum parum quieſcens totum corpus in ſeſe contraxit; quatenus vero vermiculus ejusmodi corpus ſuum in longitudinem explicuit, *Fig. 8.* MNOP indicatur. *Ep. VI.* in formicarum ovis perquam exilibus haud formicas perfectas, ſed vermes in formicas poſtmodum transformandos repetiri commonſtrat, qui vermes pullorum inſtar ut hyeme ſuſtententur, tanquam ineptiſſimi, qui ipſimet victum quærant, formicas adeo ſedulas æſtate in cibo ad nidos deferendo obſervari, ipſis interim formicis per totam hyemem, præſertim cum intenſum frigus urget, absque ullo alimento ulloque motu ſub terra pag. 76.

degentibus; neq; formicas mordere, ſed aculeo in poſteriori corporis parte collocato pungere, ſimulq; laticem acrem per foſſulam hinc inde aculeo inſculptam emittere, vehementiſſimum in nobis dolorem excitantem. *Ep. VII.* primum animalcula in ſuccino & aqua, nec
pag. 91. non vermes e carne cujusdã materiæ propullulantes contemplatur, quos ultimos revera ovorum a muſca ibi depoſitorũ progeniem extitiſſe inde evidenter evincit, quod vermes hi in veras degenerarint muſcas, a quib9 rurſus ovula ſimiles vermes temporis ſucceſſu ſuppeditantia, excluſa fuerint; animadverſione quippe dignum circa muſcarum generationẽ videri, quod muſcarius vermis ſive acarus, in cujus inteſtinis chyli quoq; motum dignoſcere microſcopii auxilio valuit Autor, quinq; ſaltem dierum ſpatio ad perfectam magnitudinem evehatur. Hinc in urticas & millepedas (rectius erucas) Indicas inquirit, quomodo utræque ingentem corpori noſtro dolorem cum extumeſcentia ſociatum inferre poſſint, ibi quidem aculeos partim rigidos & excavatos humorem acrem globulorum ſpecie exſtillantes, hic vero duos forcipes ſive preſſores humorem pariter noxium ſimul emittentes reſpiciens, nitidisque figuris exprimens, e quibus duas ſolummodo quoad millepedas Indicas transferre huc liceat. *Fig. 9.* videlicet GHIKLM Millepedam ſive Erucam Indicam magnã monſtrat, cujus duo forcipes ſive aculei IK notantur. *Fig. 10.* vero ABCDEF magnam ope microſcopii declarat partem forcipis ſive preſſoris, a millepeda minori parvum ſaltem digitum circiter longa abrepti, in ſpecie C forcipis foſſulam ſive foraminulum, e quo noxius inter lædendum deducitur humor, ſignificat. Tandem
113. *Ep. IX.* Cocheniliam & Corticem Peruvianum perveſtigans, Cocheniliam primo pro fructu arboris multa includente ſemina reputatam, partem poſtea internam poſteriorem animalculi cujusdam e vermiculo pariter prodeuntis eſſe, cujus caput, ungulæ, ſcuta, & tota anterior corporis pars ſint abjecta, detegit; in cortice autem Peruviano ſive chinæ chinæ inter alia transverſim diſſecto, magnam copiam exilium vaſorum, quæ lucidam oleoſam materiam contineant, cum reliqua ejus textura recenſet.

COMPENDIO DELLE VITE DE I RE' DI Napoli, con li Ritratti al naturale &c.

ſive Compen-

Compendium Vitarum Regum Neapolitanorum, una cum ipſorum imaginibus ad vivum expreſſis, colligente Antonio Bulifon.

Neapoli, ſumtibus Autoris, 1688. in 12.

ELegantuli hujus libelli (quem celeberrimi *Magliabechii* liberalitati debemus,) editor Bulifonus, jam pridem in exponendis rebus Neapolitanis verſatus, utpote qui regni iſtius antiquitates, ut ipſe in præfatione teſtatur, multorum jam librorum publicatione illuſtrare ſategit; indigenis æque ac exteris gratam ſe operam præſiturum eſſe perſuaſum habuit, ſi hiſtoriam vitasque ſingulorum, qui regni illius habenas moderati ſunt, in compendium redigeret, ipſorumque iconiſmis adornaret, non oculos minus lectorum oblectantibus, quam memoriam ſimul quadantenus juvantibus. Et imagines quidem quod attinet, magno eas a ſe ſtudio e melioribus archetypis, ad vivum expreſſis, deſumtas atque collectas prædicat: ipſas vero vitarum deſcriptiones maximam partem ex Compendio *Scipionis Mazzellæ* deſumptas eſſe fatetur, de quibus adeo, cum novi nihil contineant, hiſtoriasq; præterea in breviſſimam modo redactas epitomen recenſeant, plura hic verba facere non erit opus. Ut vero nitidius adhuc evaderet opuſculum, ſingulis Vitis ſingula ſubjecit epigrammata Italica, octonis verſibus conſtantia, præcipuaque cujuslibet Regis geſta ſuccincte & uno quaſi obtutu exprimentia; qua in re methodum a *Paulo Jovio* in Elogiis ſuis adhibitam imitari ſe quodammodo voluiſſe ait: tametſi eatenus ab iſto diſcrepet, quod Jovius epigrammata a variis viris eruditis compoſita undiquaque congeſſerit; hoc in libro vero expreſſa unum eundemque agnoſcant autorem; quem utut noſter nominare ſuperſedeat, e meliorum tamen ſcriptorum, quos quidem nunc Neapolis alat, numero eſſe laudat. Cum vero Regnum hoc & olim multoties, & nunc imprimis per Proreges fere adminiſtrari ſueverit, horum quoque notitiam aliqualem lectori ſubminiſtrare ſimul, a propoſito nequaquam alienum fore duxit. Hinc poſt Regum recenſionem ſubnectit Catalogum ſingulorum Capitaneorum Generalium & Proregum, inde a Beliſarii temporibus, utpote qui poſt occupatam anno 538 Neapolin, ſub Juſtiniano eidem aliquandiu

diu præfuiſſe legitur, usque ad *Gaſparum de Haro e Guſman*, cujus etiam effigies una ſiſtitur & geſta præcipua prædicantur, quomodo nempe Rempublicam a graſſante paſſim latronum peſte liberaverit, armorum noxiorum geſtationem in civitate vetuerit, monetam ſuæ reſtituerit bonitati, denique populum magnificis demulcere ſpectaculis, ejusque favorem & obſequium conſervare ſciverit. Nec omittit indicare, quomodo huic, poſtquam libellus jamjam ad finem perductus fuerat, ſubito fatis functo, in officio iſto ſuffectus fuerit *Laurentius Onuphrius Colonna*, menſe Novembri anni 1687. Reliquorum autem Proregum nuda fere nomina cum annorum numero & temporum determinatione traduntur; allegato ſubinde uno alterove ſimul autore, apud quem ipſorum geſta plenius reperiri valeant. Sub finem denique ſuperadduntur *Tabulæ* Regum Neapolitanorum *Genealogicæ*, æri non minus nitide ac ipſæ eorundem effigies inciſæ, *ſex* omnino, pro numero familiarum, quæ ſucceſſive iſtic rerum potitæ ſunt. Nimirum I. ſiſtit Reges ex linea Normannica, II. ex Suevica, III. ex Gallica, IV. ex linea Ducum Andegavenſium adoptatorum, V. ex Arragonica, VI. denique ex Hiſpanica oriundos. Dedicatur opuſculum hoc *Thomæ de Aquino*, *Principi de Feroleto & Comiti de Martorano*, in cujus antiquæ proſapiæ laudibus & meritis extollendis Autor ſatis prolixus eſt, nequaquam omiſſa mentione ſancti iſtius Thomæ Aquinatis ex eodem prognati ſtemmate, ac per totum orbem Chriſtianum celeberrimi: de cujus agnatione quantopere ſibi gratuletur illuſtriſſima hæc familia, vel exinde colligere eſt, quod verba iſta, quæ ex imagine Crucifixi ad dictum ſanctum aliquando prolata refert traditio: *Bene ſcripſiſti de me, Thoma*, ipſi ſuo ſcuto Gentilitio (quod ſimul hic depingitur) duplici inſcriptione inſeri fecerit.

LIBRI NOVI.

J. C. Sturmii Matheſis enucleata. Noribergæ, 1689. in 8.

P. Keuchenii Annotationes in Nov. Teſt. Amſtelodami, 1689. in 4.

M. F. Geuderi Diatriba de Fermentis variarum corporis humani partium ſpecificis. Amſtelodami, 1689. in 8.

C. Cellarii Elementa Aſtronomiæ cum G. Schickardi Aſtroſcopio. Merſeburgi, 1689. in 8.

Fundamenta Theologiæ Didaſcalicæ, auctore Joh. Melchioris. Franequeræ, 1689, in 8.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Aprilis Anno M DC LXXXIX.

DEFENSE DES VERSIONS DE l'Ecriture ſainte, &c. i.e.

Defenſio verſionum Scripturæ Sacræ, Officiorum ac Patrum eccleſiæ, & ſpeciatim verſionis Gallicæ recens-editæ Breviarii Romani; adverſus *Sententiam* Officialis Pariſienſis d. 10. Apr. 1688 latam. Accedit *Advocatus publicus* contra *Requiſitionem Promotoris* d. 3. Maji datam.

Coloniæ, apud Nicol. Schouten, 1688, in 12.

GAllica illa Breviarii Romani verſio, cujus res contra *Cheronium*, Abbatem de la Chalade, Priorem ad D. Johannis de Brou, Officialem *Franciſci Harlæi* Archiepiſcopi Pariſienſis, libello hoc apologetico agitur, autho-rem habet Abbatem *LE TOURNEUX*, qui & *Hiſtoria vitæ JESU Chriſti, Optimo modo audiendi Miſſam, Anno Chriſtiano, Inſtructionibus de Sacramentis, ſex epiſtolis polemicis, Officio denique hebdomadis ſanctæ*, pietatis ac eruditionis haud vulgaris famam apud ſuos ſibi, dum in vivis eſſet, conciliaverat. Deceſſerat quintus fere menſis, ex quo opus illud prægrande, (cujus impreſſio *Thierrio* bibliopolæ decem pluribusve Joachimicorum millibus conſtiterat,) impune & vendebatur & emebatur; cum ſubito in id inſurrexit ejusque lectione *ex officio* d. 10. Apr. 1688. interdixit Romano-Catholicis *Officialis*, quem diximus, *Pariſienſis*; idque quadruplici de cauſſa: 1.) quod ſuppreſſo authoris nomine, & quidem 2.) absque Archiepiſcopi Pariſienſis indultu editum fuiſſet; 3.) quod omnes in univerſum verſiones Officiorum Eccleſiæ, ſententia Facultatis Pariſienſis & Cleri Gallicani exeunte anno 1660 congregati, damnandæ

mnandæ ſint; denique 4.) quod propoſitiones complures erroneas, ſuſpectas, fideique catholicæ adverſas in verſione hac reperire ſit. Singulas has rationes ſub examen revocavit autor libelli anonymus, *Janſenii* partibus, æque ac *Le Tourneux*, addictus, cumque *Promotor* Cheronii d. 3. Maji 1688 ſententiæ *Officialis* ſui vindicias edidiſſet, novam reſponſionem ſub titulo *Advocati publici* (l' Avocat du public) adjecit. Nolumus autem ſingula controverſiæ momenta curatius expendere, cum nec *Breviarium*, nec *verſio* ejus *Gallica* ex illorum librorum cenſu ſint, de quibus in his Eruditorum Actis ſoliciti ſumus. De ſola quæſtione palmaria aliquid dicemus, *utrum Chriſtiani a verſionibus vernaculis S. Scripturæ, divinorum Officiorum, Patrumve eccleſiæ abhorrere debeant?* Affirmaverat id præfracte *Facultas Theologorum Pariſienſium* anno 1607, 1620, 1641, 1655, 1660, 1661; illiusque decretis ſententiam ſuam ſuperſtruxerat *Cheronius*. Negat *Anonymus*. Fatetur equidem, hæreticos, quos vocat, vernaculum Bibliorum uſum omnium maxime commendaſſe ac efflagitaſſe. Idem tamen factum a multis Romano-Catholicis, quod nec *Spiritus Roterus*, nec *Petrus a Soto*, infenſiſſimi licet verſionum hoſtes, inficias iverint. Opponit Sorbonæ *Theologos Lovanienſes*, quorum auſpiciis N. T. Gallicum Antverpiæ anno 1530. cum privilegio Caroli V. Rom. Imp. ac paulo poſt univerſa Biblia tum Gallice, tum Belgice impreſſa fuerunt. Laudat etiam ex Pariſienſibus antiquioribus *Nicolaum Oreſmium* Doctorem Collegii Navarræi, quem ſeculo XIV Johannes Rex non modo ſtudiis Caroli filii dirigendis præfecerat, ſed & author ei fuit, ut univerſa Biblia Gallice redderet, quemadmodum *Jacobus de Voragine* Archiepiſcopus Genuenſis ſeculo XIII. Biblia in Italam linguam tranſtulerat; nemine virorum inſtitutum improbante. Nec *Gerſonem* a quibusvis, ſed tantum a *maletraductis* verſionibus abhorruiſſe, adductis illius verbis evincit. Poſtquam vero Lutheri auſpiciis tot controverſiæ Pontificiis ex Scripturis fuiſſent motæ, Doctores Facultatis Pariſienſis averſiſſimo in verſiones vernaculas animo eſſe cœpiſſe, queritur; non aliud autem, ut hoc facerent, in cauſſa fuiſſe aſſeverat, quam quod, linguarum & hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſtudio neglecto, vernaculas Verſiones nudius tertius demum in eccleſiam invectas eſſe, perſuaſum haberent, quodque, cum illi ipſi Gallica lingua

gua miſerum in modum barbariſmis ac ſolœciſmis depravata uterentur, nec abs aliis vernaculam confici poſſe verſionem, quæ non injucunda lectu eſſet, ſperarint; denique quod, quicquid ab hæreticis laudari animadvertiſſent, hæreſeos ſuſpectum, infelici illa tempeſtate, creditum fuerit. Longe his ſaniores fuiſſe obſervat *Perronium* & *Richelium* Cardinales, *Clerum* univerſum *Gallicanum* anno 1656 congregatum, Epiſcopos illos ac Doctores, qui *Amelotti* verſioni N.T. Gallicæ cum *approbationibus* ſuis in publicum prodeundi poteſtatem fecere, quin ipſosmet *Sorboniſtas modernos*, ſi paucos forſan eximas, univerſos. Sed & in Regem injurium eſſe adſerit Cheronium. Cum enim tot myriades exemplarium N.T. Pſalterii & Horarum Gallicarum, Regiis ſumtibus excuſæ ac inter recens e Calviniſmo converſos diſtributæ fuerint, ex Officialis Pariſienſis hypotheſi conſequi ait, Regem *perniciosum* aliquid, & a quo potius *abhorrere* deberent, ſubditorum ſuorum manibus inſeruiſſe. Porro notum eſt, in Breviario Romano non unas SS. *Patrum* homilias legi. Urſerat itaque Cheronius, quod & a Patrum verſionibus vernaculis abhorrere ſe, teſtati fuiſſent Sorboniſtæ anno 1660. At regerit Noſter, Patres in vernacula ſua ſcripſiſſe, tantumque abeſſe, ut quenquam a lectione operum ſuorum quoquo modo arcere voluerint, ut potius ea vel ipſis fœminis inſcripſerint. *Confeſſiones* Auguſtini & Hieronymi *epiſtolas* Hiſpanice olim tralatas S. Thereſiæ ætate extitiſſe, ex Breviario Romano oſtendit, ubi Thereſia (Latinæ linguæ ignara) utrasque lectitaſſe traditur.

Pro ipſo denique *Breviario* vernacule vertendo, inter cætera argumenta urgetur, quod illius verſio ab Abbate *Marollio* Pariſiis anno 1650 edita a nemine damnata fuerit, quamvis omnia illa ambitu ſuo complectatur, quæ in verſione habentur ab Abbate *Le Tourneux* adornata, utpote quæ quoad materiam plane gemella, cætera autem longe illa nitidior, doctior accuratiorque ſit. Ne igitur quis durius Tourneuſianæ fatum miretur, monet hujus hyperaſpiſtes, Jeſuitas non potuiſſe non Janſeniſtæ invidere operis bene elaborati laudem, eaque propter omnem moviſſe lapidem, ut inter prohibitos libros illud referretur.

JOSEPHI LANZONI, PHIL. ET MED. DOCT. Ferrarienſ. Animadverſiones variæ, ad Medicinam, Anatomiam & Chirurgiam maxime facientes.

Ferrariæ, ſumptibus & typis Theodori Schenk, 1688, in 8.

TRia hucusque Autoris hujus ad nos Ferraria pervenerunt opuſcula. Primum typis Hieronymi Filoni anno 1687 exſcriptum, *Olai Borrichii* Diſſertationem de lapidum generatione in macro- & micro-coſmo *Actor. Hafnienſ. Volum. 5. p. 184. & Boneti Medic. Septentr. Tom. I. p. 748.* divulgatam exhibet, Additione adauctam; ſecundum vero ejusdem Filoni ſumptibus ſuperiori anno editum *Henrici a Moinichen* Obſervationes Medico-Chirurgicas ſcholiis a noſtro illuſtratas, nec non *Arnoldi Bootii, Martini Bogdani, & Jacobi Seidelii* Obſervationes complectitur; tertium denique præſentes ſunt *Animadverſiones* ſive Diſſertatiunculæ numero *centum & quinquaginta*, promiſcue modo partes aliquas corporis noſtri, modo affectus nonnullos præternaturales, modo remedia quædam ac methodum medendi, tam ex autoribus, quam obſervationibus interdum propriis declarantes, e quibus ſequentes impræſentiarum adduxiſſe ſufficiat. Scilicet *Animadverſ. V.* adoleſcentulam refert ab ulcere gutturis ſive aſperæ arteriæ jugulatam. *Animadverſ. XI* militem a cephalalgia ingenti, remediis aliis incaſſum adhibitis, ope cucurbitulæ & quidem ſcarificatæ ſummitati dorſi adpoſitæ ſiſtit liberatum. *Animadv. XII* tumorem in poſtica capitis parte cujusdam Judæi tradit absq; febri & dolore materiam purulentam ſub cranio carioſo foventem. *Animadverſ. XV* cranium in adoleſcente a rheda delapſo fractum, cute leviter ſaltem contuſa, recenſet. *Animadverſ. XVI* urticæ ſuccum ad hæmoptoſin ſiſtendam ſumme proficuum confirmat. *Animadverſ. XXXI.* vaſa chylifera in cane a ductu thoracico verſus pectus & abdomen diſtributa annotat, quæ filo intercepta ductum inter thoracicum & ligaturam, neutiquam vero inter hanc & partem pectoris intumuerint. *Animadverſ. XLIII.* miram Monialis cujusdam cum teſtudinibus antipathiam deſcribit. *Animadverſ. LIV.* lienem inſignis magnitudinis in cadavere cujusdam militis pondus octo librarum adæquantem profert, cætera lauda-

laudabilis conſtitutionis, in publico Ferrarienſi Anatomico Theatro anno 1681. demonſtratum. *Animadverſ. CXXV.* mulierem commemorat lac e mammis viride emittentem. *Animadverſ. CXXVI.* materiam lochiorum per alvum in primipara quadam expurgatam perhibet.

LA POLITIQUE DE FERDINAND LE Catholique Roy d' Eſpagne. Par Mr. de Varillas. i. e. Antonii Varillaſii Politica Ferdinandi Catholici, Regis Hiſpaniarum. Tomi III.

Amſtelodami, apud Henricum Desbordes, 1688, in 12.

AUtoris multoties nobis memorati indefeſſus labor libros producit nova inventione aut methodo. Illi quos hucusque recenſuimus, hiſtoriarum titulum habuere, ita tamen obſervationibus, animadverſionibus & conjecturis politicis repleti, ut mixtum aliquod ſcribendi genus repræſentent, ſive ingenio Autoris accommodatum, ſive ideo adſumtum, quod res dudum & a multis traditas, non niſi novis condimentis legentium guſtui probari poſſe exiſtimaret. Jam vero inſtituto illi ſuo apertius inſiſtere, & a vinculis, quibus hiſtoriarum ſcriptores adſtringi conſueverunt, eximere ſe voluiſſe videtur, dum ex hiſtoriis politicas diſſertationes elicit, & liberioribus cenſuris frenum laxat. De ſcopo quidem ſuo nihil in hac, quæ ad nos pervenit, editione, præfatus eſt; videtur tamen ex *Ferdinandi Catholici* hiſtoria congerere voluiſſe, quibus ad auguſtæ gentis Auſtriacæ conſilia & geſta taxanda viam ſterneret. Nota eſt, jam inde a Franciſci I. temporibus, imputata Auſtriacis de univerſalis Monarchiæ molimine intentio. Illius conceptum Ferdinando confidenter aſſignat Autor, & anno 1501 prima iſtius Monarchiæ lineamenta deſignata ab illo fuiſſe, in exordio operis aſſerit, indeque omnia deducit, quæ, ut ait, per ſeſquiſeculum Europam exercuerunt, motuum & bellorum mala, & quæ ne nunc quidem magis, quam olim, a fine diſtare arbitratur. Quo fundamento id faciat, in medio nunc relinquimus; interim quod in principio

præsuppoſuit, etiam in concluſione libri repetit, aſſeverans, a Ferdinando delineationem Monarchiæ univerſalis relictam eſſe Auſtriacis, illumque omnes ſuæ ætatis Principes arcanæ politicæ ſcientia ſuperaſſe, primumque & ſummum illius magiſtrum fuiſſe. Sub ſpecioſis tamen politicæ hujus induſtriæ vocabulis ab autore intelligi, & Regi celeberrimo tribui deprehendimus, loco legitimæ, & quæ juſtos aut Chriſtianos Reges deceat, prudentiæ, perverſiſſimam calliditatem, improbam religionis ſimulationem, livorem ignobilem, manifeſtam denique perfidiam & tyrannidem; ita, ut qui triginta has diſſertationes, *tribus Tomis* ſeu libris comprehenſas cum attentione legerit, monſtroſum potius & deteſtabile verſutiæ & perfidiæ inſtar & characterem, quam regiæ ſapientiæ ideam, ab Hiſpanis in Rege illo ſuo commendari ſolitam, deprehenſurus ſit. Imitatus eſt, ſi non ſupergreſſus Autor, Italicorum & Hiſpanorum, qui in hoc ſcribendi genere ingenium exercuerunt, ſubtilitates & argutias; unde, ſi quid judicare poſſumus, a facilitate & flore ſtyli, quem in aliis ſcriptis ſuis ſectatus eſt, ſæpe receſſiſſe videtur. Intricatiorem utique ſcholam ex Platone, Ariſtotele & Theophraſto aperit, quam amœnioribus nationis ſuæ ingeniis facile probaturus ſit. Ad Philoſophorum iſtorum regulas non ſolum actiones *Ferdinandi*, ſed & cogitata metitur, quæ non tam ex hiſtoricorum relatione percepit, quam in Regiæ mentis intimis receſſibus ipſe efformavit. Speciminis gratia unum ſaltem locum (etſi alia non minus ſpinoſa per totum opus ſparſa inveniantur) inſpiciendum Lectori commendamus, de Ferdinandi adverſus Conſalvum, qui Magni Capitanei nomen meruit, ingratitudine; ubi argutias adfert, quas qui ſatis capiet, gratulari ſibi de ingenii ſui poterit acumine. Neque tamen tam rarum aut inauditum Viri illius fatum fuit, quin id cum non paucis commune habuerit; nec affectus Regum, quo eminentes virtutes perſequuntur, tam occultus aut perplexus eſt, quin ſub invidiæ & ſuſpicionis nomine comprehendi, & brevius clariusq; a noſtro deſcribi potuiſſet. Cæterum ipſa Ferdinandi hiſtoria, cui cum Galliæ Regibus per annos 42. varia certamina, bella, fœdera etiam, ſed haud diuturna, nec fida fuerunt, notior eſt, quam ut de ea hic verba fieri opus ſit. Multo minus referri poſſunt, quæ Varillaſius contra autores Italos, Hiſpanos, Gallos etiã diſpu-

Lib. II. Diſc. IX. p. 172. ſqq.

diſputat; pauciſſimos enim irreprehenſos dimittit. Defenſionem tamen *Guicciardini* adverſus *Joh. Bapt. Leonem* Italum, & *Bardinum* Gallum ſuſcipit, qui illi deſcriptionem pugnæ ad Ravennam ob ſtylum exactiorem abjudicarunt. In allegationibus morem ſuum ſequitur Autor, integra plerumque volumina in margine citans, quibus pervolvendis non cuilibet otium, nec MSS. inſpiciendis copia ſuppetit. Licet autem meditationum nonnullarum ſubtilitas tædium aliquibus ſuſcitatura eſſe videatur, plurima tamen cum voluptate legentur, ſatis eleganter & perſpicue expoſita. Inter ea merito laudamus paralleliſmum morum *Ferdinandi* Hiſpaniarum, & *Ludovici* XII. Galliarum Regis. *Maximilianum* I. Imperatorem in hoc quoque ſcripto, paulo tamen mitius, perſequitur Autor, quam in hiſtoria *Ludovici* XII. menſe anni ſuperioris Decembri pag. 661. ſqq. a nobis relata. Pontificum nævos, inprimis *Alexandri VI. & Julii II.* non diſſimulat. In diſquiſitione tamen de excommunicatione in *Regem Navarræ* a Julio vibrata, dextre evitavit vexatam de poteſtate Pontificia in Reges controverſiam, neque ex ejus defectu, ſed ex aliis cauſis decretum Pontificium oppugnat, ea maxime, quod Rex non ſuo, ſed uxoris nomine regnum tenuerit, quæ inaudita legitime condemnari non potuerit.

Lib. III. Diſc. VII. p. 153.

Lib. III. Diſc. X. p. 220.

Lib. III. Diſc. IX. p. 189.

D. PAPINI DE GRAVITATIS CAUSA ET proprietatibus Obſervationes.

AD ulterius confirmandam tuborum prægrandium & æquabilium utilitatem, quam pluribus jam exemplis aſtruere ſum conatus: inſtitueram proponere Machinam a *Dn. Perrault* inventam, atque a *Dn. Blondello* editam in ultimo capite libri, quem Gallice conſcripſit de projiciendis globis ferreis pulvere pyrio repletis: ex computo enim evidenter demonſtrari poteſt, quod dicta machina, cæteris paribus, multo majorem effectum ſortitura ſit, ſi tubi æquabiles, quam ſi vulgaria pondera ad motum ipſi imprimendum adhibeantur: verum quo facilius computi noſtri evidentia eluceſcat, non abs re fore arbitror, ſi pauca quædam, circa gravitatis naturam & proprietates, hactenus parum cognita præmiſerim.

Galilæus in *Dialogis* ſuis *mechanicis* ſupponit, quod *gravi cadenti* æqua-

æquales velocitatis gradus æqualibus temporibus accreſcant: & Dn. Blondellus, in ſupra citato opere a pag. 453 uſque ad 477, eandem illam veritatem experimentis multis conatur a poſteriori evincere, quaſi nulla dari poſſit demonſtratio a priori. Verum illuſtriſſimus *Hugenius* præſtantiori rem methodo peregit: illam enim propoſitionem, quam alii pro primo principio aſſumunt, demonſtravit ipſe a priori per aliam veritatem, quæ ſic ſe habet. *Potentia quæ gravitatis cauſa eſt, celeritatem habet infinitam præ velocitatibus grævium cadentium, quas nobis obſervare licet.* Poſito enim hoc principio, ſupradicta *Galilæi* propoſitio ſponte ſequitur: etenim ſi celeritas quævis a gravi cadente acquiſita cenſenda ſit infinite lenta præ celeritate potentiæ moventis; ſatis patet, quod dictum grave, ſive quieſcat ſive moveatur, eodem ſemper modo a potentia movente affici debeat: quum motus infinite lentus a quiete non poſſit per ullum ſenſibilem effectum diſtingui: ac proinde nulla eſt ratio, cur gravitatis cauſa eandem motus quantitatem non imprimeret ſecundo tempore, quam impreſſerat primo: curve ſequentibus temporibus æqualibus eodem tenore non continuaret: ſupereſt igitur, ut per experientiam demonſtretur infinita illa velocitas, quam gravitati cauſæ efficienti aſcribimus. Experimenta vero ad id evincendum, varia inſtitui debent, pro varietate ſententiarum, quæ ad explicandam gravitatis cauſam proponuntur. Verum neglectis aliorum placitis, qui in explicando obſcuro per æque obſcurum opera abutuntur, juxta ſolam *Carteſianam* Hypotheſin aggreſſus eſt Cl. *Hugenius* infinitam illam celeritatem experientia comprobare. In hunc finem paravit menſam, eo artificio conſtructam, ut in horizontali ſitu circa ſuum centrum circumrotari poſſet: centrum tamen ita erat perforatum, ut tranſitum præberet filo, cujus extremis alligati erant duo globi æquales, quorum alter infra menſam pendulus in linea axis ſuſtinebatur; alter vero in menſa jacebat, ita ut ab alterius globi pondere ſtatim verſus centrum attraheretur, niſi ipſum vis aliqua retineret: tum circumrotabatur menſa circa axem velociſſime; dum autem ad certum velocitatis gradum pervenerat globus in menſa jacens, obſervabatur quod tanta vi tendebat a centro ſui motus recedere, ut poſſet globi alterius infra menſam dependentis gravitati reſiſtere: tunc

tunc enim non deſcendebat pendulus ille globus, quanquam a nulla alia potentia retineretur, niſi a vi centrifuga globi alterius cum menſa circumacti: tunc igitur, menſurando circumferentiam, a globo illo deſcriptam, licebat per experientiam oſtendere, quanta velocitas, in data circumferentia, vim centrifugam habeat vi gravitatis æqualem. Demonſtravit præterea Cl. *Hugenius*, quod in magnis circumferentiis major quam in parvis celeritas requiratur, ut æqualis utrobique centrifuga vis habeatur: in circumferentiis igitur majorum in ſuperficie telluris circulorum, quæ circumferentias in menſa deſcriptas tam immani ſuperant intervallo, neceſſe eſt ut materia gravitatem efficiens celerrime moveatur, quo poſſit tantam vim centrifugam habere; illa enim materia non deprimit gravia verſus centrum Telluris, niſi eadem vi qua ipſa ab eodem centro conatur recedere; ac revera, calculo rite ſubducto, invenit idem Cl. *Hugenius*, quod materia gravitatem efficiens tanto debeat impetu moveri, ut ſingulis horis totum Terræ ambitum millies ferme percurrere poſſit; illa autem velocitas, reſpectu celeritatum a gravibus cadentibus acquiſitarum infinita meritiſſime cenſeri poteſt.

Demonſtrato ſic perniciſſimo motu materiæ, quæ gravitatis cauſa eſt, remque ab ipſis primis principiis repetendo, maxima lux affulgebit ad reſolvendas difficultates, quæ prima fronte inſuperabiles videbantur. Exempli gratia, plurimos vidi aſſerentes, quod juxta *Carteſii* ſententiam gravia deberent deſcendere verſus axem Telluris, & ſola corpora ſub Æquatore ſita verſus centrum tenderent: (quomodo hæc quæſtio a Cl. Viris *Sturmio* & *Bernoullio* ventilata jam pridem fuerit, videre eſt in *Act. Erudit. menſ. Febr.* 1686) ac ſane ſi motus diurnus Telluris circa axem ſufficeret ad gravitatem efficiendam, nequaquam negari poſſet objectionis validitas, graviaque omnia verſus parallelorum quæque ſuorum centra tenderent: verum tam lentus eſt ille motus præ velocitate materiæ quæ gravitatem efficit, ut partes in ſuperficie Telluris quæ velociſſime moventur, nimirum ſub Æquatore, ipſæ etiam tanquam immotæ cenſeri poſſint, ratione habita ad perniciſſimum illum motum materiæ gravitatem efficientis: Æquator enim ſemel tantum intra 24 horas circumvolvitur, iſta vero materia ferme 24000 cir-

cuitus intra idem tempus potest absolvere: nil mirum igitur, si diurnus ille motus nullum in descensu gravium alterando sensibilem effectum producat, sed omnia versus centrum tendant, non secus ac si Terra quiesceret.

Eadem facilitate resolvetur alia difficultas, ex proprietatibus gravium ascendentium desumpta, quæ a Cl. Dn. *Leibnitio* proposita fuit in *Act. Erud. mens. Maj.* 1686, ubi ille contra *Cartesium* demonstrare nititur, vim motricem in corporibus a quantitate motus differre: ubi enim datur dupla quantitas motus, quadrupla ibidem vis motrix reperitur: quandoquidem per duplam motus quantitatem gravia ad quadruplam altitudinem possunt ascendere: ac sane ex *Galilei* experimentis constat, quod grave quodvis, dum sursum movetur, cum duobus velocitatis gradibus, ascendere potest ad altitudinem quadruplam ejus, ad quam ascenderet, si unus tantum esset velocitatis gradus. Irrefragabilis quoque foret objectionis hujus validitas, si spatia ascendendo percursa deberent, prout existimat *Author*, esse ad se invicem sicut vires motrices. Verum ex supra dictis facilis est responsio: notum enim est, quod in hisce disquisitionibus abstrahitur ab omnibus resistentiis & impedimentis, quæ a corporis elevandi gravitate non oriuntur: quum autem infinita sit velocitas materiæ gravitatem efficientis, sequitur quod ipsius efficacia semper eadem sit, quocunque motu gravia ferantur: ac proinde si celeriter ascendant, non plures nec validiores ictus accipient a dicta materia, quam si eodem tempore multo lentius sursum moverentur: ergo temporibus æqualibus non plus detrahetur de ipsorum vi motrice, dum magna, quam dum parva spatia sursum percurruntur: male igitur existimat Cl. *Leibnitius*, vires motrices, in hoc casu, debere esse ad se invicem sicut spatia ascendendo percursa: quum, contra, tempora ascensus & vires motrices in eadem ratione esse debeant, ut singulis temporum partibus singulæ virium motricium partes detrahantur: tempora autem sunt in ratione subduplicata spatiorum: ergo & vires motrices.

Quod si regerat, in confesso tamen esse, quod vis motrix, quæ elevat 4 libras ad altitudinem 1 pedis, eadem est ac vis quæ elevat 1 libram ad altitudinem 4 pedum: sic autem spatia ascendendo percursa & vires motrices, sunt in eadem ratione: neque ulla temporis

poris mentio in determinanda vi motrice fieri solet: Respondeo, istud locum habere in machinis, ubi nova semper vis corpori ascendenti imprimenda est: ibi enim tempus utrobique, pro vi motrice & pro resistentia, æqualiter augetur aut minuitur: hic vero longe alia est ratio, corpus enim ascendens in se jam habet vim sufficientem, nullamque novam accipit; ac proinde ratio solummodo habenda est resistentiæ, quæ vim illam detrahit: resistentia autem non pendet a quantitate spatii decursi, ut supra ostendimus, sed a quantitate temporis. Hæc faciliora sunt, quam ut diutius illis immoremur. Quanquam autem *Cartesii* partes tueri hic videar, nolim tamen propterea existimet Cl. *Leibnitius*, me reliqua *Cartesii* placita circa Naturæ leges motusque regulas itidem velle defendere. Si quid igitur in hoc meo scripto improbandum ipsi videbitur, scrupulos, si fieri potest, eximere conabor: sin alia impugnet, ad me istud quicquam attinere non credam.

Interim scrupulos, qui circa *Cartesianam* hypothesin superesse possent, ulterius removere pergam. Gravissimum contra *Cartesianum* systema dubium proposuit celeberrimus *Author Novellarum Reipublicæ litterariæ* in *mens. Decembr. anno* 1685, pag. 1317. *Non videtur*, inquit, *quod materia primi Elementi, ex qua constat Sol, possit globis secundi Elementi novam vim circumferentiam versus imprimere: si enim id posset, haberet igitur majorem vim, quam dicti globi, ad recedendum a centro; ac proinde ab ipso revera recederet, reliquaque corpora versus dictum centrum, non autem versus circumferentiam vorticis impelleret.* Sic videtur *Cartesianum* systema nullo modo posse subsistere, quandoquidem materia Solaris deberet statim quaqua versum dissilire ac dissipari. Simili argumento probari posset, quod vortex Terrenus brevi tempore deberet cum vortice Solis confundi: quum enim materia in minori illo vortice contenta minores describat circumferentias; sequitur, ut supra dictum, quod ipsius vis centrifuga major esse debeat, quam vis centrifuga materiæ vicinæ, magnum vorticem constituentis: ac proinde nihil potest impedire, quominus materia minoris vorticis continuo dissiliat, & statim cum majori vortice confundatur. Ad solvendam hanc difficultatem, recurrendum esse arbitror ad congruitatem & incongruitatem partium, quæ insignes plurimos effectus in sensibilibus fluidis producunt. Quid enim nos credere vetet, dari etiã in aliis subtilissimis

mis fluidis congruitatem & incongruitatem partium, qualitatumque illarum effectus in subtilioribus, quam in crassis liquidis, multo majores reperiri? Ipsarum certe vis in superficie corporum sita est; superficies autem, ratione habita ad molem, in parvis quam in magnis corporibus majores sunt. Quemadmodum igitur exigua olei guttula in media aqua, propter partium suarum homogeneitatem unita remanet, neque confunditur cum particulis aqueis, utpote ipsi incongruis: sic verisimillimum est, vorticis Terreni partes, propter congruitatem, sibi invicem remanere unitas, neque cum magni Vorticis materia, utpote ipsis incongrua, posse confundi. Sic etiam auri liquefacti fixitatem existimo ex sola partium congruitate procedere: inde enim tanta oriri potest adhæsio, ut a maximo ignearum particularum impetu vinci nequeat. Sic etiam admodum verisimile est, quod materia Solis, quantacunque vi nitatur quaquaversum dissilire, non possit tamen a se invicem divelli, propter adhæsionem ex particularum congruitate ortam: huic igitur Achilleæ objectioni satisfeciisse me arbitror. Si quis tamen ulterius petat, ut clarius explicetur, quid sit illa partium congruitas, curve tanta inde adhæsio debeat oriri? uno verbo dicam, rem in sensibilibus corporibus esse manifestissimam: videmus enim corpora cuspidibus hirsuta sibi invicem magis adhærere, quam corporibus politis: polita, contra, politis melius adhærent, quam hirsutis: politi enim cum polito contiguitas major est, quam politi cum hirsuto: contiguitas autem adhæsionem necessario infert: dum enim corpora contigua sunt, externas suas superficies expositas habent pressioni fluidorum ambientium, a quibus versus se invicem impelluntur & uniuntur; superficies vero internæ, quum sint contiguæ, nullam inter se materiam admittunt, quæ possit ipsas a se invicem dispellere.

Si quis plurima experimenta videre cupiat, circa congruitatem & incongruitatem partium instituta, consulat *Transactiones Philosophicas Londinenses* anno 1674, aut 1675: memini enim tunc temporis multa de hoc argumento ab illustrissimo Dn. *Boileo* fuisse communicata, ipsumque simul innuisse, talia forsan in explicando magno mundi systemate usum aliquem habitura.

Ejus-

Ejusdem Dn. Papini Examen machinæ Dn. *Perrault*.

IN *Actis Eruditorum* mensis hujus pag. 183 sqq. ostensum est, quod modo potentia, quæ gravitatis causa est, infinitam habeat velocitatem, præ velocitatibus a gravi cadente acquisitis, sequatur, quod *gravi cadenti æquales velocitatis gradus æqualibus temporibus accrescant:* facile autem patet, ex rationibus ibi allatis, quod alia quævis potentia infinita velocitate prædita, & moles aliquas impellens, ipsis etiam, secundum easdem leges, velocitatem addere debeat: verum quo minor erit differentia inter celeritatem potentiæ impellentis & celeritatem molis impulsæ, eo minus efficax esse debebit impulsio: minores ergo velocitatis gradus accrescent temporibus ab initio impulsionis remotioribus, ubi dicta differentia non poterit censeri infinita. Exempli gratia: aeris per totam atmosphæræ gravitatem impulsi velocitas tanta est, ut 1305 circiter pedes tempore 1″ possit percurrere, prout demonstratum est in *Novellis Batavis mens. Febr. anno* 1687: illa autem potentia, non sine successu, ad explodendos globos plumbeos adhibita fuit, prout videre est in *Actis Eruditorum mens. Octobr.* 1686: illi vero globi, si calculum juxta sequentem methodum ineamus, inveniuntur acquirere velocitatem percurrendi 128 pedes tempore 1″, modo tubi, per quem exploduntur, longitudo sit 4 pedum; diameter vero 1 digiti. Patet ergo, quod globi tanta velocitate fugientes minus vehementer percutiantur ab aere a tergo insequente, quam dum iidem globi lente tantum movebantur: ac proinde motus in tubo, sub finem quam initio minus velocitatis incrementum accipit æqualibus temporibus: & minus adhuc foret dictum incrementum, si globi celeritas ab aeris celeritate minus differret. Quia tamen aeris velocitas tanta est, ut 10 circiter vicibus superet maximam dictorum globorum velocitatem, sequitur quod in parva illa tuborum longitudine, non multo minorem impetum acquirant dicti globi, quam si æqualibus temporibus æquales velocitatis gradus per totam tubi longitudinem ipsis accrescerent. In computandis igitur effectibus ejusmodi possumus, brevitatis gratia, supponere, quod motus illi easdem sequantur leges, quas de gravibus descendentibus *Galileus* demonstravit ex principio supra memorato. Sub-

ducto enim sic calculo, facile deinde erit de velocitate inventa aliquid detrahere, propter defectum celeritatis in causa impellente: (*in continuatione* Digestoris, *Amstelodami apud Henr. Desbordes Gallico idiomate excusa, plura de hoc argumento continentur: ibi autem pag. 109. lin. 12. pro* 13 & demie, *legendum est* $\frac{1}{13}$) at in casibus, ubi velocitas corporis impulsi ab aere multo minor est, ut in exemplo mox afferendo, nihil ferme detrahendum: ibi enim potentia movens effectum producere potest, eundem ferme ac si ipsius velocitas respectu corporis impulsi esset infinita: in computandis igitur effectibus machinæ hic propositæ, dum ab Atmosphæræ pressione motum accipiet, potest sine scrupulo assumi hæc

Hypothesis.

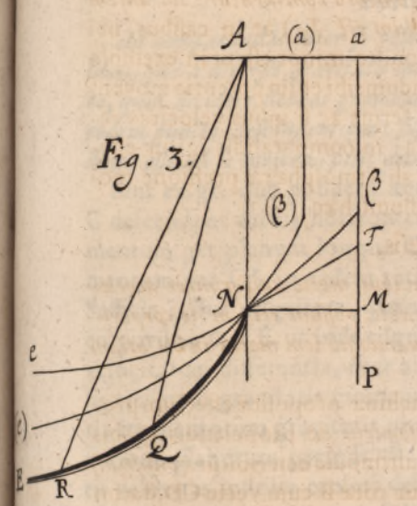
Omnes Propositiones, quas de gravibus motu uniformiter accelerato descendentibus Galileus *demonstravit, possunt itidem de corporibus ab Atmosphæra impulsis asseri: quandoquidem motus in his etiam uniformiter acceleratur.*

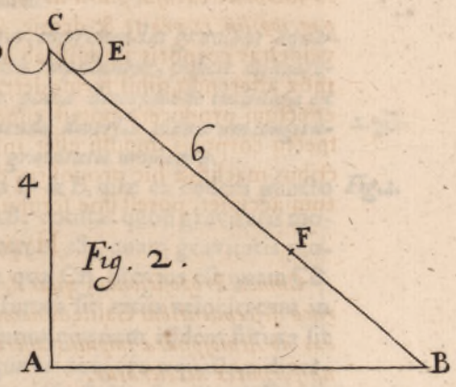
Hoc posito, ad computandum machinæ propositæ effectum progredior; illa autem in libro Dn. *Blondelli* de projiciendis globis ferreis pulvere pyrio repletis, capite ultimo, sic describitur. (*vid. fig. 1.*)

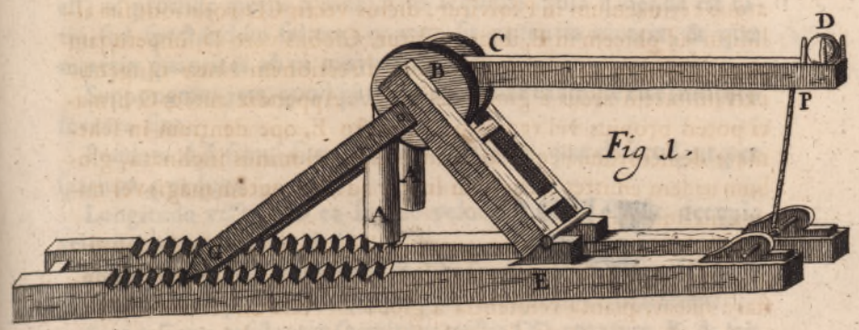
Fig. 1. A ponderibus AA circumgyrantur rotæ B cum vecte CD, statim atque retinaculum in P solvitur: dictus vectis CD rotatione sua alliditur ad obicem in E, ibique sistitur. Globus vero D, impetu jam acquisito, ulterius avolat secundum directionem lineæ tangentis extremitatem arcus a globo descripti. Appendix autem G firmari potest propius vel remotius a puncto E, ope dentium in schemate depictorum, sicque machina magis vel minus inclinata, globum itidem emittet secundum lineas ad horizontem magis vel minus inclinatas.

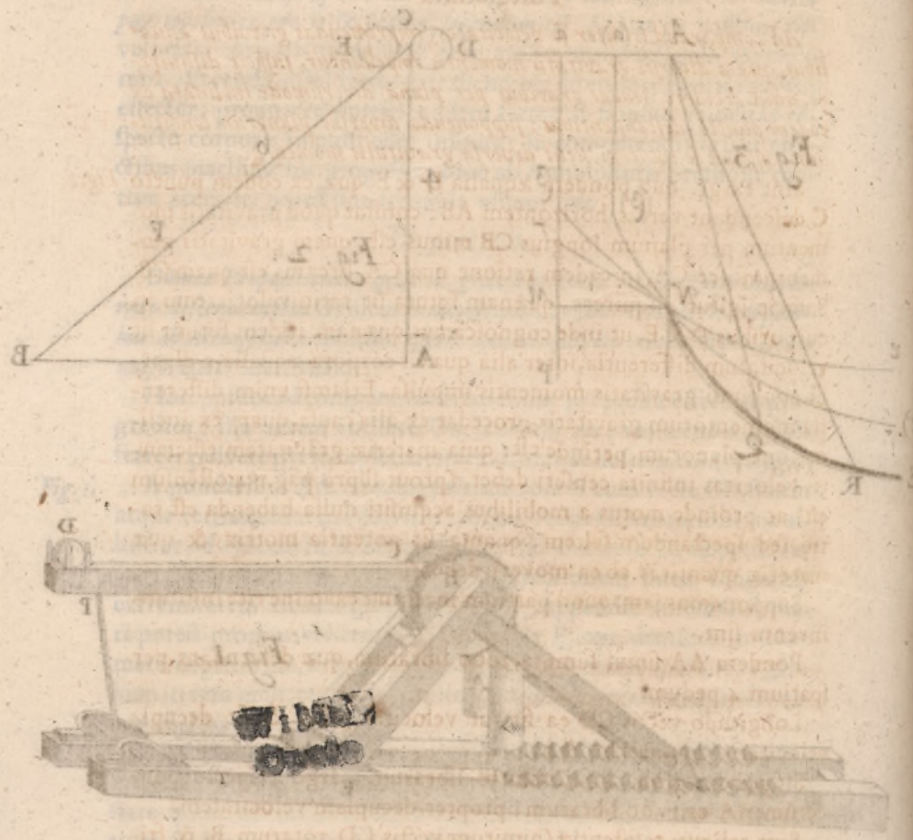
Machinæ ita comparatæ quantus debeat esse effectus, sic investigo: partium ipsius examen instituo accuratum, ut inde mihi constare queat, quanta resistentia a globo D, vecte CD, rotis B, & partium frictione oritura sit, unde fiat ut pondera AA minus velociter descendant, quam si libera in aere moverentur: deinde comparando dictam resistentiam cum gravitatibus ipsorum ponderum AA, facili indagine eruo, quantum velocitas certo descensu acquisita

TAB. IV. *ad A. 1689. pag. 190. seqq.*

quisita deficere debeat a velocitate, quam pondera in aere libera pari descensu acquirerent. Ut autem disquisitionis illius certitudo facilius innotescat, præmittam hoc

Postulatum:

Ad comparandas inter se velocitates, imprimendas gravibus æqualibus, quæ a diversis gravitatis momentis impelluntur, sufficit disquirere, quid accidere debeat gravibus per plana diversimode inclinata ex eodem puncto descendentibus: supponendo diversas planorum longitudines esse ad se invicem, sicut diversa gravitatis momenta.

Sint ex. gr. duo pondera æqualia D & E, quæ ex eodem puncto C descendant versus horizontem AB: constat quod gravitatis momentum per planum longius CB minus est, quam gravitatis momentum per CA, in eadem ratione qua CA brevius est quam CB. Sufficit igitur disquirere, quænam futura sit ratio velocitatum in corporibus D & E, ut inde cognoscamus, quænam itidem futura sit velocitatum differentia, inter alia quævis corpora æqualia, a diversis ejusmodi gravitatis momentis impulsa. Etiamsi enim, differentia momentorum gravitatis procedat ex alia causa, quam ex inclinatione planorum, perinde est: quia materiæ gravitatem efficientis velocitas infinita censeri debet, (prout supra pag. 184 ostensum est) ac proinde motus a mobilibus acquisiti nulla habenda est ratio, sed spectandum saltem, quanta sit potentia motrix, & quæ materiæ quantitas ab ea moveri debeat. *Fig. 2.*

Supponamus jam, quod partium machinæ examine rite instituto inventa sint,

Pondera AA simul sumpta, 2000 librarum, quæ descendant per spatium 4 pedum.

Longitudo vectis CD ea sit, ut velocitas globi D sit decupla velocitatis ponderum AA.

Sit pondus globi absolutum 50 librarum; ergo respectu ponderum AA erit 500 librarum, propter decuplam velocitatem.

Sint reliquæ resistentiæ (nimirum vectis CD, rotarum B, & frictionis partium) omnes simul sumptæ æquales itidem 500 librarum: tota igitur resistentia, materiæ ponderum AA addenda, erit 1000 librarum. Soluto igitur retinaculo P patet, quod gravitatis

tis momentum 2000 librarum, deprimens pondera AA, cogatur non ſolum movere 2000 libras materiæ, ex quibus conſtant, verum etiam vincere reſiſtentiam 1000 libris æqualem, quam aliis cauſis adſcripſimus: hic igitur habemus 3000 libras movendas a momento quodam gravitatis, quod eſt ſaltem ſubſeſquialterum ejus, quod deprimere ſolet 3000 libras in aere libero. Ut igitur inveſtigemus, quanta hic acquiri debeat velocitas percurrendo 4 pedes; ſtatuenda ſunt (juxta poſtulatum ſupra) plana duo CB, CA quæ ſint in ratione ſeſquialtera, poſita nimirum longitudine CA 4 ped. longitudo CB erit 6 ped. ſitque planum CA perpendiculare, ſive inclinationis infinite parvæ, ad Horizontem AB: tum ſupponantur pondera duo æqualia D & E per duo illa plana deſcendere: conſtat quod ſi gravitatis momentum in D ſit 3000 librarum, momentum gravitatis in E erit ſolummodo 2000 librarum. Patet igitur, quod corpus E, percurrendo 4 pedes in plano CB, acquirere debebit eandem velocitatem, quam pondera AA in machina noſtra: quandoquidem ibi etiam 8000 libræ moventur a momento gravitatis 2000 librarum. Facile autem inveniri poteſt ſupradicta velocitas corporis E quandoquidem a *Galileo* & *Torricellio* demonſtratæ ſunt *Propoſitiones* ſequentes.

Fig. 2.

Prop. 1.

Fig. 2. *Si gravia duo D & E per plana CB CA diverſimode inclinata deſcendant verſus horizontem AB, velocitates in A & B erunt æquales, ubi nimirum perpendicularis deſcenſus altitudo eadem erit.*

Prop. 2.

In eodem plano CB ſumantur ſpatia duo inæqualia CB, CF, velocitates in B & F erunt *inter ſe ſicut radices quadratæ ſpatiorum CB, CF.*

Coroll. 1.

Si ponatur CF æqualis CA, velocitates in B & F erunt inter ſe ſicut radices quadratæ ſpatiorum CB, CA; erunt igitur etiam ſicut radices quadratæ momentorum gravitatis in D & E: quum conſtet apud Mechanicos, quod ſpatia CB, CA, recte exprimant dicta gravitatis momenta.

Co-

Coroll. 2.

Quum velocitas in A æqualis ſit velocitati in B (per *Prop. 1.*) *ſequitur* (per *Coroll. 1.*) *quod velocitates in A & F ſint inter ſe, ſicut radices quadratæ momentorum gravitatis.* Ex hoc corollario facile eſt deducere Regulam generalem, quæ computandis omnibus ejusmodi machinarum effectibus inſerviat, quantumcunque alterentur accidentales circumſtantiæ, in machinæ fabrica obſervatæ.

Regula.

Si duo pondera æqualia depreſſa ab inæqualibus gravitatis momentis ſpatia æqualia percurrant, acquiſitæ velocitates erunt inter ſe, ſicut radices quadratæ momentorum gravitatis.

Per hanc regulam ſic determinatur quæſita velocitas corporis E, dum pervenerit in F. Obſervo momenta gravitatis in caſu propoſito eſſe 3000 & 2000, quorum radices quadratæ neglectis fractionibus, ſunt 54 & 44: has igitur radices pro duobus primis terminis regulæ proportionis conſtituo: tertius terminus eſt velocitas acquiſita a corpore D deſcendendo per CA (illa autem velocitas ex *Galilæi* experimentis nota eſt, quod nimirum grave liberum deſcendendo perpendiculariter ex altitudine 4 pedum acquirat velocitatem percurrendi 16 pedes tempore 1″) quartus terminus per operationem prodiens exhibebit velocitatem acquirendam deſcenſu per ſpatium CF. Sic

$$54,\ 44 :: 16,\ 13\tfrac{7}{27}.$$

Invenitur ergo, velocitatem corporis E in F poſſe percurrere 13 circiter pedes tempore 1″: velocitas autem ponderum AA in machina noſtra eadem eſſe debet, (ut ſupra dictum) ergo globus D cujus velocitas decupla eſt, poterit percurrere circiter 131 ped. dicto tempore 1″: atque illa velocitate, ſi nulla eſſet reſiſtentia aeris, mobile poſſet aſcendere ad altitudinem circiter 266 pedum: habemus igitur effectum a machina ſic comparata expectandum.

Videamus jam, quænam differentia ſequutura ſit, ſi reliquas omnes machinæ partes easdem prorſus relinquamus, ſed removeantur ſaltem pondera AA, ut ipſorum loco ſubſtituatur tubus aliquis aere exhauſtus, cujus piſtillum rotis B pariter illigatum, a pondere atmoſphæræ deprimatur, machinæque motum impertiat, eodem artificio quod deſcriptum fuit in aliis machinis, ad evin-

cendam tuborum æquabilium utilitatem, propositis in *Actis Erudit. menseDec. anno* 1688. *p.*644. Sit pistilli diameter paulo major quam 1 ped. (ita ut pondus Atmosphæræ dicto pistillo incumbens sit 2000 librarum, æque ac pondera AA) sit descensus pistilli itidem 4 ped.: resistentia autem pistilli, quæ tum ab ipsius pondere, tum a frictione oritur, posset esse minor quam 50 librarum. Sed supponamus, illam esse 100 librarum, hac addita ad resistentiam 1000 librarum, quam globo & reliquis machinæ partibus supra ascripsimus, conflabitur resistentia totalis 1100 librarum, vincenda a momento gravitatis 2000 librarum (nam, per Hypothesin initio assumptam, pressio atmosphæræ & gravitatis agunt secundum easdem leges) possumus igitur (per regulam supra) disquirere, quanto major debeat esse velocitas corporis, dum impellitur a momento 2000 librarum, quam dum impellitur a momento 1100 librarum, quæ est absoluta ipsius gravitas: accipiendæ nimirum radices quadratæ duorum illorum momentorum gravitatis, pro duobus primis terminis regulæ proportionis: tertius terminus erit velocitas per momentum 1100 librarum (id est per absolutam gravitatem) impressa, prout in superiori computo factum est, nimirum 16 pedum tempore 1″: quartus terminus per operationem prodiens exhibebit numerum quæsitum, velocitatem scilicet a pistillo nostro acquirendam: Sic 33. 44 :: 16. $21\frac{1}{3}$.

Patet igitur quod pistillum descensu suo ex altitudine 4 pedum acquiret velocitatem percurrendi circiter $21\frac{1}{3}$ ped. temp. 1″: ergo globus D, cujus velocitas est decupla, poterit percurrere 213 ped. dicto tempore: ac proinde (juxta doctrinam *Galilei*) posset dictus globus ascendere ad altitudinem 709 pedum, qui affectus ferme triplus est ejus, qui per vim ponderum AA obtinebatur.

Si pondera AA majora supponerentur, tubique & pistilli diameter itidem augeretur, ut Atmosphæræ pressio gravitatem ponderum semper æquaret; cæteræ autem partes eædem remanerent, Subducto juxta eandem methodum calculo, præstantia tuborum supra vulgaria pondera major adhuc reperiretur: verum hæc sufficiunt ad confirmandam tuborum æquabilium utilitatem, quam aliis jam exemplis astruximus.

Finem hic facerem, nisi opus foret apud aliquos eximios & summa

summa veneratione dignos Viros hic me purgare, quos asserere memini, non solum contra Christianam, sed & contra moralem probitatem peccare eos, qui inventa promovent, excidia & necem generi humano inferre apta. Ac sane, prima fronte gravissimum hoc crimen judicetur; verum re attentius inspecta, nihil hic mali subesse video: quid enim refert arma suppeditare improbis, quum plus satis habeant ad omnia destruenda? Quod ulterius non sæviant homines, id profecto non fit ex armorum defectu, sed ex solo metu, ne ipsimet lædantur ab aliis: ac proinde, si plura & efficaciora armorum genera parabimus, major equidem improbis dabitur inde nocendi facultas, nec tamen magis nocebunt; quia metus ipsis incussus ab aliis itidem augebitur. Id vel ex eo satis confirmatur, quod post inventum pulveris pyrii usum, non magis exitialia aut cruenta bella gesta sunt, quam dum telis & gladiis certabatur. Quæcunque igitur vel ad ratiocinandi facultatem exercendam & roborandam, vel ad corporum naturalium proprietates detegendas, vel ad mechanicam supellectilem locupletandam, hominumque sagacitatem adjuvandam conferre possunt, nequaquam reticenda arbitror. Si qui enim inde pravi usus ad hominum destructionem elici possunt, mala inde orta pari bonorum mensura, eo etiam nomine, compensabuntur.

G.G.L. DE LINEA ISOCHRONA, IN QUA grave sine acceleratione descendit, & de controversia cum Dn. Abbate D.C.

CUm a me in his *Actis Martio* 1686 editis, publicata esset demonstratio contra *Cartesianos*, qua vera virium æstimatio traditur, ostenditurque non quantitatem motus, sed potentiæ, a quantitate motus differentem servari; Vir quidam doctus in Gallia, Dn. Abbas D.C. pro Cartesianis respondit, sed ut post apparuit, vi mei argumenti non satis perspecta. Credidit enim, recepta quædam alia principia a me impugnari, quæ in *Novellis Reip. Literar. mens. Jun.* 1687 pag. 579 enumerat, & negat p. 519 seq. se agnoscere contradictionem, quam ego in illis invenire mihi videar: cum tamen nun-

quam mihi de illis dubitare in mentem venerit, quemadmodum ipſum admonui *Novell. Reip. Lit. Septemb.* 1687. Idem ut eluderet objectionem meam, conjecerat ſe in diverticulum temporis, quod eo modo, quo conceptus a me erat ſtatus controverſiæ, plane eſt accidentale. Eadem enim manente altitudine, eadem vis acquiritur aut impenditur a gravibus quocunque tempore indulto, quod pro inclinatione deſcenſus majore minoreve augetur aut minuitur. Ea occaſione, quo magis appareret, tempus atq; adeo diſtinctionem inter potentias iſochronas vel aniſochronas, hoc loco nihil ad rem facere, & ut ex diſputatione noſtra aliquid incrementi ſcientia caperet, *Problema* tale, a me inter ſcribendum ſolutum, & (ut videtur) non inelegans, ipſi propoſui in *dictis Novellis Septembr.* 1687. *Invenire lineam iſochronam, in qua grave deſcendat uniformiter, ſive æqualibus temporibus æqualiter accedat ad horizontem, atque adeo ſine acceleratione, & æquali ſemper velocitate deorſum feratur.* Sed Dn. Abbas D.C. nihil ultra repoſuit, ſive quod problema attingere nollet, ſive quod agnita tandem mente mea, ſatisfactum ſibi judicaret. Sed ejus loco problema hoc ſua opera dignum judicavit Vir Celeberrimus *Chriſtianus Hugenius*, cujus ſolutio meæ prorſus conſona extat in *Novellis Reip. Literariæ Octobr.* 1687; ſed ſuppreſſa demonſtratione & explicatione diſcriminis inter diverſas lineas ejusdem ut ait generis, quas ſatisfacere notat. Hæc igitur ego ſupplere hoc loco volui, facturus citius, niſi aliquid hic a Domini Abbatis induſtria expectaviſſem. *Problema:* invenire lineam planam, in
Tab. IV. *Fig. 3.* qua grave ſine acceleratione deſcendit. *Solutio:* ſit linea paraboloeides quadrato-cubica quæcunque βNe (nempe ubi *ſolidum* ſub quadrato baſis NM & parametro a P æquale eſt cubo altitudinis βM) ita ſita, ut verticis β tangens βM ſit perpendicularis horizonti, in cujus lineæ puncto quocunque N ſi ponatur grave ea deſcendendi ulterius celeritate præditum, quam potuit acquirere deſcendendo ex horizonte Aa, cujus elevatio aβ ſupra verticem β ſit $\frac{4}{9}$ parametri curvæ, tunc idem grave deſcendet porro uniformiter per lineam Ne, utcunque continua tam, ut deſiderabatur.

Demonſtratio. Recta NT curvam βNe tangat in N, & ipſi βM occurrat in T. Utique (ex nota proprietate tangentium hujus curvæ)

curvæ) erit TM ad NM in ſubduplicata ratione aβ ad βM. Ergo TM ad TN erit in ſupduplicata ratione aβ ad aβ+βM, ſeu ad aM. Jam ratio TM ad TN eadem eſt quæ velocitatis *per curvam* deſcendendi (ſeu horizonti porro in curva appropinquandi) quam grave habet poſitum in N, ad velocitatem qua idem ex N porro, non per curvam, ſed *libere* deſcenderet, ſi poſſet (ut conſtat ex natura motus inclinati.) Sed velocitas hæc *libera* porro eſt ad conſtantem quandam, in ſubduplicata ratione aM ad aβ: ſunt enim (ut ex motu gravium conſtat) velocitates liberæ, in altitudinum (unde deſcendendo quæſitæ ſunt) aM, ſubduplicata ratione. Ergo velocitas deſcendendi per curvam Ne, quam grave habet in quocunque curvæ puncto N poſitum, eſt ad velocitatem conſtantem, in compoſita ſubduplicata ratione aβ ad aM, & aM ad aβ; quæ eſt ratio æqualitatis. Ipſamet igitur velocitas illa per curvam deſcendendi eſt conſtans, ſeu ubique in curva Ne eadem. Quod præſtandum erat.

Conſectaria: (1) Grave celeritatem habens tanquam lapſum ab altitudine aliqua Aa, deſcendere poteſt ex eodem puncto N per curvas iſochronas infinitas, ſed ejusdem ſpeciei ſeu ſola magnitudine parametri differentes, ut Ne, N(e)NE quæ omnes ſunt paraboloeides quadrato-cubicæ, adeoque ſimiles inter ſe. Imo quælibet hujusmodi paraboloeidum hic inſervit, modo ita collocetur, ut aβ vel (a) (β) diſtantia verticis ab horizontali a (a), unde deſcendere incepit grave, ſit $\frac{4}{9}$ parametri curvæ βe vel (β) (e): nec refert an grave iſochrone deſcenſurum in curva N (e), pervenerit ad N ex a (a) per viam (a) (β) N, an per aliquam aliam, aut ſine deſcenſu ullo ob aliam cauſam eandem celeritatem atque directionem acquiſiverit. Ex infinitis tamen iſtis lineis Iſochronis, in quibus grave ex N porro ſine acceleratione deſcendere poteſt, ea celerrimum ipſi deſcenſum præbet, cujus vertex eſt ipſum punctum N, qualis eſt NE, quam recta AN horizonti perpendicularis tangit.

(2) Tempus deſcenſus per rectam aβ, eſt ad tempus deſcenſus per curvam βN, ut dimidia altitudo βM ad ipſam aβ: ac proinde ſi βM ſit dupla aβ, æqualia erunt tempora deſcenſuum per aβ & per βN. Quorum ratio manifeſta eſt: nam tempora deſcenſus uniformis ſunt inter ſe ut altitudines; & ex demonſtratis a *Galilæo*,

tempus quo mobile percurrit altitudinem aβ motu accelerato, est duplum ejus, quo percurrit æqualem altitudinem βM (ut hoc loco fit, licet per curvam βN) motu uniformi, qui celeritatem habet æqualem ultimæ per accelerationem acquisitæ in β.

Hoc autem problema fateor me non Geometris primariis proposuisse, qui interiorem quandam Analysin callent, sed his potius, qui cum *erudito illo Gallo* sentiunt; quem mea de *Cartesianis* plerisque hodiernis (Magistri paraphrastis potius quam æmulatoribus) querela suboffendisse videbatur. Tales enim, cum alias receptis inter *Cartesianos* dogmatibus, tum etiam Analysi inter ipsos pervulgatæ nimium tribuunt, adeo ut se ipsius ope quidvis in Mathesi (si modo velint, scilicet, calculandi laborem sumere) præstare posse arbitrentur: non sine detrimento scientiarum; quæ falsa jam inventorum fiducia, negligentius excoluntur. His materiam exercendæ suæ analyseos præbere volueram, in hoc problemate, quod non prolixo calculo, sed arte indiget.

Si quis tamen præreptam sibi jam solutionem queratur, poterit *aliam isochronam*, huic vicinam quærere, in qua non, ut hactenus, grave uniformiter recedat ab horizontali, (vel ad eam accedat,) sed a certo puncto. Unde problema erit tale, *invenire lineam, in qua descendens grave recedat uniformiter a puncto dato, vel ad ipsum accedat.* Talis foret linea NQR, si ejus esset naturæ, ut ex puncto dato seu fixo A, ductis rectis quibuscunque ad curvam, ut AN, AQ, AR, esset excessus AR super AQ, ad excessum AQ super AN, ut tempus quo descenditur per arcum QR, ad tempus quo descenditur per arcum NQ.

CHRISTOPHORI CELLARII PROGRAMMATA varii argumenti, Oratoriis exercitiis in Citicensi Lyceo præmissa: ejusdemque Orationes ibidem in illustriore consessu recitatæ.

Lipsiæ, sumptibus Gleditschii 1689, in 8.

CLarissimus Auctor, Scholis celebribus adhuc præfectus, id inprimis curæ habuit, ut dicendi facultatem & Historiarum notitiam

titiam suæ fidei commissis discipulis instillaret. Crebras idcirco declamationes instituit, nec illas vulgaris ac vilis materiæ, sed ita ex Historiis tam sacris quam profanis selectæ, ut adolescentes illa æque ad virtutem, atque ad solidam doctrinam usumque rerum præpararentur. Cujus studii LXX Programmata argumento sunt, omnia in Cizensi Gymnasio conscripta, & rerum ac quæstionum nobilissimarum referta, quæ si sacræ sunt, ex Rabbinorum commentariis & Linguis Orientalibus; sin sequiores, ex optimo quoque antiquitatis scriptore deciduntur. Nos aliquas tantummodo delibamus, unde de ceteris etiam pronum sit judicare. Programmate V verbum ὑψωθῆναι Evangeliorum de cruce Christi ex lingua Syriaca novo modo explicatur: Programmate XV Psalmus II, & Programmate XXII Caput LIII Esaiæ; & Programmate LXVIII fides Jobi de resurrectione; & Programmate XXX resurrectio impiorum, atque hæc singula contra Judæos vindicantur: Programmate X signa adventus Messiani Judaica; & Programmate XXXVIII opinio de gemino Messia; & Programmate LXVII *Tau* figura crucis Christi; & Programmate XXVII Serpens Æneus; & LIX falso a Christianis ad Christum applicata examinantur, ut de Sceptro Judæorum sublato ex Programmate XXVIII, & Conversione eorundem universali ex XLV taceamus. Nec leviora sunt aut injucundiora, quæ ex antiquitatibus atque historiis declarantur, ut sunt Augustorum & Cæsarum differentia, Programmate IV; Consecratio Christianorum etiam Principum, Programmate XXXV; Tropæorum usus & intermissio, Programmate XXXVI; Magorum patria, Programmate XXIX; Hierosolymæ situs in medio terrarum, Programmate XXXIX; Judæorum clades sub Hadriano Imperatore, Programmate VIII, IX & XIV; Æliæ Capitolinæ origo, ornamenta, leges, Programmate LXII; Babylonis excidium, Programmate XLIX; Hercules Musarum, Programmate LXVI. &c. Adjectæ sunt sex Orationes, e quibus tres funebres sunt, prima Serenissimo olim nunc beatissimo Principi Dn. MAVRITIO, Saxoniæ Duci & Episcopatus Numburgici Administratori, nostro quondam Domino clementissimo; secunda Illius Viduæ Celsissimæ SOPHIÆ ELISABETHÆ, ex Gente Holsatorum oriundæ; tertia celeberrimo quondam Philologo & Theologo Jo. Sebastiano Mitternachtio, sacrata

est

est: quarta, Dedicatio auditorii, quæstionem examinat, an Gentilium libris, ut poetarum & similium, locus esse possit in Scholis Christianis; quinta occasione secularis solennitatis de *seculi* apud Romanos mensura & termino disputat: sexta, qua Vale dixit Auctor Cizensibus, methodum scholasticæ institutionis expeditiorem vulgari, & utiliorem commendat.

MEMORIE ISTORIOGRAFICHE DEL REGNO della Morea, di quello di Negroponte &c.

id est:

Commentarius Historiographicus de Regno Moreæ, Regno Negropontico, locisque littoralibus Thessalonicam usque pertingentibus.

Editore Josepho Maria Ruinetti, Venetiis, 1688, 8.

ETsi indicatus nobis superiori anno in mensis Octobr. frontispicio *Maris Ægei* Historiographus, accuratam satis *Moreæ* quoq; & vicinorum tractuum descriptionem exhibuerit, peculiaris tamen hæc delineatio vel ideo memoratu digna nobis videtur, quod
p.28.240. & ex P. *Coronelli* Cosmographi Veneti Laboratorio, uti vocatur, quodammodo prodierit, & præter succinctam rerum a Seren. Republica Veneta ibi gestarum recensionem, compluribus locorum, fortalitiorum, conflictuum &c. iconismis, iis qui talibus delectantur, se
73. affatim commendet. Inter istos quoque *labarum*, cum inscriptione Turcica, & duo *hippuri* in conflictu *Coronensi* hostibus erepti comparent, quod signorum genus produturæ in aciem militiæ apud Turcas indicio esse solet.

II. In *Laconiæ*, hodie *Zaconiæ*, laudem cedit, quod optime notæ canes producat, quibus ipse Sultanus & proceres ejus maxime delectentur. Nec notissima illa Insularum triga intacta relinquitur;
163. utpote *Corcyræ*, hodie *Corfu*; *Cephaloniæ*, cujus incolæ vestigia Sedis *Ulyssæ* in proxima Ithaca h. *Tracchi* etiamnum venerari norunt; & *Zazynthi*, hodie *Zante*, S. Veronicæ, sudarium Christi ibi expandentis,
166. opera ad fidem conversæ, & *Jerusalem* olim dictæ, ubi *Robertus Guiscar-*

Guiscardus Apuliæ Dux, in itinere S. Sepulchrum versus, revelatio- 166.
nem de morte *Hierosolymis* obeunda sibi factam adimpleverit. Insula
hæc *Zante* de Episcopi quondam sui *Francisci Commendoni*, quem nec 173.
Germania nostra præterito seculo ignoravit, virtutibus non minus,
quam de ingeniosa Nobilis Veneti *Angeli Barbarici* industria, qua
planitiei in 10 milliaria long. & 15 latitud. porrectæ, aquæ annuatim instar lacus ibi confluentis exsiccatione A. 1673 procurata, delitiosa inducta fuerit fertilitas, non immerito gloriatur.
Incolarum, quorum maximam partem Græci constituunt, ad 171.
arma alias magis quam artes proclivium, si qui tamen animum 174.
studiis & legibus applicant, facundissimi Oratores & Causidici
evadunt, litigiis, quibus ibi maxime indulgetur, feliciter adhibendi. Monachi *S. Basilii* per integrum annum carne abstinentes, Lunæ insuper, Mercurii, & Veneris diebus, ut & in tribus Vigiliis, Epiphanias qua Mare solenni ritu baptizant, S. Johannis & Crucis, ne lacticiniis quidem, pisce vel oleo vescuntur. Quatuor porro extantiora jejunia observant: I. idque maximum ἡ μεγάλη τεσσαρακοστὴ vocatur, quo per 7 hebdomadas, (die Saturni & Solis, ut & festo *Annunciationis*, & Dominica Palmarum exceptis) itidem piscibus & oleo abstinent; ostreis, aut alio exsanguium piscium genere, & oleribus contenti. II. ἁγίων ἀποστόλων a die Lunæ post octavam Pentecostes usque ad Vigiliam S. S. *Petri* & *Pauli*. III. τῆς ἁγίας παρθένου, a 1. Augusti usque ad 15. ejusdem, quo etiam pisces esse jubent, diem 6 illius mensis, μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος dictum, excipientes. IV. τῶν χριστογέννων, a 15. Nov. usque ad 25. Dec. continuandum. Reliqui Græci non religiosi ita jejunant, ut 130 dies per annum carnis usu gaudeant. Nec Moniales rigorosa adeo, ut alibi, clausura coercen- 177.
tur, quin sæpius in publicum prodeuntes conspiciantur. Inter
alia, quæ de *Athenarum* occupatione, statu & antiquitatibus
enarrantur, nullos Judæos ibi etiam tolerari dicitur, eo quod
his Cives ipsi versutia & calliditate nihil cedant, juxta tritum di- 206.
verbium: *a Judæis Thessalonicensibus, Græcis Athenienſibus, & Turcis Negroponticis libera nos Domine.*

Dum de Eubœa, hodie *Negroponte*, paulo post agitur, Fluxus 220.
quoque & Refluxus *Euripi* a P. *Cabino* Soc. J. observati descriptio,

una cum tabula variationem per ſingulos menſis Lunaris dies indicante, adjicitur.

HISTOIRE DE PHILIPPE DE VALOIS & du Roy Jean, i. e.

Hiſtoria Philippi Valeſii & Johannis Galliæ Regum.

Amſtelodami apud Henricum Desbordes 1688. in 12.

Abbas de Choiſy, qui ſe in dedicatoria ad Regem Galliarum epiſtola, hiſtoriæ hujus autorem profitetur, haud obſcurum in orbe cultiori nomen adeptus eſt, tum ab eruditione, tum ab itinere Siamenſi ejusque deſcriptione. Propoſuit ſibi, ut in præloquio ad lectores monet, Regum Galliæ priorum ex Valeſia ſtirpe hiſtoriam reconcinnare, non ex antiquis ſolum, qui editi ſunt, autoribus, ſed & ex manuſcriptis in bibliotheca *Seminarii*, quod vocant, *regiarum miſſionum* & Abbatis Caumartini. Loca veterum ſcriptorum ea, qua uſi ſunt, dialecto refert, ſimplicitate ſua, ut haud immerito ſperat, placitura. Diſceſſiſſe ſe fatetur ab inſtituto, quo nuper unus atque alter hiſtoriarum ſcriptor, in animos affectusque hominum, dudum fato ſuo functorum, penetraſſe ſe credidit, indeque operose produxit, qua mente, quo affectu, conſilioque omnia acta fuerint, licet nulla autoritate, quam ſua, iſta exponat. Materiam ſcriptionis ſumſit ex rebus ab utroque Rege, *Philippo* & *Johanne*, patre & filio, ab anno 1328 ad 1364, intra annos ſcilicet XXXVI geſtis, vario, infelici tamen plerumque eventu. Prioribus quidem regni ſui annis Philippus Campaniam acquiſivit; Flandros prælio ad Montem Caſſelium devicit; Angliæ Regem ad juratam clientelæ profeſſionem, reſpectu provinciarum quas in Gallia tenebat, adegit; & Pontificis hortatibus obſequens, ad bellum, quod ſacrum vocabant, initiari ſe paſſus eſt. Sed erumpentibus inde Eduardi III Angliæ Regis ad ſucceſſionem Gallicam prætenſionibus, non una clade terra marique afflictus fuit Philippus, easque fere omnes temeritate ſua aut

aut ſuorum incurrit: ad *Creſſiacum* maxime, ubi anno 1346 XXX ſuorum millia & in iis florem Gallicæ Nobilitatis amiſit, licet numero copiarum decuplo majori, quam Angli, inſtructus eſſet. Inter proſpera Philippi referenda eſt acquiſitio Ruſcinonenſis Comitatus (*Rouſſillon*) a Jacobo Balearium Inſularum Rege emti; & provincia, quam *Delphinatum* vocant, in Gallia Lugdunenſi, ab *Humberto* Principe ſive Delphino, *Carolo Valeſio* Philippi ex Johanne filio nepoti donata, d. 29 Martii 1349. Anno ſequenti Philippus deceſſit, cum paulo ante pactam filio Johanni Navarræi Regis filiam, pulchritudine ejus captus, ſibi junxiſſet. Sed iſta aliaque *libris* ſive *capitibus tribus* enarrata, ex plurimis ſcriptoribus nota ſunt, qui nec teſtamentum Regis tacuerunt. In hoc inter alia juſſit, ut per totum regnum mitterentur, qui inquirerent, an aliquibus ex civibus injuria a ſe facta eſſet, utque ea deprehenſa, pro viribus ſatisfieret læſis: pio ſane inſtituto, ſed magis laudando, ſi a vivis præſtetur, aut a damnis injuriisque inferendis abſtineatur. Elogium quo Regem hunc defunctum Autor proſequitur, terſum & ingenuum eſt, nec indignum, ut putamus, quod adſcribatur. *Per annos regni* (inquit) *viginti tres adverſam fortunam ſæpius expertus eſt, neque tamen animum deſpondit. Una enim victoria ad Montem Caſſelium excepta, ſemper cæſus fugatusque eſt, vel ipſe vel legati ejus. Nihil latuit hoſtes eorum, quæ agere vellet; at ipſe illorum conſilia non niſi poſtquam exitum habuiſſent, comperire potuit. Erat egregia forma, comis, affabilis, liberalis, manu quoque ſtrenuus, ut exemplo ſuis in prælio eſſet, ſemper tamen infelix, etiam ſine culpa. Summos theſauros Regum in corde civium eſſe, & ſe malle Gallorum quam Galliæ Regem eſſe, dictitare ſolitus eſt. Moriturus deploraſſe fertur, quod ſubditos novis tributis oneraſſet, licet neceſſitate urgeretur. Sed magna calamitatum pars civibus imputanda eſt. Crimina enim atrociſſima ſine pudore & impune, quandoque etiam cum præmio committebantur. Nunquam tanta miſeria cum inſano luxu conjuncta fuit; ambitio, luxuria, prodigalitas, virtutes ſeculi erant. Pecunia omnibus modis quærebatur, ad explendas peſſimas cupiditates profundenda. Itaque Deus Gallorum ſcelera ulturus, proceres prælis proſtravit, & lues famem ſecuta uberrimas regni provincias depopulata*

est. Quanquam vero in digressionibus parcus sit Autor, aliquas tamen in loco & apte inseruit. Inter eas memorabilis est de tiara Papali, quam hujus Regis tempore, a Johanne XXII, amicissimo Gallis sed Germanis infensissimo, triplicatam fuisse refert, cum prisci Pontifices non nisi mitram, Phrygiæ fere similem gestassent, dein Hormisda donatam sibi a Clodovæo Rege Galliæ auream coronam imposuisset, & Bonifacius VIII duplicasset, ut indicaret, non minus temporalia quam spiritualia imperio suo subjacere. De pulveris pyrii usu ad majores machinas ignivomas instruendas, testimonium ex rationum regiarum libro affert, quod anno 1338 in obsidione arcis cujusdam adhibitus fuerit. Lib. I. §. XI.

In parte *altera*, libris itidem tribus breviusculis, *Johannis* Regis historia traditur, qui parente infelicior fuit. Nam & domesticis discordiis & insidiis misere vexabatur, & adversus Anglos res tam male gessit, ut anno regni sexto, d. 19 Septembris anno 1356, ad Pictavium vivus in eorum manus perveniret, exercitu licet quinquaginta millium adversus decem tantum hostium millia pugnans. Sub hoc Rege tributorum sat grave onus Gallis impositum est, sed habitis comitiis & impetrato eorum consensu. Quanta vero eo tempore Ordinum regni autoritas ex veteri libertate superfuerit, luculenter cognosci potest ex relatione de comitiis, post captum Regem, a filio Regis seu Delphino habitis, quam Lib. II. §. I. legere licet. Octingenti aderant qui in comitiis sententias dicebant, delectique ex iis quinquaginta, decimas omnium redituum tam Ecclesiasticorum quam Nobilitatis, & ex urbium tributis stipendia, quibus triginta millia militum alerentur, obtulerunt, sed iis conditionibus, quas Delphinus accipere noluit: paulo post tamen adactus fuit, ut & ministros quos habebat, exauctoraret, & quos Ordines illi denominabant, admitteret. Secuta est sive ob regiminis vitia, sive æmulorum artibus, Parisiensium a Delphino defectio, inde obsidio urbis, ejusdemque ad obsequium redactio. Præcesserat tumultus rusticorum in nobiles luxu corruptos & subditis intolerabiles insurgentium, qui a *Jacobo bono homine* (*Jaques bon homme*) cognomen sumserat, nec nisi viginti millium strage componi potuit. Conditiones interea pacis cum Rege captivo in Anglia tra- Lib. I. §. VII.

ctabantur, sed recusatæ sunt ab Ordinibus regni Gallici: conventum tamen tandem est anno 1360, durissimis ex Gallorum parte conditionibus. Cedebantur enim Angliæ cum supremo jure ampliss imæ regni provinciæ *Pictonum*, *Santonum*, *Aquitanorum*, *Lemovicum*, *Ruthenorum*, *Petrocoriorum*, aliorumque; multa etiam in *Picardia* & inter illa *Caletum*. Promissum fuit immensum lytrum, tres nempe ut vocant milliones, sive tricies centena aureorum millia. Pro eo obsides quadraginta, ex proceribus regni & primariarum urbium, in Angliam missi sunt. Inter obsides erant duo filii, ut & frater Regis. Ut conficeretur pecunia nullis tributis exigibilis, etiam filia regia impari marito tradenda fuit Galeatio Mediolanensium novo Duci. Post reditum suum Johannes Rex nova calamitate afflictus est, cum milites exauctorati in turmas collecti, magnam regni partem vastarent, & exercitum regium profligassent. Maleferiati isti sese *Tarde-venientes* vocabant, itemque *amicos Dei & omnium hominum inimicos*. Cum vero Pontifici, qui tunc Avenione aulam habebat, hostilia minitarentur, astu decepti, & data pecunia trans Alpes ducti sunt, ad bellum Mediolanensibus inferendum. Ab his magistris Italos, ea tempestate fere inertes, artem militarem denuo didicisse, Scriptores gentis notarunt. Persuasus inde a Papa Johannes Rex, belli sacri ducatum voto recepit, indignantibus licet dolentibusque consiliariis & proceribus. Iisdem etiam inconsultis, in Angliam anno 1363 navigavit, ea spe ut conditiones pacis, quarum aliquas exequi non poterat, se præsente mitigarentur. Sunt qui dicunt, eum amore fœminæ cujusdam ad iter id permotum fuisse. Advenientem Angliæ Rex magnifice excepit, & aliquot menses cum eo in ludis & spectaculis consumti sunt. Sed Johannes in illis ipsis delectamentis mortem invenit, & in Anglia d. 8 Aprilis 1364 decessit. Illi his fere verbis Autor parentat: *Sic in terra peregrina decessit Johannes Rex, cum vixisset annos LVI, regnasset XIV. Instructus fuit plerisque virtutibus, quæ magnum Regem faciunt; pius erat, ut abnepotem Sancti Ludovici decebat; fortis ad temeritatem usque; tam liberalis, ut prodigus haberetur. Sed bello infelix Rempublicam subvertit, dum consilia suorum aspernaretur. Sibi & animi sui magnitudini præsidens, temeritate sua prælio Pictavienſi victus est, & cum summo dolore ante oculos*

los ſuos internecionem plerorumque ex proceribus ſuis, ſe vero captivum Principis Walliæ vidit, qui tamen in meditullio Galliæ concluſus, & commeatu ad triduum ſaltem inſtructus, ſine pugna ad deditionem compelli potuiſſet. Erat ſub alieno ductu Legatus bonus, Imperator malus; obſequio quam imperio aptior. Nihilominus bonitas naturæ, quæ ex toto vultu ejus, omnibusque vitæ actionibus relucebat, amorem populi illi conciliaverat, licet eum tributis opprimeret, & ſua culpa infelicem redderet. Familiaritas & affabilitas quædam & verborum quorundam blanditiæ edulcabat duritiem dominationis, & ſubditos conſtringebat, ut nutus ejus vel minimos pro legibus inviolabilibus haberent.

GUERNERI NEUHAUSEN, HAMMONENSIS, Homo Melancholicus, ſeu Diſſertatio Philoſophico-Medica de melancholia tum intellectuali, tum corporali, & quatenus objectum eſt medicinæ.

Hammonæ Guelphalorum apud Bernh. Wolphardt. 1688, in 12.

VUlgarem, at intricatum, qui compoſitum illum ex mente & corpore hominem affligit, affectum deſcribere Auctor clariſſimus ſibi propoſuit. At vero cum Carteſii inprimis legat veſtigia, pari utitur methodi regula. Itaque DEUM Creatorem in homine mentem & corpus conjunxiſſe, illius naturam in cogitatione, hujus in extenſione poſuiſſe, cum eodem ſupponit. Commercium utriusque per glandulam pinealem, tanquam immediatum magis inſtrumentum conſervari, ita quidem ut per hujus motus anima imperet corpori, & quæ corpus afficiant, cum mente communicentur. Actiones in homine alias ſolius mentis, alias mere corporeas, alias quæ ex utriusque conjunctione fluant, alias dubias, quæ nunc ſine mentis arbitrio peragantur, nunc ab ea diverſis modis varientur, appellat. Exinde quomodo a corporis vitiis, coctione ventriculi labefactata, ſanguinis mixtura & motu turbatis, & ſpirituum anomaliis, pariter mens labem contrahat, & contra triſtes & adverſæ in mente cogitationes corpori afferant noxam, edocet. Melancho-

cholicorum igitur ſymptomata ſingula recenſet, & rationem ſecundum dictam hypotheſin annectit, cauſas procatarcticas & proximas perſequitur, & omnia variis exemplis illuſtrat. Quibus præmiſſis, affectus hujus & nomina diverſa, & definitiones primum aliorum, hinc ſuam ſubjungit. Nimirum aliam mentalem melancholiam, triſtitiam diuturnam corporis functiones & imminuentem & deſtruentem; aliam corpoream, languorem ſcilicet corporis a cauſis externis vel internis productum aſſerit. In prognoſeos recenſione, quomodo in plures morbos faceſſat, rationibus & exemplis exponit. Mentis affectum rationibus, corporis medicamentis aggreditur. Illum ſedandum cauſam mœroris ſcrutando, & quantum poſſibile removendo, affectibus frenum injiciendo &c. Huic medicinam fert & auxilium venæ ſectione; ſanguinem diluentibus & attenuantibus, ejusque motum augentibus, inprimis decoctis lignorum; & præparatorum hac ratione humorum primum per catharſin, dein per ſudorifera eductione. Medicamenta ex Galenicorum, & Chymicorum penu ſelectiora addit. Diætæ regulas tandem & corollaria quædam, quæ varia philoſophica, medica, chymica continent paradoxa, proponit.

APOLOGIE HISTORIQUE DE DEUX cenſures de Louvain & de Douay, ſur la matiere de la Grace, par M. Gery, Bach. en Theol. i.e.

Apologia Hiſtorica pro Cenſuris duabus, Lovanienſi & Duacena, in materia de Gratia, autore Dn. Gery, Baccal. Theol., occaſione libri Gallici, cui titulus eſt, *Defenſio novorum Chriſtianorum & Miſſionariorum in China, Japonia & Indiis &c.* compoſita, & Curcierio, Doctori Sorbonico & Theologiæ Profeſſori Pariſienſi inſcripta.

Coloniæ, apud Nic. Schouten, 1688, in 12.

NOndum quidem ad nos libellus in titulo indicatus, cui *Apologia* hæc oppoſita eſt, pervenit; differre tamen hujus enarrationem noluimus, tum ne novitatis gratiam amitteret, tum quia

ex

ex *Defensione* illa Apologiæ huic insertum est, quicquid Theologi Lovanienses ad offensam suam pertinere putarunt. Occasionem vero *Defensionis* istius edendæ (quantum quidem ad hanc quæstionem de *Gratia* attinet) Jesuitæ fortasse sumserunt, ex publicata nuper in Belgio *Historia Congregationis de auxiliis gratiæ sub Clemente VIII & Paulo V habitæ*, quam in Actis nostris anno 1687 pag. 353 & seqq recensuimus, & quam Defensor ille malignam & exilem fabulam (*un meschant petit Roman*) vocavit: dein ex libro prolixo *de Traditione Ecclesiæ in articulo de prædestinatione*, sub nomine *D. Germani* edito, in cujus Tomo II. Jesuitæ haud leviter perstringuntur, ut vel ex Actis nostris A. 1688 pag. 402 & sqq. intelligi potest. Allegata ibi speciatim fuit censura Lovaniensium in lectiones & scripta *Leonardi Lessii*, Jesuitæ, anno 1587 vibrata, eorundemque legatio anno 1679 Romam missa, qua procuratum fuit, ut Lessii & aliorum ex Societate Jesu theses LXV diplomate Pontificio proscriberentur. Sed de illis thesibus haud multum tractat Apologiæ hujus Autor, id potissimum agens, ut quod Jesuitæ in dubium vocant, ipse evidenter demonstret, censuram nempe anno 1587 ab optimis viris & sincera mente factam ita subsistere, ut in tribunali Pontificio, quod Inquisitorium vocant, neque olim neque nuper improbata fuerit: unde etiam, absque approbatione manifesta & solenni, constare debeat, quod doctrinam sanctam, orthodoxam & catholicam contineat. Asserit hæc Autor tribus hujus Apologiæ partibus, & quicquid in Defensione illa Jesuitica oppositum fuit, magno cum studio refutat, Approbatorem Parisiensem, *Currierium*, quem semper alloquitur, haud parum vellicans. Etiamsi vero non magni momenti esse videantur, quæ de censuræ illius validitate Autor disputat; cum ipse non diffiteatur, illam non nisi consilii aut sententiæ privatæ vim & autoritatem habere, donec decretum Pontificis accedat: multa tamen in hac Apologia lectores invenient, ad intelligendam historiam capitalis illius controversiæ, qua doctissimi Romanæ Ecclesiæ Theologi, totaque Sodalitia Academica & Monastica, ab annis plus centum, in partes distrahuntur. Hujus dissidii acerrimi intuitu, de jactato illo consensu in fide, quem nuper in relato a nobis mense hujus anni Februario p. 65 sqq. & Martio p. 157 sqq. Tractatu de Dissensionibus Protestantium *Episcopus Meldensis* magnifice commendavit, non exigua oriri potest dubitatio. Mirabuntur etiam multi, cur post tot annos decisio tantæ litis a Pontificibus differatur; quam tamen jam dudum exactissimam in cognitionem vocarunt, & auxilio Spiritus S. quod sibi nunquam deesse existimant, facile dirimere possent. Neque enim de levi quodam articulo, sed de tali controvertitur, quo vix ullus gravior est ex iis, qui schismati inter Romanam Ecclesiam & Protestantes causam dederunt. Ut adeo non iniqua desiderare videantur Lovanienses & alii, qui decisionem urgent, ejusque procrastinationem non satis patienter ferunt; licet nescio quis turbarum metus obtendatur, si altera litigantium pars causa cadat. Unde simul Protestantes in sententia sua confirmabuntur, Pontifices non tam veritatis professione, Ecclesiæ, quam jactant, unionem, quàm humanæ dominationis artibus tueri, vi nempe, ubi possunt, aut dissimulatione, si vires desint.

Sed ad rem accedimus, plerisque tamen præteritis, quæ Autor libri in anonymum *Defensionis* scriptorem aliosque Jesuitas, & totam eorum Societatem spargit, satis aspera & aculeata. Tuetur imprimis *Parte prima* famam Theologorum Lovaniensium, qui censuram anno 1587 conscripserunt, negatque eos Jesuitis, quod illi queri solent, inimicos fuisse. Magno elogio mactat *Henricum Gravium*, cujus stylo censura composita est. Is Romæ anno 1591 decessit, Bibliothecæ Vaticanæ Præpositus. Non minus celebrat *Michaelem Bajum*, cujus memorabilem ad *Sirletum Cardinalem* epistolam producit, ex qua & aliis indiciis ostendere conatur, Bajo, cum Romæ theses ejus LXXVI damnarentur, imputata fuisse, quæ nunquam docuerit, alia prave detorta esse: quam tamen injuriam modestissime tulerit, Vir, ut ait, non eruditus solum, sed & apprime pius & sanctus, cum quo Lessius comparari non possit, licet multa de ejus sanctimonia Jesuitæ glorientur. Hæc enim Autor irridet, imprimis quod digitorum ejus aliquem, quibus libros suos scripsit, consecraverint & osculandum porrexerint. Improbat etiam, quod plurimos ex Societate sua, qui Romæ damnati sunt, nihilominus magni faciant, & veluti martyres celebrent. Proponit denique, & impietatis accusat multa Lessii dogmata. Exhibet postea successionem quandam Professorum Lovaniensium, qui veterem sententiam de prædestinatione gratuita defenderint. Excusat

Part. I. n. 3.

n. 4.

n. 11.

n. 5. 7. 8. 9.

cusat *Ruardum Tapperum*, quod studio hæreticis contradicendi a via traditionis recesserit, refutatus, licet magnæ autoritatis in Lovaniensi Academia esset, a *Petro de Soto Dominicano*. Hac occasione insignem addit annotationem, quam adscribere non piget. Ait enim: *Quod posterioribus seculis multi doctores errarunt, non levem causam dedit confusio operum a Sanctis Patribus scriptorum, quæ tanta fuit, ut* Gennadii *Semipelagiani scriptum pro Augustini legeretur; commentarius* Pelagii *in Paulum, & epistola ejus ad Demetriadem, Hieronymo tribueretur; libri* Fausti *de gratia & libero arbitrio, sancti cujusdam Ecclesiæ Patris opus esse crederentur, adeo ut* Tapperus *hunc autorem, dum citat,* venerabilem *vocarit, vehementer territus, cum a collega aliquo de errore admoneretur; ut* Estius *refert in sermone quodam anno 1609 Duaci habito.* Hæc Auctor. Unde colligi potest, quam infirma sit, quæ ex Patrum libris, absque fundamento Scripturæ & legitima interpretatione, jactatur traditionis certitudo, cum nec de ipsis Patrum libris satis certo constet. Refert inde Auctor acta Lovanii anno 1587 ab *Octavio Frangipanio* Nuntio Pontificio, & quomodo Lovanienses cum approbatione Episcoporum in Belgio censuras suas edita apologia defenderint, frustra & inepte, ut ait, a Moguntinis & Trevirensibus (quos *petits Theologiens*, i.e. Theologastros, vel parvulos Theologos vocat) impetita, licet eam non vidissent.

n. 21.

Parte secunda jus Theologorum Academicorum in censuris heterodoxarum opinionum edendis defendit, & triginta argumentis probatum it, censuram anno 1587 a Nuntio quidem Pontificis Jesuitarum artibus inducto suspensam, minime tamen abrogatam fuisse. *Sixti V.* decretum, quo statuit, *tantùm Pontifici Romano, B. Petri successori, doctrinæ Christianæ controversias definire licere, alii*

n. 7. *vero nemini*, ita explicat Auctor, ut id de suprema & juridica definitione, non vero de intermedia & subalterna, quam Episcopis & Academiis, veluti delegatis a Pontifice tribuit, intelligi debeat.

n. 20. Alibi tamen Episcopis jus divinum in officio suo exercendo asserere videtur, licet mentem suam clarius aperire potuisset, nisi offensam aulæ Romanæ metuisset. Allegavit in antecedentibus historiam memorabilem, de quodam *Petro de Rivo*, Philosopho Lovaniensi,

n. 2. qui anno 1470 censuram thesium quarundum incurrit, inter quas hæc erat: *Quicquid per necessariam consequentiam sequitur ex inim-*

inimpedibili, hoc est inimpedibile & necessarium. Hanc Theologi, & cum ea Molinismum per anticipationem damnarunt, addita ratione: *consequentia necessitas non tollit contingentiam consequentis.* Rarum vero modestiæ & resipiscentiæ exemplum *Petri* illius refert, quod errorem suum, satis diu etiam Romæ defensum, non revocaverit solum, sed & testamento, quo domum & pecuniæ quandam summam Collegio alicui legaverat, caverit, ut *bursales & commensales doctrinentur, juxta statutum Universitatis de futuris contingentibus.* Erat autem id ipsum, quod errori ejus opposuerant. Falsi inde postulat Jesuitam *Fourmestraux*, qui secundum aliquod *Octavii* illius *Frangipanii* decretum anno 1591 confinxerit vel adulteraverit, ejusque & aliorum cavillos acriter persequitur, qui Jesuitarum opinionem verbis diplomatis Pontificii approbatam esse dictitarunt. Laudat Episcopos & Theologos Belgas, qui Academicis patrocinati sint; inter eos *Gulielmum Lindanum* Gandavensem Episcopum, & celeberrimum *Estium*, Duacensis Academiæ Cancellarium. Elevat eos, qui Jesuitis faverunt, nominatim *Lævinum Torrentium*, Antverpiensem Episcopum, quem magnum Theologum futurum fuisse dicit, si Theologia ex Tacito, Suetonio & Horatio disci potuisset. Invehitur vehementer in *Habertum*, Vabrensem in Gallia Episcopum, quem, posteaquam egregio, quod refert, testimonio librum *Gibieufi* de *libertate Dei & creaturæ* Molinismo oppositum comprobasset, a Jesuitis postea in partes traductum, & a Richelio Cardinali, qui Jansenium ob editum pro Hispanis librum (qui *Mars Gallicus* inscribitur) capitali odio prosequebatur, inductum commemorat, ut doctrinam Jansenii de gratia oppugnaret. Respondet objectioni cujusdam *Erasmi Pilii*, Jesuitæ, ut ait, personati, qui in Lovaniensium contumeliam contendit, censuram anno 1587, a Sorbona Parisiensi probatam non fuisse. Extenuat *Stapletoni*, quem Jesuitæ magni faciunt, eruditionem & testimonium. Extollit eos, qui Lovaniensibus adstipulantur, laudatque *Carolum de Assumtione* Carmelitam, qui & suo, & sub *Germani Philalethæ* nomine multa scripsit, & inter alia edidit *Triumphum Thomistarum*, frustra a Jesuitis Inquisitioni Romanæ denunciatum: item *Alvarum* Tranensem Archiepiscopum, ut & Autorem Apologiæ anno 1651 contra *Morellum* & *Le Moine* pro defensoribus gratiæ editæ, & a sex Doctoribus Sorbonicis probatæ. Exagitat non leviter Jesuitam

n. 11.

n. 13.

§. 14.

n. 23.

num *Paulum Leonardum Sherloge*, qui anno 1644 scientiam mediam misere, ut ait, propugnavit, absurda inter alia applicatione distinctionis inter Pontifices quatenus privatos, & quatenus assistente Spiritu S. pronuntiantes: quasi nempe Clemens VIII & Paulus V in n. 28. *congregatione de auxiliis* privato nomine egissent. Sed hæc & plura familiaria Jesuitis esse dicit, quoties Pontificum decretis premuntur, ut quadrare in eos putet querelam Esa. I. 2. *filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Progreditur inde ad confirmationes censuræ contra Lessium, a Lovanienſibus sæpe repetitas. Allegat *Innocentii* X contestationem, Jesuitis per *Franciscum Barberinum* Cardinalem intimatam, ne Bulla ejus contra quinque propositiones Jansenianas, unquam adversus doctrinam de gratia efficaci abuterentur; n. 37. item *Alexandri VII* epistolam ad Lovanienses anno 1660 datam, qua orthodoxam eorum in hoc articulo doctrinam commendat. Cum vero Pontifices judicium in hac controversia suis ex causis suspenderint, non dissimulat, quo cum damno Ecclesiæ id factum sit. Affert inter alia quædam ex libertima epistola *Hieronymi Baptistæ de la Nuza*, Capuccinorum in Arragonia Provincialis, ad Inquisitores Romanos d. 22. Augusti anno 1577 Valentiæ data, quam Latinam adductam fuisse mallemus. Sensum ex Gallica versione non possumus non adscribere. *Prohibitio*, ait, (Pontificia) *de non tractanda materia de gratia, Ecclesiæ magnum affert præjudicium. Facile illa verbis pronuntiatur, sed interim magnam Theologiæ partem doceri prohibet. Articulus enim de gratia omnes fere alios ingreditur. Itaque prohibitio hæc tormentum intolerabile & scrupulorum materia est, omniumque Theologorum vexatio. Tollitur ex concionibus, quod sæpissime prædicari deberet. Turbatur quieta & immemorialis possessio professorum antiquæ doctrinæ, iisq; adimitur jus ab omnibus gentibus agnitum, idque in gratiam novatorum. Hæc ratio procedendi ante Jesuitas Ecclesia incognita fuit, & ab iis introducta, ut sub silentii illius favore nova seminarent dogmata. Inde summo cum periculo doctrinæ Catholicæ, novitates suas, ad quas propensissimi sunt, propalant: obtendunt turbas metuendas esse, si sibi contradicatur, cum tamen nullæ sint, nisi ex eo, quod illi nullam contradictionem pati volunt. Hoc est lupos emittere, & canes vinculis constringere.* Hæc ille. Nostrum non est disquirere aut definire, quo jure ista Jesuitis a Capuccinis objiciantur; apparet tamen, non solos Protestantes despoticum illud imperium circa controversias fidei aversari. Subjungitur illustre *Bzovii* testimonium, ut & totius Ordinis Augustiniani consensus, interque eos celeberrimi *Henrici de Noris*, & qui nuper decessit, *Christiani Lupi.* n. 42.

Parte tertia Acta anno 1679 referuntur, cum Theologi Lovanienses *D. Franciscus van Viane*, *Lupus* ille quem diximus, & *D. Martinus Steyart* Romam missi, censuræ suæ anno 1587 editæ peterent confirmationem, simulque erroneas Jesuitarum propositiones Inquisitioni deferrent. Atque ab hac quidem haud difficulter LXV theses, celeberrima illa Bulla d. 2. Martii, anno 1679 publice proscriptæ sunt, privatim aliæ XXXIII, ut notat, rejectæ: sed obtineri non potuit diserta & manifesta censuræ Lovanienſis comprobatio; renitentibus omni modo Jesuitis, de quibus plurima queritur Autor, maxime vero relationem quandam Hispanicam Diabolicæ, ut ait, calumniæ accusat, quæ contra Lovanienses Aulæ Regiæ oblata fuerit, sub titulo *Expositionis de deplorabili statu Ecclesiæ in Belgio, ex factione Bajanistarum & Jansenistarum.* In illa non solum, ut Autor asseverat, falsa imputabantur Lovanienſibus, sed & sententiæ sanctissimæ pro hæreticis diffamabantur, v. g. *quod ad Sacramentum pœnitentiæ requiratur dolor ex amore Dei natus, & quod aliquo casu absolutio sacerdotalis deneganda sit*; cum tamen hæc & alia ab illis improbata, in Sorbona Lutetiæ quotidie defendantur, & cum Tridentinis decretis praxique *Caroli Borromæi*, qui sanctus habetur, conveniant. In eadem delatione Jansenismi accusabatur Facultas Theologica Lovanienſis, illa nempe, quæ *arctior* vocatur, & ex *octo viris* composita est. Idem crimen Archiepiscopis & Episcopis aliquibus in Belgio impingebatur, totisque Ordinibus *Præmonstratenſium*, *Dominicanorum*, *Capuccinorum*, *Carmelitarum discalceatorum*, toti etiam Clero Seculari, & Collegiis Theologicis, multis etiam ex proceribus politicis. Ad tollendum vero *Jansenismum* media proponebantur, erectio tribunalis Inquisitorii, & abolitio octovirorum, utque iis alii subrogarentur, interque eos quatuor ex Ordinibus mendicantibus & unus ex Jesuitis. Addebant querelas in ipsum Pontificem redundantes, minas quoque, si theses a Lovanienſibus Romam delatæ condemnarentur, (ut tamen §. I. n. 3.

factum est) & Jansenismo multos Romæ favere ajebant. Longum foret enarrare, quæ his omnibus Autor regerit, & quæ de causa Janseniana in Gallia male tractata, non sine insectatione P. *de la Chaise* commentatur. Plurimus est in eo, ut ostendat falsum esse, quod Jesuitæ jactant, rejectam esse Romæ & proscriptam Lovaniensium censuram sæpe dictam, quam anno 1587 ediderunt: fatetur tamen iterum, expressam & disertam ejusdem confirmationem impetrari Romæ nequivisse, idque cum stylo Romani tribunalis convenire, in quo pro confirmatione & approbatione habeatur, si quid intactum & non reprehensum ex Inquisitorum examine exeat. Interim non Legatorum solum Lovaniensium, sed & Romanorum Theologorum, v. g. *Favoriti*, *Schelstrateni* & *Sabatini* testimoniis comprobat, censuras Lovanienses judicibus penitus placuisse. Explodit inde, ut fabulam maligne confictam, quicquid de Jansenismo spargitur, non alio, ut ait, fine, quam ut viris pietate & doctrina eminentibus, qui novitatibus Jesuitarum resistunt, periculum creetur. n.17. Mentionem hic facit Hiberni cujusdam, sive Jesuitæ, n. 18. sive Franciscani, *Duffii*, qui anno 1681 Lovaniensibus XC errores affinxerit. Narrat etiam, quid ipsi Bellarmino acciderit, censura n. 28. in librum ejus quendam publicata, & postea sublata. Cum vero Jesuitæ ad elidenda, quæ Lovanienses de approbatione (qualem nempe Romæ dare solent,) censuræ suæ allegarunt, ad alios testes n.30.sqq. provocarint, contrarium asserentes; eorum dicta examinat & refellit Autor, ut & illa, quæ de Calvinianorum cum Jansenistis consensu objici solent. n.34. Sugillat quendam *Nicolaum du Bois*, quem intrusum & Judam Facultatis Lovaniensis vocat. In Additionibus quæ p. 399 & sqq. subjunguntur, respondet Autor ad librum jam ante annos XXXVII a Jesuita *de Champs* editum & nuper recusum, in quo Jansenistis objicitur, quod Bullam Pontificiam anno 1653 publicatam indigne tractent. Tuetur inde Autor Jansenii sententiam ut orthodoxam, eamque tam a necessitate Calviniana, quam ab indifferentia Molinistarum puram. Refutat objectionem, quod contra prohibitionem Pontificiam *Acta congregationis de auxiliis* publicata fuerint, illamque prohibitionem dudum cessasse, aut eo saltem valuisse statuit, ne consultationes & suffragia pro rebus judicatis habeantur. Accesserunt in fine libri exempla diplomatum aut

aut epistolarum Latinarum, v. g. mandatum Pontificis *Sixti V* anno 1588 ad *Octavium Frangipanium*: hujus decretum, tum prius, tum alterum quod Autor pro supposititio habet: item scripta quædam & decreta Lovaniensia: Excerpta ex relationibus *Lupi* anno 1679 Roma scriptis: literæ denique Pontificiæ ad Lovanienses eodem anno satis benigne datæ, nec non *Ciboii Cardinalis*, aliaque.

RIFLESSIONI FILOSOFICHE &c. h. e. Meditationes Philosophicæ circa figuras salium, expositæ discursu quodam, quem in Academia Philosophica Experimentali Dn. Archidiaconi Marsilii recitavit D. Dominicus Gulielminus.

Bononiæ apud Hæredes Antonii Pisarri. 1688. in 4.

DEum semper γεωμετρεῖν, veteris Philosophi effatum est, cujus veritas præprimis ex figuris illis, in quas corpuscula salina ordinarie solent in crystallisatione concrescere, ad oculum patet. Sed cum Numen summum Geometriam mediantibus causis secundis exercere soleat; nihil prohibet in illas inquirere paulo accuratius, id quod Dominicus Gulielminus hoc ipso nitidissimo discursu, quem Magliabechio celeberrimo debemus, facere instituit. Postquam enim de optimo philosophandi genere quædam præmonuit, phænomena enarrat salium, quæ ad ipsius institutum faciunt, & speciatim observat, coalescere nitrum in prismata hexagona, quæ nonnunquam secundum totam axis longitudinem perforata; vitriolum & tartarum in parallelepipeda obliquangula, comprehensa planis rhomboidibus; alumen petrosum in octaedra; sal commune in cubos: neque tamen id semper contingere in omnibus crystallis, sed multas, licet quasi affectent figuram debitam, in quibusdam deficere partibus, nonnullas etiam in massam informem compingi. Rationem vero horum phænomenorum ut afferat, supponit salia constare ex atomis (h. e. particulis, quæ a nullo agente naturali in minores possunt dividi) ejus figuræ, quam crystalli majores referunt, easque deinde a blando motu liquoris, cui innatant, sibi invicem adaptari, & ob pressionem fluidi cohærere, corpusq; simile constituere. Ita v. g. particulas pyramidales sibi similes & æquales, quæ

quæ deinde octaedra aluminis conſtituunt, ſic coire, ut dum quatuor earum baſes in eodem ſunt plano, & quadratum conſtituunt, & alia quædam inverſe ita media ponitur inter illas, ut vertex ejus in eodem ſit plano cum quatuor illarum baſibus, tandemque alia huic ſuperimponitur, conſtituant pyramidem majorem componentibus ſimilem. Adducitur deinde, huic ſententiæ major probabilitas ut concilietur, teſtis oculatus Levvenhoeckius, qui Microſcopio ſalium ſolutorum partes ejusdem fere figuræ vidit, quæ ab Autore noſtro ipſis aſſignatur: quod enim illa non plane eadem adparuerit, hoc vel admiſtioni aliorum ſalium, vel diaphaneitati aliisque cauſis tribui poſſe autumat. Rejicit hinc opinionem Junckenii & Ten Rhine aliorumque, qui conformationem illam ſalium ſpiritui vel acido volatili, quod in ſale prædominetur, tanquam cauſæ adſcribunt. Ultimo loco duas objectiones reſolvit, quarum prima eſt, quod cum pyramides ſe invicem ſolum lineis, non planis, contingant, non videatur id ipſum conſiſtere poſſe cum ſoliditate cryſtallorum: ſecunda vero, quod in compoſitione v.g. pyramidis majoris ex pluribus minoribus, pyramides ſimiles & æquales non poſſint totum replere ſpatium, ſed vacua relinquant interſtitia. Nam ad ultimam reſpondet, non eſſe abſurdum remanere poros in hac compoſitione, quum eos exiſtere manifeſte arguat ſolutio aluminis & vitrioli confuſa, cujus cryſtalli gaudent figura aluminis & colore vitrioli, quippe cum hujus particulæ cryſtallorum aluminis poros ingreſſæ fuerint: alias enim aquam iis includi, quæ deinde in deſtillatione cum particulis ſalinis ſpiritum acidum conſtituat. Primam porro objectionem aliquid efficere negat, quoniam licet pyramides omnes ſe in planis non contingant, ſatis tamen firma cohæſio oriatur ex preſſione æquali ambientis vel aeris vel aquæ ſale imprægnatæ, quum pori anguſti illum ſemper, hanc vero, ſi onuſta ſit particulis ſalinis, excludant. Tandem ſubjicitur demonſtratio Geometrica propoſitionis, cujus in diſcurſu facta mentio erat: Quamlibet pyramidem quadrangulam dividi poſſe in ſex alias æquales, tam integras quam ſibi invicem quoque ſimiles, nec non in quatuor alias triangulas inter ſe ſimiles & æquales, quæ conſtituuntur a quatuor triangulis ſimilibus & æqualibus iis, quæ pyramides ſex priores comprehendunt.

ΣΤΕΦΑ-

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΕΘΝΙΚΑ
κατ' ἐπιτομὴν,
STEPHANI BYZANTINI GENTILIA per epitomen, antehac περὶ πόλεων de Urbibus *inſcripta; quæ ex MSS. Codicibus Palatinis ab Cl. Salmaſio olim collatis & MS. Voſſiano reſtituit, ſupplevit, ac Latina verſione & integro commentario illuſtravit Abrahamus Berkelius. Accedunt collectæ ab Jacobo Gronovio Variæ Lectiones ex codice MS. Peruſino, & admixtæ ejusdem notæ.*

Lugduni Batavorum, apud Dan. a Gaesbeck, 1688, fol.

INter antiquos idem ſtudium, quo inter recentiores ii inclaruerunt qui Geographicos indices ſive Lexica conſcripſere (quales hoc ævo extiterunt *Abr. Ortelius, Car. Stephanus, Phil. Ferrarius, Mich. Antonius Baudrandus, Nic. Lloydius*, aliique) exercuit nonnullos, quorum, præter Strabonis, Ptolemæi, Dionyſii, Plinii & Melæ opera, ſola nomina a Suida & Tzetze aſſervata ſunt. Eminet inter hos *Stephanus Byzantinus*, ſeculi ſexti ſcriptor, ut apparet, Chriſtianus: qui non ſolum regiones, gentes, urbes, oppida, colonias, montes, ſaltus, maria, promontoria, inſulas, portus, flumina, fontesque recenſuit, ſed & quæ ab iis deducuntur gentilia nomina, aliaque id genus inde derivanda, explicavit; præterea mores gentium, regnorumque & urbium conditores, fabulas item, antiquitates, etymologias, & plurima ad Grammaticam ſpectantia, utilia non minus cognitu quam jucunda attulit. Hujus inſignis & ampliſſimi operis compendium modo ſupereſt, ab *Hermolao* quodam, Conſtantinopolitano Grammatico, concinnatum: cujus etſi induſtria ſua laude non eſt privanda, ſimul tamen dolendum, multum damni hac contractione & ἐπιτομῇ quæ forte in cauſa fuit cur ipſum Stephani opus neglectum interierit, literis fuiſſe illatum, & magno earum diſpendio compendium pro integro opere ſubſtitutum. Qua re commotus Guilielmus Xylander vix temperare ſibi potuit, quin operi huic non *Stephani* nomen

præscriberet, sed hunc titulum potius præfigeret: Ερμολάϊ Γραμματικῆ Κωνσταντινοπόλεως ἐπιτομὴ τῶν Ἐθνικῶν Στεφάνῳ Γραμματικῷ. Religioni tamen sibi ducens quicquam immutare, post binas in Italia a Juntis Florentiæ 1491, & Aldo Venetiis 1502 evulgatas editiones, tertiam in Germania sub eodem titulo quo Italicæ prodierant, anno 1568 adornavit, Latinamque versionem concinnavit, loca plurima rectius constituit, & commentarios luculentos confecit. Post Xylandrum idem studium hoc seculo tenuit Josephum Scaligerum, Isaacum Casaubonum, Claudium Salmasium & Lucam Holstenium, summos criticæ & literariæ rei antistites: quos in poliendo emendandoque Stephano multum operæ posuisse constat, & testantur eorum codices, in Cæsareana Vindobonensi & Vossiana bibliotheca superstites, multas emendationes & annotationes margini allitas habentes. Nullus tamen eorum, nec ex aliis eruditis quisquam, (etsi Stephani loca depravata, dum aliud agunt, passim emendant & restituunt) propositum tam insigne executus est, aut post Xylandrum huic operi, quantum ejus superest, denuo edendo manum admovit; donec superioribus annis *Abraham Berkelius* summa animi contentione hunc laborem aggressus, quicquid mutili hujus Scriptoris restabat, injuria temporum & hominum imperitia corruptum, tum ingenii felicitate, tum e codicibus Isaaci Vossii, & eo volumine cumprimis, cui Salmasius multa adscripserat, constituere & dilucidare, hocque veluti pignore studia in Musas sua (dicente Gronovio) posteritati commendare sategit. In quo studio interea dum versatur, (multis autem ab annis se in eo versatum fuisse, immensumque in vertendo & emendando hoc Scriptore, miserrime depravato, laborum & molestiarum pelagus esse emensum, jam anno 1674 professus est Berkelius, cum quædam Stephani fragmenta in publicum emitteret) eandem operam sibi sumsit, ipso tamen ignaro, *Thomas de Pinedo* Lusitanus, ac Amstelodamensibus typis anno 1678 Stephanum nova Latina interpretatione & annotationibus instructum exclusit. Sex annos post *Lucæ Holstenii* in eundem Scriptorem eruditas notas & castigationes Romæ e bibliotheca Barberiniana depromtas, a nobis in Actis anni 1684 pag. 487 memoratas, edidit Vir clarissimus Theodorus Ryckius. Ita dum de Stephani salute & cultu laborant alii,

alii, Berkelius autem omnem industriam eidem emendando illustrandoque impendit, morbo correptus industriæ huic immoritur. Ne vero præclari studii hujus fructus intercideret, cura & provisione celeberrimi Viri *Jacobi Gronovii* effectum est; qui patre orbatum hunc fœtum susceperit, & ut typis recte excluderetur, opera Petri Abkoude usus, intendit, omnes Berkelianas annotationes adjici sollicitus, interpretationem quoque Latinam ab eodem adornatam (etsi inutilem in Grammatico ejusmodi opere ratus) evulgari permisit, ne ulla ex parte hæc nova Lugdunensis editio inferior haberi possit Amstelodamensi, cui typorum nitore & voluminis magnitudine ex æquo respondet. Cumque Amstelodamensis collationes Gronovianas cum Cod. MSC. Stephani ex bibliotheca Abbatiæ Perusinæ adjectas habeat: in hac Berkeliana, auspiciis Gronovii prodeunte, exactiorem variarum istarum lectionum recensum non omittendum duxit Vir clarissimus, in emendandis depravatis auctorum locis e vetustis Codd. non minori felicitate quam ingenio gaudens. Nec contentus eas attulisse variationes lectionum, quas in Perusino codice deprehenderat; accurato etiam studio, ut Berkelianis notis admiscerentur Salmasii emendationes omnes, depromtæ e volumine quo fuerat usus, & cujus oræ suas observationes alleverat Vir incomparabilis, providit, & hac ratione instructum opus hoc reliquis omnibus Stephani editionibus præstantius effecit; ut Berkelii manes multum omnino, ob adhibitam relicto operi curam felicem & exquisitum cultum, doctissimo Editori debere intelligamus.

OEUVRES MELE'ES DE MONS. L' ABBE' de S. Real. i. e.

Opera miscellanea Dn. Abbatis de S. Real.

Ad exemplar Parisiense 1689, in 12.

COntinet libellus hic non inelegans tractatus quatuor, quorum *primus* inscribitur *de usu historiæ*. Hunc plane alium Autor proponit & exigit, quam vulgo quæri solet; dum, ut ait, qui historico studio incumbunt, multorum temporum & casuum reminiscentia

caput onerant, ut prompta earum recitatione sese ostentare possint. Requirit itaque potius, ut etiam juvenes illico, non tam ad varietatem aut seriem rerum memoriæ imprimendam, quam ad percipiendas earum causas, affectusque & studia hominum, quorum gesta legunt, pernoscenda mentem & attentionem convertant: sic enim veram prudentiam ad omnes vitæ actiones acquiri; cum ex adverso nuda illa scientia nihil proficiat, quam ut mentes juvenum vanis persvasionibus efferat, aut parentum ambitioni satisfaciat, qui ex illa historias enarrandi facilitate, de ingenio & eruditione filiorum gloriari soleant. Hæc præfationis loco sunt. Tractatus ipse constat ex *dissertationibus septem*, in quarum singulis exemplum aliquod historicum Autor pro objecto habet, & ex eo observat, quæ ad mores pertinent; profitetur tamen, se ista omnia didicisse ex viro quodam seculi nostri sapientissimo, de quo alibi dicturum se esse spem facit, sed cujus nomen reticet. In *prima* causam indagat, propter quam Turcorum Imperator Henrico IV supetias adversus *Ligam*, quam vocant, seu factionem Romano-Catholicam, qua Rex oppugnabatur, obtulerit, eamque inter alias, quæ probabiliter conjici poterant, fuisse tradit, quam minister Sultani indicarit, nempe quod Herus iste suus naturaliter oderit nomen *Ligæ*. Inde ostendit Autor, fortuitis plerumque rebus homines moveri, maxime omnium Principes, qui vulgare & vile esse putent, in rerum causas & momenta inquirere, & plerumque impetu quodam agant. Hoc vero illis aliisque qui in re lautiori vivunt, ex prava educatione & ab adulatorum nequitia accidere. Ita fieri solere, ut beneficia sua primo, qui illis in mentem venit, non vero digniori conferant, evitata inquisitionis molestia. Vulgi tamen ingenium ex naturali hominum, &, ut Stoici dicere solebant, universali stultitia, eodem tendere docet. *Dissertatione II* perversitatem & malitiam hominum considerat, quod non ex jucundis solum, sed & funestis spectaculis voluptatem capiant. Occasionem sumit ex narratione de Legato Turcico, qui in Gallia ludos equestres spectans dixerit, ad ludicrum certamen plus satis, ad serium justo minus fieri. Culpam, ex Autoris sui judicio, residere dicit in ociosa illa, qua rerum vera natura ab animo hominis non consideratur, & quod, etsi meliora videre & discernere valeat, malit tamen negli-

negligentius & cum impetu decernere & agere. *III.* De *falsa opinione* differit, qua actiones quædam ex virtute proficisci putantur, cum sæpe ex alia quacunque occasione nascantur. Exemplum refert *Caroli IX* Galliæ Regis, qui *Jacobo Amioto*, præceptori suo, viro ob doctrinæ præstantiam celebri (cujus ex infima ad altiorem fortunam evectionem narrat) *supremi Eleemosynarii* dignitatem, non deliberata mente, aut virtutis exercendæ studio, sed per occasionem contulerit, cum inter sermones convivales narrari intelligeret, a *Carolo V* ad Pontificatum promotum fuisse *Adrianum*, quo informatore usus erat. Pluribus inde ostendit, tritam quidem sed non veram & virtuti convenientem viam esse exemplis doceri, aut illa æmulari. *Dissertatio IV* censuram hypocritarum continet, qui religionem & conscientiam, utilitati suæ, & ut potentioribus placeant, postponunt. Exemplum affert Legati Regii ex ordine Ecclesiastico, in negotio quodam Romæ ab *Henrico* IV sibi commisso, cum ludibrio religionis institutum suum prosequentis. *Diss. V.* de opinione hominum circa mores & habitus externos disquirit, cur alio tempore alia probet aut avertetur. Ansam sumit ex more Gallico seculi præteriti, quo nemo ad munera togæ sive magistratuum recipiebatur, nisi barbam raderet; quod *Francisco Olivario*, Cancellario postea Galliæ, injunctum fuisse refert, cum in Senatum regium allegeretur. Ex singularitatis studio talia nasci haud abs re notat, neque tamen negat, sapientes etiam tyrannidi consuetudinum illarum, Olivarii exemplo, sese subjicere tandem debere. *Diss. VI* vanam gloriam de nobilitate generis insectatur, quam a magnatibus fere & primoribus unice æstimari dicit, & longe rectius judicare vulgus, quod gloriam ex propria industria quærit. Laudat factum *Caroli V*, qui cum duæ illustres fœminæ de gradus præeminentia acriter certarent, festive pronuntiaverit, *stultiorem præcedere debere*. Ejusdem aliud facetum dictum refert, cum Hispano quodam centurione jactante, se nullum unquam metum sensisse, diceret: videri sibi, hominem istum nunquam candelam digitis emunxisse; si enim id fecisset, absque metu de comburendis digitis non fuisse futurum. Addit quædam haud inscite de aliis ejusmodi dicteriis, inter quæ & Henrici IV aliquod allegat, qui cum sibi libellus de legibus a sartore quodam

dam conscriptus offerretur, Cancellarium accersi jusserit, ut vestem sibi consueret. *Diss. VII* fucum exponit, qui religionis prætextu actionibus hominum malis etiam aut stolidis illini solet, occasione historiæ *Ludovici* XI, qui jus supremi Dominii in *Comitatum Bononiensem* (in Morinis sive Picardia) & *S. Pauli*, *Divæ Mariæ*, quæ Bononiæ colitur, donaverit, ita ut ad ejus altare juramentum vasallagii præstandum esset.

In *altero tractatu* elegans est narratio tragici exitus Principis Hispaniarum *Caroli*, Philippo Secundo Rege geniti, ex omnibus diversarum nationum autoribus, quos enumerat, concinnata. Sed notiora illa sunt, quam ut prolixe hic recensentur. Memorabile est, quod pag. 31 *de Carolo V* legitur. Famam enim fuisse scribit Autor, Imperatorem illum imbutum in Germania religione Protestantium fuisse, neque alio fine privatum factum, quam ut Deum ad illorum præscripta in secreto illo suo coleret; pœnitentia etiam continua afflictum fuisse, quod duos illos fortissimos Principes (*Saxonem* & *Hassum*) oppressisset, neque ausum condemnare religionem, pro qua tanti viri, quicquid charum & pretiosum haberent, in discrimen dedissent. Hanc hæreseos suspicionem auctam esse, quod non aliis ad curam animæ suæ tunc uteretur, quam iis, qui ejusdem religionis insimulabantur, Cacalla puta, concionatore, Archiepiscopo Toletano, & maxime Constantino Pontio, Drossensi Episcopo, qui ei a confessionibus erat. Repertas post mortem in cellula Caroli schedas fuisse, de justificatione & gratia, non multum a Novatorum doctrina discrepantes. Denique Testamentum ejus indicio maxime fuisse, in quo nihil ad sacra, quæ Romani sunt ritus, legaverit. Subjungit, ut post mortem Caroli, ii, quos nominavit, ex Ecclesiasticis in carcerem conjecti, & ab inquisitorio tribunali ad rogum damnati fuerint, cui & Testamentum Caroli injici debuerit: cujus tamen sententiæ effectum Philippus Rex prudenter impediverit.

In *tractatu tertio* historia describitur conjurationis, *anno 1618* ad exitium urbis Venetæ toto orbe celeberrimæ, ab *Alfonso de Cueva Marchione* de *Bedemar*, Legato Regis Hispaniarum ad Venetos Ordinario, cum militaribus quibusdam hominibus initæ, eoque perductæ, ut nisi paucas ante horas, a quodam ex complicibus, quem con-

scientiæ stimulus pupugit, detecta fuisset, plenissimum effectum fuisset habitura. Hanc Autor ex Historiæ Venetæ illustri scriptore *Joh. Baptista Nano* Lib. III, *Mercurio Gallico* d. Anni 1618, libello famigeratissimo qui *scrutinium libertatis Venetæ* inscribitur, pluribusque Commentariis manuscriptis, composuit. Prudentia Senatus post evitatum malum maxima fuit, in dissimulatione omnium quæ ad Regis Hispaniarum ejusque consiliariorum, qui conscii facinoris esse dicebantur, contumeliam, aut rumpendam pacem pertinere possent. Mirum vero etiam illud est, tanti criminis convictum Marchionem non impunitum modo evasisse, sed & postea in Cardinalium Collegium cooptatum fuisse.

Quarto denique *tractatu* inveniuntur colloquia historica & moralia cum viro, quem ab initio laudavit, profundæ sapientiæ magistro. Illum nunc *Cæsarionem* vocat, eique singularis acuminis, gravitatis, nec non humanitatis characterem tribuit. Distributi autem sunt Dialogi hi in quatuor dierum conversationes. Materia desumta est ex historia Romana, & quidem ex gestis Ciceronis, Cæsaris, Pompeji & qui cum iis vixerunt, neque tamen ex vulgatis historicorum libris, sed ex epistolis Ciceronis magna cum industria eruta sunt. Producuntur sane & in censuram vocantur exquisita morum exempla. In vita tamen Pomponii Attici singulariter exercuit se Autor *Colloq. III*, ac multos viri ejus defectus arguit, quibus elogia a Cicerone & a Cornelio Nepote ei data extenuet, & veteratorium dignumque danista ingenium ei fuisse probet. In ultima confabulatione haud vulgaria de ministris Principum commentatur, ostendens quantum in illorum electione, aut si perperam agant, promta dimissione positum sit. Docet etiam, non nisi magno Regi magnum ministrum convenire, & hunc ab illo æstimari, exemplo Philippi Macedonis, qui aliquando, (teste *Athenæo Lib. X.*) genio cum familiaribus indulgens, dixerit, *bibamus*; *sufficit enim Antipatrum non bibere*; indicans, hujus unius prudentia res suas stare. In fine egregia monita adduntur de vita aulica, & quæ in illa caveri debeant.

LIBRI

LIBRI NOVI.

Claudii Salmaſii Plinianæ Exercitationes in Caji Julii Solini Polyhiſtora: item Caji Julii Solini Polyhiſtor ex veteribus libris emendatus. Acceſſerunt huic editioni de Homonymis hyles iatricæ Exercitationes antehac ineditæ, nec non de Manna & Saccharo. Trajecti ad Rhenum apud Joh. Water, Joh. Ribbium, Franciſcum Halma & Gul. Water. 1689. fol. Tomis duobus.

Κέβητος Θηβαίου πίναξ. Cebetis Thebani tabula, Græce & Latine. Multis in locis reſtituta ex MSS. codicibus, unde etiam Græca in fine repoſita ab Jacobo Gronovio. Cujus accedunt notæ & emendationes. Amſtelodami apud Henricum Wetſtenium 1689. in 8.

Actii Synceri Sannazarii opera Latina omnia & integra, cum Notis. Amſtel. apud Henr. Wetſten. 1689. in 12.

Trium Fratrum Amaltheorum, Hieronymi, Jo. Baptiſtæ, Cornelii, Carmina. Editio nova. Amſtel. apud Henr. Wetſtenium 1689. in 12.

Adr. Houtyn Reipublicæ Batavicæ liber primus. Hagæ Com. apud Petrum Hagen 1689. in 12.

Les Oeuvres Poſthumes de Mr. Claude. Tome V. a Amſterdam chez Pierre Savouret, 1689. in 8.

Davidis Abercrombii Scoto-Britanni Fur Academicus. Amſtelod. apud Abr. Wolfgang 1689. in 12.

Daniel Caſpers von Lohnſtein Großmüthiger Feld-Herr Arminius oder Herrman. Leipzig / bey Johann Friederich Gleditſchen / 1689. in 4.

De Arte excerpendi Liber ſingularis; una cum Hiſtoria Excerptorum propriorum *Vincentii Placcii* Hamburgenſis. Accedit ejusdem invitatio Amica ſuper ſymbolis promiſſis aut deſtinatis ad *Anonymos* & *Pſeudonymos* ſuos. Holmiæ & Hamburgi apud G. Liebezeit, 1689. in 8.

Analecta ex Diſcurſibus Academicis Nic. Chriſtophori Lynckeri ad D. Gabrielis Schvvederi Introductionem in Jus Publicum Imp. Rom. Germ. noviſſimum. Jenæ apud Joh. Bielken, 1689. in 4.

Joh. Claubergii Phyſica contracta, nunc primum in hanc formam redacta & aucta, ſtudio Pauli Michaelis Rhegenii. Lipſiæ apud Hæredes Frid. Lanckiſii 1689. in 12.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Maji Anno M DC LXXXIX.

CLAUDII SALMASII PLINIANÆ EXERCITATIONES in Caji Julii Solini Polyhiſtora. Item Caji Julii Solini Polyhiſtor ex veteribus libris emendatus. Acceſſerunt huic editioni de Homonymis hyles iatricæ exercitationes antehac ineditæ, nec non de Manna & Saccharo.

Trajecti ad Rhenum, apud Johannem vande Water, Johannem Ribbium, Franciſcum Halma, & Gulielmum vande Water. 1689, in fol. Tomis duobus.

Ils qui omne ſcientiarum ac literarum genus animo complexi exquiſita & varia eruditione ſæculum illuſtrarunt, palmam præripere viſus eſt *Claudius Salmaſius*, vir in tantum doctus, cenſente Boeclero, in quantum doctrinam intelligunt homines, adeo ut nomen ejus non ut literati aut ſcientiis exculti, ſed ut ipſarum literarum & ſcientiarum, quarum vindex ac præcipuus aſſertor fuit, inter doctos colatur. Cætera autem omnia induſtriæ ac ingenii ejus monumenta, quæ plurima reliquit, iſtud præſtare doctis viſum eſt, quod Plinio illuſtrando impendit, in vaſto ad Solini Polyhiſtora commentario, anno 1629 Pariſiis excuſo, quem tam late patere quam ipſa ſe pandit natura, Grotius in epiſt. aſſeruit, & admirandæ induſtriæ codicem Conringius ſalutavit. Nimirum quod Plinius Nepos in epiſtolis de avunculi Hiſtoriæ naturalis opere pronunciavit, *opus eſſe diffuſum, eruditum, nec minus varium quam ipſa natura*, id merito de his Plinianis exercitationibus affirmari poteſt: in quibus cum Pliniana multa auctor adſtruat & ex omni antiquitate illuſtret ac confirmet, pluribus tamen fidem derogat, & vera a falſis erudite diſcernit, multaque

taque in historiis naturalibus Plinium peccasse ostendit Auctor doctissimus, passim se in eruditas Dissertationes diffundens; ut omnibus doctrinis, iis maxime quæ in rerum antiquarum cognitione versantur, abundabat, omnesque omnium ætatum scriptores exacte perspectos habebat, quorum multis tenebricosis locis ubique lucem affundit. Ipsum tamen Plinium integrum explicare, & singula in eo vel laudabilia dilatare, vel reprehendenda annotare, ejusque errores omnes indicare, non aggressus est; quod tam vastus labor viribus ipsius, aut potius patientia, major esset. Quæ tamen sua de Plinio sit sententia, quidve in scriptis ejus probandum sit, quid damnandum, ac quousque procedendum in illius admiratione, peculiari *Dissertatione* exposuit, quæ Divione anno 1668 excusa, in hac nova Solinianarum Exercitationum editione, in secundo tomo, antehac non editis Exercitationibus præmittitur, præclara multa continens. Solini igitur non adeo magnum librum pertractandum sibi sumsit, quod is de arboribus, gemmis, animalibusque variis in regionibus quæ nascuntur, solerter e Plinio (etsi ejus nomen dissimulat) conquisita, ordine non invenusto digessisset, & occasionem ad Pliniana multa loca commentandi præberet. Ergo de ejus patria, ætate, & opere, quod *Polyhistoris* nomine insignivit, in Prolegomenis præfatus, (in quibus & alia argumenta, in quæ more suo digressus est, v. g. de furtis literariis veterum scriptorum, Apuleji Metamorphoseon libris, Gellii præfatione Noctium Atticarum sub earundem finem imerito hactenus rejecta, pravo veterum consilio bonos scriptores in epitomas redigendi, veterum ratione contexendorum indicum librorum ab hodierno more diversa, erudite pertractavit,) ipsum Solini librum, quem prius sub *Collectaneorum* nomine postea *Polyhistoris* titulo ipse auctor ediderat, exhibet emēdatiorem, veris lectionibus ingenii ope ex certissima conjectura, aut Codicum auctoritate constitutis. Codices autem tres e Palatina bibliotheca, duos e Regia Parisiensi antiquissimos, unum præterea editum librum a Bongarsio cum quinque MSS. collatum, & alterum a Petro Daniele ad antiquissimum Codicem exactum, nec non Venetiis impressum librum, ubi anno 1473 hic auctor primum prodiit typis excusus, adhibuit. Exercitationes ipsæ, quibus Plinium emendavit, explicavit, & castigavit Salmasius, eo ordine, quo Solinus eum com-

compilarat, duobus tomis absolvuntur: e quibus extantiora excerpere si vellemus, modum instituti nostri oporteret supergredi, & ambigui relinqueremur tamen, an meliora attigissemus; adeo exquisita sunt omnia, nec alibi obvia, quæ admirandum hoc opus continet. Is autem qui curam novæ editionis gessit *Samuel Pitiscus*, quæ sub Addendorum elogio priori subjecta editioni Salmasius inseri voluerat, suis quæque locis reposuit, & ut facilius annotationes cuique capiti proprias reperire liceret, ad modum Polyhistoris, qui eorum LVI numerat, ipsas exercitationes in capita Solino respondentia partitus est, singulisque lemmata præfixit, ut ad primum statim conspectum cognoscatur, quod argumentum potissimum diffusæ Vir eruditionis pertractarit. Indices etiam non quidem ampliores sed absolutiores castigatioresque subjecit, cum editio prior largissimis esset instructa, sed qui multa superflua continerent lectoremque sæpius deluderent.

Quibus omnibus ex partibus cum hæc nova editio Batava priori Gallicæ haud parum præstet, majorem tamen longe meretur commendationem ob insignem accessionem Salmasiani commentarii de *Homonymis hyles iatricæ*, nunc primum editi & alteri tomo adjecti (cujus haud exiguam partem implet) studio filii *Ludovici Salmasii*, qui religionis causa e Gallia exul, bonis avitis exutus, jam in Belgio degit, & doctissimi Senatoris Divionensis *Jo. Bapt. Lantini*. Nimirum in herbaria & universa re medica cum appellationes arborum, herbarum, fruticum, aromatum, metallorumque plurimos errores gignant, dum vel eædem res diversis nominibus gaudent, vel idem nomen diversas res designat, quod uno eodemque sæculo variæ civitates eadem lingua usæ unam eandemque rem varie vocitarunt, aut diversa sæcula ejusdem plantæ arborisve diversas habuere appellationes, aut lingua differentes gentes suo quæque idiomate aliquam plantam insigniverunt: hinc sæpe factum, ut eandem herbam vel arborem scriptores ex Græci ac Latini vocabuli diversitate putarent esse diversam; vel contra, res quamplures toto genere invicem distantes, iisdem signatas nominibus, easdem haberent traderentque. Difficultatibus his igitur subvenire gemino commentario allaboravit Salmasius, quorum alteri *de Synonymis*, alteri de *Homonymis hyles iatricæ* nomen fecit. Iste sive ab auctore in

chartam non conjectus, ſive in ſchedis disjectus, poſt ejus obitum non repertus fuit; hic vero jam *Lantini* opera prodit, qui cum *Philiberto de la Mare*, non ita pridem vita defuncto, commentarii hujus prolegomena (ut ſupra indicavimus) viginti abhinc annis Divione jam ediderat, ut bibliopolam alliceret, qui has eruditas de Homonymis exercitationes excuderet, ſed quem hactenus in Gallia, quod Arabicis characteribus non pauca eſſent exprimenda vocabula, reperire non licuit. Centum viginti tribus commentatio hæc conſtat capitibus, nullo ordine diſpoſitis, quod eorum quæ in iis tractantur, ea natura eſt, ut poſteriora minime a prioribus pendeant: arbores, herbæ, flores, venena, fruges, aromata, reſinæ, metalla, diverſa invicem, eodem tamen nomine venientia, recenſentur, errorum inde promanantium fontes deteguntur, & Latina, Græca, ac Arabica harum rerum nomina ex omni antiquitate explicantur. Appendicis loco Diſſertationes duæ annectuntur, altera *de Manna* rore cœli pinguiori, qui matutino tempore in Orientis regionibus cœlo defluit & herbis arboribusque inſidet, Johanni etiam in deſerto victum præbuit, τὸ ἄγριον μέλι, a Matthæo III, 4. appellatus, diverſus a miraculoſo illo in grumulos concreto, ac panis inſtar juxta Iſraelitarum habitacula delapſo, & ab illis Mannæ nomine appellato, vulgarem rei ſibi compertæ appellationem alteri minus uſitatæ ob ſimilitudinem accommodantibus; altera *de Succharo* hodierno a priſcorum diverſo. Utilitatem in medica arte inſignem, & jucunditatem in re literaria maximam, promtuarium hoc omnigenæ eruditionis inexhauſtum (ceu Eruditis Salmaſii hoc opus viſum fuit ſalutare) quin præbeat, & multam caliginem, Plinii aliorumque Scriptorum erroribus detectis, tollat, nemo poteſt inficiari, qui maturo judicio expenderit quæ & in Plinianis exercitationibus (ubi rem herbariam præ cæteris illuſtrare, & a veterum ac neotericorum erroribus liberare ſtuduit haud vane jactans, ſed ex vero pronuncians, *nullam fere plantam alicujus in re medica eſſe uſus, ullíusve inter doctos controverſiæ, cui diſcutiendæ operam non impenderit*) & his de Homonymis hyles iatricæ commentationibus, earumque doctiſſimis *prolegomenis*, ut & eleganti diſſertatione, quam *Judicium de Plinio* inſigniverat, profert Vir infinitæ lectionis merito dictus Grotio *de Ver. relig.* Ex his enim ſcriptis liquido apparet, veram Criticen, quæ ſolo

lo judicio exercetur, invicemq; id exercet, adjuta ſcientiarum omnium comprehenſione, ejusque rectam rationem ipſum poſſediſſe, ſemperque ſummum ingenii acumen, lectionem infatigatam, linguarumque ac totius antiquitatis cognitionem exactam ipſi præſto fuiſſe. Cujus proinde reliqua opera, ſive operum fragmenta, & cumprimis integros *de Militia Romana* libros, Gallica lingua ab auctore conſcriptos, ut & *de Re veſtiaria* commentarios, quos brevi lucem publicam conſpecturos eſſe Cl. Lantinus ſpem facit, ut impetremus, egregii literarii cauſa quivis ei addictus omnibus votis exoptat.

VITA DI S. GIROLAMO.

i. e.

Vita S. Hieronymi, recens conſcripta a *Johanne Cinellio*, Academico Gelato & Diſſonante.

Florentiæ, ex officina Archi-Ducali, 1688. 4.

DIgnus ſane, ſi quis alius, fuit *HIERONYMUS Stridonenſis presbyter*, cujus vita a doctis viris ex ipſius ac coævorum Patrum ſcriptis cum cura erueretur ac bona fide recenſeretur. Officio itaque hoc lubenter defuncti ſunt *Gennadius*, (aut quisquis vitæ Hieronymianæ auctor eſt, a Mabillonio tomo IV Analectorum inſertæ,) Deſiderius *Eraſmus* Roterodamus, Fr. Hieronymus *Guadalupus*, Chriſtianus *Maffæus*, Marianus *Victorius* Reatinus, & (ut indoctiores, inprimis *Anonymum* illum, ab Eraſmo quarto tomo Operum Hieronymi repoſitum, taceamus,) omnium noviſſime *Joannes Cinellius*, qui multis abhinc annis, vel ob editam *Bibliothecam volantem*, volat docta per ora virum.

Nulli autem dubitamus, quin civium cumprimis ſuorum Latinæ linguæ ignarorum uſibus opus hoc ſuum deſtinarit Noſter. Nec quibus authoribus profecerit, ingratus ſubticet, quin ingenue po- p. 38.
tius materiem, ſeriem, ornamenta item rhetorica hiſtoriæ ſuæ, Mariano *Victorio* Epiſcopo Amerienſi maximam partem accepta refert. Liberiorem igitur Victorii metaphraſten dicendum eum, res ipſa loquitur. Neque adeo abs re fuerit, contuliſſe quandoque ectypon cum archetypo, quo hujus beneficio ſphalmata illa typographica lectores emendata habeant, quæ inter cætera ſub finem volu-

minus rejecta non comparent. Patebit hoc pacto, e.c. p. 62. l. 24. pro *imprudenza* legendum *impudenza*; p. 64 l. 15 pro *Eusperio* reponendum *Esuperio*, prout Itali Latinum *Exuperii* nomen efferre solent, &c.

Nonnulla tamen subinde interspersit Cinellius, quæ in Episcopo Amerienſi aut plane non, aut aliter leguntur. Hac ratione
p.1. memorat, Hieronymum d. 30 Martii A. O. R. 321. natum. *Concordiam*,
p.9. per quam in Gallias iter fecit Hieronymus, non, (quod Victorio visum fuerat,) illam Mirandulæ vicinam, sed aliam in Forojulienſi tractu, inter Liquentiam & Tilaventum flumina sitam statuit.
p.20. *Barlettæ* de Hieronymo dentes sibi duos excutiente, ut ad Ebræo-
p. 38. rum literas recte pronuntiandas eo expeditior esset, & *Petri de Natalibus* de dignitate Hieronymi Cardinalitia traditiones, inter fabulas merito refert. Utramq; relatu indignam habuerat Victorius, æque ac pervulgatissima illa de leone Hieronymi monachorumque Bethlehemiticorum communi famulo commenta, quæ tamen omittere
p. 74 — 80. falsisque accensere veritus est Cinellius. In morte Hieronymi describenda parcior fuit Victorius. Hujus ergo lacunas supplevit Cinellius ex *Eusebii* epistola *de morte Hieronymi ad Damasum Portuen-*
p. 86 — 154. *sem Episcopum & Theodosium Romanorum Senatorem*, a se fideliter adeo ac eleganter in vernaculam tralata, ut & fide & elegantia ipsummet Eusebium facile superet. Fortasse tamen labore hoc supersedisset, nisi genuinam arbitratus fuisset epistolam, longeque majoris eam feciſſet, quam *Erasmus*, qui in *censura* præfixa admonet Lectorem, *nihil hic esse, in quo bonarum horarum ullam partem collocet*; *nec egere Hieronymum hujusmodi fucis, nec dignari, a tam insulso pingi ar-*
p.162.163. *tifice*. Sub operis finem, ex *Cyrilli* Alexandrini ad Augustinum epi-
& 169 — 182. stola, non una habentur miracula, quæ ab Hieronymo edita perhibentur. Sed Pseudo-Cyrillum hunc *rabulam nulli rei, nisi perdendis chartis natum* ab Erasmo censore injuria dici, Cinellio probandum incubuisset, si præter *elegantis ac Latinæ vernaculæque linguæ callentissimi Scriptoris* laudem, (ei haud temere negandam,) morosi etiam Critici titulum affectasset.

Sicut vero magnam haud dubie a gentilibus suis gratiam, vita hac conscripta retulit, ita majorem eum sperare jubemus ab universis literariæ Reipublicæ civibus, si, quarum spem aliquo abhinc tem-

tempore fecere clarissimi *Diarii Parmensis* Authores,) in lucem emittat *Descriptionem memorabilium Parmensium*, *Historiam Scriptorum Venetorum*, & si quæ alia ad prælum parata habet. Nos hanc ejus Vitam, ab illustri *Magliabecchio* pro summo in nos adfectu transmissam, in Eruditorum Acta referre, adeoque editionem illius ac argumentum Ecclesiasticæ historiæ cupidis indicare, nostrarum partium esse censuimus.

DELL' ANTICO GINNASIO NAPOLETANO, opera posthuma di Pietro Lasena.

i. e.

De veteri Gymnasio Neapolitano opus posthumum Petri Lasenæ.

Neapoli, impensis Caroli Purpuræ, 1688, 4.

ANnus supra quadragesimum nonus vertitur, ex quo posthumus hic *Lasenæ* fœtus, quem itidem celeberrimi Magliabecchii benevolentiæ debemus, obstetricante *Francisco Maria* Cardinali *Brancacio*, in lucem primum Romæ prodiit, Neapoli nunc recusus. Parum ergo aberat, quin recensu illius supersederemus. Mox tamen præstantissimum Scriptorem & nobis memorandum duximus, cum paucissima aut nulla prioris editionis exempla in oras has nostras allata, novam etiam authoris vitam posteriori huic accessisse, animadvertissemus.

Latine, sed brevissime, Lasenæ vitam recensuerat *Buccardus*, nec nobis tamen, nec editionis hujus curatori visam. *Josephus* itaque *Valetta*, JCtus Neapolitanus, peritia, qua pollet, Græcæ Latinæque antiquitatis, itemque singulari studio numerosissimam colligendi Bibliothecam, eruditis perquam notus, amicorum suorum cuidam (*D.G.A.*) author fuit, ut Italico scripto eam enarraret.

Novimus hinc, *Lasenam* nostrum, (aut, si mavis *Lasejinam*, uti in suis MSCtis nomen suum exaravit ipsemet,) natum Neapoli d. 16 Octobris 1590, maximam vitæ partem Romæ transegisse, ibidemque tandem obiisse, ac ad D. Andreæ de Valle sepultum esse, ubi hocce ejus epitaphium legere sit: *Petrus Lasena Neapolitanus, Divini humanique Juris & liberalium disciplinarum peritissimus, bona fide*

Pa-

Patronus, antiqui urbanique moris, vir Bonis omnibus, Doctis maxime charus; Obiit III. Nonas Septembris, An. C. N. MDC XXXVI. Ætatis suæ XLVI. Johannes Jacobus Buccardus Nobilis Parisiensis, studiorum virtutisque Consorti, Amico M. P.

Ne autem solo *Buccardo* Lasenam familiariter usum putes, Biographus noster refert, numerasse hunc in amicis Cardinalem *Brancacium*, Leonem *Allatium*, Fabium *Columnam*, Antonium *Caracciolum*, Lucam *Holstenium*, Gasparum *de Symeonibus* aliosque eruditorum illius ævi primicerios. Publici, dum viveret, juris fecit vernacule *Virgatorum*, (De' Vergati), h. e. (quantum ex D.G.A. colligere licet,) miscellanearum observationum in Poetas Italos *librum primum*, Latine vero *Homeri Nepenthes, seu de abolendo luctu librum*, itemque *Cleombrotum, sive de iis, qui in aquis pereunt, philologicam dissertationem.* Inter affecta ejus opuscula fuerunt *Architæ Tarentini fragmenta cum notis*, dissertationes de *Phratriis Græcorum*, de *Hebone*, de *lingua Hellenistica*, de *Rhinthone & Rhinthonicis fabulis*, de *Salapusiis*, & quæ sunt alia doctissimi viri meletemata, e quibus solum *Gymnasium Neapolitanum*, provida Brancacii cura, posteritati servatum ac publicæ luci datum novimus.

Cap. I. His de authore præmissis, de ipso opere nonnulla in medium afferamus. Atque heic ante omnia exscribendam arbitramur inscriptionem, quam cum aliis id genus Scholæ Neapolitanorum publicæ (Gymnasium vulgo vocant,) imponi curavit *Petrus de Castro*, *Comes de Lemos*, Prorex Neapolitanus:

GYMNASIVM CVM VRBE NATVM, VLYSSE AVDITORE INCLYTVM, A TITO VESP. RESTITVTVM, A FRIDERICO II LEGIBVS MVNITVM ET HONORARIIS AVCTVM, A CAROLO II ANDEGAV. INTRA MOENIA POSITVM, FERDINANDI CATHOLICI TVMVLTIBVS PENE OBRVTVM, EX HVMILI ANGVSTOQUE LOCO IN AMPLISS. AVGVSTISSIMVMQUE IVXTA VRBEM, VETERI SAPIENTVM INSTITVTO, REGIO SVMPTV TRANSTVLIT. ANNO cIↃ IↃc XVI.

Hoc ipsum nempe marmor ansam dedit Lasenæ in monumenta inquirendi, unde ei veritas sua constare posset. Ulyssem enim ludimagistrorum Neapolitanorum *auditorem* fuisse, fabulæ videbatur simil-

simillimum. Non pœnitendum igitur emolumentum in rem literariam redundaturum credidit, si *originem, situm, usum, continuationem veteris Gymnasii Neapolitani* peculiari libro explicaret. In antecessum vero monere lectorem supervacaneum est, *Gymnasii* voce locum indigitari, in quo certamina gymnica edebantur. Id potius nosse expedit, Lasenam, ut suæ de Neapolitano Gymnasio observationes eo faciliores intellectu essent, in compendio simul exhibuisse, quicquid de *Gymnasiis* Græcorum veterum *Hieronymus Mercurialis*, *Petrus Faber*, aliique tradidere; simulque errores populares Neapolitanorum de antiquitatibus patriæ suæ a *Capacio*, *Jordano*, *Fr. de Petris*, aliis defensos, explosisse ac confutasse.

Cap. II. Certa autem atque explorata prius expedit, antequam ad dubia ac fabulosa deveniat. Orditur itaque historiam Gymnasii sui ab *Augusti* ævo, quo *Strabo* floruit. Hic enim *libro V. Geograph.* Gymnicos ludos ex Græcorum instituto Neapoli ad Parthenopes sepulchrum sua adhuc ætate frequentatos esse perhibet. Gymnasia equidem *non erant Italicæ consuetudinis*, dicente *Vitruvio*; at cum Neapolis a Chalcidensibus fuerit condita, Chalcidenses vero Athenensium colonia sint, mirum non est, certamina *gymnica* ex more Græcorum Neapoli in usu fuisse. Observat præter illâ & *musicum agonem* & *Hephæstia* (sive ludos lampadodromicos) in gymnasio Neapolitano agitata; ac *gymnica* illa duum generum fuisse asserit, alia nempe antiquiora eaque annua, memoriæ *Parthenopes* sacra, alia recentiora, quinquennalia, honori Cæsaris *Augusti* instituta. Adducit hac occasione marmor, in quo vocem ΑΑΤΚΕΑΑΡΧΗΣΑΝΤΑ inexplicabilem censet, quam tamen felicissime in ΝΑΤΚΕΑΑΡΧΗΣΑΝΤΑ (h. e. *Navigiorum præfectum*) mutavit ac erudito commentario exposuit *Reinesius* noster, quem videsis *Inscript.* fol. 204.

Cap. III. Narrat dein, quantam *Tiberius*, *C. Caligula*, *Claudius*, *Nero*, ludis his Augustalibus continuandis curam adhibuerint; quorum ultimus *gymnico musico*que agoni tertium, *equestrem*, junxisse videtur. Ansa hinc arrepta, Ordinis Equestris Neapolitani origo excutitur. Hujus antiquitatem male a Capacio probatam, probandamque potius fuisse statuit ex *T. Livii* l. XXIII. c. 1. ubi *Turmæ equitum* Neapolitanorum, *nobilium juvenum*, qui in ea militabant, ac *equitum præfecti Hegeæ* mentio fit. Paucos tamen fuisse putat equites in

popularibus Rebuspublicis, qualis olim erat Neapolis, pedestribus modo copiis classeque potens. *Equestrem* autem *Ordinem*, qui hodie Neapoli eminet, ultima demum Neapoleos ætate natum, cum *Scaligero* affirmat.

Cap.IV. Porro, ubi & tristia & læta Gymnasii fata, quæ *Tito Vespasiano*
Cap.V. imperante subiit, commemorasset, prolixe refert, quantum *Domitiano* illud debuerit. Atque heic egregiam lucem fœneratur difficillimo *Statii* loco de *theatro nudo tectoque*. Sic enim ille, uxori persuasurus, ut Neapolin rediret, memorem eam esse jubet deliciarum Neapolitanarum, *lib. 1. Sylv. V.*

Quid nunc magnificas species cultusque locorum,
Templaque & innumeris spatia interstincta columnis,
Et geminam molem nudi tectique theatri,
Et Capitolinis quinquennia proxima lustris?

Probe heic attendi postulat Lasena rationem loquendi Papinio usitatam, qua rem aliquam vocabulo aliquo Latino efferre solet, quod suapte equidem emphasi rem illam nunquam expresserit, respondet tamen suo modo voci Græcæ, quæ rei illi connotandæ apta est. Hunc in modum e.c. accipiendum est illud Poetæ in *Hercule Surrentino* v.92,

— — — — *juvenemque replesti*
Parthenopen — — —

Nam *Parthenope* h.l. nec Sirenes illius Neapoli sepultæ, nec alterius mulieris, sed urbis, *Neapolis* alias dici solitæ, nomen est. Huic *juvenis* epitheton ἀπροσδιονύσως plane tribueretur, nisi νεὸς & *juvenem* & *novum* notaret, ac hanc ob rem *juvenis* & *novi* voces pro ἰσοδυναμοῦσι accipere, adeoque Νεὰν πόλιν (contracte *Neapolin*,) *juvenem Parthenopen* per Græcismum utcunque reddere posses. Pari ratione, cum voci *nudum* τὸ γυμνὸν, voci vero *tectum* σκηνὴ apud Græcos respondeat, *theatrum* denique generatim notare queat locum spectaculo alicui destinatum, licere sibi putavit *Papinius Statius*, palæstram, in qua *nudi* athletæ visebantur, *theatrum nudum* h. e. θέατρον γυμνικὸν vel γυμνάσιον, itemque scenam, quæ rure olim frondibus, deinceps vero in urbibus tabulatis *tegebatur*,) *theatrum tectum*, h.e. θέατρον σκηνικὸν vocitare. Hinc inquit:

Et

Et geminam *molem* — — —
ne *nudum tectumque theatrum* pro duabus unius theatri vel amphitheatri partibus acciperes.

Dum autem in sequentibus Lasena docet, quantopere *Trajanus*, *Hadrianus*, *Antoninus Pius*, *Faustina* M. Anton. Philosophi conjux, *L.* denique *Verus* favore ac munificentia sua gymnastices studium promoverint, emendat *Suetonii* de C. Caligula dictum: *Edidit & peregre spectacula in Sicilia Syracusis* hasticos *ludos*, ac legi jubet *selasticos ludos*, h.e. per aphæresin *iselasticos*, εἰσελαστικοὺς, de qua voce conferantur *Casaubonus* ad Athenæum l. 15. c. 17. & *P. Faber* l. 1. Agonist. c. 10. & 17. quemadmodum σπανίαν pro *Hispania*, & *strionem* pro *histrione* apud Authores legi, notavit *Salmasius* ad *Spartianum* p. 16. col. 1. C. VI.

Circum Neapoli nullum extitisse, fuse probat, ac in contrarium C. VII.
objecta diluit. Exponit dehinc, quæ spectaculorum publicorum C. VIII.
facies fuisse videatur, *Commodo*, *Sept. Severo*, *Alex. Severo*, *Maximino Thrace*, *Tacito*que imperantibus. Nec denique Diocletianum ab C. IX.
hujusmodi ludis aversо fuisse animo, probat ex lege, qua athletis *ab officiis publicis otium, immunitatem ac vacationem* indulsit, si tres adepti fuissent coronas, & ex his quidem unam minimum Romæ, aut in *antiqua Græcia*. Hic amplissimus Petro Lasenæ Petroque Fabro concertandi campus aperitur; ac a Nostro quidem enixe contenditur, *antiquam Græciam* in edicto Diocletiani non Achajam esse, verum ipsammet Italiam. Asseritur ab eodem, Gymnasium Neapolitanum Herculi potius, quam numinibus aliis dicatum, nec in *Palæpoli*, sed *Neapoli* situm fuisse. C. X.

Ultimo denique capite primæ origines Neapoleos excutiuntur, quo pateat, quo jure illa de Ulysse hospite glorietur. Ex Strabone Geographo nemo non compertum habet, *Parthenopen in Opicis* (h. e. Campania) *a Rhodiis conditam esse*. Hoc ante Trojam expugnatam contigisse, contra civium suorum quosdam negat Noster, eo quod idem Strabo dicat: *Narrantur & hæc de Rhodiis, res eorum mari secundas fuisse, non ab eo demum tempore, quo urbem, quæ extat hodie, condiderunt: sed etiam ante Olympiorum institutionem, per multos annos eos procul a patria classem eduxisse, hominum servandorum causa.* Jam vero *Eusebius Cæsareensis*, Rhodios annis demum C. XI.

ducentis ſexaginta & quod excurrit, poſt Ilium exciſum ſummo maris imperio potitos eſſe, illudque XXIII annis tenuiſſe, memoriæ prodidit. Parthenopem igitur ante Trojæ excidium *civitatem* & quidem *civitatem magnam* dicere, ἄτοπον fuerit. Quamvis vero ludi Olympici ab Hercule ante Trojæ conflagrationem inſtituti ſint, nihilominus Strabo maritimum Rhodiorum imperium ante Trojanum bellum cœpiſſe haudquaquam dicit, non intelligendus nempe de inſtitutione prima ludorum Olympicorum, ſed de æra Olympiadum, quæ anno demum quadringenteſimo ſexto ab expugnata Troja initium habuit. Ac hactenus quidem Laſena antiquitatem civibus ſuis tantopere affectatam negare videtur. Mox tamen alia via incedit, ac, licet Ulyſſes Neapolim Parthenopemve non viderit, Phaleron tamen abs eo viſam, probabile eſſe arbitratur. Nimirum *Lycophroni*, vetuſtiſſimo æque ac obſcuriſſimo vati, Φαλήρου τύρσις, (*Phaleri turris*,) memoratur, intelligiturque, (juxta *Scholiaſten* Græcum & *Meurſium*,) locus ille, qui poſtea *Parthenope*, ac Octaviani Auguſti tempore *Neapolis* appellari cœpit. Ita ſane ἐθνογράφος *Stephanus*: ΦΑΛΗΡΟΝ· ἔστι καὶ πόλις ἐν Ὀπικοῖς, εἰς ἣν ἐξεβράσθη Παρθενόπη ἡ Σειρὴν, ἥ καλεῖται Νεάπολις. i. e. *PHALERON. Eſt hujus quoque nominis civitas in Opicis, in quam ejecta eſt Parthenope Siren, quæque appellatur Neapolis.* Nomen hoc habuit a conditore Phalero, Alconis filio, inter Argonautas non poſtremo, ac hoc nomine laudato Argonauticorum ſcriptoribus *Apollonio* ac *Valerio Flacco*. Notatu vero dignum eſt, quod, *Apollonio* teſte, *Eumelii* cognomen geſſerit Argonauta Phalerus. Hinc enim in propatulo eſſe videtur ratio, *Scaligero* ac *Barthio* ignorata, cur apud Statium *Eumelis* ſalutetur Neapolis. Sic enim ille canit in Sylva Julio Menecrati inſcripta:

Tu ductor populi longe migrantis Apollo,
Cujus adhuc volucrem levi cervice ſedentem
Reſpiciens blande, felix Eumelis adorat.

Cæterum Laſena cum Strabone pro certo habet, navigationem tum Argonautarum, tum Ulyſſeam (octoginta novem annis Argonautica expeditione poſteriorem,) non unis quidem fabulis a Poetis involutam eſſe, non habere tamen nihil ex vero admixtum. Phalerum ergo urbem, viginti circiter annis ante Trojæ excidiũ conditam, (deincipe vero tempore auctam a Rhodiis ac poſtremo a Chalcidenſibus,) videre potuit Ulyſſes. Illic autem jamdum Gymnaſium extitiſſe, vero videtur eſſe non abſimile; eo quod ex *Pauſaniæ* Phocicis pag. 120 colligere liceat, Veteres locum aliquem *urbis* nomine non dignatos eſſe, ſi cives non prætorium, non *gymnaſium*, non theatrum, non forum ibi haberent. Præterea nec hoc negaveris temere, antiquiſſimis temporibus hoſpitum ſive advenarum honori id fuiſſe datum, ut in palæſtram invitarentur; atque id ipſum Ulyſſi hic illic contigiſſe, Homeri authoritate firmatur. Quamvis itaque apodictice aut expreſſis idonei Authoris claſſici verbis adſtrui nequeat, Ulyſſem Gymnaſium Neapolitanum vidiſſe, non impoſſibile tamen, imo nec improbabile Laſenæ videtur, quod heros iſte Homericus Gymnaſio illi copiam ſui fecerit, non quidem ut *AVDITOR*, ſed ut gymnicis ludis operam daturus, quicquid dicat author *Inſcriptionis Caſtrianæ*. Gymnaſia quippe ſolis corporis exercitamentis antiquitus patebant, & (ut eſt apud Ciceronem) *ſeculũ multis ante inventa ſunt, quam in his Philoſophi garrire cœperunt*. Accedit, quod nondum Ulyſſis ætate XVI illæ literæ ex Phœnicia in Græciam tralatæ eſſent, quas vertente dein tempore Cadmus Græcos docuit; id quod latius deducere voluiſſe Author videtur, ſi per fata licuiſſet. Concludit interim, tanto minus credibile eſſe, quod Scholas publicas jamdum aperuerint Neapolitani, cum necdum ſcribere legereve addidiciſſent.

JOH. CHRISTOPHORI STURMII, PROF. ALtorfini Matheſis enucleata.

Norimbergæ apud Wolf. Maurit. Endterum, Anno 1689, in 8.

Quod Clariſſimi *Autoris*, in Actis hiſce non ſemel debito cum elogio memorati inſtitutum, pulcherrimique & μαθηματικότατα hujus ſcripti ſcopus ſit, *Idem* in præfamine ad Lectorem luculenter explicat. Nimirum cum in confeſſo apud omnes hodie ſit, nihil unquam incrementis ſcientiarum obfuiſſe magis, ſuperſtitioſa illa antiquitatis veneratione, quæ ab ætatis priſcæ ingeniis ut inventas, ſic ad faſtigium perductas abſolutasque eas ſibi aliisque

perſuaſit: negandum eſt minime, cum iniquitate hac literis fatali vel maxime confiictatam eſſe divinam matheſin, *Euclidis*, *Archimedis*, *Apollonii* aliorumque placitis eo perfectionis deveniſſe creditam, ut poſteris temporibus parum aut nihil relictum ſit eidem vel exornandæ vel perficiendæ. Factum inde eſt, ut cum veterum monumentis nihil accedere poſſe, vel ad demonſtrationum vim & robur, vel ad evidentiam & facilitatem, vel ad ordinem denique nexumque vulgo certum haberetur, tam diu laborandum fuerit ſub illis defectibus, quos priſci matheſeos antiſtites ſub primordia ejus tollere vel nondum potuere, vel gloriæ ſuæ nimium ſtudioſi noluere.

Quanquam enim plane admiranda ſint quamplurima, quæ a primitivis matheſeos doctoribus accepimus, & veritatis indubia fide, demonſtrationumq; ἀναγκῃ & ſoliditate ingenium & acumen autorum ſuorum plus ſatis teſtatum faciant: invenit tamen (poſtquam illo autoritatis præjudicio ſe evolvit) ſeculi nunc decurrentis ſagacitas non pauca, quæ circa demonſtrationum lumen, ordinem, brevitatem & rectitudinem in priſcorum monumentis deſideraret, quibusque juſtam medelam adhibendam cenſeret: quæ ut *Autor Artis cogitandi* Gallico idiomate non ita pridem editæ, *part. 4 cap. 9* erudite non minus quam eleganter expoſuit; ita circa Geometriam (quæ *Barrovii in lect. mathematicis* judicio univerſam matheſin complectitur) laudabili induſtria emendare conati ſunt *Tacquetus*, *Honoratus Fabri*, *Morgues*, *Barrovius*, *Pardies*, *Lamy*, aliique. Maxime tamen omnium de mathematicis ſtudiis meruiſſe judicandi ſunt merito, tum qui preſſam diſſimulatamq; Antiquis analyſin, (ſub *Algebræ* aut *analyſeos ſpecioſæ* nomine hodie celebratam) matheſi propriam & domeſticam, immenſo φιλομαθόντων commodo, in apricum produxere, productamque altius evexere, *Vieta*, *Harriottus*, *Oughtredus*, *Carteſius*, horumque veſtigia legentes alii; tum peculiaribus methodis indiviſibilium, infinitorum, maximorum & minimorum, pomœria matheſeos protulerunt: de quibus poſt Schediaſma celeberrimi *Leibnitii*, *in Actis* A. 1686 p. 292 publicati, *Autor* noſter conſuli poteſt.

Horum ergo præeuntium conatibus non invitatus ſolum, ſed adductus *Autor* noſter, eorum conſiliis ſua jungere, inventis addere, expolita in uſum transferre, nondum ſatis exculta porro perpolire,

re, eaque omnia publici facere juris inſtituit: atque hæc in gratiam tyronum præcipue, ut dum ſublimia ingenia aciem plerumque ad ſumma matheſeos faſtigia intendunt, & hi hodegetam habeant, qui ad radices ſe demittens, primos iisdem gradus plana facilique via pandat, ulteriores digito commonſtret.

Hac ratione *Libro Imo* palmaria veræ matheſeos theoremata & inventa, quæ *Euclides* in *elementis*, *Archimedes de ſphæra & cylindro, circulique dimenſione*, longa propoſitionum ſecundariarum & concatenatarum conſequentiarum ſerie plerumq; indirecte tantum demonſtrarunt; *Libro* vero *IIdo*, ſectionum conicarum, conoidis ac ſphæroidis, linearum etiam cycloidis, conchoidis & ſpiralium proprietates præcipuas, apud *Apollonium* & *Archimedem* per tædioſas ambages confirmatas, hic in nucleum compactas, nunc Logiſtica ſpecioſa, nunc indiviſibilium infinitorumque methodo (in ipſo operis progreſſu, prout hæc illave rei demonſtrandæ accommodatiorem ſe præbet, gradatim ex fontibus ſuis, ut occaſio tulit, derivatis) per otioſum velut oculorum obtutum & applicationem ludibundam, profundis judicii delaſſandi meditationibus minime obnoxiam, ſic demonſtrat, ut vim & rationem ſingularum harum methodorum ipſo uſu tyronibus commonſtret. Hoc ipſo vero plurimas Triumvirorum nominatorum propoſitiones, ex definitionibus & magnitudinum generationibus tanquam conſectaria infert; primaria eorum theoremata, citra antecedentium propoſitionum & extraneorum principiorum ſeriem, ex paucis, directis & intrinſecis principiis deducit; & hinc id conſequitur, ut ordine magis naturali res proponat, ab univerſalibus ad ſpecialia deſcendat, ex illis corollariorum loco Arithmeticæ puræ, decadicæ, tum etiam tetractycæ, a Clariſſimo Jenenſium Profeſſore *Erhardo Weigelio* adinventæ, & Surdorum præcepta a prima ſua origine exponat, iisque deinceps in ſpecialioribus utatur. His porro praxes inædificat, in omni ſcientiarum genere, plurimisque vitæ humanæ occaſionibus utiliſſimas, Trigonometriæ ſc. planæ & ſphæricæ; Canonisq; ſinuum &c. fabricam & uſum; Logiſticam Logarithmicam, hoc eſt Logarithmorum conſtructionem & computum. Quibus denique tanquam præcipuum operis complementum ſubjungit *Introductionem ad Analyſin ſpecioſam*, ſive *Geometriam Novam*, ad *Carteſii* methodum accommodatam, ſed ex recentiorum inventis plurimum faci-

facilitatam, & quoad artis præcepta pauciſſimis pagellis comprehenſam; exemplis vero per genera æquationum, ad quatuor dimenſiones usque omnia, plus quadraginta illuſtratam. Quorum intuitu ſummo jure *Matheſeos enucleatæ* titulum Libro feciſſe *Autor* clariſſimus merito cenſeri debet.

L' IRREVOCABILITE' DE L' EDIT de Nantes, &c. i. e.

Edicti Nannetenſis irrevocabilitas, ex principiis juris & politicis demonſtrata, per C. A. Legum Doctorem, & Gallicæ nationis Judicem — — —

Amſtelodami, apud Henricum des Bordes, 1688, 12.

CAuſa victa nondum deſinit ſuos Catones habere, quibus placeat. Ex his, qui nomen ſuum literis tantum C. A. indicat, verſum titulo libelli hujus præſcripſit, ſpei judiciique ſui indicem:

Recta valent, obliqua cadunt, ſtat gloria veris:
Turpes eventus quæ ſimulantur habent.

Edicti *Nanneti* in Gallia Aremorica conditi, quo Henricus IV Galliarum Rex exercitio religionis reformatæ in Gallia perpetuam ſecuritatem præſtare voluiſſe viſus eſt, contenta nemo, vel modice in hiſtoria temporum verſatus, ignorare poteſt. Hoc nuper jure revocatum eſſe contendunt, qui *Reformatorum* in Gallia oppreſſionem procurarunt; negant vero id, & magnæ injuſtitiæ revocationem illam accuſant, qui oppreſſi aut ejecti ſunt. Horum ſententiam tuetur Autor, & tria probanda ſibi ſumit: (1) quod omnes rationes, quæ pro revocatione Edicti in conſtitutione nupera allegantur, falſæ ſint. (2) quod nullæ allegari poſſint, quibus defendi vel excuſari valeat revocatio Edicti, aut quæ etiam nunc adverſus Reformatos in Gallia ſtatuuntur. (3) quod revocatio iſta, & quæ adverſus Reformatos adhuc fiunt, producere poſſint, & revera productura ſint effectus plane contrarios iis, quorum Clerus ſpem Regi fecit. Inter falſas cauſas ſive prætextus refertur *primo*, quod in exordio nuperi edicti revocatorii dicatur, Henricum IV tantum tranquillitatis in regno ſervandæ cauſa edictum ſuum condidiſſe, eaque mente, Part. I. c. 1.

mente, ut interea ad Eccleſiam reducere poſſet, qui ab ea ſeceſſerant. His præſupponi putat Autor, Henricum ſerio perſuaſum fuiſſe de veritate Romanæ religionis, reformatam vero, & eam profitentes odiſſe, & hos deſtruere voluiſſe. Hæc omnia refutantur, allegatis autoribus Romano-Catholicis, qui vitam ejus deſcripſerunt, & oſtenditur, quod Rex iſte religionem reformatam ſatis intellexerit, & vehementer amaverit, nec niſi ex neceſſitate, quam ſibi impoſitam eſſe perſuadebatur, ab ejus publica profeſſione receſſerit; tum quod poſt Romanæ religionis aſſumtionem, nunquam hujus errores, minime vero *transſubſtantiationis* dogma probaverit: & ita de eo omnes judicaſſe narrat, neque aliam mortis ejus cauſam fuiſſe. Simulationem itaque omnem in condendo edicto *Nannetenſi* longe ab eo removet Autor, ejusque ſinceritatem in omnibus vitæ ſuæ actionibus demonſtrat. Refellitur *deinde* prætextus ex verbis edicti, ubi in præfatione Rex dicit, nondum (pour encore) ſive pro nunc non permiſſum eſſe a Deo, ut omnes ſubditi ſui unam formam religionis tenerent; unde argumentum ſumſiſſe ait adverſarios, & nominatim Bernardum quendam in *explicatione edicti Nannetenſis A. 1666* edita, ac ſi Rex ad tempus ſaltem ſive *proviſionaliter*, ut dici ſolet, ſtatuere aliquid voluerit. Reſpondet igitur Autor, Regem diſerte profiteri, ſe perpetuam legem condere, id quod cum proviſionali decreto conſiſtere nequeat; & ideo verba illa *pro nunc* ex clarioribus explicanda eſſe. Concedit quidem, conditionem intelligi poſſe ſub illa formula, ita ut edictum ceſſaturum ſit, ſi omnes Galli unam aliquando religionem profiteantur; ſed nihilominus puram eſſe diſpoſitionem edicti, quia conditio illa non pendeat a voluntate Regis edicentis, ſed a Dei gubernatione, conſenſum illum aliquando ſuo jure & modo largituri. Huic præjudicare Clerum, & jus Dei invadere, dum violentis modis unionem illam producere molitus ſit. Disquiritur *tertio*, an *Ludovicus XIII* (quod itidem aſſerunt revocationis aſſertores) edictum pro non perpetuo, ſed revocabili habuerit. Negatur id, tum ob illius etiam Regis in fide ſervanda candorem, tum ex factis ejus, quibus edictum Nannetenſe ſemper executus eſt. Probat hoc etiam ex alio edicto Regis, qui nunc rerum potitur, A. 1656, d. 7 Septembris, ad Cleri ſuggeſtionem cum magna calliditate, ut ait Autor, ad inquirendum, c. 2. c. 3.

an Nannetense edictum a Protestantibus servetur, impetrato. Ejus verba quæ afferuntur, inter alia hæc sunt: *Rex defunctus, Pater noster honoratissimus, semper solicite curavit, ut edictum hoc integrum servaretur, & dici potest, illum nihil plane circa illud mutasse.* c.4. Ostenditur *quarto* futilitas allegationis, quod numerus Reformatorum magna ex parte imminutus fuerit, & plerique jam ad Romana sacra transierint. Id enim aut falsum esse, aut non juvare dicitur, quia cœtus Reformatorum, ut corpus mysticum, jus suum retinuerit, etsi ad unum usque membrum redactus fuisset; id quod legibus & c.5. rationibus firmatur. Improbitas inde *ultimi* prætextus arguitur, quod edictum aboleri debuerit, ut memoria motuum per Reformatos excitatorum, qui edicto causam dederint, interiret. Negat enim Autor, motus & seditiones religioni reformatæ imputari debere, licet per accidens sint secuti. Retorquet quædam hac occasione ex historia parricidii in Reges Gallos, ex instinctu quorundam ex Clero commissi aut tentati, (*Clementis* puta Dominicani, *Barrierii*, *Castelli*, *Guignardi*, *Ravalliaci*;) aut dogmatibus autorum, quos allegat, *Santarelli*, *Marianæ*, *Bellarmini*, *Suarezii*, *Joh. Osorii*, *Gabr. Vasquezii*, *Gregorii de Valentia*, *Andreæ Eudæmono Johannis*, *Molinæ*, *Gretseri*, imo, ut putat, omnium ex illa schola. Addit quædam de exemptione Cleri a jurisdictione Principum, qua fieri dicit, ut corpus independens in regno constituatur.

P.II.c.1. *Altera* opusculi parte demonstratum it Autor, quod nulla ratione legitima edictum Nanetense revocari potuerit, sed quod omnino obligatus fuerit Rex ad servanda, quæ prædecessores constituerant, c.2. & quod impius sit utilitatis prætextus ad rumpendam promissorum fidem, & ex schola Machiavelli depromtus. Examinatur, & adductis c.3. argumentis ex S. Scriptura rejicitur opinio, de fide hæreticis non servanda. Allegatur cum elogio *D. Balth. Meisnerus* p. 3. Phil. Sobr. Sect. I. c. 7. Indicatur tamen, quid Scriptores recentiores objicere soleant de historia Hussi, ut ostendant, fidem in ejus supplicio violatam non fuisse. c.4. Laudatur pagana Philosophia, quæ fidem servare præceptis & exemplis doceat. Caroli V etiam factum commendatur, ex historia ejus a *Joh. Antonio de Vera* Hispanice scripta, & a *Peronio* quodam Gallice versa, in qua refertur, Imperatorem in comitiis Wormatiensibus, cum Eccius suaderet, Lutherum Hussi exemplo

emplo retinendum & puniendum esse, respondisse, se non defecisse cum in acie standum esset adversus Turcos, Gallos, & Protestantes Germanos, multo minus in fide, quam dederat, deficere velle. Hic tamen obiter notamus, erratum esse, typographi forte culpa, in adducto ano comitiorum 1519; nam A. 1521 Lutherus Wormatiæ comparuit: nec allegari a Carolo tunc potuisse bellum cum Protestantibus, quod post annos XXVI secutum est: denique non constare, illius suggestionis autorem fuisse Eccium, cum alii & plures ejus facti insimulentur. Respondet inde Autor jactatæ a Clero conver- c.5. sioni Reformatorum, & quod ob tantum bonum tolerari possit, si quid in edicti abolitione peccatum esset. Paralleliſmos quosdam proponit inter doctrinam Romanam veterem, & novam seu Pontificiam, & pessime factum esse judicat, quod Reformati a prima illa orthodoxa, ad secundam corruptam, & ut ait, hæreticam per violentiam translati fuerint. Modum etiam conversionis, etsi vera esset, ad quam coguntur, religio, prorsus rejicit, quia conversio vera est opus Dei, per verbum & Spiritum agentis, (quod multis Scripturæ dictis confirmat,) cum quo non conveniant, quæ vi aut persuasionibus acta sunt, omni honestati & charitati contraria. Taxatur etiam oratio, Cleri nomine a *Daniele de Cosnac* Episcopo Valentino ad Regem anno 1685 habita, in qua, nulla divini auxilii mentione facta, totum illud opus oppressæ religionis reformatæ Regis virtuti attribuitur. Objectionem etiam diluit Autor, c.6. quod Rex juramento, quod in coronatione sua præstare solet, ad violanda edicta Reformatis data obligatus fuerit. Adducit pro se locum ex *Mottæ Vayerii* libro *de institutione Delfini*; pluribus etiam ostendit, non esse faciendum malum, ut eveniat bonum; & pessima imo diabolica, ut loquitur, facta illorum describit, qui se pro instrumentis conversionis venditant, & ex opposito monstrat, quales esse & quomodo se gerere debeant, qui Deo operam in tanto negotio præstare velint. Tandem etiam illum prætextum rejicit, cum c.7. nihil referre dicunt, etsi Reformati non serio convertantur, sed hypocritæ fiant, quia nihilominus damnandi sint, si in religione sua perseverent. Nam non solum negat, quam temere præsupponunt, damnationem, sed & concessa illa, minime dicit licere hypocritas scienter in cœtum admittere, multo minus cogere; cum Chri-

ſtus & Apoſtoli malos notorios ex communione ejecerint. Peſſime igitur dici & agi ab adverſariis, quod ſufficere credant, ſi cœtui publico accedant quos cogunt, quicquid intus ſentiant & credant; & majorem eſſe culpam cogentium, quod eos, quos damnandos eſſe judicant, damnationi tanto certius ſubjiciunt, quia eos ad hypocriſin violentis modis adigunt.

Tertia libelli pars breviſſima eſt, in qua de effectibus & eventu
P.III, c.1. perſecutionis Autor judicat vel conjectat. Negat deſtructam eſſe aut deſtrui poſſe in Gallia religionem reformatam, non magis ac ipſam Eccleſiam; confirmari eam potius perſecutionibus. Negat etiam incrementum religionis Romanæ, cujus ſpem fecerunt Regi perſecutionis autores; contrarium potius eventurum eſſe exiſtimat: neque enim, quos vi coegerunt, unquam credituros eſſe Clero, dogmata ſua proponenti, cum facta crudelia omnem illis fidem
c. 2. & amorem adimant. Deinde paucis monet, Reformatorum exterminationem etiam in Politia noxiam eſſe, & allegat autoris anonymi libellum A. 1686 de hoc argumento editum. Provocat ad manifeſta incommoda jam ſecuta, tot civium ſpoliationem, tot aliorum ejectionem, non ſolum pauperum ſed & opulentorum, neque aliud quam deſperationem ſecuturam eſſe, vi impeditis & retentis qui in
c. 3. exilium profecturi erant. Imminui denique tanti Regis gloriam, fraude inducti, ut tantum civium numerum in miſeriam & ſervitutem redigeret, a quibus pro unico & ſupremo Domino agnoſcebatur; cum jam non niſi iis imperet, qui Pontificis ſuperiorem colant poteſtatem. Subjungitur epilogus, quo conſilium de opprimendis reliquiis Reformatorum Autor deteſtatur, & afflictis ſpem liberationis facit.

L' EGLISE DE FRANCE AFFLIGE'E, ou l' on voit les entrepriſes de la Cour &c.

par François Poitevin. i. e.

Franciſci Pictonis Tractatus de Afflictione Eccleſiæ Gallicanæ, in quo apparent molimina Aulæ adverſus libertatem Eccleſiæ, & rigor, quo Epiſcopi, Presbyteri, Religioſi & Religioſæ, aliique pii in hoc regno, qui aulica conſilia & doctrinam Jeſuitarum non probant, tractantur. Colo-

Coloniæ, 1688, 8.

HUcuſque Reformati in Gallia cœlum & terram querelis de perſecutionibus ſuis implerunt: ſed dudum ſocios quosdam malorum in ipſa patria ſua invenerunt, & quidem ſi vera ſunt, quæ de zelo quorundam, qui *Janſeniſtæ* dicuntur, jactari ſolent, ex illis ipſis, quibus ſummopere inviſi fuerant, in quos atrocium pœnarum exempla reciderunt, quæ lætis forte oculis in Reformatos edi viderant, aut ipſi procuraverant. Multa jam Actis noſtris inſeruimus de vehementi inter *Jeſuitas* & *Janſeniſtas* odio, neque horum calamitas ignota eſt: ſicut nec certamina ignota ſunt, quæ de *jure Regalium* in Epiſcopatibus, inter Regium fiſcum & Epiſcopos quosdam, & circa jus nominandi antiſtites quorundam monaſteriorum exarſerunt. Et primum quidem controverſiarum caput ad dogmata pertinet; diſputatur enim de gratia & prædeſtinatione: acceſſit lis de pœnitentia, quam ſacerdotes injungunt, cujus relaxatio *Jeſuitis*, ab iis quos *Janſeniſtas* vocant, imputatur. Reliqua ad jus libertatis & exemtionis Eccleſiaſticæ ſpectant, cujus tuendæ poteſtatem ſibi Pontifex Romanus vindicat, renitente aula Regia, magnaque vi omnes perſequente, qui præſidium cauſæ ſuæ Romæ quærunt. Maximas itaque lamentationes de his omnibus per modum epiſtolæ ad Archiepiſcopos & Epiſcopos Galliæ defert Autor, præpeditus tamen neſcio quo caſu (ut in præloquio indicatur) quo minus laborem ſuum reviderit & continuaverit: plurima ergo imperfecte narrantur, & ſupplementum poſcunt. In exordio graviter officii ſui admonet Eccleſiæ Gallicanæ Prælatos, ut autoritate & gratia, qua Regem ad hæreſin, quam vocant, Reformatorum extirpandam movere potuerunt, etiam ad eundem a furioſa, ut loquitur, perſecutione Catholicorum retrahendum utantur, qui hierarchiam Chriſtianam & diſciplinam morum, veramque de gratia Chriſti doctrinam defendant. Adhortatur eos, ut ſpreto periculo, omnes & ſinguli Regem adeant: ſic ſperandum eſſe, fore ut tantis malis remedia obtineant; ſin minus, ſufficere ait, ſi conſcientiæ ſuæ & officio ſatisfecerint. Taxat inde congregationes a Clero habitas, tum quod excluſi fuerint, qui zelum Eccleſiæ aulico favori prælaturi eſſe videbantur; tum ob Præſidis, Archiepiſcopi Pariſienſis (quem toto hoc libello acriter inſectatur) affectus & ſpiritum ſchiſmaticum, autoritati Pontifi-

ciæ infenſum, & conciliorum prærogativam intempeſtive aſſerentem. Nec mitius tractat *P. de la Chaiſe*, qui Regi a confeſſionibus eſt. His fere omnia imputat, quæcunque in ſynodis illis perperam & ſæviter adverſus doctores, Pontificiæ autoritatis defenſores, decreta & executioni mandata ſunt. Exaggerat imprimis, quæ ſtatuta ſunt adverſus virgines *Charonnenſes*, quæ in exilium ejectæ & omnibus rebus ſpoliatæ fuerunt: dein capitale ſupplicium, quod adverſus Vicarium generalem Epiſcopatus *Apamienſis* (Pamiers) *Cerlium* decretum, & in effigiem ejus Toloſæ patratum eſt, non alia ex cauſa, quam quod injuſtis Aulæ juſſis reſtiterit, & Pontificiis paruerit decretis. *Aletenſis* inde Epiſcopi fatum deſcribit, cujus vitæ cum ob gravem ſenectam pepercisſent adverſarii, eripuerint tamen illi quos maxime amabat, & in exilium egerint præcipuos muneris illius adminiſtros. Excuſat quidem Autor Regem eatenus, quod deceptus ſit falſis ſuggeſtionibus; cenſet tamen evitari ideo non poſſe judicium divinum, *nec unquam impiorum conſiliis ſubjici Principem, qui ſit ſecundum cor Dei.* Sequitur longa relatio de iis, quæ magna, ut ait, cum injuſtitia & violentia in Epiſcopatu *Apamienſi* ab anno 1677 acta ſunt, allegatis epiſtolis aliisque documentis. Summa eſt, Epiſcopum criminis læſæ Majeſtatis reum factum eſſe, cum tamen cauſam ſuam Concilii CCCC Epiſcoporum, quod Lugduni olim habitum eſt, autoritate tueretur, & Pontificiis literis magno cum affectu ad Regem ſcriptis juvaretur. Refert verba epiſtolæ Pontificiæ d. 21 Septembris 1678 datæ, in qua Regis aſſertum de *Regaliæ* jure vocat *errorem manifeſtum, tum conſcientiæ Regis, tum Galliæ regno, tum Eccleſiæ univerſæ pernicioſum.* Epiſcopum vero in literis ad eum ſcriptis Pontifex egregiis ornavit encomiis, & murum hoſtibus Iſraelis oppoſitum nominavit. Laudatur liber ejus *de Regaliæ jure*, & alia ſcripta & geſta ejus recenſentur. Deceſſiſſe dicitur d. 7 Aug. 1680 tam inops, ut ad funeris tenuiſſimi licet ſumtum mutuanda eſſet pecunia. Famæ etiam poſt mortem per immanes calumnias inſultatum eſſe, imputatis illi hæreſis, hypocriſis, luxuriæ & ſeditionis criminibus. Inter alia aulæ decreta etiam hoc fuit, ut Canonici Apamienſes, qui regulari diſciplina ſub Epiſcopo vivebant, ſeculares, ut vocant, poſthac eſſent, & pulſis, qui Epiſcopo obediebant, nominati a Rege ſuccederent. Qui adverſus *Regaliſtas*

ſtas illos, quos vocant, proteſtatus erat, *Carlatus* Prior Capituli Clauſtralis, 75 annorum ſenex, in carcerem male ſanum conjectus eſt, in quo poſt paucos menſes deceſſit, negato etiam, quem exquiſitis precibus deſiderabat, Sacramenti uſu. *Rechius* Vicarius Generalis, tam miſere in cuſtodia habitus fuit, ut pro beneficio maximo ſcriptis ad Præfectum Regium literis peteret, ut ſibi aliquando per oppidum panem mendicare liceret. Alius qui juſſis regiis Epiſcopi ordinationes, Pontificiis præceptis firmatas, prætulerat, quatuor horis in foro publice expoſitus, non tamen deriſus ſed deploratus a plebe, inde vero in carcerem abſconditus & hominum notitiæ ſubtractus fuit. *Dominicanorum Prior*, qui eadem conſtantia Pontificiis decretis parebat, in exilium ejectus, ſociisque ademta eſt lectio Theologica, & Jeſuitis attributa; pulſa etiam Carmelitarum virginum Antiſtita; aliis confeſſores ademti ſunt. Soror Epiſcopi Marchioniſſa *Mirepincenſis* exilium paſſa eſt, disjectis pulſisque, quas ſuo ſumtu conſtituerat, fœminis, quæ puellas informabant. *Ferrierius* quidam vir doctus, Canonicus, & Epiſcopo intima amicitia junctus, octoginta licet annorum ſilicernium, ex Albigenſium urbe in Burgundiam relegatus eſt, ut & in alium locum Procurator Epiſcopi, quod populum pro concione exhortatus eſſet, ut Dei in præſentibus Eccleſiæ calamitatibus auxilium imploraret. Multa in his aliisque patrandis, Jeſuitarum molitioni tribuit Autor, licet non neget, omnia autoritate Archiepiſcopi Toloſani, & ſecundum decreta Regia & Parlamenti geſta eſſe. Pontifex tanto cum rigore adverſus iſta omnia ſemet oppoſuit, ut excommunicaret omnes, qui Regio juſſu in Diœceſi illa munia Eccleſiaſtica invaſerant, nominatim Archiepiſcopum Toloſanum & Jeſuitas, utque omnes confeſſiones illis factæ, tum omnia matrimonia, quæ conſecrarent, irrita eſſent. Notabile eſt & inter effectus Pontificiæ venerationis referendum, quod decreto contra latitantem *Cerlium* (cujus ſupra mentio facta eſt) a Toloſano Archiepiſcopo & Parlamento mortis ſupplicio, (quod prolixe p. 76 & ſeqq. deſcribitur) carnifex Apamienſis fugere maluerit, quam effigiem viri, ut juſſus erat, de patibulo ſuſpendere. His aliisque de illa diœceſi relatis ſubjungit Autor plurima, quibus oſtendat, perſecutionem Eccleſiæ in Gallia univerſalem eſſe, & prætextum a *Janſeniſmo* ſumi. Narrat, ut ex *Sorbona* ſexaginta

ginta doctores ejecti fuerint, quod noluerint damnare propositionem, quæ tota sit Chrysostomi, Augustini aliorumque Patrum, *quod* nempe *S. Petrus in tentationis suæ momento non habuerit gratiam sufficientem ad eam vincendam.* Tantum vero rigorem exercitum esse adversus Doctores illos, ut & nomina eorum ex tabulis Collegii erasa & preces post mortem denegatæ sint, etsi pecuniam pro solitis expiationibus numerassent. Id speciatim accidisse notat Episcopo *Vincienſi* & *Catalaunenſi*. *Arnaldi* persecutionem, qui in decrepita senecta exilium pati & latebras soli Deo notas quærere coactus sit, valde deplorat Autor, & notam illam de quinque propositionibus controversiam explicat, inque ea subreptum fuisse *Alexandro* VII contendit, qui non solum eas, uti conceptæ erant, sed in sensu Jansenii condemnaverit, quem tamen adversarii probare non potuerint. Distinguit itaque Autor in sententia Pontificia inter theses ipsas, quas juste condemnatas esse, ob sensum, quem admittant hæreticum, non negat, & additamentum, quod condemnatæ sint in sensu *Jansenii*. Prius ait juris esse, posterius facti, in quo falli potuerit & falsus sit Pontifex, alio quippe lumine in quæstionibus facti, quam alii doctores, non præditus. Fraudem autem adversariorum in eo dicit versari, ut hoc modo Jansenii, & omnium, ut putat, orthodoxorum doctrinam de prædestinatione absoluta, & de gratiæ efficacis necessitate, ut hæreticam denigrarent: illum enim esse sensum Jansenii, qui ex libris ejus clarissime percipitur, dubitari non posse. Refert inde, quomodo sævitum sit in eos, qui formulæ a Rege præscriptæ, in condemnandis quinque propositionibus, subscribere recusaverint, licet silentium promiserint, & aliqui tantum ob ignorationem quæstionis in subscriptione dubitaverint, quod Virgines monasticæ potissimum causari solebant. Quatuor tamen Episcoporum renitentium constantia pudefactam esse Aulam, ut eorum subscriptionem cum distinctione & explicatione acceperit, quo ipso tota de Jansenismo concertatio ut spectrum evanuerit. Narrat, ut idem postea denuo a Jesuitis productum fuerit, excitata persecutione adversus sacras Virgines monasterii *Portus Regalis*, quæ prolixe describitur. Sequitur relatio de *P. le Noir*, Sezensis sive Sagianæ in Neustria Ecclesiæ Theologo. Is Jansenismi inculpatus, absque cognitione causæ literis Regiis sub sigillo sive secreto minori (de

(de cachet) expeditis in exilium pulsus, dein captus & Bastillæ, claustro Parisiensi incluſus fuit, damnatusque postea, ut funem collo circumpositum, manu cereum gerens, & indusio amictus, ad templum cathedrale sisteretur, ut & factum est; ubi cum loco revocationis preces recitasset, in aliud castellum ductus fuit, ad mortem usque in eo detinendus. Longum foret alios Canonicos, Vicarios Episcopales, Presbyteros, Parochos, Monachos & monasteriorum Præpositos, utriusque sexus, referre, quos eadem calamitas exilii carcerumque ipsa morte deteriorum oppressit, nominatim ab autore memoratos. Insigne est celeberrimæ Abbatiæ *Cluniacenſis*, quæ Benedictini Ordinis primaria est, fatum. Cum enim monachi veteri more Abbatem elegissent, hic Regio mandato cum aliis primoribus monasterii in exilium ejectus est, & reditus monasterii fisco vendicati, donec Cardinalis *Bullionæus* a Rege nominatus iis potiretur. *Urbaniſtarum*, quas vocant, monialium clades ex eadem causa secuta est, quod Abbatissam sibi jure concesso eligere, nec admittere vellent a Rege datam. De *Charonnenſium* exilio supra dictum est, quod Pontificiis decretis impediri non potuit. Sententia enim Parlamenti extinctum & venditum fuit monasterium, ejectis sine omni misericordia virginibus. Allegatur libellus, cujus titulus: *Innocentia oppreſſa*; in quo aliarum virginum, quarum Ordo ab *Infantia* Christi nomen habet, persecutio descripta esse dicitur. Succedit querela de mutatis *Nosocomiis*, & quæ pauperibus alendis destinata fuere *Hospitalibus*, quorum reditus Nobilitati & militibus attributi esse dicuntur. Tres pastores *Cadomenſes* in exilium actos esse notatur, quod pro concione dixissent, *amorem Dei in pœnitentia requiri*; quod & cuidam Bellovacensi Canonico contigit, qui in sermone quodam docuerat, *omnia opera nostra propter Deum fieri debere.* Claudit libellum index sacerdotum & ecclesiasticorum, qui ob veritatem causa, ut Autor affirmat, non cognita, vel per solas literas regias sub sigillo minori emissas, vincula aut exilium passi sint, aut qui fuga sibi consuluerint; dein epistola erudita, quæ gravem persecutionum censuram continet, Romæ scripta d. 18 Octobr. 1686; adjuncta versione Gallica.

HENRICI HULSII THEOLOGI IN ACADEMIA Electorali Duisburgenſi de Principio credendi libri duo.

Lugd. Batavor. apud Jordan. Luchtmans, 1688, in 12.

NE quis diſquiſitionem hanc circa principium credendi in ipſo ſtatim limine aſpiciat ut impiam aut ſuperfluam, præfatur *Hulſius*, ejusmodi tractationem neceſſariam & utilem eſſe, quod athei ſint, qui principia negent; quod conducat, fundamenta principiorum firma veſtigare; quod poſt excuſſam Romanam, qua omnia ab Eccleſiæ dicentis ſuſpendebantur auctoritate, ſervitutem, per trita illa: *contra negantem principia non agendum; athei theoretici non dantur, nec dari poſſunt*; tanta ſuccreverit quoad principia ſecuritas, ut argumentorum, quibus eorum conſtat veritas, defectus reperiatur ingens. Profitetur autem, præſentem operam non tam ad principia confirmanda, quam naturam eorum interiorem veſtigandam, mutuamque in ſe declarandam ἐμπεριχώρησιν ac immeationem deſtinatam eſſe.

Opuſculum in duos libros diſpeſcitur. In Priore ipſa *principia* credendi conſiderantur, eaque *tria* enarrantur, primum *Ratio*, alterum *Scripturæ* teſtimonium, tertium *Res* earumque naturæ.

Ratio dicitur lumen Naturæ, in homine digniſſimum perſuaſionis & fidei ſive aſſenſus principium. Non diſtinguenda illa gradu diverſitatis & inferioritatis nimio, a Revelatione divina. Nam ratio (ut ait) eſt veri, ab unico Patre luminum & veri, ſimul profecta revelatio, hoc ſaltim cum diſcrimine, aut hac potius prærogativa, quod in lumine naturæ & rationis ea evidentiore modo contingat, & viciſſim revelatio in multis ſit ad majorem gradum elevata ratio. Improbat tum *praxin* in Academiis receptam, *qua Philoſophia ante admiſſionem ad ſuperiores facultates abſolvi prius debet*, cum accurata ſpeculationum & abſtractionum perfectio, maturam ætatem & ſubactum judicium requirat, tironi autem generalis philoſophiæ & naturæ rerum cognitio ſufficiat; tum *dictum* illud vulgatum, *Philoſophiam eſſe ancillam ſuperioris diſciplinæ ac Theologiæ*, quippe Philoſophiam ſibi eſſe dominam, ſuo ſuperbire divino auctore, ſuo totum intel-

intellectum perfundere fulgore, ſermonem fidei commutare in ſermonem ſapientiæ, eſſe univerſale illud per omnes mundi gentes demonſtrationis & convictionis principium; annuente philoſophia, dum veritas revelata ad conſcientiam ſe commendet, converſionem ad DEUM & Eccleſiam ſuccedere. Et ſi rite putemus, *Theologiam* potius *Philoſophiæ famulari*; in eum enim finem Revelationem datam eſſe, ut lucem rationis aberrantem corrigeret, & ſermonem fidei in ſermonem ſapientiæ proficere, nitique ut ad conſcientiam ſe commendet. Si *injicis*, corruptam eſſe rationem, h.e. ratiocinium ex primis principiis concludens; reſpondet, non falli, cum clare & diſtincte rem percipit. Hanc claram ac diſtinctam perceptionem normam eſſe, juxta quam Ratio non ſolum totam Theologiam naturalem, cultum Numinis, & regulas æquitatis addiſcat, ſed & ad res novæ gratiæ aſſurgat. Licet enim modum & ipſam viam novæ ſalutis non aſſequatur; attamen eſſe apud DEUM iterum gratiam, ſicque exſtare condignam juſtitiæ DEI compenſationem, gentilem probe attendentem variis edoceri poſſe. Ac poſſe forte hanc cognitionem & fidem generalem intemerate ſervatam, Spirituq; comitatam, in ſe ſufficientem eſſe, fundamento quamvis gratiæ & ſalutis ipſo non ſimiliter perſpecto, cujus fidei generalis exemplum putat in Abrahamo Gen. 15, 1. in diſcipulis Chriſti Joh. 16, 24: at non ſervare rationem, ſolo naturæ lumine munitam, cognitionem illam & fidem intemeratam, ſed dum in ratiociniis ſuis ratio irrequieta, fixum aliquod fundamentum quietis & gratiæ veſtigat, ad verum autem fundamentum Trinitatis & Filii incarnati non aſſurgit, hinc neceſſario ad ſpurium, ſcilicet juſtitiam operum delabi, illaque niti, & ſic Theologiam naturalem ſalutarem non eſſe.

Revelatio ſeu *Scriptura*, ut ſit ſecundum credendi principium, autoritatem condignam & divinam originem ante omnia requirit, quæ illi aſſeritur & confirmatur, *primo* ex congruentia, quam ratio cum vero & æquo proximam in plurimis, remotiorem in myſteriis videt. In quem finem allegatur 2. Cor. 4, 2. ubi veritas revelata ſe ad conſcientiam cujusvis commendare dicitur: *ſecundo* ex remotione aliarum cauſarum; nimirum cum Scriptura non ab homine, non ab Angelo malo aut bono eſſe queat, relinquitur eandem a Deo eſſe profectam. Quam illationem ex variis confirmat, & quæ vulgo afferuntur ad divinam Scripturæ originem probandam criteria

& argumenta; in classes redigit, ac robur eorum expendit. Alteram conditionem, ut Revelatio divina principium fidei opportunum sit, ait esse, ut scripta sit: tertiam ut incorrupta ad nos pervenerit: quartam, ut credens ipse eam evolvat, ac vi coactionis ac lucis inde deductæ, assensum præbeat.

Succedunt porro *Res* ipsæ, quæ similiter Principium & norma in consequentiis fiunt, cum (1) in homine facultas seu potentia res concipiendi est; (2) verba ideam rerum excitantia intelligibiliter legantur; (3) idea ipsa congrue naturæ rerum, actu formatur & expenditur.

At nihil adhuc fidei ex principiis his, petitisque inde & perceptis demonstrationibus constanter fluit, quamdiu ad DEUM ejusque perspectam veracitatem, in rebus clare atque distincte perceptis minime fallentem, cogitatione ac probatione non assurgitur. Id, quod ad principia credenda & roboranda perquam necessarium, fit partim ex intuitu microcosmi, quando homo suam realitatem ac perfectionem considerans, eam non a se, sed ab alio extra se, a DEO accepisse agnoscit; in specie dum animus suam originem recogitat, intellectus ideam seu conceptum DEI sibi objici & præsentari sentit, voluntas desiderio infiniti boni ac Dei trahitur, porro dum mens nexum suum naturalem cum corpore conspicit: partim ex consideratione macrocosmi. Nec infelicius *argumenta Cartesii*, modo rite urgeantur, procedere *ex idea*, adjicit. Hinc rejiciuntur Sceptici, qui universalem rerum omnium incertitudinem asseruere, aperiunturque fontes, & ex quibus tot errores in cognoscendis rebus exorti sunt, & ex quibus officia quæque practica pietatis & justitiæ fluunt.

Hactenus principia ipsa credendi lustravit. Nunc libro altero disquirit, *quæ sit principii in principium ἐυπεριχώρησις* ac *immeatio, quam mutuo sibi præstent utilitatem, quodque primum aliorum principiorum, in quo quieverit fides, fundamentum sit.*

Atque Revelatio quidem Rationi præstat usum, ei in vestigatione sua ad sanctum DEUM, ad legem, ad pœnas peccati adscendenti, & inde penitus cohorrescenti, omnemque scrutinii seriem abrumpere conanti, reconciliationem DEI per Christum factam exhibendo, atque sic cogitationem omnem legis suaviorem efficiendo. Ratio conscientiæ quietem ac salutem indagans, fundamentum spurium

rium assumit; Revelatio ad verum in Christo deducit. Ad hæc Revelatio rationem in meditatione & ratiocinio opportune dirigere ac juvare, item coercere ac in veritatis tramite retinere potest. Tandem & ad incrementa majora per revelationem promovetur rationis scientia ac cognitio naturalis, præprimis in practicis & officiis faciendis. *Res ipsæ* vero in natura sua bene consideratæ, triplici potissimum ratione *immeare solent*. *Primo* sermonem fidei in sermonem sapientiæ commutant, dum id, cujus veritas simpliciter credita est, qualitate ac ratione intrinseca perspecta, ad cognoscendum exhibetur, luceque ea se ad conscientiam commendat. *Secundo* res in sensu genuino loci assequendo operam sæpe conferunt unicam. *Tertio* res in natura sua intellectæ, consequentias & veritates in iis latentes menti attentæ aperiunt protinus. Sed de eo, quod *Ratio Revelationi affert* suffragio, *latius* deinde disserit. Sæpe, ait, ea illustrat, quæ sunt in Scripturis mysteria ac fide recipienda, comportatis in hunc finem omnibus iis, quæ ex libro naturæ, literis humanioribus, historiarum monumentis, disciplinis philologicis & philosophicis possunt haberi: post illustrationem confert Ratio, locum unum comparando cum alio parallelo, versiones exigendo ad fontes, conjungendo testes binos, vetus ac novum Testamentum, rem ipsam examinando ad fundamentum fideique immutatam analogiam. Excellit inter usus omnes ille, qui ex iis, quæ exstant, ea itidem, quæ non extant, per consequentiam educit. At *hi usus* rationis *organici sunt*, cum hic *de principali* inquirere maxime institutum sit. Tum vero se Ratio tanquam principium & fundamentum habet, cum (1) ipsa judicium instituit, quo id, quod credendum, non attenta auctoritate ulla, se per lumen rationale commendare ac probare debet, ut accipiatur & non rejiciatur, quando nimirum ratio sub obedientiam fidei se captivari non fert. (2) cum ratio normæ principem locum tenet, ad quam res exigi ita debet, ut assumatur, postquam eam tanquam congruam sibi approbarit, spernatur vero si eadem sibi disconvenientem improbarit. (3) ratio tanquam principium censetur, cum ejus cognita axiomata, causa & argumentum sunt, quare aliquid suscipitur fide & assumitur: sic enim existit illa principium, ex quo fides enascitur, & in quod ea rursus resolvitur.

Atque hunc *usum principalem Ratio potissimum exserere dicitur* in prima fundamenti confirmatione, seu *probatione divinæ Auctoritatis Scripturæ.* Ut enim gentilis ad Christianam professionem adducendus, divinam Scripturæ originem agnoscat, ratione sua eum adduci, qua judicat hæc vel illa criteria, quæ Scripturæ conveniunt, divinitatis indicium esse. Quin plebejum etiam fidelem & idiotam de Scripturæ divinitate certissime persuaderi, ex ratione sua & notitia naturali veri & boni. Videns enim in Scripturis proponi id, quod verum & æquum est, ex conscientiæ innatis principiis sine examine in Scripturis id agnoscit, recipit & reveretur. *Probat* suam sententiam ex eo, quod Scriptura fidem vocet rationalem cultum, doctrinam fidei rationale lac; quod σύνεσιν requirat ἐν πᾶσι; quod verbum DEI medullas penetrare, λόγον ἔμφυτον esse, immo ad conscientiam omnium se commendare dicat; quod probare jubeat Spiritus loquentes, num ex DEO sint. Addit hominis hanc esse indolem, ut nulli prorsus rei possit assentiri, nihil itidem debeat agere, nisi luce, axiomate & dictamine rationis præeunte, assensuique & actioni facem præbente. Hinc rejicit eos, qui Spiritus S. illustrationem immediatam principium esse putant, propter quod Scripturæ credimus, quod id ipsissimus Enthusiasmus sit, qui ad Scepticismum ducat, ad Epicureismum, imo & Atheismum. Refutat etiam alios, qui verum gustum rerum, & lumen ac alloquium Spiritus DEI ad animum laudant, quo fides & persuasio efficiatur. Pontificios tandem arguit, ad Ecclesiæ auctoritatem se recipientes.

Quibus de Ratione ejusque usu principali in confirmando fidei principio, qua principio, traditis, dispicit, quæ illius circa verba principii & canonis auctoritas & functio sit. Ubi docet, ad verborum certam significationem, ac sensum Scripturæ indubitatum eruendum, interpretes non male in subsidium inprimis vocare contextum & circumstantias loci speciales, attamen & hic ultimato ad axiomata & principia sanæ rationis innata, ad regulas bonæ connexionis recurrendum esse. Consequentiarum rationem, rei ac veritati ipsi revelatæ potissimum deberi, ideoque rationem instrumentaliter ac ministerialiter concurrere; eandem nihilominus fundamentales & principales partes agere, perspecta intime natura & quidditate rei, e qua consequentia elicitur, ut nimirum scire queat, quale consequens res patiatur. Suc-

Succedunt ultimo *res revelatæ in se*, quæ in natura & intrinseca quidditate credi potius debent, quam sciri possunt, in quibus rationi minimus usus relinquitur, non tamen nullus. *Primo* Ratio percipit luce sua, posse DEUM infinitum facere, intelligere, habere multo plura, ac finita valet comprehendere acies. *Secundo* non permittit in mysteriis contradictionem ullam. *Tertio* generaliter & remote causam, quare hoc vel illud mysterium ita esse debeat, tradit. *Quarto* modum mysterii aliquo generali respectu denudat. Post quæ improbat *Socinianos*, rationis functiones adeo extollentes, ut omne id, quod non proxime, actualiter & plene perspicit ratio, non admittere velint; rationem autem judicem & normam credendi constituant. Confutat *Auctorem Tractatus Theologico-Politici*, qui adscribit Rationi (1) videnti ac adstipulanti, certitudinem in revelatis, cum sine ea conjectura & certitudo moralis tantum sit; (2) receptionem eorum, quæ sine ejus calculo adjecto admitti nondum queant; (3) veritatem & sapientiam, religione regnum pietatis & obedientiæ tenente. Eidem supparem facit alterum *Anonymum*, qui *in Exercitatione Paradoxa de Philosophia Scripturæ interprete* statuit, Rationem etiam sensum Scripturæ inferre, eo quod ipsa tam obscura & ambigua sit, ut ex ea sensus erui non queat; locum etiam Scripturæ per alium explicari non fert, dicens loci cum loco nullum esse commercium, nullam unius in alterum auctoritatem. Ex adverso Lutheranos deviare opinatur Hulsius, cum corpus Christi in cœna substantialiter præsens esse docent, quod contra omnem rationem doceri existimat. In fine libelli indicat, *hanc de principiis credendi præliminarem tractationem* esse; aliam proxime exspectare jubet, qua veritas omnis revelata, ut ad conscientiam se commendat, proponetur.

JOHANNIS REGII PHILOSOPHIÆ DOctoris ac Professoris de modo percipiendi S. Scripturæ Divinitatem Liber.

Franecquerææ apud Henr. Amama &c. 1688, in 12.

CUm præcedentem *Hulsii* libellum de principio credendi perlegisset *Regius*, cognovissetque, Auctorem nonnullorum Philoso-

pho-

phorum, qui ne falsis suis ideis S. Scripturæ auctoritate damnatis teneantur renunciare, ipsam Scripturam ad iniquum rationis tribunal rapiunt, omnemque ejus certitudinem, auctoritatem, veritatem, sensum, a rationis judicio accersunt, causam egisse, atque insuper sententiam communem Reformatis Enthusiasmi, Epicureismi & Atheismi audacter damnasse, aggressus est hæc refutare. Initio duo constituit veritatis cognoscendæ principia, videlicet notiones communes sive veritates nobis innatas, & testimonium fide dignum. Modos seu vias, quibus mens ad veritatis cognitionem perveniat, tres statuit: intelligentiam seu sensum intimum, ratiocinationem & fidem. Hisce præmissis transit ad *scopum propositum*, qui est *inquirere modum*, quo de S. Scripturæ divinitate homo pius reddatur certior; *utrum* id fiat *sola ratione*, *an* vero *Spiritus S. testimonio*. Prius asserit Hulsius, *rationem non alio modo, quam ratiocinando, ac divinitatis characteres & indicia in DEI verbo existentia cum innatis veritatibus conferendo, de ejus divinitate persuaderi, & certam esse posse.* Posterius sustinet Regius, *Spiritum S. efficacissime in anima operari, eamque reficere*, atque aliqua ex parte pristinam restituere integritatem, i.e. *mentem DEI imagine donare*, atque hinc cum magna oriatur proportio inter mentem, & ea, quæ DEi sunt, etiam talia cum ipsi proponuntur persentiscere: *Quando* igitur *Scriptura S. quæ tota quanta divino lumine coruscat, ad mentis ejusmodi perveniat notitiam, statim suo fulgore eam immediate ita afficere & convincere, ut ilico absque ullo argumentorum pondere, sola ejus certitudinis evidentia convicta ruat in assensum.*

Quam sententiam ut confirmet, ostendit *primo*, haud esse impossibile, mentem de veritate aliqua immediate reddi certiorem; *secundo* probabile esse, hoc modo Spiritum S. nobis S. Scripturæ divinitatem exhibere; *tertio* necessario Scripturæ divinitatem immediate percipi; tum quod homo natura respectu rerum spiritualium sit mortuus & cæcus, in quo vis, quæ Scripturæ inest animos afficiendi & convincendi, ob pravam dispositionem subjecti, sine Spiritus S. speciali illuminatione ac potenti operatione nihil efficere valeat: tum quod S. Scriptura unici doctrinæ salutaris principii rationem habere non possit, nisi vel innotescat nobis immediate, vel demonstratione a priori. Cum vero Scripturæ divinitas a priori non possit

sit ostendi, reliquum esse, nos eam efficacissima Spiritus S. operatione usu immediato percipere.

Hoc istis rationibus probato, ut adversarium falsitatis redarguat, ante omnia *fontem* ejus *aperit*, *Philosophiam Cartesianam*. Etenim Cartesium opinari, omnium rerum in mente esse ideas, i.e. facultatem & potentiam eas producendi, dummodo per sensus justa præbeatur occasio. Hinc statuere oportere, mentem in se habere potentiam eliciendi ideas omnium rerum, quæ in S. Scriptura continentur, quando verbum DEI sensibus oblatum istam suppeditat occasionem. Unde patere, non supra mentis vires esse rerum divinarum formare ideas, sed duntaxat extraordinarium: insuper menti indita esse principia veri & recti, ad quæ reliquas veritates omnes exploret, & quorum ope verum a falso discernat. Cum igitur mens ad occasionem sibi per S. Scripturas factam rerum spiritualium e se elicit ideas, ipsam utrum illæ veræ, utrum falsæ sint, prorsus ignorare, nisi eas ad principia per se nota examinaverit. Quibus Noster opponit, Theologiam ab omni scientia naturali prorsus distinctam esse; ergo principii Theologiæ, S. Scripturæ, divinitatem seu veritatem, sola ratione demonstrari non posse. Aliud argumentum a rationis per lapsum corruptione desumit, in qua nihil, quod spectat spirituale, sit recti, nihil veri. Concedit adversario, non exstinctam esse ratiocinandi facultatem; concedit lucem primarum veritatum & discretionem non plane periisse, sed dicit rationem facultate percipiendi spiritualia destitui, eamque perfectionem ei a solo Spiritui S. regeneratione restitui, juxta consentientem Ecclesiæ Reformatæ doctrinam, a qua abeat adversarius nimium rationi circa res spirituales tribuens. Ulterius absurdorum ex opinione adversarii sequentium catenam nectit: totam Theologiam revelatam esse scientiam mere naturalem; fidem esse nullam, aut non nisi humanam; Scripturam nullam aliam habere auctoritatem, quam humanam; Scripturam rationi humanæ subjici, eaque existere inferiorem; nos mysteria, ac consequenter totius nostræ salutis fundamentum ignorare; rationem esse Scripturæ interpretem, ac controversiarum Theologicarum normam ac judicem. Notat insuper, ipsum adversarium meliora passim & sibi contraria loqui.

Tandem Hulsii argumenta, quibus suam opinionem conatus

fuit adſtruere, excutit. In prima acie iiie collocaverat, *cultum* noſtrum a Paulo vocari *rationalem*, & a Petro DEI ſermonem *lac rationale*. Quod argumentum Noſter ait vitio collectionis laborare: cultus noſter rationalis eſt; ergo Scripturæ divinitas ſola ratione poteſt demonſtrari. Dici autem cultum noſtrum rationalem, quia, poſtquam DEI naturam voluntatemque ex Scriptura agnovimus, ratio ipſa dictat, toto animo ad ejus gratiam & communionem nos conniti debere: poſſe etiam cum præſtantiſſimis Interpretibus dici, Paulum reſpicere ad cultum V. T. in quo DEO pecora immolabantur. Deinde potiſſimum urget adverſarius Pauli dictum, *verbum DEI ſe ad omnem conſcientiam commendare*. Reſpondetur, id non habere Apoſtolum, ſed dicere, Miniſtros declaratione veritatis ſe commendare ad omnem conſcientiam. Reſpicere enim quorundam falſorum agendi modum, qui ſuam doctrinam ab Evangelio diverſam verborum lenociniis inculcare ſatagebant, cum Apoſtoli puram Evangelii doctrinam ſimpliciter proponerent, cujus omnis conſcientia, cui verbum Dei proponebant, teſtis eſſe poterat. Plura de hac materia deſideranti, allegamus *Witſium*, ex cujus Epiſtolica ad Ulricum Huberum Diſſertatione excerpta in *Sectione II. Supplementorum* pag 88 & ſeqq. exhibuimus.

LEGATIO MARCHIONIS LAVARDINI Romam, ejusque cum Romano Pontifice Innocentio XI diſſidium; ubi agitur de jure, origine, progreſſu & abuſu Quarteriorum, Franchitiarum ſeu Aſyli &c. & refutantur rationes a Lavardini Advocato productæ, in Libello Gallico, cujus initium: ſi l'Auteur &c.

Anno recuperatæ ſalutis 1688, in 12.

AUtor hujus tractatus, qui nomen ſuum ſuppreſſit, eſt Illuſtriſſimus Dn. *Cæleſtinus* ex Marchionibus de *Sfondrati*, Mediolanenſis, *S. R. I. Princeps* & *Abbas S. Galli*; cui etiam *Regale Sacerdotium* debemus, ſub *Eugenii Lombardi* nomine paucis abhinc annis editum, & in *Actis* noſtris *menſe Auguſto 1685* memoratum, nec non *Galliam vindicatam*, cujus recenſionem ad aliud tempus reſer-

ſervamus, Tomo *Supplementorum* inſerendam. Argumentum præſentis libelli circa acerrimum Regis Galliæ ejusque Romam Legati Marchionis Lavardini cum Pontifice Romano hodierno diſſidium verſatur: & cum Pontificis cauſam jam egerint Autor libelli Italici, qui Pontificis Bullam contra Lavardini Apologiam defendit, & alius, qui Gallico ſermone Talonii Regii Advocati declamationem confutavit, Reverendiſſimo Autori ſcriptum quoddam Gallicum ab Anonymo quodam Lavardini Advocato editum cenſuræ ſuæ, nec admodum prolixæ, nec lectu injucundæ ſubjicere placuit.

Ac primum quidem Principum, etiam hoſtium, Legatos omnium gentium jure inviolabiles eſſe concedit, ſed aſyli privilegium Legatorum domibus jure gentium competere negat; cum potius delicta reosque, maximo publicæ quietis damno impune ferri, juri gentium repugnet, ideoque nec in Pariſienſi, nec in aliis quam plurimis Aulis jus illud aſylorum vigeat. Progreditur deinde ad varia incommoda ex aſylorum abuſu Romæ imprimis nata, quæ Pontificibus neceſſitatem impoſuerint, ut creſcentem indies flagitiorum licentiam, cum nullibi magis quam Romæ graſſari videretur, edictis coercere niterentur. Tum quid ſinguli Pontifices in hoc negotio effecerint exponit, ut ſimul oſtendat, non eſſe tantam illius immunitatis, quam Galliæ Legati Romæ ſibi vendicant, antiquitatem. Producit igitur Urbanum V, Julium III, Pium IV, Gregorium XIII, Sixtum V, & Urbanum VIII, qui jus aſyli a Cardinalibus primum aliisque Magnatibus peſſimo exemplo uſurpatum, variis edictis perſecuti ſunt, & Legatorum aliorumque, immunitate iſta frui cupientium, palatia juſtitiæ miniſtris impervia minime fiverunt. Innocentio quoque X Pontifice, duos ſicarios e Gallici Oratoris ædibus, Legato minime repugnare auſo, ad ſupplicium eductos, & adhuc ſub Alexandri VII initiis, quid Franchitiæ eſſent, Romæ ignoratum fuiſſe refert; nec Chriſtinam Sueciæ Reginam, cum prima & ſecunda vice Romam perveniret, de aſyli immunitate poſtulanda quicquam cogitaſſe. Hinc ad hiſtoriam conventionis Piſanæ pergit, A. 1664 inter Ludovicum XIV & Alexandrum VII initæ, & inter articulos pacis, a Principe Matthia, Fratre Magni Hetruriæ Ducis, Romam transmiſſos, poſtulatum quidem memorat, ut ad majorem Legati Gallici ſecuritatem, non amplius apparitoribus militibus-

que licentia plateam Farneſiam obeundi permitteretur; verum Pontificis nomine reſponſum fuiſſe, in hanc conditionem nulla ratione conſentiri poſſe; tandemque in id fuiſſe conventum, ut Pontificis miniſtri debitam Galliæ Legatis reverentiam exhiberent, & paucis poſt Piſanam conventionem menſibus *Crequium*, cum Romam repeteret, nihil de aſyli jure tentaſſe. Clementem IX, etſi mitiſſimis moribus & in Galliam indulgentiſſimis fuerit, nunquam tamen paſſum ait, ut Principum Legati Franchitias occuparent; neque Legati Gallici *de Chaulnes*, qui Crequio ſucceſſerat, præſentiam obſtitiſſe, quo minus in caupona Farneſio palatio vicina in delinquentes animadverſum fuerit. Poſtea vero ſub Clementis X Pontificatu Franchitiarum uſurpationem apud Legatos admodum invaluiſſe, quorum conatibus anſam dediſſe credit ſimultates, ob novum de vectigalibus edictum cum Cardinali Alterio contractas. Neque tamen hinc legitimam poſſeſſionem aut præſcriptionem Legatis naſci potuiſſe cenſet, Pontifice quidem vi & pœnis, nec tamen querelis abſtinente.

Ad Innocentium XI devolutus, quanta cura is aſylis extirpandis incubuerit, quas ob cauſas, quibus mediis, & quo ſucceſſu tantæ molis opus aggreſſus fuerit, enarrat. Deprædicat ſummam hujus Pontificis & prudentiam, qui non præcipitanter ſed lento gradu ad cenſuras proceſſerit, & parem moderationi conſtantiam, cum ne Anglicum quidem Legatum, qualis centum retro annis Romam non pervenerat, niſi renunciato aſylo admittere voluerit. Miratur contra, cur Rex Galliæ, Hiſpano aliisque cedentibus, in re juſtiſſima ſolus, contra promiſſa Vareſio olim data, Pontifici reſtiterit, creditumque ait, *Eſtræum* Ducem, cui non exigua a delinquentium patrocinio emolumenta ſubnata fuerint, in culpa fuiſſe; aliis quoque in mentem veniſſe, Regem Galliæ, turbata Italia, Cæſaris victorias morari voluiſſe. His aliisque, quæ ad hiſtoriam rei pertinent præmiſſis, deſcriptoque militari Lavardini in urbem Romam ingreſſu, objecta ab Anonymo Autore diluit.

Lavardinum contra jus pro Legato ſe ferentem, & tamen de injuria ſibi facta, & violato Legati jure querentem, lupo comparat, qui in fabula ovibus infra ſe aquantibus turbatos fontes objicit. Legatum non ſolum Principis mittentis, ſed ejus etiam, ad quem mittitur

tur, aſſenſu & voluntate conſtitui aſſerit, idque multo magis in Legatis aſſiduis & ordinariis locum habere, quos ſalvo gentium jure reſpui poſſe, *Grotii* & *Wicquefortii* verbis confirmat. Adducit ex veteri hiſtoria varia Legatorum exempla, qui a Romanis aliisque gentibus vel non admiſſi, vel ad ſuos Principes remiſſi fuere. Ex recentiori hiſtoria adducit Paulum IV, & ipſum Galliæ Regem, qui ex cauſis ſibi notis Legatos Gallia exire juſſerit, eosque neque conſpectu ſuo dignatus fuerit, nec ad tractanda cum Miniſtris ſuis negotia admiſerit. Ex his concludit, Pontificem optimo jure Lavardino Legati honorem negare potuiſſe, imprimis cum toties per Vareſium, Laurum & Ranuccium rogaverit, ne Lavardinus Romam mitteretur, & inſuper Lavardinus non tam Legati, quam hoſtis in morem, Romam intraverit. Injuſtam pœnam Lavardino Regis ſui jus tuenti inflictam negat, cum nulla pœna ſit, cum alicui non tribuitur, quod ipſi non debetur. Ad cenſuras, in quas poſtea Lavardinus incidit, reſpondet, id invito Pontifice a Lavardino ſponte factum, nec accuſandum fabrum, ſi quis gladio ſe perimat, ſed ipſum qui in ferrum incubuit. Quod Lavardinus ex Regis imperio aſylum occupaverit, nihil intereſſe ſtatuit, cum juxta Apoſtolum digni morte ſint & qui mala faciunt, & qui facientibus conſentiunt, nec Principis imperium, ſed cauſa innocentem faciat, idemque Heliodorus, etſi Antiochi juſſu templum ſpoliare aggreſſus, flagella tamen divina non effugerit.

Ad argumentum, quod Pontificis in Chriſtianos poteſtas, tanquam precaria, ex Principum arbitrio dependeat, ideoque Pontifici cavendum ſit ne eos offendat, regerit, etiam ſecularium Principum poteſtatem precariam eſſe, neque Pontifici perſuadendum eſſe, ut offendendi Regis metu injuſta concedat, cum nec ullus Principum ſeditionis metu omnia ſubditis indulgeat, & in Dei cauſa nihil æque metuendum videatur ac metuiſſe. Magna eſſe Regum Galliæ in Pontifices & Romanam Eccleſiam merita, quod Anonymus Lavardini Advocatus objecerat, lubens agnoſcit, indeque ſpem concipit, hodiernum Regem majoribus ſuis nihil ceſſurum; negat tamen, Pontifices pro tot meritis ingratos fuiſſe, cum nec minora, nec pauciora in Gallos contulerint, meritoque dubitari poſſit, Romane an Gallia, dum beneficiis utraque certavit, ſuperaverit. Id probatu-

rus ab ipso Petro auspicatur, cujus cura per Trophimum aliosque Religio Christiana in Gallias illata fuerit. Hinc ad varios Pontifices progressus, quid quisque in Galliæ regnum beneficii contulerit, exponit. Inter alia observat, hodiernum Galliæ Regem non futurum, nisi Clemens VIII paternum ejus avum Henricum IV a sterili matrimonio cum Margaretha Valesia liberasset, eique nuptias cum Maria Medicea indulsisset, ex qua Ludovicus XIII præsentis Regis pater natus est. Addit, si vel maxime Pontifices accepta beneficia remunerati non fuissent, non ideo Innocentium permittere debuisse, quod Ludovico postulare jure non licuit; peti Christi patrimonium, Petri hæreditatem, nec ullum Regis commodum, sed latronibus, parricidis & adulteris refugium; quo postulato cum cæteri Reges & Principes omnes promtissime cesserint, non ullam rationem superesse, cur Galli injuriam sibi factam putent a Pontifice, quem ipsi Calvinistæ amore & veneratione dignum censeant. Unicum hoc esse Innocentii delictum, quod Regnantium cupiditatibus non obtemperet, sed tot Martyrum, qui Romæ jacent, trophæis incitatus, liberam pro justitia vocem emittat. Si Innocentius ea tantum spectasset, quæ oculos incurrunt, facile persuaderi debuisse, ut ætate jam provecta, & ad vitæ occasum vergens Regi tam potenti cederet; verum æstimantem, de Magno Ludovico post brevissimas annorum periodos nihil superfuturum, quam frigidos cineres, animamque nullo amplius regio apparatu, sed operibus tantum bonis malisve stipatam & obseptam, indulgere minime potuisse, quæ utriusque conscientiam onerarent.

Dixerat Anonymus, Rege tanto conatu & successu, ut religionis Catholicæ limites proferret, laborante, ejus Legatum accessu ad Pontificem prohiberi non debuisse. Respondet Illustrissimus Abbas, comparanti quæ Rex contra hæreticos inermes, nec resistere ausos in Gallia; & quæ Pontifex in Austria, Hungaria, Græcia, & Peloponneso, consiliis & auro contra Turcas præstitit; fatendum esse, nihil Innocentium Ludovico cessisse. Quæ Ludovicus contra hæreticos peregit, magno pretio compensata; plus regni quam religionis interfuisse, hæresin extingui; & infinitos ex proscriptorum bonis thesauros in Regem redundasse; denique melius fuisse, si bona malis conferantur, hæresin in Gallia tolerari, quam impugnata Pon-

Pontificis autoritate, universam religionem Catholicam prostitui & periculo exponi. Ignorantiam Bullæ Pontificiæ a Lavardino prætensam creditu difficilem asserit, nec ignorantiam juris clari vulgatique excommunicationis effectum morari potuisse; & frustra se Lavardinum ignorantia bullæ excusare, cui sciens jam & volens obsequium deneget; nec opus fuisse, ut bulla Pontificis Parisiis affigeretur, cum & Regis edictum, quod Legatos Moscoviticos mercatura pellium interdixit, in Moscovia promulgatum non fuerit; & certum sit, Lavardinum nihilominus facturum fuisse quod fecit, si vel maxime Pontificis bulla in Gallia fuisset promulgata. Eum enim esse hodie Gallorum morem ait, ut diplomata Pontificia Galliæ inferri prohibeant, eaque postea non vulgata causentur; quod a Caroli M. aliorumque pristinorum Galliæ Regum erga bullas Pontificias reverentia, & Episcoporum juramento alienum putat.

Lavardinum sine causa, sine ratione, non auditum, non defensum, pro excommunicato declaratum negat, qui contra Pontificis bullam jus asyli & quarteriorum, ut vocant, usurpaverit, tantoque fastu & derisu supremam Pontificis in rebus ecclesiasticis potestatem calcaverit, ut post Attilæ & Alarici ætatem, vix simile aliquid Roma conspexerit. His factis censuras Pontifici extortas asserit. Enimvero cum de Pontificis voluntate jam constaret, & Gallicis negotiis Cardinalis Estræus non modo sufficere, sed etiam abundare potuisset, nullam Galliæ Regi Legatum mittendi necessitatem fuisse putat, magnoque publicæ quietis periculo tam importune, tamque intempestive, non minimam Urbis partem copiis militaribus implendi. Æquius fuisse, ut Rex indignationem suam adversus Turcas & Barbaros, quam sufflaminatis Christianorum Principum in Oriente victoriis, adversus Pontificem convertisset; cum Gallicum Oratorem Constantinopoli a Turcicis Ministris mancipii more aula ejectum constet. Lavardini Advocatum sacrorum canonum & disciplinæ ecclesiasticæ imperitum statuit, quod Lavardinum in re mere temporali excommunicari non debuisse dixerit; cum tamen quæ semel ecclesiæ donata sunt, pro rebus sacri & Christi patrimonio habeantur; quod imprimis Parisiensis & Turonensis conciliorum A C. 570 habitorum autoritate probat. Æque falsum esse censet, quod Reges Galliæ eorumque Legati excommunicationi

cationi obnoxii non ſint; quod ut probet, plurium Galliæ Regum exempla producit, in quos excommunicationis fulmen Pontifices vibrarunt. Addit, Galliam Pontificum cenſuris ſervatæ religionis Catholicæ beneficium debere, cum nunquam Henricus IV, & fortaſſe poſt ipſum nulli amplius Galliæ Reges Catholicam religionem amplexi eſſent, niſi illum Pontificis cenſuræ compuliſſent. Ad quæſtionem, ſi Pontifex religioni ſibi duxit aſyla ferre, cur tanto tempore tulerit, nec primis ſtatim Pontificatus ſui annis deleverit? reſpondet, tuliſſe eum zizania, ut commodiorem evellendi occaſionem expectaret, dum Principum Legati, qui tum vivebant, decederent; & viciſſim quærit: ſi Rex conſcientiæ ſibi duxit Calviniſtas in regno tolerare, cur non ſtatim ejecerit?

Ad exceptionem, quod generalibus Bullæ verbis perſonæ ſpeciali charactere dignæ comprehendi non poſſint, regerit, ab Innocentio XI diplomata Julii III, Pii IV, & Gregorii XIII renovari, in quibus expreſſa Legatorum mentio; clauſulam inſuper additam, qua perſonæ quacunque dignitate & auctoritate, ſive eccleſiaſtica ſive ſeculari, fetiantur non minus, ac ſi expreſſa earum mentio injecta fuiſſet: nec obſtare Innocentio XI, quod Sixtus V, cum aſyli jure Legatos prohiberet, excommunicationis pœnam non addiderit, imo jam ab Anteceſſoribus latam ſuſtulerit; omnibus enim rebus tempus ſuum & maturitatem eſſe, & multa quoque a Rege Galliæ confecta, quæ ejus Majores non tentaverint. Sixtum V temporales pœnas ſpiritualibus antehabuiſſe, & curandis delictis ferro quam cruce uti maluiſſe; Innocentium autem Chryſoſtomi, Ambroſii, aliorumque, quam Sixti exemplum imitari maluiſſe; nec inconſultis, quod Lavardini Advocatus objicit, Cardinalium ſuffragiis id aggreſſum, ut ex ipſa Bulla ejusque ſubſcriptione pateat; neque remedium hoc ipſo morbo pejus cenſendum eſſe. Anonymi poſtulatum, dicentis conſultius facturum Pontificem, ſi non palatiis, ſed eccleſiis aſyla demeret, ad preces, non ad flagitia protegenda inſtitutis, iniquum eſſe putat, cum templorum aſyla a Deo in V.T. & in N.T. ab eccleſia, tot canonibus ſancita ſint, nec opus ſit a Gallis Pontificem moneri, ne ſceleratos ſacris ædibus abuti permittat. Ad exempla Ludovici Sancti, Philippi Pulchri, & Ludovici XII, qui Pontificum excommunicationes nihili duxerint, reſpondet, videndum,

dum, non quid Reges faciant, ſed quid lex fieri jubeat. Adhæc ſuſpecta eſſe, quæ *Matthæus Pariſienſis* de Ludovico S. memoraverit, cum ejus hiſtoria primum ex bibliothecis Anglicanis ſub regno Eliſabethæ prodierit; Philippum Pulchrum in flore ætatis raptum, & tres filios relictos immaturo fato ſine maribus defunctos Valeſiis coronam reliquiſſe; Ludovicum vero XII, quinquennio poſt peſſima illa conſilia, infelici morbo abreptum: ideoque hæc exempla ſilentio potius quam memoria digna.

Exprobranti Anonymo, quod Pontifices Romani factiones rebellium, qui ſub prætextu religionis legitimum Regem Henricum IV impugnarunt, adjuverint, reſpondet, calumniam hanc non tam Pontifices Romanos, quam præcipuas Regni Gallici familias, & maxime Clerum Gallicanum tangere, qui adduci non potuerit, ut Regi Calviniſtæ ſubjiceretur. Ipſam Galliam & maxime Sorbonam imploraſſe Pontifices, ne Calviniſtam regnare paterentur. Gregorium oblatis Gallici fœderis legibus, probaſſe quidem, ut contra hæreticos ageretur, at motus populares & factiones regno fatales probare minime voluiſſe; neque Sixtum V, etſi Henricum regno inhabilem pronuntiaſſet, induci potuiſſe, ut fœdus cum Hiſpano jungeret; tandem vero urgentibus Gallis, Pontifices Henricum metu, ut hæreſin deſereret, compuliſſe, neque effectu id caruiſſe, cum Henricus religionem quam regnum relinquere maluerit.

Secretas inſtructiones, easque Pontifici gratiſſimas futuras attuliſſe Lavardinum, ob quas in conſpectum Pontificis admitti debuiſſet, perſuadere ſibi Autor hujus libelli doctiſſimus non poteſt, cum Galli meliora non abſcondere, ſed piſcantium potius more eſcam foris oſtendere, & hamum intus celare conſueverint. Querelam, quod Hiſpani a Pontifice indulgentius quam Galli tractentur, injuſtam eſſe judicat, cum Hiſpanos etiam Legatos non alia conditione admittat, quam ut aſylis cedant. Excommunicationis abuſum non probandum eſſe Anonymo concedit, neque tamen ob abuſus quosdam omnem ejus uſum auferendum arbitratur, cum bella quoque magna mala ſecum ferant, neque tamen Galliæ Rex Belgium, Auſtraſiam, Alſatiamque bello vaſtare abſtinuerit.

Pontificem ſapientiſſimis quibusque Cardinalium ſecluſis, totum a conſiliis Religioſorum ignorantium, & Prælatorum quorun-

dam minoris sortis dependere, qui præmiorum spe genio Pontificis adulentur, objecit Lavardini Patronus; cui Pontificis Hyperaspistes respondet, Religiosos illos, qui contra jus Regaliæ & quatuor propositiones Conventus Parisiensis calamum strinxerunt, ignorantiæ postulari non posse, cum nemo tota Gallia repertus fuerit, qui ignorantibus his respondere ausus fuerit, & vix aliquot Taloniorum fasces sufficere, ut unum ex minutis illis Prælatis componant; neque tamen ullum eorum, qui Pontificis causam egerunt, ad lautiorem fortunam evectum, præter Cardinalem Aguirre, cui excellens doctrina purpuram meruerit. Se quidem, si pro lucro magis quam pro veritate certare velit, Parisiis quam Romæ operam locare malle. Occasione ab Anonymo suppeditata, de conventu Parisiensi disserit, eumque nullius autoritatis esse judicat, cum Præsules illius conventus alii odio & vindictæ cupiditate, alii metu corrupti fuerint, nec facultatem habuerint definiendi, quæ ad causas majores & soli Pontifici reservandas pertineant. Postremo loco quæ Anonymus de Legato personam Principis ejusq; supremam & independentem autoritatem repræsentante, de possessione asyli immemoriali, de violata conventione Pisana, de malo Pontificis erga Gallos animo, & de periculo quod ipsi impendeat, objecerat, refellit, tandemque verbis Ambrosii ad Imperatorem in simili causa dictis totum opusculum concludit; cui subjicitur Refutatio Talonii, Regii Advocati, ex Gallico in Latinum sermonem translata. Nostrum non est, tantas componere lites. Sufficiat igitur præcipua libelli hujus elegantissimi argumenta, pro instituti nostri ratione recensuisse, & benevolo Lectori communicasse, cujus judicio ulterius controversiæ examen relinquimus.

Daniel Caspars von Lohenstein / Großmüthiger Feld-Herr Arminius / oder Hermann / als ein tapferer Beschützer der teutschen Freyheit / nebst seiner Durchlauchtigen Thusnelda / h.e.

Danielis Caspari a Lohenstein, Fortissimus Imperator Arminius, libertatis Germanicæ vindex, juxta cum Serenissima ejus Thusnelda. Opus rebus politicis ac casibus amatoriis

toriis refertissimum, in gratiam præsertim Nobilitatis Germanicæ compositum; cum figuris æneis scitissimis. Tom. I.

Lipsiæ, apud Jo. Fridericum Gleditschium, in 4, 1689.

Quemadmodum Germanorum natio in excolendis, quas paulo serius accepit, bonis literis, reliquas omnes nationes, vel exterorum aliquorum candidissimo judicio, assecuta est & superavit; quod peculiari opera ostensurum se nuper pollicitus est celeberrimus *Morhofius*; ita neque in concinnandis ex arte fabulis, quas dicunt, Romanensibus, minores hucusque fecit progressiones. Postquam enim *Serenissima* etiam *Capita* a celsissimo suo fastigio non existimarunt alienum, tam delicato ac nobili occupari argumento, adeo decore atque egregie in eo versata sunt, ut scitissima illorum monumenta omnibus gentibus, quarum operibus antea in nostram linguam saltem conversis fere usi fueramus, palmam intercepisse censeri possint. Ac istud etiam opus, quod in præsentia præ manibus nobis est, & *Auctorem* agnoscit, non de illustri solum Uratislaviensium civitate, in qua splendido Syndici perfunctus est munere, sed de literaria republica & Germania tota immortaliter meritum, luculento esse potest testimonio. Ille enim, ut rectum a natura & excellens acceperat ingenium, quod pulcherrimis præterea institutionibus & præceptis, adhibita incredibili industria, inter medias etiam, quibus creberrimis distinebatur, forensium negotiorum curas, impense expoliverat: ita ære perennius monumentum admirando utique hoc opere patriæ suæ excitavit. Equidem quam eruditionis ingentem possideret supellectilem, quam limatissimo & raro inventionum acumine polleret, poemata ejus in lingua vernacula evulgata testatum faciunt, inter primos præstantissimorum ingeniorum fœtus æstimata; testatum id faciunt ejus etiam dramata, quæ diversis temporibus summo studio elaborata Hellados simul ac Ausoniæ in his Musis artes ac venustates felicissime æmulantur. Sed hoc tamen libro, in quem omnes ingenii thesauros præcipue impendit, sine dubio semetipsum ac omnes prope, quos antecessores habuit, longum vicit, qui tanta mentis sagacitate, tantoque lepore compositus est, ut vix ejus similis in Germania hactenus

tenus apparuerit, ipseque Italiæ Hispaniæque decora obscuraturus sit; nec causæ sit amplius magnopere celeberrimo *Huetio*, ut Galliæ primas in hoc genere partes in eruditissimo *de origine fabularum Romanensium libro*, a nobis *mense Septemb. 1683* p. 385 recensito attribuat; nec verendum nobis, ne plus, quam res patitur, dixisse videamur, cum facile nos promtam plenamque fidem impetraturos esse confidamus a lectoribus, qui *Auctorem* ipsum evolvere sustinuerint.

Studebat Vir patriæ amantissimus Germaniæ decori, quod amplificare pro viribus boni & egregii civis munus esse, semper existimaverat; cumque insuper a personis illustribus ad condendum ejusmodi monumentum subinde instigaretur, facile vinci se passus est, ut de argumento cogitaret, quo & Germanorum gloriæ velificaretur, ac linguam patriam expoliret, virtutumque præcepta & elegantiæ sensum nobilioribus animabus instillaret. Quam in materiam assumere demum placuit *Arminium*, illum Germanicæ libertatis fortissimum assertorem, qui a se petitis rerum initiis, proculcatam patriam restituerat olim. Invictissimus ille Heros, *qui non primordia populi Romani, sicuti alii Reges Ducesque, sed florentissimum imperium lacessivit*, idem expertus videbatur fatum, quod multi, qui vixere ante Agamemnonem, viri fortes, nullum virtutum suarum præter *Cornelium Tacitum*, fere nactus præconem, *Græcorum annalibus ignotus, qui suat antum mirabantur; Romanis haud perinde celebris, qui vetera extollere in more habebant, recentium incuriosi*, & meritus tamen esse videbatur, qui minimum a popularibus suis dignum laboribus ac virtutibus acciperet præmium. Sed hi tum temporis *literarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorabant*, fortia suorum facta memoria circumferre, ac carminibus & cantu celebrare quam scriptis consignare satius habentes. Repertus igitur est, qui post revoluta tot secula, serum quidem sed invidendum tantæ fortitudini erigeret monumentum. Ubi tamen tacendum non videtur, jam initio superioris seculi *Ulricum Huttenum*, virum nobilissimum, & ob studia in puriorem religionem ac humaniores literas clarissimum, *Arminium* emisisse, *Dialogum* lepidissimum elegantissimumque, quo introducitur *Arminius* noster de injuria conqueri, quod Minos inferorum judex præmia Imperatoribus statuens, se, quasi qui in vivis nunquam fuerit, præteriverit plane, idque tanta eloquentia animi-

animique præsentia præstat, ut professus sit rigidus ille arbiter, si ambitiosus esse voluisset *Arminius*, & primo statim cum primariis illis belli Ducibus, Alexandro puta, Scipione, Annibale contendisset, sine dubio se ipsi palmam adjudicaturum fuisse, Mercurio interim illud imponens negotii, ut ubi ubi Deorum hominumque frequentia sit, *Arminium* pronuntiet liberum & invictissimum.

Cæterum, ut ad *Lohensteinium* nostrum revertamur, in duos opus suum Tomos dispescuit nobilissimus *Auctor*, quorum prior nunc in octo distributus libros in lucem prodit publicam, quem alter nundinis nostris auctumnalibus cum copiosissimis indicibus subsequetur. Apparet autem, dictionem adhibitam fuisse puram admodum, emendatissimam, ac nativo cultu & nitore exsplendescentem; genus ipsum dicendi totum apparet excelsum, quod sublimia animi cogitata pari cum dignitate referat, rerumq; pondera verborum majestate constanter exæquet; orationis tamen tractu æquabili ubiq; contextum: quod præterea quoq; gravissimis prudentissimisq; sententiis, & ex universa natura depromtis hinc inde similibus, quæ infinita pene sunt, & in quibus admirabilis est maxime, veluti flosculis quibusdam ac gemmis distinguatur, ut paucæ sint periodi, in quibus ejusmodi amœnitatis aliquid non effulgeat. Res ipsæ vero concinno & accurato positæ sunt ordine, multique sese exhibent objecti negotiorum & rerum nodi, qui insperato demum, in quo quam maxime id generis narrationum eminet præstantia, evolvi conspiciuntur eventu. Cumque duplex sit utilitas, in qua *Photius* præcipuum lectionum fabularum Romanensium fructum judicat esse repositum, ut vitia nempe sistantur pœnis ad ultimum coercita, & virtutes ex adverso præmiis exornatæ, quorum aversari illa, has amplecti addiscat lector; non minus hic vitam dissolutam & vitiis ignominiosam, post longos ac varios triumphos, infelicissimum nanciscì exitum; honestas autem actiones & virtutes, gravissimis laboribus casibusque exercitas, glorioso semper attolli videbimus. Neque hoc tantum, sed ubique insperam observabimus eruditionem omnigenam, ut pene nimius in eo fuisse, & illud ex vero dici possit, quæcunque modo in historia antiquorum & recentium, (quam ultimam vel noviter, vel per literarum transpositionem effictis nominibus, solerter proponere solet,) Græcorum, Romanorum, Sinensium, Æ-

gyptiorum, Gallorum, Germanorum aliarumque gentium abſtruſa & recondita ſunt, ab inexhauſto hoc eruditionis fonte in opus hoc fluxiſſe, neq; ullam fere quarumcunq; ſectarum & nationum ſapientiæ partem eſſe, ex qua elegantiſſimi ſubinde non afferantur diſcurſus. Talia ſunt, ut ſpeciminis loco aliquid allegemus, quæ de regio ludo, Principumque deliciis & venatione, de Alchymia, de inſula Atlantica, ſive America, *Lib. II:* De diſcrimine inter cauſas & prætextus bellorum, de nobilitate, de vectigalibus ſubditis imponendis, de infelicitate virorum virtuti ſtudentium, de fato, fortuna, & libertate voluntatis, *Lib. III:* De legibus naturæ & principiis rationis, de geniis, *Lib. IV:* De Amazonibus, Sirenibus, ſomniis, *Lib. V:* De legatorum inviolabilitate, *Lib. VI:* De religione & ſchiſmate ſuperiori ſeculo exorto, de laniena Pariſienſi, de origine fontium, de cognitione ſui, *Lib. VII:* De aloe, *Lib. VIII.* & innumeris aliis argumentis diſſerit; ut intelligatur exinde facile, lectionem hujus libri & voluptati & ſtudiis inſervire poſſe. Sed in eo maxime ingenii vim exeruiſſe patriamque demeruiſſe videtur, quod pleraque potiora facinora, quæ in Græcia olim, Syria, Sina, Thracia, Hiſpania, Italia, Gallia, alibique locorum deſignata ſunt, Germanorum fortitudine invicta patrata eſſe, ex hiſtoriis eruat, aut allatis ingenioſe circumſtantiis veriſimillimum faciat. Quantumvis autem optandum fuiſſet, ut adjuncta *clavis* nominum myſteria explicatiora redderet, haud tamen læva mente augurabimur, quod ad rei ſummam pertinet, ſub *Arminio* latere Invictiſſimum Imperatorem, LEOPOLDUM noſtrum; id quod ex eo non tantum ſuſpicari ſubit, quod in fine Præfationis, quanquam obſcurius, illud innui videatur; ſed cumprimis quod *Lib. II.* cum *Arminii* majores recenſentur, illuſtriſſimæ *Auſtriacorum* res geſtæ a Rudolpho Habspurgico usque ad noſtra tempora clariſſime deduci animadvertantur. Sed de hoc certius & accuratius pronuntiare poterimus, ubi altera parte inventionis exitum contemplari licebit.

NOUVELLE MANIERE DE FORTIfier les places, h. e.
Nova ratio conſtruendarum munitionum.

Pariſiis

Pariſiis apud Stephanum Michallet, Anno 1689, in 8.

(Notandum: *circellum numeris ſuperpoſitum, ubi longitudo lineæ exprimitur, ſemper denotare perticas hexapedas Gallis uſitatas.*

PRodiit hic liber citra Autoris ſui nomen: qui conſulto id premere voluiſſe videtur, ut tanto liberius judicium ſuum præſtantiſſimorum Gallicæ gentis Ingeniariorum placitis interponere, tantoque ſincerius aliorum in cogitata ſua viciſſim experiri poſſet. Novam enim hanc methodum, tituli indicio, ex ſcitis Triumvirorum celeberrimorum, Comitis *Pagani*, Equitis *de Ville*, & primarii hodie in Gallia Architecti *Vaubani* deductam, cum iisdem ita committit & comparat, ut quid eorum ſequendum, quid cavendum corrigendumque ſibi videatur, toto paſſim libro ingenue profiteatur. Liber ipſe in ſex capita, hæc in ſuos articulos dividuntur, pro argumenti diverſitate & conditione.

Circa Munitionis intimas & velut eſſentiales partes, *alam figentem*, *Villeo* uſitatam, longe præfert radenti, *Pagano* & *Vaubano* propriæ; illamque, quæ ex ala primaria & cortina hoſtem impetit, validiorem defenſionem præbere altera, quæ ex ala propugnaculi tantum conſtat, contra *Pagani* aliorumque argumenta, prolatis in contrarium rationibus, contendit. *Angulum propugnaculi* robore non inferiorem obtuſo *Villeum* demonſtraſſe aſſerit; atque ex hoc principio, & quod faciebus propugnaculorum tantum ignis ſubſidiarii ex cortina concedendum ſit, quantum citra reliquarum partium munitionis debilitationem fieri poſſit, quantitatem hujus anguli determinat; ita tamen ut octo decemve gradibus minorem recto, eidem huic robore parum concedere pronunciet: unde ne hexagono quidem angulum rectum aſſignat, ut tanto validiorem e cortina defenſionem indipiſcatur. E re porro futurum arbitratur, ſi *facierum*, ad angulum acutum concurrentium, *commiſſura* a ſummitate ad usque duos pedes ſubtus horizontem campi (*du niveau de la campagne*) circumjecti, non conſtituat angulum, ſed eæ per 2° utrinque ab angulo communi in curvaturam flexæ jungantur. *Lineam defenſionis* grandiorum munitionum ad 150 extendit, utut ſclopetum militare non ultra 130 ad metam (*de but en blanc*) jaciat: fortuitis enim jactibus (*a coup perdu*) quales in hoſtes aſſilientes dirigantur,

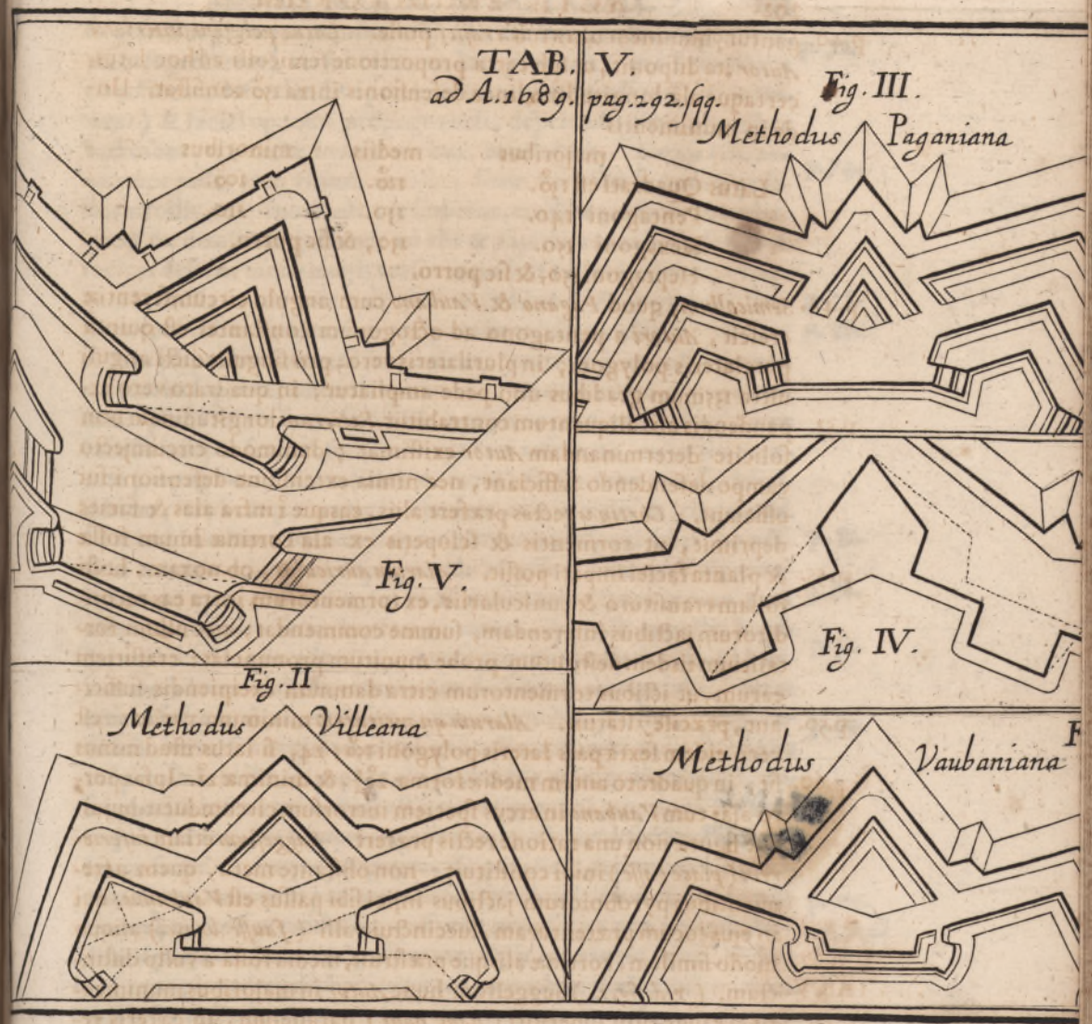
Cap. I. p. 7. p. 15, 18. p. 31. p. 33. p. 34.

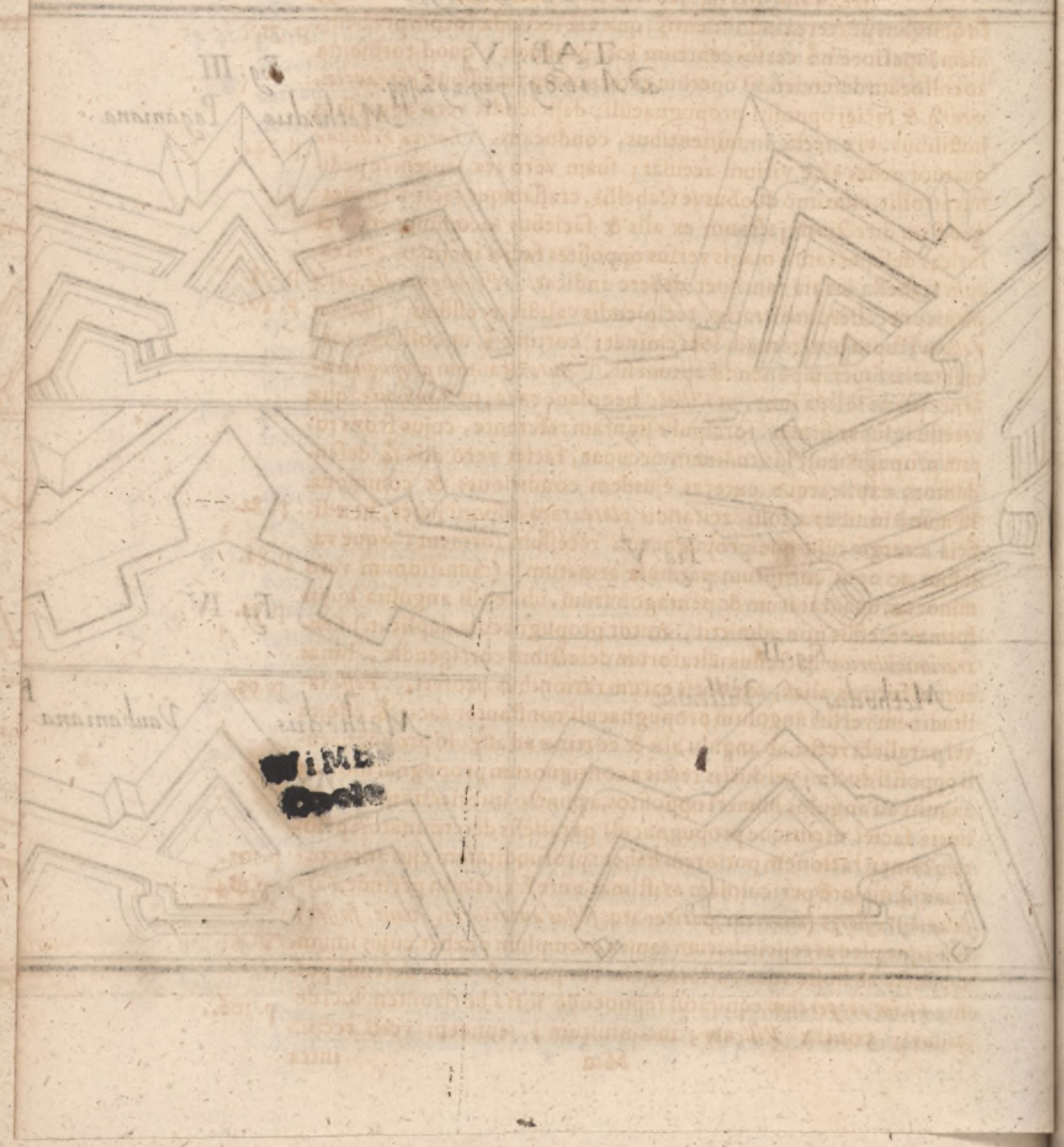
p.40. gantur, hominem ultra 160 *trajici* posse. *Latus polygoni interioris Autor* ita disponit, ut sub certa proportione semicolli ad hoc latus, certaque alæ longitudine, linea defensionis intra 150 consistat. Unde in munimentis

	majoribus	mediis	minoribus
Latus Quadrati est	130.	120.	100.
Pentagoni	140.	130.	110.
Hexagoni	150.	130, & sic porro.	
Heptagoni	150, & sic porro.		

p.44. *Semicollum*, quod *Pagano* & *Vaubano* cum angulo circumferentiæ crescit, *Autori* a pentagono ad octogonum constanter est quinta pars lateris polygoni; in plurilateris vero, pro singulis dicti anguli ultra 135mum gradibus uno pede ampliatur; in quadrato vero ex-
p.52. pandendis alis aliquantum contrahitur. *Facierum* longitudinem non solicite determinandam *Autor* existimat; dummodo circumjecto campo defendendo sufficiant, nec nimia extensione defensioni sui officiant. *Cortinas* rectas præfert aliis, easque infra alas & facies deprimit, ut tormentis & sclopetis ex ala cortinæ imum fossæ
p.55. & planta faciei impeti possit. *Alarum auriculas*, ob noxam, hosti fossam transituro & cunicularibus, ex tormentorum intra eas reconditorum jactibus inferendam, summe commendat; nec ullum fortalitium iisdem destitutum probe munitum pronunciat: crassitiem earum, ut ictibus tormentorum citra damnum excipiendis sufficiant, præcise 7 statuit. *Alarum quantitatem* minimum variat: est
p.50. vero eidem sexta pars lateris polygoni 150; 24, si latus istud minus
p.60. sit; in quadrato autem mediæ formæ $23\frac{1}{2}$, & minimæ 21. Ipsas porro alas cum *Vaubano* in arcus speciem introrsum circumducit, hujusque figuræ non una ratione rectis præfert. *Suggestum* etiam *inferiorem* (*place basse*) inibi constituit: non obstante metu, quem a frequentibus pyrobolorum jactibus injici sibi passus est *Vaubanus*, qui in ejus locum prætenturam, succinctui valli (*fausse braye*) aliquo
p.67. modo similem, cortinæ alisque præstruit, media fossa a vallo distinTAB. V. ctam. (*vid. fig. 1.*) Suggestum hunc *Autor* in majoribus munimenFig. 1. tis alæ suggestui superiori (*flanc haut*) parallelum, in cæteris rectum efficit; fallendisque bolidibus igniariis fossulam, alæ supernæ & lineæ defensionis prolongatæ præcingit, 2 profundam, latam 3.

In

In omnibus præterea munimentis, quæ alæ ſecundæ locum præbent, alam ſuperiorem 2° verſus centrum loci producit: quod tormenta eo collocata defendendis operum externorum receſſibus (*retranchemens*) & faciei oppoſiti propugnaculi, dejiciendis vero aggeribus hoſtilibus, viæ tectæ imminentibus, conducant. *Loricæ Villeanæ* quatuor pedes altæ vitium accuſat; ſuam vero ſex ſeptemve pedibus attollit, cum uno duobusve ſcabellis, craſſamque facit 20 pedes: quod ne directioni jactuum ex alis & faciebus incommodet, vel loricas deſuper tanto magis verſus oppoſitas facies inclinari, vel earum ſcabella levari tantiſper debere indicat. *Propugnacula cava* plenis præcellere arbitratur, recipiendis validis receſſibus: *illorum vallum* 3° ſupra horizontem loci eminet; cortinæ 2°, ut collibus tormentariis ſuperimponendis aptum ſit. *Autoris* autem *propugnacula* nec plane ſolida ſunt, ut *Villei*; nec plane cava, ut *Vaubani*: quæ receſſu inſuper firmat, forcipulæ figuram referente, cujus frons totam propugnaculi latitudinem occupat, facies vero alis 14° defenduntur; explicatque cæteras ejusdem conditiones & commoda. In munitionibus a ſolo excitandis *plateas* ita diſponi jubet, ut ædificia a tergo cujusque propugnaculi receſſum forment, æque validum ac opus cornutum parmula armatum: (munitionum vero minorum quadratarum & pentagonarum, ubi colli anguſtia hujus formæ receſſus non admittit, Autor propugnacula duplicat.) *Contracuniculorum* hactenus uſitatorum defectibus corrigendis, binas eorum formas alias, expoſitis earum rationibus profert. *Foſſæ* latitudinem verſus angulum propugnaculi conſtanter facit 6°, eſtq; ea vel parallela rectæ, ab angulo alæ & cortinæ ad angulũ propugnaculi oppoſiti ductæ; vel ductis rectis a contiguorum propugnaculorum angulis ad angulos humeri oppoſitos, a puncto interſectionis earum, lineis faciei utriusque propugnaculi parallelis determinatur; priorem tamen rationem potiorem habet: profunditatem ejus ante cortinam 4° majorẽ periculoſam exiſtimat, ante facies non perinde. *Foſſulas depreſſiores* (*cuvettes*) pariter atq; *foſſas anteriores* (*avant foſſéz*) niſi aqua plenas rejicit: harum tamen exemplum præbet, cujus imum, ſubducta ab hoſte aqua, a lorica viæ coopertæ & vallo defendi poſſit. *Viam coopertam* equitatui reponendo infra horizontem loci deprimi, contra *Villeum*, inconſultum; eundem vero rectius intra

p. 71.
p. 74.
p. 78.
p. 80.
p. 82.
p. 86.
p. 91.
p. 99.
p. 102.
p. 104.
p. 106.

intra fossam recipi, judicat: angulos etiam illius procurrentes a reliqua parte lorica sex pedes alta præstructaque fossula disjungit: *duplicatam* vero viæ coopertæ loricam varios ob usus insigniter commendat. *Præcinctura valli Paganianam* rejicit; adhibita tamen correctione quomodo usurpari possit, commonstrat. Succinctum vero valli quadantenus *cortina inferiori* (*cortine basse*) supplet, cujus aream (*terreplein*) horizonti ad libellam constituit; loricam vero sex pedibus elevat, eamque 7° a cortina superiori diducit, quarum tres loricæ, reliquæ quatuor areæ hujus cortinæ, & declivitati superioris cedunt. Ante hanc cortinam suam, quam pluribus ex causis *Vaubaniano* succinctui præfert, ab aversa unius auriculæ parte (*revers d' orillon*) ad alterius oppositæ paralleliter receptum (*coffre*) statuit, aliquot pedibus fossa humiliorem, & lorica novem pedum tectam, eruptionibus promovendis, amoliendisque alæ & cortinæ inferioris ruinis accommodam. *Colles propugnaculorum* (*cavalliers*) secundum usus suos in tres species distinguit, eorumque rationes & incommoda, & quomodo cortinæ utiliter superimponi possint, exponit: eorum vicem ipsi aliquam præstat ala superior producta. *Portas* munitioni esse vult quam pauciſſimas, in medio cortinæ sitas, atque a plateis primariis aversas: de necessariis earum partibus & præsidiis amplissime, & quod sufficiat egisse *Villeum* profitetur; annexa ratione construendi pro eruptionibus *emissarii* (*poterne.*) Circa *castella* urbibus imposita errorem notat plerorumque architectorum, eorum defensionem debiliorem atque urbis adjacentis efficientium; cum contrarium fieri oporteat; qua de causa & locum iisdem vendicat maxime validum: pro editiori tamen paludosum, si præsto sit, eligit; aut ad ostium fluvii majoris per urbem decurrentis. Inter alias *maritimi fortalitii* conditiones & hanc præcipit, ut sua ipsius defensione, non urbis se tueatur: quo loco obiter vitium notat *castri portus Liburni.* Propugnaculorum civitatis, castro utrinque contiguorum, faciem alteram castro obversam versus faciem propugnaculi ipsius castri, quod extus urbi adsitum est, non ad id, quod intra urbis veluti complexum hæret, extendit; ut adeo hæc linea formam præbeat semipropugnaculi & cortinæ, satis utique defensæ, & aream urbis dilatantis.

p. 108. p. 109, 120. p. 113. p. 117. p. 119. p. 121. p. 126. p. 129. p. 131. p. 134.

Ex *Ope-*

Ex *Operibus externis* reprobat *forcipulas*, quod mediam frontem sive angulum retractum indefensum habeant; nec proinde eum munitiunculis stelliformibus temere, ab Italo quodam, Cometæ, architectis & defensoribus suis fatali, comparari asserit. Cæterorum autem defensioni quam optime prospici demonstrat, si *fossæ* eorum subjectæ sint ictibus, ab editiori & suppressiori aggere (*place haute & basse*) faciei propugnaculorum defendentium; quos hanc ob causam & auriculis instruit tormentum recondentibus, cui totum præstructorum operum latus expositum est, quodque parmula minori, ad angulum colli intra opus externum excitati, hostilibus aggeribus subducit, viæ tectæ incumbentibus. Ipsa vero opera non necessario intra jactum sclopeti a munitione interiori consistere, sed exigentibus rationibus longius protendi posse affirmat; dummodo eadem ab aliis externis defendentibus, & hæc porro similiter, majori spatio non distent. Cap. II. p. 136. p. 141.

In specie: *Parmulas*, (*ravelins*, *demilunes*) ab autoribus ad *Vaubanum* usque omnibus perperam constructas animadvertit, faciebus earum ab angulo humeri propugnaculorum vicinorum productis; & ultra hunc errorem longius adhuc deviasse *Paganum*: *Ipse* vero lineam dictam 8° ab angulo illo designat, ita ut suggestus faciei inferior fossæ parmulæ exacte respondeat, eamque propugnet. Angulum earum defensum 70° optimum reputat; cujus scilicet defensio minus obliqua sit, quique alas propugnaculorum melius obtuso tegat. Post simplices parmulas contemplatur etiam *forcipulatas* & *corniculatas* (*demilunes tenaillées ou accornées*) hoc est quas forcipula aut opus cornutum amplectitur, easque ratione roboris & conditionis suæ inter se comparat. Circa *prætenturas propugnaculorum* (*contregardes*) *Autor* Batavorum *lunulas* ridet, quæ nec angulo nec alis propugnaculorum tegendis sufficiant, nec ulli hostem fossam earum invadentem periculo exponant, nisi a granatarum noxa. *Villei* vero *prætenturas*, nec quadrare locis amplioribus, pronuntiat, nec quadrati & pentagoni propugnacula tegere, quorum angulus sit acutus & defensio radens; ipsasque adeo præcipuo suo usu, qui est conservatio alarum propugnaculi, privari. A *Paganianis* vero in eo dissidet, quod angulis propugnaculorum acutis, faciebus eorum aut fossæ tunicæ (*contrescarpe*) parallelas non faciat; versus flexuram

p. 143. p. 144. p. 147.

xuram enim hujus latitudinem eis largitur 18, versus alas illorum 8 tantum aut 10: deinde alas prætenturarum *Autor* non otiosas, ut *Paganus*, relinquit, sed iisdem auricula instructis, ex aversa ejusdem parte tormento hosti inconspicuo totam parmulæ faciem denudatam stringit. Pro *operibus cornutis*, tam propugnaculo quam cortinæ præponendis, juxta diversas eorum structuras, regulas tradit, indicatis eorum defectibus, quorum latera vel simplici ala, vel propugnaculo sunt instructa; quibus tollendis, extremos operis in fronte angulos integris propugnaculis firmat. Corrigit etiam cum *Vauhano* antiquiorum errorem, qui operum cortinæ præfixorum alas rectis, ab alis propugnaculorum productis, determinarunt. *Duplicato operi cornuto*, aut *cornuto parmula armato* præfert simplex, quod intra se parmulam simplicem grandiorem, aut corniculatam comprehendat. *Operum coronatorum* usum potissimum statuit tegendis duabus cortinis contiguis, quarum defensioni alias duo cornuta paranda essent. *Loricæ* operum externorum æqualem atque internorum tribuit crassitiem; *Vallo* vero eorundem dimidium altitudinis valli interioris demit, ut hinc quaquaversum pateat prospectus. *Fossæ* latitudinem ad 10 aut 12 extendit. *Pontes* qui externa opera interiori munitioni jungant, minime necessarios existimat, nisi illa portis civitatis præjaceant: *lineam* tamen *communicationis* concameratam a cortina inferiori aut receptu illi contiguo, subtus fossam intra eadem duci jubet, ne transitus ab aggeribus hostilibus utrique lateri admotis intercludatur. Quæ pleraque ut Lectori vel-ut in conspectu sint, munitionis ab *Autore* hactenus descriptæ, octogonæ quidem, scenographiam adjunximus, una cum ichnographica delineatione munitionum ad regulas autorum sæpius nominatorum exactarum.

p. 156. Tab. VI. Fig. I. Tab. V. Fig. I. II. III.

Cap. III. p. 176. seqq.

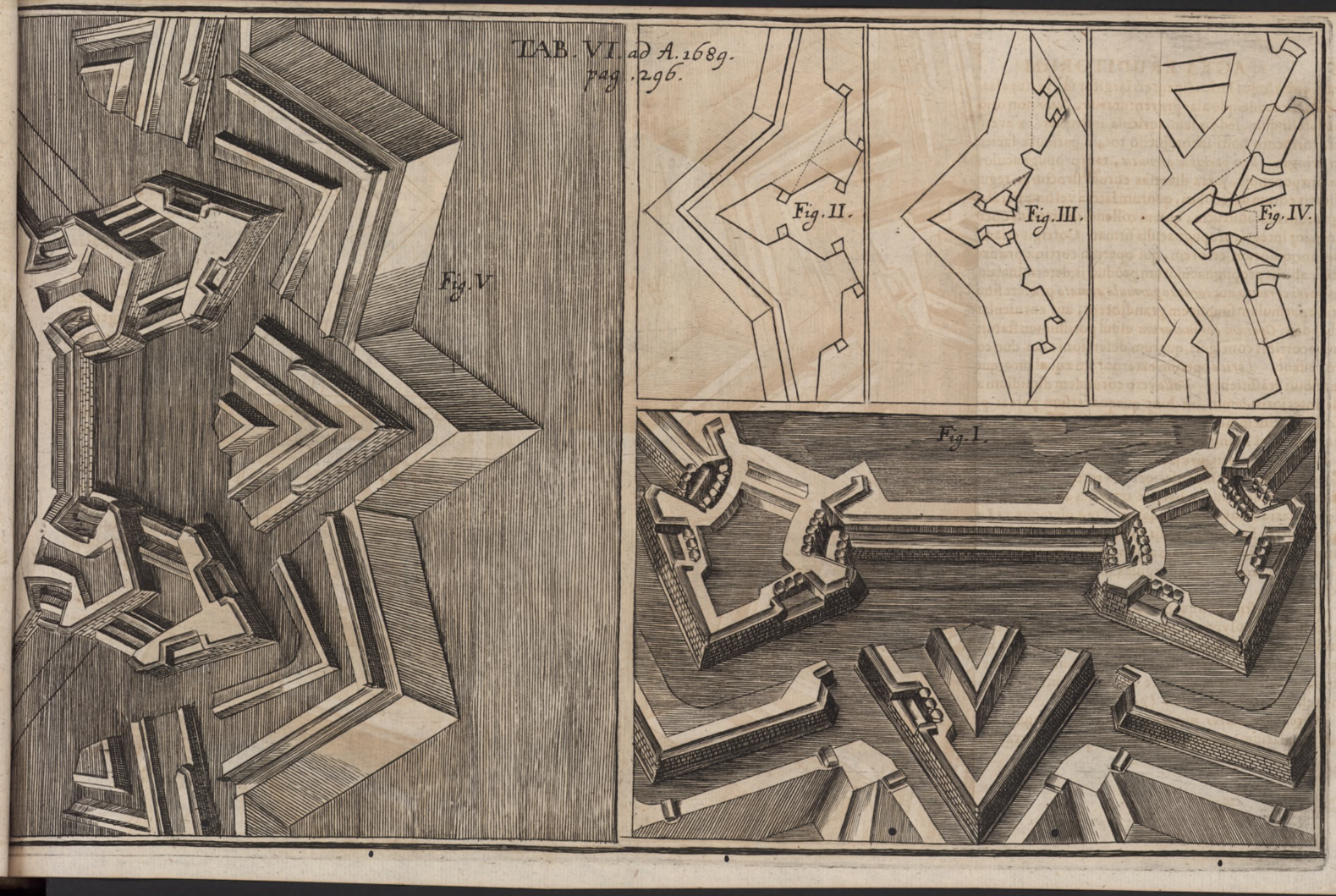
His præjactis, postquam *Autor* illorum institutum improbasset, qui singulas polygoni partes ad certam cum latere ejusdem proportionem adstringunt: enumeratas supra partes tum ipsius munitionis, tum operum externorum, per tria muniendi genera, & pro quibusque polygonis construere docet, subjunctis deinde singulorum mensuris orthographicis (*profils.*)

Cap. IV p. 215.

Cap. V. p. 224.

Circa *irregulares munitiones*, quarum anguli lineæve methodi regularium plane incapaces sunt, præcepta tradit generalia,

leges

leges partium munitionis concernentia, quibus deinceps casus earum & conditiones speciales cum rationibus muniendi subjungit. p. 230.

Ultimo *Autor* occupatus est circa muniendi rationes novissime ab aliis propositas, tum etiam a se excogitatas; utrasque a vulgari modo longius abeuntes: & suarum quidem descriptiones rudes tantum lineas esse vult, magis ut commonstret, nondum exhaustum esse aliorum industria hoc argumentum, a se ductas; quam quod spem concipiat, in usum exemplumque aliquando translatum iri. Illarum prima est, cui nomen *ordinis corroborati* (*ordre renforcé*) fecere: de cujus cortina 40 aut 44 introrsum ad angulos duos rectos flectuntur: alæ propugnaculorum, cortinæ perpendiculares, ipsiusque cortinæ, sunt 24; linea defensionis a 150 ad 200 excurrit. Hujus, utut inventoribus suis duplicare robur loci perhibeatur, binas alas *Autor* ultra sclopeti jactum porrigi notat; media tamen & constructionem suppeditat, quibus perfici firmarique ulterius possit. Huic ordini cognatæ aliquo modo censendæ sunt delineationes, quas *Marchi* Italus, in *epitome artificiorum muniendi* proposuit, quarum descriptioni ut supersedere possimus, ipsas Fig. 3 & 4 Tab. VI. exhibemus: quarum utraq; hexagoni binas forcipes repræsentat, quarum prioris latus interius est 140, posterioris 120. Circa *priorem* observat *Autor*, alas secundas cortinæ retractæ ita expositas esse tormentariis oppugnantium suggestibus; tamq; parum idoneas, vel iisdem impugnandis, vel tormentis statuendis adverso propugnaculo defendendo; in polygonis etiam ultra octogonum adeo exilium facierum, ut eidem ordinem corroboratum anteponat. *Posteriorem* ejus census inter opera architecturæ militaris esse sustinet, cujus opera Gothica in architectura civili habeantur: ejus cortinam, ea parte qua solo propugnaculo parvo defenditur, impressionibus obnoxiam esse; ipsa propugnacula justis recessibus locum non relinquere; casas armatas & semicollum nimium arctari.

Cap. VI. p. 248. p. 249. Tab. V. Fig. IV. p. 256. p. 258. Tab. VI. Fig. II. p. 249. Fig. III. IV. p. 259. p. 260.

Blondellianam methodum, quam Acta anni 1684, p. 225 compendio referunt, *Autor* eatenus approbat, quatenus partes propugnacula defendentes insigniter multiplicat & amplificat; immanem tamen impensarum, & præcipue tormentorum operarumque tormentariarum, Blondellianis structuris necessariorum summam longe melius collocari posse, persuasum habet. Præter quod animadver-

p. 260. p. 262.

madverſione digna cenſet: quod 1 alæ ejus non usque quaque jactu ſclopeti (juxta ſuum ipſius axioma fundamentale) defendant; 2. munitiones ejus citra præſidium externorum operum plane imbelles ſint, nec etiam parmula & prætentura ſatis protectæ; 3. facies & prætenturæ propugnaculorum obliquitate ſua acceſſus hoſtiles parum morentur, adeoque campum ſubjectum inſufficienter ſtringant; 4. interiora parmulæ inutiliter excaventur; 5. foſſula ejus depreſſior optatum præbeat nidum cunicularii; 6. ſuggeſtus alarum adeo longi ſint & anguſti, ut exiguo tempore bombis & bolidibus repleantur; ſuggeſtus porro editior (*cavallier*) propugnaculum
p.266. ita occupet, ut idem impoſſibile ſit receſſu firmare. Tandem nec ſibi facilitatem perſuadere poteſt *Autor*, qua *Blondellus* locis antiquo more munitis ſuas conſtructiones applicari poſſe profitetur: cum eadem alis ſecundis, quibus tamen fere careant, præditas eſſe ſupponat; neceſſumque habeat, priſtinas alas dejicere, infinita ædificia demoliri, &c.

p. 252. *Autoris* nova Opera ſunt bina. *Prioris* octogoni ichnogra-
Tab.V. phia eſt fig. 5, Tab.V. In ea alæ ſunt 58° (interior 25, anterior 33) linea
Fig.V. defenſionis 150°, facies 42°, angulus propugnaculi 75°. Ex angulo alæ & cortinæ per extremum alæ oppoſitæ, recta ducta faciem determinat propugnaculi interioris; vallum facierum anteriorum 2°, interiorum 3° ſuper horizontem elevatur. Foſſa a planta anterioris alæ 4° profunda eſt, inde leni acclivitate aſſurgit, ut pone cortinam 1° tantum alta ſit. Suggeſtus alæ anterioris inferior foſſam 2° ſupereminet; ſuperior vero ad horizontem finitur, areamque $4^{\circ}\frac{1}{2}$ complectitur, & ante ſe foſſam habet 3° latam profundamque; reliquum propugnaculi, retro ſuggeſtum ſuperiorem, altitudine ſuggeſtui inferiori reſpondet. Suggeſtibus alæ citerioris concavis convexus arcus præcingitur, 1° depreſſior ſuggeſtu inferiori, reponendis ſclopetariis. Receptus cortinæ parallelus, ab eadem cum averſa auriculæ interioris parte æquidiſtat. Foſſa ad modum ſupra memoratum ſecundum ducitur, ante facies propugnaculorum 16° vel 20° lata; hujus declivitatem exteriorem ſuccinctus (*Paganiano*, niſi qua hic deficit, non abſimilis) ambit, cujus alæ ab angulo alterius ſuccinctus oppoſito non ultra 150° abſunt: hunc non minus oppugnantibus faceſſere negotii contendit Autor, atque præſtantiores munitio-

munitiones poſſint. Contra cuniculos omnibus faciebus & auriculis ſubſtruit, detegendis non ſolum hoſtium ſimilibus machinis, ſed & evertendis ope furnulorum (*fourneaux*) ejus receptibus, ſub ruinis ſuccinctus valli anteriorisque propugnaculi. *Poſterioris* ſcenographiam Fig. 5, Tab. VI. adjunximus, ex qua & hactenus dictis ea Tab.VI.
facile intelligi poteſt: habet vero facies *priori* longiores, parmulæ Fig. V.
tanto fortius defendendæ; alasque minus inclinatas, minusque ſuggeſtibus hoſtium ex obliquo obnoxias. Utriusque cum Blondellia- p.267.
nis comparationem longum foret hic enarrare: quam, ut & cætera, quæ pleniori eorum deſcriptioni deſunt, *Autor* B. Lectori non ingrata brevitate ſuppeditat.

DE ARTE EXCERPENDI LIBER SINGULARIS, una cum hiſtoria excerptorum propriorum Vincentii Placcii, Hamburgenſis. Accedit Invitatio amica ſuper ſymbolis promiſſis aut deſtinatis ad Anonymos & Pſeudonymos ſuos.

Holmiæ & Hamburgi, apud Gotfr. Liebzeit, 1689. in 8.

QUam ſollicite priſcis temporibus, quæ lectu & memoratu digna fuere viſa, in memoriales quos vocant libellos ſeu adverſaria, a ſtudioſis literarum relata ſint, vel Plinii majoris exemplo patet, quem *nihil legiſſe quod non excerperet*, nepos ejus lib. 3. ep. 5. narrat, qui de ſuo etiam Livii hiſtoriarum libros excerpendi ſtudio lib. 6. ep. 20. mentionem facit. In artem redigere hoc ſtudium, ac certos modos, quibus memoriæ conſuli & potiora e libris decerpi ac colligi poſſent, complures ſtuduerunt: quorum rationes expendens, earumque quæ præſtet ac reliquis commodior ſit examinans, in literis concinnandis ac curioſe ſcrutandis induſtrius vir *Valentinus Placcius*, quam commodiorem & accuratiorem invenerit, hoc libello docuit, ac præcepta artis tradidit, verborumque ac rerum locos communes qua ratione quis adornare optime poſſit, adjectis figuris oſtendit, *ſcrinium* etiam *literatum*, cujus inventum e Joh. Adolphi Taſſii ſchedis ad ſe pervenerat, & arcularum ei inſervientium rationem monſtravit; ac quem ipſe per triginta & amplius annos in excerpendo tenuerit, laborioſum ſed utiliſſimum modum,

prolixa

prolixa epistola p. 184. & seqq. exposuit, juventutis arbitrio relinquens, num hos tramites cupiat sequi, quibus institisse ipsum non pœnituit.

Libro *de arte excerpendi* subjunxit prolixam *epistolam*, qua de literarum cultu meritissimum virum Ant. Magliabechium, & alios eruditione ac literis insignes viros rogat, ut institutum suum recensendorum Anonymorum & Pseudonymorum collatis symbolis juvent. Nimirum anno 1674 *de scriptis & scriptoribus anonymis atque pseudonymis* syntagma emiserat, in quo circiter sesqui mille omnis generis, argumenti, linguarumque scripta, partim nullis, partim falsis nominibus præfixis edita, veris auctoribus vindicavit, & qui isti sint indicavit. Sed dum quindecim ab editione sylloges istius effluxere anni, plures anonymos pseudonymosque deprehendit, quorum illis verum nomen reddere, his larvam detrahere studuit, inque commentarium hæc reperta retulit. Qui ut majori apparatu instructior prodeat aliquando in publicum, omnes in orbe eruditos rogat, symbolas conferre ne graventur: quod præ cæteris Illustrem *Magliabechium* posse persuasus, illum potissimum rogat, ut desiderio huic satisfaciat. Cumque intellexerit, virum omni elegantiori literatura instructissimum *Adrianum Bailletum*, Bibliothecæ Lamoignianæ in urbe Parisiensi præfectum, in eodem argumento versari, & de auctoribus personatis (*des auteurs deguisez*) commentarium moliri; eundem compellat rogatque, ut opus istud tam egregium collectaneis, quæ Auctor ipsi transmissurus esset, augere velit, totum edendi operis sui onus in Bailletum derivaturus. Sed postquam ex eodem cognovit, ipsum non Latina sed Gallica lingua opus suum esse conditurum, nec anonymos, nec plagiarios, ac ne omnes quidem pseudonymos recensiturum, sed illos duntaxat scriptores detecturum, qui dolo malo, scientes fucum in adscisendis nominibus alienis facere tentarunt; adigi se animadvertit, ipse ut proposito insistat, & quæ de pseudonymis ac anonymis collegit, quorum numerum in schedis suis jam ultra quartum millenarium excrevisse affirmat, in publicum edat. Cui studio juvando socias & subsidiarias operas a quibusvis per orbem eruditis hac Invitatione clarissimus *Placcius* poscit.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Junii, Anno M DC LXXXIX.

VITI LUDOVICI A SECKENDORF EQ. FR. Cons. Sax. Int. Supplementum ad Librum primum Commentarii Historici & Apologetici de Lutheranismo, maximam partem ex Archivis & MSS. collectum, & Tomo Secundo Operis, loco speciminis & prodromi præmissum.

Lipsiæ, apud Joh. Frider. Gleditsch, 1689, in 12.

ILlustris Autor, promissi memor, continuationem operis sui de Lutheranismo, non parvo labore moliens, impedimenta tamen habuit, per quæ absolvere *Tomum Secundum* destinato tempore non potuit. Moram itaque in præloquio hujus libelli excusat, & spem facit fore, ut Tomus iste, quem magna ex parte affectum habet, egregiis documentis locupletatus, in lucem prodeat, simulque indicat, unde Supplementa, quorum specimen nunc edit, hauserit aut adhuc expectet. Laudat inprimis Serenissimorum Saxoniæ Ducum Archivum, quod *Vinariæ* commune habent. Ex hoc ad supplendam priorum annorum historiam, quam in Actis nostris A. 1688 p. 1 & seqq. enarravimus, nunc producit lectu dignissima, quorum pleraque nunquam edita fuerunt. Confidit igitur, gratum fore hunc libellum, quem exiguo sumtu parare & paucis horis pervolvere, quibus id lubet, poterunt, indeque judicium facere, quantum intersit, num ex authenticis documentis, an ex dudum vulgatis, commentarii scribantur. Cætera quæ ab Autore Illustri intenduntur & desiderantur, ex præfatione cognosci præstat, quam prolixius a nobis hoc loco enarrari. Accessit in fine *Index corrigendorum in Libro I*, quæ Autor ingenue & denuo profi-

teri maluit, quam cum veritatis detrimento dissimulare. Si qui sunt, qui monumenta habent, quibus laborem hunc juvare possint, ab illis ad operis majorem perfectionem opem petit. Hanc enim ætatem, juvante Deo, magno cum studio ad exequenda, quæ destinavit, impendet, ut anno sequenti, tum Supplementum hoc, cum accessione insigni recudendum, Tomo secundo inseri possit, tum hic exingenti MSS. numero ita elaboratus exeat, ut in hoc scribendi genere eruditis & æquis lectoribus placere possit, & si qua Libri I editione æstimatio acquisita est, secundi publicatione non immi-nuatur.

ULRICI HUBERI, SUPREMÆ FRISIORUM Curiæ Ex-Senatoris, Prælectionum Juris Romani & hodierni Pars II, quæ est ad Libros undeviginti priores Pandectarum.

Franequeræ, apud Henr. Amama & Zach. Tædama, 1689, in 4.

PRælectionum harum Partem I *in Actis anni proxime elapsi, Mense Septembri pag. 464 seqq.* jam tum commemoravimus, pluribusque ibidem tam de Autoris Consultissimi scopo, quam operis ipsius accuratissimi methodo disseruimus: quæ adeo singula hic iterare non erit opus; cum quæ ibi relata sunt, huc pariter quadrent. Id modo lectorem denuo monitum volumus, ipsum Pandectas ita sibi tractandas proposuisse, ut quæ in parte prima, nempe ad Institutiones dicta essent, eadem scribendo aut explicando non repeteret, nisi quatenus rerum connexio id efflagitare videretur. Quemadmodum vero nova hæc & secunda Prælectionum Pars cum priore illa id commune habet, quod utrobique id imprimis actum appareat, quo jus antiquum eo modo traderetur, ut in id, quod nunc usu servatur, desineret; ac vicissim, ut jus hodiernum ex fontibus suis, hoc est, ipsius antiquæ doctrinæ principiis educeretur, & ex humanioribus etiam disciplinis illustraretur: ita posterior hæc, quæ Pandectas respicit, sectio id præcipui habere videtur, quod in ea Nobilissimus Autor Jus Romanū ea ratione proponere sategerit, ut institutio ejus academica magis ad fori disciplinam utilis esse posset: hoc enim ut ut in prima Prælectionum parte, quæ est ad Institutiones, etiam

etiam quodammodo in conspectu habuerit; hic tamen, quia Pandectarū auditores judicii fere maturitate & spe propinquiore tractandis rebus, studiisque suis ad usum deducendis admoventur, apertius id agendum arbitratus est: ut adeo hoc pacto & studiosi una cum fundamentis theoreticis usum eorum anticiparent, & qui jam foro se commisissent, dum exempla tractatusque rerum, quæ hic commemorantur, legunt, ad theoretica principia revocarentur, intelligerentque, nullam praxin nisi ex theoria profluentem dari. Quo etiam nomine imprimis commendat *Antonium Merendam*, Italum, eique præ aliis plerisque hoc intuitu palmam adjudicat; quod ipso fere nemo felicius acumen theoreticum judicio conjunxerit practico: sententiasque forenses ex intima juris ratione potius, quam autoritate Doctorum infinitisque citationibus deduxerit. Ut vero hoc ipsum tanto felicius præstaret Noster, passim id operam dedit, ut sententias notabiliores historiis rerum judicatarum explicaret: quæ quidem præjudicia hic commemorata omnia, paucis exceptis, post tempora *Sandii*, ICti egregii, prodierunt eadem, cui ille interfuit, suprema Frisiæ Curia, jurisdictionis, ut ait, amplitudine causarumque varietate & multitudine nulli secunda; e quibus proinde decisionibus, cum hactenus nondum innotuerint, insigniores aliquas, uti alias facere suevimus, in lectorum gratiam exempli loco excerpere hic & communicare, non erit ingratum. Sic v. g. judicatum refertur, dignitatem Locumtenentis in centuria militari non tollere patriam potestatem, *pag. 54.* Magistratus municipales de injuria suis personis, etsi in officio illata, ipsos judicare non posse, *pag. 97.* Credita summarum potestatum ex conventione publica non esse subjecta arresto, *pag. 113.* Eum, qui in causa arresti concludit, ut arrestum declaretur validum, neque simul, ut sibi ex re arrestata satisfiat, ipso jure nihil agere, *pag. 115.* Pactum de futura successione, consentiente eo, cujus hereditas expectatur, initum, contrario ejusdem testamento posse abrogari, *pag. 146.* Pactum desistendi a lite, data valde modica pecuniæ summa in memoriam defuncti, non esse transactionem, sed potius pactum remissorium, nec adeo rescisioni propter læsionem obnoxium, *pag. 150.* Enarratis in transactione speciebus controversiarū & subjecta clausula, quod partes ab omnibus litigiis desistant, posse tamen moveri

litem de rebus in transactione non commemoratis, *pag. 158.* Juramentum, quod Advocati in ſuprema Friſiæ Curia præſtent, permittere iis in cauſa, quam ex poſtfacto malam eſſe reperiant, continuare, modo nil dicant in ea vel ſcribant, niſi quod eis expreſſe a partibus demandatum, *pag. 165.* Condemnatum injuriæ, licet atrociſſimæ, non fieri infamem, niſi id fuerit in ſententia expreſſum, *pag. 171.* Moribus hodiernis, & in integrum reſtitutionem, & actionem de dolo contra parentes dari, *pag. 215.* Judicem, qui eſt frater aut parens Advocati in cauſa, non poſſe ideo recuſari, *pag. 241.* Si mulier nupta cum marito ſubſcripſerit chirographo, & vir ſolus dein ſuam manum agnoverit, hoc ad condemnationem mulieris etiam, cujus ille legitimus curator eſt, reſpectu ſufficere, *pag. 253.* Uxorem diſſidentem & ſeorſim habitantem a viro, tamen eidem, quod vir habet, foro ſubjectam eſſe, *pag. 260.* Prodigos ratione fori habere privilegium miſerabilium perſonarum, *pag. 271.* Perſonam miſerabilem, quæ ceſſionem habeat a non miſerabili, gaudere tamen privilegio fori, *pag. 272.* Viduam non poſſe exercere idem privilegium contra minorem; poſſe tamen contra militem, *pag. 273.* Prohibitionem factam teſtamento, ne pater habeat uſumfructum bonorum filio relictorum, non pertinere ad legitimam filio relictam, *pag. 290.* Hereditatis petitionem non dari adverſus eum, qui ſe dicit heredem, nec tamen ullas res hereditarias poſſidet, *pag. 304.* Si prius actum ſit judicio poſſeſſorio fruſtra, deinceps actor obtinuerit in petitorio, fructus venire præſtandos, non a prima interpellatione poſſeſſoria, ſed ab ultima petitoria, *pag. 322.* Emphiteutam teneri ad ſolvendum vectigal, etſi nihil fructuum ob vim hoſtilem percipere, nec fundum colere potuerit, *pag. 333.* Heredem, qui promiſit, ſe omnibus teſtamenti articulis exacte pariturum, non tamen prohiberi exigere cautionem fructuariam in eodem teſtamento prohibitam, *pag. 358.* Profeſſionem æris alieni ab his, qui ſub juramento declarant res hereditarias & in inventarium relatas, non habere vim plenæ probationis, *pag. 406.* Parietem communem alterum ſociorum pro ſua parte altius tollere poſſe, altero quoque invito, *pag. 411.* Submiſſionem ſive fori prorogationem factam in inſtrumento, cui inſerta eſt hypotheca, non præjudicare tertio poſſeſſori hypothecæ, *pag. 430.* Eandem factam

ctam a duobus correis, cum tertio contrahentibus, non pertinere ad correos inter ſe, *ibid.* Aſſeverationem Mennoniticam, licet conjunctam cum ſubmiſſione pœnæ perjurii, non tamen habere vim jurisjurandi, *pag. 453.* Ad renunciationem authenticæ, *ſi qua mulier. C. ad SC. Vellej.* ſi inſtrumentum ſit publicum & tribus teſtibus ſubſcriptum, non requiri jusjurandum, *pag. 531.* Mulierem, quæ pro viro intercedens renunciavit SCto Vellejano ea forma, quæ requiritur ad renunciationē *auth. ſi qua Mulier*, licet ejus mentio facta non ſit, non poſſe tamen beneficio hujus authenticæ uti, *pag. 532.* Eum qui in jus vocatus accipit aliunde ceſſionem adverſus actorem, poſſe quidem vi ceſſionis illius compenſare, ſed teneri ad refundendas actori impenſas, *pag. 542.* Procuratorem in rem ſuam non agere ex falſa qualitate, ſi præ ſe ferat ſimplex mandatum, nulla juris in ſe translati mentione facta, *pag. 560.* Mercatorem, qui hominibus a ſe emere conſuetis merces aliquas mittit domum, pretiumque in rationes refert, videri habuiſſe fidem de pretio, nec ideo præferri aliis creditoribus, *pag. 583.* Fratrem, qui vendidit hereditatem coheredi fratri, non teneri ad conferendum ei, quod a communibus parentibus ipſe prius accepit; etſi frater emtor id ignoraverit, *pag. 599.* Retrahentem, qui minus offert emtori, quam in inſtrumento venditionis ſcriptum eſt, præſumtione fraudis, ſi hanc probare nequeat, deinceps quod pretio deeſt, ſupplere non poſſe, ſed excidere retractu, *pag. 609.* Poſt emancipationem tacitam, quæ fit per nuptias, patrem non habere dimidiam uſusfructus partem in bonis adventitiis, utut poſt expreſſam jus civile ipſi eandem largiatur, *pag. 655.* Sed forte deciſionum amœnitate illecti debitos gratæ brevitatis fines jamjam transgreſſi ſumus; quapropter pluribus excerpendis merito ſuperſedemus; maxime cum eædem in peculiari indice uno quaſi obtutu in fronte operis exhibitæ reperiantur: quemadmodum & quæſtiones juris his in prælectionibus tractatæ, nec non digreſſiones in varias juris materias data occaſione factæ, ut & leges aut illuſtratæ aut conciliatæ ſeparatis catalogis comprehenſæ ſiſtuntur. De Reſponſionibus ad Scholia Lipſienſia, quæ pariter hiſce prælectionibus inſeruntur, non eſt cur dicamus adhuc, cum de iis jamjam ad Partem I loco ſupra citato abunde egerimus. Nil denique ſuperſt, niſi ut accurata hujus operis elegantia capti, No-

bilissimum Autorem publico nomine rogemus, velit quamprimum reliquos etiam triginta & unum Libros Pandectarum similiter collustratos publico largiri: quem in finem perennes ei corporis animique vires, suave otium & fausta quævis cordicitus apprecamur.

ספר בית דוד ושלמה

SEPHER BETH DAVID USCHELOMO; i. e. Liber *Domus Davidis & Salomonis*, sive Commentarius in *Pirké Abhóth*, autore R. *Salomone* F. R. Zebhi Hirsch.

Pragæ, a. 449, i. e. Christi 1689, in 4.

INter antiquiores ac melioris notæ libros Judaicos non postremo loco collocari æquum est פרקי אבות PIRKE ABHOTH, *Capitula Patrum.* Congessit ea anno a Christo nato centesimo trigesimo primo *R. Nathan Babylonius*, ac in iis tum seriem patrum traditionis non scriptæ enarravit, tum veterum magistrorum sententias morales in synopsi exhibuit.

Placuit viri opus contribulibus ejus tantopere, ut dignum judicarint, quod & *Talmudicis pandectis* & *libris precum* insereretur. Quin & tot commentariis illustratum fuit hactenus, ut eorum inire numerum perdifficile videatur. Ac *Maimonides* quidem, *Raschi*, itemque *Ephraim Orientalis* simplicem פירושים (*commentariorum*) titulum operibus suis imposuerunt. A prudenti autem illa simplicitate proxime recesserunt R. *Moses Almosninus*, R. *Joseph Chajon*, R. *Samuel de Uzeda*, quorum ille commentario suo פרקי משה, alter מילי דאבות, ultimus מדרש שמואל nomen fecit. Remotius illi, quibus non nisi figurata nomina fœtuum suorum frontibus præfigere libuit. Hujus generis sunt R. *Leonis Bezaleelidis* דרך חיים, R. *Isaaci F. Salomonis Jaebez* חסד אבות, R. *Josephi* Eliæ filii יסוד יוסף, R. *Salomonis Isaacidis* Levitæ לב אבות, R. *Judæ*, Samuele Lerma Hispano nati לחם יהודה, R. *Jechielis* filii R. Jedidiæ מנחה חדשה, Don. *Isaaci Abrabanelis* נחלת אבות, R. *Zebhi Hirsch* filii R. Simsonis Fuchsführer נחלת צבי, R. *Elchananis* Filii Bezaleelis Uri Lipmanni קרית חנה, alii.

Nec

Nec paucos novimus Christianos Judæorum æmulos, qui & libri hujus versionem, & in illum commentaria Latino idiomate adornarunt, quales sunt celeberrimi viri, Paulus *Fagius*, J. *Brusius*, Fr. *Taylerus*, Joh. *Leusdenius*. E nostratibus Georgius Henricus *Lehmannus*, vir nobilissimus, *Capitula* illa Ebraice & Germanice cum *notis* Germanicis prolixis, ac varia eruditione refertis, Lipsiæ A. 1680 in octava forma edidit.

Nuperrime tandem novam lucem Nathani Babylonio accendere studuit R. *Moses*, R. Isaaci Sprintzes Cremnicensis, (אב"ד ור"מ דק' שינאווא) Archisynagogi Genevensis filius. Is enim, cum forulos soceri sui R. Davidis (autoris שורי זהב) excuteret, forte fortuna incidit in R. SALOMONIS filii R. Zebhi Hirsch *commentarium* MSCtum *in Pirké Abhóth*. Huic ab autore *Salomone*, & *Davide* socero suo, nomen *Domus Davidis & Salomonis* Moses petiit, ac Pragensibus typis exscriptum cum pluribus hoc ipso anno communicavit. Quamvis autem scholiastes ille nihil fere novi, post tot tantosque supra laudatos viros attulisse, & fortassis in suum magis, quam aliorum usum scripsisse videri queat, eum tamen laude sua minime privandum esse opinamur, cum & brevitatis ac perspicuitatis studiosum, ac ab allegoriis longeve petitis digressionibus alienum deprehenderimus.

COLLEGIUM CHYMICUM CASP. CRAMERI Med. D. & P. P. Erfurt. quinque dissertationibus editum a Justo Vesti Med. D. & P. P. in eadem Academia; cujus additur Observationum Medicarum rariorum Decas prima.

Francofurti & Lipsiæ, ap. Joh. Jacobum Erth, 1688, in 4.

CHymicæ artis nobilitate & utilitate adductus Cl. *Vesti*, suam pariter ad limatius illam excolendam conferre symbolam decreverat. Elegit igitur regulas, quas olim *Casp. Cramerus* juventuti ad intimiora ejus penetralia admittendæ in collegio quodam chymico præscripsit. Quamobrem id ex pulvere in lucem protraxit, concinno ordine disposuit, & notis suis illustravit. Dissertationibus quinque rem proponit, quarum prima fermentationem in genere, & varias res naturales illarumque affectiones refert, adeoque &

que & generalia physices principia stabilire satagit. Itaque chymiam cap. 1. artem dicit, quæ per fermentationem corpora varie alterare possit. Alterationem vero hanc vel in usum pharmaceuticum, vel mechanicum, vel physicum terminari asserit. Fermentationem illam, non tam chymicam, quam naturalem, per actionem spirituum influentium in spiritibus insitis, ad generationis, nutritionis & transmutationis finem, definit. Spiritus influos esse substantiam ætheream, subtilissimam, summe activam, & prosapiam primigeniæ lucis, in se indeterminatam, sed ad recipiendas & ulterius continuandas formas spirituum insitorum aptissimam. Illos esse vel universales, qui determinationes suscipiant, vel particulares, qui susceptas propagent. Spiritum insitum existimat ejusdem cum illo essentiæ, sed cum materia jam concretum, salinam primigeniam substantiam, quæ ab aliis natura, archæus, astrum &c. nominetur. Hunc vel indeterminatum in sale universali contineri, vel jam ad quævis mixta specifice accommodatum esse. Ab his spiritibus concurrentibus oriri in aqua & aere fermentationes universales, a quibus omnes particulares dependeant, & sal quoddam naturæ produci, sine cujus accessu illæ pessum irent, & quod eapropter insitum pariter & influum sit. Memor deinde, se spiritus lucis primigeniæ prosapiam appellasse, cap. 2. iisdem lumen asserit, inprimis quod omnes spirituum affectiones in luce contineantur, eique conveniant. Lucem hanc non incongrue astris ascriptam, cum sit in rebus, specificas iisdem formas tribuere, hinc influentis affluxu restaurari, & ex rebus quandoq; collisione elici tradit. Cap. 3. magnetismos a saliū horum, insiti nimirum & influentis, similitudine derivat; quatenus hoc elatere quodam expansivo propulsum, non nisi ad ea loca, ubi simile illud reperit, & elatere minus efficaci renitens, secedat. Postea exemplis ea illustrat, & salis sui originalis existentiam probatum it. Recensitis igitur fermentationis principiis activis, spiritu scilicet & sale, illum ignem non urentem, hoc terram (non vero communem, utpote ob particulas heterogeneas elementi nomine indignam) nuncupat. Subjectum alterationi obnoxium passivum, aquam dicit & aerem. Adeoque hæc cap. 4. quod elementis destinavit, examinat. Etenim aquam materiale elementum unicum, argumentis ab Helmontio & Boyleo mutuo acceptis

acceptis innixus, pronuntiat. Quandoquidem vegetabilia sola aqua succrescunt, hæc vero in sal, oleum, terram &c. mutantur, imo omnia fere concreta in liquores resolvi possunt. Quippe nec aerem ab aqua ratione materiæ discrepare, nisi quod in hac atomorum arctior, in illo laxior cohæsio sit. Hinc enim, quod illa dissolvi valeat, aerem ex aqua generari, nec hanc continuo illius affluxu indigere. Atomos igitur, seu insectiles Democriti particulas admittit, & probat; aeris elasticitatem atque gravitatem, quibusdam recentiorum scriptorum experimentis asserit, & regulas motuum, & cohæsionum inde dependentium tradit. Dissertationis IIdæ cap. 1. vulgaria principia chymica examinat, ex quibus mercurium cum spiritu suo, salem vero eorum cum suo, spiritus hospitio, comparat. Sulphur vero non systaticum cum illis principium, sed utriusque actionem tantum cum Marco Marci proclamat; cum sulphur ex concretis vi ignis progenitum, nomen principii non mereatur. Cap. 2. contra Sylvianam, & Tachenii, aliorumque, qui acido & alcali patrocinantur, hypotheses disputat. Quibus præmissis, varia fermentorum genera exponit, & quidem cap. 3. de igneo, utpote potiore, agit. Hoc per spiritus luminosi vorticem quendam, in spiritum resinosis & oleosis insitum influentem describit. Lumen vero ab igne non differre, nisi modo & compactione, putat; siquidem ignis dispersus lumen sit, lumen vero, sive radii conjuncti, v. gr. in speculo ustorio, ignem constituant. Lumen hoc aliud nobis amicum atque intimioris admissionis esse, aliud vero contrarium. Illud in exsuscitatione spiritus nostri; hoc in constrictione illius consistere: ut exinde illud caloris, hoc frigoris nomine veniat. Lumen hoc quoque infrigidans, tenebricosum seu tenebras, & naturæ lunaris appellat, quemadmodū illi igneam & solarem naturam tribuit. Ab hujus elatere expansivo corporum rarefactionē, ab illius constrictivo eorundē firmitatem & connexionem derivat, atq; utriusq; concreta sub hisce modis alterandi vim enarrat. Enimvero sicut fermentum hoc igneum omnia tria regna invadere potens est; ita duo alia recenset, quibus tantum animalia & vegetabilia, utpote laxioris, oleosæ scilicet & humidæ texturæ, pareant. Cap. igitur 4to agit de vinoso, quod vegetabilia potius, & cap. 5. de putrefactivo, quod animalia inprimis aggreditur. Copiosum quippe in illis acidum, spiritum

æthereum figere in oleum,& attenuare in ſpiritum ardentem; hæc vero acido deſtituta ætherem dimittere, ut in putredinem reſolvantur, & ſi quid oleoſi ſubſit, in alkali faceſſat. Dein per quænam utraque hæc fermentatio inſtituatur, & quomodo pro concretorum diverſitate variari debeat,edocet. Cap. autem 5to mediam etiam quandam admittit de utraque participantem, illamque exemplis ab urina & lacte deſumtis explanat.Cap.6to metallorum & mineralium ab aere mutationes, ſalium volatilium cum fixis combinationes, mercuriorum ex metallis eductiones, horum per aquas fortes ſolutiones, transmutationes, tandem & exaltationes fermentationis quodam modo contingere profitetur, & variis inſtantiis roborat. Tranſitum hinc ad operationes chymicas facturus, diſſertationis III cap. 1. eas in tres claſſes diſpeſcit. Alias aliquid a ſubjecto ſeparare, alias illud per ignem immutare, alias compoſitas pronuntiat. Ex iſtis alteram humidam vocat, deſtillationem ſcilicet & digeſtionem; alteram ſiccam,nimirum ſublimationem. Illis calcinationē & liquefactionem attribuit. Sub his denique ſolutionem, partim inpræcipitabilem ſeu radicalem, partim præcipitabilem,item ſolutorum combinationem comprehendit. Proinde cap. 2. a deſtillatione orditur. Illam variare furnorum, vaſorum & ignis adhibiti ratione,per exempla declarat. Ex illis, quæ deſtillatione producantur,cap. 3. primas tribuit aquis. Ubi non genuinum tantum eas eliciendi modum, ſed varia etiam circa illas præjudicia & errores delineat. Pariter cap. 4. in ſpirituum & oleorum quorumvis deſtillationibus modos concinnos, enchireſes congruas & cautelas non inutiles deſcribit. Diſſ. IV. cap. 1. digeſtionem, eam vero tantum humidam; cap. 2. ſublimationes ſalium volatilium, ſulphurum, florum mineralium, item mercuriales; cap. 3. calcinationem, & per hanc ſalia fixa vegetabilium (quæ ſpecificam herbarum virtutem retinere affirmat) & animalium, calces mineralium & metallorum &c. conficiendi modos ſelectiores tradit. Dum diſſertat. V. ſeu ultimæ cap. 1. de liquefactione agit, vegetabilium ſalia facile, animalium contra difficulter aut nunquam in vitrum converti aſſerit. Vitra mineralium pariter atque metallorum, & circa gemmarum originem, confectionem, & tincturas quædam exponit. Metallorum liquationes, depurationes, probationes, reductiones, & in regulos mutationes docet. Cap. 2. de ſolutione, quæ ope menſtruorum peragitur, diſſerit: & quidem hanc fieri ait, quod illa poros concreti ſubeant, & vim cohæſionis deſtruant. Hinc menſtruorum univerſalium, & ex his primo Alkaheſti hiſtoriam enumerat, & ejus exiſtentiam admittit. Poſtea menſtruum quoddam æthereum, quod in aere, aqua, terra contineatur, ſtatuit, & de menſtruis ſpirituum nitri, vitrioli &c. æthereis loquitur. Alkalica, ſulphurea & acida menſtrua particularia vocat, quod extimam tantum concretorum ſuperficiem recludant, & quæ illis auſcultant, explicat, ubi ſimul de tincturarum extractionibus verba facit. Cap. 3. de præcipitatione, & variis ſoluta a menſtruis liberandi modis, item de unitorum fixatione & concentratione agens, operi huic chymico colophonem imponit. Sane pleraque Autoris limatum judicium, & diuturna laborum chymicorum experientia locupletem eruditionem abundanter teſtantur.

Altera hujus libri parte Cl. *Veſti* obſervationum medicarum rariorum decadem exhibet. Obſ. 1, ut paucas indicemus,glandulam pinealem lapidibus viridibus refertam; glandulas ventriculi in humano ſubjecto ſatis conſpicuas;ductus epaticum & cyſticum valvulis bilis ex inteſtinis regurgitationem impedientibus inſtructos: Obſ. 2. ſtrumam in viro pituitoſo unico mane deſubito ortam: Obſ. 8. vermium quadrupedum inſtar lacertæ, in vetula repertorum, & ejectorum hiſtoriam refert.

DE INVENIENDA CUJUSQUE PLANI DECLINATIONE, ex unica obſervatione projectæ aſtylo umbræ, per I. B.

PRo hac invenienda varii varias dederunt methodos. Sed cum ad artis perfectionem conducat, in re præſertim non adeo facili & obvia noſſe vias plurimas, quibus eadem conficiatur, exponam hic modum, quo declinatio plani cujuscunque, ex unica obſervatione umbræ in illo projectæ,mediante tamen Solis Azimutho reperiri poſſit. Quem quidem modum ut omnibus accommodarem caſibus, ſequenti typo incluſi:

In Plano propoſito ducantur duæ lineæ rectæ, una horizonta-

lis, altera perpendicularis, priorem ad angulos rectos secans; in intersectione linearum erigatur stylus notæ longitudinis normaliter ad planum, & splendente Sole notetur longitudo umbræ de illo sparsæ, angulusque quem umbra cum perpendiculari constituit; quibus cognitis, tum declinatio Plani a verticali Solis, tum altitudo Solis, indeque ejus Azimuth, planique declinatio a meridiana investigabuntur, ut sequitur:

Planum autem *Verticale* appello, quod cum Horizonte angulum rectum constituit: *Reclinatum*, quod obtusum: *Inclinatum*, quod acutum.

Inclinationem voco ipsam quantitatem anguli acuti, quem planum inclinatum cum horizonte constituit: *Reclinationem* vero anguli illius obtusi, quem planum reclinatum cum Horizonte facit, complementum ad 180.

Azimuthum Solis est Arcus Horizontis interceptus inter quadrantem Solis verticalem & punctum meridiei; qui arcus quadrante major esse potest.

In omni Plano:

Sicubi necesse est, explorare distantiam Solis a polo plani, fiat:

Ut stylus ad umbram, ita Sinus totus ad Tangent. distantiæ Solis quæsitæ.

In Verticalibus:

I. *Si nulla Umbra:* Planum non declinat a Solis verticali, & Sol est in Horizonte.

II. *Si umbra perpendiculariter deorsum vergit:* Planum non declinata verticali Solis; altitudo Solis autem est æqualis distantiæ illius a polo plani.

III. *Si umbra cadit horizontaliter:* Sol est in Horizonte; declinationem autem plani a Solis verticali mensurat vicissim ejus distantia a polo plani.

IV. *Si umbra cadit inter horizontalem & perpendicularem; & altitudo Solis supponitur quadrante explorata:* erit:

Ut sinus tot. ad tang. perpendicularis & umbræ; ita tang. altitudinis Solis ad sinum declinationis plani a verticali Solis.

non supponitur cognita, utrumque sic explorabitur:

α Ut stylus ad umbram; ita sin. ang. perpendic. & umbræ ad tang. declinat. plani a verticali Solis.

β. Ut sin. tot. ad tang. compl. ang. perpend. & umbræ; ita sinus declinat. plani a verticali Solis, ad tang. altitudinis Solis.

In Reclinatis:

I. *Si nulla umbra*: Planum non declinat a Solis verticali; altitudo vero Solis est æqualis complemento Reclinationis.

II. *Si umbra perpendiculariter deorsum vergit*, erit aggregatum ex distantia Solis a polo plani & complemento reclinationis (siquidem quadrante minus sit) Solis altitudo, nec declinabit planum a Solis verticali: at si aggregatum illud sit quadrante majus, erit ejus complementum ad 180 Solis altitudo, planique facies ab illius verticali abest integro semicirculo.

III. *Si umbra perpendiculariter sursum tendit*, non declinat planum a Solis verticali, sed distantia Solis a polo plani subtracta ex complemento reclinationis, erit residuum Solis altitudo.

IV. *Si umbra cadit horizontaliter, & altitudo Solis quadrante explorata habetur*, erit

ut sin. tot. ad tang. altitud. Solis: ita tang. reclinationis ad sin. compl. declin. plani a Solis verticali.

non habetur per quadrantem, utrumque sic invenitur:

α. ut sin. reclinationis ad sin. tot. ita tangens distantiæ Solis a polo muri, ad tang. declin. plani a Solis verticali.

β. ut sin. tot. ad sin. compl. declin. plani a verticali Solis: ita tang. compl. reclinat. ad tang. altitudinis Solis.

V. *Si umbra cadit inter horizontalem & perpendicularem, & altitudo Solis cognita habetur*, erit

ut sin. compl. altit. Solis, ad sin. ang. perpend. & umbræ, ita sinus distantiæ Solis a polo plani, ad sinum anguli, qui ipsam exhibet declinationem plani a verticali Solis (siquidem hæc declinatio quadrante non sit major) secus enim anguli illius compl. ad 180 est quæsita declinatio, ubi hæc quadrante excedere debet: quod cognoscitur perpendiculo, cujus umbra si infra lineam horizontalem cadit, indicio est, murum plus 90 declinare.

Si non est cognita, utraque sic investigabitur:

α. Ut stylus ad umbram, ita sin. compl. ang. perpend. & umbræ,

bræ, ad tang. segmenti cujusdam (addendi ad reclinationem, ubi umbra styli supra lin. horizont. spargitur; aut subtrahendi a reclinatione, illave minuendi, ubi infra dictam lineam projicitur.)

β. Ut sin. summæ vel residui, ad sin. segmenti modo inventi; ita tang. ang. perpend. & umbræ ad tang. anguli, qui ipsam exhibet declinationem plani a Solis verticali (ubi segmentum modo dictum minus est reclinatione) secus enim illius anguli compl. ad 180° declinationem plani modo dictam metitur, sicubi segmentum illud reclinatione majus fuerit.

γ. Ut sin. compl. segmenti (modo additi, ablati, minutive) ad sin. compl. summæ vel residui; ita sin. compl. distantiæ Solis a polo plani, ad sinum altitudinis Solis.

In Inclinatis:

I. *Si umbra perpendiculariter deorsum vergit*: Planum non declinat a Solis verticali; complementum vero Inclinationis subtractum a distantia Solis a polo plani relinquit Solis altitudinem.

II. *Si umbra cadit horizontaliter*: Sol est in Horizonte, planumq; stringit; quare declinatio plani a Solis verticali est 90 gr.

III. *Si umbra spargitur inter perpendicularem & horizontalem, & altitudo Solis*

Per Quadrantem habetur, erit

Ut sin. compl. altit. Solis, ad sin. ang. perp. & umbræ, ita sin. distant. Solis a polo plani ad sin. declinat. plani a verticali Solis.

Si non habetur, utraque sic investigabitur:

α. Ut stylus ad umbram; ita sin. compl. ang. perpend. & umbræ ad tang. segmenti, a cujus complemento ad 180° subtrahatur inclinatio.

β. Ut sin. residui ad sin. segmenti; ita tang. ang. perp. & umbræ, ad tang. ang. declin. plani a verticali Solis.

γ. Ut sin. compl. segmenti, ad sin. compl. residui; ita sin. compl. distantiæ Solis a polo plani, ad sin. altitudinis Solis.

Exploratis ita Declinatione Plani a verticali Solis hujusque altitudine (unde Azimuthum ejus via communi elici potest)

potest) ita porro Declinatio Plani ab ipsa meridiana investigatur: Observatione facta

Ante meridiem:

I. *Si umbra respectu tui ante planum constituti a linea perpendiculari spargitur dextrorsum:* adde Azimuth ad declinationem plani a Solis verticali: Aggregatum (si minus est 90°) dat *declinationem a merid. in ortum*; (si 90°) *orientale directum*; (si majus 90°) ejus compl. ad 180° dat *declinat. a septentr. in ortum*; (si 180°) *septentr. directum*; (si majus 180) demtis 180 relinquitur *declin. a septentr. in occasum*; (si 270) *occident. directum*; (si majus 270) ejus compl. ad 360 relinquit *declinat. a merid. in occasum.*

II. *Si umbra spargitur sinistrorsum:* subtractis vel

Declinatione plani a verticali Solis ex Azimutho, (si nihil remanet) est *meridion. directum*; (si quod remanet, est minus 90°) *declin. a merid. in ortum*; (si 90°) *Orient. dir.* (si majus 90°) ejus compl. ad 180° dat *declinat. a septentr. in ortum.*

Azimutho a Declinatione plani a Solis verticali: (si nihil remanet) est *merid. dir.* (si remanet minus 90°) *declin. a merid. in occasum*; (si 90°) *occident. dir.* (si majus 90°) ejus compl. ad 180° dat *declin. a septentr. in occasum.*

Post meridiem:

I. *Si umbra cadit dextrorsum:* subtractis vel

Declinatione plani a verticali Solis ex Azimutho; (si nihil remanet) est *merid. dir.* (si minus 90) *declin. a merid. in occasum*; (si 90) *occid. dir.* (si majus 90) ejus compl. ad 180 dat *declin. a septentr. in occasum.*

Azimutho a declinatione plani a Solis verticali: (si nihil remanet) est *merid. directum*; (si minus 90) *declin. a merid. in ort.* (si 90) *orient. dir.* (si majus 90) ejus compl. ad 180 dat *declin. a septentr. in ortum.*

II. *Si umbra cadit sinistrorsum:* adde Azimuth ad declinationem plani a Solis verticali: Aggregatum (si minus est 90) dat *declin. a merid. in occasum*; (si 90°) *occid. dir.* (si majus 90) ejus compl. ad 180 dat *declin. a sept. in occ.* (si 180) *sept. dir.* (si majus 180) demtis 180 relinquitur *declin. a septentr. in ort.* (si 270) *orient. dir.* (si majus 270) ejus compl. ad 360 dat *declin. a merid. in ortum.*

Obser-

Observanda.

1. Non necessum est, ut stylus muro sit infixus perpendiculariter: possumus uti gnomone quocunq; fortuito inserto; dummodo (quod facile fieri potest) determinetur in muro punctum illud, quod omnium brevissime distat a styli apice, & per hoc punctum normaliter agantur duæ illæ lineæ horizontalis & perpendicularis: tum enim distantia inter apicem styli & hoc punctum repræsentabit longitudinem styli, distantia inter punctum istud & extremitatem umbræ referet longitudinem umbræ, &c.

2. Sed nec opus est, cuilibet plano examinando stylum infigere: poterimus instrumento uti ad id jam præparato, omnibusque indifferenter planis applicando, quale ex. gr. pro planis verticalibus esse potest gemina norma ABC & GFE, quarum (vid. fig. 1.) illa sit crurum æqualium, & utrique cruri inscriptas habeat divisiones sinuum pro singulis gradibus, sumpta longitudine alterutrius cruris pro radio; in concursu vero crurum erectum normaliter stylum AD, cujus longitudo sit æqualis radio. Volens enim explorare declinationem plani verticalis, applica alterutrum normæ hujus latus lineæ perpendiculari in plano ductæ IH, sic ut umbra de stylo sparsa AL utrique cruri interjaceat: dehinc volve alterius normæ GFE crus brevius FE super linea perpendiculari plani IH sursum deorsumve, donec crus longius FG (quod capiat divisiones tangentium ad 60 vel 70 (vid. fig. 2.) transeat per apicem umbræ; tum enim gradus abscissi FL exhibebunt declinationem plani a verticali Solis: hos ipsos gradus numera simul in crure horizontali normæ BAC, atque in fine numerationis applica illi crus brevius normæ GFE; sic abscindet umbra gnomonis in crure longiori gradus altitudinis Solis.

Tab. VII. Fig. 1.

Fig. 2.

3. Observatio non instituatur prope meridiem, aut Sole multum elevato, sed duabus tribusve horis ante vel post, tempore & loco, ubi paralleli Solis sunt maxime declives: quia error unius minuti prope meridiem integros gradus in Azimutho involvere potest.

4. Pro operationis certitudine consultum est, eodem aut differentibus diebus illam ter quaterve repetere; cum vix caveri possit, ne in singulis aliquot minutorum differentia reperiatur: quare tum inter omnes declinationes mediam assumere expediet.

DION.

TAB. VII.

ad A. 1689. pag. 316. sqq.

Fig. 1.

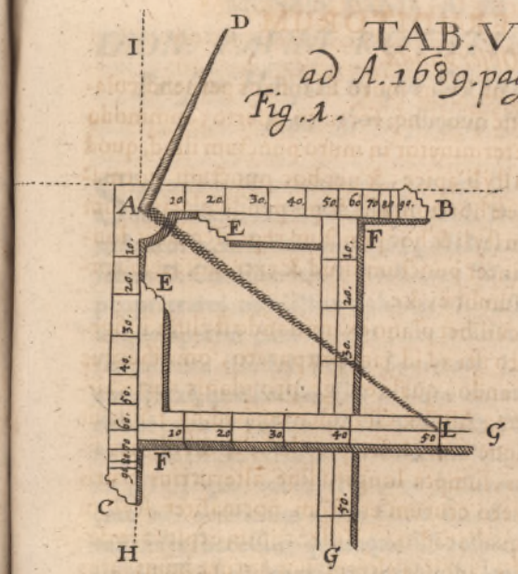

Fig. 2.

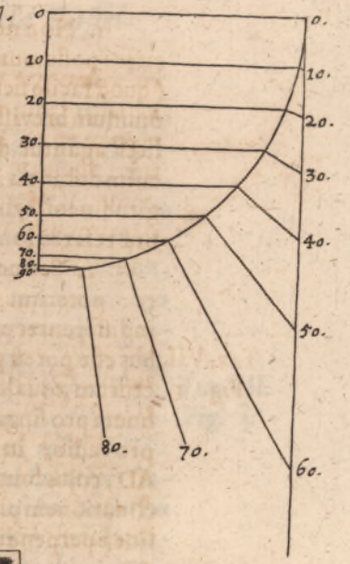

Fig. 3.

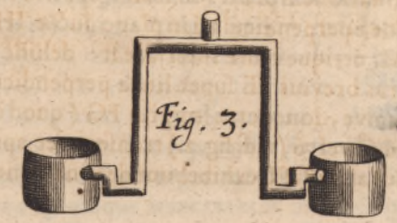

Fig. 6.

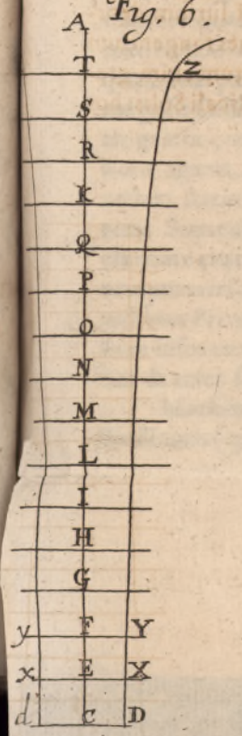

Fig. 5.

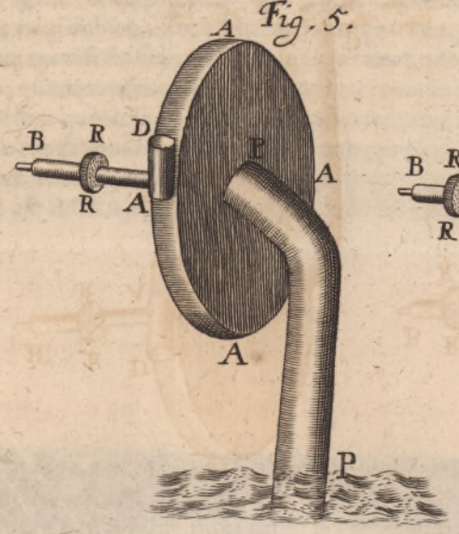
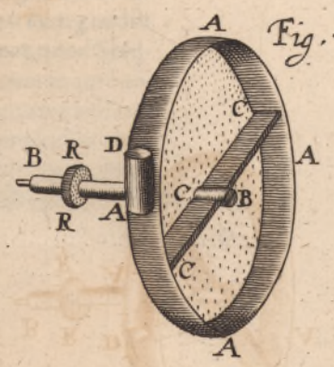
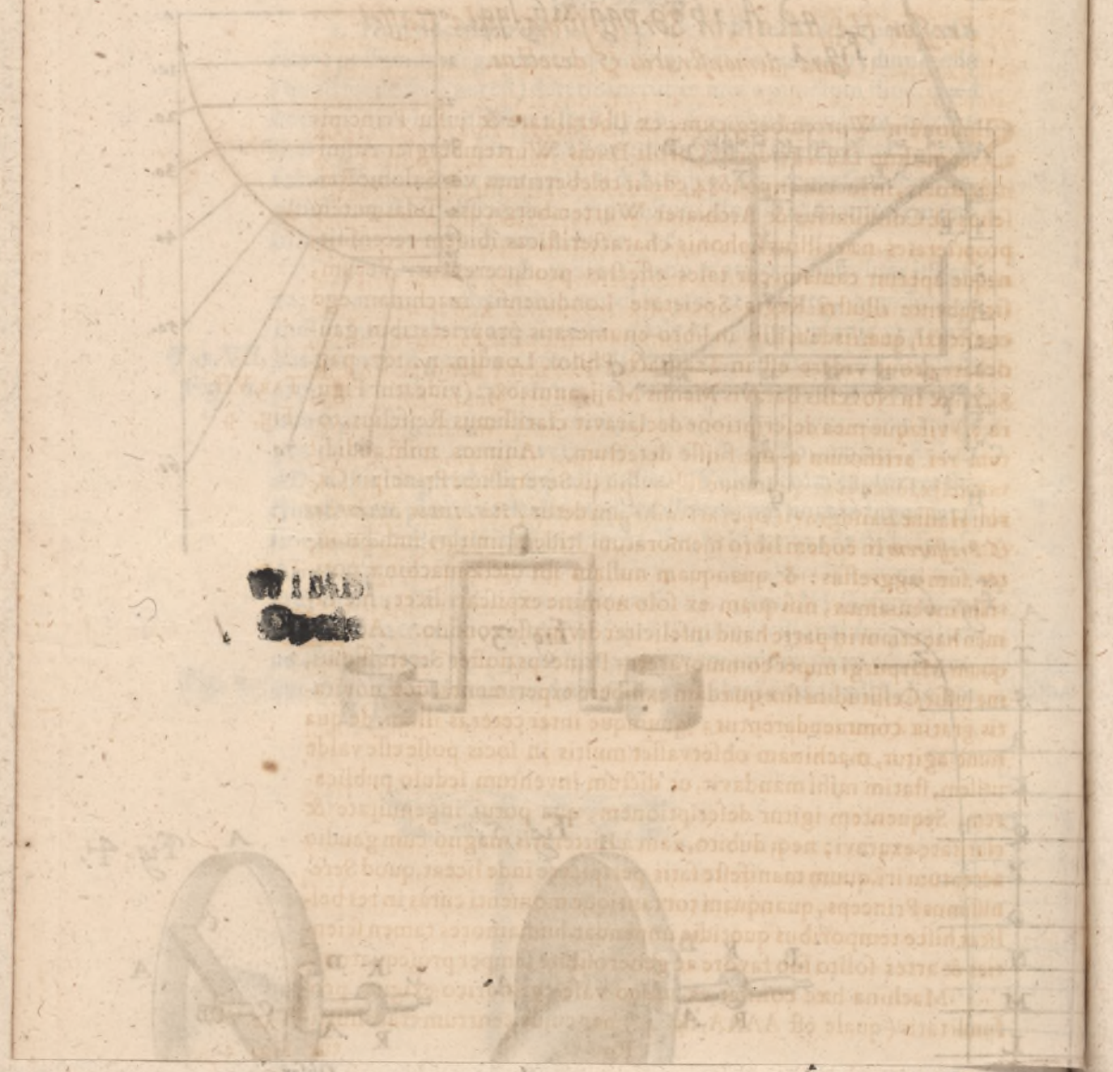

Fig. 4.

DION.

DION. PAPINI ROTATILIS SUCTOR ET Pressor Hassiacus, in Serenissima Aula Cassellana demonstratus & detectus.

SIphonem Wurtembergicum, ex liberalitate & jussu Principis Serenissimi D. D. Friderici Caroli Ducis Wurtembergici Administratoris, in lucem anno 1684 edidit celeberrimus vir Salomo Reiselius D. Consiliarius & Archiater Wurtembergicus: solas autem proprietates novi illius siphonis characteristicas ibidem recensuit, neque aperuit causam, cur tales effectus producerentur. Verum, sic jubente illustri Regia Societate Londinensi, machinam ego construxi, quæ iisdem illis in libro enumeratis proprietatibus gaudebat; prout videre est in Transact. Philos. Londin. n°. 167, pag. 847, & in Novellis Batavis Mensis Maji, anni 1685: (videatur Figura 3.) visaque mea descriptione declaravit clarissimus Reiselius, totum rei artificium a me fuisse detectum. Animos mihi addidit tam felix successus; quumque sub auspiciis Serenissimi Principis Caroli Hassiæ Landgravii operari mihi jam detur, *Rotatilem Suctorem & Pressorem* in eodem libro memoratum itidem imitari indubitanter sum aggressus: & quanquam nullam ibi dictæ machinæ notitiam inveniamus, nisi quam ex solo nomine expiscari licet, me tamen hac etiam in parte haud infeliciter divinasse confido. Ac sane quum Marpurgi nuper commoraretur Princeps noster Serenissimus, me jussit Celsitudini suæ quædam exhibere experimenta, quæ novitatis gratia commendarentur; quumque inter ceteras illam, de qua nunc agitur, machinam observasset multis in locis posse esse valde utilem, statim mihi mandavit, ut dictum inventum sedulo publicarem. Sequentem igitur descriptionem, qua potui ingenuitate & claritate exaravi; neq; dubito, eam a Litteratis magno cum gaudio acceptum iri, quum manifeste satis perspicere inde liceat, quod Serenissimus Princeps, quanquam tot tantique momenti curas in res bellicas hisce temporibus quotidie impendat, humaniores tamen scientias & artes solito suo favore ac generositate semper prosequatur.

TAB. VII. Fig. 3.

Machina hæc constat ex unico vase cylindrico exiguæ profundi tatis (quale est AAAA, fig. 4.) per cujus centrum transmitti-

TAB. VII. Fig. 4.

tur axis BB, cui infixæ sunt alæ CCCC, quæ a dicto axe ad circumferentiam extenduntur, ipsamque tantum non attingunt; adeo ut immoto vase ipsæ alæ liberrime possint circumrotari. Patet quod si dictus axis una cum alis circulari motu cieatur, simul etiam necessario circumagetur aqua contenta in vase AAAA, ac proinde continuo tendet a centro recedere. Optime enim sub initium Principiorum Philosophiæ observavit Cartesius, hanc esse Naturæ legem, ut corpora omnia motus suos secundum lineas rectas continuare tendant, sicq; fiat in circulari motu continuus conatus recedendi a centro, secundum directionem tangentium circuli. Sequitur ergo, quod si exacte occludatur vas AAAA, ac relinquantur foramina aliqua prope axem, quæ aquam extrinsecus ingressuram admittant, fiatque in circumferentia aliud foramen, cui applicetur tubus AD secundum directionem lineæ tangentis, sequitur, inquam, quod aqua in vase AAAA circumacta toto suo impetu subingredietur tubum AD: ac proinde ad eam altitudinem ascender, ad quam corpora ejusmodi velocitate mota secundum illam directionem pervenire possunt. Si igitur velocitas esset percurrendi 32 ped. intra 1", aqua illa (abstrahendo a resistentia aeris) posset perpendiculariter ascendere ad altitudinem 16 pedum; ac si major vel minor esset aquæ velocitas, majus etiam vel minus foret spatium ascensus in ratione duplicata velocitatum (prout demonstrari potest ex Doctrina Galilei in Dialogis Mechanicis.) Facili igitur calculo investigari poterit, qui velocitatis gradus requirantur, ut aqua ad optatam quamcunque altitudinem possit assurgere. Quumque in infinitum augeri possit velocitas, nulla potest dari tanta sublimitas, ad quam machinæ hujus ope perveniri non possit, modo vires suffecerint, & a resistentia aeris abstrahatur.

Valde commodum foret hoc inventum, non solum ad decorandas villas amœnitatis gratia extructas, ubi possent pauci homines ejusmodi machinas exercere, atque insignes aquæ saltus, quando & quamdiu liberet, in locis etiam excelsissimis exhibere: quumque simpliciffima sint hæc instrumenta, neque ullis deductoriis tubis indigeant, vix ullus requireretur sumptus, præterquam ad conficienda receptacula, quæ aquam semel in altum delatam ad saltus & circuitus

cuitus omni data occasione iterandos conservarent: verum etiam utilissime adhiberentur hæ machinæ ad restinguenda incendia, atque aquam e longinquo & copiose immittendam, quocunque necessitas exigeret: unicumq; vas cylindricum, cujus diameter esset unius aut alterius pedis, profunditas vero unicum digitum æquaret, cum alis paratu facillimis, plus posset præstare, quam quævis machina hactenus ad ignem restinguendum comparata: etiamsi plerumque instrumenta illa constent ex duabus antliis satis amplis, quibus aptata sunt duo pistilla, quæ per totam longitudinem apprime congruere debent, cum quatuor valvis affabre etiam elaborandis: ut taceam quod si vel hæc vel illa per sordes aliquas impediatur, quo minus claudatur exacte, sæpenumero fiat, ut maxima parte optati effectus frustremur. Possent etiam novæ hæ machinæ, utpote exigui sumptus, in multis hortis adhiberi, ad aquam tempestate calida & sicca inspergendam.

Ad Instrumentorum horum usum, facillimũ juxta ac tutissimum foret ipsa in aquam immittere, ut foramina prope axem infra superficiem demergerentur, atque ita aqua proprio pondere sine suctione posset ingredi. Verum tamen, si ita res postularet, possent etiam hæ machinæ in loco commodo supra aquam elevandam collocari, prout videre est fig. 5, in qua exhibetur vas AAAA undiquaque clausum, foraminique prope axem ab anteriori parte adferruminatus est tubus PP, adeo ut pars ejus inferior immersa aquæ elevandæ ipsam necessario sugere debeat, ad replendum spatium ab aqua per tubum AD erumpente derelictum; modo machina eo impetu exerceatur, qui columnam aqueam altitudinis PP elevare valeat. Difficultatis tamen aliquid reperiretur a parte posteriori vasis AAAA, ubi axis BB pertransit: necesse enim est, ut dictus axis circumagatur, & cavendum tamen, ne per foramen qua transmittitur ille axis, transitum etiam aer inveniat. Si enim intraret aer, non posset aqua per tubum PP attolli: facili tamen negotio superatur illa difficultas coriorum ope, quæ ejusmodi foraminibus applicantur: axis enim cylindricus foramen aliquod in corio dilatans, illud exacte replet & obturat. Verumtamen, quo possit omnis suspicio amoveri, plura ejusmodi coria adhibentur, & facile procuratur, ut spatium inter coria interceptum syrupo aut alio aliquo liquore crasso plenum

Tab. VII. Fig. 5.

num ſemper remaneat, adeo ut locus ille contra aeris ingreſſum non minus ſit tutus, quam quivis alius in tota machina. Si igitur reliquæ partes eadem ſedulitate obturentur, atque axis, ut par eſt, circumrotetur, neceſſario ſugetur aqua per tubum PP, ac deinde ab alis preſſa & expulſa erumpet per tubum AD: proindeque hæc machina, juxta ac Reiſeliana, *Rotatilis ſuctor & preſſor* nuncupari meretur.

Omitto hic exhibere ligneum apparatum, cui inſerenda eſt ejusmodi machina, quo poſſit facile & commode in motum cieri: id enim a quovis, pro data occaſione, diverſimode poteſt alterari. Atque ego ad primum hoc ſpecimen nihil aliud adhibui, quam vulgarem machinulam, quæ ad nandum uſui eſſe ſolet. Hujus funem circumvolvo trochleæ RR, quæ axi BB firmiter adhæret: adeo ut circum acta dictæ machinulæ rota, trochlea una cum axe atque alis ipſi affixis neceſſario etiam circumgyrentur; tumque manifeſtiſſime obſervamus, quod quo major imprimitur velocitas, eo etiam majori cum impetu aqua per tubum DD erumpit.

Cæterum præter utilitates hujus machinæ ſuperius recenſitas, adjici etiam poſſit, quod illa pro præſtantiſſimo folle facile inſerviat, ipſique motus a fluviis, ponderibus, aliisve potentiis hujusmodi multo facilius communicetur quam follibus vulgari jam uſu receptis. Hic enim ad aperiendum & claudendum follem contrarios motus alternis imprimere neceſſe non foret: neque opus haberemus corio, quod ab ignis calore facillime vitiatur: quumque ſolus aer, cujus pondus admodum exiguum eſt, movendus hic occurreret, mediocris aliqua vis motrix ſufficeret ad alas machinæ velociſſime movendas, vehementiſſimumque ventum excitandum. Longe tamen plures ex hoc invento utilitates percipi poſſe judicavit Princeps Sereniſſimus; fit enim multo ſæpius ut aqua per tubos evehenda ſit, quam ut per apertum aerem ſalire debeat. Si igitur legitima proportione obſervata parentur tubi, per quos ſine ullo impedimento aqua poſſit aſcendere, poterunt illi, ubi res poſtulabit, inſeri aperturæ D, ut per eos attollatur aqua: atque ita uſus hujus machinæ occaſio multo frequentius offeretur, quam alioquin factum fuiſſet. Id autem valde optandum eſſe nemo inficiabitur, quandoquidem admodum ſimplex eſt hoc inſtrumentum, ſine frictione partium, nec vitiatu

vitiatu facile: & hoc igitur præſtare me juſſit Clementiſſimus Princeps, neque dubito quin res feliciſſime cedat: conſtat enim aquam tubis incluſam æque facile ſurſum ferri, ac ſi in aere aperto ſaliret: quin imo obſervatur aqua ſaliens ad eandem altitudinem nunquam pertingere, ac ſi per tubos aſcenderet. Hoc igitur ſaltem erit obſervandum, ut tuborum capacitas eadem proportione augeatur, qua velocitas aquæ aſcendendo minuitur: ſic enim fiet, ut eadem aquæ quantitas eodem tempore ubique præterfluat. Facile autem demonſtrari poteſt, quod dictum capacitatis incrementum legitime procedet, ſi recta AC (fig. 6.) æqualis altitudini ad quam aqua propellenda eſt, dividatur in partes quotlibet, quales ſunt CD, EF, FG &c. ducanturque per puncta diviſionis perpendiculares d D, x X, y Y &c. ſumptaque c D ſemidiametro tubi in infima parte, fiat EX ad CD in ratione ſubquadruplicata ipſius AC ad AE: & FY ad CD in ratione itidem ſubquadruplicata ipſius AC ad AF: ſicque deinceps usque ad ultimam TZ, cujus ratio ad CD debet etiam eſſe ſubquadruplicata rationis AC ad AT. Sumantur deinde ab altera parte rectæ CA diſtantiæ cd, Ex, Fy &c. æquales ipſis CD, EX, FY &c. ductisque curvis per puncta DX, Y, &c. d, x, y, &c. ſpatium zZ dD erit canon, unde deſumendæ erunt diametri competentes variis tubi altitudinibus, dum tornabitur argilla, cui liquefactum metallum ad conflandum tubum circumfunditur. Vel potius, quoniam tubi ſic per fuſionem conflati nimii ſunt ponderis, præſtabit tubos conficere quadratos ex quatuor laminis ſibi invicem adferruminatis, quæ ſignatæ atque reſectæ fuerint ope canonis alicujus modo ſupra deſcripto efformati. Obſervandum tamen erit, quod ejusmodi laminæ non perpendiculariter ſurſum tendunt, ſed ad ampliandam tubi capacitatem neceſſario divaricantur: ideoque non ſufficit, ut ipſarum longitudo perpendicularem aſcenſuræ aquæ altitudinem æquet, verum ipſam tantundem ſuperare debent, quantum curva DXY &c. ſuperat rectam perpendicularem æque altam: atque eadem illa obſervatio in ſingulis linearum partibus locum habet. Fateor equidem, non poſſe in principio ejusmodi tubos ſine magno temporis & laboris diſpendio confici; verum, poſtquam ſemel Canones ad varias altitudines parati fuerint, dicti tubi æque facile ferme ac vulgares conſtruentur. Inſigni autem hac proprietate gaudebunt, quod neque

Tab. VII. Fig. 6.

validitatem, neque magnam in conferruminatione ἀνεξβειαν requirent, quantacunque sit ipsorum altitudo. Ascendentis enim aquæ pondere nequaquam gravabuntur, quoniam impetus sursum vim gravitatis semper superabit, atque impediet, quominus in tubi latera agere possit. In aliis autem machinis aquam ad insignem altitudinem evehentibus, magna admodum reperitur difficultas in conficiendis tubis, ita validis tamque firmiter adferruminatis, ut gravitati aquæ intus prementi ipsosque continuo distendenti per longum tempus resistant. Forsan etiam supra dicti Canones facili satis negotio confici poterunt, ope alicujus aquæ saltus, cui, ex parte luci directe opposita, admoveatur planum perpendiculare: ductis enim lineis per margines umbræ in planum projectæ, verisimile est descriptum iri figuram a canone requisito perparum discrepantem. Poterit etiam fabricari instrumentum ad describendam curvam DXYZ: exiguus autem ejusmodi Canon majori construendo facile inserviet, modo exiguus juxta ac magnus in partes æquales dividantur, & earum numerus utrobique sit æqualis: e. g. si minor in 16 digitos; major vero in 16 pedes divideretur. Varia, meæ machinæ ope, circa ejusmodi tubos experimenta, Deo juvante, instituam: ac si quid in praxi, ut fieri solet, inexpectatum mihi occurrerit, publici id juris facere satagam. Spero interim fore, ut Clar. Reiselius dignetur declarare, utrum hic æque feliciter ac in *Siphone Wurtembergico* rem acu tetigerim: aut si quid discriminis hunc inter & ipsius *Rotatilem fuctorem & pressorem* intercedat, id non ulterius reticeat; quo possint ex utroque invento majores in orbem utilitates emergere, palamque fiat, quid quisque de publico meruerit.

IN J. B. APPENDICEM Illam AD PERPETUum Mobile, Actis Novemb. A. 1688 pag. 592. sqq. insertam, Observationes D. P.

PAucula hic subnectere liceat, quo possint Lectores Hydraulicorum minus periti, ex scriptis circa Perpetuum illud Mobile editis, aliquid tandem percipere, in quo, ex communi disputantium consensu, acquiescant. Observabo igitur, contra quam existimat clarissimus

rissimus Bernoullius, nos in computanda virium machinæ quantitate nequaquam dissentire. Easdem enim Physicas hypotheses, gravitatem aeris, pressionem liquidorum pro ratione altitudinis, &c. admittimus; reliquus autem discursus est pure mathematicus, ac proinde fieri non potest, quin ad easdem consequentias deducamur: & si quæ inter nos oriatur controversia, id ex eo fieri necesse est, quod alter alterius mentem recte non capiat, vel quod ad omnes easdemque circumstantias non attenderimus. E. G. mihi in superioribus objecerat Vir excellens, quod Prisma Pyramidis ejusdem basis atque altitudinis duplum esse statuerem: id autem ex eo factum fuerat, quod ad mea scripta satis non attendisset. Sic etiam me nunc asserere existimat, in proposita machina solam mercurii altitudinem esse spectandam, ita ut consideratio vectis & latitudinis alarum in censum nequaquam venire possit. Si vero Acta A. 1688 pag. 338 attente perlegisset, sine dubio vidisset, me contrarium prorsus tueri. Ibi enim dico, ejusmodi circumstantias mihi favere, esse subsidia, esse suppetias, quas vero omitto utpote superfluas: non me igitur provocasset ad experimentum, de cujus eventu futuro jam prorsus inter nos convenit. Non nego, quin ex ipsius objectionibus viri Hydraulices periti satis eruere possint, unde machinæ vitium demonstrent; verum pauci sunt illi periti, neque examinibus nostris indigent: quumq; expresse asseruisset clarissimus Bernoullius, se ex vectis ratione machinæ defectum deducere; machina autem facili negotio ita construatur, ut nulla ibi vectis ratio haberi queat: Lectores, quibus instruendis scripta hæc destinantur, statim judicassent, corruente præcipuo objectionis fundamento, ipsam quoque objectionem stare non posse. Non igitur immerito metuebam adhuc, ne Publicum spe successus perpetui mobilis in posterum deluderetur. At inquit: alæ follis non possunt parallelo motu ferri, nisi in ambabus extremitatibus æqualiter premantur: ac proinde sponte rationem vectium induent. Hæc altera inter nos controversia procedit ex altera causa a me superius allata, quod nimirum Vir clarissimus ad omnes circumstantias non attenderit: ejusmodi enim follium alæ per virgas ferreas facili negotio ita diriguntur, ut a paralleliſmo deviare nequeant, etiamsi in alterutra extremitate multo fortiorem quam in altera pressionem

nem patiantur. Sic igitur patet, omnes inter nos lites facillime dirimi. Fateor enim, mobile perpetuum valide satis ab eo fuisse impugnatum, pro peritioribus, ut supra dixi: neque proculdubio ipse inficiabitur, quin in meis contra eandem machinam scriptis, quæ tum in Ephemerid. Anglic. tum in Novell. Bat. extant, intentum prorsus obtinuerim: si saltem ad id animum advertat, quod expressis ibi verbis declaravi; me velle novas machinæ alterationes aliis refutandas relinquere. Superest ut addam, verissimam esse clarissimi Bernoullii observationem, quod si axis motus inter centrum gravitatis & dimidiam machinæ altitudinem applicetur, poterit vasculum ita collocari, ut motus perpetuus inde sequuturus foret, si sola mercurii altitudo spectaretur. Hoc igitur casu aliarum causarum alterutra, ratio scilicet vectis, vel alarum inæqualis latitudo, in subsidium necessario vocanda foret: jamque nullum circa propositæ machinæ futuros successus dubium relictum iri spero; qui fuit utriusque nostrum unicus scopus & finis. Quemadmodum enim ex Novell. Bat. anno 1687 pag. 710 satis patet, de detecti hujus erroris gloria me parum esse sollicitum; sic etiam idem de se asserit clarissimus Bernoullius, facileque fidem inveniet: quis enim miretur, Virum magno cum successu gravioribus intentum leviora parvi facere?

SENTIMENS DES-INTERESSE'S SUR la Retraite des Pasteurs de France, &c. i. e.

Judicium integrum de abitu Pastorum ex Gallia, sive Examen libri, cui titulus est, *Historia & Apologia recessus Pastorum propter persecutionem Gallicam.*

Daventriæ, apud hæredes P. Hamel, 1688, in 12.

AFflictis addendam non esse afflictionem, vetus & tritum verbum est, verum idem & humanitati maxime conveniens. Agnoscit id libri hujus Autor, ideoque ab initio statim, intempestivi rigoris invidiam a se amoliturus, causas indicat, quibus propositum suum tueatur. Veritum se esse dicit, *primo* ne silentium ad Apologiam pro fuga Pastorum ex Gallia, non ita pridemeditam, eo ab adver-

adversariis Reformatæ religionis traheretur, quasi totum Reformatæ Ecclesiæ corpus ejusdem cum Apologista sententiæ esset, & vinculum, Pastorum officium adstringentia, plus justo laxaret: deinde ne evenientibus paribus casibus, alii Pastores exemplum Gallorum imitandũ sibi proponerent, & rationibus ab Apologista adductis desertionem gregis sibi commissi defendi posse existimarent. Testatur tamen, se fugitivos illos ita respicere, ut ex infirmitate peccaverint, neque ideo commiseratione & auxilio, quod apud exteros invenerunt, indigni sint. Optat ut pensiones, quas nunc ab iis, a quibus recepti sunt, obtinent, prænumeratas accipiant, & ad prædicandum sub cruce Evangelium in Galliam redeant.

Liber ipse tribus constat partibus, ad exemplum *Apologiæ* quæ refutatur. Hanc fatemur ad nos nondum esse perlatam; putamus tamen ex illis, quæ ex ea a Censore referuntur, statum quæstionis, quibusq; argumentis disceptetur, satis pro instituto nostro explicari & intelligi posse. Præfatur Autor censuræ in *parte prima* iterum de intentione sua, & quod minime nocere cupiat exulibus, cum culpam ex infirmitate commiserint, quam forte alii in eodem periculo constituti non magis evitassent. Autorem etiam Apologiæ ab eruditione aliisque dotibus non parum laudat, facturus id, ut innuit, apertius & prolixius, nisi vereretur gravem se illi futurum esse, qui latere malit, quam elogiis, licet bene meritis detegi: ad suum vero nomen reticendum causas idoneas sibi esse asserit. In prima hac parte brevis est, cum non multum discrepare se dicat in narratione & judicio de persecutione, contra Reformatos Gallos excitata & peracta. Erratum esse a Pastoribus, cum ipso Apologista observat, quod motam ab initio particulariter adversus cœtus persecutiones, non satis ad animum revocaverint universi, & vafritie se decipi passi sint, quia adversus se nil duri statuebatur, etsi cœtibus variæ inferrentur injuriæ. Putat igitur, si Pastores pro cœtibus sese satis animose opposuissent, & consilia junxissent, multa non fuisse secutura, quæ secuta sunt, dum persecutores viderent, singulos, eosque maxime qui zelum quendam ostendebant, a reliquis, tanquam importune repugnassent, argui ac deseri. Hoc modo per octodecim aut viginti annos afflictas fuisse unam Ecclesiam post aliam; dein periculum factum esse in subversione integræ *Pictonum*

num provinciæ, ut & postea *Vivaretensium*. Quod vero tunc non statim contra reliquas vis adhibita fuerit, in causa fuisse putat Autor, quod tunc Angliæ Rex *Carolus II* adhuc vixerit, qui illam sævitiam æquo animo laturus non fuisset. Describit inde artificia Aulæ Gallicæ in mittendis Legatis aliisque emissariis, qui in exterorum aulas perrepentes, falsa persuasione, per multas calumnias, Reges & Principes eorumq; ministros implerent, ac si non ob religionem sed ob rebellionem, aliaque crimina in Reformatos animadverteretur; unde factum esse ait, ut initio persecutionis exules parum aut nihil præsidii invenerint. Singulari autem Dei bonitate evenisse, ut erumpente postea universali illa persecutione, consilium Aulæ & Cleri patesceret, & exterorum mentes ab omni cunctatione in recipiendis profugis, & maxime Pastoribus, tanto numero adventantibus, liberarentur. Ad extremum autem illum rigorem descendisse persecutores, cum in Anglia regnare Jacobus cœpisset, Pontificiis sacris addictus.

Parte secunda iterum in multis consentit Autor cum Apologista; dissentit in sequentibus. Defendit tractatum sub titulo *Epistolæ captivorum quorundam in Gallia* editum, quem Apologiæ Scriptor reprehenderat, injustas captivorum illorum querelas de fuga Pastorum esse statuens. Censor itaque justas esse pronuntiat, licet non neget, Pastores fuga illa sua confessionem veritatis edidisse, quosdam etiam martyrii quandam speciem subiisse, carcerem nimirum aliaque mala, antequam exirent, passos, eoque ipso commiserationem & beneficentiam apud exteros meritos. Improbat inde methodum Apologistæ, quod præjudiciorum allegatione prius, quam rationum deductione, fugam Pastorum excusare annixus sit. Ostendit ergo diversitatem casuum, quos Apologista de fuga ex sacris literis aut historia veteris Ecclesiæ allegaverat, a Pastorum Gallicorum recessu, eosque non obstantibus mandatis regiis obligatos fuisse decernit, ut occulte in Gallia remanerent, vestitu mutato latebras quærerent, interdiu latitarent, noctu prodirent, fideles visitarent, aut si alloqui eos non liceret, literis aliisque, quibus possent, modis erigerent & consolarentur, & fidem officii sui præstarent, licet id sine periculo fieri nequiverit; hoc enim evitari tandem a fidis Pastoribus non debere. Occurrit objectionibus

bus Apologistæ, quod multi cœtus jam defecissent, nec Pastores suos amplius agnoscerent, neque exempla constantiæ deessent, quibus confirmari, qui sequi vellent, potuissent: modos enim nihilominus superfuisse, & obligationem mansisse arbitratur, quæ Pastores a fuga retineret. Capitalem itaque errorem esse pronuntiat, quod mandato regio paruerint, & cœtus suos regnumque deseruerint. Illustrat ista similitudine a ducibus & præfectis militum, copias suas etiam fusas & fugientes revocantibus & colligentibus. Regio vero jussui divinum opponit præceptum, cui magis parendum fuerit. Imputat hic Pastoribus aliam timiditatem, quæ ultimam persecutionem præcessit; obsecutos enim esse nimis facile mandato regio, quo vetabantur contra religionem Romanam & Regis sui concionari, indeque ausos amplius non esse, ut superstitionem & idololatriam nominarent abusus Pontificios, quo tamen elencho Reformatores primi mascule usi erant, & sic populo illorum abominationem inspiraverant. Dum ergo sive per metum, sive quod delicatiori & ad seculi mores composito ingenio essent, veterumque magnanimitatem, ut horridam & rudem fastidirent, a mascula refutatione abstinerent, plurimos auditorum emollitos fuisse, ut accedentibus scriptis Episcopi Condomensis, & formulis a Clero calliде præscriptis, quibus controversiarum tractatores utebantur, tanto facilius in apostasiam laberentur. Non minus improbat obsequium, quod regiis edictis præstiterunt, quibus vetabantur in cœtus suos recipere relapsos, monachos, Judæos, Paganos, tandemq; omnes Catholicos. Incubuisse iis putat, ut destructis licet templis, secretos conventus instituissent, titubantes confirmassent, ægrotos visitassent, & nihil omisissent eorum, quæ ad salutem auditorum pertinebant. Verum jamdudum ad obediendum assuefactos, & molestias refugientes, etiam ultimo mandato promte nimis paruisse, cum tamen extrema potius expectare & pati debuissent; frustra itaque jactari, quod divina providentia periculo mortis subtracti fuerint. Destruit inde excusationem, quod cœtus jam ante Pastorum abitum defecerint: coacte enim id fecisse ait, & reduci ad veritatem potuisse. In fine laudat, quæ Autor Apologiæ adversus *Brueysium* scripsit.

In *tertia parte* argumenta, quibus fuga Pastorum defenditur,

prolixe examinat. Nihil tamen peccasse fatetur eos, qui vi & additis satellitibus ex regno educti sint; sed eorum exiguum numerum fuisse existimat: plerosque enim, ut jussi erant, prompte cessisse, & commeatus literas ultro & acervatim petiisse, ne rebellionis crimen incurrerent; id tamen frustra metuisse, cum jubenti, quæ Deus prohibet, impune & absque rebellionis culpa non obediatur. Longa inde sequitur disputatio de dicto Matth. X, 23. quo fuga Apostolis a Christo permittitur, & Joh. X, 12. quo eadem prohibetur. Examinantur primum, quas Apologista adduxerat, interpretationes Patrum, Tertulliani, Athanasii, Augustini, Origenis. Horum quosdam rejicit Autor, alios pro se facere statuit. Contrarium fere in omnibus asserit, & operose demonstrat; exempla etiam expendit Moysis ex Ægypto, Eliæ Jezabelem, Sacerdotum Antiochi sævitiam fugientium; tum ex Novo Test. ipsius Christi & Apostolorum; denique ex historia Ecclesiastica Polycarpi, Cypriani, Gregorii Neocæsareensis sive Thaumaturgi, aliorumque; nihilque ea omnia ad culpam Pastorum minuendam facere decidit. In explicatione dicti Matth. X, 23 multus est, ut omne, quod in eo pro excusanda fuga a Pastoribus quæritur, præsidium eripiat. Allegat Patrum sententias, qui dictum illud Christi temporale fuisse statuant, ad primam missionem restringendum. Refutat itaque Apologistam, qui existimat, id etiam ad successores Apostolorum pertinere. Notari inprimis vult, quod Apostoli in aliam civitatem fugere jussi, idem subierint persecutionis periculum; cum Pastores fugientes omne discrimen vitent, & a munere suo plane desistant. Peccasse etiam dicit Apostolos, cum Christum captivum desererent, & Petrum ob temeritatem culpari, quod suis fideret viribus, non vero quod fugam cæterorum non esset imitatus. Confirmat dicta testimonio, quod adscribit, *Calvini* & *Musculi* ex Reformatis; item *Cornelii* a *Lapide* ex Romano-Catholicis; *Wolzogii* ex Socinianis; ideoque nihil minus probabile esse ait, quam quod Christus illo dicto fugam Apostolorum jubere aut approbare voluerit, sed potius quod continuationem laboris sui illis injunxerit, etsi ex uno alteroque loco expellerentur. Respondet dein ad ea, quæ Apologista regesserat ad dicta Christi Joh. X. de fuga mercenarii: rejicit, quam is attulerat, restrictionē, quasi Christus, ea dicens, casum præsupposuerit, quo

quo Deus Pastori sufficienti evidentia voluntatem suam manifestaret, mortem ei pro grege obeundam esse; nec minus in censuram vocat, quæ de boni pastoris & mercenarii characteribus commentatus erat, suamque de iis sententiam luculenter exponit, & adducto Calvini loco corroborat. Quamvis vero non neget, dari casus, quibus Pastoribus fugere liceat, & quosdam ipse exponat, concedere tamen generatim non vult, fat graves fuisse, ob quas Pastores Galli aufugerint, & conditiones quibus fugam illam Apologista defendit, omnes rejicit & enervat. Excipi nihilominus aliquos posse existimat, qui ante motam gravem illam persecutionem, & personalem maxime infectationem, abierint, aut qui senio vel morbis fracti officio suo, clam præsertim & moleste exercendo, superesse non potuissent. At reliquos ætate & viribus valentes nequaquam excusat, & si hic casus, qui in Gallica persecutione accidit, Pastores ad manendum etiam cum vitæ periculo non obligaverit, nullum excogitari posse arbitratur, quo doctrina illa Christi *Joh. X.* locum habeat. Laudat quendam *Fulcranum Rejum*, quem illustrem martyrem vocat, ejusque historiam typis vulgatam esse notat. Repetit quædam in præloquio dicta, & de sua infirmitate, quibus rigorem emolliat. Denique ad reditum in Galliam exules adhortatur.

DEFENSE DE L' APOLOGIE POUR LES Pasteurs de France. i. e.

Defensio Apologiæ pro Pastoribus Gallis, adversus Librum cui titulus est: *Judicium integrum &c.*

Francofurti, apud Johannem Cornelium, 1688, in 12.

AUtor Apologiæ pro Pastoribus ex Gallia profugis, adeo non a sententia sua dimoveri se passus est scripto illo, quod modo retulimus, ut potius ad eandem tuendum fortius insurrexerit. Palma utiq; inter viros, ut apparet, paribus viribus congressos, in medio posita est. Agnoscit quidem Defensor in præloquio, duriorem sibi conditionem incumbere, cum proniores plerique omnes ad accusandum, aut accusationibus & satyris credendum, quam ad excusationes accipiendas esse soleant. Fortassis tamen a suis partibus non pauciores habiturus est, omnes puta, qui mitiorem senten-

tiam in dubiis casibus rigori præferunt; tum quia rem ita repræsentat, ut conceptam adversus Pastores sequiorem opinionem non parum diluisse videatur. Refert, tres Pastores post revocationem edicti Galliam pervagatos esse, neque tamen ullum ex iis, qui Reformati fuerint, inveniisse, qui de fuga Pastorum quereretur. Dein utut vestitu mutato, alioque modo summe elaboraverint, ut laterent, cognitos tamen & captos, atque ex regno, additis custodibus, eductos fuisse, ægre evitata ad triremes damnatione; frustra vero toto illo tempore laborasse, ita ut nec unum ad religionem abjuratam denuo convertere potuerint. Addit, Pastores alios ne a suis quidem gregibus tutos fuisse, quo minus regiis executoribus, antequam abirent, proderentur. Memorabile est quod narrat, quinque aut sex ante abitum Pastorum mensibus consultatum fuisse Lutetiæ, quomodo Ministerium Reformatum in regno conservari posset, & judicatum fuisse, requiri (1) Pastores, qui vellent & possent remanere; (2) media ad eos sustentandos; (3) cautelas, quibus observatis latitare, & per provincias loca subinde mutare possent, ne deprehenderentur; (4) administratores pecuniæ ad eos alendos destinatæ; (5) modum commercii literarii de loco in locum instituendi. Ad priora quatuor, inventa esse consilia & media sufficientia, sed quintum nullatenus expediri potuisse: aut enim non fuisse, qui id onus suscipere vellent, aut non idoneos, aliquos etiam suspectos fuisse, ita ut nihil concludi nec effici potuerit. Unde judicari posse existimat, si ante revocationem edicti præstari non potuerit, ut parvus aliquis Pastorum numerus in regno conservaretur, quæ securitas speranda fuerit post publicatum Regis mandatum, & distributos per totum regnum milites, secutamque universalem omnium consternationem, sublata denique omnia ad sustentationem media. Non dissimulat tamen, mutatam esse aliquatenus post annos duos rerum faciem, ita ut si nunc de reditu Pastorum quæratur, aliter forte decidi possit. Optasse ideo se, ut illis qui in Gallia nuper denuo cœtus facere ausi sunt, sapientes quidam & moderati viri adessent, quorum consilio tutius & cautius agerent. Post præfationem alia sequitur admonitio de epistola pastorali, haud ita pridem a viro, quem non nominat, sed a navata dudum ad ædificationem & consolationem Ecclesiæ opera commendat, edita

edita, in qua media sententia proponatur. Hanc quidem non improbat, licuisse tamen sibi putat ulterius progredi, & cum Autor epistolæ concedat, mansionem Pastorum in Gallia impossibilem & inutilem fuisse, apertius pro exulibus pronuntiare. Hæc & alia in præfationibus leguntur.

Liber ipse, qui duplo major est, quam is cui opponitur, *septem partes* habet, quarum contenta pag. 9. & 10. paucis referuntur. In *prima* scopus & labor Censoris, cui respondetur, generaliter consideratur, & ab initio reprehenditur, quod tam studiose nomen suum occultare voluerit, cum Apologista ita scripserit, ut non facile latere potuerit. Affectatum etiam ab adversario rigorem accusat, & quod majori specie, quam veritate & pietate, periculosa & præcipitia urgeat; dein quod singularem opinionem proponat, nulla necessitate aut vocatione, nulloque applausu, quem tamen Apologia invenerit; porro quod falso se integrum & extra partes jactet, incognitus tamen esse cupiat; quod statum quæstionis non recte intellexerit nec formaverit &c. Maximum disputationis in parte secunda Apologiæ (de prima enim parum controvertunt) momentum in eo ait versari, an Galli qui ad sacra Romana transierunt, justam causam habuerint, culpam in Pastores eorumque fugam rejiciendi. Hoc ab Apologista negatum esse; & a Censore vel tacite vel expresse idem fieri. Nec ad rem facere, quæ is contra tertiam partem scripserit, cum legitimam contradictionem non formet, & tandem multo verborum ambitu, idem quod Apologista dicat, fugam nempe quandoque licitam, quandoque vetitam esse. Imputat itaque ei perpetuam petitionem principii, dum statum Ecclesiarum Reformatarum in Gallia eum fuisse præsupponat, ut a præsentia Pastorum sustineri aut juvari utiliter potuerit.

Parte secunda imprudentiam Censoris culpat, quod reditum Pastorum in Galliam aperte suadeat, & promovendum illum commendet; cum eo ipso adversarios excitet, ut eum tanto diligentius præcaveant & impediant. Examinat quæ Censor de obedientia commentatus est, Deo potius quam hominibus præstanda, itemque de patientia, quam ab obsequio differre notat. Ignorantiam in factis adversario tribuit: ex ea enim fluere imputationem, quod Synodorum nationalium convocationem Reformati sua culpa omiserint:

ſerint: quomodo enim res illa ſe habeat, ex hiſtoria, in qua componenda laborari dicit, appariturum aliquando eſſe. Neque Angliæ res ſatis penetraſſe Cenſorem exiſtimat. Dudum enim conſilia illius aulæ a Gallicis dependiſſe, neque mortem Caroli II Regis ad Reformatorum cladem in Gallia conferre aliquid potuiſſe, cum eo tempore vix decem Eccleſiæ in regno ſuperfuerint, in controverſiam non vocatæ. Ita nec admittit, quæ de induſtria emiſſariorum Gallicorum in aulis exterorum retulit Cenſor. Aſſeverat potius, interitum Reformatorum in Gallia decretum fuiſſe, etſi nullus apud exteros Legatus regius fuiſſet, qui conſilia illa inſinuaret aut excuſaret. Præcipitatos eſſe cenſet ab Aula ultimos adverſus Reformatos inſultus, non ſine errore; quia non præviderint, tot homines regnum religionis cauſa deſerturos eſſe. Itaque ex ſuo ingenio de aliis improvide judicaſſe aulicos, qui nullum Numen quam utilitatem colant. Denique contemtum notat, quo Galli poſt concluſas cum Germanis, Hiſpanis & Batavis inducias, diſſolutasque eo ipſo æmulorum vires, omnes exteros tractaverint, iisque ſusque deque habitis, ad oppreſſionem Reformatorum feſtinaverint.

Parte tertia defendit Autor, quæ ad epiſtolam nomine captivorum in Gallia compoſitam, in Apologia animadverterat, & vulgare ſcriptorum vitium notat, qui perſonis, quarum nomine loquuntur, ineptos tribuunt ſermones, idque Autori epiſtolæ ſpeciatim exprobrat. Tuetur deinde methodum Apologiæ, quod præjudicia prius quam rationes allegaverit, eaque occaſione erudite de uſu & abuſu præjudiciorum diſſerit. Docet inde amplius, quale crimen ſit deſertio gregis ſine juſta cauſa, & quod cum confeſſione veritatis conſiſtere non poſſit. Rejicit quæ Adverſarius de fuga Apoſtolorum tempore paſſionis ſcripſerat, eamque ab ipſo Domino juſſam aut approbatam fuiſſe monſtrat, qui eorum præſentia juvari, ut Defenſor opinatus eſt, nullo modo potuerit. Cum vero potiſſimum circa factum quæratur, an Cœtus Reformati præſentiam aut reditum Paſtorum deſideraverint, & per eos juvari potuerint, pluribus oſtendit, neutrum fieri potuiſſe. Triremium enim vel capitis pœnam omnibus Paſtoribus non abeuntibus interminatam & inevitabilem fuiſſe; ideo qui Paſtores retinerent aut revocarent, ad nullam ſuam utilitatem, ſed ad eorum præſentaneum

taneum exitium retenturos aut vocaturos illos fuiſſe. Paralleliſmum inde inſtituit inter veteres Chriſtianos, quomodo illi perſecutionis tempore erga Paſtores ſuos ſe geſſerint, & inter Reformatos Gallos, eorumque erga ſuos affectus & actiones; quibus oſtendit, quam parum a Cœtibus ſuis præſidii aut fidelitatis ſperare potuerint, & quam injuſte illi de abſentia Paſtorum querantur. Indicat ſpeciatim, quo ſtatu fuerint Eccleſiæ Reformatæ, cum Edictum Nanetenſe revocaretur. Deſtructa enim jam fuiſſe pleraque Reformatorum templa. Paſtores eo usque in univerſum infeſtatos non fuiſſe, quanquam adverſus quosdam particulares inſtitutæ fuerint vexationes. Mutatum inde conſilium Aulæ ſubito & ex impatientia fuiſſe, condito adverſus Paſtores edicto, idque anno 1682 demum factum eſſe, cum jam viginti per annos perſecutio Eccleſiarum duraſſet. Verſam itaque omnem iram in Paſtores fuiſſe, omiſſis Cœtibus; omnium quæ edictis vetabantur, transgreſſiones Paſtoribus imputatas, ita ut ad rationem de omnibus reddendam ipſi adſtringerentur & condemnarentur. Ita Paſtores vel in vinculis habitos, vel ad ea damnatos, vel in cauſa dicenda occupatos & ab Eccleſiis avulſos fuiſſe, cum milites in provincias ad exequenda regia juſſa mitterentur; ita ut vix 40 Eccleſiæ toto regno ſuperfuerint, quarum vel templa non diruta, vel Paſtores iis, quos retulit, modis non remoti aut impediti fuerint. Nullam vero Eccleſiam, ne unam quidem, a Paſtore ſuo ſponte deſertam fuiſſe, quamdiu is aliquid, quod proficeret, agere potuerit. Quocunque autem milites venerint, a captura Paſtorum, quos præſentes deprehendebant, initium factum eſſe, ita ut cœtibus ſuis plane eſſent inutiles. Antequam etiam Paſtores regno exirent, plus quam dimidiam Reformatorum partem jam pactam fuiſſe de tranſitu ad ſacra Romana; imo etiam ante adventum militum provincias quasdam, terrore & metu præventas, conditiones obtuliſſe. Paſtores neque in provinciis, quæ primum inſultum paſſæ ſunt, neque in reliquis, a cœtibus ſuis auditos, imo a viſu, colloquio & hoſpitio remotos fuiſſe, ita ut qui humaniſſimi fuerint, blandis ſolum verbis ſeſe excuſaverint. Ad ſummam tandem mali acceſſiſſe illam edicti clauſulam, qua privatis quies promittebatur, condemnatis ſolummodo Paſtoribus & iis, qui vel minimum cultus religioſi actum exercerent; inde enim fa-

ctum esse, ut nemo eos amplius admitteret. Exploratores quoq; constitutos fuisse, qui cum Pastoribus colloquentes observarent, idq; pro crimine capitali habitum & punitum fuisse. In eo itaque statu omnes fuisse, ut aut jam succubuerint persecutioni, aut a Pastorum accessu destituti cruciarentur, aut ad transigendum festinantes omne cum Pastoribus commercium vitarent. Quosdam denique edicto fidem habentes, speraſſe, si a Pastorum consortio abstinerent, fore ut quieti tolerarentur; itaque etiam eos, qui postea insignia constantiæ exempla ediderunt, aspectum & colloquium Pastorum fugisse. Hæc prolixius recensemus, tum ad cognoscendum persecutionis ingenium, tum quia fatendum est, quæstionem in facto potius quam in jure versari. Ex his enim concludit & pluribus deducit Apologista, præsentiam Pastorum neque necessariam, neque utilem, neque possibilem fuisse, quicquid censores de constantia & perseveratione declament. Applicat hic exemplum S. Cypriani, & ex ejus epistola VII locum memorabilem adscribit, quo hoc ipsum genus persecutionis morte pejus, quod Gallorum dimachi exercuerunt, nervose repræsentat; dein ad objectiones & comparationes Adversarii prolixe respondet. Tangit etiam, quæ is objecerat de nimis promta paritione ad regia edicta, in omittendo elencho Romanorum abusuum. Notat ipso edicto Nannetensi dudum provisum fuisse, ut modestia in concionibus uterentur, neque motus in populo excitarent: interim tanta severitate a Pastoribus errores, non obstante prohibitione, taxatos fuisse, ut eo nomine plerique ad tribunalia tracti fuerint & pessime vexati. Monet etiam, non omni tempore opus esse, ut veræ religionis doctores acribus increpationibus utantur, idque Christi & Apostolorum exemplo demonstrat.

Partis quartæ summa tantum capita, cum jam plus satis excreverit relatio, indicabimus. Respondetur hic cap. I. ad loca ex Tertulliano, de quibus Censor disputavit. Cap. II de Athanasio agitur, cujus historiæ occasione notabilia de persecutione, per sexaginta millia in regno dispersorum militum adversus inermes exercita referuntur. Cap. III. Augustini dicta examinantur, & emendanda esse ostenditur, quæ jam senex non satis accurate hac de materia tradiderit. Plurima de natura persecutionis & officio Pastorum

rum in ea vel sustinenda, vel fugienda, magna cum industria explicata hic invenient lectores.

Parte quinta ad alias Censoris observationes, & exempla ex historia sacra de Moyse, Elia, aliisque ex Vet. Test. tum de Josepho, ipsoque Christo & Apostolis, denique etiam de Patribus & Doctoribus quibusdam, ita respondetur, ut ostensa disparitate casuum, argumentationes Censoris ad fugam Pastorum condemnandam elidantur.

Parte sexta examen instituit Autor omnium, quæ Censor ad dictum Christi Matth. X. de fuga ex una civitate in aliam commentatus est: suam vero sententiam operose & evidenter proponit tueturque, ut Pastorum fugam licitam fuisse evincat. Quæ enim Christus Apostolis majoribus præsidiis instructis permisit, nulla ratione Pastoribus longe infirmioribus denegari posse contendit. *Calvini* etiam opinionem pro se interpretatur non minus, ac *Musculi* & *Corn. a Lapide*. Ad ea vero quæ ex *Wolzogenio* adducta sunt, eadem notanda esse dicit, quæ ad *Grotium*; hujus enim exscriptorem esse Socinianum istum. Tandem contradictionibus & paralogismis Adversarii id effici dicit, ut nullo tempore ac casu fuga permittatur. Transit inde ad examen dicti *Joh. X.* & imputationem enthusiasmi a se amolitur, eoque minime opus esse dicit in cognoscenda voluntate divina, quo casu fugere liceat. Sequitur ampla de characteribus mercenarii dissertatio, & concluditur, ex collatione utriusque dicti *Matth. X. & Joh. X.* statuendum esse, quod certæ sint causæ & conditiones, quæ fugam licitam aut illicitam faciant, ita ut nulla in divinis illis effatis contradictio admitti debeat.

Igitur *Parte septima* has ipsas conditiones sive circumstantias, quas in Apologia octo capitibus consideraverat, denuo stabilit, & refutatis quæ Censor opposuit, pluribus ostendit, distinctionem inter persecutionem contra personam Pastorum, & contra Cœtum, multis illusionibus subjectam esse, nullumque in hac quæstione usum habere. Irridet quæ de permissa senibus infirmis fuga concesserat Adversarius, & vana esse dicit, nisi jure divino fuga permissa sit; multoque probabilius dici posse, senes & infirmos quod restat vitæ in discrimen mittere debere, quam juvenes & validos, qui ad meliora tempora reservare se possint. Sic etiam ad præsup-

posita Censoris reliqua habet, quæ regerat, ostensurus eum nec facti notitiam accuratam habuisse, nec casus, ut revera erant, proposuisse, neque jus & censuram justo & debito modo applicasse. In epilogo de reditu Pastorum vota potius concipit aut ominatur, quam decernit, & divinam vocationem ex temporum & rerum facie, & conscientiæ dictamine æstimari debere monet. Confundi non vult quæstiones de fuga & de reditu: juste enim fugere potuisse, qui reditum injuste omitterent. Distinguendum esse præteritum & præsens tempus. Fugam Pastorum non pro desertione, sed pro suspensione, interruptione & dilatione ministerii haberi posse. Ex casibus particularibus particulares etiam decisiones nasci. Ita non omnes, qui fugerint, a se defendi; sed qui causas legitimas, suo judicio atque conscientia invincibiles, ad fugiendum habuerint. Sicut enim doceri non debeat, omni tempore aut occasione fugam licitam esse; ita nec docendum esse, nunquam aut nulla occasione esse licitam. Utramque igitur sententiam veram, & de ea consensum esse inter se & adversarium. Casus nimirum dari, quibus fugere liceat; dari quibus non liceat; id modo quæri qui sint illi casus, qui licitam aut illicitam faciant fugam. Ipse vero minime dubitat, statum in quo Pastores sexcenti versati sunt, ut vel ad mortem, vel pœnas morte pejores rapi se paterentur, aut, ut jussi erant, regno excederent, talem fuisse, in quo posterius facere, id est, fugere, & sese servare, fas & licitum fuerit; quanquam condemnare nolit eos, qui manserint & prius elegerint. Summam disputationis hanc repetit: (1) an permissum sit aliquo casu fugere? (2) An permissio hæc sit juris divini? (3) In quibus casibus liceat fugere? (4) An his casibus, in quibus Galli constituti erant, fugere licuerit. Horum 1. 2. & 4. affirmat Apologista; tertium distincte explicat, subjuncta tandem excusatione quadam, quod acrius responderit, & quantum in se est, finem litis aut facit aut optat.

סֵפֶר מִנחַת יעקֹב *SEPHER MINCHATH IAAKOBH.* i. e.

Liber (inscriptus) *OBLATIO JACOBI*, sive commentarius in *Torath Chattath* R. Mosis Iserles; authore R. *JACOBO* Josephi filio, Judice.

Pragæ, a. 449, i. e. Christi 1689, in fol. An-

Annus agitur supra centesimum decimus septimus, quod R. *MOSES* איסרלש *ISERLES*, Synagogæ Cracoviensis antistes, ad plures abiit. Innotuit is literato orbi tergemino cumprimis opere, quorum uni שלחן ערוך *Schulchán Aruch*, alteri תורת העולה *Toráth Haolá*, ultimo תורת חטאת *Toráth Chattáth* nomen fecit.

De prioribus duobus non est, quod multa in medium afferamus. Liber autem postremo loco memoratus, ac metaphorico titulo TORATH CHATTATH, (*Legem sacrificii pro peccato* notante) exornatus, Juridicus est, agitque de *re* Judæorum *cibaria*. Is, si verba spectes, succincte, si res, fuse satis docet, quicquid circa *edenda* & *bibenda* miserrimæ genti, tot observatiunculis sibimet ipsi gravissimæ, sive licitum, sive vetitum habetur, idque juxta modernorum Judæorum Europæorum consuetudines potius, quam antiqua & sæpiuscule antiquata Talmudistarum decreta.

Prodiit hic liber *Cracoviæ* annis æræ contractioris Judaicæ 330. 337. 351. (h. e. annis Christi 1570. 1577. 1591.) *in quarto*; & cum R. *Petachjæ* additionibus *Hanoviæ* anno 388, Christi 1628. *in octavo*. Latet Pragæ *MSCtus* in eum *commentarius* vastissimus, tribus voluminibus constans, ab authore R. *Jom Tobh Lipmanno* תורת אשם *Torath Ascham* inscriptus, nobis ex R. *Schabbethai Strimeri* Sepher Siphté Jeschenim titulotenus notus. Dum vero hic cum blattis tineisque conflictatur, ac mole forte sua typographos a sumptibus faciendis absterret, eopse loco ipse R. Moses Iserles in lucem iterum protruditur, stipatus scholiis satis perspicuis *R. Jacobi Josephi F. Jacobi N.* Judicis, (*Bambergensis* nempe, uti ex *Responso* primo patet,) qui & voluminis hujus *priori* parti, (*Torath Chattath* cum scholiis complexæ,) nomen MINCHATH JAAKOBH, *Oblationis Jacobi*, omnium optime convenire judicavit.

Excipit hanc pars *altera*; verius *mantissa* vel *supplementum* dicenda, tituloque תורת שלמים *Torath Schelamim*, (Legis sacrificiorum completoriorum,) insignita. Videas hic consuetudines bene multas circa fluxum mulierum menstruum, ex alio *Mosis Iserles* opere, *Schulchan Aruch* dicto, transscriptas; itemque varia circa cibos dubia, maximam partem ex R. *Schabbethai Ben R. Meir* Siphté Cohén deprompta. Utrisque scholiis suis non temnendam

lucem fœneratus est *Jacobus* noster, qui &, superpondii loco, *octodecim* adjecit de diversis Juris Judaici materiis *Responsa*, quæ ad magni nominis Rabbinorum quæsita reposuit.

JOHANNIS DEKENI E SOCIETATE JESU Observationes Poeticæ exemplis illustratæ. Editio altera auctior & emendatior.

Antvverpiæ, apud Michaelem Cnobbarum, A. 1688. in 8.

Qui in re poetica eximii quid elaborare discupit, is non nativa tantum ad poetandum propensione, sed lectione quoque optimorum Poetarum, Maronis puta, Horatii, Nasonis, Catulli, Tibulli, Propertii, aliorumque id genus, instructus sit oportet. Habet enim simile quid Poesis cum re pictoria, statuaria & architectonica. Ad harum vero peritiam non trivialem acquirendam necesse est in laudatissimorum pictorum, statuariorum atque architectorum operibus observari tum dispositiones concinnas, tum apta personarum lineamenta, ut ad exemplaria videlicet proposita imagines pulcherrimæ, vivæ pene statuæ, & ædificia plane Dædala efformari ab hujusmodi artium sectatoribus queant. Quod autem rem poeticam attinet, prudentia quadam opus est in annotandis illis, quæ in optimorum Poetarum carminibus lectitantur. (Neque enim sufficiunt solæ phrases poeticæ ex illis collectæ seu Loci, ut vocant, communes.) Qua cum plerique adolescentes ad Poetas legendos ablegati destituantur, clarissimus atque in lectione optimorum Poetarum per septuaginta annos versatus Auctor accendere illis facem in his observationibus poeticis voluit. Divisit autem eas in quatuor partes. Prima agit de Amplificatione poetica, quæ varia complectitur capita, eaque ex loco inventionis & aliunde petita. Caput I exhibet descensum ad singularia, adeoque & distributionem generis in species, speciei item in individua & totius in partes; II Enumerationem antecedentium, causarum & consequentium seu effectuum; III Descriptionem temporum, locorum, rerum, personarum; IV Egressionem longiorem & breviorem; V Epithetum, & quæ ejus vices subeant; VI Adjuncta seu rem circumstantia; VII Collationes & comparationes; VIII Inductiones; IX Synonymorum

morum congeriem. X Periphrases; XI Mutationem rerum; XII Narrationem & expositionem; XIII Invocationes Deorum ac Dearum; XIV Sermocinationes seu orationes longiores ac breves; XV Prædictiones; XVI Figuras, præsertim sententiarum; XVII Fictiones poeticas; XVIII Carminum variorum artificium, e. g. epithalamii, genethliaci, panegyrici, epinicii, dirarum seu imprecationum, votorum, propemptici, soteriorum, epicedii & eclogarum. Pars II tractat de iis, quæ affectus movent, ut sunt, amor, desiderium, odium, commiseratio, gaudium, dolor & tristitia, invidia, ira, audacia, timor, pudor, spes & desperatio; quibus annectuntur omina bona & mala. Pars III continet ea, quæ delectabile & amœnum poema reddunt, ut sunt, acumina, allusiones, sensibus grata, errores, inscriptiones, imitationes concinnæ, numeri seu pedes metrici elegantes & cum natura convenientes. Pars IV complectitur ornamenta poematis, ut sunt figuræ poeticæ, tropi, formulæ & particulæ poeticæ, (quarum index statim quoad titulos & materias subnectitur) modi loquendi singulares, sententiæ, & ritus antiquorum, Romanorum imprimis, de quibus Autor in fine libri Joh. Kirchmannum de funeribus Romanorum, & Joh. Rosinum de antiquitatibus Romanorum cum additamento Dempsteri jubet consulere. Additus est libro Index specialis partium, capitum & paragraphorum. Quodsi judicii quid nobis de hoc libro sit exponendum, non dubitemus eum libris aliis de re poetica scriptis non æquare tantum, sed & nonnullis anteferre, præsertim cum non alia ubique exhibeat exempla, quam ex optimis Latinorum poetis, Virgilio inprimis atque Ovidio, depromta. Sed liber seipsum legentibus & intelligentibus sat approbabit.

EMANUELIS KOENIG PHILOS. ET MED. D. Basil. Regnum Vegetabile &c.

Basileæ, apud Eman. & Joh. Georg. König, 1688, in 4.

Quod ante novem hos annos publici jam juris celeberrimus Auctor fecerat, *Regnum Vegetabile*, distractis dudum exemplaribus, denuo superiore anno edidit, sed altero tanto auctius, ac Remediorum e triplici Regno Selectu juxta normam Pharmaciæ Ludovicia-

dovicianæ, aliaque Appendice locupletatum. Itaque non ingratum fore Lectori Benevolo existimavimus, si brevissima elegantissimi & utilissimi hujus operis recensio hoc loco institueretur. Continentur autem integro libro 53 capita, quorum prioribus tribus de nomine, definitione & divisione agitur; mox IVto anima vegetans in spiritibus volatilibus maxime subtilibus, mobilibus, & expandi semper nitentibus fundata, cum facultatibus suis, nutrice, auctrice & generatrice, enucleatur, ita tamen ut hæ ad particularum & pororum varias modificationes, ratione figuræ, situs, magnitudinis, motus &c. referantur. Dum vero cap. Vto nutritio vegetabilium exponitur, contra Helmontium, Boyle, Borellum &c. negatur, aquam solam pro nutrimento eorum inservire posse; quin potius salinum & nitroso-volatilem esse liquorem illum balsamicum, qui nutriat, ac aeris in isthoc negotio elasticæ vi tribuendum esse plurimum, pluribus asseritur. Augmentationem & durationem plantarum contingere pro contenta in illis principii nitro-salini vel copia vel paupertate, cap. VI. probatur, & hinc VII. ætates illarum, quo scilicet anni tempore singulæ germinent, floreant, fructus ferant, durent, in crassitiem mirandam excrescant &c. colligendas esse Cl. Auctor arbitratur. Cap. VIII. morbos vegetabilium, comparatione cum morbis animalium instituta, simulque quorundam curam explanat. Sic v. g. steriles arbores scarificatione reddi fertiles: vulnera plantarum emplastris curari, ut emphyteutico Laurenbergii &c. A morbis autem vegetabilia præservari posse per sedulam culturam, cap. IX. tradit; quo refert transplantationem, resectionem, tonsuram, irrigationem, locum seu solum, & tandem aerem. Hinc cap. X. & XI. seminis naturam pervestigat, non solum qua ratione in novam se explicet plantam, sed & quibus in specie partibus constet, involucris nimirum variis, & ipso corpore, resuscitationem plantarum ab aliis assertam simul quoque memorans. Mox cap. XII. propagandi modos per inoculationem & insitionem, eorumque rationes tradit, Kircherum simul allegans, qui fructus non tantum alimentarios, sed simul medicinales, v. g. proprietate laxandi, vi somnifera imbutos producere doceat, nec non Tonge Anglum, qui sanguinei coloris pyra insitione surculorum pyri in morum enascentia memoret. His cap. XIII. spontepro-

te prodeuntium exortum, & qua ratione una planta in aliam, v. g. sisymbrium in mentham, hordeum in avenam &c. degeneret, exponit. Quemadmodum vero hactenus tradita ad animam vegetantem, ejusdemque facultates & operationes spectare arbitratur: ita nunc in sequentibus alteram totius essentialis partem, corpus nimirum, perquisiturus, illud cap. XIV anatomice & chymice considerat. Scilicet organicum esse corpus plantarum, variaque in illo, sicut in corpore humano peragi, ut v. g. circulationem succi nutritii, velut sanguinis in homine, celeberrimi Malpighii experientia potissimum comprobat. Igne autem recluſum corpus in spiritus volatiles, sulphur, sal, aquam & terram reduci, fusius declarat. Cæterum tribus insequentibus capitibus XV, XVI, & XVII divisionem corporis plantarum proponit, partesque tum similares, ut fibras, nervos, venas, carnem, medullam, lignum & corticem; tum dissimilares, ut radicem, caudicem, ramos, folia, flores & fructus, quidve circa singula notatu dignū examinat, subjiciendo statim c. XVIII plantarum partes, quas excrementitias vocant, nec tam partes, quam partium vitia notantur, v. g. in robore gallæ, in cynosbato spongiolæ &c. Quemadmodum vero cap. XIX species vegetabilium seu plantarum commodissime dispesci putat in herbas & arbores: ita cap. XX ex innumerabili fere copia, notissimas & usitatissimas plantas, earumq; nomina generaliora quasi in horto duodecim pulvinis instructo, ob oculos ponit. Simul autem Morisonii methodum, qua a seminum forma, ceu potissima herbæ parte, character proprius earum ac naturalis deducendus, in totum non valere asserit. Porro cap. XXI de horti continuo virentis adornatione ex Laurembergio potissimum & Hiebneri Horticultura breviter tradit, annectens statim cap. XXII modos colligendi, exsiccandi, & conservandi plantas, ita ut pro herbario vivo inservire queant & in usum Medicum rite vocari: in quo negotio ad astrorum constellationem respiciendum quoque esse, cum aliis arbitratur. Cum vero collectæ studio plantæ non adhiberi facile soleant crudæ, præparationem illarum variam in aquas destillatas, spiritus, tincturas, sirupos, extracta, elixiria, olea, salia & pulveres, cap. XXIII subdit. Mox quinque aliis capitibus, XXIV ad XXVIII usque, sapores pervestigat, partim simplices, ut acrem, acidum, pinguem, salsum,

auſterum, dulcem, amarum, inſipidum; partim compoſitos, ut acido-dulcem, v. g. in tamarindis; dulc-acrem, v. g. in aromaticis plerisque; acido-ſalſum, ut in ſalibus eſſentialibus. Singulorum naturam, modum efficiendi & vim pluribus deducit, reſpiciendo plerumque ad particularum variam diſpoſitionem. Sic, ut vel unicum exempli loco huc trahamus, acidum deſcribit, cujus particulæ ſint tetrahedricæ, (ſcilicet cuſpide tereti & acuta, & dein corpore inſtar cunei majorem in molem acuto conſtantes) adeo, ut quovis modo applicatæ ſenſorio, hoc pungant, & comprimendo nonnihil conſtringant, ac propterea foveas & inciſiones ampliores, quam quodvis aliud ſapidum in ipſo relinquant. A ſaporibus ad odores procedit, eosque cap. XXIX & XXX tam in genere, quam in ſpecie fragrantium & ſuaveolentium nomine declarat. In ſequentibus vero 3 capitibus, XXXI ſcilicet, XXXII & XXXIII, colores plantarum evolvit, diviſionem in veros & apparentes cum Regio explodens; aliam vero in extremos, album & nigrum, & intermedios, ut viridem, flavum, cæruleum, rubeum, quos ordine explicat, adducens. Quibus miſſis figuram cap. XXXIV quoque intuetur, ex qua vel ſola plantarum naturam, & cui in corpore humano parti inſerviant, innoteſcere poſſe, Theophraſtus tradidiſſe fertur. Verum cum illa, quam dicunt, ſignaturâ ſemper quicquam certi comprehendi non valeat, ideoque illam Helmontius ludibrio habeat, media incedendum via clariſſ. Auctor arbitratur, ita ut non in univerſum omnibus, ſed quibusdam ſaltem, v. g. radici ſatyrionis ob figuram ſuam teſticulos confortandi vis, pulmonariæ quercinæ pulmonibus opitulandi virtus &c. aſſignetur. Tandem ad qualitates tactiles cap. XXXV progreditur, adeoque denſitatem, raritatem, duritiem, mollitiem, &c. cum ſuperficie hirſuta, piloſa, angulata, laciniata expendit, annexo hinc cap. XXXVI modo cognoſcendi vires vegetabilium. Cum vero hæc vel nutriant, vel alterent, vel venenum exhibeant, idcirco ſingula ſeparatim pertractaturus, primo cap. XXXVII ad conſiderationem eſculentorum & potulentorum e vegetabilibus deſcendit, mox cap. XXXVIII medicamenta, eorumque operandi modum in genere explanat, exiſtimans non in qualitate ulla abſoluta, ſed in corpuſculis minimis virtutem plantarum eſſe poſitam, quarum diverſitas a diverſa ſucci nutritii percolatione fiat. Cum vero

vero juxta veterum doctrinam qualitates primæ, pro varia ſui miſtione, ſecundas pariant, & pro diverſo effectu varia nomina ſortiantur, quatuor capitibus illorum mentionem injicit. Sic cap. XXXIX anodyna, maturantia, attenuantia, abſtergentia, diſcutientia, digeſtiva, veſicantia &c. tanquam a caliditate emergentia memorantur; ſicut cap. XL a frigiditate incraſſantia, repellentia, aſtringentia, narcotica; cap. XLI ab humiditate emollientia, laxantia, attrahentia, & cap. XLII a ſiccitate ſarcotica, conglutinantia, epulotica, vulneraria. Quemadmodum vero a primis & ſecundis qualitatibus tertiæ emanant: ita illas pariter enumeratas cap. XLIII videre licet, ſcilicet ſemen & lac augentia & imminuentia, diaphoretica, diuretica, vermes necantia. Cap. XLIV qualitates plantarum occultæ dictæ evolvuntur, quarum tamen vim omnem in accidentibus illis conjunctive ſumptis, ſitu ſcilicet, figura, magnitudine, motu, quiete, a quibus corpora modificantur, diverſasque ſortiuntur qualitates, conſiſtere clariſſ. Auctori videtur. Pergit inde cap. XLV ad purgantia & vomitoria, & utrobique exceſſum & defectum improbat, modo agendi ſimul explicato. Cap. XLVI apophlegmatiſantia, errhina & ſternutatoria exponit, ſicut cap. XLVII de vegetabilibus alexipharmacis agit, quæ cum clariſſ. Wedelio triplicis generis ſtatuit. Cap. XLVIII remedia ſplanchnica ſeu appropriata, ut cephalica, ophthalmica, otica, pneumonica &c. explanat, quorum vim in dubium vocatam ſub certa tamen limitatione aſſerit. Cap. XLIX in magnetiſmum plantarum ſeu ſympathiam & antipathiam inquirit, ac cap. L transplantationem morborum in certas arbores aut herbas ita rimatur, ut modos ejusdem varios, ſcilicet inſeminationem, ut vocat, implantationem, impoſitionem, ineſcationem &c. ſimul memoret, & exemplis declaret. Cap. LI venena tangit vegetabilia, quorum antidota tam acida, ut acetum & ſuccos acidos, quam urinoſa nominat, non excluſis tamen vino & aqua fontana, ſed hac largius ſumpta. Caput LII de remediis contra veneficia & incantationes inſcribitur; varios tamen præterea effectus magiæ naturalis recenſet. Tandem cap. LIII de plantis neutris agitur, illis nimirum οὐδετέροις, quæ nec nutriunt, nec alterant, nec necant, niſi immoderate aſſumantur; quo fruſtulum li-

gni, nucleos prunorum, ceraſorum, lapides cornorum &c. relatos invenire licet. Atque ſic brevi obtutu & quaſi per tranſennam modo inſpeximus hoc Regnum Vegetabile, quod magno rerum hinc inde inſertarum pollet apparatu.

Cæterum Pharmacia Ludoviciana moderno ſeculo applicanda, cum ſelectioribus quibusdam, & facile parabilibus medicamentis, ut & obſervationibus aucta, hic annexa conſpicitur. Cumque is liber, ut olim editus ab Auctore ſuo, tribus tantummodo diſſertationibus, & parentheſibus attentionem Lectoris hinc inde nimium morantibus, alias conſtet, in ſectiones nunc, articulos ac paragraphos diſtributus traditur. Sic Sectiones omnino novem continet, quarum I. purgantia quinque articulis includit. Art. 1. agit de purgantibus vegetabilibus, 2. de laxantibus, 3. de purgantibus externis, 4. de vomitoriis vegetabilibus, & animalibus, 5. de catarticis mineralibus. Singuli articuli ſuos ſub ſe paragraphos complectuntur. Sect. II. diaphoretica, & quidem artic. 1. vegetabilia, 2. animalia, 3. mineralia exponuntur. Sectionis III contextus conſtat ex diureticis, lithontripticis, aliisque aperientibus ac detergentibus; hinc articulus 1. quæ ex regno vegetabili, 2. quæ ex animali, & 3. quæ ex minerali depromenda oſtendit. Supervacaneum autem foret, ſi reliquæ materiæ pari ratione in ſectiones, articulos atque paragraphos digeſtæ, nunc quoque recenſerentur. Ipſa enim Ludovici Pharmacia manibus fere omnium teritur, ut quid in illa contineatur, latere queat neminem. Hoc tamen addidiſſe ſufficiat, quod ſtudio Auctoris clariſſ. haud parum illuſtrata lectionem omnino mereatur. Atque eandem laudem referunt quoque excuſa ſimul annotata in librum celeberrimi Wedelii, quem de compoſitione medicamentorum extemporanea inſcriptum ante decennium, & quod excurrit, in lucem emiſit. Cachinno autem digni videremur, ſi illa ſcholia in ſcholiorum compendia huc transferre ſuſtineremus. Quin ad perluſtrationem ipſius ſcripti (haud pœnitebit operæ) lectorem, imprimis medicinæ ſtudioſum, remittimus.

DELLA BIBLIOTECA VOLANTE DI GIO: Cinelli Calvoli, Scanzia ſeſta.

id eſt: Biblio-

Bibliothecæ Volantis Johannis Cinellii Calvuli, Patricii Florentini, Academici Gelati & Diſſonantis, Series ſexta.

Romæ, impenſis Franciſci de Lazaris, 1689, in 8.

JOHANNEM CINELLIUM, multis abhinc annis, velob editam Bibliothecam Volantem, *docta per ora virûm volare*, ſuperiori menſe, cum *Vitam D. Hieronymi* abs eodem conſcriptam, ad Eruditorum Acta referremus, p. 249 diximus. Nec immerito; cum in Diariis Eruditorum, *Pariſienſi*, *Parmenſi*, *Roterodamenſi* aliisque, orbi literario univerſo commendatus fuerit. Edidit is hoc demum anno novam eamque *ſextam*, ac (quantum ex præfatione Seriei tertiæ colligere licuit) ultimam *Repoſitorii* primi *Seriem*, quæ nuper admodum celeberrimi Magliabechii beneficio ad nos pervenit. Hinc anſam arripere, ac de optimo doctiſſimi Authoris inſtituto diſſerere quædam, non erit dividiæ.

Iniquum indignumque is ratus eſt, memoriam opuſculorum mole exiguorum, cum judicio tamen, terſoque ac eleganti ſtylo ſcriptorum, incuria illorum intercidere, qui hactenus Bibliothecarum univerſalium catalogos ſcripto conſignarunt. Quicquid igitur abhinc peccatum fuit, id omne peculiari opere corrigere quadantenus ac reſarcire aggreſſus eſt. Opus illud, quod *Bibliothecam volantem* inſcripſit, diſpeſcitur in *Repoſitoria*, hæcque in *Series*, quarum quævis ordine alphabetico *Orationes*, *Epiſtolas*, *Diſputationes*, *Apologias*, *Poematia* & id genus alia, ſex ad ſummum plagulis conſtantia, cujuscunque ſint idiomatis aut argumenti, una cum loco, anno & forma impreſſionis, recenſet. In *Serie* hac *ſexta*, (quæ ſeptem omnino plagulis abſolvitur,) *opuſcula* videas trecenta, a ducentis viginti duobus *authoribus* exarata. Ex illis pauca ſpecimiſ nis loco adduxiſſe juvat:

Luem Veneream non eſſe morbum novum; Oratio, habita in Archi- pag. 26
lyceo Patavino d. 5 Nov. 1687. a Carolo Patino, *Equite D. Marci, D. Med. Pariſ. Primario Pract. extraord. Profeſſore. Patavii 1687. ex Typ. Seminarii in 4.*

Regola certiſſima e ſicura per ritrovare i Semplici exotici più dif- pag. 102.
ficili a raccoglierſi, ne' luoghi più naſcoſi e per le montagne più aſpre, nella

quale si insegna il vero modo di scavarli e di conservarli con la virtù e temperamento proprio per adoprarli a tempo a' malori; Opera del Siculo Mascherato, *Botanico del gran Re del Magor, primo Satrapo dello stesso, e Soprintendente generale del suo giardino e delle materie medicinali. In Palermo per Pollocronio Malatesta 1682. in 4.*

pag. 50. *Osservazioni intorno a' pellicelli del corpo umano, fatte dal* D. Gio. Cosimo Bonomo *e da lui con altre osservazioni scritte in una lettera. In Firenze 1687, in 4.*

pag. 36. *Oratio parentalis ad cenotaphium Illustr. & Excell. D. D. Helenæ Lucretiæ Corneliæ Piscopiæ, Patritiæ Venetæ, Philos. Laureatæ a P. D.* Francisco Caro *Cler. R. Congreg. e Somascha elucubrata; jussu sacri Collegii DD. Philos. & Med. ab Illustr. D. Campolongo Campilongio coram eodem habita in templo S. Justinæ PP. Casinens. Patavii, 1684, d. Julii 28. Typ. P. M. Frambotti, in Folio.*

pag. 24. *Le Machine artificiose di* Bertolino Ribelli da Braga, *nella quale s' insegna alla milizia il vero modo di travagliar con moto continuato il nimico, con molte sottili invenzioni per scagliar da lontano sassi, lanciar frecce ed altri arme offensive, per far furtivamente buon colpo, e nasconder l' ordigno col quale s' auventano per inquietarlo nel proprio allogiamento e quartiere. In Borgheria per Nearco Malingegni 1684, in 4.*

Neque vero solos titulos libellorum exscribit Cinellius, sed utplurimum elogia authoris addit, aliaque non indigna memoratu memoriæ prodit. Refert e. l. *Andream Peschiullium* poetam Italum hodienum superstitem, ipso *nonagesimo* ætatis anno versus scribere, sed adversissima fortuna uti. Tempore Urbani VIII in Agro Romano captum fuisse animal, quod *Salamandram* esse conjecerint Philosophorum ac Medicorum non pauci: In *Collegio* igitur *Sapientiæ* dicato animal illud igni satis grandi injectum, tantum humoris emisisse, ut ignem plane extinxerit ac vivum rogo excesserit; mox tamen alii igni impositum exspirasse. Vitam *Petri Lasenæ* a J. J. Buccardo conscriptam, ac nobis nuper p. 251 memoratam, bis Romæ impressam ait, annis nempe 1637 & 1666. *Paganinum Gaudentium* hoc epitaphium sibimetipsi scripsisse:

Rhætia me genuit, docuitque Italia, Roma
Deti-

Detinuit, nunc audit Hetruria cuncta docentem.

Sed cum hoc hæredibus ambitiosum nimis videretur, pro *cuncta*, in tumba sepulchrali Pisana, *culta* repositum fuisse narrat.

Pseudonymis non unis vera nomina restituit Noster, uti videre est *p. 32. l. 22. pag. 43. l. antepen. pag. 47. l. antepen. pag. 74. l. 22.* Felicissimum est anagramma *P. Finardi* Monachi Augustiniani a Cinellio obiter commemoratum:

ANTONIUS MAGLIABECHIUS.
IS UNUS BIBLIOTHECA MAGNA.

Sed hæc de libello hoc lectu jucundissimo sufficiant. Dedicatus est *Prospero Mandosio* Nobili Romano ac S. Stephani Equiti, a quo (post quinque Centurias Bibliothecæ Romanæ jamjam impressas) prelo parantur *Bibliothecæ Romanæ pars secunda, Vitæ celebriorum Academicorum Humoristarum, Bibliotheca Equestris, Tractatus de Familiis Romanis.* Quæ universa æque avide expectamus, ac Cinellii *Scriptores Florentinos* toties promissos.

ACTII SYNCERI SANNAZARII OPERA LATINA OMNIA & integra. Accedunt Notæ ad Eclogas, Elegias & Epigrammata.

Amstælodami, apud Henricum Wetstenium, 1689, in 12.

Jacobi a S. Nazario, seu quod nomen sibimet postea adscivit, *Actii Synceri Sannazarii*, Neapolitani quondam & Equestris quidem ordinis Poetæ excellentissimi, Opera multoties licet typis exscripta, disparere tamen in officinis librariis ab aliquo tempore cœperunt. Itaque bene de re litteraria meritus censeri debet Vir, quisquis est, (nomen enim suum studio profiteri noluit) doctissimus, qui novam hanc editionem adornavit, & ita quidem adornavit, ut Notis etiam suis quædam Sannazarii poemata, ut intelligi ab omnibus possent, illustraverit, perquam eruditis iis, & quas perlegisse neminem, ut arbitramur, pœnitebit. Quin & præmissa editioni huic elegans cernitur Præfatio, qua de Poeseos Latinæ fatis erudite differitur, ac inter primos bonarum litterarum restauratores, post Franciscum Petrarcham & Johannem Jovianum Pontanum, Sannazarius noster merito laudatur. Præmittuntur etiam Epigrammata in Sannazarium, a doctissimis poetis diversis temporibus condita: sed ut aliorum quoque litteratorum de eo testimonia conquirerentur, opus non esse

Editor

Editor cenſuit, quod paſſim illa proſtarent, nec limatiſſima ejus carmina ulla hedera indigerent. Et verum utique eſt, magno conſenſu inter feliciſſimorum Poetarum principes Sannazarium publicis quamplurimorum elogiis cenſeri; nec diſſimulandum tamen, eundem nonnullorum ſat acrem reprehenſionem incurriſſe, quod in tribus *de Partu Virginis* libris, quibus componendis ſummum ſtudium omnemque vim ingenii annis viginti impenderat, profanius quam Chriſtianum decet, res ſacras tractaverit, gentilesque fabulas ſanctiſſimis religionis noſtræ myſteriis irreverenter miſcuerit. Sed de his clariſſimum *Bailletum* conſuli malumus, qui in *Judiciis doctorum virorum de præcipuis Auctorum ſcriptis*, Tomi IV Parte III pag. 135. ſeqq. ſtudioſe undiquaque collegit, quæ vel ad laudem, vel ad vituperium ac cenſuram Poetæ noſtri, litteris a graviſſimis Viris conſignata pertinent.

TRIUM FRATRUM AMALTHEORUM, HIERONYMI, Johannis Baptiſtæ, Cornelii, Carmina.

Amſtælodami, apud H. Wetſtenium, 1689, in 12.

EDita hæc doctiſſimorum Fratrum, qui in Italia ſeculo ſuperiore floruerunt, Carmina Venetiis A. 1627 fuere, *Hieronymo Aleandro* curante. Novam vero hanc nitidiſſimamque editionem *Johanni Georgio Grævio*, viro celeberrimo, debemus. Hic enim, cum tantam in poematibus illis venuſtatem, leporem, cultum, Latinique ſermonis ſplendorem deprehendiſſet, ut digna reputaret quæ ab omnibus legerentur, ac noſſet tamen, in pauciſſimorum ea verſari manibus; non ſolum auctor *Wetſtenio*, viro integerrimo & harum litterarum minime experti fuit, ut una cum Sannazarii operibus, hæc etiam *Amaltheorum* carmina typis denuo excudenda committeret; ſed & tum doctorum virorum de Fratribus hiſce teſtimonia, tum Præfationem terſiſſimam libello præmiſit. Inter carmina vero hæc, præcipuam laudem, Grævii exactiſſimo judicio, ea ſibi vindicant, quæ *Hieronymum*, fratrum natu maximum, auctorem habent, quem *M. Antonius Muretus* etiam, in Epiſtola ad Dionyſium Lambinum, omnium qui ea ætate vixerunt Italorum Poetam præſtantiſſimum dixit: proximam, quæ a *Johanne Baptiſta*, qui ætate etiam Hieronymo proximus fuit, profecta ſunt; minimam, nec nullam tamen, ea quæ *Cornelius* fratrum minimus reliquit. Quin vero vel ſola tanti viri (*Grævium* innuo) auctoritas ad deguſtandas lautitias, quæ libello hoc proponuntur, omnes talium cupidos invitatura ſit, nulli dubitamus.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Julii Anno M. DC LXXXIX.

FRID. HOFFMANNI, FILII, D. MEDICI ELECT. Brandenburgici, Exercitatio Acroamatica de acidi & viſcidi proſtabiliendis omnium morborum cauſis, & alkali fluidi pro eisdem debellandis inſufficientia.

Francof. ad Moen. ſumptibus Chriſt. Genſchii, 1689, in 8.

Conſtat plagulis 5.

POſtquam Medici Peripateticorum qualitates in phænomenorum explicatione inſufficientes deprehenderunt, Chymia & Mechanica, tanquam ſolidiora fundamenta, licet non eadem ab omnibus methodo, adhiberi cœperunt. Non ignobilis initio videbatur doctrina, quam inprimis *Tachenius* & *Svvalve* de acido & alcali eum in finem profitebantur; ſed tertium jam vertitur luſtrum, ex quo cum a celeberrimi *Bohnii* noſtri, tum Illuſtris *Boylei* arietibus ita concuſſa eſt, ut pauciores hactenus propugnatores obtinuerit. Verum ab eadem originem ſuam trahere videtur, variata licet aliquantum, hypotheſis, quæ *Bontekoe* præſertim & *Blanckardi*, celebrium ſatis in foro medico nominum, auſpiciis augmenta hactenus ſumſit. Nimirum omnium morborum cauſam acido & viſcido adſcribunt, curationem ab alkali fluido exſpectant. Etenim œconomiæ noſtræ integritatem non tantum in congrua partium ſolidarum corporis conformatione, & convenienti fluidarum mixtura & motu, ſed imprimis in utrarumque aptitudine & harmonia quæſiverunt. Hanc vero deſtrui aſſerunt, ſi humores fiant craſſiores & viſcidiores, adeoque canaliculos partium tranſire nequeant, & obſtructiones aliaque mala producant; & contra unice conſervari exiſtimant, aut amiſſam reſtitui ab illis, quæ incidendo, attenuandove illorum fluiditatem procurant, adeoque ſola ad obſtructiones

reſerandas, & evacuationes juvandas conveniunt. Quare cum acida ſuccos noſtri corporis inſpiſſent, alkalia eosdem fluidos reddant, illa ex alimentorum pariter & medicamentorum numero proſcribunt, hæc vero, inprimis ſalia volatilia, potum infuſi theæ &c. unice commendant, & cuncta medicamenta purgantia, frigida dicta, &c. item venæſectionem, cucurbitulas &c. tanquam inutilia & noxia, cane pejus & angue fugiunt. Itaque ne in Scyllam incidamus evitaturi Charybdim, novorum ejusmodi principiorum pondus & robur curatius examinari oportuit. Suſcepit hoc in ſe laboris Frid. Hoffmannus, celeberrimi illius Hallenſium Medici, νῦν ἐν ἁγίοις, filius paternis veſtigiis preſſe inſiſtens, & recenſiti (cap. 1.) dogmatis (cujus auctores ſilentio præterire modeſte voluit) inſufficientiam erudito hoc ſcripto probare annixus eſt. Equidem tantum abeſt, ut ab acido multos morbos in corpore humano gigni, atque ſecretiones & excretiones naturales impediri diffiteatur; ut potius cum a natura bilem (quam alkali eſſe, adeoq; cum aqua forti efferveſcere, & ſyrupũ violarum viridem reddere affirmat) tanquam ſuccum laudabilem ad acidi correctionẽ concedi, tum Medicum eundem in finem alkalicis medicamentis vix poſſe carere (cap. 2.) ambabꝰ largiatur manibus. Siquidem nec infuſi theæ (quam ſalem medium, naturæ noſtræ non inimicum, poſſidere probat) moderatum uſum diſſuadet, (cap. 3.) effectum tamen potiorem aquæ calidæ, quod viſciditates corrigere, & ſalia hoſtilia evacuare apta ſit, aſſignans. Similiter enim cum aliis vegetabilibus, e. gr. cum rad. aſari, & ſem. fœnicul. in ophthalmia inveterata; cum herbis bezoardicis in febribus Hungarica & malignis aliis, propinatam eandem inſigniter profuiſſe aſſeverat. Nihilo tamen ſecius, ut, quod titulus promiſit, acidi & viſcidi in morborum ætiologia inſufficientiam demonſtret, alkalium medicamentorum dominatum deſtruat, & acidorum, frigidorum &c. genuinum uſum vindicet, id per plura capita in effectum dare laborat. Quamobrem quod nimia fluiditas æque ac viſciditas humorum œconomiam animalem evertat, imo alkalia venæ vivi animalis infuſa texturam eorum ad lethalitatem usque diſſolvant, volatilium abuſus hæmorrhagias, ſyncopen &c. inducant, theæ infuſum copioſius juſto hauſtum & requiſita ad vitalitatem noſtram conſervandam ſalia una cum ſuperfluis exterminet, (cap. 4. & 5.) per exempla edocet. Ut autem

autem porro oſtendat, morbos etiam ab alkali, inprimis volatili oriri, humorum noſtri corporis præcipuorum anatomen (cap. 6.) inſtituit. In ſanguine igitur, ſaliva, &c. diverſas, imo & acidas naturaliter contineri particulas, per experimenta concludit. Humorum enim noſtrorum temperiem ex apta & proportionata, diverſarum licet particularum mixtura; intemperiem vero ex quarundam præ aliis, ſeu acidæ ſeu alkalicæ illæ fuerint, prædominio derivat. Plurimos deinde morbos, ſcabiem ſiccam, variolas & morbillos, ſcorbutum, arthritidem vagam, podagram, diarrhœam, dyſenteriam, morbum Hungaricum, peſtem ipſam, vermes, hydropem, & quæ funeſta ictus animalium venenatorum excipiunt ſymptomata, alkali cuidam accepta ferenda eſſe, eruditis ſatis argumentis (cap. 7.) evincere ſtudet. Exempli gratia, de podagra hiſtoriam ex Actis Hafnienſ. allegat cujusdam ea affecti, qui unicum levamen a ſudoris profluxu capiebat, hic vero in patinam collectus ſal præbuit celerrime cum acidis confligens. Febre pariter Hungarica ultima obſidione Budenſi mortuorum ſectionem docuiſſe refert, bilem & contenta ventriculi cum acidis vehementiſſime efferbuiſſe, ſecus ac in hominis ſani violenta morte interemti cadavere contingat. Quoniam igitur & nimia fluiditas corpori infeſta eſt, eam vero medicamenta acida, itẽ frigida dicta corrigunt, experientia ſuffultus, iisdem ſimul cum alimentis valorem priſtinum (cap. 8. & 9.) reſtituit, modo debita cum cautela, prout omnia etiam probatiſſima remedia, aſſumantur; ſimulque præſtantiſſima quorundam exempla enarrat. Quin imo acida & frigida non tanto corpori nocumento eſſe, quanto ſint alkalia & calor, contendit. Illud probat per experimentum in Tranſact. Angl. deſcriptum, ubi canis, cujus venæ oleũ ſulphuris infuſum eſt, mortem evaſit, quam alius ſubito obiit, cui ſimili modo oleum tartari inſtillabatur. Notat item, quod frigori facilius quam calori ferendo pares ſimus, aqua frigida in cholera conducat, ſeptentrionalesque populi meridionalibus vividiores & fœcundiores exiſtant. Ut proin quam exorſus eſt, telam pertexat, (cap. 10.) oſtendit, etiam alia dari eaque excellentiſſima remedia, quæ non ſint alkalia. Exempli loco opium, mercurium, ſulphurea medicamenta, camphoram &c. in ſcenam producit, & penitius examinat. Quando in miras ab opio proficiſci ſolitos effectus inquirit, illos nec ſali cuidam volatili o-

leoso, nec sulphuri, sed ætheri particulis terrestribus, viscosis &c. immixto tribuit, quæ spiritus nostros immediate afficiant, in motu illis remoram injiciendo: ejus vero optimum corrigens alkalia, & hinc tincturam antimonii tartarisatam, item cinnabarim antimonii asserit. Mercurii pariter operationem nec acido, nec alkali volatili, sed sali cuidam æthereo penetrantissimo adscribit. Eam ob causam (cap. 11.) demonstrare satagit, medicamentorum effectus non tam ab alkali, aut acido, quam a textura & dispositione particularum, & insito spiritu dependere. Imo nec alkalia fixa tantum absorbendo acidum vires suas exercere, sed specifica inter se textura differre, per exempla exponit a lapidibus cancr. coralliis, martialibus, saturninis, jovialibus &c. depromta. Ultimo (cap. 12.) venæsectioni, cucurbitulis &c. patrocinatur, quod illa præsens in hæmorrhagiis, suppressionibus mensium &c. auxilium ferat, indicationibus satisfaciat, plethora ad vasa dicta revera contingat &c. Catharctica tandem vehementiora & ipse damnat; genuinum vero usum, ubi mixtura sanguinis inturbata, sero non eget, primæque viæ sordibus scatent, corroborat, imo & alterandi causa in pauca quantitate talibus medicamentis mixta præscribi debere præcipit.

GOTTOFREDI HENNICKII, D. ILLUSTRISS. Comit. Erpacensium Archiatri & Physici provincialis, de Panaceis Tractatio Medico-Chymica.

Francof. ad Mœn. sumptibus Christiani Genschii, 1689, in 8.

Constat plagulis 3.

MEdici gratiosi omnino interest, ut sanitati aut conservandæ, aut restaurandæ unice incumbens, fine suo cito, tuto & jucunde potiatur. Hoc per panaceas in effectum deducere alii vane gloriantur, alii feliciter expediunt. Illi qui nubem pro Junone amplecti assolent, unico remedio inevitabilem mortalitatis necessitatem eludere ut plurimum satagunt, ut sterili spe lactatos pecunia emungant. Hi vero quibusdam, at selectioribus remediis, circumstantiarum diversitati accommodatis, firmos morborum insultibus arietes, quantum possunt, objiciunt. Simili his gaudet instituto clarissimus Auctor, qui brevi hoc tractatulo panaceas ejusmodi recludit, & ex thecis

thecis tribus, quæ circa illas animadvertenda sint, depromit, quarum prima quinque, secunda tres, tertia unam continet capsulas, literis alphabeti distinctas. Quippe iisdem medicamenta indigitat, non quæ actu omnem aboleant exstinguantque morbum, homines ex orci faucibus eripiant, & ad seros annos perducant, sed quæ summe activa vel simplicia, vel manu ortho-chymici elaborata, blande, cito, parvaque dosi vires suas exerant. Quoniam vero a saliva, humore ventriculi, succo pancreatico, bile &c. quæ in ventriculum assumpta medicamenta per venas demum lacteas, adeoque vias longiores, ad receptaculum chyli, & exinde ad M. S. feruntur, insignem mutationē experiri necesse sit, ea aliis præstare ait, quæ spirituosa sint, & immediate magis M. S. subeant. Ejusmodi vero remedia a Chymicis promittit ingenuis, qui eadem per ignem, non vulgarem, utpote sale suo aereo plurimis impuritatibus fœto concreta notabiliter adulterantem, sed per congrua instrumenta temperatum, recluſa intima & specifica mixtorum connexione, evolvunt, subtilisant, perficiunt. Atro proin calculo notantur purgationes violentiores & venæ sectiones annuatim aliquoties repetitæ: quod per illas male causæ morbificæ, quam non attingant, remotio ex quantitate excrementorum, quæ semper multum spirituosi foveant, æstimetur; per has vero tantum absit, ut semina morbosa cum sanguine educantur, ut potius illa sese postea validius exerant, & hinc febrium intermittentium duplicaturæ &c. superveniant. Quippe causam morborum in idea morbi residere putat, quam e. g. in morbis hæreditariis cum semine delatam ad fœtum Formator ob teneritudinem facile recipiat, ut secundum illius ceu potentioris indolem tota dein temperies determinetur. Quoniam autem in minimo illa consistat, etiam dosi minima opponendas esse panaceas. Archeum enim nostrum in regularitate sua balsamico-salina, vigoris nostri custodem esse & conservatorem, in statu autem p. n. a degeneribus, ac per varios in sextuplici digestione Helmontiana commissos errores genitis cruditatibus, tanquā totidem morbosis ideis in ataxias conjici exorbitantes. Et hæc theca prima conduntur. Secunda ipsas exhibet panaceas. Ducem hic veneratur celeberrimum *Ludovici*, quem limatissimæ chymiæ, & saluberrimorum remediorum promum condum Medici unanimi applausu mirantur. Eas vero vel naturales appellat,

vel artificiales. Illarum in numero recenſet radicem Ninſi, ſpiritum mundi, ſeu ſal univerſale Hermeticum ſeu aereum, theam, baccar. junip. & ſambuc. infuſum ſimili inſtituto ſorbillandum, caffé &c. item opium. Ex his vero alias univerſales nuncupat, particulares alias, nempe vel in omni morborum genere, vel aliquibus tantum celebratas. Q. E. huc nullo liquore præcipitabiles, item Poterianas, ſalia volatilia aromatica, aliaque remedia celebrium medicorum refert. Ex minerali regno aliis palmam præripere contendit ex mercurio & antimonio paratas, & a variis chymicorum coryphæis commendata medicamenta; effectus vero, qui a Sole deſiderantur, aut fruſtraneos eſſe, aut ab additamentis pendere. Ex regno animali panaceas quasdam vix innoteſcere, niſi quod melli inſignes *Langius*, lapidibus cancrorum omnes a margaritis & lapide bezoar ſpecifice vix differentes tribuant virtutes. Verumenimvero quamvis ideas has ſuas lucis primigeniæ ſcintillas, eodem recidere aſſerat, quod alii per ſingularem corporum craſin, ſeu modificationem, proportionem, texturam particularum ſpecificam, & motum diſpoſitivum explicant; abs eorum tamen ſententia recedere videtur, quod theca ultima morborum cauſam immediatam non in humoribus, ſed in archeo conſtituat. Quod tandem panacearum operandi modū attinet, cum *Helmontio* & *Thomſono* conſpirat, eas ſpiritus vitales vel debiliores multiplicare, vel vitioſis ideis inquinatos iisdem liberare, vel anomalos corrigere, acres edulcorare, partesq; a vitali conſortio ſegregatas, per convenientes vias, ſine digeſtionum naturalium læſione evacuare. Pro hiſce ſcopis obtinendis panaceas vegetabiles ſpiritus magis confortare, animales novas ideas imprimere, minerales cauſas occaſionales removere, & humorum maſſam commovere affirmat.

TRACTATUS DE CONCURSU CREDITORUM in foro civili formando, editus ab Antho-nio a Mara D.

Brunſuigæ, ſumtibus Chriſtoph. Frider. Zilliger, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 42.

QUanquam non exiguus eſt eorum numerus, qui de concurſu & prioritate creditorum ſcripta conſignarunt; tantum tamen abeſt

eſt, ut præſentis operis Autor (cujus genuinum nomen eſſe *Elia Schnegaſſe*, compertum habemus) Iliada poſt Homerum ſe ſcribere putarit, ut potius rectiorem ſe hac in parte, quam quidem alii hactenus, viam adinveniſſe, quin & errores plurimorum, celeberrimorum alioqui juris interpretum detexiſſe atque refutaſſe, ſibi, vel ipſa rubrica teſte, perſuadeat. Hac vero uſus eſt methodo, ut libris quatuor univerſam hanc materiam complecteretur, & in *primo* quidem de perſonis tractaret, quæ in concurſu creditorum concurrere debeant vel non debeant. Scilicet cum creditoribus nequaquam concurrere, ſed præ iſtis eximios eſſe innuit omnes illos, qui in re, quæ in bonis debitoris reperitur, ullo modo dominium retinuerunt aut obtinent: quos inter etiam refert venditorem ratione rei venditæ, quam tradidit, ſed non expreſſe fidem de pretio habuit; patrem ratione nummorum, quos filiusfam. contra SC. Macedonianum mutuo ſumta pecunia creditori ſolvit ex patris pecunia, ſi nummi in bonis creditoris adhuc extent; pupillum ratione rei ex pecunia ſua emtæ, ſi res extet & in bonis emtoris creditores concurrant; uxorem ratione rei pecunia ejus emtæ, quam conſtante matrimonio marito donavit; venditorem ratione rei, quam dolo inductus vendidit; dominum feudi aut emphyteuſeos ratione fundi, qui ob delictum aut non ſolutum canonem ad eum rediit, & adhuc in bonis vaſalli aut emphyteutæ remanſit, aliosque hujus generis complures, quos latius hic recenſere nimis tædioſum foret; cum Autor ubivis id egerit, ut caſus quosvis ſpecialiſſimos undiquaque ex jure civili corraderet, ac ſuo quemlibet loco ſigillatim commemoraret; ſubnexa etiam reſponſione ad ſingulos textus, quos ſuis ſubinde aſſertionibus obſtantes offendit. Nec poſitive tantum in primo hoc libro ſe geſſit, commemorando nempe, qui ob competentem rei vindicationem cum creditoribus concurrere non habeant neceſſum; ſed remotive etiam, prolixum ſcilicet eorum catalogum recenſens, qui modo recenſitis primo quidem intuitu non abſimiles, ob concurrentes tamen circumſtantias diverſas eodem jure gaudere, creditorumve cenſu ſemet eximere nequeant. Porro in *libro ſecundo* ad certas prioritatis claſſes, quas *octo* ſtatuere placuit, creditores concurrentes redigere occupatus eſt. *Primam* claſſem facit eorum, qui in concurſu omnibus aliis præferendi ſunt: quorſum v. g. refert eum, qui in confectionem inventarii, item conſervationem aut venditio-

ditionem bonorum, culturam agrorum, exactionem nominum activorum, processum prioritatis instruendum sumtus fecit; nec minus sportulas judicis & actuarii, salarium curatoris bonorum, impensas necessarias in funus non ipsius debitoris tantum, sed & ejus uxoris filiæve factas: sumtus tamen in morbum erogatos, nec non salaria famulorum domesticorum huc spectare negat, nisi specialis introducta ea de re sit consuetudo, in cujus requisitis determinandis perquam scrupulosus est. Istos autem aliosve hujus generis creditores classis primæ æqualiter pro rata debiti concurrere statuit. In classe *secunda* collocat eos, qui hypothecariis anterioribus ex hypotheca & privilegio potentiori præferendi sunt: uti fiscum, aut civitatem etiam municipalem ratione diversarum præstationum publicarum; creditorem qui ad militiam seu officium publicum vendibile & hæreditarium emendum expresse in scriptis pecuniam credidit; denique uxorem ejusve liberos intuitu dotis illatæ: ubi in recensione casuum separatorum admodum prolixus est, quo evidentius edoceat, quando hæ personæ ad secundam hancce classem aut spectent, aut non spectent; varias enim & minimas quandoque circumstantias evidenter hic jus variare ostendit. *Tertiam* classem constituunt, qui ex hypotheca, uti loquitur, minus potenti creditoribus hypothecariis anterioribus sunt potiores: quorsum præprimis refertur creditor, qui ad refectionem seu reparationem rei, in qua alii jam hypothecas habent, pecuniam credidit, item ad ædificationem domus, in cujus area vel solo jam alii hypothecæ jus obtinent; pupillus cujus pecunia res aliis obligata fuit emta, aliique, quos huc transcribere nimis prolixum foret. Classe *quarta* Autor complectitur illos creditores, qui ratione dominii recognoscendi hypothecariis præferendi sint, nimirum dominum privatum superficiei aut emphyteuseos ratione solarii aut canonis; nec non eum, cui annui reditus ex alieno solo debentur, si consuetudine certa prioritas ei tribuatur hoc nomine. *Quinta* classis eos habet, qui creditoribus hypothecariis ex autoritate instrumenti anteferuntur, puta, quibus hypotheca per instrumentum aut judiciale, aut Notarii, aut tribus testibus corroboratum, constituta fuit: hos etenim in separata classe ponendos noster autumat, eo quod ex singulari ratione aliis hypothecariis præferantur. Jam ulterius in classe *sexta* reliqui sequuntur, qui hypothecam cum privilegio

gio temporis habent, cujus intuitu sibimet invicem præponuntur. Classe *septima* comprehenduntur creditores, qui dum hypotheeam non habent, sed duntaxat actionem personalem & privilegium prælationis, præferuntur Chirographariis; qui ipsi denique *octavam* classem constituunt. In *Libro tertio* tractat Autor de Rebus, in quibus potiores creditores secundum classes aliis aut præferantur, aut non præferantur; ubi maxime de usuris aliisque accessoriis agitur ostenditurque, ad quænam eorum jus prioritatis aut queat aut nequeat extendi: & in *quarto* tandem delineat, quomodo secundum jus civile (id enim unice in scripto hoc ante oculos sibi posuit) processus sit formandus in concursu creditorum, sive hic contingat post mortem debitoris, sive eo adhuc vivente; tam post cessionem bonorum, quam sine ea, ex pacto solum cum emtore, qui nempe rem magni pretii sibi comparare volens, ratione rei & pretii securus esse cupit & hypothecarios citari desiderat. Denique sub finem adhuc agitur de Probatione in concursu obtinente, nec non de variis cautelis, in eodem tam a judice, quam a partibus, siquidem secure incedere velint, observandis. Cæterum singula sua asserta adductis juris textibus (quos quidem non per titulorum rubricas, uti alias fere moris est, sed per numeros modo librorum titulorumve citat,) Autor stabilire satagit: alios vero Doctores nuspiam allegat, nisi ut refutet aut erroris arguat. Qua quidem ex parte adeo rigidum semet exhibuit censorem, ut alicubi ipsum quoq; Ulpianum errasse contendat; dum nempe is in *l. 1. §. 5. D. quand. appell. sit*, scripserit, a sententia definitiva sub conditione lata statim esse appellandum: cum tamen sententia talis nulla potius dicenda fuisset, cujus adeo vires per appellationem suspendi nec possint, nec debeant: ne de aliis recentioris quidem ævi, maximi tamen nominis Jureconsultis dicamus, utpote quos liberrime ubivis perstringit, si vel minimum ab ejus opinionibus deflexerunt. Diffitendum tamen non est, ipsum non semel inter errores ea quoque numerare, quæ Autores isti aut expressa sanctione provinciali, ad quam scripserunt, aut certe plerorumque juris interpretum calculo, ipsaque adeo praxi, optima legum interprete, freti asseruerunt; uti cuilibet vel leviter librum pervolventi apparebit. Unde verendum non sine ratione est, haud paucos fore, qui cum magnis istis viris *sic* errare, quam cum Autore hoc secus sentire satius ducent.

Verum de his, ut &, an per novam istam methodum intricata hæc alioqui materia multum lucis nacta fuerit, aliorum esto judicium: nobis enim, quibus librorum contenta nude referre propositum est, censorum partes hac in re nequaquam sumimus.

DISQUISITIO THEOLOGICA DE SENTENtia Augustini, an hæretici & schismatici vi ad fidem sint cogendi? Ubi simul ingens discrimen ostenditur inter causam Donatistarum & Protestantium. Autore Elia Veielio, Doctore & Profess. Theol.

Ulmæ, literis hæred. Christian. Balthasar. Kühn/1689, in 4.

Continet plagulas 8.

NUperas Hugonottarum in Gallia aliasque hujusmodi persecutiones probantibus nihil frequentius, quam ut Augustinum in partes suas vocent. Quocirca celeberrimus dissertationis hujus Autor in Augustini scriptis haud mediocriter versatus paulo accuratius inquirendum censuit, quid de hac controversia Hipponensis ille Præsul statuat. Ac primum quidem insignia quædam ex ejus operibus loca colligit, quibus probari potest, tantum abesse ut religionem vi cogendam existimaverit, ut potius violenta inducendæ & propagandæ religionis media omnibus modis dissuaserit. Postea vero ad ea, quæ ex epistola 48 ad Vincentium in Gallicum sermonem haud ita pridem traducta objiciuntur, respondet Augustinum fateri, quod a Collegis persuasus, & exemplis eorum, qui severitate pœnarum ad saniorem mentem redacti fuerant, permotus priorem sententiam quodammodo retractaverit; neque tamen Augustinum, dum priorem sententiam retractavit, ex scriptura solide probare potuisse, quod vis humanis conscientiis inferri debeat, cum in argumentis, quæ ex historia Saræ ancillam suam castigantis, item ex Joh. VI, 44. ubi de divino tractu agitur, aliisque nonnullis sacri codicis testimoniis deprompsit, non disputantem sed rhetoricantem Augustinum quilibet deprehendat, ideoque Autorem *disquisitionis de persecutione Gallica in Reformatos exercita & autoritate Augustini defensa* acriter in hanc Augustini retractationem inquisivisse. Adducit & *Grotium*, qui in Annot. ad Luc. XIV, 23. Augustini exemplo constare animadvertit, quanto aliter judicemus, cum res ipsas sine affectu

affectu introspicimus, quam cum quæstio facti incidit, quo sæpe fiat, ut δεύτεραι αἱ φροντίδες non semper sint σοφώτεραι. Cum vero Augustinus in hoc negotio Collegis cesserit, Gallicus Augustinianæ illius epistolæ Interpres Autori nostro se minime probavit, cum Augustinum Principibus absolutam in hæreticos sibi subjectos potestatem tribuisse pronunciat. Quod si vel maxime Augustinus diserte & absolute affirmasset, hæreticos ad fidem cogendos esse, haudquaquam tamen id judicium Veielius noster amplectendum putat, nisi idoneis Sacrarum Literarum testimoniis confirmari possit. Augustini enim autoritatem tantam non esse, ut ab ejus sententia discedere nemini liceat, doctissimi Jesuitæ *Petavii* suffragio comprobat. Præterea illam Augustini sententiam si decretoriam & a nemine in dubium vocandam esse concedatur, ad Protestantes non pertinere ex eo demonstrat, quod Protestantium religio a causa Donatistarum tantum absit, quantum cœlum a terra. Contra Pontificios ad Donatistas propius accedere, inter alia inde probat, quod sæpe Reformatorum infantes rebaptizaverint, ut ex Pii V decreto, cujus *Launojus* in historia Gymnasii Navarræi meminit, & ex Concilio Rotomagensi constat. Postremo concludit, morem hæreticos ad religionem cogendi debilioris & pessimæ causæ indicium esse, & ex *Petro Matthæo* ostendit, Romano-Catholicos in Anglia iisdem rationibus conscientiæ suæ libertatem postulasse, quas ipsorum Doctores alias in Protestantibus repudiare & impugnare solent.

DU DROIT DES FRANCHISES DES QUARtiers de Rome, ou logent les Ambassadeurs de France &c. i. e.

De jure Asyli sive Franchitiarum in regione urbis Romanæ, in qua Legati Gallici diversantur, & de nullitate excommunicationis a Pontifice in Marchionem Lavardinum vibratæ. Accedit consideratio Canonis XII secundi Concilii Lugdunensis de Jure Regaliæ.

Amstelodami apud Josuam Rousseau, 1688, in 8.

Constat plagulis 6.

ABrupta nuper est, quæ tot sermonibus scriptisve occasionem dedit, legatio Lavardini, & expectat Europa eventum irarum primogeniti Ecclesiæ Romanæ filii in parentem. In earum interim causam in otio literario disquiritur, & relata a nobis est mense *Majo* proximo illustris Autoris assertio juris Pontificii, adversus Gallicas prætensiones. Jam anonymum alium producimus, qui Gallici juris vindicias suscepit, argumentis, quibus eruditionis & acuminis laudem mereri possit; accedet etiam magnanimitatis, si vera sunt, quæ typographi nomine in præloquio ex aliis audita referuntur, nempe quod spreta fama, & quæ per *P. de la Chaise* oblata fuerint præmiis, tacitus suæ conscientiæ, in judicio de controversia hac, satisfacere, quam ad Jesuitas gloriam scripti hujus transferre maluerit. Tres autem sunt ejus partes vel sectiones. In *prima* de jure asyli agitur, & tali quidem, quod non constitutum concessumque sit subditis a supremo aliquo Principe, ex gratia justa causa revocabili, sed de tali, quod Princeps itidem supremus, Rex puta Galliæ, in Principis, æquali majestate in temporalibus præditi, Pontificis nimirum ditione, jure servitutis cujusdam acquisiverit. Hujus antiquitatem eandem esse statuit Autor, quam Pontificum temporalis in urbem Romam imperii, quod magna ex parte Gallicorum regum beneficiis deberi putat. Si enim recentior esset prærogativa illa, futurum non fuisse conjicit Autor, ut scriptores Romani, ceremoniarum & pomparum satis memores, initium rei parum usitatæ silentio prætermiserint. Vetustatem etiam ex prima A. 1552 a Julio III edita constitutione liquere, in qua diuturnam, quam prohibet & abusum vocat, consuetudinem fassus est, impedire tamen non potuit, non magis, ac qui ei successerunt ad hunc usque Pontificem. Verum ne tot Christi vicariis injustum & irritum conatum imputet, aliam iis mentem fuisse statuit, negans edicta illorum adversus Reges condita esse, quia eos non nominaverint; quod tamen fieri debuisse, si obligatos illos vellent, autorum non vulgarium ex Canonistarum ordine testimonio comprobat. Quod igitur adversus *Primates & Cardinales & Oratores Principum* constituerunt, ad illos solū pertinere contendit, qui Pontificum temporali imperio subjecti sunt, & adversus eos crimen majestatis committere possunt; hoc enim transgressoribus in edictis impingitur. *Bullam* quam vocant *cœnæ Domini*, nihil ad

hil ad hanc rem facere existimat. Præterquam enim quod illa, ut censet, in universum iniqua, toti Ecclesiæ contumeliosa, Principum majestati adversa; ideoque a plurimis rejecta sit, (quam in rem Caput VII. n. 55. *de probationibus libertatum* Ecclesiæ Gallicanæ allegat) in illos tantum fulminari eam dicit, qui bona sive *domania* Pontificum invadunt; id quod ad Reges Galliæ trahi non possit, qui nihil tale Pontificibus auferant, sed jure servitutis, in aliena licet ditione acquisitæ, utantur; gentium etiam jure tuti, cum res inter Principes paris potestatis versetur. Aliud argumentum ex conventione Pisana inter Regem Galliæ & Alexandrum VII inita elicitur, qua cavetur, ut Legatis tanti Regis & primogeniti Ecclesiæ filii debita reverentia Romæ præstetur; nec dubium esse Autor putat, quin etiam jus asyli innuatur, cujus usum & exercitium Legati conventionis illius tempore habuerint. Notum præterea esse, quomodo Pontifices supremum in urbem imperium adepti sint, indulgentia nempe Principum, qui successores D. Petri eo modo honorare voluerint; unde triplici nomine a Pontificibus mutuam merito exigant reverentiam, nempe (1) quod fidem Christianam profiteantur, (2) quod Ecclesiæ, & (3) quod provinciarum Pontificiæ potestati subjectarum protectores sint. Sed hoc axioma Galliæ Regibus præcipue, &, ut videtur, unice vindicat Autor, allata Gregorii, quem Magnum vocant, blanda hyperbole ex *Lib. V. cap. 6.* ubi Francorum Reges *tantum antistare aliis Regibus dixit, quantum Reges cæteris præferantur hominibus.* Notat tamen, Gregorium illum Imperatoribus subditum, & in exequendis eorum jussis non raro occupatum fuisse, idque ex *Lib. II. ep. 62.* aliisque locis constare asserit. Tanto magis, ait, successores ejus & Innocentium hunc XI revereri majestatem Regum Galliæ oportuit, a quibus tot beneficiis affecti sunt, & quibus imperium in urbem aliasque Italiæ partes debent, & ad honorum præstationem sese obligarunt. Comprobat id ex Caroli Magni & Ludovici Pii actis, & ad Galliæ regnum trahit, quicquid illi non solum ut Reges Galliæ, sed & ut Imperatores Romani exercuerunt. Citat etiam Innocentii III dictum ex veteri *Bullarum collect. III. Lib. II. de Judic. cap. 3. quod exaltatio Regum Francorum sublimatio sit Apostolicæ sedis.* Accedit recentissimi meriti ostentatio, plus satis ab aliis jactata, nec a paucis elisa, quod nuper ad agnoscendam Pontificis majestatem vicies centena

tena hominum in Gallia millia adducta sint, tanta pietate & potentia Regis, quanta ab alio sperari non possit. Respondetur inde objectionibus, quod Pontifices pro supremo, quod Romæ habent, jure, de asylis statuere potuerint & debuerint, ne crimina per asylorum abusum impunita manerent. Ait enim Autor, Principes ita tueri potestatis suæ axioma debere, ne aliorum acquisita in provinciis suis jura sive servitutes illegitime auferant. Cum igitur Pontifex in regnis quibusdam ea, quæ sibi jure clientelæ debentur, exigat, eodem jure illum aliis & speciatim Galliæ Regibus ad servanda, quæ illi in Pontificia ditione quæsita habent jura, teneri. Prætextum autem de criminum impunitate vanum esse, cui absque læsione alieni juris occurri possit a Pontificibus, si de abusibus Legatos moneant, aut, his renitentibus, a Rege remedium petant, qui nunquam illud sit denegaturus.

Altera libelli parte nullitatem excommunicationis A. 1687 mense Majo adversus Lavardinum Romæ fulminatæ, demonstrandam sumit Autor. Distinguit ante omnia Pontificis potestatem Ecclesiasticam a Politica: illam a D. Petro derivatam agnoscit; hanc Principum & Regum Gallicorum maxime beneficio accessisse illi dicit, neq; cum ea confundi debere. Jus autem asyli vel concedendi, vel auferendi, non priori, sed posteriori potestati adhærere statuit, nec alio modo exerceri aut defendi posse, quam quo Principes non Ecclesiastici sed Politici uti possunt, ita ut excommunicationis fulmini locus hic non sit. Hæc ulterius demonstraturus, disserit (1) de utriusque potestatis scopo & mutuis adminiculis eo tendentibus, ut Ecclesiastica Politicæ succurrat, hortando ad obsequium subditos, & si opus sit, excommunicationis rigore adigendo: Politica vero Ecclesiasticæ patrocinium præstet, ad exequendum leges sacras & puniendum refractarios. Sic adversus delinquentes in jura Magistratus, subsidiariam censurarum sive excommunicationum vim peti posse. Ab hoc vero casu diversum plane esse ait, de quo inter Regem & Pontificem disceptatur; neq; enim agi de subditis ad officium per excommunicationes compellendis (quas exerceri a Pontifice posse, nemo facile negaverit) sed de Rege maximo, jus asyli extra regnum quidem, sed jure antiquæ servitutis in ditione Pontificia asserente; & sic quæri, an Rex alia quam amicæ aut legitimæ disceptationis via ad jus illud suum cedendum

dum per Ecclesiasticam potestatem adigi potuerit. Id vero Autor prorsus negat, nec magis ferendum esse Pontificis factum putat, quam si Pontifex, ut olim, sola Ecclesiastica dignitate, Imperator vero aut alius Rex vel Princeps temporali potestate in urbe Roma potiretur: licet enim jam utraque in persona Pontificis concurrat, distinctos tamen singulis terminos manere. Urget (2) discrimen utriusque potestatis, quod neutra alteri formaliter subjiciatur, sed quæque in suo genere independens & libera sit. Licet enim Reges & Magistratus quoad personas, & quatenus Christiani sunt, Ecclesiasticam agnoscant potestatem, subordinati tamen illi non sunt, ratione muneris sui politici. Affert ad sententiæ hujus, alioqui satis notæ, confirmationem insignia loca Tertulliani, Optati Milevitani, Gelasii & Nicolai I. Pontificum. Conficit inde, censuras a Pontifice ad jus asyli Galliæ Regi eripiendum, nullo jure expeditas esse. Ostendit (3) neminem ignorare, quod Principes ex Paganismo ad Christianam religionem conversi, nihil ex pristina majestate juribusq; suis amiserint, ideoque fieri non posse, ut Pontifices illos per censuras Ecclesiasticas a juribus suis depellant, & judices in sua causa sint, ac veluti divina dictatura in Reges utantur. Unde iterum patere existimat, nulliter processisse Pontificem in pronuncianda adversus Legatum Regis excommunicatione, in re politica, qualem esse censet jus illud asyli. Si tamen hoc pro Ecclesiastico habere aliquis velit, nihilo magis tamen fas fuisse Pontifici, ut ad excommunicationis rigorem progrederetur: hunc enim non nisi adversus atrocium criminum reos locum habere, omnium Doctorum sententia constare dicit. Negat autem talis accusari posse Lavardinum, qui Regis sui mandatis obedientiam, quam jure divino & naturali debebat, præstiterit, in negotio Legi divinæ per se non contrario, & de quo præsumere potuerit, quod Rex bona fide & antiquo usu & more niteretur; quia Reges Galliæ non obstantibus Julii III & successorum ab annis centum quinquaginta interdictis, exercitium immunitatis illius retinuerint, & Rex ex tractatu Pisano supra dicto satis tutum se in possessione hac esse, haud immerito existimaverit. Quod si tamen res dubia fuerit, illegitimum nihilominus fuisse arbitratur excommunicationis fulmen, & *Gregorii Magni* dictum observari debuisse Lib. VIII. ep. 30. *Constantio Mediolanensi Episcopo* referibentis: *grave satis est & indecens, ut in dubio certa di-*

catur

catur ſententia. Hoc cum neglexerit Pontifex, a turbatæ pacis & enaſcentium periculorum culpa excuſatum non eſſe.

Sequitur alia & ſeparata ab iſthac materia tractatio *de jure Regaliæ*, quam vocant, de quo ab aliquot annis inter Galliæ Regem, & Epiſcopos quosdam ipſumque Pontificem, acerrime diſceptatum eſſe novimus, magno quidem cum Epiſcoporum, & qui illis adſtiterunt, infortunio. Cum vero jus regium, quo vacantibus Epiſcopatibus, & beneficia quæ vacant conferre, & reditus fiſco applicare ſolet, a Pontifice & Epiſcopis ex canone ſive decreto *Concilii Lugdunenſis ſecundi* A. 1274. habiti, maxime oppugnetur, Autor hic nullum in canone iſto præſidium Pontificiis aſſertis eſſe exiſtimat. Verba Canonis hæc ſunt: *Generali conſtitutione ſancimus, univerſos & ſingulos, qui Regalia, cuſtodiam ſive guardiam, advocationis, vel defenſionis titulum in Eccleſiis, monaſteriis, ſive quibuslibet aliis piis locis de novo uſurpare conantes, bona Eccleſiarum, monaſteriorum aut locorum ipſorum vacantium occupare præſumunt, quantæcunque dignitatis honore præfulgeant, Clericos etiam eccleſiarum, monachos monaſteriorum, & perſonas cæteras locorum eorundem qui hæc fieri procurant, eo ipſo excommunicationi ſubjacere; illos vero Clericos, qui ſe, ut debent, talia facientibus non opponunt, de proventibus Eccleſiarum ſeu locorum ipſorum pro tempore, quo præmiſſa ſine debita contradictione permiſerint, aliquid percipere diſtrictius inhibemus. Qui autem ab ipſarum Eccleſiarum, cæterorumq; locorum fundatione, vel ex antiqua conſuetudine jura ſibi hujusmodi vindicant, ab illorum abuſu ſic prudenter abſtineant, & ſuos miniſtros in eis ſollicite faciant abſtinere; quod ea, quæ non pertinent ad fructus ſive reditus provenientes vacationis tempore, non uſurpent, nec bona cætera, quorum ſe aſſerunt habere cuſtodiam, dilabi permittant, ſed in bono ſtatu conſervent.* Quicquid ex hoc decreto contra jus Regis adduci concludique ſolet, invalidum eſſe ſtatuit Autor, qui clauſula illa, *quantæcunque dignitatis honore præfulgeant*, Reges comprehendi negat, totamq; illam conſtitutionem adverſus minores dynaſtas, quorum tunc multi in Gallia & vicinis regionibus Regalia jura uſurpabant & clero iniqui erant, ſancitam eſſe contendit. Affert ſpecioſa ex aliorum conciliorum illius temporis Canonibus argumenta, & inſignium Doctorum teſtimonia, qui affirmant, expreſſam mentionem Regum & Imperatorum in decretis requiri, ſi obligari iis debeant; generalibus autem iſtiusmodi enunciationibus non teneri. Speciatim citat concilii Tridentini definitionem Seſſ. XXII cap. II, & quæ de ea *Paulus Venetus*, (eatenus ab Ariſtarcho ſuo Pallavicino non reprehenſus) annotavit, & magni nominis Canoniſtæ commentati ſunt, ut & veteris commentatoris, qui pro Durando habetur, ad dictum Can. Lugd. explicationem. Subjungit denique etiam hic, quod ſupra in quæſtione de jure aſyli monuerat, dubiam ad minimum canonis iſtius ſententiam eſſe, cui inniti excommunicatio Pontificia tuto & legitime non potuerit.

L' INNOCENCE OPPRIME'E PAR LA CALOMNIE, ou l' Hiſtoire de la Congregation des Filles de l' Enfance de nôtre Seigneur Jeſus Chriſt, &c. i. e.

Innocentia per calumniam oppreſſa, ſive Hiſtoria de Congregatione Virginum Infantiæ Jeſu Chriſti, & quomodo ſubreptum ſit religioni Regis Chriſtianiſſimi, ut abolitionem Congregationis illius decerneret, &c.

Toloſæ, apud P. de la Noue, 1688, in 12.

Conſtat plagulis 16.

Libellum hunc nobis nuper indicavit *Franciſcus Picto*, vel quisquis autor eſt tractatus de Eccleſiæ Gallicanæ Afflictionibus, menſe Majo proximo p. 265 a nobis relati; nec mitior eſt Scriptor hic, quam Picto ille, in Jeſuitas & eorum patronos. De Rege magna cum reverentia loquitur, malletque eum ab iis, quæ contra jus fasque acta ſunt, excuſatum habere. Injuſta quidem illa coram Deo & per ſe, & maligne obreptum eſſe Regi maximis negotiis occupato, non dubitat; novum tamen hoc obreptionis malum non eſſe, & optimis Principibus accidere fatetur, exemplo Davidis, qui ſervuli nequam calumniis ad injuſtum decretum inductus fuit. Talia ſcilicet iſta eſſe ait, qualia Samuel inter jura Regis populo Iſraelitarum propoſuit, facti, non legis, i. e. illegitima & inhoneſta, ſed quæ ferri debeant. Optat autem & petit, ut Regi tanto, tamque perſpicaci

& religioso veritas innotescat; quo facto futurum esse confidit, ut innocentibus damna resarciantur, & in calumniæ autores recidant. Quo fundamento & jure hæc dicantur, penes alios judicium esto; nos factum ut proponitur, compendio enarrabimus.

Johanna de Juliard, vidua *Caroli de Turle* Domini *de Mondonville*, nobilis in urbe Tolosana matrona, pro amplis quas habebat facultatibus, & pietatis studio, ante annos plus minus triginta consilium ceperat de sodalitio Virginum instituendo, quæ nuptias aversatæ, neque tamen ad omnem monasticæ disciplinæ rigorem adstrictæ, piis exercitiis incumberent, tum puellas a tenera ætate in pietate, & virtutibus atq; artibus sexum ac conditionem decentibus instruerent, viduas etiam & conjugatas, quæ solitudinem aut secessum ad sacra exercitia desiderarent, recepturæ; dein ut ægrotantibus in contagiosis etiam morbis succurrerent. Probavit consilium *Petrus de Marca*, Archiepiscopus eo tempore Tolosanus, magni nominis Præsul, & statuta Societatis a *Gabriele Cironio*, Canonico & Academiæ Tolosanæ Cancellario, pio & docto (ut refertur, multisque testimoniis probatur) viro, composita, per *Vicarium* suum *generalem* confirmavit. Eadem ab octodecim in Gallia Episcopis magnis elogiis excepta fuerunt: inter quos ob eruditionem & zelum in disciplina famigeratissimi nominantur *Antonius* Vincensis, *Franciscus* Apamiensis & *Gilbertus* Tornacensis. Post impetratam Archiepiscopi Tolosani d. XV Januarii A. 1662 confirmationem, robur instituto ex summi Pontificis *Alexandri VII* diplomate d. 6 Novembris accessit. Secuta est mense Octobri A. 1663 regia concessio, amplissimis clausulis munita. Nec quicquam tamen his præsidiis innixa fundatrix Jesuitarum, ut Autor narrat, odia evitavit, quod *Cironii* aliorumq; Theologorum & Presbyterorum consilio & spirituali directione uteretur, qui a Jesuitis in dogmatibus & disciplina dissentiebant. Accusatæ itaque sunt novi instituti Virgines apud successorem Petri de Marca *Burlemontium*, quod Catechesi uterentur Jansenistarum erroribus corrupta, docerentque *Christum non esse mortuum pro omnibus*, & *gratiæ resisti non posse*. Sed vanus tunc fuit hic impetus, cum probari, quæ delata erant, non nisi ex relationibus impuberum puellarum possent, & istæ minis ad testimonium se compulsas esse assererent. Absolvit itaque virgines Archiepiscopus, & statuta earum, mutatis quæ mutanda

mutanda esse judicabat, confirmavit. Successit illi Cardinalis *Bonzius*, postea Narbonensis Archiepiscopus, qui itidem Congregationem hanc tutatus & insigni elogio prosecutus esse dicitur. Huic suffectus *Josephus Monpesatius*, habita A. 1683 visitatione deprehendit, virgines pie, modeste & extra commercium cum viris, etiam propinqua cognatione junctis vivere, puellas in Catechesi & Sacræ Scripturæ lectione aliisque artibus utiliter informare, eoque fine sex scholas in urbe instituisse, ægrotis etiam egregie succurrere. Itaq; insigni attestatione d. XII Januarii dicto anno earum institutum collaudavit, posteaque mense Octobri 1684 solenni diplomate confirmavit. Eundem favorem *Aquis Sextiis* Congregatio invenit, impetrata ab Archiepiscopo, Cardinali *Grimaldo*, permissione instituendi collegia & scholas. Ita A. 1686 in utraque Diœcesi quinque Conventus virginum ab *infantia Christi* denominatarum erecti inveniebantur, magno honore & applausu a populo & Episcopis mactatarum; unde maxima gloria ad patronam Societatis Mondonvillanam redundabat, ita ut digna habita fuerit, cui Galliarum Regina *Maria Teresia* literas scriberet, & puellas quasdam educandas commendaret. Hæc in *prima* libelli parte inter alia plura enarrantur.

In *secunda*, deplorabilis Congregationis ruina describitur. Occasionem huic dedit *Guilielmina Prohenquia*, quæ annos viginti in Societate versata, A. 1682 ex fenestra cœnobii desiliit, & Jesuitarum patrocinium imploravit, multa de sodalibus questa, quæ tamen in visitatione Archiepiscopali, de qua diximus, probari non potuisse, Autor memorat. Desertrix ista, postquam nihil apud Archiepiscopum profecerat, Jesuitarum, ut refertur, consilio & ope Lutetiam missa, & *P. de la Chaise*, tum etiam Archiepiscopo *Harlæo* commendata est. Illorum potentia & favore inquisitio iisdem, adjuncto Secretario Regio, Marchione de *Castello novo* (Chasteauneuf) demandata fuit. Hi tres aut quatuor Theologos delegisse dicuntur, qui ad Regem retulerunt, statuta Congregationis, a tot licet Archiepiscopis, Episcopis, multisque Doctoribus approbata, erroribus tamen periculosis infecta esse. Accessit nova offensa & delatio, cum Mondonvillana puellam quandam in Societatem recipere recusasset; unde iterum testimonia per Jesuitas conquisita fuerunt, iis similia, quæ A. 1683 collecta erant. Perspecto quod sibi imminebat periculo, Lutetiam profecta

fecta est Mondonvillana, & ab initio non inhumaniter ab Archiepiscopo excepta, & spe accessus ad Regem sustentata, mox tamen ex improviso in exilium ire jussa, destinato ei oppido, in Normannia inferiori sito, *Constantia*; in eodem vero non multo post monasterio cuidam inclusa fuit. Inauditum injusti processus exemplum hoc esse statuit Autor, quo fœmina illustris, quæ octoginta librarum Gallicarum millia pio instituto impenderat, nulla juris forma, nulliusq; criminis convicta, ab omni defensione arcebatur, in locum ducentis a patria leucis remotum, & ob situm palustrem insaluberrimum abdita, sermonis & literarum commercio, famula etiam privata & miserrime habita. Secutum inde est d. 12 Maji 1686 decretum Regium de abolenda Congregatione, summoque cum rigore executioni datum. Raptæ fuisse dicuntur vi militari, aut ab apparitoribus ex claustris suis virgines quædam, licet ægrotæ & moribundæ, projectæ in cœnum, verberibus contusæ. Expilata & destructa sacella, profanata omnia, ingenti cum populi mœrore, nec obscuro in autores odio. Maxima rigoris causa erat, quod Virgines ad Pontificem Romanum provocassent. Desertrix illa *Probenquia* ruinam sodalium læta aspexit, & ad matrimonium, spreto voto & invita matre festinavit, ut appareret, illud solum relinquendi monasterii causam ei fuisse.

Parte tertia exponuntur, quæ Aquis Sextiis, vacante Archiepiscopatu, a Vicario ejus, *Bercherio*, Episcopo Vaurinensi (La Vaur) non minori cum violentia, ad exequenda contra virgines decreta gesta sunt.

Parte quarta ostenditur, quanta contumelia Pontificiæ autoritati hoc processu illata sit. Referuntur contenta appellationis & literarum, quas virgines ad Pontificem dederunt, in quibus omnem calamitatis suæ culpam Jesuitis, & nominatim *P. de la Chaise* palam tribuunt; id maxime querentes, quod non solum in summa egestate & miseria vivant, sed & in periculum veniant violandi vota, quibus se in professione vitæ monasticæ Christo obstrinxissent. Pathetice & flebiliter scripta sunt ista, iisque ipse Pontifex illachrimasse dicitur. Ad Regem eadem fere multaque cum modestia scripserunt, sed dubitat Autor, an literæ in ejus conspectum venerint; confidens, si id factum esset, futurum fuisse, ut virgines restituerentur & earum persecu-

persecutores non impune ferrent, quæ perpetraverant. Pontifex per Nuntium suum apud Regem de injuria expostulavit, sed responsum ei fuit, plurimos abusus in statutis virginum contra regulas & consuetudinem Ecclesiæ deprehensos esse, maxime quod Virgines extra cœnobium scholas haberent, & directoribus Jansenistis uterentur. Regerenti, probata ista non fuisse, & ad cognitionem tribunalis Ecclesiastici pertinuisse, replicavit Rex, omnia in Consilio suo recte examinata esse, & inde sermonem hunc cum Nuntio abrupit. Refertur postea auctus in *Mondovillanam* rigor, arctiori custodia, & severa in duas virgines, quæ eam invisérant, animadversione. Causa vehementiæ erat, quod literas ad Pontificem scripsisse, falso quidem, diceretur. Refutantur calumniæ adversus mores & pudorem Virginum, cum in Gallia, tum Romæ sparsæ, nulla, ut dicitur, ne specie quidem veri, quia nihil tale in decreto Regis aut Archiepiscopi memoretur.

Parte quinta accurate expenditur subreptio Regi facta, & defectus cognitionis & processus in ipso decreto observati indicantur. Nulla enim in eo fit mentio, quod auditæ fuerint virgines, neque ulla abolitionis causa adversus institutum tot approbationibus firmatum, & per annos 24 magno cum fructu pariter & applausu populi exercitum adducitur. Invalida tamen & nulla pronuntiantur, quæ ordinata & statuta fuerant, hac sola ratione, quod Doctores quidam ita judicaverint. Eorum tamen responsum nemini innotuisse, nec ullam reis excipiendi de personis aut dictis Consultorum facultatem permissam fuisse notatur. Vitium obreptionis etiam inde colligitur, quod regiæ quidem confirmationis A. 1663 datæ & statutorum Congregationis, nulla vero Pontificiæ aut Archiepiscopalis approbationis mentio fiat. Si enim Regi relatio de his facta fuisset, ut fas erat, fieri non potuisse censet Autor, ut se ad sententiam istam permoveri passus fuerit; absolutæ vero potestati in tali causa locum fuisse negat. Pessimas etiam sequelas ab exemplo inaudito profluentes monstrat, nullumque collegium aut fundationem esse existimat, quæ hac ratione subverti non possit, cum summo omnium detrimento, qui Pontificiis Regiisque concessionibus confisi, personas aut opes sacris addicunt & impendunt functionibus. Examinat inde quasdam regii decreti clausulas, illam maxime, qua restituitoribus jubentur, quæ Congregationi donata fuerant: id quod plane illegitimum & sacrilegum esse contendit.

Parte ſexta in cenſuram vocat decreta Archiepiſcopi Toloſani & Vicarii Aquenſis, quæ illi nulla neceſſitate, ut aulæ placerent, reclamante conſcientia, & Jeſuitarum inſtinctu edidiſſe perhibentur. Culpatur ante alios *Roquius* quidam, Jeſuita Toloſanus, cujus conſilio & ſtylo Archiepiſcopus uſus fuerit. Indicantur, quæ etiam contra ipſum decretum Regis durius geſta ſint, cum neque ſpatium a Rege ad evacuandum monaſterium virginibus conceſſum indulgeretur; neque ſpiritualis proviſio de votis & conſcientia illarum, ut decretum erat, præcederet; nec juſſui Regis obtemperaretur in reſtituendis, quæ Mondonvillana contribuerat, aut alimentis illi vel virginibus debito modo præſtandis. Adduntur quædam de nexu votorum monaſticorum, & quod nullo jure per regium decretum ſolvi potuerit. Subjungitur epilogus acribus in Jeſuitas querelis refertus, & de damno religioni Romano-Catholicæ illato, abolendo inſtitutum, quod hæreticos, ut Autor putat, convincere potuiſſet, ſupereſſe in Eccleſia ſanctimoniam, cujus exemplum illuſtriſſimum & utiliſſimum virgines illæ dederint. In additionibus exhibentur quædam documenta, quæ ad hiſtoriam Societatis, factæque contra eam executionis pertinent. Notabilis inter alia eſt Pontificis ad Archiepiſcopum Toloſanum, non multo poſt mortuum, epiſtola d. 15 Julii A. 1687 data, in qua ſerio de pœnitentia ob injurias Virginibus & Epiſcopo Apamienſi illatas admonetur. Adjiciuntur denique literæ *P. de la Chaiſe*, ex quibus conſtat, quæ illius in hoc negotio partes fuerint.

Finita hac recenſione, nacti ſumus breviorem de hac ipſa infelicium Virginum cauſa narrationem itidem Gallicam, quæ ab aliqua ex illis conſcripta eſſe dicitur, & titulum habet:

RELATION DE L' ETABLISSEMENT DE L' Inſtitut des Filles de l' Enfance de Jeſus, avec le recit fidele de tout ce, qui s' eſt paſſé dans le renverſement du meſme Inſtitut. i. e.

Relatio de inſtituta Congregatione Virginum Infantiæ Jeſu, cum enarratione omnium, quæ in ſubverſione ejus contigerunt.

Toloſæ, apud Petrum de la Noue, 1689, in 12.

Conſtat plagulis 8.

Quam-

Quamvis autem in priori, quem excerptum dedimus libello, accuratior temporum aliarumque rerum ratio habita ſit, & documenta acceſſerint non pauca, qualia hic non reperiuntur; tum etiam, quoad præcipua rerum momenta, nihil novi in hac relatione inveniatur; legetur tamen & hæc ob ſtyli ingenuitatem, multosque pietatis, caſtimoniæ & moderationis characteres, ut confidimus, absque faſtidio, imo non ſine delectatione; movebit etiam ad commiſerationem erga Virgines, meliori, ut apparet, fortuna dignas, & ad indignationem adverſus vaferrimas adverſariorum, quos habuere, machinationes, & indiſcretam rigidæ ſententiæ executionem. Ad hiſtoriam ipſam, quam ex priori tractatu expoſuimus, ex Virginis hujus narratione particularia multa de Archiepiſcoporum Toloſanorum, & de aulicorum, maxime vero de Jeſuitarum moliminibus diſci poſſunt, ad noſcenda ſeculi & hominum ingenia. *Mondonvillanæ* plurima dantur elogia. Inſignis ejus in viduitate pietas commendatur, qua primo magiſtras puellarum in parochia S. Stephani in urbe Toloſana conſtituerat, pauperesque & ad religionem Romanam converſas ſuo aluerat ſumtu; poſtea A. 1657 ex conſilio *Cironii* (qui Abbas vocatur) Congregationem virginum inſtituit, omnibus quidem monaſticæ diſciplinæ legibus obligatas, ſed absque habitu ſeu veſtitu. *Infantiæ Jeſu* nomine indicare voluit imitationem ſimplicitatis, & occultæ quidem ſed divinæ bonitatis, quam puer Jeſus jam ea ætate in zelo pro gloria Dei Patris oſtendit. Charitatis exercitium non ſolum in recipiendis absq; dote in Societatem, quæ idoneæ ad hoc inſtitutum videbantur, alendisque & educandis, ut dictum eſt, puellis aliis, ſed maxime in mittendis ad ægrotos medicis & chirurgis (fundatricis ſalario conſtitutis) & præbendis alimoniis convenientibus, exhortandis denique ad pietatem iis, qui decumbebant, conſiſtebat. Eleemoſynis largis fruebatur virginum hæc ſocietas, quia magnum civium numerum, nec paucos ex illuſtribus & opulentis, in recipiendis aut inſtruendis puellis ſibi devinciebat. Sed liberaliter etiam omnia erogaſſe dicitur patrona inſtituti, ita ut nunquam calculum poneret, an continuare erogationes poſſet, ne in ſtudio benefaciendi, ut ajebat, iſta computatione & inventa anguſtia facultatum retardaretur. Virorum converſatione, etiamſi Sacerdotes & religioſi eſſent, ſpeciatim Jeſuitarum, virgines

gines plane abſtinebant. Nulli ex illis (etſi non niſi ad ægrotos viſitandos, aut inſtruendas puellas in urbem prodirent) absque ſocia conſpici, aut cum quoquam, rariſſime etiam cum parentibus aut proximis conjunctis colloqui licebat. Nullam exemtionem a poteſtate Epiſcopali affectabant, imo ne immunitatem quidem a tributis, quo facto ex diverſitate inſtituti in invidiam tanto majorem adductæ ſunt. Fundatrix etiam fratres ſuos, viros togæ muneribus claros, offendit, quod patrimonium ad illos poſt mortem ſororis deferendum, his impenſis conſumeret, & precum atque exercitiorum ſacrorum aſſiduitate caput turbare, & prorſus fatua fieri velle exiſtimaretur.

MATTHIÆ ZIMMERMANNI, SS. THEOLOG. D. Paſt. & Superintend. Miſnenſ. Florilegii Philologico-Hiſtorici aliquot myriadum titulorum &c. Pars II. cum figuris & appendice.

Dresdæ, apud Michaelem Guntherum, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 60.

Duo jam anni effluxerunt, quod venerandi Autoris primam hujus Florilegii partem in Actis noſtris anni 1687 pag. 464 recenſuimus. Nunc fidem ſuam liberaturus apud eruditos, alteram excerptorum varii ac rarioris argumenti partem ex ſcriptoribus non cuivis obviis collectam exhibet: qua cœptam ſemel induſtriæ ſuæ telam, ſecundum Alphabeti ordinem pertexere laboravit. Nam animo ſuo perpendens, multis eam librorum copiam deeſſe, unde non minus curioſa, quam utilia colligi poſſint; rem curioſis lectoribus gratiſſimam ſe facturum eſſe ſperavit, ſi hac in parte eorum deſideria, communicatis variorum librorum & materiarum indicibus, juvaret. Initium facit a litera G, ubi primum de *Galeis* veterum, de *Gehenna*, de *Gemmis* varii generis, de *Genetriariis*, h. e. ancillis in gynæceo miniſtrantibus, de *Geniis*, *Gladiatoribus*, de *Gymnaſtica arte*, & ſic porro juxta Alphabeti ſeriem, pergit tum argumenta ſingularia, tum autores qui de illis ſcripſerunt, annotare. Ultimo loco in litera Z de *Zonis veterum* & inde petitis proverbiis agit. Quia vero curioſos rerum nummi raris figuris aut lemmatibus ſignati oblectare ſolent, talium

talium, ut & aliarum rerum, v. g. baptiſterii, caligarum militarium & ſimilium icones æri inciſas adjecit. Quare non dubitandum eſt, fore, qui huic *Viri Ampliſſimi* induſtriæ pretium tanto labore dignum ſtatuere velint.

ΚΕΒΗΤΟΣ ΘΗΒΑΙΟΥ ΠΙΝΑΞ, *CEBETIS THEBANI TABULA GRÆCE ET Latine. Multis in locis reſtituta ex MSS codicibus, unde etiam Græca in fine repoſita, ab Jacobo Gronovio, cujus accedunt Notæ & Emendationes.*

Amſtelodami, apud Henr. Wetſtenium, 1689, in 8.

Conſtat plagulis 15.

Cebes Thebanus philoſophus, Socratis diſcipulus, vitam mortalium brevi libello, ceu tabula quadam, vivis coloribus depictam expoſuit, memoratam Diogeni Laertio lib. 2. de Vitis Philoſ. & Chalcidio ſub fin. comm. in Plat. Timæum, ac Suidæ; *Tabulæque* (πίναξ) nomine ſcriptum iſthoc inſignivit, quod deſcripta in iſto eſſet picta tabella in æde Saturni dedicata, varias vitæ hominum rationes in bonam malamque partem proponens, & virtutes ac vitia ſub Fœminarum ſchemate exhibens, ac ſub Genii perſona vitæ rectam viam, quam qui ingreſſus ſit & perſequatur rectius vivat & beatius, oſtendens. Interpretatione & commentariis tabulam hanc illuſtrarunt Lud. Odaxius, Hier. Wolfius, Jo. Camers, Jo. Caſelius, Juſtus Velſius, Caſp. Barthius, Snecanus, Mer. Caſaubonus, Aug. Maſcardus, Cl. Salmaſius, ab eoque editus Arabs interpres, & qui Notas horum junctas evulgavit Abr. Berkelius. Plurima tamen corrupta depravataque loca omnes hi, quorum alter alterum expreſſit, reliquerunt, nec Plantiniana 1585, aut Tornæſiana 1613, aut Lugdunenſis Batava 1634, aut Salmaſiana 1640, aut Oxonienſis 1680 editiones invicem multum differunt; quarum nulla optimam Pariſinam Martini Juvenis A. 1557 excuſam ſecuta eſt. Quapropter ſtudio erga egregium iſtud ac utiliſſimum, licet exiguum, antiquitatis monumentum accenſus doctiſſimus *Jac. Gronovius* ſerio de ratione, qua Cebetem ex fœditate cui immerſus erat eriperet emendatioremque redderet, cogita-

vit. In quo ſtudio defixum inſigniter juvarunt tres Codices in Regia bibliotheca Pariſienſi per Jac. Gallæum collati, e quibus clariſſima lux multis in hac tabula obſcuris locis affulſit, & non contemnendæ emendationes ſuppeditatæ fuerunt, ut patet ex Not. & Emend. p. 93, 101, 102, 114, 122, 123, 124, 129, 133, 142, 145, 149, 152, 154, 166, 167, 170, 171, 187, 189, 192. Supplementum etiam & finem tabulæ hactenus detruncatæ & mutilæ reddiderunt Pariſini hi Codices, integritatemq; conciliarunt: adeo ut abſolutiorem eam ob additamentum quod pag. 83. 84 exhibet, & emendatiorem jam habeamus. Nec abs re correctiones fuiſſe adhibitas, criticæ Notæ ſubjectæ oſtendunt: in quibus paſſim interpretes & commentatores Cebetini notantur, ut Wolfius pag. 90, 92, 127, 132, 157, 188. Caſelius pag. 123, 143, 172. Caſaubonus pag. 144, 197. Odaxius pag. 93, Snecanus pag. 174, Velſius pag. 174. Berkelius pag. 102, 114; alii item doctorum Virorum errores detegunt, ut Voſſii pag. 179, Petri Petiti pag. 180. Ovidii autem locus corruptus pag. 199 feliciter reſtituitur. Sed cum uberiores commentarios in præſtantiſſimum hoc Pythagoricæ philoſophiæ monumentum ſperare nos juſſerit in fine Præfat. & pag 142, 178 clariſſimus Editor, multa ad vim meditationis Cebetinæ profundiſſimæ coacervata ſe habere profeſſus; non minori deſiderio eos expectamus, quam jucunditate evulgatas jam Notas & Emendationes legimus.

CHYMIA PHILOSOPHICA, CUM DOCTRINA ſalium, medicamentis ſine igne culinari parabilibus, & exercitio chymiæ, auctore Jacobo Barnero Phil. & Med. D.

Noribergæ, ſumptibus Andr. Ottonis, 1689, in 8.

Conſtat plagulis 40.

INclytum Jacobi Barneri nomen dudum jam literato orbi innotuit. Poſtquam ille Lipſiam reliquit, Elbingam in Boruſſiam ſeceſſit, atque ibi ante aliquot annos rebus humanis exemptus eſt. Spes adeo omnis videbatur erepta, ab ingenio ejus, quo gaudebat alacri, quosdam adhuc fructus percipiendi. Aſt ferme præter omnem expectationem, nunc in lucem prodit ejus Chymia Philoſophica, quæ tamen num ab ipſo

ab ipſo Auctore ultimam experta fuerit limam, noſtrum non eſt determinare. Enimvero cum in hoc ſtudio plurimæ difficultates ejus ſectatores circumſtent, inprimis eo incubuit Auctor, ut operationum maxime cauſas traderet. In parte prima generaliora exponit. Chymiam artem dicit, quæ corpora ope ignis, & ex iis purum ab impuro ſeparet, extrema conjungat, & hinc medicamenta efficacia efficiat. Itaq; finem ejus primarium phyſicum eſſe perhibet, (ſcilicet ſeparare partes mixtorum, ut ex quibus illa conſtent, & in quæ redigantur, demonſtrari poſſit:) ſecundarium vero medicum. Chymiam autem unicam agnoſcit, quæ circa objecta tantum diverſa occupetur. Principia ejus conſtituit alia eſſendi, alia cognoſcendi. Principia eſſendi porro vel naturalia appellat, vel artificialia. In naturalium numerum ſal, ſulphur, & mercurium, verum ut principiata philoſophica, reponit, & (cap. 2.) uberius explicat. Verum artificialia conſiſtere ait in horum applicatione, adeoque a doctrina ſalium inprimis petita (cap. 3) ponit axiomata, quæ chymicum ubivis attendere oporteat. Ad principia cognoſcendi terminos technicos, tum lapidem philoſophorum, tum res nativas, operationes chymicas, earumque effectus denominantes refert. His addit inſtrumenta, cum primaria, aerem, ignem, aquam, terram & menſtrua; tum ſecundaria, furnos, vitra, luta &c. Pars IIda operationes chymicas per diverſa capita tractat. Chymiam enim vel diacriſin intendere, nimirum in purificatione, digeſtione, fermentatione, ſublimatione &c. vel ſyncriſin involvere, utpote in incineratione, cryſtalliſatione, præcipitatione, & quæ his affines ſunt. Dum vero ſingulas contemplatur, ea quæ operationi cuivis conveniunt, ſubjecta, cauſas, modos, & enchireſes detegit. Quæ parte III effectuum chymicorum adornatur conſideratio, id inprimis agit, ut circa aquas, ſpiritus, aceta, &c. diverſitas, enchireſis, ætiologia, variæque compoſitiones innoteſcant. Specimen igitur ſectione IIda traditurus, concretorum naturalium analyſin, præparatorumque atque proceſſuum chymicorum examen, ſecundum regulas ex antecedentium cognitione deſumtas, inſtituere docet. In doctrina ſalium, quæ libro huic annectitur, ea vel ut alkalia, vel ut acida, vel ut enixa conſiderat: duo priora vel volatilia dicit, vel fixa, vel mediæ conſiſtentiæ; ultima vero pariter vel volatilia, vel fixa, vel fixo-volatilia. Differentias has ſequuntur pro-

positiones, nempe qualia se illa vel in mutua mixtione, vel singillatim exerant, explicantes. Agmen denique claudunt quidam medicamenta sine igne culinari conficiendi processus, atque brevis manuductio, quomodo secundum operationes & effectus diversos medicamina præsertim selectiora obtineri possint, demonstrans, quam exercitium chymiæ vocat.

CHRONICON SARACENICUM ET TURCICUM VVolfgangi Drechsleri, a Georgio Fabricio & Johanne Rosino emendatum auctumque; nunc in libros IV & capita divisum, notisque ac supplementis, nec non Appendice secunda ad Annum usque 1689 addita, illustratum ac locupletatum a M. Joh. Reiskio, &c.

Lipsiæ, apud Joh. Christianum Wohlfart, 1689, in 8.

Constat plagulis 25.

SEculum integrum cum triginta & octo admodum annis jam effluxit, ex quo *Wolfgangus Drechslerus*, vir ab eruditione atque diligentia omnino commendandus, *Chronicon de Saracenis & Turcis* memoriæ non intermosituræ tradidit. Quod opusculum cum *Georgio Fabricio*, viro de literis ac de pube scholastica non Misniæ tantum, sed totius Germaniæ meritissimo, sese oppido approbasset, non emendare illud auctiusque de suo reddere non potuit; quod & accurante illo A. 1550 in lucem prodiit. Hanc editionem aliæ atque aliæ exceperunt, quæ a Clarissimo *Reiskio* in Præfatione ad Lectorem referuntur; sed sexta præ cæteris memoratu digna est, *Johannis Rosini* videlicet, Viri ab opere Antiquitatum Romanarum toties recuso perquam famigerabilis, quæ Lipsiæ A. 1594 in publicum evulgata est. Nam is Appendicem Chronico Drechsleriano a Fabricio emendato atque aucto subjunxit, illudque ab A. 1550 ad sua usque tempora, h. e. ad A. 1594 continuavit. Quamvis vero ex illo quoque tempore id Historiæ Saracenico-Turcicæ plus vice simplici fuerit editum, aliisq; id genus Chronicis Saracenicis insertum (quod & ipsum a Reiskio d. l. prænotatum est) filum tamen illius ad hæc usque tempora deductum nondum fuerat. Hunc itaque laborem in se fusce-

suscepit Reiskius, Vir πολύγλωττος, & varia eruditione instructissimus; præsertim cum libellum Drechsleri non Germanis tantum, sed & Helvetiis, Belgis, aliisque exteris in historia Saracenico-Turcica singulariter probari intellexisset. Saracenicam autem Historiam cum Drechslero exorditur ab anno post C. N. 596, eamque in libro I, quem in capita VII divisit, ad annum Christi 1290 perduxit. Huic notas, animadversiones & supplementa quoad singula capita subnectit, quæ ex Arabicis scriptoribus fide hac in re dignissimis desumsit. In ipso autem limine monet Autor doctissimus, autorem Chronicon suum de Saracenis Turcisque tanquam distinctis nationibus recte inscripsisse, perperamque adeo gentem utramque, ac res utriusque gestas confundi. Saracenos enim Arabes ex Arabia oriundos; Turcos e Turkestana sive boreali Asiatica Scythia, portisque Caspiis fuisse effusos. Saracenos suis olim tribubus distinctos ad Joktanem seu Kathanem, Semi posterum, suas revocasse origines; Turcos tanquam gentem obscurissimam nihil certi hactenus de ortu suo tradidisse. Porro res Arabum priscorum & reges in sacro V. & N. Testamenti codice, imo & in libris Græcorum historicis suum hodieque invenire locum; Turcorum vero omnia in tenebris profundis latitare. Denique Saracenos & Arabes omnem elegantioris doctrinæ partem, Matheſin, Physicam & Medicinam maxime, attigisse, suamque linguam non sine summo studio excoluisse; Turcas vero nihil aut parum elegantiæ in suam intulisse gentem, & lingua sua in hunc usque diem non nisi barbara & inculta admodum uti, nisi quod Arabicæ cum Muhammedismo locum in sacris precibusque dederint. Ulterius cum nativitas Muhammedis inter Arabes & Christianos historicos valde sit controversa, ex omnibus Elmacinum se sequi profitetur Reiskius, tanquam antiquum in historia Saracenica scriptorem, & ex seculo post N. C. septimo superstitem. Emergit vero sic annus nativitatis post N. C. 572, diesque 22 mensis Nisan, h. e. Aprilis. De cætero cum Drechslerus Chronicon Saracenicum ad annum C. 1290, uti jam indicavimus, deduxisset, Reiskius novem annos in supplementis capiti VII subjunctis adjecit, illudque adeo ad annum usque 1299 extraxit. Plura enim & certiora ex ipsis Arabum scriptoribus, quos MSStos pariter atque editos Bibliotheca Guelpherbytana per orbem lit erarium decantatissima cum eo exprompte communicavit, hauri-

haurire ipsi licuit; de Chalifis inprimis Saracenorum, unde & dissertationem politicam de *Chalifatu Saracenico*, h. e. de Imperio rerum civilium sacrarumque summo, sive Pontificatu inter successores Muhametis continuo conscripsit; quam ut publico diu haud invidere velit clarissimus Autor, rogatum eum quam humanissime heic volumus. In libro II, quem in capita III dissecuit, Historiam Turcicam incipit ab A. C. 1300, quo ipso Ottomannus rapinis & prædationibus ditatus intra decennale spatium bonam Bithyniæ partem, & adjacentia Ponto Euxino loca suo imperio adjecerat, & primi Regis Turcarum nomen meruerat. Huic suas quoque, prout in libro I cum Historia Saracenica fecerat, notas, animadversiones ac supplementa capitulatim annexuit Reiskius, Arabes, quos Pocokius in supplemento Historiæ ad Abul-Pharajum addito laudaverat, nec non Annales Ottomannicos Joh. Gaudieri, Joh. Leunclavii, & Joh. Baptistæ Podestæ, aliosque bonæ fidei scriptores secutus. In libro III exhibet *Johannis Rosini Appendicem* in capita IV a se dispertitam, quam *primam*, appendicis suæ huic subjungendæ intuitu, appellare ipsi placuit. Continuavit autem Rosinus hanc telam ab A. C. 1550, quo Dragutes Raisus, pirata celebris, Solimanni auspicis Aphricam seu Aphrodisium Barbariæ oppidum occupaverat, præsidioque muniverat, usque ad A. C. 1594, quo Amurates, cum annum ætatis L, & imperii XX expleviset, calculi doloribus confectus vita excessit. Inseruit in hoc quoque libro Reiskius gemmulas ubique suas, h. e. notas, animadversiones, & supplementa necessaria. In libro denique IV, quem Chronici Turcici *Appendicem secundam* vocat, historiam Turcicam a Rosino ad annum usque 1594, quo Mahometes III sedem vacantem, strangulatis mox XVI fratribus, occupaverat, continuatam, ad annum usque seculi jam invergentis 1689 Reiskius noster perduxit, paratus illam in subsequentes etiam annos, si vitam Numen indulserit, laborque hic eruditis non displicuerit, extendere. Quantumvis autem Scriptores Turcicos consulere ipsos quoad seculi hujus historiam non potuerit, ex probatissimis tamen omnia scriptoribus, v. g. Sleidano, Thuano, Gothofredo, Tavernierio, Joh. Cluvero, Isthuanfio, Metterano, Lundorpio, Brachelio & Struckhusio, nec non ex Theatri Europæi autoribus, & Diarii Europæi collectoribus excerpsit, & secundum annorum rerumque gestarum ordinem enarravit. Chronico sic ad nostra tempora pertexto

pertexto annexa est tum ob affinitatem materiæ, tum ob exemplorum raritatem dissertatio de *Imperio Turcico*, sub præsidio celeberrimi Jenensium Polyhystoris, *Joh. Andreæ Bosii* ab Alhardo Hermanno Kummen, Hannoverano, A. C. 1662 habita, in qua universa Imperii Turcici Ratio Status breviter quidem, sed accurate & magno cum judicio excutitur; quam eo nomine legentibus quibusque non commendare non possumus.

DN. VARIGNONII RESPONSIO AD ANIMADversionem Dn. Abbatis de C. quæ habetur in Actis Erud. 1688 mens. Augusti p. 414, ab ipso ad Collectores Actorum Gallice transmissa, & in Latinum conversa.

DOminus Abbas de C. hanc suam Animadversionem ita incipit: *neque Autor novæ Mechanicæ, neque ulli, qui ad hæc usque tempora scripserunt, imo ausim dicere scripturi sunt de mechanicis, aut stabiliverunt aut invenient aliquod principium hujus scientiæ, quod demonstrare non possim (dummodo verum sit) esse tantum casum particularem aut simplicem consequentiam principii Cartesiani.* Quæ certe propositio maximi esset momenti, si legitime foret demonstrata; quoniã sive quis acquiesceret principio hoc, sive minus, labore tamen melius aliquod indagandi esset levatus. Verumenimvero Dominus Abbas demonstrationis loco exemplum duntaxat aliquod affert, quod tamen ita comparatum est, ut vel illud unicum sufficiat ad propositionem ejus falsitatis convincendam. Nimirum advocat sententiæ suæ testem *Principium novæ Mechanicæ*; sed ut appareat, quod ex hoc ipso exemplo contrarium potius ejus sequatur, quod ille inferre ex eo prætendit, non opus est, ut omnia ipsius legamus vestigia, neque ut tantum subeamus laborem, quantum ipse impendit, ut hoc principium habitu Cartesiano indueret; sufficit enim illud cum Dn. Cartesii principio contendere. Principium Mechanicum Cartesii in eo consistit, *quod neque major, neque minor vis requiratur ad aliquod corpus grave certam ad altitudinem elevandum, quam ad elevandum*

l. c. p. 414.

Cartes. T. 1. ep. 73.

dum alterum minus grave ad altitudinem tanto majorem, quanto ipsum minus grave est; vel ad elevandum aliud gravius ad altitudinem tanto minorem. Id quod generaliter ita efferri potest: *Potentias fieri æquales, quando agunt, aut agere intendunt, eodem tempore per spatia reciproce proportionalia corporibus, quibus sunt applicatæ; ex quo sequitur, quod in aliqua machina oppositæ se in æquilibrio detineant, & hæc corpora maneant quieta.* Ex quo deinde Dominus Abbas de C. concludit, quod *Æquilibrium sit quies, quæ ex oppositione duorum motuum æqualium oriatur, atque hinc unice in motuum æqualitate & oppositione æquilibrii causa sit quærenda.*

Act. Erud. pag. 416.

Delin. Nov. Mech. Præfat. &c.

Principium novæ Mechanicæ vero eo redit, quod, *quando duæ aut plures potentiæ una agunt, impressiones ipsarum particulares, quamcunque proportionem servent, in unam quasi coeant, quæ tota agit in omne illud, quod ipsi obstaculo est in directionis linea* (e. g. in pondus, quod solum funiculis sustinetur; centrum trochleæ, sive mobilis ea sive immobilis sit; punctum superficiei, quod perpendiculariter subjacet centro directionis ponderum, quæ super ipsis sustinentur; hypomochlium &c.) *ita ut hoc obstaculum, quando majus est, aut minimum æquale, viribus hujus impressionis compositæ, (illamque adeo sustineat non secus ac si esset effectus unius cujusdam potentiæ, a qua superari non posset) necessario sufflaminet concursum actionis potentiarum omnium, quæ conspirant ad hanc impressionem faciendam, atque illas in quiete & æquilibrio retineat.*

Hæc ergo sunt duo illa principia, de quibus disputatur, eaq; tam essentialiter diversa, ut licet utraque de Æquilibrio agant, illud tamen non solum sub alia, sed plane contraria specie concipiant. Vidimus enim modo, quod, si Cartesii sequamur principium, *considerandum sit Æquilibrium, tanquam quies, quæ ex duobus motibus æqualibus & oppositis oritur;* cum contra, secundum principium novæ Mechanicæ, quies hæc non oriatur, nisi ex oppositione invincibili alicujus obstaculi, quod existit in directione communi plurium potentiarum conjunctim agentium. In priori potentiæ illæ omnes non solum ut diversæ considerantur, sed etiam quatenus sibi invicem opponuntur: in posteriori vero, tanquam unitæ in eadem directione, cui obstaculum aliquod objicitur, non secus ac si solum unam potentiam constituerent. Verbo, Dn. Cartesii principium ex divisione & contrarieta-

trarietate directionum particularium duarum potentiarum, dispositarum ad motus æquales & incompatibiles, Æquilibrium deducit: contra vero principium novæ Mechanicæ ex reunione & consensu non solum duarum, sed quotcunque potentiarum, in unam eandemque directionem concludit æquilibrium ratione adeo obvia, ac si omnes illæ potentiæ non constituerent nisi unam totalem, cujus hæc directio communis esset effectus.

Ex quo apparet, quod principia illa duo, Cartesii nimirum & novæ Mechanicæ, nulla alia ratione conveniant, quam quod ambo de Æquilibrio agant, sed vias adeo diversas insistendo, ut, quando in nonnullis consequentiis conveniunt, id non accidat, nisi ideo, quia ambo vera sunt.

Patet etiam, quod principium novæ Mechanicæ eo simplicius sit altero, quo facilius potest concipi, quomodo obstaculum in directione alicujus potentiæ existens, a qua vinci nequit, illam sistat, quam quomodo duæ potentiæ se in Æquilibrio detineant per oppositionem duorum motuum, quos non habent.

Haberent vero motus æquales, forsan dicet aliquis, si una vinceret alteram, id quod impossibile est secundum principium Dn. Des Cartes. Fateor id quidem, hoc tamen non est probare æquilibrium nisi indirecte & per necessitatem consequentiæ; cum in nova Mechanica illud in se ostendatur & per ipsam generationem, quæ consistit in modo, quo potentiæ illæ inter se disponuntur & uniuntur, ut omnes in unam directionem conspirent, quæ tota in punctum agit, ubi fit Æquilibrium.

Cartesii principium solum dicit, quantum virium necesse sit cuivis ex his potentiis, ut maneat in Æquilibrio, ob inconveniens aliquod, quod in motu ipsarum oriretur, absque hoc si esset. Sed principium quod nova Mechanica habet, id explicat ulterius, qua ratione potentiæ illæ ordinandæ & componendæ sint, ut debiliores a fortioribus ne superentur; adeoque, si scholarum velimus terminis uti, dici potest: Principium Cartesii ad summum nihil aliud exhibere, quam Æquilibrii causam *efficientem*, novæ Mechanicæ vero principium dare etiam causam ejus *formalem*, hoc est modum, quo illud fieri intelligitur.

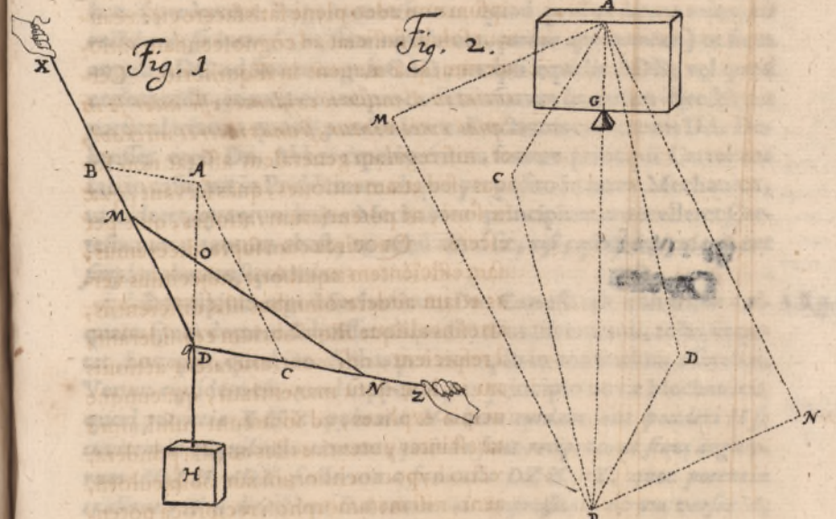
A. E p. 414

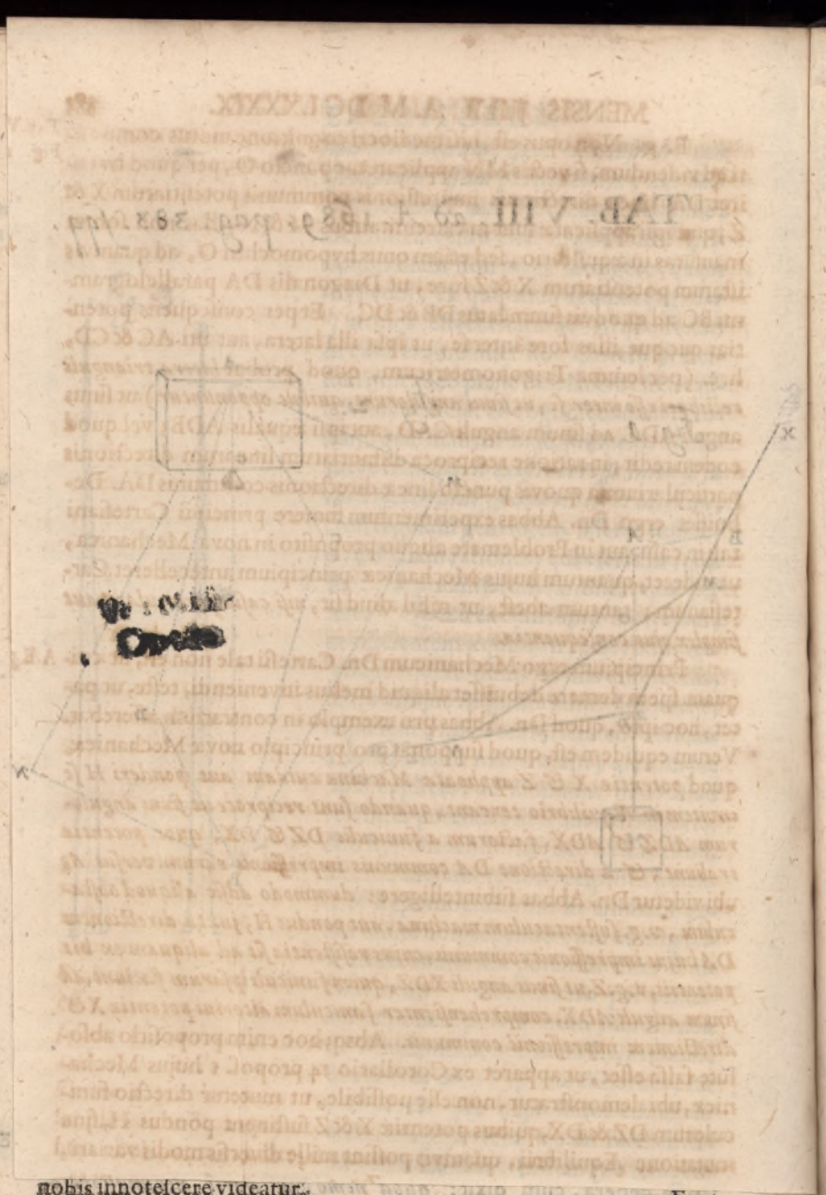
Et profecto Dn. Abbas non attendisse videtur ad hæc duo causarum genera, cum dixit: *quod nemo stabiliverit, nec unquam inventurus*

venturus sit aliquod principium Mechanicum, quod demonstrare non possit (dummodo verum sit) esse tantum casum particularem, aut simplicem consequentiam principii Cartesiani: aut minimum credidisse, quod causa formalis Mechanicorum inventu esset impossibilis. Evidens enim est Cartesii principium illam non magis attingere, quam magnum illud principium physicum, ex quo illud deduxit (*effectus suis causis esse proportionales*) attingit effecta naturæ. Atque forsan ipse Dn. Abbas, si majori cum cura examinasset hoc Cartesii principium, deprehendisset, id ipsum non adeo plene satisfacere circa causam efficientem æquilibrii, ut solum sufficiat ad cognoscendam rationem potentiarum aut ponderum, quæ manent in Æquilibrio. Certe si quis dicat: *duas potentias in Æquilibrio existentes esse inter se in ratione reciproca viarum, quas emetirentur, si una vinceret alteram*, parum admodum ille docet, nisi regulam generalem afferat non solum ad has vias cognoscendas, sed etiam rationes, quas servant, quæ nonnunquam æque ignotæ sunt, ac potentiarum rationes, quæ per illas debebant nobis innotescere. Quocirca cum supra diceremus, hoc principium afferre causam efficientem æquilibrii, adjecimus verba *ad summum*. Possemus etiam addere omnibus istis differentiis, quod hac ratione, qua Cartesius aliique Æquilibrium considerant, h. e. quamdiu ad nihil aliud respicient, nisi contrarietatem actionis potentiarum, aut ponderum in hoc statu manentium, quacunque etiam ratione illorum principia explices, ad summum nihil aliud possit detegi, quam ratio, quæ est inter potentias illas aut illa pondera, nunquam vero onus aut directio hypomochliorum aut obstaculorũ, quæ illa in Æquilibrio detinent, nisi metamorphosi reciproca potentiarum in hypomochlia fixa, & hypomochliorum in animatas potentias utaris. Quoniam illud omne non dependet, nisi ab impressione & directione, secundum quam omnes illæ potentiæ inter se invicem componuntur atque uniuntur. Contra vero per principium novæ Mechanicæ, quod actionem potentiarum illarum non contemplatur, nisi sub ratione illius unionis & concursus, primum, quod se intellectui offert, est directio & onus hypomochliorum, aut generalius loquendo, omnis illius rei, quæ impressioni communi se opponit: ex quo deinde statim detegitur ratio, quam inter se servant, sed tam facili negotio, ut omne illud uno eodemque tempore nobis innotescere videatur.

E. g.

TAB. VIII. ad A. 1689. pag. 383. sqq.

nobis innotescere videatur. E. g.

TAB. VIII, Fig. 1.

E. g. Non opus est, nisi mediocri cognitione motus compositi ad videndum, si vectis MN applicaretur puncto O, per quod transiret DA linea directionis impressionis communis potentiarum X & Z, quæ ipsi applicatæ sunt in extremitatibus M & N, illas non solum mansuras in æquilibrio, sed etiam onus hypomochlii O, ad quamvis istarum potentiarum X & Z fore, ut Diagonalis DA parallelogrammi BC ad quodvis suum latus DB & DC. Et per consequens potentias quoque illas fore inter se, ut ipsa illa latera, aut uti AC & CD, h. e. (per lemma Trigonometricum, quod probat *latera trianguli rectilinei esse inter se, ut sinus angulorum, quibus opponuntur*) ut sinus anguli ADC ad sinum anguli CAD, aut ipsi æqualis ADB; vel quod eodem redit, in ratione reciproca distantiarum linearum directionis particularium, a quovis puncto lineæ directionis communis DA. Debuisset ergo Dn. Abbas experimentum sumere principii Cartesiani tali in casu, aut in Problemate aliquo proposito in nova Mechanica, ut videret, quantum hujus Mechanicæ principium antecelleret Cartesianum; tantum abest, ut nihil aliud sit, *nisi casus particularis aut simplex ejus consequentia.*

Principium ergo Mechanicum Dn. Cartesii tale non est, ut cui- A. E. p. 45.
quam spem demere debuisset aliquid melius inveniendi, teste, ut patet, hoc ipso, quod Dn. Abbas pro exemplo in contrarium afferebat. Verum equidem est, quod supponat pro principio novæ Mechanicæ, quod *potentiæ X & Z applicatæ Machinæ cuidam aut ponderi H se invicem in Æquilibrio teneant, quando sunt reciproce ut sinus angulorum ADZ & ADX, factorum a funiculis DZ & DX, quos potentiæ trahunt, & a directione DA communis impressionis earum versus A,* ubi videtur Dn. Abbas subintelligere: *dummodo adsit aliquod obstaculum, v. g. sustentaculum machinæ, aut pondus H, juxta directionem DA hujus impressionis communis, cujus resistentia sit ad aliquam ex his potentiis, v. g. Z, ut sinus anguli XDZ, quem funiculi ipsarum faciunt, ad sinum anguli ADX, comprehensi inter funiculum alterius potentiæ X & directionem impressionis communis.* Absq; hoc enim propositio absolute falsa esset, ut apparet ex Corollario 14 propos. 1 hujus Mechanicæ, ubi demonstratur, non esse possibile, ut mutetur directio funiculorum DZ & DX, quibus potentiæ X & Z sustinent pondus H, sine mutatione Æquilibrii, quamvis possint mille diversis modis variari,

ut tamen ratio singulorum angulorum ADZ & ADX, qui constituuntur ab illis funiculis & linea impressionis communis non mutetur. Sed & hoc ipso in casu solum illud est simplex aliquod Corollarium principii, de quo controversia est, quale est septimum propositionis primæ hujus Mechanicæ.

Quod vero sinus attinet, non equidem placet Dn. Abbati, ut hæc expressio illi, quæ longo jam tempore in usu fuit, & perpendicu-
l. c. p. 415. larium nomine utitur, præferatur. *Sinus*, inquit ille, *angulorum, quos facit concursus linearum directionis, tam potentiarum motricum, quam communis illarum impressionis, non differunt nisi solo nomine a perpendicularibus, ductis ab hypomochlio harum potentiarum super lineas directionis.* Notissimum sane hoc est, dixitque hoc autor
Projet. d' une nouvell. Mech. Pref. Prop. des Cordes. cor. 1. des Levier Cor. 12. 13. &c. novæ Mechanicæ compluribus in locis. Sed ut nihil dicamus, quanto sit facilius invenire angulos directionum illarum mediante aliquo Instrumento Goniametrico, quam distantias illarum a quocunque puncto ope normæ, non solum ob vitium normæ nonnunquam satis magnum, sed etiam, quando sustentacula, aut lineæ, quæ terminare debent illas distantias, tantummodo sunt imaginariæ. Ut, inquam, hoc latius non exsequamur, vel minima attentio ad generalitatem omnium illorum, quæ Autor per sinus exprimit, sufficit, ut intelligatur, illum non debuisse loqui aliter, nisi seipsum obscurum reddere voluisset.

Tab. VIII. Fig. 1. E. g. si velimus exprimere rationes, quæ sunt inter potentias X, Z, & pondus H, quod sustinent solum funiculis, si, inquam, velimus exprimere eas ope *perpendicularium*, quæ respondent tribus angulis XDA, ADZ & XDZ, quos format concursus linearum directionis DX, DZ & DA; postquam concepimus in duabus ejusdem directionis lineis duo hypomochlia æqualiter a puncto D distantia, a quorum uno v. g. O ductæ duæ perpendiculares in lineas DZ & DX, & ab altero, quod suppono in C, itidem una in DX; dicendum jam esset, *quod potentiæ Z, X, & pondus corporis H, quod funiculis tantum sustinent, sint inter se, ut perpendiculares ductæ a puncto O in DX & DZ, & ex puncto C in DX, posito quod puncta C & O sint æqualiter distantia a D, ubi hæ lineæ concurrunt.* Cum, si per *sinus* fiat expressio, simplicissime & absque ulteriori præparatione, nisi quam ipsa dispositio chordarum exhibet, diceretur, *quod sint inter se ut sinus angulorum*

lorum XDH, HDZ & XDZ, quos funiculi eorum inter se invicem faciunt, & sic in cæteris. Judicandum vero cuivis relinquo, quænam harum expressionum sit simplicissima & maxime intelligibilis. Sed quocunque modo se res habeat, quum controversiæ nostræ momentum plane nihil commercii habeat cum istis diversis loquendi modis; quicquid hactenus differentiæ, aut potius oppositionis & proinde independentiæ, ut ita loquar, inter principium novæ Mechanicæ & Cartesianum intercedere ostendimus, firmum ratumque manet.

Quod ad Æquilibrium liquorum attinet, Principium Dn. Cartesii ejus tantum rationem vagam & superficiariam affert, quæ nos nihil eorum docet, quæ in ipsorum particulis accidunt, neque modum, quo sese impellunt aut disponunt, ut hæc liquida vel reducant ad illum statum, vel retineant in eo. Cum contra, si consideremus parvula ista solida tanquam totidem globulos, qui se impellunt aut se retinent in cavitate tubi, quo includuntur, omnia hæc manifeste ex *propositione de superficiebus* Novæ Mechanicæ consequantur. Brevitas autem illius sciagraphiæ, quam sibi Autor propositam habebat, non permisit hanc materiam explicandam sumere; forte tamen propositum illud, quod cœpisse se dicit, applicandi hanc Mechanicam ad Philosophiam naturalem, aliquando occasionem dabit hæc omnia fusius demonstrandi.

Interim videamus quæso, quomodo ratio *physica effectuum, quos maxime in machinis admiramur, possit esse ratio motuum compositorum*, atque ideo jam de generatione omnis Æquilibrii agamus. Præfat. A. E. p. 418 Nihil certe simplicius est, & per se genuinum magis, quam concipere, quod obstaculum aliquod in directione corporis alicujus occurrens necessario debeat id sistere in motu, hoc ipso tantum, quod illi invincibiliter & directe oppositum est, non vero ideo, quia hæc impressio potius ab hac, quam illa causa oritur, quoniam diversitas illarum causarum nullam plane mutationem infert. Sive ergo hæc impressio resultet ex concursu plurium potentiarum, sive ab una solum oriatur, qualis est pondus, Æquilibrium semper eadem ratione existet, ob solam oppositionem obstaculi alicujus, quod ab hac impressione superari nequit, modo certe æque naturali ac ille est, quo pondus a plano aliquo Horizontali ipsi subjecto retinetur, & per con-

ſequens ſine omni alia dependentia ab his potentiis niſi in hoc, quod ipſæ omnes conſpirant in hanc impreſſionem communem. Quocirca ex oppoſitione inter hanc impreſſionem totalem & obſtaculum invincibile, quod in ipſius via occurrit, omnes æquilibrii ſpecies immediate ſequuntur, non autem ex oppoſitione motuum æqualium circa punctum aliquod fixum, uti Dn. Abbas de C. putat, licet vel maxime illos haberemus pro potentiis, quas reciprocatio viarum æquales redderet, quoniam, præterquam quod videmus illas nihil conferre ad Æquilibrium niſi ratione ejus, quod impreſſiones particulares confunduntur ſemper in unam ſolum, quæ tota agit in punctum, quod illas eo in ſtatu detinet; hæc oppoſitio non convenit Æquilibrio, ubi onus hypomochlii tantum concipitur, ut effectus unius potentiæ, v. g. quando pondus manet quietum ſuper plano horizontali.

Ratio ergo phyſica maxime immediata & univerſaliſſima Æquilibrii conſiſtit in æqualitate actionis & reſiſtentiæ inter impreſſionem totalem corporis, quod eſt in æquilibrio, & hypomochlion, quod ipſi objicitur. Adeoque cum hæc impreſſio, quando reſultat ex concurſu plurium potentiarum, non accidat niſi ope motuum compoſitorum, fatendum erit, quicquid Æquilibrium hoc rationis phyſicæ habere poteſt, ex parte iſtarum potentiarum, unice hac via inveſtigandum eſſe, h. e. ſolum deduci debere ex modo, quo potentiæ hæ ſe diſponunt in hac compoſitione, ut conſpirent omnes in unam impreſſionem, quæ per hypomochlion tranſit, ubi omnia in Æquilibrio manere debent; non vero ex æqualitate aut oppoſitione motuum. Hinc ergo, quotcunque fuerint illæ potentiæ, ſufficit conſiderare illarum impreſſionem communem, ut cognoſcatur, utrum corpus, cui applicatæ ſunt, ſuper hoc aut illo hypomochlio in Æquilibrio manere debeat, nec ne? Ita in corpore AG ſatis eſt, ſi ſciamus impreſſionem ejus totalem ſequi lineam AB, neque ſuperiorem eſſe reſiſtentia hypomochlii G, quod in illa linea exiſtit, ut concludamus, illud corpus ab hypomochlio neceſſario retentum iri in Æquilibrio. Quod ſi ergo reſpiciamus cauſam impreſſionis, & reperiamus illam eſſe effectum unius tantum potentiæ, qualis gravitas hujus corporis eſſe concipitur, nihil prohibet, quin dicamus onus hypomochlii G eſſe æquale viribus hujus impreſſionis. Sin

Fig. 2.

vero

vero inveniatur, impreſſionem hanc oriri ex concurſu duarum potentiarum, huic corpori applicatarum ſecundum lineas AC & AD, completo parallelogrammo CD, cujus AB ſit diagonalis, ulterius reperietur, quod potentia ſequens lineam AC ſit ad illam, quæ ſequitur lineam AD, ut AC ad AD, & quod duæ illæ potentiæ ſint ad impreſſionem totalem ut AC & AD ad Diagonalem AB. Eadem ratione, ſi impreſſio juxta lineam AB procedat ex concurſu actionis duarum potentiarum applicatarum huic corpori ſecundum lineas AM & AN, ſi itidem parallelogrammum MN compleatur, eodem modo invenietur, quod potentiæ & impreſſio, quæ fit juxta AB, ſint inter ſe ut lineæ AM, AN, & AB. Atque non ſecus judicandum de omnibus potentiis imaginabilibus, quæ conſpirare poſſunt in impreſſionem, quæ fit juxta lineam AB, aut generalius, in impreſſionem totalem corporis, quodcunque etiam fuerit.

Atq; ita Autor novæ Mechanicæ naturam ſequitur, omnia æquilibria ad ſimplicisſimum reducens, h.e. ad æquilibrium corporis, quod ab unica potentia premitur contra obſtaculum invincibile, e. g. ponderis ſuper plano Horizontali, & deinde aperiens, ope motuum compoſitorum, quomodo natura, cum hoc æquilibrium eſt inter plures potentias, uniat omnes illarum impreſſiones particulares in unam, quæ tota agit in hypomochlion corporis, cui applicatæ ſunt, non ſecus ac ſi hæc impreſſio compoſita eſſet ſolum effectus unius potentiæ. Hinc apparet, quantum Dn. Carteſius aliique abeant ab uniformitate & ſimplicitate viarum, quibus natura uti ſolet, quando præter illam æquilibrii ſpeciem, quam negare non poſſunt inter unam ſolum potentiam & obſtaculum, quod illam remoratur, intercedere, aliam volunt inſuper introducere, quam in oppoſitione & æqualitate, quas credunt hypomochlion ponere inter potentias, quæ in hoc ſtatu manent, conſiſtere contendunt, & quam non aliter probant, niſi ab inconvenienti, motus ſcilicet fore æquales, ſi æquilibrium ceſſaret, h. e. tantum per deductiones ad abſurdum, quas tamen natura plane ignorat, quæque proinde nihil habent phyſici, ſi conferantur cum eo, quod hactenus oſtenſum eſt circa generationem æquilibrii per motus compoſitos.

His ita abſolutis, nihil ſupereſt, niſi ut ſatisfaciam quoque Dn. Abbati ratione illius difficultatis, qua motus renuit concedere, ut lineæ duæ, quæ angulum infinite acutum conſtituunt, habeantur pro

paralle-

parallelis: quasi nesciret *ea, quæ in infinitum appropinquant cuidam rei, pro hac ipsa haberi posse*; atque ideo circulum ab omnibus Geometris pro Polygono infinitorum laterum haberi, idemque de omni alia figura, quacunque curva terminata, procedere. Fallitur autem in eo, quod non observat, quod finis omnium angulorum possibilium, dum maxime acuti fiunt, sit initium parallelismi, quodque duæ lineæ non possint esse in uno ex his statibus, nisi eodem tempore in altero quoque reperiantur. Id ipsum vero quoque hac ratione demonstrari potest: *Propos.* sint duæ lineæ AD & DB, quæ in D faciant angulum infinite acutum, h. e. minimum omnium angulorum possibilium. Dico, quod hoc in casu lineæ sint inter se parallelæ. Fig. 3.

Demonst. si non essent, duci possent duæ aliæ AE & BE, quæ essent tales, & in hoc casu lineis AD & BD anguli DAE & DBE forent percurrendi, antequam parallelæ fierent. Sicque cum lineæ illæ existerent v. g. in AC & BC, alium adhuc facerent inter se angulum ex parte C, qui minor esset, quam is, quem supponuntur constituere in AD & BD, & proinde posterior ille non esset minimus omnium angulorum possibilium. Id quod est contra hypothesin. Ergo lineæ, quæ supponuntur constituere inter se angulum infinite acutum ex parte D, sunt inter se vere parallelæ. Q. E. D.

MELCHIORIS FRID. GEUDERI MED. DOCT. Diatriba de Fermentis variarum corporis animalis partium specificis & particularibus. Cui subjicitur Dissertatio de Ortu Animalium.

Amstelodami, apud Joannem Wolters, 1689, in 8.

Constat plagulis 22.

POstquam Chymia hoc nostro seculo insigni cum fructu apud Medicos vigere cœpit, plurimi eorum *Helmontii* famigeratissimi illius per ignem Philosophi vestigia legentes, quo solennes corporis Animalis functiones, inanibus Facultatum nominibus explosis enodarent, sæpius non sine applausu peculiaria in subsidium vocarunt Fermenta, ratione partis certæ solidæ, cui insideant & propria sint, insita & specifica ipsis appellata. Verum annon hæc easdem cum

cum facultatibus experiantur difficultates, i. e. annon supponantur magis, quam solide demonstrentur, paucis abhinc annis *Borellus*, *Bohnius*, *Charletonus*, aliique mechanicam rationem in actionibus plerisq; animalium extricandis seligentes, multum hæsitarunt. Quibus subscribere nec Autor noster in Diatriba præsenti veritus, rem omnem *duplici* absolvit *sectione*. *Prima* harum fermenta corporis animalis in genere examinaturus, ante omnia ingenue fatetur, eandem de fermentis hypothesin aliquamdiu sibi arrisisse, utpote mox sub incunabulis a plurimis approbatam, nec aliorum dogmatum novorum ad-instar multis contradictionibus vexatam; postea nihilominus modernorum, cumprimis *Borelli*, *Bohnii*, *Rivini* & *Kemperi*, scriptis sedulo evolutis sententiam se mutasse, methodumq; phænomena in animalibus obvia mechanicas ad leges revocandi arripuisse, ceu magis expeditam, omnibus etiamsi difficultatibus haud destitutam. Hinc diverso fermentationis sensu considerato, hanc sanguini modo denegat, modo attribuit: scilicet fermentatio si intestinum saltem denotet motū materiæ ad perfectionem tendentis, cujus effectus spiritus sit sulphureus sive ardens, nullam sanguini similis spiritus experti inesse; ast ubi generalius paulo pro quovis liquidi alicujus heterogenei motu intestino, a corpusculorum subtilium nisu expansivo dependente, accipiatur, quem variæ insequantur alterationes, fermentationem omnino sanguini videri concedendam, ita tamen, ut minus repugnet, si quis neglectis effervescentiæ, fermentationis aut ebullitionis nominibus litigiosis, genericos magis vel rarefactionis, vel tumultuationis, commotionis aut agitationis terminos malit adhibere. Fermenta vero ab Helmontio obscurius, clarius ab aliis descripta, quemadmodum in animali machina vel adventitia perhibentur, vel innata sive insita; ita horum præsertim existentiam multis destruere rationibus nititur. Etenim primo, si fermenta ejusmodi in corpore animali præsto essent, partium ejusdem mereri titulum; interim nec solidas partes dici, nec fluidis, nec spirituosis, cum propriis hæ non contineantur terminis, posse accenseri. Adhæc genuinam eorum originem, non minus ac naturam, dubiam esse & ignotam, seu ac *Willisio*, *Helvetio* iisque, qui spiritus insitos somniant, videatur. Porro ipsam viscerum structuram fermentationi adversari, velut intuitu strictissimorum canaliculorum omnem fermentationis motum

tum vertiginosum & rarescentem impedientem. Sanguinis denique circulationem celerrimam tantum temporis haud largiri, ut fermenta in canalibus adeo multis iisque angustissimis, tum in omnes partes fluidi misti sese diffundant, tum easdem absque substantiæ partium destructione ab invicem separent, tum corpusculorum discretorum inter se homogeneorum in unum locum colligendorum ergo, novus dissolutioni factæ motus superveniat; ni forsan ex momentanea fermenti actione idem sanguinis massæ contingere deberet, quod in filtrationibus solutionum v. g. auri, sulphuris &c. intempestive adornatis solet observari, quippe quæ confestim ab instillato præcipitante, v. g. sale tartari, aceto &c. filtro commissæ, sub liquoris turbidi specie integræ chartam bibulam permeant. E diverso ad Recentiorum mentem convenientius longe fluidorum in animali corpore indagari secretiones, si motu sanguinis intestino, pariter ac progressivo a corde & arteriis jugiter ad secernentium partium canaliculos vibrato, una cum diversarum particularum e sanguine secernendarum aptitudine, suppositis, sola pororum (præter debitum fibrarum a spirituum animalium influxu dependentem tonum) in visceribus, glandulis aliisque partibus probe perpendatur dispositio, figuræ & magnitudini separandarum molecularum congrua, a variis demonstrata phænomenis, & tunc etiam, ubi vel maxime fermenti cujusdam quacunque ratione corpuscula segreganda ad secessum disponentis concederetur præsentia, in ipso secretionis actu omnino admittenda. Ifti tamen porulorum configurationi forsan particularum ex conformatione varia oriundum nisum, tendentias, ad hunc illumve motum facilius suscipiendum promtitudinem, indeque sub utroque sanguinis motu resultantes impulsuum differentias, adjungi posse; cum corpus aliquod versus proportionatum foramen projectum pro diversa vel recta, vel obliqua, vel alia incidendi ratione, modo facilius, difficilius modo, modo plane non pertranseat. Quæ singula quidem quamvis in genere facilem mereantur assensum, attamen ubi ad explicationem minimorum peryentum fuerit, propter ignotam partium configurationem internam nihil prorsus de speciali secretionum modo constare. Atq; sic fermentis solidarum partium innatis in genere rejectis, antequam priorem sectionem dimittat, in *Guilielmi Cole* & *Johannis Pascalii* inquirit sententias, quorum ille *de Secretione animali*

animali succo nervoso in fermentorum numerum recepto primas in mixtis secretionibus efficiendis defert, hic vero *Explicatione nova fermentationis in corpore humano*, fermenta vel fixa, vel volatilia constituens, fixorum existentiam ab effectibus demonstrat, volatilium autem originem a nervis petit spiritusque animales acidos declarat: utrumque nihilominus siculneis insistere fundamentis sæpiusque sibimet contradicere, fusius exponit. Ad *posteriorem* vero *sectionem* perveniens, qua de certis corporis animalis partium fermentis in specie disquirit, mox salivam, liquorem gastricum, bilem, succum pancreaticum, liquorē nervosum &c. ceu fermenta ad secretiones præcedanea ab allegato modo *Cole* salutata, e fermentorum genuinorum classe propterea expungit, quod non in exigua, sed insigni satis ad corpora proportione admisceantur. Argumenta dehinc, quibus vel fermentum ventriculi acidum propugnari, vel chylificationis negotium per fermentationem explanari solet, promte diluit, ac ad chylificationem absolvendam salivam & alimentorum reliquias, liquorem gastricum, fluidum nervorum, nec non viscerum ventriculo adjacentium calorem concurrere, se invicem juvare, adjuvarique a proprio ventriculi motu, probabilius asserit. Neque in ullam bilis cum succo pancreatico consentit effervescentiam, cui utriusque ductus insertio magno potius sit obstaculo. Fermentum autem stercoreum in intestino cæco ab *Helmontio* locatum, merum appellitat figmentum: præterquam enim, quod *Helmontius* sibi contradicat, omne fermentum vitale, stercoreum vero corruptivum nuncupans, in intestinis jamdū tenuibus a fæculentiis emitti fœtorem, multaque animalia, quorum nomina adduntur, cæco penitus carere. Glandularum itidem conglomeratarum, præsertim parotidum, æque ac conglobatarum mesenterii aliarumque fermenta, acida quæ creduntur, constanter negat: ibi namque salivam minime acidam, etiamsi sola colatura segregetur, idcirco tamen haud penitus coincidere cum sero, eo quod novo spirituum accessu sit roborata simulque aere fœta; nec pleraque interna salivam moventia acida esse, v. g. masticatoria, sale potius volatili acri turgentia, item Mercurius ratione molecularum rotundarum, lævium, summeque mobilium serum fundens; hic vero sive in conglobatis glandulis acido præsente, nec chylum, nec lympham, nec lac suam tueri posse consistentiam, cum fluida nominata ab acido quovis, teste experientia,

coagulentur. Lympham præterea qua maximam ſui partem ſecedere potius a maſſa ſanguinea, per poros tum tunicarum arteriæ antequam in vas capillare minimum deſinat, tum veſicularum minimarum a vaſis capillaribus formatarum, quam operoſe glandularum, ceu plurium vaſculorum contortorum, miniſterio ſecerni; eam vero lymphæ portionem, quæ in glandulis meſenterii ex ſanguine arterioſo ibidem depoſita, una cum inſigni fluidi nervoſi copia chylo accedit, menſtrui potius & vehiculi, quam fermenti titulo venire inſigniendam. Unde & lympham a vaſculis lymphaticis excipi, ne in partium ſolidarum nutritione gelatinoſarum molecularum coagulationem impediat, a calore ſanguinis absque ullius inexplicabilis fermenti aſſimilantis adminiculo præſtandam, concurrentibus ſaltem ſpiritibus animalibus debitum fibris & poris tonum conciliando. De cætero ſenſibilem Cordis texturam muſculoſam nullum in Ventriculis ejus concedere fermentum innatum, multo minus, ut tale vel per calcinationem, vel per aceſcentiam inibi produci poſſit. Similiter ſpiritus animales ſubtiliores longe eſſe, quam ut in cerebro a fermento peculiari ſive ſale, licet maxime volatili, poſſint ac debeant acui & volatiliſari: ſal ſiquidem volatile deſtillatione acquiſitum a nullo fermento oriri, ſed particulas eſſe ſeri roſcidas, intra cerebri poros congeſtas ac putrefactionis motu reſolutas; neque cerebri fermentum pro ſpirituum ad ſenſum & motum determinatione exigi neceſſarium, cum hæc partim pororum diſpoſitioni, partim ipſis ſpiritibus commode aſſignari poſſit. Rationes inſuper quibus a diverſis aliquod lieni fermentum affingitur, evidenter oſtenduntur vanæ; lienem namque hepati inſervire, in quantum ſanguis in amplioribus ejus cellulis nervorum fluido copioſe irroratus, a lympha liberatus, ſimulque a membrana fibroſa conquaſſatus, ad bilificationem disponitur. Nec bilem, etiamſi non qualitate eadem ſanguini ineſſe concedatur, neceſſario fermentum requirere transmutans, quia ſimplex particularum ab aliis liberatarum unio, mediante pororum diſpoſitione facile efficienda ſufficit; in hoc ſaltem bilis ſecretionem ab aliorum humorum percolatione differre, quod tardius & facilius peragatur absque eo, ut ſanguis tanta vi ad hepatis colatorium propellatur. Quoad renes, nulla in his fermenti, vel putrefactivi, vel fuſorii, deprehendi veſtigia, quin ſerum urinoſum laxius Maſſæ Sanguineæ cohærens, ſine præcedanea fermenti divellentis energia, mediante

diante ſolo ſanguinis per ſtrictiſſima vaſcula capillaria impulſu & pororum certa configuratione ſecedere poſſe. Tandem quod teſticulorum in viris, ac uteri & mammarum in fœminis attinet fermenta, hæc non magis quam reliqua concipi poſſe; mutationes quandoquidem pubertatis tempore in utroque ſexu evenientes, neutiquam a teſtium vel uteri connato dependere fermento, ſed cauſam imprimis ipſam maſſam ſanguineam agnoſcere, quatenus hæc ſua ſponte tunc a particulis nutrititiis & ſpirituoſis, in ſolidarum nutritionem non adeo copioſe amplius abſumendis, magis axaltatur, prætereaque a ſubtiliori ſeminis portione ad ipſam e teſtibus & ovario regurgitante vigoratur & commovetur. Circa mammarum vero fermentum plane non apparere, quidnam illud per tantum temporis ſpatium iners & latitans integrum ſervet, & quid illud ipſum tunc demum, ubi lac generari incipit, in actum deducat.

In Diſſertatione autem, quæ annectitur, de Animalium ortu ad Excell. *Sturmium* exarata, diverſis circa generationis negotium hypotheſibus, quibus hoc vel facultati formatrici, vel Animæ rationali aut ſenſitivæ, vel formæ ſubſtantiali, vel ideis ſeminalibus, vel ſeminibus motis, vel ſpiritibus ideis inſtructis acceptum fertur, probe ponderatis iisque repudiatis, in *Swammerdammii*, *Malebranche*, *Perraltii*, *Peyeri*, *&c.* ipſiusq; *Sturmii* concedit ſententiam, quibus non ſine rationum momentis, in ovulis ſingulis integram & abſolutiſſimam partium omnium admirandum in modum conſtructarum ideam ac delineationem ſubtiliſſimam latere videtur, a ſummo omnium Creatore immediate inditam, ac a ſpirituoſo ſeminis virilis contagio evolvendam & in motum ſuſcitandam. Cui equidem dogmati a multis multa objici dubia, quæ tamen non ſolum hic recenſentur, ſed & ſolide evelluntur. Unius *Leeuvvenhœckii* hic adduxiſſe ſufficiat rationes a noſtro labefactatas, quibus ille & contra ovulorum aſſignatum uſum diſputat, & novam quoque Hypotheſin proponit. Scilicet ipſum ſemen maſculinum non neceſſario matricem intrare debere, galli gallinacei exemplo, in momento tantillo ſeminis ejecto integrum ovorum racemum fœcundantis. Nec ſemper eandem ovulorum in fœtibus magnitudinem, ſicut in adultis obſervari; quin poſito quoque hoc phænomeno perpetuo, nondum tamen exin ovulorū ad generationem elici ineptitudinem, quoniam non magnitudo hæc ovu-

la ad officium ſuum apta reddat, ſed liquoris quem continent laudabilis conſtitutio, & reliqua tum ad intromittendam ſeminis maſculini auram, tum ad ſui a reliqua ovarii ſubſtantia liberationem diſpoſitio, imo ovulum, obſervante *Bohnio*, poſt ſui ab ovario ſeceſſum, minus, quam antea, deprehendatur. Interim quæ ovula intra brutorum aliquot poſt eorum coitum diebus ſectorum, uterum ejusque cornua Leeuvvenhœckio non apparuere, ab aliis Anatomicis oculatiſſimis fuiſſe viſa, neq; metuendum, ne vel reliquiæ ſeminis virilis in globuli formam coagulatæ, vel alterius generis particulæ excrementitiæ undiquaq; æquali vi compreſſæ, adeoque globoſæ redditæ, pro veris ovulis habitæ fuerint, cum nec ſemen maſculinum ad tubas usque pertingat, nec excrementitiarum particularum origo innoteſcat, aut concipi poſſit, quomodo excrementa æquali vi preſſa ideo ſtatim in veſiculas membranaceas liquore turgidas efformentur. Quod Vermiculos autem concernit, in ſemine maſculino microſcopii ope incredibili copia annotatos, ac ſecundū Leevvenhœckium fœtuum ſtamina conſtituentes, primo quæſtionem de ortu illorum redire, inſignemq; difficultatem remanere expediendam, quomodo illi vermiculi præciſe in corpore maris tam artificioſe elaborati ad teſtes vaſaq; ſeminalia reliqua deferantur, & ſuperſtites ibi aliquamdiu exiſtentes in uterum maternum provenire queant. Deinde minus pateſcere, cur in tanta vermiculorum copia omniumq; pari vigore non plures uno in fœtus excreſcant tam in utero, quā hujus tubis: etenim ſi animalcula ejusmodi cum ſemine virili injecta aliquot poſt coitum diebus utrobique, Leeuvvenhœckio narrante, ſupervixerunt, opus omnino habuiſſe nutrimento non aliunde, quam ex utero hujusque tubis ſugendo. Quo conceſſo, utrobique ingentem loculorum copiam, ex quibus animalcula iſta alimentum ſugere queant, neceſſario adeſſe, conſequenter majorem ſemper fœtuum numerum gigni, ac frequentius conceptiones quoque tubarias contingere debere, cum nil impediat, quo minus animalcula, ſi ſemel locum invenerint nutrimentum ſuppeditantem, ibi perſiſtant & in fœtus excreſcant. Tandem Leeuvvenhœckii hypotheſin enervari, quod ovariis fœmellarum caſtratione ademtis, aut caſu vel morbo deſtructis, fœmellæ pariter ac mares exſectis teſtibus ſterileſcant nec amplius concipiant.

CASUS

CASUS CONSCIENTIÆ SIVE QUÆSTIONES Practicæ novem, ſoluti pro re nata atque deciſi per Robertum Sanderſonum, Epiſcopum nuper Lincolnienſem. Ex Anglico ſermone (poſt repetitas editiones) recens in Latinum converſi.

Cantabrigiæ, apud Henr. Dickinſon & Rich. Green, 1688, in 8.

Conſtat plagulis 9.

QUamvis Caſus Conſcientiæ in præſenti opuſculo propoſitos, eo tantum animo, ut privatis quorundam deſideriis velificaretur, deciderit clariſſimus Autor, in manes tamen illius haudquaquam injurius fuiſſe videtur, qui eosdem in Latinam linguam traductos publici juris fecit, utilitatemque ex his percipiendam nemini invidere voluit. De qua ut, cui libellus ille nondum viſus, conſtare poſſit, ex Caſu VII, Scandali naturam conciſe pariter atque erudite exhibente, ſpecimen aliquod dabimus. Ibi primum obſervat, in caſibus de ſcandalo dijudicandis non tam eventum, quisnam is ſit vel eſſe potuerit, quam cauſam ex qua oriatur, eſſe ſpectandam. Interdum enim juſtam dari ſcandali cauſam, neque tamen inde ſequi ſcandalum, quia non accipiatur: alias accipi ſcandalum, neque tamen juſtam dari cauſam: alias denique tum juſtam dari ſcandali cauſam, tum inde ſcandalum accipi. Deinde in modos, quibus aliquis ſcandali reus vere reddatur, inquirit, & ad quatuor revocari omnes poſſe aſſeverat. *Primus* illi eſt, cum quis coram altero fecerit, quod per ſe malum eſt, illicitum & inhoneſtum. Eoque in caſu oſtendit nullū habere momentum aut facientis intentionem, aut eventum reſpectu illius qui factum videt: quippe nihil referre, utrum facienti propoſitum fuerit alterum illum exinde in peccatum pellicere; nec etiam referre, utrum alter ille ad peccatum admittendum exinde adductus fuerit: etenim ipſam materiam & ſubſtantiam actus, utpote mali & coram aliis perpetrati, ſufficere ad hoc, ut agens ſcandali dati reus efficiatur, quamvis neque ipſi illud præbendi conſilium eſſet, neque revera quisquam inde ſcandalizaretur. *Alter* modus ipſi eſt, ubi quis coram altero quid fecerit, cum directa intentione & formali propoſito eum inde ad peccati admiſſionem pertrahendi. Il-

loque

loque in casu declarat neque materiam actus omnino attendi, neque eventum: nihil enim prorsus interesse, (quoad scandalizandi crimen) utrum quis exinde ad peccatum admittendum efficaciter illiciatur; neque etiam interesse, utrum res perpetrata per se illicita sit nec ne; dummodo speciem mali habeat, adeoque aptitudinem inducendi alterum ad id ex imitatione faciendum, quod sit realiter & intrinsece malum. Solam scilicet intentionis pravitatem, quicunque demum fuerit effectus, aut quibuscunque mediis adhibitis promoveatur, sufficere ad culpam scandali dati agenti affigendam. *Tertius* modus eidem est, ubi quis coram altero fecerit aliquid, quod per se malum non est, sed adiaphorum, ideoque quod ex Christianæ libertatis norma agere licet vel non agere, prout cuique videbitur (imo forsan quod alias ipsi utile est, & fieri expedit) a quo tamen probabile fore providet, ut alter ille accipiat scandalum, atque inde occasionem arripiat malum perpetrandi. *Quartus* tandem illi modus est, cum quis coram altero quid fecerit, quod non licet solummodo, sed etiam admodum expedit, imo & aliquatenus ipsi factu necessarium est, verum prævidet valde verisimile, fore, ut alter ille male eo utatur, inde semet ad peccatum admittendum confirmet, nisi simul summa adhibeatur cura scandalum, quod exinde accipi poterit, quantum fieri queat, præcavendi. Singulis his modis certas regulas subjicit Autor. Primo quidem: *Non facies aliquid mali, ut ne scandalum des.* Secundo: *Ne quid sive bonum sive malum feceris cum intentione scandalum præbendi.* Tertio: *Nil agas, quod commode poterit omitti, unde probabile est scandalum acceptum iri.* Quarto: *Ejus rei, quæ commode omitti nequit, actionem ita dirigas, ut nullum exinde scandalum tua quidem culpa accipiatur.* Reliquos casus, quorum I. de Sabbatho. II de Voto temerario cum deliberatione iterato. III. de formula sponsionis Anti-monarchicæ, Anglice *the Engagement*. IV. de Liturgiæ usu. V. de Nuptiis cum Papista contrahendis. VI de Syngrapha obligatoria mentito Regis nomine accepta. VIII de Amore illicito. IX de Vita Militari, agunt, perlegisse non pœnitebit.

Errata nonnulla.

Pag. 152. lin. 11. pro *Toron* lege *Tobin*. p. 168. l. 5. pro *Gacæ* lege *Gracæ*. p. 170. l. antepenult. lege *μακάριος εἰ' εἰ δὲ*. p. 182. l. 20. pro *quam amœnioribus* lege *quam qualem amœnioribus*. p. 228. l. 25. pro *Currierium* lege *Curcierium*. p. 233. l. 8. post *Martinus* dele comma. p. 289. l. 10. pro *octo* lege *novem*.

(o)

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno M DC LXXXIX.

REFLEXIONS SUR LES LIVRES DE L' ECRIture Sainte, pour etablir la verité de la religion Chrétienne. Tome II.

id est:

Tomus Secundus Considerationum in libros Sacræ Scripturæ, ad stabiliendam veritatem Religionis Christianæ.

Amstelodami apud Paulum Marret, 1689, in 8.

Constat plagulis 24.

Tomum hujus operis *primum* partesque ejus duas non immerito, ut confidimus, in Actis anni præteriti p. 237 laudavimus, & continuationem illius optavimus. Ejus voti compotes, *alterum* eumque postremum Tomum nunc exhibemus. De Autore, etsi nomen ejus *alteri* huic *Tomo* præfixum non legatur, minime tamen dubitandum est, quin idem sit *Allixius*, quem d. l. indicavimus. *Duæ* etiam hujus secundi libri *partes* sunt. In *prima* capitibus XXV tractatio instituitur ex libris *Veteris Testamenti*: in *altera* ex *Novo Testamento*. Veritas librorum historicorum Veteris Testamenti deducitur ex serie non interrupta eventuum, quos autores sacri referunt. Egregia con- Cap. I.
nexio rerum a scriptoribus traditarum ostenditur, quarum una alteram vel ut prædictam & præteritam respicit, vel futuram indicat. Ita v. g. in libro Josuæ divisio terræ Cananææ describitur ut executioni data, quæ a Moyse jam ordinata erat. Idem liber quoad futura fundamentum præbet casui Gabaonitarum, qui post annos 430 regnante Davide accidit. Eadem observatio ad libros sequentes applicatur, & in parvo illo, cui *Ruth* Moabitis nomen dedit, annotari tamen,

ut Autor monet, possunt, quæ connexionem cum antecedentibus &
Cap. II. consequentibus habent libris & historiis. Accedit consensus quidam profanorum historicorum, quorum fragmenta Josephus & Eusebius conservarunt, ex quibus maxime memorabilia breviter adduc-
Cap. III. untur, additis observationibus haud inutilibus. Indicatur exacta impletio vaticiniorũ de rebus vel cito vel tarde secutis, nec solũ Judaicis, sed & aliorũ populorum. Ex cito impletis exempla præbent Josuæ ducatus & expeditio, a Moyse; Baraci victoria, a Debora; exaltatio Sauli & Davidis, & illius rejectio, a Samuele; Absalonis defectio, a Nathane; Jeroboami regnum ab Ahia prædicta, & alia quibus Prophetarum autoritas secuto mox implemento stabilita est; unde & fidem merebantur de iis, quæ serius eventura erant, v. g. quæ Josua voverat & prædixerat de infortunio ejus qui Hierichuntem restauraret, quod non nisi post annos 570 accidit, & nativitas Josiæ annis 350 antequam fieret, indicata. Sic memoria Prophetarum in seris etiam seculis renata quasi est, & venerabilis mansit. Neque solum facta & fata singularia, sed & publica prædicebantur, licet aliquando tardiori, certissimo tamen eventu, v. g. quod Abrahami posteritas Palæstinam sit acquisitura; evectio tribus Judæ ad regnum; divisio regni in duas partes; captivitas Babylonica & restitutio ex illa, & quæ sub regibus Alexandrum secutis, & denique sub Romanis passuri essent Judæi. Vicinorum etiam & peregrinorum regum & populorum res non minus Prophetarum vaticiniis designabantur, e. g. ruinæ Syrorum, Moabitarum, Ninivitici, Babylonici & Persici Imperii. Tales autem libri, tot insignibus prædictionibus & oraculis referti, quæ tempora annorum 3500 complectebantur, toto orbe nunquam sunt reperti. Ex iis Danielis prophetia tam evidens est, ut capitalis ille Christianorum hostis Porphyrius non potuerit se ab argumento, quod ex ea depromebatur, expedire, quam impudenti calumnia, quod post Antiochi tempora ex eventibus composita esset; cum tamen constaret, centum ante id tempus annis in Græcam linguam traductum Danielis librum fuisse. Nec indignum notatu est, quod Judæi veteres prophetias jam ultra tot secula, postquam novæ edi cessarunt, magno studio con-
Cap. IV. servent, neque tamen similes fingere aut producere unquam potuerint aut ausi sint. Respondet inde Autor objectioni, quod etiam oracula ab idolis gentium magno numero edita fuerint, & licet concedat,

falsos

falsos quoq; Prophetas extare potuisse & extitisse, monstrat tamen plurimas differentias divinorum oraculorũ ab iis quæ gentiles jactabant, & ex illis ipsis prærogativam & veritatem Judaicarum prophetiarum deducit. Exactius postea ostendit, quare supponi libri sacrarum pro- Cap. V.
phetiarum non potuerint, ex insignibus temporum, quæ in iis notantur, & factorum publicorum characteribus. Urget etiam versionem Græcam trecentis ante natum Christum annis factam, & quod Judæi ex iisdem libris, etiam hodie, quanquam pro literali aut falso sensu, argumententur. Notat, quod alii sint qui vaticinia conscripserint, alii qui implementa; quodque diverso stylo omnes & singu-
li scripserint. Speciatim expendit mixturam & connexionem histo- Cap. VI.
riarum & prophetiarum, & quod officium Prophetarum elenchticum & paræneticum cum historia temporum, quibus vivebant, apte cohæreat, & suspicionem corruptionis omnem amoveat. Personæ etiam Prophetarum & diversæ eorum conditiones, fidem & autoritatem illorum confirmant: alii enim sacerdotes erant, alii reges aut regii generis viri, alii plebeji. Materiarum etiam pondus, de quibus vaticinati sunt, considerat, & effectus secutos, qui ad tot populorum notitiam pervenerunt. Memorabile etiam est, ut ait, quod post Malachiam nullus Prophetarum liber superfit, cum tamen æque facile fuisset post illud tempus quosdam fingere, quam antea. Negat ulla ratione Judæis suppositionem tribui posse: si enim id ausi essent, vaticinia de Messia, & de vocatione gentium, quam tantopere detestantur, ante omnia alterassent aut sustulissent. Ista ad stabilicendam autoritatem sacrorum scriptorum externo quodam modo, ita tamen pertinent, ut atheis & scepticis satisfacere possint. Jam C. VII.
ulterius progreditur Autor, & contemplatur, cur prædictiones de Messia commixtæ sint cum aliis materiis, aut in eas dispersæ, quæ ab eo valde remotæ & alienæ sunt; cum majorem fidem inventura forte fuerint vaticinia, si uno libro & ordine conscripta essent, itaq; videri adversariis possit, ac si Apostoli loca quædam Veteris Testamenti per allusionem allegent, aut centones ex iis depromant, quos non secus ac ex Virgilio aut Homero Nonnus & Eudoxus fecerunt, Evangelio adaptent. Respondet igitur, Deum rationes suas habuisse, cur isto modo vaticinia de Filio suo cum rebus alienis mixta obscuraverit, quarum rationum quædam ad ipsius Messiæ personam pertinere po-

tuerint, ne diversæ ejus naturæ evidenter propositæ fidem amitterent & chimæricæ esse viderentur; aliæ ad Judæos spectabant, qui partem eorum, quæ de Messia prædicebantur, exequi debebant, quod non fecissent, si tota Messiæ historia aperte descripta fuisset. Denique gentilibus etiam tam clare proponenda non erat, quia post rejectionem demum Judæorum vocari ad Evangelium debebant, ejusque probationem ex conservatis eo usque, cum Judæorum libris, vaticiniis percipere. Interim etiam animadvertit Autor, Judæos & Gentiles ex prophetiis utcunque obscuris & dispersis, characteres tamen Messiæ insigniores satis percepisse. Sciebant tempore nativitatis Christi locum, in quo nasci deberet, licet ante multa secula prædictum, & sic alia quoque non ignorabant, & dicta Prophetarum de Messia ita intelligebant, ut Apostoli illum sensum præsupponere possent, nec opus haberent, ut prius demonstrarent, quod hoc vel illud dictum ad Messiam referendum esset. Ita licet Pharisæi respondere non possent ad quæstionem Christi de intellectu Ps. CX, minime tamen dubitabant, Psalmum de Messia loqui; alias inepta fuisset interrogatio, & illi ad eam non siluissent, sed qualem hodie Judæi malitiose fingunt, responsionem dedissent, qua Psalmum ad quemvis alium, quam ad
C. VIII. Messiam applicassent. Regulas inde proponit, secundum quas vetera oracula & vaticinia Messiæ applicari debere existimat. (1) ait, antiquiores prædictiones, licet generaliores, ideã tamen sequentib9 præbent. (2) Deus populum Israelis in expectatione Messiæ, post multa secula demum venturi, conservare voluit, per ideas vivas & prædictiones magis particulares. (3) Ideo, si quem illustrem virum aut magnam aliquam prosperitatem populo prædixit, tali promissioni semper etiam illam de Messia immiscuit, ut ad objectum illud primarium populus continuo respiceret. Quædam igitur oracula ad neminem alium quam ad Messiam applicari possunt, v. g. de semine mulieris, Gen. III, 15. de Propheta a Moyse prædicto, Deut. XVIII, 15. Quædam ad alium etiam referri posse videntur, sed ita, ut propter quosdam characteres particulares nulli alii exacte conveniant. Ita Baalami vaticinium Num. XXIII, ut Julianus Apostata cavillatus est, Davidi applicari potuit, ut & quæ Psalmo II leguntur. Notat hic contra Judæorum recentiora commenta, antiquiores eorum doctores pleraque oracula, ut Christiani faciunt, de Messia intellexisse, v. g. Ps. CX, Ps. II, &

Michæ

Michæ prædictionem de loco nativitatis: dein cum duos Messias finxerint, quibus convenirent, quæ contrario modo prædicta videntur, nil prohibet, (ait,) quo minus unum idemque dictum de Messia & de alio diverso respectu explicari possit, sicut & veteres Rabbini & Apostoli fecerunt; antiquis autem longe plus deferendum esse, quam recentioribus, tanto odio & invidia jam excæcatis. Addit quædam de Prophetarum stylo, vaticinia de Messia cum mediis ad ejus adventum promovendum necessariis sæpe commiscentium. Notat etiam, vaticinia eorum non una vice edita aut conscripta, nec eodem, quo prolata sunt, ordine temporis compilata & conjuncta esse; unde sæpius inter Prophetas, præsertim contemporaneos, ad connexionem & seriem materiæ, quam ad ordinem libri seu capitum, ut hodie extant, respiciendum sit. Subjungit alias observationes, puta quod necesse sit, vel Maimonide teste, ubi vaticinia videntur naturæ rerum repugnare, ut ad sensum metaphoricum confugiatur, v. g. cum dicitur fore, ut lupi & agni simul pascerentur: deinde ut quæ de Messia diversimode prædicuntur, ad diversas ejus naturas statusque referantur. Licet vero his jungi possit regula, quod, quæ dicta Veteris Testamenti ab Apostolis ad Mesiam applicata sunt, indubitanter de illo accipi debeant; agnoscit tamen Autor, hæc ab iis tantum concedi, qui in Apostolis spiritum propheticum fatentur, adeoque a Judæis & non credentibus exigi nondum posse. Viam posthæc præstruit ad præcipua oracula de Mesia ex omnibus libris Veteris Testamenti adducenda, & rationes allegat; cur ordinem temporis potius quam materiæ secutus sit, quia nempe divina sapientia eundem tenuit, & posteriora vaticinia semper clarius & specialius quam priora proposuit, & quidem uno tempore per plures Prophetas, qui inter se non consultaverant. Ex adductis autem vaticiniis constare docet (1) quod Deus Ecclesiæ suæ infallibilia argumenta suppeditare voluerit de Filii sui missione, ejusque memoriam ad salutem generis humani semper conservare. (2) quod diligenti illa circumstantiarum annotatione præcavere voluerit scandala & stulta hominum judicia, quæ Messiæ vita abjecta & humilis producere potuerat. (3) quod irrefragabiliter demonstrare voluerit, missionem hanc esse opus sapientiæ & veritatis suæ, statim post lapsum hominis revelatæ. Quamvis autem referri dignissima sint, quæ Autor ex libris Veteris Testamenti de

Messia producit, & insignibus observationibus illustrat vaticinia, prolixitas tamen relationis vitanda est, & liber ipse consulendus, in quo a capite IX ad XXIV omnia aut præcipua, quæ de Christo ejusque
C. XXV. Ecclesia prædicta sunt, egregie proponuntur & asseruntur. Cap. XXV subnectit Autor observationes quasdam haud vulgares de tempore post cessationem prophetiæ, sive a Malachia usque ad Christi nativitatem, v. g. quod odia Idumæorum aliorumque vicinorum adversus Judæos imminuta fuerint, sublata veteri de Messia æmulatione, qui jam satis clare revelatus fuerat; quod Deus quatuor seculis cessare fecerit prophetias, ut ex jam extantibus characteres Messiæ tanto diligentius discerentur, & desiderium ejus magis accenderetur; quod intermedio hoc tempore Biblia Hebraica in Græcam linguam translata ad omnium nationum notitiam pervenerint, sublata hoc modo cavillandi oracula de Messia occasione: memorabile enim est, quod longe ante exortas Judæorum cum Christianis rixas, vaticinia de Messia, v. g. quod ex virgine nasciturus esset, a septuaginta interpretibus verbotenus translata fuerint. Ista ergo Gentiles ex Græca versione intelligere & simul discere poterant, se non simpliciter ad autoritatem Judæorum sequendam adstringi, cum rejectio eorum satis clare prædicta esset. Status etiam Judæorum illo tempore observari meretur, ut honoriis ab Alexandro Magno habitus fuerit; quomodo a Regibus Syris & Ægyptiis tractati fuerint; quæ pro religione sua passi sint; ut ex persecutionibus emerserint; ut favore & decretis Regum adversus Samaritanos prævaluerint, & sacerdotes suos diademate regio ornatos viderint; ut postea divisionibus internis occasionem Romanis ad evertendum regnum Judaicum ipsi dederint, & tamen, ortis licet inter eos hæresibus multisque corruptelis, Legem tamen Moysaicam & libros sacros, ex quibus Christus demonstrandus erat, retinuerint, & ab idololatria sese abstinuerint, & sic omnes notæ temporis advenientis Messiæ a Prophetis prædicti satis evidentes extiterint.

De parte altera sequenti mense, Deo volente, agemus.

LES OEUVRES POSTHUMES DE Mſr. Claude. Tome V. i. e.

Operum

Operum posthumorum Joh. Claudii Tomus V.

Amstelodami, apud P. Savouret, 1689, in 8.

Constat plagulis 43.

Qui priores IV Tomos hujus Autoris posthumos in compendio recensuimus, ultimum hunc, epistolas 45 ad diversæ sortis, illustrioris etiam, viros fœminasque exaratas complectentem, cui similem operam impenderemus, apprime dignum reputavimus. Paucitatis culpa in eos, qui cum plures penes se habeant, in facienda tamen earum copia parciores se præbuerint, rejicitur; addita invitatione, ut, quibus integrum hoc sit, uberiori literarum Claudianarum suppeditatione alteram editionem locupletare haud negligant. In Præfatione vindiciæ præmittuntur contra relationem Mercurii Politi, (*Mercure Galant*,) *Claudium* sub vitæ clausulam de fide sua interrogatum, obverso quærentibus tergo, nihil respondisse, & cum ita religionis suæ incertus oculos clauserit, ut nonnulli assecla sui Pontificiis accederent, ansam præbuisse. Quam parum vero fidei Mercurio illi, non nisi farraginem, citra boni & mali, veri & falsi discrimen coacervanti, tribuendū sit, autoritate libri *Les caracteres des mœurs de ce siecle* (Characteres morum hujus seculi) adstruitur, qui verbis: *Le Hermes ou Mercure Galant est immediatement au dessous du rien* (Hermes seu Mercurius ille politus minoris ipso nihilo faciendus est,) valorem ejus admodum extenuet. Sed fraudulentam hanc propagandæ fidei in Romana Ecclesia viam non inusitatam esse monetur, nec simplici vice jamdudum Parisiis alibique de mutata Claudii religione famam increbuisse; quin & Archi-Episcopū Parisiensem, quod datam de amplectendo Papismo fidem Claudius fefellerit, asserere non erubuisse, cum tamen neuter alterum convenerit, vel quicquam commercii cum altero habuerit.

Ex Epistolis ipsis intra A. 1664 & 1686 scriptis, potiorum saltem argumenta, prolixitatis evitandæ studio, indicabimus. Et quidem Epist. I de difficiliori loco I Cor. XV, 28 & 29 consultus, mentem suam ita aperit, ut *subjectionem* Christi non de humana, secundum quam in Scriptura nunquam filius Dei appelletur, sed divina natura intelligat, quia opponatur regno, quod vero in divinitatem solum cadat. Eam porro subjectionem non permanentem sed momenta- pag. 8.

neam

neam fore, ceu ultimum actum regni œconomici, quo, sine æqualitatis tamen personalis præjudicio, Patri de data sibi omnipotentia, ejusque extremis actibus, veluti mundi judicati, dæmonum in abyssum præcipitatorum, Ecclesiæ liberatæ, infidelium condemnatorum, mortis in victoriam absorptæ, electionis æternæ completæ, & cœli multitudine sanctorum referti, rationem redditurus, & hac ipsa subjectione omnibus manifestaturus sit, quicquid fecerit, jussu Patris se fecisse: *Ut Deus sit omnia in omnibus*, i. e. ut cesset œconomia, qua pro Patre Filius ad extremum usq; diem ecclesiæ imperavit, & tota Trinitas sine personarum subordinatione cœlites quantos quantos ita beet, ut nihil in iis humani, nihil diabolici remaneat, sed universis Dei χαρίσ-
pag. 16. μασι in summo gradu exornati Deo similes reddantur. *Ep. III. Arnaldum* magni nominis, & id genus conflictibus aptum natum exercitumque, adversarium se nactum esse, lætabundus innuit. *Ep. V.* circa susceptam *præsentiæ* vel *absentiæ realis* refutationem Amici cujusdam judicium Logicum expetit, eo quod tota hæc materia ad Logices fere potius, quam Theologiæ tribunal pertineat. *Ep. IX* difficultati ex Jac. IV, 5 sibi propositæ ita occurrit, ut verba: *an putatis, quia inaniter Scriptura dicat* (quæ ad omnia ab initio Capitis hactenus prolata, ac in Jobo & Psalmis obvia respiciant,) versui præcedenti 4 adhuc annectenda; verba vero: *ad invidiam concupiscit Spiritus, qui habitat in vobis*, contra Vulgatam & Gallicam Translationem ita legenda esse censeat: *contra* invidiam &c. habitat in *nobis*, ut iste sensus emergat: *Spiritum Dei invidiæ* (quæ nobis persuadeat, majori nos gratia dignos, eamque inæqualiter distributam esse,) *contrarios motus in nobis operari*, ut accepta gratia plane nos indignos agnoscentes, tam corã Deo quam coram hominibus nos humiliemus;
58. & hoc ipso juxta v. 6 majorem nos obtenturos gratiam. *Ep. XIV* circa perseverantiam Sanctorum, cum Lutheranorum opinionem de perseverantia *finali*, & fidei amissione *totali*, ob Paulinum assertum Ebr. VI, 6 (ubi licet de peccato in Spiritum Sanctum agatur, a minori tamen ad majus, si vere fidelem fidem & regenerationẽ *totaliter* amittere contingat, idem concludi possit) non sustineri posse putet, aliorum quoque sententia sua incommoda habeat, mediam hypothesin tutissimã esse docet; nimirum I. D eum in prima justificatione, si fidem & pœnitentiam actualẽ inveniat, præterita peccata remittere, conditione

tione perfectæ obedientiæ imposita, ita tamen ut imperfectiones fidei & obedientiæ leviores, modo generalis pœnitentia sincera fuerit, misericordia sua tegere, & enormiora quoque peccata, quoties actualis pœnitentia sequatur, remittere velit. II. Si in enormius peccatum incidat fidelis, primam justificationem non revocari, nec jus ad vitam æternã concessum tolli, nec a communione Jesu eum rejici. III. Nihilominus durante tempore peccati *in reatu mortis* eum constitui, & non quidem *sub odio Dei*, sub *ira* tamen *paterna* esse, veram condemnationem, sed non irrevocabilem producente, cujus executio per expectationem pœnitentiæ suspendatur. IV. Hunc statum neque gratiæ, neque odii absoluti esse vel totalis derelictionis, sed amoris suspensi & iræ paternæ. V Ob *Electionem* tamen *obstantem*, in tali statu mori eum non posse. Si per impossibile supponatur eum mori, tunc Deum ob frustraneam pœnitentiæ expectationem, peccata remissa revocaturum, & jus ad vitam æternam abolituru; quod vero ob dictam rationem fieri nequeat. *Ep. XV* ad ob- pag. 63.
jectionem huic asserto factam, quomodo adoptio & jus ad vitam æternam, ceu actus indivisi plus & minus non recipientes, ex parte subsistere & ex parte revocari dici possint, respondet distinguendo inter *rem* & *rei statum*; & secundum hunc saltem actus istos revocari. Ita fidelem in peccato suo manere filium quoad rem, sed non quoad rei statum; h. e. esse filium rebellem, qui Deum quidem pro patre, sed irato habeat; & jus ad vitam æternam retineat, sed remotius, quo, nisi obstaculo per pœnitentiam & novam remissionem sublato, frui nequeat. *Ep. XVI* ad quæstionem: *ubi animæ miraculose resuscitatorum durante mortis spatio fuerint?* cum de facto hoc particulari nulla extet revelatio, tutissime responderi ait, *quod nobis non constet*. Interim Papicolarum, Græcorum, Anabaptistarum, & Socinianorum opinionibus explosis, ex tribus probabilioribus: 1. in cœlo fuisse, primitiis quasi æternæ gloriæ fruentes, nec bonitati divinæ reductionem earum repugnare, nec unquam majori gaudere gloria animas, quã ubi gloriæ divinæ miraculo tali manifestandæ inserviant; 2. ad exiguum tempus fuisse in certo dispensationis loco; 3. in corpore fuisse, ita tamen ut huic nec instar informantis, nec assistentis formæ vitam aut motum communicaret: hanc ultimam ob autoritatem Pauli, *Eutychi* animam in ipso esse dicentis, ceu verosimillimam amplectendam

pag. 76. ctendam esse autumat. Dubium, quomodo Apostoli a Patre dati Joh. XVII, 6. a Christo tamen electi dici queant Joh, XV, 19. diluit, & utramque electionem tam ad fidem, quam munus Apostolicum admittens, loca illa ita explicat: *erant tui* per æternum electionis decretum; *dedisti mihi eos*, non solum in discipulos meos & fideles eos destinans, sed etiam executionem decreti mihi committens, & Spiritus gratiæque conversionem ipsorum effecturæ dispensatorem
78. me constituens. *Ep. XVII* circa materiam de *efficacia baptismi* in provinciis aliquid turbæ enatum esse dolet *Claudius*, & triplicis efficaciæ Sacramentorum in genere, nempe 1. *immediatæ*, quatenus Sacramenta sunt, 2. *mediatæ* per objecta Evangelica, 3. *concomitantis* ex pacto & promissione divina, expositione prævia; in specie, ratione *Pædobaptismi*, ait quinq; Infantum genera distinguenda esse.
85. I. In Infantibus, qui adulti facti nunquam se convertant, quosve Deus in impœnitentia sua mori debere prævideat, baptismum aliam efficaciam actualem, nisi condemnationis, non exerere. Quæ enim de
86. peccati originalis remissione tradantur, absurda esse. II. In Infantibus, qui in adulta ætate serius actualiter se convertant, etiam tum demum, cum convertuntur, baptismi efficaciam se prodere, tempore vero intermedio in fœdere Dei eos non fuisse, nec in baptismo aliquam mensuram Spiritus sanctificationis accepisse; quomodo enim
87. hic per 20, 30, & plures annos sine efficacia latere potuisset? III. Infantes, qui post baptismum, ad mensuram rationis magis magisq; se exerentis, piæ educationi respondent, a Deo, qui ab una parte nativitatem in confœderatione Christiana, ab altera futuram fidem communioni Christi jam quasi incorporatorum aspicit, harum qualitatum intuitu adoptatos gradum Spiritus accipere, qui eos ad recipienda objecta Evangelica idoneos reddat; quæ gratia statim ab utero matris collata, ratione tamen declarationis publicæ in ipso etiam baptismo, licet non præcise hujus virtute, concessa dici possit. Et his, non ratione sui ipsorum (quod demum in adultis fiat, quando Deus fidem in ipsis format) sed ratione Dei, & Ecclesiæ, baptismum
90. in signum, pignus, arrham & notam cedere. IV. De infantum ante ætatem cognitionis decedentium salute dubitandum non esse, non fidei futuræ intuitu, sed vel germinis fidei a Spiritu Sancto in ipsis formati, vel si hoc admitti non debeat, sortis nascendi in confœderationę

tione Ecclesiæ. V. Infantes ante baptismum morientes itidem intui- pag. 99.
tu sortis nascendi salvos pronunciandos esse. Quoad difficultatem ratione parentum hypocriticorum opponi solitam, respondetur, non ad proximos parentes, sed avos, atavos &c. respiciendum esse, divina misericordia usque ad millesimum gradum se diffundente; deinde & totam ecclesiam matris adoptivæ vices subire, quæ omnes infantes in sinu suo natos Deo offerat & consecret. *Ep. XIX, prima* parte 115.
methodum studii antiquitatis, & selectum autorum Historiæ Ecclesiasticæ, inter quos *Centuriæ Magdeburgenses* extantiorum errorum insimulantur, Collectaneorum item suorum dispositionem suggerit, 130.
addito de Patribus Græcis & Latinis judicio, quod inter hos *Augustino*, inter illos *Basilio* primas deferre videtur; ita tamen, ut de quibusdam Augustini operibus, sermonibus puta & enarrationibus in Psalmos, Johannem & epistolam ad Romanos abjectius sentiat. *Alteram* partem *Justificationis* materia XI propositionibus inclusa 134
ingreditur: 1. Justificatio ab Electione est distinguenda. 2. Electio irrevocabilis est, justificatio per se revocabilis. 3. Justificatio ubi est irrevocabilis, talis est non ex sua natura, verū ob qualitates justificati conditiones divinitus requisitas implentis. 4. Conditio justificationi apponitur, fidei scilicet, pœnitentiæ & perseverantiæ. 5. Qualis sanctitas requiratur? 6. In Justificatione peccata præterita remittuntur, non futura. 7. Quomodo conditio sanctitatis temperetur? 8. Vere justificatus in apostasiam non dilabitur. 9. Quomodo justificati permissione Dei, in sui humiliationem, etiam in enormia peccata dilabantur? 10. Fidelis pendente peccato non est in statu justificationis sed condemnationis, in quo tamen mori non potest. 11. In hoc eodem statu prima justificatio non est sublata. *Epist. XX.* Carolam, Caroli Ludovici E- 175.
lectoris Palatini conjugem obtestatur, ne in divortium, quod quidam suaserant, consentiat. *Epist. XXVII.* Amicum B. quem a peritia re- 195.
rum Orientalium propria experientia acquisita laudat, rogat, ut apographum mittat Epistolarum circularium *Paisii*, Patriarchæ Hierosolymitani, hujus & Anglicanæ Ecclesiæ unionem confirmantis, itemque Confessionum publicarum Græcorum & *Paisii Ligaridii*, nec non Commentarii in I. Cor. XI, 26, 27, 28 *Germani Rasoxesta*, ut habeat, quod adversariis, Græcorum in dogmate transsubstantiationis & adorationis Eucharistiæ consensum confidenter jactantibus, oppo-

pag. 198. nere possit. *Epist. XXVIII.* autorem Libri *Jugulum causæ* monet, sibi non probari, quod sub prætextu destruendi *Potestatem Papalem*, omnem simul *Potestatem Ecclesiasticam*, intra simplicis persuasionis cancellos eam recludens, subruere conatus fuerit, quæ tamen omnino salva relinqui debeat. *Epistola XXIX.* ænigmatice scripta est ob materiam nimis delicatam, consilium nimirum Protestantium Galliæ in Carolinam regionem Americanam fugam meditantium, ut cla-
207. vis in Præfatione hujus Tomi innuit. *Epist. XXX.* est responsoria ad Episcopum *Tornacensem*, qua autor Responsionis ad Episcopi Condomensis *Monita salutaria* excusatur, de quo Episcopus ille questus fuerat, quod in *Epistolam* suam *Pastoralem* acerbius invectus esset. Subjunctæ sunt & literæ Episcopi, cum copia literarum Cardinalis *Bonæ*, circa *Monita* illa, & *Epistolam Pastoralem*, judicium suum ferentis.
219. *Epist. XXXII.* formulis loquendi ex Catechismo alterius sinistre acceptis commoda explicatione succurrit; in Catechismis non adeo rigide verbis Scripturæ inhærendum, sed sensum potius exprimendum esse, cumq; Autor Sacramenta instrumenta gratiæ vocasset, male se, posuisset, *canales* seu *media, per quæ Deus gratiam communicet. Ep.*
227. *XXXIV.* consolatur fœminam illustrem, cujus maritus Pontificiis accesserat, eique ex displicentia, quam idem testatus erat, ellychnii nondū extincti, & egressus ex palatio Caiphæ cum Petro accelerandi
231. spem facit. Cumque ex eo, quod in *Defensione Reformationis*, ante hanc in communione Romana salutem obtineri potuisse concesserat, hanc consequentiam, *ergo etiam hodie idem ibi fieri posse*, exsculpi intellexisset, differentiam temporis reformationem antegressi & subsecuti attendendam esse excipit. Illic multos instar tritici inter zizania conservatos, per libertatem conscientiæ relictam, bonum a malo potuisse secernere, nec anathemata Tridentina viguisse, nec abjurationem exactam fuisse; hodie vero, si quis ad illam regredi velit, aut idololatram, aut hypocritam fore. Illic simplicem corruptionem, hodie cum furore conjunctam esse. Quis enim, inquit, salvari posset in tali communione, quæ per horrendas illas persecutiones apertum Anti-Christianismū profitetur, & conversionem suam terribili principio superstruit, religionē & fidem ab unius hominis arbitrio pendere, & absoluta voluntate Regis, mutationē religionis per milites, carceres, & triremes imperantis? Hæc & similia seqq. duabus Epist. ulterius per-

sequitur

sequitur, dictæque fœminæ conditionem in custodia sua, præ libertate eorum, qui fuga sibi consuluerint, extollit. *Epistolis XXXVII.* pag. 253. & seqq. dissidium Episcopalium & Presbyterianorum in Anglia argumentum præbuit. Utrinque ait peccari, tam ab iis, qui regimen Episcopale necessarium, quam qui pro reliquiis Anti-Christianismi illud venditent. Deo placuisse, ut Anglicanæ Ecclesiæ Episcopi, Protestantibus Galliæ Presbyteri præessent. Utrumque regimen suis laborare incommodis, quæ tamen temperare satius sit, quam violentis remediis & separatione vinculum unionis rumpere. Circumferri querelas, (ita ad ipsum Episcopum Londinensem scribit) de despotica, quam in Ministros Episcopi sibi arrogent, potestate; rigida ceremoniarum observatione; de non admissis ad ministerium, nisi qui Episcopos de jure divino sub jurisjurandi vinculo agnoscant; de Sacerdotibus Romanis, si qui in Angliam veniant, denuo ordinari non solitis, veluti in Ministris ultramarinis, si qui accedant, id obtineat. Hæc, si vera sint, tolli suadet, & prærogativam quæri potius per charitatem quam per dignitatem. *Epist. XL.* cum 5. seqq. ad Filium Latino idiomate scripta, sed & ut desiderio nonnullorum satisfieret, Gallice reddita, de controversiis inter Protestantes & Pontificios agitatis agit. Distinguit eas in *primarias*, quæ justam statim Reformatoribus contendendi causam præbuerunt; v. g. de *justificatione, transsubstantiatione, purgatorio, invocatione sanctorum &c.* & *secundarias*, quæ ex primariis propter vitilitigationem Adversariorum natæ, circa principia fidei versantur. Missis prioris generis quæstionibus, de controversiis secundi generis prolixius acturus, memorat, quomodo Adversarii, cum probe scirent, tam crassos errores ex Scriptura defendi non posse, autoritatem hujus declinare ausi, tandem non solam neque perfectam regulam esse tradiderint. Hinc I. de norma fidei disputari cœptum, & Adversariis ad Verbum Dei non scriptum, quod in Traditionibus & Definitionibus Ecclesiæ consistat confugientibus, inde 8. quæstiones enatas fuisse: 1. an Scriptura sit norma, ad quam omnia exigenda sint, quæ ad Religionem Christianā pertinent? 2. an Scriptura quam habemus, sit perfecta perfectione suarū partium, h. e. in se? 3. an Scriptura sola sit norma seu norma perfecta? 4. an Scriptura habeat per se autoritatem quoad nos, an vero per Ecclesiam, sive unde nobis innotescat, Scripturam esse divinam? 270.

5. an Traditiones poſſint eſſe norma? 6. an Eccleſia ſit infallibilis? 7. an Pontifex Romanus ſit infallibilis? 8. an Concilia ſint infallibilia? II. Adverſariis dicentibus, non tam de Scripturæ autoritate, quam legitimo ejus ſenſu quærendo agi, & ad Eccleſiam ſolam, non vero ad privatas perſonas pertinere, de vero Scripturæ ſenſu definire, 4. quæſtiones enatas eſſe. 1. an Scriptura ſit perſpicua aut obſcura? 2. an unicuique fidelium liceat legere Scripturam? 3. an unusquisque fidelis jus habeat interpretandi Scripturam, ejusque verum & genuinum ſenſum inquirendi? 4 an interpretationibus Eccleſiæ ſimpliciter acquieſcendum? III. De Judice controverſiarum diſputatum eſſe, 4. quæſtionibus inde emergentibus. 1. an Pontifex Romanus ſolus jus habeat definiendi controverſias? 2. an Concilium ſine Pontifice poſſit controverſias definire? 3. an judex controverſiarum teneatur judicare ex Scriptura? 4. an acquieſcendum ſimpliciter & ſine ulla disquiſitione ſententiæ judicis? IV. diſceptatum eſſe de partibus integrantibus Scripturæ, h. e. de numero librorum divinorum, atque hinc duas ortas quæſtiones: 1. an ex ſola Eccleſiæ autoritate pendeat, quod liber aliquis habeatur pro Canonico vel Apocrypho? 2. an Libri, qui a nobis habentur apocryphi, revera ſint apocryphi? V. diſputatum eſſe de Bibliorum editionibus Hebræis Veteris Teſtamenti, & Græcis Novi Teſtamenti, nec non de Verſionibus; & hinc quæſitum fuiſſe, 1. an fontibus Hebræis & Græcis acquieſcendum tanquam authenticis? 2. an Editio LXX ſit authentica, & per illam Hebræa corrigenda? 3. an Vulgata ſit authentica? 4. an Scriptura vertenda ſit in linguam vernaculam? Has XXII. quæſtiones omnes momentoſas & vindice dignas accurate tractandas Autor ſibi propoſuerat. Sed cum non niſi priores quinque nervoſe Epiſtolis 41, 42, 43, 44. diſcuſſæ compareant, ex egregio hoc ſolidi judicii ſpecimine, utiliſſimi operis telam non ad finem perxtam eſſe, non immerito dolemus.

LUDOV. CAPPELLI COMMENTARII ET Notæ Criticæ in V. T. Acceſſere Jac. Cappelli Obſervationes in eosdem libros, item Lud. Cappelli Arcanum Punctationis ejusque Vindiciæ.

Amſtelodami, apud Wolfgang, Janſonio-Waesbergios, Boom, Someren & Goethals, 1689, in fol.

Conſtat plagulis 253. Claris

CLariſſimum non minus in Gallia, quam univerſo orbe literario, uno alteroque abhinc ſeculo fuit CAPPELLORUM nomen. Hoc ut tanto magis pateat, utque facilius ſit Lectori *Cappellos ὁμωνύμως* a ſe invicem diſtinguere, non abs re erit, præſtantiores a Ludovico Cappello noſtro in commentario de Cappellorum Gente volumini huic præmiſſo laudatos, compendioſe ac in ſchematiſmo exhibere:

Dionyſius Cappellus. † VII. Id. Sept. 1482.

Gervaſius Cappellus.

Jacobus Cappellus, Franciſci I. R. Galliæ Conſiliarius & Orator Regius in ſupremo Senatu Pariſienſi. Pro Rege ſuo cauſam egit ſolennisſime XVIII. Kal. Febr. 1535 contra Carolum V. Auſtriacum, ut demonſtraret, hunc, utpote infidelem clientem, a Franciſco I. exuendum eſſe poſſeſſione Comitatuum Flandriæ, Arteſiæ & Caroleſii. Edidit quoque *libellum* pro eodem Rege & eccleſiæ Gallicanæ immunitatibus, vulgatum inter alios id genus a *Puteanis* fratribus, volum. I. p. 27.—58. editionis 1651. † XIII. Kal. Aug. 1541.

Jacobus Cappellus, natus IV. Nonas Oct. 1529. Senator in ſuprema curia Pariſienſi; ſed ob religionem Reformatã a. 1570. officio remotus, obiit XI. I. Kal. Jun. 1586. Octo ejus ad Jacobũ Fil. *epiſtolæ* voluimini huic præmittuntur.

Guillelmus Cappellus, Pregnianci Dominus, religioni Pontificiæ addictus, Curio Planæi juxta Valdæum; natus 5. Idus Jan. 1530. Vide *Crucium Cenomanum* in Biblioth. Franciſca.

Ludovicus Cappellus de Moniambert, Relig. Ref. Eccleſiaſtes & Profeſſor Sedani & alibi; n. 18. Kal. Jan. 1534. † poſtridie Nonas Januarii 1586. Pluribus de eo agit *Meurſius* in Athenis Batavis.

Angelus Cappellus, Luati Dominus, Galliæ regi ab Epiſtolis fuit librosq; aliquot edidit; natus 12. Kal. Nov. 1537. Relig. Pontif. † 1623 Confer de eo *Crucium Cenomanum l.c.*

JACO-

JACOBUS CAPPELLUS, natus m. Mart. 1570. Minister ecclesiæ Sedanensis, ibidemque tum L. Ebr. tum Theol. Professor. † 7. Id. Sept. 1624. Hujus *Observationes in V. T.* nunc eduntur.	*LUDOVICUS CAPPELLUS* natus Idib. Oct. 1585. V. D. M. S. Theol. & Ebr. Linguæ Prof. in Acad. Salmurienſi. † 14. Kal. Jul. 1658. Hujus *opera* maximam voluminis recenſendi partem conſtituunt.

Jacobus Cappellus, patris adhuc vivi in Lingua Ebræa Salmurii publice docenda ſucceſſor; natus poſtrid. Id. Aug. 1639, nunc ob religionem exul. Huic *editionem* hanc *operum poſthumorum Cappellianorum* philologiæ ſanctioris cultores debent.

Inter hæc *poſthuma* primus locus datus eſt *Ludovici Cappelli* annotatis in *Eſaiæ* caput *LIII*, & finem capitis *præcedentis*. Heic, quæ de ſervi Dei ſtatu duplici, tenui altero, altero glorioſo, vaticinatur Eſaias, de Cyro quidem ſuccincte, mox tamen prolixe ac ſolide (utinam unice!) de Chriſto Cyri antitypo explicantur. Neque enim inſolens Noſtro eſt, diverſisſimas authorum de vocis alicujus ſenſu ſententias conjungere & utriusque ſimul veritatem aſſertum ire; quemadmodum v. 8. vocem דור *generationem*, qua interpretum alii *longævitatem*, alii *ſobolem* notari ajunt, utrumque h. l. ſignificare, unicaque adeo heic voce innui ſtatuit, quod duplici v. 10. h. m. efferatur: *Videbit ſemen, prolongabit dies*.

66. Sequuntur ejusdem in *Abdiam*, *Michæam*, *Nahum*, *Habacuc*,
213. *Sophoniam*, *Aggæum*, *Zachariam* & *Malachiam* annotata, porro tractatus *de eccleſiæ Chriſtianæ ſupra Judaicam prærogativis*. Huic ſubnectitur diſſertatio accurato theologorum examine oppido digna,
243. *de ſtatu animarum poſt mortem ante reſurrectionem corporis*, a ſtatu tum vitæ præſentis, tum vitæ poſt judicium extremum futuræ maximopere diverſo. Hinc commentarius comparet in *octo* capita *Geneſ os* a II ad IX, in quo prolixa *de Sabbato* diſputatio omnium maxime
259. legi meretur. Huic adjectiſunt tum *Zoharis* Cabbaliſtica expoſitio
263. initii cap. II. Geneſeos, tum *Abrahamus*, *Iſaacus*, *Jacob*, *Eſau* ἀλληγορούμενοι, quibus ob argumenti ſimilitudinem ſeparatim addi par fuis-
308. 389. 416. 425. ſet, Joſuam & Samſonem ἀλληγορούμενους, quin & Samſonem μυθολογούμενον ſive cum Hercule collatum, qui *Notis criticis* in Veteris Teſtamenti libros plerosque proximum a ſupra memoratis locum occupantibus inſeruntur. Has excipiunt *notæ Criticæ* in plerosque libros apocryphos. Atque hi univerſi fœtus poſthumi unum parentem *Ludovicum Cappellum* agnoſcunt, atque mole ſua dimidiam voluminis partem excedunt. Quæ reliquam partem conſtituunt, titulo tenus jamjam in relationis hujus inſcriptione indicata ſatis, alio tempore ad Acta referemus.

426. 396. 560.

Præter ea vero, quæ poſt alios monuit Clariſſimus Philologus, multa paſſim habet, quæ novam eamque præclaram lucem literis ſacris fœnerari videntur. Ea aut verſionem illam antiquiſſimam LXXviralem, aut textum Hebræum concernunt. Et illam quidem, ubi ab hoc diſſentire creditur, ſæpenumero tum integritati ſuæ ingenioſa conjectura reſtituit, tum Ebræo ſatis bene cum eadem convenire demonſtrat. Sic *Habakuk II, 5.* pro κατοικίμενον legi jubet κατοινώμενον; *Malach. II, 16.* ἐνδύματα pro ἐνθυμήματα; *Eccleſ. II, 3.* εἰς οἶνον pro ὡς οἶνον; *1. Sam. IX, 24.* pro ἤψησεν, ἤψωσεν; *Pſal. II, 12.* δράξαθε παιδίᾳ pro δράξαθε παιδίας; *Jerem. V, 31.* ἐπεκράτησαν pro ἐπεκράτησαν; *Joſ. XVII, 16.* pro ἂκ ἀρέσκει, *non placet*, ἂκ ἀρκέσει *non ſufficiet*; לֹא יִמָּצֵא; quo pacto optime reſpondent Hebraicæ veritati univerſa illa τῶν ὁ interpretamenta.

108. 202. 403. 435. 468. 521. 411.

Nec infelicioribus conjecturis aſſequitur Criticus noſter, qua ratione LXX. in ſuo Codice Hebræo proculdubio non punctato, nec, ut videtur, ullis ſpatiis diſtincto, aliquid legerint, aut legere ſe putarint, cui conſonum quid in Exemplaribus Maſoreticis fruſtra quæſiveris. Ita namque *Eſai. IX, 6.* pro אֲבִי עַד שַׂר שָׁלוֹם *pater æternitatis, princeps pacis*, legerunt אֲבִיא עַל שַׂר שָׁלוֹם ἄξω τὴν εἰρήνην ἐπὶ τὰς ἀρχοντας. *Jerem. VI. 6.* dicitur: *Lupus ſolitudinum* vaſtavit eos; At apud LXX: λύκος ἔως τῶν οἰκειῶν ὠλοθρευσεν αὐτάς. Nimirum legerunt עַד בַּיִת *ad domum usque. 1. Sam. II, 1.* pro עָלַץ *Exultat cor meum* legerunt οἱ ὁ עֵרץ, ἐστερεώθη ἡ καρδία μου; nam עֵרץ ſignificationem habet fortitudinis, unde aliquoties redditur a LXX. per ἰσχύειν & ἀνδρεῖος. *Caput XI. 1. Samuelis* LXX. ita ordiuntur: καὶ ἐγενήθη ὡς μετὰ μῆνα καὶ ἀνέβη Νάας; Priores nempe voces quinq; ex capitis præcedentis fine deſumſerunt

500. 521. 430.

ſerunt, ubi noſtri codices habent: ויהי כמחרוש *Et fuit quaſi ſurdus.* Aſt LXX. legerunt: ויהי כמחרש ויער נחש.

Quandoque notat Cappellus, aliter lectum a LXX, ſed quo-
504. modo, non indicat. v. g. *Eſai. XVI, 1.* pro שלחו כר משל ארץ (*mittite agnum dominatoris terræ,*) LXX. hæc habent: ἀποστελῶ ὡς ἑρπετὰ ἐπὶ τὴν γῆν. Nobis hic extra dubium videtur eſſe poſitum, illos, qui in codice ſuo nulla puncta, nullaque ſpatia diſtinctiva habebant, legiſſe: אֶשְׁלְחָה כָּרֶמֶשׂ לָאָרֶץ *mittam ſicut reptilia ſuper terram.*

Complura quoque gloſſemata, quæ in textum ſeptuagintaviralem irrepſerunt, accurate a genuino textu diſtinguit, illorumque
531. origines inveſtigat ac detegit. Sic illud ἕως ἄδου *Jerem. XXXIV, 5.* eſſe ſtatuit ipſamet Hebræa חוי אדון (*Væ Domine*), quæ Septuaginta ſenes jam ᾠδὴ κύριε reddiderant, a quodam vero margini codi ciſſui Græcis literis allita ac dein, imperitia librariorum, ipſi tex-
513. tui illata fuerint. *Jeſ. XXXIII, 18.* memoratur סופר חמנהלים *ſcriba* (ſeu numerator) *turrium*, qui Cappello vernacule dici videtur *le Sergent major de la ville.* Longe aliter οἱ ὁ. Legerunt quippe, pro ממנהלים *turrium* ממגדלים *educatorum.* Hinc verterunt: ὁ ἀριθμῶν συντρεφομένους. Et Hieronymus, illorum veſtigia premens: *ubi doctor parvulorum?* Quæ autem apud LXX. ſequuntur, μέγαν καὶ μικρὸν λαὸν, gloſſema eſſe autumat Cappellus. Adſcripſiſſe nempe aliquem margini μέγαν λαὸν, eo quod reſpiceret ad ſignificationem vocis גדול *magnus*, unde illud ממגדלים videbatur derivandum. Alium adſcripſiſſe μικρὸν, quia ממגדלים ſunt *parvuli.* Vertente dein tempore utrumque gloſſema textui irrepſiſſe.

Hujus generis innumera excerpere poſſemus; quæ omnino obſervatu digna ſunt, iis cumprimis, qui antiquiſſimam illam Bibliorum verſionem a mendis repurgatam edere volunt, id quod ut a Clariſſimo *Paulo Colomeſio* propediem fiat, isque tandem fidem ſuam literato orbi datam liberet, vehementer deſideramus. *Confer ſis Acta Erud. 1687. p. 223. lin. antepen.*

Sed hæc de Cappelli in *verſionem Græcam* meritis ſpeciminis loco ſufficiant. Circa *Textum Hebraum* modo rigidi *cenſoris*, modo *interpretis*

pretis partes in ſe ſuſcipit. Et illius quidem perſonam ſuſtinet e. c. *Thren. IV, 2.* ubi vulgo legitur: *Filii Sion pretioſi* בני ציון המסלאים בפז 542.
eſtimati auro; cum enim radix סלא nec in Bibliis Ebræis, nec vicinis Ebrææ linguis occurrat, Cappellus textum in mendo cubare, adeoque legendum ſuſpicatur: המסגלאים בפז *auro vincti*, enchaſſez en or. Hac ſignificatione מלא in Piel & Püal haberi *Exod. XXVIII, 17.* & *Cant. V, 15.* Quin & forte בני (*filii*) heic poſitum eſſe pro אבני (*lapides*,) aut ſaltem eo alluſiſſe & reſpexiſſe prophetam. Sicque oppoſitionem redditum iri elegantiſſimam, ſi filii Sion, qui inſtar lapidum pretioſorum auro vinctorum in annulo ſint, reputati dicantur inſtar vaſorum teſtaceorum. Nec minus confidenter præfert lectionem τῶν ὁ *Jer. II, 20.* לא אעבור ὃ οὐκ ἐλεύσω 520.
Judæorum lectioni לא אעבור *non tranſibo. Joſuæ I, 10.* pro בעור 417.
voce compoſita legi jubet ſimplicem בער, quam *poſt* notare, atque hac ratione magnum ἐναντιοφανὲς ſublatum iri opinatur.

Interpretationum autem inſolitarum exempla hæc ſunto: *Prov.* 473.
XVII, 1. extat paræmia: *Melior eſt* פת חרבה *buccella ſicca domo plena victimis jurgii.* Sic interpretes ad unum omnes præter τὰς ὁ, qui בחרב ψωμὸν, *deſolatum* reddidere. Sed cum פת *buccellam panis* paſſim notet, *ſicci* epitheton ſuperfluum videtur Cappello; Ex harmonia igitur linguarum Chaldaicæ & Arabicæ probat, חרבה *ſiliquas*, & פת חרבה *buccellam panis ex ſiliquis confecti* vel *edulium aliquod ex ſiliquis confectum*, ſignificare, huncque adeo locum alii *c. XV. v. 17.* parallelum eſſe. *Prov. XXI, 8. Cf.* הפכפך דרך איש וזר וזך ישר פעלו vertit: *Perverſus via* (eſt) *vir delicti* (ſive 474.
homo peccati) *at qui purus eſt, rectum eſt opus ejus*; adeoque nova voce זר Ebræam linguam auctiorem reddidit, quam interpretes univerſi hactenus ex *vav* copulativo & זר *alienus* compoſitam crediderant. Vexatiſſimam vocem אחשתרנים *equos celeres* in- 443.
terpretatur & ex Græca ὀξυτέρους corruptam cenſet. חלמות *Jobi* 448.
VI, 6. (quod *vitellum* vulgo vertunt,) æque ac Arabicum חלמה *extremitates mammillæ* ſignificare ſenſumque loci hunc eſſe adſerit: *Num ſapor eſt in eo, quod inſtar ſalivæ ultro de extremitate mammillæ defluit?* Hoc ſane eſt res non inſipida modo, ſed & guſtui ingrata. Locus *Eſai. XXXVII, 30, 31.* ex mente Cappelli ita exponendus eſt: 515.
Hoc autem erit tibi ſignum (i. e. ſimile,) *quod hoc anno* (Sabbathico)

comedetis sponte — natum, (ספח), *anno vero sequente* (שחיש) *sponte — renatum, anno autem tertio serite, metite, plantate vineas & comedite fructus illarum. Nam* quemadmodum experientia didicistis, anno sabbathico demessas segetes, absque hominis ope, sequenti anno in pauperum usum protrudere novam messem, unde anno subsequente novæ spicæ renascuntur: ita & *exiguæ vestræ reliquiæ*, quæ campo demesso similes sunt, *radices agent deorsum & fructus ferent sursum, &c.*

524. Ad *Jerem. XI, 18. Ego autem fui, sicut agnus aut bos, qui ducitur ad mactationem, neque novi, quod cogitarent in me hanc cogitationem:* נשחיתה עץ בלחמו (perdamus arborem vel lignum cum fructu suo, h. e. extirpemus hominem funditus) *Cappellus* annotat, verba de Christo magis, quam de Jeremia esse dicta, crucisque Christi supplicium innui, ac נשחיתה עץ בלחמו, manifesta hypallage, dici pro נשחיתה בעץ לחמו h. e. *Perdamus ligno carnem ejus.* לֶחֶם enim *carnem* notare *Soph. I, 17.* & apud Arabes pasim.

432. *I. Sam, II, 35.* mutatis punctis pro לִפְנֵי מְשִׁיחִי *coram Christo meo* legi vult לְפָנַי מְשִׁיחִי *coram me Christus meus.* Totumque vaticinium verba esse dicit Dei patris non de Zadoco, sed filio suo, loquentis: *Coram me ambulabit omnibus diebus Christus* (unctus) *meus.*

Plura id genus afferre liceret. Sed ne nimis diu ἀνεβεαλίων patientia abutamur, verbo tantum monemus, *fol. 405. seq.* de annis 430. peregrinationis Israeliticæ ab ipso egressu Abrahami ex Ur Chaldæorum ordiendis, ad *Exod. XII, 40; f. 422. seqq.* de voto Jephthæ, inter anathemata, (de quibus legem tulit Deus Lev. XXVII, 29,) referendo, ad *Judic. XI, 41*; alibique talia legi, quæ cum superius excerptis juncta, non poterunt non, nisi fallimur, horum studiorum cultori salivam movere, ac ut integro volumini pellegendo tempus suum impendat, facili negotio ei persuadere. Nec minoris momenti sunt, quæ proximo mense de reliqua voluminis parte referre, apud animum nostrum constituimus.

LA POLITIQUE DE LA MAISON D'Autriche, par Mr. Varillas. i. e.

Anto-

Antonii Varillasii Tractatus de Politicis Domus Austriacæ Artibus.

Hagæ Comitum, apud Abrah. de Hondt & Jacob. van Ellinghusen, 1689, in 12.

Constat plagulis 10.

ETsi *Augustæ Domus Austriacæ* ea, quæ esse debet, mentibus nostris infixa sit veneratio, nec nisi cum dolore percipiamus quæ verbis aut factis illius Majestati adversantur, maluimus tamen libellum hunc Gallici scriptoris, jam satis noti, in Actis nostris producere, quam dissimulare, ut ingenium & Autoris & gentis appareret, & quia æquis lectoribus Gallica hæc meletemata considerantibus, refutationis argumenta ex ipsa lectione offerentur. Belli tempore scriptum esse satis apertum est, sed non hujus, cujus impetum superiori autumno erumpere vidimus, sed quod pace Pyrenæa finitum esse credebatur, certe debebat. Ingens apparatus operi præmittitur, in quo non solum politicarum argutiarum copiosa notitia ex veteribus recentibusque libris scholisque hausta, sed & magnum veritatis & modestiæ studium ab Autore ostentatur. Scopus ex initio præfaminis elucet. Profitetur Autor, se revelaturum esse interioris senaculi Austriaci, (quod adulatores ab annis centum & viginti pro æterno venditaverint) arcana; destructurum esse incantationem, qua omnes nationes Europæ, Gallica etiam, fascinatæ fuerint, donec *Ludovici* XIII Galliæ Regis & Cardinalis *Richelii* fortuna & audacia fatali opportunitate fucum, ut ait, sustulerit. Exactam tamen expositionem sibi non arrogat, illamque suas supra vires & cujuscunque esse agnoscit, qui omnibus & secretissimis consultationibus non intervenerit, aut cuncta belli pacisque negotia vel ipse tractaverit, vel a supremis arcanorum in aula Hispanica magistris (quorum aliquos nominat & describit) edoctus fuerit. Fatetur itaque, se in rimandis consiliis profundiori cognitione destitutum, conjecturas sensu communi secutum esse. Explicari in compendio non possunt, quæ de ventilatione consiliorum per gradus & vices in Belgio & Hispania, tum de conformitate Cæsaris & Hispaniæ Regis intentionum, anno demum 1636, ut putat, stabilita commentatur. Reducturum se tamen esse velum Hispanici p. 38. 39.

Consilii, quod Madriti habetur, promittit, magno cum Galliæ, patriæ suæ, commodo; juramento etiam se obstringit ad sincerum de omnibus, quæ comperta habeat, judicium, & quod virtuti etiam in hostibus non sit detracturus. Laudat itaque summatim aliqua Au-
pag. 40. striacorum consilia & gesta, & fidem mereri se confidit, si in censuram vocet, quæ ambitiose aut inique acta esse putavit. Exaggerat inter alia periculum religioni Catholicæ ab Hispanis structum, cum Lusitanos (post motum Bragantinum) ab omni commercio cum sede Romana per multos annos arcuerunt. Scripsit hæc vero, antequam paria exempla in Gallia ederentur. Notabilis est, sed quæ limam
49. poscit, Consilii Viennensis & Hispanici comparatio. Longus inde est
57. in suæ industriæ & fidei commendatione, creditque se prætextus & simulationes sufficienter deprehendisse; eandem tamen fiduciam in censuris & ratiocinationibus suis non habet, errorisque periculum maluisse se subire dicit, quam simplici relatione defungi, aut agyrtas imitari, qui curiositatem excitant, non solvunt. Libertatem in judicando & arguendo (quam multi pro licentia habebunt) non dissimulat, majorem in verbis & sermonibus efformandis fatetur, eo tamen moderamine (ut ait) usus, ut ingenio quidem & gloriæ indulgeret, conscientiam vero non læderet. Inter eos, ex quorum informatione profecerit, duos tantum jam defunctos nominat; vivorum mo-
63. destiæ, ut scribit, parcens. Transitionum artificia, ut cohærere vi-
65. deantur, quæ re aut tempore disjuncta sint, & usum digressionum;
67. tum Philosophorum, Aristotelis maxime, allegationes, regulas de-
69. nique, quas statuit & sequitur, pluribus exponit & defendit. Multa tamen præterita a se esse dicit indecora & odiosa, aut moderate proposita, ne scriptoribus maledicis, & in narratione rerum pessimarum gloriam aut delectamentum quærentibus, similis fieret; solenne etiam sibi esse scepticorum disciplinam sequi, quando res non satis cognitæ & certæ appareant. In stylo singularitatem agnoscit, quæ censuram vix sit evitatura, nisi novitatis gratia sublevetur: submittit se tamen, quoad sententias & conjecturas suas judicio eorum, qui ingenio valent, & usu rerum in magnorum Principum negotiis
82. seqq. exercitati sunt, maxime Italorum, & quoad stylum Academiæ Gallicæ, vel exactissimis, qui hodie florent, scriptoribus gentis. Ceterum duas operis partes designat. In una de rebus Hispanicis a tempore

pore Philippi I. ad IV; in altera de Austriacis in Germania acturus: de illis tamen prolixius, ita ut singulis Hispanorum regibus volumen integrum destinaverit, Germanica vero uno volumine in decem libros sive capita diviso comprehensurus sit. Ab his ob Imperii Romani axioma initium facit, & nunc quidem librum primum solummodo de Caroli V. gestis exhibet.

In hujus principio duo præsupponit, & explicat. Primo agit de vera forma regiminis Imperii Romano-Germanici, & innovationibus, quas ut ait, Domus Austriaca adversus eam molita fuerit. *Se-* pag. 94.
cundo in quo consistat imperialis dignitatis character, quibusque artibus hunc sibi contra leges, ut putat, Austriaci asseruerint, exponit. Quoad primum mirari non debemus, quod Autor suæ nationis principia teneat, formamque Imperii eum in modum mixtam statuat, ut Imperator non tam caput ejus, quam pars præcipua sit; cui consequens est, ut Principes absolutam superioritatem habeant, & obligationum erga Imperatorem vinculis non nisi nexus quidam inter Cæsarem & Principes conservetur. His cætera innituntur, quæ de administratione Imperii philosophatur. Altero capite Austriacis infractio- 97.
nem legum exprobrare non dubitat, in libera electione impedienda, 99.
& dignitate in sua familia retinenda. Probari hoc posse existimat, si acta eorum examinentur in fœderibus vel ineundis vel dissolvendis; in perpetua exercitus prætextu belli Turcici collectione; in habendis aut impediendis conciliis Ecclesiæ; in sequestratione regionum & locorum, de quibus lis est; denique in feudorum Imperialium confiscatione. His utcunque præstructis (quam vere & firmiter, jam non disquirimus, & erunt qui perperam dicta arguent) Caroli V. historiam, quatenus ad suum scopum pertinet, percurrit, iterum tamen 107.
protestatus, se jam nunc revocata & non dicta haberi velle, quæ in calore dissertationis minus verecunda adversus Domum Austriacam sibi exciderint. Ante omnia Carolo confidenter tribuit pro- 108. no.
positum, *de acquirenda Monarchia universali*, eoque plurima ejus acta refert & applicat; præsertim adversus *Franciscum I.* Galliæ Regem, & Pontifices. Eodem trahit bella contra Turcos, & nescio quam jurisdictionem in Imperio & abusum fœderis Suevici, cujus dissoluti laudem Gallicis consiliis & Langæi industriæ tribuit. Excusat tamen Carolum aut excusantis specie insimulat, quod Lutheri

hære-

hæresin, quam vocat, sciens lubensque ferre & promovere, quam extinguere maluerit. Ista, & quæ de bello Smalkaldico operose subjungit, vix sustinebunt censuram, si cum historicis fide dignis conferantur. Nos id non agimus; exempla tamen neglectæ vel veritatis, vel studii, ex notissima nobis nostrarum rerum historia annotabimus, quæ vel ipsum Autorem, si patiatur, admoneant, vel lectores ab errore præmunire possint. Non sufficit Autori Caroli Imperatoris solertiam retulisse, qua *Johanni Friderico Saxoniæ Electori* agnatos *Mauritium* & *Augustum* opposuit, sed analogum aliquid non invenit sed finxit,
pag. 136. cum scribit: *Philippo Landgravio Hassiæ fratrem fuisse, qui Zuingliani schismatis autor fuerit, aliudque in familia sua moliius sit, pactus ab Imperatore, ut divisa cum fratre regione partem sub titulo Landgraviatus Darmstadini obtineret.* Nemo tamen nescit, Philippo fratrem non fuisse, & Darmstadinam separationem in filiis demum ejus secutam esse. Turbat paulo post temporis ordinem, &
147. condemnationem Electoris in castris ad Wittenbergam factam, post captivitatem Philippi collocat, alioque non magis concinno loco summam Principis illius laudem, indigna annotatiuncula ad marginem
150. corrumpit, nescio quid *Dæmoniacum* illi impingens. At religiosissimam *Johannis Friderici* mentem etiam hostes & æmuli admirati sunt, ut insani hominis sit, diabolici raptus infamiam illi aspergere. Quæ de civitatibus Imperii, cum Carolo in comitiis A. 1548. de calliditate politica veluti certantibus, commentatur, suo quidem loco relinquimus, sed imperitiam rerum Germanicarum ostendit, quod Lega-
154. tos civitatum inducit, apud Cæsarem excusantes, *quod Principum suorum decreta corrigere sibi non liceat*, quasi scilicet liberæ illæ Imperii civitates Principes pro Dominis agnoscant, & ab eorum placitis, quandocunque id e re sua esse putant, non discedant. Impertinen-
163. ter etiam edictum Imperatoris, quod *Interimisticum* vocatur, favorabile Protestantibus fuisse dicit, cum vix unum eorum vel modice sapientem lateret, id in perniciem suæ religionis conditum esse, ideoque a nemine nisi invito acceptum, ab aliquibus manifeste rejectum fuerit. Persequi non possumus, quæ de glorioſissimæ memoriæ Principe *Mauritio* Electore contumeliosa aut falsa afferuntur, adeo varia illa & multa sunt, & quæ ad famam pertinent majori studio
186. 202. tractari merentur. Ex historia obiter pauca monebimus. *Lazarum Suendium*

Suendium Consiliarium & Legatum Cæsaris, nescio quem familiarem Mauritii facit, qui ab exilio revocatus & Lipsiæ præfectus fuerit. Pro arce Ehrenbergensi, quæ ob angustiam faucium in montibus, pag. 197.
clausirum (die Clauſe) vocatur, oppidum facit inter optima Germaniæ referendum. *Johanni Friderico* e captivitate sua dimisso contraria plane tribuit, quam ille publicis scriptis professus est. 200.
Totam enim ille liberationis suæ gratiam non agnato & sociis, ut Varillasius tradit, sed Imperatori acceptam ferre voluit. Conjecturæ itaq; locus hic non erat, cum res ex actis narrari deberet. Sed ista eo quo diximus fine, & speciminis loco adducta sunto.

ANALECTA EX DISCURSIBUS ACADEMICIS Christophori Lynckeri ad D. Gabrielis Suederi Introductionem in Jus Publicum Imp. Rom. Germ. novissimum.

Jenæ, apud Joh. Bielcke, 1689, in 4.

Constat plagulis 11.

ANnus jam nonus agitur, ex quo *Introductionem in Jus Publicum Imperii Romano-Germanici novissimum*, Vir Consultissimus *Gabriel Suederus*, Consiliarius Wurtenbergicus & Placitorum Feudalium in Academia Tubingensi Professor, publici juris fecit, non sine multorum applausu exceptam, & nobis etiam in *Actis A. 1681, pag.* 255 laudatam. Quod vero aliis, qui idem argumentum pertractandum magno quidem numero ante Suederum susceperunt, contigit, ut in tanta de Imperii Romano-Germanici rebus liberrime, & prout quisque vel partium studiis ducitur, vel præjudiciis occupatus est, diversimode sentientium multitudine, aliorum experti censuras & animadversiones fuerint: idem & Auctori huic usu venit, in eo tamen præ aliis felici, quod in Censorem inciderit & dignitate amplitudineque muneris, & doctrinæ fama illustrem, quemque adeo a se subinde dissentientem æquo passurus videatur animo. Nimirum cum *Nicolaus Christophorus Lynckerus*, Consiliarius Saxo-Vinariensis intimus, ac primarius in Academia Jenensi Juris Professor cognovisset, Suederianam illam Introductionem studiosæ harum litte-

rarum Juventutis manibus assidue versari, in hujus inprimis gratiam sub accuratius eam examen vocare, suamque de ea sententiam cum pluribus communicare constituit. Ex quo factum, ut Academicis Discursibus & quædam obscurius ab Auctore dicta dilucidarit, & suppleverit quæ prætermissa ab eo fuerant, & quæ sibi minus probarentur, adjecta animadversione emendaverit, dissensum candide ubique sed sine opprobrio professus. Neque male de re litteraria censeri debet meritus, qui ex Discursibus illis Analecta, quæ nunc exhibemus, publicæ luci exposuit, Auctore, ut arbitramur, non invito. Nam & addisci ex illis multa poterunt, quæ frustra alibi, & in magnis etiam Juris Publici voluminibus quæsiveris, & jucundum est, in nobilissimo hoc doctrinæ genere doctissimorum virorum diversa sensa prospicere, eorumq; momenta, cui id integrum est, expendere. Nam id quidem persuasum habemus, eandem in se libertatem relicturum Lynckerum aliis, qua in Suederum usus ipse est, neque nobis succensere
pag. 114. posse, si quod in Suedero ipse reprehendit (Imperium nempe hodiernum Romano-Germanicum a veteri Romano solicite distinctum)
In Actis A. 1681. p. 255. idem viderit præcipuum quondam fuisse, quod in Suederi instituto laudandum nos quidem existimavimus. Cæterum uti ex *Analectis* Analecta dare incongruum, quodque liber ipse brevi tempore perlustrari a quovis possit, supervacaneum ducimus: ita quantum circa capitalem in hac doctrina quæstionem, a Suedero non solum, sed plerisque scriptoribus aliis Lynckerus dissentiat, operæ pretium fuerit obiter indicasse. Subscripserat nempe Suederus, cum de forma Reipublicæ dicendum esset, sententiæ in scholis magno consensu receptæ, neque vel Cæsareæ hactenus Aulæ, vel Imperii Principibus Statibusque, quod constet, improbatæ: *divisam in Imperio majestatem sic esse, ut quædam ejus jura soli Cæsari, alia Cæsari & Electoribus aliisque Principibus Statibusque conjunctim vindicentur, mixtamque adeo esse regiminis ex monarchia & aristocratia formam.* Contra Lynckerus, resuscitata *Reinkingii* opinione, quam & ab *Henrico Henniges* non ita pridem justo propugnatam opere meminimus, *statum Imperii Romano-Germanici monarchicum* esse censet, *ita ut plena majestas ejus-*
pag. 18. *que exercitium sit penes Cæsarem, Ordines autem Imperii, in juribus certis exercendis, non tanquam concausa vel causa socia, sed solum tanquam conditio sine qua non concurrant.* Atque huic hypothesi, velut

funda-

fundamentali, passim eum inservire videas. Hinc enim majestatem integram Cæsari per electionem conferri, neque per capitulationem pag. 9.
imminui contendit, quippe qua officium tantum Imperatoris describatur, modusque exercendæ potestatis determinetur: quod ita tamen accipi cupit, ut actum contra Capitulationem susceptum *nullum* 10.
fateatur, non quidem quod a principio impotenti procedat, sed quod moraliter agens, vi antecedaneæ voluntatis, actui a se processuro nullitatem inducere possit. Negat, Cæsarem recte dici *in consortium majestatis Status Imperii recepisse:* consortium enim hoc esse tantum
quoad modum exercendi, ne quidem quoad exercitium ipsum. Re- 9.
jicit *Lampadii* aliorumque sententiam, soli quidem Cæsari partem majestatis quæ *in jure reddendo* versatur, non soli vero eam quæ *in jure constituendo* consistit, tribuentium: legislatoriam enim potestatem
Cæsaris esse statuit, ita ut comitialium etiam decretorum causam effi- 11.
cientem solus Cæsar constituat, Statibus locum *conditionis sine qua non* habentibus: & comitialem quidem inter Cæsarem & Status conventionem, materiam legislationi præbere eamque antecedere non
diffitetur, ipsam vero legislationem, quoad formam suam, totam & so- 57.
lius esse Cæsaris contendit. In *Instrumento* etiam *Pacis Osnabrugen-* 12.
sis Artic. 8. potestatem legislatoriam Statibus nequaquam tribui docet, sed iis tantum de requirendo eorum consilio & consensu prospici. Denique quando Status fidem suam *Cæsari & S. Imperio* obstringunt, negat *Imperii* nomine Ordines accipiendos esse, sed *in-*
tegritatem & salutem universi intelligendam ait, cui fidem vasallus 33.
debeat. Sed hæc speciminis loco sufficerint.

DECAS PROPOSITIONUM DE MOMENTIS Gravium, ad Illustriss. & Reverendiss. D. Joan. Ciampinum, autore Joanne Francisco Vannio e Societate Jesu.

Romæ, typis Joann. Jac. Komarck, 1688, in 8.

Constat plagula unica.

QUæ circa propositionem staticam de momentis gravium, aliquot annos abhinc inter viros doctos viguerit controversia, pleris-

que contra *Joannem Franciſcum Vannium* receptam doctrinam aſſerentibus, ex non uno Actorum ab anno 1684 publicatorum loco apparet. His vero objectionibus effectum non eſt, ut doctiſſimus Pater victas dederit manus, ſed potius ut (faſſus ſe perlegentem, quæ ſubinde Romæ, Lipſiæ, Neapoli & Florentiæ a celeberrimis Mathematicis impreſſa fuerunt, obſervaſſe tum aliena impugnari, tum ſua ſtabiliri poſſe rationibus magis propriis & immediatis) novam inſtruxerit aciem hac propoſitionum decade, a celeberrimo *Magliabechio* nobis communicata. Qua quidem magis laborare videtur, ut ſententiæ communiter receptæ probationem confutet, quam ut placita, quæ propria ipſi ſunt, confirmet. Quoniam enim D. Alexander Marchetti (& ante ipſum M. Marci) *ſchol. propoſ. 1. fundamentorum univerſæ ſcientiæ de Motu uniformiter accelerato*, propoſitionem controverſam his verbis fere demonſtrare conatur: *Cum* (vid. fig. 1.) *bina puncta O & E ſint veluti fulcra ponderum æqualium D & B, diſtet autem centrum gravitatis D a fulcro O per rectam DO; centrum vero gravitatis globi B a fulcro E diſtet per FE: palam eſt, gravia D & B æqualia ſuſpendi ex inæqualibus longitudinibus DO, FE; ideirco ut DO (EB) ad FE (h. e. VS ad ST) ita momentum globi D ſuſpenſi ex O, ad momentum globi B ſuſpenſi ex E:* negat Vannius propoſitione 2, 3, 4, & 5, momentum globorum D & B eſſe compoſitum ex gravitate eorum totali & diſtantiis DO & EF. Deinde vero, ſi vel maxime quis conſiderare velit diſtantiam gravitatis, quæ producit deſcenſum globi B ſuper plano declivi SV, contendit tamen propoſitionibus ſequentibus, lineam directionis reſpectu deſcenſus naturalis globi B ſuper plano declivi eſſe lineam BA, non BC, atque hinc gravitatem non habere diſtantiam FE a contactu E. Cæterum in ſcholio propoſ. 4. perſtringit quoq; propoſitionem Staticam receptiſſimam: *Momentum grævium detinentium in æquilibrio vectem primi generis, proportionem habere compoſitam ex proportionibus ponderum & longitudinum.* Cum enim hoc in caſu centrum gravitatis commune utrique ponderi incumbat hypomochlio, implicare dicit, ea pondera habere centrum gravitatis commune incumbens fulcro, & tamen utriusque ponderis gravitates habere ſuas certas diſtantias ab eodem hypomochlio; adeoque falſum eſſe, in illo vecte dari compoſitionem momentorum. Hanc vero & alias propoſitiones plures, in quibus Auctoris doctrina de

TAB. IX. Fig. 1.

TAB. IX. ad A. 1689. pag. 424. ſqq.

Fig. 1.

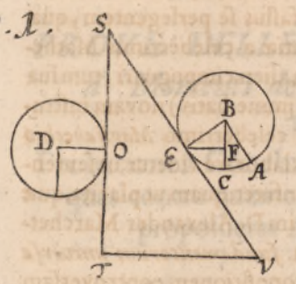
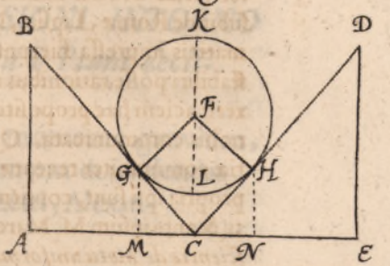

Fig. 2.

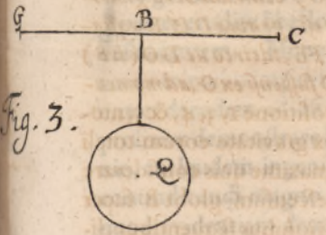

Fig. 3.

Fig. 4.

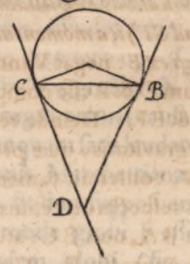

Fig. 5.

Fig. 7.

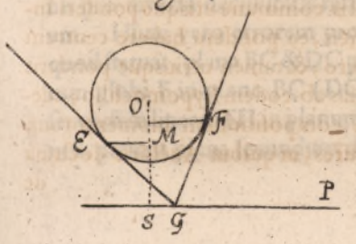
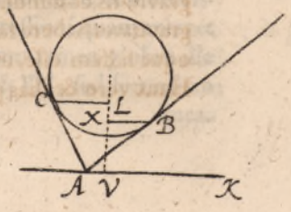
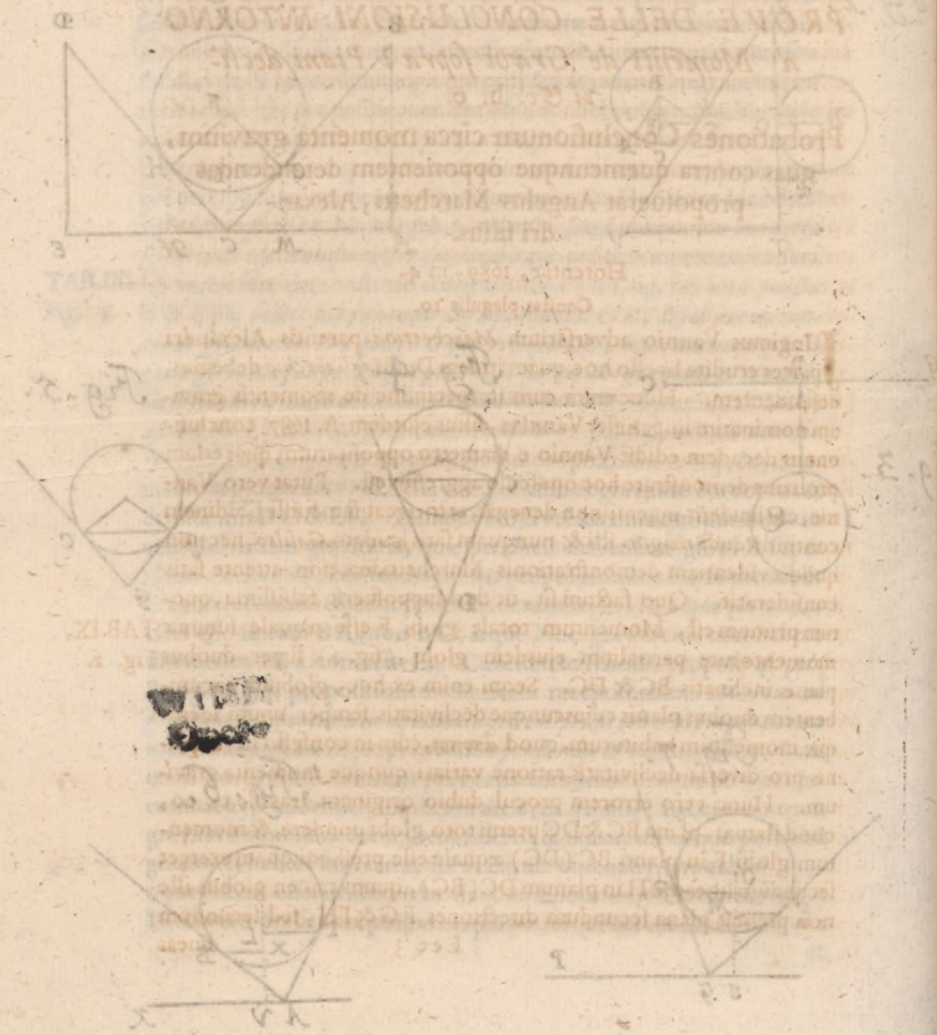

Fig. 6.

de momentis nova methodo exponitur, typis edendi facultatem cum obtinuerit, (ut in fine monet,) propediem dubio procul plura, nec ea minus paradoxa, cum Mechanicæ peritis communicabit.

PROVE DELLE CONCLUSIONI INTORNO a' Momenti de' Gravi ſopra i Piani declivi &c. h. e.

Probationes Concluſionum circa momenta gravium, quas contra quemcunque opponentem defendendas propoſuerat Angelus Marchetti, Alexandri filius.

Florentiæ, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 10.

JUngimus Vannio adverſarium *Marchettum*, parentis Alexandri partes erudite libello hoc, quem itidem Dn. *Magliabechio* debemus, defendentem. Hunc enim cum in ſpecimine de momentis gravium nominatim impetiiſſet Vannius, filius ejusdem A. 1687 concluſionum decadem edidit Vannio e diametro oppoſitarum, quas etiam prolixius demonſtrare hoc opuſculo aggreſſus eſt. Putat vero Vannio, cui laudem ingenii non denegat, erroris cauſam fuiſſe libidinem contradicendi magno illi & nunquam ſatis laudato *Galilæo*, nec non quod evidentiam demonſtrationis Marchettianæ non attente ſatis conſiderarit. Quo factum ſit, ut duo ſuppoſuerit falſiſſima, quorum primum eſt, Momentum totale globi F eſſe æquale ſummæ momentorum partialium ejusdem globi (fig. 2) ſuper duobus planis inclinatis BC & DC. Sequi enim ex hoc, globum incumbentem duobus planis cujuscunque declivitatis ſemper unum idemque momentum habiturum, quod ἄτοπον, cum in confeſſo ſit, in planis pro diverſa declivitatis ratione variari quoque momenta gravium. Hunc vero errorem procul dubio originem traxiſſe ex eo, quod ſtatuat, plana BC & DC premi toto globi pondere, & momentum globi F in plano BC (DC) æquale eſſe preſſioni, quam exercet ſecundum lineam FH in planum DC (BC), quum tamen globus ille non premat plana ſecundum directiones F G & FH, ſed ſecundum TAB. IX. Fig. 2.

lineas GM & HN, momentumque ejus æquivaleat potentiæ, quæ adplicata in K aut L poteſt ſuſtinere globum deorſum ruentem; quoniam propenſio ejus ad deſcenſum eſt ſecundum lineam FL, non vero juxta lineas FH aut FG. Hoc enim Vannii aſſertum ſi ponatur, colligi poſſe exinde, centrum F in caſu propoſito per duas diverſiſſimas lineas FG & FH ſimul tendere, quod abſonum. Licet autem non neget Marchettus, incumbentis globi centrum, remoto plano DC, ferri ob planum ſuppoſitum per lineam FH; hunc tamen motum actualem ab ipſa propenſione, energia, momento & exigentia gravis probe ſecernendum eſſe monet, idque exemplo libræ inflexæ declarat. Alterum quod falſo Vannius ſuppoſuiſſe dicitur, eſt: Momentum globi ſuper duobus planis inclinatis conjunctis eſſe æquale ſummæ momentorũ ejusdem globi ſuper iisdem planis ſeparatim ſumtis; quod æque abſurdum, ac ſi quis dicere vellet, momentum globi
Fig. 3. Q (fig. 3.) pendentis ex puncto B lineæ GC, bifariam diviſæ in B eſſe æquale ſummæ momentorum ejusdem globi pendentis ex GB & BC ſeparatim ſumtis. Illa vero momenta qua ratione ſeſe habeant, ut ſpecialius determinet Marchettus, aggreditur propoſitionum ſequentium demonſtrationem: (1) Momentum gravis ſuper duobus planis declivibus conjunctis, eſſe minus tam momento totali, quam aggregato momentorum ejusdem gravis, ſuper iisdem planis ſeparatim ſumtis. (2) Hoc vero aggregatum nunc æquale, nunc majus, nunc minus eſſe momento totali. (3) Momentum globi incumbentis
Fig. 2. planis æqualiter declivibus conjunctis (fig. 2.) eſſe æquale momento ejusdem globi incumbentis unico ex his planis ſeparatim ſumto, & eſſe ad momentum totale ut BA ad BC. (4) Momentum globi incumbentis duobus planis diverſæ declivitatis eſſe minus momento, quod haberet, ſi plano, quod ex his duobus minus declive eſt, ſeparatim incumberet. (5) Momentum globi incumbentis (fig. 4. & 5.) duobus planis CD, DB æqualiter declivibus, ad momentum ejusdem
Fig. 4. 5. FG, GC, globi poſiti ſuper aliis duobus planis FG, GC declivitatis inter ſe ejusdem ſed diverſæ a declivitate planorum CD & DB, eſſe ut BC ad FC. (6) Si globus incumbat (fig. 6. & 7.) planis CA & BA inæqualiter
Fig. 6. 7. declivibus, nec non EG & GF diverſæ declivitatis; ſit vero ſumma linearum CL, XB, ductarum ex punctis contactus ad lineam LV, quæ ex centro perpendiculariter cadit in horizontalem AK, æqualis

ſummæ

ſummæ linearum EM, FO; Momentum globi ſuper planis CA, AB eſſe ad momentum ejusdem ſuper EG, GF, ut rectangulum CLXB ad rectangulum EMOF. (7) Iisdem poſitis ſi ſumma linearum CL + XB, non ſit æqualis ſummæ EM + FO, momentum globi ſuper planis CA, AB eſſe ad momentum ejus ſuper planis EG, GF, ut Parallelepipedum, cujus baſis rectangulum CLXB, altitudo CL + XB, ad parallelipipedum, cujus baſin conſtituit recta EM + OF diviſa ſecundum rationem CL ad BX, altitudinem vero EM + OF.

HENRICI COETSII ARNHEMIENSIS HOROlogiographia plana ſeu Methodus in ſuperficiebus planis omnia horologiorum genera deſcribendi Methodus.

Lugd. Batav. apud Jacob. Moukée, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 11. tabulis item æneis 20.

CUm maxima ſemper ratio habenda ſit temporis, quod etiam nobis nihil tale opinantibus ſubducit ſeſe furtim, atque rerum gerendarum oportunitatem ſecum abripit, procul dubio non ſolum optime de humano genere meritus eſt, quisquis ille fuit, qui horas per umbram gnomonis in plano erecti obſervare primus docuit, ſed illi etiam operam ſuam non male collocare cenſendi ſunt, qui ſcientiam gnomonicam vel inventis novis locupletant, vel perſpicue ex genuinis fundamentis deductam proponunt. Quorum in numero ſuo loco merito ſuo commemorati a nobis fuere doctiſſimi Galli, *De la Hire* & *Ozanam*, (eruditiſſimæ enim notæ & auctuaria celeberrimi *Sturmii*, quæ *Welperi* Gnomonicæ fuerunt addita, initium Actorũ noſtrorum antevertunt) & nunc quoque eidem accedit Auctor præſentis opuſculi, qui methodum ſuam adeo breviter & perſpicue ſe tradidiſſe profitetur, ut ad clarum illius intellectum vel ſemel id perlegiſſe ſufficiat. Abſolvitur vero hoc ipſum capitibus octodecim, in quorum primo Horologia in 28 genera diſpeſcuntur; ſequentibus vero octo deſcriptio eorundem problematibus 28 proponitur. Succedunt his capita quinque, in quibus clarior explicatio & demonſtratio Methodi, quæ in ſuperioribus circa horologiorum deſcriptio-

nem

nem adhibita fuit, traditur. Capite XV sciatherica, in quibus angulus inclinationis & reclinationis major est complemento elevationis poli, aut etiam excedit ipsam poli elevationem (quippe cum in antecedentibus de illis actum non fuerit) explicantur. Ultima tandem tria capita modum describendi quævis horologiorum genera (exceptis declinantibus) succinctiorem per triangulum aliquod fundamentale edocent. Est vero Auctoris institutum unice, ostendere rationem horas in linea Æquinoctiali Geometrice inveniendi, omittendo inscriptionem signorum Zodiaci, horarum Italicarum &c. quam ex *Clavio* & *Claudio Franc. Milliet Dechales* petendam monet.

LETTRES DU PRINCE DE CONTI &c.

id est:

Epistolæ Principis Contii, sive Informatio de concordia liberi arbitrii cum gratia Jesu Christi, quam Princeps ille Serenissimus P. Stephano des Champs e Soc. Jesu, quondam Primario Professori Theologiæ, Rectori Collegii Parisiensis, & ter Provinciali, nunc vero Superiori Domus Professæ impertivit; cum aliis quibusdam scriptis de eadem materia.

Coloniæ, apud Nicolaum Schouten, 1689, in 12.

Constat plagulis 11.

Armandi Borbonii, Principis de Conti, ex Regio in Gallia sanguine nati, (cui Condæus, Germaniæ nostræ bellorum superiorum casibus notissimus, frater fuit) nomen & memoria majori & recentiori fama celebratur, quam ut de eo multa hic referri opus sit. Verum de eruditione in Principibus rara, & de pietate ejus minus innotuit exteris; neque malam gratiam apud eos iniit, quisquis hujus libelli editionem procuravit, sive *Arnaldus* is sit, haud obscuri nominis & sæpe nobis memoratus scriptor, sive alius non imparis doctrinæ & eloquentiæ, quod in dissertatione epistolis præmissa non spernendam de eo narrationem præmisit. Laudat in ea ingenium Principis, exactamque controversiarum Theologicarum notitiam, qua factum fuerit, ut inter magna licet, quæ pro generis sui conditione sustine-

sustinebat, negotia, ex disputatione cum magistro horum studiorum veterano, imo & suo (discipulus enim ejus fuerat) inita, haud inglorius discesserit. Addit notabilem, & quæ a Clerico Romano-Catholico vix expectari potuit, animadversionem in eos, qui vulgari præjudicio occupati, a judicio de sublimibus in religione controversiis eos arcent, qui non sunt ex Clero aut Doctores Theologi. Ait enim, *non minus præstari posse ab iis, quos Deus solido ingenii acumine donaverit, & qui cum diligentia & fide lectioni sacrarum literarum & traditionum ecclesiasticarum cognitioni vacaverint; neque obscurum esse, primos & celeberrimos fidei defensores non nisi laicos fuisse. Episcopos quidem decere, ut fundamenta fidei ponant, catholicas veritates determinent, & errores cum autoritate damnent. Sed Deo non ita ligatas esse manus, quin & in alios lumen veritatis suæ diffundat, & laico pro sufficienti vocatione & missione esse talentum cognoscendi & explicandi veritatem, accedente Ecclesiæ utilitate & divino quodam instinctu, & sic ex bono laico excellentem cooperatorem veritatis, sive per colloquium, sive per scripta publica promovendæ evadere posse.* De Principe inde refert, quomodo in adolescentia sacris destinatus sit, ut Doctor fieret Sorbonicus, creatus etiam Baccalaureus Theologiæ, quam in collegio Jesuitarum didicerat, magistro illo ipso, qui in titulo libri nominatus est, *Stephano des Champs* sive *Campiano*. Paulo ante disputari satis rigide, ut refert, & notum est, cœperat occasione libri, quem sub Augustini titulo *Cornelius Jansenius* Episcopus Yprensis ediderat; & tractatus D. *Arnaldi* de frequenti communione, Jesuitæ *de Sesmaisons*, quanquam non nominato oppositus, ad acerrimã defensionem Jesuitas accenderat, qui inter alia autoritatem & gloriam quæsiverunt ex disputatione publica, quam sub præsidio Coadjutoris Parisiensis, postea Cardinalis Radesiani (*de Retz*,) Princeps Contius A. 1646 d. 10 Julii in Sorbonica palæstra habuit, *de gratia, pœnitentia & eucharistia*, tanto elogio a Campiano ea de causa mactatus, ut suffragio Cleri Gallicani pro Augustino haberi diceretur. Theses istas Jesuitam illum tractatui suo de libero arbitrio, hoc ipso anno, sub nomine *Antonii Richardi*, tertia vice excuso, denuo publicatas adjunxisse, notat Autor, easdemque editis a Jesuitis, sub titulo *Bibliothecæ Jansenianæ* & *Triumphi veritatis Catholicæ*, libris conservatas fuisse, & Doctoribus Catholicis

annumeratum ab iis esse Contium, ut sententiæ Jesuiticæ approbatorem. Sed quacunque tunc mente fuerit Princeps, sedecim annorum adolescens & alienum sequens ductum, divina tamen providentia & lumine gratiæ, ab opinionibus, quarum defensor tunc esse voluit, retractum esse. Lumen vero illud in admirando a moribus minus probatis ad pietatem singularem conversione ei prius affulsisse. Accidisse id illi memoratur die quodam festo Apostolorum Philippi & Jacobi, post afflictiones in quas per tempora motuum civilium in Gallia ineiderat, cum ex Evangelio festi ad mentem revocasset verba: *tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me.* Adjutum inde libris piis, sed maxime brevi quodam tractatu Meditationum Christianarum Doctoris cujusdam Sorbonici *Feydeau*, Theologi Bellovacensis, annitentibus Jesuitis postea relegati. Sed plus profecisse ex *Nicolai Pavillonii* Episcopi Aletensis instructione, cujus etiam consilio duos nobilitate & pietate insignes viros in familiam adsumserit, quorum monitis, remotis, quibus ut plurimum Principes corrumpuntur, adulatoribus, in Christiana disciplina proficeret. Laudatur inde immensa & per *milliones* effusa liberalitas in pias causas tam a vivo, quam condito testamento, & quod raræ continentiæ exemplo pensionem annuam quadraginta aureorum millium, quam etiam post relictos sacros ordines & ductam uxorem, concessione Pontificis retinere potuerat, ultro dimiserit, nolens sacris reditibus sine legitimo titulo frui. Tam religiosus etiam fuit, ut gubernatione amplissima Occitaniæ, cui a Rege præfectus erat, & quam sanctissime administraverat, ob infirmitates quasdam abdicare se voluerit, nisi monitus a pio conscientiæ directore fuisset, Principis conditioni convenire, ut pœnitentiam se dignam exerceat, vires suas in publico ministerio consumendo. Scripta ejus commendantur *contra comœdias*, de *officio magnatum*, & de *sua œconomia*, quorum omnium præcepta ipse prius in usum & praxin deduxisse, quam literis mandasse dicitur. Vertit etiam librum Augustini *de prædestinatione Sanctorum & de dono perseverantiæ*, sed cum eodem tempore alia egregia versio prodiisset, suam suppressit. Hanc ejus conversionem in moribus excepit, ut Autor indicat, altera in doctrina, cum sententiam ex Jesuitarum dogmatibus haustam, ut supra dici cœptum est, mutavit. Id autem ex epistolico, quod ei cum magistro

stro suo intercessit commercio, probatum it Autor, qui ad publicationes literarum istarum permotum se esse dicit Jesuitæ cujusdam in discipulos Augustini rancore, quo nuper admodum librum ante annos quadraginta titulo *Secreti Jansseniani* editum recudi fecerit; ejus enim calumniis refutandis, præter ea, quæ olim & non ita pridem responsa sint, sufficere posse has epistolas. Fatetur tamen, non in omnibus convenire Principi cum Jansenii defensoribus, sed illum Thomæ dogmata exacte sequi, quod corrigere Jansenistæ volunt, qui se Augustini genuinos discipulos venditant.

Clarius patet hæc differentia ex subjuncta, alterius præloquii loco, explicatione status controversiæ, quæ in literis Principis & Jesuitæ ventilatur. Exponit itaque Autor tres in materia de gratia sententias sive opinionum sectas. *Primam* facit *Augustini*, ejusque quos vocant discipulorum, qui *prædeterminationem*, sive auxilium gratiæ efficacis, ut in statu hominis post lapsum necessarium requirunt, in integro autem non admittunt. *Alteram Thomæ & Thomistarum*, qui prædeterminationem seu concursum causæ primæ etiam in statu innocentiæ præsupponunt, alio tamen modo in statu corrupto. *Tertiam* denique *Jesuitis* tribuit, qui *Molinam* secuti, omnem *gratiam prædeterminantem & efficacem per se*, absolute rejiciunt, tam in statu innocentiæ quam corruptionis, ejusque loco sufficientem substituunt, a voluntate hominis, debili quidem & morbida determinandam, adeoque vincibilem, & ut Princeps loquitur, *versatilem*, cujus efficacia a scientia media dependeat, quam Jesuitæ vel invenisse, vel a Semipelagianis mutuati esse dicuntur, ut liberum arbitrium hominis cum gratia Dei concilient, quia aliter subsistere id non posse putant. Hanc controversiam jam annos centum inter *Dominicanos* & *Jesuitas* agitatam esse & adhuc agitari, nemini ignotum est, eaque nec Concilii Tridentini definitione, neque operosa illa, quæ Romæ sub Clemente VIII. habita, & ex publicatis nuper relationibus in Actis nostris indicata est, consultatione sopiri potuit. Utraque quidem pars Concilii Tridentini placita pro se allegat. Notavimus in relatione Tractatus de traditione Ecclesiæ, qui sub *D. Germani* nomine A. 1687 prodiit, in Actis A. 1688, p. 363 & 402, ut Jansenianæ sententiæ patroni verba concilii, quod homo dissentire a gratia, sive resistere ei possit, si velit, ad facultatem restringant, & de actu secundo negent. Idem asserit in epistolis hisce Princeps Contius, allata & acriter defensa distinctio-

ſtinctionis ſcholaſticæ formula, inter *ſenſum diviſum & compoſitum.* Hæc præcipua totius diſceptationis, quam cum magiſtro ſuo habuit, materia eſt. Explicatur autem hæc diſtinctio in præloquio hoc, & qui eam intelligit, ſimul etiam cardinem hujus controverſiæ percipit, quam hic prolixius exponere non poſſumus. Redeunt, ut diximus, omnia ad diſtinctionem potentiæ & actus reſiſtendi gratiæ; illam admittunt Thomiſtæ & Janſeniſtæ, hunc negant. De illa loqui dicunt Concilium Tridentinum *ſenſu diviſo*, de hoc *ſenſu compoſito.* Exemplum proponit Autor noſter in præloquio, de quo agimus. *Gratia* (dicit) *movet voluntatem hominis efficaciter, ut velit ipſo actu diligere inimicum, & ita efficit gratia, ut non poſſit eum non diligere; gratia enim prædeterminat voluntatem ejus efficaciter, invincibiliter, inſuperabiliter ſive infallibiliter, ſenſu nempe compoſito, ut non poſſit odiſſe inimicum. Eo tamen ipſo tempore retinuit homo & ejus voluntas* (ita ajunt) *poteſtatem, ut odio habeat inimicum, & ita libertatem hanc habet ſenſu diviſo.* Iſta ſive ſubtilitate ſive argutia putant ſe ab hæreſi Calvini, cujus inſimulantur Janſeniſtæ, quæ gratiam irreſiſtibilem facit, immunes eſſe, ut jam d. l. in Actis 1688 p. 404 notavimus. Operoſe autem & acute id paſſim agit Princeps, & Jeſuitam, qui Auguſtinum ſpecioſe a Calvinianis allegari poſſe non diſſimulat, ſatis rigide reprehendit, ut ex epiſtolis conſtat. Sed ſtatu quæſtionis ex præloquio ſatis prolixe expoſito, in recenſione epiſtolarum breviores erimus.

Exhibentur autem Principis epiſtolæ ad Jeſuitam octo, hujus novem; prima enim Principis, quæ ex converſatione cum Jeſuita occaſionem habuit, perdita eſt: reliquæ omnes, manu utriusque ſcriptæ & editioni paratæ, inter chartas Principis repertæ eſſe perhibentur. Licet vero, ut diximus, quæſtionem ipſam tractare nolimus, ſciendum tamen eſt, Principem pro materiæ perplexitate tam perſpicue & acute ſcripſiſſe, ut ſummam in *Theologia Scholaſtica* & maxime *Thomiſtica* peritiam ſatis demonſtraverit; neq; tamen Jeſuitæ laus ſua auferenda eſt, licet Autor noſter victoriam cauſæ ei plane abjudicet, qua in re cuique judicium ſuum relinquendum eſt. Nos parerga quædam ſive ex epiſtolis ipſis, ſive ex editoris annotationibus, relatu haud indigna ſubjiciemus. Allegaverat Princeps epiſtola ſua altera d. 7 Auguſti A. 1664 data, pro ſua ſententia, *acta congregationis de auxiliis*

xiliis (de qua in Actis noſtris ſæpius, & præſertim A. 1687 p. 353 & ſqq. prolixe dictum eſt.) Male id habuit Jeſuitam; ideo commonefecit Principem epiſtola ſua ſecunda, acta illa a Pontifice *Innocentio X* pro apocryphis declarata eſſe, ita ut opponi Jeſuitis non poſſint. Sed Princeps Gallos obligari decreto illo negat; dein authenticum actorum exemplum Lutetiæ extare aſſerit, quod pro apocrypho haberi nequeat; neque illico librorum materias ipſas reprobari, etſi editiones cenſuram ſubeant; prohiberi non ſine judicio Romæ libros quosdam, quorum tamen veritas ideo non pereat; p. 44. Perſiſtit in aſſertione hac tam firmiter, ut dicat, Inquiſitionis Romanæ decreta, etſi ſub Pontificum nomine publicentur, absque rebellionis vitio rejici in Gallia poſſe, jure libertatis Eccleſiæ Gallicanæ competentis, ex obſervatione veterum ſanctorum canonum, (reſp. II, p. 53.) Jocos in his epiſtolis uterque aliquando intermiſcet, acriores Princeps. Cum enim hic ſe Thomiſtam ſæpius profeſſus eſſet, Jeſuita (epiſt. IV. p. 86) cavere eum jubet, ut credat, omnes Thomiſtas angelos eſſe, additque hiſtoriolam. Accepimus (ait) Barcinone literas, ex quibus intelligitur, Franciſcanum quendam per exorciſmum fœminam obſeſſam liberaturum, exire dæmonem juſſiſſe nomine immaculatæ conceptionis Beatæ Virginis; ſed dæmonem reſpondiſſe: *nihil agis, ſum enim Thomiſta.* Ad hæc Princeps (p. 97) reſpondet, ſi Thomiſtæ non ſint angeli, angelos tamen ſuo judicio eſſe Thomiſtas, quia ad horum ſententiam de omnipotentis Dei operationibus loquantur. Ad hiſtoriam vero illam regerit, unum ſolum diabolum, miſerum nempe illum, qui monachum deluſerit, Thomiſtam fuiſſe, cæteros omnes eſſe Moliniſtas. Sed ſalſius id explicat (Ep. V, p. 116) & Moliniſtas cum diabolis comparat, qui ad Luciferi exemplum plus juſto ſuæ naturæ tribuant, & ei aſſignent, quæ ſolius ſunt Dei. Plura conſulto omittimus. Ex annotationibus Autoris memorabilia ſunt, quæ de ſcriptoribus aliquibus Principi memoratis hinc inde commentatur, maxime de Jeſuitis. Ita ad III Contii reſponſum p. 69 *Theophili Raynaldi* ambitionem & ſummam maledicentiam viginti librorum voluminibus exercitam taxat, qua nec ſuis peperceret, ſcripto in eos libello ſub *Theophili Eugenii* nomine, cui titulus eſt *Protocataſtaſis* ſeu *Prima Societatis Jeſu inſtitutio reſtauranda*, & alio, cui *Hipparchi* nomen dedit, in quo mercaturæ ſtudium Societati

tati exprobravit. Approbatione etiam Jesuitarum carere dicitur tractatus ejus *de exsolutione a votis*. *Gregorium de Valentia* in Congregatione de auxiliis Pelagianismi convictum esse refert, quod incaute majorem quandam Syllogismi propositionem *Lemosio Dominicano* concesserit, ita ut egressus e consistorio a Generali suo objurgaretur, quod Societatē illa concessione funditus perdidisset: in falsificatione etiam Augustini deprehensum esse, ab ipso Pontifice Clemente VIII, & ita conterritum, ut tunc in animi deliquium inciderit, nec multo post Neapoli elanguerit. Hunc tamen encomio Doctoris Doctorum a Clemente ornatum esse, gloriantur, ut ait, Jesuitæ. *Stephani Bauni* plurima scripta moralia tum Romæ, tum Parisiis condemnata esse refert, quibus vehementer contra pietatem impegerit, quanquam nec illa laudare cessent Jesuitæ. *Dionysio Petavio* multimodæ eruditionis laudem non invidet, sed judicii debilitatem imputat, inprimis, quod patres trium priorum seculorum cum magno scandalo pro fautoribus Arianismi habuerit. Obscuriores sunt *Nicolaus Talonius* & *Claudius Tiphanius*, quorum acta & scripta refert. His addi possunt, quæ de P. Nicolaio qui ex *Jansenista*, fictus *Molinista* vel *Thomista mitigatus* factus esse a Principe & Notarum autore dicitur (p. 62, & 88) & de *Didaco Nunnez* Dominicano, alioque qui *Cabezudo* dicitur (p. 51) item de *Benedicto Pererio* & *Henrico Henriquez*, (p. 169. denique etiam de libris ipsius Jesuitæ *des Champs* (p. 143) notantur, aliaque ejusmodi. Succedit dissertatio Autoris, qua Augustinum a Calvinismo, cujus eum Jesuita in epistola sua VII insimulare videtur, absolvit, & demonstrare vult, eum quidem gratiam efficacem per se & determinantem cum Thomistis & Jansenio, non vero necessitatem cum Calvino statuisse. Respondet etiam ad allegata ex *Sadoleto*, *Contareno*, *Bellarmino* aliisque. *Pighium* vero, quem Jesuita magni facit, contemtim tractat, & Pelagianismi haud obscure accusat. *Genebrardum* & *Claudium Sanctium*, dum hæreticis sese opponunt, in excessum lapsos esse dicit. Addit deinde & exagitat, quæ adversus liberum arbitrium Calvinum, & ex parte etiam Lutherum docuisse dicit, & ostendere contendit, quomodo ab Augustini sententia longissime dissideant. Multum præsidii quærit in distinctione *voluntatis* & *volitionis*, sive voluntatis & volentis. Dein verba Præsulum & Theologorum in Concilio Tridentino ad suæ sententiæ confirmationem trahit, Jesuitarum testimoniis etiam usus, ex quibus Bellarminus statuit, nullam opinionem Augustini deserendam esse, quam ipse testetur esse de fide Ecclesiæ. Denique exhortatio ad Jesuitas juniores valde pathetica subjungitur, ut obligatos se esse agnoscant Thomæ Aquinatis doctrinam sequi. Id vero ut iis persuadeat, *Ignatii Lojolæ* & primorum ejus sociorum sententias adducit, idem inculcantes. Dein *Claudii Aquavivæ* Jesuitarum Generalis epistolam circularem, post consultationes ultra biennium habitas, d. 14 Decembris A. 1613 editam, & decretum eodem die, quod alibi citatum a nobis est, integrum apponit: nec non *Mutii Vitelleschi* itidem Generalis adhortationem A. 1617 conscriptam; ex quibus aliisq; manifestum esse dicit, abusibus in Theologia tam speculativa, quam morali, per Jesuitas introductis remedia dudum provisa esse, ut scilicet novis opinionibus abstineant, & Thomæ placitis adhæreant. Hoc tyronibus Societatis faciendum esse, spretis quæ aliqui ex hodiernis Doctoribus suis proponant, ante omnia vero inventum *scientiæ mediæ*, quod cum Augustini & Thomæ systemate consistere nequaquam possit, explodendum; neque tamen ita eos Thomisticis opinionibus adstringit, ut non a quibusdam, quæ ipse levius tractavit, & a quibus alii ejus sectatores discesserunt, dissentire iis liceat.

L' IMPIETE' DES COMMUNIONS Forcées &c. i. e.

Impietas vi obtrusæ Communionis seu sacræ Synaxeos demonstrata, una cum quibusdam animadversionibus in pœnas iis infligi solitas, qui sumere Sacramentum detrectant &c.

Daventriæ, 1689, in 12.

Constat plagulis quindecim.

IN eo maxime occupatur Autor anonymus, Reformatæ olim in Gallia ecclesiæ Pastor, ut *sacrilegii* Clerum convincat Franciæ, cujus impulsu tot miseri homines ad sumenda Romano more Sacramenta, & audiendam Missam, tantæ secundum illos mysterium sanctimoniæ, quantumcunque reluctarentur, abrepti novissime fuerint. Quo fine

fine relatis *in præfatione* ſpecialioribus hiſtoriis, vim ejusmodi factam omnino eſſe demonſtrantibus, cum ex celeberrimi *Jurii* Literis Paſtoralibus, ipſius Pontiopolitani in Occitania epiſcopi ſcriptam tribus abhinc annis teſtem ſtitiſſet epiſtolam, lectu ſane ob dictionis & argumentorum pondera digniſſimam: animadverti vult in Pontificem Romanum *Innocentium XI*, cujus cenſuram ipſa *S. Ludovici*, ut loquuntur, eccleſia, quod Marchionem *Lavardinum* excommunicatum Regis Legatum ad ſacra audienda & accipienda, in Sacramenti eccleſiæque profanationem ſacrilege admiſiſſet, Romæ eodem tempore ſubiit, quo in Galliis decretæ fuerunt pœnæ Sacramenta Romana recuſantibus duriſſimæ. Impudentiæ vero incuſat *Dionyſium Sammarthanum*, Benedictinum e Congregatione S. Mauri Monachum, qui libro *Réponſe aux plaintes des Proteſtans*, h. e. *Reſponſum ad querelas Proteſtantium* inſcripto, falſiſſima pronunciavit, quæ dicta vulgo fuere de perſecutione Gallica, ac ſi nihil fere ſeveritatis in Reformatos fuiſſet adhibitum. Dicta nihilominus in Sammarthani gratiam cauſa, cur ipſi in Anglia Reformati ſeverioribus ſe muniverint contra Papiſmum legibus, *Becanum* Jeſuitam laudat, qui Gabaonitarum exemplo aliisque evicerit rationibus, teneri omnino ad fidem ſubditis herodoxis ſancte ſervandam Principem, ſi ſemel illis libertatem fidei promiſerit.

Verum in ipſa tractatione fatetur Autor, ex multis Franciæ Regis declarationibus illam ſeſe conſideraturum potiſſimum, quæ A. D. 1686, d. 19 Aprilis, contra nove, ut vocant, converſos, Sacramenta in morbo recuſantes, publicata Verſaliis eſt, quippe quæ ſpiritum profanationis & impietatis regnare in perſecutoribus, omnium apertiſſime demonſtret, non modo quod conſtitutas pœnas, ſed & quod decidendi rationes attinet. Ac profecto copioſe ſatis ex Scripturis, ex Eccleſiæ antiquæ in adminiſtrandis Sacramentis legibus, ex Patribus, Cypriano inprimis, ex ſana ratione, ex ipſorum adverſariorum teſtimoniis & conciliis, imo ipſius Inquiſitionis praxi, contra Gallos ſacrorum ſuorum nimis prodigos, & in ipſum Deum ſuum nimis truces diſputat. Nos quidem cum argumentum ipſum luce ſua radiet, & nemini non conſtet priſcorum Patrum in diſpenſandis Sacramentis diſciplina & circumſpectio, veniam a Lectore impetrabimus, ſi miſſis aliis, pauca quædam huc transcripſerimus, quæ Gallos ex Gallis monuit

nuit Auctor. Neque enim poſt ſynodum Rhemenſem A. 1564 habitam, & ſecutam paulo poſt Burdigalenſem, ſolum producit *Albaſpinæum*, Aurelianenſem epiſcopum, eumque in ſacra antiquitate verſatiſſimum: aut *Thierſium*, qui Albaſpinæi libro *de Antiqua Politia Eccleſiæ* laudato, peculiari ſcripto *de Expoſitione Sacramenti* invehitur in monachos, qui in quæſtum indignum converterint frequentem nimis Sacramenti expoſitionem populo factam, introducta hoc pacto conſuetudine, quam pro ſacrilegio prima habuiſſet eccleſia: aut Sorbonicum Doctorem *Dyrois*, qui libro, *Preuves & Prejugez pour la Religion Chrétienne*, h. e. *Argumenta & Præjudicia pro veritate religionis Chriſtianæ*, (quem *in Actis* A. 1683 *pag. 364* recenſuimus) vim illam, qua pagani externam in idola ſua venerationem extorſere, cacodæmoni acceptam referri debere ex eo contendit, quod parum deinde fuerint ſoliciti, animo quis ſimul & ſerio, an ore tantum, geſtibus & lingua Deos adoret ſuos: ſed & e recentiſſimis Gallis ipſum *Maimburgium*, in *Hiſtoria Gregorii M.* in *Actis A. 1686. p. 343.* nobis recenſa, judicem habet, tot fuiſſe olim commiſſa ſacrilegia, quot quidem Judæi unquam ad ſuſcipiendum baptiſmum adacti ævo ſequiore fuerint; Gregorium M. autem laudari oportere magnifice, ob inhibitam iſtam in Judæos violentiam, Chriſtiano nomine indignam. Miratus igitur Auctor, cur Janſeniſtæ, qui quadraginta aut quinquaginta abhinc annis, Sacramenti honorem Jeſuitarum indulgentiore diſciplina convelli, tanta clamarint voce, rebus nunc longe in deteriora lapſis conticeſcant omnes, aurem vellit iſtorum ſat acriter, neque Cardinalem *Camum* reſpondiſſe digne ſuperiorum zelo cenſet ſola illa epiſtola, qua clericos diœceſeos ſuæ Gratianopolitanæ ab obtrudendo reluctantibus Sacramenti uſu abſtinere juſſit. Cæterum quod prælaudatus *Thierſius* optaſſet, corporis Chriſti Sacramentum populis monſtrari quam rariſſime, nec niſi feſto corporis Chriſti, durante feſti octava, ut loquuntur, aut urgente caſu quodam ſingulari, approbante epiſcopo; extra illa vero tempora conſpici publice, aut conſpectui dari, absque profanatione non poſſe venerabile myſterium cenſuiſſet: admonet Auctor, primitivæ quidem Eccleſiæ ſimpliciter, & ſine ulla exceptione temporis, damnatam fuiſſe Sacramenti expoſitionem, ut loca evincant ab ipſo *Thierſio* allegata.

Abſoluta in Clerum Franciæ *ſacrilegii* actione, pœnas conſi-

derat, in regia illa declaratione, recusantibus in morbo Sacramenta viris fœminisve statutas, quæ sunt, si viri revaluerint, deprecatio publica cum nota infamiæ (*amande honorable*,) bonis fisco addictis, & corpore ad remos in perpetuum damnato: sin fœminæ, præter deprecationem illam publicam, & bonorum addictionem, carcer in claustro perpetuus: sin obierint, bonorum jactura, & cadaverum super crate tractio, inque locum jumentorum cadaveribus destinatum (*à la voirie*) abjectio. De singulis singulatim disserit, adjectis in fratrum sororumque fidei talia patientium gratiam variis consolationibus: omnium autem fusissime persecutorum in cadavera sævitiem castigat, Arianorum susceptam exemplo, quos primos corpora laceraſſe fidelium, Athanasius auctor est. Qua occasione veteris ecclesiæ in sepeliendis corporibus cura exposita, undecimo demum seculo episcopos introduxisse censet sepulcralis juris privationem, non quidem propter hæreticos, sed excommunicatos, sed latrones, sed invasores bonorum ecclesiæ, sed interfectos in spectaculis publicis, & id genus homunciones alios, ac, quod probe vult notari noster, sepultura prohibitos fuisse ejusmodi sceleratos, non omni omnino, sed ecclesiastica tantum, benedicta, & Christianis reliquis communi. Hæreticos demortuos quod spectat, authenticam hac de re constitutionem aliam sibi non obvenisse, nisi Concilii Lateranensis tertii, sub finem seculi XII, præside Alexandro III P. R. habiti, cujus, ut & Lateranensis quarti, annos triginta sex post celebrati, decreta adhuc nonnisi de sepultura loquantur ecclesiastica, etsi secutis temporibus duriora scripserint Gregorius IX, Innocentius IV, Alexander IV, Nicolaus III, præcipue Concilium Albiense seu Albigense in Gallia anno Christi 1254, quo severius quid de effodiendis publiceque comburendis omnium hæreticorum ossibus decretum fuerit. Eodem seculo Bonifacium VIII jussisse memorat *Hermannum* quendam Italum, qui longo tempore sanctus Ferrariæ habitus fuerat, terra erutum cremari: ex quo deinde mos effodiendi ossa, rapiendi ad locum cadaveribus bestiarum destinatum, aut cineres combustorum in ventum projiciendi, in ludum abierit. Ut igitur Gallis suis, qui tot hactenus in consecratis locis sepelivere, quos non immortuos fuisse fidei Romanæ hodiernæ sat bene noverant, aut nosse poterant, novam juris Pontificii violationem noster objicit: ita capite

capite ultimo, cujus sit spiritus ista truculentia; deinde persecutionem ultimam fuisse omnino violentam persecutionem, eamque multis rationibus omnium dirissimam; tandem nullam fidelibus posse aut debere intercedere cum ejusmodi ecclesia communionem, demonstrat. Ne autem obscurum Lectori videatur, quod ex Auctore memoravimus, persecutionem Reformatorum in Gallia violentam utique fuisse, notandum est, opponi istud monitum passim declamationibus Episcopi Valentiæ in Delphinatu, & *Colberti* Coadjutoris Rotomagensis, qui Regi persuadere ausi sunt publice, *converti subditos sine vi, sine armis, exemplo magis pietatis regiæ quam edictorum robore*; *Bossueto* item Episcopo Meldensi, qui sub epistolæ pastoralis finem ad neocatholicos A. C. 1686 d. 24 Martii scriptæ, illam convertendi rationem *opus charitatis* vocat, *& pacis*; interspersis quantumvis minis, vel ex eo apostolicis scilicet, quod Apostoli verbis utitur 1. Cor. IV, 21; nec non Baroni *des Coutures*, qui scripto illo, *Esprit de l' Ecriture Sainte*, h. e. *anima & medulla Scripturæ S.* Regem a *patris* mansuetudine celebrat in eos, qui igne & sanguine & dæmoniaco furore pseudo-reformationem defenderint *&c.* De Dionysio Sammarthano supra.

JOHANNIS BAPTISTÆ SCARAMUCCII DE Motu Cordis Mechanicum Theorema, ad Illustrissimum Antonium Magliabechium.

Senogalliæ, apud Franc. Anton. Percimineum 1689, in 4.

Constat plagulis 2.

Quanto magis recentiores inter convenit, a turbinato cordis musculo, in artificiosissima animalis vivi machina hydraulico-pneumatica, exactissime antliæ sive siphonis suppleri vicem, vivificum sanguinis fluidum per tubulos arteriosos ad solidas partes quasvis jugiter propellentis; tanto graviori nihilominus dissensione, unde tanta cordi vis accedat, hactenus ab iisdem disceptatum fuit, aliis alias hypotheses cudentibus. Autor noster clarissimus in theoremate præsenti ad celeberrimum *Magliabechium*, a cujus nos id accepimus manu, mero facultatis vitalis nomine litigioso repudiato, nec *Harveo*, ventricu-

ventriculos cordis a ſanguine irruente dilatatos conſideranti, nec *Borello*, mutuam ſucci tartarei ac nervei ebullitionem intuenti, ſubſcribit, ſed novum dogma quoad cordis motum hic proponere conſtituit. Ventriculos ſiquidem cordis a ſanguine per venam cavam propulſo non ita dilatari, ut fibrarum muſcularium diſtractionem hanc a ſanguine factam ſpontanea cordis contractio inſequatur, exin ſuſpicatur, quod in corde vel e viperis exempto non ſolum immediate a ſanguinis ab auriculis ad ventriculos transfluxu cordis vigoratio ſive contractio contingat, ſed & notabilis intercedere obſervetur morula, priusquam cordi a vigoratione jamdum ceſſanti auricularum denuo vigoratio ſive contractio ſuperveniat, adeoque ventriculorum capacitas vigorationi cordis magis ceſſanti, quam ſanguini irruenti debeatur. Multo minus ſpirales cordis fibras ab ebullitione tendi fermentativa, quam tartareus ſuccus cum ſpirituoſo, aliquantum viſcido, e ſtrictiſſimis nervorum oſculis guttatim exſtillante concipiat, ſibi habet perſuaſum, cum primo ſpiritus animalis ſive ſuccus cerebri ſpirituoſus viſcidam indolem neutiquam redoleat, utpote partem quamcunque ad lubitum oculi momento agilem reddens; dein infinitæ propemodum nervorum propagines deprehendantur aliquid ſpirituoſi ad cor adportantes; hinc per alios exiliſſimos nervorum ſurculos eadem motus ſpirituum interrupti oriatur neceſſitas; tum e cylindro, e quo aqua guttatim effluere ſupponitur, nullo ordine guttæ elabantur, multo minus e pluribus; tandem pars quælibet in tono ſuo, non niſi a continuo ſpirituum affluxu expectando, conſervari debeat. Propriam vero ſententiam interrupto ſanguinis per cordis ſubſtantiam motui ſuperſtruit, quia ex lege circulationis certum videatur, ſyſtoles cordis tempore ſanguinem intra arteriam ſaltem, non venam coronariam propelli, diaſtoles autem e diverſo momento eundem ſanguinem intra fibrarum interſtitia tantummodo & venam, non arteriam coronariam moveri. Hinc namque ab interrupta ſanguinis intra cordis ſubſtantiam periodo reciprocum motum cordis vigorationis ſive ſyſtoles, & deſinentiæ vigorationis ſive diaſtoles promoveri omnino colligit, in quantum ſanguis tempore diaſtoles ad fibrarum muſcularium cordis interſtitia vibratus, vel cum ſpiritibus animalibus novam luctam ſuſcipiendo, vel vectis adinſtar easdem fibras diſtrahendo & elevando, ſyſtolen ipſam efficiat. Interim

terim ſi quæratur, a quanam cauſa tunc vigoretur cor, quando ſanguis hujus ventriculos ſubit, antequam mediante vigoratione ad arteriam magnam, conſequenter coronariam quoque, in vigorationis promovendæ gratiam propellatur? reſponſum non aliud, quam in cordis rudimento ſeu puncto ſaliente motum tremulum & inordinatum inchoari, a quo nutrimentum ad partes in embryone augendas poſſit diſpenſari, ſuppeditat. Quemadmodum denique vigorationem auricularum cordis eidem ſanguini auricularum ſubſtantiam interrupta periodo ſubeunti fert acceptam, ita ne auricularum ſyſtolen cum ventriculorum cordis contractione ſynchronicam plane admittere cogatur, reſiſtentiam fibrarum auricularum promtius a ſanguine irruente ſuperari poſſe, quam fibrarum cordis reſiſtentiam, inculcat.

Cæterum in *Appendice*, quæ annectitur, *de motu arteriarum & pulſuum differentiis ſimplicibus ad Illuſtriſſimum Dn. Curtium Treſanum* conſcripta, Autor aliorum veſtigiis inſiſtens tum ſanguinem, tum debitam arteriarum trutinat ſtructuram, quorum ille a corde intra arterias plus minus copioſe aut celeriter propulſus diaſtolen arteriarum pulſumque, vehementem vel debilem, magnum vel parvum, celerem vel tardum, frequentem vel rarum, effingat; hæ autem ſive arteriæ ex lato in anguſtum protenſæ ac plus minus rigidæ, tam vi elaſtica propria, quam ſpiritibus animalibus ſuccurrentibus, ubi a ſanguine dilatatæ fuerint, ſeſe contrahendo ſyſtolen ac pulſum durum aut mollem producant.

LA TOISON D' OR, OU RECUEIL DES STATUTS & ordonnances du noble ordre de la toiſon d' or, leurs confirmations, changemens, additions, ceremonies, immunitez, exemtions, preeminences, honneurs & bulles Papales, depuis l' inſtitution jusques à preſent. i. e.

Vellus aureum, ſive Collectio ſtatutorum & decretorum nobiliſſimi Ordinis aurei velleris; ejus confirmationes, mutationes, acceſſiones, ritus, libertates, exemtiones, prærogativas, dignitates, & Pontificias bullas, ab inſtitutione prima ad hoc usque tempus exhibens.

Amſtelodami, apud H. Desbordes, 1689, in 8.

Conſtat plagulis 51. Inter

INter ordines militares primus ac auguſtiſſimus habetur, nec niſi Imperatoribus, Regibus, Principibus, ac illuſtri dignatione conſpicuis conferri ſolet is, qui anno 1429 a Philippo Bono Burgundiæ Duce inſtitutus, *Aurei velleris* ordo dictus ex Argonautarum & Jaſonis fabula, ad Potentiſſimos Hiſpaniarum Reges ſummos iſtius Præfectos devolutus eſt. Plenam ac luculentam ejus hiſtoriam condidit *Jo. Jac. Chiffletius*, quæ tamen in lucem prolata non eſt, facta tamen ab ipſo Recenſio gentilitiorum inſignium hujus Ordinis Equitum CCCLXXVIII, Gallice & Latine anno 1632 Antverpiæ prodiit. Auctor vero quem jam recenſemus, qui nomen ſuum occultavit, binis libellis hiſtoriam omnem complexus eſt: quorum primus inſtitutionem & fundationem Ordinis a Philippo Bono 1431 ſancitam, & leges quibus is contineri eum voluit, ſtatuta item & decreta conſecutis temporibus edita, quibus numerus Equitum amplificatus eſt, alia etiam immutata fuerunt, juramentorum quæ recipiendi in eum præſtare tenentur formulas, inſignia item, veſtitus, a Pontificibus conceſſa privilegia, Cancellarii quoque, Theſaurarii, Secretarii & Heraldi munia exponit, & Notationibus p. 259 & ſeqq. pleraque illuſtrat. In his p. 301. S. Andream Ordinis hujus Patronum eſſe indicatur, idque cumprimis notandum e Wolfg. Lazio profertur p. 263. quod Johanni Intrepido, qui pater fuit Philippi Boni Ordinis hujus fundatori, Vates quidam prædixerit, futurum ut ex poſteris ipſius, qui in pectore ignem (hoc eſt ſilice excuſſam flammam, quam torques Ordinis inſigne refert) geſtet, Turcarum potentiam & imperium ſit fracturus: quam prædictionem in glorioſiſſimo Imperatore Leopoldo impleri manifeſtum eſt. Carmen ordinis hujus originem & laudes decantans, quod p. 157. & ſeqq. exhibetur, auctorem habet Godefridum Wendelinum, qui anno 1631 iſtud conſcripſit, quod ſubjectum extat Chiffletii libro ſupra memorato. Altera pars quæ inſcribitur *le Mauſolée de la toiſon d' or, ou les tombeaux des chefs & des chevaliers du noble ordre de la toiſon d' or*, nomina, ætatem, elogia, monumenta, ſymbola, numismata & inſcriptiones exhibet Equitum hujus Ordinis; cujus ſupremi Principes fuere

Philippus Bonus Burg. Dux, qui obiit A. 1467. *p. 1.*

Carolus Dux Burg. quiin in prælio Nannetenſi occubuit anno 1475. *p. 44.*

Maximi-

Maximilianus Imp. qui obiit 1519. *p. 59.*

Philippus I. Hiſp. Rex, qui obiit 1526. *p. 75.*

Carolus V. Imp. qui obiit 1558. *p. 102.*

Philippus II. Hiſp. Rex, qui obiit 1598. *p. 181.*

Philippus III. Hiſp. Rex, qui obiit 1621. *p. 264.*

Philippus IV. Hiſp. Rex, qui obiit 1665. *p. 331.*

Carolus II. modernus Hiſpaniarum Rex, qui Sereniſſimo Hungariæ Turcis ereptæ Regi Joſepho anno 1687, cum is coronaretur Poſonii, per Invictiſſimi Patris Leopoldi manus velleris aurei inſignia tradidit. Omnes Galliæ, Angliæ, Hungariæ, Bohemiæ, Arragoniæ, Navarræ, Siciliæ, Poloniæ, Sueciæ, Luſitaniæ, Daniæ & Scotiæ Reges, qui hujus Ordinis auguſti inſignibus decorati ſunt, recenſere & e Mauſoleo hoc depromere longum foret, & ipſe libri hujus auctor Part. I. p. 270. 271. brevi velut tabella quadam eos enarravit.

LIBRI NOVI.

D. Philippi Jacobi Speneri Illuſtriores Galliæ Stirpes Tabulis Genealogicis comprehenſæ. Francofurti, apud J. D. Zunnerum, 1689. in fol.

Critica Hiſtorico-Chronologica in Annales Eccleſiaſticos Cardinalis Baronii, auctore R. P. Antonio Pagi. Lutetiæ, apud J. Boudot, 1689. in fol.

Magiſtri Fr. Dominici de Brancaccinis Florentini de Jure Doctoratus libri IV. Romæ, apud N. A. Tinaſſium, 1689. in fol.

Chriſtophori Wittichii Theologia Pacifica defenſa. Amſtelod. apud J. Wolters, 1689. in 4.

De Jure Gladii Tractatus & de Toparchis qui exercent id in Diœceſi Ultrajectina, auctore Antonio Matthæo. Lugduni Batav. ſumptibus Auctoris, 1689. in 4.

Theodori Craanen Tractatus Phyſico-Medicus de Homine, edente Theodoro Schoon. Lugd. Bat. apud P. Vander Aa, 1689. in 4.

Johannis Vander Waeyen Summa Theologiæ Chriſtianæ. Pars prima. Franequeræ apud J. Gyſelaer, 1689. in 4.

Engelands Gods-Dienſt en Vryheid herſtelt door ſiin Hoogheid

heid den Heere Prince van Oranien. t' Amſterdam, by Marcus Doornik, 1689. in 4.

Petri Petiti Homeri Nepenthes, ſive de Helenæ medicamento luctum abolente Diſſertatio. Trajecti ad Rhenum, apud Rud. a Zyll. 1689. in 8.

Hiſtoire de Louis XI par Mr. Varillas. A Paris chez Claude Barbin, 1689. in 4. & A la Haye chez Abraham de Hond, 1689. in 12.

Second Voyage du P. Tachard & des Jeſuites envoyés par le Roy au Royaume de Siam. A Amſterdam chez P. Mortier, 1689. in 12.

Traité de la Divinité de Nótre Seigneur Jeſus Chriſt. A Rotterdam, chez R. Leers, 1689. in 12.

La Monarchie Univerſelle de Louys XIV, traduite de l' Italien de Mr. Leti. A Amſterdam, chez Abraham Wolfgang, 1689, in 12.

La Juſte Idée de la Grace immediate, ou Réponſe a la Critique de la Doctrine de Mr. Jurieu ſur les Habitudes infuſes & la Grace immediate. A la Haye chez Abraham le Hond, 1689. in 12.

Hiſtoire de Guillaume I. Prince d' Orange, avec les Actions de Guillaume III. Roy de la Grande Bretagne. A Amſterdam chez Paul Marret, 1689. in 12.

Hiſtoire des Revolutions d' Angleterre ſous le Regne de Jaques II. jusqu' au couronnement de Guillaume III. A Amſterdam chez H. Desbordes, 1689. in 12.

Guerres des Turcks avec la Pologne, la Moſcovie & la Hongrie, par le Sr. de la Croix. A la Haye, 1689. in 12.

Voyage de Dalmatie, de Grece & du Levant par Mr. Georg. Wheler. A Amſterdam, chez Walters, 1689. in 12.

Hiſtoire de la Guerre de Hollande depuis l' année 1672 jusques en 1677. A la Haye chez H. van Buldern, 1689. in 12.

Anti-Baillet, ou Critique du livre de Mr. Baillet intitulé *Jugemens des Savans*, par Mr. Menage. A la Haye chez Eſt. Foulque, 1688. in 12.

Pag. 426 deleantur in margine literæ FG, GC.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Septembris Anno M DC LXXXIX.

REFLEXIONS SUR LES LIVRES DE L' Ecriture Sainte &c. i. e.

Conſiderationes in libros Sacræ Scripturæ ad ſtabiliendam veritatem Religionis Chriſtianæ. Tomi ſecundi Pars altera.

Amſtelodami, apud P. Marret, 1689, in 8.

PRimam ſecundi Conſiderationum harum tomi partem in Actis noſtris menſe proximo Auguſto pag. 397. ſeqq. recenſuimus. Nunc promiſſi memores alteram perluſtrabimus. Poſtquam nimirum ex Veteri Teſtamento demonſtraviſſet doctiſſimus Autor religionis Chriſtianæ veritatem, dum oſtendit, quomodo ſcopus Dei in mittendo Meſſia, eoque per evidentiſſima ſigna manifeſtando, per omnes Scriptores ſacros obſervatus & traditus fuerit; jam ad Novum Teſtamentum progreditur, in quo exactum propoſiti divini implementum exhibetur, & agnoſcendum eſt, ut iſta veritatis demonſtratio ſibi recte conſtet.

Monſtrat autem ante omnia accuratam convenientiam Novi Cap. I.
Teſtamenti cum Veteri, illiusque perpetuum ad hoc reſpectum. Præſupponunt nempe libri Novi Teſtamenti indubitatam Veteris veritatem. Sicut autem hujus finis primarius fuit, ut ſpem Meſſiæ certam daret, ejusque perſonam & officium ſingularibus inſigniret characteribus; ita Novi Teſtamenti ſcopus eſt, ut promiſſa & prædicta Veteris Teſtamenti impleta eſſe oſtendat. Unum idemque igitur (ait) utriusque objectum eſt, ab ipſo Chriſto Joh. XVII, 3. expreſſum:

Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Mittendum nimirum significavit Vetus, missum asseruit Novum Testamentum. Eadem etiam est utriusque disciplina, tam cœtus quam singulorum; & Dominus sermone illo suo in monte Matt. V, 5 & seqq. nihil aliud docuit, quam purum sensum legis moralis a Deo per Moysen promulgatæ. Precatio etiam Dominica plena est ideis Veteris Testamenti, quibus Judæi adsueti erant, ita ut & panis quotidianus, quem quarta petitione poscimus, ad Manna Veteris Testamenti respicere videatur. Lustrationes Veteris Testamenti Baptismus repræsentat, agnum Paschalem & sanguinis effusiones & aspersiones Sacra Cœna. Talia plura addit Autor, ex quibus utriusque Testamenti nexum & respectum ostendat, licet Vetus, quoad ceremonias typicas, secuto antitypo, necessario aboleri debuerit. Cap II. Utilis etiam est observatio, quod Judæi sub adventum Christi opinione & spe venturi Messiæ plenissimi fuerint, neque ullum ex vaticiniis Veteris Testamenti, quod singulis Sabbathis publice recitabatur, magis ad animum revocarint. Inde in historia Evangelica tot disquisitiones de Messia leguntur. Eodem pertinet imaginatio discipulorum de regno Israelis, & petitio filiorum Zebedæi, omnesque conatus impostorum, qui se pro Messia gerebant; quamvis hodie ea sit Judæorum malitiosa obstinatio, ut Mesiæ characteres & temporum supputationes magis magisque negligant, imo execrentur, postquam ad argumenta Christianorum de impleto calculo nihil sani III. & solidi respondere possunt. Interim tempore adventus Christi meliori statu erat Ecclesia Judaica, corrupta quidem in moribus maxime, sed Scripturarum intelligentior & cultu religiosior. IV. Vigebant tunc omnes Veteris Testamenti ritus, neque latere poterant notæ & characteres adventantis Messiæ, nisi ad eos agnoscendos, ob causas profanas oculos perverse clausissent. V. Manifesta erat sublatio sceptri Judaici a Jacobo Patriarcha prædicta, & ipsi Talmudistæ (Sanhedr. XXIV, 2.) fatentur, quadraginta ante excidium urbis annis ademta Judæis a Romanis fuisse judicia capitalia. Occurrit Autor cavillis Judæorum, quos ex statu Babylonicæ servitutis formant, & notat brevem illam fuisse, & finem ejus post annos 70 a Prophetis clare prædictum, cum nihil tale de restitutione post cladem a Romanis illatam promissum fuerit, & Prophetiæ domum Judæis prorsus ablatum

ablatum, ad Christianos transierit. Allegatur inter alia accuratum implementum temporis, quo Christus mortuus est, a Daniele prædicti. Accedit inde Autor ad considerandas specialia quædam, ad adventum Christi pertinentia. Commentatur non vulgaria de præcursore Christi Johanne, & duo ejus vaticinia observat Matth. III, 11.12. Cap. VI. unum clarissimum de effusione Spiritus Sancti, obscurius alterum, sed non minus eventu probatum, de excidio gentis. Adducit rationes, cur minime suspecta esse possint, quæ Evangelistæ de Johanne narrarunt, toti Judæorum populo notissima. VII. Genus Mariæ virginis ex tribu Juda & stemmate Davidico, inter alia ex itinere ejus in montana Judæ ad Elisabetham, & ex cantico illius, ut & Zachariæ confirmat. Impleta enim in se esse cantat Virgo, quæ de Messia nascituro promissa erant, quod asserere non potuisset, nisi generis sui conscia; notissimum enim erat, ex Davidis posteris Messiam prædictum esse. Zacharias autem ex trimestri cum Maria conversatione de mysterio incarnati Messiæ jam edoctus, profiteri non veretur, in domo Davidis erectum jam esse cornu salutis. VIII. Virginitas Deiparæ inter alia ex Prophetico illius dicto percipitur, cum canit: *Ecce beatam me dicent omnes generationes*; id quod non nisi vera & divina vaticinanti applicari potuisset, corruptæ & mendaci nullo modo convenit. IX. Qualis vero descriptus promissusque erat in Veteri Testamento Propheta, Moysi successurus, talis secundum omnia Prophetarum vaticinia in tempore comparuit. Incepit docere in tribu Naphthali & Zabulon, prædicavit pauperibus, annunciavit remissionem peccatorum, ex plebejo & fabro repente doctor absque ulla institutione prodiit, moribus tam sanctis, ut provocati ab eo inimici nullum illi crimen objicere potuerint. X. Miracula omnia, quæ prædicta erant, edidit, congruentibus omnibus temporis, loci & personarum circumstantiis, & tanta facti notorietate, ut a nemine in dubium vocari potuerint, extantibus tot testium millibus, quos per totam Judæam a variis morbis liberaverat, & diu (ut verisimile est) superstitibus tribus hominibus ex morte ab illo resuscitatis. XI. Secutum est exactum implementum omnium, quæ Christus ipse prædixerat, tot Scriptorum testimoniis comprobatum, per totum orbem divulgatum, & in disputationibus Christianorum cum paganis clarissime assertum. XII. Mors ejus qualem sustinuit, & omnia quæ eam præ-

cesserunt & comitata sunt, accurate erant prædicta, nec minus præcise sunt impleta, consciis multis Judæorum & peregrinorum millibus,
C. XIII. ut nulla falsitatis suspicio locum inveniat. Idem apparet de prædicta
XIV. XV. & secuta resurrectione, adscensione in cœlum, & de effusione Spiritus Sancti in discipulos, quæ omnia doctis & piis observationibus illustrat Autor, & ab objectionibus vindicat. Repetit inde quod ab initio
XVI. operis præstruxerat, religionem Christianam evidentissimi facti probationibus niti, quæ nullius incertitudinis convinci possint; id quod succincta enarratione omnium aut plerorumque, quæ Christus fecit & passus est, demonstrat, & explodendos esse omnes pronuntiat, qui illa in dubium vocare audeant. Si quis vero ambigat, an
XVII. libri Novi Testamenti vere ab Apostolis scripti sint, considerare eum jubet stylum librorum simplicissimum, autoritatem Veteris Testamenti, quæ ubique substruitur, sinceritatem narrationis, quæ etiam ea complectitur, quæ nullus impostor propalasset. Observat etiam, quod libri Evangelici primitivæ Ecclesiæ tempore in celeberrimis & populosissimis urbibus publice prælecti, epistolæ etiam Apostolorum ad illustres & numerosas civitates & ecclesias missæ fuerint, nemine de autoribus librorum aut epistolarum dubitante; ut propagato illo per tot secula testimonio, frivola sit omnis de autoribus
C. XVIII. hæsitatio. Addit plura ad eundem finem, & insignes veritatis characteres erudite eruit & confirmat. Pro conclusione operis duas subXIX. jungit observationes. Notat *primo*, quod aliud implementum
XX. prophetiarum Veteris Testamenti neque dari neque excogitari possit, quam quale in historia Evangelica describitur. Respici inprimis jubet totalem illam Judaismi dissipationem & confusionem, qua inter alia factum est, ut stantibus Veteris Testamenti principiis, nullus unquam Messias præter Christum demonstrari possit, aut plane nullus unquam sperandus fuerit, quod absurdum & impium dictu est.
XXI. *Secundo* ad Judæorum oblatrationes respondet, sive religionem Christianam pugnare dicant cum ratione, (in asserenda v. g. Trinitate personarum, & virginitate Mariæ) sive sectis & divisionibus Christianorum impediri se dictitent, quo minus ad eorum sententiam accedant. Primæ objectioni revelationis & testificationis divinæ certitudinem opponit; altera negat moveri debere Judæos, quia hæreses ad examinandam & firmius stabiliendam veritatem conducunt,

ducunt, & de quæstionibus facti nullus aut exiguus est inter Christianos dissensus, dum capitales fidei articulos quoad factum uno ore omnes confitentur.

JOHANNIS COCCEJI, THEOL. D. ET PROF. Lexicon & Commentarius Sermonis Hebraici & Chaldaici. Editio altera, Lugdunensi longe correctior atque auctior, opera atque studio Jo. Maji.

Francofurti ad Mœnum, apud Balthas. Christoph. Wustium, 1689, in fol.

Constat plagulis 152.

EX eo tempore, quo Johannes Reuchlinus, (Capnio vulgo dictus) Ebraicæ linguæ studium in Germania potissimum excitavit, Grammatica & Lexico primum Pforzhemii anno 1506 publicatis; non pauci viri hujus industriam æmulati, nova Lexica Ebraica adornarunt, quorum auxilio studiosa juventus sermonem Propheticum veteris divini codicis intelligere posset. Sed tamen dissimulandum non est, fuisse interea temporis viros harum literarum callentissimos, qui in omnibus, quæ prodierunt lexicis, aliquid desiderarint, adeoq; perfectius aliquod requisiverint. Id quod in præfatione sua hic etiam Clarissimus *Majus* animadvertit. Huic eruditorum desiderio an satisfecerit doctissimus *Coccejus*, qui instinctu Serenissimæ Principis Palatinæ Viduæ, Mariæ Eleonoræ Brandenburgicæ, A. 1669 Lugduni Batavorum hoc Lexicon primum in lucem publicam emisit, nostrum non est determinare. Id tamen in eo novum deprehendere licet, quod ex B. Lutheri versione Bibliorum Germanica interpretamentum inseruerit, & collatis Sacræ Scripturæ sententiis, proprietatem tum singularum dictionum, tum phrasium indagare atque exprimere fideliter laboraverit. Ex LXX interpretatione etiam Græca subinde vocabula insperserit, ut, quid distet illa versio a fontibus Ebraicis, appareat. Qua occasione multa simul Veteris Testamenti loca illustrat; admixtis tamenquandoque suis hypothesibus, quas in Theologia ab aliis in Belgio Theologis diversas fovet. *Clarissimus Editor* illud a mendis, quibus Lugdunensis editio infecta erat, purgavit, significatio-

cationes vocum diversas numeris distinxit, auctorumq; a Coccejo adductorum loca indicavit: quin & Animadversiones ac Supplementa seorsim excusa adjecit, brevia quidē, & ut ipse vocat, subitaria, sed quæ specimen tamen exhiberent perfectioris, tum in restituendis radicibus obliteratis, tum in constituendis significationibus genuinis, Operis; quali elaborando si impendere ingenium viresque Vir doctissimus voluerit, de publico præclare merebitur.

DEFENSIO ANTIQUITATIS REGALIS SCOtorum prosapiæ, qua ostenditur, a quo primum tempore Scotia regibus gubernata sit; libris episcopi Asaphensis, & doctissimi Stillingfleeti S. S. Theol. Doctoris opposita: autore Georgio Mackenzie, Regii in Scotia Advocati. Ex Anglica in Latinam linguam versa a P. S.

Trajecti ad Rhenum, apud Franciscum Halma, 1689, in 8.

Constat plagulis 14.

DE antiquitatis prærogativa ut armis olim inter Anglos Scotosque certatum fuit, ita calamo etiam contendi superiori seculo cœpit. Primus eum contra Scotos *Luddus* quidam strinxit, sed cui obviā strenue itum est a *Buchanano* in primo & tertio historiarum suarum libro. Cum vero postea Luddi vestigia *Cambdenus* juxta ac *Usserius* legissent, Scotorum causa in ambiguo fuit, controversia vero ipsa tantum non sepulta jacuit; Anglis post regnorum sub Jacobo I. conjunctionem Scotiam Angliæ, Scotis Angliam Scotiæ, quoties decreta Comitiorum recensionem tituli regii postularent, postponentibus. Resuscitata vero paucis abhinc annis lis fuit, cum vir celeberrimus *Wilhelmus Lloyd*, Episcopus Asaphopolitanus, in Historica sua Relatione de regimine ecclesiastico magnæ Britanniæ & Hiberniæ, quale id fuerit, cum primum Christianam fidem susciperent, Anglico idiomate conscripta (quam excerptam Acta anni 1685 p. 120 exhibent) arrepta occasione nullum genti Scotorum in Britannia ante annum Christi 503, nullam religioni Christianæ Scotos inter locum tribuens, Scotorum præ Anglis antiquitati adeo derogasset, ut XL etiam nationis Scoticæ ante Coranum, quem anno 501 rerum potitum esse ajunt, reges, quasi fuissent haut unquam, rejecerit, severamque in Historicos

storicos alia edisserentes strinxerit censuram. Offensi enim Scotorum animi instituto isthoc vehementissime fuerunt, ac *Mackenzius*, eques auratus, quod Comes Perthensis, supremus Scotiæ Cancellarius, librum Asaphani ad se misisset, multique stimularent alii, Vindicias antiquitatis regiæ familiæ Scotorum sermone Anglico promulgavit, quarum summam Acta nostra concisissime exhibent anno 1686 p. 317. Sed patrocinium episcopi Asaphani doctissimus vir *Eduardus Stillingfleet* paulo post suscepit, in Antiquitatibus Britannicarū Ecclesiarum, earumque præsertim præsamine; atque illud hoc magis, quod episcopo Mackenzius crimen læsæ majestatis intentasset, siquidem reges magnæ Britanniæ, qui ratione Scotiæ antiquissimi in orbe monarchæ sint, tali pacto ultimos fecerit, imo ipsam regalis prosapiæ successionem prorsus intempestive adduxerit in discrimen. Opus Stillingfleeti Anglicum in Actis recensuimus p. 24 A. 1688. Nec destituit tamen *Mackenzius* suam causam. Nam Stillingfleeto peculiare scriptum opposuit, sed quod nostras ad manus nondum pervenit, nisi in hac, quam nunc exhibemus, *Defensione*, in qua interpres P. S. ex consilio Mackenzii utrasque, ad Lloydum & ad Stillingfleetum directas responsiones, in unum congestas librum donatasque Latinitate publici fecit usus. Iste vero liber lectori primo in limine sistit dedicationem Mackenzii ad Jacobum II Regem magnæ Britanniæ, epistolam insuper ejusdem ad Perthensem Comitem; quibus interpres dedicationem suam *Joh. Georg. Grævio* inscriptam addidit, efflagitans, ut is atque *Gronovius* arbitrium causæ haud gravatim velint suscipere. Opus ipsum XIV vel rectius XIII capitibus (nam in sexto numerus fallit) absolvitur. In primo Autor prolixius edocet, quæ fundamenta sint historicæ veritatis. Animadvertit, quod historia omnis nec mathematicas demonstrationes, nec solennes legibus constitutas probationes requirat; quin firma satis sit, si communi indigenarum nitatur consensu, utpote cum exteri aliam nullam, quam ab his traditam notitiam hausisse possint. Eum vero consensum tum justum esse pronuntiat, quando fide dignis traditionibus, codicibus ac testimoniis domesticis absolvatur, tandemque exterorum suffragiis, rationibus probabilibus, & omnium adplausu obsignetur; quemadmodum gentium quarumlibet, Judaicæ quoque, historia fulcris aliis atque talismodi haudquaquam sustineatur. Reliquis capitibus præmissa

hæc

hæc hypotheſis Scoticæ hiſtoriæ ordine applicatur. Etenim in ſecundo Traditiones, quæ Scotos inter antiquos viguerint, e quibus ſequaci tempore Hiſtorici copiam mutuo acceperint ſcribendorum, & probat Autor, & vindicat, perhibens Scotos, quorum majores ex Græcia in Gallæciam, ex hac in Hiberniam, tandemque in Britanniæ partem, quæ hodie Scotia audit, trajecerint, cum Druidas ſuos habuiſſe, qui Græco idiomate publicas æque ac privatas rationes conſignarint; tum Sanachios & Bardos, quorum hi numeris, illi ſoluta oratione traditiones de genealogiis nobilium poſteris transmiſerint; præterquam quod, *Fordono* ac *Majore* teſtibus, in priſcorum inaugurationibus regum inque illorum exequiis, nobilis quidam annis & dignitate venerabilis more conſueto genealogias regalis Scotorum proſapiæ a primo usque fundatore retexuerit; quemadmodum id non conſtet tantum de inauguratione Alexandri III facta anno 1249, deq; exequiis Davidis anno 1150 mortui, verum adhuc hodie moris ſit atque conſuetudinis. Addit Lycurgum vetuiſſe ſcribi ſuas leges, ac tamen dicente Plutarcho, eas ultra 600 annos in hominum memoria ſervatas: pariter Judaicam hiſtoriam primis bis mille annis non niſi traditionibus conſtitiſſe. Eapropter liquidum ſatis eſſe ait, res Scoticas traditione ab initio probe fuiſſe conſervatas, maxime quod ad annos tantum 800 ea, monumentis poſtmodum ſtudioſius exaratis, perſtiterit; iſtis etiam temporibus, quibus vita hominum longior fuit; quodq; Scoti, qui ipſis Romanis obicem poſuerant, a nulla gente fuerint ſubjugati, ſecus ac in Anglia factum, cujus genealogiæ a tot victoribus ſint turbatæ, mutatæ, ac ſuppreſſæ. Capite tertio MSStis vetuſtisque monumentis Scoticam hiſtoriam, & quidquid de antiquitate nationis ea comprehendit, niti oſtenditur. Declaratur namque, in monaſterio Hy ſive Jonæ, circa annum Chriſti 506 condito, ac ſepulcra XLIIX priſcorum Scotiæ regum totiusque gentis annales continente, abunde MSStorum exſtitiſſe, nec caruiſſe ejusmodi theſauro cœnobia alia, quæ magnam partem nominantur; quippe cum ſingulis duo libri fuerint, unus, quem Regiſtrum aut Chartubarum adpellarunt, jura & inſtrumenta monaſterii continens; alius Niger dictus, complectens res memorabiles cujuslibet anni. Inſuper teſtes MSSti, ad MSSta hujus generis antiqua provocantes, adducuntur magnam partem ex *Chambero de Ormond*, *Verimun-*

Verimundus Hiſpanus Fani Andreæ anno 1076 Archi-Diaconus; *Turgotus*, quem Scoticæ nationis annales a primordiis ad annũ 1098, quo vixit, interpolaſſe dicunt; *Aluredus Rivallenſis*, qui hiſtoriam Davidis concinnavit, mortuus anno 1166; *Joannes Campbellus*, qui ab origine gentis Scotorum hiſtoriam ad annum 1260, quo floruit, perduxit; *Bartholomæus Anglicus*, a quo ſcriptum Scoti-Chronicon circa annum 1360, aliique. Quartum caput Hiſtoricos Scotorum adducit, dictam antiquitatem adfirmantes: *Joannem Fordonum*; *Joannem Majorem*, Scholæ Theologicæ Lutetiæ Pariſ. Gymnaſiarcham; *Buchananum*; *Leslium* epiſcopum; *Dempſterum* ac alios plures: adductos ab objectionibus cum Lloydii tum Stillingfleeti adſerit. Sexto (nam quintũ caput abeſt) teſtimonia ex Hiſtoricis exteris conquiſitur. Autor monet, Romanos quidẽ, quod in Scotiam intimius nunquã penetrarint, de rebus gentis non ita potuiſſe ſcribere, uti de Brittonib. ac Gallis, populis a ſe devictis: nihilominus tamen locũ *Eumenii* in Panegyrico ad Conſtantinũ, cujus verba recenſentur, explicantur, vindicantur; item aliũ *Latini Pacatii Drepanii* in Panegyrico ad Theodoſiũ ſeniorem; adhuc alia *Senecæ*, *Valerii Flacci*, *Martialis*, *Taciti* &c. Scotis favere probat. *Florum* poetam Scotorum etiam mentionem feciſſe vult, in carmine ad Adrianum ſcribentem: *Ego nolo Cæſar eſſe*, *ambulare per Britannos*, *Scoticas pati pruinas*; perperam enim *Scythicas* legi, ſiquidem Adrianus nunquam in Scythia fuerit, attamen bellum Scotis intulerit & Adriani ſtrui curarit vallum. Septimum caput decem argumenta a ratione petita complectitur. Octavum & decimum objectiones epiſcopi Aſaphopolitani aggreditur. Præcedens nonum criticos & antiquarios, *Scaligerum*, *Sigonium*, *Seldenum*, *Lipſium*, ac *Baronium* in partes vocat, æquum judicante Autore, ut adverſarii, cum Scotos repudient, exteris, quales plerique ſint, commiſſum arbitrium relinquant. In cap. XI Autor errores notat, in quos ſint prolapſi Antagoniſtæ. Perſtringit Lloydium, quod *Stanihurſtum* & *Giraldum* Cambrenſem, longe alia innuentes, ad ſuas partes invitos traxerit. Hinc *Uſſerium* culpat, qui Sedulium atque Marianum Hibernos vocet, cum fuerint Scoti. *Vardæum* etiam ridet, quod integrum librum concinnarit, Lovaniæ cum commentariis Sirini anno 1662 vulgatum, eo probaturus, Rumoldum, Archi-Epiſcopum Mechlinenſem, Hibernum fuiſſe; cum tamen ex regum

Scotiæ ſtirpe oriundus inſignia ejus regni uſurparit, ac omnibus feneſtris Baſilicæ, uti adhuc conſpiciatur, inſeruerit. In XII. recenſetur, qua ratione Scotiæ reges, ex Hibernorum regio ſtemmate oriundi, ſanguinis neceſſitudine mixti ſucceſſive Brittonibus fuerint, Pictis, Danis, Anglis, Normannis ac Cambro-Britannis. In XIII. diſputat cum Stillingfleeto ſuper genealogia regum Scotiæ, ipſiusq; objectiones ex genealogia ſupra nominata, quam montanus aliquis nobilis in Alexandri III inauguratione anno 1249 recitavit, quæve in fine capitis adjecta legitur, diſcutit. Demum in XIV evincere nititur, Scotorum Hiſtoricos Hibernis anteferendos, cujus contrarium Stillingfleetus Hibernos ſæpe adhibens adfirmarat. Argumenta quibus utitur Autor, præcipua ſunt: (1 Stillingfleetum ipſum in ſua præfatione probare conari, Hibernos nullum ſolidum Hiſtoriæ columen ante XI. ſeculum habuiſſe, adeoque multo poſt eam ætatem, qua cum ipſe, tum Lloydius gentem Scoticam in Scotia conſediſſe agnoſcant. (2 Hibernos multa, quæ intra proxima ſex a Japheto ſecula geſta fuerint tradere, v. g. quosdam 40 diebus ante diluvium ex Hibernia profectos; Bartholanum cum quibusdã aliis anno 312 menſe Majo, quarto a novilunio & Mercurii die poſt diluvium, in Hiberniam veniſſe &c. quæ fabuloſa ſint, neque abs alio ullo Hiſtorico animadverſa. (3 In genealogiis Hibernicis errores Chronologicos, item circa ſucceſſionem regum Scoticorum contineri: imo nec Stillingfleeto cum Aſaphopolitano convenire, neq; huic cum Cambdeno, Uſſerio atque aliis.

VERA CONSTRUCTIO GEOMETRICA PROblematum Solidorum & Hyperſolidorum, per rectas lineas & circulos, Auctore J. B.

QUadratura Circuli, Inventio quarundam mediarum proportionalium inter datas rectas, Cubi Duplicatio, Triſectio Anguli, &c. Problemata fuere ab omni retro memoria vexatiſſima & antiquitus usque adeo celebratiſſima. Inter illa hoc intercedere notatur diſcriminis, quod Circuli Tetragoniſmus nullatenus vel calculo exhiberi, vel conſtructione accurata confici hucusque potuit, dum cætera conſtrui quidem poſſunt, ſed ita, ut ad ipſorum

TAB. X. ad A. 1689. pag. 455. ſqq.

Fig: 1.

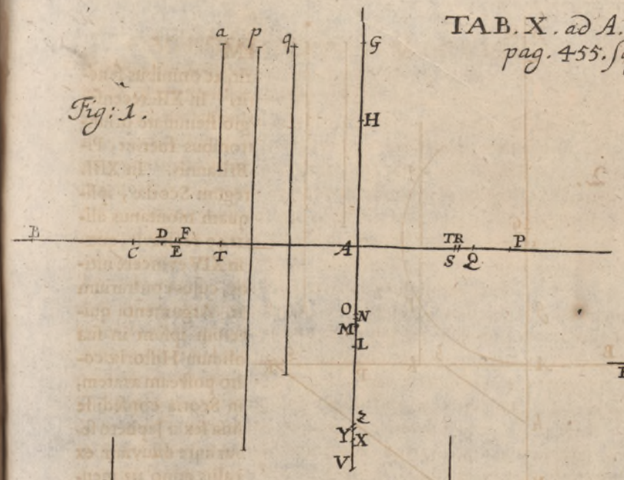

Fig: 2.

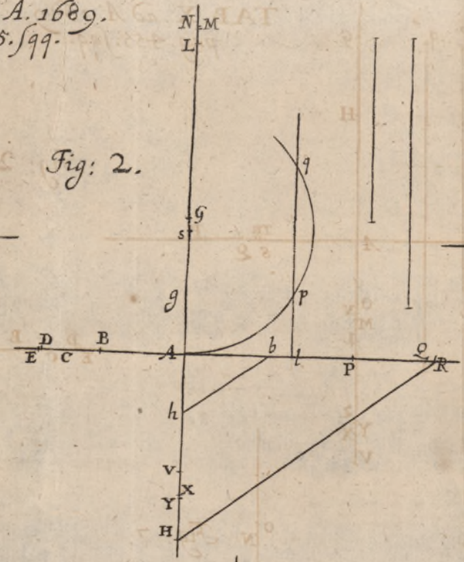

Fig: 5.

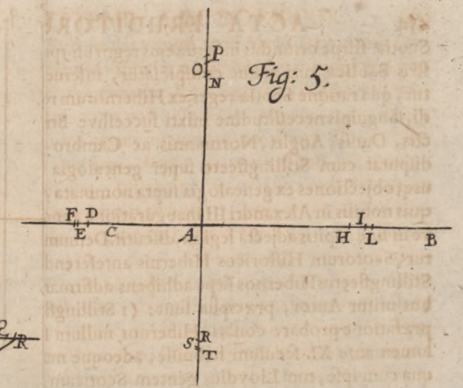

Fig: 3.

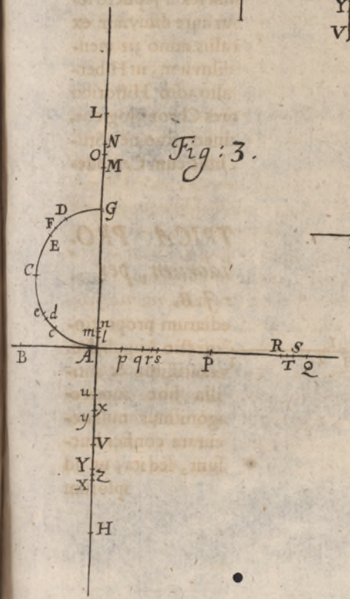

Fig: 7.

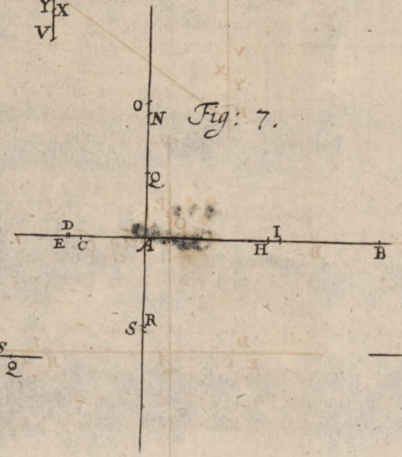

Fig: 6.

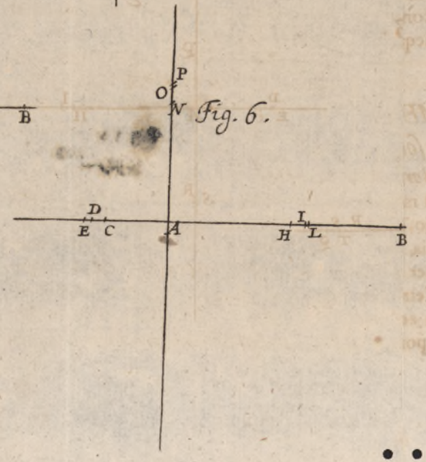
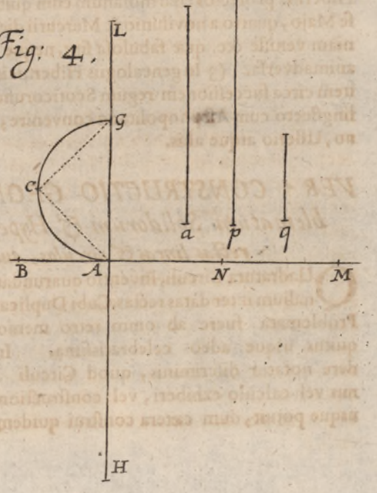

Fig: 4.

ipſorum conſtructionem requirantur lineæ, quas Veteres ob difficilem & incommodam earum delineationem, non omnino in Geometriam admittere auſi fuerunt: quapropter præſtantiſſimi omnium ſeculorum Geometræ in rei arduæ molimine quærentes gloriam, eo ſemper omnes ſuas vires intenderunt, ut tum circulum ſi qua poſſent arte quadrarent, tum reliqua memoratorum Problematum linearum rectarum & circulorum ope conſtruerent; quorum tamen utrumq; pari difficultate involutum ſenſerunt, quousque a perſpicacioribus ingeniis omnimoda utriusque impoſſibilitas hoc noſtro ævo detecta fuit. Hac itaque viſa, alia ſibi incedendum eſſe via rati ſunt; cumque Circuli exactum valorem uno aliquo numero exhiberi poſſe impoſſibile ducerent, eundem ſaltem per ſeriem infinitorum numerorum exprimere ſunt anniſi; qualem omnium primus initio horum Actorum vulgavit Cel. Leibnitius. Ei, quod hic in quadrando circulo præſtitit, ſimile nunc ego quiddam circa reliqua illa, & in genere circa omnia ſolida multaque etiam hyperſolida Problemata aggredior, & quod circini normæque ope una aliqua conſtructione accurate conſequi hactenus non licuit, hoc per ſeriem, ut ſic dicam, conſtructionis certa lege in infinitum continuandæ exequor; eaque ratione id obtineo, ut quæſitæ radici ita continuo magis magisq; appropinquetur, ut error tandem data quavis quantitate minor fiat, rotaque adeo conſtructionis ſeries exactum ejus valorem exprimere debeat.

Notum, omnes Æquationes Cubicas, ad quas Problematum Solidorum difficultates referuntur, ad unam harum Formularum reduci poſſe: $x^3 = -apx + aaq$, $x^3 = -apx - aaq$, $x^3 = +apx + aaq$, & $x^3 = +apx - aaq$; quarum prima habet unam radicem veram, altera unam falſam, tertia unam veram cum duabus falſis, & quarta unam falſam cum duabus veris.

I. *Pro invenienda Radice vera Æquationis* $x^3 = -apx + aaq$, *aut falſa hujus*, $x^3 = -apx - aaq$.

Conſtr. Ductis (fig. 1.) indefinitis rectis BP, GV, normaliter ſe decuſſantibus in puncto A, aſſume in earum una AH = a, & ex eadem parte AG = $\frac{1}{2}$p; in altera AB = q, & in parte oppoſita punctum utcunque P; tum ita perge: TAB. X. *Fig. 1.*

Diametro { BP, BQ, BR, BS } defer. arc. circ. secans AV in { V, X, Y, Z } ipsique { AV, AX, AY, AZ } fiat { AC, AD, AE, AF } distan tiæqu. { GC, GD, GE, GF } soma tur = { GL, GM, GN, GO } diame troq; { HL, HM, HN, HO } defer. arc. circ. secans AP in { Q, R, S, T, &c.

Ubi observandum, quod si punctum P casu sic assumtum fuerit, ut facta deinceps circini revolutione punctum Q coincidat cum puncto P, erit AP vel AQ ipsa quæsita radix accurata: sin minus, rectæ AP, AQ, AR, AS &c. ad verum valorem radicis continuo magis magisque, & tandem data quavis quantitate propius accedent.

2. *Pro invenienda Radice vera Æquationis* $x^3 = +apx+aaq$; *aut falsa hujus*, $x^3 = +apx-aaq$.

Fig. 2. Constructio (fig. 2.) eadem, quæ præcedens, nisi quod AH & AG ad partes oppositas sumendæ, & GL, GM, GN &c. non deorsum versus A, sed sursum abscindendæ sunt: qua ratione lineæ AP, AQ, AR &c. valori radicis, ut prius, magis magisque appropinquabunt.

3. *Pro inveniendis Radicibus falsis Æquationis* $x^3 = +apx+aaq$; *aut veris hujus*, $x^3 = +apx-aaq$:

Fiat ibidem Ab = AB, sumtoque AR quam minimum & insensibiliter differre a radice vera prioris, aut falsa posterioris Æquationis (prout illa per præcedentem constructionem reperta fuit) jungatur RH, eique parallela ducatur bh; factisque As = ½ AR, & Ag = Ah, diametro gH describatur arcus circuli secans AP in l, aliusque centro s radio As, quem secet recta lq parallela ipsi AG in punctis p & q; eruntque lp, lq, binæ radices quæsitæ. *Not.* si circulum centro s descriptum non secet vel tangat recta lq (quod fit, cum ultimus æquationis terminus major est quarta parte cubi, aut quantitas cognita penultimi minor tribus quartis partibus quadrati radicis AR; aut etiam cum quadratum semissis ultimi majus cubo trientis quantitatis cognitæ penultimi:) indicio est, duas reliquas radices esse imaginarias.

Fig. 3. *Aliter per peculiarem constructionis seriem:* (fig. 3.) Fiant eadem, quæ supra, nisi quod rectæ AC, AD, AE &c (Ac, Ad, Ae &c.) non jam capiendæ sunt in linea AB, sed applicandæ semicirculo super diametro AG descripto; distantiisque GC, GD, GE &c. æquales abscindendæ GL, GM, GN &c. sursum pro majore radicum quæsitarum (saltem in primo sequentium casuum:) & ipsis Gc, Gd, Ge &c. æquales Gl, Gm, Gn &c. deorsum pro minore: Ubi cavendum, ne punctum

punctum P (p) quod constructionem inchoat, assumatur vel prope vel remote nimis a puncto A; fieri enim posset, ut sic assumtum alterutram rectarum AC vel AD (Ac, Ad) majorem exhiberet, quam quæ circulo inscribi posset: facile autem assignari possunt limites, intra quos si capiatur punctum P, id incommodi evitabitur; nam

1. *Si Quadratum ultimi termini minus est Cubo semissis quantitatis cognitæ penultimi:* Sumatur (fig. 4.) ad BA & AG tertia proportionalis AM, ut & tertia ad HA & inventam AM, quæ sit AL, major scilicet futura ipsa AG: hinc semicirculo applicetur GC = GL, junctaque AC quæratur tertia proportionalis ad AB & AC, quæ sit AN; eruntque puncta M & N limites, quos intra quodvis punctum accipi poterit pro invenienda radice majore: pro minore nullo indigemus limite ex parte A, sed quodvis punctum inter A & M pro initio constructionis accipi poterit; quod & de radice majore intelligendum, quando ipsa GL major est, quam ut semicirculo inscribi possit. *Fig. 4.*

2. *Si Quadratum ultimi termini æquale est Cubo semissis quantitatis cognitæ penultimi*; limites M & N indistantes sunt; proinde ipsa AM vel AN est radix major.

3. *Si Quadr. ultimi termini majus est Cubo semissis quant. cogn. penultimi*, radix major consistit in indivisibili, hoc est, quo diutius continuatur constructio, eo longius ex utraque parte ab ejus genuino valore receditur: quare tum sola minor appropinquando inveniri poterit: qua tamen cognita nec major latebit amplius, quandoquidem ambarum summa tertiam radicem supra per construct. fig. 2. inventam perpetuo, ut notum est, in istis æquationibus æquat. Sumto igitur rectam AR huic tertiæ radici proxime accedere, ut statuminentur porro limites pro invenienda altera, bisecetur AR, poteritque punctum quodvis in sinistra ejus medietate acceptum pro operationis initio statui.

4. *Si denique Quadr. semissis ultimi termini æquet cubum trientis quantitatis cognitæ penultimi*, erit quæsita radix utraque æqualis semissi rectæ AR: *sin cubum hunc superet*, constat, utramq; esse imaginariam; quare nec per hanc constructionem ulla inveniri potest.

Cæterum observare non injucundum, quo pacto in omnibus istis constructionibus rectæ AP, AQ, AR, AS &c. (Ap, Aq, Ar, As &c.) fig. 1. 2. 3. continuis vel incrementis vel decrementis vero radi-

cum valori appropinquant; præterquam pro sola radice majore figuræ tertiæ, ubi alternis nunc decrementis nunc incrementis ad ejus valorem accedunt; sic ut verus radicis valor ibi exprimatur per seriem infinitam: AP + PQ + QR + RS &c. vel AP − PQ − QR − RS &c. hic per seriem: AP + PQ − QR + RS − ST &c.

Quemadmodum vero nulla jam dari potest Æquatio Cubica, quæ non eo reduci possit, ut juxta allata præcepta solius circini & normæ ope construi queat; ita similes omnino afferre possem regulas pro constructionibus Æquationū 4 dimensionum, si Lectori voluptatem easdem proprio Marte eruendi præripere vellem. Unam exempli loco dabo pro Æquatione $x4 * + apxx - aaqx - a3r = 0$, ad quam construendam eadem prorsus observanda, quæ fieri jubentur in figura 1. nisi quod insuper in recta BP abscindenda est ex A in alterutram partem recta Ar, quæ sit media proportionalis inter a & r; & tum rectæ AC, AD, AE &c. non ipsis AV, AX, AY &c. sed distantiis rV, rX, rY &c. æquales capiendæ.

Subjungo nunc applicationem novæ hujus construendi methodi ad nobilissimum Problema de Inventione quarundam mediarum proportionalium:

Fig. 5. *α. Invenire duas medias proportionales inter duas datas:* (fig. 5.)

Constr. Ductis normalibus indefinitis CB, NR, sese ad rectos angulos secantibus in A, abscindantur ex earum una rectæ AC, AB, æquales datis: quo facto

Diametro { BC, CH, BD, CI, BE, CL, BF } defer. arc. circ. secans { AN, AR, AN, AR, AN, AR, AN } in { N, R, O, S, P, T, Q } ipsique { AN, AR, AO, AS, AP, AT, AQ } fiat = { AH, AD, AI, AE, AL, AF, AM } &c.

Hac ratione rectæ AD, AE, AF &c magis magisque appropinquabunt primæ & rectæ AH, AI, AL &c. secundæ duarum mediarum proportionalium inter datas AC & AB, quousque easdem post infinitam operationis seriem præcise assequantur.

Fig. 6. *β. Invenire quatuor medias proportionales:* (fig. 6.)

Diametro { BC, BD, BE } defer. arc. circ. secans AN in { N, O, P } ipsique { AN, AO, AP } fiat = { AH, AI, AL } hinc quæratur per præced: prima 2. med. proport. inter AC & { AH, AI, AL } quæ sit { AD, AE, AF, &c.

Hac

Hac ratione ipsæ AD, AE, AF &c. accedent primæ, & AH, AI, AL &c. tertiæ quæsitarum quatuor proportionalium inter AC & AB,

γ. Invenire sex medias proportionales: (fig. 7.) *Fig. 7.*

Datæ sint sicut antea, CA & AB; & fiat AQ = AC; tum vero

Diametro { BC, CH, QR, BD, CI, QS } defer. arc. circ. secans { AN, AR, AC, AN, AR, AC } in { N, R, D, O, S, E } ipsique { AN, AO } fiat = { AH, AI } &c.

Quo pacto ipsæ AD, AE &c. appropinquabunt primæ; AR, AS &c. secundæ; & AH, AI &c. quartæ sex mediarum proportionalium.

In plerisque harum, ut & superiorum, constructionum hoc peculiare annotamus, quod delineatis semel normalibus indefinitis & abscisis rite datis, cætera constructio seu appropinquatio fieri possit, ut circinus non amoveatur e charta, sed perpetuo alternis super illa pedibus incedat, & quasi in orbem ambulet; si modo concedatur rectæ bisectio mechanica, quæ nunc aperiendo, nunc claudendo circinum peragitur.

Observandum etiam, non necessum esse, ut diametro CB arcus describatur, ad determinanda puncta H & D: potest enim alterutrum horum initio statim operationis accipi ad lubitum, & ab illo inchoari constructio: & quidem si constructionem compendiacere desideres, poteris rectas AH vel AD tales assumere, quas judicio oculorum æstimaveris, aut aliunde sciveris, quæsitis proportionalibus quam proxime accedere.

Qualescunque vero assumantur, plerumque paucæ admodum circini revolutiones requiruntur, ut error penitus insensibilis evadat; adeo ut præter Geometricam hujus negotii ἀκρίβειαν, ad ipsam quoque praxin mechanicam vix quicquam accuratius & expeditius dari possit; quod si quis secum rite pensitaverit, fatebitur, & hoc inventio non levem Geometriæ accessionem factam esse.

In Actis hujus anni p. 312. lin. proantepenult. pro *tang. perpendic.* lege, *tang. ang. perpendic.*

Voyage

VOYAGE DE DALMATIE, DE GRECE ET DU Levant, par MS. G. VVheler.

sive,

Dn. Georgii Wheleri, Armigeri Angli, Iter in Dalmatiam, Græciam, aliaque Maris Mediterranei loca.

Amstelodami, apud Joh. Wolters, 1689. in 12.

Constat plagulis 36.

LIbrum exhibemus, qui Gallicum noviter indutus habitum ad nostras nuper demum oras pervenit; ututjam ante aliquot annos, & quidem ut videtur, non ita diu post *Jacobi Sponii* Itinerarium, Anglice conscriptus prodierit. In præfatione, cujus quidem non integrum contextum expressit Gallicus Interpres, sed potiora tantum ejus contenta, genii utriusque linguæ discrepantiam causatus, rationes reddidit Autor, cur post editam licet a Sponio itineris sui cum illo peracti descriptionem, quippe quæ & ipsum *Wheleri* nomen in rubrica præ se fert, non tamen omiserit suum hocce scriptum orbi communicare. Nimirum etsi hoc Itinerarium cum Sponiano in plerisque consonet, haud paulo locupletius prædicari nihilominus meretur: nam cum Sponius cognitioni antiquorum monumentorum præcipue semet impenderit, aliarum rerum minus curiosus; noster e diverso præter istorum descriptionem, variis observationibus res naturales maxime concernentibus immorari voluptate duxit: aliquot etiam septimanis diutius in Græcia commoratus, regiones quasdam lustravit, quas Sponio, reditum scilicet festinanti, videre nondum contigerat: præterea & in circumstantiis nonnullis hujus sui comitis relationibus contradicere necessum duxit, quod istum semel iterumque commentaria atque diaria sua fefelliss deprehenderet.

Divisus autem omnis hic labor est in duos tomos, quorum uterque rursus in tres separatos libros dispescitur. Nimirum Tomi I. libro *primo* persequitur Autor historiam itineris ex urbe Venetiarum Constantinopolin usque peracti; *secundo* describit civitatem Constantinopolitanam, cum locis quibusdam vicinis & antiquitatibus ibi obviis, ac *tertio* iter per Asiam minorem: Tomi II. liber *primus* idem conti-

continuat ex Zacyntho versus Athenas; cujus urbis plenariam delineationem *secundus* largitur; ac *tertius* denique diversas excursiones ex eadem civitate in Atticam, Corinthum, Bœotiam factas enarrat. Eadem methodus a Sponio quoque observata reperitur: qui & ipse cum jam in omnium manibus dudũ versetur, non opus fore credimus quicquam eorum hic commemorare, sive seriem & loca itineris, sive ejus tempus, sive denique res notabiles ubivis observatas concernant, quæ ab isto jam tradita fuere: sed iis potissimum excerpendis operam dabimus, quæ ab ipso prætermissa, aut certe non ita plene explicata deprehendimus. Et omnium quidem primo mentionem meretur nova ista *Achaiæ*, quousque ab Autore peragrata est, quam communicat, Mappa Geographica; quippe quam omnibus aliis, quotquot hac de regione hactenus extent, correctiorem esse confidit; in qua quod promontoria, flumina, portus, montes, provincias concernit, nomina antiqua simul cum recentioribus exprimere pensi habuit: at urbium nomina moderna modo adscribere fuit contentus, quarum tamen exactam descriptionem in *Tractatu Latino de Attica* dare promisit. Delineavit vero potissimum hanc mappam e vertice diversorũ montium ope pyxidis magneticæ, redactis nempe ad certa triangula locorum positionibus & adhibita dein scala secundum distantiam cognitam duorum locorum: quam quidem methodum magis accuratam autumat ea, quæ fit per longitudinum indagationem, nimiæ puta incertitudini obnoxiam; unde optat, ut tabulæ Geographicæ universales simili ratione concinnarentur; quod quo pacto fieri posset, quodammodo in præfatione docuit. Porro cum scientia botanica maxime delectaretur, in plerisque, quas perlustravit, terris sedulo annotavit plantas potiores, quæ ipsi occurrerunt; rarioribus etiam subinde figura ænea expressis atque depictis: de quibus tamen vel ideo dicere supersedemus, quod earum præcipuas jamjam a solertissimo *Rajo* Historiæ Plantarum, nequaquam suppresso nobilissimi *Wheleri* nomine, insertas reperimus. Plurima quoque in effigie communicavit numismata, partim in itinere coemta, partim post reditum in Angliam ipsi transmissa, ad declarandas antiquitates variorum locorum haud parum facientia, quæque una diversis observationibus philologicis ansam dederunt: sed cum eorum plurima pariter jam a Sponio publicata fuerint, quodq; reliquas attinet, selectum

instituere difficile, omnes vero commemorare prolixum nimis sit, malumus ad librum ipsum ablegare talium curiosos, ubi eorum figuras quidem in frontispicio uno in cumulo, explicationem vero sparsim in ipso contextu, ubi ipsorum mentio facta, reperient secun-
pag. 14. dum numeros in paginarum margine expressos. Jam ad specialia magis ut descendamus, indeque in gratiam lectoris unum alterumve excerpamus, exempli loco memorat Autor, se *Zaræ* in Dalmatia vidisse famosum illud, quod creditur, corpus S. Simeonis, Christum puerum quondam in templo amplexati: quod simillimum ratione coloris albicantis & speciei incorruptæ esse perhibet iis cadaveribus, quorum Tolosæ ad quingenta fere spectaverit, in cœmeterio templi Franciscanorum; cujus nempe loci ea sit natura, ut corpora ibidem humata intra anni spatium mumiarum instar evadant, colore albido, ita quidem, ut exsiccata paulatim omni humiditate, musculi, nervi atque pellis suam retineant consistentiam, & digitis quoque compressa resiliant locumque tueantur; quemadmodum & sese rem habere
20. cum cadavere S. Catharinæ, quod miraculis clarum Bononiæ spectatur, adstruit. Prope aliam ejusdem nominis urbem, sed quæ ad differentiam *Zara vetus* dicitur, observavit tellurem velut crusta quadam saxea ac squamosa operiri, qua de superficie sublata humus emergat fertilissima & olearum vinique feracissima. Tragurii, quæ nunc *Traou* dicitur, perlustravit Autor celebre illud MSC. Fragmentum Petronii Arbitri, a *Valesio* quidem pro suspecto habitum, at a *Lu-*
33. *cio* & Romano Abbate *Gradi* propugnatum, & a *Reinesio* quoq; nostro cum solida Epicrisi, suisq; & *Joh. Schefferi* notis Lipsiæ a. 1666 editum:
46. sicut & aliorum MSCC. mentionem facit, in insula *Corfu* apud Hieronymum *Machi*, abbatem Palæopolitanum repertorum plusquã viginti, nunquã hactenus typis impressorum, e quibus nominatim commemorat Origenis Commentarium Græcum in Evangelium S. Johannis; item Augustinum de Trinitate ex Latino in Græcum translatum, ut &
99. Sermones Ephrem antiqui monachi, aliaque. Quoad insulam *Zacynthum* annotat, montem urbi primariæ adjacentem adeo fortiter repercutere solares radios, ut media etiam hieme tantum caloris circa eum sentiatur, ac in Anglia per æstatem, dum caletur maxime: fontibus etiam quamplurimis irriguum hunc montem reperit, utut mari adeo vicinum, ut vix viginti passibus ab eo distent istarum scaturiginum

ginum aliquæ, in istud etiam semet exonerantes: unde argumentum peti posse noster existimat adversus eos, qui aquam ex mari per canales subterraneos ad fontes istos evehi persuasum habeant; id enim fieri non posse, nisi prius probetur, qualitates contrarias, gravitatem & levitatem, uno eodemque tempore aquæ inesse; licet alio sensu, mediantibus scilicet vaporibus a Sole elevatis, nolit inficiari, rivos ex mari habere originem. De uvis porro Corinthiacis vulgo voca- pag. 63.
tis (utut hodie non amplius circa Corinthum crescant, sed ex modo dicta potissimum insula petantur) earumque cultura & modo colligendi plura differit: observans insimul, maximum harum uvarum commercium fere ab Anglis exerceri; nec sine ratione, eo quod soli Angli, plurima nempe ferculorum genera iis condire soliti, fere sexies majorem earum quantitatem insumant, quam Galli atque Batavi conjunctim: Zacynthi vero incolas, harum Anglicæ gulæ deliciarum ignaros, non alios ad usus uvas has ab istis adhiberi, quam
80. ad tingendos pannos, credere. Insulam *Tine*, quæ olim Tenos dicta est, unicam nunc notat supersesse ex insulis Archipelagi, quæ Turcarum ab invasionibus defendere sese hactenus potuerit: ac eam quidem Venetorum dominationi subesse; attamen ita cum hisce pactos esse insulanos, ut quamprimum ipsi aut nolint aut nequeant eos amplius protegere, teneantur castellum incolis restituere, ut ipsorum dein stet arbitrio, quemnam sibi protectorem adsciscere velint.
99. In *Myconensium* fœminarum, pulchritudinis laude inclytarum, habitu, quem etiam depinxit, observavit, earum tunicas, breves licet ac vix ad genua pertingentes, tam luxuriante tamen plicarum ordine distendi, ut ad unam earum conficiendam 80 aut 90 ulnis telæ gossypinæ opus sit. Mirum etiam est, quod de insulæ *Scio* incolis tradit, 102.
eos nempe ne per mortem quidem a Tributo Capitationis, *Caratsch* dicto, omnino liberari, sed integro adhuc post obitum triennio id
129. ab heredibus, eorum nomine, Sultano exolvi debere. In *Constantinopoleos*, (quam non 43, ut plerique moderni Geographi volunt, sed paulo plus quam 40 gradus latitudinis tantum habere probat Autor,) descriptione, cui integrum librum dicavit, ita versatus est, ut diversorum, quos simul citat, scriptorum observationes per compendium in gratiam lectoris recenseat, ac propriis dein, quas ibidem fecit, illustret: de quibus tamen, cum pleræque jam a Sponio perhi-

pag. 135. bitæ ſint, multa dicere non attinet. Dolet vero, quod non licuerit Sultani Bibliothecam inſpicere, vel ideo, quod Livium integrum in ea aſſervari fama ſit: addit nihilominus, eundem hactenus ibi reperiri non potuiſſe, ingentibus licet argenti ſummis Bustangi Baſſæ, Bibliothecario, oblatis: id quod fortean Turcarum invidiæ, qua Chri-
162. ſtianos inſectantur, tribuendum eſt; quemadmodum alibi narrat, periculoſum quodammodo noſtratibus eſſe, iſtic manuſcripta Arabica exquirere: horum enim inſpectionem infidelibus, quos vocant, mi-
157. nime indulgendam putare Turcas. Lectu digna ſunt, quæ de Græcorum ceremoniis & fide circa Sacramentum cœnæ diſſerit; ex diverſis a ſe ipſo data opera habitis diſcurſibus probans, quantopere circa hunc articulum, ex craſſa in materiis religionis ignorantia, communiter vacillent ipſi ſacrorum antiſtites iis in terris; aliquibus nempe aut transſubſtantiationem, aut certe præſentiam realem diſerte aſſerentibus, aliis viciſſim eandem tanquam rem dictu abſurdam
135. & inter ſuos inauditam explodentibus. Quæ de Turcarum
170. victu, ac ſpeciatim familiari eorum ferculo, quod *Pillau* vocant, ex oryza ſemicocta & carne gallinæ compoſito, potu item *Sorbet* dicto, ex uvis paſſis aqua maceratis, aut etiam melle ſaccharove cum ſucco citri parari ſolito, ut & abſtinentia a vino (quod in-
169. de pretio cariori, nec niſi ad pondus ibi vendi ſoleat) affert, ex
208. aliis autoribus jam ſatis nota ſunt, adeoque non eſt, cur iis multum immoremur. *Thyatiræ*, (quæ nunc *Akeiſar* ſeu Caſtellum album vocatur, priſca iſta appellatione ipſis quoque incolis tantum
215. non penitus incognita,) inter varias inſcriptiones duas reperit, vel ideo notabiles, quod in iis dei cujusdam, *Tyrimni* nomine, velut iſtius loci quondam protectoris mentio fit; quem tamen, cum nulla
236. ejus apud Hiſtoricos mentio injiciatur, merito inter deos incognitos referendum putat noſter. *Smyrnæ* dum verſatus eſt, (cujus urbis celebre, ac Aleppenſi civitati æmulum, cum Europæis nationibus, præſertim Anglis atque Batavis commercium pluribus deſcribit,) occaſionem habuit accuratius in naturam & proprietates Chamæleontis, ibi locorum nempe frequentiſſimi, inquirendi; ac certe haudquaquam vanum eſſe deprehendit, quod de colorum variatione in animalculo hoc vulgo prædicatur. Nimirum ordinarium quidem ejus colorem ait eſſe viridem, fuſco circa humeros mixtum, ſub ventre vero flaventem, ac maculis jam candidis, jam rubentibus interſtinctum:

ctum: aſt eundem ſæpiuscule tranſire in colorem pullum aut nigrum, maculas vero nunc diſparere penitus, nunc obſcurari, nunc purpuream induere tincturam, inquietato præſertim animalculo: quod ipſum porro ſi ſub tegmine albo aut rubro dormiat, album fieri obſervavit, ſub viridi viride, ſub fuſco aut nigro fuſcum pariter ac nigricans: rubrum tamen aut cæruleum colorem nunquam induere vidit, licet ſatis diu iſtiusmodi tegmine opertum jacuiſſet. Credit vero, hanc facultatem ei a natura ad ſui tutelam atque conſervationem conceſſam eſſe, narratque, ſibi ipſi contigiſſe, cum aliquando tale animalculum captaret, viridi ramo inſidens & ipſum viride, ut inde in terram delapſum tantum non ejus oculos penitus eluſerit, extemplo ſcilicet adoptato pullo humi ſubſtratæ colore. Ait vero eadem quo juniora ſint, eo ad transmutationem hanc aptiora eſſe, id quod ferociæ eorum magis adhuc vegetæ tribuit. Oculos in ipſis habita proportione corpuſculi ſat magnos obſervavit, piſum nempe adæquantes aut excedentes, qui tamen toti cuticula calloſa obtegantur, rugis circularibus ſtriata, cujus in medio foraminulum ſit, vix aciculæ capiti æquale, per quod lumen recipiant; unde neceſſum ſit, angulum viſionis perquam acutum in iis fieri. Id quoque præ aliis, quantum conſtat, animantibus præcipui habent, quod cum natura caput immobile ipſis dederit, in hujus compenſationem eorundem oculis motum largita ſit expeditiſſimum, & talem quidem, qui ad lubitum alterutro oculo ſeparatim fieri queat, alterius actione ab altero minime dependente, ut ita uno eodemque momento liberrime chamæleon oculorum unum ſurſum, alterum deorſum, unum dextrorſum, alterum ſiniſtrorſum flectere valeat: quod ipſum quidem jam olim a *Peireskio* obſervatum eſſe, apud Gaſſendum legimus; quamquam is alterum illud experimentum, colorum mutationem concernens, tantum non penitus inficietur. Alibi quoque Autor noſter mentionem facit incognitæ apud nos *ranarum* ſpeciei, ma- pag. 333.
gnitudine & colore dimidiam juglandem referentis, in arboribus degere & cantare ſolitæ; quæque eum in finem a natura pedibus peculiaribus inſtructa ſit, quorum digiti in formam acus capitatæ deſinant materiam glutinoſam continuo exſudantes; ut adeo horum ope & arbores commodius ſcandere, & de ramo in ramum expedite, ad modum ſciuri, ſaltare, & vel ab unico pede ſemet ſuſpenſas e fronde

pag. 242. 596. 353. 358. 364. 383. 398. 402.

sustinere queant. Aliis in locis upuparum meminit, ut & querquedularum, *calcarium* quandam speciem *in alis* habentium, iis similium, quæ galli in cruribus gestant. *Parnassum*, poetarum quondam fabulis adeo celebratum, quoad situm Geographicum perinde ac alia, per quæ transiit, loca accurate descripsit, eumque non Græciæ solum, sed & totius orbis altissimum montem reputat. Non ita procul inde dissitus mons *Stiri* Caloyerorum seu Græcorum monachorum famosum satis cœnobium habet, dedicatum S. Lucæ, non Evangelistæ, sed Stiriotæ, ita dicto a monte hoc, quem quondam eremita incoluit; quorum monachorũ instituta & vitæ ratio pluribus recensentur. Inter alia de iis narratur, quod non ita pridem Gallico legato, Dn. de Nointel, expetenti ab ipsis, ut in Ecclesia sua Missam Latinam celebrari permitterent, id nullo pacto indulgere voluerint, causati se, id si fieret, deinceps ministerio suo eo in templo defungi amplius licite non posse. *Athenarum* civitatem olim nulli secundam, ast hodie ad extremum miseriæ delapsam Autor, ceu supra diximus, integro libro descriptam dedit: talem enim, ut ait, relationem de hac urbe concinnare studuit, quæ non ita censuris pateret, ac aliæ quæ hactenus extiterint. Hinc non modo de prima ejus origine & antiqua politia per compendium disserit, sed & illius incrementa & historiam persequitur ad Justiniani usq; ævum; a quo ipso nempe tempore vix ullam ipsius mentionem amplius factam, sed memoriam tantum non in obscuro penitus mansisse ait, usque ad seculum decimum tertium; a quo proinde filum narrationis redorditur & ad hæc usq; tempora continuat. Porro ejusdem hodiernam regiminis formam delineat, dum in octo parochias divisa est, quarum quælibet Epitropum sibi ex melioribus familiis constituit, qui lites inter ipsos enatas dirimat, ne eapropter ad Cadi seu prætorem a Sultano ipsis præfectum, adeoque rigidum Turcarum tribunal ire opus habeant; maxime cum incolarum vix quarta pars Mahomedani, sed plerique Christiani sint. Archiepiscopus quoque Athenienſis ibi residet, a quo episcopatus Salonæ, Libadiæ, Bodinizæ, Talantæ atque Granizæ dependent. Sacra tamen satis frigide ibi tractari innuit Autor, cum rarissime ac vix festis diebus sermones ad populum habeantur, & contenti sint diebus dominicis prælegere homilias quasdam antiquas, quarum tamen stylus ita obsoletus nunc sit, ut vulgus auditorum parum

rum aut nihil inde percipiant. Etenim testatur, tantam ibi Græci sermonis (antiqui puta, non moderni quem ipsi non ἑλληνικόν, sed ῥωμαϊκόν ad differentiam vocitant) ignorantiam invaluisse, ut præter Archiepiscopum vix unum alterumve Athenis reperierit ejus gnarum. pag. 412. Per singulas quoque alphabeti literas ostendit, quantum hodierna Græcorum pronunciatio ab antiqua discrepet; optatque ut utraque simul in scholis nostris doceretur, id quod nempe iter istuc aliquando facturis magno usui esse posset. 410. Victum Athenienſium quod concernit, perhibetur ipsorum vinum quidem admodum bonum in se esse, ast dum aliquid picis ei indere soleant, quo melius conservetur, austerum nonnihil & ingratum inde gustui reddi. 407. Olivæ quoque istius loci summopere commendantur, maxime earum species quædam, nunquam ad maturitatem pertingere, sed dum viret, sale condiri solita; quippe quæ tanto in pretio sit, ut tanquam res rara & neutiquam vulgaris ad aulam Turcicam sæpius portetur. 407. Ac certe olivarum proventum lætiorem inter potissimas soli Attici divitias jam ab antiquo habitum esse constat; unde dubio procul factum, ut in *Templo octo ventorum*, quod Athenis hodienum supereſt, curiose tam a nostro, quam a Sponio delineatum, inter alias ventorum effigies lapidi in parietibus incisas, Euroboreas figuratus sit specie barbati senis lancem olivis onustam effundentis: id quod Sponius quidem ita interpretatus est, ac si ventus iste Athenienſibus acceptus fuisset, olivarumque culturæ favens: ast autor noster contrarium potius ex effusione lancis colligit, existimans id significare, quantum noxæ arboribus ac speciatim oleis ventus ille afferat; quemadmodum hodienum in Anglia nec hominibus, nec pecoribus conducere communi proverbio judicetur. Obiter & hoc notavit, ventos in 477. ista turri seu æde non inflatis buccis repræsentari, sed facie eleganti & nativa: unde miratur, pictores sculptoresque modernos id velut necessarium reputare, cum tamen istius seculi, quo ars sculptoria maxime floruit, artifices id neutiquam curarint. Post lustratas Athenas Autor quoque loca circumsita varia invisere sategit, speciatim montem Hymettum, apum cultura mellisque præstantia & olim & hodie celebrem: qua occasione forma alvearium Græcorum, apumque cura istis in terris vigens & non parum a nostratibus regulis œconomicis discrepans pluribus exponitur: 491. speciatim mirati perhibentur

Græci,

Græci, ad Sponii relationem, mel Narbonenſe in Gallia ob albedinem ſuam maximo in pretio haberi, cum tamen ipſi colorem hunc pro ſigno habeant mellis non ſatis cocti, ac neque a natura, nec ab apibus ſufficienter elaborati. Porro Corinthum ſolicite perveſtigavit Autor, modernæ tamen amplitudinis intuitu pagis potius, quam pag. 538. urbibus accenſendam. Pauli epiſtolarum ibi nullam aut exiguam ſupereſſe mentionem teſtatur, ac minorem pro ejus dogmatibus zelum: ſacellum nihilominus reſtare eidem Apoſtolo dicatum rupique inciſum. 542. Diogenis Cynici ſepulorum in eadem urbe quæſivit, at reperire non potuit: perhibet tamen, ſeſe Venetiis in Palatio Dn. *Ericii* ipſius epitaphium marmori inſculptum reperiſſe, iſtuc fortean delatum, dum Morea adhuc Venetorum imperio ſubeſſet: ait vero, in illo repræſentatam videri canis figuram, cum duobus diſtichis Græcis, quæ ſimul communicat. *Lacum* quoque *de Livadia* inviſit, 576. ibidemque curioſo oculo contemplatus eſt famoſa illa *Catabathra*, ſeu meatus ſubterraneos numero plus quam 50, a natura quidem factos, ſed ab arte magis elaboratos, quorum ope lacus iſte ſeſe in mare exonerat, ac ſine quibus alioqui Bœotia facile ab aquis, quæ circumcirca a montibus delabuntur, inundaretur; dum ab his velut unicam catenam formantibus undiquaque cingitur, inter ſe quidem disjunctis, non ita tamen in planitiem deſinentibus, ut undis exitus pateat: id quod inter alia diluvio Deucalionæo, utpote quod has potiſſimum terras vaſtavit, occaſionem dare potuiſſe conjicit autor. Sed nimis forte jamjam gratæ brevitatis terminos transgreſſi ſumus, dum paucisſima ſaltem eorum, quæ a Sponio prætermiſſa Whelerus recenſuit, delibare conati fuimus. Longe plura ſupereſſent, quæ in medium afferri digna forent, Geographiam partim concernentia, utpote quam ſedulo corrigere & Scriptorum tam antiquorum, quam modernorum errores detegere, cordi habuit; partim ad explicanda varia Strabonis, Pauſaniæ aliorumque loca, ut & eruditam antiquitatem facientia: verum ea commodius ex ipſius libri inſpectione hauriet cupidus lector: perinde ac perſpiciet figuram atque ſitum variorum monumentorum, ruderum, ædificiorum atque locorum, utpote quæ ubivis æri inciſa delineantur.

MELCHI-

MELCHIORIS ZEIDLERI, S. THEOL. D. ET P. P. in Academia Regiomontana Notæ & Animadverſiones in Scrutatorem Veritatis, &c.

Helmæſtadii, ſumtibus Georg. Wolfg. Hammii, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 3 1.

PRæmittitur huic Animadverſionum operi 1. Autoris Vita, 2. Operum ab ipſo editorum hactenus, & impoſterum ab aliis edendorum catalogus, & 3. ipſa, in quibus refutandis labor hic verſatur, Scrutatoris anonymi Poſtulata. Horum architecto quoniam pro ſcopo fuit, onus probandi, quod Eccleſiæ Chriſti ſint, in eos devolvere, qui Romanum Præſulem non agnoſcunt pro Oecumenico Eccleſiæ capite; negat Zeidlerus ſtatim, Lutheranis onus hoc incumbere, quod fidei Symbolum, & neceſſaria doctrinæ Chriſtianæ capita in ſenſu Catholico hi amplectantur: quodque cum Civili, tum Canonico jure, bonus aliquis ſit tamdiu præſumendus, donec ab adverſario velut actore, liquido probatum fuerit contrarium. Et licet immunis ab eo negantis ſententiæ patronus vulgo habeatur, id tamen, juris Canonici autoritate, capiendum non de negationi- pag. 4. bus qualitatum eſſe, affirmationem aliquam involventibus. Huic negationi itaque, *Lutherani non ſunt in Vera Eccleſia*, cum affirmatio diſerta ſubſit, *Lutherani ſunt extra eccleſiam*, eamque ſuam faciat adverſarius, poſſe eum probandi officium nulla ratione ſubterfugere.

Cæterum *ſcrutinium veritatis*, quod quidem promittit titulus, nullum in hoc ſcripto reperiri, quoniam Autor non doctorum ſcientificorum more, certa ſumſerit principia, ex quibus concludat, ſed quæſtiones tantum propoſuerit dialecticorum in modum, non veritatem, ſed opinionem indagantium. Imo non Dialectici, ſed Sophiſtæ perſonam eum induiſſe, ex eo manifeſtum facit, quod diſſidentes jam tumultuario ordine collocentur, jam Neo-Evangelicorum nomen Concionatoribus evangelicis per injuriam tribuatur, eoque aperte τὸ ἐν ἀρχῇ petatur: quodque plurium interrogationum impoſtura regnet in Poſtulatis paſſim, jam aperte, ubi de Lutheranis, Reformatis, Socinianis, Anabaptiſtis, Mennoniſtis, Quakeris conjunctim quæſtiones proponuntur; jam occulte, dum quæſtiones ubi- 12.

que particulis exclusivis constantes, in veritatis fraudem adhibentur.
pag. 13. Neque observatione indigna sunt, quæ de discrimine inter Arianos
& Socinianos; item inter Socinianos, Anabaptistas, Mennonis-
15. tas, Quakeros ex una, & Calvinianos ex altera parte; nec non
22. inter Ecclesiam Romanam & Papatum: quæque de valore Concilii Tridentini, & Transactionis Passavienſis effectu hoc loco adferuntur.

Animadversiones *Primum* Postulatum destruentes, regulam
39. a judice, & fidem a peritia theologica distinguendam volunt. Judicem in theologicis quoad *fidem* esse quemvis fidelium, ductu locorum I. Cor. II, 14, 15. I. Joh. II, 27. II. Cor. XI, 13. I. Thess. V, 21. I. Joh. IV, 1. Regulam, Dei verbum esse. Quoad *peritiam* vero theo-
41. logicam non quemvis fidelium judicis personam sustinere, sed eos solum, qui sint πεπαιδευμένοι. Ideo enim controversiarum decisionem Conciliis, vi Canonum Apostolorum, & Nicenæ Synodi competere, & Ecclesiæ doctores non fide solum, verum & scientia Theologica instructos esse oportere. Scripturam, unicam esse regulam absolute sic dictam, unanimem vero ecclesiæ catholicæ consensum dici posse regulam secundum quid & κατὰ μέτεξιν, Lutheranorum Libris Symbolicis non repugnantibus. A Lutheranis haberi pro
47. regula Scripturam, verum *non depravatam*, ubicunque etiam inve-
50. niatur illa, quod non ab hominibus, verum a Deo autoritas ejusdem pendeat. Non levem vero ἀπαιδευσίαν esse, demonstrativa argumenta postulare pro hac regula, quod regula proprie dicta sit in suo genere primum quid & principium, principia autem proprie demon-
56. strari nequeant. Imo Paganos ipsos sine ulla demonstratione, Scripturæ assensum esse præbituros, si θεόπνευστον illam crederent, ut veri nominis Christiani faciunt, certe facere tenentur. Majoris ἀπαιδευσίας esse, a Lutheranis postulare, ut argumentum apodicticum,
58. quale Postulator expectat, ex ipsa illa regula desumant. Nihil hoc enim aliud esse, quam exigere, ut idem per idem probent, hoc est, ut petant dari & concedi sibi, quod in principio quæsitum est. Argumenta vero inducentia hic discernenda monet a ratione prima, ob quam fidelis homo assentitur libris sacri codicis. Prioris quippe generis dari varia, auctoritatem v. g. & singularitatem styli, sanctitatem doctrinæ, efficaciam & modum propagandi per homines simplices,

miracu-

miracula in Scripturæ confirmationem edita, imperium quod in dæmones exercuerint doctrinam hanc amplexi, doctrinæ antiquitatem, vaticiniorum in Scriptura contentorum impletionem, consensum profitentium, martyrum constantiam, mirabilem Scripturæ doctrinæque conservationem, efficaciam percellendi hominum animos,
subitaneam morum in iis qui eam assumunt, mutationē, &c. Hanc ve- pag. 59.
ro non aliam esse nisi hanc ipsam, quod divina sit ipsorum auctoritas, eoq; per & propter se fidem mereantur. Controversias, quæ Lutheranis cum aliis intercedunt, ad unam eandemque regulam utique decidendas esse, quod oppositorum una sit regula, quodque adversarium non aliunde, quam ex principiis, quæ probat, fas sit convincere.

Refutatio *secundi* ostendit inter alia, gaudere Lutheranos per-
63. fecto canone tam Veteris, quam Novi Testamenti, licet non soli eum habeant, verum simul cum aliis. Varias in Codicibus, quibus utuntur, lectiones non obstare, quo minus certo sensu dici possit, quod
68. 70. authentico etiam Scripturæ canone instructi sint; de versione tamen
77. authentica neminem illorum gloriari. Nullum concilium, neque universalem quidem ecclesiam, ista pollere facultate, ut versionem non-authenticam, *authenticam* facere queat. Authentica itaque versione cum Pontificii non minus, quam Lutherani careant, illis æque ac his ad fontes recurrendum esse. Notatur & hoc loco Scrutatoris absurditas, probationem versionis Lutheranis authenticæ ex Scriptura postulantis.

In *tertii* examine definitur, quousque suam Scripturæ exposi-
78. tionem a Spiritu Sancto intentam Lutherani statuant, videlicet ratione credendorum atque agendorum, & quæ his annexa sunt. Non enim ullum reperiri hominem, qui gloriari queat, absolute in omnibus se Scripturæ sensum perfecte assequi, obscurioribus præsertim in vaticiniis. Dissonas Scripturarum interpretationes apud Sanctos etiā
80. Patres occurrere; idq; ex diversis Hieronymi, & Augustini sententiis de Angelorum creatione, de creatione Paradisi, de Samuele Levita, de Prædestinatione, de reprehensione Petri a Paulo profecta, non obscure intelligi. Non omnium Lutheranorum interpretationes ab ipsis Lutheranis approbari, sed eas quæ libris Symbolicis continentur. Interpretandi leges habere Scripturam cum scriptis aliis com-
83.

munes. Quo loco prima regula, quæ ſcopum inveſtigandi cauſa, ad antecedentia & conſequentia reſpicere: ut & altera, quæ loca parallela conſulere & excutere jubet, ex autoribus profanis pariter & ſanctis Patribus illuſtrantur. Has interpretationis regulas quoniam obſervarint ſtudioſe Libri Symbolici, & conſenſum Eccleſiæ Catholicæ pro ſenſu Scripturæ allegarint, admodum abſurdum eſſe, amplius quid a Lutheranis poſtulare. Senſum hæreticorum proprium
pag. 87. nunquam probari ab Eccleſia Catholica.

Quartum vel eo nomine ineptum eſſe obſervat, quod a parte poſtulet, ut ſe totum integrale demonſtret, ſiquidem nusquam a Lutheranis aſſeratur, quod ſint Catholica Eccleſia, verum quod partem ejus conſtituant. Elenchum ergo hic pervertere ſcrutatorem ſubdole, & homonymia fallere, imo falli turpiter. Exceptioni ſcrutatoris ut tanto facilius occurrat, ad id, ut aliquis in Catholica Eccleſia ſit, non requiri contendit conſenſum circa omnia, ſed ſolum circa neceſſaria, quod ſimili deſumto ex humano corpore, in quo nonnulla ad eſſe, alia ad melius eſſe comparata ſint; & aliarum Societatum exemplo illuſtratur. Inter moratas gentes catholicum eſſe quoddam omnibus commune, Jus naturæ nempe & gentium, alia vero propria ſingulis. Catholicam item eccleſiam Societatem eſſe diffuſam per totum orbem. Ad conſequendum iſtius ſcopum requiri cognitionem Dei, non qualemcunque, ſed revelatam, quæ non niſi fide poſſit apprehendi, eoque fide opus illi eſſe, qui in Catholica Eccleſia haberi velit. Signacula hujus fidei baptismum eſſe & Euchariſtiam: fidem, in quam baptiſemur, eſſe fidem Symboli Apoſtolici. Symbolum vero apoſtolicum non quoad verba tantum, verum & quoad genuinum ſenſum ab unoquoque recipi debere, qui membrum Catholicæ eccleſiæ cenſeri cupiat; eum vero ſenſum in œcumenicis confeſſionibus manifeſtatum legi. Utendum præterea eidem eſſe Sacramentis, & eo quidem modo quo Chriſtus ea inſtituit; ac proinde ad Catholicam eccleſiam neutiquam eos pertinere, quorum audacia materia & forma Sacramentorum immutetur. Ex his & aliis requiſitis, ut ſunt, vitæ ſtudere ſanctimoniæ, amplecti ſcripta ab Apoſtolis eccleſiæ tradita, Scripturæ & catholicæ eccleſiæ ſenſum ſequi, conſtitutionibus eccleſiaſticis conformare ſe, fraterni amoris documenta exhibere, ſolventem pariter & ligantem clavem cuſtodire; definitio denique

niq; iſtius cœtus, qui catholicus nominari mereatur, colligitur. Pon- pag. 131.
tificios anſam dediſſe ſchismati non illi tantum, quod Græcæ eccleſiæ
interceſſit cum Latina, verum & alteri, quod in occidentali eccleſia eſt 151.
obortum; eoque Catholicorum titulo ſe indignos reddidiſſe, licet quidam inter illos ſint vere Catholici, quemadmodum & aliis in cœtibus boni malis reperiantur mixti.

Ad *quintum* tranſiens, ſcrutatorem notat infallibilitatem & per- 163.
petuitatem a Lutheranis fraudulenter requirere, quod longe alia univerſalis, alia particularis eccleſiæ ſit conditio. Probare eos tamen ex Scriptura poſſe, fidem quam tenent, certam eſſe, infallibilem, atque perpetuam.

In *ſexto* retundendo ſic verſatur, ut concedat, obſcuriora quædam in Scripturis contineri; in quibus tamen ſi quis offendat, non eum eſſe propterea removendum ab Eccleſia: in prædicatione verbi, rudiorum habendam eſſe rationem, eaque propter in homiliis 166.
abſtinendum ab obſcurioribus. Quod ſi aberrare in his aliquem contingat, ſalvo credendorum agendorumque fundamento, dicendum eſſe nihilominus, pure ab eo verbum prædicari, quod non omnis defectus eſſentiam rei tollat. Secus ſi ſtatuatur, de nullo Eccleſiæ 168.
doctore affirmari poſſe, quod verbum Dei pure prædicarit. ad puram igitur prædicationem verbi ſufficere concludit credendorum & agendorum juſtam doctrinam, qualem ſuis in eccleſiis haberi, Lutherani ſatis certi ſint.

Septimum profligaturus, ſufficere Lutheranis aſſerit, quod certi ſint de legitima Sacramentorum adminiſtratione in ſua eccleſia. In aliis quoque eccleſiis legitima eſſe Sacramenta ſecundum ſubſtantiam, licet accidentales ritus varient. Lutheranos reprehendere in 170.
Pontificiis, quod in Euchariſtiæ celebratione abuſus minime probandos introduxerint, veluti, quod cum integrum quidem Sacramentum habeant, laicis tamen non dent integrum, ſed ſpecie, ſeu parte altera truncatum: quod, cum ſacramentum hoc a Chriſto non alio fine inſtitutum norint, quam ut fideles illic eſu corporis, & potu ſanguinis ipſius reficiantur, atque una memoriam ſacrificii ejus ſemel in ara crucis pro ſe oblati peragant, in alios etiam uſus illud convertere non vereantur, de quibus nihil novit vetus eccleſia, utpote, quod hoſtiam conſecratam circumgeſtent, quod adorare illam jubeant &c. In

Græcis reprehendere eosdem, quod non seorsim panem, non seorsim vinum consecratum communicantibus porrigant, ut constat Servatorem porrexisse Apostolis, sed utrumque conjunctim incochleari. Hujusmodi abusus rejicere, quodque abusus sint, ex regula fidei, Scriptura Sacra, demonstrare Lutheranos.

pag. 172. In *octavi* examine Lutheranis satis esse ostendit, quod ministros habeant vocatos legitime atque ordinatos. Vocandi enim ministros verbi potestatem connexam esse cum regni cœlorum clavibus.

174. Has vero non soli presbyterio, sed ecclesiæ toti a Christo fuisse traditas, ut pote quæ sponsa sit, Joh. III, 29. & uxor Christi, Psal. XLV, 11. cum Episcopi & Pastores, ejus solum œconomi & ministri sint I. Cor. IV, 1. usu & ministeriali dispensatione clavium gaudentes, quarum possessionem ecclesia acceperit. Excommunicandi quoque potestatem, & jus vocandi ad totam ecclesiam pertinere, per Apostolorum, & priscæ Ecclesiæ praxin confirmatur ulterius. Quod autem vocatio a certis alicubi in ecclesia personis pendeat, id non aliunde esse, quam quod his tota ecclesia suum jus, quo antea fuit gavisa, cesserit, easque propterea quod hic agant, non suo, sed ecclesiæ nomine & auctoritate agere. Lutheranorum ordinatio probatur porro exemplo Timothei a presbyterio ordinati. Unde concluditur, & vocationem & ordinationem ministrorum in Lutheranis cœtibus Scripturæ admodum esse conformem. Quo vero exceptioni de

177- ordinatione abs episcopo peragenda satisfiat, Episcoporum Romanorum nimio rigore, & prurigine excommunicandi eos, qui nihil minus quam tale quid commeruerant, factum esse ait, ut Jus Episcopale, consentientibus omnino Imperii Statibus, Romanæ etiam parti addictis, ad Principes, liberasque respublicas tamdiu devolveretur, donec controversæ religionis negotium transactum esset, & omnia in pristinum ecclesiæ vere catholicæ conformem statum redacta. Jam sine eorum directione, qui jus episcopale possident, nullam ordinationem inter Protestantes peragi. Ordinationem a presbytero collatam probat etiam e corpore Canonico. Ut vero Lutherani probatum eant, ministros ecclesiæ suæ solos legitime vocatos & ordinatos esse, nulla specie necessitatis postulari ideo, quod hi negent minime, alias quoque ecclesias verbi ministros habere vocatos rite ordinatosque: unde a Pontificiis ordinatis ordinationem non magis, quam

quam baptisatis eorum ministerio, baptismum denuo impertiant. Non enim sufficere rite vocatum esse & ordinatum, nisi cætera paria existant; quam in rem Pharisæorum in cathedra Mosis sedentium, & Judæ proditoris exemplum adducitur. Mores Pontificiorum Sacerdotum pravos esse, & repugnare Scripturæ juxta canonumque voluntati.

Noni occasione de jure agitur reformandi, & de ipsa reformatio- pag. 180.
ne recte peracta. Illud probatur ex Scriptura, quod ad officium Spiritus Sancti elenchus pertineat, quodque Magistratus sit, corruptelas in religione tollere. Totius ecclesiæ curam a quovis ministro habendam esse ex Patrum sententia, Romanum, sicubi deflexisset ab officii curriculo, ab aliis episcopis notatum libere, a Græcis v. g. quidni Lutheranis idem licuerit? A Lutheranis igitur qui postulat, ut solos se habuisse probent jus Ecclesiam reformandi, is elenchum se ignorare prodit, & nescire quid in controversia ponatur.

Decimum eversurus, monstrat initio tautologias Scrutatoris, fallique eum consequente, ubi erroneum & falsum cum hæretico sic 187.
conjungit, ut idem esse arbitretur: falli præterea homonymia in *fidei* & *symboli* vocibus manifesta. Hinc de Confessione, & Lutheranorum Libris Symbolicis eorumve probatione disseritur; quaque ratione non soli Lutherani Symbolo fidei orthodoxo gaudeant.

Undecimum denique & *duodecimum* non minus tautologiis la- 191.
borare ostenditur, imo utrumq; coincidere cum præcedenti: rem eandem vero mutatis verbis iterato proponere, Sophistarum esse. Si Lutheranorum doctrina vera sit, fieri quidem aliter non posse, quin sit falsa eidem opposita; ut tamen omnia dogmata ei opposita sint hæretica, non esse necessarium.

Postulatorum jam pretio & valore ad unguem ita excusso, ju- 191.
cunda ratione docet Zeidlerus, quam vanum sit Scrutatoris anonymi institutum, & quam lepide is fine suo excidat. Nimirum, voluit adversarius ostendere, *Nullam ex iis quas nominavit ecclesiis, adeo-* 192.
que nec Lutheranam veram esse Ecclesiam, in qua certo promittere sibi salutem viventes queant: idque exinde confectum dare, quod *istarum nulla præstare queat, quæ hisce postulatis ab iis requirantur*: hoc est, nullam posse probare, quod soli instructi sint unica, sufficiente, & adæquata fidei regula; quod soli versione gaudeant authentica; quod

quod soli verum & legitimum Scripturæ sensum teneant; quod soli una sint, sancta, Catholica Ecclesia, quæ sit infallibilis ac perpetua; quod soli puram prædicationem verbi & Sacramentorum administrationem legitimam, veros legitimeque vocatos ministros, & jus reformandi ecclesias; soli item orthodoxum, catholicum, & Apostolicum symbolum habeant, librosque dogmaticos, qui soli sanam in se doctrinam contineant. Deinde cum persuasus sit, *Calvinianos etiam, Socinianos, & Anabaptistas præsupponere, unicam fidei suæ regulam atque normam Scripturam esse; Lutheranos*, si probandi munus vel maxime explere velint & in se recipere, *nihil allaturos esse* credit, *quod sibi non & reliqui appropriaturi sint*, indeque effectum iri, quod vel omnium religiones & doctrinæ veræ & Apostolicæ, vel nulla talis sit habenda.

pag. 193. Respondetur vero per ἔνστασιν ad primum, neque Romanam, neque Corinthiacam, neque Ephesinam, neque Galatarum, neque Colossensium Ecclesiam de se probare posse, quæ hic a Lutheranis requiruntur: universalem enim & particularem Ecclesiam aperte nimis in his confundi: a Pontificiis autem talem probationem requiri multo rectius; quod se solos esse Catholicos contendant, neminemque ad ecclesiam pertinere, ac salutem consequi posse doceant, nisi Pontifici Romano subsit. Alteri tendiculæ subesse fallaciam monet accidentis & consequentis. Non enim sequi: *Sociniani, Anabaptistæ, & aliis addicti sectis, non minus quam Lutherani ad Scripturam velut unicam fidei regulam provocant; Ergo Lutheranorum ecclesia non minus, quam Socinianorum & Anabaptistarum falsa est.* Neque enim horum ecclesiam falsam ideo censeri, quod ad Scripturam ceu regulam fidei provocent; cum & Christum, Apostolos, atque Evangelistas idem fecisse constet; sed propterea, quod dictam regulam distorqueant & pervertant, & quidem in iis etiam, quæ ad ipsum salutis fundamentum pertinent; licet inficientur se id facere. Immotam ergo manere Scripturam controversiarum decidendarum regulam, quod res fidei non nisi ex divina revelatione, vel ipsius Pythagoræ, Platonis, Aristotelis suffragio sint dijudicandæ. Fraudes autem eorum,
196. qui regulam pervertunt, adhibitis justis interpretationis mediis detegendas atque coercendas esse; quod cum a Lutheranis studiose sancteq; observetur, ab Anabaptistis vero & Socinianis negligatur pessime,

sime, in eundem hos cum istis censum inique admodum & præter meritum referri. In calce denique libri subjiciuntur, instar syllabi totius operis atque indicis, Notarum & Animadversionum argumenta.

MELCHIORIS ZEIDLERI, S. THEOL. D. ET P. P. in Academia Regiomontana REFUTATIO TUBÆ PACIS &c.

Helmæstadii, sumtu Georg. Wolfg. Hammii, 1688, in 4.

Constat plagulis 29.

IN suspicionem animi ad Papatum non parum inclinantis adducere Autorem laboraverat Matthæus quidam Prætorius, in libello Romano Pontifici dedicato, qui *Tuba Pacis* inscribitur. Expurgare igitur & dimovere suspicionem illam hoc cumprimis scripto Zeidlerus voluit: natumque id fuisse fatetur ex *Animadversionibus*, quas in Prætorii hujus *Dissertationem de Pace in Ecclesia restauranda*, antequam edita fuisset, Tubæque pacis nomen indepta, eo fine scripserit, ut monstratis erroribus in Dissertatione admissis, retraheret hominem ab instituto, caveretque, ne is pacificatione intempestiva novas in ecclesia Lutherana turbas excitaret.

Præmittitur ergo in hoc volumine ea *Dissertationis Prætorianæ* pag. 27.
pars, quam Autor virga censoria notavit. In ipsis dein animadversionibus, iis argumentis & elogiis, quæ pro agnoscenda jurisdictione, & infallibilitate Romani Pontificis erant a Prætorio adducta, fucum Zeidlerus detrahit, & ostendit antiquis Ecclesiæ doctoribus nunquam venisse in mentem, ullius jurisdictionis in reliquos omnes episcopos potestatem Romano sui temporis Pontifici tribuere: tantum abest, ut istis elogiis Pontificem ornandum Zeidlerus ipse duxe- 161.
rit. Docet enim præterea, pacis & unitatis gratia neminem quicquam illæsa conscientia, verum pronunciare posse, quod non verum esse arbitretur, quare nec infallibilem dici a Lutheranis Pontificem 163.
pacis causa posse: in cassum item autorem Tubæ laborare, ubi ostendere conetur *rationem* sub qua, aut propter quam idem Pontifex sit infallibilis, antequam evictum dederit, *quod* ulla ratione infallibilis

pag. 123. exiſtat; ſtultitiam ſapere, illud manifeſtare velle, hoc neglecto. Eſſe quidem ſibi non ignotum, quod dictus Pontifex, *Pontifex maximus, & epiſcopus epiſcoporum*, a Tertulliano; *Catholicæ eccleſiæ Papa*, abs Athanaſio; *ſummus ſacerdos*, ab Hieronymo; *Antiſtes ad quem propter ſedis dignitatem cura omnium pertineat*, a Chryſoſtomo; quodq; Petrus *omnium Apoſtolorum caput*, abs Optato Milevitano nominetur; ex his tamen honorum titulis jurisdictionem, de qua quæratur,
126. nullam poſſe extorqueri. Primum ſiquidem & ultimum innuere
128. duntaxat primatum ordinis; in ſecundo Catholicam Eccleſiam non particulari, ſed falſæ & hæreticæ opponi: reliqua præconia Romano cum cæteris epiſcopis eſſe communia. Attendendum & hic eſſe
132. 134. Theodoreti monitum: *Quæ in eccleſia panegyrice & declamatorie dicuntur, non conſtituunt dogmatum regulam.* Eoque Eccleſiam
141. Chriſti univerſam paci & concordiæ non poſſe reſtitui, niſi juri ficto, quod inique hactenus prætendit Pontifex, ſuapte ſponte renuntiet.
158. Ex *cathedra Petri* occupata, non majori certitudine effici infallibilitatem Pontificis, quam Phariſæorum, ex occupata Moſis. Et
171. quamvis Romana olim eccleſia, *prima eccleſiarum omnium, eccleſia eminentia digna*, abs Ignatio: *maxima & antiquiſſima*, ab Irenæo: *Eccleſiæ catholicæ radix & mater*, Cypriano: *mater & caput omnium eccleſiarum*, Athanaſio dicatur, manere eam particularem nihilominus, & eſſe Lutheranis ſermonem hic de eccleſia Romana non temporum præcedentium, ſed ſequiorum, in quibus nimium quantum mutata
179. fuerit iſtius facies. Bethel fuiſſe quidem locum ſanctum Jacobi Pa-
180. triarchæ tempore; minime vero, imo Bethaven, Jeroboami: idem Hieroſolymorum urbi, idem ipſi Dei templo contigiſſe. Ab ejus vero generis mutatione Romanam non eximi, aperte nimis experientiam teſtari; adverſus quam diſputare, nihil aliud eſſe, quam cucur-
181. bitas pingere, ſeu oleum, quod ajunt, & operam perdere. Concludit tandem, quamdiu Romani Præſules donum infallibilitatis ſibi conceſſum crepent, fruſtra Romanam curiam inter, & Græcam aut etiam Proteſtantium eccleſias concordiam ſperari. In libri extremo epiſtola in lingua legitur vernacula, qua iisdem pene argumentis Principi ſuo ſe purgat Autor de eodem crimine, quam ipſam index rerum excipit.

SECOND

SECOND VOYAGE DU PERE TACHARD.

id eſt,

Guidonis Tachardi e Societate Jeſu, alterum iter in regnum Siamenſe, cum aliis Jeſuitis a Rege Galliæ eo miſſis.

Ad exemplar Pariſienſe.

Amſtelodami, apud Petrum Mortier, 1689. in 12. Plagul. 16.

DE rebus Siamenſibus, in Actis noſtris A. 1687 p. 107, & A. 1688 p. 6 & 507 ex *Chaumontii*, *Choiſelli*, *Gervaſii*, & hujus ipſius *Tachardi* relationibus ſatis multa recenſuimus. Ad cognoſcendam tamen hiſtoriæ ſeriem novus hic Tachardi libellus utilis erit, nec injucundus lectu. Regreſſus ex India in Galliam *Tachardus* cum Legatis Siamenſibus, poſtulata eorum in aula eo ſucceſſu inter alia commendavit, ut quatuordecim mathematicarum ſcientiarum periti, ex variis Galliæ collegiis Jeſuiticis delecti, in Indiam deſtinarentur. Hos Rex Galliæ ad ſe a Tachardo introductos, ipſe allocutus & ad exequendum, ad quæ mittebantur, exhortatus eſt, his inter alia, quæ Latine verſa referri merentur, verbis: *Difficillimum eſt, Patres*, pag. 5. *iter quod aggredimini, ſed cauſæ, quæ vos movent, longe graviores ſunt, quam ut vos deficere in propoſito ſinant. Ite igitur ad promovendam gloriam Dei & honorem Galliæ, implete ſpes noſtras. Apprecor vobis proſperam profectionem, & precibus veſtris me commendo.* Eosdem in literis ad Regem Siamenſem d. 20. Januarii 1686 datis, quibus Legatis ſuis *Luberio & Cebereto* fidem faciebat, ampliſſime commendavit. 7. Idem fecit *P. la Chaiſe*. 11. Claſſis, qua vehebantur, regio ſumtu inſtructa, naves bellicas duas & tres celoces habebat. Hæc Legatos Gallicos, nec non Siamenſes ex Gallia reduces, & copias militares Gallorum cum ducibus in regnum Siamenſe transportandas ferens, ex portu Aremoricæ *Brivatenſi* (Breſt) Kal. Mart. A. 1687 ſolvit, & d. 11 Junii ad famoſum Africæ promontorium *Bonæ Spei* appulit, morbis tamen vehementer afflicta, ita ut trecentos ægrotos in terram exponeret. Diſceſſerunt inde, benigne, ut in primo itinere, a Gubernatore Batavo habiti, d. 25 Junii, & Javam d. 25 Auguſti attigerunt, non paucis ex militibus vi morborum amiſſis, itemque uno ex Jeſuitis. Receptio in Batavorum iſthoc emporio non æque comis

fuit, ac in priori itinere: delata enim illuc fama erat, de *Reformatorum* in Gallia oppreſſione, ita ut Præfectus dubitaret, an Jeſuitas ab inſultu plebis tutos præſtare poſſet. Neque tamen veritus eſt Tapag. 79. chardus aſſeverare, *nihil duri a Rege paſſos eſſe Reformatos, ſed omni circumſpectione & bonitate tractatos.* Navigatio hæc, quæ libris tribus prioribus deſcribitur, ſeptimo menſe finem habuit; die enim 27 Septembris littus Siamicum claſſis tenuit. Digreſſiones his libris
50. inſertæ ſunt non paucæ; de fluxu nimirum & refluxu maris, cujus tempora eadem ad littus promontorii *Bonæ ſpei* ac in Belgio obſervata ſunt;
53. de Legatione Perſica ad Regem Siamenſem miſſa, de cujus recipiendæ ceremoniis multa fuit diſceptatio. Refertur epiſtola Siamenſium Legatorũ *Oc Praviſu, Oc Luan, Oc Coum,* (cognomina ejusdẽ
58. ſoni præterimus) ad P. la Chaiſe ex littore *Bonæ ſpei* data. Deſcriptiones & icones plantarum in ora illa Africæ repertarum exhibentur; ut & obſervationes de acus magneticæ variatione, ex quibus & aliis appa-
65. ret, nihil certi de ea ſtatui poſſe; longa denique narratio de rebellione *Macaſſaræorum*, quos Rex Siami e patria profugos benigniſſime ex-
88. ceperat, & ſedibus donaverat, quorum horrenda perfidia & ferocia, tum innata, tum opii uſu provocata, prolixe deſcribitur. Refer-
119. tur etiam ejusdem gentis hominum conjuratio in nova Batavorum colonia Javenſi inita, quam ſecuta eſt animadverſio in ſceleris autores, & reliquorum fuga, ſed & Batavorum non exigua clades ab iis accepta, cum profugos perſequerentur. *Libro IV.* enarrantur, quæ poſt appulſum claſſis Gallicanæ in regno Siamenſi geſta ſunt, ex quibus pauca quædam obſervabimus. Dictum jam eſt alibi, de ſervili & ſuperſtitioſa miſeræ gentis erga Reges ſuos reverentia. Hujus ſpeci-
124. men notat *Tachardus*, dum narrat, attonitos fuiſſe & plane tacuiſſe proceres quosdam Siamenſes, cum e navi egreſſus, de valetudine Regis bona mente & ſolita humanitate eos interrogaſſet. Didicit vero poſtea, nemini ne ſic quidem licere de Rege quicquam inquirere aut loqui. Admiranda eſt & fortaſſis ſine exemplo promptitudo,
185. qua Rex barbarus omnia a Legatis Gallicis propoſita admiſit & executus eſt, neque tamen absque deliberatione, ſed ſciens volensque, ita ut agnoſceret, foret, ut incredibilia videantur Europæis, quæ Gallis concederet. Non enim ſolum pleniſſimam, & qualem deſiderabant, commerciorum & ſacrorum libertatem illis indulſit, ſed &

duos

duos præcipuos portus & clauſtra regni, *Bancoq & Mergny*, Gallorum ducibus & copiis commiſit, ſuaque ipſis præſidia ſubeſſe juſſit. Mulpag. 187. tum ad hæc contulerunt Siamenſium, qui ex Gallia redierant, Legatorum relationes. Scribit enim *Tachardus*, dixiſſe eos, cum a regio miniſtro *Conſtantio* interrogarentur, *ſe in Gallia non homines, ſed angelos, non regnum ſed mundum inveniſſe:* cum vero de Rege loqui cœpiſſent, a lacrymis abſtinere non potuiſſe, tantoque affectu & tam ingenioſe de illo diſſeruiſſe, ut Conſtantius negaret, ſibi unquam talia audita eſſe. In ceremoniis quibus Gallici Legati excepti ſunt, nihil fere mutatum narratur ex illis, quæ in prima Legatione obſervatæ fuerunt, niſi quod Luberius ſtans & nudo capite Regem allo-
195. cutus eſt, licet aliud pactus eſſet. Integra ejus oratio refertur. Magna benevolentia exceptus quoque eſt dux copiarum Gallicarum *Fargeſius.* Notavit tamen Tachardus, ut aliquid ſingulare & inſolitum, quod ex duodecim corporis Regii cuſtodibus, qui latera ejus claudebant, quatuor converſo ad Regem vultu, dorſo vero ac-
198. cedentibus obverſo, adſtiterint, forte ut nutum ejus facilius obſervarent. Inſerta eſt huic libro prolixa relatio *Fontenæi* Jeſuitæ, de itinere ex regno Siamenſi in Chinam infeliciter & fruſtra ſuſcepto. 127. 165. *Libro V.* varia annotavit Autor de Legatorum Gallicorum, maxime vero de Jeſuitarum ad Regem admiſſione; de exſtructis a Conſtantio ædificiis ſacris & profanis; de juſſu Regis, ut Jeſuitæ linguam Siamenſium ſacram addiſcerent, qua de cauſa tres ex illis ſacerdoti cuidam idololatræ, quanquam invito & ægre parenti, erudiendi traditi fuerint; de venatione elephantorum; de ſpe metalla, Gallo-
223. rum induſtria, inveniendi; de itinere *Fontenæi* ad rupem quan-
230. dam magneticam, quam tamen propter periculum a belluis aliaque impedimenta ſatis diligenter explorare non potuerit. Fabula inde de Deo ſive heroe Siamenſium *Sommonocodono* recenſetur, quod ex virgine natus eſſe dicatur, multaque egerit & paſſus ſit, quæ ſi quid judicamus, ex hiſtoria Chriſti detorta eſſe videntur. Stultiſſimum eſt, quod veſtigium pedis ejus ſaxo impreſſum oſtenditur, quinque pedes longum, unius latitudine. Irriſiſſe hoc barbarus quidam ex vicina
246. *Camboja* regione dicitur, feſtive quærens, cur Deus Siamenſium uno tantum pede illos acceſſerit. Læta referuntur de ſucceſſu miſſionis
253. apud Sinenſes, & ut Epiſcopi eorumque Vicarii (quibus Rex Siamen-

sis 500 aureos quotannis elargiri dicitur,) anno 1686. decem incolarum millia, *confirmationis*, quod vocant, Sacramento initiaverint, & mille baptizaverint. Diploma regium exhibetur, quo Jesuitis ad preces Constantii, (quem Rex *Oya Vitechaigen* vocat) locus ad exstruendum observatorium astronomicum assignatur, & centum mancipia cum omni progenie donantur. *Libro VI* post descriptiones
pag. 259. quarundam arborum, plantarum & ferarum, literæ Regis Siamensis ad Gallicum inseruntur d. 22 Decembris anni 1687 datæ, quem Barbari 2231 numerant, quæ plenæ sunt submissionis & venerationis erga Galliæ Regem, & laudum Tachardi, cui, licet titulos & præmia aulici ministerii recusasset, negotia tamen sua commisisse se profitetur.
264. Eadem comitate, nec minori in Tachardum fiducia, ad *P. la Chaise*
269. scripsit. Oratio Luberii, cum dimissionem a Rege petiit, brevis sed elegans exhibetur, ut & relatio ultimi inter Regem & Tachardum colloquii, quod cum tempore festi Christianorum natalitii haberetur,
272. occasionem sumsisse se dicit Tachardus, de mysterio illo aliquid commemorandi. Illa libenter se percipere Rex dixisse perhibetur; nihil tamen ad rem respondit, neque alius huc usque ex omni illa Jesuitarum familiaritate, in aula Siamensi effectus ad Regem Christiana religione imbuendum extitit. *Liber VII* pauca habet de reditu Gallorum in Europam, longa vero narratione occupatur Mandarini cujusdam Siamensis, de naufragio, quod ante aliquot annos ad oram
279. Africæ passus erat, quæ tamen fabulæ simillima videtur. Retulit enim ille, ut totos triginta dies per loca inaccessa vagatus, omni prope alimento hominibus convenienti, aqua etiam plerumque destitutus, & ignotis herbis, corio etiam calceorum vitam tolerans, ad Batavorum coloniam in promontorio Bonæ Spei penetraverit. *Libro VIII*, qui ultimus est, Autor historiam itineris sui, & classis qua vehebatur, ab ora Africæ in Galliam usque persequitur, utque Regi suo mense Novembri A. 1688 gestorum rationem reddiderit. Jussum autem se esse dicit, ut cum Mandarinis Siamensibus, quos adduxerat, Romam festinaret, idque ita executus est, ut hospites illos d. 23. Decembris Pon-
363. tifici stiterit. Remissus fuit illis ritus pedem Pontificis osculandi; recusabant enim illum, ut actum religiosum, suæ superstitioni inhærentes. *Tachardus* verba Regis Siamensis nomine fecit, literasque ejus, die supra notato, 22. Decembris 1687 datas, & aureis laminis pro

pro more inscriptas exhibuit. Blandis illæ verbis, & promissis de protepag. 365. gendis in regno Jesuitis & Christianis refertæ erant, titulus etiam sanctissimi patris Pontifici datus. Accessit munus regium, cistula aurea quindecim marcarũ pondere. Constantius argenteam capsam insignis cælaturæ miserat, tredecim librarum. Offerebant hæc Siamenses, trina genuflexione, erectisque ad frontem manibus, & postea ad pectus demissis, inclinato etiam capite, & apice pileorum acutorum quos gestabant, fimbriam stolæ Pontificiæ tangentes, venerationem testati. *Tunquinenſium* quoque catechistas, quos vocant, tres adduxerat Tachardus, qui Pontifici literas ducentorum millium Christianorum in illo regno nomine exhibuerunt. Adsistebant Pontifici Siamenses admittenti octo Cardinales, omniaque ad pompam composita erant, quam impense mirati esse dicuntur Barbari, maxime cum Missam solennem in sacello Pontificio celebrari vidissent; unde magnam de religione Christiana existimationem concepisse dicuntur, duoque ex illorum famulitio baptismum desiderare visi sunt. Responsum Pontificis ad Regem Siamensem aureæ pyxidi inclusum fuit, & præmia Tachardo & Mandarinis exhibita sunt. Inter ea fuerunt numismata effigiem Pontificis, & in altera parte iconem charitatis repræsentantia, cum dicti Paulini inscriptione: *Non quærit quæ suæ sunt.* Discesserunt Roma Tachardus & Siamenses d. 7. Januarii hujus anni 1689, & sequenti die conscensis navibus Galliam repetierunt.

Atque sic œconomiam præsentis Itinerarii delineasse sufficerit. Cæterum cum in eo inter alia *Anatomicam* etiam, eamque satis accuratam animalculi cujusdam, in Siamensi regno non infrequentis *Descriptionem*, in eo quidem librorum genere inexpectatam, deprehenderimus: id Medicorum filiis, aliisque qui vel Historia Animalium delectantur, vel Anatomen comparatam in deliciis habent, dandum existimavimus, ut separatim ea e Gallico in Latinum sermonem translata hic exhiberetur. Itaque sequitur nunc

DESCRIPTIO ANATOMICA ERINACEI SIAMENSIS; excerpta ex Tachardi Itinere altero Siamensi lib. 6. p. 250. seqq.

Anima-

TAB.XI. *Fig. 1.*

ANimalia inter exotica non ultimo conſiderari meretur loco, quod in Figura adpoſita delineatur, ac longitudine duos pedes & dimidium circiter cum cauda adæquans, a Siamenſibus *Lin*, a Portugallis *Bicho Vergenhoſo*, i. e. inſectum verecundum appellatur; ab Autore vero Erinaceus ſeu echinus (*l' Heriſſon*) eo ſalutatur, quod metu perterritum, erinaceorum noſtrorum adinſtar, in ſe ipſum ſe contrahat, omnesque ſquamas, quibus cutis undique tegitur, ventre ſolummodo ac interna crurum parte exceptis, erigat. In ſylvarum alias degit cavernis; nonnunquam arbores conſcendit, ac granis quibusdam duriſſimis ſaltem veſcitur, utpote præter quæ, lapillis nonnullis ſociata, in ejus ad minimum ventriculo, quem Autor diſſecuit, repertum fuit nihil. Et permirum omnino, nec fructus, nec oryzam, nec legumina, neque carnem, neque piſces, neque aliud quidpiam, quod porrigebatur, ab eodem fuiſſe aſſumptum. Fauces ei erant admodum anguſtæ, lingua vero longa & ſtricta, quam interdum e faucibus inſtar ſerpentum evibrabat, ita nihilominus ut neminem læderet. Pilis ſatis longis ſtipabatur inter ſquamas prodeuntibus; cauda ſuperius rotunda, inferius plana, perquam gaudebat longa, in parvam quandam excreſcentiam carneam albicantem finiente, ſquamisque duriſſimis cooperta. Pedes tribus muniebantur ungulis incurvis majoribus, duabusque minoribus, in arboribus aſcendendis admodum commodis. Cum poſt obitum mox apertum eſſet, ſanguis deprehendebatur frigidus, corq; rubicundiſſimum, eo, quo ſectio inſtituebatur, momento ab omni pulſatione ceſſans. Pulmones ejusdem coloris cum humanis e quinq; lobis, quorum nonnulli in extremitate in multas alias dividebantur partes, coaleſcebant, ac inflati totum includebant cor. Ventriculus ſimilem ac in porco obtinebat ſitum, ſecundum longitudinem vero pylori apertus (1) obſervandam præbebat texturam ejus e tribus coagmentatam membranis, altera externa carnea, ſatis craſſa; altera interna nervea, rugoſa admodum & glandulis copioſiſſimis, inprimis pylorū verſus intertexta; tertia denique intermedia tenuiſſima. (2) Membranam inter ventriculi internam, & pelliculam hanc ſubtiliſſimam, duo exiles perquam, ſenſibiles tamen annotabantur ductus, qui a duabus exiguis glandulis, circa medium ventriculi, aliquanto nihilominus magis verſus inferius, quam ſuperius orificium ſituatis, exoriebantur, ac a ſupe-

TAB. XI. *ad A. 1689. pag. 484. ſqq.*

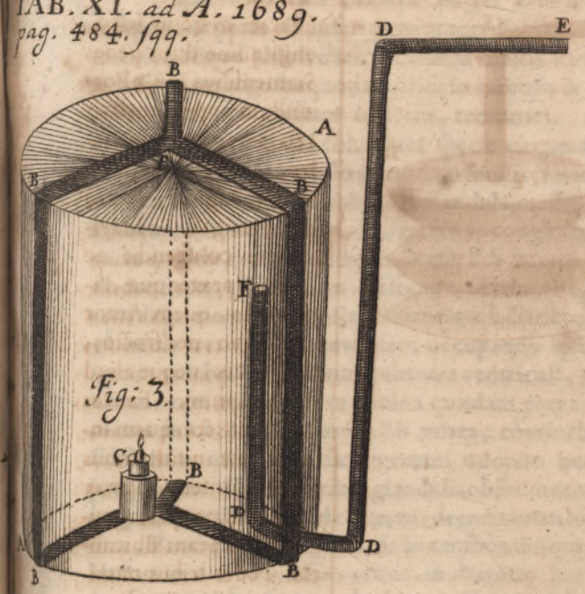

Fig: 3.

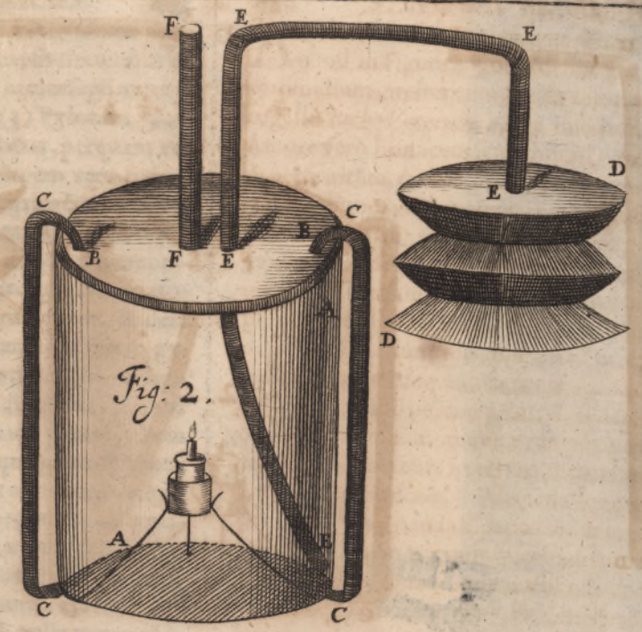
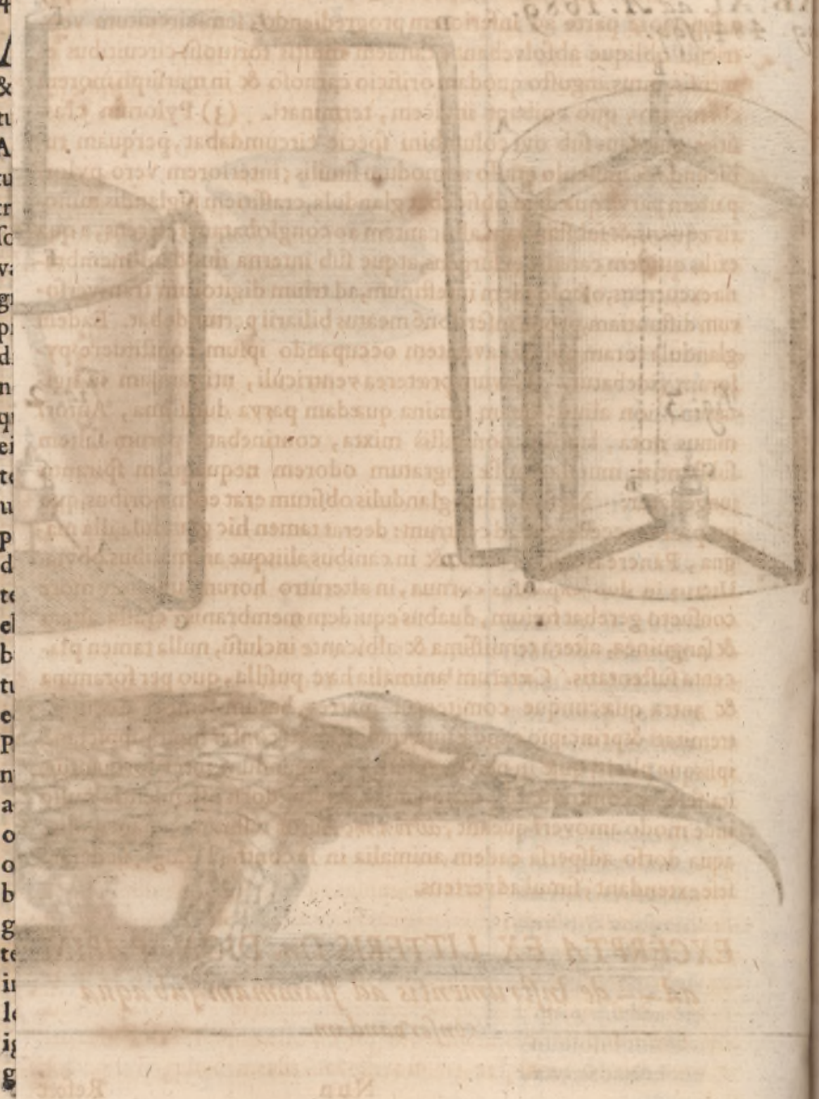

Fig: 2.

Fig: 1.

TAB. XI.
Fig. 1.

a ſuperiore parte ad inferiorem progrediendo, ſemicircuitum ventriculi oblique abſolvebant, tandem multis tortuoſis circuitibus emenſis, intus anguſto quodam orificio carnoſo & in marſupii morem corrugato, quo coibant invicem, terminati. (3) Pylorum craſſities quædam ſub ovi columbini ſpecie circumdabat, perquam rubicunda & muſculo craſſo admodum ſimilis; interiorem vero pylori partem parva quædam obſidebat glandula, craſſitiem juglandis minoris æquans, & ſubſtantiam albicantem ac conglobatam referens, a qua exilis quidem canalis exſurgens, atque ſub interna duodeni membrana excurrens, oſculo idem inteſtinum, ad trium digitorum transverſorum diſtantiam, prope inſertionē meatus biliarii pertundebat. Eadem glandula totam pylori cavitatem occupando ipſum conſtituere pylorum videbatur. Cavum præterea ventriculi, uti jamjam indigitatum, non aliud, quam ſemina quædam parva duriſſima, Autori minus nota, lapillis nonnullis mixta, continebat: parum ſaltem ſubſtantiæ mucilaginoſæ ingratum odorem nequaquam ſpirantis jungebatur. Meſenterium glandulis obſitum erat eo majoribus, quo propiores accederent ad centrum: deerat tamen hic glandula illa magna, Pancreas Aſellii dicta, & in canibus aliisque animalibus obvia. Uterus in duo expanſus cornua, in alterutro horum unicum more conſueto gerebat fœtum, duabus equidem membranis, craſſa altera & ſanguinea, altera tenuiſſima & albicante incluſū, nulla tamen placenta ſuſtentatis. Cæterum animalia hæc puſilla, quo per foramina & antra quæcunque comitentur matres, harum ſemper dorſi extremitati & principio caudæ ſuperius inſidere (confer figurā appictam) ipſisque plicis, quæ in perterrefactis corrugandum inter formantur, ita ſeſe accommodare, ut ſquamas ſolum dorſi oſtendentia nullo inde modo amoveri queant, ἀυτόπτης Autor teſtatur; a pauca alias aqua dorſo adſperſa eadem animalia in ſe contracta cogi, ut denuo ſeſe extendant, ſimul advertens.

EXCERPTA EX LITTERIS Dn. DION. PAPINI ad — — de Inſtrumentis ad flammam ſub aqua conſervandam.

REfert Illuſtriſſimus Dominus Boyleus in ſuo tractatu de *Aerea Noctiluca*, quod præter alios uſus non contemnendos, Phosphorus ille poſſit etiam noctu piſcatoribus eſſe utilis: quum enim ſuam in obturata phiala lucem diu conſervet, poteſt ad quamlibet requiſitam profunditatem ſub aquas demitti, ubi retia tenduntur, atque ita piſces, quos ad lumen allici compertum eſt, in eum locum concurrunt, & plurimi capiuntur. Hinc mihi venit in mentem, poſſe conſtrui inſtrumentum aliquod, cujus in hunc finem utilitas Phosphoro eſſet anteponenda: ejus enim ope candelam ſub aqua ardentem quamdiu libet, conſervare poſſum, quæ lucem profundat longe majorem, quam quæ ex Phosphoro emittitur. Londini inſtrumentum illud Regiæ Societati exhibui, viſoque experimento celebris ille Cœtus rem approbare dignatus eſt: ejus igitur deſcriptionem publici juris facere non vereor.

TAB. XI. *Fig.* 2. Orificio vaſis vitrei AA fig. 2. imponitur operculum BB, quod ibi ſtatim retinetur & premitur ab elatere CCCC: ac ſimul exercendus eſt follis DD, qui valvis ita inſtructus eſt, ut ventus per tubum EEEEE in vas AA impellatur, regreſſu vero prohibeatur, ac proinde per tubum FF erumpens fumos ſecum abripiat: candela igitur in vaſe AA ardens novo ac puro aere continuo alluitur, unde flamma, quamdiu libuerit, conſervari poteſt. Quum autem vas AA undiquaque ſit exacte clauſum, poteſt ſub aquam ſine extinctionis periculo demergi, modo ſuperius orificium tubi FF extet ſupra ſuperficiem aquæ: illius autem tubi longitudo, ut & tubi EEE poteſt pro lubitu produci: ac proinde vas AA ad quamvis optatam profunditatem demitti poteſt, & piſces candela incluſa magis allicientur, quam ope Phosphori, cujus lumen multo languidius eſt. Poteſt vero hoc inſtrumentum in alios etiam uſus non minus expetendos adhiberi: ad diſtillandas nimirum materias, quæ actu inflammari debent, quale eſt ſulphur, ex quo ſpiritus acidus extrahitur. Notum enim eſt, quod juxta vulgarem methodum, ſpiritus plerique fere omnes diſperdantur, quum propter exiguam moram perpauci condenſari queant, ſed ſtatim ex campana, ſub qua comburitur ſulphur, exitum inveniant atque in auras avolent: at noſtri inſtrumenti ope tanta poſſet fieri longitudo tubi FF, & ſi opus eſſet, in tot ſinus incurvari, totque variis vaſis ſub aqua frigida demerſis ſucceſſive inſeri, ut ſpiritus omnes condenſari

ſari atque in liquorem reſolvi deberent, priusquam per extremum orificium poſſent egredi, atque ita nihil amitteretur.

Videtur præterea ejusmodi artificium ad meliorandam *campanam urinatoriam* non mediocriter etiam poſſe conferre. Conatus eſt equidem Clariſſimus Dominus Sturmius flammam in campana vitrea ſub aquis conſervare, prout in ipſius Colleg. Exp. part. 2. videre eſt; verum tam exiguo tempore flammam ibi durare expertus eſt, ut nullam inde utilitatem liceret percipere: rem igitur alio modo aggreſſus ſum. Vaſis vitrei AA fig. 3. orificium deorſum ſpectat, TAB. XI. *Fig.* 3. atque ipſum amplectuntur laminæ metallicæ BBBBB, quæ ſupra centrum fundi ſuperioris connexæ, inferius ad centrum orificii concurrunt, ibique adferruminantur & candelam C ſuſtinent; ipſis etiam annectuntur pondera, quantum ſatis ad vas demergendum, ita tamen ut cum æquali volumine aquæ in æquilibrio ferme remaneat: tubus autem EDDDF, variis ſuis flexuris orificium vaſis inferius ſubit, immiſſum aerem verſus ſummitatem defert, atque altero ſui extremo ad follem aut antliam pertingit, unde novus continuo aer ſuppeditatur.

In utendo utroq; hoc inſtrumento quædam mihi occurrerunt obſervanda, quæ relatu forſan non indigna videbuntur. 1. Si removeatur follis DD, fig. 2. atque ore admoto in tubum EE aerem impellamus, videbimus quod aer ejusmodi ad conſervandam flammam non ſolum inutilis, verum etiam noxius invenietur: quoniam vero in vaſe exacte clauſo tam brevis eſt duratio flammæ, ut differentia parum ſit ſenſibilis, ſive aerem ore impellamus, ſive nullus immittatur aer; ad rei veritatem manifeſtius comprobandam operculum BB ita diſpoſui, ut vas AA totum ferme apertum remaneret, etiamſi orificium tubi EEE ad fundum vaſis AA tantum non pertingeret: tum vero diutiſſime durabat candelæ flamma, neque ſponte extinguebatur: at ſi aerem ore admoto per tubum EEEE immitterem, brevi temporis ſpatio extinctio ſequuta eſt: hinc itaque concludi poſſe videtur, quod aer per expirationem ex pectore noſtro emiſſus, partibus ad flammam conſervandam idoneis non ſolum defraudatus eſt, verum etiam alias continet, quæ ſunt inſtar veneni igni admodum exitialis. 2. Obſervavi, flammam in inſtrumento fig. 3. multo difficilius quam in altero conſervari; cujus phænomeni cauſam adſcribo fumis, qui ſupra flammam aſcendentes verſus eandem repelluntur ab aere, per orificium

um F subintrante, ficque ipsam suffocant; at in instrumento fig. 2. fumi ex flamma ascendentes recta per tubum FF transire possunt, neque versus candelam regrediuntur, unde minus imminet extinctionis periculum. Lectores igitur existimo monendos, quod si simplex follis DD (qualis pro instrumento fig. 2. felicissime inservit) ad instrumentum fig. 3. adhibeatur, intentum obtineri non potest, at semper flamma extinguitur: quapropter necesse est follem adhibere duplicem, qui ventum constantem sine intermissione suppeditet: tum vero poterit instrumentum fig. 3. optatum effectum non minus feliciter quam alterum præstare. 3. Observavi, quod si flamma in instrumento fig. 3. per semiquadrantem horæ aut circiter sub aqua duravisset, aqua illa tenuibus sebaceis laminulis tota conspersa reperiebatur: cujus rei causam adscribo fumis, qui ex inferiori parte vasis AA egredientes ambientem aquam penetrant, ipsiusque frigore condensati, sebi formam iterum induunt: non tamen propterea existimem, totum ardentis candelæ sebum hac arte posse recuperari (ex quibusdam enim Boilianis experimentis patet, corporum naturam per inflammationem penitus alterari; spiritum vini e. g. dum comburitur in aquam puram converti; verum arbitror solas flammæ partes interiores, quæ aeri minus exponuntur, minus etiam perfecte accendi: unde fit, ut formam sebi nondum prorsus mutatam facile reassumant, dum in aqua condensantur.

Commoda autem insignia ex hoc invento in companam urinatoriam emersura, manifestissime patent. 1. Aer per tubum DF ingrediens aquam sibi subjacentem deprimit, & ex campana expellit, quæ proinde semper vacua remanens, idem ferme æquilibrium cum aqua ambiente semper servat, sive ad fundum demergatur, sive in superficie aquæ hæreat; atque ita homines in dicta campana inclusi ipsam quaqua versum, pro data occasione, facillime transportant: & quo facilius id fieri possit, superiorem partem tubi DE ad magnam longitudinem conficio ex corio, quod facile flecti & reflecti potest, prout campana huc vel illuc transfertur; at in aliis machinis comprimitur aer a pondere aquæ super incumbentis, & in angustias spatium redigitur: campana ergo, aqua repletur plus vel minus, prout ad majorem vel minorem profunditatem demittitur: tanto igitur pondere gravata nequaquam potest ab hominibus in ea inclusis de loco

loco in locum moveri: id autem multis in casibus valde incommodum est. 2. Aqua illa campanam subintrans & pro parte replens, impedit quominus fundum aquæ satis detegatur, ut ibi plurima pro voto exequi & videre queamus: nostra vero campana, quum semper ab aqua remaneat vacua, potest fundo aquæ ita applicari, ut pars subjacens tantum non sicca remaneat, hominesque ibi inclusi omnia videre atque operari ferme tam facili negotio possent, ac si in aere libero versarentur: nec dubito, quin hac ratione maxima impensarum pars devitari queat, dum ædificia aliqua in aquis extruenda sunt. 3. Nullus hic esset metus, neque a defectu luminis, neque a frigore, de quo sæpissime urinatores conqueruntur: possent enim ignis & candela, quantum satis in campana conservari. Postremo etiamsi ignis & candela aerem brevi inquinare respirationique ineptum reddere queant: non tamen impedirent, quo minus urinatores in fundo aquæ remanerent, quamdiu ita luberet; campanæ vero urinatoriæ vulgares identidem extrahi necessario debent, quo possit aer in iis inquinatus nova & pura aura commutari, quod sine magno laboris & temporis dispendio fieri nequit.

Si in insigni profunditate folles ex corio confecti minus validi reperirentur, quam ut aerem ad sufficientem compressionis gradum redigere possent: huic difficultati facile esset remedium ferre, adhibendo nimirum follium loco antlias metallicas, quarum ope intentū procul dubio obtineretur, modo vires adhiberemus, quantū satis ad aerem hominibus & igni sufficienter suppeditandum: tubus autem coriaceus DE certo certius poterit inservire; quandoquidem in machinis ad incendia restinguenda comparatis reperiuntur tubi coriacei, qui non minus validas distensiones patiuntur, quam quæ in machinis urinatoriis ad insignem profunditatem demersis perferendæ essent: præterea vero in his minor requireretur tuborum diameter, ac proinde minus foret ruptionis periculum.

LVDOVICI ET JACOBI CAPPELLORUM opera posthuma.

Amstelod. 1689, fol.

Quem superiori mense p. 410. orsi sumus voluminis hujus recensum, redordiri nunc ac ad finem perducere constituimus. Su-

perſunt autem memoranda, tum *Jacobi Cappelli* in ſelecta librorum V. T. loca obſervationes, tum *Ludovici Cappelli* Arcanum punctationis revelatum, cum vindiciis hactenus ἀνεκδότοις.

578-695. Quod ad illas, generatim monuiſſe juvat, eas maximam partem ex Rabbinorum veterum ac recentiorum ſcriptis depromtas ab Autore eſſe, non eo quidem animo, quod univerſa illa Judæorum placita fide aut admiratione ſaltem digna crederet, ſed quod inde phraſin aliquam Scripturæ ſacræ, ac præſertim Levitici cultus ritum non perfunctorie illuſtratum iri confiſus eſſet. Multa tamen heic videas recutitæ gentis commenta, quæ cordatioribus non magis ſeſe approbabunt ac viliſſimi ſcurrarum mimi. Unde in his talibus non amœnitatem, quæ in Judæorum ſcriptis nulla ſit, quæri cupit, attamen novitatem eorum aut peregrinitatem Lectori non diſpliciturum arbitratur Cappellus. Exempli loco ſint ſeriæ illæ Judæorum nugæ de loco *Num.* XXXI, 18: *Omnes parvulæ inter fœminas, quæ non agnoverant cubitum maſculi*; Hoc eſt, (inquiunt Talmudiſtæ, *Jebhamoth*, c. 6.
628. fol. 60) *quæ majores nondum erant annis tribus & uno die.* Nempe (addit *Cappellus*,) *ſi major trium annorum fuerit puella, Judæi volunt jam incertum eſſe, ſit ne virgo nec ne.* Sic, quam ſæpe exceptionibus ſuis
639. Legi fraudem faciant Judæi, obſervat: E. c. *Deut. XXII, 14. ſeqq.* pœna conſtituta cavere voluit Deus, ne innocenti fœminæ injuria fieret a marito, qui illius forte pertæſus, læſæ ante nuptias pudicitiæ per calumniam ream agere poſſet. Quid heic Judæi? Vaferrime illi legem ad puellam 12. modo annos natam reſtringunt, rimamque adeo, qua tantum non omnes legis transgreſſores elabantur, aperiunt. Ita enim *Maimonides*, Conſtit. de Virgine c. 3. §. 2. Miſnæ tom. II. f. 106. ex verſione Cappelli: *Qui famam læſerit* קטנה minorennis, *vel* בוגרת ὑπερφίαλος, adultæ, *inſons eſt tam a multa quam a verberibus, nec pœnas luere tenetur, niſi læſerit famam* נערה puellæ. *Filia, donec duodecim a natali ſuo ſolidos annos expleverit, dicitur* קטנרת minor, *ubi 12. annos & diem unum attigerit, vocatur* נערת *naara* puella. *Ubi ſex præterea menſes impleverit, vocatur* בוגרת adulta. *Inter puellam & adultam interjecti ſunt tantum ſex menſes.*

596. Majoris momenti ſunt, quæ *Cappellus* ex proprio ingenio ad difficiliora Scripturæ dicta commentatur. Hujus generis eſt, quod *Gen. X, 5.* gentes Europæas אִיֵּי הַגּוֹיִם *inſulas gentium* vocari putat

putat ex ſententia popularium Moſis, qui iſthmum ignorarint, quo Aſia Europæ connectitur, ſed pelagus notiſſimum habuerint, quod Europam ab Aſia Africaque diſterminat; Aſiam autem Africamve inſulam nunquam vocarint, quod ambas iſthmo ſibi invicem cohærere probe noſſent; ideoque Continenti Aſiam Africamque complexæ, contradiſtinxerint *inſulas* h. e. Europam, mari a continente illa ſua diremtam.

Gen. XIV, 12. nove omnino vocem רכוש (facultates) vertit pag. 598.
equitatum, & vocem אכל (cibum, annonam,) *exercitum* reddidit; an feliciter, philologi diſpiciant.

Exod. XXXIV, 17. lex habetur: *Feſtum azymorum obſervabis* 617.
ſeptem diebus; ede azyma, prout præcepi tibi: præſtituto menſe (Abib) *novarum ſpicarum; quia menſe novarum ſpicarum egreſſus es ex Ægypto.* Cum autem *Abib* incipiat a Martio vel Aprili, Cappellus monet, non ſpectandum heic noſtrum clima, ſed *Judææ* & *Ægypti*, in qua *Plinius* l. 18. c. 18. meſſem dicit ante Kal. April. inchoari, finiri menſe Majo. Quin, *Leone Africano* teſte P. VIII. Deſcript. Africæ cap. IV, meſſem in Ægypto finiri ſolere ante XX. Maji; ac (quod idem *Leo* P. III. c. III. habet) in Anſa civitate Temeſnæ in regno Feſſano melones & citrea mala circa medium Aprilis matureſcere.

Eccleſ. II, 8. שרה ושדות aut de alveo & ſiphonibus aquam 666.
ejaculantibus, aut de inſtrumentis hydraulicis explicandum conjicit. Nove ſane; an vere, judicatu difficillimum eſt, cum voces illæ ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων ſint.

Nec magis trita ſunt, quæ ad *Eccleſ. VI, 9.* de voce נפש (*animæ*) 667.
habet: *Melius* quidem eſt ambulare *cum oculorum aſpectu* (hoc eſt, *cum perſpicacia*,) *quam ambulare cum cupiditate*; hoc eſt, melius eſt, judicio mentis, quam cupiditati accedere ſive parere, *tamen etiam illi ſua vanitas eſt & afflictio ſpiritus.* נפש cupiditatem ſignificat, ἐπιθυμίαν, libidinem, ut Pſ. CV, 24. Prov. XIII, 2. XIX, 2. XXIII, 1. XXV, 11. Hinc ψυχικὸς ἄνθρωπος dicitur is, qui ſuæ cupiditatis eſt ſervus, 1. Cor. II, 14.

Locum *Jer. XI, 18.* de Chriſto explicandum cenſet, æque ac 677.
Ludovicus Cappellus, de quo proximo menſe dixiſſe meminimus; eo tamen cum diſcrimine, quod *Ludovicus* hypallagen adhibeat, h. m. *Perdamus lignum carne ejus*, i. e. perdamus carnem ejus ligno crucis

crucis: *Jacobus* autem *Cappellus*, neglecta hypallage, & *Perdamus lignum carne ejus* exponat: *Lignum*, *carne ejus* ei affixa *perdamus*, h. e. execrationi devoveamus. Ingenioſe uterque. Cæterum, quod vulgaris verſio: נשחית עץ בלחמו *perdamus lignum cum fructu ejus*, h. e. *perdamus hominem funditus*, ſimplicior longe & forſan verior ſit, Ebrææ linguæ gnari in dubium vix vocabunt.

pag. 676. *Jer. XX, 14. 15.* diræ habentur, quæ interpretibus multum negotii faceſſunt. Alienum enim eſſe videtur a ſpiritu prophetico id genus execrationibus uti, præſertim in innocuos. Verum Jacobus Cappellus autumat, Jeremiam non ex mente ſua illas protuliſſe, ſed per proſopopœiam tantum dixiſſe ac vatidico ſpiritu prædixiſſe, quid deſperabundi impii dicturi ſint, ubi pœnæ, quas præcedentibus verbis iis interminaverat, ſuo tempore exantlandæ fuerint. Hinc verſu 13, poſt clauſulam: *apoteſtate maleficorum*, vocem, *dicturorum*, ſupplementi loco adjicit.

Sed ne exemplorum copia nauſeam cieamus lectori, tres tantummodo in Danielem obſervationes coronidis vice addamus. Prima ſpectat 4. animalia totidem Monarchias denotantia, cap. VII.
681. Nimirum quartum *animal* Romanum eſſe putat Imperium, decem *cornua* ſive imperatores habens, Pompejum nempe, Cæſarem, Auguſtum, Tiberium, Caligulam, Claudium, Neronem, Galbam, Othonem, & Vitellium. Pompejum (Xiphilini exemplo) Imperatoribus adnumerat, non tantum propter immenſam & civili majorem potentiam, qua ſpoliatus eſt a Cæſare, ſed & eo quod Pompejus reliquias ſucceſſorum Alexandri ſubegit, Seleucidas quidem ipſe, Ptolomæos autem per Gabinium. *Parvum cornu* ipſi eſt Veſpaſianus reliquorum omnium obſcuriſſimus, *aſcendens inter alia* (*Ner. Galb. Oth. Vitellium*,) *& dejiciens tres* (poſteriori loco memoratos); *proferens verba contra excelſum & perdens ſanctos excelſi*, (Hieroſolyma ſcil. Matth. XXVII. 53.) *& proponens ſibi mutare tempora* (legem & feſtivitates Judaicas) *intra tempus, tempora & dimidium temporis*, h. e. intra tres annos & ſerius, quorum initium ab A. D. 66. Contra hunc Veſpaſianum *judicium ſtetit & abolitus eſt ejus Dominatus &c.* tam, dum filiis ejus erepta eſt vita una cum regno, quam quia æternum eſt impiorum exitium: *Et regnum datum eſt populo ſancto*; Chriſtianis, 1. Petr. II. 9. Apoc. I, 6.

Dan.

Dan. X, 13. per Principem Regni Perſarum ad infenſisſimum pag. 682. Judæorum hoſtem *Cambyſem* Cyri F. reſpici, author eſt.

Denique *Dan. XII, 11. 12.* παραφράζει: *A tempore, quo ſublatum fuerit* ab Antiocho *juge ſacrificium, idque ad ſubſtituendum illi abominationem deſolatricem* fluent *dies 1290*, ad ſublatum videlicet Antiochum ipſum. *Beatus, qui expectaverit* donec *pervenerit ad dies 1335*, additos diebus illis 1290. Ita colligit dies 2625, quorum initium ducit ab A. V. C. 586. 17. vel 27. Novemb. quibus diebus conveniat jugis ſacrificii abolitio, deſinit vero in A. V. C. 594. ſub finem Januarii aut Februarii initium, circa quod tempus Jonathan ultus eſt fratrum ſuorum Johannis & Judæ cædem *1. Macc. IX, 35.* quam ultionem deinceps proſper rerum Judaicarum ſucceſſus ſecutus eſt. 683.

Et hactenus quidem de obſervationibus *Jacobi Cappelli* dictum eſt. Reſtat *Ludovici Cappelli* Arcanum Punctationis revelatum, auctius poſt priorem Editionem Erpenianam editum. Refutare id ſategit peculiari opere *Buxtorfius* Filius. Huic in hac demum editione opponuntur *Vindiciæ* prolixæ ſæpiusque nimium quantum amarulentæ. Vindice ſane digna eſt *de punctorum antiquitate* controverſia, & ſi quid contra hanc in medium proferri poteſt, id certe omne cum pulvillo quaſi corraſum in Cappelli operibus, tum præſentibus, tum *Critica Sacra* offendere eſt. Momenta vero quæſtionis ſigillatim enarrare non conſultum videtur; quod ſi enim pauca ac in compendio de iis diſſereremus, non poſſent ea non tritiſſima eſſe. Si autem prolixius ea enarraremus, ut Lectori de robore univerſo argumentorum Cappellianorum accurate conſtaret, relatio noſtra præter morem in nimiam molem excreſceret. Meretur tamen hic, ſi quis alius, acutiſſimus Criticus, ut illius ſententia ab harum rerum peritis nulloq; partium ſtudio faſcinatis ſub examen iterum revocetur. Neque enim dubium forſan erit, magnum illi a Clariſſ. Buxtorfio relictum eſſe ſpicilegium. 796-979.

Voluminis hujus extrema occupant *locorum Scripturæ*, *vocum Hebraicarum*, *rerum* denique *indices*. Eidem vero præmittitur *index operum Cappellianorum* tum *editorum*, tum ſuo tempore *edendorum*. E poſterioribus cum primis avide expectanda videtur *Hiſtoria Chriſti & Apoſtolica*, item *de Menſuris* volumen unum, autore *Jacobo*

Cappello; porro *Ludovici Cappelli* Confutatio IV. librorum *Socini* de Christo Servatore, ejusdem *epistolæ* variæ ad eruditos, ut & dissertationes ἀυοιβαίας ejusdem *Ludovici Cappelli* & *Primerozii* Pastoris Burdigalensis. Cætera utriusque Cappelli opera affecta magis, quam absoluta esse, Clarissimus editor indicare videtur.

ANTIBAILLET, OU CRITIQUE DU LIVRE de Mons. Baillet intitulé Jugemens des Scavans, *par Mons. Menage.*

id est,

Antibailletus, sive examen libri Antonii Bailleti qui inscribitur *Judicia eruditorum de præcipuis Auctorum libris*, auctore Ægidio Menagio.

Hagæ Comitum, apud St. Foulque &c. 1688. in 12.

Tomis duobus, plagulis 37.

QUod in collisione silicum accidere cernimus, ut scintillæ prosiliant, id in eruditorum contentionibus similiter usu venire videmus, ut dum libellis se mutuo isti petunt ac cæduntur, &, ut Horatius ait, totidem plagis hostem consumunt, eruditionis variæ quidem lumen accendatur, ac proinde verum omnino reperiatur istud Hesiodeum, ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι; sed simul ab utraque parte dicteria proficiscantur, quæ ii magis quos ea non tangunt, quam hi in quos sparsa sunt, ferre possunt. Non prorsus autem indecoras Doctis sed utiles & doctrinæ salutares habendas esse hujusmodi rixas, vel Ciceronis testimonio patet, qui *in ipsa Græcia philosophiam tanto in honore nunquam futuram* affirmat, *nisi doctissimorum contentionibus dissensionibusque viguisset*. Igitur modo contumeliæ verborum absint, haud improbandum est, si exemplo boni illius & prudentis viri ab Horatio descripti, Doctorum scripta quæ prodeunt ad vivum resecentur, ac super iis doctæ Aristarchorum lites exoriantur. Tale certamen inter doctissimos duos in urbe Parisina viros, ÆGIDIUM MENAGIUM, & ANTONIUM BAILLETTUM, superioribus annis excitatum fuisse accepimus: quorum cum neutri ad summam doctrinam quicquam desit, nos arbitrium ferre, quis eorum vel argumento vi-

to vicerit, vel elegantia verborum superior extiterit, supersedemus; quippe extra instituti rationem ducentes omne partium studium, potissima saltem concertationis & exprobrationis mutuæ capita recitaturi.

Emittere in publicum Antonius Bailletus, Bibliothecæ Lamonianæ celeberrimæ præfectus, judicia eruditorum de præcipuis scriptorum præstantium libris (*Jugemens des Sçavans sur les principaux ouvrages des autheurs*, cœperat, ejusque operis priores quatuor libros anno 1685 evulgarat, a nobis in Actis mens. Maji anni 1686 p. 251 memoratos. In his Menagius se æque ac alios amicitia & studiorum communione junctos cum animadverteret notatos, ægerrime id tulit, & Hendecasyllabos, (qui in postrema Poematũ ejus editione, quæ octava est, p. 156 leguntur,) scripsit in hæc Bailleti de Doctis iniquiora quæ existimabat judicia; alii etiam venusti in Gallia Poetæ, Valesius, Lucas, Comirius, evulgatis satyricis carminibus Bailletum insectati fuerunt. His, cum anno 1686 quinque volumina Judiciorum de Poetis ederet, respondit Bailletus, & Declarationem atque Præfationem enarrationi isti Poetarum (a nobis in Actis mensis Octobris anni 1687 p. 574 recensitæ) præmisit, in qua cum alios tum inprimis Menagium adortus est, multaq; illi tum in Præfationibus istis, tum in ipso opere, (cumprimis *Tom. IV. Part. V. p. 246 seqq.*) objecit. Hæc diluenda ratus Vir doctissimus, probrosa dicta ferre nescius, in provecta adeo ætate (cujus septuagesimum sextum annum eum agere, e *Tomo I. Antibailleti p. 263* patet, ubi se natum dicit d. 23 Aug. 1613) ab humanioribus literis & elegantioribus Musis nondum alienus, sed earum gloriam sustinens, librum duobus abhinc annis (ut ex Præfatione apparet) conscripsit Bailleto oppositum, & superiore anno Hagiensibus in Belgio typis sub *Antibailleti* elogio evulgavit: nam Parisiis imprimendi ejus facultatem non concessam sibi fuisse, sub finem queritur. Præcipuum Auctoris in hoc opere institutum est, objectas sibi a Bailleto criminationes quæ vel mores vel studia spectant repellere, commissos etiam Adversarii errores notare, alios eruditos viros a reprehensionibus ejus vindicare, denique recte ab eodem posita confirmare ac eruditis Dissertationibus illustrare.

Quæ Menagio ipsi Bailletus crimini dedit, ad tria ferme redigi possunt capita: nam & philautiam, & plagium, & carminum lasci-

viam, in eo incusavit; quas & alias sibi objectas culpas rectissime amolitur Vir doctissimus. Laudibus suis nimium addictum eum esse, *Adoptivorum carminum* libro, quem *Miscellaneis* suis anno 1652 editis inseruisset, & quod elogiorum suorum collectionem instituisset, probare sategerat Bailletus: cui *cap. 81* respondet, & exemplo Heinsiorum Danielis & Nicolai, Balzaci item, & Ferd. Furstenbergii Episcopi Monasterienſis, librum Adoptivorum tuetur: laudes autem poetam sibi tribuere posse, tum rationibus, tum pluribus Græcorum & Latinorum veterum, Gallorumque hodiernorum exemplis *capitibus 136. 137. 138. 139. 140* ostendit; nec se tamen adeo magnifice semper de se locutum fuisse, sed sæpius modestissime pronunciasse, *cap. 141. 142* demonstrat, ac nunquam laudum suarum recensum instituere sibi in animo fuisse *cap. 143* affirmat, etsi alii de carminibus suis præclare senserint, quorum elogia iis tributa Bailleto eadem elevanti *cap. 84. 85. 86. 118* opponit. Supplicem libellum Dictionariorum Gallicorum, (*la requête des Dictionnaires*) per jocum a se conscriptum, ab illustri Societate Academiæ Gallicæ haud male acceptum fuisse, quod Bailletus dixerat, *cap. 82* docet, ibique late exponit causam, ob quam ipse in Societatem istam toto orbe clarissimam nec receptus fuerit, nec recipi admodum expetiverit. Furtum poeticum, cujus turpitudinem ipsi Bailletus adsperserat, quod in sua poemata e veterum poetarum scriptis multa transtulisset, & dimidiatos interdum eorum versus suis carminibus inseruisset, excusat & impune hoc licere docet, ac unde quædam in sua poemata derivarit indicat. De furtis & imitationibus Poetarum (*du larcin & de l' imitation des Poetes*) Dissertationem se condidisse in *Observat. ad Malherb. p. 255* profitetur. Sua autem carmina si in comparationem aliorum veniant, qui idem argumentum tractarint, sive veteres ii sint, sive recentiores, sive Græci, sive Latini, sive Galli, sive Itali, palmam istis facere ambiguam demonstrat *a p. 202 ad p. 277 Tom. II.* nam capitum numerus hic prorsus est turbatus. Amatorios versus, quos Bailletus potissimum in crimen vocavit, & doctissimo Abbati exprobravit, nullum crimen habere, imo laudem mereri, quod sine Venere Apollo frigeat, (ut *cap. 99* asseritur) nec ab ordinis sacri dignitate alienum censeri, aut sanctitati vitæ adversari, quod vel Phillidem in Italico carmine nimium sibi adamatam queratur & doleat, (*cap. 4*) vel postquam

quam studio isthoc se abstinere posthac velle ætate ingravescente dixerat, tamen denuo istud sumserit, *capitibus 123. 124. 125* probat; cumprimis autem *duobus postremis capitibus a pag. 324 usque ad finem libri*, carminum eroticorum causam diserte agit, & exemplis veterum æque ac recentiorum sanctissimorum Virorum ostendit, religioni sacræ haud adversari studium hujus poeseos, quæ in castis amoribus describendis excitandisque exercetur.

Hæc mota sibi crimina dum repellit Menagius, aliorum simul, quibus iniquiorem se Bailletus præbuerit, famam & existimationem vindicat: ut Balzaci *cap. 1.* Salmasii *cap. 2 & 3.* Bodini *cap. 19.* Lipsii *cap. 11 & 28.* Malherbei *cap. 102.* Henr. Valesii junioris *cap. 105* & quorundam aliorum. Prioris autem tomi capita ferme omnia (quæ enumerare longum foret) in erroribus Bailleti notandis versantur, quos inde ortos existimat Auctor, quod non ipsos auctores, sed eos qui istorum excerpta collegerunt, consuluerit Bibliothecæ Lamonianæ præfectus. Vide *Tom. I. p. 37. 66. 149. 173. 174. 246. 284. Tom. II p. 151. 266.* Nec tamen ubique Menagius Bailleto se præbet adversum, sed sæpius dicta ab eo confirmat & illustrat, ac memorabilia quæ alibi non reperiuntur profert. Prolixa & lectu digna est quæ de Marco Antonio Mureto ejusque vita & moribus *cap. 83* legitur dissertatio; nec minus memoratu digna de Johanne Casa Archiepiscopo Beneventano *cap. 119* digressio, ubi potissimum disquiritur, an is auctor sit carminis *de Sodomiæ Laudibus*, quod ipsi tribuitur, scriptorumque id affirmantium testimonia *cap. 120* excutiuntur: ejus quoque in Petrum Paulum Vergerium invectiva oratio ab Illustri viro Antonio Magliabechio suppeditata sub calcem operis *p. 355* exhibetur. Continet ea vehementem objurgationem ob mendacia de Paulo III Pontifice a Vergerio disseminata *p. 385*; ob veneficium & homicidium in uxorem commissum *p. 357 369*; ob levitatem in religionis mutatione, cujus ipsum paulo post pœnituerit *p. 370*; ob maledicentiam in Cardinalem Polum *p. 372*; ob paupertatem *p. 370* & *passim*; ob crimina Petro Aloisio Farnesio falso objecta *p. 379*; ob lauream poeticam inepte affectatam *p. 381.* Mutii laudes Vergerio tributas *p. 377* evertit Casa, suum autem *de Furni Laudibus* carmen (quod plerique Sodomiæ encomium continere persuasi sunt) cum juvenis esset, conscriptum ait, ejusque lasciviam excusat *p. 376*, & qua occa-

sione Vergerius Pontificius Nuncius factus sit *p. 384* exponit, ac Germanorum laudes sub finem attexit *p. 390.* Cæterum in ipso Menagii libro multa præterea occurrunt, quæ Bailleti de auctorum scriptis judicia illustrant: & præ cæteris observari merentur, quæ de Aristophanis editionibus *cap. 113*, ut & de sexaginta Βασιλικῶν libris *cap. 40* annotavit, quæ de eclogis & pastoralibus carminibus item observavit *cap. 54*, & an sublimiori in istis stylo liceat uti, *cap. 127* docuit. Nec vulgaria sunt quæ de doctis viris copiosius exposuit: de Demosthene quodam Massilienſi medico *cap. 20*, de patria Æmari Ranconeti *cap. 36*, Berniæ *cap. 37*, Torquati Tassi *cap. 38*, de Berengario *cap. 39*, de Zenonibus quatuor *cap. 41*, de Carolo Stephano typographo Parisiensi ejusque eruditione & libris ab eo conscriptis *cap. 59* de Roberto Stephano & Johanne Thierrio *cap. 69*, de Gulielmo Morello *cap. 68*, de Scaligeris *cap. 79*, de auctore Etymologici magni *cap. 76*, de Jacobo Bonfadio *cap. 89*, de Carolo Labbæo *cap. 106*, de Theophilo Viaudio, qui *Parnassi Satyrici* habetur auctor, *cap. 90* de Antonio Baysio, qui versus Gallicos ita conformari voluit, ut certo saltem pedum numero gaudeant, instar Latinorũ Græcorumq;, rhythmi autem nulla ratio habeatur, *cap. 111*, deque aliis qui clari literis extiterunt. Nomina etiam doctorum virorum investigandi studiosum ipsum fuisse e *cap. 14*, ubi de Angeli Politiani nomine, & *cap. 77*, ubi de Suidæ nomine agit, apparet: nam quæ de Bailleti nomine *cap. 42* disserit, & an *Bajuletus* Latine appellandus sit disquirit, animi potius causa, quam ut veram ejus rationem exponeret, ab eo dicta putamus.

HISTOIRE DE LA GUERRE DE HOLLANDE.

id est,

Historia belli Belgici ab A. 1672 usque ad A. 1677.

Juxta exemplar Parisiense. Hagæ Com. apud Henricum van Buldern, 1689, in 12.

Constat plagulis 25.

Liber hic non magnæ molis est, & cui typis exscribendo modici sumptus impendendi fuere. Nihilominus ut indemnitati suæ rectius caveret bibliopola, Ordinum Hollandiæ privilegio muniendum illum censuit, quod amplum satis operi ipsi præfixum legitur. Mireris tamen, in eodem privilegio, quo bibliopolæ quicunque alii, præter editorem, intra annos quindecim recudere librum, aut recusum

sum alibi venum exponere prohibentur, protestari Illustrissimi Ordines, minime se hoc facto fidem ac auctoritatem conciliatam cupere iis, quæ in libro enarrantur, sed editorem ad respondendum de illis omnibus obstrictum velle. Ita vero suspecta quodammodo reddita per protestationem hanc Historia videri poterit, cujus autor præterea Gallus est, & Regi in hoc ipso bello, quod describendum suscepit, militarem præstitit operam, ut adeo in Gallos non potuerit non esse propensior. Profitetur tamen sancte in Præfatione, se omni partium studio sepositio candide singula, ut gesta fuere, recensuisse, ac lectores optat obtingere libro suo, qui æque sint a partium studio alieni. Quicquid ejus sit, de quo judicare nostrum non est, nulli tamen dubitamus, quin lectu jucundissimus liber futurus sit quamplurimis, tum ob casuum, quibus illustratum illud bellum fuit, miram varietatem, tum eo etiam nomine, quod expeditionibus bellicis plerisque Autor ipse interfuerit, longeque adeo accuratius eas enarrasse præsumendus sit, quam qui non nisi ab aliis audita tradidere. Quemadmodum nec id dissimulandum, Autori quoq; nostro, ubi aliena tantum fide & rumoribus vulgi nititur, excidisse quædam aperte falsa. Ita enim e. g. cum de fœdere inter Galliæ & Angliæ Reges adversus Fœderatos Belgii Ordines inito sub initium Historiæ suæ dixisset, subjicit, bellum ipsum tamen non erupisse, nisi postquam Rex Angliæ Parlamentum, quod vocant, convocasset, illiusque consensum de bello Batavis inferendo impetrasset. Tametsi vero nemo ignorat, eundem Regem Angliæ Carolum II, cum A. 1664 bellum adversus Fœderati Belgii Ordines moliretur, Parlamenti suffragio niti voluisse, ut eo facilius nervum rerum agendarum adipisceretur: palam tamen est, A. 1672 sua unius auctoritate, Parlamento inconsulto, Regem bellum illud suscepisse, sumptus eam in rem necessarios Gallo abunde subministrante. Sic anno 1675, cum Sueci Gallorum partes amplexati palam essent, ac Marchiam Brandenburgicam invadere constituissent, exercitum Suecicum in Pomerania *a Rege ipso* illustratum fuisse memorat: cum constet tamen, Sueciæ Regem, qui jam tum regnare propriis auspiciis cœperat, regnatque hodienum, hactenus quidem Germaniæ pedem nunquam intulisse. Ita anno 1677 Regem Daniæ Malmogiam, munitissimam Scaniæ urbem, quam prima aggressione frustra, nec sine accepta clade oppugnaverat,

Tomo I. p. 91.

Tom. I. pag. 326.

Tom. II. pag. 174.

rat, cum alterum assultum pararet, in deditionem, a præfecto urbis honestis conditionibus factam accepisse, solennemque in eam ingressum cum ducum bellicorum præcipuis celebrasse: quod quam sit a vero alienum, cum potiri ea urbe Rex nulla ratione potuerit, norunt omnes. Præterimus consulto alia: neq; hæc in opprobrium Autoris notata volumus, sed ut lector de cautela adhibenda, iisque quibus Autor ipse interfuit, ab aliis quæ fama sola, sæpe fallaci, accipere potuit, probe discernendis admoneretur. Cæterum in duas partes divisum opus est, quarum prima quatuor libris recensentur, quæ annis 1672, 1673, 1674 & 1675 contigerunt; altera duobus libris, quæ annis 1676 & 1677 gesta fuere, donec pax Noviomagi coaluit, enarrantur. Promittit vero Autor, se, ubi cognoverit laborem hunc suum publico non displicuisse, peculiari opere descripturum, quæ a pace Noviomagensi ad hæc usq; tempora agitata fuere memoratu digna.

JOHANNIS LUYTS, PHILOSOPHIÆ PROFESSORIS, Astronomica Institutio: in qua Doctrina Sphærica atque Theorica, intermixto usu Sphæræ Cœlestis, & variis Chronologicis, pertractantur.

Trajecti ad Rhenum, ex officina Franciſci Halma, 1689 in 4.
Constat plagulis 40.

PAucis indicandum censemus præsens scriptum, quod Astronomicæ Institutionis nomen gerit. Cum enim elementa solum sphærica pariter ac theorica doceat, supervacaneum foret ea, quæ alibi passim prostant, prolixius huc transscribere. Interim Auctor ejusdem clarissimus, qui Introductionem quoque ad veterem novamque Geographiam cum Sansonis chartis propediem edendam pollicetur, haud exiguam perspicuitatis meretur laudem, ad quam quoque pertinet, quod Schematismi ita concinnati sunt, ut non litteris, uti communiter fieri solet, sed in gratiam tyronum integris vocibus, quid per schema intelligatur, in ipso schemate sit annotatum. Cum autem hæc Institutio prolixior sit, quam ut intra spatium semestre privatis prælectionihus explicari possit, summa rerum in Synopsin contracta est, quæ Institutioni subjicitur.

* * *

Non ignorare Lectorem Benevolum volumus, intra octiduum prodituram quoque tertiam Supplementorum sectionem.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Octobris Anno M DC LXXXIX.

CHRISTOPHORI VVITTICHII THEOLOGIA Pacifica Defensa.

Amstelod. apud Joh. Wolters, 1689, in 4. plag. 138.

CHristophorus Wittichius, cum inter eos esset Theologos in Belgio, qui Cartesianam philosophiam præferunt omni alii, atque per eam multa detegere conantur non bene dicta nec recte docta ab aliis, more Scholastico Theologiam tractantibus; auditoribus suis privatis Systema Samuelis Maresii explicans, defectus & errores in eo simul annotavit. Cujus Commentarii partim dictati, partim ex ore docentis a diligentioribus auditoribus excepti exemplar nactus Maresius, tractatum integrum edidit *de abusu Philosophiæ Cartesianæ* in rebus Theologicis & fidei. In quo novatores Cartesianos accusat agitare nocentissima Ecclesiæ Reformatæ consilia, de universa Theologia per novas suas hypotheses & cogitationes funditus enervanda, ut sic vel Papismo, vel Muhammetismo, vel etiam Indifferentismo & Gentilismo via' complanetur: dicit eos oves lupis committere, qui Theologiæ studiosos ejusmodi doctorum Cartesianorum institutioni committant. Quæ crimina a se removere suscepit Wittichius *in Theologia Pacifica A. 1671. primum edita.* Non acquiescens autem Maresius, *Indiculum Controversiarum præcipuarum* emisit, in quo ostenderet controversias, quæ inter se atque Wittichium agitarentur. Wittichius igitur in Appendice ad Theologiam Pacificam facta, ad Indiculum illum respondit. Maresius indignatus adversarii pertinaciam, novam Systematis sui editionem paravit cum annotationibus, Groningæ A. 1673. in quibus Wittichii errores repetiit & exaggeravit. Biennio post, nimi-

rum A. 1675, *altera editio Theologiæ Pacificæ cum Appendice* prodiit; quam tertia insecuta dicitur, sed quā videre nobis non contigit. Interea Wittichius non territus argumentis aut auctoritate Maresii, quam inter Reformatos is habuit, *Defensionem Theologiæ Pacificæ* elaboravit, quam tamen post mortem suam demum in lucem proferri suis de causis voluit. Ex quibus prolixis Vindiciis potissimum controversias seligemus, *de quibus Wittichius Cartesianus ac Coccejanus cum Maresio egit*, omissis fere iis, quæ jamdudum inter Theologos viguerunt, aut in quarum tractatione querela est, mentem disputantis non recte acceptam fuisse.

Cap. 1. Distribuitur Opus in duas partes. In priore quæstiones Philosophicæ tractantur, quæ in Theologia usum habere possunt. Defendit itaque Wittichius, contra Maresium, personas divinas non congrue dici τρόπως ὑπάρξεως; easdem inter se nec realiter, nec modaliter distingui, sed personaliter; Philosophiam non esse ancillam Theologiæ, sed liberam. Conclusiones mere philosophicas ex
2. Scriptura non esse probandas, atque hinc male ex eadem Physicas, Mosaicas & Christianas, atque systema mundi concinnari; mundo nullum centrum posse assignari, cum ejus ignoremus extremitates; nec ex ratione, nec ex Scriptura constare Solis motum, aut terræ quie-
6. tem; non esse impium dicere, Scripturam loqui aliquando secundum apparentiam sensuum, & non juxta rei veritatem. Affirmare & negare esse diversos modos volendi; judicium pertinere ad voluntatem; voluntatem seipsam determinare; de voce *Irresistibilis* non esse litigandum cum Remonstrantibus; pugnam inter rationem & affectus oriri ab impulsione glandulæ pinealis per spiritus animales, contraria impulsioni illi glandulæ, quæ ab anima proficiscitur; male affectus in communi philosophia ad appetitum referri.
7. Non differre, nisi ratione, conservationem mundi a creatione; uniuscujusque diei opera non momento, sed successive fuisse peracta.
8. Mundum non esse finitum extensione, neque infinitum, sed indefinitum; nullam tamen implicari contradictionem, si infinitus extensio-
9. ne diceretur. Omnia propter hominem facta esse, non legi in Scri-
10. ptura. Mentis naturam & essentiam consistere in cogitatione, non in rationalitate. Voluntatem nobiliorem nostro intellectu esse, eam-
11. que se extendere ulterius quam intellectum; esse suo modo infinitam, quod

quod quodammodo possimus voluntatem nostram efferre in infinitum, sive quod possit se extendere ad omnia objecta, ad quæ se extendit voluntas divina; animam humanam post solutam unionem, similiter, & æque naturaliter existere sine corpore, ac Angelos, nec appetere ex sua natura conjunctionem cum corpore; voluntatem recte distingui in judicium & voluntatem stricte dictam; voluntatem non determinari ab intellectu, sed a se ipsa; subjectum fidei salvificæ esse solam voluntatem; intellectum rerum credendarum præsupponi, tanquam necessarium antecedens ad fidem; omnes facultates animæ posse reduci ad intellectum & voluntatem; axioma, nihil esse in intellectu, quod prius non fuerit in sensu, esse falsum, & per explicationem vulgarem everti: falsum aut errorem subesse non posse iis, quæ luce rationis humanæ percipimus; æqualem esse certitudinem ex evidente demonstratione ortam illi, quæ clara verbi divini revelatione nititur; bestias carere sensu vel perceptione; distinctionem fidei in historicam, temporariam, miraculorum & salvificam, esse divisionem potius generis in species, quam vocis ambiguæ in sua significata; infantes non salvari citra ullum suum actum, quem Spiritus Sanctus regenerans animam infantis, in ea producit; fidei actus essentiales esse tres, primum quidem assensum, secundum amorem Christi sincerum, tertium fiduciam, qua nobis persuademus auxilium certum divinum a Christo &c. Actus autem accidentales, & qui solum fidei firmæ conveniunt, esse unum *fiduciam*, qua quis persuasus est sibi remissa esse sua peccata propter meritum Christi, alterum *gaudium* in fideli ex sensu & conscientia remissionis peccatorum sibi factæ, & tertium *pacem* & tranquillitatem conscientiæ; & pro diversitate illorum actuum, etiam varia fidei objecta esse assignanda; charitatem erga Christum pertinere ad formam fidei, si generaliter de forma loquamur; si formam stricte accipiamus, charitatem esse fidei salvificæ proprietatem. Animam immediate Cap. 12.
præsidere isti cerebri parti, ubi concursus est spirituum animalium, quæ a forma glandula pinealis dicitur; formam hominis non esse animam rationalem, sed humanitatem, i. e. conjunctionē animæ cum corpore; vitam corporis non dependere ab anima rationali; ubi definitivum non pertinere ad rerum spiritualium existentiam. Ani- 13.
mas separatas tam perfectas esse, quam Angelos; easdem ibi tantum

esse, ubi operantur; posse esse Angelum quodammodo in pluribus locis; non valere eundem producere novum motum, cum maneat eadem motus quantitas in tota rerum universitate, quamvis in singu-
Cap. 14. lis ejus partibus mutetur. Habere mentem hominis ideam Dei innatam, i. e. potentiam eliciendi actualem cogitationem Dei; non recte dici, Deum seipsum determinare; vitam Dei consistere in unico illo & simplicissimo illius actu, quo omnia intelligit & vult; a voluntate Dei omne verum & bonum pendere, omnemque realitatem,
15. adeoque & possibilitatem; abstinendum esse a phrasi, Deum non posse ea, quæ implicant contradictionem a parte rei. Non proprie dici Deum esse ubique, vel esse ubique repletive; rectius loqui nos, si
16. res omnes dicamus esse in Deo. Accidentia esse tantũ modos substantiarum, sine quibus non possunt concipi, neq; habere distinctã existentiam ab existentia substantiarum, sed essentiam accidentium, ut & eorum existentiam, esse ipsam essentiam & existentiam substantiarum; decreta Dei non debere appellari Dei actiones; immutabilitatem divinorum præceptorum duplex habere fundamentum, aliud pendens ex natura Dei immutabili, aliud ex natura rerum, quas Deus voluit esse immutabiles; distantiam inter ens creatum & nihil non debere cogitari infinitam; Angelos & creaturas non posse dici alio sensu operari, quam quod posita tali eorum voluntate, aliud quid sequatur in creaturis, quod tamen totum quoad omnem suam realitatem Deus efficiat; circumscriptionem non convenire corpori qua corpori, sed tantum competere corporibus particularibus, quatenus ab aliis sunt distincta; Christum adorandum esse qua mediatorem, si particula *qua* sumatur pro *qui*, non vero si designet rationem formalem adorationis, quæ sit sola divinitas; motus celeritatem in infinitum posse augeri; justificationem hominis peccatoris coram Deo non fieri formaliter per imputationem Christi justitiæ, sed variis aliis actibus; melius distingui justitiam in universalem & particularem, quam in justitiã causæ & personæ; ad omnes & singulas actiones a Diabolo non incitari homines, sicque eum posse injuste accusari, atque adeo justum esse particulariter; ex bonis operibus nos justificari, quatenus ea sunt signa, ex quibus colligamus, nos in gratia esse apud Deum, sicque postquam justificati sumus, justificemur adhuc; hinc Paulum cum Jacobo in dissensu de Justificatione non melius conciliari, quam si dicamus, Paulum loqui de Justificatione prima, Jacobum de Justificatione secunda, quam distinctionem, alio tamen sensu, quam Pontificii intelligunt, tradiderint etiam alii Theologi; pudorem & pœnitentiam esse virtutes imperfectas; falso dici in axiomate, partes se mutuo perficere; Sacramentorum rationem recte posse institui, etsi ambiguis notionibus formæ & materiæ non utamur.

In altera parte hujus Theologiæ Pacificæ Defensæ tuetur Auctor Cap. 17.
quæstiones Theologicas problematicas & dissensiones, quæ particulares aliquot locorum expositiones spectant. Coloss. 2, 8. nomine Philosophiæ intelligi doctrinam Rabbinorum, inter quos Pharisæi prædominabantur; ex 1. Cor. X, 15. recte colligi, quod revelatio revelationem supponat; locum 1. Joh. V, 7. ex quibusdam exemplaribus fuisse deletum non ab Arianis, sed ab antiquioribus hæreticis, Artemone scilicet & ejus discipulis; Sublapsariorum sententiam non posse conciliari cum summa Dei & perfectissima independentia & sapientia; se inclinare in mediam sententiam, h. e. objectum prædestinationis esse hominem creandum; secretionem aquarum, quæ erant super terram, earumque in maria & flumina collectionem, factam esse non die creationis tertio, sed secundo. Triplicem ob- 18.
servandam esse oeconomiam fœderis gratiæ, primam ab Adamo usque ad legem latam in monte Sinai sub promissione, secundam a Mose ad Christum sub lege, tertiam a Christo usque ad finem mundi sub Evangelio; sub Veteri Testamento non fuisse gratiam, neque ἄφεσιν, i. e. peccatorum remissionem plenam, sed solum πάρεσιν, dissimulationem & tolerantiam peccatorum, adeoque fideles Veteris Testamenti habuisse spiritum servitutis, fuisse perpetuo subjectos metui mortis ceu contrariæ promissioni, fuisse subjectos Angelis tanquam Legis vindicibus, fuisse subjectos Senioribus populi, Principibus, & Legislatoribus atque Sacerdotibus, a quibus servitutibus fideles Novi Testamenti a Christo sint liberati. Psalm. 82, v. 6. 7. Deorum nomine non intelligi quosvis Magistratus supremos, sed Magistratus Judaicos; nec Magistratus Christianos sub Novo Testamento unquam titulo Elohim vel Deorum designari a Deo in Scriptura; nec Angelis in Novo Testamento vocem Elohim tribui. Nomen *Rabbi* Matth. 23. denotare majestatem aliquam

atque præeminentiam inter Judæos, iisque, quibus conferebatur hic titulus, simul collatam fuisse jurisdictionem; καθηγητὴν loco dicto non recte exponi *doctorem*, potius verti debere *ductorem*. Eph. I, 21. verba *sub hoc sæculo*, pertinere ad statum Veteris Testamenti, mox penitus finiendum cum destructione Urbis; libertatem Novi Testamenti pedetentim & per gradus fuisse concessam fidelibus.
Cap. 19. Ecclesiæ Repræsentativæ appellationem relinquendam Pontificiis; regnum Dei in Veteri Testamento fuisse comparate loquendo clausum; traditionem Satanæ pertinuisse ad potestatem Apostolicam, quam habuerunt in corpora; titulum Legati κατ' ἔμφασιν & ex usu Scripturæ competere solis Apostolis; Adamum & Evam ex paradiso, & Cainum a facie DEI expulsos, male adduci tanquam exempla excommunicationis ecclesiasticæ; Joh. 20, 23. sermonē esse de auctoritate Apostolis immediate concessa; potestatem cum jurisdictione conjunctam ex jure divino nullam competere ministris Ecclesiæ, sed qui eam habuerunt Episcopi, accepisse a summis Principibus delegatam & dependentem; neque in Veteri neque in Novo Testamento, jus prædicandi verbum divinum & administrandi Sacramenta ita alligatum fuisse Levitis, & ministris Ecclesiæ, ut non Magistratibus & aliis hoc licitum fuerit, & nunc etiam, si ita res ferant, & nihil incommodi metuendum, id licitum esse possit; falso doceri, per ordinationem jus conferri exercendi ministerii, & per electionem exercitium illius juris; vi ordinationis neminem ad ministerium obstringi, quoad vixerit; posse ordinationem fieri ab illis, qui non sunt ordinati; Ambrosium excessisse limites sui officii, quod Theodosium Imperatorem etiam pœnitentem nollet admittere. Ἐπιλαμβάνεσθαι Hebr.
20. 2, 16. non debere exponi per *assumere*, sed cum Coccejo per *vindicare*; Gal. 3, 19. per mediatorem intelligi non Christum, sed Mosen; sub Veteri Testamento sacrificium propitiatorium typicum locum habuisse rei inanimatæ, quod in sola ejus destructione constiterit, adeoque sic fuerit incruentum; Cocceji interpretationem Hebr. 6, 4. 5. esse genuinam; pœnitentiam stricte acceptam designare tristitiam de malo commisso, late sumtam esse idem cum conversione, atque adeo tria sub se comprehendere, tristitiam de malo commisso, remedium contra istam tristitiam, atque studium emendationis & novæ vitæ; 1. Thess. V, 22. mali speciem sumi rectius ethice quam logi-

ce; so-

ce; solennem Judæorum & Turcarum conversionem, introitum plenitudinis gentium in Ecclesiam, & Antichristi eversionem, expectari oportere in Ecclesia Christi ante diem judicii; Hebr. 10, 25. ἐπισυναγωγὴν non coeundi actum, nec cœtum Judæorum infidelium notare, sed cœtum Judæorum fidelium; Actor. 15, 21. συναγωγὴν etiam significare cœtum Christianorum; vocem Ecclesiæ apud profanos auctores aliquando designare locum conventus; hinc nihil repugnare, quo minus & pro loco sumatur a Scriptoribus sacris, sicque sumi 1. Cor. 11, 18. 22; Barnabam & Paulum in locum Jacobi gladio percussi fuisse electos; Actor. 14, 23. χειροτονίαν designare constitutionem ministri simpliciter, non electionem per suffragia; per vocē Ecclesiæ Matth. 18, 71. non posse intelligi senatum ecclesiasticum constantem ex Pastoribus & Senioribus. Joh. 13, 4. & seqq. lotionem pedum designasse ablutionem peccatorum; conventum Hierosolymitanum non fuisse Cap. 21.
Concilium proprie dictum; in Papatu retineri suo modo fundamentalia dogmata, iis additos errores fundamentum quidem evertere per se, sed non in conscientia simpliciorum; Matth. 28, 20. per consummationem sæculi non indicari finem mundi, sed sæculum Veteris Testamenti, cujus finis concurrat cum eversione Reipublicæ Judaicæ & templi: Arborem scientiæ boni & mali non fuisse Sacramentalem; 1. Pet. 3, 21. aquas diluvii arcam sustinentes appellari baptismi ἀντίτυπον, ita ut baptismus & aquæ diluvii sint duo ἀντίτυπα seu signa & typi ejusdem rei significatæ, salutis æternæ; 1. Cor. 10, 2. per baptismum in mari intelligi purificationem illam, quæ injuncta fuit Israelitis Exod. 19, & per baptismum in nube, quod dum extra castra purgarentur leprosi & immundi, protegerentur a nube contra vim hostium.

Plura afferre supersedemus, cum ex adductis abunde constet, de quibus inter se disceptarint pertinaciter duo Theologi Reformatæ Ecclesiæ non incelebres.

L' HISTOIRE DE FILIPE EMANUEL DE Loraine, Duc de Mercœur, dediée à sa Majesté Apostolique.

id est:

Histo-

Hiſtoria Philippi Emanuelis Lotharingi, Ducis Mercuriani, dedicata Majeſtati Apoſtolicæ.

Coloniæ, 1689, in 12. plag. 16.

AUtoris nomen in Dedicatione ad JOSEPHUM, Sereniſſimum Hungariæ Regem (cui *Apoſtolici* nomen veteri more tribuitur) per litéras G. G. D. M. ſignificatur, addito *Protonotarii Apoſtolici* titulo, ut appareat, clericum eſſe. Idem in præfatione, quæ amici nomine præmiſſa eſt, indicatur, referendo, quod Autor ſit Nobilis Eccleſiaſticus (*Gentilhomme Eccleſiaſtique*) in confiniis Lotharingiæ vivens, & caſtrenſi aliquo beneficio gaudens, quod non multam animorum curam, ſed otium habeat ad ſtudia literarum. Sed absque hoc indicio, ex ipſa indole ſcriptionis haud difficulter conſpiciendum ſe dat character clericus aut monachalis, tum frequenti cultus erga ſanctos conteſtatione, tum acribus contra Proteſtantium partes affectibus, quos compenſari poſſe putat præfationis Autor, candida virtutum *Franciſci de la Noue*, celebris olim inter Reformatos Gallos viri, commendatione. Si quis tamen hac excuſatione non contentus, nihilominus monaſticum improbet ingenium, ei *Theophili Raynaldi*, Jeſuitæ ſatis noti, effatum veluti ſcutum Gorgoneum in eadem præfatione objicitur. Scripſiſſe enim is dicitur, *quod odium contra monachos ſit ſignum reprobationis, & amor ac patrocinium eorum prædeſtinationis argumentum.* Notatur porro, Autorem diu in Gallia verſatum eſſe, & quicquid boni in illa eſt, omiſſis malis, inde reportaſſe. De linguæ cultu & elegantia, & quæ in præloquio laudatur, orthographia recentiori, peritiores judicabunt. Rerum Gallicarum copioſam notitiam oſtentat, non æque Germanicarum. Putat enim *Magiſterium Ordinis Teutonici* cum Imperatoriis ſive opibus ſive axiomate, comparari poſſe (*n' eſt pas moins qu' un Empire*) & Norimbergenſes pro Calvinianis habet. Sed mittimus iſta & alia ejusmodi. Quod hiſtoriam ipſam attinet, non admodum fœcundam ejus materiam delegit. Licet enim Dux Mercurianus inter magni nominis Principes ſuperioris ſeculi non immerito referatur, tum ob ſplendorem natalium, ex Sereniſſima ſtirpe Lotharingica, tum ob regiam affinitatem, cum ſoror ejus Henrico III. Galliæ Regi nupta eſſet: virtuti tamen ſuæ anguſtum & infelix ſtadium deſcriptum habuit,

Dedic. p. 7. pag. 257. Hiſtoriæ.

buit, in bellis civilibus Galliæ, triumphi gloria carentibus occupatus, tum & in angulo illo regni, Britannia Aremorica veluti conſtrictus. Cum vero laudabili auſu fortitudinem ſuam auſpiciis Cæſareis contra Turcos exercendam deſtinaſſet, vix biennium ſupervixit, improviſa morte in vigore ætatis & fortunæ ſubtractus. Juſta tamen præconia a gravibus illorum temporum ſcriptoribus denegata ei non ſunt; inter quos principem locum haud immerito dari poſſe exiſtimamus Illuſtri Thuano, qui præter res ab illo in Gallia geſtas, (quas noſter conſulto præteriit) expeditiones ejus Hungaricas libris CXXIV & CXXVI diligenter enarravit; mortem vero Ducis libro CXXVII ita retulit, ut ſimul morum characterem & vitæ compendium egregie expreſſerit. Merentur verba magni Hiſtorici, cum pauca ſint, hic inſeri. Poſtquam enim memoraſſet, Mercurianum ex aula Cæſarea, ubi ob res ad *Albam Regalem* bene geſtas ingenti cum gratulatione exceptus fuerat, in Galliam iter ſuſcepiſſe, ut inde impetrata a Rege venia denuo ad bellum Hungaricum rediret, ſed inopinata morte Norimbergæ oppreſſum eſſe; hæc ſubjungit: *Fuit elato ingenio & ad magna nato, profunda prudentia, cunctantior natura; ubi periculum inſtaret, in eo diſcutiendo ſolers & præſenti animo. Cum vero primarium armorum robur in Gallia ultimis bellis ſecundum Meduanium penes illum fuiſſet, magnum etiam laudis decus Cratumenſi prælio meruiſſet, pace facta in ordinem cogi ægre ferens, ultro præclaræ huic militiæ nomen dederat, in ea potius procul a patria, dilectiſſima conjuge, & unica filia, opulentiſſimorum bonorum herede, certus conſeneſcere, quam ignavo otio domi marceſcere, ut gloriam jam partam, & porro majorem his initiis ſecuturam, inertis aulæ noſtræ fumis poſthabuiſſe videretur. Obiit XI Kal. Martias cum ætatis XLIII annum attigiſſet.*

Autor noſter, ut librum alicujus magnitudinis efformaret, maximam operis partem Gallicarum rerum narratione replevit. Prolixus eſt in *Ligæ*, quam vocant, Catholicæ deſcriptione, cui Henrici IV tranſitum ad religionem Romanam acceptam refert. Producit primum fœderis illius inſtrumentum, ab Equeſtri Picardiæ Ordine compoſitum, culpato *Maimburgio*, qui rationes habuit ut omitteret. pag. 31. Eundem taxat, quod gente Lotharingus, in oppidulo *S. Nicolai* prope Nancejum, ut refert, natus, rationem tamen *Henrici Guiſii*, Lotha-

pag. 60. ringici ſanguinis Principis ab Henrico III necati, non habuerit. In hujus igitur laudes diffunditur, ſed nec vitia tacet, quæ ita deſcribit,
140. 148. ut Maimburgii ſilentium fortaſſis huic elogio præferendum ſit. Hen-
152. 157. rici IV amores & liberos, tum mortem intra paucas pagellas bis narrat, ut appareat a relectione ſcripti excluſum fuiſſe autorem. Di-
7. 44. 179. greſſionibus etiam aliis indulſit. Inſeruit catalogos Ducum Lotharingiæ, & Aremoricæ, tum Regum Hungariæ; literas etiam Cæſa-
351. reas ad Jacobum Angliæ Regem, nuper expulſum, produxit. Jeſuitarum, qui Regibus Gallicis a confeſſionibus fuerunt, inſigne elo-
89. gium compoſuit ad *Franciſcum* usque *de la Chaiſe*, quem nobilem Lugdunenſem vocat, omnibusque inſtructum dotibus ad tantum munus requiſitis prædicat. Multus quavis occaſione eſt, in extollendo & venerando *Franciſco Saleſio*, cui Sancti nomen Roma dedit.
275. Integram ejus Lib. IV exhibet orationem, in exequiis Ducis Mercuriani die 27. Aprilis A. 1602 habitam. Erat tunc Franciſcus Epiſcopi Genevenſis Suffraganeus, eique poſtea ſucceſſit. Huic orationi pleraque debet Autor, quæ de vita Mercuriani paulo rariora commentatur: ſed majorem forte gratiam apud cordatos lectores iniiſſet, ſi illam orationem non interpolatam retuliſſet. Excuſat id quidem ſtyli recentioris nitore, quo vetuſtior illa Saleſii dictio caruerit; ſed habet quæque ætas ſuum decus, & ſi quod eſt archaiſmi faſtidium, aliis virtutibus compenſatur. Qui igitur flumen novæ orationis veterum ſcriptis importune affundunt, flammam ſenſus plerumque extinguunt. Cæterum ut ad Mercuriani hiſtoriam redeamus, cum duo potiſſimum, quæ ab illo in Hungaria geſta ſunt, fama celebrentur, tentata *Caniſiæ* liberatio, fruſtra quidem, ſed cum magna reducti fine damno exercitus Cæſarei, ab hoſtium longe majoribus copiis, gloria; dein capta *Albæ Regalis*: in utriusque expeditionis relatione omiſit Autor, quæ Thuanus non tacuit, & memoratu non ſunt indigna. Ad incolumitatem Cæſarei exercitus a Caniſia reducti, induſtriam Ducis non parum contuliſſe non dubitatur, ſed manifeſtum etiam auxilium a cœlo adfuit. Tempeſtas enim horribilis Chriſtiana caſtra prætervecta, Turcica disjecit, & terrore perculit, ut noſtri noctu per tenebras evadere potuerint. *Albæ* vero *Regalis* expugnatæ felicitatem corrupit miles Belgicus, magnopere licet ab Autore laudatus. Non enim tantum urbem crudeliter diripuit, & Germanos

nos ſimul ſocios ſpoliavit, ſed & ſepulchra Regum Pannoniæ effregit, & oſſa eorum disjecit. Sed his atque aliis omiſſis inſtitutum ſuum tenuit Autor, qui panegyricum potius quam hiſtoriam moliri ſe oſtendit. Occaſionem ſumſit ex dicto quodam, quod morienti Mercuriano excidiſſe aſſeverat, (Saleſio quidem non memoratum,) fore, ut olim aliquis Lotharingicæ ſtirpis Princeps, ſibi nomine tantum diſſimilis, Turcorum vires frangeret. Id pro vaticinio habet noſter, & in Sereniſſimo *Carolo Lotharingiæ Duce*, qui Cæſareis copiis cum ſummo imperio præeſt, impletum eſſe aſſerit, ejusque hiſtoriam libro V ſubnectit. Nos omen merito accipimus, & tanto Heroi, poſt profligatum bellum, Germaniæ a Gallis injuſtiſſime & ſæviſſime illatum, ad ſubjugandos penitus Turcos, liberandumque eorum tyrannide Hungariæ regnum, divinum apprecamur auxilium.

HISTOIRE DE LOUIS XI, PAR Mr. VARILLAS. i. e.

Antonii Varillaſii Hiſtoria de Ludovico XI. Galliæ Rege. Volumina duo.

Hagæ Comitum apud Abrah. de Hont, 1689, in 12. maj.

Conſtat plagulis 38.

DE Autore toties nobis ſermo fuit, ut nihil ſuperſit, quod præfaminis locum ſuppeditet; Hiſtoriam vero, quam poſt tot alios, maxime poſt *Cominæum* operoſe tractat, in compendium redigere, longe minus convenire nobis exiſtimamus. Procedemus itaque, ut in aliis hujusmodi ſcriptis, & annotabimus, quæ ſingularem quandam obſervationem mereri nobis viſa ſunt. Offert Autor Regi ſuo in dedicatione quartum & quintum decimum, ut computat, hiſtoriarum ſuarum hæc volumina, & tres paralleliſmos proponit, ex quibus oſtendat, quanto majori prudentia & virtute Ludovicus XIV præditus ſit, quam fuerit Ludovicus XI. Hic, ut ait, Franciſcum Britonum Ducem, vaſallum obſequentem & quietum, perſequi non deſtitit, eaque iniquitate magna ſibi mala conciliavit; at Ludovicus XIV (*ſi Autori credas*) Carolum IV Lotharingiæ Ducem mitiſſime tractavit, reſtituto ei per tractatum Vincenis initum Ducatu ſuo,

conditionibus tam æquis, ut felicissimus inter Europæ Principes esse potuisset, si generositate illa regia uti sciviſſet. (2) Ludovicus XI occasionem neglexit, Belgicas provincias a Maria Burgunda, nuptias Delphini ultro ambiente, oblatas acquirendi; Ludovicus XIV ab usurpatione vicinarum ditionum (*sic scribit*) alieniſſimus, Mamertinos sive Messinenses Siculos, veteres Galliæ subditos, deditionem offerentes accipere noluit, sed liberæ Reipublicæ formam assumendi media illis dedit, nulla alia conditione, quam ut pro subditis amicos haberet. (3) Ludovicus XI educationem filii sui prorsus neglexit, ita ut omnium bonarum artium pacis & belli rudis, veluti in carcere, inter fœminas & homines viles pueritiam consumeret; sed Ludovicus XIV Delphinum suum ita educavit, ut diligentia, quam adhibuit, exemplum omnibus Regum & Principum filiis instruendis posthac præbere possit; tandem vero ejus ductu, capto *castro Philippino*, Rheni clauſtra obstruxit, & Germanorum formidandis copiis aditum in Galliam præclusit. Hæc legentes si sciant & considerent, quid cum Carolo Lotharingo actum sit, quid cum Messinensibus & quo cum eventu, & qualis Delphini A. 1688 irruptio in Germaniam fuerit, judicabunt de ingenio Autoris, singularem blandæ laudationis speciem invenientis. Nobis etsi succurrerent quæ moneremus, & patriæ clades querelas haud paucas provocet, judicium tamen multis ex causis suspendendum nobis esse agnoscimus.

In præloquio, paragrapho I, apologiam quandam præmittit acerrimæ, quam in tota historia proposuit, Ludovici XI censuræ. Annotat II, quod nothi sive *bastardi* appellationem illo seculo non refugerint, sed ultro ipsi assumserint illustrium parentum filii ex concubinis suscepti. Probat id exemplo Johannis Comitis Dunensis, ex quo Longavillani Principes propagati sunt. III. Ex scriptore historiæ de familia Lucemburgica, quem *Pavillonium* nominat, quædam de *Ludovico Comite S. Pauli*, & de *Johanne Croio* adducit, morem illius temporis observans, quo impuberes liberi ex parentum conventione matrimonio jungebantur, ducta etiam in sponsi aut parentum ejus domum puella. IV. Philippum Cominæum, cui maxima pars historiæ Ludovici XI debetur, adversus objectiones quasdam Meyeri, Belgicæ historiæ scriptoris haud incelebris, defendit; fatetur tamen, se in quibusdam a Cominæo discessisse, ea potissimum ratione, quod libri

libri ejus perfecte nunquam editi fuerint, truncati nempe a *Johanne Selvua* Præside Senatus Parisiensis; id quod testimonio *Franciſci Belcarii*, illustris Gallorum historici, confirmat. V. Ampliorem quandam relationem de supradicto *Ludovico Comite S. Pauli* ejusque opibus & gestis quibusdam subjungit. VI. Multa de Ducibus Lotharingiæ tradit, in quibus sunt, quæ examen mereri videntur, ea maxime, quæ de mota Antonio (ex quo Duces descendunt,) a Claudio fratre secundogenito, (Guisianæ familiæ propagatore) natalium controversia afferuntur. VII. Considerat conjugium Caroli Burgundi, Lancastrensi licet in Anglia familiæ addictissimi, cum Margaretha ex opposita gente & factione Eboracensi, & observat, quam raro felicia sint matrimonia, ex sola ratione status contracta. Cum vero plurima in hoc opere commentetur Autor, de quibus easdem, quas expertus est circa alias historias suas, dubitationes & rixas orituras esse conjicit, fontes unde tradita sua hauserit, indicat. Laudat inprimis *Collectanea MSS. Marchionis Bethunii*, bibliothecæ regiæ postmodum illata, eaque secum ab A. 1648 ad 1652, cum Historiographus *Gastonis* Aurelianensis Ducis esset, communicata esse refert, sed eo tempore nondum compacta fuisse volumina, itaque allegari ea non potuisse; dubitat etiam, an omnia in bibliothecam Regis pervenerint. Secundo loco allegat *Lomenii*, senioris ex tribus hujus familiæ Secretariis regiis, Compilationes MSS. Tertio manuscripta regia in *thesauro* quem vocant *chartarum*, Colberti benignitate sibi ab A. 1661 ad 1671 domum missa; sed & inter hæc pauca memorat conglutinata fuisse, ita ut nec volumen, nec loculorum numerum indicare potuerit: remittit ergo curiosos ad octo indicum volumina, quæ in chartas illas a *Puteanis* & *Gothofredo* composita esse dicit. His adversus æmulos, qui de fide allegatorum litigare solent, Autor præmunire se voluit. Jam ex historia ipsa pauca seligemus.

Primum locum mereri nobis videtur descriptio, sive ut hodie Galli loquuntur, magnamque industriæ laudem in scribendi hoc genere affectant, effigies (*pourtrait*) Ludovici XI. Proponitur illa Lib. I hoc sensu: Ludovicus XI habebat omnes bonas malasque qualitates, quæ ad magnas acquisitiones quovis modo faciendas & conservandas aptæ sunt; sed metus, ne vel uno prælio infeliciter commisso regnum in discrimen mitteret, omnes illas dotes prorsus fere inutiles pag. 3.

reddidit. Specie erat Rege digna: corpus habuit grande, congruentibus membris, robuſtum, omniumque militarium functionum capax; ingenium penetrans, callidum, negotioſum, & non minus in nugis quam rebus arduis occupatum. Religionem plerumque ad ſtatum ſuum accommodabat, & exiguum quod ex ea habebat, ad ſuperſtitionem flectebat, qua populus capi ſolet. Ab omni prope affectu & naturalibus etiam inclinationibus intactus pene erat, itaque nec bonus erat filius, nec bonus pater, nec maritus, nec frater, nec amicus, nec herus aut princeps bonus. Omnes moralis diſciplinæ regulas ſpernebat, quæ cum axiomatibus politicæ ſuæ non conveniebant. Etſi vero virtuti & meritis per ſe nihil daret, nemo tamen Principum majori pretio dotes illas proſecutus eſt in miniſtris aliisque, dummodo ſibi utilitatem aut inimicis incommoda parerent. Ad ſcopum ſuum nunquam recta via pergebat, ſemper anfractus quærens & veſtigia ſua occultans. Amabat bella, ſed vix cœpta infelicis eventus metu ſopire nitebatur; pacem vero aut inducias tam anxie ſectabatur, ut ab hoſtibus eo nomine deſpiceretur. In rebus proſperis multorum Principum more animum relaxabat, ſed errores ea occaſione commiſſos diligentiſſime corrigebat, nullis ſumtibus parcens, dignitatis etiam ſuæ oblitus, cum ſe vilioribus quoque, quos offenderat, ſubmitteret. Conciliationes absque aliorum miniſterio ipſe procurabat, ſucceſſu, quem frequenter expertus erat, animatus. Si miniſtris opus eſſet, ob locorum diſtantiam aut alias cauſas, nihil niſi induſtriam & verſutiam in iis quærebat, de experientia aut probitate parum ſolicitus. Miniſtris infimæ conditionis impenſe lætabatur, ſecretiora ratus negotia fore, aut facilius acta illorum reſcindi poſſe. Mandata in ſcriptis dabat, ſed tam obſcura, ut nunquam prætextus deeſſet, alia mittendi. Exempla mandatorum non retinebat, memoriæ ſuæ fidens, a qua etiam nunquam deſtitutus fuit. Tota vita cum hoſtibus tractatus habuit, nec facile iniis erravit. Maximum ejus vitium erat, quo ſuam & regni tranquillitatem miſere turbavit, *vehementia odii*, quod vincere aut moderari nunquam potuit; irreconciliabilis ſtatim fiebat, & exceſſus ille cum ætate ſemper ingraveſcens, luculentius percipi non poteſt, quam ex mira illa averſione a Maria Burgunda, Belgii herede. Ita factum eſt, ut maluerit ampliſſimarum illarum provinciarum, quas in dotem afferebat, poſſeſſi-

poſſeſſione Galliam privare, quam Mariam nurum, aut agnati, qui Franciſci I Regis parens fuit, uxorem habere.

Hanc ejus obſtinationem acriter & ſæpe taxat Autor, illique tribuit quicquid mali ex bellis, inter Auſtriacos Principes, ad quos Mariæ opes dotali jure tranſierunt, & Galliæ Reges per duo ſecula geſtis, ſecutum eſt. Eodem hoc libro I memorabilis eſt relatio de abolita anno 1461 a Ludovico in Pontificis Pii II (ingratiſſimi licet) pag. 57.
gratiam, *ſanctione*, quæ dicitur *pragmatica*, quæ libertates Eccleſiæ Gallicanæ continebat. Nec tacet Autor, quæ Parlamentum & Clerus Galliæ adverſus Regis impetum, fruſtra quidem, oppoſuerunt, graviſſimas nempe de abuſibus curiæ Romanæ querelas, quæ acrius vix ab ullo ex Proteſtantibus proponi poſſent. Urgebant maxime ingentem pecuniæ vim, quæ variis titulis, injuſtis pleriſque, ex Gallia Romam deferebatur. Computabant ex viginti tribus Epiſcopatibus nuperrime collatos 520000 aureos, totidem ex ſexaginta Abbatiis; 100000 intra triennium ex Prioratibus, tantundem ex *Gratiis*, quas vocant *expectativis* corraſa. Majorem ſummam Libro XI (Tom. II p. 399) ex Procuratoris Regii actione indicat Autor, intra triennium, ab anno 1461 ad 1464, Romam delatam, duorum nempe millionum auri; licet alterum tantum ſolvi debuerit, niſi variis modis fiſcus Pontificis (*Datariam* vocant) defraudatus a
Gallis fuiſſet. Libro II originem refert nexus feudalis & tribu- 85.
ti, quo regnum Neapolitanum Pontifici devinctum eſt, & ex *Leone Hoſtienſi* narrat, Henricum II Imperatorem ex Bambergenſi territorio, quod ſub titulo Ducatus Franconici poſſederit, tributum conſtituiſſe, equum nempe magnifice ornatum & centum marcas argenti a Principibus Bambergenſibus Pontifici quotannis ſolvendas: mutatum autem hoc fuiſſe anno 1053 ab Henrico III, & Bambergæ ſubſtitutum Ducatum Beneventanum in regno illo Neapolitano, quod poſtea totum onus illud ſubiit. Non examinamus cætera; videtur tamen latuiſſe Varillaſium, aut quem citat autorem, quod Henricus II Bambergam nunquam poſſederit titulo Ducatus Franconici, (illum enim Wurzburgenſis Epiſcopatus ſibi vindicat) ſed quod jure belli aut fiſci Comiti Bambergenſi ditionem illam abſtulerit, neque in Ducatum, ſed in Epiſcopatum mutaverit. Libro 251.
IV notat, reditus regni annuos, qui ſub Carolo VII patre Ludovici non

ci non niſi nongenta librarum millia conficiebant, ſub Ludovico, tributa contra veterem morem & inconſultis Ordinibus imponente, ad quatuor milliones & ſeptingenta librarum millia adauctos fuiſſe. Eodem libro octodecim exempla refert diſſidiorum, aſtu Regis inter magnates regni ſeminatorum. Ingenue ut alia multa, ita & magnam Ludovici imprudentiam taxat, quod in poteſtatem Caroli Burgundi Peronæ conceſſerit, ad iniquiſſima pacta adigi ſe paſſus, & quod illa vili mente executus ſit, cum quadringentis equitibus in caſtris Burgundi adverſus Leodienſes militans, quos turpiter deſtituerat & in ſummam adduxerat perniciem. Notat hic inſigne erratum
pag. 308. Cominæi, qui licet negotiationi Peronenſi adfuiſſet, omnium Regis conſiliorum & actorum particeps, ſcripſerit tamen, unum ſolum pactum inter Regem & Carolum initum tunc eſſe; cum tamen in chartario Regis & MSS. Lomenianis 22 variorum capitum formulæ extent, uno die 14 Septembris 1468 ab utroque Principe ſignatæ. Sed ſi vera ſunt, quæ de ingenio utriusque refert, quod pleraque absque arbitris & miniſtris geſſerint, & gloriari ſoliti ſint, ſi equo inſideant, totum ſenatum ſuum eodem vehi; facile fieri potuit, ut in illo conventu etiam intimæ admiſſionis miniſtros a conſcientia actorum ab-
378. ſtinerent. Libro V memorabile ſubreptionis Pontifici Calixto III factæ exemplum affert, qui permoveri ſe paſſus eſt, ut matrimonium inter Comitem Armeniacenſem ejusque ſororem, (vitiatam antea ab ipſo fratre) concederet: ſed eam indulgentiam Pius II reſcidiſſe, ſeveramque pœnitentiam delinquentibus injunxiſſe; dato tamen inſigni documento, non infallibiles eſſe Pontifices. Diſputat paulo poſt Autor de cauſis, ex quibus Cominæus relicto Carolo Burgundo,
389. Ludovico Regi operam ſuam addixerit, & refutat ſcriptores Belgas, qui contumeliam quandam Cominæo a Carolo illatam fuiſſe ſcribunt.

Subjungimus quædam ex Tomo II. Notabilis eſt compara-
90. tio Libro VII inter priores Burgundiæ Duces, & Carolum ultimum. Illi ita regimen ſuum inſtituiſſe dicuntur, ut patres potius quam domini ſubditorum eſſe viderentur. Nihil, ait, magni neque pace, neque bello agebant, absque conſultatione cum proceribus ex Nobilitate. Quod ſi non ſemper horum placita ſequerentur, nihil tamen invitis illis moliebantur. Sed Carolus maluit Ludovicum XI, hoſtem licet

licet ſuum, imitari, qui rigore dominationis libertatem Ordinum peſſumdedit, & illos quidem multis modis infelices reddidit, regni tamen opes conſumſit, & infinitis malis ſeſe cerebroſa illa imperandi intemperie implicuit; idemque Carolus magno ſuo malo expertus eſt. Eodem libro inſigne aſtrologiæ judiciariæ experimentum exhi- pag. 150.
bet, dum refert, *Angelum Cattum* Neapolitanum, ob illam ſcientiam Burgundo charum, cum ex hujus horoſcopo deprehendiſſet, illum propediem in acie periturum eſſe, deſerto illo in aulam Ludovici Regis conceſſiſſe, benigne exceptum, & Archiepiſcopatus Viennenſis dignitate donatum. Hunc vero Cattum, cum ſacra faceret, accedenti ad altare Regi inſuſurraſſe, hoc die Carolum in acie cæſum eſſe; fuiſſe autem eundem diem, quo ad Nancejum pugnatum eſt. Alia ejus prædictio Adolfo Geldriæ Duci, celebri ob malitiam ho- 274.
mini, a Catto hoc facta traditur. Libro IX artes & ſumtus Ludo- 232.
vici memorantur, in corrumpendis omnium pene Regum & Principum miniſtris, Anglis maxime, multaque exempla afferuntur, quantum iſta calliditate & prodigentia commodi ſibi, vicinis vero damni Rex conciliaverit. Tam aperte tamen & confidenter inter Ludovicum & penſionarios illos Anglos actum eſt, ut hi non vererentur datis apochis acceptos nummos confiteri, quas adhuc in ſcriniis regiis extare aſſeverat Autor. Cæterum tanta cum libertate de Rege hoc commentatus eſt Varillaſius, ut non ſolum in ipſa hiſtoriæ ſerie, quicquid in regia gubernatione peccaverit, palam reprehendat, ſed & integrum librum X deſtinaverit, in quo interioris vitæ labem detegeret. Nec mitior eſt Libro XI, in quo comparationem inter Ludovicum hunc, & Ferdinandum Arragonium cognomento Catholicum inſtituit, eum quidem in modum, ut incertum relinquat, utrum altero gravius vituperet. Vix certe quidquam ex veterum tyrannorum Græcorum aut Barbarorum hiſtoria concinnari poterit, in quo tot perfidiæ, ſævitiæ, avaritiæ, injuſtitiæ, impudicitiæ, aliorumque criminũ, multarum etiam ineptiarum exempla coacervata legantur, tanto quidem magis deteſtanda, quanto plus lucis ex Chriſtiana religione Reges hi habuerunt, majoremq; devotionis & ſanctimoniæ ſpeciem induerunt. Num vero omnia indubitatæ ſint veritatis, & an non conſultius fuerit, poſt duo ſecula non omnia tantorum Principum crimina, malignitate forte famæ in majus aucta, aut partim plane

confícta refodere, alii judicabunt. Non pepercit quidem Autor *Carolo Burgundo*, nec Imperatoribus *Friderico III* & *Maximiliano I*; ſed quæ duobus hiſce imputat, levia ſunt præ illis, quæ in Ludovico & Ferdinando inſectatur. Neque tamen deeſſent, quæ ex bonis autoribus & documentis, pro duobus illis Imperatoribus adverſus aculeos Varillaſianos opponere poſſemus; ſed alterius hoc eſt laboris
pag.209. & temporis. Unum modo ſpeciminis loco exhibemus. Scribit noſter, Maximilianum Mariæ Burgundæ nuptias *more Germanico*, i. e. *plane incivili* (*à la mode de ſon pays, c' eſt à dire dans les formes les plus groſſieres*) ambiiſſe. Extat Maximiliani oratio coram Ordinibus Imperii anno 1507 Conſtantiæ recitata, & tunc quidem typis excuſa, ſed quæ hodie raro invenitur. In hac hiſtoriam conjugii ſui hoc modo proponit Cæſar: *Cum poſt cladem Muratenſem Carolus Burgundiæ Dux Friderico Imperatori conjugium inter filium ejus Maximilianum ſuamque filiam Mariam denuo offerret, nullam aliam conditionem ſtipulatus eſt, quam ut Fridericus Lotharingiæ Ducem revocatis Germanorum Alſatico fœdere* (Elſaßiſche Vereinigung) *junctorum auxiliis deſereret, cum antea eas dem nuptias proponens, dignitatem Vicarii Imperialis conferri ſibi poſtulaſſet. Sed nec illam deſerendi Lotharingi conditionem Fridericus admiſit, operam tamen ſuam & arbitrium obtulit, ut Carolo ſatisfieret, ſi quid adverſus illum Gallorum inſtigatione Lotharingus injuſte egiſſet. Acceptavit hoc Carolus, & de matrimonio filiæ fidem ſcripto dedit; deſtinavit etiam Legatum* (Haslerum Protonotarium vocat) *ad Cæſarem, qui pacta nuptialia perficeret. Verum hic dilato negotio Romam properavit, Cardinalitiam purpuram ambiens; inde* (ſpe ſua quidem deluſus) *ſerius ad Imperatorem acceſſit. Cum igitur mandata ſua expoſuiſſet, & Fridericus de iis deliberaret, quarto poſt die nunciatum eſt, occubuiſſe ad Nancejum Carolum. Hoc intellecto Fridericus ſplendidiſſimos Legatos miſit*, Ludovicum *Palatinum Veldentianum*, & Georgium *Badenſem Epiſcopum Metenſem, adjuncto ipſis Haslero. His literæ Caroli, quibus filiæ conjugium promiſerat, traditæ, & Ordinibus provinciarum Belgicarum propoſitæ fuerunt, petitumque, ut conjugii illius effectum procurarent; quod etiam facile impetratum eſt, Gallis mala fama apud Belgas laborantibus, quod ſuis artibus Carolo perniciem acceleraſſent.* Hæc à tanto Principe in auguſto Ordinum conſeſſu publice dicta fidem utique pleniſſimam me-

rentur,

rentur, neque quisquam facile ex narratione hac exſculpet, quod ut indecens & barbarum cum contumelia nationis Germanicæ ſugillari debeat. Actum eſt, ut inter magnos Principes fieri ſolet, per Legatos & ſcripta. Procandi enim elegantiæ privatarum familiarum fere ſunt, earumque exempla plura in fabulis Gallorum heroicis (*Romans*) quam in hiſtoriis Regum inveniuntur.

LA JUSTE IDE'E DE LA GRACE IMMEdiate, ou Réponſe à la Critique de la doctrine de Mr. Jurieu &c. i. e.

Vera Idea Gratiæ Immediatæ, ſive Reſponſio ad Criticam doctrinæ D. Jurii, de habitibus infuſis, & de gratia immediata.

Hagæ Comitum, apud Abrah. de Hont, 1689, in 12. Plag. 13.

Præmittitur brevis relatio de libro, cui hic oppoſitus eſt: *Eſſais de Theologie &c.* i. e. *Specimina Theologica de providentia & gratia.*

Francofurti, apud Fridericum Arnold. 1687, in 12. Plag. 24.

REpetendum eſt ad ea, quæ ex hoc libello enarrabimus, rectius intelligenda, quod in *Actis anni præteriti* 1688 p. 602 notavimus; prodiiſſe nempe adverſus D. Jurii libros, *de methodo rigida & laxiori in articulis de providentia & gratia*, item *de natura & gratia*, ſcriptum anonymi, cui titulus eſt: *Specimina Theologica de providentia & gratia.* Ejus autorem Jurius Papinum Pajonii nepotem eſſe conjectavit, ut & alterius libelli, qui inſcribitur: *Critica doctrinæ D. Jurii de gratia immediata*; & licet quædam adverſus illum in iterata tractatus *de methodo rigida & laxiori* editione ſparſerit, tum dogmata, tum mores ejus in cenſuram vocans, refutatione tamen abſtinere ſe profeſſus eſt, quod cum tyrone congredi nollet. Id igitur certamen, quod Theologus veteranus detrectavit, in hoc libello ſuſcipit alius, qui nomen in titulo omiſſum dedicationi ſubjecit, *Arbuſſi*, nobis quidem neque fama, neque ex aliis ſcriptis notus, ſed ejus & eruditionis & eloquentiæ, ut quisquis Critices autor fuerit, de oblato ſibi

impari adversario queri fortasis non possit. Dudum a nobis edi potuisse fatemur excerpta ex anonymi supra memorati libris, quibus hic opponitur, sed varia nobis impedimenta, quo minus id huc usque præstare potuerimus, oblata sunt, & fortassis rectius fuerit, opiniones receptis sententiis Theologicis nimium adversantes, non facile in Actis nostris produci, aut non prius, quam examina & refutationes earum extent, & simul recenseri possint. Pauca igitur de libris, quos D. Jurius *Papino* tribuit, præmittemus. Prodierunt anno 1687, si titulo fides est, Francofurti ex officina *Friderici Arnoldi*, volumine sat magno. Habet enim tres partes. *Prima* opponitur D. Jurii libro *de methodo rigida & laxa*, cujus compendium in Actis 1687, p. 148 exhibuimus. Altera tractatus *de natura & gratia* impugnatur, anno 1688 p. 566 & seqq. a nobis recensitus. Accessit tertia, versio nempe, sed quam ipse Autor liberam vocat, capitum II & XIV Methodi Theologicæ *Richardi Baxteri*, quæ Londini anno 1684 in fol. edita est. In duabus prioribus partibus sive tomis operose defenditur Pajonii & sequacium, qui magistrum superasse opinandi novitate dicuntur, hypothesis, qua negata immediata in animis hominum Spiritus Sancti operatione, fidei salvificæ productio ratiocinationi humanæ ex Scriptura informatæ asseritur, acri cum insectatione D. Jurii, quæ in præfationibus potissimum elucet. In adjuncta versione ex *Baxtero* id agitur, ut *Jurius* a Theologo illo inter Presbyterianos Anglos celeberrimo, refutatus esse demonstretur, iisdem scilicet argumentis, quibus eos adortus est, *qui prædeterminationem physicam ad peccatum statuunt*; hanc enim sententiam a Jurio adoptatam esse, Criticus dicit. Parti isti tertiæ prolixum præfigitur præloquium, in quo multa ex *Joh. Launoii* tractatu afferuntur, quem is anno 1636 pro *Durandi* opinione de concursu Dei & creaturæ edidit, & quem raro inveniri notat Autor. Adscribuntur itaque Launoii verba Gallice versa, in quibus cum *Durando* consensisse contendit ex eadem schola Parisiensi *Petrum Aureolum* vulgo *Capreolum*, *Nicolaum Bonnetum*, *Richardum Armachanum*, *Petrum de Aquila*, qui omnes seculo decimo quarto vixerunt. Subjungit testimonia *Johannis Gersonis*, *Jacobi Merlini*, *Guilielmi Petiti* & *Nicolai de Martimbos*, itidem Parisiensium Doctorum seculi XV & XVI, qui *Durandum* magnopere commendarunt,

runt. Licet vero Launoius non neget, disputatum esse adversus *Durandum*, & adhuc disputari, negat tamen sententiam illam condemnatam esse, eoque allegat *Hurtadum Mendozam*, Jesuitam, aliosque. Post hæc Anonymus adversus *D. Jurium* insurgit, & quam ille sententiæ Pajonianæ inurere voluit, notam Epicureismi & Paganismi in ipsum retorquet, Baxteri argumentis per compendium recensitis. Alia deinde ex se promit, quibus objectiones *Jurii* a *Baxtero* non prævisas refellit. Elevat denique autoritatem (cui multum innititur Jurius) Synodorum Gallicarum, in quibus anno 1677 opinio Pajonii damnata est, & septem Ministrorum artibus, adversus pacta inter Pajonium & Claudium inita, decreta ista malo more procurata esse dicit.

Hæc de tractatibus illis criticis retulisse sufficiat; nunc ad *Arbussii* libellum accedimus, ex cujus relatione primaria controversiæ capita (quorum aliqua ex libro D. Jurii *de natura & gratia* d. l. Act. 1688 recensuimus) denuo haud difficulter intelligentur. Præfatur etiam hic Autor, ad exemplum *D. Jurii*, aliqua de insigni eruditione & stylo *Pajonii*, sed non minus novitatis studium in eo reprehendit, magis vero impetum eorum, qui id secuti & supergressi sunt. Excusat inde moram refutationis, quam altero post publicatam Criticam mense conscriptam fuisse indicat, monetque lectores, ne actum a se agi putent, quod post Jurii tractatum *de Natura & Gratia*, in quo doctrina de gratia immediata eruditissime proposita sit, scripserit. Neq; enim ab illo responsum esse objectionibus Critici, & se, licet in quæstione ipsa prorsus cum Jurio consentiat, alia tamen in ejus explicatione via progressum esse. Fatetur dein, se quædam ex destinatis omisisse, cum sufficere crederet, quæ eduntur; quia præter Jurii tractatum *de natura & gratia*, extent libri, quibus eadem sententia fortissime defendatur, *Claudii* nempe, (quorum editio propediem speranda sit) & *Turretini*, qui parte II Theologiæ Elenchticæ materiam hanc egregie tractaverit. Libellus ipse, pro materiæ amplitudine, brevis est & octo capitibus absolvitur. I. Ostendit Autor, sententiam de gratia pag. 1.
immediata & de habitibus infusis novam non esse, sed novatores esse, qui eam pari, ut ait, cum impudentia, novitatis accusent, qua ii, qui quotidie clamant, ubi fuerit religio Protestantium ante Lutherum aut Calvinum. Affert inde pauca, quibus antiquitatem dogmatis de gratia immediata probet, ex Augustino & Fulgentio, & ut recen-

tiorum consensum indicet, ex *Calvino, Chamierio, Bocharto, Riveto, Amyraldo*, & denique ex Synodi Dordracenæ & Gallicarum quarundam decretis & actis. Cum vero adversarius, *Petri Martyris* & *Georgii Calixti*, quem incomparabilem Theologum vocat, assensu juvari se putet, id agit Autor, ut demonstret, hos minime cum Pajonio consentire. Novitatis igitur reum facit censorem Jurii, nec ab eo crimine absolvi statuit, licet jam quinto seculo pessimus hæresiarcha *Pelagius* insanum illud contra gratiam immediatam dogma produxerit, & Concilium Tridentinum id, ut ait, renovaverit. II. Probationem thesis suscipit. Quemadmodum autem in præfatione jam notaverat, confundi non debere, ut Criticus in titulo libri sui fecerit, gratiam immediatam cum habitu infuso; cum illa causæ, hic effectus locum habeat: ita hic monet, per habitum infusum se non intelligere cum Adversario actiones Dei immediatas in corpus hominis, ad mutandas ejus malas habitudines & dispositiones innatas, sed eas, quibus facultates animæ corrigantur, aut capaces fiant ad cognoscendam & credendam veritatem Evangelii. Talem vero actionem Dei immediatam probat (a) ex comparatione, qua Scriptura utitur, cum intellectum hominis oculo assimilat, sed qui omni plane visu post lapsum privatus sit, & immediata illuminatione opus habeat in rebus fidei; (b) ex necessitate mutationis, qua homo velut arbor mala, prius bona fieri debet, quam fructus bonos ferat; (c) quod inter objectum & facultatem proportio requiratur; (d) adducit ex innumeris Scripturæ locis Ps. CXIX, 18: *revela oculos meos*; Act. XVI, 14: *aperuit cor Lydiæ*; Eph. I, 18: *illuminatos oculos cordis vestri*. Quærit inde ex Censore, cur immediatas Dei operationes in mutandis corporis pravitatibus admittat, easdem tamen ad tollenda animi vitia non requirat. Dici enim (ait) absque impietate non potest, minus dependere spiritum seu mentem a Deo quam corpus, & major utique proportio sive affinitas est inter mentem quæ est spiritus, & Deum patrem spirituum, quam inter Deum & corpus. Rejicit igitur, quæ Criticus *in præfatione libri* & *p. 237* commentatus est. Concedit homines a Deo non regi ut bruta, aut ut truncos & saxa, sed pro natura & facultatibus animæ, quibus a Deo ornati sunt; ut proinde veritas Evangelica per usum rationis, ut instrumentum, cognoscatur. Negat autem, cognitionem hanc viribus naturæ absque lumine gratiæ

pag. 37.

45.

acquiri

acquiri posse, & eos, qui hoc excludunt, Pelagianismi accusat. Addit, mysteria fidei, v. g. incarnationis & redemtionis Jesu Christi, nullam habere cum cognitionibus, quas ratio hominis acquirit, analogiam seu connexionem; itaque Spiritus lumine opus esse, ut dociles fiamus ad mysteriorum cognitionem. Negat postea, quod, ut dixerat Censor, persuaderi menti non possint veritates divinæ absque prævio examine nostro, ex quo nobis constet, an divinæ veritates sint, quæ proponuntur. Duas enim esse notat vias persuasionis, unam per sensum sive assensum, alteram per ratiocinationem & examen. Priori modo plebejos credere, iisq; persuaderi, esse Deum, item animam esse immortalem, licet rationes, cur id credant, non examinent, nec examinare possint. Qui igitur, ait, persuasionem ex sensu sive assensione cordis tollit, atheismum inducit, quin imo, etsi non nisi per ratiocinationem persuasio fieri posset, superesse tamen quæstionem, num ratiocinatio illa viribus mentis humanæ fiat, an opus habeat lumine gratiæ. Negat præterea verum esse, quod *d. p. 237* Censor statuit, Deum alio modo in spiritum seu mentem agere non posse, quam producendo ideam. Aliam methodum Dei esse existimat in ideis Evangelicis, quam in aliis, quæ ad fidem non pertinent. Has percipit homo rationis beneficio, at illas non magis percipit, quam cæcus, cujus oculis lumen offertur. Aperiendi igitur sunt prius per gratiam divinam oculi, qui ad mysteria illa omnia v. g. de Trinitate, de incarnatione, morte & resurrectione filii Dei prorsus cæci sunt. Ideas igitur illas, quatenus ratione solum comprehenduntur, stultitiam esse Græcis & scandalum Judæis; si enim per se convincerent rationem, ab omnibus utique hominibus acciperentur, quibus illæ ex Evangelio proponuntur: aut cum blasphemia dicendum esset, a Deo quibusdam ut veras, aliis ut falsas proponi. Nec multo sapientius esse, si dicatur, quibusdam magis efficaces, vivas & pulchriores quam aliis offerri. Addit quædam de modo convertendi infideles & infantes, absque productione idearum; item quod stante Censoris sententia, gloria conversionis ad hominem rediret, qui ideas perceperit, cum ab aliis rejiciuntur. Denique cum Scriptura conversionem attribuat omnipotentiæ, eamque comparet cum creatione, resurrectione, regeneratione, cordis immutatione ex lapideo in carneum; omnia ista frustra dici notat, si solum per idea-

Ad-pag. 50.

53.

60. 61.

66. 67.

rum

pag. 69. rum productionem conversio fiat; & Paulum non potuisse Thessalo-
71. nicensibus prædicationem suam commendare, ut *virtutem Spiritus Sancti* 1. Thess. I. 5. nec Ephesiis *supereminentem magnitudinem virtutis & operationis potentiam*, qua crediderint, Eph. I, 19. Perpetuam itaque illusionem, mala fide sæpe repetitam, & sophisma Censori imputat, cum in præfatione & alibi negat, hodie revelationes immedia-
73. tas dari, quasi de his quæstio esset: neque enim de his, sed de operationibus Spiritus Sancti immediatis quæri, quibus facultates mentis humanæ ad recipiendam veritatem cœlestem disponuntur
75. & moventur. Differentiam denique enthusiasmi & habitus infusi ostendit; illum enim absque verbo fieri, & animæ ecstasin secum ferre, excluso sæpe usu rationis, neque cor mutare, ut ex Balaami exemplo constet: at per habitum infusum operationem gratiæ intelligi, quæ verbi prædicationem comitetur. III. Examinat sententiam Adversarii, qua (ut invidiam prorsus negatæ operationis divinæ in mentibus hominum leniret) explicare conatus est, quid sint habi-
81. tus infusi. Totam vero explicationem ejus eo recidere ait, ut intemperies humorum in corpore, quæ ad affectus tendit, corrigatur. Hoc immediate a Deo fieri posse, concedit Pajonii discipulus: negat autem, idem fieri in illuminatione mentis. Sed Autor multis argumentis absurditatem hujus opinionis ostendit, tum quoad terminos, quos ridicule ad materiam hanc trahi existimat, cum quæstio non sit de temperamento corporis, neque de habitibus acquisitis per crebras
85. 86. actiones, sed de infusis in animam ejusque facultates; tum quoad modum agendi quem Deo tribuit, qui utique non esset immediatus, si per temperamenti in corpore emendationem ad animæ medicinam perveniatur. Arguit etiam superbiam Censoris, qui tandem fateatur,
89. se ista non alio fine inveniisse aut concedere, quam ut infirmioribus consuleret, pro quibus habeat omnes, qui operationes divinas immediatas statuunt, i. e. *Hieronymum*, *Augustinum*, *Orosium*, *Prosperum*,
91. *Fulgentium*, patres conciliorum, doctores ex reformatis præcipuos & totas Gallicarum ecclesiarum synodos. Occurrit denique difficultati, quam Censor iterum moverat, quod ex sententia immediatam operationem asserentium sequatur, habitus etiam cognitionis infundi & revelationes novas fieri. Distinguit enim inter dispositionem ad recipiendam persuasionem, & hanc tribuit immediatæ Dei in animis

mis hominum operationi, & inter cognitionis actum; ultro confessus, cognitionem actualem non ex revelatione immediata, qualis Prophetis contigit, sed ex auditu, lectione, meditatione verbi acquiri, prævia Spiritus Sancti ad salubrem applicationem gratia, quæ, ut loqui- pag. 99.
tur, velut ignis, materia Evangelii alitur. IV. Inquiritur, an vires naturales ad veritatis salvificæ comprehensionem sufficiant, & quæ sit vera causa inefficaciæ verbi divini. Summe improbat audax Censoris assertum, & Pelagianismo pejus figmentum esse existimat, cum
p. 236 statuit, *plus nobis adesse virium, quam opus sit, ad veritatis salutaris cognitionem.* Concedit sane Noster simplicem perceptionem seu comprehensionem viribus naturæ fieri posse; sed talem, quam Deus requirit, & quæ salutem operatur, a Deo immediate donari, allegatis Scripturæ dictis firmiter concludit. Distinguit itaque inter co- 103. 106.
gnitionem mere theoreticam & historicam, quæ naturæ viribus acquiritur, & practicam atque salutarem: illam absque hac esse posse & sæpissime inveniri, non inficiatur; at alteram, quæ ad salutem hominis pertinet, a lumine gratiæ immediate, eo quo docuit modo, proficisci, sine dubitatione statuit. Confirmat hoc ex consideratione 109.
immanis corruptionis nostræ, qua fit, ut absque Dei operatione nihil salutariter & debito modo cognoscamus. Adducit ad id probandum & explicat insignia Scripturæ loca, eaque ab insultu Censoris vindicat, qui hyperbolas & metaphoras scriptoribus sacris in isthac materia tribuit. Addit, si illius opinioni locus esset, frustra in Scripturis 120.
tantopere urgeri necessitatem gratiæ, frustra vim salvificam Legi a 121.
Paulo abjudicari, imo peccatum originale tolli, & vires liberi arbitrii, Pontificiorum more adstrui. Examinat inde & rejicit tradita Censoris, quibus contendit, passiones humanas in causa esse, quod verbum non semper & in omnibus sit efficax, quia nempe affectibus & cupiditatibus nostris non convenit. Concedit quidem Autor, inter obstacula salutis merito referri cupiditates illas, sed longe difficiliora esse ex
cæcitate & tenebris animæ, quæ post lapsum Adami lumen intel- 127.
lectus & sanctimoniam voluntatis perdidit, ita ut homo loco Dei se ipsum pro ultimo fine habeat. Ad reparandum hoc damnum, remedia naturalia, moralia & supernaturalia quæri. Ad primum genus referri correctionem temperamenti; ad alterum præcepta philosophica; utraque tantum palliativa esse, nec per ea Christianos, sed hone-

ſtos paganos effici, quorum ſummæ virtutes proprii amoris labe & gloriæ affectatione ita inficiantur, ut pro vitiis haberi mereantur; abeſſe enim ſcopum verum, reſpectum inviſibilium & amoris divini;
pag. 134. quapropter verum remedium non niſi ex gratiæ auxilio ſupereſſe. Reſpondet poſtea ad exempla, quibus Cenſor aſſerta ſua adſtruere conatus fuit, & egregie oſtendit, quæ ſit differentia veræ fidei & pietatis
137. a divina gratia productæ, ab illa cognitione, quæ ex rectæ rationis dictamine naſcitur. Summam vero difficultatem non ponit in perceptione veritatis theoreticæ, ſed in defectu practicæ, quæ oritur ex profunda cæcitate & ſurditate noſtra ſpirituali, & ex ingenti diſtantia
145. inter facultates animæ noſtræ & objecta fidei. Huic remedium nullum eſſe, niſi Deus nobis dederit cor ad intelligendum, oculos ad
148. videndum, aures ad audiendum. V. Sequitur diſputatio de impotentia noſtra morali, cujus correctionem a divinæ gratiæ immediata operatione Autor accerſit. Cenſor, ut hac carere poſſe homines evincat, impotentiam illam quærit in depravatione corporis & cogitationibus perverſis, ob intemperiem corporis in anima exorientibus: hac igitur correcta & mutata, corrigi ſtatuit & mutari animæ inclinationes. Hic notat Autor, illam corporis intemperiem phyſicam potius eſſe quam moralem, & non niſi certo modo moralem dici
151. poſſe, quia arma, ut Paulus loquitur, injuſtitiæ & peccato ſuppeditat; monet autem, terminos hos, licet parum æſtimentur a Cenſore, non
154. confundendos, ſed accurate diſtinguendos eſſe. Negat impotentiam moralem conſiſtere in modo agendi aut cogitandi, ſed in naturali & invincibili per naturam indocilitate, obſtinatione & induratione adverſus res ſpirituales, ex peccato, ut malo morali, conſequenti & ideo ſedem, ex doctrina Chriſti, in corde habenti. VI. De peccato originali ita ſentit Criticus, ut conſiſtere id dicat in intemperie corporis &
162. in cogitationibus malis, ex corporis dyſcraſia orientibus. Ex his prius admittit Noſter eatenus, quia etſi ſedes peccati proprie non ſit corpus ſed anima, in hoc tamen conſummatur peccatum & perficitur, quia corpus eſt animæ domicilium: alterum rejicit; neque enim pravas cogitationes ex intemperie corporis potiſſimum, ſed ex corruptione facultatum animæ naſci, tanquam malos fructus ex mala arbore. *De corde exeunt &c.* Matth. XV, 19. Cum igitur de facultatum corruptione nihil loquatur Cenſor, prodere mentem ſuam dici-

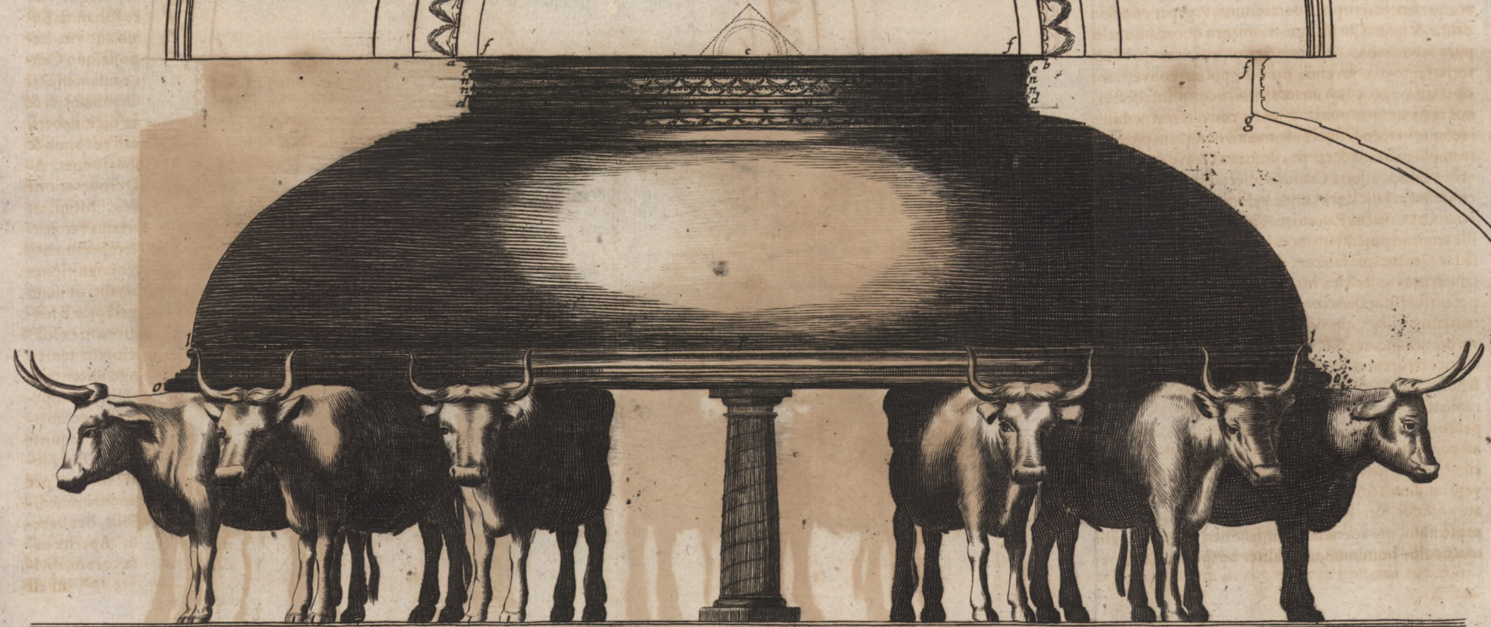
tur,

tur, quod peccatum originale, ſive corruptionem illam omnino neget, aut ſi verbis confiteatur, re tollat. Id pluribus urget, & peccati pag. 168.
originalis naturam deſcribit, ut non ſolum ſit privatio virtuti oppoſita, ſed & habitudo injuſtitiæ & corruptionis, ideoque aliquid poſitivi habeat, ex doctrina *Thomæ* I. II. q. 82. art. 1. Addit & ex- 175.
plicat Scripturæ dicta, Gen. V, 3, VI, 5, VIII, 21. Pſ. LI, 7. Joh. III, 3. Denique notat, peccatum originis malum univerſale eſſe, quod omnia corrumpit; quia ultimum finem mutat, qui erat amor Dei, & pro eo nobis ſubſtituit amorem noſtri; unde neceſſe eſſe ait, ut non ſolum cogitationes, ſed & facultates animæ corruptæ ſint, cum omnes a fine aberrent. VII. In examen vocantur, quæ de viribus re- 181.
ctæ rationis Cenſor diſſeruit, & quicquid de illis jactatur, ad ſpiritualium cognitionem non ſufficere oſtenditur, ex dictis Eph. IV, 17. 18. Rom. I, 28. Tit. III, 3. Cum Pelagio itaque errare dicuntur, qui ſtatuunt, rationem in ſe rectam manſiſſe; eo enim ipſo peccatum originale & corruptionem per lapſum negari, ex quo omnis rationis in ſpiritualibus defectus ortum habet. Vehementer itaq; reprehendit Au- 189.
tor dictum Cenſoris p. 242. (*des Eſſais*) ubi concludit: ad regenerationem animæ & converſionem cordis nil requiri, quam ut *primo* cor- 185.
poris intemperies quocunque remedio corrigatur; *ſecundo*, ut ad vivum repræſententur objecta intellectus, & voluntatis, mendacium & veritas, vitium & virtus. Hæc, ait, Pelagianiſmum in ſummo gradu exhibent. Refutat inde quæ Cenſor ſtatuit, quod ratio humana ſal- 196.
tem per ſubreptionem fallatur, & ad lapſum Adami applicat. Impugnat iterum, quæ Criticus de immediata Dei operatione ad corrigendam intemperiem corporis admittit: ait enim, ſi ea ſufficeret, neceſſariam non futuram fuiſſe miſſionem Jeſu Chriſti in carnem aut
ejus mortem, nec operationem Spiritus Sancti, & hanc tantum phy- 208.
ſicam fore, cum ſuo modo moralis dici debeat: fatetur tamen cum 210.
Auguſtino & Synodo Dordracena, non poſſe accurate & perfecte cognoſci & definiri, cujus illa ſit generis & naturæ, licet actio ipſa ſit 214.
veriſſima & credi debeat, ſicut plurima alia etiam in rebus naturalibus, quæ non comprehendantur: hyperphyſicam dictam eſſe ait ab Amyraldo, ſed poſt *Franciſcum Cumuelem*, & ſenſum illius phraſis explicat. VIII. Concludit tandem Autor, Cenſorem nullam pla- 219.
ne Spiritus Sancti operationem in converſione hominis admittere.

pag. 225. Adducit loca quædam ex Critica p. 243, 252, 271 & 272, in quibus satis aperte dicere videtur, sufficere ut temperamentum corporis emendetur, idque per causas secundas fieri posse, jejuniis & patientia afflictionum. Refellit ista plurimis & egregiis rationibus, ostendens, minime sufficere istam correctionem, in aliquibus etiam hominibus
231. bono temperamento præditis superfluam esse: ea admissa, conversionem, adversus tot dicta Scripturæ, hominis viribus tribui: obstare
233. etiam exempla conversionum, quæ subito peractæ sunt, absque ulla temperamenti corporis correctione, v. g. per conciones Johannis Baptistæ, & ipsius Christi, uno momento quosdam a telonio aut vita impura revocantis. Nullum Scripturæ locum produci posse, quo Censoris sententia juvetur; omnem potius conversionis causam in Dei operatione, cor novum creantis, oculos intellectus illuminantis, & nos regenerantis poni. Jejuniis conversionem minime dicit deberi, ideoque in toto Novo Testamento nunquam præcipi, etsi encomia &
239. exempla habeant & corpus doment. Idem de afflictionibus monet. Acriter deinde asserta Censoris insectatur, immediatam Dei operationē contemtim rejicientis, unde pessimas consequentias elicit. Monstrat
245. etiam, ut Criticus Pajonii magistri sui sententiam in deterius verterit. Ille enim ad potentiam moralē non solum correctionē temperamenti,
256. sed ut Censor ipse fatetur, illuminationem intellectus & cognitiones
263. salutares requirebat: hic vero in correctione temperamenti omnem potentiam moralem consistere facit. Nihilo tamen magis Pajonii sententiam probat, quia istam illuminationem & cognitionem ex solo verbo absque auxilio Spiritus Sancti accersebat; pejorem tamen
269. Critici errorem esse indicat, & potentiam moralem longe aliter cum schola Theologorum definit, quam quæ in sola correctione temperamenti corporis consistat, quæ physica potius dici debeat, nec ab
272. operatione Spiritus Sancti immediata pendeat. Duo igitur requirit ad conversionem hominis, primo instructionem ex verbo Dei, secundo donum docilitatis ad recipiendam instructionem: illa, ait, per verbi auditum & lectionem fieri potest; hoc a Spiritu Sancto immediate proficiscitur. Explicat hoc similitudine a lumine Solis, oculis repræsentato, qui aperiendi sunt, si lumen percipere velint. Aperire autem oculos hominum, naturaliter ad spiritualia plane cæcorum, divini est

TAB. XII.
a. 1689. pag. 529.

MARE AENEUM
SALOMONIS.

Scala Cubitorum et Palmorum.

ni eſt operis: ideo ex Eſaia Salvator noſter aſſeverat Joh. VI, 45. pag. 278.
Erunt omnes docibiles Dei.

EDUARDI BERNARDI DE MENSURIS ET Ponderibus antiquis libri tres.

Oxoniæ e Theatro Seldonio, 1688, in 8. Plag. 22.

ANceps ſemper fuit inter eruditos de ponderibus & menſuris antiquorum diſceptatio, notique ſatis ſunt circa hanc rem Pæti, Budæi, Alciati, Agricolæ, Villalpandi aliorumque labores: non tamen invenias facile, qui felicius in hoc argumento verſatus fuerit clariſſimo Eduardo Bernardo, qui quæ apud alios habentur varie diſperſa, ſummo cum judicio in librum hunc congeſſit, ita tamen, ut ex inſtructiſſima ſua penu multa addiderit de Talmudicorum, Arabum, Sinarum &c. menſuris, quæ fruſtra apud alios quærantur. Quamvis autem ſcriptum hoc ex editione priori, Eduardi Pocokii in Prophetiam Hoſeæ Commentario ſubjuncta, & a nobis in Actis A. 1686. pag. 586 indicata, notum ſatis ſit: non poſſumus tamen non monere, id & purius, & duplo locupletius altera hac vice in lucem prodiiſſe, adjectis binis epiſtolis, in quarum altera clariſſimus Vir *Thomas Hyde* doctrinam de *menſuris & ponderibus Sinenſium* explicat uberius; in altera vero Vir doctus, cujus nomen litteris initialibus, N. F. D. innuitur, ſtructuram *maris æneæ* Salomonis nova ratione exponit, atque Tab. XII. ſchemate quodam, quod & hic exhibemus, objicit oculis. Cum enim profanũ quoddam genus hominum multa de *ἀγεωμετρία* Scripturæ quoad hunc locum oggerere ſoleat, operam dedit, ut ſua figura & explicatio non ſolum cum deſcriptionibus in libro Regum & Paralipomenon, nec non illis, quæ apud Joſephum, & Euſebium ex Eupolemo, habentur, ſed & cum optime conſtituta a clariſſimo Bernardo bati magnitudine conveniret. Præterea ſe rationem decori atque veriſimilis in hac delineatione aliquatenus quoque habere voluiſſe dicit, idque ab inſignibus interpretibus iisque architecturæ peritiſſimis neglectum fuiſſe demiratur. Cum enim *Villalpandus* (quem verbis præcedentibus haud obſcure petit) non ſolum ita in anguſtum cogat duodecim boves, quos Scriptura docet mari æneo ſubjectos fuiſſe, ut neceſſe ſit eorum poſticas partes ſimul confundi,

monſtrumque unicum ex duodecim bobus emergere, ſed etiam ampliſſimum vas & ponderoſiſſimum in altum extollat, interpoſitaque inter ipſum & boves exigua quadam baſi, ſuſtentaculo gracili imponat, ut tota ſtructura appareat labilis & lubrica; (*Vid. Schema, quod habet Villalp. Tom. II. Part. II. Explanat. in Ezech. p. 488.*) aliam proponit formam ex duabus partibus, cylindrica ſcilicet & hemiſphæroidica conſtantem, ita tamen ut neque hanc ſuam accuratiſſimam & prototypo ſimillimam eſſe pertinaciter velit contendere. Ipſum ſchema mare æneum a latere adſpiciendum exhibet ea projectione, quæ ſupponit oculum ad maximam diſtantiam remotum. In ſuperiore tabulæ parte ichnographia ejus adpoſita eſt ſuper horizontali plano projecti, ad dextram vero figuræ partem ſectio ipſius per axem. Quantitas autem linearum hæc eſt: *ab = 10 Cubit. c p = 5 Cubit. f g = 1 Cubit. ae* vel *dd = 9, 549 Cub. Semidiam. Circ. h i h = 9, 355 Cub.* Ex hiſce ſi inveſtigetur Geometrice corporis totius ſoliditas, reperietur ea 3000 batorum, prout vult liber II. Paralipom. IV, v. 5; ac proinde quoque 2000 capiet, uti in I. Reg. VII, 26 extat. Boves diſtant circuli parte decima ſexta, inter ternos quosque vero dupla intercedit diſtantia. Ipſum præterea mare columnæ innititur, cujus diameter cubiti unius, quam & fundi latitudo poſtulare videtur, & per ſpiram in helices decem circumductam a Joſepho intelligi Auctor Epiſtolæ conjicit, qui etiam hinc circa eam ſpiram unicam in helices decem complicatam delineavit. Plinthus, quæ in columnæ capitulo cernitur, non contigua eſt cum maris ænei fundo, ſed ab eo remota dimidia parte cubiti, intercedente corpore quodam rotundo, ne capitulum intra baſis orbem occultaretur. In circulis *nn* delineati ſunt duo ordines nodorum ſeu capitum bovinorum, quorum decem in unoquoque cubito continentur, & trecenti in tota colli circumferentia. Cætera fere addita ſunt ornamenti cauſa, & ad quinos quosque nodos diſtinguendos, qui cum eſſent minores & in una linea diſpoſiti, inelegantem alioquin & nudatam formam præbuiſſent. Nihil addimus, niſi quod iterum Bernhardo celeberrimo otium atque vires apprecamur, ad novam operum *Flavii Joſephi* editionem, quam dudum molitus eſt, & ante hos novem annos jam anſpicatus, propediem abſolvendam. Ejus enim deſiderio non poterunt non incendi, quotquot vel ex hoc de menſuris & ponderibus libello ingenium Viri & eruditionem cognoverint.

DISCUS-

DISCUSSIO QUÆSTIONIS, AN FILIA-FAMILIAS a nexibus patriæ poteſtatis, etiam adverſante Jure Communi Juſtinianeo, in omnibus provinciis Germaniæ indiſtincte, præſertim autem in Ducatu Brunſuico-Luneburgico Wolferbytanæ partis, per Nuptias ita liberetur, ut ſtatim in ſolius Mariti poteſtatem tranſeat? Negative facta atque edita a D. Hieronymo Andreæ.

Helmeſtadii, apud Frid. Ludervvald, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 13.

TRactatum hunc non ita pridem ad nos transmiſit Nobilisſimus Autor, Ducalis Fiſci & Cameræ Guelpherbytanæ Advocatus, humaniſime ſimul rogans, ut calculum judiciumque noſtrum ſuper eodem ipſi aperiremus. Quandoquidem vero judicum partes nobis ſumere haud ſolemus, utpote qui recenſere quidem libros, non cenſere ſuſcepimus, contentum fore eundem ſperamus, ſi, quod potuimus, ſcripti argumentum nude & quam breviſſime pro inſtituti ratione retulerimus, epicriſi aliis in totum relicta. Quæſtionem itaque hanc, cujus tenorem ex rubrica repetere non erit opus, pertractavit ſecundum methodum in conſiliis juridicis plerumque adhiberi ſolitam, per rationes nempe tam dubitandi, quam decidendi; ita quidem ut has primo loco perhibeat, illas vero dein proponat, & aptis tandem reſponſionibus diluere ſatagat. Ante omnia ergo ex jure communi deducit, nuptias non eſſe modum diſſolvendi patriam poteſtatem, utut non inficietur, quosdam ejus effectus per illas alterari, nuptæ domicilium, forum, operas & ſimilia potiſſimum concernentes: hinc porro ex diverſis ordinationibus provincialibus Sereniſſimorum Ducum Brunſuicenſium probat, ſtrictam juris communis Cæſarei obſervantiam illis in terris introductam, uſum vero juris Saxonici ibidem expreſſis verbis abrogatum eſſe: id quod vi juris territorialis, facultatem puta legislatoriam ſimul annexam habentis, valide fieri potuiſſe evincit: unde tandem concludit, modum hunc ſolvendi patriam poteſtatem, tanquam Saxonici juris inventum, illo in Ducatu plane pleneque ceſſare debere. Inde progreſſum facit ad rationes dubi-

dubitandi ab adversa parte allegatas, quæ quidem in his maxime consistunt: initio urgetur, in Germania vigere notorie consuetudinem generalem, quod per matrimonium fiat emissio a nexibus patriæ potestatis, eamque in rem, (præter etymologiam vernaculæ vocis freyen/ propria vi jamjam *liberationem* involventis) ingens JCtorum, Germanorum potissimum, cumulus adducitur hoc de negotio testantium: quin & idem apud omnes fere moratiores nationes & gentes (speciatim vero in regionibus Ducatui vicinis) communi assensione introductum esse; ipsique societatis conjugalis proprietati divinæque institutioni congruere; ex natura quoque dominii fluere, quod nempe in eandem personam duobus in solidum, patri & marito, competere nequeat: denique patriæ potestatis, ex jure Romano resultantis, multorum judicio vix umbram in Germania superesse, adeoque quæstionem tantum non penitus pro otiosa reputandam. Singula hæc jam refutare occupatus est Noster: & primo quidem allegatam consuetudinem nec intuitu generalitatis, nec ratione notorietatis satis probatam autumat; autores quoque allegatos aut inidoneos testes esse, aut aliud plane sibi velle, facto singulorum examine demonstrare nititur; argumentum ab aliorum populorum, vicinorum etiam, observantia insufficientiæ arguit, cum inde nulla jurium dependentia aut legum consuetudinumve identitas inferatur; rationem vero ex etymologia vocis freyen petitam, non fragilem modo credit, sed plane falsam: cum ejus origo rectius deducatur aut a *Freia*, Germanorum priscorum Venere, aut a vocabulo frygan/quod *amare*, aut a fryan/quod *eligere cum affectione quadam singulari*, antiqua Gothorum lingua significet. Nec minus in reliquarum objectionum discussione suam in causis perorandis dexteritatem atq; promtitudinem ostendit; cujus tamen vis ex ipsius scripti perlectione melius percipi poterit, quam quidem ex compendiaria, quæ nobis familiaris est, relatione; ubi nempe periculum est, ne argumentorum pondera, concisa nimis verborum brevitate minuantur.

ANTONII MATTHÆI, ANTECESSORIS Lugdunensis, Tractatus de Jure Gladii, & de Toparchis qui exercent id in Diœcesi Ultrajectina.

Lugduni Batavorum, sumptu Autoris, 1689, in 4. Plag. 91.

In

IN Procœmio Clarissimus Autor affectum fidemque eorum collaudat qui acta & monumenta, nunquam antea præter unum aut alterum publicata, veritatis stabiliendæ gratia ipsi communicarunt; sententiam deinde suam, qua in Tractatu *de Nobilitate*, anno 1686 edito & a nobis in Actis illius anni pag. 460 seqq. recenso, l. 2. c. 1. Ultrajectum a Wiltis etiam Wiltenburch appellatum esse dixerat, Historica fide confirmat; & locum denique, ex quo probari potest, Frisones olim corpus occisi terræ non mandasse ante, quam homicida vel aliquis ex ejus familia vindictæ nomine vicariam quasi mortem perpessus esset, in ipsa tractatione c. 38 omissum supplet. Hinc ad materiam ipsam conversus, in cap. 1. quid sit jus gladii, quid merum mixtumve imperium, quid notio & jurisdictio, explicat. Cap. 2. tradit, in qua re merum imperium consistat; ubi inter alia pœnarum genera, a diversis gentibus usurpata, etiam quid sartago cinerumque supplicium fuerit, commemorat, & in cap. 3. præter reliquos gravius coercendi modos de excæcatione, membri mutilatione, & exilio tractat, atque hoc moribus proxime ad relegationem accedere, per se autem nec bona nec civitatem auferre asserit. Cap. 4. exhibet eos, qui jure gladii apud Romanos usi sunt, & iis non semper jus gladii in universum, sed nonnunquam pro parte tantum, concessum fuisse docet. His pro instituti ratione præmissis, ad mores hodiernos accedit, & c. 5. jus gladii adeo in commercio & patrimonio esse confirmat, ut vendi, donari, in feudum dari & quovis modo in alium transferri possit; unde contra *Vinnium*, Toparchis jus mandandi aliis merum imperium denegantem, disputat. Præterea c. 6. Toparchis jus constituendi præfectum, prætorem, scabinos, edicta proponendi, mulctas statuendi & exigendi &c. largitur; cognitionem vero de causis venaticis, publicam securitatem respicientibus, similibusque gravioribus negotiis, non æquali ratione omnibus concedit, sed potestatis amplitudinem hac in parte ex singulorum usurpatione & speciali concessione colligere jubet. Cap. 8. illi, quem Toparcha tanquam superiorem agnoscit, jus capiendi reum in illius territorio denegat: Toparcham nulla necessitate ad superiorem ejusve milites præsidiarios in castrum suum admittendos cogi affirmat, & pacti, quo dominus superior hoc jus sibi reservat, utilitatem commendat, atque exemplis declarat. Sequentia capitula ab octavo ad trigesi-

mum tertium usq; , solicite recenset Toparchas diœceseos Ultrajectinæ, eosq; qui in ea jure gladii fruuntur, in qua tractatione initiũ facit a Præpositis Ecclesiarum S. Johannis, S. Martini & S. Salvatoris, hanc potestatem in tractu inter Isalam & Leccam interjacente habentibus: ab his progreditur ad Dominos de Dyckvelt, Montfoort &c. Toparcham de Amerongen, Vreesvvyk, Zuylestein, Vreland, Oudegein, Baern, Eem, Soest, Emmenes, Rensvvoude, Odyk, Seyst, Gasbeek, Wyck, Abcoude, Nyenrode, Amstel, Woerden, Yselstein, Jaersvelt, Zuylen &c. Groningæ olim jus gladii majori Ecclesiæ competiisse, ejusque facto id aliis concessum esse, c. 28 probat, & altam jurisdictionem habenti mediam plerumque etiam competiisse commemorat, c. 29. Qua ratione Episcopo per diœcesin suam jus gladii datum fuerit, c. 30. explicat, interq; reliquos coercendi modos *studiũ pœnale*, vi cujus pœnam hanc meritus per aliquot annos studiis in certa Academia vacare jussus est, c. 13. refert. Quin etiam Chomarchis in c. 32. merum imperium non omnino denegat, & de re venatica quis cognoscat, c. 33. exponit. De militari judicio c. 34. loquitur, & c. 35. determinat, quousque se Magistratus Ultrajectini jurisdictio oppidana extendat. Sicut autem Ultrajecto plenissimam jurisdictionem & jus gladii quoad omnes partes largitus est, ita reliquis ejusdem diœceseos oppidis paria jura tribuere non audet c. 36. Tandem a c. 36. ad finem usque hæc præcipue circa meri imperii explicationem reliqua, persequitur: in quos jus gladii exerceatur? quinam sit procedendi modus? quid circa confiscationem bonorum, quam juri gladii non adhærere tradit, Ultrajecti & in vicinis locis observetur? quatenus condemnato salvum sit appellationis remedium, & quomodo rei mors interveniens, pœnæ remissio, & præscriptio crimina extinguant? cui postremo crimina tollendi modo circa finem capitis ultimi prohibet inquisitionem annumerari.

THEODORI CRAANEN PHIL. ET MED. D. &c. Tractatus Physico-Medicus de Homine, in quo status ejus tam naturalis, quam præternaturalis quoad Theoriam rationalem mechanice demonstratur. Edente Theodoro Schoon, M. D. Hagiensi, cum Figuris æneis & indicibus tam Capitum quam Rerum & Verborum locupletissimis.

Lugdu-

Lugduni Batavorum, apud Petrum van der Aa, 1689, in 4.
Constat plagulis 104. præter figuras.

DE Homine equidem *Nobilissimi des Cartes* jamjam inclaruit Tractatus: hunc tamen, si ullibi, certe hic ingenio magis, quam veritati litasse, quod experientia exactiori, Anatomica cumprimis destitutus, structuram Hominis tantum non meris adaptarit ideis, omnes inter, ad experientiæ pariter atque rationis lydium lapidem res physicas & medicas libere examinantes, videtur convenire. Tanto majorem proin præsens de Homine opus merebitur applausum, etiamsi Recentioris præmemorati Philosophi potius, quam Veterum methodo insistat, quo minus præsumi poterit eum, qui Autor ab Editore perhibetur, multa, dum viveret, experientia pollentem, ad eundẽ allisisse scopulũ. Et omnino in capitibus fere singulis, numero CLVI, quibus corporis nostri status & naturalis, & præternaturalis, nec non multa ad manus huic auxiliatrices ferendi rationẽ spectantia edocentur, adeoq; Physiologia, Pathologia & Therapeutica propemodũ absolvuntur, Experientiam Rationi prælucere, vel perpauca subsequentia e multis annotata sufficienter attestabuntur. Scilicet cum non nisi in adultis Anatomica hauriri possit cognitio, qua demum perspecta tum pag. 4.
generationis negotium, tum morborum natura commode explanari possunt, adulti potius hominis, quam infantis fabrica automatica primum consideranda proponitur, secus quidem ac *Cartesio* ex primis initiis mundi hujus sensibilis machinam deducere fuit visum. In hac 11.
pinguedinem ad salivæ essentiã nihil conferre censetur, quia ob pinguedinem intermixtam minus evaderet penetrans, gladii instar vaginа reconditi ad secandum & pungendum prorsus inepti. Loco pulveris 15.
dentifricii, tartarus vitriolatus deprædicatur præstantissimus. Alimen- 29. 47.
torum diversitati concoctio ventriculi maximam adscribitur partem, in quantum in translatione tam diversorum & discrepantium particularum, diversi relinquantur & efformentur pori, diversæ magnitudinis & figuræ, ad quos vacuo omni exulante replendos materia ætherea pariter requiratur diversa, pro magnitudinis & figuræ diversitate ubique sese accommodans, eoque ipso alimenta ingesta ulterius comminuendo & fermentando concoctionem in ventriculo absolvens. Acidum æque ac salinum sanguini nostro inesse, ex iis, quæ solent assumi, colligitur, nam non solum condimenta inter obser- 39.

vatur acetum, ſed & multa alia facile v.g. cereviſia, aceſcunt, aut aci-
pag. 53. dis particulis abundant, e. g. panis ſecalinus. Lac ab acido Ventriculi fermento, aliisque quæ ingeruntur, ſemper coagulari, adeoq; lactis in Ventriculo coagulationem vix, niſi exceſſivam, metuendam eſſe traditur, inprimis cum æſtate lac ab acido ventriculorum vitulinorum ſucco coagulatum, aliisque temporibus caſeus ſine detrimento
71. aſſumi ſoleant. Medicamenta vero Ventriculo extrinſece applicanda non tam regioni epigaſtricæ, quam dorſo debere admoveri, quia dorſum facilius, quam tot integumenta abdominis, a medicaminum
83. ſpiritibus penetrari queat. Circa vermium in corpore noſtro proventum ova præſertim in aere volitantia, & vel cum alimentis, vel cum aere ipſo inſpirandum inter haurienda, perpenduntur; dari ſiquidem ova ejusmodi ſubtiliſſima, intuitu inſectorum adeo exiguorum, ut in oculum niſi microſcopio armatum haud incurrant, declaratur. Clyſteres tum ratione, tum experientia affirmantur nutrien-
93. tes: primo namque hominem phrenitide laborantem per decem dies ſolo clyſteris nutrientis uſu in vita fuiſſe ſervatum, item angina laborantibus vix niſi iisdem ſuccurri poſſe; deinde inteſtina craſſa lacteis vaſis non penitus carere, cuniculorum exemplo, in quorum re-
95. cens mactatorum inteſtinis craſſis lactea apparuerint. Quin etiamſi vaſa lactea in craſſis inteſtinis deeſſent, operari nihilominus adhuc poſſe clyſmata nutrientia, per poros inteſtinorum blandos vapores ad ſanguinem emittendo, ſimili prorſus ratione ac clyſteres anodini &
109. emollientes in dolore colico deprehenduntur proficui. Vapores alias in cavitate abdominis obvolitantes, aliquam ad minimum urinæ in veſica contentæ partem reputantur conſtituere, quod poros veſicæ foras intro ſpectantes facile ingredi, ob valvularum vero impedimentum minus regredi, ſed coagulari potius & condenſari in urinam poſſint ac debeant. 133. Lien in thorace aliquando repertus ſimul annotatur. 135. Sanguinis arterioſi major præ venoſo fluiditas chylo cumprimis tribuitur admixto. 173. Fixorum in genere triplex conſtituitur differentia, ratione vel ad ignem, vel ad aerem, vel ad noſtrum denique
184. corpus habita. Omnes interim morbi cum ab obſtructione primum oriri videantur, panaceæ vel medicamenti alicujus univerſalis adſtruitur poſſibilitas, attendendo una, remediorum efficaciam non ſolum a particularum ſubtilitate, reſpectu cujus ſæpius reflexa mox e

corpore

corpore avolant, ſed a ſtabilitate quoq; pororum, certam, ſtabilem & copioſam primi elementi materiam ſanguinis noſtri ætheri amicam ſecum vehentium, dependere. Febres omnes cenſentur putridæ, pag. 226.
quatenus putredo tum introduci dicatur, quando ordo rerum compoſitarum turbatur & tollitur a cauſa levi, ſenſim atq; ſenſim particularum nexum deſtruente. Viæ ubi adſignandæ, per quas materia purulenta e pulmonibus ad veſicam poſſit deferri & cum urina excerni, par- 158.
tim pori venarum pulmonalium ſubtiliorem puris partem recipien- 692.
tium, circulationis beneficio dehinc in renibus cum urina ſecernendam, partim diaphragmatis pori vaporibus purulentæ materiæ in thorace e pulmonibus extravaſatæ tranſitum ad abdomen concedentes, quo in hujus cavo oberrantes veſicæ tandem poros foras intro ſpectantes ſubintrent, proferuntur in medium. Anaſtomoſes ſive 292.
inoſculationes arteriis cum venis intercedere, ex celeri ſanguinis effluxu e vulnere vaſi inflicto demonſtratur, propterea ſiquidem, quod Anatomico cultro minus detegi queant, exiſtentiam earum haud negandam eſſe. Cauſa fontium vera in diurno telluris noſtræ motu 297.
conſtituitur, quo rapidiſſime ab occidente in orientem procedente tellus ſine negotio ab aliis ſeparetur, præſertim iis, quæ nexu parum firmo gaudent, uti aqua copioſe tunc ſuperficiei ipſius adhærens. Arteriotomia ob periculum, cui exponitur, diſſuadetur; arteria 326.
enim in cephalalgia ſecta quod opem tulerit, non arteriotomiæ ſimpliciter, ſed repetitæ potius ſanguinis eductioni venire adſcribendum. Quemadmodum inter omnes conſtat, in membris vulneratis male 382.
denuo conſolidatis ſæpius variam aeris percipi mutationem, ita hæc omnis diverſitati pororum certam ſaltem aeris materiam transmittentium adſignatur. In animi deliquio homines, ut citius ad ſe redeant, 416.
ſupini poni cenſentur, quo in ſitu tali corporis horizonti parallelo ſanguis promtius & copioſius ad caput aſſargens majorem ſeparationi ſpirituum, a quorum novo influxu omnis recreatio, ſuppeditet anſam. A remediis autem ſomniferis, v. g. opio & camphora, ſomni- 440.
um conciliari propter coagulationē in ſanguine & humoribus horum auxilio introductam, ſimilem ei, quæ a ſpiritu urinæ rectificatiſſimo alcohol vini addito fieri deprehenditur. Item ex acidorum uſu 477.
dentes ſtupere, quatenus nervorum radicibus dentium inſertorum fibrillæ ſolvantur, ut tenſione ad tempus amiſſa ſenſationi haud inſer-

viant, æque ac narcotica nervorum quasdam fibrillas solvendo stu-
pag. 485. porem inferre soleant. Respirationem a diaphragmate, tanquam vero instrumento ejus activo, dependere, vel ex sola respiratione difficiliori, cum quis se ingurgitaverit, comprobatur, ventriculo tunc ab ingestis distento diaphragma sursum urgente, ut non nisi majori
588. cum vi deorsum ferri queat. Medicamenta multis pro memoria confortanda extolli solita flocci penduntur, quod omnia talia assumpta in primis viis ac massa sanguinea ita invertantur, ut ad cerebrum delata, nec humiditatem hujus nativam corrigere, nec fibras siccas flexi-
629. les reddere ullo modo valeant. Sapor fumi tabaci perquam gratus fertur ei, cujus lingua oleo vel spiritu vitrioli fuerit imbuta, indicio manifesto, saporum diversitatem ac mutationem a rerum proficisci
638. mixtura. Ligaturæ in affectibus soporosis supponuntur conferre, in quantum nervorum tubuli a materia viscida obstructi, dum in una parte vinculo arcte ad se invicem comprimuntur, in extremitate altera magis ab invicem recedant, adeoque apertiores evadant, ut spiritus novi a cerebro adfluentes pituitam removere ipsumque soporem
666. tollere possint. Bilis ad ventriculum in biliosis deferri dicitur, non quod per pylorum e duodeno regurgitet, sed potius, quod ab arteria gastrica ad ventriculum eodem modo deponatur, ac in hepate ab ar-
741. teria hepatica fieri animadvertitur. Fœtus respiratio in utero materno asseveratur necessaria, quo pulmonum cellulæ exiguæ conservari possint cavæ, neque nervi phrenici intuitu obstructionis omnino ob quietem suppositam subsequentis inutiles emergant, ita tamen, ut loco aeris aqua potius, cui fœtus innatat, quemadmodum in pi-
761. scibus inspiretur, hinc & pulmones fœtus propter cellulas aqua repletas graviores esse & fundum aquæ petere, secus ac ubi in lucem edito aer jamjam inspiratus fuerit. Infantibus alimenta potius liquida exhibenda suadentur, quam solida, ne horum assumptione ossa tam cito ad statum perfectæ duritiei perveniant, adeoque in longiorem excrescere staturam impediantur. Tandem cum Carteſio ex eo nos
765. mori statuitur, quod corpus ab anima recedat, i. e. tum animam cogi a corpore secedere, quando ineptum hoc ad illi amplius inserviendum existit; animam quippe immortalem omnisque varietatis expertem nequaquam mortis posse dici causam, sed corpus potius, vel per morbum, vel per meram senectutem labefactatum,

THEO-

THEODORI CRAANEN, PHIL. ET MED. D. Prof. olim Leidensis, ac Consiliarii & Archiatri Brandenburgici &c. Observationes, quibus emendatur & illustratur Henr. Regii Praxis medica, medicationum exemplis demonstrata.

Lugduni Batavorum apud Petrum vander Aa, 1689, in 4.

Constat plagulis 100.

INter illos, qui artem nostram a scholasticis erroribus vindicare conati sunt, primus fortasse fuit Henricus Regius Professor Medicinæ Ultrajectinus, qui secundum Carteſii placita artis Asclepiadeæ emendationem aggressus est. Et quamvis celeberrimi hujus philosophi testimonio rem mascule nec sine fructu gesserit, non tamen omnimode perfecit. Partim enim Carteſii dogmata sponte reliquit; partim qua semel imbutus erat a teneris, pristinæ philosophiæ præjudicia omnino exuere non potuit. Itaque memoratæ hypotheseos celeberrimus patronus Craanius in Collegio quodam Praxin Regii, quam Institutionibus suis, sub Medicinæ nomine olim jam publicatis, adjunxit, notis suis nunc emendavit, nunc illustravit. Tanto hoc factum auditorum fuit applausu, ut non tantum ipsi eas innumeris vicibus, nec sine gravibus impensis describi curaverint, & vix cum aliis nisi amicissimis communicare dignati fuerint, sed alii etiam earundem publicationem avide desiderarint. Verũ quia hæ Craanii notæ non conceptis ab ipso verbis propositæ, sed pro Auditorum ingenio ex ejus sermonibus collectæ fuerant, nonpotuerunt non illæ quandoq; mutilæ, & invicẽ diversæ existere. Precibus igitur quorundam intimioris admissionis discipulorum fatigatus Craanius favit, & quæ conceperant calamo suo, corrigere aggressus est, sed solum ut auditoribus de sententia sua rectius constaret, non vero ut unquã ea prælo committenda expeteret. Desiderio nihilominus plurium satisfacturi alii has Craanii in Regium animadversiones, diverso tamen sub schemate, in publicum emiserunt. Quamobrem jam A. LXXXVI Medioburgi Praxis Medica Reformata Henrici Regii, sub Luminis Rationalis Medici titulo prodiit in lucem, uti in Actorum ejusdem anni mense Novembri p. 555. recensuimus. Atque

que hæc editio, ex ſententia genuinorum quorundam diſcipulorum, cum emendatis a Craanio notis inprimis convenire perhibetur. Jam vero induſtrius ille Lugdunenſium Bibliopola, poſtquam theoriam Medicam in tractatu de Homine exhibuit, practicam quoque partem, adeoque Craanii obſervationes Regii ipſius praxi interſperſas tradere non incongruum exiſtimavit. Verum enimvero hæc bina ſcripta non ubique Craanianam exprimere hypotheſin, Bibliothecæ Univerſalis & Hiſtoricæ Collectores teſtantur. Sed ad inſtitutum. Regius medicationibus CXXX totidem ægrotantium caſus proponit, in libros quatuor diſtributos. Primus morbos capitis, ſecundus pectoris, tertius abdominis, quartus qui habitum & artus corripiant, recenſet. Poſt hiſtoriam, in morbi denominationem, partem affectam, cauſas procatarcticam & continentem, & per has in ſymptomatum rationes, prognoſin tandem & curam inquirit. Craanius vero quæ minus appoſite dicuntur, aut a ſua ſententia recedunt, interjectis notis emendat; quæ autem cum ratione & experientia conveniunt, ſuis obſervationibus illuſtrat. In genere vero nullam intemperiem calidam aut frigidam partium ſolidarum, v. g. hepatis, cordis, admittit; humidum qua humidum peccare negat; venæſectionem ubique purgantibus, etiam clyſteribus quandoque præmittit; venarum ſelectum ſuperſtitioſum rejicit, eum concedens, quo in ſanguine ſubtiliore educendo vena in brachio, in craſſiore in pede ſecatur. Partibus ſolidis nulla corroborantia tribuit; cucurbitulas & ſcarificationes improbat; veſicatoria evacuandi cauſa damnat, in apoplexia excitandi ergo præcipit. Magnam fiduciam in decoctis ſudoriferis ex lignis paratis reponit, omnem apozematum purgantium uſum detrectans. Aſt in ſpecie, ubi animus eſt motum ſanguinis impetuoſiorem refrænare, lapidem prunellæ, ſaccharum Saturni, imo & camphoram ſæpius exhibet, adeoque horum uſum in cephalalgia a cauſa calida, mania, phrenitide, inflammationibus, ſynocho, febre &c. iterum iterumque commendat. Nimias vigilias caute opiatis debellandas eſſe aſſerit; pulverem vero ſequentem extollit, quod & bilis motum infringere, & ſanguinis impetum coercere valeat: Rec. tartari vitriolati gr. XV, laud. opiat. gr. j vel ij, camphoræ gr. iij vel jv. M. F. pulvis. Similiter tincturam ſuam opii hic & ſæpius alibi deprædicat; quæ eſt ſolutio opii leviter toſti in ſpiritus vini tartariſati

inſigni

inſigni quantitate, creberrime repetitis filtrationibus depurata. In catalepſi non ſpiritus animales congelari, ſed glandulam pinealem fortuito catarrho obſideri pronuntiat. Quippe hanc cum Carteſio primarium mentis inſtrumentum agnoſcit, quo & corporis motus illa percipiat, & ſuos cum corpore communicet. Sic etiam quod hac ratione nec a ſpiritibus commoveri, nec hos ad partes determinare valeat, objecta externa non tantum non percipi, ſed etiam motus voluntarios quieſcere. Epilepſiæ, in qua viſciditatem cum acrimonia conjunctam accuſat, mederi tanquam ſpecificum affirmat pulverem ſecundinæ humanæ in umbra exſiccatæ, a ſcrupulis duobus ad drachmam unam. Febrium naturam in eo conſiſtere arbitratur, quod ad ſanguinem aliqua deferatur materia per ſuos poros trajiciens æthere non convenientem cum eo, qui per poros noſtri ſanguinis fluit, ſive illa ab eryſipelate, & inflammationibus, ſive ab aliis cauſis ſuppeditetur. Adeoque ſudorifera ſola appropriata remedia aſſerit ante paroxyſmum propinanda, inprimis e mineralium claſſe, utpote quæ fomitem in partibus hærentem eluere & eliminare valeant. His tincturam croci, opii, item camphoram pro circumſtantiarum diverſitate admiſcet. In quartana magni facit decocta ſudorifera diebus a paroxyſmo vacuis, eidem vero obnoxiis ſudoriferum, cui cortex Peruvianus additur, ante paroxyſmum commendat: uti hic pariter radici oſtrutii ſplendenti dum frangitur, tam in decocto, quam in forma pulveris ſingularem efficaciam tribuit. Hypochondriaci mali exſtirpationem per decocta ſudorifera attenuantia, cum purgantibus ex melanagogis & mercurio dulci compoſitis, atque venæſectionibus alternata aggreditur. Et ſimili fundamento reliquorum affectuum reſolutiones innituntur.

RUDIGERI CHRISTIANI DE VVEDEL
Elogia Sacra, ad ductum Evangeliorum concepta.

Coloniæ Brandenburgicæ, typis Ulr. Lieppert, 1689, in 4. Plag. 59.

Inſcriptionum, quæ & *Elogia* appellari ſolent, longe feraciſſimum fuit hoc ſeculum. Originem illarum ex remotiſſima Græcorum ac Romanorum antiquitate, imo ex ipſis legum tabulis, ſepulcrali-

 busque

busque atque aliis monumentorum inscriptionibus, quales post *Jacobum Revellium*, *Petrum Apianum*, *Martinum Smetium*, & *Justum Lipsium*, *Janus Gruterus* & *Th. Reinesius* ad posteritatem transmiserunt, arcessit vir clarissimus *Christianus Weisius*, qui & primus ex professo de hoc scribendi genere libris duobus, quos *de Poesi hodiernorum Politicorum* sive *de argutis inscriptionibus* inscripsit, fuit commentatus. Est autem Inscriptio, finiente illam eodem Weisio, *Oratio verbis solutis Poesin imitata, argutis sensibus laudem aut vituperium alicujus referens.* Est enim medium quid Inscriptio inter Oratoriam & Poesin, & ab Oratoria quidem dicendi libertatem illigatam, nec pedibus metricis adstrictam, a Poesi laxuriem verborum, lususque poeticos, unde & libera Poesis *Juglari* dicitur, veluti mutuatur. Inter artifices Inscriptionum ejuscemodi, *Emanuele Thesauro*, Patritio Turinensi, nemo temere est superior, sive sacri, sive profani argumenti Inscriptiones contempleris. Et sacra quidem quod attinet, scripsit is *Elogia Patriarcharum* ab Adamo usq; ad Christum, quos in pastores, milites, duces, reges, solitarios ac sanctos distinxit; stylo certe ut conciso, ita arguto admodum ac peracuto. Hunc non infeliciter æmulatus est *Aloysius Juglaris*, Jesuita & popularis Thesauri; quippe qui præter XL *Elogia*, quibus Ludovici XIII Galliæ Regis vitam virtutesque complexus est, centum Inscriptionibus universam CHRISTI vitam comprehendit. Libri titulus sic habet: *Christus Jesus, h. e. Dei Hominis Elogia*, qui Genuæ A. 1641 in 4. Moguntiæ A. 1665 in 8 cum Elogiis Patriarcharum Thesauri prodiit. Fallimur? an Duum-Virorum horum vestigiis insistere voluit Vir generosissimus, *Rudigerus Christianus de Wedel*, qui hodieque Potentissimo Electori Brandenburgico a consiliis est judicialibus. Sane & ipse Elogia ejusmodi sacra scripsit, eaque, ut titulus præ se fert, ad ductum Evangeliorum concepta. Ostendere autem hoc ipso Autor voluit, in Aulis quoque, sub probo inprimis Principe, non frigere plane pietatis studium. Et vero non doctum tantummodo atque argutum, sed pium quoque ac devotum his ipsis Elogiis legenti cuique se Autor approbat. Non diffitetur autem ipsemet, stylum non per omnia esse æqualem, nec totidem super eadem materia reperiri in hoc libro meditationes; scribendi etiam venustatē hic adhibendā desiderari posse, eo quod a XXIV anno ætatem in judiciis, aliisque publicis functionibus transegerit; facilius

facilius etiam laborem cessisse sibi, quoties de Salvatoris miraculis & factis, quam ubi de dictis ejus ac parabolis consignandum quid fuerit. Sed de his ipsi lectores viderint. Cæterum uti sacra hæc Elogia *Friderico Wilhelmo Magno*, Domino suo indulgentissimo, consecrare instituerat nobilissimus de Wedel, ita, hoc spe citius terris hisce erepto, felicissimo ejus successori Friderico III non dedicare ea non potuit. Et hinc duplex dedicatio præmissa Elogiis deprehenditur.

CAPITA DOCTRINÆ ET PRAXIS CHRISTIANÆ insignia ex LIX illustribus Novi Testamenti dictis deducta, & Evangeliis Dominicalibus in concionibus A. 1677 Francofurti ad Mœnum habitis applicata a Philippo Jacobo Spenero D. & Seniore Evangelici Ministerii Francofurtensis.

Francofurti, impensis Joh. Dav. Zunneri, 1689, in 8.

Constat plagulis 30.

HUnc libellum ob argumenti similitudinem priori haud immerito jungimus. Continet enim selecta quædam religionis Christianæ capita, quæ Theologus Summe Reverendus Dn. *Philippus Jacobus Spenerus*, hoc tempore Potentissimo Saxoniæ Electori a concionibus aulicis primariis, & consiliis ecclesiasticis, dum adhuc Francofurtensi ad Mœnum ecclesiæ præesset, ex illustribus nonnullis Novi Testamenti dictis deduxit & in concionibus publicis A. 1677 habitis ad pericopas Evangelicas, quæ diebus dominicis & festis explicari in publicis ecclesiæ conventibus solent, applicavit. Equidem hæc ipsa doctrinæ & praxis Christianæ capita jam A. 1680 Germanice, prout a Venerando Autore concepta & populo proposita fuerant, typis impressa & operi majori integras homilias continenti, quod inscribitur: des thätigen Christenthums Nothwendigkeit und Müglichkeit/ i. e. *Christianismi actuosi necessitas & possibilitas*, inserta novimus. Verum cum Vir quidem haud minus incomparabili doctrina quam natalium splendore & meritorū in rem publicam gloria Perillustris, cujus pietatem & modestiā tacite vene-

rari, quam celeberrimum Nomen contra nutum evulgare malumus, haud exiguum cœlestis sapientiæ gustum inde percipi sentiret, operæ se pretium facturum censuit, si has meditationes ex majori concionum opere excerptas, in gratiam eorum, qui Germanicæ linguæ minus periti sunt, vel majori illo opere carent, Latine redderet. Nec improbavit hoc consilium Magnificus Autor, sed versionem sibi communicatam luci publicæ exponendam duxit, in præfatione monens, generosissimum Interpretem, etsi augustioris & nitidioris styli facultate polleat, simplicius tamen dicendi genus, & quod huic materiæ aptius esset elegisse; dicta vero Scripturæ juxta Vulgatum adduxisse, indeque nonnunquam fieri, quod sententiarum, quibus probandis adhibentur, sensum haud satis exprimant; nonnunquam tamen, ubi Vulgatus a scopo nimis aberravit, Lutheri versionem Vulgatæ subjungi.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS D' ANGLETERRE sous le Regne de Jacques II. &c.

id est,

Historia Mutationum Angliæ sub Regno Jacobi II. usque ad coronationem Guilielmi III.

Amstelodami, apud Henr. Desbordes 1689, in 12.

Constat plagulis 20.

pag. 1. SImili Historiæ in Gallia, a cujus Scriptoribus hodiernis nonnisi satyræ vel panegyrici expectandi dicuntur, adornandæ, libello hoc, qui majori veritate nitatur, obviari Præfatio innuit. Primitus ostenditur, quomodo Anglia tragicorum semper eventuum theatrum fuerit, nec, nisi Pontificii omni ibidem potentia exuantur, tale & deinceps esse desiturum sit: quomodo etiam ab *Henrici VIII* tempo-
3. ribus Romano-Catholici, ut Pontificio jugo illam denuo subderent, nihil non tentaverint. Eo tendisse *Caroli I* matrimonium cum Galliæ Regis filia contractum, & inspirata *Carolo II* & *Jacobo II* tunc exulibus Jesuitarum dogmata, eoque fratrem eorum tertio ge-
5. nitum *Glocestriæ* Ducem brevioris fuisse vitæ, quod aures illis præbere noluerit. Apparuisse idem consilium ex conspiratione in *Caroli II* præter

præter spem diutius viventis caput A. 1678 conflata, sed a D. *Tito Oates* tempestive detecta, quam Parlamenti decreta de Pontificiis a sessione jureque suffragii, & *Jacobo* tunc *Eboracensi* Duce a suc- pag. 7.
cessione in perpetuum excludendis insecuta fuerint, qui favore Regis signationem Decreti impedientis ad sedandos Scotiæ motus missus, rebus etiam feliciter gestis, Anglis nihilominus suspectus man- 17.
serit. Post novam, quam Jesuitæ machinati fuerint, conspirationem de Rege & Fratre (etsi quoad hunc totius negotii probe conscium, omnia simulate agi debuerint) pugione simul confodiendis revelatâ, multis innocentibus in societatem supplicii tractis, & intra 5 annos 67 Proceribus capite plexis, Angliam cruento macello parum absimilem fuisse. Rege d. 16 Febr. 1685 non sine veneni suspicione vivis 20.
exempto, & Fratre successore variis gratulationibus (inter quas *Quakerorum* Oratiuncula e Jesuitæ cujusdam cerebro prodiisse dicatur, veluti jam dudum multi hujus Societatis inter illos latere credantur) excepto, & statu tam civili quam militari firmato, in D. *Oates* 27.
Jesuitarum calumnia sententiam dictam esse, ut præter fustigationem, & perpetuum carcerem, quotannis ignominioso conspectui publice 35.
exponeretur. Qua occasione idem *Oates*, jam septuagenarius, ex 29.
Ministro Ecclesiastico Jesuita antehac evaserit, paucis hic simul attingitur. Hinc Ducis *Montmouthensis* (antea *Arkenii*) filii natura- 36. — 71.
lis *Caroli II.* ex puella quadam *Wallicnsi* sub matrimonii, uti quibusdam creditur, promissione procreati, multisque dignitatibus a patre, tenerrimo præ reliquis affectu eum prosequente, decorati infelicia fata recensentur, quomodo jurisjurandi sui de solo patrio mutando, & armis contra Regem aut ejus Successorem nunquam arripiendis præstiti immemor, *Malecontentis* ducem se præbuerit, sed a suis desertus, & proprii canis indicio captus, rebellionis non minus quam imprudentiæ pœnas dederit; quomodo etiam Comes *Argile* (qui A. 1680 inter motus Scotiæ Edinburgi custodiæ datus, sed cum filia 56.
ipsum visitante, cum cujus pedisse quo sagum permutaverat, simul egressus, & syrmatis, quod servili ministerio portatum in lutum delabi fiverat, a filia ex simulata indignatione in faciem impacti beneficio elapsus, nullibi hactenus apparuerat) eodem tempore novarum rerum in Scotia auctor, æque tristem vitæ exitum expertus fuerit. Commemorata hinc severa in geminæ hujus seditionis intra bimestre repressæ

complices animadversione, qua se unum plures carnificis manu sus-
pag. 73. tulisse, quam omnes a *Guilielmi* Conquæstoris tempore judices, *Ge-*
orgius Jeffrey, cui Cancellarii munus inde præmii loco obtigerit, glo-
riatus sit; complures violenti & in despoticum plane arbitrariumque
degenerantis, quod *Jacobus* exorsus sit, imperii actiones longo filo
104. 76. deducuntur. Inter has præaliis eminent interdictum de festo anni-
versario, in memoriam *Elisabethæ* & conspirationis pulverariæ, non
28. celebrando: Jesuitarum in consilium vocatio & Monachorum in-
troductio: quæsita modificatio, quin totalis abolitio legis *Test*, de
98. qua in Actis anni superioris pag. 569 seqq. uberius diximus: septem
item Commissariorum, qui rerum ad Jurisdictionem Ecclesia-
sticam pertinentium curam gererent, constitutio, eorumque violenta
167. satis, quam passim & imprimis contra *Collegium Magdalenæum* Oxoni-
ense exercuerint, functio; nec non *Curiæ honorum*, Nobilitati non pa-
132. 215. rum formidabilis, instauratio: *Libertatis Conscientiæ* proclamatio:
169. 236. Nuntii Pontificii admissio: legum & privilegiorū violatio: *Burne-*
211. *ti* ob Historiam Reformationis Anglicanæ, & septem Episcoporum
219. ob detrectatam Regiæ Declarationis, de libertate conscientiæ, recita-
tionem persecutio: Membrorum futuri Parlamenti Regi addictorum
selectus, & complures alii, quos consulto præterimus, violenti regimi-
nis & Papismi introducendi nimium evidentes prodromi. Quibus
omnibus populus non potuerit non irritari, ita ut militia etiam ad
249. *Testi* legumque pœnalium abolitionem promovendam sollicitata, ob-
sequium detrectaverit. Et licet Rex ab uno extremo ad alterum pro-
265. gressus, 4 annorum telam intra 20 dies retexens, Commissariis ec-
clesiasticis abdicatis, Collegio Magdalenæo restituto, privilegiisque
Civitatum redditis, proximo Parlamento plenam de revocatione
Testi statuendi libertatem promisisset, tantum tamen abfuisse, ut dif-
273. fidentiam omnem eximere potuerit, ut potius Principis *Orangii* clas-
sisque Hollandicæ adventus summo desiderio expectari cœperit,
293. postquam peculiari libello *septem* querelarum capita pluribus ex-
posita essent. Narratur inde, quomodo animosissimus Princeps,
Schombergio comite, cum 65 navium classe 21000 hominum transve-
ctura d. 30 Oct. superioris anni ex Hollandia solverit, & licet adversa
tempestate, quæ in Gallia aculeatis scommatibus, ingeniosa tamen
ab aliis inversione refutatis, in triste omen versa fuerit, portum repe-
tere

tere cogeretur, denuo inde egressus d. 15 Nov. memoriæ *Conspiratio-*
nis pulverariæ sacro, in littore occidentali exscensione facta magno u-
biq; applausu exceptus fuerit. Rationes, quæ tam Principem ad tra-
pag. 364. jiciendum in Angliam, quam Status Fœderati Belgii ad assistendum
Principi permoverint, ex subjectis eorundem *Declarationibus*, qui-
310. 315. bus justitia instituti, *tranquillitatem Regni* unice respicientis, pro-
344. 376. lixe asseritur, clare satis addiscere est. Refertur porro, ut Rex *Jaco-*
361. *bus*, adventu successuque Principis intellecto, Parlamentum quidem
indixerit, sed animi anceps, literis circularibus revocatis, Reginam cum
382. filio in Galliam præmissam & ipse sequi constituerit: ut venti con-
trarii vi retro actus, & *Fevershamii* a rusticis, sub ementita veste Je-
388. suitam latere & argento gemmisque onustum fugam meditari cre-
dentibus, detentus fuerit: ut libera, quorsum vellet, se recipiendi fa-
cultate a Principe promissa, primum *Londinum*, hinc *Rocheſtriam*, &
401. inde literis, quibus fugæ causæ explicantur, ibi relictis, mense Januario
390. hujus anni in Galliam trajecerit, ubi Rex confœderatus benigne regi-
um advenā exceperit, & in propensi affectus signum monetam, quæ
Anglum dextræ Galli assidentem cum verbis: *sede a dextris meis &c.*
447. primæ quoque concionis coram illo habitæ argumentum suggeren-
tibus, exhibet, cudi, & paulo post paucis navibus instructum in Hi-
berniam, ubi *Tirconellum* sibi adhuc addictum habebat, transve-
hi curaverit. Memoratur inde, quod post Regis fugam in *Con-*
392. 404. *ventione* Proceres quidam Angliæ, & *Consilii* Scotiæ Deputati, ne-
gotiorum publicorum administrationem Principi obtulerint,
qui summa eam cura exorsus Nuntium Pontificium honeste ha-
buerit, & ne Jesuitis vel cuiquam religionis causa molestia crearetur,
398. omnesq; vel discedere vel remanere cupientes securitate publica gau-
derent, maximopere caverit, & quia Parlamentum non nisi a Rege
convocari potest, aliam interim *Conventionem* indixerit, in qua Pro-
ceribus congregatis, articulisque certis, qui correctionem præte-
410. riti, & futuri regiminis formam respiciunt, consignatis, Principi ejus-
que Conjugi ex Hollandia accersitæ Regia dignitas, cui Jacobus a-
422. ctionibus suis renuntiasse intelligendus esset, addicta fuerit, ita ut Re-
gina sine liberis decedente, successio ad *Annam* Georgii Principis Da-
niæ Conjugem ejusque liberos devolveretur, & post illos ad Principis
Orangii liberos, si ex alia conjuge tales cum suscipere contingeret, re-

verte-

verteretur, Principi administratione rerum per vitam relicta. De alia quoque *jurisjurandi fidelitatis* formula conventum esse perhibetur, qua Regi Reginæque fidelitas & obsequium promittitur; doctrina, a Papa excommunicatos Principes deponi vel necari a subditis posse, damnatur; & ulli Principi, Præsuli vel Statui extraneo, ullam jurisdictionem, superioritatem, præeminentiam, seu autoritatem secularem vel ecclesiasticam in Regnis competere debere, negatur. Ipso
pag. 429. proclamationis regiæ actu subsecuto, *Conventio* autoritate Regia in *Parlamentum* transmutata dicitur, & haud obscura de *Episcopalibus & Presbyterianis* uniendis spes concepta. Nervosa etiam Regis
431. *Oratio* de ratione stabiliendi regiminis, & sumptuum in expeditionem Hibernicam Gallicamq; erogandorum necessitate habita, eum effectum consecuta narratur, ut magna vis pecuniæ promte promitte-
457. retur. Refertur denique quo modo coronationis cerimoniæ ab Episcopo Londinensi, *Burneto* Episcopo nunc Salisburiensi & Cancellario ordinis periscelidis verba faciente, peractæ fuerint, Principique Daniæ Baronatus *d' Okingham*, Comitatus *Kendall*, & Ducatus *Cumberlandiæ* axiomata, Duci vero Schombergio jus indigenatus & primaria rerum bellicarum cura decreta. Ut mira adeo rerum in
419. Anglia catastrophe fidem fecerit, præsagium Poetæ cujusdam Flandrici, Principi, dum nasceretur, eum defensorem legum, Regem, potentissimorumque Regum terrorem futurum, prænuntiantis, item
420. phænomenon illud coronæ Arausione, teste *Chambrunio* Theologo, A. 1665 visæ, & A. 1688 VI Maji iterata vice conspectæ, *Zulychemiique* Epigramma eo alludens omine tunc non caruisse.

LIBRI NOVI.

Horti Malabarici pars IX, de herbis & diversis illarum speciebus. Amstel. 1689. fol.

Joh. Munnicks Chirurgia ad praxin hodiernam accommodata. Trajecti ad Rhenum, 1689, in 4.

Joh. Marckii in Apocalypsin Johannis Commentarius. Amstelod. 1689, in 4.

Parallela Sacra & Profana, seu Notæ in Genesin, authore Joh. Bompartio. Amstel. 1689, in 4.

Henrici Hulsii de Molitione, Opere ac Sabbatho Dei Liber unus. Lugdun. Bat. 1689, in 8.

Cornelii von Eck Principia Juris Civilis secundum ordinem Digestorum. Franequeræ, 1689, in 8.

Frid. Spanhemii Summa Historiæ Ecclesiasticæ. Lugd. Bat. 1689, in 12.

L' Apocalypse avec une Explication par Mr. J. B. Bossuet. A Paris 1689, in 8.

Explication des quelques Difficultez sur les Prieres de la Messe; par Mr. J. B. Bossuet. A Paris, 1689, in 12.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno M DC LXXXIX.

Die Ehre des Hertzogthums CRAIN/ außgebreitet von Johann Weichart Valvasor/ Freyherrn ꝛc.

sive,

Gloria Ducatus Carniolæ, explicata per Johannem Weichardum Valvasor, Baronem, ditionis Carniolensis in Inferiori Districtu Capitaneum & Societatis Regiæ Anglicanæ Sodalem.

Labaci, apud Wolfg. Maur. Endterum, Bibliop. Norimb. 1689. in fol. Tomus I.

Constat plagulis 186.

CArniolam, inter ditiones Serenissimæ Domus Austriacæ haud postremam, qua ratione e tenebris, (queis hactenus non sua, sed Cosmographorum culpa, parce nimis de ea dicentium, involuta latuerat,) in lucem proferre sategerit *D. Joh. Lud. Schönleben*, retulimus jamjam *in Actis anni 1682, pag. 380 seqq.* Ejus exemplum secutus, eodemque, quo ille, patriæ amore stimulatus alius nunc se nobis commemorandum sistit scriptor, nempe perillustris *Valvasor, Baro de Galleneck & Neudorff, Dynasta in Wagensberg & Lichtenberg:* qui cum animadvertisset, Schönlebium in egregio suo, cujus mentionem modo fecimus, opere exteras fere res magis, quam indigenas curasse, laborique præterea huic immortuum multum in eo imperfectionis reliquisse, uberiorem mox de Ducatu hoc tractationem moliri cœpit: cumque antea jam in animo habuisset

isset, Carniolæ chronicon provinciale, nec non miracula naturæ ibi terrarum obvia tantum describere; mutato mox proposito, plenariam hujus Ducatus historiam tam naturalem, quam civilem consignare suscepit, tandemque non sine maxima opera & industria ad umbilicum perduxit. Nimirum omnibus ad ingens hoc opus absolvendum adminiculis destitutus, præter documenta nonnulla ex Cancellaria ipsi communicata, & paucula ista, quæ ex magno autorum cumulo hanc in rem delibare ei licuit, necesse habuit pleraque ex propria experientia ac indefessa indagatione haurire atque sibi comparare: proindeque ipsemet passim montes atque valles hujus regionis peragravit, ac singula notatu digna perquisivit, situmque locorum utplurimum propria manu delineavit, suis potius quam aliorum oculis confidere edoctus: quemadmodum & antehac laudabili curiositate ductus, non Europæ modo provincias, sed ipsam quoque Africam longe lateque pervestigavit, nec uspiam viæ longinquitate a desiderio res rariores, naturales potissimum persequendi deterritus est. Quo vero nitidius præsens hoc suum opus, maxime quoad styli Teutonici puritatem, evaderet, expoliendum illud commisit *Dn. Erasmo Francisci*, *illustrissimorum Comitum de Hohenloh & Gleichen Consiliario*, scriptis quamplurimis in Germanica lingua hactenus editis inclyto; qui proinde non solum stylo suam adhibuit limam, sed & librum ipsum, Autoris bona cum venia, passim relationibus ac historiis parallelis, nec non observationibus & annotationibus, tam naturalibus quam moralibus, elucidare ac amplificare sategit; quemadmodum etiam *Liber I & V.* in præmissa dedicatione eidem ex toto accepti feruntur. Nimirum *quindecim* in universum *libris* labor hic absolvitur; qui in *quatuor Tomos* ita dispescuntur, ut trium anteriorum unoquoq; quaterni, postremo vero tres libri comprehendantur, quorum singulis quid pertractetur, paucis exponemus.

Vol. I. pag. 417.

Ac *primus* quidem liber fere circa solam nomenclaturam tam provinciæ ipsius, quam incolarum antiquorum modernorumque occupatus est. De provincia, quæ hodiernis habitatoribus *Krainska das Kela* vocatur, refertur, eam quondam sub variis per temporum intervalla nominibus venisse, Japydiæ puta, Pannoniæ, Taurisciæ, Norici, Istriæ, quarum nempe regionum partem una fecisse haud obscure videatur: novissimum vero *Carniolæ* seu *Carniolie* nomen

Tom. I. pag. 38.

vix

vix extare ante Paulum Warnefridum Diaconum, qui tempore Desiderii, ultimi Longobardorum Regis floruerit circa annum 760, & Eginhardum, Ludovico Pio coævum. Incolæ antiquissimi sub populis Chittim, item Hyperboreorum, Scytharum, Celtarum, Gallorumque priscorum appellatione latere perhibentur: qua occasione, ne materia libro deesset, interpres *Franciscí* in varias antiquitates nostræ Germaniæ evagatur, de quibus dicere hic nil attinet, maxime cum plurima ad rem magis facientia suppetant.

Liber *secundus* lectori sistit Topographiam Carniolæ generaliorem, & velut prægustum præbet specialioris illius & singula loca sigillatim pertractantis, quæ in libro undecimo subsequitur. Hic nimirum initio exponuntur limites hujus Ducatus & regiones ipsi conterminæ, a quibus undiquaque cingitur; tum summaria sequitur consideratio incolarum hujus temporis; qui intuitu externi habitus sat robusti, & ad labores, frigora aliasque molestias perferendas adsueti, adeoque ad militiam subeundam perquam idonei, victu etiam simplicissimo contenti prædicantur: religionis vero professionem quod attinet, fidei Romano-catholicæ addicti sunt; cui & ipse Autor noster semet adscribit, solenniter hinc in præfatione protestatus, se pro non scripto ac nullo declarare, si quid hoc in opere contentum sit, quod ulla ratione in sanctiones Ecclesiæ Catholicæ impingat iisve adversetur: ea tamen incolarum pars, quæ sub nomine *Usgokorum* venit, Græcæ communionis ritus maxime servare fertur. Porro subnectitur partitio universi Ducatus, civitates omnino 21, oppida 39, pagos plusquam 4000, arces 254 comprehendentis; non connumeratis tamen illis locis, quæ sua lingua *Tabor* nuncupant, suntque rudera munitionum in montibus quondam excitatarum, quo refugium adversus hostium irruptiones præberent. Ipsam regionis divisionem quod concernit, improbatur eorum scriptorum traditio, qui eam aut bipartiuntur in Carniolam irriguam & siccam, aut in tres portiones distinguunt, nempe superiorem, inferiorem, & tractum Laybacensem: utramque enim hanc fundamento destitui noster arguit: rectiorem vero & normæ regiminis descriptionique in actis publicis congruam tradit eam, qua in *quinque* partes dispescitur, Superiorem puta, Inferiorem, Mediam, Interiorem, ac denique Istriensem portionem; harum enim quamlibet in publicis, quæ subinde

pag. 102.

104

115. & 539.

104.

siunt, subditorum evocationibus separatim considerari proprioque subesse Capitaneo perhibet. Tandem quamlibet harum regionum seorsim pertractat, & cujusvis fines, urbes, vicos, arces, monasteria, parochias, postarum stationes, pagos præcipuos, montes, valles, sylvas, vineta, fontes, lacus, thermas, quas ibi locorum
pag. 149. generali appellatione *Töplitz* vocitant, rivos, specus, speculas denique distinctim enumerat. Per speculas vero significamus loca eminentiora maximis lignorum acervis instructa, quos extemplo specu-
227. 172. latores, cum primum vicinos Turcas irrumpere sentiunt, explosis simul aliquot mortariis majoribus incendunt; quo sic signo hoc per vicinorum montium incendia similiter propagato, rumor mox totam ditionem pervadere, & intra trihorium circiter omnes incolæ de hostium incursione certiores fieri, & semet aut ad pugnam aut ad fugam parare queant, quæ loca communiter *Kreutt*- sive *Creutz-feuer* nuncupantur. Hæc inquam singula distinctis capitibus ac nominatim recensét Autor; facta simul in transitu mentione, quænam singulis in locis naturæ miracula occurrant; de quibus tamen, cum in sequentibus duobus libris plenius repetantur, hic nihil opus est dicere.

Nimirum continet liber *tertius* potissimum historiam Carniolæ physicam, & quid quoad singula naturæ regna istic memorandum veniat. Ubi primo quod situm attinet, montosam valde regionem esse apparet, non exiguam Alpium portionem complecten-
302. tem; quas inter aliquæ *Feistricenses* a vicino tractu dictæ, juxta dimensionem a nostro institutam, 10274 pedes geometricos altitudine adæquant: unde erroneam evincit eorum opinionem esse, qui montium nullum ultra 8000 pedes adscendere tradiderunt. Potiores ejus montes nec antiquis Geographis ignoti celebrantur Carvan-
299. ca, Carusadius, Cetius, Ocra, Albius, Phlygadius, Alpius, Picis, quorum singulorum situm determinare laborat Autor; speciatim
301. Cetium ait esse longissimum jugum, & Laybacum cum Vienna, utut 50 milliaria Germanica distante, jungere, adeoque Austriam cum Carniola continua veluti catena connectere, cujus certa portio hodie nuncupetur *der Kalenberg*. Inter fluvios ducatum hunc pervadentes, qui porro enarrantur, agmen ducit *Savus*: qui hoc in tractu
157. ob saxa cursum ejus subinde sufflaminantia, tanta rapiditate ferri dicitur,

tur, ut Rheni aquas prope cataractam Schafhusiensem adhuc superet impetu, nec adeo navium patiens sit, nisi ex unico arboris trunco excavatarum. Flumen *Wipach* etiam non incelebre est, Romanis pag. 305.
antehac sub nomine *Frigidi* non ignotum: quam ipsam appellationem a Nic. Heinsio pro mero epitheto perperam acceptam fuisse, obiter notatur. Non vulgare est, quod de rivo, cui *Reka* nomen, ad-
275. ducitur, eum aliquoties post primam scaturiginem intra terram semet abscondere, iterumque emergere, tandemque emenso quatuor
273. milliarium itinere subterraneo, denuo erumpere, sub alio tamen *Timavi* titulo; de cujus fontium numero haud exigua inter antiquos scriptores discrepantia adducitur ac quodammodo deciditur. Progreditur hinc Autor ad aeris Carniolensis temperiem, quam quidem non ubique eandem, sed pro locorum, etiam non ita disitorum, diversitate multum variare ait: sic ut eodem tempore, quo in parte
108. Ducatus Interiore jam mala persica & uvæ matureścunt, e contra in Superiori Carniola vix cerasa ad perfectionem pertingant, ut quæ nonnunquam circa festum Michaelis demum de arboribus decerpan-
135. tur; cum tamen inter utrumque hunc tractum nonnisi sylva interjaceat tria circiter milliaria latitudine continens. Porro tempestuosum valde clima hujus regionis esse oportet, dum non tantum singulis prope per æstatem diebus tonitrua istic audiuntur; sed & grandi-
321. nis imbres tam frequentes irruunt, ut inde quotannis minimum quinta frugum nascentium pars, variatis modo locorum vicibus, regulariter perdatur: quod quidem a vulgo communiter sagarum, non infre-
310. quentium, malitiæ tribuitur: unde & familiare ipsis est, ut quamprimum nubem obscuriorem suboriri cernunt, mox ad campanas templorum accurrant easque magna vi exagitent: (ex quo continuo nolarum sonitu Autor fieri ex parte arguit, quod pluviæ quandoque, dissipato scilicet nubium agmine, diu satis nonnullos istorum tractuum destituant:) quod si ne sic quidem tempestatem ingruentem dispelli animadvertant, vocatur in subsidium parochus, qui ante templum stans nubes exorcismo ferire jubetur: qui ipse tamen omni li-180. 312.
cet opera adhibita, quandoque vix a verberum grandine tutum se præstat, a furibunda rusticorum plebecula ipsi intentatorum, utpote quæ damnum nimbi talis violentia agris illatum magna ex parte istius imperitiæ imputat, quod nempe diris non satis efficacibus nubes

incessere didicerit. Cæterum aerem Carniolensem robustum satis ac vegetum corporis habitum indigenis conciliare, vel inde evidens est, quod ibi senes, utut nonnunquam centenarii prope, raro tamen plene canescant, sed plerumque externam servent speciem, ac si vix
pag. 322. 50 aut 60 annos explevissent: quodque regulariter, per omnem fere Carniolam, plures per annum nasci, quam denasci soleant. Rustici præprimis tam durato corporum robore esse perhibentur, ut rivos
152. sat rapidos nec parum profundos media etiam hyeme non solum ipsi vadando transeant, sed & viatorem una cum sarcinis suis transvehant humeris impositum: tametsi & alicubi flumina superare grallis insistentes consueverint. Quod si tamen contingat, ruricolarum aliquem morbo corripi, remedia sponte nascentia facileque parabilia
373. adhibere norunt; cujus generis varia ab Autore communicantur, speciatim oleum olivarum aceto mixtum & potu adsumtum; imo non raro acetum solum panaceæ loco ipsis æstimari dicitur. Non mirum, si huic cœli salubritati pariter & soli fertilitas respondeat: hæc etenim tanta esse prædicatur, ut arva quotannis binas messes cultoribus suis largiantur; alteram quidem siliginis aut tritici leguminumve, alteram fagopyri: hoc etenim frumenti genus, quod ipsi *Haden* seu *Aida*, Germani *Heidelkorn* & *Buchweitzen* vocant, communissimum plebi panem ac victum præbens, mox post collectam primam illam segetem agris committitur, quo adhuc ante hiemis adventum pariter maturescere possit: ac ne fortean prior illa messis ob humidam tempestatem in longum protrahatur, adeoque secundariam hanc sationem retardet, frumentum a solo separatum non relinquitur in campis, donec plene siccum evadere queat; sed extemplo manipuli convehuntur, ac in certum pegma ligneum, quod ab aliquali figuræ similitudine *Citharam* seu *Harpfen* nominant, simplici ordine in struem componuntur, ubi nempe a pluvia tuti, & libero nihilominus aeri perflabiles, satis ad siccandum spatii habent. Depictam ejusmodi Citharam rusticam exhibet *pag. 105*, quemadmodum & alias figuræ æneæ sat magno numero totum huncce librum passim declarantes partim, partim exornantes adimplent. Nec exiguum porro
347. fertilitatis argumentum præbet, quod unus milii sati modius aliis octoginta modiis messorem beare soleat. Inter reliquas fruges, in quibus recensendis non erimus prolixi, vinum eminet, cujus varia ge-

neræ

nera hic locorum ubere proventu crescunt; quæ quidem limpiditate alicubi aquæ puræ nil quicquam cedunt, at nihilo secius gustui generositatem suam abunde probant. Reperitur quoque nonnullis in pag. 352.
sylvis genus quoddam uvarum agrestium baccis nigris & parvis, sed acidissimis; quæ utut collectæ temporis successu dulcescant, rarius tamen in usu habentur. E reliquis hujus terræ vegetabilibus notamus adhuc *Hederam*, tanta ibi subinde crassitie conspicuam, ut facile tres cubitos circumferentia trunci adæquet; item *Juniperum*, 354.
baccas maturas coloris perfecte coccinei seu scarlatini ferentem; qualis in tractu Istrienfi potissimum reperitur, cum in aliis hujus Ducatus partibus nigros modo, ut alibi, fructus gignat. Præter alios, quos præbent, usus baccæ hujus fruticis, adhibentur ab incolis mediocris fortunæ ad conficiendum potum quotidianum, quem hoc modo parant: vasculum ligneum media parte baccis juniperi replent, reliquum spatium aquæ superinfusæ relinquunt; ita duas vel tres hebdomadas obturato orificio macerari eas sinunt, quibus exactis vas in fundo perforant, ex quo quantum lubet quotidie extrahunt, tantum aquæ recentis superius reaffundentes, quantum qualibet vice liquoris infra effluit; id quod ad sex aut septem menses continuare licet: qui potus non linguam solum grata acrimonia afficere, sed & sitim egregie extinguere per æstatem dicitur. Flores quoque in Carniolia multiplici varietate luxuriare hinc evidens est, quod ibi *anemonum* triginta quinque diversæ species, *ranunculorum* plusquam octodecim, *hyacinthorum* ultra septuaginta 372.
numerari feruntur. Inter mineralia hujus regionis eminet cum ferrum, cujus variæ fodinæ indigitantur, ac fabricæ delineantur; tum 181.
argentum vivum maxime, cujus fodina *Hydrienfis*, anno 1497 pri- 197.
mum casu fortuito detecta, pluribus describitur: quam in rem communicatur non solum antiquum carmen Germanicum, rythmi simplicitate seculi istius genium satis referens, qua historia inventionis pluribus continetur; sed & adducitur descriptio hujus fodinæ a *D. Gualtero Pope* concepta, quæ jam tum *in Actis Societatis Anglicanæ anni 1665 mens. April.* reperitur, prætereaque varia ad pleniorem ejus cognitionem facientia ex propria Autoris experientia adjiciuntur; qui etiam vulgatam istam fabulam refutat, qua creditur Hydriæ pa- 413.
rari argentum ex Mercurio; qua occasione obiter vanitatem jactati

toties

toties lapidis Philosophici perstringit, utut non diffiteatur, propriis nempe experimentis convictus, alia metalla in aurum tingi posse, verum non aliter, quam ope concentratæ cujusdam extractionis auri,
pag. 435. sed quæ majori cum damno, quam lucro paranda prius sit. *Marmor* insuper Carniolensis terræ viscera magna satis quantitate continent, cujus *tredecim* distincta genera variis coloribus conspicua enarrantur. Sicut autem ex hactenus dictis videre est, naturæ regnum tam vegetabile, quam minerale sat dives esse, ita non minus regnum animale
443. varia continet non alibi facile obvia. Sic v. g. *aquilæ* in Carniola non infrequentes reperiri feruntur, tantæ sæpius magnitudinis, ut integras oves, unguibus comprehensas, vivas per aera absportare valeant; item numerosæ *columbarum* turmæ, in spatiosis montium caver-
450. nis hybernacula quærentes, at vere redeunte uno agmine multis myriadibus rursum evolantes ac per totã regionem semet dispergentes;
230. 684. *lucii* pisces 20 aut 30, imo nonnunquam 40 libras pondere adæquantes; *truttæ* coloris purpurei, quæ viginti quinque non raro li-
715. 200. bras pendunt; *cancri* fluviatiles tam ingentes, ut eorum quinque una sumti procerum virum longitudinis mensura superent, de quibus
453. præterea refertur, eos alicubi fistulæ sono e latebris prolici atque sic magno numero capi; porro pisciculi tam minuti, ut ipsorum viginti aut triginta facile uno bolo deglutiri queant, quos *Pfrillen* vo-
236. 143. citant; *viperæ*, crassitie brachii humani, utut vix tres spithamas lon-
459. gæ; *scorpiones* item ingenti numero sub Alpium saxis latitantes, ac inde in exteras terras venum exportari soliti; (contra quorum ictum, familiare Carnis præservativum simul communicatur, nimirum jubetur quis de herba Persicaria tria folia jejunus comedere die pentecostes, atque sic in perpetuum ab eorum noxa tutus fore creditur;)
458. denique vermes in senticetis fere reptantes, longitudine dimidii digiti & calami scriptorii crassitie, splendidam nocturno tempore lucem de se spargentes, & quidem non aliqua tantum sui portiuncula, uti cicindelæ solent, sed toto corpore. Peculiarem vero considerationem merentur animalcula Carniolæ fere propria, quæ incolarum lingua *Pouh*, Germanice *Pilich* sive *Bilch* vocantur, glire nonnihil majora, coloris cinerei, sciuris non absimilia, totam hiemem intra terram latitantia, (quo tempore certum modo lapidis genus lambere ac cæteroquin absque alio cibo vivere dicuntur,) æstate vero

vero tanto numero, in sylvis maxime fagineis, conspicua, ut aliquando eorum aliquot millia ex uno antro prodeant. Vulgo creduntur a diabolo ad pastum educi, & ad hunc finem scuticæ aut fistulæ sono ab eodem convocari, Sabbathi præsertim vespere aliisque festis diebus: addit fabula, eorum quodlibet ab infernali hoc pastore, ad primam comparitionem, incisura unica in alterutra auricularum velut signari; ac certe mirum est, incisuram talem (& quidem unam, non plures) in singulis conspici, quæ semel in apricum venerunt; juniora vero, utut jam fere adulta, quæ nondum ex arborum foraminibus, in quibus nidulantur, prodierunt, ea semper carere. Modos ea capiendi varios pluribus Autor exponit; non enim esui solum adhibentur, dum ob insignem, qua pollent, pinguedinẽ sale condiuntur ac in deliciis habentur, (nisi quod nonnulli ob vulgatam istam traditionem iis vesci recusant:) sed & pelles ipsorum, quibus adspersa calce nigræ conciliantur maculæ, mãgno numero divenduntur & ad fulciendas vestes inserviunt. Hactenus de libro hujus operis tertio.

Quartus, qui sequitur, non dissimilis argumenti est, nisi quod hic ad specialiora descendat naturæ opera: dicatus etenim unice est recensendis & plenius repetendis (pleraque enim jam in anterioribus libris citata fuere,) naturæ miraculis, seu rebus rarioribus, quas Carniola præ omnibus aut saltem plerisque aliis regionibus præcipuas nacta est; in quibus tamen, ne in immensum excrescat relatio, brevissimi erimus, pro pleniori talium cognitione ipsam jucundissimi hujus scripti lectionem curiosis commendantes. Et primo quidem loco commemorare lubet *Glossopetras* seu lapides in perfectam pag. 144.
linguæ viperinæ similitudinem a natura efformatos, utpote quos non 467.
Malta solum gignit, ut vulgo creditur, sed Carniola quoque in quatuor distinctis locis; diversa quidem magnitudine, dum plerique unius circiter drachmæ sunt, alii vero ad decem prope uncias pertingunt. Sequuntur *cochleæ*, ostreæ, aliæque res *petrefactæ*, quæ variis 475.
in locis hujus ditionis reperiuntur; porro mons una cum rivo certis
temporibus eructans *anaticulas* nigricantes ac prope implumes, nec 479.
ante 14 post eruptionem dies ad volandum aptas, admodum tamen
pingues & gustui suaves; alius mons per cujus medium navigare licet, 481.
anfractuoso tamen & obscuro itinere; variæ *specus* diversis naturæ
artificiis mirandæ, uti specus prope S. Servuli arcem, ubi inter alia mi- 497.

 randa

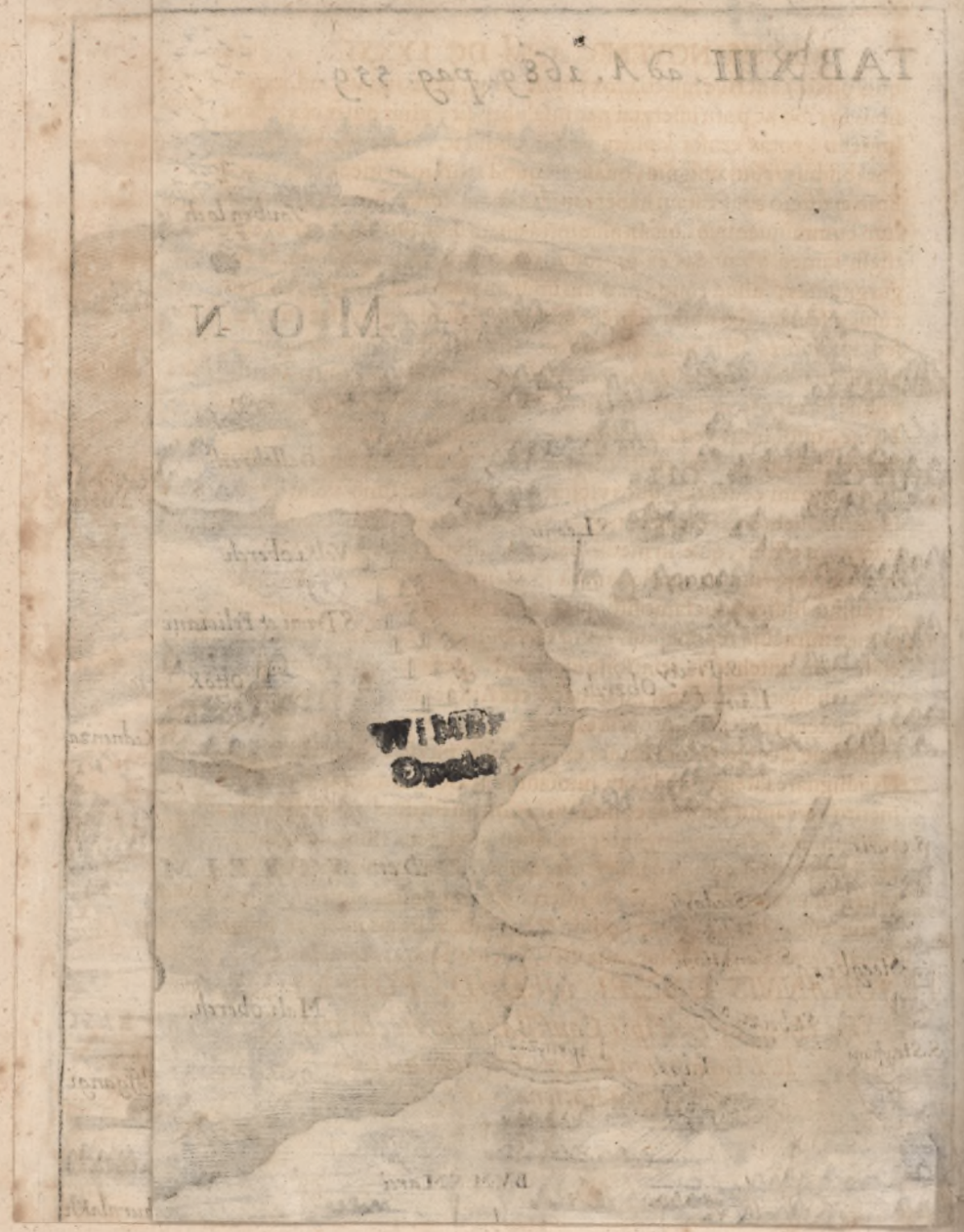
randa fons prosilit, qui res immundas non patitur, sed quam primum talibus adhibetur, mox evanescit, & non nisi post aliquod temporis spatium renascitur; & alia caverna prope *Podpetschio* tantæ capacitatis, ut in ea chilias equitum commode in aciem disponi queat; lacu insuper ingenti subterraneo ac diversis siphonibus a natura fabrefactis insignis; item *specus Adelspergensis & Luegensis*, quarum utraque Autore judice Baumannianam, celeberrimam licet, curiosa raritate longe vincit, prout ex prolixa utriusque descriptione latius videre est. Speciatim de Adelspergensi refert noster, se iter duorum milliarium in ea emensum, adminiculo facium accensarum, ast neminem adhuc ad ejus terminum pertigisse; cæterum locum ibi pro integris pagis extruendis sufficientem suppetere; præcipitia quoque tam horrenda in eadem extare, ut lapis inde delabens vix binam post recitationem orationis dominicæ sonum edere audiatur; præterea simulacra amphitheatrorum, alicubi velut columnis ornata, variisque imaginibus serpentum, animalium, larvarum conspicua; pontem quoque lapideum ibi reperiri, sub quo aqua profundissima præterlabatur. Ulterius commemorantur quinque *antra* subterranea, quæ horridas tempestates subinde gignere feruntur; præsertim si quid in ea prosiciatur; (id quod de lacu Pilati in Helvetia olim creditum, moderna diversorum experientia fabulosum esse comprobavit) unde & mos est quotannis solenni supplicationum ritu eadem expiare: quemadmodum & de monte *Kerma* perhibetur, quod circa istum, ad excitatum scuticæ sonum, tempore meridiano mox tonitru cum grandine subortiatur. Aliæ porro *caverna* indigitantur naturæ lusibus conspicuæ, una v. g. quæ irrepentes ab aurium vitiis, alia quæ a dorsi doloribus liberat; alia quæ per totam æstatem glacie riget; alia frigidissima quidem, sed quæ vinum in lagenis ad refrigerandum illuc reconditum mox vappescere & fœtere facit. *Rivi* etiam diversi singularibus pollentes proprietatibus commemorantur, quorum alius regulariter non nisi hora 9 antemeridiana & 12 nocturna, nec qualibet vice ultra quadrantem horæ fluens, quandocunque tamen prope scaturiginem conto irritatur, cum impetu erumpit & sic aliquandiu manat, cujus aqua scabiosis ut & parturientibus conducere creditur; alius linteaminum sordidorum impatiens, uti alius pecorum ad aquandum appulsorum, fonte utrobique aliquandiu aquas retrahente; alius in

pag. 518. 531. 243. 553. 278. 142. 541. 165. 562. 171. 560. 224. 273. 517. 283. 595. 600.

quo

TAB. XIII. ad A. 1689. pag. 559.

quo piſces cancrive injecti mox emoriuntur, licet aqua hominum u- pag. 238.
ſibus in cibo ac potu inſerviat nec inſalubris ſit; alius qui molæ, quam
impellit, rotas cruſta lapidea ſenſim obducit. Nec *ſtagna* deſunt 606.
mirabilibus rebus inſignia, quale eſt quod molam in medio ſui rariſ-
ſimo artificio ædificatam habet rapidiſſimam, & una hora plus grano- 609.
rum comminuentem, quam aliæ intra quadrihorium faciunt, exem-
tilem tamen ob undas ex profundo, ob maris viciniam, ſubinde re-
gurgitantes; aliud, quod parvam inſulam natantem ſuſtinet; aliud 588.
cujus piſces muſco obſiti deprehenduntur; aliud nigras alens truttas, 611.
ſed inſalubres & febrim gignentes. Ex reliquis Carniolæ cimeliis 612.
phyſicis adhuc notamus *thermas Falckenbergenſes*, continua viciſſi- 614.
tudine fluxum & refluxum maris imitantes; *juglandem* prope pagum 579.
Loque, quotannis regulariter usque ad vigilias S. Johannis externa
ſpecie aridam, ſed ipſa feſti iſtius nocte & folia, & fructus mole illis
nil quicquam cedentes, quos vicinæ arbores ferunt, uno velut impe-
tu protrudentem; *cochleas* nigras, pugni magnitudine, ſapore non 565.
inferiores oſtreis, quæ in medio petræ duriſſimæ, cavernoſæ tamen,
viventes reperiuntur, poſtquam ea malleis comminuta eſt. Superef-
ſet adhuc indicandus famoſiſſimus ille & inter maxima dubio procul
naturæ miracula reponendus *Lacus Circknicenſis* (cujus miræ propri-
etates jam antehac in relatione ſupradicti operis *D. Schönlebii* paucis
verbis indigitatæ fuerunt,) quem ſcilicet Autor, non ſecus ac plera-
que hactenus recenſita, propria experientia plene percognoſcere, ra-
rorumque ejus effectuum cauſas ex principiis phyſicis & mathemati-
cis adſignare ſategit: ſed cum nimiam inpræſentiarum prolixitatem
merito vereamur, horum communicationem in aliud tempus differ-
re cogimur, lectorem rogantes, ut accurata Lacus illius delineatio-
ne, qualis hactenus nondum extitit, quamque hic, prout propria Au-
toris manu confecta, & *pag. 631* inſerta eſt, apponimus interim, con- Tab. XIII.
tentus eſſe velit: quemadmodum & ea, quæ reliquis *undecim* hujus
Operis *libris* pertractantur, alia vice, volente Deo, recenſebimus.

JOHANNIS DOLÆI MED. D. POTENTISSI-
mi Haſiæ Principis Conſiliarii ac Archiatri, S.
R. I. Curioſorum Collegæ, Encyclopædia Chi-
rurgica Rationalis &c.

Francofurti ad Mœnum. Sumtibus Friderici Knochii, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 214.

INter Recentiores, qui Praxin non ſolummodo Medicam, ſed & Chirurgicam ad evidentiora Phyſices & Anatomes principia ſedulo reformare fuerunt anniſi, apud Batavos cumprimis *Bontekoe*, *Overkamp*, *Blancardus*, *Muys*, *Solingen &c.* hactenus eminuere. Palmam tamen hiſce ſi non præripit, dubiam ſaltē facit Autor noſter Clariſſimus, qui haud contentus interna corporis noſtri pathemata morbida ſexennio abhinc in *Encyclopædia Medica* A. 1685 p. 131 a nobis recenſita dilucidaſſe, in Encyclopædia præſenti Chirurgica, quo fidem tunc datam coacervata inter Praxeos & Aulæ negotia liberet, ſimulque ſtrenuum utrobique agat Reformatorem, externis morbis eadem methodo extricandis operam addicit, eoque quidem, Præfatione innuente, promtius, quanto avidius Opus primum fuiſſe arreptum, vel ex novis hujus editionibus brevi temporis intervallo, & in Belgio bis idiomate eodem Latino, & ſemel in Anglia lingua huic vernacula repetitis, præter ſpem intellexit. Omnem ſiquidem Chirurgiam tyronum gratia ſeptem hic comprehendens *libris*, horum *primo* morbos Capitis externos, *ſecundo* Thoracis morbos, *tertio* morbos externos Abdominis, *quarto* morbos partium genitalium utriusque ſexus, *quinto* affectus artuum ſive variarum corporis partium tum magnitudinem vitioſe augentes, tum cutem deformantes, *ſexto* morbos artuum ſive variarum corporis partium tam magnitudinem vitioſe imminuentes, quā continuitatem diſſolventes, *ſeptimo* deniq; manuum & pedum in ſpecie morbos, capitibus diſtinctis ita pertractatos ſiſtit, ut ubivis quoad pathematum ætiologiam æque ac medelam, quid Anteſignanis illis famoſiſſimis, Galeno, Paracelſo, Helmontio, Williſio, Sylvio & Carteſii aſſeclis, pariter atque ſibi videatur, ultro pateſcat. Quod per ſingula nihilominus Libri cujusvis capita in præſenti deducere cum prolixū nimis ac tædioſum foret, ſufficere poterit, nonnulla ſaltem circa Autoris tum fundamenta, tū Obſervationes, tum Medicamina denique delibaſſe. Scilicet propriam Autor ſententiam circulantium humorū motui, cum Deaſtra Veterum Natura paria facienti, ſuperſtruit, internas morborum cauſas non niſi in ſuccis vel canalibus indagans, quorum illi defectu, acredine acida, mo-

Præfat.

da, motu tardiore vel craſſitie peccare videantur, nunquam copia, in quantum, aliis nunc omiſſis rationibus, in morbos incidentes ad pondus librati leviores, quam ſani dum erant, deprehendantur; horum vero ſive canalium vitia Obſtructio, Apertio, Inflexibilitas, Teneritudo, ac Motus convulſivus vel paralyſis obſerventur; pediſſequarum ad inſtar, pro reliquis morbis patrandis, Calculo, Pure, Vermibus, Flatibus ac Contagio interno ſeſe habentibus. Quod vero Autoris Obſervationes, nec non medicamenta potiſſimum ea, quorum præparationem ſimul communicat, promiſcue concernit, Trepanationi ſæpius præter fotus externos, injectiones in cerebrum per nares anteponuntur. Fiſtulæ lachrymali cauterium Autoris indolens, quod ex cineribus fraxini ſacculo linteo incluſis conſtat, præcipitur imponendum. Succum taraxaci lacteum oculis inſtillatum leniter mordicare quidem, attamen viſui clarificando & cuticulæ in ungue abſumendæ inſervire optime. Vermem ex aure alicujus nuper egreſſum longitudine digiti, capite inſtar ſerpentis præditum. A cepa manibus comminuta nuchæ in filia 13 annorum applicita hæmorrhagiam narium, omnibus etiam nobiliſſimis remediis incaſſum adhibitis, confeſtim fuiſſe ſedatam. In Aphonia aliisque affectibus cephalicis, Aſtrum Autoris cephalicum, ex oleo ſuccini & camphora compoſitum, præ aliis conducere. In reſolvendis tumoribus ſtrumoſis linimentum Autoris ad ſcrophulas maximi videri uſus. E thorace ſuppurato infantis cujusdam tertium annum nondum egreſſi, ſpicam frumenti materiæ purulentæ admixtam prodiiſſe. Modus exponitur, quo Chirurgus quidam Francofurtenſis Almacherus luxationis vertebrarum introrſum factæ reſtitutionem, a multis pro impoſſibili plane habitam, ſoleat perficere. Neque dexteritas reticetur Chirurgi cujusdam *Melling*, Caſſellis gibboſos vinculo idoneo ad tempus ſuspendentis, ut vertebræ reponantur. In cancro mammarum non exulcerato, expertū celebratur colcothar edulcoratum & cum aqua albuminis ovorum in cataplasma redactum. Vulnera Ventriculi non ſaltem ſuperficiaria, ſed & profunda Limburgi ac Deciæ ſanata perhibentur. In viro quodā Francothalenſi tempore peſtis A. 1666 Hernia inteſtinali laborante, quamvis tumor indies majorem ruborem concipiens tandem gangræna correptus medicamentorum ope apertus fuerit, fæcesque intolerabili cum fœ-

pag. 69. 145. 171. 224. 414. 447. 625. 681. 704. 705. 652. 679. 706.

tore emanarint, cum ſucceſſu nihilominus felici remedia adpropriata fuiſſe admota, ita ut æger etiamnum ſanus degat, ſed cibis copioſius ingeſtis eo loci tenuem tranſudantem percipiat lympham. Emplaſtrum Hoffmanni magneticum ſæpius ullo absque levamine Herniosis adaptari perhibetur. Balſamus vitæ *le Mort* deſcribitur in fiſtulis ſanandis præ aliis longe præſtantiſſimus. In Scirrho viſcerũ tincturæ Antimonii volatili, nec non tincturæ martis cum ſale eſſentiali tartari interne, externe emplaſtro Autoris emollienti multum tribuitur. Nec minor virtus de Tinctura aperiente ac Tinctura Antimonii ſolari in ſcirrho effertur uteri. In corpulentia nimia Autoris eſſentiam tum lignorum, tum catarrhalem eximium præbere ſudoriferum. In Bubone peſtilentiali eidem quoque ſcopo Tincturam ejusdem bezoardicam & pulverẽ bezoardicum ſatisfacere. Pro bubone vero ſimplici diſſolvendo Liquorem Autoris valere diſſolventẽ, æq;, ac emplaſtrum ejus de Herba Thee paratum, in reſolvendis tumoribus rebellibus potentem exiſtere. Puellam 10 annorum leproſam ac toto copore ſquamis cruſtoſis coopertam ſolo Noſtri pulvere ſudorifero Mercurio antimoniali ad grana decem & ultra de die in diẽ propinato, perfectam recuperaſſe valetudinem, quod remediũ tamen Autor æq;, ac Balſamum ſuum divinũ in vulneribus excellentiſſimum Mercurium ſolarem, Sal Mercurii &c. ſibi ſervat arcanũ, quale & coſmeticum ejus advertitur in cutis nigredine multoties expertum, ob Empyricos vero haud propalandum. Quod vero Anglis Cosmeticum in nævis aliisque cutis maculis & tuberculis in uſu ſit, fida traditur manu. Decoctis vulnerariis Eſſentia Autoris traumatica commode ſubſtituitur. In oſſium autem fracturis præ aliis Emplaſtrum ejusdem ad rupturam ceu multis experimentis comprobatum extollitur. Clavis denique pedum extirpandis oleum lini vel profundius iisdem prius inciſis tepide illitum, vel linteo exceptum ac impoſitum ſuadetur certiſſimum.

pag. 708. 729. 757. 971–1010. 1072. 1075. 1150. 1298. 1297. 1300. 1455. 1522. 1601.

JOHANNIS MUNNICKS, DOCTORIS ET Profeſſoris Medici, Chirurgia ad Praxin hodiernam adornata.

Traje-

Trajecti ad Rhenum, ex officina Franciſci Halma, 1689, in 4.
Conſtat plagulis 65.

CHirurgiam hactenus perluſtratam alia nunc excipit Chirurgia, ab Autore e *Diſſertatione de Urinis A. 1674 Trajecti ad Rhenum* edita, jam claro conſcripta. Quemadmodum vero externi corporis noſtri morbi ſolertiam Chirurgi efflagitantes quinario plerumque includuntur numero, ita eidem noſter quoque inſiſtens methodo, *quinis libris* omne negotium, demtis ubique ſuperfluis, abſolvit. Nempe *Lib. I.* de Tumoribus præter naturam agit in genere æque, ac in ſpecie de Inflammatione, Furunculo, Epinyctide, Eryſipelate, Oedemate, Tumore flatuoſo (cujus reſolvendi gratia ſolum oleum cucumeris aſinini illitum aliquando proficuum advertitur, p. 35.) Teſtudine, Tumoribus tunicatis & aquoſis, Scirrho, Bubone, Carbunculo, Gangræna & Sphacelo, variisque Affectibus cutaneis, quibus Strumas, Cancrum, Polypum, Epulidem, Ranulam, Aneuriſma, Varices, Paronychiam, Hernias, ac ani demum & uteri prolapſum ſubjungit. Uterum namque revera locum quandoque mutare, propria experientia p. 186. dat comprobatum, ceu qua in muliere difficulter pariente, uterus cum incluſo fœtu in vaginam ad vulvæ usque orificium prolapſus ipſi innotuit, extra pudendum interno uteri oſculo ad duorum digitorum latitudinem prominente. *Lib.* autem 2. vulnera explanat, horum Diagnoſin, Prognoſin & Curationem tam in genere tradendo, quam in ſpecie Vulneris Carnis, vaſorum, nervorum, cum contuſione, venenati, ſclopetorum, capitis, faciei aliarumque thoracis, abdominis & artuum partium. *Lib. 3* circa ulcera verſatur conſolidanda, ſive ſimplicia hæc fuerint, ſive variis accidentibus, v. g. vitioſo humorum affluxu, malignitate, vermibus, oſſis corruptione &c. ſtipata, ſive particularia denique, oculorum, aurium, labiorum, oris, pectoris, abdominis, veſicæ urinariæ, pudendorum, ani atque artuum. Tandem *Lib. 4.* Fracturarum, pariter atque *Lib 5.* Luxationum medela & in genere, & in ſpecie edocetur: ibi quidem Obſervationum vice mira fragilitas in muliere ſeptuageſimum ſeptimum agente annum ſcorbutica p. 429 enarratur; neque brevitatem membri ſemper pertimeſcendam eſſe, etiamſi oſſis portio quædam abſciſſa fuerit, callo defectum hujus compenſante,

Viri

Viri cujusdam Nobilis tibiæ ac fibulæ in medio circiter fracturam insignem perpessi p. 149 ostenditur exemplo; hic vero, ubi in luxatione cum vulnere os extra cutem protrusum sphacelo fuerit correptum, membri extirpationem omnino necessariam esse, Rustici cujusdam exemplo, post cruris prope genu ablationem demum brevi restituti, p. 484 illustratur.

REFLEXIONS SUR LES DIFFERENDS DE la Religion &c. i. e.

Considerationes controversiarum de religione, & probationes traditionis Ecclesiasticæ in singulis capitibus controversis, ex Gallice versis Patrum locis. Editio quarta, revisa & aucta.

Lutetiæ apud Gabrielem Martinum, 1689, in 12.

Constat plagulis 24.

Pelissonii nomen, ab opera in Reformatorum Gallorum conversione, quam vocant, præstita, notius est, quam ut cuiquam in legendis quæ eduntur libris Gallicis versato, ignotū esse possit. Huic tractatus hosce, jam quarta vice intra paucos annos editos, attribuendos esse, fama fert, & haud obscure *Tomo II pag. 511* innuitur. In prælocquio indicatur, hos libellos non nisi majoris operis vel primitias, vel compendia esse. In primo (qui de examine controversiarum inscribitur) idem agit, quod perpetuo agunt Romanæ Hierarchiæ assertores, ut evincant, necessarium esse tribunal aliquod externum & infallibile, quod religionis controversias definiat. Examen enim, quod quisque, ex Scriptura Sacra, accedente Spiritus Sancti gratia, privatim instituit, quibusdam impossibile, aliis difficile, omnibus inutile esse, ab Autore hoc statuitur. Invitat itaq; ad demonstrationem, quam molitur, Reformatos, quos fratres vocat, & bona
Sect. I. fide quosdam errare non negat, sed & periculum ostendit, si informationem rejiciant. Ad examen illud, ut ita dicam, individuale neminem ait obligatum esse. Deum enim, qui omnes vult
II. salvos fieri, medium certitudinis universale proposuisse, examen & judicium Ecclesiæ, semper visibilis & in monte positæ: at judicium priva-

privatum difficillimum esse putat, neque sine perfecta & exacta Theologiæ cognitione fieri posse. Negat capita fidei necessaria tam Sect. III.
clare proposita esse in Scripturis, ut singuli de iis convinci possint. Allegat, quod omnes hujusmodi scriptores solent, Lutheri & Calvini certamina de verbis institutionis S. Cœnæ. Alia inde, quæ objiciuntur, & quæ secretiora appellat, in disquisitionem vocat. Negat IV.
sufficere capita fidei, quæ Protestantes ut bona & necessaria retinuerunt, rejectis quæ Romana Ecclesia ex traditione, quam vocant, servat. Schismatis etiam culpam iisdem imputat, licet quædam in Romana Ecclesia (quod tamen negat) erronea sint: ait enim capitalia non esse vel ex Protestantium principiis, nec eorum causa ab unitate Ecclesiæ discedere licuisse. Addit, quibus demonstret, falsam esse ideam de erroribus Ecclesiæ Romanæ, & sanctā V. VI.
puramque hanc esse, in qua sola salus quæri debeat, & qua exclusi damnationem effugere non possint. Redit postea ad impossibilitatem examinis privati ostendendam, & consilium subjungit, Reformatos exhortans, ut servato quidem modestæ indagationis studio, hoc tamen eo potissimum impendant, ut ex methodo Apostolicæ doctrinæ, in successoribus eorum conservatæ, autoritatem Ecclesiasticam agnoscant, accedente a veteribus novisque miraculis confirmatione. Suadet etiam, ut si supersint difficultates in judicio de quæstionibus controversis, majorem numerum sequantur, qui doctis non minus, XI. XII.
quam indoctis securitatem præstet. XIII.

Alter tractatus, sive potius initium aut compendium quoddam majoris, quem Autor promittit, *de Eucharistia* agit. In hoc asseritur Sect. I.
præsentia realis Christi in Sacramento, per *verisimilitudinem* (sed quæ pag. 74.
ex fidei fundamento concipiatur) per *Scripturam*, & per *sententias 81.
Patrum*. Inserta est relatio quædam Latina cum versione Gallica, ipsius fortasse Pelissonii, in qua successus conversionis in diœcesi quadam Gallica enarratur. Eum Autor magna ex parte tribuit libris, quos doctissimi ex Reformatis, *Dallæus*, *Albertinus*, *Blondellus* & similes ediderunt, in quibus testimonia adduxerunt de veteris Ecclesiæ in articulo de S. Cœna sententia. Hos scriptores *pessimos optimos* vocat, interque eos *Jacobum Cappellum* taxat, qui etiam Mahometanos a salute excludere vix sit ausus. *Calvini* quoque singularem & intricatam opinionē, qui communionē corporis & sanguinis Domini

in actu manducationis, excluſa tamen præſentia reali, quæſiverit. Momentum deniq; afferri dicit a Cleri emendatione: ab illo enim originem mali olim profectam eſſe, non negat, ſed hodie pro indocto, doctum; pro ſocordi, vigilantem; pro diſſoluto, compoſitum eſſe
pag. 107. affirmat. Sequitur compilatio probationum ſive documentorum,
188. ad utrumque tractatum pertinentium. Adſcribuntur loca *Lutheri, Zwinglii, Calvini, Centuriatorum Magdeburgenſium*, & aliquorum ex Reformatis, ex quibus vel teſtimonia ſumi poſſint, vetuſtiſſimas eſſe ſententias & ceremonias, quas pro erroneis Romanæ Eccleſiæ exprobrant Proteſtantes, vel horum inter ſe diſſenſiones oſtenduntur, aut alia liberius dicta cenſuræ exponuntur. Quædam hic leguntur de controverſia Sacramentaria, ex *Caſſandro* & *Hoſpiniano*, & de vano illam conciliandi conatu, quodque inter ſe minime conveniant, qui articuli ad fundamentum fidei pertineant. Subjunguntur verſiones catecheſium, quas vocat, ſive homiliarum de S. Cœna, *Cyrilli Hieroſolymitani, Ambroſii, Gregorii Nyſſeni* & *Gaudentii Brixiani*, ex quibus conſtare putat Autor, eandem illis ſeculis fidem in Eccleſia de Sacramento viguiſſe, quam nunc Romana profitetur. Ad objectiones vero, quas ex aliis Patrum locis Proteſtantes facere ſolent, Autor p. 77 reſponderat, aliter locutos eſſe cum infidelibus, aliter cum initiatis; & hæc eſt *diſciplina* illa *arcani*, ad quam alii docti illarum partium viri hodie confugiunt, cum ex ipſis Patrum ſcriptis, aut ex ſacrarum literarum ſilentio arguuntur.

301. *Tomo II* Autor objectionibus, quæ tractatibus illis duobus, ab Anglis & Batavis quibusdam, quos charos & æſtimatos ſibi eſſe dicit, factæ fuerunt, magna cum diligentia reſpondet. Proponit
Sect. I. eas in exordio ſummatim. Deinde diſtinctionem inter *examen* &
II. *diſcretionem* rejicit, dum nempe adverſarii ſtatuunt, hanc ſufficere, & in articulis ad ſalutem neceſſariis facilem eſſe, ita ut oneroſum examen non requiratur: putat enim, eadem difficultate utrumq; laborare, neque planum & certum eſſe, qui ſint articuli ad ſalutem neceſſarii.
III. Gratiam quam illi ad inveniendam veritatem requirunt, non negat, ſed diſtinguit inter allegatam & probatam. Illam enim a ſingulis fruſtra jactari: hanc non niſi in cœtu Eccleſiæ Catholicæ, pro qua Proteſtantes ipſi venditare ſe non auſint, reperiri, & huic ſoli promiſſam eſſe. Confirmat iſta ex vulgato aſſerto, quod nemo,

dum

dum vivit, de gratia certus ſit, unde nec immunis ab errore in fide eſſe Sect. IV.
poſſit. Eccleſiam ſolâ (non exprimit tamen, conciliumne, an Pontifi- V. VI.
cem aut alium Cleri conſeſſum intelligat) certam de illa eſſe ait, adeoq; infallibilem. Qui igitur ab Eccleſia ſeſe ſeparent, gratia deſtitui, licet ſana habeant dogmata. Probationem exigit, quod privato pro- VII.
miſſa ſit veritatis cognitio, ſi Scripturam legat, attente licet & cum ſubmiſſione. Supponi enim in dictis Scripturæ quæ allegantur, ut legat intelligatq; debito modo, i. e. ſecundum ſenſum & interpretationem Eccleſiæ. Promiſſiones generales, v. g. *qui credit & baptizatur, ſalvabitur*, non impleri in omnibus & ſingulis, ſed in corpore VIII.
Eccleſiæ, in quo, non vero extra illud, ſalventur, qui eo modo credunt, quo debent, nempe ſub directione & judicio Eccleſiæ. Stabilire vult hæc ex miſſione Apoſtolorum *Matth. ult.* quæ extendatur IX.
ad illorum ſucceſſores Epiſcopos, & ab his ordinatos in perpetuum, & huic annexam eſſe infallibilitatem, una cum poteſtate ligandi & ſolvendi: utrumque Eccleſiæ tribui exiſtimat Matth. XVIII, 15. & ſeqq. Urget igitur notiſſima illa, *dic Eccleſiæ*; & *tu es Petrus*; item quod Eccleſia ſit *columna veritatis*, & *quod hæreticus ſit devitandus*, imo excommunicandus, quod ex praxi & doctrina Proteſtantium confirmat. Commentatur etiam quædam argute ad vocabulum *prævalere*, Matth. XVI, 18. Aggreditur inde, ſed paucis, D. Jurii *Syſtema de Eccleſia*, & ejus invento Romanum dogma juvari dicit; dein- X.
de demonſtratum eſſe arbitratur, majorem ſuffragiorum numerum jure naturali, gentium & divino ſequendum eſſe. Rejicit quæ ex XI.
dicto Chriſti de parvo grege opponi ſolent, item de ſchiſmate Iſraelitico, & ſeptem millibus de quibus Eliæ dictum eſt. Prolixior eſt XII.
in explicando Hieronymi loco, qui aſſerere videtur, *mundum factum* XIII.
fuiſſe Arrianum, & ex hiſtoria concilii Ariminenſis alium ſenſum elicit. De ſenſu gratiæ & veritatis monet, eum quem ſinguli habere XIV.
ſe putant, cedere debere illi, qui cœtui ſive Eccleſiæ confertur; ordinarie itaq; præferendam eſſe ſententiam plurium. Extraordinarium XV.
fuiſſe ſtatuit, quod de Beræenſium inquiſitione Act. XVII, u traduntur. Reliquas objectiones de Eccleſia Græca & Abyſſinorum bre- XVI.
viter elidit; inter alia dicens, has cum Romana comparatas vix ſeſe habere ut ſtellas ad Solem. Inde iterum & acrius contra Jurii Syſtema XVII.
inſurgit, non ſine aculeo in ea, quæ de regno millenario & im-

XVIII. plemento vaticiniorum Apocalypticorum publicavit. Denique etiam *Baylio* ad ea, quæ is in Novellis Reipublicæ litterariæ menſe Julio 1686 de priori tractatuum horum editione annotaverat, quædam reponit, cum digreſſione in laudes Regis, cujus virtutes incomparabiles enumerat, easque etiam ab hoſtibus & æmulis agnoſci dicit: paternũ quoq; ejus animum in omnes ſubditos, ipſosque Reformatos deprædicat, quem etiam in rigore illo, ut loquitur, ſalutari (i. e. violenta ad Romana ſacra compulſione) oſtenderit. Invehitur in libertatem religionis malo exemplo affectatam & Regibus vi extortam; ſtylum tamen ubique ita temperat, ut ex charitate ſcribere videatur, & ſæpe preces ad Deum pro converſione diſſentientium interſerat. Accesſit etiam huic tractatui farrago probationum ex Patribus, aliisque vetuſtis tum etiam novis ſcriptoribus, Reformatis maxime & *Jurio*, itemque quem hic pro Propheta habeat, *Drabitio*, cujus prædicationem de regia Hungariæ *Buda*, quod armis ſuperari non poſſit, falſi convictam ab eventu oſtendit. Non deerunt, ut putamus, Reformatis, contra quos iſtæc diriguntur, quæ reſpondeant. Haberent etiam Lutherani quæ regererent, niſi jamdudum controverſiæ tales diſputationibus exhauſtæ eſſent. Redeunt enim omnia ad arcem illam Romanæ religionis, de qua in mentem nobis veniunt Cardinalis *Pallavicini* verba Lib. III. Hiſt. Conc. Trid. cap. IV. §. 6, ubi ſcribit: *Noſtra fides* (i. e. Romana) *unico articulo individuo univerſa innititur, qui eſt autoritas Eccleſiæ fallinescia: quapropter ſtatim atque quamcunq; partem deſereremus, univerſa corrueret; cum in comperto ſit, individuum vel integrum perſtare, vel integrum deficere.* Hac ſtante, nulla ſpes eſt ullum articulum non æque magnum & fundamentalem apud illos haberi, & omni vi defendi & inculcari, qui qualicunque antiquitatis ſpecie, vel ſi hæc probari non poſſit, decreto Pontificum (ad eos enim omne jus Eccleſiæ reducitur) ſuffulcitur, quam quem clariſſima ſacrarum literarum dicta docent, & Chriſtianarũ mentium aſſenſui, Spiritus Sancti operatione verbum comitante, inſinuant.

CATECHISME HISTORIQUE, CONTENANT en abregé l' Hiſtoire ſainte, & la doctrine Chreſtienne, par Mr. Claude Fleury, &c.

id eſt,

Claudii

Claudii Fleurii, Presbyteri & Abbatis in Loc-Dieu, quondam Præceptoris Principum de Conty, Catechiſmus Hiſtoricus, ſive Compendium Hiſtoriæ Sacræ & Doctrinæ Chriſtianæ. Editio quarta, correcta & aucta.

Pariſiis apud viduam Gervaſii Clouzier, 1688, in 12.

Conſtat plagulis 18.

REpetita quater libelli hujus editio, quarum poſtrema tantum ad nos pervenit, argumentum non leve præbet inventæ in Gallia approbationis. Commendat eundem inſigne teſtimonium *Jacobi Benigni Boſſueti* Epiſcopi Meldenſis, & *Piroti* D. Sorbonici. Scopus Autoris, ex ſcriptis aliis, quæ Actis noſtris inſeruimus, non ignoti, ex diſſertatione libello præmiſſa luculenter cognoſcitur, & hæc ipſa non unam ob cauſam prolixius enarrari digna nobis viſa eſt. Satis ingenue queri videtur Autor de ignorantia religionis inter ſuos, non in plebe tantum, ſed & in cultioribus & literatis, imo in ſacri ordinis hominibus. Ex hac primariam corruptelæ in moribus cauſam deducit, cum boni ignoti nulla ſit ſeu cupiditas, ſeu praxis; nec Theologi, in Scholaſticis licet quæſtionibus verſati, aut in deciſione caſuum, quos vocant, exercitati, Scripturæ & Oeconomiæ divinæ, & inpag. 2.
ſtruendi ſuos aut refutandi adverſarios, eandem habeant capacitatem. Spernitur, ait, religio vel maxime ab iis, qui ſcientiis & artibus ſecularibus, hujusque vitæ commodis magna quidem cum induſtria attenti, religionem, poſthabita cura & indagatione, negligunt & contemnunt: nec rectius agunt, qui prima elementa utcunque didicerunt, uberiori cognitione tamen carere ſe poſſe, imo debere putant, prætexentes, ſimplicem veritatem ſufficere. Religio vero minime refugit ſtudia inquirentium, nihilq; habet, quod lucem non ferat. Scriptura ipſa, licet rationem noſtram ad obedientiam fidei ſubigat, lectionem tamen & meditationem ſerio exigit. 5.
Falſa religio in hoc maxime a vera differt, quod illa in cultu exterioti & variis ceremoniis conſiſtat, hæc doctrinam & ſtudium requirat, 6.
& licet in praxi verſetur, hanc tamen ex theoria informet & regat. *Diſcipuli* itaque nomen antiquius fuit, quam *Chriſtianorum*, Act. XI 26, & præceptum Domini ad Apoſtolos id maxime exigit, ut *docerent*

omnes gentes. Magnam porro culpæ partē graſſantis inter Chriſtianos
pag. 7. ignorantiæ, Paſtoribus Autor tribuit: defectus etiam librorū catecheticorum taxat, quod repleti ſint quæſtionibus curioſis, plures etiam Latine ac difficili ſtylo ſcripti & plebi inutiles; idem dicit de commentariis Biblicis, & quod hi juſto ſint prolixiores. In *vitis ſanctorum*, quarum lectio ſimplicioribus in Eccleſia Romana commendatur, deſiderat, quod particularia ſolum morum exempla exhibeant: in libris *ſpiritualibus & myſticis*, quod perfectionem præſcribant, fundamenta vero religionis præſupponant. In concionibus dicit ſpecialia tractari, occaſione feſti aut textus; raro explicari prima principia fidei, adeo ut multi tota ætate concionum auditu uſi, pa-
8. rum tamen vel ex primis Chriſtianiſmi elementis didicerint. Hæc, pergit, in catechiſmis quidem traduntur, ſed pueris; adultos enim
9. illius inſtructionis pudet tædetque. Faſtidiunt eandem ex Sacerdotibus illi, qui ſua potius quam quæ Chriſti ſunt, quærunt. Qui ingenio maxime valent, de pulpitis id oſtentant; qui minus, confeſſionibus audiendis ſeſe applicant. Sterilis eſt ut plurimum & parum acceptus catechiſmorum ſtylus. Labor docentibus, iis potiſſimum qui charitate tædium non ſuperant, ob auditorum ruditatem moleſtus. Fa-
10. tetur tamen Autor, ante duo ſecula longe majorem ignorantiam religionis regnaſſe, antequam nempe *Ignatius Loiola* catechizandi pueros methodum primus in eccleſiam Romanam reduxiſſet; manſiſſe tamen ſterilitatem & ſcabritiem libellorum catecheticorum, ut & pueri ægerrime illos diſcant, adulti vero ſpernant & derideant. Cauſam ſicci & inamœni ſtyli ab indole autorum accerſit, qui Scholaſticæ Theologiæ ſtudiis innutriti, eorundemq; ſtylum ſecuti, exactū methodi ordinem & definitionum atque diviſionum acumina, etiam pueris inculcare velint, nullo ſucceſſu; quia diſcipulos habent inſtru-
12. mentalium diſciplinarum & terminorum imperitos. Statuit igitur, ſimplicem facti narrationem, cui doctrina poſtea ſuperſtruatur, & utiliſſimam, & Eccleſiæ melioribus temporibus, ante ſeptem nimirum
13. aut octo ſecula, conformem eſſe. Ita, ſcribit, bis mille a mundo condito annis de religione inſtituti ſunt homines a patribus avisque,
14. 15. geſta Dei narrantibus. Moyſes traditionem majorum in ſcripta redegit, nihilominus tamen populo injunxit, ut quæ viderint, liberis narrent, & legem frequentes legant & meditentur. Continuata fuit

eadem

eadem ſcribendi diligentia ad Maccabæorum usque tempora, neque Scriptura obfuit traditioni, ſed eam conſervavit. Nec alia ratio in pag. 16.
Novo Teſtamento obſervata fuit: nam & Apoſtoli enarratione factorum, ut in Actis legimus, populum inſtruxerunt, repræſentando præſtitiſſe Deum in Novo, quod in Veteri promiſerat. Eandem methodum in Patrum quoque ſcriptis deprehendi dicit, citatque libellum Auguſtini *de Catechizandis Rudibus*. Obſervat tamen, catechi- 17.
zari illo tempore iſta methodo adultos ſolum conſueviſſe. In- 18. 19.
fantibus autem, qui in Baptiſmo fidei donum acceperant, quam primum ætas ferebat, ſymbolum fidei propoſitum fuiſſe, memoriæ mandandum; neque tamen dubitat, adjectam fuiſſe explicationem hiſtoricam. Duraſſe illum morem tradit ad nonum usque ſeculum, cum eſſent adhuc adulti ex barbaris gentibus, qui Quadrageſimæ tempore catechizarentur, & in Paſchate Baptiſmum acciperent. Cum vero poſtea non niſi infantes baptizarentur, & Clerus in ignorantiam magis magisque laberetur, catecheſin prorſus fere inter- 20.
ciſſe. Providere illi malo concilia quædam voluiſſe, præcipiendo, ut populo proponeretur Symbolum & Oratio Dominica, in quibus totus tunc conſtiterit catechiſmus; putat tamen, explicationem ſubintellectam fuiſſe, & inde concludit, quod demonſtrandum ſumſerat, ex narrationibus facti longe melius catecheſin apud ſimpliciores procedere, quam argumentatione & ratiocinatione. Hanc metho-
dum a Deo ipſo probatam eſſe, qui facti narrationes miraculis con- 21. 22.
firmaverit. Accedere ait methodi ſuavitatem; delectari enim juventutem hiſtoriæ narratione, eamque ob cauſam catechetas quosdam finire ſolere lectionem narratiuncula quadam; ſed reprehendit
in iis Autor, quod ex libris fide non ſatis dignis, *Legendis* nimirum, eas 23.
deſumant. Laudat poſtea inventionem figurarum, quibus hiſtoriæ ſacræ repræſentari ſolent; queritur tamen, quod majori pretio libri illi conſtent, quam ut in manus tenuiorum ex plebe pervenire pos- 24.
ſint; ipſe tamen ſuo huic libello figuras addidit. Reſpondet iis, quibus prolixiores hiſtoriæ ſacræ videntur, quam ut iis onerari juventus debeat; cum tamen tot ſuperflua in breviſſimis etiam catechiſmis Romanis tractentur, v. g. de *virtutibus infuſis*, *theologalibus*, *car-* 26.
dinalibus, de *latria*, *dulia & hyperdulia*. Longe igitur & facilius & utilius eſſe, imo & neceſſarium, ut hiſtoriæ ſacræ juventuti proponantur, ſine quibus neque cultum publicum, neque dogmata per-

cipere

cipere possint; ex historiis enim ista optime explicari, eamque ipsam
pag. 27. methodum in ordine librorum Scripturæ deprehendi, in qua præce-
28. dunt libri historici, sequuntur morales & prophetici. Fatetur, si
hoc tempore, quemadmodum in primitiva Ecclesia, homines Chri-
29. stiani Scripturam ipsam legerent, opus non fore compendiaria illa
enarratione; sed jam plerosque a lectione abstinere, aut ex traductio-
num imperfectione, & sine aliquo interprete, parum proficere. His se
30. consulere voluisse libello hoc, de quo tamen non exigit, ut simpliciter
legatur, multo minus ut memoriæ mandetur, sed ut ipsis catechetis usui sit, iisq; ansam præbeat, pro diversitate discipulorum alia aliter
31. proponendi & dilatandi. Hoc fine duos catechismos exhibet; unum *minorem & breviorem*, teneræ ætati & rudioribus proponendum; alterum *majorem*, provectioribus utilem. Ab his præteriri minorem, at qui hunc perceperint, ad majorem progredi cum fructu posse. Non negat, inserta quædam esse ad fidem non simpliciter necessaria; confidit tamen, utilia esse futura. Repetitionem quorundam in *majori*, quæ in *minori* dicta erant, exemplo Scripturæ, & utilitate,
32. quæ ex repetitione nascitur, excusat. Monet catechetam, ut Scripturæ peritus sit, omniaq; ex illa explicet, nec nisi certissime vera proponat, vitatis incertis & curiosis, v. g. *de actis Christi in pueritia, & de præsentia Apostolorum in adscensione B. Virginis*, *milleque* aliis ejusmodi.
33. Vetat quæstiones problematicas cum decisionibus fidei misceri, v. g.
34. *de qualitate pœnarum in purgatorio.* Commendat formulas precum *in breviario & ritualibus*, præ noviter inventis, & in illis omnes,
35. quos hodie vocant, *actus fidei*, *contritionis*, *adorationis & oblationis*,
36. reperiri ostendit. Cor moveri & erigi debere monet;
37. hoc facto, verba facile secutura, aut si non sequantur, cogitationes & suspiria ad Deum nihilominus pervenire. Improbat superstitiosam certarum formularum statis temporibus observationem. Stylum popularem iterum commendat catechetæ: licet enim, ait, fides
38. objecta habeat obscura & a sensibus remota, cognitio tamen est, quam etiam simplices habere possunt & debent, eamque certam. Ad eam nihil faciunt termini scholastici, *actus*, *potentia*, *qualitas*, *dispositio*,
39. *habitus &c.* nihil *abstractionum & secundæ intentionis* vocabula, & satius esset, symbolum fidei Latine, quam obscura ista populo proponere, quibus usa non est Ecclesia, antequam hæreticorum subtilitates

tates emergerent; imo ne tunc quidem, quia sat longo tempore, &
per quatuor aut quinque priora secula, aliæ quam Scripturæ phrases
usurparæ non fuerunt. Imitandi, ait, sunt Christus & Apostoli, qui pag. 40.
vulgari more locuti sunt, i. e. simpliciter, clare & solide, neque ta- 41.
men viliter aut abjecte; & quo antiquiores sunt Patres, eo plus habent ex ingenua illa & nobili simplicitate. Post Scripturæ phrases teneri etiam jubet stylū Ecclesiæ in symbolis & confessionibus fidei, itemq;
liturgiis & *breviariis*, satisque esse putat, si quis puer & ex populo ex
illis libris & ex catechismi historici *parte I*, absque formulis & termi- 42. 43.
nis intelligat primaria fidei capita, v. g. Christum esse Deum & hominem, & ad quem usum instituta sint Sacramenta, licet ignoret voces *materiæ*, *formæ*, *substantiæ*, *accidentis*. Si qui vero tam rudes sint, ut capere nequeant simplicia ista, eos putat Deo commendandos, & pro iis orandum esse; neque enim ex verbis memoriæ mandatis, si intellectus absit, majoris profectus aut salutis spem esse. Post
verba, etiam periodorum rationem haberi vult a Doctore cateche- 44.
tico, ut eas familiariter, non vero rhetorice aut stylo elaborato concipiat, sed captui discentium sese accommodet, ita tamen ne cum
iis balbutiat aut nugetur. Eo fine catechismum minorem ita adornavit, ut primo brevem & perspicuam enarrationem præmiserit, deinde quæstiones & responsiones ex illa formaverit; absurdum enim esse
putat, ex discipulis quærere, quæ nondum illis enarrata sint. Quæ- 45.
stiones ita concepit, ut paucis verbis ad eas respondere possint pueri, quia breviloqui, nec copia verborum instructi sunt; deinde ut ex ipsa interrogatione constringantur, ut aliter quam desideratur, respondere non possint. Exigendum tamen non esse, ut iisdem præscriptis
verbis respondeant; imo melius fore, si æquivalentibus utantur.
Sed hoc interrogandi & respondendi exercitium in *catechismo majori* 46.
omisit, retentis saltem narrationibus, quæ adultioribus intellectu non sunt difficiles. His vult indicari loca Scripturæ, ex quibus narratio composita est, itemque Patrum dicta & libros rituales. Post 47.
hæc fatetur & pluribus deducit, optimos catechetas fore patres & matresfamilias, si illis prius cognita essent capita doctrinæ. Monstrat incommoda catechizationis publicæ, brevitatem temporis,
puerorum congregatorum difficilem disciplinam & numerum ma- 48. 49.
jorem, quam ut singulis satisfieri possit: faciliora omnia esse paren-

tibus, qui liberos numero paucos semper in potestate, ingeniumque & mores eorum cognitos habeant. Ignaviæ eorum imputat, quod Pastoribus solis hoc onus imponant, ut ipsi scilicet in otio aut
pag. 50. rerum suarum cura, absque illa informationis molestia vivant. In modo proponendi plurimum positum esse ostendit: nihil agi, nisi omnia ad amorem Dei referantur. Non vero nudis verbis dici debe-
§. 52. re, v. g. *amandum esse Deum*, sed rationes deducendas, cur & propter quæ beneficia amandus sit; hoc omisso, nil nisi sterilia & frigida verba pueris inculcari. Non minus necessarium & utile esse ait, ut catecheta contentione vocis & convenienti gestu ostendat, se ex animo loqui, & quæ docet, in pectore habere: si enim ipse de miraculis
§. Dei ita loquatur, ut admiratione & reverentia plenus esse deprehendatur; si levatis in cœlum oculis & manibus, & calidis suspiriis, expectare regnum Christi eum appareat; si beatam æternitatem anhelet; si passiones Domini tenero cum affectu describat; si ista tractando in lacrymas solvatur; iisdem affectibus discipulos imbuet. Faciet autem ea, si ipse intus convictus est de veritate eorum, quæ docet, & si est *homo precum*. Ideoque Autor præloquium hoc piis concludit precibus; neque nos ingratum futurum esse lectoribus veremur, quod hæc paulo fusius recensuimus. Multa enim, quæ de catechismi utilitate, & sacrarum literarum lectione & studio laicis incumbente, & de veteris Ecclesiæ institutis Autor tradit, nostræ Ecclesiæ magis conveniunt quam Romanæ. Certe non huic aut *Lojolæ*, sed *Luthero* debetur prima post tot secula (quorum barbariem ipse deplorat Fleurius) catechesis restitutio, & sacrarum literarum ad populum translata lectio; & quicquid salubriter in hoc tractatu monetur, a nostratibus & olim uberius observatum est, & subinde renovatur. Excitari tamen & confirmari hoc exemplo in nostris etiam cœtibus tam docentes quam discentes possunt.

Jam de libello paucis agemus. *Pars I.* exhibet *catechismum historicum minorem* capitibus XXIX. nempe *de creatione, de lapsu Adami, de diluvio & Patriarchis, de servitute Ægyptiaca & agno Paschali, de peregrinatione Israelitarum in deserto, de lege Mosis, de fœdere Dei cum Israelitis, de horum idololatria, de Davide & promissione Messiæ, de schismate Samaritano, de Prophetis, de captivitate Babylonica, de statu Judæorum post illam, de Judæis prout erant spirituales aut carnales*

les, de nativitate Christi, de Johanne Baptista, de vocatione Apostolorum, de concionibus Christi, de hostibus ejus, de passione, morte & resurrectione illius, de effusione Spiritus Sancti, de vocatione Gentilium, de fundatione Ecclesiæ, de traditione & Scriptura, de excidio Hierosolymitano, de persecutionibus Christianorum, de libertate Ecclesiæ, de monachis. Singulis capitibus hisce figura præfigitur, contenta narrationis præcipua exhibens: sequuntur interrogationes & responsiones, quales diximus. Pauca in his reperiuntur, quæ non exacte cum Scriptura Sacra conveniant; abstinere tamen pro religionis, quam profitetur, instituto Autor ab iis non potuit, quæ sola traditione, quam Scripturæ æquiparat, nituntur. His demtis, utilem omnibus Christianis libellum hunc esse, negari non potest. Pars altera *minoris catechismi, dogmata* proponit, itidem XXIX capitibus, quorum singula narrationem, dein quæstiones & responsa habent. Rubricæ sunt *de fide & spe, charitate, de S. S. Trinitate, de incarnatione Verbi & redemtione generis humani, de descensu Christi ad inferos, de resurrectione & ascensione Domini, de extremo judicio, de Spiritu Sancto, de Ecclesia, de communione sanctorum, de remissione peccatorum, de resurrectione hominum & vita æterna, de oratione Dominica, de Decalogo, de præceptis Ecclesiæ* i. e. *de Missa, confessione in festo Paschali necessaria, de jejuniis &c. de septem Sacramentis.* Quædam materiæ ampliores in duo & plura capita distribuuntur. Sequitur *Tomo II Catechismus major* in duas iterum partes divisus. *Prima* continet capita historica, eodem, quo in minori, ordine, sed uberius & distinctius proposita. Sunt enim XLIX. In altera, dogmata capitibus LII explicantur. In his plura deprehenduntur ex Romanæ Ecclesiæ & Tridentini Concilii placitis, & docetur *potestas Pontificis, Sacrificium Missæ, invocatio Sanctorum*, aliaque ex quibus schisma ortum & huc usque continuatum est.

PETRI PETITI NEPENTHES HOMERI, SIVE de Helenæ medicamento, luctum animique omnem ægritudinem abolente, & aliis quibusdam eadem facultate præditis Dissertatio.

Trajecti ad Rhenum, apud Rud. a Zyll, 1689, in 8.

Constat plagulis 12.

INter herbas ab antiquis ſcriptoribus memoratas, quarum ratio non ſatis expedita eſt, primum merito illa locum obtinet, quam ſua quoque ætate uſurpaſſe Diospolitanas Ægypti mulieres ſcribit Diodorus Siculus *Lib. I. p. 87. 88. edit. Rhodom.* ab Homero in quarto Odyſſeæ deſcripta, ubi herbas Ægyptias a regis Thoonis uxore Polydamna plurimas Helenæ narrat traditas, ac inter eas nobile illud Nepenthes, quod ipſa Telemacho apud Menelaum exhibuit, ad inducendam exantlatorum oblivionem; omnibus utique mortalibus, quando triſtitiæ oblivionem veniamq; affert, propinandum, ut loquitur Plinius *Nat. Hiſt. lib. XXV. cap. 2.* Prolixum de hac herba commentarium edidit Petrus la Sena, quem inſignivit, *Homeri Nepenthes*, ſeu *de abolendo luctu liber:* in quo tamen multum inanis & ſuperfluæ operæ ab auctore poſitum, cenſet Petitus. Qui ut indagandi ac perſcrutandi omnem priſcam, cum primis naturalem hiſtoriam ſtudio, quoad vixit (vivere autem deſiit Idibus Decembris anni 1687) fuit affixus, ita hanc quoque ejus partem haud perfunctorie attingendam ſibi putavit, ac proinde de hoc Helenæ medicamento Diſſertationem conſcripſit, quam ſibi inſcriptam doctiſſimus vir Joh. Georgius Grævius Ultrajecti fecit excudi. Cum Nepenthes ſignificatione herbas, quæ communiter alio nomine veniunt, ab Homero indicatas fuiſſe quidam exiſtiment, opiniones eorum prius diſcuſſit, ac nequaquam Helenium, quod Latine corrupto vocabulo Enula vocatur, ab Homero intellectum fuiſſe, *capite 6 & 7* docet; nec vinum, quod & ipſum mordaces diluere ſolicitudines Horatio dicitur, eo ſignificari *cap. 12 & 13* oſtendit; radicem vero œnopiam ſive œnotheram ipſummet Nepenthes fuiſſe, ſi quis e Galeno & Theophraſto aſſerere velit, eum a vero nil alienum ſtatuere, cum omnia quæ Poeta medicamento Helenæ tribuit, huic radici conveniant, vis nempe animi ægritudinem leniendi, iras placandi, malorum omnium oblivionem inducendi, modus etiam utendi, in eo conſiſtens ut vino injiciatur, ſit idem, *cap. 8. 9. 10. 11.* probat. Eorum ſententiam, qui allegorice hanc herbam accipiendam, & jucundam ac tempori aptam confabulationem intelligendam putant, quod cenſent Plutarchus, Athenæus, Macrobius, Philoſtratus, & ipſe Euſtathius fluctuans, *cap. 14. 15. 16.* confutat. Affines herbas lætificantes, quales ſunt buglooſſus, crocus, gelotophyllis, ſiſſitieteris, aquila, *cap. 17.* & *18.* enumerat, de arbore

bore etiam quæ hilaritatem provocet, ſed quam fabuloſam putat, e libro qui Ariſtoteli falſo tribuitur, quædam *pag. 58. 59.* narrat, nec non de opio, ſive liquore e capitibus papaverum inciſis manante, de Turcarum Aſſeral vel Matslach, quo in prælium ruentes utuntur, de Areca ſeu Fauſel, Cohobba, Cahoino, Dutroa, Aſſi, Boſa, Bernavi, Bers, Sicera, Caffe, & Thee, ex Itinerariis quædam recitat; de vino etiam myrrhato, Salvatori in cruce pendenti quod porrectum Marcus cap. 15 memorat, *p. 71. 72. 73.* diſſerit.

Hæc poſtquam hiſtorice in priore Diſſertationis parte ita expoſuiſſet, in altera, quomodo herbæ, quæ Nepenthes Homero dicta eſt, vis in animum pertingat, eumque exhilarare valeat, oſtenſurus, lætitiæ naturam inveſtigat, & ſanguinis temperiem ac ſpirituum indolem, queis anima ad hilaritatem proclivis reddatur, *prioribus quinque capitibus* deſcribit; opium & alia narcotica qua ratione lætitiam excitent, curas deprimant, animum erigant, (quod ipſe laudani, ſeu opii præparati uſu ſe expertum ſcribit) *cap. 6.* exponit; de ſomniis autem jucundis *cap. 8. 9.* diſquirit, cauſam demonſtrans, quamobrem e variis atque omnimodis rerum phantasmatis, quædam e memoriæ ſinu excitentur potiſſimum, quæ dormientium animum percellant, reliquis immotis manentibus. Cum vero optimum & prope unicum triſtitiæ remedium vulgo exiſtimetur, ſi quis ſe vino obruat; quid de inebriatione ſtatuendum ſit, & quæ ſomno cum ebrietate intercedat affinitas, cum utroq; rationis officiũ tollatur, exponit, aliaq; de largiore uſu vini, *cap. 12. 13. 14. 15. 16. 17.* tradit. Et quandoquidẽ anceps remedium contra animi anxietates inde peti, *cap. 18.* ſtatuit; alia affert, quæ ab omni periculo remota ſunt & plane innoxia, inter quæ omniũ tutiſſimum & ſaluberrimum Theæ decoctum habendum eſſe, *cap. ult.* demonſtrat, quod non ſolum lugentibus lacrymas detergat, ſed etiam Muſarum otia ſectantibus, atque in veritatis contemplatione occupatis, animi nubila ſerenet, non Aſiæ magis incolis, quam Europæis ſalutarem uſum præbens. Hæc eximia & ſingularis exhilarandi facultas in hac herba latens, ut de ortu, natura & laudibus ejus Carmen doctiſſimum conderet (cujus *p. 75.* mentionem facit) Auctorem excitavit, cujus in poetica facultate excellentiam, inque concinnandis libris promtitudinem celebrat *Claud. Nicaſius* in epiſtola

ad J. G. Grævium Dissertationi huic præmissa, quæ vitam Petiti narrat, cumprimis autem scriptos ab eo commentarios plurimos, quibus philosophiam Peripateticam potissimum exercuit, & adversus Cartesianos defendit, sive editos sive nondum evulgatos, recenset.

PETRI PETITI, PHILOSOPHI ET DOCTORIS Medici, de natura & moribus Antropophagorum Dissertatio.

Trajecti ad Rhenum ex officina Rud. a Zyll, 1688, in 8.

Constat plagulis 10.

ETsi nihil magis alienum ab humana natura ejusque ratione videtur, quam illa barbaries & immanitas, qua homines in corporum humanorum comedendorum cupiditatem feruntur; certis tamen terrarum locis inventos fuisse hujusmodi homines, & hodienum reperiri, ab immanitate hac Ἀνθρωποφάγους dictos, historiæ nobis fidem faciunt. Hoc argumentum, a nemine fortasse ex professo tractatum, peculiari Dissertatione executus est doctissimus Petitus, & antiquitatem, originem ac causas rei istius *tribus* libris indagavit. *Primo* libro, quem historicum vocare liceat, præcipuas & maxime notas Antropophagorum sedes scrutatus est, & Gigantes, quorum in Genesi mentio fit, ingenti corporis mole viribusque terribiles, & stolide feroces, effrænato cupiditatum impulsu parum a belluis differentes, ab ejusmodi belluino appetitu vorandarum carnium humanarum, ante diluvium, non alienos fuisse in Assyria, *cap. 2. 3.* existimat: rabida hac feritate etiam Scythas, Hibernos, Ægyptios, & Æthiopes quosdam infames fuisse, *cap. 4.* tradit; nec versus Austrum deesse gentes cadavera hominum mandentes, ex Vesputio *cap. 5.* probat; in Novo Orbe, seu America, Carybes sive Canibales atrocitate hac cognitos, nec alibi tam frequentes anthropophagos reperiri, affirmat *cap. 6.* Homero & aliis Græcis memoratos Læstrygones & Cyclopes, ac inter hos præcipue Polyphemum, *capitibus 7. 8. & seqq.* excutit, eorumque terras quas habitarunt investigat, & qua ratione sibi constent, quæ Poetæ de iisdem narrant, disquirit. Liber *secundus* causas inquirit, quibus tam fœda libido & immanis ingluvies mores hominum invaserit,

Cap. 2. exponitur sententia Scaligeri & Aponensis, existimantium, velut alias animorum propensiones, sic hanc quoque tetram humanis corporibus vescendi cupiditatem, siderum influxui, naturam hominis fingenti atque impellenti ad certas cupiditates, imputandam esse. Causam hanc autem improbat Auctor, & in iis, quæ propius quam sidera naturam nostram attingunt, hoc est, in elementis ipsis & eorum misturis, quærendam esse docet. Eaque occasione *cap. 3.* de Pamphagis disserit, qui ex peculiari & inusitata corporis constitutione, quælibet quantumvis absurda sibi oblata, promiscua voracitate deglutiunt, quorum exempla & hujus θηριώδους ἕξεως specimina Aristoteles lib. 7. Nicomach. cap. 6. affert, ipse etiam Auctor *cap. 4.* κίττα seu pica, morbi genere, laborantes adducit. E quibus huc plane pertinet, quod ex Casp. Bugati Historiarum libro sexto narrat Marcellus Donatus Hist. med. lib. 4. cap. 1, de Mediolanensi quadam fœmina Elisabetha, anno 1519 rotæ atque ignis supplicio affecta, quod blanditiis pueros ad se allexerit, domumque perductos necarit, ut sale conditas eorum carnes clam quotidie esitaret. Quæ effera immanitas hunc in modum tandem detecta fuerit. Cum vicini puellam, cui Catharinæ Seronæ nomen, amissam sollicite perquirerent, forte felis cadaveri puellæ superveniens manum ex illo surreptam in vicinam domum asportavit. Quo spectaculo qui ibi erant commoti, catum persequentes, in Elisabethæ istius domum confugere cognoverunt: eam perscrutantes cadaver puellæ invenerunt, sicque diu occultati flagitii scenam patefecerunt. De malefico quodam sepulta cadavera effodiente & comedente, horrendum exemplum *cap. 10.* e Bodino profertur. Indigentia aliorum alimentorum, & sic necessitate quadam adductos, ut homines devorarent, indeque in consuetudinem victus verteretur; odio etiam aut nimio iræ ardore inflammatos interdum cadavera inimicorum laceraſse & voraſse, cap. 6. 7. tradit. Sed habituum horum belluinorum in hominibus proprias atque ultimas causas explicare, humani ingenii captum excedere *cap. 5.* arbitratur: latere enim has in altis naturæ penetralibus & adytis abstrusas, unde nullius unquam industria protrahi in apertum possint, satisque in tam abstrusis præstitum videri censet, si ratio aperiatur, qua fiat, ut talia ad liquidum explicari non possint. In hanc igitur tandem *cap. 8.* concludit sententiam, Diaboli

instin-

inſtinctu & malitia corruptas & efferatas hominum mentes in hanc conſuetudinem comedendi viſcera humana conſenſiſſe: quippe quod internecione hominum Deos placari poſſe, & humanis victimis rectiſſime iis litari, idem Dæmon auctor gentibus extiterit, iisdemque perſuaſerit, neminem ad ſacra rite initiari, qui non prius humanum ſanguinem biberit, aut exta deguſtarit: facilius autem immanitatem hanc inſeri potuiſſe gentibus ἀθεμίστοις, & in ſumma rerum omnium ignoratione verſantibus. Libro *tertio* affinia ἀνθρωποφαγίας exponit. Quorum primum locum dat conjurationibus, confœderationibus & amicitiis, humani ſanguinis potu ſancitis, *cap. 1*; alterum exequialibus honoribus, per epulas funebres e defunctorum carnibus religioſe apparatas, ſolenniter inſtitutis; perditis item nonnullorum amoribus, ad potum ſanguinis & eſum carnium eorum, quos depereunt, ſtimulantibus, *cap. 2. 3. 4*; tertium arti medicæ, quæ pharmaca ex carne, ſanguine, aut oſſibus hominum miſcere, aut balnea præparare jubet, *cap. 5*. Nihil tamen horum admittendum, & ferinum ac impium eſſe omnem humanarum carnium eſum, Auctor ſtatuit; nec admittit Diogenis Zenonisque iſtum haud improbantium ſententias, quas cum aliorum argumentis *cap. 6. 7. 8. 9.* recenſet, ſed easdem *capitibus 10. 11. 12. 13. 14. 15.* examinat, & refellit, belluasque non homines eſſe eos, qui hominum carnibus veſcantur, concludit.

DEFENSE DE L' EGLISE ROMAINE CONtre les calomnies des Proteſtans &c.

id eſt,

Defenſio Eccleſiæ Romanæ adverſus calumnias Proteſtantium, in qua exhibentur (1) Accurata diſcretio fidei Catholicæ a ſententia Proteſtantium & Pelagianorum, de Prædeſtinatione & Gratia. (2) Dialogus, in quo doctrina Eccleſiæ Romanæ de myſteriis his explicatur. (3) Compendium hiſtoriæ de hæreſi Pelagiana ab Eccleſia Romana ſemper condemnata.

Coloniæ, apud Joh. de Valé, 1688. in 12. Plag. 10.

TRes tractatus in exiguum hoc volumen compacti, ſub titulo laxiori, & in invidiam Proteſtantium, ut videtur, affectato exhibentur

bentur, addita admonitione, quod in eos tantum pugnetur, qui ſe Reformatos vocant, & dogma Calvini ſequuntur. Quanquam vero horum ſententiæ Romana placita non pauca opponantur, Autori tamen non tam is ſcopus videtur fuiſſe, ut illos refutaret, quam ut ſuas de prædeſtinatione & gratia opiniones, quatenus a Moliniſtarum ſcitis diſcrepant, compendioſa quadam & facili via proponeret, & Gallis recens ad Romanam Eccleſiam compulſis plauſibiles faceret. Præfatur aliquid contra indiſcretum, ut loquitur, zelum eorum, qui pro hæretico habent, quicquid a Reformatis docetur aut exercetur; cum tamen agnoſcendum ſit, orthodoxa plurima ab iis aſſeri, & laudanda obſervari. Inter illa nominat lectionem Scripturæ & uſum precum in lingua patria, quæ immerito reprehenſa eſſe, & de iis nunc mitius ſentiri dicit. Magis impingere ait illos ex Catholicis, qui Reformatos refutaturi in oppoſitos errores incidunt, & dum Calviniani eſſe nolunt, Baronio judice, Pelagiani fiunt, aut ut Autor ſcribit, ne Gomariſtæ aut Proteſtantes ſint, *Arminiani*, *Remonſtrantes*, *Mennoniſtæ* & *Sociniani* evadunt. Ut igitur eos ab illo periculo, & Eccleſiam Romanam ab imputatione Pelagianiſmi vindicet, ſuccinctam & nervoſam collationem triplicis doctrinæ de prædeſtinatione & gratia inſtituit, & tres format paginæ areolas, ea fere methodo, qua *Ludovicus Santamorius*, celebris Janſenianæ cauſæ patronus, in diario ſuo de actis apud Innocentium X uſus eſt. In medio ponit ſuam ſententiam, quam vocat Catholicam, ex epiſtolis Pauli, Auguſtino, Concilio Tridentino, aliisque Patribus & Doctoribus, ut ait, hauſtam. Ex uno latere adſcribit Reformatorum, ex altero Pelagianorum ſententiam: illam ex confeſſione eorum & catecheſi; hanc ex relationibus Auguſtini. De quibus omnes concordant, ea uno charactere, quem Romanum ſive *antiquum* typographi vocant; in quibus diſcrepant, Italico ſive *curſivo* excudi fecit. Quinq; pagellis hanc hypotypoſin abſolvit, quas, ſi Latinæ, ut ſcriptæ eſſe innuuntur, extarent, aut ad nos perveniſſent, integras fortaſſis Actis noſtris inſeruiſſemus; Gallice autem verſas denuo Latinas facere ſuperſedimus, ob facilem circa terminos, quos vocamus ſcholæ, in verſione variationem aut errorem. Interpres Gallus nomen ſuum literis C. B. P. indicavit. Addita eſt memorabilis obſervatio, quomodo Catholici ſeſe gerere debeant in manifeſtis (ut Autor fatetur) in eorum Eccleſia diſſidiis, circa uſum

Sacramentorum & regulam morum, tum de peccato originali ejusque pœna, nec non de prædestinatione & gratia. Sex nempe regulas Autor proponit & teneri jubet: (1) Doctrinam & fidem Ecclesiæ Catholicæ semper unam eandemq; adeoque indivisibilem esse & manere, licet disputantium personæ dividantur; veritatem enim omnibus modeste & sincere quærentibus sese offerre. (2) Non amitti in Ecclesia veritatem, etsi contradictiones tolerentur, donec tempestivum sit, zizania ex tritico evellere. (3) Indifferens habendum non esse, cui opinioni aliquis adhæreat, sed veritatem, ab ipsis licet Theologis obscuratam, indagari debere, quæ lucem suam semper retineat, nec magis ac Sol amittat, cum a nubibus & nebulis obstaculum habet. (4) Ad veram Ecclesiæ doctrinam ab opinionibus humanis discernendam, verbum Dei sequendum esse, ex sensu a Patribus explicato, & ex definitionibus Pontificum & Conciliorum, quæ verbum Dei & doctrinam Patrum pro regulis habeant. (5) Si disputantes illa utrinque pro se allegent, accedendum esse sententiæ, non quæ rationi aut sensibus hominum, sed quæ verbo Dei & doctrinæ Patrum, eorum maxime, qui fidem Ecclesiæ in controversiis defenderunt, conveniat. Id denique sequendum, quod lumen cœleste cum humilitate & fiducia per preces impetratum ostenderit, primisque fidei regulis conforme sit, donec Ecclesia aliud solenni judicio decreverit. (6) Eos qui ad examen hoc idonei non sint, nec alia sciant credantque, quam quæ a Pastoribus & directoribus suis docentur, Deum sedulo invocare debere, ne in fraudem inducantur, utque bonos & vera docentes Pastores accipiant, nec cæci cum cæcis in eandem præcipitentur foveam. Protestantes non multum in his regulis desiderabunt, suaque principia in illis deprehendent. Nam quæ de doctrina Patrum & definitione Ecclesiæ admixta sunt, ea forte Autor ita intelligere potuit, ut neutri plus deferat, quam ex analogia fidei deferri a Christianis decet. Laudamus interim ingenuitatem ejus, majoremque lucem ei optamus.

Tractatus alter scriptus esse in titulo dicitur per *G. de L. Theologum*, Gallice autem versus ab A. K. approbatus a C. C. Lic. Theol. Occultationem nominis sui Autor a loco, & hominibus inter quos vivit, & quibus scriptum suum odiosum futurum fuisse metuit, in dedicatione ad *Internuncium Pontificium Bruxellensem* excusat, & ad scriben-

scribendum incitatum se esse asserit calumniis, quas vocat, *D. D. Leydeckeri* & *Jurii*, qui Romanam Ecclesiam contumeliose Pelagianismi accusent. Doctrinam itaque Christianam de prædestinatione & gratia, forma dialogi inter *Theodorum* & *Romanum* proponit, ut os obstruat Reformatis, qui hæresis crimen tam confidenter Romanæ Ecclesiæ impingant, & cautiores faciat Catholicos, qui indignas de his mysteriis opiniones habeant, & calumniandi occasionem adversariis præbeant, dum *Arminianis*, *Socinianis* & aliis *Pelagianismum* reducentibus pollicem premant. Quinq; sunt tractatus capita, in plura colloquia distincta. *Primum* tamen uno & brevi absolvitur, quo demonstratur, necessario instrui Catholicos de mysteriis prædestinationis & gratiæ divinæ debere. *Secundo* definitur prædestinatio; explicatur dictum Pauli: *Deus vult omnes homines salvos fieri &c.* ut significet, omnes qui salvantur, aut omnis generis homines. Accedit distinctio *voluntatis signi & beneplaciti*, *antecedentis & consequentis*, *Creatoris & Redemtoris*. Haud multo aliter sentitur de quæstione, *an Christus mortuus sit pro omnibus*; & condemnatio propositionis, quod Christus solum pro salute prædestinatorū mortuus sit, ab Innocentio X & Alexandro VII facta, hac subtilitate defenditur, quia fructus mortis Christi etiam ad non prædestinatos perveniat, qui plurimas gratias accipiant ad salutem, licet non ad æternam. Cæterum electio prorsus gratuita & ad ostendendam misericordiam Dei, sicut relictio & pœna reliquorum ad justitiam demonstrandā, facta esse asseritur. Quia vero prædestinati ad bona opera (licet non propter illa ut ex causa) destinentur, & ex his salventur, vulgaris objectio enervatur, quasi nihil interfit, num electi bene an male agant, cum omnino bene agere teneantur. Capite *tertio*, dialogis IX, distinctiones gratiæ *in externam & internam*, *habitualem & actualem*, *efficacem & sufficientem* explicantur, & singula membra definiuntur. Gratiæ efficacis necessitas ad omnes partes pietatis & religionis demonstratur, & cur omnibus non detur, aut ad salutem non proficiat, ex principiis satis notis deducitur. *Quarto* colloquiis III. de libero arbitrio agitur, & ut voluntas hominis gratiæ subdita sit, ejusque efficaciæ, quamvis possit, non resistat, libertatem tamen suam nihilominus in bonis malisq; actionibus retineat, eaq; de causa meritū vel demeritum incurrat explicatur. Capite *quinto*, dialogis VII, magna utilitas hujus doctrinæ commenda-

tur, quomodo ea pios ad laudem & gratiarum actionem erga Deum, tum ad humilitatem, timorem, fiduciam, preces & bonorum operum ſtudium excitet. Dum vero dicta Scripturæ de timore & fiducia, quæ inter ſe pugnare videntur, confert, inexplicabile myſterium prædeſtinationis eſſe fatetur. Ad omnia quæ ſtatuit aut refellit, textus ſacros, & Auguſtinum, aliquando etiam Concilium Tridentinum adducit, hoc tamen alicubi, cum obſtare videtur, ut poteſt, explicat. Subjungit brevem & terſam recapitulationem in duodecim puncta digeſtam, & precationem *Thomæ Bradwardini* Archiepiſcopi Cantuarienſis, ex libro *de cauſa Dei*, ante annos 300 ſcripto.

Tractatus ultimus brevis eſt ſyllabus *hiſtoriæ de Pelagio & Semipelagianis*, quæ aliunde ſatis nota, & hujus ipſius controverſiæ de auxiliis gratiæ occaſione, a plurimis doctiſſimisque viris pleniſſime tractata eſt. Monſtrat vero Autor, quomodo a quinto ad nonum usque ſeculum, contra errores illos ab Eccleſia Romana, ſive conciliorum & Pontificum decretis pugnatum ſit, ita ut circa ſeculum decimum plane evanuiſſe videri potuerint. Queritur tamen in fine, non defuiſſe poſtea in ipſa Eccleſia & inter Catholicos, qui ex ingenii ſuperbia, meritis & viribus hominum plus juſto tribuerint, utque ab illuſtribus ſæpe Theologis ex Auguſtini ſententia refutati fuerint, commemorat. Allegat iterum Baronium de Semipelagianiſmo inter ſuos conquerentem; de iis vero quæ a Molina, Bajo & Janſenio, contraque illos ſcripta & acta ſunt, paucis verbis ad notorietatem provocat. Additur in fine approbatio hujus defenſionis *Johannis de Cuyper*, Lic. Theol. Decani & librorum cenſoris Mechlinienſis.

JOHANNIS VAN DER VVAEYEN, SUMMA Theologiæ Chriſtianæ. Pars prior.

Franequeræ, apud Johannem Gyſelaar, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 6½.

SUmmam Theologiæ Chriſtianæ traditurus Clariſſimus Autor, cur priorem ejusdem partem modo nobis exhibeat, ſub finem operis, quod exhibemus, exponit ipſe, teſtatus rationes ſibi & numero & pondere ſatis magnas fuiſſe, quibus inductus curſum inpræſentiarum ſiſteret. In hac ipſa autem, quam luci publicæ expoſuit, parte, ichnographiam quandam præmittit, inque ea præter alia duas hypotheſes ad explicandam Scripturam Sacram ſibi viſas admodum utiles ſupponit, quarum una eſt, Deum eſſe trinum, altera Deum condidiſſe conſilium gratiæ. Ab Ichnographia dein ad ipſius Theologiæ Chriſtianæ ſcenographiam progreditur, eandemque quatuor capitibus pertractat. Quorum I. de gloria Dei; II. de nominibus aliquot tum Hebraicis, tum Græcis, quæ Deo in Scriptura Sacra tribuuntur; III. de eſſentia & perfectionibus Dei, item de SS. Trinitate; IV de viis Dei agunt. Cum vero per vias Dei, partim Dei decreta ſive conſilia, partim eorundem executio intelligantur, in hoc capite ſolum Dei decreta explicat, illorum executionem in ſecunda parte illuſtraturus. Quam ipſam tamen antequam editurus eſt Autor, univerſæ Theologiæ delineationem ſub partis hujus prioris finem nos expectare jubet.

ARISTIDIS RHETORIS ORATIONES DUÆ, ex codice MSto, & ejusdem libri II. Τεχνῶν ῥητορικῶν, *cum verſione Latina & notis Laurentii Normanni.*

Upſaliæ, literis Henr. Keyſers, 1688, in 8. Plag. 3½.

LAurentius Normannus, vir clariſſimus, de Græcanica literatura bene meriturus, *primum* hoc opuſculo *Ælii Ariſtidis*, oratoris eloquentiſſimi, orationes duas; quarum *una* πρεσβευτικὸν πρὸς Αχιλλέα, qua Græcorum legatorum nomine, Achillem ad deponendas, quas cum Agamemnone ferebat inimicitias, cohortatur; *altera* κατὰ τῶν ἐξορχουμένων declamatio eſt, qua ineptos ſophiſtas, chori oratorii dehoneſtamenta perſtringit, exhibet: *deinde* duos libros τεχνῶν ῥητορικῶν ejusdem autoris ex vetuſta eademque adhuc unica editione Aldina publicat. Horum *prior* eſt περὶ πολιτικῆς λόγου, de *dictione civili*; *alter* περὶ ἀφελοῦς λόγου, de *ſimplici dictione*: utrumque cum nominatis jam orationibus Latine interpretatus eſt, adjectis annotationibus haud contemnendis. In dedicatione τὸ πρεσβευτικὸ memorat, qua occaſione raros dictarum orationum codices MStos indeptus ſit. Nempe durante Suecos inter & Polonos bello

bello, Vir Illustris Dn. *Claudius Rolambius*, a Potentissimo Rege Sueciæ *Carolo Gustavo*, ad Portam Ottomannicam missus fuerat legatus, ut Regis sui nomine, cum Muhammede IV. Turcarum tyranno, de istius belli causis ageret. Ubi Byzantii inter alios libros Græcos, has Aristidis Rhetoris orationes MStas accepit, & ut eloquentiæ studiosis prodessent, clarissimo *Normanno*, Græcarum literarum in illustri Upsaliensi Academia Professori Ordinario, ad edendum liberaliter communicavit. Id quod ipse etiam grata mente agnoscit atque deprædicat.

NOVUM THEOREMA PRO DOCTRINA SEctionum Conicarum, per J. B.

TAB. XIV. MIrum est, in materia veteribus ac recentioribus adeo trita relictum esse aliquid, quod eorum industriam adhuc effugerit; præsertim proprietatem adeo generalem, cujusmodi est hæc, quæ sequitur:

Si in Triangulo per Axem Coni ACD, demittatur a vertice in basin perpendicularis AI, & ex ea abscindatur AN, æqualis perpendiculari AB, ex eodem vertice A in diametrum ex generatione Coni Sectionis HO demissæ; ac per N agatur FE parallela basi, secans crura Trianguli per axem in F & E, erit FE Latus Rectum Coni sectionis.

Dem: Ducantur AQ & AL parallelæ Diametro HO & basi CD, quarum prior secet ipsam FE in G; eruntque Triang. FAG, HAL, HCO, ut & AGE, MLA, MOD, similia: sed & AL = AG (est enim angulus LAN = angulo BAG, demtoque communi BAN, angulus LAB = NAG, præterea anguli ABL, ANG recti, & latus AB = lateri AN, ac propterea Triangula ABL, ANG similia & æqualia.) Hinc

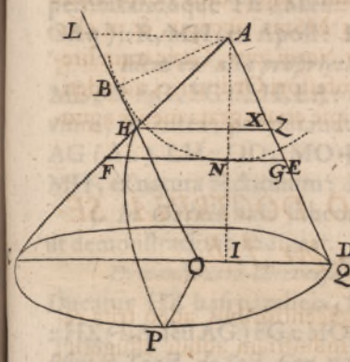
1. *In Parabola:* FG, AF :: AL (AG) AH; quare ▭ FAG = AH x FG. Sed ex Apoll: ▭ FAG (AH x FG) FGq (:: AH, FG) :: AH, R (latus rectum Parabolæ.) Ergo FG vel FE = R: *Q.E.D.*

Idem ex alia proprietate Parabolæ: HO, CO :: AG (AL vel OQ) FG. Ergo HO x FG = COQ = OPq = ex natura Parabolæ HO x R. Ergo FG vel FE = R: *Q.E.D.*

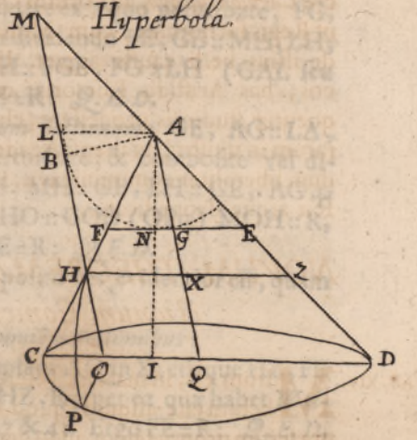
2. In

TAB. XIV. ad A. 1689. pag. 586.

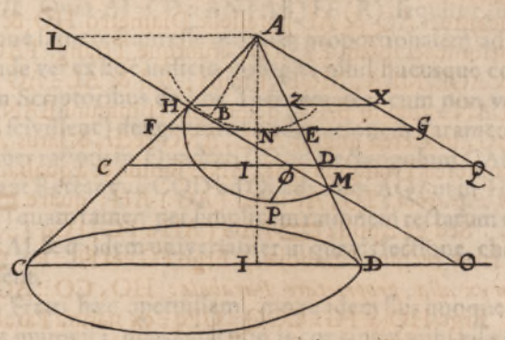
Parabola.

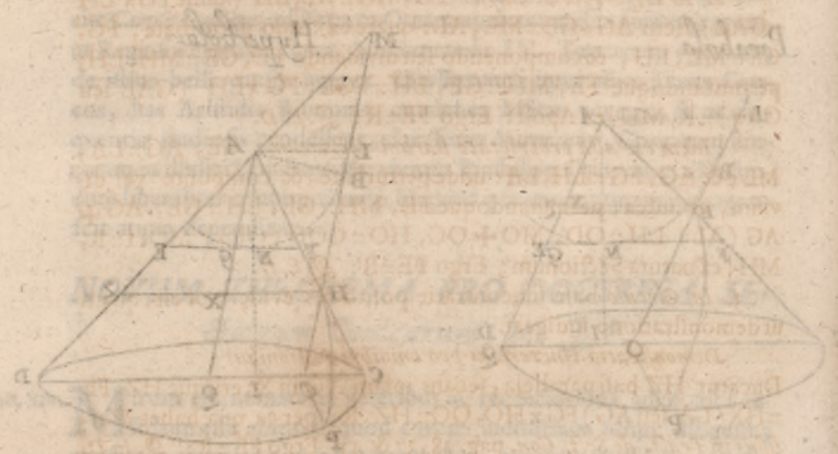

Hyperbola.

Ellipsis

WIMBF
Oxon

2. *In Hyperbola & Ellipſi:* FG, AG :: AL, LH (unde FG *x* LH =GAL) item AG, GE :: ML, AL: quare ex æquo perturbate, FG, GE :: ML, LH; & componendo ſeu dividendo FE, GE :: MH, LH; permutandoque FE, MH :: GE, LH :: FGE, FG *x* LH (GAL ſeu GAq) :: R, MH, ex Apoll: Ergo FE=R: *Q. E. D.*

Idem ex alia proprietate harum Sectionum: GE, AG :: LA, ML; & AG, FG :: LH, LA: unde perturbate, & compoſite vel diviſim, ut antea, permutandoque FE, MH :: GE, LH :: GE, AG ✢ AG (AL) LH :: OD, MO ✢ OC, HO :: COD (OPq) MOH :: R, MH, ex natura Sectionum: Ergo FE=R: *Q. E. D.*

3. *In Circulo* baſi ſubcontrarie poſito res evidentior eſt, quam ut demonſtratione indigeat.

Demonſtratio Univerſalis pro omnibus Sectionibus:
Ducatur HZ baſi parallela, ſecans ipſam AQ in X; eritque HZ, FE :: HX (LA ſeu AG) FG :: HO, OC :: HZ, R; per ea quæ habet *Wallisius* in *Tract. de Sect. Con.* pag. 28, 37 & 43. Ergo FE=R: *Q. E. D.*

Coroll. I. Si centro A, radio quocunque AB in plano Trianguli per axem deſcriptus ſit circulus, & circa illum rotetur planum BO, tangens ſubinde ejus peripheriam, ſecansque baſin Coni ſecundum rectam OP, quæ baſi Trianguli per axem perpendicularis eſt; omnes hac rotatione genitæ Coni Sectiones, ſive Parabolæ, Hyperbolæ, Ellipſes, ſive denique Circuli, idem habebunt latus rectum, æquale videlicet rectæ FE.

Cor. II. Quia AI, CD :: AN (AB) FE (R); ſequitur, in quavis Coni ſectione latus rectum eſſe quartam proportionalem ad AI, CD & AB: Unde vel ex hoc indicio colligo, nihil hucusque conſtitiſſe Conicorum Scriptoribus de hoc Theoremate; cum non veriſimile ſit, illos (ſi ſciviſſent) deſignaturos fuiſſe rationem Parametri ad aliam rectam, per rationem Quadrati CD ad Rectangulum CAD (ut in Parabola) aut Rectanguli CQD ad Quadratum AQ (ut in Hyperbola & Ellipſi) quam tamen per ſimplicem rationem rectarum conſtantium CD & AI, & quidem univerſaliter in quavis ſectione, characteriſare potuiſſent.

Cum Fratri hæc aperuiſſem, mox eadem ſuis quoque demonſtrationibus munivit; quas, quia non inconcinnæ mihi viſæ ſunt, hic ſubjungam; quod in novo Theoremate facile merebitur veniam:

1. *In*

1. *In Parabola:* FG, HX :: AG (AL seu HX) AX; proinde HXq =FG x AX: est autem HA, R :: HAX, HXq (FG x AX) :: HA, FG. Ergo FG vel FE=R: *Q. E. D.*

Aliter: AH, FG :: AH, HX, ✝HX, FG :: AF, FG ✝ HX (AL seu AG) FG :: FAG, FGq :: AH, R. Ergo FG=R: *Q. E. D.*

2. *In Hyperbola & Ellipsi:* MH, FE :: MH, HZ ✝ HZ, FE :: AG, GE ✝ AX, AG (AL vel HX) :: AG, GE ✝ AG, FG :: AGq, FGE :: MH, R. Ergo FE=R: *Q. E. D.*

CAMPEGII VITRINGA SACRARUM OBSERvationum libri duo.

Franequeræ, apud Joh. Gyselaar, 1689, in 4.

Constat plagulis 72.

PArtem priorem doctissimarum harum observationum, quibus celeberrimus Franequeranorum Theologus ac Professor *Campegius Vitringa* clarissimam lucem multis Scripturæ Sacræ dictis affudit, anno abhinc quinto p. 515. ad Eruditorum Acta retulimus. Prodit illa nunc *secundum*, non emendatior tantum, sed & *altera* parte auctior, qua de non pauca dicenda esse, vel ipsa argumentorum in ea
Cap. I. pertractatorum dignitas satis loquitur. Capitibus absolvitur sexdecim, quorum primum solutioni impenditur quæstionis: *Num Israelitæ in deserto, præter vitulum aureum & Baal-peorem, alia etiam idola coluisse, tacente licet historia Mosaica, dicendi sint?* Affirmat *Vitringa* ex *Amos. V, 25. 26.* (quo de loco plusçula, non intacta tamen Eruditorum aliis, in medium affert,) itemque *Ps. XCV, 10. Deut. XXIX, 4. Ps. CVI. 35. 36.* ac cumprimis *Ezech. XX, 25.* in quo interpretando eandem viam insistit, quam *Lutherus* noster, repudiata *Cocceji* sui sententia de legibus ceremonialibus divinis per *statuta non bona* intelligendis. Cum vero videatur improbabile, Israelem, Mose imperante, totis XL. annis Molechi sacris operatum esse, neque tamen Mosen rei hujus vel minimam mentionem in pandectis suis historicis injecisse, *Vitringa* commodum observat, plus simplici vice, Mose licet summam rerum obtinente, a maleferiato populo gravissime peccatum fuisse, uti ex Korachi, Dathanis, Abirami rebellione, neglectu item circumcisionis & paschatos per XL. annos, dilucide patet. Quin, nec Mosen quælibet toto istoc tempore gesta annotasse, sed res XXXVIII omnino annorum, (quadragesimi anni posteriores menses præcedentium,) data opera silentio prætermisisse, imo nec idololatriæ a suis in Ægypto patratæ, ac Ezech. XX, 7. 8. meminisse, vel verbulo meminisse, probe monet.

Sequentia capita bina sententiam pervulgatam, *sacerdotium ante* Cap. II. *Aaronitarum electionem ad primogenitorum prærogativas pertinuisse,* III. convellunt, ac primogenitos Deo sacros, non (uti ex Exod. XIII, 1. 12. constare videtur) *Sacerdotes*, sed, (quod παράδοξον,) *sacrificia* fuisse, egregie probant. Pepercerat nimirum Israelitarum primogenitis clementissimũ Numen, cum Ægyptiorum primogenitos feriali illa clade afficeret. Beneficio hoc sibi obstrictos, *sacros* sibi *esse* volebat. Fit autem Deo *sacra* persona vel res, dum communibus usibus eximitur, ac in rei divinæ usum quovis modo transfertur. Cum vero lex illa in *Exodo* memorata *consecrationem* non *hominum* tantum, sed & *pecudum* imperet, ac utriusque generis consecrationes inter se invicem comparet, Vitringa colligit, primogenitos hominum (æque ac primogenitas pecudum) consecratos fuisse non ut *sacerdotes*, sed ut *sacrificia*, quæ si mactationis incapacia erant, sacris usibus alio aliquo modo impendebantur; uti donaria aurea, argentea, æreave, varia utensilia, & id genus alia. *Primogenitos* igitur illos non majori dignitate gavisos, ac, qui in eorum locum vertente tempore suffecti sunt, *Levitas*. Hi sane non sacerdotes erant, sed perpetui sacerdotum famuli, quibo non magis, ac cæteris Israelitis, licebat adire Deum, apud quẽ Aaronitæ sacerdotes intimæ erant admissionis. Hinc *Levitæ* soli, non item *sacerdotes*, primogenitis substituuntur *Num. III, 45. 9. 10. VIII, 16. 19.* Eadem de causa manus illis, non his, impositæ *Num. VIII, 10.* tanquam sacrificiis piacularibus, *ad expiandum* datis, *vers. 19.* quanquam & illis, (ne immolari eos necesse esset,) surrogatæ sunt bestiæ, in quas, impositis manibus suis in earum capita, peccata ab Israelitis sibi (Levitis puta) per χειροτονίαν imposita, rursus devolverent, *vers. 11.* quemadmodum pecudi primogenitæ impuræ, (sive immolationis sacrificialis non capaci,) aut puram offerendam substituere oportebat, aut cervices frangere. Sed & eandem ob rem Levitæ ab Aarone *agitati* sunt, *Num. VIII, 11.* At id vocis non nisi

in sacrificia quadrare videtur. Subruto igitur primario hoc, aliisque sententiæ adversæ fundamentis, concluditur, sacerdotium primogenitis, sed sæpe a parentibus aut fratribus minoribus natu sponte, non ex primogenituræ juribus, delatum, adeoq; ad idem nec secundogenitis aditum præclusum fuisse. Cumprimis observatu dignum est, quod *1. Paral. V, 1.* habetur, τὰ πρωτοτόκεια sive *jura primogenituræ*, queis Ruben ob incestum excidit, collata esse partim Josepho, partim Jehudæ, ita quidem, ut illi dupla portio, huic præeminentia inter fratres obtigerit. Nihil hic de sacerdotio, nihil de jure aliquo Rubenis in Levi translato. Unde collectu facile videtur Nostro, non nisi *dupticem hæreditatis portionem* ac *præeminentiam inter fratres*, jura constituisse *primogenitorum*.

Cap. IV. V. Absoluta hac de πρωτοτοκείοις dissertatione, phrases non unæ de *collocatione ad dextram* illustrantur. Nimirũ *sedere* in sacris est *regnare*. Hinc *sedere*, vel regnare *ad dextram Regis in throno sedentis*, est habere communionem plenariam sceptri, quod rex throno insidens manu *dextra* tenet, ideoque ad dextram suam & illum, quem in imperii collegam adsciscit, collocat, ut idem simul sceptrum, ceu regiæ dignitatis symbolum, manu prehendere ac tenere queat. Hac ratione dicta *Psal. CX. 1. 2. 3. Apoc. III, 21. Zach. VI, 12. 13.* aliaque non perfunctorie illustrantur. Morem hinc recenset veterum, quo *actor* dextrum *rei* latus claudebat, unde patet, qua de causa Satan iis *a dextris* assistere dicatur, queis litem intendit apud Deum, *Psal. CIX, 6. Zach. III, 1.* Sed & ex *Massecheth Sanhedrin* consuetudine receptum fuisse Vitringa comprobat, ut *absolvendi* ad *dextram* Judicis, *condemnandi* ad *sinistram* collocarentur, ac dein quisque sententiam factis suis dignam eo in loco ex Judicis ore exciperet; quo prænotato, cuilibet perspecta erit ratio, cur Christus agnos *a dextris*, *a sinistris* hædos sibi olim in extremo judicio collocatum iri, prædixerit *Matth. XXV, 33.*

Cap. VI. Majoribus difficultatibus obseptum est proximæ disquisitionis argumentum. Agit ea de ratione *pædobaptismi*, quam cum neque *propriam* infantum *fidem* esse, Nostratibus, neq; *fœdus externum* esse, Calvinianis concedere velit, duplici modo explicat. *Primo* enim asserit, infantes *præsumi* astipulari fœderi gratiæ in parentibus, qui, dum omnibus indistincte fœdus illud offertur a ministris verbi, illud pro

pro suis non minus ac pro semetipsis acceptant ac ineunt; semper enim de homine præsumimus, quod salutem suam velit, quemadmodum fœdus pacis, quod Imperator civitati inimicæ offert, ad infantes æque ac adultos pertinere solet, utut nec audiant illi nec intelligant quidquam istius negotii. Illustrat id dicto *Deut. XXIX, 10.* sq. ubi *parvuli* & *absentes* fœderi includuntur. Quod si hic procedendi modus displiceat, *alium* habet in promptu Vitringa, infantes nempe fidelium debere baptizari, quia justa *præsumtio* sit, eos esse absque fide actuali sanctificatos per Spiritum Sanctum advocatum nostrum, qui coram tribunali Patris, Filii meritum ad hunc infantem pertinere probaturus, pro eo spondeat, quamprimum ætas vel animæ status permiserit, declaraturum eum Judici unionem suam cum Christo, imo se certo operaturum in infante, ut id feliciter præstet; ad quæ Judex quiescat. Hinc liberos fidelium *SANCTOS* dici, 1. Cor. VII, 14. *quia juste præsumimus ex lege charitatis, eos esse sanctificatos per Spiritum Sanctum. Cum enim Deus gratiam suam inceperit monstrare parentibus, non licet præsumere, quam quod eandem gratiam præstiturus sit infantibus, quamdiu nobis non liqueat contrarium. Infidelium vero liberos non admitti, ad baptismum, quia nullum habeamus argumentum præsumendi, Deum iis velle communicare suam gratiam.* Hactenus Vitringa, qui num *præsumtionibus* illis suis rem satis extricarit, viderint Theologi.

Cap. VII. VIII. Memoranda porro videtur esse subtilis illa de *morte fidelium* disceptatio. Hanc enim videri poterat in semel justificato locum habere non debere, ex quo Christus & peccatum *condemnavit* Rom. VIII, 3. & illius effectus universos, mortem corporalem ac æternam tulit sustulitque. Solutionem hujus dubii sequentibus thesibus includit Vitringa: (1.) *CREDENTES NON MORIUNTUR*, nullo nempe mortis genere, seu corporali, seu spirituali, seu æterno, *Joh. V, 24. VIII, 51. Rom. VI, 23. &c.* quæ dicta, cum generalibus verbis concipiantur, nullo modo ad aliquod tantum mortis genus, *æternum* puta, restringi oportet; alias enim Christus Judæos, apophthegma suum de morte corporis interpretantes, Joh. VIII, 51. ψευδερμηνείας insimulasset; quod sane non fecit. Ideoq; mallet Vitringa vitam mortemve in dictis illis non distingui in temporalem & æternam, sed generaliori conceptu ita definiri, ut utraque inchoative in hoc, consummative

in futuro seculo locum habere queat: *TOTUS HOMO (corpus ac animam possidens)* igitur ex sententia Vitringæ *VIVERE dicitur, quando anima cum bona conscientia & lætitia ad Dei gloriam perpetuo operans, corpori sic præest & dominatur, ut in corpore quidem sive sanguis sive spiritus omnes absolvant operationes debitas, neque hoc tantum, sed etiam, ut in corpore nulli existant motus inordinati, quibus vel mentis voluntati resistitur illiusque lætitia turbatur, vel ipsi corpori certa pernicies creatur: sed ita, ut ipsi corporis motus jucunditatem mentis, ut possunt, juvent, ejusque vitam promoveant. MORI econtra TOTUS HOMO dicitur, quando mens, privata Dei communione, Deum non amans, neque quærens ἔργα ἀγαθῆ δόξαν, inordinatis CORPORIS motibus obtemperat; per eos in male agendo juvatur, imo ad male agendum incitatur; unde fit, ut homo tandem in eum redigatur statum, quo a Deo plane alienus, omni SPE vacuus, imo Dei & sanctis suam gloriam invidens, Dei judicio molestissimis conscientiæ accusationibus & CORPORIS quoque doloribus (quos nunc neque cogitando assequi, neque fando exprimere valemus) æternis traditur, vim iræ Divinæ, quæ omnium superat cogitata, sentiens.* Atque ejusmodi *mortem* sustulit Christus, & ne fideles eam gustarent, effecit suo merito. *Vitam* vero illam fideles agere incipiunt in hoc ipso orbe & nunquam amittunt. Quamvis enim corpora fidelium exanimentur tandem ac corrumpantur; id tamen mortis nomine appellandum non est. Nam (II) *INTERITUS CORPORIS VALDE PROMOVET VITAM ET SALUTEM FIDELIUM*, Phil. I, 21. 2. Cor. V, 8. Rom. VII, 24. Corpus quippe hominis regeniti est *potissima peccati sedes*, Rom. VI, 6. 12. VII, 23. *Mens* contra consideratur ut perfecta. Unde Paulus Rom. VII, 25: *Nempe igitur ego ipse MENTE quidem servio Legi Dei; CARNE vero legi peccati.* Equidem mens proprie peccat, sed occasionem, instinctum, media peccandi, a corpore tantum non semper nanciscitur; unde & sæpe in regeneratione sibi ingenitum studium Deo placendi retinet, dum ipso actu a carne ad peccatum invita rapitur. Hinc lucta carnis & spiritus, Gal. V. descripta. Destructio ergo corporis, tanquam carceris, per varias afflictiones & mortem, magis magisq; in eo captivum hominem ad libertatis a Christo donatæ usum pleniorem promovet. Hujus rei intuitu Paulus inquit 2. Cor. IV, 16. 17: *Etiamsi* EXTE-

RIOR NOSTER HOMO *corrumpitur*, INTERNUS *renovatur indies.* Necnisi qui mortuus est, *justificatur* sive liberatur penitus *a peccato*, Rom. VI, 7. Hinc *circumcisionem* illam *carnis absque manu factam*, Coloss. II, 11. de *morte* Vitringa interpretatur, quæ demum carnales concupiscentias radicitus evellit. Sed & (III.) *INTERITUS CORPORIS FIDELIUM PROCEDIT EX CONDEMNATIONE PECCATI FACTA A DEO JUDICE IN MORTE CHRISTI, AC PROIN IN CREDENTIBUS, UT FRUCTUS ILLIUS MORTIS, CONSIDERANDUS EST.* Rom. VIII, 10. VI, 6. Nimirum peccatum condemnatum fuit ut aboleretur, *Rom. VIII, 3.* Ergo & corpus, peccati sedes & fomes. Quæritur autem: cur fideles non inde a primo justificationis momento moriantur, curve tamdiu in carne, tot malorũ causa, detineantur? numne denique hic agendi modus repugnet justitiæ divinæ, cui pridem satisfactum est? Respondet Autor: (IV.) *HUNC MODUM GLORIFICANDI FIDELES, QUO CORPORA EORUM INTEREUNT, SUMMOPERE ILLUSTRARE GLORIAM CHRISTI*, ac sigillatim ejus *potentiam, bonitatem, sapientiam, sanctitatem* & *justitiam*; id quod per partes probat, ac de ultimo horum attributorum peculiari *thesi* (*V.*) latius disserit. Sed nimis prolixis nobis esse non licet per instituti nostri rationem. Desinimus ergo plura de hac dissertatione, in qua multa præclare ac argute, sed nec pauca nove dicta Theologi deprehendent.

Restant adhuc recensenda capita libri hujus octo, cum præmissa iis præfatione. Verum horum contenta in Actis proximi mensis cum Benevolo lectore communicare apud animum nostrum constituimus.

JOHANNIS PHILIPPI PFEIFFERI, S. TH. D. ac P. P. in Academia Regiomontana &c. Libri IV Antiquitatum Græcarum gentilium.

Regiomonti & Lipsiæ, sumptibus Henrici Boye, 1689, in 4.
Constat plagulis 109.

ANtiquitates Græcas commentariis suis illustrarunt haud pauci: eorum vero, quod sciamus, nemo ista eas methodo tamq; plene,

quam ab Autore clarissimo in luculento hoc opere factum deprehendimus, pertractavit. Quatuor vero libris argumentum hoc latissime diffusum complexus est, quorum summam paucis pro ratione instituti (singula enim attingere in tanta rerum varietate prolixum nimis, forte & tædiosum foret) indicabimus. Et in *primo* quidem ea, quæ ad cultum divinum spectant, Auctor pervestigat, cumque professus esset, se neq; ex naturæ lumine, neq; ex fabulis, sed legibus potius civitatum, cultum Græcorum divinum esse eruturum, exponit qua ratione cultum divinũ prisci illi peregerint, tum veneratione Numinis, tum adoratione, cujus formulæ, & speciatim quibus Lacedæmonii usi fuere, exhibentur. Deinde penitius cultum divinum Græcorum consideraturus, in his tribus constitisse illum refert, in sacrificando, libando & suffiendo, remque declarat per partes. Qua occasione & præcipua festa in Græcia celebrari solita; & ludi Græcorum solennes præcipui certaminaque, Olympica, Pythia, Nemea, Isthmia; & oracula denique studiose enarrantur. *Secundo* libro res politicas Græcorum veterum Auctor persequitur, docetque quomodo initio quidem plurimæ Græciæ civitates, e. g. Corinthiaca, Messeniaca, Eliaca, Arcadica, Athenienſis & Spartana, Regio paruerint imperio, postea vero paulatim libertati assueverint, variam sub polyarchia fortunam ac vicissitudines varias expertæ. Inde de Magistratuum apud Græcos electione, vestitu, officiis; de judiciorum publicorum ratione; de pecunia & commerciis; de mensuris & ponderibus; de recta civium, & juventutis præcipue institutione, utq; præter morum disciplinam, ad Gymnasticam, Musicam, Graphicam & Grammaticam eruditi fuerint pueri; de spectaculis porro in theatris exhiberi solitis, Comicis, Tragicis, Satyricis; de publicis civium concœnationibus; de legibus sumptuariis; de vestitu similibusque aliis cum cura disserit. Liber *tertius* in exponendis rebus militaribus versatur. Et primum quidem, quæ ad militiam terrestrem pertinent, sive pedestris illa sit, sive equestris, exponuntur, vocabulis, quorum apud Græcos in re militari usus fuit, diligenti studio explicatis. Porro de delectu militum, militari juramento, militum stipendio; de variis armorum tum defensivorum, tum offensivorum, quibus Græci usi fuere, generibus; de obsidionibus urbium, ut oppugnatæ hæ, ut defensæ fuerint; de præliis eorundemque ineundorum ratione, & id genus aliis tractatur. Denique facto ad navalem militiam progressu, variæ navium species, & partes variæ, navigantiumque officia, & pugna navalis, similiaque describuntur. *Quartus* liber res Græcorum domesticas complectitur, ubi quamplurimos ritus, qui in privata vita locum habuere, solicite recenseri videas. Prolixus imprimis Auctor est in exponendis, quæ ad conjugium spectant: itaque de requisito parentum aut propinquorum mulieris, antequam duci posset, consensu, de sponsaliorum ritibus, de ceremoniis nuptialibus, de divortiis, de ritibus in puerperio & post illud servatis, de liberorum educatione aliisque agit. Inde ad alios domesticæ vitæ actus ac instrumenta progressus, ut dormiverint, ut cibum potumque ceperint, ut convivari consueverint, ut ludis privatis indulserint, enarrat, eaque occasione utensilium varia genera, quæ familiaria Græcis fuere, describit. Tandem ad ultimam rerum lineam, mortem puta, devolvitur, quæque tum ante hominis moribundi obitum, tum post eundem moribus valuerint, & rursus quæ partim ante funeris deductionem, partim in deductione, partim post eam peracta fuerint, commemorat, ritusque adeo funebres copiose & ordine tradit. Subjiciuntur operi tres indices, primus rerum & verborum isque luculentissimus, alter auctorum, tertius locorum Scripturæ ex Antiquitatibus illis Græcis illustratorum.

Coronidis loco, illud adhuc indicare visum, de antiquitatibus Romanorum quoque aliqua huic operi hinc inde inserta esse, & cum constet, pleraque sua a Græcis accepisse Romanos, apertos hoc pacto fontes, ex quibus ea hauserint: ut adeo abunde habeat cupida harum litterarum juventus, unde sitim possit restringuere.

LIBRI NOVI.

Πασχάλιον, sive Chronicon Paschale a mundo condito ad Heraclii Imperatoris annum vicesimum. Opus hactenus Fastorum Siculorum nomine laudatum, deinde Chronicæ temporum Epitomes, ac denique Chronici Alexandrini lemmate vulgatum. Nunc tandem auctius & emendatius prodit, cum nova Latina versione & notis chronicis & historicis. Cura & studio Caroli du Fresne D. Du Cange &c. Parisiis, e Typographia Regia 1688, in fol.

Telluris Theoria Sacra, Orbis nostri originem & mutationes generales, quas aut jam subiit, aut olim subiturus est, complectens. Libri duo posteriores,

res, de flagratione mundi, & de futuro rerum ſtatu. Londini, apud Gu. Kettilby, 1689, in 4.

Selecta Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Veteris Teſtamenti Capita, & in loca ejusdem inſignia Diſſertationes Hiſtoricæ, Chronologicæ, Criticæ. Auctore R. P. F. Natali Alexandro. Pariſiis, apud Ant. Dezallier, 1689, in 8.

Des Satires perſonnelles, Traité Hiſtorique & Critique de celles qui portent le nom d' *Anti*. A Paris chez A. Dezallier, 1689, in 12.

La Defenſe de l' Egliſe contre le livre de Mr. Claude intitulé *la Defenſe de la Reformation*. A Cologne, 1689, in 12.

Orbis Gothicus, i. e. Hiſtorica Narratio, omnium fere Gothici nominis Populorum origines, ſedes, linguas, regimen, &c. exhibens: opera & ſtudio Matthæi Prætorii, Præpoſiti VVaiheropolitani &c. Typis Monaſterii Olivenſis, 1689, fol.

Pauli Colomeſii Obſervationes Sacræ. Editio ſecunda, auctior & emendatior. Londini, 1689, in 12.

Joſephi Ramonii, JCti & Advocati Barcinonenſis Conſilia & Sententiæ Senatus Regii Cathaloniæ, cum Obſervationibus Jacobi Balduccii J. U. D. & Advocati Forolivienſis. Bononiæ, 1689, in fol.

Thomæ Bartholini Thomæ Filii Antiquitatum Danicarum de cauſis contemptæ a Danis adhuc Gentilibus Mortis Libri tres, ex vetuſtis codicibus & monumentis hactenus ineditis congeſti. Hafniæ, 1689, in 4.

Loci Communes ſive Materiarum & Rubricarum juris univerſi Sylloge ſerie alphabetica digeſta a Johanne Bechtoldo, nunc aucta & emendata ab Andrea Chriſtophoro Röſenero, J. U. D. Lipſiæ, apud Frid. Lanckiſium, 1689, in 4.

Joh. Joachimi Becheri Tripos Hermeticus fatidicus, pandens Oracula Chymica, ſeu Laboratorium portatile. Francof. apud J. G. Schiele, 1689. in 8.

Georgii VVolfgangi VVedelii Exercitationum Medico-Philologicarum Decas quarta. Jenæ apud Joh. Bielcke, 1689, in 4.

Diatribe Hiſtorica de Xerxe, Nebucadnezare, ac Cyro Minore liberatore Judæorum: ad Juſtini, Epit. Trogi, L. XXXVI c. 3. n. 8. Cui acceſſit Diſſertatio de Incertitudine notationis temporum per Olympiades. Autore Joh. Chriſtoph. Artopœo. Argentorati 1689, in 8.

Hiſtoire de la Conjuration de Portugal en 1640. A Amſterdam, 1689. in 12.

Le Vrai Interêt des Princes Chretiens, depuis le changement arrivé en Angleterre &c. A la Haye, 1689, in 12.

La Source des Malheurs d' Angleterre. A Cologne, 1689, in 12.

De l' Education de la Jeuneſſe. A Paris, 1689, in 12.

De la Valeur. A Cologne, 1689, in 12.

Nouvelle Hereſie dans la Morale. A Cologne, 1689, in 12.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Decembris Anno M DC LXXXIX.

TRAITE' DE LA DIVINITE' DE NOTRE Seigneur Jeſus Chriſt.

id eſt,

Tractatus de Divinitate Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1689, in 12.

Conſtat plagulis 19.

EX procemio libri non obſcure colligitur, & accedit famæ teſtimonium, ejusdem autoris eſſe hunc tractatum, cujus eſt, quem in Actis noſtris *A. 1685. p. 126.* & ſeqq. recenſuimus & laudavimus, *de veritate religionis Chriſtianæ*; *Abbadii* nempe, Theologi inter Reformatos Berolinenſes clariſſimi. Inſiſtit in hoc opere iisdem principiis, quibus in edito illo ante quadriennium tractatu exiſtentiam Dei, ejusque cognitionem naturalem primo, deinde revelatam, tam in Judaiſmo quam Chriſtianiſmo ſtabiliverat; negatque fieri poſſe, ut qui illa admittat, de æterna divinitate Chriſti diſſentiat. Fatetur, hanc in ſe conſideratam myſterium eſſe inexplicabile, temeritatisque & ſuperbiæ reos eſſe, qui ſcientiæ opinione inflati, inutilibus ſpeculationibus rimari illud præſumant: interim quatenus revelatum & traditum eſt in Scripturis, noſci & doceri clare & diſtincte debere, minime dubitat. Methodum elegit, qua monſtrat, aut divinitatem Chriſti aſſerendam, aut univerſæ religionis Chriſtianæ veritatem in dubium vocandam eſſe. Argumenta ſua in *quinq; ſectiones* diſtribuit; *ſexta* ad objectiones quasdam præcipuas reſpondet. *Præmittit* monita quædam, nempe quod jam acturus ſolũ ſit de Divinitate Chriſti, ſepoſitis articulis de Incarnatione & Trinitate, con-

nexis licet & quasi concatenatis. Deinde quod cum de Deo supremo, summo & altissimo (*souverain*) loquitur, voce illa non utatur sensu paganorum, qui cum Numine supremo subalterna admittebant, sed intelligat participationem essentiæ divinæ supremæ & gloriosæ, cui omnia subsunt. Denique adversariis, non ut distincti sunt in sectas Arianorum, Semi-Arianorum, Socinianorum & similes, sed in universum respondet, & argumentis suis simul satisfacturum omnibus se esse sperat. Promittit & præstat styli modestiam, nec dissentientibus ingenii & eruditionis laudem detrahit; licet a sententia illorum vehementissime sese abhorrere, non potuerit dissimulare.

Sect. I. *Sectione prima* demonstrat, si ex hypothesi adversariorum, quam detestatur, Christus non sit verus Deus, Patri consubstantialis, secuturum esse, quod Mahometismus præferendus sit religioni Christianæ, imo cum summa blasphemia Mahometem Christo potiorem dicendum fore. Præsupponit, manifestam & inexcusabilem idololatriam

Cap. 1. committi ab adorantibus Christum, nisi is sit verus & consubstantialis Patri Deus. Nil juvare, si dicatur, cultum Christo ex pia persuasione exhibitum, ad Deum referri, aut Christo ut legato Parentis præstari; utrumque enim naturæ veri cultus soli Divinitati debiti repugnare. Non minus certum habet, idololatriam crimen esse, quod legem Dei violet, & Spiritum pietatis auferat. Rejicit igitur *Episcopii* Arminiani indulgentiam, qua putat speculativum solum errorem esse idololatriam, neque ad essentiam salutis pertinere, credatne aliquis Christum Deum esse ex æterna generatione, an nominetenus & propter commissum ei salutis humanæ ministeriū. Quæri enim ait de cultu supremo Numini debito, quem utique absque gravi idololatriæ crimine nulli creaturæ tribui fas sit; nec excusari, sive illa filii, sive quodcunque nomen gerat, quo per allusionem quandam Deus

2. repræsentetur. His præsuppositis, si Christus non sit verus Deus, negat Mahometem pro impostore & Diaboli emissario haberi posse, sed cum adorationem Christi disertis verbis in Alcorano suo prohibuerit, laudem potius mereri, quod idololatria, quæ jam inter gen-

3. & 4. tiles abolita erat, Christianis etiam interdixerit. Majorem quoque ipso Christo nefandum illum futurum ait, qui clarius & apertius de cultu Dei locutus sit; cum ex Christi & Apostolorum dictis tantus hominum numerus aliter argumentari non potuerit, quam quod Christus

Christus se pro vero Deo habuerit, talemque prædicari fecerit: nec excusari posse adversariorum glossam, qui verba ejus & Apostolorum pro hyperbolicis & figuratis habent, & sic veraciorem candidioremque Mahometem faciunt, qui apertis & simplicissimis verbis unitatem Dei asseruit, & divinitatem Christo, quantum in ipso erat, ademit. Affert hic Autor plurima dicta Christi & Apostolorum, quibus divinitas ejus adstruitur, tam clare & liquide, ut nemo illa in alium sensum interpretari potuerit, imo dolo simillimum fuerit talia dicere & scribere, quæ non nisi figurata & metaphorica essent. Respondet ad dictum illud singulare & unicum: *Pater major me est*; (in quo Christus ad humanam suam naturam respicit,) ejusque explicationem haud difficilem esse dicit, si cum tot aliis, per quæ æqualitas cum Patre docetur, conferatur. Huc delabi ostendit omnes illos divinitatis Christi impugnatores, ut eum pro hypocrita & sycophanta traducant, qui sibi arrogaverit quæ non habebat, aut orbem terrarum obscuris & incautis loquendi formulis in fraudem induxerit, speciatim etiam Thomam Apostolum, quem ab errore liberare debuerit, in longe pejorem, idololatriam nempe præcipitaverit, dum se Dominum & Deum ab illo vocari passus est; unde simul sequatur, eos Mahometem, ut omnibus modis veriorem, & zelo pro gloria Dei ferventiorem, quam Christum commendare. Neque multum obesse Mahometi, quod morum disciplinam non optimam constituerit, & futuræ vitæ felicitatem carnalem somniaverit: præterquam enim quod errores in cultu Dei, morum vitiis nocentiores sint, & quod Paradisi illius Mahometici descriptio ad sensum mysticum trahatur; certum tamen interea esse, sincerum & cordatum fuisse Mahometem, qui agnoverit se hominem esse, & maximam orbis partem ab idololatria liberaverit, a qua excusari non potuerint, qui Christum pro Deo adorarent, cum non nisi homo esset.

Sectione secunda eadem argumentandi ratione ostenditur, Sect. II. stante Sociniana vel simili hypothesi, a Synedrio Judæorum juste condemnatum fuisse Christum, neque hodie reprehendendos esse Judæos sententiam illam approbantes. Ostendit Autor, jus fuisse Cap. 1. Synedrio condemnandi eum ut blasphemum, qui se pro Deo gereret; Christū vero id fecisse, si vel maxime de confessione ejus coram Syne-

drio facta non constaret, ex scriptis Evangelistarũ & Apostolorũ manifestũ esse. Id prolixe deducit, & a cavillis dicta Scripturæ liberat. Mon-
Cap. 2. strat etiam, quam severe injunctum fuerit Judæis, ut non nisi unum Deum colerent, neq; ullum cultum analogum cuiquã Deo subalterno sive secundario tribuerent. Licet vero allegare velint adversarii, aliter
3. aliquando locutum esse Christum, & divinitatem suam ipsum veluti negasse; opponit tamen Autor alia ejus & scriptorum sacrorum dicta, quibus manifestissime divinitas illi tribuitur, e. g. omniscientia sive scrutatio cordium, titulus Salvatoris mundi, quodque sit primus & ultimus; quæ omnia pro impiis hyperbolis habenda essent, si alio quam literali sensu intelligi deberent. Operose hæc confirmat ex
4. dicto Phil. II, 6. de æqualitate ejus cum Deo, & quod adorari se passus sit, rejicitque distinctionem inter cultum verum & subalternum, & commentatur quædam ad historiam Cornelii Petrum, & Johan-
5. nis Angelum adoraturi.

Tertia Sectione, quod jam dicere cœperat, pluribus deducit, erroris, si qui sit, in credenda Christi divinitate, originem & propaga-
Sect. III. tionem ipsi Christo & ejus discipulis imputandam fore. Essent enim non nisi metaphoræ & phrases Thrasonicæ, quæ de Christo in
Cap. 1. Novo Testamento leguntur, ex quibus clarum & liquidum est, attribui illi quæ nulli creaturæ conveniunt. Deinde summa Dei beneficia, & maxime quod filium suum tradidit pro nobis, exilia & parum æstimanda essent, si Christus non nisi creatura est & homo. Minus etiam præstitisset Deus, tradendo ad mortem filium saltem adscititium, quam Abrahamus proprium & unicum offerens. Urget hæc & alia adversus *Socinum* & sequaces, qui magnum illud
2. opus charitatis in Patre, & obsequii in Filio extenuant. Quærit inde, quodnam *manifeste magnum mysterium* 1. Tim. III, 3. in Christi incarnatione celebrari possit, si non sit Deus? nullaque argutia defendi posse monstrat dictum illud Apostoli, nisi divinitas Christi agnoscatur. Idem monet de scandalo crucis Christi; id enim omne
3. evanescere, si non nisi homo crucifixus sit. Nec aliud statuit de omnibus mysteriis religionis, quæ sola fide percipimus, si ad ratiocinationes & sensus examinentur. Speciatim ostenditur, quantum detrahatur majestati Christi, si titulus filii illi non nisi abusive

aut ex

aut ex adoptione competat, aut solum miraculosa ejus conceptio aut resurrectio & exaltatio celebretur; nec esse, ut Angelis, imo ne Moysi quidem aut Adamo præferretur. Dicit porro, negata divini-Cap. 4.
tate Christi, mortis quoque ejus pretium minui, quod infinitum esse debuit; neque respondere antitypum ex doctrina Evangelica typis agni paschalis & hædi expiatorii Veteris Testamenti. Multa hic opponuntur cavillis Socinianis, alias utilitates, quam satisfactionis pro peccatis, ex morte Christi colligentibus; & consideratur interna illa passio Christi in horto, & querela de derelictione in cruce: eo enim potissimum respectu passionem Christi cruciatibus martyrum diuturnioribus & sævioribus (quos tamen multi magno & hilari animo toleraverint,) præferri debere monet, & inde Christo incubuisse, quia aliena peccata in se suscepit, quod nemo ne sanctissimus quidem facere potest aut solet, & Paulus de se negat 1. Cor. I, 13. Progreditur inde Autor, ut ostendat, Sacræ Scripturæ sensum obscurum, incomprehensibilem, falsum, illusorium, absurdum & irrationabilem futurum esse, si hypothesi adversariorum locus detur. Hoc adductis plurimis Scripturæ dictis demonstrat, quæ in tres classes distinxit. Allegat *primo* quædam, in quibus origo Christi de cœlo & 5.
reditus in cœlum significatur, & explodit impiam fabulã quam commenti sunt, quos dicere non puduit, Christum ante cœptum ministeriũ in cœlum adscendisse, docendi facultate instructũ rediisse. *Secundo* producuntur, quibus præexistentia Christi asseritur, & quæ omnia 6.
absurdissimum sensum haberent, si Socinianis interpretationibus locus esset. Rejicitur speciatim illa, qua clarissimum dictum Christi Joh. VIII, 58: *antequam Abraham fieret, ego sum*, corrumpi solet, & respondetur ad ea, quæ objiciuntur ex phrasi Apocalyptica *de agno occiso ab initio mundi*. *Tertia* dictorum classis eorum est, quibus gloria divinitatis expresse Christo tribuitur. Agmen inter hæc du- 7.
cit Paulinum Phil. II, 6. quod egregie a sycophantia adversariorum vindicatur, ut & divinum illud Johannis procemium: *in principio erat Verbum &c.* Joh I, 2. 3. Respondetur immanibus & blasphe- 8.
mis hostium Christi explicationibus, & recenti commento, quod verba illa Johannis Cerintho aut Gnosticis tribuenda sint. Singu- 9. 10.
lari dissertatione Arianum systema examinatur, ejusq; futilitas osten- 11.

ditur, quodq; minus sibi constet & cohæreat, quam quod *Socinus* excogitavit. Deniq; prolixius deducitur, cujus absurditatis, obscuritatis & æquivocationis rea fiat Scriptura, imo ipse Spiritus Sanctus, si Socinianis explicationibus locus esset. Vocasset enim Scriptura Christum Deum, eique attribuisset, quæ soli Deo competunt, homini nempe quæ Deo, creaturæ quæ Creatori; hacq; sive fraude sive incuria idololatriam horrendam introduxisset, & Veteris Testamenti vaticinia, quæ ad ipsum Deum gloriamque ejus manifesto pertinent, summa cum impietate Christo applicasset, si non Deus, sed homo esset. Cap. II.

Sect. IV. Postremum hoc uberius tractatur *Sectione quarta*. Demonstratur nempe, cum religio Christiana duabus veluti columnis innitatur, dictis videlicet Prophetarum & Apostolorum, quæ se invicem respiciunt, & inter se connexa & harmonica sunt; tolli tamen omnem illum consensum & nexum, ex hypothesi illorum, qui æternam & consubstantialem deitatem Christi negant. Proponit igitur dicta, quibus Prophetæ unitatem & attributa Dei, deinde characteres Messiæ & regulas Judaicæ religionis, denique etiam conversionem gentium describunt. Ista omnia (ait) nec vere prædicta fuissent & inspirata a Spiritu Sancto, aut non ita enunciata, ut homines errorem evitare potuerint. Deo v. g. Prophetæ uni & soli adscribunt creationem universi, scrutamen cordium, remissionem peccatorum, judicium orbis terrarum &c. eadem tamen etiam Christo attribuunt Apostoli; quid dicendum de his esset, si non nisi figurate & nescio quam humili & jejuno modo intelligenda sunt? Promiserunt Prophetæ conversionem gentium a cultu idolorum; quid vero id proficeret, si deterior idololatria erga Christum hominem, non Deum, introducta esset? Quomodo excusandi essent Apostoli, qui dicta illa Prophetarum crude intellexerunt, aut orbem scientes in errorem præcipitarunt, si Socinianæ sententiæ deferendum est? Cur Johannes Baptista vaticinium Esaiæ cap. XL. ad se traxit, & præcursorem Domini Deique se finxit, si Christus Deus non fuit? Urget etiam Autor dictum Ps. CII, 26: *initio tu Domine terram fundasti &c.* quod Christo applicatur Hebr. I, 10. & absurdis adversariorum effugiis occurrit. Insigne argumentum affert ex visione Esaiæ VI, quam disertissime Johannes Evangelista cap. XII, 40. de Christo explicat: destruit inde violentas adversariorum detorsiones. Idem facit in dicto Ps. XCVI, Cap. I. 2. 3. 4.

6. 7.

6. 7. *adorate eum omnes Angeli ejus &c.* quod itidem ad Christum refertur Hebr. I, 6. Concludit inde, quam cerebrina, alluforia, & inepta fuisset, ex hypothesi Sociniana, omnis illa dictorum Veteris Testamenti allegatio, qua tamen Apostoli os obturabant Judæis, & Gentilibus scandalum auferebant, quod ex induratione Judaica capere poterant, cum etiam hanc prædictam esse ostenderent; id denique vel maxime agebant, ut hominibus Christum adorandum esse persuaderent; eo enim pertinent dicta Hebr. I, 10. *adorate eum Angeli &c.* & Phil. II, 10. *flectatur illi omne genu &c.*

Sectione quinta commonstratur, ex eadē hypothesi & Judaicam sive Moysaicam, & Christianā religionem, a superstitione & dramatico ac theatrico lusu, imo ab ipsa magia liberari & distingui non posse. Considerat apparitionē Moysi in rubo ardenti factam; ubi certissime præsupponit & evidenter probat, illum qui Moysi locutus est, non fuisse Angelū creatum, sed verum Deum, imo Filium Dei, qui se clarissimis verbis & interrogatus a Moyse Jehovam vocat. Illum vero adoravit Moyses jussus quidem, & ex ejus præcepto populum eduxit, & ex ejusdem ore legem promulgavit, omnia frustra & cum summo erroris & impostura periculo, & peccato idololatriæ, ex parte Moysis, si aliter sese res haberet. Exaggerat hoc considerando, quam pessime errent, qui Christum, si non est Deus, inferiorem faciant Angelo illo ex rubo loquente, cujus tamen autoritate tota stabat religio Judaica, & extat clarissimum, quod supra citatum fuit, dictum de præexcellentia Christi super Angelos. Applicat idem ad religionem Christianam, & confundit adversarios, qui ut Christum, cui divina omnia Col. I. & innumeris aliis locis tribuuntur, non nisi legatum Dei faciant, ex eodem in rubo loquente Angelum efformant. Expendit dictum Joh. X, 30: *Ego & Pater unum sumus &c.* utque hoc Judæi probe intellexerint vers. 33, nempe quod Christus id dicens se Deum fecerit, & respondet ad objectionem ex alio dicto Christi, quo Apostoli uni inter se esse dicuntur, sicut ipse & Pater unus est, itemque ad verba Christi d. l. v. 33. quibus Judæis prout opus erat, κατ' ἄνθρωπον respondet, notatque, ut hoc responsi genus differat a directo, v. g. cum interrogatus Christus, an esset filius Dei, dixit, *ego sum*. Marc. XIV, 62; tum ab alio, quando ad cogitationes sive præsuppositum respondet, Luc. XVIII, 19. ubi adolescenti dixit, *nemo bonus nisi solus* Sect. 1. Cap. 1. 2. 3. 4.

Deus &

Deus: sciebat enim se ab illo pro homine solum vel doctore haberi. Subjungit loca plurima, in quibus Apostoli Christum diserte
Cap. 5. Deum, & quidem cum maximis epithetis nominarunt, qui tamen vel ex Herodis exemplo, & ex communi omnium Judæorum religione sciebant, quanto id fieret cum piaculo, nisi verus Deus esset, cui tituli illi darentur. Deniq; a superstitione, fictione theatrica & illusione Satanica sive Magia distingui non posse Christianismum monstrat,
6. nisi stante sententia de ejus deitate. Non salvari gloriam Dei, si dicatur, Christum fassum esse quod Patre minor sit; toties enim aperte Dei nomen & characteres sibi tribuisse. Neque miracula ad confirmandam ejus doctrinam sufficere, si se falso pro Deo gesserit, & idololatriam introduxerit. Demonstratum igitur esse Autor confidit, quod demonstrandum sumsit in exordio tractatus; Deitatem nempe Christi ita connexam esse essentialiter cum veritate religionis Christianæ, ut utraque simul stet aut cadat.

Sectione sexta ad objectiones quasdam responsurus, tria illarum
Sect. VI. genera facit. Quasdam ait ex ratiocinatione; alias ex analogia fidei; alias denique ex dictis Scripturæ formari. Primo generi plurimum tribui ab adversariis, & ex iis *Smalcium* non veritum esse
Cap. 1. scribere, satius esse ut qualicunque inventione sensus aliquis Scripturæ inferatur, quam ut ex illa admittatur, quod rationi repugnet, e. g. quod Deus homo factus sit. Huic asserto in genere opponit depravationem rationis humanæ, & quod non ex ratione, sed ex revelatione, & quidem tali salus a Deo offeratur, cujus prædicationem pro stultitia habituri sint homines, etiam sapientissimi. Fides itaque requiritur, neque hac opus esset, si per argumenta ex ratione salvari, aut mysteria Dei capere possemus. Ducimur quidem, ait, per rationem ad fidem, quia comprehendimus, Deum esse inf llibilem; discernimus etiam, an loquatur Deus & quid loquatur, & ex principiis revelatis conclusiones formamus & in his acquiescimus: judicium autem de revelatis veritatibus rationi plane abjudicari debet, & blasphemus est Smalcius, cum propositionem, *Deus homo factus est*, ex dictamine rationis rejicit, quæ tamen ex autoritate Scripturæ credenda est, licet nulla ratione percipi aut probari possit. Ad
2. secundum genus sive analogiam fidei referri potest, quod objiciunt de silen-

silentio Scripturæ. Negant enim expressis verbis tradi (quod tamen diserte & sæpe, ut articulus maximi momenti, tradi debuisset,) Deum esse incarnatum; licet Evangelistæ tot alia & minutiora de nativitate Christi memoraverint. Ad hæc monet Autor, postulandum non esse, ut mysteria fidei in omnibus Scripturæ libris, vel uno sæpius, vel omnia necessaria capita in uno sermone proponantur; deinde quod par probatio fieri possit ex legitima verborum consequentia, ac ex verbis expressis. Allegat argumentum Christi pro resurrectione sive immortalitate animæ, Sadducæis oppositum. Neq; deesse ait dicta clara ad probandam incarnationem Dei, v. g. *Emanuel, nobiscum Deus; Deus manifestatus in carne; Verbum caro factum est.* Eodem refert omnia, in quibus Christus dicitur Deus, vel Dei filius, & divinis insignitur characteribus, unde necessario sequitur, illum esse Deum non minus quam hominem. Indicat rationes, cur quædam mysteria rarius tractentur in aliquibus Scripturæ libris, v. g. de vita æterna in Veteri Testamento, quia clarior de illa traditio Novo reservabatur: dein quod mysteria per gradus sint discenda, & lac præmittendum cibo solidiori, Hebr. V, 11, 12. Inter Scripturæ di- Cap. 3.
cta, quibus Sociniani abutuntur, primarium fere est Joh. XVII, 3: *Hæc est vita æterna, ut agnoscant te solum verum Deum & quem misisti Jesum Christum.* Præmittit quædã de diversis locutionibus Christi, pro diversitate status exinanitionis & exaltationis, & iterum rejicit argumentationẽ de silentio Scripturæ. Notat adversarios sibi ipsis contradicere, cum ex loco hoc Johannis constare putant, Christum non esse verum Deum, cum tamen epitheton illud veri, imo quod perfectissimo modo Deus sit, alibi admittant; citat *Socinum & Smalcium.* Ad dictũ vero ipsum ita respondet, ut dicat non magis excludi phrasi illa, cum Pater dicitur solus verus Deus, Christum, quam a Paulo Patrem, cum scribit, se nihil scire quam Christum & quidem crucifixum. Cum enim Pater & Filius unum sint, de utroque accipi, quod de uno prædicatur, junctis nimirum aliis locis ex quibus veritas elucescit. Al- 4.
legat celeberrimum in Socini schola *Crellium*, qui agnoscat, pronomen *Te* non esse copulandum cum vocabulo *Deus* aut *Pater*, sejungi enim interposito articulo. Posthæc accuratius constructionem illius loci examinat & triplicem facit. Ex omnibus tamen, sive repetitione prioris membri, sive alia satis evidenti ratione hunc sensum e-

ruit, ut Christus æque ac Pater solus & verus Deus esse affirmetur. Rejicit instantiam *Crellii* ex dicto 1. Timoth. VI, 16. idque pro sua adducit sententia. Examinat denuo locationem articuli in textu Græco post pronomen *Te*, & occasionem dicti, idque limitari contendit ex materia subjecta, quia Christus verba illa: *solus verus Deus* (fatentibus adversariis) idolis paganis opposuerit. Urget locum parallelum 1. Joh. V, 21. quo vel Socino concedente Christus dicitur verus Deus & vita æterna; licet alii impudenti cavillo hæc verba ad versum præcedentem retrahant. Ad dictum vero Christi rediens contra *Crellium* observat, Christum, dum necessitatem cognoscendi Patrem & se eandem significat, æqualitatem cum Patre apertissime indicare; præsertim cum agatur non de qualicunque notitia, sed de cognitione salutari, quæ cultum secum ferat. Eandem paritatem deducit ex eo, quod vita æterna utriusque cognitioni tribuitur, & tam Christus quam Pater esse dicuntur vita æterna, non quod eam solum promittant, aut viam monstrent, sed quod sint origo & objectum. Cum vero *Sociniani*, perperam quidem, evincere velint, nomen Dei non esse proprium, sed appellativum, ex illorum principio colligit, vocabulum illud in hoc dicto ad Christum non minus quam ad Patrem pertinere. Idem dicit de vocabulo *verum*, i. e. vere existentem & supremum, quod idolis opponitur, una cum vocabulo *solum*, & de hoc monet, quod non semper sit exclusivum, ideoque nec hic Patri tantum, sed & Filio ex unitate essentiæ competat. Affert loca 1. Cor. IX, 6. *aut ego solus & Barnabas:* ubi Paulus non excludit Barnabam, sed idem de se & illo dicit. Item 1. Tim. VI, 16. *qui solus habet immortalitatem* &c. Hic enim locus si de Christo loquitur, de Patre quoque; aut si de Patre, intelligendus etiam est de Christo; uterque enim habet immortalitatem & reliqua quæ ibi memorantur.

JOSEPHI RAMONII JCti ET ADVOCATI Barcinonensis Consilia & Sententiæ Senatus Regii Cathaloniæ, cum Observationibus Jacobi Balduccii, J. U.D. & Advocati Forolivensis.

Bononiæ, typis Barth. Recaldini, & Jul. Borzanghi, 1689, in fol.
Constant plagulis 142.
Prostant Lipsiæ, apud J. F. Gleditschium.

Novam

NOvam hanc Ramonii Consiliorum editionem reticere vel ideo non debuimus, quod tantis nunc accessionibus locupletatus atque altera sui parte auctior liber inter novos recenseri non immerito valeat. Ac de ipso quidem Ramonii opere pauciora nobis erunt dicenda, cum illud, utpote jam ante sexaginta annos in lucem publicam Barcinonæ emissum, eruditis ignotum esse nequeat. Nimirum complectitur hocce Volumen Consilia quinquaginta ab Autore, variis super casibus subinde consulto, operose satis elaborata, & nullibi non copiosis Juris interpretum allegationibus suffulta; quorum plerisque sub finem annectitur integra sententia, (quandoque prolixa satis, & rationes tam dubitandi quam decidendi complectens,) in Senatu Regio Cataloniæ postmodo in eadem causa subsecuta, jam secundum autoris opinionem, jam contra eam concepta. Huic Ramonii labori, cum jam prelo rursum subjiciendus esset, Balduccius egregiam adhibuit operam, dum non solum variis annotationibus ac observationibus ea, quæ ab autore dicta fuerant, illustrare & amplificare sategit; sed præterea varias Rotæ Romanæ aliorumque illustrium Italiæ Tribunalium *Decisiones*, numero *quinquaginta*, in observationibus utplurimum laudatas, sed hactenus nondum impressas, adnexuit ac lectori benevole communicavit. Ac Observationes quidem, (quas raptim velut ob temporis angustiam a se conscriptas, ac per hiemis modo præteritæ spatium, urgente typographo, elaboratas ait,) mox singulis, ad quæ spectant, Consiliis in calce subjecit: Decisiones vero separatim exhibere maluit, sic ut hæ solæ *secundam* Voluminis *partem* constituant. Quum vero hæ ipsæ, uti dictum, nullibi adhuc in publicum editæ prostent, haud ingratum fore confidimus, si nonnullas earum per compendium ac speciminis loco excerptas in medium hic proferamus. Offert autem sese nobis mox *Decisio I.* qua post antegressas varias disceptationes definitum fuit, Renunciationem hereditatis paternæ, in gratiam licet fratris factam a sororibus monasterium ingressis, non pro personali, sed reali habendam esse; adeoque ad fratris hujus postea, sine prole defuncti successionem venire non posse monasterium illud; sed eam deberi remotiori cognatæ defuncti, aut ejus loco alii cuidam cœnobio, cui ipsa nomen dederat. *Decisio II.* sancit, in testamento, Primogenituram in familiam introducente, vocatis omnibus Descendentibus ex

linea masculina, Fœminas quoque comprehensas putari in casum deficientium masculorum, & consequenter Primogeniti sine masculâ prole decedentis filiam potiorem esse agnato ejusdem remotiore. *Decisione V.* statuitur: verba substitutionis concepta sub conditione negativa, non-existentiæ masculorum tempore obitus gravati, vulgarem tantum inducere substitutionem, non fideicommissariam, & sic expirare, si mortis tempore masculi extiterint, utut postea moriantur. *Decisione XXI:* Bonis omnibus (exceptis solummodo ad effectum testandi scutis 2000, & usufructu bonorum ad vitam) tam præsentibus, quam *futuris* in filium per donationem *inter vivos* translatis, cum filius deinde præmortuus esset uxore sua herede instituta, judicatum est, sub universali ista donatione comprehensam non intelligi Legitimam patri ex bonis filii prædefuncti debitâ. *Decisione XXIV:* Pro liquidatione fructuum perceptorum, ad quos restituendos possessor condemnatus est, sufficere locationem ab ipso interim factam. *Decisione XXX:* Ex promisso, a fratre majorenni, supplemento dotis, quam non satis congruam a communi parente soror nacta fuerat, fratrem pupillum quoque valide obligari. *Decisione XXXI:* Mutum & surdum simul a natura talem nihilominus, si per signa satis intelligatur, ex concessione Principis valide testari, imo semel iterumque ultimam voluntatem immutare posse; item: Debiti, de quo aliunde non constat, confessionem in testamento simplicem nequaquam adeo validam haberi, quin per subsecutam novam dispositionem revocari tursus valeat. *Decisione XXXVI:* Introducta per fideicommissum universale primogenitura, additoque præcepto de non alienando sub pœna caducitatis, si nihilosecius dein cujusdam partis distractio facta sit, alienantem non solum ab hac parte, sed a toto cadere. *Decisione XL:* Dotis hypothecam computari a die promissionis, utut matrimonium serius consummatum & solutio integro demum vicennio post factam promissionem subsecuta fuerit, uxoremque proinde omnibus intermedii temporis creditoribus in concursu præferri. *Decisione XLVI:* In fideicommisso particulari familiæ relicto non esse locum repræsentationi, sed simpliciter proximiores tantum admitti. Atque hæc quidem exempli loco adducta impræsentiarum sufficere poterunt. Cæterum præter decisiones has, secunda hujus libri pars duplicem quo-

que includit indicem: alterum quidem Consiliorum Ramonii, qualis jam in editione Barcinonensi adjectus fuit; alterum vero eumque locupletissimum, contenta in Observationibus Balduccii ac superadditis Decisionibus complectentem. Quod reliquum est, pollicetur Balduccius quamprimum aliud Consultationum pariter de novo imprimendarum Volumen, suis itidem Observationibus collustrandum; id quod proinde dubio procul eruditi nobiscum avide præstolabuntur.

CAMPEGII VITRINGA SACRARUM OBSERvationum libri duo,

Franequeræ, 1689, in 4.

Libri posterioris *capita octo* priora in Actis superioris mensis recensuimus. Nunc de reliquis, quæ maximam partem *crucifixioni Christi*, tum in *vaticinis* tum in *typis Veteris Testamenti* investigandæ, destinavit Clarissimus Auctor. *Vaticinia* illa extant *Psal. XXII, 17. seqq. Psal. LXIX, 8. 20. 26. 27. Psal. LXXXVIII, 6. Esai. LII, 13. LIII, 5. Zach. XII, 10. Deut. XXXII, 16. Psal. CXVIII, 22.* Horum præcipua eodem fere modo *Vitringa* explicat, quo & alii Christianorum Interpretum explicarunt. Paradoxa autem cumprimis est illius de *Psal. XXCIIX. 6.* sententia. Queritur illic Servator patiens: במתים חפשי כמו חללים שוכבי קבר i. e. *In mortuis liber extiti, sicut perforati jacentes in sepulchro.* Heic *liberi* vocem innuere dicit Vitringa hominem, qui ab hominum consortio *liber* sive *separatus* & exclusus est, ceu περικάθαρμα καὶ περίψημα τοῦ κόσμου, quique eam ob rem inter alios maleficos mortis reos suspenditur *liber*, i. e. inter cœlum & terram *medius.* Et quidem *sicut perforati* (non gladio, ut vulgo putant, sed *clavis*, queis cruci affigantur,) vivi *jacentes in sepulchro suo*, cruce puta, in qua ex Romanorum more crucifixorum cadavera permanebant ac feris avibusque dilanianda objiciebantur. Cap. IX.

Inter *typos* familiam ducit *Isaacus ad aram oblatus.* Hic enim impositus fuit super lignis ממעל לעציהם, quæ (2) ipse *portarat*; fuit (3) *ligatus*, & quidem (4) *nudus*, ac (5) *in altum elevatus*, (6) *vivus*, idque (7) *in monte* aliquo, (8) e jugo montium, in quo & Cap. X.

Christus crucifixus est. Octuplici hoc modo typum antitypo respondere, Vitringa pluribus ostendit. Sequuntur *Agnus paschalis* Cap. XI. & *serpens æneus*. De illo nihil novi affert Noster. De hoc *Franciscum Burmannum* secutus, asserit, eum non tam ipsius *Christi*, quam *Diaboli* cum Christo *crucifixi* ac in cruce triumphati typum esse. *Momorderant* (inquit) *Israelitas serpentes igniti. Multi ex morsu vel halitu moriebantur. Hoc significabat statum illius gentis præsentem, quo plurimi erant, qui per Diabolum seducebantur ad mortem. Deus vero* serpentem *in altum erigi jubet ad perticam; & quidem serpentem* æneum, *cæteris similem, mortuum tamen, ut videtur, & viribus suis privatum, ut eos erudiret, instare tempus, quo Diabolus in crucem agendus erat una cum Dei Filio, & in cruce occidendus viribusque suis privandus.* Hanc sententiam probat dictis *Coloss.* II, 14. *1. Petr.* II, 24. *Rom.* VI, 6. quorum prius (in quo vox δειγματίζειν conferenda est cum παραδειγματίζειν *suspendere* Num. XXV, 3.) *Diabolum in cruce δειγματισθέντα palam traductum*, alterum *peccata a Christo in lignum sursum sublata*, tertium *veterem nostrum hominem cum Christo una crucifixum esse*, memorat. Sed digna est tota illa dissertatio, quam ipse Lector benevolus evolvat, ac quid veri ei insit, XII. quidve dubii, perpendat, æque ac sequens *de Israelita suspendendo* juxta *Deut. XXI, 22. 23.* quem Paulus *Gal. III. 13.* Christi crucifixi typum fuisse, diserte testatur. Sententiam hac de re suam Vitringa his fere thesibus includit: I. *Lex Mosaica de suspendendo adeo fuit generalis, ut ad facinorosos quosvis* (אשה יהוה בהם חטא משפט מות) *capitalis pœnæ reos pertinuerit, modo supplicii illius capitalis indoles suspensionem admitteret.* II. *Mortui, non vivi, suspensi fuere.* III. *Suspensus fuit exemplar maledictionis divinæ.* Sic enim Moses: קללת אלהים תלוי *maledictio Dei est suspensus*, i. e. suspensus est maledictus a Deo: juxta *Gal. III, 13.* (Non, ut aliis placet, est maledictioni vel opprobrio Deo.) Plane uti *Gen. XLVI, 34.* תועבת מצרים כל רועה צאן *abominatio Ægyptiorum est quilibet pastor pecoris*, i. e. non: *quilibet pastor abominatur Ægyptios*; verum: *quilibet pastor abominabilis est Ægyptiis.* IV. *Maledictionis tamen causa non est suspendium, sed peccatum, suspendii pœna dignum.* Suspensio vero fuit signum maledictionis divinæ peccatori incumbentis. Dicitur autem suspensus *Dei maledictio* typice

pice tantum; *primo*, in quantum hanc iræ & maledictionis divinæ partem ferebat, ut, cum *Lex* ipsum non posset servare, in exemplum τῆς ἀδυναμίας τοῦ νόμου & παράδειγμα τῆς δικαιοσύνης θεοῦ & argumentum maledictionis nondum sublatæ, publice exponi deberet; *deinde*, in quantum adumbrabat alium, qui propter peccata sibi imposita vere ferret maledictionem Dei, eamque ob causam εἰς παράδειγμα τῆς δικαιοσύνης θεοῦ a ligno suspenderetur. V. *Suspensus Israelita ante Solis occasum sepeliendus fuit.* VI. *Terra demum post suspensum sepultum pura declaratur.* His præmissis Vitringa confert *suspensionem* cum *crucifixione*, quoad *nomen, actum & finem.* Utraque enim dicitur תליון. In utraque lignum διδυμον usu veniebat, maleficus ligno affigebatur loris & funibus, & quidem facie directa ad populum. Utriusque denique scopus erat, ut maleficus aliis esset למוסר εἰς παράδειγμα. Confert dein *suspensum Israelitam*, cum *Christo crucifixo*, sextuplici nomine: (1) *Uterque erat Israelita.* (2) *Uterque reus erat gravissimorum criminum.* Ille propriorum; hic alienorum in se susceptorum, Psal. LXIX, 6. Esai. LIII, 4. 8. 11. 12. II. Cor. V, 21. I. Petr. II, 24. (3) *Uterque erat reus ejusmodi criminum, propter quæ maledictio Dei ipsis incumbebat*, h. e. quæ condonari non poterant, nisi per mortem peccatoris summa demonstratio justitiæ Dei facta fuisset. (4) *Uterque mortuus est & suspensus ad demonstrationem justitiæ divinæ, & sic factus fuit maledictio Dei.* Ille typice: Christus vere, *Rom. III, 25. Gal. III, 13.* (5) *Uterque, die ad occasum vergente, expiabatur, unde sepeliendus erat*; Ac sepultura argumento fuit, quod τετέλεσται utrobique sive *consummatum fuit* satisfactionis negotium. (6) *Per utriusque sepulturam terra pura esse declarata fuit.* Per sepulturam nempe *suspensi* Judæa; per *Christi* sepulturam totus passim terrarum orbis; illic typice, heic vere & meritorie.

Progreditur hinc *Vitringa* ad *Sacra diurna* religionis Judaicæ, C. XIII. ac tum in *præparatione*, tum in *oblatione* sacrificiorum, vestigia crucis Christi solerter indagat. Ventilat heic quæstionem: *An ara sit typus crucis Christi?* Affirmat eandem, motus argumentis *Johannis Cloppenburgii*, c. VI. *Spicilegii scholæ sacrificiorum.* Distinctius tamen respondendum autumat (ob rationes a *Coccejo* in *Summa Theologiæ* c. LXI. §. 16. allatas,) juxta triplicem altaris usum in Veteri Testamen-

ſtamento. Nimirum aram, in quantum *portavit* ſacrificium, idque in altum tulit, præfiguraſſe ait *crucem*, in quam Chriſtus elevatus eſt. In quantum exhibuit victimam eamque *ſtitit Deo*, ſignum fuiſſe Chriſti, vel potius divinæ ejus naturæ ſiſtentis humanam naturam ut victimam Deo. Hoc conſtare dicit ex *Heb. IX, 14. XIII, 10. Apoc. VI, 9.* Denique in quantum *victimam ſanctificabat* (*Matth. XXIII, 19.*) nempe per ignem cœlitus delapſum in ea ardentem, σύμβολον fuiſſe Filii Dei humanam naturam præparantis, diſponentis
C. XIV. excitantisque ad id, ut victima eſſet Deo grata. Notat autem Autor inſuper, convenientiam *crucis* ac *aræ* triplici potiſſimum capite abſolvi. Ara nempe holocauſti conſtabat ex *ligno*, ſed ære obducto, *Ex. XXVII, 1.* Pari modo crux *lignum* vocatur *1. Petr. II, 24.* Deinde eidem quoque aræ impoſita fuere *ligna*, quibus ſuperinjecta fuit victima comburenda, *Lev. I, 7.* Præfiguratum ea *lignum crucis*, quo in *altum elevatus* eſt Chriſtus. Quin probabile videtur Vitringæ, *ligna* illa in tres quatuorve ſtrues diſtincta, ad modum *crucis* decuſſatim fuiſſe diſpoſita digeſtaque a ſacerdotibus. Eadem ligna vero conſideranda ſunt ut pars altaris, adeoque una cum ara crucem repræſentare poſſunt. Nam adeo illa erant neceſſaria, ut nec ii ea altari inferre omiſerint, qui victimam ſuam per ignem cœleſtem conſumptum iri præſciebant, utut nulla alia ignis alimenta adjecta fuiſſent; cujus rei exemplum habes in Eliæ ſacrificio *I. Reg. XVIII, 33.* Obſervat denique cum *Outramo* ex *Maimonide*, profecta holocauſti mactati pro univerſa Judæorum Republica ſuper lignorũ ſtrue eo *ſitu* iterum ordinata ac collocata fuiſſe, quem *vivi animalis* membra olim obtinuerant, ita ut integrum videri potuerit, adeoq; propius acceſſerit ad ſimilitudinem Chriſti, qui & ipſe *integer* ligno impoſitus fuit.

C. XV. Excutitur denique vox תו *Tav*, qua pii ſignantur *Ezech. IX, 4. 5.* monſtraturque, eam nec *ſignum crucis*, nec *literam Tav*, ſed aliquod obſignantis ſigni genus notare. Porro agitur de *unctione ſacerdotum*, quam ad *crucis formam* Schickardus in *J. R. H. c. 1. Th. IV.* peractam eſſe opinatus fuerat. Scilicet in Maſſ. *Chérituth* cap. I. fol. *V.* traditio eſt, *affuſum fuiſſe oleum capiti ſacerdotis & illitum inde ſuper oculos* כמין כי יונית *ad ſpeciem Chi Græci.* Variæ de ductu literæ hujus ſententiæ apud eruditos occurrunt. Cum autem Rabbinorum quidam hanc literam dicant ideo in exemplar ſacerdotalis unctionis delectam eſſe, ut reſponderet literæ *caph* tanquam initiali vocis *Cohen* כהן *ſacerdos*, hinc Vitringa conjicit, *Chi* illud *Græcanicum* fuiſſe duplex *Caph* Hebræorum ad dorſum ſibi obverſum, hoc modo: ככ Voluiſſe autem potius duplex ככ in fronte ſacerdotis pingere per oleum, ut figura magis appareret diſtincta a forma literæ Θ, quæ propria erat Regibus. Επιμέτρου loco in ſacrificiorum *agitatione* ſeu motione in quatuor mundi plagas *huc illuc, prorſum retrorſum*, Lev. VII, 30. crucis typus quæritur. Quod autem Levitæ quoque *agitati* dicuntur coram facie Domini, *Num. VIII, 11.* id, cum ſuper ſacerdotis offerentis manibus fieri non potuerit, factum eſſe בהולכה והובאה וירידה ועלייה *itu, reditu, deſcenſione, aſcenſione*, ex *Abarbanele*, & hunc ſequentis *Cocceji* Lexico, Vitringa adnotat, concluditque, in omni *agitatione* ſacrificiali formam crucis ✝ conſpicuam fuiſſe.

Capite ultimo inveſtigatur, quænam *ſigna* populus Judæus C. XVI. in Meſſia vero deſideret, & olim in Jeſu Chriſto deſiderarit, cum miraculis illis illuſtribus, quæ Servator tantum non quovis die edidit, non contentus fuerit. Vid. *Matth. XII, 38. XVI, 1. 2. I. Cor. I, 21.* Nimirum poſtulabant Judæi ſigna ejusdem generis, ac Moſes olim ediderat; id quod ex Joſepho & Abarbanele multifariam probatur, & loco *Joh. VI, 30.* illuſtrando maximopere inſervit. Sed & juxta *Eſ. XI, 3.* requirebant, ut Meſſias odoraretur ſive noſſet, quis mortalium probus eſſet, quisve improbus. Quod cum Bar Cosba ignoraret, pro plano habitus ac capitis damnatus fuit, ſi fides eſt *Gemaræ* in *Chelek.* Hinc lux non temnenda affunditur judiciis diverſis de Chriſto latis, *Luc. VII, 38. 39. Joh. I. 50. IV, 29.*

Tandem, quæ adhuc recenſenda ſupereſt, prolixa *Præfatio* Operi huic duplici præmiſſa, accurate ac dilucide, ſed in compendio, refert, quid Duumviris Clariſſimis, ac in eadem *Franequerana* Academia Collegis, interceſſerit hactenus controverſiæ de *decem* Synagogæ *Otioſis.* Vitringa ediderat ante aliquot annos *ARCHI-SYNAGOGUM*, quo de in Actis Eruditorum A. 1686. p. 223. ſeqq. egimus, adeoq; quantum forſan ſatis eſt, diximus, qualem de *Decem Otioſis* hypotheſin ille foveat. Huic oppoſitæ ſunt *JACOBI RHENFERDII Linguæ Sanctæ Prof. Ord. Diſſertationes philologicæ de Decem Otioſis*

Synagogæ, in quibus V. C. Johannis Lightfooti aliorumque sententiæ de Otiosis examinantur, varia de Synagogis earumque jure, præfectis, ministris &c, asperguntur. Franekeræ 1687. in 4to. Non defuit causſæ suæ *Vitringa*. Paulo igitur post excusus est liber hoc omnino titulo insignitus: *CAMPEGII VITRINGA de Decem-Viris Otiosis ad Sacra necessaria Veteris Synagogæ curanda deputatis, liber singularis: in quo Lightfooti sententiæ de hoc argumento non ita pridem a se acceptæ ratio redditur, quæque illis nuper objectæ sunt, difficultates e medio removentur; illustratis, ubi occasio est, tum locis Sacræ Scripturæ, tum antiquis civitatis Hebræorum consuetudinibus. Franequeræ 1687. in 4.* Libro huic unica *plagula* respondendum judicavit *Rhenferdius*, hoc titulo: *JACOBI RHENFERDII Archisynagogus Otiosus αὐτοκατάκριτος, ostendens paucis exemplis, quo pacto pleraque omnia, quæ nuperrime in Decemviris Otiosis Rhenferdio objecta sunt, ex Archisynagogo & propriis V. C. principiis atque institutis refutari possint.* Franekeræ 1687. in 4. Integro anno post idem *Rhenferdius* in publicum emisit *specimen Animadversionum in Decemviros Otiosos*, in quo *frequentem Decem-Virorum cum Archisynagogo & seipsis pugnam ostendere* sategit. Utrique *Rhenferdii* scripto respondetur a Vitringa in præsenti præfatione, quam Antiquitatum Judaicarum cupidos legisse non pœnitebit.

EXCERPTA EX LITTERIS DN. SALOMONIS Reiselii, D. Consiliarii & Archiatri VVurtenbergici, ad — Stutgardiæ d. 5. Octobr. 1689. datis: Quibus respondetur ad ea, quæ Dn. Dion. Papinus in Actis Eruditorum, mense hujus anni Junio, pag. 322. proposuerat.

MEnse Junio fluentis anni Excellentissimus Dn. Dionysius Papinus, Regiæ Societatis in Anglia Socius, & nunc Professor Matheseos Marpurgi celeberrimus, communicavit ad Acta Eruditorum Lipsiensia *Rotatilem Suctorem & Pressorem Hasſiacum in Serenissima Aula Cassellana demonstratum & detectum* cum figura, structuræ descriptione & usuum plurimorum spe atque demonstratione, per quem æque felici imitatione sese expressisse confisus est a me olim nominatum saltem & laudatum *Suctorem & Pressorem rotatilem Wurtembergicum*

gicum, ac felici successu imitatus fuerit *Siphonem Wurtembergicum*, ut in Actis Anglicis publicavit, & Novellæ Batavæ transportarunt; quod egomet confessus sum & laudavi in literis, quarum sensum ex Actis Anglicis Novellæ dictæ extractum citant.

Hic porro Vir Clarissimus ibidem sperat fore, ut ego digner declarare, utrum hic æque feliciter ac in Siphone Wurtembergico, rem acu tetigerit, aut si quid discriminis suum inter & meum Rotatilem suctorem & pressorem intercedat, id non ulterius reticeam: quo possint ex utroque invento majores in orbem utilitates emergere, palamque fiat, quid quisque de publico meruerit.

Quæ cum quidam ex Collectoribus Actorum Lipsiensium mature mihi transmiserit, ut si liberet, responderem, & ego *Serenissimo Duci Wurtembergico, Domino meo clementissimo* ostenderem, statim atque per militares actiones, quas gerit, licuit esse domi, gratulatus sibi est, quod *Serenissimus Dn. Landgravius Hassiæ* dignatus fuerit civis sui inventum inter cætera artium studia imitari per tam celebrem & ingeniosum Virum. Jussit itaque ut responderem, & tentarem, quantum utilitatis ex ista communicatione & communi labore posset exsurgere.

Ego ergo ut & parerem imperio, & tam honestis precibus non deessem, primum dico multum differre nostrum Suctorem & pressorem ab Hassiaco, quia multis antliis & pneumatiis instructus est, ita ut a fundo pedum sexaginta & plurium in castellum quoddam traxerit & ejaculatus fuerit iterum in totidem aut plures pedes aquam, prout in minori vel majori modulo structa fuerit fabrica, idque continuo & non interrupto radio seu jactu. Quia vero plurimum laboris & studii requiritur in delineando & describendo isto opere, neque jam vacat propter turbas bellicas, volui differre in serenam magis tempestatem, cum *Serenissimus* non invidebit publico istam tam utilem & artificiosam machinam.

Cæterum ut non diffido de tantorum usuum promissorum usu præstito, ita avide expecto illorum in experimentis magnis publicationem, & ut porro Dn. Papinus, qui tam utilibus tamque gloriosis inventis de publico hactenus bene meritus est, sub auspiciis tanti Mecænatis bene mereri satagat.

Interim ne ego prodesse publice nolle videar, duas ejusdem

usus & finis sed simpliciores machinas communicabo & proponam. Unam quidem, quam *Serenissimus noster* servat in minori forma efficacem & utilem, etiam, nisi fallor, in majori amplitudine, cum tantarum sit virium, ut decem unciis longa ejaculetur aquam ultra novem pedes; cujus fabricam & figuram *Sipho Wurtembergicus per majora experimenta firmatus, in vertice effluens, correctus & detectus*, ante aliquot annos promissus, sed nunc sub prælo sudans, proximo mense secum portabit.

Altera est, quæ Hanoviæ in domestico fonte utiliter fuit adhibita, loco antliæ vel vasorum catena & rota elevandorum, cujus modulum ex liberalitate *Illustrissimi Domini Friderici Casimiri Comitis Hanoviæ*, gloriosæ memoriæ, possideo ad formam & descriptionem Schvventeri in Deliciis Mathematicis expressam. Hæc vero consistit ex rotis duabus dentatis sese invicem comprehendentibus, & insertione sua rotantibus, inclusis tympano ovali, quæ externa alia rota unica vel gemina, vel manubrio circumactæ, ab infra per tubum unum attrahunt aquam, per alterum superiorem exprimunt satis valide & copiose.

LETTRE DE Mr. ARNAULD DOCTEUR DE Sorbonne, à Monseigneur l'Eveque de Malaga &c.

id est,

Antonii Arnaldi D. Sorbonici Epistola ad Ildefonsum Episcopum Malacensem, occasione libelli ab illo editi, qui *Querimonia Catholica* inscriptus est, & Innocentio XI Pontifici dedicatus.

A. 1689, in 12. Plag. 4.

Ildefonsi, Malacensis in Hispania Episcopi, *Querimoniam*, quam vocat, *Catholicam*, A. 1686. juxta exemplar Madritense recusam, ad nos pervenisse, non dissimulamus. Ast cum præter invectivas in *D. Petrum Jurium* aliosque, quos pro hæreticis Præsul habet, nihil fere in eo deprehendissemus, quam quod Ildefonsus contendat, se neque autorem esse libri, qui titulum habet *Theatri Jesuitici*, neque Regio sanguine prognatum esse (quorum utrumque & *Jurius* in libro de spiritu

de spiritu Arnaldi, & *Arnaldus* in tractatu, cujus autor esse creditur, de *Practica Morali Jesuitarum*, affirmaverant) factum est, ut in tanta librorum aliorum copia supersederimus *Querimoniam* illam in Actis nostris recensere. Respondere tamen ad eam Epistola hæc *Arnaldus*, celebris sæpiusq; nobis memoratus Doctor Sorbonicus, sed Sorbona non minus quam Gallia universa dudum exul, voluit, seu ut Episcopum ea quæ diximus negantem convinceret, seu ut se, quod talia asseverasset, excusaret. Honorifice tamen Arnaldus tractat Episcopum, eique *Celsitudinis* titulum tribuit; sed modeste exprobrat, quod a Jesuitis non modo ad editionem *Querelæ* illius, sed & eo adigi se passus sit, ut exemplo plane insolito, omnia libelli exemplaria sua subscripserit manu. Hoc non tantum factum esse putat, ut Jesuitis publica recantatione satisfaceret, verum etiam ut hi suspicionem effugerent, ac si ipsi *Querimoniæ* illius autores essent. Illam enim Gallice versam in Gallia disseminasse dicuntur, ut odium inveteratum in Arnaldum denuo ostentarent, & Episcopi autoritate *Jurium* & *Arnaldum*, tanquam ejusdem hæreseos reos sisterent. Utrumque enim Episcopus flammis dignum judicavit, & Jurium cum Arnaldo tyrannici cujusdam supplicii genere copulavit. Imputat autem Episcopo, quod cum primam *Querelæ* editionem procuraret, neque Jurii, neq; Arnaldi scripta legerit: nam si id fecisset, fieri non potuisse, ut ejusdem ea autoris esse crederet. Imo nec in secunda editione cautiorem fuisse existimat. Hoc inde conjicit, quia unum quidem errorem in nomine *Jurii* commissum (hunc enim prius *Surien* vocaverat) correxerit; de altero autem dubius hæserit, & *Practicæ moralis* autorem, quem Arnaldum esse credidit, ejusdem criminis, quo Jurium, apud Pontificem accusaverit. Turpissime itaque illusum illi esse dicit suggestione Jesuitarum, qui tamen probe noverint, & in aliis scriptis suis fassi fuerint, autorem *Practicæ* esse Catholicum. Perperam itaque librum illum *Practicæ* ab Episcopo condemnari, imo temere, quippe quem ab eo lectum non esse appareat, quia indistincte Volumen ejus secundum vituperet. Contineri vero in illo indicat Arnaldus non solum excerpta ex *Theatro Jesuitico*, sed & alia: Epistolam nempe *Ludovici Soteli*, quem beatum martyrem vocat, ad Pontificem: *Didaci Colladi* Dominicani, insignis Missionarii, Memoriale: Excerpta ex itinerario *Tabernarii*, de reli-

gione Christiana in Japonia: Literas Episcopi *Johannis de Palafox*: Annotationes memorabiles ex ipsa Jesuitarum historia de Missionibus suis; & denique Excerpta ex libro de Apostolicis missionibus *Episcopi Heliopolitani*. Hæc omnia vero ait indiscrete ab Ildefonso attribui autoribus hæreticis, conscientia carentibus & scurris. *Sotelum* ait virum fuisse religiosissimum, & literas allegatas in præparatione ad martyrium scripsisse, quas minime suppositas, sed authenticas agnoscat totus *Ordo Franciscanus*. Accedere *Colladi* testimonium, quod rejici non possit. *Tabernarii*, Reformati licet, relationem verissimam, magnoque rei Catholicæ honori esse, ideoque a Batavis omnibus modis impugnari. *Palafoxii* sanctimoniam notoriam adeo esse, ut Jesuitæ ipsi historiam vitæ ejus edituri esse dicantur. Adduntur alia ad defensionem excerptorum, quæ Volumini illi inserta sunt. Quod vero ad *Theatrum Jesuiticum* attinet, monet Arnaldus, indicatum jam esse A. 1669, in præfatione partis primæ *de Practica Jesuitarum*, quod *Theatrum* illud sub nomine *Francisci de Pietate* editum, autorem habeat *Ildefonsum Dominicanum*, postea Episcopum *Malacensem*. Huic indicio usque ad annum 1682 (quo altera illa pars *Practicæ* prodiit,) a nemine contradictum fuisse. Fatetur inde, minoris nunc *Theatrum* illud autoritatis esse videri, postquam Ildefonsus id a se scriptum esse negasset. Notat tamen, Jesuitas ipsos in nupera Defensione pro novis in India Christianis agnovisse, quod autorem habeat Dominicanum, sed talem, qui ob malos mores Ordinem deseruerit. Veruntamen Arnaldus Dominicanum illum nominat *Johannem de Ribas*, virum in suo Ordine æstimatissimum, in quo etiam A. 1688. decesserit, elogio publico a XVI. *Presbyteris Conventus Cordubensis ad D. Pauli* honoratus. Defendit igitur libri veritatem, nec infringi illam putat, quod a *Tribunali Inquisitionis Hispanicæ* improbatus fuerit: ab illo enim omnia scripta damnari, quæ religiosos lædant. Jesuitas vero ipsos, cum contra veteres monachorum Ordines in Germania scriberent, minime ab his insectandis abstinuisse, imo palam statuisse, non licitum solum sed & utile esse, ut religiosorum quoque vitia detegantur. Allegat libros, qui tunc sub titulo *Placidarum Disceptationum*, & *Caveæ Turturis* prodierunt: imo in nupera Defensione novorum Christianorum paulo ante citata, pro regula tradidisse notat, quod *interfit reipublicæ, cognosci malos*.

Infert

Infert inde, Episcopum reticere *Theatrum* illud non debuisse, nisi constet falsa esse, quæ in illo memorantur, quorum tamen veritatem Arnaldus defendit. Narrat porro, cum A. 1654. *Theatrum* ederetur, *Theophilum Raynaudum* Jesuitam, ex maledicentia non minus quã multa scriptione celebrem, in libello vehementissimo contra Ordinem Dominicanum scripsisse, *autorem Theatri esse Goliathum spurium*, & sub verborum illorum contumelia *Ildefonsum* designasse, idque Raynaado a *Johanne Casalio* Dominicano objectum esse. Post annos quatuor Dominicanum quendam Gallum *Contensonum*, virum pium & doctum, in libro *de Theologia ingenii & cordis*, (de l' esprit & du cœur,) Theatrum illud *Ildefonso* palam attribuisse, ejusdemq; libri Approbatores ex eodem Ordine abunde testatos fuisse de fama, quod autor Theatri sit Ildefonsus. Hæc omnia notissima fuisse ait Jesuitis, & tamen triginta annis ab edito *Theatro*, & septendecim a publicata prima parte *Practicæ*, minime ausos fuisse opponere, quod nunc fecerint, & diffessione Episcopi probatum eant. Negat tamen huic fas fuisse, ut tam atroci convitio in epistola sua oneraret omnes & pro *hæreticis venenatis* aut *hominibus insensatis & profligati pudoris* haberet, qui illum pro *Theatri* autore agnoverint; minime omnium *Contensonum*, qui summa laude in Ordine suo vixerit & non sine sanctitatis fama decesserit. Ejusdem testimonio utitur Arnaldus, ut mendacii notam a se amoliatur, quasi Ildefonso genus Regium falso aut malitiose adscripserit. Longe vero majorem & locupletiorem testem citat *Mariam Theresiam* Austriacam, Galliæ Reginam non ita pridem defunctam, quam refert apud *Dominicanos Reformatos* Parisiis in *vico S. Honorati* plus decies dixisse, Ildefonsum fratrem suum esse. Allegat etiam Relationes Bruxellis mense Majo A. 1688 publicatas, in quibus idem asseratur. Ultima epistolæ pars occupatur in responsione ad exclamationẽ Episcopi ad Pontificem, in qua facta allusione ad Doctores olim damnatos, *Arnoldum Brixianum* & *Petrum Abælardum*, Arnaldũ hunc Sorbonicum & Petrum Jurium insectatur, eorumque libros & corpora flammis adjudicat. Hanc sævitiam non tam Episcopo quam Jesuitis imputat, notatq; quod ille Arnaldum ejusque libros pro Catholica religione scriptos minime noverit, inepte etiam Jurii supplicium a Pontifice petat, qui in illum potestatem non habeat

Falsi

Falli etiam ait Episcopum, quod eos qui Jesuitis adversentur, non minori pœna dignos judicet, quam qui ipsum Jesum offendant. In fine reparationem honoris sui ab Episcopo poscit & sperat. Ut vero illi aliquam fidem faciat, quis sit & quo pretio Romæ habeatur, subjungit epistolam Latinam a Cardinali *Cibo* d. 2. Januarii 1677 jussu Pontificis ad se datam, cum versione Gallica. Inscribitur: *Perillustri & admodum Reverendo Domino Antonio Arnaldo Doctori Sorbonico*; & laudantur in ea libri ab Arnaldo contra Calvinianos *singulari studio ac doctrina, nec minori ingenio & eloquentia elaborati*, eique benedictio Apostolica benigne impertitur.

NOUVELLE HERESIE DANS LA MORALE denoncée au Pape &c.

id est,

Nova Hæresis in Theologia morali, denunciata Pontifici, Episcopis, Principibus & Magistratibus.

Coloniæ, 1689, in 12. Plag. 3.

Sive idem est autor Denunciationis hujus cum eo, qui *Episcopo Malacensi* respondit, ut quidem ex stylo & doctrina verisimile est; sive quicunque alius eruditione ac judicio illi par; certe is paucis his pagellis magnum Jesuitis negotium facessit. Ansam sumsit ex thesibus A. 1686 *Divione* in Collegio Jesuitarum mense Junio a Art. I. *Stephano Bougot* ad disputandum propositis, quarum prima hæc est: *Peccatum Philosophicum seu morale est actus humanus, disconveniens naturæ rationali & rectæ rationi. Theologicum vero & mortale est transgressio libera legis divinæ. Philosophicum quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, nec æterna pœna dignum.* Hujus thesis hunc sensum esse dicit Denunciator: Innumera quidem crimina in mundo committi & in posterum commissum iri adversus pudorem, humanitatem, justitiam aliasque virtutes; fornicationes puta, adulteria, peccata contra naturam, homicidia & ultiones crudeles, veneficia, falsa testimonia, calumnias atroces, furta, spolia &c. sed ea omnia esse posse peccata

cata Philosophica, quibus nec Deus offendatur, nec æterna metuenda sit pœna, si modo, qui illa perpetrant, aut Deum ignorent, aut in criminis perpetratione, *actu de Deo non cogitent*. Indignatur vehementer, quod talia in celeberrimo Jesuitarum collegio in Gallia doceantur, a quibus deterreri potuissent, qui vel prima Christianæ doctrinæ elementa ex Catechismo percepissent. Miratur eos non considerasse immane scandalum, ex damnabili hac doctrina fluens, nempe quod homines seculi, affectibus suis abrepti, damnationis periculo tanto minus sint subjecti, quanto magis impii sint, sive ut dici solet, libertini, & in maxima atque continua oblivione Dei vivant. Succenset autem tanto gravius Jesuitis, quod ex erroris illius lethargo evigilare noluerint. Fuisse enim Lovanii Doctorem, qui visis illis thesibus, primam, in disputationis cujusdam fine, in censuram vocaverit, omissa tamen autoris & loci, unde prodierant, mentione. Horrorem inde omnibus incussum esse: solos Jesuitas immotos & frigidos mansisse. Cum vero postea theses illæ Divionenses integræ publicatæ essent, e Jesuitis Professorem Theologiæ *P. de Reux* mense Decembri A. 1688 hanc edidisse: *Quamvis existentia Dei etiam populariter sit demonstrabilis, non modo tamen non est proprie per se nota quoad nos, sed etiam fieri potest, ut ab homine ordinariis tantum divinæ gratiæ auxiliis prævento ignoretur inculpate. Eripiant hoc nobis, si possunt, assertum, Philosophici in Burgundiam usque persecutores peccati; sed non poterunt.* Cum igitur hinc pateat, Jesuitas in errore suo perseverare, & pro *Persecutoribus peccati Philosophici* habere qui eum redarguant, absurditatem hujus doctrinæ Autor demonstrandam sumit, ostensurus tamen prius, quomodo in errorem illum Jesuitæ inciderint. Exponit igitur, quomodo illi sibi antehac Art. II. persuaserint, suis opinionibus de gratia, suaq; Theologia morali facilius refutari posse hæreticos, aut converti peccatores. Falsos autem licet hac spe, non correxisse tamen errata memorat, sed pertinacius defendisse, & ex illis falsam ideam de Dei misericordia ejusque justitia, itemque de merito Christi & de libertate arbitrii formasse, atque doctrinam de gratia sufficienti produxisse, quam omnibus hominibus, fidelibus & infidelibus, justis & injustis, cæcis quoque & induratis a Deo dari dicant: misericordiam ejus ex suis cogitationibus, toto licet cœlo a divinis dissidentibus, metientes, quasi plane uni-

 versalis

versalis esset, & nisi hæc gratia omnibus hominibus tribueretur, dicta Apostolica & Ecclesiæ, quod Christus mortuus sit pro omnibus, & de libertate hominis, subsistere non possent, nec Calvini hæresis, liberi arbitrii amissionem docens, refelli. His enim omnibus remedium inventa illa gratia sufficienti quæsitum fuisse. Allegat *Lessium* ejusque theses, dudum Lovanii & Duaci condemnatas. Porro, ait, cum experientia tot hominum reclamaret, qui ita vivunt, ut gratiæ illius omnibus obviæ & sufficientis nullum ostendant vestigium, ad restrictionem quandam confugerunt, dicentes, adesse illam quidem omnibus *ex parte Dei & in actu primo*, sed requiri, ut ad eam obtinendam omnes naturæ vires homo convertat: *facienti enim quod in se est, ex solis viribus naturæ, Deum non denegare gratiam.* Verum hæc quoque Lessii propositio inter damnatas *decima octavæ*, pro Pelagiana habita, & postea a schola Moliniana deserta fuit, & reducta prior de gratia sufficienti, non illis tantum, qui eam per vires naturæ trahere ad se velint, sed omnibus hominibus obvia & exhibita. Hæc satis constare dicit Autor ex scriptis *P. des Champs*, & Jesuitarum in universum. Refert porro, cum neque hanc sententiam adversus tot objectiones tueri possent, aliam viam ingressos esse, qua peccatores adversus justitiam Dei protegerent, eaq; ratione de his melius meritos esse quam dogmate de gratia sufficienti, quia hæc plurimis oneri potius quam solatio fuerit. Novum itaq; inventum jucundius & commodius esse, dum ex thesi illa *Burgundica Divionensi* sequatur, tanto remotiorem esse ab ira Dei unumquemque, quanto remotior sit ab ejus lumine & gratia. Hoc ut probabile facerent, pro principio assumsisse (ex Baunio *Sum. peccat.* p. 906.) *quod non peccetur nisi voluntarie; voluntarium autem non sit, quam quod fiat a principio cognoscente singula, in quibus est actio*; inferri inde, *actiones præcipitanter & sine discussione, bona ne an mala sint, quæ aguntur, factas, neque bonas neque malas esse.* Verum hoc principium apertæ falsitatis accusat Autor, cum vel ex *Aristotele* III. Ethic. ad Nicom. constet, *ignorantiam boni & mali non facere actionem involuntariam, sed vitiosam; ignorantia juris & officii non excusari, sed augeri culpam.* Addit alia ex lib. VII. Ethicorum, & ex *Augustini* lib. I. *Retract.* cap. 15. cui contradicant Jesuitæ, docentes, passione & consuetudine tolli usum rationis: inde enim sequi, excusatiorem esse, qui tam profunde

funde in habitu malo hæreat, ut actū de Deo cogitandi magis magisq; amittat. Factum inde, ut propositiones tales anno 1641. a Sorbona, & A. 1658. a *Senonensi* & *Parisiensi* Ecclesia condemnatæ fuerint. Nihilominus, ait, Jesuitæ A. 1683. libello, sub nomine *Ulrici Jonsoni* publicato, thesin veluti communi Theologorum doctrina (paucissimis exceptis) stabilitam venditasse, *ad peccandum formaliter requiri notitiam malitiæ.* Item in Catechismo Antverpiæ sub titulo *Institutionis ad primam communionem*, edito & octies jam recuso statuisse: *nemo peccat, nisi quatenus scit & intelligit malitiam peccati.* Et *Aquis Sextiis* A. 1686. theses propalasse, in quarum fine dicatur: *Conscientia circa illicitum intrepida, excusat a peccato.* Præmissa hac de origine & progressu dogmatis Jesuitici relatione, procedit Autor ad thesin *Divionensem* de distinctione peccati Philosophici & Theologici, & graviter monet, quam noxiæ ex hac oriantur sequelæ. Illa enim stante, dicit, atrocissima quæque crimina, adulteria, homicidia & similia non merentur pœnam æternam, imo nec Deum offendunt, nec ex statu gratiæ hominem dejiciunt, si in committendo crimine actu non cogitaverit de Deo, sed affectu suo, ut plerumque fit, abreptus sit; vel si cognitionem Dei non habeat, qua quidem ante Evangelii prædicationem ex paganis innumeri caruerint. Hujus dogmatis impietatem manifestam quidem esse ait, refutandam tamen sumit ex S. literis, per dicta Ps. LXXVIII, 6. *effunde iram tuam in gentes, quæ te non cognoverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocant.* Jerem. X, 25. ubi eadem fere seguntur. Eph. II, 11. IV. 17. 1. Thess. IV. 5. ubi peccata gentilium graviter damnantur. Rom. II, 11. 12. ubi par ira & damnatio peccatoribus Gentilibus & Judæis denunciatur. Quærit, in quam partem collocaturus sit Jesuita in extremo judicio peccatores philosophicos? Duas enim ibi tantum classes a Christo constitui; ad neutram vero ex sententia Jesuitica referri posse, qui philosophice peccaverint: neque enim piis sine piaculo accensendos fore, neque etiam damnatis aggregandos, quia Deum non offenderint, ex ignorantia peccantes. Igitur ex sententia Jesuitarum, maximam Paganorum partem, utut abominabilem, & Apoc. XXI, 8. descriptam, in stagnum ignis, quo mors secunda sive infernus figuratur, præcipitandam non esse, neque locum fore dicto Paulino supra ex Rom. II, 12. allegato, quod pe-

Art. III.

Art. IV

rituri sint sine lege, qui sine lege peccaverint, & ipsum Neronẽ fœdissimorum licet criminum reum, impunẽ futurum esse, quia ex ignoran-
Art. V. tia peccaverit. Destruit inde alteram quoq; exceptionem, qua a pœna excusari dicuntur, ex sententia Jesuitarum, *qui actu non cogitant de Deo*, i. e. Christiani, qui Dei quidem notitiam habent, sed affectuum imperio succumbentes, de Deo, dum peccant, non cogitant. Hos tamen damnari monstrat a Davide Ps. IX, 10. XLIX, 22. ubi utique loquatur de Israelitis Dei notione instructis, sed qui sint ejus immemores. Ita excusari ait impudicos senes Susannæ corrumpendæ intentos, qui in historia v. 9. dicuntur *evertisse sensum & oculos suos declinasse, ut non viderent in cœlum:* evasuros etiam turpissimos quosq; *Amnonem* puta, *Benjaminitas*, & alios brutali libidine grassantes. Addit exempla ex vita communi, ex quibꝰ nihil sit verisimilius, quam plerosq; ex affectuum suorũ malitia & impetu, in actu peccandi de Deo non cogitare, sive quod non putent prohibita esse a Deo quæ perpetrant, vel quod sperent se illum jam non offendere. Tales scilicet omnes, ex opinione Jesuitica, tantum peccare philosophice. Hoc, scribit, si verum esset, non peccasset Synagoga Joh. XVI, 2. quæ Apostolos interficiens *arbitrabatur, se præstare obsequium Deo*, aliter judicante Paulo I. Thess. II, 15; nec ipse Paulus tantopere de peccato suo dolere debuisset, I. Tim. I, 12. Gal. I, 13. Addit exempla hæreticorum quos vocat, qui falsa fiducia causæ suæ in Gallia sæverint in Catholicos, & Atheorum, qui dicunt, *non est Deus*, & tamen
Art. VI. corrupti sunt & abominabiles, Ps. XIII, 1. Transit hinc ad distinctionem peccatorum *mortalium & venialium*, a Calvinianis rejectam, aut alio, quam a Catholicis fit, sensu explicatam. Dicit tamen, ne a Jesuitis quidem, licet in disputatione sua thes. V. eam asserant, recte explicari. Sequi enim ex collatione cum thes. I: omnia peccata Paganorum, qui Deum ignorant, nec non Christianorum, qui de Deo *actu non cogitant*, venialia esse. Hunc errorem pejorem Calviniano habet, quo statuatur, electos nunquam mortaliter peccare. Expendit eorum exempla, qui affectibus subacti actu non cogitant de Deo, ostenditque quam periculosa sit hæc opinio in disciplina Ec-
Art. VII. clesiastica, maxime in confessionibus. Ultimo ad thesin Jesuitæ *P. de Reux* respondet, qui Burgundicam ea ratione defendere conatus est, quod existentia Dei absque culpa ignorari possit ab homine, or-

ne, ordinariis tantum auxiliis gratiæ instructo sive prævento; unde ex Jesuitæ argumentatione sequi videtur, etiam alia peccata sine offensa Dei ex ignorantia committi. Sed Pelagianismi condemnat hanc exceptionem Autor, dicens ignorantiam Dei ex peccato originis oriri, aut ejus pœnam esse, & ex hoc tot myriades hominum, v. g. in America, juste a Deo damnari, quibus nulla specialis gratia ad cognitionem Dei data esse appareat, qui tamen omnes, si Jesuitis credatur, non nisi philosophice peccarint. Deterius eos errare ait, quam *Caramuelem*, ex omnibus probabilitatis assertoribus audacissimum. Hunc enim statuere quidem, salvari posse, qui invincibiliter ignorent Deum; sed addere, nisi peccata mortalia committant. Jesuitas vero nec agnoscere mortalia peccata in illis, qui invincibiliter Deum ignorant. Subjungit patheticam ad Societatem Jesuitarum exhortationem, ut sententias tam enormes ex scholis suis eliminent, minime sane defendant, sed publice potius retractent, neque gratiæ aut opibus fidant, quibus censuram evitari posse sperent; hoc enim ipsum ad scandalum publicum & opprobrium Ecclesiæ pertinere: agnoscant potius vulgatam thesin juris Canonici, *quod omnis ignorantia juris naturalis in adultis sit damnabilis*. Hæc ex charitate se ab illis petere asseverat, & exemplum thesium Divionensium integrum in fine adjungit.

THOMÆ BARTHOLINI THOMÆ FILII Antiquitatum Danicarum de causis contemtæ a Danis adhuc gentilibus mortis libri tres, ex vetustis codicibus & monumentis hactenus ineditis congesti.

Hafniæ, A. 1689. Constant quatuor alphabetis.

POsteaquam *Thomas Bartholinus*, clarissimus cognominis Parentis Filius, isq; Professor hodienum Hafniensis, archivorum quoq; Secretarius a Potentissimo Rege suo fuit constitutus, nihil prius antiquiusque ex illo tempore habuit, quam ut patrias antiquitates, quæ in tenebris latitarant hactenus, erueret, atque oblivioni ulteriori eximeret. Nec parum operæ atque laboris in hoc patriarum antiquitatum studio fuisse ab eo collocatum, vel hi libri satis uberes lo-

cupletesque teſtes eſſe queunt. Placuit autem viro doctiſſimo unum præter cætera argumentum, de cauſis videlicet contemtæ a Danis adhuc gentilibus mortis, percenſendum ſibi ſumere, & promulſidis veluti loco, *Regnorum Borealium Antiquitatibus Eccleſiaſticis*, quarum volumina in dedicatione horum librorum promittit, præmittere. Cap. I. In primo libri primi capite, ubi de timore militibus excutiendo agit, fundamenti quaſi loco præſtruit, Palnatokonis Dani, qui Julinum ſeu Jombsburgum, abs Haraldo Blaatand Danorum Rege antehac conditum, de integro condere aggreſſus fuerat, legem inter alias Martiam, ex Danica lingua in Latialem ſic translatã: *Vir nemo Jombsburgi exiſteret, qui timoris verbũ protulerit, vel quid apprehenderit, licet ad periculoſiſſimum ſtatum redactus fuerit.* Oſtendit etiã eopſe loco Bartholinus, Jombsburgenſes non aſpernatos tantum mortẽ, ſed & eam cum hilaritate & quiete fuiſſe præſtolatos. Nec aliam cæteris quoque Borealibus populis ante prædicatum illis Chriſtum fuiſſe mentem. Producit etiam Agnerum, Halfum & Illugum, priſcæ Daniæ Heroas, qui intrepidi, imo cum riſu mortem exceperunt. Quandoquidem vero plerique alias homines mortem reformidant, operæ pretium ſe facturum Autor non abs re exiſtimavit, ſi inquireret, quibus mediis, quove naturali inſtinctu Dani olim, Chriſtianæ fidei & æternæ beatitudinis notitia necdum imbuti tam animoſe mortem op-
Cap. II. petierint. Hujus autem ἀφοβίας primum incentivum allegatur immenſum gloriæ ſtudium, quo veteres Dani non minus, quam Romani, quorum & dicta & exempla afferuntur, flagraverint; producunturque exempli loco Rex Rolfus cum pari pugilum ſuorum, Amlethus Juriæ moderator, nec non pater & filius Gunno & Grimo, Thelemarchiæ Duces, qui omnes gloriæ immortalis ſpe ineſcati ad fortiter moriendum ſeipſos exſtimularunt; a qua ſententia nec Canutus, Dux Slesvicenſis, mitioribus licet Chriſti præceptis longo poſt intervallo innutritus, alienus, teſte Saxone Grammatico, fuerit. Fuiſſe autem & ingens ad fortitudinem in bello exercendam calcar partitionem prædæ captæ per legem Frothonis introductam, & a Palnatokone quoque Jombsburgenſi juventuti præſcriptam. Ita enim habebat hujus lex: *Omnia in expeditionibus capta, majora cum minimis, ad haſtam portentur.* Sed prolixius ea conſuetudo deſcribitur ex MSSto membraneo. Nimirum vexillum intra ſepta circulã-

ria a

ria a ſignifero fuit erectum, omniaque illuc ad diviſionem faciundam comportata; qui mos cum apud Romanos quoque obtinuerit, haſtæ ſubjici dicta ſunt bona omnia, quæcunque publice fuerunt vendita. Et quid notius penes Latinos autores haſta præconis, vel haſta venditionis & emtionis? Videndus hic *Junius Rabirius*, qui tractatum, Bartholino judice elegantiſſimum, de Haſtarum & Auctionum Origine collegit. Utilitati autem ex præda capta redundanti antelatum Cpa. III. fuit gloriæ ſtudium, ſeu mors pro Republica; atque hinc non in lectulo, ſed in acie mori optabant Dani, uti e. g. Haraldus Rex Hyldetand, Balderus, Egillus Ulfſerkus, & Bodvarus Biarco Rolfi Regis Heros; quorum hic in conflictu malebat cadere, quam incendio abſumi; quod genus mortis & Skarphjedinus exhorruit, hoſtem ſub dio expectare conſultius ducens, quam comburi. Inglorium enim videbatur cremari; atque hinc clam intra domus cremati ſuas, qui ultima mortis gloria inimicis non videbantur digni; qua de re exempla non una ex hiſtoria Danica ab Autore adducuntur. Quod Cap. IV. ſi forte contingeret, ut in prælio non morerentur Dani, aut ſibi ipſis inferebant manus, aut ab amicis occidi malebant. Priori mortis genere occubuiſſe memorantur Hadingus Rex Daniæ, & Hundingus Rex Sueciæ, quorum hic ob falſo acceptum de morte Hadingi confœderati nuncium, in ipſo opiparo convivio in dolium cereviſia plenum ſe præcipitavit; ille ut parem veneratori gratiam referret, ſeſe ipſum publice ſuſpendit. Poſteriori Starcatherus, qui, poſtquam caſtra ab ineunte adoleſcentia ſecutus fuerat, viribus tandem defectus ab amico Hathero, viro bellicoſo, volebat interfici. Hac occaſione mentio fit Societatis, *Foſtbrædralag* dictæ, quæ ea lege a priſcis Danis fuit inita, ut, diutius qui viveret, mortem alterius ulciſceretur, ſi armis vitam finire eum contigiſſet. Sed quia lex iſthæc legi Chriſtianæ deinceps introductæ, quæ homicidium diſtricte prohibet, adverſabatur, heroicus alius moriendi modus Danis placuit. Exempli loco affertur Sivvardus Danus, ſed Huntyngdoniæ, Weſtmerlandiæ, Cumberlandiæ & Northumbriæ quondam in Anglia Comes. Hic, cum poſt ætatem in bellis peractam profluvio ventris ſibi moriendum eſſe intelligeret, nolens vaccarum more, uti loquebatur, ſuccumbere, plena armatura indutus fortiſſime militis inſtar obiit; cujus exemplum Maximilianus Egmondanus, Buræ Comes,

Bruxel-

Bruxellis angina laborans, cum mortem ipsi certissimam Andreas Vesalius, ingentis celebritatis Medicus, prædixisset, imitatus quadantenus fuisse ex Thuani lib. V. adnotatur. Scilicet armis ante obitum indui, valde videbatur heroicum. Sed illud oppido quam honorificum habebatur, si quis vulnera pectore excepta posset ostendere. Sivvardus certe laudatur, qui cum filium ex vulnere anterius accepto cecidisse audivisset, *gaudeo plane*, dixit, *non enim alio me vel filium meum digner funere*. Nominari autem præter alios hoc loco meruit Ubbo Fresicus, ex Fresia minore, Daniæ provincia oriundus, qui ingenti strage hostium edita, non nisi pectus centum & quadraginta quatuor sagittis confossus cecidit. Glorioſum autem minime erat in facie, vel tergo vulnerari, & maxime quidem in illa corporis parte, quæ Danis *Klambögg*, Græcis πύγη dicitur; quemadmodum & natium mutilatio probro vel maximo vertebatur. Probrosa etiam
Cap. V. Danis erat captivitas, eaque famæ dabatur cura, ut morituri nihil quicquam timoris verbis proderent. Exemplo sunt juvenes octo Jombsburgenses ad mortem ducti, quorum & masculæ voces ante internecionem ad *Thorkillum* editæ referuntur. Quin nec ad ictus connivere absque nota timoris licuit. Memoratu itaque hic digni visi Haraldi Hyltetandi Regis Daniæ aulici & milites; nam si quis horum versibilitate palpebræ, ut Saxo loquitur, timidius conniveret, mox aula ejectus stipendiis defungebatur; quos Suanto Sture Sueciæ Gubernator fuit imitatus, nullo in familiam suam adscito, qui securi in faciem cæsus conniveret. Memorabile est, quod de octavo Jombsburgensium supra dictorum juvenum, cui Vagni fuit nomen, refertur. Hic æquo animo se moriturum dixit, si votum prius suum effectui dare posset. Ubi illud observavit Autor, Danis olim nihil ignominiosius fuisse visum, quam votum semel conceptum ad effectum non perduxisse, mortemque ideo impavidos adiisse eos, saltem voti ut sui damnarentur. Voverat autem Vagnus, se in Norvegiam si veniret, cum Ingeburge Thorkilli filia communi usurum lecto, Patre licet & amicis refragantibus, & ipsum Thorkillum quoque occisurum. Quod votum cum intrepide exposuisset Thorkillo, hic, ut votum Vagnus suum adimplere haud posset, gladium utraque manu in eum vibravit. *Sed Vagnus* (utar versione Bartholini Latina ex relatione Danica) *ante Thorkilli pedes se in terram projecit; Thorkillus*

Vagnum non attingens, funiculum, quo ligatus erat, improviso dissecuit, ita ut Vagnus solveretur, Thorkillus autem ictu frustratus, pronus caderet, gladio ex manu ejus dilabente. Vagnus celerrime se in pedes erigens, dimissum ensem arripit, & totis viribus incumbens Thorkillum Leyram circa humeros secans in duas partes divisit, gladio insuper terræ infixo. Hunc vitæ exitum Thorkillus Leyra habuit. Vagnus exclamat: Dimidium nunc voti perfeci, ac sodales meos aliquatenus ultus sum, quocirca æquiori animo mortem subeo. Sed Ericus Haquini filius ei & vitam, & Ingeburgem Thorkilli filiam donavit. Do hac Vagni magnanimitate, cæde Thorkilli, & Erici Comitis bonitate, vetustissima loquuntur carmina, quæ Bartholinus ex antiquitate Danica cum versione Latina hoc ipso capite V. protulit. In sequenti Cap. VI.
veteres Danos tam impavidos fuisse ostenditur, ut ne cum Diis quidem bellicis, quos vana effinxerat credulitas, pugnare formidarint. Ita Hotherus Daniæ Rex contra Balderum Sueciæ Regem dimicatum ibat, quem Othinus & Thorus, sacraque Deum agmina tuebantur; & Bodvarus Biarco, se Othinum ipsum, si conspiciendum se daret, prosternere velle dixit. Nimirum Danis ipse gladius & robur dextræ erant loco Numinum, ut Mezentio olim Virgiliano, & Scythis antiquissimis, quibus non tam Mars, quam ipse gladius divino honore fuit cultus. Commodum hic agitur de gladio Martis apud Scytharum reges semper habito, quem forte fortuna repertum cum accepisset Attila, hunc divinitus sibi destinatum credidit, ut flagellum divinæ iracundiæ esse posset; nec non de juramento Scytharum per gladium & super arma facto, quale & Romanis ac Quadis, imo & Danis olim fuit usitatum. Nam uti gladio atque armis se protegi rebantur Scythæ cumque illis Dani, ita ea tanquam Numina sua seu Deos tutelares venerabantur. Sic dextræ quoque suæ ac viribus non secus ac Diis confidebant, unde & Deastris ut sacrificarent, induci quidam non poterant, uti Kiartanus, Oddus, Hallus aliique plures ex Arngrimo Jona adducti. Agnoscebant enim hi, idola ac simulacra mera esse ludibria; quanquam saniores qui erant, eum qui Solem & totum hoc universum creasset, devote adorabant, ut Giestus, Thorsteinus, ejusque frater Thorus, Thorkillus Mani, & Haraldus Pulchricomus Rex Norvegiæ, cujus & hæc notabilis vox erat: *quæ dementia est, si eum mihi aut aliis opem laturum sperem, cujus regnum excavatæ arboris trunco, aut unius saxi*

Cap. VII. *basi peranguſta terminatur?* Quandoquidem vero multitudo hoſtium vel fortiſſimos poteſt percellere, Dani veteres fugam ſummæ infamiæ habebant loco, itaque ad fortiter pugnandum jurejurando ſe obſtringebant, legesque pariter ſeveriſſimas in primo fugientes ſtatuebant, quale quid Romanos quoque ac Spartanos feciſſe in comperto eſt. Nullum certe apud Danos facinus fuga magis infame ducebatur, & qui fugam capeſſiverat, Niding appellabatur, quæ vox hominem hodie ſordide parcum, olim ſumme infamem, imo ſceleratum ac nequam, uti & *Nidingswerck* infame ſcelus ſignificabat, deducta a vocula *Nid*, quæ generatim ignominiam & infamiam, ſpeciatim perticæ cum notis quibusdam infamiam alterius, vel ejus, qui provocatus ad certamen non comparuerat, exprimentibus, erectionem denotat. Cujusmodi perticis irriſoriis cum & imprecationes inſcriptæ fuerint, unam memorabilem affert Bartholinus, haſtam nempe Egilli Scallagrimi, quam in Erici Blodoxi, &
C. VIII. Gunnhildæ Reginæ contumeliam erexerat, quam vide. Pergimus enim cum Autore ad tumulos veterum Danorum in memoriam defunctorum, ſive crematorum ſive humatorum aggeſtos. Nam uti gloriæ perennantis ſtudio mirum quantum erant incenſi, (uti ab initio indicatum eſt,) ita per funerum monumenta vel maxime æternitati conſecrari ſe poſſe arbitrabantur. Cæterum cum penes illos aliud tempus dicatur combuſtionis, idque vetuſtius, aliud humationis, utroq; memoriæ defunctorum, Regum maxime, & fortium Heroum, quorum non pauci memorantur, per tumulos vel colles exſtructos fuerunt continuatæ. Humatio autem vel propter viam facta, ut humatorum memoria penes prætereuntes quoque renovaretur, vel ſub montibus, vel in ipſis montibus, quibus & lapides ſepulcrales a filiis ac nepotibq vel amicis, non ſine epitaphiis ſeu inſcriptionibus ſunt impoſiti. Epitaphia ſcripta ab Adelrunis fuiſſe Olaus Wormius in Faſtis refert, non alios haud dubie intelligens, quam Scaldos ſeu poetas antiquiſſimos, e quibus & Hiarnus fuit, qui poſt Frothonem Regem Daniæ extinctum, ob ſcriptum huic epitaphium Rex a Danis, deficiente alio e regia gente ſucceſſore, creatus eſt. Præter epitaphia autem, & carmina fuerunt compoſita, *Bragarbot*, & *Bragarfull* dicta, eaque in conviviis & evacuatione ſcyphorum, non in honorem tantum Regum & Heroum, ſed in Deorum quoque ipſorum cantari

cantari ſolita. Quam veterum ſeptentrionalium conſuetudinem ut abolerent primi Chriſtianæ apud illos fidei ſeminatores, ſcyphos id genus in memoriam Dei Patris & Jeſu Chriſti, (cum idololatria exſtirpari non aliter poſſet) haurire, ſed devoto cum cultu, juſſerunt. Facta etiam inter pocula recordatio B. Mariæ virginis, & S. Olai regis, qui verum Dei & Chriſti cultum inſtituerat. Convivia etiam non in hujus tantum, ſed & aliorum, Canutorum imprimis duorum, & Erici regis honorem ac memoriam celebrata, per Fraternitates certis legibus adſtrictas, quas *Gildas* hinc appellabant. Ipſa pocula in honorem defunctorum ebibi ſueta, dicta ex veteri inſtituto *Minni*; quanquam & pocula in honorem Deorum evacuata ſic nominata; quæ & *Bragarfull* audiebant, a Deo Brago, cui conſecrata primitus fuerant. Ad æternandam autem Heroum memoriam, grandia quo- Cap. IX.
que ſaxa erexit vetuſtas Danica; qualia in præliorum quoque memoriam, trophæorum in morem, erecta fuiſſe Wormius in Monumentis Danicis demonſtravit. Monumenta id genus ſaxea *Bautaſtene* lingua Danica appellantur. Tale eſt *Chorea Gigantum* in planitie Angliæ Salisburienſi, dicta communiter *Stoneheng*, ut & monumentum in agro Oxonienſi, vulgo *Rolle-rich Stones*, aliaque in Anglia plura a priſcis Danis condita. Sed plura ejusmodi ſaxea monumenta ex Dania ipſa, præeunte Saxone, profert Bartholinus. His geſta Heroum fuerunt impreſſa certis figuris & literis, & quidem conſilio *Spekingorum* h. e. civilis ſapientiæ profeſſorum, quibus & Runicarum literarum inventum non obſcure adſcribit Verelius in Runographia Scandica. Exempli loco hic affertur Lapis Tileſenſis, inque ære expreſſus, a Wormio quidem jam explicatus, ſed paulo aliter in quibusdam a Bartholino interpolatus. Nec durare melius potuerunt res geſtæ, tam duris codicibus comprehenſæ; cui durationi & atramentum indelebile inſerviebat, ex pice, ſanguine Phocarum aliisque ejus generis confectum. Erat autem & alius apud poſteros innoteſcendi modus, per ſcuta videlicet, in quibus fortium virorum geſta cælata depictaque circumferebantur. Tale ſcutum erat Amlethi, quod omnem operum ejus contextum exquiſitis picturæ notis adumbratum exhibebat. Tale & illud, quod Haquinus Norvegiæ Comes Einaro Skalaglammo donaverat; nam & huic antiquæ hiſtoriæ inter inciſuras erant inſcriptæ. Fuerunt præterea in veteri

Dania, qui historias & acta majorum, vel domum parietibus inscribi, vel aulæis intexi, vel ligno insculpi curarunt; quemadmodum & literæ amatoriæ ligno sunt insculptæ, teste baculo amatorio, cu-
Cap. X. jus ectypon a Wormio lib. 5. exhibetur. Vilia autem hæc monumenta videri possunt præ illis, quèis de dicere jam instituit Bartholinus, præ carminibus scilicet Poetarum seu Scaldorum. Neque enim historia aliunde sumpsit initium, quam a Poesi vetere, & Danica quidem historia ex Scaldorum versibus. Minime enim vilipendebatur olim ars poetica, sed inter ipsa Principum ornamenta referebatur, Poetæque ipsi non nisi maximo in honore ac pretio habebantur. Sane Haraldus Hardraade Rex Norvegiæ de itinere suo in Pontum Euxinum, & illustri in Africam expeditione, sedecim composuit cantilenas, quarum fragmenta nonnulla Bartholinus ex membrana & protulit & Latine exposuit. Verum & alii Heroes sua facta ipsimet cecinere, præsertim instantibus vitæ extremis, uti Regnerus Lodbrocq, in carcere a colubris jám consumendus, Asbiornus Pruda Heros Danicus, cum immaniter a Brusone per extractionem intestinorum torqueretur, cujus & cantio cygnea h. l. recitatur, & pugil famosissimus Orvaroddus, qui ante ultima & ipse memorabilia per se patrata metris Danicis inclusit. Longe autem satius est aliorum, quam propriis laudibus inclarescere. Selecti itaque eam in rem Scaldi, antiquissimum doctorum genus, qui & potentissimorum Regum erant consiliarii, negotiaq; illorum omnia in toga & sago cognoscebant. Quamvis enim Gothi ex Scandia tanquam ex vagina gentium in alias oras digressi, Marti litarent, non Musis; remanentes tamen & pace fruentes non civilia tantum studia, sed literas quoque & artem Scaldicam in pretio habebant excolebantque. Haraldus certe Pulchricomus Scaldos maximi æstimavit, primumque omnium inter aulicos suos locum tenere jussit; unde & Snorro de eo in præfatione Chronici Norvegici: *apud Haraldum Regem Scaldi erant, quorum carmina adhuc memoria tenentur, ut & carmina de omnibus regibus, qui ab inde in Norvegia regnarunt, composita.* Idem Scaldi in expeditione bellica Regum ac Principum fuerunt comites, ut res αὐτοπροσώπως visas describere tanto melius, carminibusque suis transmittere ad posteritatem possent; qua fini Haquinus Norvegiæ Comes, contra Jambsburgenses pugnaturus, quinque Scaldos,

Olaus

Olaus Haraldi Rex Norvegiæ, fatalem sibi pugnam commissurus, tres Scaldos secum duxit. Sic in Bravica pugna, una ex acerrimis in Septentrione pugnatis, Haraldo quatuor adfuere Scaldi; Ringoni duo; quem quidem morem Poetas in bellorum ardua ducendi, Dani cum aliis quoque gentibus, Persis puta, ac Celtis communem habuerunt. Cum autem poetæ alias res non tam quales gestæ fu- Cap. XI.
erunt, sed quales geri debuerunt, describere soleant, Scaldi non alia componebant carmina, quam veritati consentanea, eaque a sapientioribus & senibus approbata, quæ & ideo tanquam fide digna se secutum Snorro Sturlæsonius in historia Norvagica conscribenda profitetur. Erant autem Scaldi maximam partem ex Islandia oriundi, a quibus & multum se profecisse scribit Saxo Grammaticus; quanquam non modo longo post occupatam a Norvegis Islandiam tempore, sed & pluribus retro seculis, historiæ & res gestæ majorum per memorias & relationes ad posteros fuerunt devolutæ. Plurimum autem fidei Scaldorum carminibus & relationibus tributum est, deficientibus interim, qui relationes id genus scripto complecterentur, vel in unum corpus redigerent. Fecit id tandem Theodoricus Monachus in historia de antiquitate Regum Norvagiensium; qui & non nisi relata ac fando percepta se enarrare, nec alia enarrare se potuisse scribit, eo quod in Norvegia nullus ante se scriptor unquam extiterit. Cœperunt autem Islandi, si Bartholino credas, historias scribere A. Christi MC XIV, facto initio a famosissimis Duum-viris *Sæmundo Frode* & *Ara Frode*. Horum ille A. C. M LVII natus, post perlustratas Italiæ & Germaniæ Academias, de rebus regnorum Borealium, Danici inprimis, Norvegici & Suecici, immensa volumina singulari solertia conscripsit, sed de quibus nihil conspexisse se Autor ait, quam *Eddam* variis odis constantem, & a Sæmundo unum in corpus digestam, atque hinc ipsi attributam, quam figmentorum congeriem Huetius in *de fabularum Romanensium origine*, Sheringhamus autem, qui eam accurate elimavit, monumentum antiquissimum vocat, quod Theologiam, religionem, plurimasque antiquitates Gothorum & Anglorum exhibeat. Hic vero, vel *Ara Frode*, sacerdotio clarus, isque A. C. M LXVII natus, primus historias Islandicas Norvagica lingua scripsit. Sed de hujus quoque scriptis nihil superat, quam opusculum de Islandiæ prima inhabitatione, &

ſequentibus præcipuis in Islandia & Norvegia actis, cujus ex verſione Bartholini initium eſt: *Librum de Islandis primus confeci*; & hic finis; *& ego Are vocor*; quæ ſchedæ a Theodoro Thorlacio, Diœceſis Scalholdinæ in Islandia epiſcopo ſunt editæ. Cujus Aræ veſtigia cum non Snorro tantum Sturlæſonius, ſed & alii Islandi preſſerint, non abs re Autor ſub finem libri primi monet, veras in illis hiſtorias a falſis vel fabulis Romanenſibus cum cautela oſſe ſecernendas. Sed hæc ex primo Danicarum Antiquitatum libro excerpſiſſe ſufficiat. De reliquis proxime dicemus.

LACUS CIRKNICENSIS POTIORA PHÆNOMENA, ex principiis phyſicis & mathematicis explanata per Joh. Weich. Valvaſor, Baronem &c.

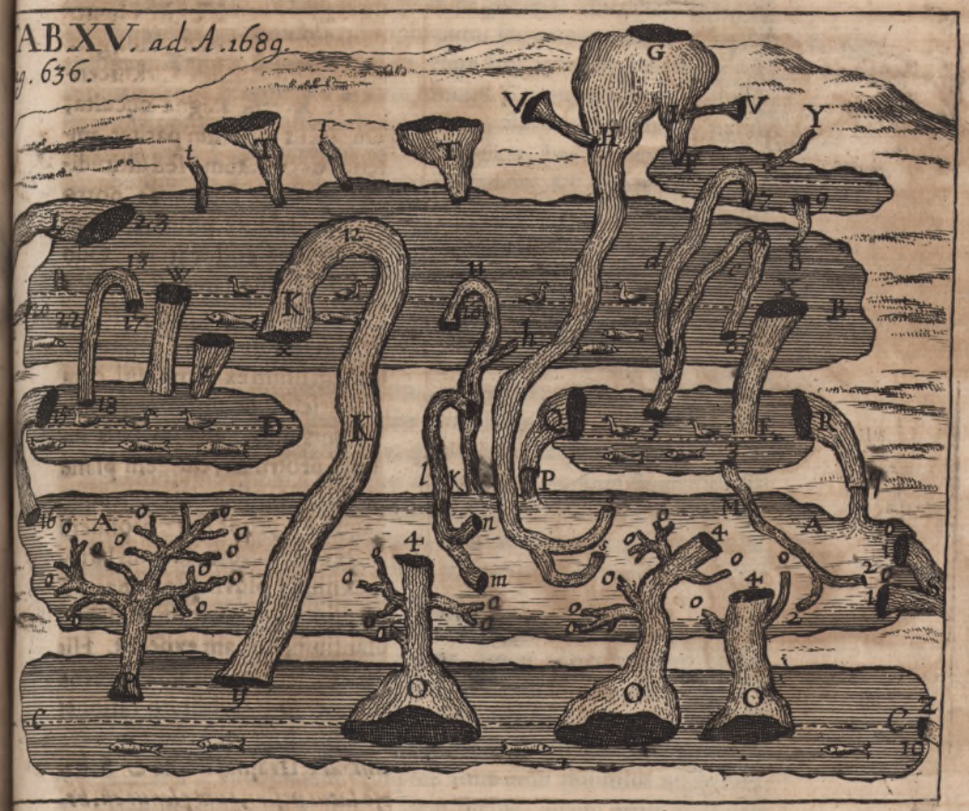
SPem Lectori fecimus menſe proxime elapſo, cum Tomum I. Operis Valvaſoriani recenſeremus, nos alia vice de rariſſimo Carniolæ cimelio, *Lacu* nempe *Cirknicenſi* plenius acturos fore: hujus ergo nunc promiſſi memores, ſecundum ductum ejusdem Autoris Illuſtriſſimi, illius hiſtoriam, ex poſtremis memorati Tomi Primi paginis in compendium contractam communicabimus.

Ac nomen quidem primo quod attinet, impoſitum id ei noviſſimis his temporibus eſt ab adjacenti pago *Cirknitz*; quamvis antehac apud Strabonem aliosve antiquiores Geographos ſub appellatione *Lacus Lugei* venerit: utut fatendum ſit, miram ejus naturam faciemque toties mutabilem ante hos centum annos adhuc parum admodum notam fuiſſe: eo quod tractus ille antehac incultus maximam partem jacuit, nec ita pridem demum frequentius habitari cœpit; unde per vices tantum accedentibus & inſpicientibus facile imponere, ac pro ſimplici modo lacuna, ex aquis pluviis ſubinde collecta, haberi potuit. Sed innotuit poſtea diligentius advertentibus, lacum hunc diverſis temporibus & ipſum diverſiſſimum apparere, ac modo plenum eſſe & piſcibus numeroſiſſimis ſcatere, modo dilapſis per antra ſubterranea aquis, lætiſſima per æſtatem pecoribus paſcua exhibere, nec non copioſis agricolas meſſibus beare, quin & venatoribus præ-

prædam ſatis opimam interea largiri, donec revertente autumno & regurgitantibus ex profundo undis rurſus piſcinæ largiſſimæ faciem adſumat. Tametſi vero regulariter ſemel quotannis, & quidem circa diem *Johannis* aut *Jacobi* exſiccetur; id tamen, ut ex ſequentibus apparebit, non omni caret exceptione, dum aliquando continuis aliquot annis plenus manet: licet e diverſo nunquam per integrum anni ſpacium ipſius alveus ſiccitatem ſervare compertus ſit. Magnitudinem quod attinet, longitudine unum milliare Germanicum attingit, latitudine dimidium; profunditate vero tempore plenitudinis quatuor orgyas, qua altiſſimus eſt, non excedit; niſi quod foveæ, quas plurimas habet, præterea ad duas, tres, quatuor aut quinque orgyas in terram deſcendant. *Foveæ* hæ ſeu lacunæ, ſingulæ peculiaribus inſignitæ nominibus optime perſpici poſſunt ex *mappa* iſta chorographica, quam *præcedenti menſe* dedimus, ubi univerſæ per circellos punctatos repræſentatæ comparent: id quod denuo monere voluimus, partim quia lacus earum fovearum ope potiſſimum ſuas exerit operationes, dum per eas aquæ cum piſcibus & prorumpunt & ſeſe recipiunt: partim quia in iis, quæ ſequentur, pleraſumque mentio nominetenus facienda occurret. Cauſas jam naturales iſtarum operationum quod attinet, varii diverſimode de iis ſenſiſſe deprehenduntur: nemo tamen facile Autori noſtro hac in re comparari dubiamve ipſi palmam reddere poterit, dum ipſe non modo Lacum multoties, tam inundationis, quam ſiccitatis tempore viſitavit, ac circumſtantias ſingulas ſolicite exquiſivit: ſed & talem commentus eſt explanationem, quæ ſingulis phænomenis probabiliter ſatis demonſtrandis ſufficere poſſit; cum e diverſo via a Kirchero, Schœnlebio aliisque hoc in negotio inita, eorum pleraque intacta aut inexplicata relinquat. Rem vero totam exponit noſter ex principio hydraulico *ſiphonis reflexi*, cujus adminiculo, ut & aliorum canalium occultorum, diverſa ſtagna ſubterranea, lacum Cirknicenſem ſtipantia inter ſe communicent, & conſequenter tot diſtinctas edant operationes. Ne vero gratis aut absque omni fundamento tale quid confingere arguatur, ex variis exemplis oſtendit, ſtagna talismodi ſubterranea in ſpeluncis Carniolenſibus non infrequentia eſſe; quin & in earum nonnullis ſiphones a natura perfecte & ex ſolido lapide fabrefactos conſpici: indeque vitio ſibi nequaquam verti poſſe,

Fig. XV. posse, si ex conjecturis adeo verosimilibus affine quid & circa hunce lacum occurrere statuat. Cæterum res omnis ex adjecta figura clarius apparebit. Nimirum concipit sibi circa Lacum Cirknicensem, qui hic per *AA* indigitatur, quinque diversa stagna occulta, unum quidem maximũ *CC*, subter Lacum latens; alterum pariter amplissimum *BB*, ad latus in monte adjacente occultatum, sed altitudine lacum nostrum & integris quidem 42. pedibus superans: porro tertium *D* & quartum *E* minora, inter *AA* & *BB* interposita, & quintum denique *F*, omnium & minimum & altissime collocatum. Quo vero stagno *BB* determinatã istam altitudinem adsignaret, effecit fons quidam nomine Storseck non procul inde disitus, cujus nempe scaturiginẽ 42. pedibus a superficie lacus nostri differre, dimensio geometrica ad oculum comprobavit: at vero fontem istum ex communi cum illo, hydrophylacio derivari, colligit ex anaticulis, (colore nigricantibus & plerumque semicæcis, necdum plumis ad volandum satis instructis,) quas dictus fons tempore nimboso protrudit, ejusdem plane speciei cum illis, quæ ex diversis Lacus Cirknicensis antris cum aqua emergunt. Autumat itaq; ex dicto stagno *BB* prope *n. 20.* profluere fontẽ Storseck per canalem *A*, qui *n. 21.* recipiat alium ductum latiorem *L*, per quem *n. 23.* pars undarum, ex nimia pluvia per venas *TT* intra stagnum *BB* coacervatarum irruat, simulque anatum, in stagno hoc probabiliter magna in copia nidulantium, turbam expellat. His prælibatis Autor tredecim diversa Lacus Cirknicensis phænomena potiora percurrit, & de singulis ex fundamento ita substrato rationes certas ac evidentes reddere satagit. Nimirum quæritur.

I. *Cur ex duobus tantum foraminibus*, Urajnajamma & Sekadulze, (*quæ reliquis foveis, quin & ipso lacus nostri, cum plenus est, horizonte nonnihil altiora sunt & ad montem adjacentem sita;*) *non etiam ex aliis, suborto tonitru, aut post largiorem pluviam, aqua mox cum impetu prorumpat, pisces que & anates protrudat, has quidem numerosiores, illos vero minori copia, cum tamen antea obsitum reliquis siccora fuissent?* Præsciendum hic est, secundum Autorem nostrum anaticulas illas, quæ partim e dictis modo foraminibus, partim, licet pauciores, e fovea *Velki Oberch* subinde propelluntur, immediate quidem e stagnis minoribus *D* & *E* derivari: sed in hæc ipsa prius intrare per canales *W* & *X* e stagno majori *BB*, ubi nempe primum habuerint

tum magno cum impetu aquas eructant, cum quibus in Velki Oberch etiam pisces & anates una evomuntur. Provenire hoc sequenti ratione

pauciores, e foveâ *Velkabobnarza* dictis, ubi nempe primum habuerint e stagnis minoribus *D* & *E* derivari: sed in hæc ipsa prius intrare per canales *W* & *X* e stagno majori *BB*, ubi nempe primum habuerint

erint nativitatem: simile quid etiam de piscibus istis tenendum est. His suppositis primum hoc phænomenon sequenti modo contingere existimat Autor: Suborto tonitru, cum hoc ventum plerumque comitem habeat, fragor per antrum montis *G* ejusque tubum *I* impellitur ad stagnum *F* media tantum parte regulariter plenum; (quamvis enim vena *Y* illi continuo aquam advehat, hæc tamen rursus per canaliculum *n. 9. n. 8.* in majorem lacunam *BB* semet exonerat) hujus aqua sic vel minimum agitata extemplo per siphonem *d*, ejus nempe horizonti parallelum, influit prope *f*, in alium siphonem *e*, qui hoc pacto repletus aquam ex *BB* prope *n. 6.* elevat & per *n. 5.* transfundit in stagnum *E*; quod ipsum cum nimias excepit undas, easdem per amplos canales *Q* & *R* rursus effundit, unde ex *p* & *q*, seu prædictis foraminibus *Urajnajamma* & *Sekadulze* dein aqua erumpit, tanto quidem majori cum impetu, quo altius ex isto montis hydrophylacio delabitur. Quod vero post largiorem imbrem simile quid observatur, inde fieri dicitur, quia tum aqua pluvia collecta per *V* infundatur in tubum *I*, indeque aucto supra modum stagno *F*, sipho *d* non minus suum exerat officium, quam cum undæ, uti dictum, ex sono tonitrus in motum cientur. Cur denique hic pisces minori, anates vero majori copia cum aquis erumpant, inferius in Phænomeno Decimo plenius explicabitur.

II. Cur duæ foveæ Velkabobnarza & Malabobnarza, *quæ hic per s. s, indigitantur, cum cœlum tonat, sonum edant tympano pulsato æmulum? & cur eædem tunc modo, quando multum pluit, aquas fundant, non autem alias?* Accidere hoc inde fertur, quod canalis *H* per foramen *G* receptam mugientis tonitrus vocem deferat usque ad foveas illas *s. s.* quæ ibi dein tympani sono non absimilis audiatur, forte ob longitudinem & sinuositatem ductus, quem prius permeavit. Quia vero idem canalis *H* aquam quoque pluviam largius in *V* collectam suscipit, necessum est, eam pariter sic ad *s. s.* derivari.

III. Cur levi etiam decidente pluvia, unda mox prorumpat ex quatuor scrobibus; quarum duæ quidem, Koteu & Zesslenza, *sive hic* n & m, *alias siccæ visuntur, duæ reliquæ vero,* Tressenz *nempe &* Velki Oberch *seu* k & n 16. *continuis alioqui rivulis fluunt, quæ ipsæ tamen tum magno cum impetu aquas eructant, cum quibus in Velki Oberch etiam pisces & anates una evomuntur.* Provenire hoc sequenti ra-

tione perhibetur: Pluvia per infundibula *TT* collecta influit in ſtagnum *BB*, cujus aqua vel minimum ſic adaucta exitum nanciſcitur per ſiphonem *n. 11.* ejus puta horizonti parallelum, indeque effluit in *k* ad ſcrobem *Treſſenz*: eundem porro ſiphonem *n. 11.* prope *i* ſubintrat alius *l*, in duas extremitates *m* & *n*, ſeu *Zeſslenza* & *Koteu* deſinens, e quibus proinde lympha e ſiphone *n 11.* prope *i* illata, ſimul emanat. Quartæ ſcrobis, nempe *Velki Oberch* ſeu *n. 16.* profluvium imputatur alii cuidam ſiphoni *n. 13.* (eundem cum *n. 11.* horizontem habenti:) hic ſcilicet eodem tempore aquam e ſtagno *BB* incipit effundere in ſtagnum *D*, quod ſolito magis oneratum per *n. 15.* exundat in canalem *N*, unde prope *n. 16.* poſtea undæ cum piſcibus & anaticulis in lucem prorumpunt. Quod vero ſcrobes *k* & *n. 16.* etiam extra pluviam perenni latice manare deprehenduntur, adſcribitur duobus aliis tubulis, *h* & *e*, tantundem aquarum intra ſiphonem *n. 11.* & ſtagnum *D* infundentibus, quantum continuo ex *k* & *n. 16.* effluit. Unde ſimul liquet, cur fovearum *Zeſslenza* & *Koteu*, ſive *m* & *n*, fluxus non æque perennis ſit: nimirum cum lympha, quæ ope tubuli *h* jugiter per canalem *n. 11.* delabitur ad *k*, modica tantum ſit, facile præterlabitur ſiphonis *l* oſtiolum recurvum *i*; id quod tum ſaltem participat de aqua ſiphonis *n. 11*, quando is ſimul per orificium *n. 10.* undas attollens pleniori pollet gurgite. Cum vero videri cuidam poſſet ex iis, quæ de Velki Oberch modo dicta ſunt, ac ſi ob rationis paritatem ſic aqua fovearum Urajnajamma & Sekadulze, ſive *p* & *q*, ſimili modo perennis eſſe deberet, cum ad earum promtuariũ, ſtagnum puta *E*, indefinenter per canalem *X* unda delabatur e ſtagno majori *BB*: occurritur huic dubio per alium canalem *M*, qui tantum aquæ ex ſtagno *E* per *n. 3.* continuo ſubducit & ad *n. 22.* defert, quantum per canalem *X* ſuppeditatur.

IV. Cur poſt imbrem uberiorem ex aliquibus modo lacus Cirknicenſis ſcrobibus, nempe Reſchetto, Vodonos, *aliisque piſces ubertim cum undis proſiliant, ex reliquis vero aqua ſolum absque piſcibus?* Adſcribitur hoc diverſæ amplitudini canalium, quibus ſcrobes ſingulæ cum ſtagno inferius latente *CC* communicent. Nimirum exundatio lacus noſtri hoc potiſſimum pacto fieri judicatur: impleto maxim m partem vi pluviarum ſtagno *BB*, ſipho maximus *K* incipit aquas inde præcipitare in ſtagnum *CC*, quod ipſum vero dum iis capiendis

endis amplius non ſufficit, id quod abundat, per canales largos *O, O, O, P*, ſurſum propellit in lacum Cirknicenſem. Cum autem ingentes hi canales in plures ſemet diffundant ramulos, inter ſe valde diſcrepantes, alios puta majores *n. 4. 4. 4*, alios minores *o, o, o, o, &c.* evidens eſt, per illos quidem piſcibus etiam tranſitum facile patere; non item per hos; quorum nempe anguſtiam iſti intrare nequeunt. Cæterum piſces hos gigni putat Autor partim in ſtagno *CC*, poſtquam intra illud decreſcentes aquæ lacus Cirknicenſes ſemet cum hoſpitibus hiſce ſuis rurſus receperunt: partim in ſtagno *BB*, in quo uberiorem adhuc piſcium proventum eſſe, colligit inde etiam, quod hi præcipuum pabulum anatum eſſe ſoleant, quæ ipſæ autem in ſuperiori illo ſtagno *BB* primario hoſpitentur. Et ſane docuit ocularis inſpectio, anaticularum iſtarum ſtomachum mox poſt ipſarum expulſionem diſſectum plerumque præter arenulas & herbas virentes etiam piſciculos continuiſſe.

V. Quomodo lacus Cirknicenſis viginti quinque demum dierum ſpacio evacuetur; at vero ad ſui repletionem non niſi viginti quatuor aut octodecim quandoque horis indigeat? Ratio hujus ex modo dictis jam pro parte pateſcit, ac in eo maxime ſita eſt, quod pauciores viæ ſuppetant ad aquas e lacu ſubducendas, quã quidem ad ejus exundationẽ nimboſo tempore promovendam. Nimirum quando pluviæ largiter cadunt, non modo torrentes circumquaque e collibus in hanc vallem coacervantur; ſed potiſſimum per infundibula *TT*, aliosque canales *t t*, hydrophylacium *BB* maxima ex parte adimpletur, unde ſinguli ſupra indicati ſiphones, *d, e, n. 11, n. 13*, undas per inferiora transfundunt, maxima copia hinc ex *Urajnajamma*, *Sekadulze*, *Velki Oberch* ac *Treſſenz* erumpentes: præterea vero, quod maximum eſt, poſtquam ſtagnum *BB* increvit usque ad altitudinem *n. 12*, ingens ille ſipho *K* operari incipit & laticem uberrimum in ſtagnum *CC* per *y* propinat: hoc ergo, ceu ſupra dictum, tantam aquarum vim capere intra ſinum ſuum non valens, eas per ſuperiora *4, 4, 4*, & *o, o, o, &c.* non transmittit ſolum, ſed & ex nonnullis ſcrobibus, utut ciſternæ vulgari quoad amplitudinem æqualibus, ejaculatur tanto cum impetu, ut alicubi ad altitudinem trium quatuorve orgyarum, modo perpendiculariter, modo oblique, jucundiſſimo ſpectaculo proſilire cernantur. Ita veloci ſatis augmento lacus excreſcere

pergit, donec pedetentim siphones memoratos aqua destituat: inter quos tamen fluxum diutissime servat maximus ille *K*, utpote caput omnium profundissime subter aquas abscondens; quo ipso tandem, stagno usque ad *x* exhausto, operari desinente, lacus Cirknicensis rursus paulatim incipit imminui. Hoc ipsum vero decrementum ex altera parte contingit, cum per duas scrobes *MalaKarlouza* & *Velka Karlouza* adsiti montis saxosi viscera penetrantes, quæ in schemate nostro per *n. 1. 1.* indicantur; tum potissimum ope canalis *Z* ad stagnum *CC*, licet non plane ad ejus fundum, sed paulo altius ad *n. 19.* pertingentis indeque undas aliorsum derivantis: quem quidem largiorem supponit Autor octo distinctis rivis una sumtis, qui quotidie intra lacus Cirknicensis alveum, etiam quando siccus est, influunt, nec vero aliunde & aperta via rursus effluere queunt, dum lacus circumquaque collibus cingitur. Eundem nihilominus canalem *Z* inseri postea autumat in aquæductum *S*, ex *n. 1. 1.* ortum trahentem, & ex altero dein collis latere sub nomine rivi *Jesero* prodeuntem; per quem adeo lacus nostri aquam (nisi & alii suppetant meatus subterranei, in Carniola alioqui non infrequentes) potissimũ effluere atq; subduci arguit: inde præsertim, quod rivus ille *Jesero* tum quidem cum plenus est lacus noster, utut jam decremento propior, & ipse largius fluat; isto vero exsiccato, pariter multum imminutus deprehendatur.

VI. Cur aqua eo tempore, quo inundatio Lacus contingit, ex iisdem foraminibus egrediatur, intra quæ durante decremento semet recondere consuevit? Jam ex præcedentibus liquet, id pendere ex subterraneo stagno *CC*, ejusque per sursum vergentes largos canales *O, O, O, D*, communicatione cum Lacu Cirknicensi: per hos etenim necessum est & adscendere undas, quoties stagnum *CC*, iis capiendis non amplius par est; & descendere vicissim, dum hydrophylacium illud paulatim per ductum *Z* depleri cœpit. Cæterum decrementum hoc aquarum tam regulatos servat terminos, ut iis semel dilabi incipientibus accolæ mox norint, intra quantum spacii singularum scrobium evacuatio expectanda sit; id quod iis nosse multum interest, qui in singulis istis foveis jus piscandi per præscriptionem obtinent, ne tarde nimis venientes aqua cum piscibus intra terram jam regressa destituat inanes. Etenim non modo compertum est, in quinque

que his scrobibus, *Kamine*, *Vodonos*, *Reschetto*, *Koteu*, *Levische* aquæ decrementum ita statum esse, ut altera post alteram successive, interjecto inter singulas quinque dierum spacio, exsiccetur: sed accuratius adhuc potiorum istarum fovearum ordo ac tempus decrementi per experientiam ad regulam sequentem noscuntur. Nimirum depletur *1. Maliobercb*, & quidem intra triduum, *2. Velki Obercb* proximo biduo, *3. Kamine*, sequens intra quadrihorium, *4. Suejnskajamma* post horæ spacium, *5. Vodonos* intra sequentes quinque dies, *6. Louretschka* tempore sesquidiei, *7. Kraloudouor* intra diem dimidium, *8. Reschetto* per triduum, *9. Ribeskajamma* simul cum Reschetto, *10. Rethie* intra bihorium, *11. Sitarza* una hora serius, *12. Lipanza* quinque vel sex horis, *13. Gebno* proximo triduo post scrobem Reschetto, *14. Koteu* sequenti biduo, *15. Ainz* post quatuor aut quinque horas, *16. Zeslenza* elapso ulterius trihorio, *17. Pounigk* duobus post Koteu diebus, ac denique *18. Levische* intra sequens triduum: ut ita lacus totius exsiccatio intra vigintiquinque dies absolvatur.

VII. Cur Lacus, tot nempe accessibus tempore plenitudinis adauctus, nec ob montes circumsitos exitum habens, pagos adjacentes undis suis non obruat? Pariter hoc decidi quodammodo ex iis potest, quæ ad phænomenon V. monita fuere: videlicet per scrobes *n. 1. 1*, ut & per canalem *Z* id omne quod abundat, mox aliorsum abducitur. Et quamvis nonnunquam accidat, ut lacus jamjam in plenitate sua stans, pluviis justo diutius durantibus, ultra solitum modum ad duos vel tres, imo sex quandoque pedes excrescat; ille tamen excessus remittente nimbo mox cessat, & id quod superfluum erat, satis celeriter per *n. 1. 1.* seu foramina *MalaKarlouza* & *VelkaKarlouza* subducitur: quæ ipsa etiam idcirco multo ampliora esse feruntur, quam alias opus esset, si lacus intra consuetos limites constanter subsisteret; dum sicca tempestate per eadem nihil aquarum fluit, sed id omne, quod ex perennibus illis rivis intra lacus alveum continuo subintrat, per canalem *Z* exonerari valet.

VIII. Cum compertum sit, rivos indesinenti cursu intra lacus declivitatem quotidie ingredientes nuspiam manifesto effluere, nec tamen per se ejus cavitatem, cum semel exsiccata est, implere, quorsum tandem deveniant? Respondet Autor, aquam per minores illos ductus atque

canales (quorum alios brachium, alios digitum, alios filum modo crassiusculum quoad amplitudinem æquare ait,) nempe *o. o. o. o. &c.* sensim diffluere ac percolari intra stagnum *CC*, & inde ulterius prope *n. 19.* per canalem *Z* derivari ac exitum suum reperire.

IX. Unde fiat, quod duæ scrobes Narte & Pjauze *jugi liquore maleant, cum tamen non appareat, unde affluxum nanciscantur tempore siccitatis?* Deducitur hujus rei causa ab exiguo canali *n. 3*, qui ex stagno *E* modicam aquæ venam derivet ad duas hasce foveas, sive *n. 2. 2*, unde necessum sit eas continuo manere humidas, dum aliquo circa easdem spacio desint tubuli, qui laticem stagnantem ad hydrophylacium *CC* dimittere queant. Eidem vero canali *n. 3.* adscribitur etiam, quod ex *Urajnajamma* & *Sekadulze*, sive *p* & *q*, non omni tempore manare aqua deprehendatur, uti ex *Velki Oberch* seu *n. 16.* licet enim tam stagnum *E*, quam *D*, indesinenter affluxum patiatur ex hydrophylacio *BB*; attamen hic superfluus ille humor jugiter per canalem *n. 3.* ad *n. 2. 2.* deferri solitus, non opus habet per *Q* & *R* demum exitum quærere; id quod secus est in stagno *D*, quod cum non habeat alias, quorsum deponat id, quod ex *BB.* nimium accepit, non potest non per *n. 15.* & *16.* semet in *Velki Oberch* exonerare.

X. Cum non tantum prope Velki Oberch, *verum etiam per* Urajnajamma & Sekadulze *tam anaticulæ, quam pisces cum aqua expellantur, unde contingat, quod priori in loco pisces anaticulas numerositate vincere, posterioribus duobus vero vice versa hæ illos copia superare observentur.* Attribuitur hujus rei causa diversitati canalium, per quos stagna minora *D* & *E*, ac ex his porro prædictæ scrobes aquas suas, & cum his pisces, anatesque, nanciscantur ex majori illo hydrophylacio *BB.* Nimirum licet canales hi, nempe *W* & *X*, æque alti sint & ordinariæ stagni *BB* superficiei paralleli; tamen cum *X* multo amplior sit, quam *W*, facilius intra illius, quam hujus gurgitem anaticulæ ab aquis, quibus innatant, abripiuntur, atque sic dein copiosius per *Q. p.* & *R. q.* expelluntur, quam quidem per *n. 15.* & *16*, quorsum nempe, ob angustiam canalis *W*, pauciores deveniunt. At vice versa, cum pisces rarius in superficie aquæ summa natare soleant, evidens est, hos parciori numero devectum iri in stagnum *E*, cum ad hoc non alia ipsis via pateat, quam per dictum canalem *X*: sed e contrario ad stagnum *D* non modo aditum reperiunt per ductum *W*, verum

tum etiam per alium canalem *c*, prope fundum stagni *BB* insertum, piscibusque profundiora utplurimum loca petentibus facilius pervium; quapropter in *Velki Oberch* majorem, quam in *Urajnajamma* & *Sekadulze* piscium abundantiam eructari necessum est.

XI. Cur post modicam quoque pluviam foramina Koteu & Zesslenza, *alioquin sicca multo diutius undas evomere pergant, quam lacuna* Velki Oberch; *utpote quæ mox imbre desinente & ipsa undas, solito suo & perenni fluento abundantiores, prodigere cessat?* Ratione hujus phænomeni quærit Autor in diversa dispositione siphonum *n. 11.* & *n. 13.* eo quod nempe hunc citius aqua destituat, quam illum; dum is prope *n. 10.* orificium notabiliter profundius demittit, quam quidem hic *n. 17*, unde non possit non ibi profluvium esse diuturnius.

XII. Unde fiat, quod lacus Cirknicensis quot annis regulariter semel & quandoque bis, imo ter nonnunquam evacuetur; & vicissim aliquando bis vel ter, quin & quater in plenitudine sua conspiciatur, ac demum tertio, quarto, aut quinto etiam anno deficiat; at e diverso nunquam per integrum anni spacium siccus maneat? Imputatur hoc varianti annorum temperiei, prout ea vel ad siccitatem vel ad humiditatem magis inclinet. Sic diutina lacus plenitas v. g. dependet ab imbribus multoties per annum repetitis, qui canalibus & infundibulis *T. T. t. t.* jugiter materiam suppeditant. Econtra hiems siccior lacum repetitis vicibus deficere cogit, dum inopia nivis aut pluviæ tubis istis *T. T. t. t.* parum nimis submini strat. Quod vero nunquam per totum annum siccus perduret ejus alveus, inde fieri perhibetur, quod annus etiam aridior nihilo secius tantum aquæ per dictos ductus instillet stagno *BB*, ut hoc usque ad altitudinem *n. 12.* adimpletum, ope magni illius siphonis *K* exonerare semet valeat per inferiora, atque sic lacum sufficienter saltem, si non abundanter instruere: quo in casu tamen ejusdem inundatio non ita subito intra 18 vel 24 horas, ut alias, perficitur, sed octo demum aut quatuordecim diebus alveus repleri solet.

XIII. Quare tum etiam cum tempestas diu serena fuit & lacus vacuus ac siccus jacet, nihilo secius post modicam pluviam scrobes Velki Oberch, Zesslenza, Tressenz & Koteu *mox undas sat largas eructent?* Non adeo obscura hujus rei ratio ei poterit videri, qui hactenus exposita non nihil expendit. Etenim licet magnus ille sipho *K* aquis prope *x* deficientibus

entibus fluere desierit, eoque aliquamdiu cessante interim lacus Cirknicensis undæ pariter elapsæ sint siccumque reliquerint alveum: attamen ex rivulis, sicca etiam tempestate intra *BB* confluentibus hydrophylacium hoc paulatim rursus impletur ad ordinariam suam altitudinem: qua dein per exilis modo pluviæ superventum adaucta, absque mora siphones *n. 11.* & *n. 13.* aquam haurire incipiunt ac per dicta foramina, nempe prope *n. 16*, *m*, *k*, & *n.* educunt sat copiose. Quod ipsum quando contingit, accolæ inde augurium capiunt imminentis lacui suo propediem incrementi & exundationis; cujus rei causa, ipsis quidem ignota, pariter evidens est: nam stagnum *BB* quando jamjam attingit summitatem istorum siphonum *n. 11. & n. 13*, non ita procul amplius abest a *n. 12.* seu vertice siphonis maximi *K*, quo videlicet similiter aquis obtecto, Lacus oppletio, ceu supra dictum, statim sequitur. Tametsi vero idem quoque, quod de quatuor hisce foraminibus dictum est, applicari posse videatur ad scrobes *Ulrajnajamma* & *Sekadulze* seu *p* & *q*, quæ tamen non nisi post tonitru aut fortiorem imbrem manare observantur: nihilominus diversitatis ratio & hic dari potest: utut enim sipho ipsis ministrans *e*, (non minus quam *n. 11.* & *13*,) aquis stagni *BB* stet immersus; attamen cum ad reflexam ejus cervicem *n. 14.* tanquam alte nimis super consuetum stagni *BB* horizontem positam, hujus undæ non facile pertingant, nequit ille per *n. 5.* quicquam effundere, nisi postquam stagno *F* per *V*, *I*, ac *Y* aquis onerato, nec iis per *n. 9.* & *8.* satis effluere valentibus, sipho *d* easdem transfundat in siphonem *e*, quo hic tandem oppletus, simili modo undam per *n. 6.* attollere, ac in stagnum *E* transmittere modo superius explicato possit.

Hæc itaque sunt Perillustris nostri Autoris circa Lacum hunc famosissimum meletemata: quæ si cui fortean nimiis incedere ambagibus videantur, periculum is faciat, num minori apparatu tot tamque implicata & contrariantia inter se phænomena expedire atque demonstrare valeat: hactenus certe nemo extitit, qui hoc circa negotium aut indefessa in observandis circumstantiis industria, aut speculationum in iis exponendis evidentia, ipsi paria fecerit. Nos vero prolixius paulo hæc recensere in exterorum inprimis gratiam voluimus, idiomatis Germanici, quo Valvasorianum hoc opus conscriptum est, parum plerumque gnarorum.

JOH.

JOH. BRUNSMANNI GRATIA NATURÆ INterpres.

Francofurti, apud Joh. Just. Erythropilum, 1688, in 8.
Constat plagulis 32.

SCopus & meta hujus scripti, quod quinq; absolvitur libris, est ostendere, a veritate quam longissime aberrare Christophorũ Wittichiũ Professorem, dum viveret, Leidensem, aliosque contendentes, Scripturam Sacram magis physicis de rebus quam de cæteris ex opinione loqui: ideoque de natura rerum nihil certo colligi ex iis posse, quæ Codex Sacer super eadem dicit. Id quod falsum esse, perquam Reverendus Auctor scripti libro primo diversis monstrare studet argumentis: contraria quoque Wittichii & aliorum argumenta late confutat, libro secundo, tertio & quarto id unum agens. Tum & toto ultimo libro, qui cæteros quatuor mole æquat, dicta illa Scripturæ explanat, quæ vulgo ad opinionem meram accommodantur: demonstrareque laborat, eorum pleraque omnia satis bene pura de veritate explicari posse. De cætero, allata ad nos Lipsiam Auctoris est epistola, in qua gravissime conqueritur de erratis, quibus typographus hoc ejus scriptum fœdavit, dicens ita mendis esse ab eo inquinatum, ut cum primum viderit impressum, dubitarit an pro suo agnoscceret: eosque errores potissimum in libro quinto sive ultimo a pagina 353 & deinceps reperiri ait. Simul autem spem facit novæ & correctæ editionis: Bibliopolam enim Haunienscm, qui suis impensis excudi curavit, in se recepisse dicit, proximis nundinis emendatiorem publicæ sistere luci.

George Adam Struvens / vornehmen *JCti, Juris-Prudenz*, oder Verfassung der Landüblichen Rechte,

sive

Georgii Adami Struvii, JCti celeberrimi, Jurisprudentia, seu Compendium Jurium his in terris vigentium.

Martisburgi, apud Christianum Forberger, 1689, in 8.
Constat plagulis 59.

NUm Germanis expediat, ad exemplum aliarum Europæ nationum, Gallorum puta, Hispanorum, Italorum, Jus civile lingua vernacula exponere, haud pauci dubitarunt, veriti, ne hac ratione plus tenebrarum, quam lucis legibus Justinianeis affundatur, ob distantem nimis a Latino Teutonici idiomatis genium, nimisque adeo difficilem terminorum juridicorum expressionem: cum e diverso gentium ante memoratarum sermo a prima sua origine voces plerasque Latinas per levem inflexionem sui juris faciat, & sic, uti aliarum disciplinarum, ita & Jurisprudentiæ vocabula technica nullo pene negotio adopter. Quinimo celeberrimus *Zasius* ad l. 2. D. de O. I. §. 7. scribere non ambigit, pœna etiam corporali non indignum esse, si quis auderet jus commune Cæsareum in linguam Germanicam transferre. His tamen haud obstantibus, non defuerunt ex altera parte, qui tantam vernaculi nostri sermonis ineptitudinē esse nequaquam existimarent, quin potius Justinianum Teutonice quoque loqui posse, reipsa ostenderent. Sic exempli loco, in præmissa huic libro Dedicatione ad Serenissimum Saxoniæ Ducem Johannem Wilhelmum, Academiæ Jenensis hoc tempore Rectorem Magnificentissimum, allegantur *Andreas Pernider*, qui Institutiones, *Martinus Pegius*, qui Codicem, *Georgius Schwartzkopff*, qui quatuor Digestorum libros Germanice vertere sint aggressi. Atque horum quidem classi semet adjungere visum fuit Magnifico ac Illustri *Struvio*, dum compendiosam hanc synopsin juris in foro nostro recepti lingua patria scribere suscepit. Nimirum admoverat jam ante aliquot annos & ad mandatum quidem Principale, huic operi manum; eandem tamen, elaboratione licet maximam partem absoluta, rursus remiserat, gravioribus dubio procul incidentibus negotiis distentus. Imperfectum istum laborem nunc ex schedis paternis iterum protraxit filius ipsius virtutum æmulus *Johannes Wilhelmus Struvius*, Secretarius Ducalis Saxonicus in dicasterio Jenensi, eumque annuente gravissimo Parente ad umbilicum perduxit, & sic in lucem emisit publicam. Methodum in libro adhibitam si requiras, eadem, quæ in Latino ejus opusculo, quod *Jurisprudentia Romano-Germanica Forensis* inscribitur, observata fuit, utpote cujus, facilitate nimirum sua dudum se commendantis, ductum adeo sequi placuit, ut non modo libri, sed & tituli & tantum non paragraphi utrinque utplurimum correspon-

respondeant; nisi quod alicubi majoris evidentiæ gratia duos titulos in unum contrahere, aliquando vicissim unum in plures dividere visum fuerit. *Allegata* vero in universum omnia sunt omissa, perinde ac alia, quæ lectorem Latini sermonis ignarum turbare potius, quam juvare potuissent. Plura de contentis dicere nil attinet, præsertim cum laudatus antea libellus jam longo abhinc tempore omnium teratur manibus.

D. LUDERI MENCKENII GYMNASIUM POlemicum Juris, complectens plures quam DCXX Selectas Controversias.

Lipsiæ, apud Joh. Herb. Klosium, A. 1689, in 4. Plag. 34.

CUm Selectarum Controversiarum Scriptores plerumque id agere soleant, ut plenissime, quicquid de qualibet controversia dici potest, exequantur; alia methodo clarissimo Auctori incedere visum est: quippe qui, ut non exiguum Controversiarum numerum parvo volumine complecteretur, singulis quidem præcipuas decidendi rationes subjecit; leges, ubi res id exegit, in subsidium vocavit; auctores consentientes ac dissentientes cuilibet controversiæ subjunxit: in singulis autem quam brevissime versatus est, & argumenta obstantia congruis in locis primo digito commonstrare, ac publicæ ventilationi relinquere, quam prolixe resolvere maluit. Tractatum vero hunc in XXXI Dissertationes divisit, & inter eas tres ex Jure Naturæ ac Gentium, tres ex Jure Publico, octodecim ex Jure Civili, tres ex Jure Feudali, duas vero ex Jure Canonico depromsit. Omnia sub examen vocata index adjectus exhibet, atque ex iis minimam partem mere theoreticæ, maximam vero usui moderno servientes quæstiones constituunt. Cæterum Auctor libero sed modesto usus judicio, Juris Civilis abrogationem ex sola usus infrequentia non admisit, atque hinc partim rationibus, partim exemplis e praxi petitis, iis, qui in abrogando æquo faciliores sunt, subinde contradixit. Juri Gentium & Publico vim non fecit per argumenta ex Jure Civili petita, sed fundamenta decisionis ex ratione naturali, legibus Imperii fundamentalibus, Reipublicæ moderno statu, & historiarum fide præcipue deduxit. In Controversiis Juris Civilis Digestorum ordinem

observavit, atque Juris Justinianei dispositionem ab observantia, mores particulares ab universalibus, non paucis in locis discrevit. Feudalis & Canonici Juris theses frequentissime dubitandi rationes resolvunt, & nonnunquam modum suppeditant, quo dissidentes Practicorum sententiæ conciliari queant. Theoria & Praxis Arboris Consanguinitatis & Affinitatis, præter computationē & prohibitionē graduū (cui Cognatorū & Affinium appellationes idiomate Latino & Germanico insertæ sunt) Successionis materiam diligenter recenset, & utra computatio, Civilis an Canonica, pro causarum diversitate recepta sit, commemorat. Cum vero ob controversiarum multitudinem ad specialiora descendere instituti nostri non sit, eadem Lectoris in perlustrando industriæ reservamus.

ECLIPSIS SOLARIS

Anno 1689 d. 3 Septembris celebrata.

PErvenere ad manus nostras diversæ hujus phænomeni Observationes, ab Illustrissimis pariter ac Clarissimis Viris solerti studio susceptæ, quarum, ut & ipsius eclipseos summa momenta, juxta tempora unoquoque loco adnotata, in Tabulam conjecta Astrophilis exhibemus.

Observatio	Initium Ecl. H / //	Summa obscuratio H. / //	Defectus Dig. /	Finis Ecl. H. / //
Viennensis, Illustriss. Bar. ab Ochsenstein.		5. 7.	1. 44.	5. 45.
Grenovicensis Dn. Flamsteedii.	3. 29. 17.	4. 8. 18.	/ // 2. 30. —	4. 33. 24.
VVratislaviensis Dni D. Schulzii.	4. 30. 20.	5. 9. 20.	D. / 2. 10	5. 46 50.
Ulmensis Domini Honoldi.	4. 15. 20.	4. 45. 6.	2. ✠	5. 24. 48.
Noribergensis Dni VVurzelbaueri		4. 5. 45.	1. 57.	5. 28. 5.

Præter has Lipsiensem Kirchii nostri, ut & Noribergensem Domini Eimmarti observationem, fusius exponunt Ephemerides laudati

laudati Domini Kirchii: e quibus & calculus Lunaris Eclipseos, Solarem nostram proxime subsequutæ, & Observationes ejus a memoratis duobus Autoribus habitæ, peti possunt. Quibus hic in Synopsi jungimus

Joannis Flamsteedii

Observationem Eclipsis Lunaris Anno 1689, d. 18 Sept. Grenovici institutam.

	H.	/.	//.
Initium	12.	42.	41.
Immersio	13.	40.	20.
Emersio	15.	21.	9.
Finis	16.	18.	49.

JOH. HELFRICI JUNGKENS MEDICUS

præsenti seculo accommodandus &c.

Francofurti ad Mænum, Sumtibus Alberti Ottonis Fabri, 1689, in 8.
Constat plagulis 6½.

QUem Autoris in Actis A. 1683. p. 38. retulimus Medicum seculo præsenti accommodandum, ne quicquam quoad partes duas priores, si paginam primam & secundam excipias, hic immutatus, bene tamen tertia auctus prodit parte, curiosa non minus in secretis hactenus habita experimenta communicante, ac medicaminum facultates, unde proficiscantur, indagante. Secretum scilicet primo Sal volatile Philosophorum Sali armoniaco analogum ex urina humana, ad melleam consistentiam inspissata, conficiendum edocetur, e quo porro, vel sufficienti aceti destillati quantitati sociato, Aquila philosophorum fixis salibus alcalisatis volatilisandis inserviens, vel primo Veneris enti combinato, insignis Spiritus Antepilepticus, queant parari. Etenim in urina hominis vilissima magnum aliquod magnale delitescere, partim autoritate *Starckey* & *Thomsoni* illustratur, ceu quorum ille philosophorum Sal armoniacum, hic vero Essentiam suam Stomachicam, ex urinæ humanæ spiritu ac spiritu acido vinoso seu vini rectificatissimis invicem coagulatis, ad *Helmontii* ductum, elaborasse videantur; partim Phosphori exemplo comprobatur, urinæ oleo fœtido & sali fixo suum debentis ortum; sive interveniente are-

te arena ſecundum *Boyle*, ſive arena omiſſa ſecundum *Comierium*, modo terra propria capitis mortui vicem intermedii fluxum inhibentis ſubeat, idem præparetur. Deinde curioſus obſervatur proceſſus ab amico aliquando Autori communicatus, utpote cui abſolvendo Pharmacopœus quidam Lapidi philoſophico inhians e terra virginea, Solis motu ab aqua ſtagnante ſeparata magisq; addito roris majalis phlegmate præparata, nec non ſale fixo, ac ſpiritu itidē ſubtiliſſimo ejusdē roris majalis, debita proportione inter ſe commixtis acſuccеſſu temporis igne fixatis, operā navaſſe fertur; colorum ſiquidē variationem ex nigro, albo, ad rubrum ex voto omnino ſucceſsiſſe, num vero optato tandē lapide benedicto, poſt initū fixatæ hujus materiæ cum auro per antimonium optime depurato connubium, ſit potitus, minus haberi perſpectum. Hinc arcana Nitri traditur deſtillatio, qua ſpiritus hujus rubicundus, primigeneis particulis tam ſalinis, quam ſulphureis unitis conſtans, plurimis in receptaculis colligi, & camphoræ adminiculo in liquorem rubicundum fugaciſſimum, non niſi vitris hermetice occluſis aſſervandum, concentrari poſſit, ipſa camphora olei inſtar innatante. Modus tum ſequitur Vitriolum depurandi haud vulgaris, quo hoc omne fere in ſpiritum, Metallorum Salis inde parandi ergo, deſtillatione valeat reſolvi, capite mortuo non rubro, ſed albo relicto. Tandem Antimonii, Auro philoſophorum materiam præbentis, ſiſtitur Balſamus Autori hactenus arcanus, omni ſulphuris vulgaris balſamo præſtantior, oleis juniperi, aniſi & ſuccini, nec non ſpiritu therebinthinæ ac vini alcoliſato e ſcoriis Antimonii poſt detonationem hujus, primum cum ſale, e nitro puriſſimo & tartaro crudo pulcherrimo invicē detonatis elaborato, mox cum carbonibus pulveriſatis ſufficienter factam, Regulo ſupereminentibus extractus. Vires autem medicamentorum non e ſignatura, nec odore, calore aut ſapore, ſed experientia ſola cognoſcendas, quod concernit, a millies mille variata rerum ex tot diverſis aquæ, terræ, ſalis, ſulphuris, ſpiritus &c. particulis combinata textura, ſub Lucis & idearum directorio, dependere easdem, fuſius & curioſius deducitur.

JOHANNIS HELFRICI JUNGKEN M. L. PRAXIS MEdica, ſive Corporis Medicina, morborum internorum corporeæ Machinæ fere omnium & fiendi & curandi methodum juxta Modernorum Practicorum ſaniora principia nudis exhibens terminis.

Franco-

Francofurti, Impenſis Joh. Zigeri Bibliopol. Norimb. 1689, in 8.

Conſtat plagulis 65.

AUtor Clariſſimus, qui ſolertem hactenus & ingenioſum ſe præſtitit Chymicum, tum in modo luſtrato *Medico*, tum in *Chymia Experimentali*, *A. 1682. p. 393.* tum in *Notis ad Agricolam, Supplement. II. p. 106.* a nobis pariter recenſitis, in præſenti nunc Praxi Medica Rationalis promte deprehenditur Medicus Practicus. In morborum quippe fiendi ratione æq; enodanda, ac medendi methodo adaptanda, derelicta verbali magis Veterum theoria, hanc potius Modernorum realem amplectitur, Naturam morborum quondam decantatam curatricem, non niſi circulantium humorum interruptum eſſe motum in Præfatione ſtatuminans, adeoque morborum cauſas in ipſis circulantium humorū conſtitutivis & eorum variis mixturis præternaturalibus, ſano corpori moleſtis & ſolidarum partium texturas vel invertentibus, vel vitioſe contexentibus, detegens. Ordo autem, quo affectus præternaturales machinam noſtram corpoream lædentes evolvit, Alphabeti literis advertitur reſpondere, ita quidem, ut in ſingulis fere primum Definitio, niſi diviſionem quandoque præmittendam neceſſitas exigat, deinde Subjectum, ſigna hinc Diagnoſtica, tum cauſæ, porro Prognoſis, tandem Curatio eorundem conciſe excutiantur. Quæ ubi placuerint, Prægnantium ac Puerperarum affectus, hic omiſſos, eadem quoq; methodo ſe impoſterum editurum Autor pollicetur.

* * * * *

D. ANTONII A MARA TRACTATUS DE CONCURSU

Creditorum jamjam in *Actis hujus anni Menſ. Jul. pag. 354.* a nobis recenſitus fuit. Cum vero ibidem plagularum libri numerum 42. eſſe dixerimus, monendum adhuc habemus, eidem poſthac 10. plagulas de novo ſuperadditas eſſe: ne quis fortean, cui idem nunc ad manus venit, nos in earum connumeratione lapſos eſſe autumet. Continent autem plagulæ iſtæ noviter adjectæ partim *Indices*, partim *Epilogum* cum ſubſcriptione Autoris, utpote qui verum ſuum nomen amplius celare noluit, quo nempe, ceu jam tunc innuimus, *Elias Schnegas D.* vocitatur. Ac indices quidem, quorum certe acceſſione hujus ſcripti perlectio

lectio non parum facilitata & commodior reddita est, trium generum additi reperiuntur, unus nempe Titulorum, alter Creditorum, prout per classes ponendi sint, tertius denique *Rerum* & materiarum præcipuarum. *Epilogum* vero quod attinet, præfatur ibi nonnulla de libertate veterum JCtorum in perstringendis aliorum sui similium erroribus adhibita, eamque ex adductis hanc in rem compluribus exemplis ostendere desudat; plura nihilominus ejusmodi in peculiari Tractatu Lectorem expectare jubens; in quo ex legibus Veterum & ex principiis juris civilis & naturalis, quæ ipsimet veteres condiderint, *Errores Veterum* demonstrare spondet. Reliqua epilogi pars unice directa est contra Recensionem istam nostram, in Actis his loco citato de ipsius libro factam; quam ipsam videlicet, utut in ea tractatus sui contenta fideliter relata fuisse, diffiteri nequeat, multis tamen ex capitibus sibi displicuisse haud obscure indicat Autor. Quandoquidem autem ex iis, quæ hanc in rem affert, abunde perspicitur, ipsum aut non satis attente legisse istam nostram Relationem, aut certe eandem intelligere noluisse, idcirco quicquam hic ei reponere nequaquam opus esse judicamus; quin potius rem totam Lectoris benevoli calculo submittimus, qui cum & Recensionem nostram & Epilogum istum perlegerit, & invicem comparaverit, facile videbit, objectiones in hoc propositas nulla penitus responsione indigere. Unicum tamen est, quod nobis imputatum amoliri necessum habebimus, ne fortassis contra bonam fidem quidquam scripsisse cuipiam dicamur. Nimirum allegavimus in dicta Relatione, Dn. Schnegassium non semel inter errores autorum ea quoque numerare, quæ autores isti expressa sanctione provinciali, ad quam scripserunt, freti adseruerunt. Contra hæc sequentibus verbis in epilogo suo insurgit: hoc non ita esse, alii, qui vel oscitanter tractatum meum evolvendo percurrent, reperient; nam nunquam & nusquam ea, quæ Autores ex sanctione provinciali statuerunt, inter errores eorum connumeravi, &c. Hoc ipsum jam quod concernit, libenter largiri possumus, tales, qui oscitanter, (vel ita saltem, uti *Dn. Schnegas* nostram relationem) tractatum percurrunt, loca ista non mox adversuros; quæ tamen attentiorem lectorem haud ita facile fugient. Quo vero fidem nostram & hac ex parte liberemus, & paucis etiam (dum nobis bella ejusmodi chartacea gerere nec vacat, nec volupe est,) nosmet expediamus, non alio

alio opus esse credimus, quam ut loca aliquot istius farinæ adducamus, ac de cetero hanc quoq; rem totam aliis dijudicandam relinquamus. Si quis itaque de fundamento istius nostri asserti certior fieri discupit, evolvere poterit dicti *Tractatus Lib.* 1. *Tit.* 1. §. 7. & conferre cum *Ordin. Proceſſ. Sax. tit.* 42. *in princ.* porro conferet haud gravatim *L.* 2. *t.* 1. §. 23. & 24. cum *eod. tit. Ord. Proc.*; item *L.* 2. *t.* 2. §. 8. cum *d. l. Ord. Pr. & Conſt. El. Sax.* 28. *P.* 1; ulterius *L.* 2. *t.* 5. §. 24. & 25. cum *T.* 43. *Ord. Pr.* ut & ejusdem *L.* 2. *tit.* 5. §. 90. cum *Tit.* 45. *dictæ Ordin. Proc.* denique *L.* 2. *t.* 11. §. 7. cum *Conſtit. El. Sax.* 28. *P.* 1. & *tit* 43. *Ord. Pr. Sax.* quæ ipsa loca hactenus indicata si quis inter se comparare dignabitur, haud ægre fatebitur, nos neutiquam absque ratione nimii rigoris hoc nomine Autorem inculpasse.. Quod reliquum est, integram quoque paginam insumit enarrandis suis meritis, per Tractatus hujus elaborationem in rem literariam collatis, ob quæ etiam grates haud exiguas sibi a posteritate aut exposcit, aut saltim pollicetur; quas quidem ipsas si & alii eruditi Domino Schnegassio hoc nomine decernendas esse consentient, id ei nequaquam invidebimus.

INDEX AUCTORUM AC RERUM.

I. Theologica & ad Historiam Ecclesiasticam spectantia.

Anonymi Judicium integrum de Abitu Pastorum ex Gallia 324
Anonymi Defensio Apologiæ pro Pastoribus Gallis adversus librum, cui titulus est: Judicium integrum &c. 329
Anonymi Historia de Congregatione Virginum Infantiæ Jesu Christi. 365
Anonymi Relatio de Instituta Congregatione Virginum Infantiæ Jesu, cum enarratione ejus subversionis. 370
Anonymi Impietas vi obtrusæ Communionis seu sacræ Synaxeos demonstrata. 435
Anonymi vera Idea Gratiæ immediatæ, sive Responsio ad Criticam

doctrinæ D. Jurii de Habitibus infusis & de Gratia immediata. 519
Anonymi Capita Doctrinæ & Praxis Christianæ insignia. 543
Anonymi Defensio Ecclesiæ Romanæ in articulis de Prædestinatione & Gratia &c. 580
Anonymi Nova Hæresis in Theologia Morali denunciata Pontifici &c. 620
Abbadii *Tractatus de Divinitate Domini nostri Jesu Christi.* 597
Allixii *Tomus secundus Considerationum in libros Sacræ Scripturæ ad stabiliendam veritatem Religionis Christianæ* 397. 445
Antonii Arnaldi *Responsio ad Querimoniam Catholicam Ildefonsi Episcopi Malacensis.* 616
Jacobi Benigni Bossueti *Historia de Variationibus Ecclesiarum Protestantium.* 65. 157
Joh. Brunsmanni *Gratia Naturæ interpres.* 645
Ludovici & Jacobi Cappellorum *Opera Posthuma.* 411. 489
Johannis Cinellii *Vita S. Hieronymi.* 249
Johannis Claudii *Operum Posthumorum Tomus II. & III.* 17
Tomus IV. 127
Tomus V. 402
Principis Contii *epistolæ de Concordia liberi arbitrii cum gratia Jesu Christi.* 428
Claudii Fleurii *Catechismus Historicus.* 569
Gery *Apologia Historica pro censuris duabus, Lovaniensi & Duacena, in materia de Gratia.* 227
Cornelii Hazart *Discursus Morales in Selectiora loca Geneseos, Exodi, Leviticii, Numerorum.* 55
Acta Sanctorum Maii, Collecta, Digesta, Illustrata a Godofredo Henschenio *& Daniele* Papebrochio. *Tomus VI. & VII.* 57
Henrici Hulsii *de Principio credendi libri duo.* 270
R. Jacobi *Commentarius in Torath Chattath R. Mosis Iserles.* 336
Melchioris Leydeckeri *Veritas Evangelica triumphans de erroribus quorumvis seculorum.* 75
P. Malebranchii *Dialogi de Metaphysicis & Religione.* 47
Antonii Massonii *Historia Abrahami Patriarchæ, sive Quæstiones in Genesin.* 55
Pelissonii *Considerationes Controversiarum de Religione, & Probationes*

bationes Traditionis Ecclesiasticæ in singulis capitibus controversis. 564
Johannis Regii *de Modo percipiendi Sacræ Scripturæ Divinitatem Liber.* 275
R. Salomonis *F. R. Zebbi Hirsch Liber Domus Davidis & Salomonis.* 306
Bernhardi von Sanden *Theologia Symbolica Lutherana.* 78
Viti Ludov. a Seckendorff *Eq. Fr. Supplementum ad Librum I. Commentarii Historici & Apologetici de Lutheranismo.* 301
Richardi Simonis *Historia Critica Textus Novi Testamenti.* 114, 166
Eduardi Stillingfleet *Concilium Tridentinum ad Traditionem Catholicam examinatum & reprobatum.* 5
Le Tourneux *Defensio Versionum Scripturæ Sacræ, Officiorum ac Patrum Ecclesiæ, & Breviarii Romani.* 177
Eliæ Veielii *Dissertatio, in qua Ecloga Eulogii apud Photium Cod. 226. de Variis Oeconomiæ Sacræ generibus illustratur &c.* 123
Campegii Vitringa *Sacrarum Observationum Libri duo.* 588, 609
Johannis Van der Wayen *Summa Theologiæ Christianæ.* 584
Rudigeri Christiani de Wedel *Elogia Sacra ad ductum Evangeliorum concepta.* 541
Christophori Wittichii *Theologia Pacifica defensa.* 501
Melchioris Zeidleri *Animadversiones in Scrutatorē Veritatis.* 469
Refutatio Tubæ Pacis. 477

II. Juridica.

Hieronymi Andreæ *Discussio Quæstionis, an Filia-familias a nexibus patriæ potestatis per nuptias liberetur.* 531
Ulrici Huberi *Prælectionum Juris Romani & Hodierni Pars II, quæ est ad libros undeviginti priores Pandectarum.* 302
Christophori Linckeri *Animadversiones in Gabrielis Suederi Introductionem in Jus Publicum Imp. Rom. Germ.* 421
Luderi Menckenii *Gymnasium Polemicum juris.* 647
Antonii Matthæi *Tractatus de Jure Gladii & de Toparchis qui exercent id in Diœcesi Ultrajectina.* 532
Josephi Ramonii *Consilia & Sententiæ Senatus Regii Cathaloniæ, cum Observationibus Jacobi Balduccii.* 606
Eliæ Schnegasse *Tractatus de Concursu Creditorum in foro civili formando.* 354. 651

Georgii Adami Struvii *Juris Prudentia.* 645
Eliæ Augusti Stryckii *Disquisitio Forensis de Efficacia Renunciationis Fori hodierna ad l. 29. C. d. Pact.* 134

III. Medica & Physica.

Jacobi Barneri *Chymia Philosophica, cum Doctrina Salium, Medicamentis sine igne culinari parabilibus, & Exercitio Chymiæ.* 374
Johannis Bohn *de Renunciatione Vulnerum, seu Vulnerum Lethalium Examen.* 101
P. Cherubini *Effectus virtutis contiguitatis corporum, quibus respondetur experimentis fugæ vacui & gravitatis aeris.* 108
Theodori Craanen *Tractatus Physico-Medicus de Homine.* 535
Observationes quibus emendatur & illustratur Henrici Regii Praxis Medica. 539
Casparis Crameri *Collegium Chymicum, cum Decade prima Observationum Medicarum rariorum Justi Vesti.* 307
Joh. Dolæi *Encyclopædia Chirurgica Rationalis.* 559
Melch. Frid. Geuderi *Diatriba de Fermentis variarum corporis animalis partium specificis.* 388
Nicolai Grimberg *Observationes Medicæ.* 14
Dominici Guilielmini *Meditationes circa Figuras Salium.* 235
Godofredi Hennickii *de Panaceis Tractatio Medico-Chymica.* 352
Friderici Hoffmanni *Exercitatio de Acidi & Viscidi pro stabiliendis omnium morborum causis, & Alkali fluidi pro eisdem debellandis insufficientia.* 349
Joh. Helfrici Junckens *Medicus præsenti seculo accommodandus.* 649
Praxis Medica. 650
Emanuelis Kœnig *Regnum Vegetabile.* 339
Josephi Lanzoni *Animadversiones ad Medicinam, Anatomiam & Chirurgiam.* 180
Antonii de Levvenhœck *Continuatio Epistolarum datarum ad Regiam Societatem Londinensem.* 171
Joh. Munnicks *Chirurgia ad Praxin hodiernam adornata.* 562
Guerneri Neuhausen *Diss. Philos. Medica de Melancholia tum intellectuali, tum corporali.* 226
Christiani Francisci Paulini *Sacra Herba, seu nobilis Salvia.* 105

Petri Petiti *Nepenthes Homeri, sive de Helena Medicamento luctum abolente.* 575
De Natura & moribus Anthropophagorum. 578
Claudii Salmasii *Plinianæ Exercitationes, nec non de Homonymis Hyles Jatricæ, & de Manna ac Saccharo.* 245
Johannis Baptistæ Scaramucci *de Motu Cordis Mechanicum Theorema.* 439
Guidonis Tachardi *Descriptio Anatomica Erinacei Siamensis.* 483
Joh. Jac. Waldschmid *Institutiones Medicinæ Rationalis.* 104

IV. Mathematica.

Anonymi Nova Ratio construendarum Munitionum. 290
Jacobi Bernoulli *de inveniendæ cujusque Plani Declinatione ex unica observatione projectæ a stylo umbræ.* 311
Vera Constructio Geometrica Problematum Solidorum & Hypersolidorum per rectas lineas & circulos. 454
Novum Theorema pro Doctrina Sectionum Conicarum. 586
Eduardi Bernardi *de Mensuris & Ponderibus antiquis libri tres.* 529
Henrici Coetsii *Horographia Plana seu Methodus superficiebus planis omnia Horologiorum genera describendi.* 427
G. G. L. de Lineis Opticis, & Alia. 36
Schediasma de Resistentia Medii & Motu projectorum gravium in Medio resistente. 38
Tentamen de Motuum Cœlestium causis. 82
De Linea Isochrona, in qua Grave sine acceleratione descendit, & controversia cum Dn. Abbate de C. 195
Johannis Luyts *Astronomica Institutio.* 500
Angeli Marchetti *Probationes Conclusionum circa Momenta Gravium.* 425
Dionysii Papini *Descriptio Torcularis cujusdam.* 96
De Gravitatis causa & proprietatibus Observationes. 183
Examen Machinæ Dni. Perrault. 189
Rotatilis Suctor & Pressor Hassiacus. 317

Observationes in J. B. Appendicem Tertiam ad Perpetuum Mobile. 322
De Instrumentis ad flammam sub aqua conservandam. 485
Salomonis Reiselii *Responsum de Suctore & Pressore Hassiaco,* 614
Joh. Christoph. Sturmii *Mathesis enucleata.* 257
Francisci Vannii *Decas Propositionum de Momentis Gravium.* 422
Varignonii *Responsio ad Animadversionem Dn. Abbatis de C. de Principio novæ Mechanicæ.* 379
Joh. Weichardi Valvasoris, *Baronis, Lacus Cirknicensis potiora Phænomena ex Principiis Physicis & Mathematicis explanata.* 634
Eclipsis Solaris A. 1689. d. 3. Sept. observata. 648

V. Historica & Geographica.

Anonymi Commentarius de Regno Moreæ, Negropontico &c 209
Anonymi Collectio Statutorum & Decretorum nobilissimi Ordinis Aurei Velleris &c. 441
Anonymi Historia Belli Belgici ab A. 1672 ad A. 1677. 498
Anonymi Historia Philippi Emanuelis Lotharingi, Ducis Mercuriani. 508
Anonymi Historia Mutationum Angliæ sub regno Jacobi II, usque ad coronationem Guilielmi III. 544
Adriani Bailletti *Tractatus Historicus de Pueris, qui studiis scriptisve inclaruerunt.* 32
Michaelis Benvengæ *Iter in Orientem.* 127
Richardi Blome *Descriptio Insularum & Regionum Americanarum, Angliæ Regi subjectarum.* 146
Antonii Bulifon *Compendium Vitarum Regum Neapolitanorum, una cum ipsorum imaginibus.* 175
Danielis Caspari *a Lohenstein Imperator Arminius, juxta cum Serenissima ejus Thusnelda.* 286
Abbatis de Choisy *Historia Philippi Valesii & Johannis Galliæ Regum.* 222
Johannis Cinellii *Series Sexta Bibliothecæ Volantis.* 345
Wolffgangi Drechsleri *Chronicon Saracenicum & Turcicum, cum Supplementis Johannis* Reiskii. 376
Joachimi Le Grand *Historia de Divortio Henrici VIII Angliæ Regis &*

gis & Catharinæ Arragoniæ. Accessit Defensio Sanderi & Refutatio Historiæ D. Burneti de Reformatione Anglicana. 27
Petri Lasenæ *de Veteri Gymnasio Neapolitano opus posthumum.* 251
Georgii Mackenzie *Defensio Antiquitatis Regalis Scotorum Prosapiæ, qua ostenditur, a quo primum tempore Scotia Regibus gubernata sit.* 450
Cornelius Nepos *de Vita excellentium Imperatorum: cum Commentariis, Indicibus, Tabulis Christoph.* Cellarii. 13
Davidis Peiferi *Lipsia, seu Originum Lipsiensium Libri IV.* 121
Francisci Pictonis *Tractatus de Afflictione Ecclesiæ Gallicanæ &c.* 264
Casparis Sagittarii *Antiquitates Ducatus Thuringici.* 52
Stephani *Byzantini Gentilia per Epitomen, cum notis Abrahami* Berckelii *& Jacobi* Gronovii. 237
Guidonis Tachardi *Iter alterum in Regnum Siamense.* 479
Joh. Weichardi Valvasoris, *Baronis, Gloria Ducatus Carniolæ explicata.* 549
Antonii Varillasii *Politica Ferdinandi Catholici Regis Hispaniarum.* 181
Tractatus de Politicis Domus Austriacæ Artibus. 417
Historia de Ludovico XI. Galliæ Rege. 511
Georgii Wheleri *Iter in Dalmatiam, Graciam, aliaque Maris Mediterranei loca.* 460

VI. Philosophica & Philologica Miscellanea.

Anonymi Ratio bene Cogitandi in Operibus Ingenii. 109
Anonymi de Jure Asyli sive Franchitiarum in regione urbis Romanæ, in qua Legati Gallici diversantur &c. 359
C. A. Edicti Nannetensis Irrevocabilitas ex principiis Juris & Politicis demonstrata. 260
Trium fratrum Amaltheorum *Carmina.* 348
Aristidis *Rhetoris Orationes duæ cum notis Laurentii Normanni.* 585
Thomæ Bartholini *Antiquitatum Danicarum de Causis contemptæ a Danis adhuc Gentilibus mortis libri tres.* 625
Petri Josephi Cantelii *de Romana Republica, sive de Re Militari & Civili Romanorum.* 106

INDEX AUCTORUM AC RERUM.

Cebetis *Thebani Tabula Græce & Latine cum notis Jacobi Gronovii.* 373

Christophori Cellarii *Programmata argumenti varii & Orationes.* 198

M. Tullii Ciceronis *Epistolarum Libri XVI ad familiares, cum Animadversionibus Joh. Georgii* Grævii. 12

Joh. Cocceji *Lexicon & Commentarius Sermonis Hebraici & Chaldaici.* 449

Helenæ Lucretiæ Corneliæ *Piscopiæ Opera.* 1

Joh. Deckeni *Observationes Poeticæ exemplis illustratæ.* 338

Caroli Du Fresne *Dn. Du Cange Glossarium ad Scriptores mediæ & infimæ Græcitatis.* 62

Servatii Gallæi *Dissertationes de Sibyllis, earumq; Oraculis.* 15

Ægydii Menagii *Examen libri Ant. Bailleti, qui inscribitur:* Judicia Eruditorum de præcipuis Auctorum libris. 494

Joh. Philippi Pfeifferi *Antiquitatum Græcarum gentilium Libri IV.* 593

Vincentii Placcii *de Arte excerpendi Liber, una cum historia Excerptorum propriorum.* 299

Abbatis de S. Real *Opera Miscellanea.* 239

Joh. Reiskii *Exercitationes de Vaticiniis Sibyllinis aliisque.* 137

Roberti Sandersoni *Casus Conscientiæ novem.* 395

Actii Synceri Sannazarii *Opera Latina.* 347

Joh. Samuelis Schoderi *Epistola Præmonitoria de Publ. Virgilii Mar. Editione luminosa.* 144

Dn. Cœlestini ex Marchionibus de Sfondrati *Legatio Marchionis Lavardini Romam, ejusque cum Romano Pontifice Innocentio XI Dissidium &c.* 278

Matthiæ Zimmermanni *Florilegii Historico-Philologici Pars II.* 372

ERRATA QUÆDAM.

Pag. 396. l. 25. pro *reii*, lege *rei*. P. 416. l. 18. pro מַשִּׁיחִי lege מָשִׁיחִי Pag. 480. l. antepen. pro *foret*, lege *fore*. P. 493. l. 30. pro *illi* lege *illis*. P. 499. l. 1. lege *Illustrissimos*. p. 578. l. 6. lege *Anthropophagorum*. P. 588. l. 21. pro *diserto*, lege *deserto*.

ACTORUM ERUDITORUM, quæ Lipsiæ publicantur, SUPPLEMENTA.

Sectio I.

NICOLAI PARTHENII GIANNETTASII NEAPOLITANI Soc. Jesu Piscatoria & Nautica. Editio altera auctior & emendatior.

Neapoli Typis Regiis, A. 1686, in 8.

Quemadmodum gratissima semper fuit ipsa res rustica ac pastoritia, ita bucolicum quoque carmen, quod pastoralibus negotiis, ac rusticæ simplicitati describendæ convenit, ob singularem, quam spirat, amœnitatem nunquam non magni æstimatum est, præsertim cum nescio quo pacto aliorum quoque generum materiæ tractari per id ac denotari non inconcinne possint. Quænam hujus carminis virtutes sint, doctissime, ut solet, exposuit *Renatus Rapinus*, Jesuita Gallus, in dissertatione peculiari *de carmine pastorali*, quæ Lugduni Batavorum Anno 1672. prodiit; qui & ipse felicitatem in eodem carmine pangendo suam scriptis Eclogis qua sacris qua profanis, quas scitissimis *Hortorum libris IV.* annexuit, literario orbi satis abundeque approbavit. Inter Græcos poetas Bucolici fuere tres Siculi, Theocritus, Moschus & Bion; inter Latinos Virgilius, uti in epico, sic in hoc quoque carmine princeps, cujus & decem Eclogæ adhuc extant. Hunc imitati sunt T. Calpurnius poeta Siculus, & Nemesianus poeta Carthaginensis, qui temporibus Cari Imperatoris, filiorumque ejus Carini & Numeriani floruerunt; sed longe adhuc plures poetæ seculis subsequentibus. Documento hujus rei est liber a *Johanne Oporino*, doctissimo Basileensium Typographo, Basileæ Anno 1546. in 8. editus. Nam in illo Bucolicorum autores XXXVIII. continentur, quot-

quot videlicet a Virgilii ætate ad ſua usque tempora, eo poematis genere uſos nanciſci poſt ſedulam inquiſitionem potuerat. Sunt autem in univerſum Eclogæ CLVI. mira cum elegantia, tum varietate refertæ. Quod ſi quis Bucolicos poetas ab Anno 1546. ad hæc usque tempora velit colligere, longe major illo haud dubie emergeret numerus. Inter eos autem, quos Oporinus jam laudatus edidit, velut Luna inter ſidera minora emicat *Actius Syncerus Sannazarius*, Neapolitanus, poeta quippe, Petri Bembi judicio, *Maroni Muſa proximus, ut tumulo.* Nam & hic Bucolica ſcripſit præter divinum *de partu Virginis* opus, carminaque alia cum elegantiſſima vetuſtate concertantia. Sunt autem Bucolica ejus quinque Piſcatoria. Atque hunc, præter Maronem, imitandum ſibi propoſuit *Nicolaus Parthenius*, Neapolitanus quippe Neapolitanum. Quamvis enim ſint, qui Piſcatoria inter Eclogas non referenda cenſeant, major tamen penes Parthenium Sannazarii, conterranei ſui, eſt autoritas, qui primus piſcatores colloquentes in Eclogis introduxit; unde & de ſe ipſo in fine libri VIII. Nauticorum ait: *alter qui patria luſi piſcator in acta.* Nec obſtare quicquam hic videt, quo minus piſcatores in locis littoralibus, ubi & paſtores degunt, confabulantes faciat, cum loca natalia ſua, Pauſilypus, Puteoli, Bajæ ac Cumæ agreſtibus hominibus habitentur, qui ſæpe perſona genioque mutato piſcatoriam exerceant, & piſcatione peracta ad cantilenas & citharas redeant. Sunt autem Piſcatoriæ id genus Eclogæ, quas Parthenius ſcripſit, denuoque edidit XIII. quarum I. inſcribitur TITYRUS, in qua Cæſari LEOPOLDO, cui & dedicata eſt eadem Ecloga, epinicium ob Viennam liberatam canitur. II. PARTHENIS, qua Jolas, h. e. vir religioſus conqueritur, quod Virgo Deipara ex oculis ſe ſubtraxerit. III. ANTIGENES, per quem intelligitur *Joſephus Valetta*, JCtus Græce ac Latine doctiſſimus, qui magno animo ac ſumptu celeberrimam Neapoli domi ſuæ Bibliothecam comparavit. IV. CÆSAR, in qua poeta, poſt Viennam ab obſidione liberatam, ac fuſum fugatumque Barbarorum exercitum, de aureis mundi ſeculis jam incipientibus Cæſari gratulatur, pulſisque Europa Scythis orbis univerſi imperium ei auguratur. V. THYRSIS, in qua ſub Thyrſidis perſona luget *Aſcanium Philamarinum*, Aſcanii Cardinalis nepotem, qui acerbo fato occubuerat. VI. GLAUCUS, eaque *Marco Antonio Juſtiniano*, Venetorum Duci inſcripta, in qua poeta Venetæ claſſi ex Italia in Orientem cum auxiliariis copiis ſolventi felicia

licia omnia ſub Glauci perſona auſpicatur. VII. EPÆNETERIA, in qua Tityrus paſtor vitam ſylveſtrem, Amilcon piſcator littoralem dilaudat. VIII. GENETHLIACA, in qua Virgini Deiparæ Genethliacum in templo eidem ad Pauſilypi radices ſacro, a Zephyræo & Artemidoro texitur. IX. DORYLAS, in qua poeta Iolæ, h. e. *Orontii Montalvi*, & genere & indole nobilis, maturum obitum deflet. X. CHRYSIS, in qua Chryſidis, h. e. *Xaverii* Indorum, ut vocant, Apoſtoli apotheoſis anniverſaria pompa celebratur. XI. ÆGON, in qua Comiti *Theodoro Barbovio* tanquam victori carmen canitur, ob receptam Meſſanam poſt Gallicæ claſſis exceſſum. XII. MOERIS, quæ eſt elogium piſcatoris cujusdam Olympici, qui annos CXXII. habuerat, virgo ſemper & Virgini addictiſſimus. XIII. CARDENIDES, in qua *Caroli de Cardenas*, S. R. I. Principis, & Comitis Acerrarum &c. cui & librum hunc ſuum dedicavit Parthenius, laudes percenſentur. Si judicii quid ferre nobis de poeta hoc licet, ſane is, uti ejusdem cum Marone eſt nominis (nam & Maro ob caſtimoniam dictionis Parthenius fuit appellatus) & ejusdem cum Sannazario patriæ, ita utrumque ſi non adæquat ex aſſe, certe quam feliciſſime imitatur. Omnia enim terſa & amœna in hujus ſunt Piſcatoriis, æque ac in illorum Eclogis. Sed de Nauticis ejusdem Parthenii quid dicemus? Sunt in illis quoque eximia omnia, vel Marone ac Sannazario quodam non indigna. Nautica autem ut ſcriberet Parthenius, id incentivi loco ipſi fuit, quod neminem hactenus, qui rem nauticam carmine epico complexus eſſet, excutere potuiſſet. Quamvis enim non defuerint hactenus Scriptores, qui nova & exquiſita methodo rem nauticam ſint aggreſſi, v. g. Villebrordus Snellius in ſuo Tiphy Batavo, Bartholomæus Creſcentius in Nautica Mediterranea, Moriſotus in Orbe Maritimo, Dudlæus in Maris Arcano, Ricciolus in Hydrographia, & noviſſime Georgius Furnerius in eruditiſſimo Hydrographiæ volumine; nondum tamen ad manus Parthenii pervenerat, qui rem nauticam perpetuo aliquo carmine expoſuiſſet. Novitate itaque argumenti permotus, & quia homo Campanus eſſet, in hoc ipſo pericitari ingenii poetici vires voluit. Scripſit autem VIII. libros Nauticorum, atque uti leges Epopœæ probe habuit cognitas, ita argumento primario varia hinc inde epiſodia, h. e. digreſſiones poeticas, jucundasque relationes ac locorum deſcriptiones inſeruit. In I. agit de delectu arborum, e quibus naves ſunt fabricandæ. In II. qua occaſione inventæ

ſint naves; quomodo item, & quo in loco extruenda ſint navalia, & naves extructæ ſi ſint, quomodo & quibus inſtrumentis in mare deducendæ. In III. de ventis cardinalibus, mediis, lateralibus & nothis, in quo & pyxidis nauticæ hiſtoria recenſetur. In IV. de tempore navigationis inſtituendæ, de clavi moderamine accurate tenendo, de mappis Geographicis adhibendis, de ventis cum cura obſervandis, & inquirenda magnetis vertigine. In V. de habendo pubis delectu, & de inſtituenda felici navigatione in Siciliam, Meliten, Sardiniam; de æſtu freti Mamertini, de æſtu Siculo, de Charybdi & Scylla, aliisque a nautis obſervandis, ubi & Morgana Rheginorum eleganter deſcribitur. In VI. de portubus ingruente tempeſtate quærendis, de velo demittendo, & quid tempore naufragii faciundum; (qua occaſione portus Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Inſularum Maris Jonii, Adriatici, Ægæique, Aſiæ, Syriæ, Ægypti ac Libyæ deſcribuntur,) de ſitu locorum inveſtigando, de ſyrtibus ſcopulisque evitandis, & quibus artibus ex ſyrtibus naves ſint educendæ, qua item induſtria piratæ eludendi &c. In VII. de navigatione in Orientem per mare Atlanticum, & quid in ea obſervandum, quid declinandum, nec non de navigatione in ſinum Arabicum ac Perſicum. In VIII. de navigationis in Orientem & in Japoniam commodo tempore; qua occaſione & India, & Japonia, locaque alia Orientalia deſcribuntur. Additur ultimo loco novi orbis detectio per *Chriſtophorum Columbum* facta, adhibita fictione poetica. Sed hæc omnia Parthenius ipſe breviter & indice veluti digito innuit in propoſitione, ſeu in ipſo limine Nauticorum ſuorum. Ita enim exorditur lib. I.

Quæ veniant nemora apta mari, quo ſidere pinus
Cædere, & arte rates qua cæſis ponere truncis
Conveniat; quæ cura omnes prædiſcere ventos,
Et mores, & ſigna; vagique ſonantia Nerei
Æquora velivolis late ſulcare carinis;
Litora vel circumpictis freta findere lembis:
Nec non & quæ in acu, & parvo ſolertia Mundo,
Et tempeſtatum quanta experientia Nautis:
Hinc canere, & vaſti puppes per cærula Atlantis
Ducere ſurgentem in Solem, Solemque cadentem,
Incipiam. ——

Huic novæ Piſcatoriorum & Nauticorum editioni duo annexa ſunt Autoris alloquia ad Lectorem. In primo profeſſus fuerat, ſe opus Nauticorum ſex menſium curriculo abſolviſſe. In altero vero dicit, ſeſe opus idem duodecim annorum ſpatio elaboratum ſæpius ad limam revocaſſe. Nimiæ enim jactantiæ ab eruditis quibusdam fuerat incuſatus, quod intra ſex menſes hoc opus abſolviſſe ſe ſcripſiſſet, cum tamen id non feſtinantis ingenii ac negligentis, ſed accurati ſolertisq; opus elaboratum omnibus videretur. Sex itaq; menſes illi de accuratiori forte elimatione & reviſione erunt intelligendi, ut vanæ jactantiæ, vel levis mendacii ſuſpicio a Parthenio amoveatur. Additus eſt poſtremo Index rerum notabilium. In calce etiam paginarum, quod Nautica attinet, appoſitæ ſunt hinc inde Italicæ locorum appellationes, ne abſtruſarum vocum crebra uſurpatio lectores nimium fatigaret; cuilibet etiam libro æreæ imagines, eæque pulcherrime ac faberrime ſculptæ præmittuntur, una cum lemmatis ingenioſis, contenta breviter ob oculos repræſentantibus; quemadmodum & Piſcatoria elegantiſſimo id genus antepagmento ſunt exornata.

LETTERA DEL PADRE FRANCESCO ESCHINARDI della Compagn. di Gieſu, al Signor Franceſco Redi, nella quale ſi contengono alcuni Diſcorſi Fiſico-Mathematici. h. e.

Epiſtola P. Franciſci Eſchinardi Soc. Jeſ. ad Dn. Franc. Redi, in qua diſcurſus phyſico-mathematici quidam continentur.

Romæ apud N. A. Tinaſſi, 1681. in 4.

FElici hoc ſeculo connubio junxerunt matheſin & philoſophiæ naturalis ſtudium doctiſſimi viri, qui in diverſis Europæ partibus in ſocietates coiverunt, ad hæc ſtudia novis inventis augenda & amplificanda. Inter has vero licet poſtrema haut ſit Academia phyſico-mathematica, Romæ a celeberrimo Ciampino auſpiciis Reginæ Sueciæ inſtituta, ejusque membra procul dubio plurima ſcitu digniſſima invenerint; pauca tamen ad nos delata fuere hactenus, atque hinc non plane nullam a B. L. gratiam nos inituros ſperamus communicatione epiſtolæ doctiſſimi Patris Eſchinardi, ex qua illuſtris hujus congregationis inſtitutum aliquo modo intelligi poteſt. Complectitur illa *quatuor diſcurſus* in

Academia modo laudata habitos, quorum *primus* de perfossione Isthmi inter mare rubrum & mediterraneum agit, confutando vulgatam opinionem, qua illam, ob inundationem Ægypti hinc orituram, omissam fuisse statuitur. Monet ergo discursuum auctor, cum palus Mæotis in Euxinum pontum aquas suas devolvat, hic vero in mare Mediterraneum illabatur, quod tandem miscetur Oceano, maria hæc necessario altiora esse Oceano; quippe cum minor sit proportio inter aquam in Oceanum influentem & superficiem ejus vastissimam, quam inter aquas delatas in maria commemorata horumq; superficiem. Cum igitur sinus Arabicus seu mare rubrum nullum ingens flumen recipiat, adeoque ejus aqua ex Oceano derivetur, constare inde asserit, ejus superficiem in eodem esse plano horizontali cum superficie Oceani, atque sic inferiorem mari Mediterraneo, ut adeo metus omnis inundationis orituræ evanescat. Huic assertioni cum varia opponi possint, & imprimis fides scriptorum, qui metum diluvii talis memoriæ prodiderunt, singula excutit Auctor, speciatimque ad historicorum relationem respondet, scriptores annalium sequi plerumque opiniones magis vulgares, quum causæ veræ effectuum asserendæ sunt, quarum indagatio ad Philosophos pertinet. Quocirca neque hoc in negotio plus ipsis credendum esse, quam Zonaræ, qui speculis ustoriis naves Romanas ab Archimede narrat fuisse incensas. Cæterum ex ipsius Auctoris sententia, principalis ratio intermissæ Isthmi sectionis fuit multitudo arenæ, quæ in regionibus istis deprehenditur, & quæ facile repletura fuisset canalem in Isthmo elaboratum. *Secundus discursus* materiam & motum Cometarum indagat. Illam ergo quod attinet, putat Auctor eam constare ex inhærentibus ætheri particulis residuis illarum aquarum, quæ olim terram circumdabant, & ex quibus Planetas conditos fuisse autumat; illis tamen forte accedere etiam nonnullas, quæ ex Planetis ipsis exhalant. Motum vero quod concernit, eum ex intrinseca quadam virtute deducit, conceptu non adeo difficile judicans, Cometas, corpora Planetis plane affinia, eadem essentiali motus proprietate gaudere, ita tamen ut insignes quædam simul irregularitates in iisdem deprehendantur ab alteratione materiæ ducentes originem. Hisce paulo prolixius expositis, de Cometarum significationibus quædam subjiciuntur. Licet enim Auctor vix ullam prædictionibus, quæ vulgo circumferuntur, fidem habendam esse moneat, credit tamen Cometas posse esse causas, quas mali effectus

fectus in rebus naturalibus consequantur. Quod enim in machinis locum habet, ut omne novum accidens in illis emergens potius in pejorem eas statum dejiciat, quam in meliorem asserat, nisi artifex denuo mentem manumque adjiciat ad illas restaurandas; id ipsum ad machinam hujus universi merito applicari posse contendit. *Tertio discursui* subita acus Magneticæ, ratione declinationis, mutatio originem dedit, cujus causam doctissimus Auctor statim retulerat in terræ motum factum circa Malacam Hispaniæ urbem non ignobilem, etiam antequam hujus rei fama in Italiam advolasset. In eo igitur est, ut conjecturæ suæ rationes exhibeat declaretque, qua ratione terra, magnus ille sed in plerisque partibus suis admodum debilis Magnes, vi polleat disponendi acum magneticam in certum situm. Experimentis ergo probat (1) magnetem satis debilem, sed mole majorem, habere ampliorem activitatis sphæram, quam minor magnes possidet, licet in retinendo ferro validior existat. (2) Si circa acum disponantur varii magnetes, eam pro diverso lapidum istorum positu, dispositionem acquirere diversam. (3) Magnetem nonnunquam vires suas amittere. Ex quibus concludit, facile intelligi posse non solum rationem conversionis & declinationis, sed etiam variationis in declinatione, cum per varios casus, v. g. terræ motus &c. accidere possit, ut virtus magnetica in parte globi terrestris evanescat aut immutetur. *Quartus discursus* circa piscem Remoram occupatur, inquirendo num verum quid subsit narrationi, qua gubernaculo adhærens Caji Cæsaris navem in medio cursu detinuisse refertur a *Plinio* lib. 32. c. 1. Hanc ergo rem fabulis totam accensendam esse evincit Auctor rationibus evidentissimis, quas hic adducere nimium foret, præsertim cum hunc discursum in sermonem Latinum conversum, una cum primo, in tractatum suum *de Impetu* retulerit Auctor, qui a nobis recensitus fuit Anni 1686. mense Septembri. Postscriptum, ut vulgo dicitur, neque id adeo breve, ad ea nonnulla monet, quæ Auctor proposuerat in tractatu Italico, qui inscribitur *Ragvagli del Padre Francesco Eschinardi, dati ad un amico in Parigi, sopra alcuni pensieri sperimentabili proposti nell' Academia Fisico-mathematica di Roma*, sed quorum bona pars itidem tractatui de Impetu inserta cernitur. Commemorabimus igitur duo tantum experimenta, quæ prope finem adjecit, quorum primum hoc est: In camera clausa thermometron immisit poculo aqua repleto, mense Aprili, quo factum, ut

pro

pro more liquor subsideret paululum: sed cum ex aqua in aërem transferret thermoscopium illud, præter opinionem sensit, eundem magis adhuc contrahi, idque aliquoties repetiit, eventu tamen eodem, nisi cum detergeret thermometron, ubi ex aqua emergebat. Alterum circa calorem versatur: Assumsit enim duo thermometra æqualia, unumque vino, alterum atramento immersit, eodemque tempore Soli ambo exposuit, hoc cum successu, ut semper idem in utroque caloris notaretur gradus, cum plerique tamen sentiant, nigra corpora facilius calefieri reliquis.

HECTOR. GOTHOFR. MASII SS. THEOL. D. ET P. P. in Acad. Haun. Interesse Principum circa religionem Evangelicam. Ad Serenissimum ac Potentissimum Daniæ Regem.

Hafniæ apud J. M. Liebe, 1687. in 4.

ETsi vera religio non alium finem, quam DEI honorem & hominum post hanc vitam consequendam salutem spectat; propter communem tamen mortalium affectum, qui in omni negotio magis ad utilitatem præsentis vitæ, quam ad veritatis & gloriæ divinæ studium ferri solet, multi illam religionem censent meliorem esse, quæ majus cultoribus suis in hac vita præstare commodum videtur. Quo respectu religio Pontificia cum manifesta sacerdotum utilitate conjuncta, a multis laudari, & Principibus etiam variis modis commendari assolet. Sed Clarissimus *D. Masius* pio veritatis studio actus, libro hoc idoneis argumentis probat, nullam religionem in orbe reperiri, quæ ad communem civitatis salutem ac Principum statum (quem aliqui *Interesse* vocant) magis faciat stabiliendum, quam nostram Evangelico-Lutheranam: adeoque vel hoc nomine a profanis etiam hominibus, qui omnia utilitate metiri solent, aliis in orbe Christiano longe anteferri eam mereri. Quod dum *Cap. I.* demonstrare aggreditur, primum religionis usum in civitate maximum contendit, cum sine illa nulla legum autoritas, nulla Principum securitas, nulla vinculi, quo imperantes atque parentes invicem colligantur, firmitas sperari queat. Deinde *Cap. II.* probat, hæc civitatis bona, a sola Christiana eaque vera religione humanæ societati præstari. Quia illa summi magistratus autoritatem & majestatem a DEO derivat, eamque inviolabilem semper esse pronunciat. Quam ob causam *ad III Cap.* progressus, Anabaptistarum, Weigelianorum, Socinianorum & Pontificiorum doctrinæ placita veræ religioni contraria notat, quippe quibus aut imperantium juribus derogatur, aut illi Pontifici subjiciuntur, ut, si hæresis postulentur, a subditis eo ipso, juramento fidelitatis solutis deponi & solio deturbari queant. Qua occasione etiam in quorundam Reformatorum, qui monarchomachi vocantur, dogmata inquirit, eaque reprehendit ac taxat. *IV. Capite* partitim demonstrat, nullam religionem tam honorifice de summis imperantibus ac magistratu politico sentire, quam Lutheranam, quæ majestatem imperantium a DEO immediate dependere, nec populo, nec Pontifici Rom. obnoxiam esse statuat; monarchomachorum placita damnet; jus episcopale Principibus vindicet; Pontificios, qui clericos, ut vocant, jurisdictione Principum eximunt, statumque in statu contra sanioris Politicæ regulas formant, ex verbo DEI refutet. *Cap. V.* dominio absoluto Principum imprimis favere Lutheranam doctrinam; repugnare autem Pontificiam, ex utriusque partis hypothesibus manifestum reddere contendit; refutans simul interpretes Romanenses, qui Jus regium 1. Sam. VIII. iniquum esse tradunt. Et cum Galli hac in parte a curia Romana dissideant, tractatum de *Gallia schismatica* promittit, simul in quo libertas Ecclesiæ Gallicanæ consistat, p. 149. exponens. *Cap. VI.* nexum religionem inter & statum civilem arctissimum defendit, ac in hanc rem *Nobilissimi Dn. Pufendorffii librum de Habitu Relig. Christ. ad vitam civilem* laudat. *Cap. VII.* de unione Ecclesiastica, quæ vulgo Syncretismus audit, erudite disserit, ac culpam schismatis a Protestantibus amolitur. *Cap. VIII.* paræneſin ad Principes Evangelicos, ut Lutheranæ religionis incrementa indies majori studio quærere nitantur, subjungit, gratulatus regno Daniæ de puritate fidei & Augustanæ Confessionis incorrupta doctrina. Quod divinum beneficium etiam in oratione Jubilæa, in annuam Reformationis memoriam Hafniæ habita, & libro huic annexa dilaudat.

ANTONII FRANCISCI DE BONATTIS, J. U. D. PATAVINI, universa Astrosophia naturalis.

Patavii apud Petr. Mariam Frambottum, A. 1687. in 4.

SCriptum est hoc Opus, tribus libris comprehensum, in gratiam Astrologiæ Judiciariæ, sive Genethliacæ: cujus excellentiam & certitudi-

titudinem nihil mirum est Autorem toties & tam magnifice in eo celepræfat. brare, cum, ut refert, ab ineunte ætate in illam propensus, eidem indefesso in hunc usque diem studio se addixerit. Hanc ergo dum ab adp. 2. versæ partis accusationibus defendendam sibi sumit, primum ipsi patrocinium a natalium vetustate, præclarorumque virorum autoritate & p. 7. æstimio comparare laborat: influxum deinde sideribus in hæc inferiora, non Stoica quidem necessitate impellentem, sed inclinatione quadam p. 10. vim exerentem vendicans, argumenta contraria, & vel astrorum influxum, vel prædictionum astrologicarum veritatem certitudinemque impugnantia, breviter at citra delectum recenset, & refellere nititur.

Ne vero scientiæ huic suæ opprobrio esse possint vanissima, Arabum præcipue Astrologorum commenta, a cordatioribus Philosophis nunquam non explosa: eandem ab ejusmodi frivolis & inanibus figmentis expurgatam conciliare illis studet, quibus alias iniquior de eadem esp. 26. sq. se posset opinio. Unde nugæ ipsi sunt, partes fortunæ, amicorum, itip. 28. nerum, religionum &c; effectus nodorum orbitæ Lunaris; electiones p. 29. 39. & dominia planetarum in horis; aspectuum amicitiæ & inimicitiæ; dominia domorum; de Aphetis, Anæretis & locis Hylegialibus plurima; p. 33. 35. Alcochodes; modus directionum rectarum & conversarum vulgaris; dip. 36. 43. rectiones item domorum, profectiones annuæ & menstruæ, vulgatæp. 44. que antisciorum vires. Mitius tamen idem sentit de domiciliis, exalp. 29. tationibus & dignitatibus Planetarum: antiscii etiam, seu punctis ab p. 44. Æquatore versus eandem plagam æquidistantibus, quatenus a planetis p. 52. utrinque occupantur, maximam virtutem tribuit; domuum porro cœlestium dodecadem, juxta scita *Regiomontani* sive methodum rationalem, admittit, & earum significationes non sine ratione assumtas, ac experimentis comprobatas esse sibi persuadet. Cæterum non universam Genethliacen tradere hic suscepisse Autorem, facile intelliget, qui cum systematibus Astrologicis passim extantibus præsentem tractatum contulerit: ut adeo summa hic fundamenta Astrosophiæ suæ jecisse, & juxta ea specimen aliquod potius, quam ipsam integram exhibere voluisse censendus sit. Præter memorata enim, & doctrinam de directionibus, rectificatione thematum, parallelis seu æquidistantiis mundanis, luminisque Planetarii activitate, vix est toto primo libro, quod lectorem scientiæ hujus gnarum reddat; cujus potiora aliqua Autor præterea sic premit, ut occultare ea, quam exponere propositum habuisse illum, non obscure appareat.

Di-

Directionum autem fundamentum & generalis quædam ratio Au- p. 37.
tori est, quod quales motus cœlestium corporum & configurationes ad Luminaria & cardines singulis post nativitatem diebus contingunt, tales etiam effectus eorum existant, ad singulos totidem nativitatem insequentes annos: quod quomodo Autor ad calculum deinceps accommodet, exemplis L. II & III planum esse asseverat. Atque inde etiam ratio- p. 38.
nem constare putat annorum climactericorum: quippe quibus Luna ad □, ☽ & ♂ loci sui natalis perveniens, directionum faustarum infaustarumve, forte tum imminentium, effectus tanquam causa impulsiva promoveat.

Cum vero scientiæ hujus cardo in eo præcipue versetur, ut momentum nativitatis quam exactissime habeatur: Autor rejectis cæterorum Astrologorum methodis, rationem rectificandi tempus petendam p. 40, sq.
arbitratur a causa nativitatem urgente, quam instantem & velocis momenti esse consentaneum naturæ arbitratur. Cumque ejusmodi sint Solis cum aliquo ex planetis æquidistantiæ a cardinibus mundi, ad eas recurrit; iisque cessantibus, in subsidium assumit Luminaris unius alteriusve, vel planetæ etiam alicujus appulsum ad Horizontem ortivum aut occiduum: ad qualem figuræ cœlestis conditionem tempori nativitatis æstimato proximam, ipsum thema nativitatis figit, ejusque tempus sic corrigit. Atque hanc rationem certam, & a præceptore suo Jo. Franc. Gonfalonerio plus trecentis nativitatibus, exactissime eidem congruentibus, confirmatam, Autor pronunciat. Memoratas porro æquidistantias a cardinibus (aut respectu cosmicorum aspectuum, ab p. 46.
aliis etiam domibus) non per ascensiones descensionesve, sed secundum distantias apparentes computandas esse monet. Utque etiam tanto major & frequentior familiaritas planetis intercedat, certas iisdem activitatis suæ sphæras (veteri lege astrologica) circumscribit, intra quas p. 47. sqq.
tum aspectus zodiacales & cosmici (æquidistantiæ duorum planetarum a cuspidibus totidem diversarum domorum) tum parelleli mundani & declinationes, sive antiscia, vim suam diffundant & exerceant: ita qui- p. 50.
dem ut antiscii, parallelis & ✶ cosmico tres gradus, reliquis cosmicis aspectibus quinque largiatur: peculiari pro singulis zodiaci aspectibus singulorum Planetarum sphæra statuta; maxima pro ♂ & ☽, minori pro reliquis: juxta rationem arcus uniuscujusque ad semicirculum.

Hæc fere libro Imo: præter quæ cætera, quæ de generalibus & p. 23.

p. 42. 56. particularibus influxibus; revolutionum viribus; causis dierum criti-
p. 61. 59. corum, crisiumque momentis & principiis; modo influxus Luminari-
p. 64. um per quartas suorum circulorum; planetarum naturis & dominio at-
texuit aut inseruit, quia trita sunt & obvia, recensere supersedemus.

L. II. Libro II & III centum & septem themata Autor exhibet, tempo-
p. 1, sqq. re eorum ex principiis modo expositis correcto. Horum quadraginta
sunt utplurimum eorum, qui vel ex utero mortui extracti sunt, vel
p. 91, sqq. pauco tempore supervixerunt; septendecim eorum, qui vitam ultra
p. 162, sq. 20 annos, & aliqui ad extremam usque senectam produxere; 21, morte
p. 250, sq. violenta varii generis sublatorum; 18, qui astrorum, ut Autor putat, be-
neficio pericula, ex ferro, suffocatione, præcipitiis &c. vel intentata
p. 314, sq. vel objecta evasere; 11 denique gemellorum. His singulis junctæ sunt figuræ directionum, revolutionum & crisium, ad mortis, aut periculorum superatorum tempora determinanda conferentium. In ipsis vero geniturarum thematibus, qui astrorum situs impulsum ortui dederint; ut a Luminaribus per maleficos planetas læsis mors vel immatura vel violenta; beneficorum vero amica cum Luminaribus conspiratione, & in maleficos imperio, vita longior, salus aliæque felicitates natis obtigerint, evincere contendit. An vero autoris experimenta cum scitis libri primi (quorum præcipua *Placido* de Titis, cumprimis vero *Confalonerio*, a quo insigne opus astrologicum, *Examen* sc. *omnium geniturarum ab autoribus propositarum*, pollicetur, se debere hinc inde profitetur) ubique & examussim omnia consistant, eorum erit advertere, qui longius in his morari pretium operæ sunt ducturi.

IL MERCURIO ARALDICO IN ITALIA
i.e. *Mercurius Heraldicus in Italia, præmissus Feciali Veneto.*

item

L' ARALDO VENETO
i.e. Fecialis Venetus; autore Julio Cæsare de Beatiano,
Nobili Justinopolitano, ex priscis Japidiæ Comitibus oriundo, perpetuo Commendatore Icariæ, Equite ordinum Regis Christianissimi.

Venetiis imprimebat Nicolaus Pezzana 1686. in 4to.

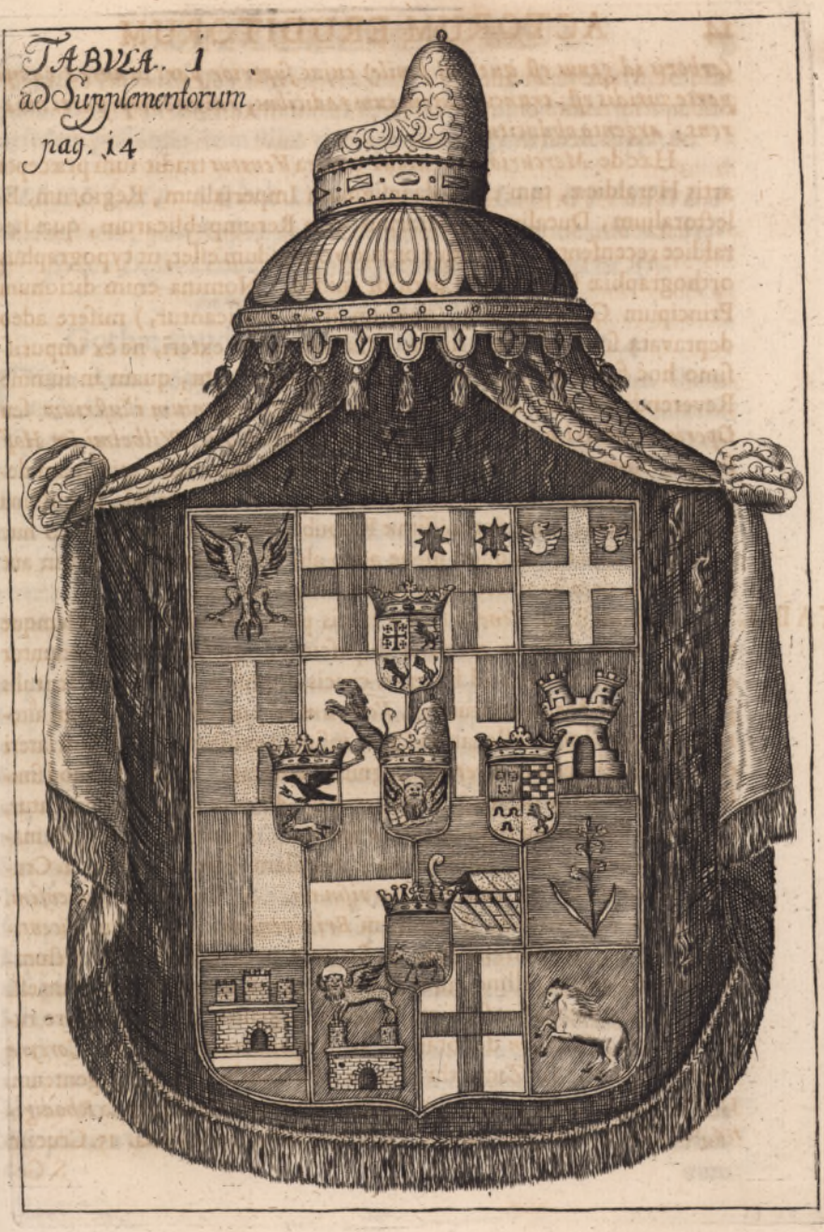
NObilissimum *Beatianum* in heraldica arte paucis parem, nemini temere secundum esse, *Mercurius* non minus *Heraldicus*, quam *Feciа-*

Fecialis Venetus facile nobis persuadent. Quamvis autem is huic præmissus in libri frontispicio dicatur, serius omnino tamen juris publici factus fuisse videtur. *Studii* quippe *Patavini Reformatores* Feciali Veneto d. 9. Martii 1680. Mercurio Heraldico 2. Aug. 1686. in lucem prodeundi potestatem fecerunt. Sed & Mercurium in Fecialis Veneti locum successisse, eaque summatim enarrasse, quæ fuse alter enarrare spoponderat, satis constat ex iis, quæ pagina *Fecialis* 275. legere est. Cum enim, explicatis Reipubl. Venetæ insignibus, in illius laudes ὡς ἐν παρόδῳ excurrisset Autor, subito filum abrumpit, *secundum & tertium* promittit librum, spemque facit, horum altero victricia Venetorum signa una cum armis gentilitiis, honoribus & dignitatibus a quavis familia patritia obtentis, descriptum iri, addita accurata ex historiis & archivis publicis congesta relatione de præclaris singulorum Heroum gestis: altero insignia omnium urbium, castellorum ac provinciarum, quæ Veneto subsunt imperio, universæ itidem Nobilitatis Venetæ, multaque alia ex spississimis antiquitatis tenebris eruta, recensenda fore. Præstitit hæc ex parte Mercurius Heraldicus. Hoc namque duce provinciarum, insularum urbiumque Italarum, speciatim Venetarum, quæ ullius apud Geographos nominis sunt, insignia ducentis plura heraldice enarrata, brevi temporis spatio percurrere atque addiscere licebit. Neque minoris pretii esse arbitramur amplos, quos Autor hic illic inseruit, Catalogos insignium gentilitiorum Nobilitatis Neapolitanæ, Sabaudicæ, quæque Venetis parent, Forojulienſis & Istrianæ. Exscribere eos non vacat. Placet tamen speciminis loco excerpere, quæ de gente sua ipsemet Autor commentatur: *BEATIANI*, (inquit) *ex antiquis Comitibus Japidiæ (h.e. Carsi & Beatiani in Forojulienſi agro siti ad fauces fluvii, qui Plinio Tilaventum majus, Italis modernis Tagliamento dicitur) Domini Montis deserti* (Mondeserto) *in Marchia Tarvisina, quadripartito scuto utuntur, cujus primum & quartum membrum, cyaneo colore tinctum, Regis Christianissimi beneficio, tribus fulget liliis Gallicis, quibus, distinctionis ergo, adjecti visuntur bacilli duo aurei decussati. In secundo itemque tertio membro conspicitur δέγμα Montis deserti, turris nimirum nigra in campo argenteo, cujus caput* (seu superior pars) *rubei coloris est. Totius scuti centro, (Japidiæ & Beatiani connotandorum gratia,) imponitur scutulum transversim sectum, superiori parte aureum, inferiori rubrum, in quo cervus,*

(arboris id genus eſt quercui ſimile) cujus ſuperior pars in aurea campi parte viridis eſt; truncus autem cum radicibus, rubræ campi parti inhærens, argento obducitur.

Hæc de *Mercurio. Heraldus* contra *Venetus* tradit tum præcepta artis Heraldicæ, tum exempla inſignium Imperialium, Regiorum, Electoralium, Ducalium, liberarum item Rerumpublicarum, quæ heraldice recenſentur. Hicque omnino optandum eſſet, ut typographus orthographiæ Germanicæ peritior fuiſſet. Nomina enim ditionum Principum Germanorum, (quorum arma explicantur,) miſere adeo depravata ſunt, ut nihil ſupra. Caveant ergo exteri, ne ex impuriſſimo hoc fonte hauriant noſtrarum rerum peritiam, quam in ſumme Reverendi *Ph. Jac. Speneri* noſtratis *Hiſtoria inſignium illuſtrium* ſeu *Operis heraldici parte ſpeciali*, & Nobiliſſimi *Jac. Wilhelmi Im Hoff* Patritii Norimbergenſis *Notitia Procerum Imperii* accuratiſſimam deprehendent. In rebus autem patriis *Beatiani* Relatio fide digniſſima habetur nobis, unde Sereniſſimæ Reipubl. *Venetæ* inſignia ex eo huc transferre lubet, eo quod plene adeo abs aliis, Gallis præſertim aut Germanis, depicta ac deſcripta vix offendas. Scilicet

TAB. I. Scutum Reip. *Venetæ* tribus lineis perpendicularibus totidemque transverſis in *ſedecim membra* diſpeſcitur, quibus ſuperſternuntur *quinque ſcuta minora* ad formam crucis diſpoſita. Ex hiſce ſcutulis primum, quod centro incumbit, *Venetum δεῖγμα* eſt. Scutulum alterum ſupremo loco collocatum *Cypri* inſignia exhibet. Tertium lateri dextro ſuperinjectum *Cretenſe* regnum denotat. Quarto, quod ſiniſtrum crucis latus occupat, *Dalmatiæ & Albaniæ* regnum deſignatur. Quintum denique ad regnum *Iſtriæ* ſpectat. Quod ſedecim ſcuti majoris membra attinet, exhibent ea 1. Aquilam *Forojulienſem.* 2. Crucem *Patavinam.* 3. Crucem *Tarviſinam.* 4. Crucem *Belunenſem.* 5. Crucem *Veronenſem.* 6. Leonem *Brixinenſem.* 7. Crucem *Vicentinam.* 8. Turrim *Veltrienſem.* 9. Scutum perpendiculariter ſectum, hinc rubeo colore, illinc auro oblitum, quod *Bergamo* proprium eſt. 10. Scutum transverſim ſectum, ſuperius argento, inferius colore rubro inſigne, *Cremam* denotans. 11. Argonautarum navim, *Corcyræ* inſulæ ſignum. 12. Zacynthi *δεῖγμα*, hyacinthi florem argenteum. 13. Turrim, quam in ſigillo ſuo *Hadria* oſtentat. 14. Inſignia *Rhodiginæ* peninſulæ, caſtello, cui Leo Venetus inſiſtit, conſtantia. 15. Crucem S. Ge-

S. Georgii rubeam, qua *Cephalonia* insula in insignibus utitur. 16. Equum, *Crepsæ & Absori* insularum δεῖγμα. Prolixiori descriptione supersedere possumus, cum illius vices æri incisa *Figura* facile suppleat.

WILHELMI ERNESTI TENTZELII EPISTOLA ad Amicum, qua Responsio ad Clarissimi Viri Emanuelis a Schelstrate Dissertationem Apologeticam de Disciplina Arcani summatim continetur.

Gothæ apud Christoph. Reyherum 1687. 4.

CUm Anno 1685. mense Decembri pag. 541. Apologiam illam Schelstrateni recensueremus, promisimus, suo tempore Tentzelii responsionem nos exhibituros. Is autem solitam Bibliopolarum duritiem expertus anno 1687. per epistolam summaria responsi sui edidit; quam initio quidem maluimus omittere & totius operis editionem exspectare: sed cum temporum injuria de eo nihil certi polliceatur, ne promisso nostro deesse videamur, epistolam illam Tenzelii breviter recensebimus, ad eum modum, quo in Schelstrateniana Dissertatione versati sumus, id est, sine partium studio.

Contendit igitur Tentzelius, Schelstratenum in ipso statim limine impegisse, eumque non posse non arcani disciplinam ad fideles quoque simpliciores extendere, quamdiu ex ejusdem præscripto dogmata etiam occultata fuisse censeat. Tenzelius autem quatuor adfert modos, quibus dogmatum occultatio apud veteres usitata, ab arcani disciplina differat, ratione objecti tam realis, quam personalis, ratione modi, qui plane contrarius sit, ratione subjecti, & ratione finis. Dehinc multa profert argumenta, quibus adversus Schelstratenum evincat, dogma de Trinitate in prisca Ecclesia neque gentiles neque Catechumenos latuisse, ejusque rationes diluit. Nec septem, sed duo tantum Sacramenta, Baptismum & Eucharistiam, Augustinum sequutus ad proprium arcani disciplinæ objectum refert, & quid de quinque Pontificiorum reliquis habendum sit, exponit. Posthæc præcipuum controversiæ caput adgreditur, & adversus Schelstratenum contendit, non dogmata, sed ritus tantum & Symbola Sacramentorum occultata fuisse, & quæ ille in contrarium objecerat, pro virili solvit. Originem quoque illius disciplinæ a Christo repetendam non esse ut obtineat, diversos verborum

rum Christi de sancto canibus non dando interpretationes apud Veteres receptas fuisse monstrat, Patresque si quando oraculum Christi ad arcani disciplinam accommodant, id tantum applicare, non explicare arbitratur. Reliqua Patrum loca a Schelstrateno congesta ita examinat, ut ea vel de disciplina arcani plane non agere, vel suæ, non Schelstratenianæ hypothesi favere existimet. Porro ut sententiam suam de arcani disciplina labente secundo sæculo in Ecclesiam recepta confirmet, prolixum excursum instituit, ostensurus, circa illud tempus insigne rituum Ecclesiasticorum augmentum invectum esse, & cum hactenus Christiani Judaicæ Synagogæ ritibus, qui bene sese habebant, & cum Christianismo consistere poterant, acquievissent, tum plurimos alios vel ex proprio ingenio, vel ad gentilium imitationem adiecisse. Quam in rem multis exemplis allatis, disciplinam quoque arcani ex opertis gentilium sacris, Eleusiniis præsertim, transsumtam esse ostendit, indeque concludit, quoniam ethnicorum arcana non in dogmatum, sed rituum symbolorumque occultatione constiterint, apud Christianos idem factitatum, adeoque ex disciplinæ arcani præscripto non doctrinam, sed ritus & symbola tantum in occulto servata fuisse. Deinde duo argumenta sua, a gentilium calumniis & lectione scripturarum non-initiatis concessa, prolixe vindicat, & opinionem Schelstrateni de Catechumenorum dimissione & disciplinæ arcani desuetudine ita examinat, ut non ab Apostolis, sed secundo quoque sæculo cum disciplina arcani morem illum cœpisse sustineat, magisque confirmet Cardinalis Bonæ sententiam, qua & Catechumenorum dimissio, & disciplina arcani circa annum 700 in Ecclesia Latina desiisse perhibetur: in oriente autem disciplinam arcani supra quintum sæculum durasse probet ex Actis Siræ Martyris apud Papebrochium, & Maximi Dialogo 1. de Trinitate, adjungens Christiani Lupi de perpetuo disciplinæ illius apud Græcos usu suffragium.

Præterea singula clarissimi Schelstrateni consectaria sub incudem revocat, & I. silentium Patrum de septenario Sacramentorum numero ex disciplina arcani ortum non esse judicat, quia plura Patrum scripta ad initiatos & fideles directa sint, quam Catechumenorum vel infidelium manibus exposita. Quanquam igitur in his vel plane non, vel obscure Sacramentorum meminissent, non debuisse tamen numerum eorum definitum silere in illis, & initiatos in ambiguo relinquere: imo cum de duobus proprie dictis Sacramentis, Baptismo & Cœna Domini, tam clare

clare aperteque in ejusmodi scriptis agant, certe incredibile esse, tantum de reliquis quinque eos tenere silentium. Vult etiam, ut Schelstratenus nominasset ullum veterem scriptorem Hugone Victorino antiquiorem: hunc enim primum hanc sibi audaciam sumsisse, & septenarium Sacramentorum numerum definivisse, ex eruditis observat. Præterea diluit, quæ de Græcorum consensu Schelstratenus inculcat, qui ignorare non potuerit, quantuscunque in numero Sacramentorum consensus appareat, non deesse tamen dissensum in explicatione & usu. Addit, Schelstratenum confudisse Jobium Monachum apud Photium, cum Jobo Monacho, sæc. XIII. vivente, apud Allatium, ex quo Græcorum testimonia maximam partem desumserit. Denique subjungit Dionysii Areopagitæ locum, qui non nisi sex agnoscat Sacramenta, quorum quatuor amplecti queat Schelstratius, reliqua duo, consecrationem monasticam, & ceremonias in mortuos, non minus ac nos repudiare debeat, si numerum suum septenarium integrum servare cupiat.

II. Celebrem de scriptis Dionysii Areopagitæ controversiam persequitur, & quæ Schelstratenus ad probandam Apostolicam antiquitatem protulerat, ita diluit, ut Chrysostomi Orationem de Pseudoprophetis νοθείας accuset, Gregorii Nazianzeni, Clementis Alexandrini & Athanasii loca sibi nihil officere contendat, Anastasii quoque Sinaitæ testimonium, in quo maximam vim Schelstratenus fecerat, non Patriarcham Antiochenum, sed alium Anastasium, Maximi discipulum, auctorem habere opinetur. Effugium Schelstrateni ex disciplina arcani desumtum & in sua dissertatione variis instantiis præclusum dicit, & Anastasium Bibliothecarium aliosque, quos ille auctores citaverat, plane contrariam viam ingredi adserit, statuentes quippe, vel a prioribus hæreticis, quod Anastasius dicat, vel a Philosophis Platonicis gentilibus, quod Ambrosius Camaldulensis aliique velint, occultata esse Dionysii opera, ne ad Catholicorum manus devenirent. Aliis etiam argumentis evincere satagit, disciplinam arcani non prohibuisse, quo minus Dionysii opera per Christianorum manus volitarent.

III. De Canone Illiberitano monet, Schelstrateni interpretationem prius non valere, quam is ex indubitatis veterum monumentis monstraverit, Trinitatis imagines tempore illius Concilii pingi consuevisse, cum in iis inquirendis nec Petavius nec Roswеydus supra Paulinum Nolanum adscendere potuerint. Et post alia Schelstrateno

putat maxime adversari, quod imagines Christianorum ethnicis patuisse diserte indicent Augustinus & Joannes Thessalonicensis. Arbitratur itaque, canonis Illiberitani rationem in prudenti συγκαταβάσει, non in disciplina arcani, quærendam esse, cujus auctores metuerint idololatriam ex multis Hispanorum animis nondum prorsus depositam.

IV. De Baptismo Constantini initio epistolæ diluit, quæ contra loci Hieronymiani expositionem Schelstratenus in præfatione attulerat, gratulaturque sibi de Papebrochii suffragio, qui tantum abest, ut cum Schelstrateno duplicem Constantini Baptismum statuat, ut potius in dedicatione tomi quinti Maji profiteatur, *Constantinum ab ea calumnia vindicandum esse, qua dicitur & tenetur a multis in Arianismum deflexisse sub vitæ exitum, & hæretico ritu baptizatus, vel (quod turpius) rebaptizatus fuisse.* Præterea animadvertit discrimen, quod inter Theophanem & Schelstratenum intercedit. Theophanem enim duplex tantum argumentum ex arcani disciplina nectere, Imperatoremque a participatione Eucharistiæ & orationibus fidelium exclusum nolle. Schelstratenum vero tertium addere, dictitando, ei præcipua Religionis Catholicæ arcana occultanda fuisse. Rationem hujus differentiæ inde manare adserit, quod Theophanes optime sciverit, disciplinam arcani ad dogmata non extendi, secus quam Schelstratenus autumet. Respondet deinde ad utriusque objectiones, & in Concilio Nicæno aliquid indultum fuisse Constantino largitur, non invito, ut credit, Schelstrateno, qui disciplinam arcani æque & semper observatam non fuisse ultro fateatur. Heic autem gravissimam dispensandi causam habuisse Patres, ne Constantinum asperitate sua in rebus adiaphoris Christianismo infensum redderent.

V. Schelstrateni sententiam de fermento variis rationibus impugnat, additque Cardinalis Bonæ censuram in Antonii Augustini opinionem, quæ reipsa cum Schelstratiana congruat, quanquam diversam appellationis originem tradat.

VI. Observat, Schelstratenum Reformatos ex principiis minime concessis impugnare, nec animadvertere, pleraque Patrum loca ab Albertino objecta ex ejusmodi scriptis desumta esse, quæ nec Catechumenorum aut infidelium caussa scribebantur, nec in manus eorum deveniebant. Cum autem Schelstratenus videri nolit, disciplinam arcani ad fideles extendere, aliam obscuritatis caussam in scriptis Patrum acro-

acroamaticis quærat oportet, quam non aliam dicit Tenzelius, quam accuratiorem in docendo methodum.

VII. Optat, ut Schelstratenus producat vetus testimonium, quo nomen transsubstantiationis Lombardo antiquius esse fidem faciat. Cum autem constet, transsubstantiationem pro dogmate fidei nec ante nec post Tridentinum Concilium apud ipsos Pontificios habitam, tum miratur, Schelstratenum contendere, primis Ecclesiæ sæculis eam pro dogmate Eucharistiæ agnitam fuisse. Ad argumentum vero Schelstrateni ex disciplina arcani postquam respondisset, concludit, eum veterem Ecclesiam tacite Valentinismi accusare, quem alia in abscondito, alia in aperto docuisse ex Irenæo voluerit. *Quis enim dubitet*, inquit Tenzelius, *te alia in aperto docere, quando cum Theodoreto in præsentia non-initiatorum symbola post sanctificationem in sua natura & substantia manere profiteris; alia vero in abscondito, quando panem & vinum in substantia sua non manere, sed in aliam, corporis & sanguinis Christi, mutari, coram solis initiatis cum modernis Pontificiis statuis?*

VIII. Miratur Cl. Auctor, quare Jesuitæ ac cæteri missionarii, apud Sinas, Japones, aliosque gentiles illam veterum prudentiam non imitentur, sed recentioris potius Romanæ Ecclesiæ usum pompamque in exponenda & circumferenda hostia teneant? Ubi subesse putat modernorum Latinorum opinionem de transsubstantiatione, & cultu adorationis pani consecrato extra usum a Christo institutum deferendo, quæ omnia purior antiquitas ignoraverit.

THE TURKISCH HISTORY.

i. e.

HISTORIA TURCICA.

Londini, impensis Thomæ Basseti, R. Clavelli, J. Robinsoni & A. Churchill; 1687. in folio.

COmplectitur spissum hoc volumen tergeminorum authorum opera; ex quibus *primum* doctissimi viri, RICHARDI KNOLLII, *Historia* est, qua res Turcarum, a primis eorum originibus ad annum Christi 1623. usque, pertexuntur. *Alterum* est continuatio Knolliana ab A. 1623. ad A. 1677. perducta, autore PAULO RYCAUT, (Latine *Ricaltum* vel *Rigaltium* scripseris,) qui olim septennio integro Comiti

miti a *Winchelſea*, Caroli II. Britanniarum Regis ad Imperatorem Turcicum Legato, a ſecretis fuerat, & vertente tempore totis undecim annis Conſulis (quem vocant) Smyrnæi officio cum laude functus eſt. *Ultimum* eſt ROGERII MANLEY, Equitis Angli, additamentum, ab anno 1677. ad annum 1686. pertingens.

De ſingulis non eſt, quod pluribus diſſeramus. *Knollii* enim labores dudum orbi erudito innotuerunt, illorumque meruere applauſum, qui juſtum pretium hiſtoriæ methodice & cum judicio ſcriptæ ponere norunt. *Rigaltii* opus jam A. 1684. p. 114--121. ad Acta Eruditorum, cum decenti elogio, retulimus. Subjungitur ei in hac editione ejusdem Auctoris tractatus *de præſenti Imperii Ottomannici ſtatu*, quem Germanice verſum & *Diarii Europæi* continuationi XXI. a. 1671. inſertum fuiſſe, c. l. diximus. Triumvirorum horum ultimus, *R. Manley*, Knollium & Rigaltium non infeliciter æmulatus, in eas res enarrandas incidit, quæ nobis in recenti adhuc memoria hærent, heicque adeo absque Lectoris benevoli tædio latius commemorari vix poterunt.

PRÆNOTIONUM CANONICARUM LIBRI V. quibus ſacri Juris atque univerſi ſtudii Eccleſiaſtici principia & adminicula enucleantur. Exarabat Johannes Doujat Anteceſſorum Pariſienſium ac Regiorum Profeſſorum primicerius, eoque nomine Comes.

Pariſiis apud Joh. Baptiſt. Coignard, 1687. in 4.

Johannes Doujatius Tholoſanus in urbe patria primum Advocatus, poſtea Pariſiis Regius ſacrorum Canonum Profeſſor, ac tandem Facultatis Juridicæ Anteceſſor nunc emeritus, varia ſcripta hiſtorica & ad jus Civile, Gallicum & Canonicum ſpectantia edidit, e quibus notas ad *Joh. Pauli Lancelotti* Inſtitutiones Juris Canonici Cal. Oct. A. C. 1685. recenſuimus. In præſenti opere, cui prænotionum Canonicarum titulum dedit, primum de Juris Canonici natura diſſerit, ejusque definitionem, proprietates, diviſiones & a cognatis ſcientiis differentias explicat. Deinde ad materiam progreſſus quatuor imprimis fontes, e quibus Juris Canonici præcepta promanant, conſtituit, Scripturam nempe ſacram, concilia, conſtitutiones Romanorum Pontificum & Patrum

trum aliorumque ſcriptorum Eccleſiaſticorum ſententias. De ſacro Codice ita agit, ut præmiſſa vocis explicatione & aſſerta ſacrorum voluminum autoritate, de libris canonicis & apocryphis in genere deque ſingulis in ſpecie, nec non de variis ſacri textus verſionibus, ſenſibus & partitionibus lectorem ſuum juxta eas, quas Pontificii tenent, hypotheſes informet, & præcipuos e Pontificiis Bibliorum interpretes commendet. Hinc ad concilia pergens, itidem generali tractatione non contentus, primum œcumenica, quæ vulgo ſic audiunt, deinde quaſi univerſalia, quorſum Arelatenſe vel Sardicenſe, Quiniſextum in Trullo habitum, Francofurtenſe, Claromontanum & Turonenſe III. retulit, & pſeudoſynodos generales, tum particularia Concilia juxta nationum diverſitatem digeſta, Græca, Africana, Gallicana, Hiſpanica, Italica, Germanica, Anglicana ac Hibernica, & poſtremo inſigniores Conciliorum editiones ſeu generales eorundem collectiones ſtrictim enumerat. A conciliis ad Romanorum Pontificum conſtitutiones tranſit, quas ſi non omnimodam, ſaltem inſignem autoritatem obtinere cenſet. Controverſiam de Pontificum Romanorum ante Siricium epiſtolis, quas *Turrianus* genuinas, *Blondellus* & alii ſuppoſititias eſſe cenſent, collatis utriusque partis argumentis in dubio relinquit, illud tantum addens, ſaltem aliquas in Gallia indubitatæ autoritatis eſſe, quantum ad capita a Francorum Regibus probata & publicis regni legibus inſerta. Poſtea ſingillatim omnium Pontificum, qui ſex prioribus ſeculis a nato Chriſto Romanæ Eccleſiæ præfuerunt, epiſtolas decretales ſuccincta narratione perluſtrat. Ad ſeptimum & ſequentia ſecula ubi pervenit, eos tantum imprimis Pontifices, quorum epiſtolis Gratianus cæterique Juris Canonici compilatores uſi ſunt, commemorat. Qualemcunque hanc Pontificum Romanorum & epiſtolarum Pontificalium hiſtoriam patrologia quædam excipit, in qua præcipuos tredecim ſeculorum ſcriptores eccleſiaſticos Latinos & Græcos breviter enarrat, nonnulla etiam de jure civili & de duobus incertorum Autorum opuſculis, quorum unum *Diurnus*, alterum *Ordo Romanus* inſcribitur, ſubjungens.

Hæc primis duobus libris executus, ſequentibus duobus quam formam corporis Canonici ſyſtema antiquitus habuerit, & quas mutationes ſucceſſu temporis experta ſit, exponit. Initium facit a canonibus, qui apoſtolici dicuntur, & aliis antiquis canonum apud Græcos

collectionibus, sive canones juxta numerum & ordinem, quo a cujusque concilii patribus editi, describant, sive eosdem per certas materiarum classes digerant, aut cum Principum legibus conferant. Differit quoque de variis Canonum synopsibus & abbreviatis collectionibus, item de nomocanone anonymi autoris, quem paucis abhinc annis *Cotelerius* in Ecclesiæ Græcæ monumentis publicavit, nec non de decretis synodalibus & Patriarcharum aliorumque Græcorum Antistitum responsis, quæ *Leunclavius* Tom. I. Juris Græco-Romani libro 3. sqq. vulgavit. A Græcis ad Latinas canonum collectiones delapsus inter alia disquirit, quid de prisco illo canonum codice sentiendum sit, quem A. 1675. ex duobus MSC. Thuaneo & Oxonienſi *Paschasius Quesnellius* in appendice ad opera Leonis M. publici juris fecit. Et gratias quidem Quesnellio habet, quod monumentum hoc ediderit, adduci tamen non potest ut credat, quinto seculo hanc collectionem in communi usu apud Romanos fuisse, cum Quesnellianus ille codex contra temporum illorum morem tot prolixas de fide dissertationes, totque Imperatorum constitutiones & Magistratuum adversus hæreticos edicta canonibus admisceat, ut canones ne tertiam quidem illius operis partem impleant. Ad *Isidorum Mercatorem* seu *Peccatorem* devolutus, iterum de primævorum Pontificum Romanorum epistolis decretalibus differit, easque suppositas esse non amplius dubitanter sed aperte pronunciat, ac *Turrianum*, etsi supra ejus exceptiones ut satis validas commendasset, frustra easdem defendere judicat, *Jacobi Sirmondi* judicium approbans, qui de *Blondello* epistolas illas impugnante dicere solitus fuerit, quod totis viribus & immenso conatu ostium jam apertum effringendum susceperit. Collectionem hibernicam, quam tomo 9. spicilegii sui *Lucas d' Achery* in lucem protraxit, etsi eam nonnulli *Gildæ Sapienti* tribuant, Doujatius tamen noster decreto Gratiani vix antiquiorem censet. In specie quoque agit de collectionibus canonum pœnitentialium, & perlustratis insuper capitularibus Regum atque Imperatorum Francorum, tandem ad novum & quale hodie receptum est jus Canonicum accedit, ubi primum de Gratiano autore decreti, de decreti titulo ejusque condendi causa, de partibus decreti earumque inter se ordine; item de nævis, emendatione & autoritate decreti, deinde de sex libris decretalium, Clementinis & Extravagantibus, tum de variis bullariorum editionibus, de regulis Cancellariæ apostolicæ, de novis decretalibus Sixti V. jussu

jussu collectis, de septimo decretalium *Petri Matthæi*, bullariorum summis & *Barbosæ* collectaneis, ac postremo de origine & progressu juris ecclesiastici Gallicani disseritur.

Quinto eodemque postremo libro Autor studiosis Juris Canonici adminicula quædam hujus studii suppeditat, ac primum scriptores indicat, qui hanc scientiam lucubrationibus suis clariorem reddiderunt, exorsus a glossarum autoribus, quibus reliquos interpretes, qui seculo 13. 14. 15. 16. & 17. jus Canonicum scriptis suis illustrarunt, sic adjungit, ut eorum vitam & scripta breviter exponat. His Juris interpretibus postremo loco seipsum addit, & suum ipsius vitæ curriculum, addito scriptorum editorum & ineditorum indice commemorat. Postea autores, qui vel historiam ecclesiasticam generalem, vel Pontificum Romanorum aliorumque Episcoporum, monachorum, martyrum & sanctorum vitas literis consignarunt, item qui de ritibus sacris, casibus conscientiæ & hæresibus scripserunt, nec non Geographiæ & Chronologiæ Ecclesiasticæ scriptores exhibet, abbreviationes utriusque juris & rationem allegandi juris Canonici adducit, voces quasdam technicas explicat, axiomata quædam seu generalia Juris Canonici principia colligit, methodum docendi discendique Juris Canonici proponit, ejusque finem ac usum ostendit, & tandem præcipuas corporis canonici editiones recenset. Omnium accuratissimam eam esse censet, quæ eo ipso tempore, quo hæc scripsit, Parisiis procurante Illustrissimo Dn. Claudio le Pelletier cum notis *Petri* & *Francisci* fratrum *Pithœorum* sub prælo sudavit, & statim a nobis indicabitur.

In appendice harum prænotionum leguntur indices provinciarum & metropoleon ecclesiasticarum, prout seculo 6. constitutæ fuerunt, conciliorum, Romanorum Pontificum, Patriarcharum Constantinopolitanorum, Alexandrinorum, Hierosolymitanorum & Antiochenorum, Patrum & Scriptorum ecclesiasticorum, quibus canonum collectores usi, & ordinum denique regularium.

CORPUS JURIS CANONICI GREGORII XIII. PONT. MAX. jussu editum: a Petro Pithœo & Francisco fratre, ICtis, ad veteres codices manuscriptos restitutum & notis illustratum.

Parisiis apud Dion. Thierry, 1687. fol. Volumina II.

COrporis Iuris Canonici editiones bene multæ in lucem prodierunt, tum ante Gregorii XIII. tempora, tum postquam hic Pontifex per Cor-

Correctores hunc in finem selectos emendari illud studio non contemnendo curavit. Et illæ quidem obsoletæ nunc habentur, nec alicujus pretii sunt: hæ & Doctorum juris Canonici & studiosorum manibus hodie versantur, quas inter tum prima Romana, quæ ipsius Gregorii XIII jussu A. 1582. exiit, tum quæ secundum illius exemplar Parisiis A. 1587. sumptibus Societatis Typographicæ excusa fuit, laudari præ cæteris consueverunt. Ast omnium, quæ hucusque lucem adspexerunt, accuratissima merito censenda est, quam nunc sistimus, non ita pridem Lutetiæ Parisiorum Viri illustrissimi *Claudii le Peletier*, Regni Administri summique Ærarii Regii Præfecti auspiciis, aliorumque doctorum virorum opera publico exposita usui. Postquam enim clarissimorum fratrum *Petri* & *Francisci Pithœorum*, quorum memoriam Eruditus Orbis hodieque merito veneratur, Opera omnia, edita ac inedita, sacra, juridica, historica, miscellanea alia, in Peleterii, qui Petrum Pithœum proavum habuit, manus pervenissent, hicque ea universa prælo committenda laudando erga Rempublicam Litterariam studio constituisset; inter ea vero doctissimæ dictorum Fratrum in Jus Canonicum Annotationes duorum codicum marginibus adscriptæ comparerent: ab his auspicandum sibi Vir Excellentissimus censuit, seu amore jurisprudentiæ, seu quacunque alia causa eam in sententiam adductus. Ita nata fuit nova hæc Corporis Canonici editio, quam excepit mox *Codex Canonum Vetus Ecclesiæ Romanæ a Francisco Pithœo illustratus*, & a nobis in Actis anni 1688. mense Majo, pag. 230. recensitus, & Opera Pithœorum reliqua, si quod speramus optamusque, promissis suis Peleterius steterit, cum tempore sequentur. Quemadmodum vero editioni huic nitidissimæ decus præcipuum Pithœorum fratrum Notæ conciliant, tum varias lectiones ex manuscriptis codicibus, quos ex celebrioribus Europæ bibliothecis summo studio & impensa collegerant, excerptas complexæ, tum Ecclesiasticorum aliorumque medii ævi Auctorum loca, intelligendis aut illustrandis canonibus apprime inservientia indicantes: ita dissimulandum non est, haud parum ad eam ornandam *Johannem* quoque *Doujatium*, cujus Prænotiones Canonicas jam jam laudavimus, contulisse. Cum enim & is novam juris Canonici editionem meditatus dudum esset, eamque in rem comparata non pauca haberet, æquissimo non tantum animo tulit occupatam hanc ab aliis operam, sed & editioni huic, quam sub tam illustri nomine in lucem exitu-

exituram cognoverat, promovendæ pro virili incubuit. Ejus enim consilio ac industriæ debemus, quod Canonibus singulis, si supposititios & suspectos exceperis, sua tempora & loca adscripta deprehendimus; ex his enim chronologicis ac geographicis observationibus, & variarum ecclesiarum diversus pro diversis seculis usus elici potest, & conciliandis quamplurimis, quæ pugnare inter se videntur, plana facilisque via aperitur. Præterimus silentio reliqua, quæ in hac editione curanda Doujatii monitu ductuque observata fuere, laudanda utique, sed quæ latius in *Prænotionibus Canonicis L. V. c. 23. p. 723. seqq.* Doujatius ipse exposuit.

DE ANTIQVA ECCLESIÆ DISCIPLINA DISSERTATIONES historicæ, Autore Ludovico Ellies du Pin, Sacræ Facultatis Theologiæ Parisiensis Doctore.

Parisiis apud Arnoldum Seneuse, 1686. in 4.

QVamvis Dissertationes præsentes non eo consilio ab auctore doctissimo fuerint conscriptæ, ut in unum volumen coirent; cum tamen omnes sibi mutuo lucem fœnerentur, eas simul in lucem emitti non inconveniens visum fuit. In *prima*, quæ *de forma & distributione Ecclesiarum, præsertim quarto Ecclesiæ seculo* agit, nominibus Metropolitani, Primatis, Archi-Episcopi, Exarchi & Patriarchæ expositis; Metropolitarum aut Patriarcharum dignitatem nec a Christo nec ab Apostolis institutam, sed ex sola Imperii distributione & urbium ipsarum prærogativa repetendam esse, non tantum probat, sed & qua ratione provinciæ & diœceses Ecclesiasticæ ad formam politici regiminis olim distributæ fuerint, ob oculos ponit: postea de Patriarchis, tum primis, qui iidem fuerunt ac Exarchi seu primates provinciarum, tum quibus postea Patriarcharum nomen tributum est, disserere instituit, ostendens, si illo Episcopi intelligantur, qui honore cæteros anteibant, haud dubium esse, quin antiquitus tres fuerint ii Patriarchæ, qui tribus præcipuis Orbis Romani civitatibus præerant, Romæ, Alexandriæ & Antiochiæ: cum enim istæ urbes omnium primæ fuerint, non mirum esse, si illorum Episcopi primum honorem & locum occuparint. His tribus postmodum Constantinopolitanum & Hierosolymitanum accessisse edocet, & de eorum institutione ac jurisdictione paulo latius sermocinari

cinari suscipit, ac sub finem monet, non levi errore implicitum iri, si quis omnes orbis Ecclesias quinque Patriarchis subjectas fuisse arbitraretur; extitisse enim variis in locis Episcopos ἀυτοκεφάλους, id est, nulli subditos: deinde Metropolitanorum pariter ac Patriarcharum privilegia ad duo capita, honoris scilicet ac potestatis revocat, eademque distincte enarrat. Sub finem dissertationis in genuinum sensum Canonis sexti in Concilio Nicæno sanciti inquirit, observans primo, circa eundem controverti, utrum jura sive privilegia Romanæ, Alexandrinæ & cæterarum Ecclesiarum, de quibus loquitur concilium, patriarchalia sint an metropolitica, atque notans, quæ tam in Launoji posterius libro super hac re conscripto defendentis, quam Valesii prius asserentis, & dissertatione ad calcem Socratis & Sozomeni adjecta illum refutantis, opinionibus desideret, expositionem suam subjicit: tria hinc de suburbicariarum provinciarum & Ecclesiarum limitibus proponit, ostendendo primum regiones suburbicarias eas mimine dici posse, quæ longe ab urbe semotæ erant, nihilque absurdius fingi quam hoc nomine omnes Imperii vel Occidentis provincias & ecclesias appellari; secundo provincias & ecclesias suburbicarias ultra centesimum ab urbe milliare protendi: tertio verisimillimum esse, eas omnes regiones, quæ Vicario urbis parebant, ipsamque Siciliam, provincias fuisse suburbicarias, & ecclesias suburbicarias eas, quæ in istis regionibus positæ erant, quarum Exarchus seu Patriarcha fuit Romanus Episcopus.

In *Dissert. II.* acturus contra nuperam Christiani Lupi de appellationibus lucubrationem, demonstrat, a Metropolitani & Synodi provinciæ judicio provocationem ad Romanum Pontificem, nec canonibus veteris Ecclesiæ congruere, nec exemplis in hanc rem adduci solitis stabiliri posse.

In *Dissertationis III.* quæ *de antiqua infligendæ excommunicationis ratione* tractat, præloquio, potestatem excommunicandi concessam esse Ecclesiæ, e sacris literis confirmat: duplicem fuisse olim excommunicationem, pro duplici reorum, in quos ferebatur, ratione: unam enim obtinuisse in eos, qui vel per convictionem, vel per spontaneam confessionem criminis alicujus comperti, de eo dolentes ac gementes a communione removebantur, tam ad medelam, quam ad exemplum; alteram vero in rebelles, qui vel in errore suo pertinaces hærebant, vel crimen suum agnoscere & plangere detrectabant: utramque excommunicationem ex sacris literis colligi posse, & utramque apud antiquos usu invaluisse: priorem ab Augustino dici medicinalem, posteriorem mortalem, observat; & de mortali tribus capitibus sibi sermonem futurum innuit. In quorum primo docet, primis Ecclesiæ seculis non solos Episcopos, sed cum eis Presbyteros, accedente nonnunquam fidelium laicorum consensu, excommunicationis judicium in noxios exercuisse; postea vero obtinuisse morem, ut Episcopus & Clerus soli sine consilio plebis excommunicationis sententiam ferrent: Episcopum autem vix unquam sine clero ab Ecclesiæ communione aliquem excluisse: Laicum vel Clericum peccantem ad proprii Episcopi tribunal deferri oportuisse, apud alienum vero accusari non potuisse, etiamsi superior esset, puta Metropolitanus aut Patriarcha: Laicum vel Clericum recursum habuisse ad synodum provinciæ, & in ea examinatum fuisse Episcopi & Cleri judicium: ratam esse habitam olim synodi provinciæ sententiam, nec a quoquam rescindi potuisse, vetitumque fuisse, ne quis a synodo provinciæ excommunicatus a quoquam in communionem reciperetur: Ecclesias olim mutuo sese excommunicasse, cum Ecclesia quædam aut ejus Episcopus, in alterius Ecclesiæ aut Episcopi doctrina vel disciplina perversum quid esse sibi persuasum habens, nuncium ejus communioni mitteret vel datis literis, vel rejectis & a communione submotis iis, qui inde veniebant. In capite secundo monet, excommunicationis tres causas in Scriptura S. insinuari, & traditione ac usu Ecclesiæ confirmari, pravam doctrinam & traditæ a Christo & Apostolis disciplinæ adversam; vitam flagitiosam & Christi præceptis contrariam; privati alicujus adversus disciplinam Ecclesiæ suæ, aut privatæ Ecclesiæ adversus universæ Ecclesiæ disciplinam, rebellionem: non quoslibet hæreticos, sed manifestos, pertinaces & a quibus periculum seductionis imminet, nec quoslibet peccatores, sed in gravia scelera prolapsos, flagitiorum convictos, & cum quorum ejectione gravius malum, puta Ecclesiæ perturbatio aut schisma non conjungitur, ex Ecclesia eliminandos esse: non consultum esse Reges, licet absolute possint excommunicari, Ecclesiæ communione privare; plus enim inde detrimenti Reipubl. Christianæ accedere, quam commodi: excommunicationes, quas Romani Pontifices in Reges Galliæ aut tulerint, aut intentarint, non modo a judicibus secularibus, sed & ab Ecclesia Gallicana, tanquam iniquas explosas semper fuisse, & nonnunquam ludibrio habi-

habitas, præcipue vero cum de rerum temporalium dispensatione & regni administratione actum fuerit; nec enim Episcoporum esse, hujusmodi negotiis sese immiscere, sed istam potestatem a DEO datam esse Regibus ac Principibus, qui si male se in istis gerant, rationem gestorum DEO, non Episcopis reddere debeant: regna integra, provincias, urbes ob Regis, Magistratus aut alterius cujusdam peccatum sacris officiis interdici non licere: in mortuos analogam tantum & impropriam excommunicationem cadere. In capite tertio tradit, excommunicationis proprium atque primarium effectum esse, ut aliquis ex albo Christianorum expungatur, & synaxi, precibus communibus ac cæteris officiis, quibus societas & communio Christianorum cohæret, indignus pronuncietur; secundarium vero effectum & minus proprium esse, ut cum excommunicatis familiaritas, convictus & colloquium non ineatur, quando nulla necessitas aut utilitas ad id cogit: neminem coram DEO per Ecclesiam ligari posse, qui non sit ligatus interius per peccatum.

Dissertatio IV. de *primatu Romani Pontificis*, in duo dispescitur capita. In primo B. Petri primatum e Scriptura S. probaturus Autor, ante omnia in sensum locorum Matth. XVI, 18. & 19. Joh. XXI, 15. sqq. inquirit atque notat, ex iis non posse colligi illum, ut Bellarminus aliique colligunt; at aliter posse inferri, si observetur, his in locis Petrum personam gerere Ecclesiæ, pro cæteris Apostolis loqui, & ipsum a Christo nomine eorum compellari quasi primum & præcipuum: porro ex eo stabilire nititur, Petrum inter Apostolos primum obtinuisse locum, quod Evangelistæ, cum Apostolos recenseant, Petrum non modo semper primo collocent ordine, sed primum fuisse affirment: argumentis e Scriptura S. adductis testimonia veterum, Petro primas inter Apostolos tribuentium, adjungit, ac tandem ostendere conatur, nihil obstare Petri primatui Apostolorum inter se æqualitatem, & sententiam recentioris cujusdam scriptoris de Petri & Pauli individuo primatu sub examen revocat, eandemque impugnat. In cap. II. perhibet, primatum Ecclesiæ Romanæ supra cæteras orbis Ecclesias traditione niti: illum nec a veteribus, nec recentioribus Græcis directe unquam fuisse impugnatum: a Wiclefistis, Lutheranis & Calvinianis eundem rejici, vel si ab iisdem admittatur, nimium extenuari & ad humanas constitutiones tantum referri: a Theologis Curiæ Romanæ addictis eundem ita extolli,

tolli, ut invidiam ipsi maximam conflent; ast ab aliis, præsertim vero Gallis, secundum æquitatem æstimari, adeoque nec nimis deprimi, nec nimis evehi.

In Dissert. V. docet, *Romanos Pontifices* non esse in judicando infallibiles, idque partim ex Scriptura, Veteris Ecclesiæ disciplina, exemplis Romanorum Pontificum, qui de facto a fide & veritate deviarunt, recentiorum Pontificum pugnantibus inter se definitionibus, ipsorum Pontificum Romanorum ingenua confessione, decretis Conciliorum, Academiarum ac imprimis Parisiensis autoritate, Theologorum præsertim antiquiorum ac doctiorum testimonio solide demonstrat; partim argumentorum ab adversariis pro infallibilitate Rom. Pontificis allatorum refutatione, mascule tuetur.

In Dissert. VI. de *Concilii generalis supra Romanum Pontificem autoritate* disserit, distincte evincens, potestatis Ecclesiasticæ immediatum subjectum esse universam Ecclesiam: ipsos Pontifices ultro concilia convocasse, tanquam ad dirimendas controversias necessaria, suaq; judicia in illis retractari voluisse aut saltim passos fuisse: Pontificem Romanum concilii legibus teneri, nec posse illas pro arbitrio suo infringere, quamvis possit dispensare in eo casu, quo Concilium dispensaret: Pontificem Romanum a Concilio judicari & deponi posse: tria concilia recentiora, a tribus Pontificibus legitimis approbata, scilicet Pisanum, Constantiense & Basiliense definivisse, Papam conciliis generalibus inferiorem esse: ea, quæ a *Dn. Scheleſtrato* nupero scriptore, ad elevanda Concilii Constantiensis decreta, de autoritate concilii generalis supra Papam objecta sunt, nihil habere in recessu: autoritatem concilii majorem esse Pontificia, statui a doctissimis Theologis & celeberrimis toto orbe Academiis: argumenta, quæ ad superioritatem Papæ evincendam afferuntur, lubrico niti fundamento.

In *Dissert. VII.* ostensurus, *Pontificem aut Ecclesiam nullam habere in Reges eorumque bona autoritatem directam vel indirectam, nec posse Reges ab ipsis ullatenus deponi, aut eorum subditos a fide & obedientia eximi*, tria constituit capita, in quorum primo demonstrat, potestatem Ecclesiæ totam esse spiritualem, cum ipse Christus, ut Ecclesiæ caput est, nullam habuerit aut exercuerit in temporalia potestatem; Christus Ecclesiæ nullam, præterquam spiritualem contulerit; Christus & Apostoli omnem potestatem & jurisdictionem temporalem ab

Ecclesia alienam esse velint; quidam Romanorum Episcoporum & S. Patrum Ecclesiam in spiritualia tantum habere potestatem fateantur; Ecclesia per vim gladiumque materialem homines cogere nequeat. In secundo probare aggreditur, civilem potestatem ex natura sua independentem esse a spirituali: cum potestas regia immediate sit a DEO, & ab illius solius potestate dependeat; Reges a nemine, præterquam a DEO, temporali pœna plecti possint; Ecclesia nequeat vi & armis resistere Regibus, etiam sua potestate abutentibus, sed teneatur eos patienter ferre; Principibus omnes in rebus civilibus & temporalibus debeant esse subjecti; aliter sentientium opinio decimo Ecclesiæ seculo demum in lucem prodierit. In tertio capite objectionibus contrariam sententiam propugnantium satisfacit, totique operi finem imponit, contestatus, se in his dissertationibus ea omnia, quæ ad veritatis inquisitionem & erroris refutationem necessaria sibi visa sint, studiose & accurate collegisse ac in ordinem digessisse, idque sine odio aut adulatione.

CONSIDERATIONS SUR LE TRAITE' HISTORIque de l' establissement & des prerogatives de l' Eglise de Rome & de ses Evesques par Msr. Maimbourg.

i. e.

Considerationes ad Tractatum historicum P. Maimburgii de Institutione & prærogativis Ecclesiæ Romanæ ejusque Episcoporum.

Coloniæ, 1686. in 12.

EX indicato Maimburgii libro, cujus contenta mense Majo 1685. p. 216. seqq. exhibuimus, & ad quæ hic denuo respicere non abs re fuerit, duo saltem capita, quorum alterum *Pontificum infallibilitatem*, alterum *superioritatem Conciliorum* respicit, examinanda sibi seligere, & probationis ex historiis tentatæ infirmitatem demonstrare, Considerationum harum Auctori, quisquis ille sit, visum fuit. Priora autem X. Capita (XIV. enim Capitibus integer libellus absolvitur) primæ quæstioni impendit, & quidem Cap. I. *Pauli* reprehensionem Gal. II. *Petro* intentatam, ad Infallibilitatis quæstionem nihil facere ostendit. Nec Patres, Petrum nihil peccasse asserentes, nec eos, qui ex illis contrarium sentiant, quicquam afferre, quod cum hac quæstione commune habeat; cum posteriores præsertim, inter quos Augustinus agmen ducit, errorem Petri non tanquam a Papa (eo enim statum controversiæ tendere) sed veluti a doctore particulari commissum aspiciant. Nec ex *Pelagii II.* Epistola aliud evinci posse, quam quod *Petrus*, & *Vigilius* Papa, in negotio *facti*, sed non *fidei* erraverint. Cap. II. Maimburgium, qui *Victorem* Papam Episcopos Asiæ excommunicasse, credere noluerit, verbis Eusebii: σηλιτεύει διὰ γραμμάτων ἀκοινωνήτους πάσας τὰς ἀδελφάς, & Socratis historia refutat. Deinde Episcopos illos & Irenæum cum Episcopis Galliæ, nullum *Victori* errorem fidei, sed præcipitantiam duntaxat & severitatis excessum exprobrasse contendit. Ita Cap. III. *Stephani* Epistolam tanquam a privato, seu instar decreti a superiori ad Cyprianum missam considerat, quomodo nimirum circa baptismum hæreticorum quis se gerere debeat, qua tamen nihil circa ipsam baptismi validitatem decernatur. Ex duriori vero *Firmiliani* Asiæ Episcopi ad Cypriani literas, quid Stephanus sibi velit, exponentes, responsione, extremam affectuum intemperiem, & quod literarum Cypriani sensum assecutus non fuerit, elucescere. Unioni tamen Ecclesiæ Romanæ & Carthaginensis eapropter nihil decessisse, ex Augustino contra Petilian. c. 13. quin Cyprianum Ecclesiam Romanam Catholicæ Ecclesiæ radicem & matricem agnovisse, ex Ep. ejus 45. & *perfidiam* h. e. errorem fidei contrarium ad Romanos accessum habere non posse, ex Ep. 55. ad Papam Cornelium evincere satagit. Cap IV. ratione *Liberii* Papæ Arianismo patrocinati, Maimburgius sibi ipsi contradicens producitur, ex defensione hujus ipsius Liberii in Hist. Arianismi A. 1673. edita L. 6. p. 333. seqq. quod iste sc. in Concilio *Sirmiensi* doctrinæ a Basilio oblatæ, & excepta omissione vocabuli *Consubstantialis*, contra orthodoxiam nihil continenti, restitutionis suæ spe lactatus subscripserit quidem, postea vero sinistra de se fama intellecta peculiarem formulam exhibuerit, qua omnes *consubstantialitatem* Filii DEI negantes excommunicati essent. Hilario parentheses, literis Liberii ad orientales intertextas & quatuor anathemata in ipsum evibrantes, falso tribui, cum formulam primam Sirmiensem a Liberio subscriptam, ipse approbaverit. Hieronymum, *Liberium* in *hæretica pravitate subscripsisse*, asserentem falso rumore deceptum esse, nunquam tamen asseruisse, quod tanquam Papa aut Caput Ecclesiæ id fecerit, pro quo tunc temporis

poris non ipſe, ſed *Felix* habitus fuerit. Quæ de *Vigilio* Maimburgius denuo adducat, jam Cap. I. ſe diluiſſe Auctor cenſet in Cap. V: totum quippe illud *trium Capitulorum* negotium neutiquam ad fidem, ſed ad factum, in quo tam Papa, quam Concilia errare poſſint, ſpectaſſe. Cap. VI. Quicquid etiam *Honorius* in Ep. ad *Sergium* de Monothelitarum opinione ſtatuerit, illud tanquam a privato, minime vero ut a capite Eccleſiæ, profectum accipi debere, adeoque ad infallibilitatem concutiendam perperam allegari, cum ibi nec ut doctor omnium fidelium, nec ex conſilio Conſiſtorii, nec præviis precibus publicis, nec per modum Bullæ aut conſtitutionis pronunciaverit. Eadem enim ratione & *Gregorium M.* erraſſe, quando Ætnæ flammas ignis infernalis effectus & *Cornuſtibii*, quod nomen una filiarum Jobi habuerit, ex *cornu* & *tibia* compoſitum ſtatuit. Se tacere, quod *Johannes* IV. Honorii defenſionem ſuſceperit; mentem enim ejus fuiſſe, in Chriſto duas voluntates contrarias non dari, veluti ex collectionibus Anaſtaſii Bibliothecarii a Sirmondo A. 1620. editis appareat. Cap. VII. allegatum a Maimburgio C. *Laudabilem.* Clem. III. niti partim autoritate Concilii Triburienſis, partim longe alium continere caſum; Chriſtianæ ſcilicet matrimonium cum Saraceno captivo, qui vero maritum uxoris inſidiis occidiſſet, ſubſecuta licet ejus converſione, nec contrahi, nec contractum ſubſiſtere poſſe; maritis vero in certamine citra uxorum inſidias interfectis, Saraceni matrimonium cum Chriſtiana ibidem approbari. Innocentii III. revocationem itidem nullibi apparere. *Roberti Cortzeonis*, (quem cum *Roberto Curſon*, cujus Dn. *de la Roche Poſay* Epiſcopus Pictavienſis in Nomenclatore Cardinalium meminit, eundem eſſe putat) MSS. ad quæ Maimburgius provocet, cum edita nondum ſint, examinanda prius fore, antequam de eorum autoritate probandi certi quid deſignetur. Quicquid demum ſit, decretalem Papæ cujusdam a ſucceſſore revocatam infallibilitati nihil præjudicare, quin in Concilio VI. Conſtantinopolitano, *Quiniſextum* appellato, connubium Catholici cum hæretica irritum pronunciari. Nobis vero dictum *C. Laudabilem X. de Converſ. Infidelium* evolventibus, nec Clementis quidem, ſed Cœleſtini III. nomen obvium factum eſt. Aliter ergo Capitulum, quod Maimburgius in mente habuit, incipiat neceſſe eſt. Nam in tribus iſtis capp. quæ a voce *Laudabilem* incipiunt (plura enim in Decretalibus non occurrunt) poteſtas uxori a marito in hæreſi perſiſtente diver-

divertendi, aliique nubendi facultas a Clemente III. conceſſa hactenus non legitur. Cap. VIII. imputatus Innocentio III. ob permiſſam confeſſionis revelationem error ita elevatur, quod 1. Papa illam ipſam, de qua hic agitur, confeſſionem pro blaſphemia potius quam confeſſione habuerit. 2. nec Chriſtus, nec Apoſtoli circa hanc rem quicquam determinate conſtituerint, adeoque obligatio illa de non revelando non formaliter de jure divino, ſed ſaltem neceſſarium conſequens ſit poteſtatis ligandi & abſolvendi, ſine quo hæc difficulter exercenda foret. Nec 3. negari poſſit, etiam coram toto populo confeſſiones factas eſſe, teſte *Origene Hom. 2. in Pſ. 37.* idque ita uſque ad *Leonis S.* ætatem obtinuiſſe, antequam ab eo mos iſte abrogaretur Ep. 8. ad Epiſcopos Campaniæ; quanquam hoc non obſtante, in *Portugallia* & *Gallia* ille ſatis diu adhuc retentus fuerit. *Potamium* quippe Epiſcopum *Bragenſem* enormiſſimi & ſecretiſſimi criminis confeſſionem coram Concilio X. Toletano feciſſe; & *Robertum* Epiſcopum Vindinenſem (Mans) in Gallia morti vicinum, confeſſionem ſcriptam in Concilio *Duſiacenſi (à Duzi)* publice recitandam transmiſiſſe; ita & *Guilielmum* Normannum Britanniæ Regem, ſub finem vitæ generalem omnium peccatorum confeſſionem, ſacerdotibus bene multis præſentibus edidiſſe; quam in rem diverſi Autores allegantur. Et ſic obligationem iſtam non revelandi ab uſu ſolum procedere, qui pro temporum varietate & ipſe variare, in fide vero propterea errari non poſſit, licet Innocentius in ſingulari iſto caſu revelationem approbaverit, in Concilio vero Lateranenſi ſententiam mutaverit. Hoc ipſum enim confirmare, ſecretum confeſſionis eſſe tantum rem diſciplinæ, quia non ſub pœna anathematis de eo pronunciatum fuerit. Ipſum Cæſarium a Maimburgio citatum, hunc Innocentii caſum diſerte excepiſſe; nec fieri potuiſſe, ut Innocentius pronunciatum ſuum in Concilio Lateranenſi revocaverit, cum hoc, ipſo Cæſario teſte, 7. menſes illud anteceſſerit. Cap. IX. docetur, falſum eſſe, quod in Bulla *Unam Sanctam* Bonifacius VIII. ſupremã Pontificum in regna mundi in temporalibus poteſtatẽ, ceu articulum fidei ad ſalutem creditu neceſſarium propoſuerit; ſed ſolum doctrinam talem ibi ſupponi, cui primaria autoritatis in *Philippum Pulchrum* exercendæ ratio inniti debebat. *Clementem* vero V. in cap. *Meruit X. comm. de Privileg.* non tam revocaſſe, uti vult Maimburgius, Anteceſſoris Bullam, quam quod Regi præjudicare non debeat, modificate declaraſſe,

claraſſe, & hoc ipſo autoritatem Papæ magis adſtrui. Sic *& Sixti* V. Bullam, qua Bibliis poſt Concilium Tridentinum Romæ impreſſis autoritatem addit, a Clemente VIII. reliquisque ſucceſſoribus ob defectus, quibus editio iſta laborabat, ſuppreſſam, contra infallibilitatem Pontificis nihil probare; probandum enim eſſe hujus impugnatori, dictam editionem Sixtinã, præter errores Grammaticales, tales complecti, qui in ipſam fidem impingant. Cap. X. traditur, opinionem ſuam particularem, de animabus ante reſurrectionẽ a viſione Dei excluſis, *Johannem XXII.* in Conſtitutione ſua condemnaſſe, veluti Wadingius ex veteri MSC. in Annalibus Frat. Minor. referat. Provocat Autor ad ipſius Maimburgii apologiam pro Pontifice iſto, in libro de *Declinatione Imperii* interpoſitam. Miratur ulterius, quod *Adrianum VI.* in partes vocaverit, ac ſi tradiderit, Johannem XXII. publice ita docuiſſe, cum ſolum de fama teſtetur in verbis: *de Johanne XXII. noviſſime fertur &c.* Jam Cap. XI. & ſqq. quæſtionem tractat, *an Papa Concilio ſuperior vel inferior ſit*, eamque plane inutilem eſſe ſtatuit. Aut enim definitionem Concilii generalis & legitimi articulum *fidei*, aut punctum *diſciplinæ* ſpectare. Si *prius*, impoſſibile eſſe, ut Papa contrarium quid ſtatuat iis, quæ ejusmodi Concilium, quoad credenda ab omnibus pro infallibili habitum, ſanciat. Nec dari exemplum, ubi vel Papa definitionem, quæ fidem tetigit, Concilio contrariam promulgaverit; aut Concilium talem ſanciverit, quæ definitioni Papæ legitimi & pro viſibili capite Eccleſiæ agniti contrarietur. Si *poſterius*, parum referre, num Papa vel Concilium infallibilitate polleat, quoad Decreta, mutatu vel reformatu facilia; diſciplinam enim mutationibus, quas fides neſciat, expoſitam eſſe. Itaque pro re nata Papam circa res diſciplinæ aliter quam Concilium, & vice verſa, ſtatuere poſſe; utrumque tamen ſecundum juſtitiam agere præſumi. Comparationem autem inter Concilium & Parlamentum, & porro inter Pontificem & Curiam forenſem territorii Pariſienſis (Châtelet) inſtitutam peſſime huc quadrare, nec ſine indignatione cujusvis boni Chriſtiani legi poſſe. Nec brachium *Franciſci Xaverii* Goa Romam miſſum, & quidem permittente Pontifice, (cum tamen Gregorius Imperatrici Conſtantinæ caput vel partem corporis Pauli denegaverit, ſacrilegam temeritatem appellans SS. corpora tangere) contra infallibilitatem vel ſuperioritatem ejus, quicquam inferre. Morem enim tangendi illa corpora tunc pro illicito habi-

habitum, poſterioribus temporibus approbatum eſſe, uti ex *Caroli Stengelii Bened. Ord.* libro, Ingolſtadii A. 1624. edito, oppido liqueat. Sic & ariditatem dicti brachii, & repentina eorum, qui illud tetigerunt, fata, fruſtra exaggerari. Ita enim etiam ſcripti, contra N. T. a Doctore Sorbonico A. 1667 Gallice translatum editi, auctorem Malletum, impreſſorem & approbatorem uno eodemque anno obiiſſe, imo & ipſum, qui contra illud ſermocinatus fuerat, Maimburgiũ. Cap. XII oſtenditur, Piſani, Conſtantienſis & Baſileenſis Conciliorum Decreta eos Pontifices tenere, qui tempore ſchiſmatis Papatum prætendant, non vero de quovis Papa, niſi obedientiam decretis Conciliorum præſtiterit, puniendo, nec de futuris ſed præteritis Conciliis loqui, quæ omnia Maimburgius Latino textu inſuper habito, non attenderit. Eandem etiam Gerſonis loco ab eo citato ſententiam eſſe. Cap. XIII. debiles eſſe Maimburgii reſponſiones MSSto Schelſtrateni, quoad verba decreti IV. Seſſ. Concil. Conſtant. *ad reformationem generalem Eccleſiæ in capite & membris*, quæ hic ibi abeſſe ſcripſerat, oppoſitas. Licet enim evenire poſſit, ut quæ in uno MSC. deficiant, in alio reperiantur, veluti ex operibus Auguſtini, quorum editionem Patres Benedictini adornatum eunt, pateat; illud tamen quoad aliqua verba ſolum & differentes lectiones concedi poſſe, integras vero lineas, quæ novitates comprehendant, nec in antiquioribus MSS. occurrant, pro recenter additis habendas eſſe. Patres quoque Benedictinos poteſtatem integras lineas materiasque novas & ſingulares inſerendi, haud temere ſibi tributuros, in paucorum verborum vel literarum correctione ſubſiſtentes. Excerpta Gallicorum Ablegatorum ex ſeſſionibus Concilii Conſtantienſis, ex corruptis exemplis deſumta eſſe poſſe; hinc prius antiquitatem eorum probandam eſſe, ſi ſuppoſitionis ſuſpicionem declinare debeant. Ex *Petri de Alliaco* Operibus nullum in ſpecie allegatum fuiſſe a Maimburgio; Gerſonem vero, ſi evolvatur, locis citatis de IV. ſeſſione plane non loqui, ſed de V. Nec ex præfatione Decreti ſeſſ. IV, in qua, etiam in MSC. Schelſtrateni, verba: *ad reformationem*, habeantur, valide quid probari poſſe; quæri enim de ipſo decreto, in quo non compareant, ideoque ex præfatione tollenda eſſe. Cap. XIV. cum Maimburgius Collegii Cardinalitii triumque nationum, Italicæ, Hiſpanicæ & Gallicæ proteſtationem, contra ſeſſ. V. actitatam, antequam inciperet, interpoſitam, & a Schelſtrateno objectam, ideo inutilem eſſe aſſeruiſſet, quia Concilium nihilomi-

nus continuatum fuerit, Decretumque ideoque V. ſeſſionis ejusdem cum aliis vigoris eſſe; injuſte hoc fieri Autor obtendit, cum proteſtationem a majori & ſaniori Concilii parte factam, proteſtantium utique jus ſalvum conſervaſſe, per vulgata notum ipſi eſſe debuerit. In concluſione tandem opuſculi, perverſi, quem Bullæ Martini V. circa appellationem a Sede Apoſtolica & Papa prohibitam, affingat, ſenſus, & ſtolidæ ad ſingulos Epiſcopos reſtrictionis inſimulatur Maimburgius. Ipſum Gerſonem de ſimili explicatione non cogitaſſe, quin in tractatu, *an liceat in cauſis fidei a ſummo Pontifice appellare*, contrarium ſtatuiſſe. Ratiocinium, *totum* ſcilicet *majus eſſe ſua parte*, ad Concilii ſuperioritatem applicatum, per inſtantiam infringitur, hac nempe ratione, Statuum quoque conventus Regibus ſuperiores futuros. Contra ſicut a Statibus Regi nihil præſcribatur, licet moderationem ſumtuum urgeant; ita nec Concilium Conſtantienſe, ſtatuendo reformationem Eccleſiæ in Capite & membris, Papæ quidquam præſcribendum putaſſe.

AN HISTORICAL RELATION OF THE ISLAND CEYLON, ſive Relatio Hiſtorica de Inſula Ceylon, autore Rob. Knox. Londini, apud Rich. Chiswell. 1681. in fol.

HAud immerito antehac doluimus, librum hunc egregium lectuque digniſſimum juſto ſerius, & poſt perditam bona ex parte novitatis gratiam, demum ad noſtras oras delatum fuiſſe, adeoque Actis, quæ publicamus, Eruditorum hactenus, dum recentiſſimorum quorumque ſcriptorum maxime cura nos tenuit, commode inſeri non potuiſſe. At poſtquam animum ſubiit, libros talismodi, qui aut eandem ob cauſam, aut propter alia impedimenta a nobis omiſſi, intra temporis tamen ab occœpto hoc noſtro labore elapſi curriculum editi fuere, poſtliminio quaſi in mediũ producere, & ſeparato volumine comprehenſos in Supplementi vicem orbi literario communicare; mox inter primos ſe nobis obtulit is, cujus modo titulum exhibuimus, non paginarum quidem mole, at rerum copia ſane locupletiſſimus, cujus adeo potiora contenta, quam breviſſime fieri poterit, in compendium redacta recenſebimus. Autorem habet Robertum Knox, virum a juventute ſua in navigationibus Indicis verſatum, quique ſpeciatim in inſula, quam hic deſcribit, integrum fere vicennium captivus exegit; commoditatem ita nactus, ſtatum & mores iſtius terræ exactius & ad minima uſque pernoſcendi; quam etiam cognitionem unicum eſſe fructum diutinæ iſtius ſuæ ac tædioſæ detentionis aſſerit, cum nil quicquam præterea inde reportare ipſi licuerit. Hujus vero copiam ut publico facere haud gravaretur, inſtigatus imprimis fuit a celeberrimo *Hookio*, qui & ipſe in præfatione, quam adjunxit, relationem hanc a ſe reviſam multis nominibus commendare non dubitavit, promittens ibi repertum iri, quod diverſarum profeſſionum hominibus, politicis puta, theologis, medicis, jurisperitis, mercatoribus, opificibus, œconomis denique proficuum eſſe valeat: tantoque majorem Autori fidem accommodandam putat, quod ab omni jactantia alienus ſit, linguam quoque Ceilanicam perinde ac vernaculam calleat, nihil inſuper hic literis conſignaverit, quod non ipſe aut ſuis viderit oculis, aut certe ab indigenis iſtius inſulæ acceperit, tanquam pervulgatum & communi ore pro certo agnitum. Cæterum de iis potiſſimum agere intendit Autor, quæ Europæis hactenus maximam partem manſere incognita, puta quid in mediterraneis inſulæ locis agatur; iſtuc enim pauciſſimis aditum patere, indeque factum ait, ut ipſæ etiam chartæ Geographicæ quoad hæc imperfectæ hactenus manſerint, ad quem defectum ſupplendum ipſe novam communicat mappam Ceilanenſem, ex propria itinerum ibi factorum experientia concinnatam. Litorales vero tractus inſulæ quod attinet, qui nunc omnes Hollandorum parent dominio, paucioribus eosdem ideo tetigit, quod ſufficiens ipſorum notitia jam ex aliorum experientia & itinerariis habeatur. Univerſum opus in *quatuor* ſectiones diſpeſcuit: in *prima* tractat de ipſa regione ejusque proventu; in *ſecunda* de Rege & regimine politico; in *tertia* de inhabitantium indole, religione & moribus agit; in *quarta* denique ſui ipſius hiſtoriam, captivitatem nempe, fata ibi habita, ac evaſionem tandem perſequitur.

Ac naturalem quidem regionis ſtatum quod concernit, apparet eam quidem fertilem ſatis eſſe, at multis in locis incultam & montibus ſylvisque horridam, ipſo etiam rege non invito, utpote qui terras ſuas impeditas & invias mavult, quam itineribus commodas, ut adeo regni ejus robur in difficultate acceſſus magis ſitum ſit, quam in valore militum aut caſtellis arte munitis. Hinc ſylvarum, quibus provinciæ pleræque inter ſe diſjunguntur, tranſitus frequentibus portis verſatilibus

& ſpinarum genere quodam undiquaque obtectis interſecantur, quibus ſingulis excubiæ regiæ adſtant, inermes quidem, at ſolo Regis nomine prolato viatorem, literis commeatus non inſtructum, pro lubitu ſiſtentes: cum mandatum talismodi ob pœnæ gravitatem nemo facile violare audeat. Præcipuum inſulæ flumen memoratur *Mavelagonga*, e celebri monte *Pico de Adam* Europeis, *Hamalell* incolis dicto originem ducens: montem iſtum quoad figuram cum pane ſacchari Autor comparat, cujus in vertice ſitus lapis pedis humani bipedale fere veſtigium exhibet, quod inſulani quotannis peregrinationibus religioſis menſe Martio, cum novum annum inchoant, (die nempe 27. 28. vel 29. quem hoc aut illo anno fauſtiorem aſtrologi ex his pronunciarint) inviſere ſueverunt. Urbes præ cæteris eminentes quinque perhibentur, puta *Candi*, regia quondam metropolis, *Nellemby-Neur* nunc Regis ſedes, *Allout-neur*, *Badoula*, & *Digligy-neur*, quas tamen & ipſas parum ſplendoris oſtendere, & maxima ex parte ruinis deformari autor teſtatur. Narrat porro, plagam inſulæ orientalem ab occidentali tantopere differre, ut earum quælibet tempeſtates anni contrarias alteri per vices experiatur, & hinc quidem meſſis, inde arandi tempus ſit, eodem licet menſe, prout nempe aut Eurus ſpiret aut Zephyrus, quos ipſos ventos iis in tractibus fere ſpatiis ſemeſtribus alternare conſtat: cæterum in montanis locis pluvias multo frequentiores cadere, quam quidem in depreſſioribus, ubi aliquando 5. aut 6. annorum ſiccitatem ſemet expertum ſcribit, in tantum ut nec arare licuerit, nec ſerere. Animalibus varii generis inſula referta eſt, at leonibus, lupis, equis, aſinis & ovibus, Noſtro teſte, deſtituitur; econtra ſpecies fovet his in regionibus minime obvias. Sic datur ibi fera, quam *Meminna* vocant, cervum exacte referens, at leporis ſolum magnitudine; dantur ſimiæ variarum formarum, e quibus & nonnullæ rariores depinguntur, quarum carnes pro grato cibo ibidem habentur; quemadmodum & apes & formicæ illic inter edulia delicata numerari ſolent, quarum ſingularum diverſæ nec alibi facile occurentes ſpecies ſigillatim deſcribuntur. Serpentis quoque genus memoratur, nomine *Pimberah*, tantæ magnitudinis, ut viri medii craſſitiem adæquet, & cum cervis maxime inſidiari ſoleat, hinnulos quandoque integros deglutiat, ſic ut horum acuta cornua dein ventrem ipſi perforantia mortem afferant; alius porro ſerpens, *Carowala* dictus, in domibus fere habitans & veneno acerrimo præditus, qui tamen felibus paſſim

paſſim in prædam & eſcam cedat; itemque alius *Noya*, eam habens indolem, ut media ſe parte erigat, & caput ſic elatum per bihorium vel trihorium continuum circumportet, præterea ſpeciem præbeat, ac ſi ante oculos par conſpicillorum geſtet. Nec ſilentio præterire licet araneum *Democulo*, tam craſſo corpore pollentem, ut pugnum hominis magnitudine referat; ut & alia duo animalia, crocodilis (quorum pariter ibi copia eſt) quoad figuram non abſimilia, licet minora, nempe *Kobberaguion* & *Tollaguion*, cujus poſterioris carnem eſui aptam Ceilanenſes pro omnium optima reputant, eo quod experientia conſtet, hanc nunquam per vomitum rejici, utut aliorum animalium carnes ſimul cum illa ingeſtæ, evomantur. Pavonum quoque ingens copia eſt, quos tempore pluvio, cum pennæ madefactæ & volatui ineptæ ſunt, canibus captare ſueverunt. Elephantes porro numeroſos inſula progignit, de quorum natura varia traduntur ab Autore noſtro; v. g. quod pauci ex elephantibus, & ii quidem ſolum maſculi, dentes ſeu ebur habeant; quod fœmellæ catulos promiſcue, etiam alienos lactent; quod uno ſaltem anno gerant uterum; quod manſuetis dentes abſcindi ſoleant ad hoc, ut eo melius recreſcant; quod certis anni temporibus furore quodam corripiantur, cujus præſagium eſſe ſoleat materia oleo ſimilis, ex eorum maxillis profluens: hunc tamen morbum ſponte rurſus ceſſare ait, nec adhiberi medicinam, niſi quod interim valide ligentur, ne nocere poſſint. Inſecta iſtis in locis obſervata quod attinet, præter ea quæ ex ſupra dictis huc referri queunt, memorat Autor quoddam araneæ genus, pullos jam viventes in ſacco ſub ventre pendulo circumferentis, qui ipſi tamen, ex quo paululum grandeſcant, matrem abſumant ac devorent: item lacertam quandam, aut animal certe huic inſecto non abſimile, cui vim futura varia præſagiendi tribuant inſulani & ex ejus clamore diverſa pro negotiis ſuis omina captent: ne de hirudinibus dicamus, quæ tanta in copia ibi deprehendi feruntur, ut iter facientibus, quippe qui ex more regionis nudipedes fere incedunt, continuo cum illis confligendum ſit, ac ne ſic quidem absque multa pedum crurumque cruentatione evadere detur. Inter vegetabilia dubio procul primas tenet arbor cinnamomum ferens, utpote quæ tantum non unice in hac inſula provenit: dicitur ea vernaculo nomine *Corundaganhah*, ac tam frequens ibi terrarum eſſe fertur, ac in Anglia coryli: cinnamomum vero nil aliud eſſe, ac ejus corticem, qui dum adhuc arbori

cohæ-

cohæreat, albo ſit colore: lignum ipſum ſine odore & molle, abiegno haud abſimile; folia tenera coloris pulchre ſcarlatini, adulta lauri foliis ſimilia, (niſi quod in his una modo vena craſſior per folii longitudinem currat, in cinnamomi foliis tres;) conquaſſata caryophyllorum odorem ſpirare: fructus arboris cum glandibus fere convenire, ac in ſe quidem & odore & ſapore tantum non carere, coctos tamen in aqua materiam præbere ſebo æmulam, albam ac valde ſuaveolentem. Pluribus etiam deſcribitur arbor *Tallipot*, foliorum imprimis magnitudine celebris, utpote quæ tam lata feruntur, ut unum eorum bene 15. vel 20. homines ſimul a pluvia protegere valeat; unde cum lenta ſint & plicabilia, ut corium fere, frequentiſſime pro tectis & umbraculis portatilibus adhibentur, complicata in formam ſimilem ei, quam flabella, quibus mulierculæ æſtivo tempore frequenter utuntur, habere ſolent; eadem inſuper folia ad ſcriptionis uſum adhibentur, & chartæ loco inſerviunt. Fructus arbor hæc non fert, niſi ultimo vitæ ſuæ anno, nec ad aliud quam ſationem utiles, ceraſis fere ſimiles, quos præcedunt flores lutei, aſpectu non injucundi, at odore perquam graveolenti: cæterum arbor intus nil fere niſi medullam habet, quæ in pollinem redacta cibum præbet a ſimilæ ſapore non multum abludentem. Ex aliis, quæ recenſentur, plantis porro commemoramus hanc, cui nomen *Orula*, quæ baccas fert rubigini a ferro detergendæ aptas, ſi iſtæ in aqua macerentur contuſæ, & huic dein per unicam noctem ferrum immergatur: item radices eſculentas, quas *Alloes* vocant, in tantam molem intra anni aut biennii ſpatium excreſcentes, ut viri craſſitiem adæquent. Mentionem inſuper facit plantæ, cujus tamen nomen reticet, quæ tanta celeritate oſſa fracta reſtituat, ut eadem bihorio, poſtquam parti læſæ impoſita eſt, rurſus conſolidentur. Nec minus curioſum eſt, quod de flore *Sindric-mal* narrat, eum quotidie circa horam quartam pomeridianam ſemet expandere, & ita per totam noctem durare, mane vero rurſus ſeſe claudere, donec hora prædicta redeat, idque adeo exacte, ut tempore nubilo horologii vice a nonnullis conſuli ſoleat. Ebeni etiam ferax inſula eſt, in magna quandoque mole, & quæ ingentibus trabibus fabricandis ſufficere poſſit; ferri præterea, cryſtalli, ut & aliarum gemmarum, ſaphirorum puta, rubinorum, oculorum cati, aliarumve, ſed quas nemini, præter regem, quærendi jus eſt, pœna diræ necis in contravenientes ſtatuta. Maximus omnium proventus oryzæ eſt, ut quæ

quæ communiſſimum inſulanis victum præbet, adeo ut ſatis plerumque eum habere exiſtiment, qui ſale & oryza ad ſufficientiam inſtructus ſit. Culturam hujus pluribus percenſet noſter, memorans frumentum hoc antequam ſeratur, prius aqua bis macerari, & deinde in cumulos congeſtum foliis operiri, ut ita radices & germina protrudere incipiat; hinc terræ mandari, operoſe levigatæ & irrigatæ, cui, cum ſemen ad altitudinem trium quatuorve digitorum propullularit, aqua ſtercorationis vices ſupplens immittatur, ibique ad tempus uſque meſſis ſtagnans relinquatur: oryzam enim ſine tali inundatione nequaquam creſcere, indeque cum diverſæ ejus ſpecies dentur, quarum aliæ 7, aliæ 6, aliæ 5, 4, 3. menſibus matureſcant, (quas inter tardiſſima quæque maximæ fertilitatis eſt,) quemlibet pro ſitu fundi ſui talem eligere debere ſpeciem, quæ intra ſpatium, quo ibi aquæ copia ſuppetat, ad perfectionem pertingat; unicam nihilominus oryzæ ſpeciem dari, licet non adeo bonam, quæ ſine tali irrigatione proveniat. Frumentum tandem meſſe veniente collectum ope boum trituratur, quem modum Autor valde proficuum autumat, cum ita intra diei lapſum 6. circiter pecorum auxilio 40. vel 50. granorum modii excuti queant.

Sed charta monet, ut ad alteram Relationis partem, quæ de Rege & regimine agit, pedem nunc proferamus: ubi repetendum, quod initio diximus, hic maxime de mediterraneis Ceilani locis, adeoque Regno *Conde-Uda*, in quo delineando Noſter imprimis occupatus eſt, ſermonem eſſe. Regnum vero, ejus commorationis tempore, ibi tenuit Rex *Radga-Singa* (quod nomen *regem leonum* ſonat) non directe quidem ex regio ſanguine deſcendens, attamen ex prioris regis vidua Catharina, eaque Chriſtiana a Portugallis quondam baptizata, genitus a ſupremo ſacerdote, quem *Tirinanx* ipſi vocant. Hic cum filii e rege demortuo ſuperſtites minorennes eſſent, interim regnum adminiſtravit, & cum adulti forent, id egit, ut regnum inter ipſos & hunc ſuum filium ſorte divideretur, ſic tamen ut huic optima portio cederet, qui poſtea quoque, fratribus in diſcordias dilapſis, totum tandem regnum ſolus tenuit. Uxorem duxit Malabaricam, ſed cui noviſſime intra 20. annorum ſpatium non cohabitavit, ac ne vidit eam quidem tanto tempore: & quamvis formoſiſſimæ quælibet fœminæ, tam virgines, quam maritatæ, undique cogantur ad inſtruendam regiam culinam, & fama ſit, has ſimul concubinarum officio defungi; Autor nihilominus id

in dubium vocat, cum rex communi teſtimonio tam caſtus & ab omni re venerea abhorrens perhibeatur, ut ne quidem in miniſtris ſuis legitimarum uxorum uſum toleret, quamdiu in ejus ſervitio verſentur: adulterium vero omnemque ſcortationem in nobilibus ſuis æque graviter ac rebellionem coërceat. Hoc tamen non obſtante, antehac ex propria filia infantem genuit, ſed qui una cum matre puerpera deceſſit: regibus enim talis inceſtus ibi locorum non creditur interdictus, quin potius hoc pacto prolem vere regiam gigni perſuaſum habent. Reliquum ejus characterem quod attinet, bona forma & egregia ſtatura eſſe perhibetur, jam quidem valde ſenex, at nondum viribus defectus, habitu plerumque inſolito, quemque ad phantaſiam novum ſibi ſubinde excogitet, conſpicuus; ſobrius admodum, ac ſemel modo in die, nec fere niſi herbis & fructibus veſci ſolitus; ſuſpicax valde, unde commercia epiſtolarum nec in ſuis, nec in peregrinis quidem in aula verſantibus tolerat, ſed graviſſimis aliquando ſuppliciis coercet; zelo præterea, diſſimulatione, crudelitate vere tyrannum agens, ut pote qui non in captivos ſolum miſeris modis ac tormentis ſævit, quos ſæpe per elephantes, carnificum vicem obeuntes, membratim diſcerpi facit; ſed & in miniſtros & ſatellites ſuos, qui quotidie in periculo cruentæ necis verſantur, dum eos plerumque, absque omni etiam cauſa obtruncat, & caput abſciſſum ventri eorum inſui curat: cujus exemplum recentiſſime dederunt duo juvenes in ſervitio ejus verſantes, ideo interfecti, quod regem in ſtagno lavantem, & ad tentandam ſuorum fidelitatem ſuffocationis periculum ſimulantem, brachiis arreptum protraxiſſent, & non potius majori utentes reverentia corpora ſua ipſi ſupponentes ita ex aquis eum elevaſſent. Filium quoque proprium veneno ſuſtulit, ob populi in eum propenſionem. Duriſſimis inſuper tributis & exactionibus ſubditos vexat, iisque bona, quandocunque lubet, ad proprios uſus eripit; unde ejus miniſtris jus eſt, quemcunque fundum, in quo flores fructusve, quibus rex delectatur, creſcunt, obſepiendi indeque proprietarium pro lubitu & ad quodlibet tempus excludendi: id quod ſubditos plerosque adeo ſegnes reddit, ut non niſi de quotidiano victu & amictu ſoliciti ſint, nec quicquam ulterius acquirere ſatagant, dum quotidianis id ſervorum regiorum rapinis expoſitum norunt. Hæc & ſimilia gravamina ingenti non ita pridem rebellioni anſam dederunt, quæ contigit anno 1664. cujus Autor ipſe oculatus teſtis plerasque circumſtantias recenſu-

cenſuit: ubi rex, quo e medio ſublato rebelles filium in thronum evehere voluerant, ex arce quidem ſua metu multitudinis profugere coactus, aſt paulo poſt tumultum ſponte ſedatum expertus eſt. Cum enim filius throno deſtinatus, tanquam puer, meticuloſum ſemet tantis rebus capeſſendis oſtendiſſet, ſubditi affectu mox ad antiquum regem relapſi, mutuis ſemet invicem ſuppliciis ſuſtulere, donec rex plene reſtitutus eſſet. Narrat noſter, fulſiſſe iſto anno cometam, qui cum caudam prius occidentem verſus direxiſſet, eadem illa nocte, qua rebellio eruperit, eandem in plagam contrariam orientem verſus converſam oſtendiſſet: idque ſe certo certius ipſum vidiſſe aſſerit; quemadmodum & cometam alium anno 1666. ibidem apparuiſſe ſcribit, caput quidem ſub horizonte condentem, at cæteroquin ei fere ſimilem, qui anno 1680. in Anglia obſervatus fuerit. De cætero maximam & deſpoticam omnino regum iſtius inſulæ poteſtatem eſſe, ex pluribus, quæ percenſentur, abunde liquet; v: g: quod ipſi ſummi magnates noctu ante regis palatium excubias agere teneantur; quod nullæ quidem iſtic leges habeantur, at ſolius regis verbum abſque ulla exceptione pro lege irrefragabili æſtimetur, unde & nemo officialium, ſed ſolus rex reos ad necem damnandi jus habeat; quod tantam ei reverentiam ſubditi exhibere cogantur, ut non ipſi modo, ſed rebus etiam ad eum ſpectantibus, ipſisque linteis immundis ad lavandum miſſis obviam facti, honoris ergo ex via a longinquo cedere teneantur, quamprimum album pannum, quo tales res hunc in finem teguntur, conſpiciant: ii præterea, qui regi cœnanti miniſtrant, ſtrophiolo os obturare jubentur, ne halitu forte ſuo ipſius fercula tangant; ſicut & in ejus præſentia ſternutare, tuſſire aut exſcreare piaculum habetur. Legatos porro ad ſe miſſos dure utplurimum tractat, ac plerosque levibus ex cauſis aliquandiu captivos detinet, cujus rei diverſa exempla recenſentur. Rex hic cum Portugallis antehac cruenta geſſit bella, ab iisque aliquando eo redactus fuit, ut tres elephantes annuos tributi loco ipſis penderet; at cum ne hoc quidem contenti eſſe vellent, hic vocatis in auxilium Hollandis, tota tandem inſula Portugallos expulit, Hollandis ea occupantibus & hodienum retinentibus, quæ iſti prius tenuerant. Plurimos tamen e Portugallis poſtea rex invitavit, ut in ſuis ditionibus habitarent, ex ſingulari propenſione, quam erga hominem candida cute gerit, quique multis hinc privilegiis in ejus aula fruuntur: unde factum, ut lingua Luſitanica illis in terris admodum frequentetur,

quam & ipſe Rex callere exacte dicitur. In Hollandos vice verſa implacabile odium concepiſſe fertur, ex eo quod pacta in occupatione civitatis Columbo cum ipſo inita non ſervarint; quapropter ipſis ubicunque damna inferre ſtudet, tametſi hi eum donis legatisque miſſis ſubinde demulcere ſatagant.

A rege nunc ad ſubditos progrediendum eſt, qui vernaculo idiomate *Chingulays* vocantur. Quamvis enim, præter Hollandos, etiam Malabarenſes partem inſulæ poſſideant; hi tamen proprio gaudent principe, nec a Rege Candi dependente, nec a Batavis, niſi quod his longa bellorum vi compulſus certum elephantorum numerum tributi nomine ſolvat. Dantur præterea ſylvarum quidam incolæ, ſeorſim degentes ac feri homines, *Vaddahs* dicti, qui in luſtris ferarum more deliteſcentes ex herbis & venatu victitant, nec Regis fere ſuperioritatem agnoſcunt aut ipſi parent, niſi quod nonnunquam recognitionis loco aliquid eboris, mellis aut carnis cervinæ induratæ ejus miniſtris pendere cogantur. Ipſos *Chingulaſios*, potioresque adeo inſulæ habitatores quod attinet, prædicantur eſſe natura ad civilitatem proni, ingenioſi, agiles, eloquentes, ad ipſos usque ruſticos, furti oſores acerrimi; at e diverſo fraudibus mendaciisque valde dediti & ſuperſtitioſi. Idololatriam quidem ſectantur, ita tamen ut unum reliquis omnibus ſuperiorem Deum credant, creatorem cœli ac terræ, cujus voluntatem ſaltem a reliquis minoribus numinibus his in terris perfici ajunt: ſecundarios vero hoſce deos ſtatuunt eſſe animas bonorum quorundam virorum, uti dæmones, quos itidem religioſe colunt, malorum. Solem Lunamque etiam inter deos habent, ſtellas tamen non adorant. Idolis ſuis, quæ non eſſe, ſed repræſentare ſolum numina volunt, templa pro diverſis eorum gradibus diverſa ædificant, quorum ingreſſu mulieres menſtruas arcent. Diem Mercurii & Saturni ſpeciatim cultui dicatos habent. Sacerdotes magno honore afficiunt, iisque permittunt ſellam, cui inſident, albo linteo inſternere, quod alias ſoli regi reſervatum eſt: vinum tamen bibere, uxores ducere, ac bis in die cibum capere prohibentur. Reſurrectionem credunt & animarum immortalitatem, bonosque homines in divos, malos in beſtias transformari in altera vita exiſtimant. Roſariis in precibus utuntur; at in toto ſuo cultu irreligioſum deorum contemtum undique produnt: ad Chriſtianiſmum tamen amplectendum ſatis propenſi feruntur. A diabolo, quem *Jacco* nominant, valde ſibi metuunt, imprimis moribundi, quo tempore ad eum maxime preces dirigunt: nec rari inter eos dantur corporaliter a Dæmone obſeſſi, qui & ipſe alias ſæpius nocturno tempore horridos & ſtridulos clamores edit; qualem vocem diabolo communiter attributam Autor ipſe aliquoties ſe percepiſſe auribus teſtatur, ajuntque eam utplurimum præſagam eſſe ſuppliciorum a rege tyranno ſervis ſuis imminentium. Incantationes quoque inter inſulanos frequentes ſunt, carminibusque non morbos ſuos modo, ſed & tigrides aliasque feras beſtias abigere norunt: fatentur tamen, ſerpentis genus, quod *Polonga* vocatur, magia ſua ſuperius eſſe, uti nec variolorum morbum hoc modo curare queunt, unde in eo manifeſte Dei digitum agnoſcunt. Speciatim Autor commemorat, quibus ceremoniis incantare ſoleant nucem Betel, ut ejus ductum dein ſecuti furem indagent. Pluribus etiam percenſet, quomodo populus in varios ordines gradusque exiſtimationis diverſos diſtinctus ſit, e quibus ſuperiores nunquam cum inferioribus cibum capiunt. Diſcrimina vero iſta maximam partem conſiſtunt in permiſſa vel interdicta geſtatione thoracis, longitudine veſtium, terminatione nominum, (ubi eorum qui in claſſe ſuperiore ſunt nomina fere in *oppow*, inferiorum in *adgah*, deſinunt,) ſeſſione in ſellis vel ſtragulis, forma pilei & ſimilibus. Omnium ſtrictiſſime vero in nubendo gradus iſti obſervantur: ac durius morte ſupplicium reputatur, ſi fœmina ex nobiliore claſſe oriunda uni ex infimis nuptui collocetur; unde taliter condemnatis plerumque ex gratia mortis optio conceditur. Omnium vero viliſſimi reputantur mendici, imprimis qui publica autoritate in pœnam tales facti ſunt; hi ob ſummum deſpectum extra legum coërcitionem eſſe reputantur, unde & inceſtus inter ipſos, in linea etiam deſcendente commiſſus non punitur. Ritus nuptiales in populo hoc conſiſtunt in comeſtione neonymphorum ex eadem patina, colligatione pollicum & aquæ infuſione in caput utriusque. At fidem conjugalem non magni curant: nam non modo conjuges libere ſemet rurſus relinquunt, quo caſu vir filios, uxor natas ſibi retinet, ſed & frequentiſſimis adulteriis thorum violant: quinimo nec mœcham viri reputant conjugem, quæ cum viris ſe dignioribus rem habet, & pro hoſpitalitatis ſpecie æſtimant, advenis uxores commodare. Ac tametſi monogamia inter eos vigeat, ſæpius tamen duo viri, fratres maxime, una uxore ſunt contenti, & filii inde prognati utrumque vocitant patrem. Infanticidia

porro promiſcue & nulla lege vetante fieri perhibentur, prætextu maligni planetæ, ſub quo infans natus feratur ab Aſtrologo; (quod munus ibi regulariter textores exercent:) vanam tamen eam excuſationem eſſe, vel inde apparet, quod primogenitis utplurimum parcitur, non obſtante aſtrologi effato ſiniſtro. Mortuos ſuos viliores quidem terræ mandant, ſplendidiores vero metu vermium comburunt vel nudos, vel in alveum ligneum pipere plenum prius reconditos: ſi quis tamen ex variolorum morbo decedat, inter ſpinas ſepelitur, cujuscunque tandem conditionis fuerit. E reliquis hujus gentis moribus ab Autore recenſitis, breviter notamus ſequentes: quod opificia hæreditaria ſint & per generationes continuentur; quod luctus ſignum ſit, veſtes luto conſpurcatas gerere; quod ædes ſuas calce dealbare, duasve contignationes in iis habere, capitale fere ſit, & regi ſoli reſervatum, cui & ipſi ſoli licet ſella cum fulcro dorſali uti, & capras alere; quod bibentes os vaſi non admoveant, ſed eminus e tubulo urcei potum ori infundant; quod pro injuria habeatur, aquam ad lavandas manus alteri miniſtrare; quod ab ebrietate abhorreant, ac ſpeciatim Tabaci uſum pro vitio haud levi reputent; quod nigros dentes candidis præferant, & ad illos obtinendos continuo folia Betel cum calce mixta maſticare ſoleant; quod fœminæ etiam honoratiori nefas ſit, in præſentia viri cujuscunque etiam inferioris ſellæ inſidere; quod mulierum bona a publicis exactionibus ſint immunia; imo quod nec de mercibus, quas jumentum ſexus fœminini, v. g. vacca portat, vectigal exigatur. Jura ipſorum quod concernit, ſcriptis quidem legibus deſtituuntur, at nihilominus conſuetudines aliquas habent, quibus utuntur: ſic, v. g. in controverſiis abſtruſioribus utraque pars digitis duobus in oleo bulliente, & aqua, cui ſtercus vaccinum admixtum eſt, fervida immerſis, jurat ſuper jure ſuo per quatuor genera deorum; ubi is vincit, qui digitos non læſos inde retrahit. Sic nefas eſt, arbores *Cocos* cædere; ſic fur deprehenſus aut ſeptuplum ſolvit, aut ſervus fit; ſic ex famis neceſſitate, ſeipſum aut liberos vendere aut oppignorare valide licet; ſic frumentum mutuo datum, ſi intra biennium non reſtituatur, poſtea in duplo reddendum; at de pecunia uſuræ mox poſt annum ſunt duplum, neutro tamen caſu dein uſuræ ulterius per temporis lapſum creſcunt. Linguæ porro Ceilanicæ fundamenta quædam a noſtro annotantur, de cujus abundantia & luxurie vel exinde judicare licet, quod 7. aut 8. voces habent, quibus pronomen *Tu*

Tu aut *Vos* exprimant, pro diverſa dignitate ejus, ad quem loquuntur.

Supereſt, ut hiſtoriam & fata Autoris paucis adhuc tangamus. Is vix adoleſcentiam egreſſus, a patre ſuo, Capitaneo navis penes Societatem Indicam Orientalem quæ in Anglia eſt, peregrinationibus Indicis adhibitus fuit, & cum ipſo anno 1657. eas ad oras navigavit; unde cum elapſo biennio reditum pararent, vi tempeſtatis in Ceilanenſem portum *Cotiar* appellere coacti ſunt, ubi per aliquot dies commorantes, ne tempus perderent, pannos quosdam e mercibus, quas vehebant, venum expoſuere in terram. Id cum ad aures regis Ceilanenſis pervenit, is indignatus fortean, ſe inſalutato negotiationem ibi fieri, miſſis hominibus ſub ſpecie amicabilis colloquii Capitaneum in terram allexit, ac circumventum ita teneri cum aliquot ex ſuis fecit, inter quos & noſter fuit: varia etiam artificia adhibita, ut navem ipſam in ſuam redigerent poteſtatem, quod tamen a Capitaneo prudenter impeditum fuit, nave tandem, cum ipſe evadendi ſpem nullam videret, domum redire juſſa. Ita Angli hi omnino ſedecim, qui nominatim recenſentur, in manibus inſulanorum remanſere; qui quidem nil mali ipſis intulere, niſi quod ipſos a mutuo conſortio divulſos, ſingulos ſparſim per vicos & urbes diſtribuerunt, ſumtibus ſubditorum poſthæc alendos, tanquam captivos regios. Autor tamen, quod captivitatis ſolatium aliquale fuit, a patre ſuo diſtractus non fuit; ſed quem anno ſequenti 1660 diuturna febris tandem miſere ipſi eripuit, propriis filii manibus contumulatum. Reliqui captivi pedetentim liberius habiti; & a mutua converſatione non ita ſtricte prohibiti, cum laute ſatis ab hoſpitibus ſuis tractarentur, tædium detentionis tandem exuerunt, & uxoribus ductis ſedes ſibi fixas in inſula ſtatuerunt. Autor vero cum unico ſodali, poſtquam variam fortunam expertus, fugam amore reviſendæ patriæ fruſtra ſæpius tentaſſet, tandem in ditionem Hollandorum feliciter evaſit, a quibus comiter acceptus, circa finem anni 1679. in Angliam renavigavit, ibique ab eadem Societate Indica ſimili, qualem pater habuerat, functioni admotus, & negotiationi *Tarquinenſi* præfectus, jucunda ante actos labores memoria, ſi adhuc in vivis eſt, recolit.

ESSA-

ESSAIS D' ANATOMIE, OU L'ON EXPLIQUE clairement la conſtruction des organes &c. i. e.
TENTAMEN ANATOMICUM, IN QUO CLARE EXplicatur conſtructio organorum, eorumq; operatio mechanica ſecundum novas hypotheſes.

Lugduni Bat. ap. Petrum van der Aa. 1686.

QUamvis paſſim proſtent libelli de ſtructura corporis animalis agentes, ea tamen hujus materiæ conditio eſt, ut, quoniam Anatomicorum induſtria identidem novi aliquid in machina hac maxime compoſita detegit, non exiſtimandum ſit eos cramben bis coctam apponere, qui recentiorum inventa ſuccincte collecta proponunt, & ex genuinis philoſophiæ principiis explicare conantur. Qui ſcopus cum etiam propoſitus fuerit Autori noſtro anonymo (qui Genevenſis Medicinæ Doctor eſſe perhibetur) ejus conatus adeo non diſplicuit eruditis, ut potius opuſculum hoc in Italicum idioma translatum, & Parmæ A. 1687. excuſum fuerit. Conſtat vero totum 21. omnino diſcurſibus, in quorum (1) reliquorum prolixiſſimo, & in ſectiones undecim diviſo, Autoris de elementis, quæ corpus animatum non ſecus ac reliqua conſtituunt, ſententia proponitur. Exiſtimat autem, ex congerie illa infinitorum corpuſculorum in motu conſtitutorum, quam ætherem vocamus, nonnulla ſibi invicem adhæreſcentia conſtituere moleculas, quæ commode elementa corporum vocari poſſint, &, licet varietas inter illas infinita fere ſit, in quinque genera diſpeſci, quorum primum comprehendat moleculas valde ſolidas & angulis acutis præditas; ſecundum multis iisque ſatis patulis poris inſtructas; tertium ramoſas; quartum oblongas, ſed in extremitatibus ſuperficie ovali donatas; quintum tandem eas, quæ ad genera præcedentia referri nequeant. Hæc elementa quinque acidi, a lcali, ſulphuris, phlegmatis & terræ donat nominibus, ſingulorumque non ſolum naturam ſed & phænomena, quæ ex ipſorum commixtione oriuntur, explicat, peculiari ſectione conatus evincere, ignem eſſe univerſale diſſolvens, ejusque ope rite inquiri poſſe in corporum naturalium elementa. Quo ſuppoſito in (2) diſcurſu ad Sanguinem tranſit, eumque chymice examinat. Deinde vero ordine aliis Anatomicis haut uſitato (3) Glandulas, (4) Nervos, (5) Muſculos, (6) Cartilagines, oſſa & membranas, (7) Vaſa lymphatica, (8) Os cum ſuis partibus,

bus, (9) Oeſophagum, (10) Stomachum & chylificationem, (11) Inteſtina, (12) Bilem & Jecur, (13) Mutationem chyli, quam in inteſtinis ſubit, (14) Meſenterium, venas lacteas, receptaculum chyli & ductum thoracicum, (15) Cor, (16) Pulmones (17) Pectus, (18) Reſpirationem, (19) Lienem, (20) Renes & Ureteres, (21) Veſicam & Urinam, totidem diſcurſibus contemplatur, eorumque conſtitutionem & uſum juxta ſua principia declarat. Nimirum v. g. de glandulis agens, obſervat duorum eas eſſe generum, *Vaſculares* & *Veſiculares*, ita ut hæ ſint congeries plurium veſicularum, illæ vero plurimorum vaſculorum, quæ tandem in communem canalem excretorium abeunt; *Spiritus animales* maximam partem ex alcali & ſulfure volatili conſtare conjicit; rationem redditurus, *cur ligata aorta animal paralyticum evadat*, fieri hoc dicit ob ſanguinis ſtagnationem, quæ fibris muſculorum ſpatium intumeſcendi demit, quod extra hunc caſum nanciſcuntur, dum fibræ inflatæ ex vaſis ſangviferis ſangvinem expellunt, ita ut etiam in certis animalibus muſculi albidi fiant, dum contrahuntur &c. Hæc vero omnia cum ſatis concinna brevitate ſine auctorum citatione exſequatur, inconſultum judicamus libellum, qui horæ ſpatio ferme totus perlegi poteſt, latius excerpere, id unum mirati, quod Autor membra generationi dicata in utroque ſexu plane præterierit ſilentio, cum tamen ætas hæc noſtra circa eadem plurima invenerit ſcitu digniſſima.

HET PIT DER WAARE CHYMIE, DOOR GEORGE Starckey M.D. en philoſooph door't vuyr, ontdeckt in ſyn tractaaties &c. h. e.

Medulla veræ Chymiæ detecta a *Georgio Starckey* M.D. & philoſopho per ignem, in tractatibus, quos (1) *de Naturæ explicatione & Helmontii vindicatione*, (2) *de Liquore Alcaheſt*, (3) *de Sale Ammoniaco philoſophorum* conſcripſit, & ex Anglico in Belgicum ſermonem tranſtulit Feyo Johannes Winter Univ. Medic. Doct.

Leoward. apud Gerard. Hooghslagh, A. 1687. in 8.

BEne multi jam præterlapſi ſunt anni, cum Anglico idiomate prodierunt libelli, quos titulo communi complexus eſt interpres Belgicus, qui cives ſuos diutius carere noluit ſcriptis iſtis hoc tempore in ipſa Anglia rariſſimis, ſed magni in medicina & chymia momenti, quippe in quibus Auctor, cujus *Pyrotechniam* alia vice recenſebimus, genuinam

medicamentorum præparationem,imo ipsius menstrui universalis,quod Alcaheſt vocant, elaborationem docere instituit. Quanquam vero summa fide in versione sua se versatum profiteatur, consulto tamen omisit dedicationem, epistolam ad lectorem, & nonnulla capita tractatus primi, in quibus Auctor strenuus Helmontii sectator, in Galenicos magno debacchatur impetu; quippe cum convitia ad rem ipsam nihil quicquam conferre posse censeat. Hanc autem quod attinet, in *primo* tractatu maxime commendantur alcalia fixa volatilisata, quæ secundum a dissolvente magno, juxta Helmontium, locum occupant, & quorum ope sulphura non solum metallorum & mineralium, nec non vegetabilia omnia, rite præparari, sed & ipsa venena corrigi, & purgantia violentissima in diuretica & diaphoretica saluberrima commutari possunt. Ipsa deinde horum salium præparatio, sed obscure satis, innuitur: Assumendum esse sal tartari, quod merito respublica alcalium dicatur, idque conjungendum cum sulphure aliquo vegetabili, inprimis oleo terebinthinæ, per circulationem secretam, ita ut digestio fiat in centro profunditatis materiæ, blandissimo calore, qualis Solis in vere esse solet; ita enim 10. hebdomadum spatio acquiri substantiam non saponariam,sed salinam volatilem, neque tamen causticam,& unam salis partem duas vel tres olei partes in salem reducere, pauco resinoso gummi superstite. In *secundo* tractatu, ad ductum verborum Helmontii docetur, materiam ex qua Alcaheſt, quod unum idemque sit cum circulato Paracelsi, componatur, sed præparatione difficillima & tædiosissima, esse urinam humanam. Digreditur hinc Auctor ad coagulationem spiritus urinæ & spiritus vini, illamque nec non virtutem frigefacientem salis ammoniaci ex,nescio quo,Blas lunari derivat, tandemque menstrui universalis potentiam omnia corpora, excepta intima mercurii medulla & alia quadam substantia, in aquam elementalem insipidam reducendi deprædicat. Cum vero in fine hujus tractatuli idem menstruum salis ammoniaci philosophorum nomine adpellet, liquet jam quid sibi velit in tractatulo *ultimo* eoque brevissimo,ubi tradit sal ammoniacum philosophorum constare ex sale urinæ subtilissimo, quod mediante aliquo fermento haud ab ipso diverso, sed re plane eodem cum ipso, sit unitum cum acido non corrosivo, sed in sua essentia gratissimo & ante conjunctionem volatilisato, sancteque testatur, se materiam quidem candide & nude proposuisse, rationem tamen præparandi difficillimam a Datore bonorum omnium expectandam esse. *TRA-*

TRAITE' DES JEUX ET DES DIVERTISSEMENTS, par M. Jean Baptiſte Thiers &c. i. e.

Johannis Baptistæ Thiers, Tractatus de ludis & recreationibus, quatenus Christianis permissæ aut vetitæ sint, secundum regulas Ecclesiæ, & sententiam SS. Patrum.

Parisiis apud Anton. Dezalliers, 1686. in 12.

ETsi abusus ludorum & recreationum a multis seculis,adversus pietatem & antiquam disciplinam & morem Ecclesiæ, eum in modum invaluisse dici possit, ut nullum remedium admittere,sed inter ea referendus esse videatur vitia, quibus pares non sumus: deterreri tamen Theologus hic se non est passus, quo minus ostenderet, quid de ludis & delectamentis statuendum sit homini Christiano & maxime Ecclesiastico,cui conscientiæ tranquillitas & salus sua curæ est. Notat in præloquio, tractari hanc materiam a *Casistis*, quos vocant,cum de contractibus & restitutionibus, aut de explicatione *noni præcepti* agunt, sed eorum more aride,nec semper practice,multo minus plene & perfecte. Alios veteres novosque vel ex instituto, vel per occasionem de ludis & recreationibus scripsisse, aliquando de certis ludorum speciebus, aliquando in genere; sed neque hos satis luculenter & moraliter eumque in modum quæstiones has tractasse, ut regulæ inde ad omnes vitæ Christianæ status formari possent. Nominat libros *Joh. Aquilæ*, de omni ludorum genere: *Onuphrii* & *Bulengeri* de ludis circensibus & theatralibus. Agnoscit,de ludis verborum seu urbanitate,utilia multa scripsisse *Ciceronem* & *Quintilianum*, sed non ad regulas Evangelicas. De alea & aleatoribus extare tractatum, qui S. Cypriano, sed perperam tribuatur; item *Sonteri*, *Paschasii Justi*, *Lamberti Danæi*, *Angeli Rocchæ* Episcopi Tagastani. Libellos etiam Gallicos quosdam præterea fuisse,qui malo more & effectu ipsam artem ludendi tradiderint. Sed nec illos,qui adversus ludos eorumque abusum scripserint, materiam exhausisse, aut si maxime fecerint, judicio tamen Augustini,utile esse,si plures de iisdem rebus diverso stylo tractent. Sperare se igitur, librum hunc, odiosum licet multis, aliquibus tamen placiturum & profuturum esse. Et in hac quidem spe non putamus falsum fuisse Autorem. Licet enim nemo omnibus satisfacere possit,ea tamen methodo eoque stylo & judicio usus est, ut de applausu plurimorum,quibus pietas cordi est,confidere posse videatur.

Cap. I. Incipit ab eo, quod facilius & gratius eſt. Concedit enim ante omnia, & teſtimoniis inſignibus probat, licitas non ſolum, ſed & neceſſarias eſſe homini, etiam ſapienti & religioſo, laborum relaxationes & aliquas corporis & animi recreationes, quarum multæ per ſe indifferentes ſint, & non niſi a recto uſu aut abuſu, laudem & vituperium
C. II. habeant. Speciatim inde agit de ludis ſeu recreationibus, quæ in verbis conſiſtunt, ſive de *urbanitate* & *jocis*, & quatenus Chriſtiani his delectari poſſint. Non negat id licite fieri, ſed nec difficultatem celat, quod non ſufficiant Philoſophorum de his monita, ſed ex Chriſtiana diſciplina requiratur, ne per jocos charitas, religio aut honeſtas, di-
C. III. ſq. recte aut indirecte lædatur. Proponit deinde optima præcepta ex egregiis ſcriptoribus collecta, quibus urbanitas & facetiarum uſus
C. VI. intra limites continetur; imprimis omnes jocos de Deo & rebus ſacris rejicit. Copioſe vero non Patrum ſolum & Theologorum veterum & recentiorum, qui ſanctitatis famam habent, dicta, ſed & conciliorum & ſynodorum decreta affert, & ex iis regulas extruit, per quas caveri poſſit, ne loquendo, legendo, ſcribendo inutilia & ſcurrilia, adverſus graviſſimum præceptum Chriſti Matth. XII. 36. peccetur, minime omnium a clericis & religioſis, qui aliis exemplo præire debent. Igitur hos per totum librum ab exceſſu omni in recreationibus ſerio dehortatur, & veterum novarumque Synodorum, itemque regularum monaſticarum decretis arcte conſtringit. A verbis ad facta, i. e. ad ludos qui in
C. VIII. actione conſiſtunt, progrediens, ex *Thoma* tres obſervationes proponit, quæ eo tendunt, (1) ut nunquam ludatur, niſi honeſte & absque damno proximi. (2) ut gravitas ſemper teneatur. (3) ut perſonarum, loci, & temporis ratio habeatur. Ita ſecundum primam regulam abeſſe a ludis debent impudici geſtus, tactus & oſcula, & (in quas hac occaſione cenſuram exercet) denudationes colli, pectoris aut humeri, quibus fœminæ delicatiores indulgent: citat plurima contra has decreta, itemque adverſus oſcula Bullam *Alexandri* VII. qui propoſitio-
C. IX. nem damnavit, qua oſcula, etiam carnalis delectationis cauſa data, inter venialia peccata referebantur. Non minus omnia ſpectacula impudica improbat, omnesque ſtatuas & picturas laſcivas, eas etiam
C. X. quæ Jeſum puerulum nudum repræſentant. Libros etiam de amore & amantium tricis & fabulis, adeoque omnes, qui *Romani* vocantur, rejicit, adducto inter alia S. *Thereſiæ* teſtimonio, quæ damnum lectione fabularum illarum ſibi illatum deploravit; item exemplo *Heliodori*, cui ob editum librum de amoribus Theogenis & Charicleæ, Epiſcopatus Tricalenſis in Theſſalia ablatus fuit. Solos excipit *Epiſcopi Bellicenſis* libros fabuloſos, conſilio *Franciſci Saleſii* compoſitos, quos ab
C. XI. omni laſcivia puros edidiſſe dicitur. Omnes porro occupationes malignas & noxias, quæ temporis fallendi aut delectationis cauſa ſuſcipiuntur, taxat, interque eas potum, etſi non ad ebrietatem ſed ad exhilarationem ſumtum aut propinatum; reprehendit Senecam, Solonis,
Cap. XII. Ageſilai & Catonis exemplis id indulgentem. Oſtendit inde, quomo-
XIII. do gravitas in ludendo teneri debeat, reprobatque veterum quorundam pueriles recreationes. Diſtinguit ludos in tria genera; quidam enim ſola ſorte, quidam ſola induſtria, quidam ex utraque conſtant. Primum ex omnium Philoſophorum & Theologorum ſententia damnat, & eorum inventionem diabolo tribuit, allegans Phædrum Platonis, in quo *Theuth* Ægyptiorum Dæmon memoratur Thamum Ægypti Regem aleam docuiſſe. Adducit inſignia Patrum & aliorum cele-
C. XIV. brium ſcriptorũ, item eorum, quos hæreticos vocat, Calvini, Danæi,
C. XV. Stuckii, & aliorum teſtimonia, tum decreta Synodica Reformatorum in Gallia. Addit leges & edicta Imperatorum & Regum, item cano-
C. XVII. num & conciliorum veterum, usque ad concilium Tridentinum, decre-
C. XVIII. ta, denique quæ poſt illud concilium ſecuta ſunt in variis provinciis
C. XIX. & diœceſibus. Format inde tum adverſus laicos, tum maxime ad-
C. XX. verſus clericos aleæ ludisque, in quibus ſors regnat, indulgentes judicium, & quam graviter peccent, oſtendit, non diſſimulans, eſſe autores, qui exceptiones quasdam admittant, quibus tamen fidi non poſſe arbitratur. Vehementer invehitur in domos ad ludos paratas, quas
C. XXI. Galli *Brelants* vocant. Contra illos poſtea ludos, in quibus præter ſortem ſive aleam etiam induſtria accedit, adductis autoribus pugnat.
C. XXII. At eos qui ſola induſtria peraguntur, per regulam licitos eſſe concedit, niſi perſonarum, temporis, loci, & aliæ circumſtantiæ abſtineri ab
C. XXIII. iis poſtulent. Sic caveri jubet Eccleſiaſticos a ludis cum laicis, quia ſecundum *gl. in c. continebatur* de *homicid.* Clero infenſi ſunt, aut ſcandalum ex illorum ludis ſumunt. Ludere clericos & graves viros vetat in publico, etiam pila aut alio modo. Clero licere negat jaculis cer-
C. XXIV. tare, aut venari. A delectatione ex cantu & fidibus eosdem arcet, ut & ab omni riſu immoderato. Contra comœdias omnesque repræſentatio-

tationes ſcenicas, item contra perſonas ſive larvas, quas *masques* vocant, & contra choreas & ſaltationes, graviſſima allegat teſtimonia & decreta. Clerum ante omnia absque ulla diſpenſatione tam ab agendo, quam ſpectando prohibet; Reformatorum etiam Gallorum ſtatuta Synodica producens. Idem cenſet de muſicis illis ſcenis, non ita pridem magno cum ornatu & ſumtu repertis, quas *opera* vocant. Etſi enim ab impudicis & ſcurrilibus in iis abſtineatur, *affectus* tamen (ait) *movent, quos Chriſtiana diſciplina domare & ſopire jubet. Hæc enim vult, ut homo cœleſtis & internus regnet, externus & carnalis crucifigatur & mortificetur. Hoc eſt vitæ Chriſtianæ ſtudium, quod utiq; in operibus illis non deprehenditur.* Addit quædam de pravis ſcenicorum & cantorum cantatricumque moribus, & de vetita veſtium, quibus ſexus diſtinguitur, confuſione & mutatione. Contra ſaltationem plurima tum Synodica Romanæ Eccleſiæ, tum Reformatorum decreta adjungit. Conſiderato porro fine & ſcopo ludorum, peccare oſtendit, qui ludunt, cum recreatione opus non habeant, ſed otioſi vivant: item qui difficili ludendi genere utuntur, quo non reficiunt animum ſed gravant: eo refert ludum *latrunculorum* ſive ſcacchorum. Ob eundem defectum finis improbat omnem cupiditatem lucri, quæ in ludo quæritur, omnemque fraudem ejus obtinendi cauſa adhibitam. A ludo etiam licito cavere ſibi jubet, qui alienæ ſunt poteſtatis, uxores, liberos, famulos, cum de ſuo ludere non poſſint. Ex eadem ratione ludum clericis permitti poſſe negat, quia nihil præter alimenta habeant, quod non in pias erogationes impendere obligentur. Alios inde ludorum exceſſus condemnat, & Turcorum legem laudat, qui non patiantur, ut pecunia ludi præmium ſit. Commendat *Paſchaſii Juſti* librum de *alea*, in præloquio nominatum, eumque commemorat editum fuiſſe primo A. 1561. Baſileæ, recuſum Francofurti A. 1616. & Amſtelodami A. 1642. Quæ de clericis dixerat, teſtimonio Chryſoſtomi ad omnes Chriſtianos extendit, cum omnes non ſint niſi diſpenſatores facultatum ſuarum, & rationem Deo reddere debeant, quomodo iis ad utilitatem proximi uſi ſint. De temporibus, quibus ludere nefas aut indecorum ſit agens, injungit ceſſationem a ludis tempore *Feſti Natalitii, Quadrageſimæ* & dierum *Dominicarum* aliorumque feſtorum, & ut lectioni, meditationi, converſationi piæ, & viſitationi ægrotorum & afflictorum, quod poſt cultum divinum ſupereſt temporis deſtinetur. Corporis & induſtriæ exercitia & honeſtos quosdam labores mechanicos, clero aliisque, quibus vacat, recreationis cauſa ſuſcipiendos, ex *Camuſii* Epiſcopi Bellicenſis tractatu Gallico de officio Paſtorum memorat. Scandala, quæ parentes, dum ludunt, liberis, clerici laicis dant, tum juramenta & blasphemias, item abuſum nominis Dei & Jeſu, aliosque ejusmodi exceſſus & abuſus ludentibus ſuetos ſub cenſuram vocat. De habitu ludendi, nationibus calidioribus præſertim veluti innato, nec non de mala fide colluſorum, de locis item, qui ludis profanari non debent, tractat; ubi refert veterem petulantiam Cleri certo anni tempore, in templis aut cæmeteris, ſaltantis & laſcivientis, & ut plurimis decretis, quæ a multis ſeculis, ad annum usque 1575. allegat, refrenari debuerit. Epilogi loco, Chriſtianis ad perfectionem tendentibus ſuadet abſtinentiam ab omnibus ludis & ſpectaculis, & ut ſublevationem alio licito modo & per viciſſitudinem laborum quærant, *Franciſci Borgiæ* exemplum & dictum allegans, qui *quatuor perdi ludendo dicebat, tempus, nummos, pietatem & conſcientiam.*

C. XXV. C. XXVI. C. XXVII. C. XXVIII. C. XXIX. C. XXX. C. XXXI. C. XXXII. C. XXXIII. C. XXXIV.

VITA E VIRTU' DEL BEATO AMEDEO &c.

i. e.

Vita & Virtutes B. Amedei, Tertii Ducis Sabaudiæ, deſcribente P. D. Carolo Joſepho Morozzo.

Taurini apud I. B. Zappata. 1686. fol.

VItas & res geſtas Principum dictincte conſignaturi, & privata & publica ſcripta inſpicere neceſſe habent. Fecit id, quam maxime potuit, Auctor. Quod enim in omnibus æque ſatisfacere nequeat, id bellis inteſtinis merito tribuitur, quippe quorum injuria factum, ut perierint cum archivis tabulæ Pedemontii. Ceterum in unum & quinquaginta capita opus diſtribuitur; præmiſſa brevi introductione de octo Amedeis Domus Sabaudiæ, in quorum vitas tanquam in ſpeculum inſpexerit, atque ex iis exemplum ſibi ſumſerit Noſter, qui ejus nominis ex hac familia nonus, ſed eorum qui Ducali dignitate claruerunt, tertius celebratur. Ad hujus Hiſtoriam transgreſſus Auctor, parentes Amedei enarrat, Ludovicum I. filium Amedei Pacifici, primi Ducis Sabaudiæ, qui a Concilio Baſileenſi electus Antipapa, Felicis V. nomen ſumſerat; & Annam Luſignanam, filiam Jani Regis Cypri. His natus eſt Anno 1435. Amedeus, Tunonii, urbe ampla ad Lacum Lemanum

Cap. I. Cap. II.

num in Palatio, cujus rudera monstrat Statua a *Philippo Charieres*
Cap. V. A. 1667. honoribus Beati erecta. Uxorem habuit filiam Caroli VII. Galliæ Regis, in cujus nomine admodum Auctores dissentiunt; aliis enim Isabella audit, aliis Violanta, verius tamen Jolanda seu Yolanda.
C. VII. Filios ex ea natos, præter filias, numeravit sex, quorum tertius Carolus
C. IX. cognomine Bellator primus fuit, qui Rex Cypri voluit vocari. Mortuo Patre ad regni gubernaculum A. 1465. Amedeus accessit, cui non sine laude præfuit. Quod enim alii parum eum regimini incumbentem fingant, tanquam epilepsiæ morbo oppressum, id ex frequentia itinerum, ordinationum, infeudationum &c. facile refelli posse, Auctor
C. X. ait. Beneficiis certe in populum largiter effusis nemini fuit secundus.
C. XII. Quorum non minima fuit portio studium illud, quo Academiam Taurinensem vigori suo restituere est conatus. Typographia enim, quæ demum A. 1458. Romam deportata erat, gaudere quoque Taurinum voluit, factumque adeo, ut Mæcenati huic non deessent homines literati, quorum præcipuos Auctor nominat *Constantinum Ruggerium*, *Ambrosium Vignatum*, *Christophorum Nicelli*, *Jacobinum de S. Georgio* & *Joh. Ant. Ponciglionem*. Cum vero pax sine bello acquiri nequeat,
C. XIII. Auctor porro narrat, quæ bella gesserit Amedeus. Ducem Mediola-
C. XIV. nensem, Galeatium Mariam, Francisci Sfortiæ filium bello devicit, quem
C. XV. tamen certis pactis conditionibus libertati mox restituit. Fratri Ludovico, coronato Regi Cypri per matrimonium cum Charlotta, filia Joannis II. Cyprii, suppetias tulit, contra Jacobum filium nothum Joannis. Et quamvis regno esset pulsus Ludovicus, nihilo tamen minus Legatos Romæ semper habuit, honoribus regiis undique exceptus. Quæ sequuntur capita virtutes Amedei prolixe enumerant, quorum omnium
C. XXIV. charitas maxime eminuit, ut patris pauperum cognomen inde adeptus fuerit. Hos namque suos esse canes venaticos affirmabat, queis salutem & beatitudinem assequi posset. Studere iis virtutibus non prius
C. XXXI. desiit, quam vitam cum morte commutaret, quod accidit A. 1472. mense Martio, postquam Jolandæ regni & filiorum tutelam commisisset.
C. LI. Hinc per sequentia viginti capita, in miracula B. Amedei auspiciis perpetrata se diffundit, ita ut capite ultimo hæreseos, ut vocat, extirpationem in Vallibus Lucernensibus nuper susceptam prædicet, & adjuvante Beato feliciter perfectam censeat.

(o)

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio II.

DISSERTATIO DE CAUSIS MAJORIBUS AD CAPUT Concordatorum de Causis, autore Johanne Gerbais Socio Sorbonico, Regio Eloquentiæ Professore.

Lugduni apud Jacobum Canier 1685. in 4.

IN generalibus Cleri Gallicani comitiis A. 1665 habitis, ab Antistitibus tum congregatis id negotii Gerbasio datum est, ut tractatum de Causis Majoribus, quas vocant, conscriberet, & imprimis quid juris apud Gallos in hac controversia obtinere debeat, explicaret. Quorum voluntati ille morem gerens, per integrum quinquennium ex monumentis ecclesiasticis diligenter collegit & collecta in ordinem redegit, quæ ad hoc argumentum facere visa sunt, ac tandem A. 1670 opus illud Gallicanis Antistitibus, qui eo tempore ad generalia comitia Lutetiæ iterum convenerant, obtulit. Oblatam dissertationem Franciscus Harlæus Rotomagensis tum Episcopus legit, & cæteris Gallicanæ ecclesiæ Præsulibus in publico consessu commendavit, qui & ipsi Gerbasii tractatum insignibus elogiis ornarunt, neque tamen edendum, sed in tabulariis Cleri Gallicani reponendum censuerunt. Autor vero sive ab aliis incitatus, sive quod ipse lucubrationes suas quasi tenebris damnatas ægre ferret, Regem adiit, cujus diplomate munitus anno 1679 Lutetiæ Parisiorum ex typographia Francisci le Cointe dissertationem suam in lucem publicam emisit. Cum autem Innocentius XI, ecclesiæ Romanæ hoc tempore Pontifex, anno sequenti 1680. mense Decembri Gerbasii dissertationem peculiari Bulla damnasset, Archiepiscopi & Episcopi anno 1681 Parisiis congregati, Gerbasii quidem scriptum iterum laudarunt, ejusque zelum in defendendis ecclesiæ Gallicanæ libertatibus approbarunt; ut tamen Romano Pontifici qualemcunque

reverentiam exhibere viderentur, novam hujus dissertationis editionem Gerbasio demandarunt, postulantes, ne quæ a Commissariis huic censuræ destinatis notata fuissent, corrigere gravaretur. Id num in hac editione, quam recensemus, factum fuerit, iis dispiciendum relinquimus, quibus primæ editionis copia suppetit. Interim lectori non ingratum fore arbitramur, si operis hujus argumentum breviter recenseamus.

Primum igitur quid majorum causarum nomine veniat, exponit, observans Innocentium I, qui primus causarum majorum meminit, easque post episcopale judicium ad Sedem Romanam referendas statuit, tria causarum istarum genera designasse, nimirum causas fidei, causas disciplinæ, & graviora episcoporum negotia; sequioris autem ævi Pontifices, causas illas unius Romanæ sedis arbitrio subjecisse, & tribus istis generibus multa alia superaddidisse. Deinde inquirit, quis modus causas majores finiendi in Gallia vigeat, & num Concordata inter Leonem X. & Franciscum I. modum aliquem causas majores in Gallia tractandi determinaverint? Existimat autem concordata illa circa modum causas majores finiendi nihil novi juris statuisse, nedum decrevisse, quod majorum causarum cognitio etiam prima ad Sedem Romanam unice pertineat. Objectas difficultates diluit, & ad autoritatem Petri de Marca statuentis, saltem depositiones episcoporum ex lege Concordatorum immediate Romano Pontifici subjiciendas esse, inter alia respondet, Virum illum celeberrimum eo tempore, quo eminentissimus Cardinalis Richelius Episcopos quosdam tanquam majestatis reos insecutus est, libros suos de concordia sacerdotii & imperii adornasse, ideoque Richelii votis stylum suum accommodasse.

Postea ad tria illa majorum causarum genera superius indicata sic accedit, ut qualis illarum in Gallia ratio a primis ecclesiæ Gallicanæ initiis fuerit, exponat. A fidei causis exorsus eorum sententiam, qui omni causarum fidei cognitione Episcopis interdicunt, S. Scripturæ, Ecclesiæ, & ipsorum Pontificum autoritate confutat, & imprimis Gallicanos Episcopos potestatem quæstionum fidei cognoscendarum a Christo acceptam continua praxi exercuisse, pluribus exemplis demonstrat. Nec huic sententiæ obesse putat, quod Episcopi Gallicani causam Jansenii ad Innocentium X. referendam censuerint, cum postea ipse Clerus Gallicanus in comitiis generalibus anno 1660 abunde declara-

declaraverit, quæ ratio Episcopos Gallicanos moverit, ut a prima ejus causæ cognitione sibi temperantes Romanum Pontificem consuluerint, nimirum quia ob dissidia, quæ in Galliarum provinciis tum exarserant, libera Synodorum convocatio non fuerit. Circa alterum majorum causarum genus, quod in rebus ad disciplinam spectantibus versatur, agnoscit, Romanos Pontifices in gravioribus dubiis etiam a Gallicanis Episcopis & Regibus frequenter consultos fuisse; negat tamen illa Pontificum responsa vim legis obtinere, si cum receptis probatisque canonibus pugnent, aut vetustis firmatisque Ecclesiæ consuetudinibus adversentur, cum Pontificum non sit novas leges condere, sed antiquos canones interpretari, quod Innocentii aliorumque Pontificum testimoniis confirmat. Maxime vero tertio causarum majorum generi illustrando immoratur, quod graviora Episcoporum negotia concernit. Atque hic primum in genere, quid primitiva ecclesia de Episcoporum judiciis statuerit, ostendit, deinde qualis in Gallia consuetudo viguerit, ea methodo recenset, ut narrationem suam juxta quatuor epochas distinguat. Prima epocha complectitur tempus ab exordio ecclesiæ Gallicanæ usque ad tempora Caroli M. Intra hoc tempus episcopos graviorum criminum reos in synodis episcopalibus judicatos fuisse, magna exemplorum serie confirmat. Altera epocha a Caroli M. ætate usque ad Hugonis Regis imperium procedit. In hac temporis intercapedine jus commune, quod hactenus in Episcoporum judiciis usitatum fuerat, fictitiis veterum Pontificum Romanorum epistolis haud mediocriter turbatum, iisdemque libertates ecclesiæ Gallicanæ subinde oppugnatas, nunquam tamen expugnatas, ex ævi illius historiis demonstrat. Tertiam quoque epocham, quam usque ad concordata inter Leonem X. & Franciscum I. inita extendit, libertatibus Gallicanis fatalem fuisse negat, & quæ Petrus de Marca aliique pro contraria opinione objiciunt, confutat. In specie probat, neque autoritatem Leonis IX, Gregorii VII & Innocentii III, neque novas canonum & decretalium collectiones, neque facta & exempla quædam Episcoporum Pontificia autoritate in Galliis depositorum, prisco episcopalium judiciorum juri derogare quicquam potuisse, cum Leo IX. contra jus antiquum nihil tentaverit, Gregorii VII. dictatus nullius unquam in Gallia ponderis fuerint, Innocentii vero III. effatum, nisi commoda expositione emolliatur, veritati plane adversetur, neque novæ canonum collectiones,

etiam Gregoriana, saltem in Gallia vim legis obtinuerint, nec exemplis denique sed legibus judicandum videatur. Dubium quoque hic movet, an Summo Pontifici eadem sit in ecclesia potestas, quæ Imperatori in republica, ut scilicet decessorum suorum leges augere vel minuere, firmare vel refigere, & quidvis pro lubitu immutare possit, cum nulla lex proferri queat, quæ talem potestatem Episcopo Romano fecerit. Addit eos semper Gallorum mores fuisse, ut novis ecclesiasticis legibus, sive a Pontifice sive a conciliis profectæ fuerint, se obstringi non passi fuerint, nisi Regia publicave autoritas accesserit. Quarta & ultima epocha continetur temporibus, quæ Concordatorum legem secuta sunt. His temporibus semper a Gallis intercessum fuisse monet, si quando Pontifices Romani Episcopos Galliæ judicio suo subjicere voluerint. Ad exempla in contrarium allata respondet, & imprimis ad factum Richelii, quo procurante quatuor Antistites Gallicani ab Urbano VIII designati collegas suos, cæteris Episcopis tum silentibus, exautorarunt. Regerit, factum illud Richelii novam & extraneam judiciorum formam in Gallias advocantis excusari non posse, & Clerum Gallicanum, etsi ad tempus prudenter siluerit, cum de crimine læsæ Majestatis vindicando ageretur, postea re in vado posita omnibus modis intercessisse, ne insolens illud factum in exemplum traheretur. Id ne gratis dixisse videatur, nonnulla monumenta ad ejus rei historiã spectantia, ex Cleri Gallicani actis exscribenda censuit, quibus etiam subjicit literas Urbani VIII & Ludovici XIII, quas beneficio Cl. Mellonii Regii apud Tutelenses Advocati se nactum asserit. Hinc ad concilium Tridentinum pergit, ejusque legem de causis criminalibus Episcoporum, mores Ecclesiæ Gallicanæ circa Episcoporum judicia immutare potuisse negat; cum & Cardinalis a Lotharingia in ipso concilio capiti illi intercesserit, idemque ab Oratoribus Christianissimi Regis improbatum fuerit, insuperque disciplina concilii Tridentini generatim in Galliis accepta non fuerit. Ad objectionem nuperi Scriptoris, quod nimirum Episcopi Gallicani & sæpius Regem rogarint, ut illius concilii disciplinam in sua ditione recipi juberet, & præterea anno 1615 ad eam in diœcesibus suis servandam sacramento se obstrinxerint, respondet, Episcopos Gallicanos exceptiones quasdam addidisse, quæ salvas præstarent Ecclesiæ Gallicanæ libertates, easque ab adversario libertatum illarum minime omitti debuisse. In ultimo dissertationis hujus articulo, quæ etiam-

etiamnum sit Gallorum mens in Episcoporum judiciis, scrutatur. Eam vero haud melius cognosci & explorari posse putat, quam ex sententiis Episcoporum Gallicorum & Facultatis Sorbonicæ. Producit igitur declarationem Doctorum Parisiensium anno 1663 editam & regia autoritate confirmatam, qua inter alia Romano Pontifici, præter potestatem in Regum temporalia sive directam sive indirectam, & autoritatem conciliis œcumenicis majorem, & infallibilitatem, etiam potestatem Episcopos deponendi expresse denegant. Recentia illius declarationis sex articulis comprehensæ instrumenta, in rei memoriam & causæ suæ patrocinium exscribit. Subjicit deinde, quid anno 1667 factum fuerit, cum Clemens IX causam quatuor Episcoporum per delegatos Commissarios cognoscere tentasset, quo tempore plures in Gallia episcopi scriptis & ad Pontificem & ad Regem literis, utcunque expostularunt, & ipsi quatuor episcopi accusati encyclicam ad omnes Franciæ Episcopos & Archiepiscopos direxerunt, qua eos ad opem non tam sibi quam receptis hactenus canonibus ferendam incitarunt, quas epistolas, excepta encyclica, huc apponere non gravatus est. Appendicis loco operi huic subnectit insignia quatuor monumenta, quibus Ecclesiæ Gallicanæ libertas vindicatur, nempe I. Epistolam Caroli Calvi ad Hadrianum Pontificem de causa Hincmari Laudunensis. II. Rescriptum Concilii Duziacensis de eodem negotio. III. Epistolam Caroli Calvi ad Johannem VIII. de judiciis ac appellationibus Episcoporum, & IV. Apologiam Concilii Remensis a Gerberto conscriptam.

RELATION DE L' INQUISITION DE GOA. i.e. Relatio de Inquisitione, quæ Goæ est, in India.

Lutetiæ apud Danielem Horthemels. 1688. in 12.

QUam horrendum *Inquisitionis Tribunal* sit, illi sciunt vel maxime, quos sistere se coram eo, fideique suæ rationem reddere oportuit; sed ejus tamen arcana, & quas alioqui sequatur rationes, non perinde innotuerunt hactenus; quod jurisjurandi religione obligentur singuli, quibus vitæ incolumitatem auferre hinc contigit, se nec quæ viderint, nec quæ audiverint, aliis esse enunciaturos. Cum itaque *Relationis præsentis Auctor*, homo Gallus & pontificiam religionem professus, fati sui infelicitate horum omnium triste fecerit experimentum, Cap. I. publice interesse putavit, accuratiorem *Sancti* hujus *Officii* notitiam lecto-

lectoribus impertiri; nec conscientiæ violati jurisjurandi, cum quibus per quadriennium conflictatus erat, veritus scrupulos, quos dicit penitus sibi exemtos ab amicis prudentioribus, jusjurandum illud injuste exactum, utilitatem vero publicam longe maximam, ad ipsos quin etiam *Inquisitores*, si velint, redundaturam subinde ostendentibus.

Cap. II. Narrat igitur, quomodo delatus in Indiam cum varii generis hominibus sermones de religione imprudentius miscuerit, cumprimis de *effectu baptismi, adoratione & cultu imaginum*, quam ceu superstitiosam nimis cum improbare, & de justitia *Tribunalis hujus* non ita magnifice judicare videretur, factum esse, ut ab iis etiam, quibus tanquam amicis sinceris familiarius se dederat, hæreseos apud *Commissarium Inquisitionis* fuerit insimulatus. Nam sub pœna *excommunicationis majoris*, & quod hæc ab aliquibus non adeo metui videbatur, sub pœna illius criminis, quod in alio non revelassent, præceptum esse, ut singuli intra triginta dierum spatium ad ipsum indicent, si quid vel videndo vel audiendo perceperint, cujus cognitio ad *Inquisitionem* pertineat; qua re sæpius fieri, ut amici amicos, parentes liberos, libe-
C. xxxvii. rique parentes zelo præpostero prodant perdantque; nec minori delicto imputari, admonuisse amicos, priusquam fuerint denuntiati. Quod cum resciisset *Auctor*, statim seipsum, ait, *Commissario* stitisse reū,
C. ix, & xix. & hanc quidem confessionem valde ad securitatem suam profuturam speravisse, cum ex legibus inquisitionis attineri nequeant, qui accusatores sui ipsius sunt. Nihilominus clandestinis insidiis præfecti urbis
cap. x. *d. 24. Aug. 1673.* *Damanæ*, ubi hæc gesta sint, & Sacerdotis cujusdam, *Sancti Officii scribæ*, suorum rivalium, circumventum se succubuisse, adeo ut cum
cap. xi. minime omnium putaret, a rerum criminalium judice in custodiam
cap. xii. & xiii. squalidissimam abductus, in eadem ultra quatuor menses misere detentus, & post preces suas pro libertate ubique delusas, tandem cum aliis
1. Jan. 1674 captivis navi impositus, Goamque avectus fuerit.

cap. I. cap. xxiii. Non incommode autem observaverat *Auctor*, *Inquisitionis Judicium* cum in Italia, Hispania, Lusitania, locisque eidem subjectis in usu habeatur, illam, quæ Romæ est in Italia, multo mitiorem esse Hispanica; Hispanicam vero illis, quæ Lusitanici juris sunt: nam quatuor in Portugalliæ regionibus id generis vigere tribunalia, Olyssipone, Conimbricæ, Devoræ, & quæ in India Orientali urbs Lusitanorum primaria est, Goæ. Hanc ultimam jurisdictionem suam extendere in omnes regiones, quas ultra *bonæ spei promontorium* non exiguas Lusitani possident. Præter quatuor hæc tribunalia, *magnum Inquisitionis concilium* constitutum esse, cui præsideat *Inquisitor Generalis*, quod caput sit reliquorum, & quod de rebus omnibus, quæ eveniant ubique, certius fieri oporteat. Et sane non intermisit *Auctor* totius *Inquisitionis faciem*, prout *Goæ* est, accurate, quam potuit, delineare; quam & nos ductum ejus secuti, omissis tamen, quas hinc inde inspergit, rebus geographicis passim obviis, utcunque repræsentabimus.

Ædem Inquisitionis, quam Lusitani *santa casa*, domum sancap. xv. ctam appellitent, magnifice extructam *Inquisitoribus duobus* splendida palatia, reliquam partem Inquisitionis ministris mansiones, captivisque, sæpe ultra ducentis, & separatim fere habitis, custodias præbere. Ipsos captivos sic satis benigne haberi, ut tamen candidis no-cap. xvi. stris Europæis multo adhuc sit melius, quam nigris illis Indiæ indigenis; nec, qui pecunia instructi in eam calamitatem inciderint, mollius tractari, quam reliquos, quia illorum opibus pauperioribus prospiciatur; carceres ut multo nitidius, quam alibi extructi sint, ita & mundius haberi; tribus vicibus per singulos dies captivis porrigi cibum, qui fere ex piscibus, oriza, non raro etiam ex carnibus constet. Haud minorem impendi curam in ægrotos; his enim statim præsto adesse chirurgos & medicos; etiam morbo minitante ultima, confessionarios acciri, sic tamen ut nullus in hac Inquisitionis custodia, nec viatico *corporis Domini*, nec *extrema unctione* donetur, uti nec ad conciones & *missam* admittatur, nec quidem librorum, & si cap. xiv. & xxxvii. sacerdos sit, *breviarii* particeps relinquatur. Quod jam ad illos per-cap. xvii. tinet, qui munere hic aliquo funguntur, *duos* refert esse *Inquisitores*, cap. xxiii. unum *Magnum*, qui semper Sacerdos secularis a Rege nominetur, a Papa per *bullam* confirmetur; majori autem, quam Archiepiscopus & Regis ipsius Vicarius, auctoritate instructus sit, cujusque potestas ad omnes laicos & ecclesiasticos pertingat, si *Archiepiscopum*, *Magnum ejus Vicarium*, *Pro-Regemque* excipias: & alterum *Religiosum* ex familia *Sancti Dominici*. Inquisitores istos, licet amplissimis fruantur commoditatibus, duabus tamen præterea rationibus insignes sibi accumulare divitias: cum enim captivorum opes sectione facta per præconem divendantur, submittere ipsos aliquē ex domesticis, qui res dominis arridentes quam minimo licitentur, satisque ipsos jam ante securos esse, nemi-

neminem plus oblaturum, atque ſic maximi ſæpe pretii res dimidio aut minori etiam ipſis addici. Deinceps reditus bonorum confiſcatorum regio quidem inferri theſauro, ſed Inquiſitoribus jus eſſe, impenſis ſuis & neceſſitatibus ſubſidia atque ſumtus, quando & quantos libet, exinde poſcere, ut nec tamen aut ipſi oſtendant, aut quisquam alius inquirere audeat, cui uſui hæc omnia erogentur. Non autem facile
C. XXVIII. credi poſſe, quam indecora laborent rerum Theologicarum inſcitia; ut ille etiam, qui tum temporis munus iſtud ſuſtinuerit, ad dictum Joannis, *niſi quis renatus fuerit*, &c. hæſitaverit penitus, ſubdubitans, an & ubi locorum illud in ſacro codice legatur; neque cognitum habuerit, quæ vera ſit & genuina de adoratione ſanctorum *Concilii Tridentini* ſententia. Eſſe porro *Deputatos S. Officii*, multo majori numero, ex omni *Religioſorum ordine* adſcitos, quorum munus ſit, intereſſe ſententiæ in reos ferendæ, examini & ordinationi *Actionis* cum ipſis inſtituendæ, qui interim nunquam, niſi vocati, tribunali ipſi adſiſtere conſueverint. Eſſe *Qualificatores*, quibus commiſſa cura in libros ob hæreſin ſuſpectos inquirendi: nec iſtis etiam *tribunal* accedere fas eſſe, niſi quando referre quædam oporteat. Eſſe *Promotorem*, *Procuratorem*, & *cauſarum Patronos*; quorum ultimi tamen captivis nulli ſint uſui, niſi ut quæ ſecretiora ſunt, ab ipſis expiſcentur; cumprimis cum iſtis comites ſemper veniant judices ipſi, aut ex familia ipſorum in hoc miſſi, qui omnia captivorum dicta & ſermones arbitrentur. Eſſe *Sancti Officii Familiares*, qui nihil ſint aliud, quam *apparitores tribunalis*; nec deeſſe tamen, qui id genus officii ex Ducibus, Principibus aliisque magnæ dignationis hominibus ambitioſius ſibi depoſcant, & quamvis nullo gaudeant ſtipendio, abunde tamen ſibi ſatisfieri opinentur honore, tam ſancto inſerviendi Judicio. De cætero unum ſaltem ex iſtis ſe accingere ad arceſſendum accuſatum, cui magna incumbat neceſſitas ſine tergiverſatione ſequendi, niſi cujusvis obviantis manus in ſe concitare velit. Eſſe denique veri nominis *lictores*, *captivorum cuſtodem*, & *excubitores*, qui ne diffugiant miſeri, invigilent.

Quod vero ad *rationes*, *quibuscum agitur cum captivis*, equidem non temere de ſingulari *Sancti Officii* juſtitia atque bonitate vulgo perſuaſum eſſe: nam & *Inquiſitorem ipſum* ſcriba ſtipatum & interprete ſingulis duobus menſibus captivos inviſere, ipſos interrogandi
cap. XVIII. gratia,

gratia, ſi qua re opus habeant, an ſtato tempore apportetur cibus, & ſi quid de miniſtris ipſis ſit, quod conquerantur? Hæc tamen omnia in ſpeciem tantum fieri, quis dubitet? cum priusquam reſponſionis quippiam reponere poſſit captivus, occluſa derepente porta, comitatus iſte abire ſoleat. Sic qui ſe ipſos accuſent, ſuamq; teſtentur pœni- cap. XIX.
tentiam, antequam apprehendantur, manere liberos; apprehenſos non puniri pœna temporali ad mortem procedente, niſi manifeſte criminis convictos. Nec, ut eą infligatur, duos aut tres ſufficere *teſtes*, ſed requiri *ſeptem*. Quocunque vero peccato aliquis teneatur, *Sanctum Officium* pœna Eccleſiaſtica eſſe contentum, excommunicatione, bonorumque confiſcatione: quantum ad pœnam temporalem, quam debeat *jurisdictioni laicæ*, ſi confeſſus fuerit culpam, impune ipſum evadere, *Inquiſitione* pro ipſo intercedente; niſi ubi fuerit in idem delictum relapſus, tum enim brachio ſeculari traditum ab *Inquiſitione* totum deſeri; quæ tamen hoc nimirum apponat gratiæ, ut obtineat a judice, ſi morte utique reus afficiendus ſit, ſine effuſione ſanguinis id fiat, hoc eſt, comburatur. Enimvero quantumcunque favorem hæc omnia conciliare valeant Inquiſitioni, non deficere tamen longe plura, quæ non optimam de ea opinionem in animis hominum excitare idonea ſint. Scilicet teſtes nunquam cum accuſato committi, teſtiumque loco illos etiam adſciſci, quibus non niſi per quæſtionem teſtimonium eſt extortum, & qui vitam aliter ſalvare non poterant, niſi faterentur, quod nunquam factum eſt. Hoc *ſeptenario* contineri & ipſum accuſatum, cui per tormenta expreſſa eſt confeſſio criminis, a quo conſcientia ipſum pronuntiat eſſe immunem. Numerum etiam iſtum ad quinque ſæpius reſtringi, imo in nihilum abire, ubi nempe ex ſolis complicibus conſtiterit, qui cum a crimine ſint vacui, per ignis interminationem adigantur, ut accuſent innocentem. Hoc tantum myſterium ut cognoſcatur liquidius, exempli loco ſiſtit, cui *Judaiſmi* nota intenditur. Ubi Judæos annotat a Ferdinando Arragoniæ Rege ex omnibus Hiſpaniæ regnis exterminatos, a Luſitanis fuiſſe receptos, hac tamen lege, ut Judaicis ritibus depoſitis Chriſti diſciplinam amplecterentur; quod cum ab ipſis promte factum eſſet, odio in Judæos rem eo redijſſe, ut ipſorum familiæ a reliquis familiis diſcriminarentur; Judæique converſi, & omnes in hunc uſque diem ab iis deſcendentes

Christiani novi, uti cæteri *antiqui*, dicerentur; inter quos cum perpetua adhucdum sit invidia atque obtrectatio, cogi *Christianos novos*, ut, cum reliqua fere conversatione excludantur, inter se familiarius vivant; id quod odii prolixioris & harum ipsarum accusationum suppeditet materiam.

cap. xx. Jam cum *Christianus ejusmodi novus*, cæterum Christo sincere addictus, jussu *Sancti Officii* comprehensus, & a septem vel quinque testibus accusatus sit, illum equidem, conscientiæ suæ confisum, & quod promittant Inquisitores, si innocens reperiatur, omnia reddituros, bona sua, quod poscitur, fideliter recensere; quæ tamen illi e vestigio hastæ subjiciant, satis certi, eadem domino nunquam restituere. Post aliquot menses accersere judices hominem, & ex eo requirere, num satis bene sciat, cur in custodiam datus, & in hunc locum constitutus sit? Illo vero rerum omnium se ignarissimum esse contendente, non desistere eos sedulo ipsum cohortari, etiam atque etiam hac de re cogitet; esse enim expeditam hanc rationem, qua salvus hinc evadat, confiteri delictum; atque sic reddi suæ custodiæ; hanc vero interrogationem aliquoties repeti, eidemque, cum eacap. xxii. dem captivus respondeat, similes adjungi admonitiones. Et hæc omnia facere judices, non quod tantopere de vita reis conservanda laborent, sed partim ut bona jure ipsis ademisse videri queant; (cum moris sit, illorum æque, qui ultro se accusarunt, quam in quos mortis pœna animadvertitur, facultates publicare; quare & nihil non agant judices, ut captivis confessionem delicti quacunque ratione, ad ultimum per quæstionem eliciant:) partim ut *Tribunalis* lenitas speciosius in vulgus prædicetur, si innotuerit, mortem sua confessione commeritis tamen donari vitam, ademptis modo legitime rebus & opibus ipsorum; quod quidem bonitatis imitamentum non parum conferat ad auctoritatem & sanctitatis opinionem, sine qua cap. xx. subsistere non possit, *Inquisitionis Judicio* constituendam. At cum *actus fidei* habendi tempus propius immineat, adesse *Promotorem*, captivo denuntiaturum, esse ipsum ab insigni testium numero accusatum, quod superstitionem Judaicorum rituum secutus sit: adjurari ipsum per viscera misericordiæ Christi, ut ne diffiteatur amplius culpam, nec perdere semetipsum pergat. Si in negando adhuc pertinax sit, condemnari ipsum veluti *convictum negativum*, qui convictus quidem

quidem facinoris, nihil tamen ejus confessus sit, dedique brachio seculari, igni immolandum. Ubi tamen iterum iterumque admoneatur, adhuc tempus esse, ne negligat edere confessionem peccati; quæ omnia, si nihil quicquam valeant, significari ipsi mortis sententiam in ipsum latam, idque fieri *die Veneris*, cum mox sequente Dominica *actus fidei* celebretur. Hanc denuntiationem fieri præsente lictore *justitiæ secularis*, qui continuo reo injiciat funem, in signum scilicet, sui ipsum jam juris esse, postquam a *Jurisdictione Ecclesiastica* destitutus sit. Hoc tempore etiam intromitti ad eum *Confessionarium*, qui neque interdiu neque noctu a latere ejus discedat, nec segnius ipsum sollicitet urgeatque, ut crimen, cujus poscitur, confiteatur. Quid agat nunc homo in tantas angustias redactus? Si usque ad *diem Dominicam* negare perseveret, conclamatam ejus vitam esse. Neque eo secius dari non paucos, qui intrepide mortem subire eligant potius, quam dedecoris sibi impacti mendacio suo reum se facere, & vix inter centum hoc modo sublatos reperiri quatuor, in Judaismo morientes; cæteris ad extremum halitum, se esse Christianos, & fuisse semper, suamque spem omnem in Christi merito sibi esse repositam, clamantibus; at *Inquisitorum* auribus ad hæc omnia surdis & occlusis. Si vero sui ipsius accusator sit, infamem miserumque ad omnes vitæ dies a se ipso constitui. Quod si tamen mortis horrore & vivendi cupiditate victus conjecti in se criminis nocentem se faciat, juberi minutissimas peccati circumstantias exponere, nec sic tamen omnibus molestiis defunctum, ut non majoribus impediatur. Si enim sincere ipsum pœniteat facti, agedum, non saltem nominet accusatores suos, verum illos etiam, qui cœtui mores & consuetudines Judaicas exercenti interfuerint? *Illos* autem quomodo innocentissimus divinando assequetur, aut *hos* quales effinget? Quapropter in tantam necessitatem conjectum non posse non, quin cognatos, amicos, vicinos aliosve ex *Christianis novis*, quibuscum frequenter esse solet, recogitet, & ut numerum illum septenarium adimpleat, magnam copiam producat innocentium; id quod sufficiat sæpe, ut ipsi apprehendantur, eo usque in custodia detinendi, dum procedente tempore septem contra ipsos possint allegari testes, demumque ad ignis supplicium condemnari. Eandem esse ra-cap. xxii.
tionem cum illis, qui ex Christianis novis *sodomiæ* aut *veneficii* postu-

lentur; nam plurimos ipsorum superstitione gentilium paulo ante imbutos, tam cito se eadem expedire non posse. Eandem esse cum gentilibus, Muhammetanis, aliasque religiones sectantibus. Quamvis enim Lusitaniæ Rex conscientiæ libertatem permittat, *Inquisitionem* tamen, permissionis hujus interpretem, satis esse censere, si quisque sua in religione degat, illum tamen reum fieri, qui eam exerceat. Ubi & illud adjicitur, quod cum inquisitio mortis pœnam in *Christianos* saltem *relapsos* statuat, Muhammetanos autem, & gentiles delinquentes, exilio, fustibus aliave pœna coerceat, etiamsi vel centies idem peccatum admiserint, deterreantur multi hac ratione, ne ad Christianam religionem sese conferant.

cap. XXIV. Nec humanius & æquius secum fuisse actum commemorat *Auctor*: postquam enim ad preces plus semel factas ante judicem constitutus fuerit, postulatum ab se, ut imposita *Missali* manu juraret, se & dicturum veritatem, & in arcanis omnia habiturum esse; quo jurejurando omnes, qui aut ut testes aut ut rei audiuntur, obstringantur; & postea cum interrogasset *Inquisitor*, num sciret, cujus gratia adesset? cumque longa serie ipse confessus esset omnia, & hæc ipsius declaratio, exhortatioque judicis ab assidente scriba consignata & a se ipso subscripta fuisset, quod semper fieri soleat, se iterum esse
cap. XXV. dimissum: secunda vice cum esset auditus, quæstionem fuisse, numquid esset *Christianus octo dierum?* (nam in Lusitania octavo demum die baptismatis fonte ablui infantes;) quis ipsum sacerdos, & in qua urbe baptizasset? & multa præterea alia cum ex eo quæsita fuissent, ipseque apposite multa respondisset, in carcerem se contra votum esse remissum. Nam spem fovisse, fore, ut facta hac ingenua con-
cap. XXVI. fessione in libertatem mox restitueretur, quæ cum ipsum decepisset,
XXVII. & fame, & venæ incisione, incisæque disruptione, vitæ & longarum
C. XXIIX. se miseriarum finem facere sed frustra voluisse. Verum quartum cum audiretur, allatum esse libellum, qui imputata sibi delicta, & multa præterea conficta continuisset, ut si quæ haberet, reponeret, aut confiteretur singula. Quod cum aliqua confitendo, aliqua excusando, aliqua negando fecisset, *Promotorem* ultimam in se sententiam subjecisse: ipsum incurrisse *pœnam excommunicationis majoris*, *confiscationis bonorum* regio scrinio inferendorum, utque traderetur
C. XXXVII. brachio sæculari, flammis secundum leges ustulandus. Nos hic capita,

pita, in quibus injustitiæ non unius in se commissæ Auctor *Inquisitionem* incusat, ut & ea quæ affert contra titulum *Sancti Officii*, quem nimis inconvenienter *Inquisitioni* vindicari ait, silentio transmittimus, qui potius habemus, *actum hujus judicii ultimum*, quem *Actum fidei* nuncupant, quique singulis tribus vel duobus annis fere habetur, contemplari.

Igitur cum ultra duos annos tam diri carceris sustinuisset cala- cap. XXX.
mitatem, memorat adfuisse tempus, quo demum spes custodia egre- d. 11. & 12.
diendi propius affulserit. Tum enim captivis universis peculiaria Jan. 1676.
indumenta, pictis utplurimum dæmonibus fœdata, alia tamen rogo imponendis, & alia, quibus vitæ gratia decreta fuisset, exhibita; cap. XXXI.
ipsosque etiam postridie diversos, & hos quidem in spatiosum ambulacrum, illos in vicinum aliquod conclave adjunctis Confessionariis deductos, & post duas horas, cum magna campana populum undique ex India affluentem ad funestum spectaculum invitasset, ita qui- C. XXXII.
dē cum cereis in manu fuisse emissos, ut e viris Goæ primariis unus semper latus rei cinxerit, tanquam futurus ejus *fidejussor*, quibus hoc ipso non parum honoris sibi haberi, persuasio sit. Prælatum *Sancti Officii* insigne, *Auctorem* videlicet ejus, opere phrygio affabre effictum, qui gladium teneat in una, & olivæ ramum in manu altera, additis verbis: *Justitia & Misericordia.* Hoc secutum *Dominicanorum Ordinem*, quibus hoc *jus & privilegium* sit proprium, quod hujus familiæ auctor *Dominicus*, non minus & *Inquisitionis* fuerit *repertor.* Istum excepisse captivos, quorum qui in minori culpa fuerint, præiverint, *Auctor* vero in medio quasi incesserit. Cum ita per plateas urbis Goæ præcipuas non sine incommodis essent circumducti, in proximo adstitisse templum *Sancti Francisci*, solennitati huic celebrandæ hoc tempore destinatum. Magnum altare panno nigro superinstructum, superque eo lychnuchos sex cereis instructos eminuisse. Ad illius latera aliquid throni instar habentis apparuisse, quodque a dextra, Inquisitoribus eorumque consiliariis; quod a sinistra fuerit, *Pro-Regi* ejusque ministris sedem mox præbuisse. E regione altaris, aliud minus, & hinc usque ad templi portam, longam adfuisse porticum, sellis convestitam undique, ad recipiendos captivos cum suis sponsoribus comparatis. Illud vero nunc observari licuisse, ordinem hunc clausisse illos, qui magiæ fuissent po-

ſtulati, & poſt ipſos geſtatam ingentem *cruci affixi* imaginem, cujus facies proſpectaverit præcedentes; idque indicaſſe, veniam ipſis indultum, vitamque condonatum iri, ſed ſubſecutos eſſe duos, & quatuor ſtatuas forma humana expreſſas, illorumque oſſa, quos ſtatuæ repræſentaverint; & hos quidem homines una cum oſſibus apportatis ad ignis ſubeundum ſupplicium, præciſa ſpe omni obtinendæ miſericordiæ, fuiſſe damnandos. Nam & in mortuos poteſtatem eſſe *Inquiſitoribus*, ſive in ipſos ſententia dicta ſit ante ipſorum deceſſum, ſive poſtea etiam, ſive durante ipſorum captivitate, ſive antequam includerentur carceri ex vita migraverint, quo caſu exhumata ipſorum oſſa, *Actui fidei* hoc modo illata, rogo imponi, bona confiſcari, deturbatis longo jam tempore poſſeſſoribus, qui alias legitime in eadem ſucceſſerant.

c. XXXIII. Intraviſſe paulo poſt *Inquiſitorem* ipſum, ſuis ſtipatum collegis, *tribunalque* excitatum occupaſſe; idemque cum ſuis etiam feciſſe *Pro-Regem*. Tum vero *Provincialem Auguſtinorum* concionem adſcendiſſe, & verba in rem præſentem per dimidium horæ ſpatium feciſſe. Eo finito ſermone duos *Lectores* in eandem cathedram ſe alternis recepiſſe, publice prælecturos in ſingulos *Actionem*, & denuntiaturos, cui pœnæ ſufferendæ condemnati eſſent. Illum, cujus *Actio* fuiſſet prælecta, interea in medium illius porticus conſtitutum, & poſt pronuntiatam ſententiam ad pedes altaris fuiſſe adductum, ubi flexis genibus, manibusque *Miſſali* impoſitis, cum parte reliquorum reorum alta voce injunctam & prælectam confeſſionem ſecutus ſit, & poſtmodum in ſuum locum rurſus ſe receperit. Itaque ſe ordine ſic ferente, memorat *Auctor*, excommunicatum, bona ſua Regis ærario addicta, item ex India ſibi tam chara ſe exterminatum, & ad
cap. XLIV. carcerem Luſitaniæ, quem *la Galere* ideo vocitent, quia in locum iſtum ad id genus navigiorum damnati, quo careant Luſitani, mitti conſveverint, fuiſſe damnatum, præter ſatisfactiones adhuc a Judice
c. XXXIV. ſibi imponendas. Quibus peractis Epiſcopum, ſacro nunc indutum habitu, & viginti ſacerdotibus comitatum, quorum virgam quisque geſtaſſet in manu, in medio templi conſtitiſſe, & poſt varias preces *excommunicatione* reos ſolviſſe, Sacerdotibus unicuique illorum virga ictum infligentibus. Ad ultimum *actionem* quoque fuiſſe prælectam in illos inſtitutam, quos propter relapſum & magiæ facinora

nora ignis pœna manſerit; ſtatimque imminuiſſe *lictorem juſtitiæ ſecularis*, qui mortis has victimas ſibi vindicaverit; &, dum reliqui voce judicis in tantum abſoluti, a fidejuſſoribus ſuis in vetus hoſpitium *Inquiſitionis* eſſent reducti, ad rogum abripuerit. Ubi damnati ejusmodi interrogari ſoleant, in qua religione mori velint: ſi in Chriſtiana reſpondeant, ſtrangulari prius; ſi in Judaiſmo aut hæreſi, vivos concremari. Poſtridie combuſtorum imagines templo *Dominicanorum* inferri, expreſſa ſaltem figura capitis ardentibus titionibus impoſiti, & in ſubſcriptione mentione facta illorum parentum, patriæ, delicti, temporisque inflicti ſupplicii. Huic, qui bis in idem impegerit crimen, ſubſcribi: *combuſtus ut relapſus*. Si una ſaltem vice accuſatus aliquis, in crimine & errore defendendo pergat, infra legi: *combuſtus ut hæreticus contumax*; Si a ſufficienti teſtium nu- cap XL.
mero accuſatus, ſe tamen innocentem dictitet, appingi: *convictus* d. 27. Jan.
ut hæreticus negativus. Se vero, ſcribit Auctor, poſt brevem per- d. 16. Dec.
ceptam catecheſin, pœnitentiasque ſibi injunctas, navi impoſitum, 1676.
& in Luſitaniæ regnum novem menſibus abductum fuiſſe; ubi Olyſſi- cap. XLI.
pone in carcerem ſupra memoratum detruſus (cujus & deſcriptionem XLIV.
addidit accuratam) ſed interceſſione medici Reginæ palmarii, homi- d. 29. Jan.
nis Galli, exinde liberatus, & patriæ ſuæ poſtliminio incolumis fu- 1676.
erit reſtitutus. c. XLVI.

IL MOSE DELL' IBERNIA.

Vita del Glorioſo S. Patrizio.

i. e.

MOSES HIBERNIÆ.

Vita S. Patricii, Canonici Regularis Lateranenſis, Apoſtoli & Primatis Hiberniæ, conſcripta per Abbatem D. Jacobum Certani.

Bononiæ 1686. in 4.

DE *S. Patricio* rebusque ejus geſtis paſſim apud Scriptores, maxime Anglos, perquam multa memoriæ prodita reperiuntur. Nemo tamen omnium eſt, qui prolixiorem, &, ſi fas eſt ita appellari conſuetum Italis ſcribendi genus, politiorem illam nobis tradat Abbate hoc *Certano*, Canonico Regulari Lateranenſi, Philoſophiæ, Docto-

Doctore, Theologo Collegiato, inque Academia Bononiensi Philosophiæ Moralis Professore Publico. Ordinem temporis minus aliquando servatum, ipsemet in præfamine queritur. Et qui aliter fieri potuit, in tanta rerum inveteratarum obscuritate? Equidem quamdiu ducem sequitur *Johannem Colganum*, Divorum Patritii, Columbæ & Brigittæ Acta ex S. Fieco Episcopo Sleptensi, Patricio quodam juniore, S. Benigno Episcopo Armachano, S. Elerano Sapiente, Probo, Jocelino de Furnes, S. Evino denique, in *Triade* sua *Thaumaturga* prosequentem, a veri via se vix aberrasse credit. An vero nimium Colgani fidei tribuat, Pontificii cordati ipsimet judicent. E nostratibus nemini non suspecta erit stupenda illa concatenatorum innumerorumq; miraculorum copia, a quibus nec in utero vacare potuit Patricius. Sunt certe, de quorum veritate Auctor ipse dubitat; nec obscurum est, aliorum sequi fidem quam suam maluisse. Natus vero est Patricius A. O. S. 373. d. 5. Aprilis, in Cornubiæ castello, Nemh-Thor, temporis injuria destructo, nec hodie noto. Pater fuit Calfurnius, mater Conquessa S. Martini Episcopi Turonensis ex sorore neptis. Nato inditum fuit nomen Sochet, quo appellabatur usque dum servus per captivitatem factus, cum libertate nomen quoque mutare cogeretur, Cosbrighius a domino dictus. Sed miraculo quodam pristinæ libertati redditus, prius nomen resumsit; quo minus tamen eo diu gauderet, obfuit S. Germanus, nostri magister. Ab illo enim Magonii nomen, non sine Magni omine, Patricio datum fuit. Verum Celestinus I. Papa, Patricium eum vocari voluit, *quod nomen magni honoris erat eo tempore, indicabat enim liberatorem a carcere & redemtorem captivorum*, uti verbis S. Euvini docet Auctor. Scilicet Gentilismi, quibus laborabat, tenebris eripere Hiberniam, & ita Evangelii luce eam collustrare Noster jubebatur, totius Insulæ Archiepiscopus a Celestino declaratus. Nec male cessit negotium: Nostri enim cura & exhibitis abundanter miraculis, brevi postea factum est, ut non solum confluerent ad Christianam fidem incolæ, sed & ipsi Dæmones, (sit fides penes Auctorem) septem annos, septem menses & septem dies, exulatum aufugerent. Imo sunt, qui auspiciis Sancti nostri carere credunt Hiberniam omnibus venenosis; de quo tamen merito Auctor dubitat, Solino jam suo tempore hoc naturæ beneficium in Hibernia prædicante. Idem fortassis erit judicium

cium de rebus aliis, quæ a natura hoc vel illo modo elaborata, miraculis Patricii gratis adscribuntur. Hujusmodi sunt quæ de sterilitate fluminis Sianei, & fœcunditate fluminis Bannæ, deque aliis Auctor prolixe prædicat, a nobis sicco pede prætereunda. De famoso illo S. Patricii Purgatorio Scriptores, etiam Pontificii, inter se non consentiunt. Sunt enim qui nihil singulare in eo se potuisse agnoscere, modeste fatentur. Sunt vero etiam qui stupenda narrant, inter quos est Matthæus Parisiensis, in Chronico ad an. 1153. Falsa certe veris misceri Auctor agnoscit; unde sibi sufficere ait, antri prodigiosi conditionem, & modū pœnitentes introducendi hodie observatum descripsisse. Scilicet antequam in cryptam abscondi possit pœnitens, novem dies continuos cibo omni potuque abstineat, necesse est. Solo pane sub cineribus cocto & aqua vitam tolerare jubetur. Quo facto, in Templum S. Patricii nudipedem introductum, absolutis rite precibus, septies parietes templi interioris circumire oportet, idemque postea circa cellulas, ut vocant, pœnitentiales prope Purgatorium facere, non quidem pedibus eas obeundo, sed nudatis genubus. Hinc ad crucem sese confert in medio areæ positam, qua adorata aliam accedat oportet, saxa inter incondita lapidesque acutos eminentem. Ut vero conceptos inde dolores abstergat facilius, parvum lacum intrat, in cujus fundo marmor reperitur impressis Sancti nostri vestigiis sacrum. Idem opus diebus septem continuis semel, octavo tamen bis pœnitenti est faciendum. Tandem, facta confessione, solenni ritu Purgatorio horis quatuor & viginti includitur, præter vas aqua repletum cibo omni destitutus. Quæ vero incluso per dictum tempus accidant, prolixe referre tutum non fuit visum Auctori; quapropter & nobis hinc recedendum erit. Id solum addimus, decessisse ex hac vita Patricium d. 17. Martii A. O. R. 493. ætatis 120, apostolatus 60.

FRIDERICI SPANHEMII FIL. PROFESSORIS IN ACAD. Lugd. Bat. Primarii Vindiciarum Biblicarum sive Examinis locorum controversorum N. T. Liber 3.

Lugduni Batavorum apud Joh. Verbessel, 1685. in 4.

PArentis sui, cui tria Dubiorum Evangelicorum in prioribus Evangelistarum capitibus occurrentium volumina debemus, exemplum

plum imitatus Cl. Spanhemius, Vindicias locorum controverſorum Novi Teſtamenti jampridem adornare cœpit, quarum liber primus & ſecundus ad priora Matthæi capita A. C. 1663 Heidelbergæ prodierunt. Ab illo tempore aliis ſcriptis occupatus Auctor, paucis demũ abhinc annis tertium Vindiciarum librum in lucem prodire paſſus eſt. Incipit ille a loco Matth. XVI, 18. cujus examen in fine libri ſecundi jam inchoaverat quidem Spanhemius, ſed ob Typographi feſtinationem abſolvere non potuerat. Denuo igitur locum illum aggreditur, & cum jam in libro ſecundo probaverit, Petrum & fictitium ejus ſucceſſorem Pontificem Romanum, nequaquam pro ſupremo totius eccleſiæ Monarcha & œcumenico Pontifice agnoſcendum eſſe, ſi vel maxime conſtaret, Petrum a Chriſto petram ſeu eccleſiæ fundamentum appellari; nunc ulterius Petrum petram illam eſſe negat, cui Chriſtus eccleſiam ſuam ſuperſtruxit, & ad ſingulas Pontificiorum inſtantias & exceptiones nervoſe reſpondet. Poſtea quam inepte Pontificii eodem dicto ad ſtabiliendam Pontificis Romani infallibilitatem & perpetuam eccleſiæ viſibilitatem abutantur, eadem methodo demonſtrat.

Hoc dicto ſatis vindicato, pergit ad locum Matth. XVI, 19. de cœli clavibus agentem, ex quo ſeptem errores incruſtari aſſerit, nempe 1. collatum Petro primatum, 2. translatum a Petro ad Romanos Pontifices jus ſucceſſionis in illum primatum, 3. eorundem Pontificum ſupremum & infallibile in fidei controverſiis judicium, 4. poteſtatem coactivam legislatoriam, & obligatoriam in conſcientiis circa ſpiritualia omnia credenda & facienda, quam itidem Pontifici Romano Papiſtæ tribuunt, 5. poteſtatem concedendi indulgentias, vel imponendi ſatisfactiones & opera pœnalia, 6. primatum Epiſcoporum ſuper Presbyteros, & 7. denique auricularis confeſſionis neceſſitatem. Singulorum probationes adducit, & in his Chriſti verbis minime fundatas oſtendit. Progreditur inde ad locum Matthæi XVI, 24. 25. ex quo neque conſilia Evangelica a Pontificis, neque vires liberi arbitrii ab iisdem & Remonſtrantibus, neque nova legis moralis additamenta per Chriſtum facta a Socinianis & Remonſtrantibus probari poſſe aſſerit. In ſequenti loco, qui Matth. XVI, 27. legitur, primum contra Socinianos Chriſti divinitatem impugnantes; deinde contra Lutheranos, quos Ubiquitarios vocat,

vocat, communicationem idiomatum in Chriſto aſſerentes, & contra Pontificios operum merita urgentes diſputat. Reliquæ vindiciæ hujus libri concernunt dicta Matth. XVII, 2. 5. 11. 24 & ſeq. Matth. XVIII, 3, & 6. 10. 17. 18. 20. 24. & ſeq. Matth. XIX, 3. & ſeq. Sequentes vindiciarum libros Typographus in præfatiuncula non ante lucem viſuros monet, quam hiſtorica Autoris ſcripta ad umbilicum perducta fuerint.

LA CREANCE DE L' EGLISE ORIENTALE, SUR la Tranſubſtantiation, avec une réponſe aux nouvelles objections de M. Smith.

Hoc eſt,

Fides Eccleſiæ Orientalis de Tranſubſtantiatione, cum reſponſione ad noviſſimas objectiones Dn. Smithii. Pariſii apud Th. Moette, 1687. in 12.

Quanquam ex longo intervallo Latina & Græca Eccleſia diſſentiunt, & mutuo ſe odio & conviciis proſcindunt; neutra tamen alterius teſtimonium contemnit, ſi vel antiquitas doctrinæ, vel uſus longe lateque receptus, contra adverſarios probandus eſt. A tranſubſtantiationis dogmate immunes adhuc Græci fuerunt habiti: nuper autem, qui Romanas partes tuentur, ad Græcorum conſenſum cœperunt provocare, qui ideo verbum μετουσίωσις formaſſe perhibentur, ut idem exactiſſime confiteantur, quod Romani credunt & docent vocabulo *Tranſubſtantiationis*. Proteſtantes improbarunt verbum, ut inauditum in veteri Græcia, nec majori auctoritate innixum, quam ſuſpecta Gabrielis Philadelphienſis. Is Archiepiſcopus inſolentem vocem in Latinorum gratiam confinxiſſe credebatur, quod Claudio Charentonenſi, Reformato Theologo, eo pronius ad fidem habendam fuit, quo callidius egiſſe Cardinalis Perronius videbatur, cum, cæteris hujus materiæ Græco idiomate productis, ſolius Gabrielis teſtimonium Latine tantum allegaſſet. Poſtquam vero Gabrielis Opera Pariſii A. 1671 tam Græce quam Latine recuſa fuerunt, quæ ineunte noſtro ſeculo Venetiis Græce impreſſa erant; putant diremtam hanc litem fuiſſe, ante omnium oculos expoſito libro, de quo, ut ficto & ſuppoſititio dubitatum fuerat. Viciſſe

ſibi Romani videbantur, cum clariſſimus Smithius, Anglus Oxonienſis, alia illos via, aliisque armis aggreſſus eſt, contra quem hoc ipſo libello P. Simon, ſcriptor non incelebris, depugnat. Hunc enim autorem hujus libri eſſe, ex præfatione non obſcure cognoſcitur. Smithius quamvis verum, non ſuppoſitum, Gabrielem noſſet, ſuſpectum tamen eo uſque habet, ut credat, Pontificiorum conſuetudini, qua Venetiis uſus erat, hanc novam & inſolentem vocem debuiſſe. Jeremiam certe, ipſius Gabrielis Patriarcham, & Græcos contra Cyrillum Lucarem, quorum Synodales cenſuræ typis exſcriptæ ſunt, ut & alios tam recentes, quam veteres in Liturgiis, & Symbolis, ac Confeſſionibus hoc verbum ignoraſſe, ut potius ſacra illa ſymbola, etiam poſt conſecrationem, ἀντίτυπα corporis & ſanguinis Chriſti appellarint. Ad hæc Simonius cap. I. reſpondet, Gennadium, integro ſeculo antiquiorem Gabriele, & primum poſt captam Conſtantinopolim Patriarcham, promiſcue verbis μετουσιώσεως & μεταβολῆς in hoc myſterio uſum eſſe. Errare ergo, qui Gabrielem ejus primum autorem ſtatuant. Nec hunc in Latinorum partes allectum fuiſſe, qui contra Florentinum Concilium ſcripſerit, defenſor Marci Epheſini, & amicus Meletii, infenſiſſimorum Latinæ Eccleſiæ. Jeremiam, quem Smithius objecerat, non quidem verbum μετουσιῶσθαι, attamen, quod idem valet, μεταβάλλεσθαι habere, perinde ac cæteros μετατρέπειν, μετποιεῖν & ſimilia. Uſos præterea μετουσιώσεως verbo Gregorium Protoſyncellum Synopſi Venetiis A. 1635 impreſſa, & Meletium Syrigium MSto contra Lucarem, qui etiam longa illud diſſertatione defendat. Gerganum quidem, Artenſem Epiſcopum, negare Tranſubſtantiationem, uti etiam Meletium, Metrapolitanum Epheſinum, quem Claudius Charentonenſis objecerat: ſed illum ait Autor purum Proteſtantem eſſe; hunc etiam venerationem Mariæ & Sanctorum, contra receptam Græcorum conſuetudinem, abnegare. Liturgiis & antiquis Symbolis, contra hanc vocem objectis, reſpondet Autor, argumentum negativum eſſe; & contra Proteſtantium morem ad antiquitatem & Symbola provocari: etiam contra Calvinum negari ὀνοματοποίησιν, qui in Servetiana cauſſa id maxime pugnaverit, ut liceat Eccleſiæ vocabula formare, quibus myſteria explicarentur. *Antitypa* vero non ab omnibus appellari ſancta ſymbola, idque verbum ex

ex Liturgia Baſilii & Concilio Nicæno II. recte explicandum eſſe.

Hactenus ex I. Capite hujus libri. Quæ contra hæc Cl. Smithius excepit, examinantur ſequentibus. Sunt autem: Gennadii teſtimonium ex fide Meletii Syrigii haberi, Græculi tenebrionis & obſcuri hominis, etiam Pontificiis addicti, cujus librum ne ipſi quidem Latini in lucem proferre audeant: nec Jeremiam, qui ſcrutatus eſt archiva Eccleſiæ ſuæ, idem de Gennadio referre, quod Syrigius: Gabrielem Philadelphienſem imbecillitate judicii non intellexiſſe Latinorum terminos ſcholaſticos: obſcuris monachis Metrophanem Critopulum, & Gerganum Aſtenſem opponi poſſe, recentes negatores Tranſubſtantiationis. His reſpondet Autor, Gennadium ſua plurima ſcripſiſſe poſt Patriarchatum in monaſterio. Mirum ergo non eſſe, ſi ſcripta ejus in Patriarchali Eccleſia non fuerint reperta. Multis verbis ibidem contra Allatium probat, Gennadium hunc & Georgium Scholarium eundem eſſe, Secretarium Joannis Imperatoris & Concionatorem; poſt Patriarcham: tandem, abdicato Pontificatu, monachum. Meletium Syrigium non obſcurum hominem fuiſſe, nec Romanis obnoxium, ſed Protoſyncellum & Patriarchæ legatum in Moldavia, Exarchi titulo inſignitum, etiam teſtimonio Nectarii Hieroſolymitani Patriarchæ, & Concilii ibidem nuper habiti, laudatiſſimum. Hunc Meletium Syrigium eſſe, qui cum primis Cyrillum Lucarem, editorem Confeſſionis, in ſententiam Reformatorum inclinatæ oppugnaverit, qui tamen de Confeſſione illa ſubdubitet, an genuinus fœtus Cyrilli ſit, nec potius ab alio in gratiam Legatorum ad Portam, Reformatæ religioni addictorum, ſub nomine hujus Patriarchæ conficta. Sed quoquo modo de Cyrillo res habeat, hoc certum eſſe Simonius addit, etiam Grotii conſenſu probat, impoſtorem fuiſſe Confeſſionis illius autorem, quæ ſub Cyrilli Patriarchæ nomine Genevæ primum, deinde in Belgio Græce & Latine ſit edita. Gabrielem, pergit, non laboraſſe judicii debilitate, quamvis cum Lucare non comparandus ſit. Eadem enim quæ Smithio ſuſpecta ſint, Simonem quoque Theſſalonicenſem & alios ſcripſiſſe, quos vero nemo imbecillis judicii accuſare audeat. Laudari eundem quoque a Cruſio in Turcograecia, quæ literas quoque contineat, a Cruſio ad hunc Philadelphienſem Archi-

episcopum datas. Nec cæteros, qui in partes vocentur, Agapium de Monte Athos, Coressium, Gregorium, Cortacium, & horum æquales, obscuros monachos esse, sed satis claros ex subscriptione Confessionis Orthodoxæ. Critopulum vero & Gerganum Artensem his minime opponi posse, utpote manifesto inservientes causæ Protestantium. Et hæc usque ad VII Caput pertractantur, quo tandem de adoratione Sacramenti agitur, quam Græcis quoque usitatam esse Autor propugnat, licet oppido concedat, in ceremoniis illos parciores esse, quam Romanos. Post hæc, Excerpta quædam Græco-Latina ex Gennadii & Meletii Syrigii libris de Transubstantiatione subjungit, etiam quædam ex Thomæ Aquinatis Versione Græca, ut ostendat, Græcis quoque doctoribus Latinam Theologiam curæ cordique esse. His tandem Catalogum librorum recentis Græciæ, quorum testimoniis in hoc libro usus erat, subjungit, non ingratum eruditis opusculum, unde de novissimis libris, & loco ac anno impressionis judicari potest. Sunt autem, Agapii Religiosi Cretensis liber dictus Αμαξολῶν Σωτηρία, impressus Venetiis 1641 & 1664: Confessio Orthodoxa (Ορθόδοξος Ομολογία) studio Panagioti, Turcici Interpretis, Græco vulgari idiomate in Batavis excusa: Georgii Coressii, genere Chii opera; & Michaelis Cortacii Cretensis, impressa Venetiis 1642: Cyrilli Lucaris Confessio scripta 1629, impressa Genevæ 1633; repetita in Batavis 1645. Gabrielis Severi, Archiepiscopi Philadelphiensis, Apologia Venetiis 1604 exscripta, & alia ejus Opuscula 1600; rursus repetita Parisii 1671. Georgii Scholarii cognomine Gennadii opera MSS. in bibliotheca Regia, quæ speciatim enumerantur. Gergani Episcopi Artensis Cathechismus, cujus summa capita recitantur in Refutatione impressa Romæ Græco vulgari idiomate & Latino 1631. Gregorii Protosyncelli Synopsis Dogmatum Ecclesiæ (Σύνοψις τῶν θείων καὶ ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων) Venetiis publicata 1635. Jeremiæ Patriarchæ Responsiones in Actis Wirtenbergensibus. Marci Archiepiscopi Ephesini Sermo de Consecratione Sacramenti Græce & Latine, typis excusus. Meletii Syrigii liber MS. qui ne Venetiis excuderetur, Missionarii impediverunt, qui quædam in eo mutanda esse contendebant, præsertim Exordium, quo autor non plures universales Synodos, quam septem agnoscit. Metrophanis Critopuli Confessio impressa Helmstadii 1661. Censura gemina Confessionis Cyrilli Lucaris, prior facta 1638; posterior 1642. Utraque cum ipsa Confessione in Batavis excusa Nihusii ope, Græce & Latine, prior etiam Latine Laureti 1639 exscripta. Synodus Bethlehemitica sive Concilium Hierosolymitanum, congregatum 1672, & Græce ac Latine descriptum Parisii 1676.

TRAITE' TOUCHANT L' ORIGINE DES DIXMES & l' obligation de les payer.

i. e.

Tractatus de Origine Decimarum, & obligatione eas solvendi.

Parisiis apud Dan. Horthemels 1687.

IN hoc Tractatu Auctor, qui sub literis C. B. latet, *Sex* diversas Propositiones contra Decimas, a quibusdam defensas, oppugnare satagit. I. earum est: *Decimas in Novo Fœdere ab hominibus solum fundatas esse.* Origine itaque Decimarum ex lege naturæ & V. T. p. 7. 26.
accersita, ostenditur, Christum sub persona *Melchisedeci*, ab *Abrahamo* omnes fideles repræsentante decimas accipientem, docere voluisse, Decimas tum naturale & inseparabile æterni Sacerdotii sui apanagium, tum naturale etiam veri fidelis debitum esse. Cumque Sacerdotibus Leviticis de jure divino eædem competierint, ex contraria sententia duobus inconvenientibus locum fore: ut nimirum 1. Sacerdotium Leviticum Christi Sacerdotio majus, & 2. Synagogæ melius, quam Ecclesiæ prospectum videri queat. Ut vero apertius constet, etiam in N. T. jure divino Decimas deberi, effatum Christi 13. 36.
Matth. 23. v. 23. & Pauli 1. Cor. 9. v. 7-14. adducitur, iisque, quæ regeri possint, occurritur, Patribus simul, Pontificum Decretis, Conciliis nationalibus, Principumque Constitutionibus in partes vocatis. 47.
II. *Ex compluribus Terræ fructibus, vino maxime & animalibus, Decimas non deberi, easque rem insolitam esse.* Tales vero æquo 103.
eum reliquis jure censeri, nec diuturnam eas non solvendi consuetudinem quicquam contra easdem probare, autoritate *Hiskiæ* & 106.
Nehemiæ, longam non solvendi possessionem non attendentium, deducitur. III. *Præscriptionem respectu omnium Decimarum, excepto frumen-*

112. *frumento majori, admitti posse.* Asseritur e contrario, Decimas cujuscunque generis jure divino sancitas præscriptioni non subjacere, cui mala fides obstet, Laico eas redimenti semper adhærens; ubi Co-
119. quillius *(Coquille)* pro præscriptione pugnans operose refellitur,
185. ejusque Objectionibus respondetur. IV. *Decimas populi reditus diminuere, eique maxime damnosas esse.* Contrarium ex divina bonorum temporalium accumulatione, æternorum promissione, & a temporali æternoque exitio liberatione promittitur, & ex adverso, quam indignam Christiano impietatem committant solutionem detrectantes, quantasque calamitates in se & integras regiones provocent, excommunicationem ipso facto incurrentes, prolixe docetur. V. *Decimas non nisi meram eleemosynam, non debitum esse.*
194. Ratio negandi hanc propositionem ex virtute excommunicationis aliarumque pœnarum petitur, quodque eleemosynæ, teste *Ambrosio*, post decimas demum erogandæ sint, hæ vero jus a voluntate debi-
200. toris independens involvant. Objectionis vulgaris, *cur ergo non ubique æqualiter præstentur*, causam *avaritiæ* partim hominum, partim Sacerdotum locupletum satis in exigendo *negligentiæ* tribu-
218. endam; *Alcuini* vero literas ad Carolum M. *an decimarum jugum Hunnis recens conversis imponere conveniat*, dubitantis, obligationem in fide roboratorum confirmantes, de exactione nimis severa exaudiendas esse. Decimas denique esse eleemosynas, ex parte ejus, qui
236. accipit; debitum vero, respectu illius, qui solvit. VI. *Decimas a Laicis possideri posse.* Hic præmittitur, Decimas a Laicis possessas
238. antehac ad Ecclesiam pertinuisse. *Coquillii* assertum, decimas feudales a Romanis in Gallia constitutas & a Phoramundo conservatas esse, fabulam sapere. Posito etiam tali feudorum genere, decimas tamen a DEO imperatas propterea cessare non potuisse. In-
242. feudationis tantam vim non esse, ut rem divinam & ecclesiasticam in profanam transmutare valeat. *Carolum Martellum*, qui proceribus contra Saracenos belligerantibus partem Decimarum addixerit, solam occasionem non præbuisse, ut tantus earum numerus Laicis cesserit; nec enim nisi fructus earū, loco stipendii, solum dum bellum gererent, assignare voluisse. Accusandam potius esse Nobilium injustitiam, qui, prætextu eas jure hereditario in posteros transmittendi inde quæsito, *decimis* hisce *feudalibus* nunquam satis deplorandis originem

nem dederint. Violentiæ & prætextui belli successisse Simoniam, & 250.
vel pretio, vel favore familiæ, ab Episcopis patrimonium Christi acquisitum fuisse. Et licet a Carolomanno, Pipino, & Carolo M. restitutio ita injuncta fuerit, ut possessores titulo *precariæ* Decimis fruerentur, ejusque spatio elapso vel renovatio fieret, vel Ecclesia, cui electio relinquebatur, iis iterum frui inciperet; possessione tamen a Nobilibus violenter continuata, eas cum reliquis eorum bonis quasi coaluisse. Frustra sibi blandiri, qui decimas bona fide emptas præscri- 263.
bere se potuisse arbitrentur; cum ob leges alienationem talem interdicentes, bona fides eos plane deficiat. Esse, qui *Concessiones* in sui fa- 278.
vorem allegare audeant. Tales vero non posse expectari a *Principibus*, quorum autoritas non nisi ad protectionem rerum sacrarum se extendat; nec posse esse *Ecclesiasticas*, cum nec Papa, nec Concilium talium rerum usurpationem ullo modo approbare possint, utpote quorū potestas ad res *disciplinæ* tantummodo restricta sit. Hinc nec Bre- 282.
ve *Clementis* V. Philippo pulchro A. 1305 datum, quo contra Concilium Lateranense infeudatio decimarum permittatur, locum habere posse, ob- 284.
stante Lege divina; quicquid Papa contra hanc constituat vel dispenset, in errorem degenerare. Veluti ex hac ratione, quod potestas transferendi Regna soli Deo competat, nemo facile persuaderi sibi patiatur, Pa- 291.
pam Regnum Navarræ Hispanis conferendi jus habuisse. Tandem usurpationis peccato, cujus, nisi prævia restitutione, nulla remissio speranda, acerbe exaggerato, gravissima admonitione totius materiæ tractatio clauditur.

RELIQUIÆ WOTTONIANÆ: OR A COLLECTION OF Lives, Letters, Poems, &c.

sive

Collectio Vitarum, Epistolarum, Poëmatum Henrici Wottoni, quondam Equitis ac Collegii Ætonienſis

Præfecti, una cum characteribus quorundam virorum, aliisque ejus operum fragmentis.

Londini, apud B. Tooke & T. Sawbridge, 1685. in 8.

TAntum abest, ut librum hunc velut novum Actis Eruditorum inserere licuerit, ut potius dubitaverimus, an inter ipsa etiam Sup-

plementa locus eidem assignandus foret, cum hæc *quarta ejus editio* jamjam sit, quæ demum ad nostras pervenit manus. Vel ideo tamen ipsum penitus præterire noluimus, quod maximam partem Anglico conscriptus idiomate, plurimorum dubio procul e nostris notitiam hactenus fugisse videtur; licet fortean celebre Wottoni nomen ipsis haud manserit ignotum: ut taceamus, additionibus nonnullis auctum nunc prodiisse, adeoque aliquid saltem, si non multum novitatis exhibere. Complectitur vero præter epistolas Wottonianas, posthumos quosdam egregii istius ingenii fœtus; si modo fœtus vocare fas est primas operum quorundam lineas, quæ Wottonus concinnare quidem occœperat, verum non multum ultra exordium fere pertexere aut voluit, aut potuit morte præventus: certe vix unum alterumve opusculum ad umbilicum usque perductum comparet. Præmittitur vero Vita Wottoni conscripta ab *Isaaco Waltono*, qui & ipse in compilandis hisce fragmentis operam adhibuit. Natus fertur Noster anno 1568, in loco quodam Comitatus Kentiæ *Bocton-hall* dicto, ex familia celebri ac de Angliæ regno optime merita. Proavum habuit *Robertum Wottonum* Equitem, sub Eduardo IV diversis muneribus publicis ornatum, e cujus filiis unus *Nicolaus Wottonus*, juris Doctor ac Decanus Eboracensis & Cantuariensis, novem distinctis legationibus defunctus, ac Henrico VIII, Eduardo VI, Mariæ ac Elisabethæ a privatis consiliis fuit, adeo tamen modestus, ut oblatum sibi ab Elisabetha summum in Anglia honorem, Archiepiscopatum Cantuariensem, recusarit. Avus nostri Henrici, *Eduardus Wottonus* Eques, Thesaurarius Caletensis ac Henrici VII Consiliarius intimus, Cancellariatus dignitatem sibi imminentem declinavit. Pater denique ipsius fuit *Thomas Wottonus*, Armiger ac studiis egregie imbutus, sed qui honorem equestrem, quem Elisabetha ipsi gratiose offerebat, tanquam pignus ulterioris in aula sua promotionis, detrectavit ex amore vitæ campestris, quodque vir esset insignis modestiæ, cordis plani ac infucati, & priscæ libertati ac integritati adsuetus. Tres tamen ejusdem filios, nostri Henrici fratres consangvineos, *Eduardum*, *Jacobum & Johannem* eadem Regina ad equestrem dignitatem evexit. Et hos quidem ejus parens ex *Elisabetha Rudstonia* genuerat; qua defuncta secundam duxit uxorem *Eleonoram*, *Roberti Mortoni* viduam, filiam nobilis cujusdam viri *Wilhelmi Finch*, e quo matrimonio unicus

cus tantum filius, Henricus Wottonus noster susceptus est. De familia Wottoniana id speciatim commemoratur insuper, quod ex ea oriundi somnia subinde habuisse ferantur apprime ominosa, cujus rei unum alterumque exemplum de Nicolao & Thoma Wottonis recensetur; quorum uterque etiam ipsam mortis suæ diem prædixisse compertus est. Nostrum quod attinet, is Oxoniæ per aliquot annos studiis incubuit, ibique anno ætatis vigesimo Magister artium creari meruit: biennio post iter adgressus, ut exterarum nationum conversatione non mores minus quam ingenium ulterius expoliret, peregrinationibus per Galliam, Germaniam & Italiam integrum novennium impendit; indeque redux, mox apud Robertum Essexiæ Comitem Secretarii munus nactus est. Cum vero postea hic Elisabethæ odium incurrens carceri inclusus esset, veritus Wottonus, ne ipsius etiam domesticis, e quorum tunc numero erat, forte molesti quid immineret, satius putavit ex Anglia semet subducere Italiamque repetere, amicitiam cum antiquis, quos ibi nactus erat, familiaribus renovaturus. Itaque Florentiæ aliquandiu semet continuit. Cum vero tum temporis, Elisabetha ad senium vergente, a Romano-Catholicis metuentibus, ne si contingeret, Jacobum Scotiæ Regem Angliam quoque adipisci, de sua in regno isto religione actum foret, variæ in hunc insidiæ struerentur, & inter alia Ferdinandus, Magnus Dux Florentiæ, forte literas quasdam intercepisset, machinationem in Jacobi excidium directam detegentes; quo hunc mature ea de re certiorem redderet, nuntium sibi delegit Wottonum nostrum, qui quo tutius iter haberet, Itali personam & loquelam adsumens, *Octavio Baldi* interim nominari voluit, & sic absque mora per Norvegiam in Scotiam perrexit, Regique totum negotium dexterrime aperuit, ac sua sic defunctus legatione in Italiam rediit: non omisit tamen Jacobo verum suum nomen gentemque clam exponere, causamque cur alium se simulare in itinere hoc voluisset. Occasio inde nata Jacobo fuit, postquam Angliæ regno post Elisabethæ decessum potitus erat, Wottonum, cujus quippe habilitas in negotio isto abunde ipsi perspecta fuerat, ex Italia adsciscendi in suum servitium, eumque ad equestris ordinis splendorem evehendi. Cum vero Rex (congrue suo symbolo, quod fuit: *beati pacifici*,) statuisset, ad melius conservandam cum vicinis regnis & provinciis amicitiam, diversos emittere legatos, optionem Nostro fecit,

an ad Hiſpanos, Gallosve, aut ad Venetos ablegari mallet; qui cum Italiam ſuo maxime genio congruere noſſet, Venetam ſibi legationem delegit, ad eamque Rempublicam anno 1604 miſſus fuit, faſces tunc ibi tenente Duce Leonhardo Donato: quo in itinere ſocios ſibi adſcivit *Albertum Mortonum* cognatum ſuum, quo Secretario uſus eſt, & *Wilhelmum Bedellum*, Capellani munus exercentem; cujus Vitam *in Actis Eruditorum anni 1686. m. Maj. pag. 239.* commemoratam videre eſt. Variis poſtmodum aliis legationibus adhibitus fuit, uti liquet ex inſcriptione, quam ex ultimo itinere Italico domum remeans, in ſui memoriam reliquit hinc inde in diverſoriis publicis, quæque ita habet: *Henricus Wottonus Anglo-Cantianus, Thomæ optimi viri filius natu minimus, a Sereniſſimo Jacobo I. Magnæ Britanniæ Rege in equeſtrem titulum adſcitus, ejusdemq; ter ad Rempublicam Venetam Legatus ordinarius; ſemel ad Confœderatarum Provinciarum Ordines in Juliacenſi negotio; bis ad Carolum Emanuelem Sabaudiæ Ducem; ſemel ad unitos ſuperioris Germaniæ Principes in Conventu Heilbrunnenſi; poſtremo ad Archiducem Leopoldum, Ducem Wirtenbergenſem, Civitates Imperiales, Argentinam Ulmamque, & ipſum Romanum Imperatorem Ferdinandum II. Legatus Extraordinarius, tandem hoc didicit,* Animas Fieri Sapientiores Quiescendo. Atque hoc quidem ſuum ſymbolum ad praxin deducendi commoda paulo poſt occaſio arriſit: cum enim tot tandem legationibus defunctus ac ſexagenarius prope anno uno ante Jacobi Regis obitum domum rediiſſet, ex hujus gratia Præfecturam Collegii Ætonienſis nactus, ſucceſſorque factus eſt Thomæ Murræi, per cujus mortem ſparta hæc vacare cœperat. Atque hac in ſtatione reliquum vitæ tranquille tranſegit, ſibi quippe & Muſis victitans, ac piis maxime meditationibus ſemet impendens. Annuatim tamen patriam ſuam *Boſton-Hall* inviſere ſolitus eſt, hauſtum nempe talem aeris genialis ad virium confortationem multum conducere, & præſentiſſimum contra omne curarum genus remedium eſſe prædicans. Ultimo vitæ tempore aſthmate laboravit, quod ex nimio Tabaci uſu contraxiſſe creditus eſt. Deceſſit denique ex febri, vergente anno 1639. ætatis ſuæ 72. Epitaphii loco non niſi ſimplex marmor poposcit, cui nil niſi ſequentia inſculpi teſtamento juſſit: *Hic jacet hujus ſententiæ primus Autor:* Disputandi Pruritus, Ecclesiarum Scabies. *Nomen alias quære.* Reliqua ejus teſtamenti capita hic recenſere nil attinet; cujus quidem potiſſima puncta in variis ſupellectilis ſuæ partibus uni alterive amicorum in ſui memoriam legatis conſiſtunt: pecuniæ enim, cujus ſemper admodum incurioſus fuiſſe fertur, vix tantum reliquit, ut ære alieno, quod in legationibus occupatus olim contraxerat, diluendo ſufficeret. Cæterum perhibetur fuiſſe egregiæ & proceræ ſtaturæ, ingenioſus præterea & præſertim jocis elegantibus locuples. Quæ ipſa tamen jocandi habitudo parum aliquando abfuit, ut eum ex Regis gratia deturbaret. Nimirum inſcripſerat vice quadam, cum per Auguſtam Vindelicorum ad Venetos ablegatus iter faceret, familiaris ſui Chriſtophori Fleckameri albo amicorum, lepidam hanc Legati definitionem: *Legatus eſt vir bonus, peregre miſſus ad mentiendum Reipublicæ cauſa;* (jocoſam ſcilicet æquivocationem innuens in phraſi Anglica, *to lie abroad*, quippe quæ aut *commorari*, aut *mentiri in locis exteris* indicat.) Cum etenim ſcriptura hæc, incertum quo caſu, octennio poſt ad aliorum, ac ſpeciatim *Caſparis Scioppii* notitiam perveniſſet, atque hic Romanæ aulæ paraſitus in ſcriptis contra Regem Jacobum rei indignitatem multis exaggeraſſet, Rex factum hoc graviſſime tulit, intempeſtivam hanc jocandi libertatem pro oſcitantia quadam & judicii defectu in Wottono interpretatus: qui & hac de re duas apologias ſcripſiſſe reperitur, alteram ad Jacobum, alteram ad Velſerum Nobilem Patritium Auguſtanum: unde tandem Regi partim ob propriam excuſationem, partim amicorum quorundam interventu, delinito reconciliatus, ac in majori dein pretio habitus eſt.

Sed tempus eſt, ut vita ejus aliquantiſper conſpecta, nunc ad ſcripta quoque paucis nos convertamus. Inter hæc primo loco comparent *Elementa Architecturæ*, in quibus id maxime operam dedit, ut potiſſimas artis hujus regulas, e melioribus autoribus & exemplis in compendium quoddam methodicum redigeret. Quemadmodum vero alias libere philoſophari amavit, ita nec hac ex parte in magiſtri cujusquam verba juravit, aut ab aliis communi conſenſu recepta probavit indiſtincte, quin potius audacter ubivis, ſi ſecus ſtatueret, expoſuit. Sic v. g. doctrinam Vitruvii improbat, jubentis columnas ſtriatas ordinaria ſua dimenſione paulo minus craſſas fieri; id enim rationi quadantenus adverſari autumat, cum ſtriæ per ſe jam de corpulentia columnarum quid detrahant adeoque infirmiores eas relinquant.

Sic porro carpit morem in Italia & ubivis fere uſitatum, portas conclavium contiguorum ſitu parallelo ſic ordinandi, ut ex una proſpectus per omnes pateat: id enim ex vana tantum oſtentatione profectum, quo advenæ totius domus ſplendor uno velut ictu oſtendi valeat, ait aut duram hanc ſervitutem plerisque cameris imponere, ut per eas transtus ad interiores ſemper patere debeat; aut oportere, ut tanto plures in conclavibus januæ fiant, (id quod ſtructuram haud parum debilitet,) utque eo plus inutilis ſpatii ante cameras relinquatur pro atriis, utplurimum tamen obſcuritate luminisque defectu fere laborantibus, quod ſpatium utilius ad alias commoditates impendi poſſet. Pariter damnat curioſam plerorumque ſolicitudinem, hortos ordine nimis concinno & regulari conſerendi, & in iis mavult naturæ amicum ordinem quaſi tumultuarium & irregularem, aut certe fabricam ſylveſtri modo & fera quadam regularitate conſpicuam. Scalarum quoque gradus, non, ut plerumque fit, ſitu perfecte horizontali jubet poni, ſed ita, ut aſcendenti aliquantillum modo declivitatis antrorſum præbeant; id enim, cum pes ita ratione quadam adſcendat deſcendatque ſimul, ſecretam quandam & gratam laboris in ſcandendo deceptionem dare teſtatur. In duas vero partes libellum diviſit ſic, ut in priore de partibus ſtructuræ eſſentialibus agat; in poſteriore vero de ejusdem ornamentis, pictura præſertim & ſculptura; ubi varia notatu haud indigna, picturam imprimis concernentia affert. Inter alia annotat, quod utut lætitia & fletus natura maxime ſint oppoſita, nihilominus atteſtantibus optimis artificibus, hæc duo quoad artem adeo vicina ſint, ut vel minimo penicilli ductu facies ex dolore ejulantis in vultum effuſe ridentem transformari valeat. Pariter tametſi veritatis & naturæ imitatio maximum in picturæ alicujus perfectione requiſitum ſit, nihilominus & hac in parte excedi poſſe, ex Quintiliano oſtendit, narrante alicubi, *Demetrium* pictorem ideo culpari ſolitum fuiſſe, quod in naturali exactitudine exprimenda nimis ſcrupuloſus eſſet, & magis ſimilitudinem, quam ſuavitatem in pingendo affectaret. Quod ipſum etiam celeberrimis noſtri ævi pictoribus, *Alberto Durero* & *Michaeli Angelo Bonaroto* exprobratum eſſe Autor perhibet, hac tamen cum differentia, quod ille nimis laborarit in exprimendo eo, *quod reipſa adeſſet*, hic vero in eo, *quod adeſſe deberet*. Plura ex opuſculo hoc allegare ſuperſedemus, præſertim cum Latina ejus verſio nonnullis

lis Vitruvii editionibus adjecta feratur, adeoque eruditis ignota eſſe nequeat. Hæc ædium Architecturæ Elementa excipiunt fragmina quædam *Architecturæ morum* ab Autore occœptæ, hoc eſt, Doctrina de puerorum educatione, quam quo accuratius contexeret, perhibetur ex ſcholis plerumque ſibi elegiſſe unum pluresque melioris ſpei adoleſcentes, quos continuo ſecum haberet, & ex eorum diſcurſibus, converſatione & actionibus obſervationes ſibi colligeret pro complendo melius iſto opere; cui ipſi tamen vix primis paginis abſolutis immortuus eſt, in quibus nihilominus varia, ad cognoſcendam maxime intimam puerorum indolem facientia, haud vulgaria ſatisque curioſa continentur. Subnectuntur præterea aphoriſmi nonnulli ad eandem educationis materiam ſpectantes. Sequuntur rudimenta obſervationum quarundam, Hiſtoriam Angliæ tam civilem, quam eccleſiaſticam concernentium, inde a Regno Wilhelmi Conqueſtoris ad ſua uſque tempora; ut & ſpeciatim vitam & exceſſum Henrici VI, ut qui Collegium, in quo noſter verſabatur, fundavit, attinentium: ſed de hoc labore non niſi paucæ ſtricturæ exhibentur, quod eo magis dolendum eſt, quo ſuaviorem exiguæ hæ reliquiæ de futuro, ſi vixiſſet, opere præguſtum lectori præbent. Porro exhibetur Panegyricus ſermo, ad Regem Carolum I. e Scotia reducem anno 1633 ſcriptus Latino idiomate, cui tamen & Anglica verſio ſubjungitur: in qua ipſa oratione perquam florida, potiſſima ejus geſta per compendium enarrantur & extolluntur. Sequitur Collatio ſeu Paralleliſmus inter par celeberrimorum ſui ævi aulicorum, nempe *Robertum Devereux*, Comitem Eſſexiæ, & *Georgium Villiers*, Buckinghamiæ Ducem, in quo ſcripto utriusque horum mores & facta, interſperſis variis conſiderationibus moralibus & politicis explanantur, ac ſpeciatim varia aulæ myſteria, factiones & ſimilia, a curioſis ſub regno Eliſabethæ & Jacobi annotata revelantur. Paralleliſmum hunc excipit aliud paucarum pagellarum ſcriptum, a *Comite de Clarendon*, dum juvenis eſſet, uti fertur concinnatum, conſimilis cum priore argumenti, niſi quod hic diſparitas potius, quam convenientia inter utrumque illorum aulæ Miniſtrorum oſtendatur. Separatim dein adhuc ab Autore delineata comparet Hiſtoria vitæ ac necis laudati Georgii Villiers, Ducis Buckinghamiæ, quemque Noſter jure merito inter magna exempla temporis & fortunæ reponendum exiſtimat. Porro ſequuntur, ut paucis, quod reliquum eſt, expediamus, introitus ad de-

ad descriptionem belli inter Pompejum & Cæsarem, quam Autor componere sibi proposuerat; Character item Ferdinandi, Magni Florentiæ Ducis; nonnulla statum Reipublicæ Venetæ, cujus pariter historiam noster animo conceperat, concernentia, & in specie discursus super electione duorum Ducum Venetorum, Nicolai Donati & Antonii Prituli, quæ nempe utraque ipso Venetiis præsente contigerat: ulterius una & altera meditatio sacra, ut & poëmata Anglica Wottoniana argumenti varii. Maximam denique libri partem faciunt Epistolæ, scriptæ ad varios, & ex parte ad Regem ipsum aliosque Principes, in causa legationum sibi commissarum: & accessit nunc fasciculus literarum nonnullarum Wottoni ad Dn. *Zoucheum* datarum, quæ antehac lucem nondum viderant publicam. Tametsi vero omnes lectu jucundissimæ sint, cum ex iis undique ingens ingenii Wottoniani vis judiciique acumen eluceat; tales tamen non sunt, ut in recensendis earum argumentis amplius chartæ impendere debeamus, cum multæ earum res familiares concernant; pleræque vero eventus motusque istorum temporum hinc inde per Europam vigentes, adjunctis tamen hinc inde judiciis politicis, tractent.

HERMANNI WITSII AD ULRICUM HUBERUM Dissertatio Epistolica. In qua de Scripturæ S. Auctoritate Divina ex sola ratione adstruenda &c. disputatur.

Trajecti ad Rhenum ex officina Francisci Halma Anno 1687. in 8.

COntroversiis Theologicis, quæ subortæ fuerunt non ita pridem in Academia Franeckerana, in quibus non pauci in Belgio Theologi ac Philosophi, relati *in Bibliotheca Universali A. 1687. Tom. 6. & 7.* suum ingenium exercuerunt, immiscere se abstinuit Cl. Witsius, donec ab iis, a quibus dissentiebat, ad partes se rapi, ab Hubero autem amico vetere *(cujus librum de hac lite excerpsimus mense Augusto 1687. p. 405.)* sententiam suam atque consilium expeti videret. Hinc enim necessitatem sibi aliquam impositam existimavit, ad veritatis elucidationem symbolam quoque suam conferendi. Nimirum disputatur, *an errorem enormem committant, qui credunt & aliis inculcant, quæ rationi rectæ adversissima sunt, modo in Scripturis ea contineri sibi persuasum habeant? Num*

Num *Scripturæ divinitas, qua auctoritas ejus omnis nititur, aliunde quam ex ratione adstrui possit?* Num *culpa liberandi sint, qui asserere sustinent, si ratio aliud quid nobis dictaret quam Scriptura, Scripturæ potius esse credendum?* Quid *Ecclesia Reformata de Spiritus S. in electis operationibus seorsim ab Enthusiastis doceat?* Num *conscientia hominis ab errore omni immunis, nonnisi quod verum ac certum est, dictare possit?*

De quibus problematibus ut recte disputet Witsius, certa ab incertis initio distinguit, postea ad cardinem rei accedit. Ait in eo *primum* omnes convenire, verum id esse, quod recta ratio homini dictat; sive quod ex indubitatæ veritatis principiis, evidenti, perspicua & nusquam hiante argumentatione deducitur. Sed *& id* apud Reformatos extra controversiam esse debere, primi Parentis vitio vigorem humanarum mentium, ingenii acrimoniam, ac judicii soliditatem valde imminutam ac retusam esse. *Tertio* & hoc in confesso arbitratur, rationem nostram naturalem certis circumscriptam esse limitibus, quos transcendere nullo conatu valeat; ideoque non pauca supereresse cognoscenda ad veram æternamque beatitudinem ex supernaturali revelatione. *Porro* cum tam manifestatio per naturam, quam per supernaturalem revelationem, pariter ex DEO sit, clarum dicit, unam alteri repugnare non posse. Qui itaque Scripturam divinitus inspiratam agnoscat, eum persuasum habere non posse, Scriptura contineri, quæ rationi rectæ adversissima sunt, neque posse ea, quæ rationi rectæ adversa novit, vel ipsum credere, vel aliis inculcare, eo argumento quod in Scriptura extent. *Insuper* & illud patere, revelationem supernaturalem quædam gnorismata atque indicia habere, quibus de illius divinitate constare possit, quam dignotionem opus rationis esse, i. e. mentis sive intellectus nostri, non dubitari. Atque hoc sensu bene dici, per rationem nostram, i. e. per mentem illiusque operationes, Scripturarum divinitatem adstrui. Duo autem quærenda restare: *Primo*, ex quibus principiis sive axiomatibus adstruenda revelationis divinitas atque auctoritas sit? *Deinde*, an ita disposita sit nostra ratio, ut per se sola ex illis axiomatibus argumentando, se atque alios de divinitate revelationis convincere possit, & si quid rationi nostræ accedere debeat, quid illud tandem sit ac quomodo operetur?

Primam quæstionem quod attinet, affirmare illi videntur, qui docent, revelationis divinitatem, & quæ ei innititur, auctoritatem, nonnisi ex ratione adstrui posse. Negat *Witsius*, tum quod rationis axiomata ad mysteriorum sublimitatem non pertingant, tum quod corrupta nunc omnium hominum naturalium ratio, & cæca, præcipue circa res divinas, crassos errores pro axiomatibus rationis plerumque habeat: unde periculosum esse atque indignum, ad cæcæ & perversæ rationis dictata Scripturarum auctoritatem examinare. Ad id confirmandum exempla adducit, partim vetustius Socini, partim recentius Scriptoris Galli, qui videri voluit exhibere Judicia quorundam Theologorum Belgicorum super Historia Critica Richardi Simonis. Ejus enim nuperi Scriptoris, plerosque Scripturarum Sacrarum libros ad rationis suæ tribunal vocantis, judicium esse, de Jobi calamitate non esse veram historiam, sed fictam Tragœdiam, in qua contra omnes decori & probabilitatis leges plurifariam peccatum sit, quæque consequenter DEI Spiritum auctorem habere non possit. Ad eundem modum ex rationis suæ scitis de Psalmis quibusdam, & maxime de Sacris Proverbiis illum ipsum philosophari. Canticum Canticorum pro Idyllio vel Ecloga ab eodem haberi, cujus stylus Græcis Latinisque Theocriti & Virgilii carminibus similis sit, nisi quod pro captu gentis Hebrææ aliquanto sit durior; cujusq; comparationes cap. 4. conferri debeant cum iis, quæ Polyphemo attribuit Ovidius Metamorphoseon 13.

Si quæras, *unde tandem revelationis divinitas adstruatur, si non ex rationis principiis?* Respondet *Witsius*, eam revelationem, quæ singularibus quibusdam DEI amicis, Patriarchis, Prophetis, Apostolisque immediate contigit, ex se ipsa, & per se ipsam cognosci potuisse, sicuti Sol suo lumine cernitur: Simili propemodum ratione revelationem, quæ sacris literis comprehensa, nunc nobis pro fidei nostræ objecto proponitur, ex insitis Scripturæ a DEO characteribus, quos ibi enarrat, unice constare. Quod si adversarii idem velint, oportere etiam eos ita loqui, non verbis, quibus Sociniani fere utuntur.

Nunc ad alteram quæstionis partem progressus, *num ita disposita sit nostra ratio, ut per argumenta ista, quibus Scripturarum probatur divina auctoritas, valide convinci possit, nisi quid ei aliunde accedat?*

accedat? Asserit omnino advenire oportere internam Spiritus collustrationem, tum in reprobis, per quam isti, etsi non regenerati, neque sanctificati, animum inducant attendere ad gnorismata divinitatis in evangelio, adeo quidem ut convicti id pro vero agnoscant, credentes argumentorum evidentiæ; tum in electis, sed longe sublimioris ordinis, quippe per quam salutaris fides, quæ cum veritatis amore & interioris hominis sanctificatione est conjuncta, conferatur. Atque hac quidem de re nullam nunc esse controversiam *(scilicet inter Calvinianos, ex quorum doctrina communi hic locutus est.)* Illud autem pressius inquiri, quomodo is Spiritus Christi ad salutarem convictionem procedat. Witsius sic concipit: *Primo* Spiritus S. electis suis novam & spiritualem mentis facultatem concedit, quæ rebus spiritualibus eorum quadam proportione respondet. *Porro* novam hanc mentis spiritualem facultatem excitat, ad agnoscendam sacrarum literarum divinitatem. Præstat id ingerendo menti divinitatis gnorismata, facitque ut mens ea in nativa sua luce conspicans, valide illis non afficiatur tantummodo atque tentetur, sed & plene convincatur, non minus certo, quam si vel rebus ipsis præsens adfuisset, vel in cœlos evecta verba Scripturæ ex ipsius DEI ore audivisset. Attamen ii, qui certissime de divinitate Scripturarum persuasi sunt, non semper pro ea proportione liquido, distincte, & partitim memorata gnorismata discernere, multo minus ea exponere & vindicare norunt. Nam, teste experientia, cæteris non solum hominibus, sed & fidelibus multis simpliciores minusque callidi, tanta fidei πληροφορία Evangelii veritates amplexi sunt, ut præ eruditis carceres, cruciatus, mortes ingenti animo pro veritatibus istis sustinuerint. Accedit & aliud, quo certitudinem illam corroborat Spiritus S. nempe præter lumen, quo videntur res spirituales, earundem gustum animæ exhibendo, Ps. 34, 9. 1. Petr. 2, 2. 3. adversus quem nulli argumentationum nodi, nulla pericula, nullæ tentationes valent.

An præter jam dicta, ad testimonium illud pertineat speciale & expressum Spiritus S. ad animam alloquium, sive arcana quædam notificatio & efficax mentis excitatio, & in qua re consistat, difficile explicatu ait Witsius, fateturque ea, quæ de aliis Spiritus S. operationibus, iisque sive mediatis sive immediatis, inter Theologos & Huberum Enthusiasmi accusatum controvertuntur, se non satis as-

sequi. Verum cum materia ipsa, sua tam jucunditate quam utilitate comiter invitet, hanc quoque disputationem suscipit, & sequentem in modum tractat: Præter illas operationes Spiritus S. quæ tendunt ad fidem divinitatis Scripturæ electorum mentibus ingenerandam, de quibus hactenus sumus locuti, aliæ agnoscendæ sunt, quarum præcipuæ ad tria capita referri possunt, nimirum ad informationem, ad sanctificationem, ad consolationem. Informatio, quæ in Scripturis etiam unctio Spiritus dicitur, omnibus DEI filiis immediate contingit, estque ab ea, quæ per verbi prædicationem fit, distincta: non quod alias res doceat DEUS per Spiritum in anima, quam per verbum, sed quod aliter doceat. Verbi enim institutio omnis moralis est, & sæpe, immo sine Spiritu semper, incassum adhibetur. Spiritus institutio est realis & hyperphysica, atque hactenus immediata, res in mentem inducens, mentem in res, tanta efficacia, ut sapientiam vel fatuis ingeneret. Quam doctrinam communem alias Calvinianorum, sed adversam Augustanæ Confessioni addictis Ecclesiis, confirmat suffragiis Heidani, & ipsius adversarii Wayeni. Adjicit etiam, nec hoc præfracte negandum, contingere nonnunquam piis specialium eventuum revelationes, quoad tempus, modum, cæterasque circumstantias. Historias assertionis notabiles narrat ex *Burneti Historia Reformationis Anglicanæ*, & *scripto anonymi Anglico de impletione Scripturæ*. Ad sanctificationem refert immediatam Spiritus S. operationem, ex qua vita illa nova & spiritualis in electis promanat, quæ fideles ad preces excitat. Consolationem denique Spiritus S. electis immediate suppeditari vult, de adoptione eorundem in filios DEI. Sed & singulare quid contingere piis, maxime ægris ac moribundis, quando in eorum phantasia, sive in vigilia, sive in somno, Spiritus DEI lucidissimas rerum cœlestium imagines ita nonnunquam distincte pingit, ut eas non mente solum, sed & oculis coram cernere videantur, nec aliter iis adfecti sint, quam si rebus ipsis præsentes interessent, exemplis *Olympiæ Fulviæ Moratæ*, *Caspari Oleviani*, aliorumque non solum magnorum, sed & aliorum e plebe credentium comprobat.

Ex quibus hactenus disputatis concludit, Spiritus S. operationes omnes immediatas dici posse, in quantum quidem hyperphysica sua virtute ipsam hominis mentem intime penetrant, sine ullo alterius

rius causæ reali efficacia agentis interventu. Posse nihilominus operationes Spiritus S. illas mediatas dici, quas efficit idem intercedente morali operatione verbi, quod nonnisi objecta proponendo, suadendo, mandando, promittendo agat: illas autem immediatas prorsus esse, quas sine interventu verbi agit, uti infusionem luminis spiritualis; inditionem novarum facultatum, quibus apprehendi debet DEI verbum, antequam ullam salutarem efficaciam exerat; revelationem rerum arcanarum particulares eventus spectantium, de quibus in Scriptura nihil est traditum; responsionem ad preces; inclinationem animi ad singularia quædam amplectenda vel fugienda; immo ipsam verborum Scripturæ, ad informationem vel consolationem, interiorem suggestionem, & id genus plura. Quæ ad rem præsentem applicans statuit, operationem Spiritus S. qua fidem divinitatis Scripturarum mentibus nostris ingenerat, mediatam dici posse, quatenus ea fides oritur ex consideratione radiorum divinitatis, qui per totum Scripturæ corpus varie sparsi illustri splendore micant: sed operationem eam Spiritus S. qua oculos dat ad cernendos eos radios, qua voluntatem efficaciter flectit, ne obnitatur luci ultro se ingerenti, immediatam esse. Similiter sapientiam spiritualem doceri nos a Spiritu S. mediata operatione per Scripturas; quod tamen earum mentem salutariter intelligamus, hoc ex interna atque immediata Spiritus S. institutione esse. Atque hoc sensu immediatam revelationem mysteriorum Evangelii, omnibus fidelibus necessariam esse, ex præstantissimorum Theologorum (*Calvinianorum* puta) sententia. Quæ si mens sit Huberi, eum ab Enthusiasmi impacto crimine fidenter absolvit.

Supereſt quæstio *de Conscientia*, *nunquam an aliquando errante?* Negatum est, conscientiam unquam errare. Noster de Conscientiæ voce & ratione ex Scripturis ubi præmisisset aliqua, judicat totam disputationem tam calide agitatam, in frigidam λογομαχίαν recidere: id enim solum quæri, utrum animus judicans circa τὰ πρακτὰ, si fortean male judicet, conscientia dici mereatur? At hoc parvi esse monenti: putat tamen, in Scriptura eam sic nominari, 1. Cor. 10. v. 28. 29. Tit. 1. v. 15. Rom. 14, 5.

Addita est ob materiæ affinitatem Oratio elegans, dicta Ultrajecti A. 1680, cum ordinariam Theologiæ Professionem solenniter

auſpicaretur Auctor, in qua præſtantia veritatis Evangelicæ ſuper omnes diſciplinas in ſublimitate, jucunditate, ſanctitate, utilitate laudatur.

LES ELEMENS DE GEOMETRIE, OU DE LA meſure du corps &c.

i. e.

Elementa Geometriæ ſeu menſuræ corporis, comprehendentia non ſolum ea omnia, quæ Euclides docuit, ſed & pulcherrimas Archimedis propoſitiones, nec non Analyſin; Auctore R. P. Bernardo Lamy, Oratorii Presbytero.

Pariſiis apud Andream Pralard, 1685. in 12.

CUm Auctor ante annos aliquot tractatum emiſiſſet in lucem de proprietatibus magnitudinis in genere, conſultum poſtea duxit, præſentem quoque Geometricum publici juris facere, in quo de proprietatibus corporis, quod magnitudinis ſpecies eſt, agitur, idque ob præſentiſſimam utilitatem, quam Geometria ſui ſtudioſis pollicetur. Neque enim, judice Auctore noſtro, ſolum aliis diſciplinis, quæ circa corpus quacunque ratione verſantur, principia certa ſuppeditat, ſed etiam mentem humanam methodo imbuit unam veritatem ex alia deducendi, atque ſic efficit, ut ipſa ſumma delectatione ſpirituali & contemptu voluptatum corporearum repleta perpendat, quam vaſta ſit illa ſcientia, quam poſſident qui DEO fruuntur, & quam ſincera illa voluptas, qua beati gaudent, dum in eſſentia divina novas ſemper veritates detegunt, atque ita in Deum omni deſiderio feratur. Fatetur vero, libros veterum Geometrarum non adeo aptos eſſe huic inſtituto, quippe cum illi ſoliciti ſolum fuerint de inveniendis præcipuis theorematibus, ordine naturali fere neglecto, adeoque auctorem Elementorũ Geometriæ, quæ Gallice impreſſa A. 1667 apud Savreux, primum fuiſſe, qui decenti eadem ordine propoſuerit. Quoniam autem ille de ſolidis plane non egit, ſuo tractatu Auctor noſter complexus eſt non illa tantum, quæ Euclides de iisdem tradidit, ſed etiam quæ Archimedes de Cylindro, Cono & Sphæra docuit. Diviſit enim Elementa hæc in quatuor libros, in quorum *primo* de lineis,

lineis, *ſecundo* de angulis & ſuperficiebus, *tertio* de rationibus & proportionibus linearum & ſuperficierum, tandemque *quarto* de ſolidis tractat; ita quidem, ut in libro tertio ſæpiſſime lectorem ad doctrinam de ratione & proportione in genere, ex libro de magnitudine hauriendam remittat. Dedit vero operam, ut Elementa facilia non minus quam brevia redderet, non quidem omittendo neceſſarias propoſitiones, ſed utendo demonſtrationibus brevibus & generalibus, ex quibus una opera plura alia poſſint deduci, & iis inſiſtendo viis, quibus recta ad veritatem itur. Adjecit tandem appendicis loco Analyſeos ſpecioſæ compendiolum, tredecim capitibus comprehenſum, & octo Problematibus illuſtratum, ut eidem ſcopo inſerviret, cui Geometria ab ipſo deſtinata.

MICROGRAPHIA NOVA, SIVE NOVA ET CURIOSA variorum minutorum corporum, ſingularis cujusdam & noviter ab Auctore inventi Microſcopii ope ad auctorum, & miranda magnitudine repræſentatorum deſcriptio, additis eorum figuris, publicata a Joh. Franciſco Griendelio ab Ach, Ordin. Equeſt. Spir. S. Canonico, Sacræque Cæſar. Majeſt. Architecto militari.

Norimbergæ apud Joh. Ziegerum. 1687. in 4.

CUm non jucundum ſolum, ſed maximi quoque in philoſophia naturali uſus ſit, corpuſcula, quæ exilitate ſua aciem viſus noſtri ſubterfugiunt, armatis perluſtrare oculis, idipſum ſua non indignum opera judicarunt celeberrimi viri, Henricus Powerus & Robertus Hookius, Angli, quorum ille ſuas obſervationes microſcopicas Londini anno 1664, hic Micrographiam anno 1665 ibidem in lucem emiſit, ut jam de Lewenhœckio Belga, qui indies adhuc bene de hac re meretur, nihil dicamus. Quoniam autem Micrographia Hookii nitidiſſimis referta ſchematibus apud nos rariſſima, neque ex Anglico unquam converſa eſt, ejusdem locum replere voluiſſe videtur Micrographia nova Dn. Griendelii, in qua ultra quinquaginta delineationes corpuſculorum exiguorum æri inciſæ exhibentur. Diſpeſcitur vero eadem in octo obſervationes, quaſi totidem capita. I. verſatur circa Auctoris microſcopium noviter inventum, quod circumferentia ſua pedem operarium

rium Noribergenſem ſuperare, & majorem habere campum, plusque lucis ad objecta admittere, quam hactenus excogitata, ſcribit, dimenſionem ac ordinationem vitrorum ſtudio omittens, ſolumque innuens, machinam ſuam conſtare ex vitris ſex convexis, & objectivum, quod minimum eſt, eſſe hyperbolicum. Obſervatio II. animalcula varia contemplatur; III. vermiculos quosdam repræſentat; IV. flores & alia vegetabilia nonnulla conſiderat; V. varias texturas delineat; VI. capillos & pilos exhibet, quorum nonnullos cavitate gaudere contendit; VII. ſemina quædam oculis offert; VIII. res varias curioſas microſcopio ſubjicit.

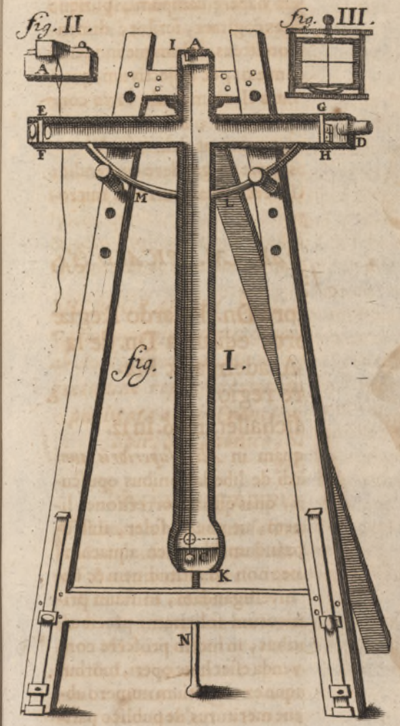
TRAITE' DU NIVELLEMENT PAR M. PICARD &c.

i. e.

Tractatus de libellatione, auctore Dn. Picardo Regiæ Academiæ ſcientiarum membro; editus a Dn. de la Hire, membro ejusdem Academiæ & Matheſeos Profeſſore regio.

Pariſiis apud Stephanum Michallet. 1686. in 12.

EXſolvimus nunc fidem noſtram, quam in *Actis ſuperioris anni menſe Novembri* dedimus, circa Picardi de libellationibus opuſculum. Natum hoc eſt ex notis nonnullis, quas quoad correctiones libellationum adparentium, & verificationem, ut vocari ſolet, inſtrumentorum, cum eſſet adhibitus ad explorandum libramen aquarum, quæ prope Verſaliam deprehenduntur, nec non ad altitudinem & declivitatem alvei Ligeris atque Sequanæ inveſtigandam, in ſuum primum uſum conſignaverat, deinde vero amicorum ſolicitatus precibus, cum aliis quibusdam ad hanc rem ſpectantibus, in lucem proferre conſtituerat. Sed cum ultima manus admovenda eſſet huic operi, morbus violentus ipſi Auctori manus injecit, eumque ex viventium numero abripuit. Quocirca Dominus de la Hire bene meriturus de publico pariter atque de amici defuncti memoria, editionis curam ſuſcepit; nihil equidem immutans in illis, quæ Picardus conſcripſerat, niſi quod in locis quibusdam demonſtrationes adjecit in eorum gratiam, qui mediocriter tantum in Geometria verſati ſunt. Addidit inſuper generalem quandam Methodum rectificandi inſtrumenta, quæ libellæ vocantur,

TAB. II. *Ad Supplem. pag. 97. ſqq.*

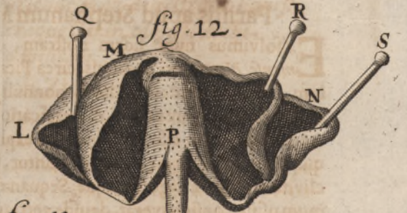

cantur, & descriptionem, tum aliorum quorundam, tum imprimis ejus, quod Picardus in tractatu de mensura terræ exhibuerat quidem, succedentibus tamen temporibus paulisper immutarat. Eidem quoque Cl. Editori appendix debetur, quæ epitomen continet tractatus de mensura terræ modo commemorati, & a nobis in *Actis anni 1688. pag. 578.* recensiti. Cæterum ipsum opusculum *duabus partibus* absolvitur. In *primæ capite primo* theoria libellationis traditur, & cum linea visualis, quam instrumenta dirigunt, exhibeat lineam libramenti adparentis, quæ semper altius extollitur linea libramenti veri, idque eo magis, quo termini libellationis longius distant, ita ut illæ altitudines sint ut quadrata distantiarum, tabula adfertur, ex qua excessus altitudinum possunt cognosci. Præterea cum linea, quæ per centrum vitri objectivi & filorum, quæ in ejus foco sese intersecare debent, transit, nonnunquam horizonti non sit parallela, sed justo magis vel attollatur vel deprimatur, de erroribus hinc oriundis quoque agitur, ostendendo correctiones hic adhibendas crescere aut decrescere in ratione distantiarum. Proponuntur etiam hic duæ methodi librandi, in quibus nulla ratio habetur, neque altitudinis lineæ apparentis libramenti supra libellam veram, neque refractionis, (quæ in certis casibus non omnino negligenda) neque verificationis instrumenti. *Caput secundum* libellatoria quædam instrumenta describit, ex quibus solum Picardi dabimus, tanquam ipso usu maxime comprobatum, quod in schemate ita depictum est, ut ejusdem interior quoque constructio visui adpareat.

In *Fig. I.* E F G H est tubus quadratus ex ferro vel orichalco, pro telescopio inserviens. TAB. III. Fig. I.

E F notat limbum comprehendentem vitrum objectivum.

G H est margo portans duo subtilissima fila in foco vitri objectivi se decussantia, ita ut hæc fila & vitrum objectivum in tubo rite dispositæ pinnacidiorum vice fungantur.

Parvus tubulus D vitrum oculare continet, potestque pro lubitu altius infigi. Telescopium ipsum firmiter adfixum est ad angulos rectos tubo I K.

L & M sunt arcus sustinentes telescopium cum tubo I K, ejusque inclinationi inservientes.

A C est seta ex puncto A suspensa, ita ut facto nodo incum-

bat acui, ſuper quam libere movetur, cujus diſpoſitionem diſtinctius
Fig. II. repræſentat *Fig. II.*

Extremo ſetæ annexum eſt plumbum C, quod ſetam citra rupturam tenſam detinet.

Prope extremitatem tubi I K ita diſpoſita eſt argentea lamella, ut ſit in eodem plano cum puncto ſuſpenſionis ſetæ, ex quo etiam arcus circuli per centrum lamellæ, cui ſeta reſpondet, tranſiens deſcribendus & in gradus minutaque dividendus eſt, ut adpareat, quanto objectum aliquod plus aut minus ſit elevatum linea libramenti adparentis.

Vitrum objectivum mediante limbo ſuo firmiter affixum eſt tubo, pariter ac limbus G H, qui fila ſuſtinet. Satius vero eſt, ſi duplex limbus conficiatur, ita ut ille, qui fila geſtat, alterius canaliculis, quibus inſerendus, exacte reſpondeat; huic vero afferruminata ſit lamella elaſtica, quæ limbum priorem extrudat cochlea pro lubitu coercendum. Vide *Fig. III.*

Fig. III. Appendix N eſt virga ferrea dorſo tubi I N affixa & ſurſum deorſumque mobilis, ut inſtrumentum in inclinatione data conſervet. Suſtentaculum totius machinæ formam gerit ejus, cui pingentes tabulas ſuas ſolent imponere (chevalet) ita tamen, ut ejus pedes pro lubitu abbreviari & prolongari poſſint, ut ex figuræ inſpectione adparet.

Hæc de inſtrumento ipſo, cujus verificatio, cum demonſtratione, deinde prolixiuscule exponitur, tam juxta methodum Auctoris, quam Dn. de la Hire, qui etiam Hugenii & Romeri inſtrumentum explicat, una cum eo, quod ipſe invenit, cujus pinnacidia aquæ innatant. *Caput tertium* de praxi libellationis agit, ubi potiſſimum correctio operationis per libellationem reciprocam, ſi diſtantia terminorum cognita non fuerit, ſuadetur, tandemque qua ratione peractæ libellationes conſignandæ ratioque ſubducenda ſit, explicatur. *Secunda* opuſculi *pars* hiſtorica eſt, plurimarum libellationum, eum cura peractarum a Picardo, narrationem continens. De *Appendice* nihil eſt quod moneamus, niſi ejusdem auctorem loco apparentium veras exhibuiſſe Poli elevationes, quavis illarum minuto mulctata, ob refractionem ſtellæ polaris, cujus quantitas a Caſſino primum determinata dicitur.

LES

LES IDYLLES DE BION ET DE MOSCHUS, TRADUITES de Grec en vers François avec des remarques.

i. e.

Idyllia Bionis & Moſchi, ex Græco in verſus Gallicos translata, cum notis.

Pariſiis apud Petrum Aubouinum. 1686. in 12.

EOs inter, qui olim in Græcia carminis Bucolici dignitatem admirabili ſuavitate aſſeruerunt, ſi non primum, ſaltem a primo ſecundum occupant locum *Bion & Moſchus*, Duumviri politiſſimi. Nam in eo quidem conſenſerunt hucusque tantum non omnes, qui literarum harum præſtant intelligentia, *Theocritum Syracuſanum*, non ipſos tantum, ſed omnes alios, quorum ad nos ingenii pervenerunt monumenta, gloria ſcribendorum ejus generis carminum prævertiſſe. Non de Latinis dicendum quicquam eſt, quum ne *Virgilius* quidem, (licet exquiſitiſſimæ elegantiæ & judicii ita ſit emendati, ut, niſi fallimur, *Theocrito* ipſi palmam in hac parte præripiat,) ad Græcorum amœnitatem adſpirare, nec agreſtem illam ſimplicitatem, quam Dorici idiomatis opportunitate uſi expreſſerunt Pelaſgi, & qua cenſentur maxime carmina paſtoralia, aſſequi potuiſſe exiſtimetur. Sane vero cum illa Poeticæ pars, ut jam diximus, tum demum genuinum ſuum referre characterem judicetur, cum familiare dicendi genus & amœnam quandam præ ſe fert ruſticitatem, diffitendum non eſt, *Theocritum* utriusque longe fuiſſe retinentiorem, utpote cujus dictio nudas quasdam delectationes priſcumque rus ubique ſapit, (licet alicubi ſatis etiam comtum & concinnum ſe inferre ſciat,) quam *Bionem & Moſchum*, qui elegantiorem cultum politioremque urbanitatem fere de ſe ſpirant, nec urbem ipſam aut forum, quod *Fabius* tamen in hac poeſi requirit, reformident. Sed nec iſtud tamen inficiandum eſt, admirandas apud utrumque ſuaviſſimasque reperiri dulcedines, tamque eos delicatæ venuſtatis molliterque blandos eſſe, ut in perpetuo cum Gratiis contubernio viviſſe credi poſſint. Quæ omnia hominem movere Gallum, virum ſane doctum, & elegantioris literaturæ apprime peritum, ut ipſorum carminibus eruditis annotationibus illuſtrandis, & Gallicis verſibus induendis admoveret manum. Quamvis enim non neſciret, quod ingenue etiam fatetur *Rapinus in*

Conſiderationibus ſuper Poeſin, quas cum aliis *menſe Majo 1686. p. 263. in Actis hiſce* cum debito elogio percenſuimus, linguam patriam, quam perfecta etiam hodie videri poſſit, non ſuſtinere tamen bucolicorum verſuum naturalem poſſe indolem, ſummamque illam ſimplicitatem, quod linguæ Græca faciant & Latina; *Bionis* tamen & *Moſchi* illecebris adeo ſe pellici & ſuperari veluti paſſus eſt, ut quicquid id eſt operis ſuſceperit in ſe, & quantum Gallicæ linguæ permittit genius, non infelici dexteritate perfecerit. Ipſum vero opus antequam aggrediatur, commendat utrumque Vatem, ut elegantiarum ingenioſiſſimarum ſummos artifices; quos licet nec ipſe ſupra *Theocritum* collocare audeat, nullus tamen aſſeverare dubitat, iſtos longe, quam hunc, ad præſentis ſeculi indolem ſcribere accommodatius; & *Bionem* quidem plus gratiarum ac dulcedinis, plus etiam artificii quam *Theocritum* exerere, *Moſchum* vero media quadam inter utrumque incedere ſemita. Ipſorum Idyllia diu, ait, *Theocrito* fuiſſe attributa, idque inde contigiſſe, quod omnia Bucolicorum Græcorum carmina in unam farraginem collecta ab initio fuerint, ubi quidem in iſta complexione uniuscujusque Auctoris nomen in fronte idyllii appoſitum ſit, quod grammatici cum facere neglexiſſent, occaſionem confuſionis ejus modi ſucceſſu temporis enatam eſſe. Sed reſtituta mox auctoribus fuiſſe omnia, ut tamen *Theocritus* alienis exuviis opulentus permanſerit, quamvis tam ampla non fuerint ſpolia, ut *Heinſius* olim crediderit. Etiamſi vero plus una vice in Latium converſi fuerint Poetæ noſtri, ſemper id tamen factum eſſe ratione aut nimis jejuna, aut nimis libera, quod utrumque effugiendum & a ſe etiam diligenter evitatum ſit. Primam in translatore virtutem & regulam eſſe debere fidelitatem, quemadmodum in effigianda imagine cum archetypo ſimilitudinem, & quæ niſi urgente extrema neceſſitate, ſi vel declinanda ſit obſcuritas aut pueriles ineptiæ, vel ſi aliquod loquendi genus minus ad hodiernum morem quadret, migranda & violanda non ſit. Hæc ſe obſervaſſe ait in converſione *Anacreontis*, quem eodem ſe inſtituto evulgaſſe commemorat. Veniam itaque ſperat a lectoribus, ſi alicubi nimis diffuſus ſit & longius excurrat; id enim fuiſſe neceſſarium, non tantum quod fieri aliter non poſſit, quin verſio certis numerorum legibus ſyllabarumque modulis alligata extendatur prolixius, ſed etiam ob linguæ Græcæ ingenium, cujus epitheta, cum

eum ejus maximam elegantiæ partem conſtituant, fideliter exhiberi verſibusque refundi non poſſint, ſi brevitate ubique utendum ſit; & male utique facere, qui per omiſſionem epithetorum auctores potiſſima gratiſſimaque ſui parte imminutos reddere ſoleant. Veniam etiam ſibi ſperat, ſi quædam protrita ſint nimis, quæ affert in obſervationibus; quod populariter in vernacula ſcribat, qui non omnes literis ad humanitatem pertinentibus æque imbuti ſint. Denique cur non adjecerit *Europam*, idyllium *Moſcho* vulgo aſſignatum, edocet; nondum enim omnes inter convenire, an is verus illius auctor ſit, cum & *Caſaubonus* ipſe non tantum illud *Theocrito* adjudicet, ſed & in antiquis exemplaribus ipſi conſtanter attribui, quod & in quibusdam recentioribus fiat, teſtetur; ejus tamen in vicem *Oariſtum*, & ipſum dubii parentis fœtum in fine opuſculi annectit, arbitratus Gallica veſte exornatum (quem vero & *Daniel Heinſius* in Latinos verſus transfudit, uti ex Græcis ejus in Latinum verſis apparet,) majorem quam Europam habiturum eſſe gratiam. Poſt illa in præfatione latius explicata, vitas utriusque, quantum quidem de illis, quod ſane perpauxillum eſt, haberi potuit, pertexit In obſervationibus vero ipſis, cuique Idyllio ſubjectis, modo ſuæ verſionis reddit rationem; modo aliorum Latinas ſub limam revocat; modo fluvium, locum, ritum, hiſtoriam, fabulam ex ſcriptoribus, quos in promtu habet ſemper, illuſtrare ſatagit, plurima ubique afferens, quæ eum in antiquitatis memoria eximie verſatum eſſe, ſubindicant.

Quo tamen labore ubi ſe defunctum vidit, in lingua etiam patria quædam Muſæ illius tentare pulchrum putavit. Itaque cum nonnulla de *carminum bucolicorum origine*, quantum & ad auctorem & ad inventionis locum pertinet; de *nomine* item *Idylliorum*, eorumque *materia*, fuſe & erudite præfatus eſſet; *decem* ſubjicit *Gallici oris Idyllia* res amatorias complexa, & campeſtrium deliciarum characterem feliciter ſatis exprimentia; ſed in quibus uti ad Italorum imitationem paſtores ſuos elegantiores paulo, quam *Theocritus* ſuis permittit, incedere jubet; ita viciſſim *Theocriti* exemplo plus ipſis nativæ illius ſimplicitatis relinquit; idque ideo ſe feciſſe fatetur, ut ſeculi moribus, qui politiores fere etiam hodie in pagis ſunt, quam olim, obſecundaret; magis poſtremum hunc imitaturus, ſi animi tantum cauſa & ſibi duntaxat ſcripſiſſet.

Ista dum in chartam conjicimus, silentio transmittere non possumus, quæ Vir Clarissimus, *Joh. Gothofredus Herrichen*, in Musæ pastoralis carminibus apud nos præstiterit. Ut enim nihil dicamus de *Hexastichis Anniversariis Græcis*, quibus *pericoparum evangelicarum*, quæ singulis diebus dominicis in sacro suggestu explicantur, argumenta nervosis epigrammatibus inclusit; anni amplius elapsi sunt viginti, cum diversis temporibus amœbæo pastorũ sermone *natales Androthei* celebraret; *Pana mortuum*, ad imitationem *epitaphii Adonidis*, in quod *Moschus* omnes sermonum Veneres congesserat, facunde miseraretur; *Angelorum* denique *ministerium* decantaret, istaque omnia *Idylliis Græcis* scitissimis, & puritate versuum inventionumque inaffectato acumine tantum non supra seculi genium eminentibus. Ac optandum omnino est, ut vir literarum humaniorum, Græcarum imprimis callentissimus, reliqua non ejus saltem, sed aliorum etiam generum poemata, quæ partim affecta, partim elaborata in scriniis asservat, *Archilochum* imprimis *Christianum*, cum ejusmodi suavitatum studiosis communicare quam primum velit.

ANATOMIA, SEU INTERIORA RERUM CUM ANIMATARUM tum inanimatarum, ope & beneficio exquisitissimorum microscopiorum detecta, variisque experimentis demonstrata, Epistolis quibusdam ad celeberrimam Societatem Regiam Londinensem datis comprehensa ab ANTONIO LEEUWENHOEK, *ejusdem Regiæ Societatis Symmyste.*

Lugduni Batavorum apud Cornel. Boutesteyn. A. 1687. 4.

PRætor trigam Epistolarum, *in Actis Erud. A. 1685. p. 533.* jamdum a nobis commemoratam, aliæ quindecim hic sistuntur, ab Autore perspicacissimo ad Illustrem Societatem Regiam, quæ Londini floret, pag. 1. perscriptæ. Harum Prima viva indagat animalia, tam in lactibus sive semine masculino aselli majoris & variorum luciorum, quam in leporis, canis & galli gallinacei testiculis ab Auctore visa; demonstratione evidenti adjecta, homines in toto universo degentes a numero animalculorum, ex unius aselli majoris lactibus provenientium, plus decies

decies superari. *Ep. II.* vasa lignorum v. g. quercus, ulmi, fa- pag. 12.
gi, salicis, alni, ebeni Mauritii, buxi & straminis descripta & depicta, nec non animalcula in lactibus percæ, cyprini lati, truttæ & tincæ animadversa exhibet. *Ep. III.* testiculum gliris & animalcula in pag. 25.
eodem non minus ac in conchis & ostreis, quemadmodum & in liquore a palmite destillante, reperta pertractat; crassitudinem imprimis 10000 animalculorum & plurium simul testiculi gliris, non tantam esse, quanta unius sit exigui fili testiculum constituentis, innuens. *Ep. IV.* pag. 32.
observatione proposita circa ortum & figuram capillorum, a nobis *A. 1683. p. 511.* ex Transactionibus Anglicanis excerpta, ostendit, pruritum sæpius corporis nostri a crinibus oriri in locum profluxorum quidem succedentibus, ast dum ad extremam cutem protrusi nullam ibi patulam viam inveniunt, cum vi per supremam cutem perrumpentibus, tum aliquo modo extremam cutem a cute subjacente divellentibus; item crinones falso reputari pro vermiculis; viva vero animalcula in excrementis, equi urina & limo existere. *Ep. V.* strias pag. 43.
musculorum carnosas non tam ex globulis, quam e magno numero striarum, (quas hic differentiæ causa fibras Autor appellat) contextas esse; nec sanguinem rajæ, aselli majoris & salmonis ex particulis globosis, uti in homine & animalibus, sanguinem rubefacientibus, sed ex ovalibus constare indigitat, capillamentorum autem fibratorum ostrearum motum insignem, modumque, quo laminæ sive putamina ostrearum concham constituentia multiplicentur, detegit. *Ep. VI.* musculos tam cancri, quam squillæ, ex parvis admodum pag. 54.
striis consistere, quarum quælibet e copia fibrarum coalescat, confirmat. In omnibus arborum & plantarum seminibus originem plantæ contineri, *Ep. VII.* exemplo seminum potissimum fraxini, folia pag. 58.
adeo magna includentium, ut magnitudine omnia folia in seminibus arborum hucusque ab Autore perspecta excedat, nec non seminum salicis, quæ æque ac ulmi, antequam folia harum arborum ad justam maturitatem pervenerint, deprehendantur matura, illustrat; uberiusque *Ep. IIX.* corroborat seminibus gossipii, palmæ, uvarum cri- pag. 28.
sparum, uvarum ursinarum, cassiæ, spinæ acutæ ac tiliarum, item caryophyllis aromaticis: quamvis circa hæc in conciliando aliquo ipsis incremento frustraneos semper conatus, unicam si vicem excipias, de se Autor testetur; ita quidem, ut ulterioribus quoque conatibus

bus oppido valedixerit, cum a Duce quoque poſtea, qui multos per annos in India Orientali militibus præfuit, caryophylla aromatica ibidem a corruptione conſervanda, ſalſæ primum committi aquæ, hinc admodum arefieri, tandem perfumari intellexiſſet. De cætero ſemina inter commemorata hanc intercedere differentiam, ut pleraque eorum præter initium ſive originem plantæ, ſubſtantia quadam alba, farinæ nomine inſignita gaudeant, ad iſtam ſeminis partem, unde arbor aut planta oriunda eſt, tam diu alendam, donec eadem per duram corticulam in terram radices alimenti inde recipiendi gratia egerit; ſemina vero goſſipii & ſpinæ acutæ ſimili ſubſtantia farinacea penitus deſtituantur. Reliqua denique obſervata chylum, ſudorem, cutem ſupremam, nervum opticum, trutarum bilem, cutem anguillarum, vaſa ſquammarum praſmi, ſaliaque diverſa concernunt.

pag. 119. *Ep. IX.* figuram ſalium plurimorum v. g. card. bened. abſinth. aluminis, nitri, vitrioli, liquoris tartari, cinerum & calcium non unius

pag. 149. generis, ſalis denique ammoniaci explanat. *Ep. X.* generationis & conceptionis fœtus in utero negotium ex animalculis ſemini maſculino inexiſtentibus evolvit, jamjam in Acta *A. 1686. p. 474.* e Trans-

pag. 178. actionibus Anglicanis potiorem partem transſcripta. *Ep. XI.* modo in Cinabari nativa argentum vivum, oleum & ſal; modo ingens ſpatium a pulvere pyrio intra occluſum vitrum accenſo occupatum, una cum figura accenſarum particularum nitroſarum denuo quieſcentium contemplatur, judicium ſimul ferens de tormentis bellicis glandem plumbeam ad majorem diſtantiam, breviora ſi fuerint,

pag. 194. propellentibus, quam ubi longiora extiterint. *Ep. XII.* obſervationibus circa ſemen goſſipii ſuperioribus (quibus quatuor equidem in hoc folia cum ea parte, quæ in truncum & radicem cedit, nec non ipſas foliorum maculas diſtincte apparere, materiam ſolum farinaceam ſive nutritiam exteriorem abeſſe innotuit,) per novas reiteratas ſatis comprobatis, texturam cum oſſis, tum ſquammularum cuticulam efformantium, exponit: illud videlicet e quadruplicibus coaleſcere tubulis magnitudine differentibus, ac longitudinem oſſis conſtituentibus, quos alii duplicis magnitudinis ex cavitate ſive imo oſſis provenientes & ad circumferentiam excurrentes interjacent, forſan perioſtium maximam ſui partem æque concinnantes & ſuſtentantes, ac cortices alias arborum ex ligno produci & nutriri aſſolent;

has

has vero ſive ſquammulas minimas, ducenteſimam arenæ partem nondum æquantes, e magna vaſculorum ſe mutuo mire intercurrentium copia, pariter atque piſcium ſquammas, coagmentari. Præternaturales interim videri partes coniformes, in ramenti cuticulæ a naſo, ubi pruritus ſentiebatur, avulſi parte interiori, qua cutem ſpectat, obſervatas, utpote e materia quadam craſſa e corpore proſcripta contextas, atque hic in *Tab. II. Fig. 2.* A B C D cum apertura E, quam TAB. II. pilus quidã parvus pertranſiit, microſcopii adminiculo repræſentatas, Fig. 2. etiamſi ramentum ipſum coram nudo oculo non majus, quam *Fig. 1.* Fig. 1. exhibet, apparuerit. *Ep. XIII.* gallas fructus querci denominare pro- pag. 210. hibet; ex foliis namque quercinis a certo genere vermiculorum (a muſcis oriundorum, rurſusque in muſcas tranſeuntium) perfoſſis excreſcere, nec ratione abſimili nuces cardui in ipſo carduo provenire; in caſtanea vero & juglande primordia plantarum, & quomodo per funiculos, animalium inſtar intra uterum, alantur, deducit. *Ep. XIV.* ſe- pag. 227. men Karpock, Bupariti, Kaukin & Adamboe luſtrat, quorum duo priora in Tab. II. pariter delineata, non minus quam goſſipii ſemen, oleoſa materia nutriente careant. Scilicet *Fig. 3.* A B C D fructum Fig. 3. ſemen ferentem, *Karpock* in *Horto Malabar. tom. 3. p. 59. Panjala* dictum, exhibet nonnihil apertum, quo ſitus ſeminis in goſſipio decumbentis, fructumque hunc intus quaſi replentis animadverti queat. *Fig. 4.* ſemen ejus denotat, cum duro cortice, e goſſipio exem- Fig. 4. ptum. *Fig. 5.* idem ſiſtit ſemen cortice duro membranaque denuda- Fig. 5. tum, quod nucleus alias ſeminis audit. *Fig. 6.* ipſum ſemen membra- Fig. 6. na ſua in circulo non ſolum tenellam involvente, verum portione ſui aliqua ipſa quoque folia intercurrente ſpoliatum exprimit, poſtquam aquæ aliquamdiu, membranæ eo promptius ſeparandæ ergo, fuiſſet immerſum, quapropter nonnihil etiam intumuit; in hoc acutus oculus radicem duplicatim ſibi incumbentem facile dignoſcere valet. *Fig. 7.* E F G folia ab invicem diſperſa & valde alba repræſentat, ea Fig. 7. quidem, qua microſcopium exhibuit, magnitudine. H vero partem ſignificat in radicem ac truncum ceſſuram, quæ inſtar colli cujusdam cygni incurvati jacet. *Fig. 8.* plantam pariter tenellam, cu- Fig. 8. jus folia non adeo ſunt extenſa, ſiſtit. *Fig. 9.* ſemen delineat in *Hort.* Fig. 9. *Malab. Bupariti* vocatum, prout cum cortice craſſo vulgo apparet. *Fig. 10.* nucleum prædicti ſeminis exhibet, in quantum e cortice duro Fig. 10.

Fig. 11. exemptus membranæ involvitur. *Fig. 11.* itidem idem oſtendit ſemen membrana denudatum, poſtquam per aliquot horarum ſpatium membranæ ſeparandæ gratia æquæ immerſum fuit, in quo jam hic loci oculo nudo complicata pars in radicem truncumque ceſſura dignoſci
Fig. 12. poteſt. *Fig. 12.* vero L M N O folia denotat quatuor ſeminis ejusdem vitri modice amplificantis ope delineati, & Q R S aciculas, quibus folia ſunt extenſa, K P autem partem indigitat in radicem & truncum abituram, utpote in hocce & priori ſemine extraordinarie magnam, proportione habita ad alia ſemina, in quibus oleoſa continetur farina plantæ primordia involvens ſeu cingens. Atque cum ſeminibus hiſce Karpock & Buparitis, ova matureſcentia ſquillarum & aſtacorum porro conferuntur, ceu in quibus pariter nihil præter parvas
pag. 258. ſquillas parvosque aſtacos liceat reperire. Tandem *Ep. XV.* ligna tempore æſtivo truncata, æque ſolida eſſe, ac ligna tempore hyberno abſciſſa, e textura eorum declarat; ſubitaneam vero lignorum putrefactionem a lento eorundem obitu in medio derivat; lignum denique quercinum in calidis regionibus productum, robuſtius eſſe & durabilius, quam in frigidis regionibus creſcens, a celeriori ejus incraſſatione demonſtrat, cognoſcenda in ſejunctionibus circularibus extremitatis arboris diſſectæ; harum namque ſejunctionum circularium quemadmodum quævis unum ætatis annum indicat, ita quo magis eædem a ſe invicem diſtare obſerventur, de tanto celeriori incraſſatione, adeoque de majori præſtantia ipſius ligni teſtari.

JOH. AGRICOLÆ PH. & M. D. Deutliche und wohlgegründete Anmerckung über die Chymiſche Artzeneyen *Johannis Poppii &c.*

h. e.

Joh. Agricolæ notæ in Poppii medicamenta chymica, auctæ animadverſionibus Dn. Joh. Helfrici Jungkens Med. Lic.

Noribergæ Impenſis Joh. Ziegeri, 1686. in 4.

CUm notiſſimus jampridem ſit hic Agricolæ liber, quo non ſolum proceſſus multos chymicos, ſed & non paucas hiſtorias ad medicinam pertinentes complexus eſt, non opus eſſe videbatur, ut ejusdem a nobis

a nobis aliqua injiceretur mentio; quoniam tamen augmentum non contemnendum eidem acceſſit, Jungkenii nimirum ſtricturæ, novam hanc acceſſionem non duximus omnino prætereundam ſilentio. Totum ergo Agricolæ opus in genere quod attinet, notatur ab animadverſionum auctore in eo, quod nimis magnificis titulis ſæpe exornentur medicamenta, & tantum non pro myſteriis venditentur præparationes ſatis vulgares; præterea parum eidem arridet medendi methodus, qua Agricola uſus eſt, dum ægrum medicamentorum numero obruit, ut, licet convaleſcat, neſcias tamen, cuinam ſanatio accepta ferenda ſit. Porro ubi proceſſus chymici ſub examen vocantur, rejiciuntur quidam tanquam inepti, in melius alii mutantur, tandemque nonnulli a recentioribus inventi ſubnectuntur. Ut pauca tantum delibemus, ex quibus notarum harum ingenium poſſit perſpici, *Parte Prima Cap. 1.* negatur medicinæ univerſalis poſſibilitas aurique radicalis ſolutio absque corroſivo, ridenturque qui Soli veſtem exuere, h. e. aurum tinctura ſua ſpoliare laborant. Porro auri ſolutiones plerasque non ratione metalli admixti, ſed menſtrui operari aſſeritur, atque hinc duo communicantur menſtrua Jungkenio multum deprædicata, quorum primum alcalinum eſt, & ex ſpiritu & ſale volatili urinæ cum ſale ejus fixo per crebra cohobia combinato, & anaticæ ſpiritus vini parti per circulationem conjuncto conſtat; alterum vero acidum volatile ex capite mortuo vitrioli & ſale ammoniaco paratur. *Cap. 3.* Heslingii Azoth deſcribitur, & ex Polemanno viridis ex ære ſpiritus elaboratio docetur. *Cap. 4.* ſpiritus fumigans ex ſtanno & mercurio quomodo paretur, oſtenditur. *Parte ſecunda cap. 2.* ſulphur & mercurius ex principiorum numero expunguntur, antimonii diaphoretici non edulcorati uſus commendatur, & qua ratione per Regulum Antimonii Venereum ſtanno ſonus pariter atque color argenti conciliari poſſit, aperitur. *Cap. 3.* culpatur Agricola, quod acidum ſulphuris ſpiritum in melancholia hypochondriaca & affectibus pulmonum præſcribat, ſubjiciturque modus ſingularis tincturæ ſulphuris antimonialis ex ejusdem balſamo parandi. *Cap. 4.* varios exhibet modos cuprum dealbandi, mediante arſenico. *Parte tertia cap. 4.* ubi de nitro agitur, modus affertur rubrum nitri ſpiritum obtinendi, eumque qui alias fumi ſemper ſpeciem retinet, mediante camphora, ad ſtatum liquoris reducendi.

cendi. Et cum ſalia volatilia iis plerumque laborent defectibus, ut vel urinoſo odore ingrata ſint ægris, vel addita vehiculis aquoſis dimittant olea ipſis admixta, ſuam methodum *Cap. 6.* impertit auctor appendicis, quæ neutri ex his obnoxia eſt. Quomodo talco per certam calcinationem ea friabilitas introducatur, ut facile in ſubtiliſſimum pulverem poſſit comminui, monſtratur *Cap. 21.* Elixir proprietatis duplex, alcaliſatum & acidulatum habetur *Cap. 32.* quorum illud ſalis cujusdam volatilis oleoſi, hoc vero acidi volatilis additione paratur. Tandem *Cap. 24.* quod de medicato potu agit, varia non minus jucunda, quam utilia proponuntur, quæque alibi de potu Caffe, Theæ, Chocolatæ & Sorbet prolixius leguntur, hic in compendio traduntur.

HISTORIÆ ANGLICANÆ SCRIPTORES QVINQVE, EX vetuſtis codicibus MSS. nunc primum in lucem editi. Volumen II.

Oxoniæ e Theatro Sheldoniano 1687. fol.

DE inſtituto laudatiſſimo Curatorum Theatri Sheldoniani, (e quo tot libri optimæ notæ ab aliquot annis prodierunt,) ſcriptores antiquos rerum Anglicarum hactenus ineditos e tenebris in apricam lucem protrahendi, diximus jam in Actis A. 1685. pag. 143; cum primum egregii, quod moliuntur, operis volumen recenſeremus. Quod vero & noſtrum tum & publicum votum fuit, ut tomi reliqui propediem ſequerentur, ejus ex parte facti jam ſumus compotes, poſtquam alterum etiam volumen publici juris fuit factum. Eo vero quinque exhibentur Scriptores, nunquam ante typis exſcripti, ſed digni tamen viſi qui ab interitu vindicarentur. Primo loco ſiſtuntur *Annales Marganenſes*, in cœnobio Margan, quod fuit olim in Wallia, ſed dubium quo auctore & quo tempore concinnati. pag. 1. Iis quam breviſſime (unde & Chronica Abbreviata audiunt) enarrantur, quæ ab anno 1066, quo Edwardus ſanctus Guilielmo Normanno hærede relicto diem obiit, uſque ad annum 1232, quo Henricus III rerum potiebatur, non in Anglia tantum, ſed & Francia ac Palæſtina geſta fuerunt. Sequitur pag. 21. ſecundo loco Chronicon *Thomæ Wikes*, ſeu Wiccii, qui circa annum 1290 claruit, a Johanne Balæo Cent. 4. Script. 72. & Joh. Pitſeo de illuſtr. Angl. Script. Ætat. 13. a. 1290, a doctrina varia laudatus.

Idem

Idem hujus Chronici, quod Marganenſis initium, a Regno nempe Guilielmi Normanni; ſed longius illud, ad poſtremos nimirum Eduardi I. annos producitur. Tertio loco comparent *Annales Waverleienſes*, a pluribus auctoribus, quos omnes tamen cœnobii Waverleienſis Ciſtercienſis Ordinis in agro Surregienſi monachos fuiſſe, cum in ejus monaſterii rebus narrandis adeo diligentes ſint, veroſimile eſt, conſarcinati. pag. 129. Inter hos eum, qui res primæ partis conſcripſit, genere Saxonem fuiſſe, Editor conjicit; vixiſſe vero adhuc Guilielmi Conqueſtoris tempore, ex his ipſis Annalibus, ubi vidiſſe ſe victorem Normannum & fuiſſe aliquando in ejus curia teſtatur, palam eſt. Auſpicium vero & hi annales ab anno 1066 capiunt, in anno 1291 deſinentes. pag. 134. Quarto loco exhibetur *Itinerarium Regis Anglorum Richardi & aliorum in terram Hieroſolymorum auctore Gaufrido Viniſauf*, ſeu Galfredo de Vino ſalvo: huic enim, non autem Ruperto monacho, ut Trithemio, Blondo & illi qui *Geſta Dei per Francos* evulgavit, viſum fuerat, vindicandum illud Itinerarium Editor contendit. Floruit Galfredus ille exeunte ſeculo duodecimo ſub Richardo & Johanne Regibus, cognomen *de Vinoſalvo*, ut putant, ex eo adeptus, quod de vitibus rite colendis conſervandoque vino librum, qui manuſcriptus Cantabrigiæ adhuc ſupereſſe dicitur, compoſuiſſet. Quemadmodum & alia ingenii monumenta reliquit, vir pro illius ætatis conditione doctus ac facundus, & Innocentio III etiam Romano Pontifici, cui librum proſa & carmine hexametro de Arte dicendi dedicavit, non incognitus. pag. 247. Subjicitur Itinerario Hiſtoria captæ Damietæ, ab Editore in eodem MSS. reperta, ſed de cujus auctore non conſtat. Ultimum denique locum occupant *Chronica Walteri Hemmingfort*, *Canonici de Giſſeburne*, quod cœnobium in Eboracenſi Clivia fuit, *de geſtis Regum Angliæ*. pag. 455. Obiiſſe hic fertur anno 1347, hiſtoriam vero ab A. 1066 uſque ad A. 1308, i. e. ab Guilielmo Conqueſtore uſque ad tempora Eduardi II pertexuit; quæ tamen in ſecundo hoc volumine non exhibetur integra, ſed ſolum ad annum uſque 1273, quo Henricus III deceſſit. Cum enim Editor diligentiſſimus tertium ſcriptorum volumen ab Eduardo I exordiri conſtituiſſet, alteram illam Chronici hujus partem, qua Eduardi I res Hemmingfordus perſecutus eſt, tertio volumini reſervandam cenſuit, certiorem ea ratione ſpem proditurі propediem & tertii tomi Lectori facturus.

TRAITE' DES STATUES.

i. e.

Tractatus de Statuis.

Parisiis, apud Arnoldum Seneuzium. 1688. in 12.

ANni elapsi sunt non multi, cum Delphinatus regio nomine præfectus, *Dux de la Feuillade*, Galliarum Monarchæ superbam exciraret statuam; cujus pulcherrimum institutum, uti loquitur, plausibus suis comitari suarum partium esse cum existimaret præsentis libri *Auctor*, qui ad finem dedicationis *Franciscum Lemeeum* se appellitat; tractatum hunc de statuis in lucem edidit publicam, hoc ipso & Regis sui velificaturus gloriæ, & Patrono insimul gratum exhibiturus officium. Quapropter, quod ille opere ex marmore lapidibusque extructo effecerat, ille chartaceo hoc monumento præstare connixus est; & quicquid adeo de statuis ex antiquitatis memoria conquiri poterat, in decentem congessit ordinem, lectorumque oculis uno intuitu subjecit contemplandum. Equidem jam anno invergentis paulatim seculi quinquagesimo quinto *Edmundus Frigelius*, Historias in Academia Upsaliensi cum laude professus, *Holmiæ librum* emiserat *singularem*, in quo *de statuis illustrium Romanorum* post *Justum Lipsium*, qui in *Admirandis* multa in hanc rem egregia notaverat, erudite non minus, quam eleganter commentatur; quem in multis *Lemeeum* quoque secutum esse, ex frequentibus hinc inde citationibus apparet: nihilo secius ipse, quæ de hac materia in universum afferri in medium poterant, constituit persequi. Totum tractatum in XVI dispescit capita, quorum vel summam recensuisse sufficiat. Postquam igitur in primam statuarum originem inquisiverat, quam valde dubiam esse agnoscit, artem in quinque genera dividit, & simulacra diis, statuas præter deos hominibus, signa denique non diis & hominibus tantum, sed animalibus etiam competere docet. Cum de Sculptoribus agit, virum dicit eximium in eo nunc occupari, ut quam primum Vitas sistat orbi erudito excellentium in hac arte magistrorum, qui ad nostram usque ætatem laude floruerunt. Pergit deinde, & quotuplici materia hanc in rem olim usi fuerint, qua forma induerint statuas, uberius explicat, ubi de statuis insimul Mercurialibus, item de Seraphim excursum non inamœnum instituit; observans postmodum, ad ca-

ad caput Julii Cæsaris in statua expressi, cum jam in Deorum numerum solenni consecratione relatus fuisset, stellam esse adjectam, quod cometa ipso eo tempore, quo occisus est, effulgere cœperit. Cum de altitudine statuarum disserit, de colossis varia annotat, & haud multo post, quomodo pyramides se habuerint, proloquitur. Ad inscriptiones statuarum ubi perventum est, primariam inscriptionem, qua Regis statua, quam supra memoravimus, exornata fuit, exhibet, quoniam vel in exemplum esse possit ejusmodi monumenta commolientibus. Ulterius de loco ponendis statuis idoneo; de utilitate & de honoribus, quos secum ferat statuarum erectio; quibus meritis succinctus honoris id genus aliquis olim obtinuerit; quo jure gavisæ fuerint, & quam mirabiles effectus aliquando ediderint; qua ratione consecratæ & cultæ, quomodo contra profanatæ fuerint, jucunde commemorat. In fine donatio & substitutio facta per Ducem de la Fenillade, & alia huc pertinentia adjuncta sunt.

JOHANNIS RAII HISTORIÆ PLANTARUM

Tomus II.

Londini apud Henricum Faithorn. 1688. fol.

DE celeberrimi Auctoris instituto, & quam in hac Plantarum Historia servandam sibi proposuit, methodo, in *Actis nostris A. 1683. pag. 184.* & iterum *A. 1687. pag. 105.* diximus. Itaque indicasse nunc Lectori Benevolo nobis sufficerit, quod alter quoque Historiæ illius Botanicæ Tomus in lucem prodierit, opusque adeo suis jam prostet absolutum numeris. Quemadmodum autem *tomo primo*, postquam Libro I. de plantarum natura in genere, nec non Libro II. de plantis imperfectis, i. e. quæ flore & semine carent aut saltem carere videntur, egisset, sequentibus septendecim libris totidem summa *Herbarum* genera, sed in species suas accurate distincta, descripserat: ita *secundo* hoc *tomo* primum quidem, quæ supererant Herbarum genera, pari studio enarrat, tandemque absoluta amplissima illa de Herbis doctrina, quæ non solum tomum primum integrum, sed mediam fere partem secundi quoque occupat, ad *Dendrologiam* progreditur. Ea vero, contra quam olim in *Methodo plantarum nova* Londini A. 1682. edita constituerat, simul & de *Arboribus* & de *Fruticibus* agere nunc voluit,

voluit, tum quod difficile deprehendisset, certum quendam magnitudinis limitem inter arborem & fruticem definire, quippe qui non natura, sed arbitrio humano constet; tum quod arbores & frutices præcipuis notis conveniant, neque hi minus, quam illæ, gemmiferi sint, substantiaque lignea constent. Quin & nova nunc methodo in disponendis iis usus est; priori quam in *Actis A. 1683. pag. 185.* delineavimus, quod proba minus, in nonnullis etiam erronea accuratius rem perpendenti visa esset, repudiata. Nova vero hæc, quam indicasse operæ fuerit pretium, ita procedit, ut Libro XXIV, quo Dendrologiam suam auspicatur, de arboribus caudice simplici non ramoso; XXV de arboribus, quarum fructus a floribus remoti vel sejuncti sunt; XXVI de arboribus flore fructuque aggregato; XXVII de arboribus pruniferis, quarum flos basi seu imo fructui adhæret; XXVIII de arboribus bacciferis flore imo fructui cohærente; XXIX de arboribus pomiferis, quarum flos imo fructui adnascitur; XXX de arboribus fructu per maturitatem sicco; XXXI de arboribus & fruticibus siliquosis; XXXII denique de arboribus & fruticibus vel anomalis, vel minus cognitis, exoticis, novis & in Europam nuper illatis agat. Quomodo vero singula hæc arborum fruticumque genera in suas species per diversas sectiones & sectionum diversa capita distribuantur, prolixum nimis foret hic recensere. Subjicitur tandem *Appendix* Addenda & Emendanda continens, nec non Compendium *Historiæ* Plantarum Mexicanarum *Francisci Hernandez*, cum duplici indice, altero Nominum & Synonymorum præcipuorum, altero Affectuum & Remediorum, ac Nomenclatore denique Botanico Anglo-Latino.

* *
*

Non ignorare Lectorem Benevolum volumus, Roberti Knoxii *Relationem Historicam de Insula Ceylon*, *cujus recensum* in Prima Supplementorum Sectione pag. 36. sqq. *instituimus*, *ex Anglico in Germanicum sermonem nuper admodum*, *ut plurium hac ratione usui liber lectu jucundissimus pateret*, *traductam*, *apud* Joh. Frid. Gleditschium *venum hic prostare.*

Pag. 97. in margine pro *Tab. III.* lege *TAB. II.*

(o)

ACTORUM ERUDITORUM,

quæ Lipsiæ publicantur,

SUPPLEMENTA.

Sectio III.

BACCO IN TOSCANA. DITIRAMBO DI FRANcesco Redi, Accademico della Crusca, con le annotazioni.

i. e.

Bacchus in Hetruria. Dithyrambus Fr. Redi Academici Furfurosi, cum annotationibus.

Florentiæ apud Petr. Matini. 1685. in 4.

Constat plagulis 3g.

CEleberrimæ, quæ in vernacula sua excolenda impensissimo studio occupatur, Academiæ nobilissimum hoc membrum, & Patritius *Aretinus*, in hoc carmine Bacchum, prope palatium Imperiale extra mœnia Florentiæ, a *Maria Magdalena* Austriaca, *Cosmi II.* Magni Hetruriæ Ducis Conjuge, *futurarum*, ut inscriptio habet, *Magnarum Ducum otio deliciisque inserviturum*, A. 1622. extructum, in prato cum Ariadne sua genio indulgentem, & varii generis vinorum, Hetruscorum maxime, laudes decantantem miro artificio introducit. Ad evidentiorem quoque tam rerum quam verborum intellectum Annotationes subjunxit, quales etiam magnum illud Poetarum Silesiæ lumen *Dan. Casparum a Lohenstein* Tragœdiis suis Germanico idiomate editis addidisse meminimus. Illæ vero cum variam eamque elegantiorem Autoris in Antiquitate probe versati literaturam & crisin satis comprobent, selectiora quædam recensioni huic nostræ inseruisse forte haud pœnitebit. p. 3. Annot.

Ex Epigrammate Græco libr. I. Anthologiæ (cujus singuli versus ordine Alphabetico epitheta Bacchi continent, singula vero vocabula ab eadem litera incipiunt,) & quidem ultimo versus in litera I vocabulo ἰερεφιώτην, pronunciationi hodiernæ, ει sc. instar i, quam 2.

Itali etiam ſequantur, Ultramontani vero reprobent, autoritatem aliquam conciliari poſſe opinatur, ſi de puriori Poetæ ævo certius conſta-
p. 12. ret. Dum vini in planitie vici *Lecore* prope Florentiam provenientis, levioris vero & ab aqua parum abeuntis meminit, inter antiquiores civitatis *Aretii* leges unam extitiſſe commemorat, qua plantatio vinearum in planitie, ſementi faciendæ deſtinata, ſevere prohibita fuerit. Contra *Petraiam* & *Caſtellum* villas Sereniſſimi M. Ducis ab optimis, quæ ibi generantur, vinis commendat, quorum generoſitas ex vitium imprimis ex Hiſpania, Gallia, Canariis aliisque Archipelagi inſulis,
14. accerſitarum bonitate augeatur. Occaſione Vini *Muſcati*, quod ex uvis Apianis (ob Apium infeſtationem ita dictis) exprimitur, libri ſui, qui *Experientiæ circa Generationem Inſectorum* inſcribitur, mentionem injicit. Quam in rem etiam *Menagiũ* de *Originibus Linguæ Italicæ* allegat, autoritate ipſius & in ſequentibus ſæpiſſime uſus. Ita & *Stephanum Pignatelli* Equitem Romanum, ob ſingularem eruditionem, de qua inter alia ſcripta Tractatus etiam Platonicus de materia, *quanto magis animi quam corporis pulchritudo alliciat*, Chriſtinæ Suecicæ dedicatus, te-
23. ſtetur, laudare haud negligit. Vinum eſſe verum *aurum potabile*, Poetæ Turcici aſſerto firmat, qui in Quaternario rythmico inter MSS. Orientalia Sereniſſimi M. Ducis hodie regnantis reperto, & a *Bartholomeo d'Erbellot*, Linguarum Orientalium peritiſſimo, communicato, Vinum *rubinum fuſilem*, *aurum*, *verum ſulphur Alchymiæ*, *optimam theriacam*, *& medicinam*, *qua ad venenum temporis maligni ciſpellendum præſtantior non occurrat*, appellitet. *Horatii Rucellai* Equitis &
24. Prioris Florentini Dialogi, in tres ruſticationes *Tuſculanam*, *Albanam*, & *Tiburtinam* diſpoſiti, & de Philoſophia naturali & morali agentes, quorumve materia univerſalis duabus his propoſitionibus, *Hoc unũ ſcio, quod nihil ſcio*, & *Noſce te ipſum* innititur, digni Autori viſi ſunt, quo-
29. rum, cum nondum editi ſint, argumentum hic exhiberet. Ubi Bacchus in carmine vinum notiſſimæ iſti potionum trigæ, *Ciocolatæ*, *Theæ*, & *Caffeæ* longe præferens fingitur, ex *Franciſci di Antonio Carletti* Florentini, unius inter primos, quorum opera Ciocolata Europæ innotuit, Diſcurſu coram *Ferdinando I.* M. Duce habito, Notitiæ quædam ad potum iſtum ſpectantes adducuntur, & quomodo huic in Aula Tuſca per varia ingredientia nova gratia hodie concilietur; adjecto nitidiſſi-
33. mo *Thomæ Strozzi* Neap. Soc. J. carmine, quo modus iſtud potionis genus

genus accurate præparandi, uſu vitelli plane damnato, ſollicite traditur. *Caffeam* vero, quam nec delectationis, nec medicinæ intuitu laudare 41.
ſe poſſe ait, a nonnullis pro veterum illo *Nepenthe* haberi, cujus compoſitionem Helena, juxta Homerum, in Ægypto, unde Caffea frequentius nobis afferatur, addidicerit. Ceterum inter Perſas ante paucos annos novum amariſſimæ potionis genus, *Choc-nar* dictum, ex ſucco radicum mali Punicæ, admixtis aliis aromatibus, compoſitum invaluiſſe; & civiliores Turcas potioni ſucci pomorum Cydoniorum pauxillo ſaccharo temperati, ad Caffeæ inſtar, ſorbillandæ jam aſſueſcere. Citato in vituperium *Cereviſiæ* ex libro I. Anthologiæ Epigrammate Græco *Juliani* Imperatoris, cujus nativo acumini, ex *Antonii Mariæ Sal-* 44.
vini Lectoris Linguæ Græcæ Florentini judicio, Latina Eraſmi translatio non æque reſpondeat, ex MSC. *Aldobrandini* vitia & virtutes illius potus afferuntur, quanquam cereviſiam ex farre coctam cuivis alii, quam triticum, hordeum vel avena ingrediatur, præferendam idem ſtatuat. Potus Anglici *Cider* natales Ebræorum *Siceræ* aſſeruntur, 46.
quæ Hieronymo *Pomatium*, & *Piratium* audiat; refutato *Suida*, qui Siceram a συγκεφάζ derivet, & pro vino condimentis mixto venditet. Ab *Angaris*, qui Perſis *Curſores* vel *Miſſos* Regis denotent, Græ- 47.
cos forte ſuum ἄγγελος ejusdem ſignificatus formaſſe; idem vero vocabulum, teſte *Suida*, etiam *ſtolidum*, *vilem*, & *abjectum* innuere, quod a *Ferrario* in *Originibus* ſub voce *Tanghero* obſervatum non fuerit, notatur. Coloris rubicundi (*vermiglio* Ital. *vermeille* Gall. *ver-* 48.
miculus Lat.) appellatione expoſita, ejusdem, ut & Carmeſini uſum
in antiquis exequiis obtinuiſſe, Caroli VII Regis Galliæ, aliorumque 51.
exemplis confirmatur. A politiſſimo quodam Scriptore, hodiernam 52.
Linguam Gallicam, quod Diminutiva reſpuat, extollente, Italis vero, quod iis abundent, & Diminutivis Diminutivorum in tertiam quartamve generationem usque utantur, exprobrante ita diſſentit Noſter, ut cum judicio & ſuo loco adhibita inter linguarum divitias referenda illa judicet. Vocabuli *Drudo*, cui Latinorum *Procus* reſpondeat, me- 56.
dia, adeoque non ſemper inhoneſta ſignificatio, quia & fidei Chriſtianæ amatoribus tributum legitur, variis autoritatibus ſtatuminatur. Cum Bacchus in Dithyrambo hoc, ut potus ſibi recte conſtet, nivem 64.
loco *quinti elementi* requirat, hoc ipſum proverbiali Hetruſcorum locutione *rem maxime neceſſariam* exprimere dicitur. Hinc *Bonifaci-*

um VIII, cum tempore coronationis ſuæ, XII Legati iique omnes Florentini, a diverſis Europæ Aſiæque Principibus gratulabundi acceſſiſſent, in Conſiſtorio publice dixiſſe: *Florentinos in rebus humanis quinti Elementi vicem ſuſtinere.* Quin & ipſam *Florentiam* a certo quodam
69. Autore eodem ornari præconio. Paulo poſt de more, nive & glacie admota bibendi, Græcis & Romanis olim uſitato, & noſtris ſeculis cum
78. inſigni luxu revocato, pluribus agitur. Abbatis *Regnierii*, Secretarii Academiæ Gallicæ, & Academici Furfuroſi honorifica interſpergitur mentio, qui in vernaculo, Latino, Græco, Hiſpanico & Italico, eoque tam ſoluto quam ligato ſermone, puriſſime ſcribere edoctus, *Anacreontis* Poemata, textui tenaciter inhærendo, mira felicitate Italice reddiderit. De *Sonettis*, Poeſeos Lyricæ ſpecie, quæ 14 verſibus hendecaſyllabis abſolvitur, non a *ſono* qua tali, (uti eruditiſſimus *Menagius*
110. in Originibus Linguæ Gallicæ velit, qui tamen in Orig. L. Ital. ſe ipſum correxerit) ſed quatenus verba & cantica cum ſono conjuncta includit, dictis, eorum origine, quæ Italis vindicatur, variisque generibus, a p. 99. usque 122. copiose diſſeritur; inter cetera, quomodo in Gallia & Hiſpania tempore Franciſci I, in Germania vero hoc demum ſeculo innotuerint, & *Opitius*, *Gryphius*, & *Flemmingius*, nec non in Belgio *Daniel Heinſius* applauſum iſto poematis genere meruerint; nec de-
115. 119. eſſe exempla *Sonettorum* 14 verſuum numerum excedentium, qui *caudati* dicti fuerint, a quo genere *Petrarcha* abſtinuerit, eo quod Sonettis ipſius in conſpectum *Lauræ*, modeſtiſſimæ virginis, prodeundum fo-
127. ret. Poſt iteratum *Salvini*, ob reconditam rerum & præcipuarum Linguarum Europæ cognitionem, encomium, *Carolus* quoque *Maria*
128. *Maggi*, Senatus Mediolanenſis Secretarius, & Linguæ Græcæ Profeſſor,
142. celeberrimus ſeculi noſtri Poeta celebratur. Sic & *Alberti Rimbetti*, Medici Florentini, Tractatum de Peponibus, quem MSCtum penes ſe habet, dignum qui lucem aſpiciat, Noſter judicat. Nec ſingularis *ſuf-*
139. *fitus*, ejusque admodum ſalutiferi, *Cunzia*, quæ Hiſpanis certa junci ſpecies eſt, dicti, præparandi ratio curatius hic deſcripta negligenda videtur. Pro Equite *Balnei* (interni ſcilicet) dum ſe venditat Bacchus,
149. 177. de *Equeſtri* iſto *Ordine* varia afferendi occaſionem Poeta arripit; imprimis exempla recenſet eorum, qui Romæ, in Anglia & Gallia, Florentiæ & Aretii iſti adſcripti fuerint, qualesve cerimoniæ ibidem intervenerint. Utut vero *Cambdenus* Ordinem illum plane deſiiſſe ſcripſerit,

rit, certum tamen eſſe, Carolum II Angliæ Regem, cum coronaretur, ex veteri inſtituto complures ejusmodi creaſſe Equites. Longobardo- 180.
rum quoque morem non præterit, quorum Reges filiis ſuis, antequam a Rege extero Equites crearentur, ſecum prandere non permiſerint; veluti etiam ex hac ratione ad cœnam, qua Carolus V Galliæ Rex *Wenceſlaum* Regem Romanorum Pariſiis excepit, Duces nonnulli admitti haud potuerint. *Cygnos*, cum albi ſint, quomodo alicubi *purpu-* 190.
reos Horatius vocare potuerit, diſquirit Academicus noſter; & ab iis, qui *pulchros* & *nitidos* explicant, (eodem modo, quo per *aurum* excellentia, ſplendor, & pretium alicujus rei exprimatur, v. g. *aureolus* libellus; niſi etiam quis ad *purpuram album* reſpexiſſe Poetam credere velit, cujus Plutarchus, ex doctiſſimi *Tanaquilli Fabri* obſervatione, mentionem facit) divortio facto, proprie tales cygnos intellexiſſe Horatium autumat, cum certa horum detur ſpecies, quorum plumæ in capite, collo & pectore, cum apicibus colore pomi aurantii maturi tinctis appareant, quales in Magni Ducis ſui venationibus ſæpius obvios Auctor habuerit. Si vero dicat, *Onocrotalos* quoque palear coccinei coloris a roſtro pendulum gerentes ab Horatio intelligi, nec ſine myſterio id genus avium, ob linguæ, quæ vix appareat, exilitatem voce deſtitutum, furtivis dominæ amoribus celandis aptiſſimum credi poſſe, conjecturam hanc non niſi pro luſu ingenii accipi cupit. Splendorem 215.
illum, qui ſub finem tempeſtatum ſupra malos, antennas vel remorum palas appareat, veterum illud Caſtoris, Pollucis & Helenæ ſidus, a nautis hodiernis vero pro luce *S. Elmi* ſeu *Eraſmi*, Epiſcopi Siciliæ, Protectoris ſui agnoſci ſolitum, ab aliis pro exhalatione a turba navigantium transpirante, ab aliis pro effectu radiorum ſolarium in bullas ex alliſione maris in antennis remanentes repercuſſorum, ab aliis autem, quibus per totam vitam in navigationibus exactâ ſimile quippiam viſum non fuerit, pro fabula vulgi haberi ait, quod ipſum ad opinionis *Metrodori* a Plutarcho L. II. de Placit. citatæ confirmationem oppido faciat. Vocis 217.
Mignon, cum pluribus aliis, quæ juxta *Hottomannum* tertiam Linguæ Gallicæ partem conſtituant, a Francis in Galliam allatæ, derivatio a *minnen* petitur, quod Germanis *amare* ſignificet; cui voci Græcorum τὰ παιδικὰ, & Latinorum *Amores* reſpondeant. Cum pace ve- 221.
ro eruditiſſimi *Reineſii*, qui L. III. *Var. Lect.* c. 1. vocem *Arneſi* varii generis inſtrumenta denotantem, a Latino-barbaro *Hernaſium*, hoc

autem a *Fara* deducat, quod in Lingua Longobardica idem significet, monendum putat, *Fara* ibidem pro *familia*, *generatione*, seu *linea* usurpari, ad *Magri* Notitias Vocabulorum Ecclesiasticorum & Glossarium *Du-Fresne* provocans. Post Decretum, sub finem poematis hujus, quo *Vinum Montepulcianum omnium Vinorum Rex* declaratur,
189. tantum adhuc addimus, alius cujusdam *Dithyrambi*, *Ariadnes* scilicet *infirmæ*, in quo multa de aquarum materia occurrere conjicimus, ab Autore mentionem fieri, penes quem etiam non pauca MSS. latere, diversæ eorum allegationes nobis facile persuadent.

GALLIA VINDICATA, IN QVA TESTIMONIIS exemplisque Gallicanæ præsertim Ecclesiæ, quæ pro Regalia & quatuor propositionibus a Ludovico Maimburgo aliisque producta sunt, refutantur.

Anno 1688. in 4to.

Constat plagulis 119.

Autor hujus operis est Illustrissimus Dominus Cælestinus ex Marchionibus *de Sfondrati* Mediolanensis, S. Rom. Imp. Princeps & Abbas S. Galli, cujus Regale Sacerdotium sub Eugenii Lombardi nomine editum in Actis A. 1685. p. 376. sqq. & tractatum Anonymo Lavardini in causa Romanæ legationis Advocato oppositum nuper admodum in Actis A. 1689. p. 278. sqq. recensuimus. Præsentis libri scopus ex præfatione satis eluceſcit, quæ tota *Maimburgium* perstringit. Cum enim is in libro de privilegiis ecclesiæ Romanæ, Romani quidem Pontificis primatum paginis non ita multis adstruat, postea tamen maximam libri partem destruendis præcipuis primatus fundamentis, & stabiliendis quatuor Cleri Gallicani propositionibus impendat, & in libro de Pontificatu Gregorii M. non alium sibi finem proposuisse videatur, quam ut Episcopos ipsosque Pontifices Magistratus Politici imperiis subjiciat, Autor noster pro eo, quo Romanam sedem veneratur, cultu suarum partium esse duxit, ut Romani Pontificis causam adversus Maimburgium ageret. Incertum esse ait, cur Maimburgius postremis vitæ suæ annis in Romani Pontificis autoritate deprimenda, eaque aut Regibus aut Episcopis submittenda totus fuerit, & in prædictis libris ex industria quæsitis intempestivis digressionibus pacem ecclesiæ turbaverit, & hæreticis ridendi seque obstinandi occasionem præbuerit: an Regem demerendi studium? an familiaritas cum Archiepiscopo Parisiensi? an Genius Societatis, fortunam ac potentiam Gallicam amplexæ? an quod Roma aliquot ejus libros legi vetuerit, ipseque Pontificis jussu e Societate Jesu excludi meruerit? Interim certum esse, quod Maimburgius Societate sua egressus servitio Regis Galliæ se totum addixerit, idque tanto libentius, cum a Rege, Archiepiscopo Parisiensi aliisque tam ampla stipendia exceperit, ut post ejus mortem vicies millena Francorum superfuisse fama vulgaverit; quamvis ipsum haud diu Regis gratia, quam nunc forsan æterna pœnitentia luat, frui licuerit, cum vix quatuor annis post egressum e Societate elapsis, historiam Anglicani schismatis paranti apoplexia calamum jam intinctum excusserit, vivendique pariter ac scribendi finem indixerit. Imprimis autem in Maimburgio Autor carpit, quod non bona fide, nec veritati sed Regi scripserit, magnamque ipsi invidiam inde apud suos conciliat, quod argumenta contra Pontificis autoritatem a Centuriatoribus Magdeburgensibus aliisque Lutheranis & Calviniſtis mutuatus fuerit, & in historia Lutheranismi alicubi Pontifices admoneat, ut Lutheri exemplo religionem Principum voluntati substernant. Cujus rei indignitate Principem aliquem Germaniæ adeo commotum commemorat, ut Maimburgii libros deinde abjecerit, eorumque lectione plane abstinuerit.

Ipsum opus Galliæ vindicatæ quatuor dissertationibus constat. Prima agit de jure Regaliæ, in qua post novas de Maimburgii levitate querelas, quid Regaliæ nomine veniat, & quibus gradibus provecta fuerit, exponit, ostendens, Regaliam usque ad tertiam Regum Galliæ stirpem aut plane ignotam aut pro abusu habitam, seculo XI usu potius quam aliquo jure aut privilegio introductam, & in concilio Lugdunensi certis terminis inclusam, extra quos jus Regaliæ in omnes regni Galliæ ecclesias extendi non posse, ex variis Regum & Parlamentorum Galliæ constitutionibus & edictis pluriumque Gallorum testimoniis convincit, probans insimul, tanti non esse emolumentum, quod ex Regalia ad Reges redundet, ut ejus proferendæ studio antiquas regni leges & conciliorum decreta subverti operæ pretium videatur, imo tanto plus periculi & damni inde emergere Regibus, quanto magis illa dilatetur. Confirmat id exemplo Ludovici VII & IX.

Cum

Cum enim Ludovicus VII papale privilegium impetrasset, quo juxta Thomam Walsinghamum *in omni ecclesia cathedrali regni sui jus conferendi primam vacaturam cum cunctis fructibus medio tempore provenientibus continebatur*, literas illas confestim combussisse & dixisse fertur: malo illas hic comburere, quam propter illas in inferno comburi. Ludovicus autem IX, cum ipsi potestas Pastores instituendi facta a Pontifice fuisset, ingratum sibi diploma, tanquam maximis animæ suæ periculis conjunctum, in ignem conjecit, neque collationibus sacerdotiorum se immiscere voluit, satis magnum onus incumbere sibi ratus, quod de temporalibus sibi creditis ratio coram Dei tribunali reddenda aliquando foret. Postea quanta cum libertate & constantia Thomas Cantuariensis in Anglia Archiepiscopus Regaliæ abusus impugnaverit, prolixe commemorat eo, ut videtur, consilio, ut Galliæ Episcopos pudefaciat, qui Regem Regaliæ jus ultra limites in Lugdunensi concilio positos extendentem officii sui monere ausi non fuerint. Tandem quod in Regaliæ negotio inter hodiernum Pontificem Innocentium XI, & Ludovicum XIV Galliæ Regem actum fuerit, recenset, & rationes a Gallis quibusdam in Regaliæ patrocinium objectas refellit. Specialiter vero ea, quæ *Natalis Alexander* in dissert. 8. ad histor. seculi 13. & 14. pro jure regaliæ adduxerat, censuræ suæ subjicit, asserens se nunquam magis istius causæ iniquitatem intellexisse, quam cum eam tam frigidis rationibus defendi perspexisset. Subjiciuntur huic dissertationi nonnullæ Innocentii XI ad Regem Galliæ, Episcopos Alectensem, Apamiensem & Tolosanum, Canonicos Apamienses & Clerum Gallicanum epistolæ, nec non Alectensis & Apamiensis Episcopi & quorundam aliorum variæ literæ, cum diversis mandatis aliisque documentis ad hanc controversiam spectantibus, & in Latinum sermonem e Gallico translatis.

In dissertatione secunda ea refutantur, quæ Maimburgius contra summi Pontificis in Reges potestatem, & pro defendenda prima Cleri Gallicani propositione, in libro de institutione & privilegiis ecclesiæ Romanæ disserit. Atque hic Autor primum ea tangit, quæ Maimburgius in dedicatoria ad Regem epistola scripserat, nimirum, unum ex præcipuis obstaculis, quæ hæreticos morentur, ne Romanæ Ecclesiæ sinum repetant, esse falsam illam opinionem, quasi omnes Catholici Papæ Romano immensam nullisque terminis circumseptam potesta-

potestatem tribuant; huic vero malo ecclesiam Gallicanam obviam iviſſe, cum vulgata declaratione mentem suam & doctrinam antiquæ Patrum doctrinæ per omnia conformem exposuit, Regemque, cum edicto suo hanc declarationem confirmavit, plus ecclesiæ Romanæ quam omnes retro Reges tribuisse, cum hoc ipso effecerit, ut primatus ecclesiæ Romanæ stabiliretur, veraque illius prærogativa immota redderetur, & hæreticis omnis tergiversandi occasio præcideretur. Ad hæc Autor præter alia regerit, supremam Pontificis potestatem sæpe quidem defectioni jam paratæ obtentam & prætextam, nunquam tamen veram schismatis causam extitisse, sed veram ejus originem odio, ambitioni, vindictæ, libidini aliisque pravis cupiditatibus tribuendam esse, idque ex schismate Græco, Germano, Suecico, Danico, Gallico & Anglicano constare: præterea Regiam potestatem, Sacramenta, cælibatum Sacerdotum & ipsa concilia abolenda esse, si hæreticos Catholica religione Maimburgius offendi nolit: deniq; transactiones cum hæreticis infaustum semper exitum habuisse, quod exemplo Concilii Ariminensis, Zenonis Imperatoris, Honorii Pontificis, Caroli V, & Eliæ Patriarchæ Babylonii confirmat. His præmissis, ad ipsam Cleri Gallicani propositionem accedit, & Pontificis indirectam in Reges & Principes eorumque bona & dignitates temporales potestatem, ipsius ecclesiæ Gallicanæ autoritate & consensu probare nititur. Post varia Pontificum facta, & conciliorum decreta, adducit non modo Sorbonam, quæ A. 1589, missa celebri ad Sixtum V. legatione, Regem exautorari, & populum a juramento fidelitatis & obedientiæ solvi petiit; sed etiam universum Clerum Gallicanum, qui A. 1615, in publicis & universalibus regni comitiis, tertio Ordini nullam esse supra Regiam in temporalibus potestatem asserenti obstrepuit, & Perronio interprete declaravit, omnino Romanæ Sedis in Reges Regumque sceptra potestatem agnoscendam esse: etsi *Gramondo* teste, populi sententia, quam etiam Parlamenti Senatores approbarunt, Clero tum temporis prævaluerit. Pro eadem sententia allegat nonnullos Scholasticos aliosque ecclesiæ Doctores, tandemque colligit, fallere Maimburgium aut saltem falli, cum opinionem hanc de Pontificis in temporalia Regum potestate iis tantum tribuit, qui citra Alpes commorantur, cum tamen potius in nulla Orbis parte plura exempla exercitæ in Reges potestatis, quam in ipsa Gallia occurrant. Addit inter eos, qui hanc sententiã vel calamo vel exemplo defenderunt, haud

paucos reperiri sanctitatis fama conspicuos, & a Maimburgio postulat, ut tot Sanctis vel unicum, qui suæ sententiæ faveat, opponat. Postea argumenta, quæ Maimburgius & alii indirectæ Pontificum in regna potestati opponunt, diluere conatur.

Dissertatio tertia versatur circa secundam propositionem Cleri Gallicani, quæ Pontifices Concilio generali subjicit. Hanc propositionem cum Maimburgius exemplis Leonis, Vigilii, Honorii, Siricii & aliorum Pontificum probasset, Autor singula percurrit, magnoque conatu refellere contendit. Deinde cum Maimburgius observaverit, haud raro a Pontificibus potestatis suæ limites transgressis ad futura concilia provocatum fuisse; sed ejusmodi ad futurum concilium appellationes grassantibus malis remedium nimis lentum attulisse, ideoque aliud quoddam in Gallia repertum, nempe appellationes tanquam ab abusu ad Parlamentum factas, quod majestatem justitiamque Regis repræsentet, ad quem velut ad canonum Protectorem spectet providere, ne quid illis adversum attentetur: ex hac Maimburgii assertione manifestum esse dicit Autor, quorsum declaratio Cleri Gallicani tendat, nempe ut rerum causarumque ecclesiasticarum disceptatio ad forum seculare transferatur; quasi libertas sit Regi & Regiis Senatoribus servire, aut quasi Pontifex errare possit, Rex autem & Parlamentum sit infallibile. Hæc remedia morbis ipsis pejora esse censet, & recens inventa, sæpiusque ab ipsis Gallis improbata, & ipso nomine injusta, cum appellatio a minori ad majorem Judicem fieri debeat, omnis autem secularis potestas, etiam Regia, quavis ecclesiastica multo minor sit. Imprimis autem istarum appellationum injustitiam apparere dicit, si gradus attendantur, quibus a tenui ortu ad tantum licentiæ fastigium evectæ fuerint, ut jam omnis potestas ecclesiastica sub abusus prætextu ejusmodi appellationibus eludi possit; cum tamen a Regibus, si sua potestate abutantur, nulla ad minores Magistratus appellatio indulgeatur. Porro cum Maimburgius Pontifices concilio inferiores esse, ex Pisani concilii historia probaverit, regerit Autor, dubiam esse & incertam ejus concilii autoritatem, nec insuper in hoc concilio aliquid decretum aut factum esse, quod Pontificum in concilia autoritati derogare aut præjudicare possit. Diversas enim esse quæstiones ait, unam, an concilii autoritas major sit Pontifice hæretico, schismatico & dubio? alteram, an concilium œcumenicum sit majus autoritate Pontificis catholici & certi? Secundam in se proban-

probandam suscepisse Maimburgium, eamque ex concilio Pisano probare minime posse, cum isto tempore nullus certus Pontifex extiterit, sed ob contrarias juris & facti rationes aliqui Gregorio XII adhæserint, aliqui Benedicti XIII partes amplexi fuerint. In eo quoque Maimburgium a veritatis via aberrare judicat, quod scribat, Magistrum Petrum Plaust longa doctaque oratione perorantem, ecclesiæ universalis & concilii eam repræsentantis autoritatem Pontificiæ autoritati prætulisse; cum tamen Magister ille Parisiensis nihil aliud dixerit, quam duos illos Pontifices, de pontificatu inter se contendentes, pro schismaticis & hæreticis reputandos esse. Pergit ad concilium Constantiense, & Maimburgium causa cecidisse arbitratur, etsi triumphanti magis quam pugnanti similis incedat, dum *Schelstrateni* de hoc argumento dissertationem aliquot capitulis invadit. Ut Autor hoc evincat, primum seriem & acta Constantiensis concilii per sua tempora distinguit, variisque Patrum Constantiensium de suprema Pontificum & conciliorum autoritate sententiis recitatis, concedit *Johannem Gersonem* statuisse, quod Pontifices non solum durante schismate, sed semper & absolute a conciliis judicari possint; verum negat, huic Gersonis opinioni concilium unquam acquievisse, multisque testimoniis probare contendit, decreta quartæ & quintæ sessionis necessario examine & deliberatione caruisse, nec a Martino V confirmata, nec pro decretis œcumenici concilii unquam habita fuisse. Ad autoritatem Gersonis a Maimburgio objectam respondet, Maimburgio, si Gersonis autoritate absolute stare velit, concedendum esse, quod Pontifex indirectam in Reges & regna potestatem habeat, cum id a Gersone assertum fuerit; deinde Gersonem omnes opinioni suæ de suprema concilii generalis autoritate adversantes hæreseos damnare, & obtendere, quod opinio, quæ concilium Papæ submittit, a nullo Theologorum & Sanctorum unquam tradita fuerit, cum tamen id falsum esse aperte constet; fateri quoque Gersonem, quod in hac controversia, ob defectum librorum, qui ad manus non fuerint, nullum alium autorem, quam Thomam & Bonaventuram consuluerit; imo ne hos quidem a Gersone accurate lectos videri, cum falsum illis sensum affinxerit; ex quibus omnibus colligit, nullam esse in hac controversia Gersonis autoritatem. Præter Gersonem objecerat Maimburgius *Pium II*, qui cum adhuc sub *Æneæ Sylvii* nomine Concilii Basileensis Secretarium ageret, majorem concilii quam Pontificis autoritatem esse statuit, postea vero ad Pontificatum admotus,

ob rationes facile cuivis obvias animum mutavit, sed ita tamen priorem sententiam retractavit, ut in ipsa retractatione imperare sibi non potuerit, quin opinionem, quæ concilia Pontifici anteponit, antiquam diceret. Ad hoc respondet, ex Pii II bulla satis constare, quod longo ante Pontificatum tempore, imo pene adhuc laicus eam sententiam mutaverit, quam olim ex propria confessione, non Scripturæ & Patrum dictis, & conciliorum decretis, sed inconsulta juventute, calumniis in Eugenium jactatis & exemplis aliorum inductus approbaverit. Antiquam autem illam sententiam a Pio dici, non quod antiquis Patrum dictis niteretur, sed quod eam olim defendisset, antequam Apostolicæ Sedis potestatem cognovisset. Cætera Maimburgii argumenta, & Illustrissimi Autoris ad ea responsiones, brevitatis causa missas facimus, & ad quartam eamque ultimam dissertationem properamus.

Ea vero agit de infallibilitate Pontificis Romani, quam probaturus, primum varia quæ apud Patres occurrunt, Pontificum elogia cumulat, deinde eos qui Pontifici Romano adhæserunt, pro orthodoxis, eos vero, qui Pontifici Romano non obtemperarunt, pro hæreticis semper habitos fuisse, ex omnium seculorum inductione probare se posse putat. Porro Romani Pontificis infallibilitatem inde se confirmare posse persuasum sibi habet, quod Pontifices multa fidei dogmata sine concilio deciderint, & plerasque hæreses damnaverint; quorum exemplo etiam nuperrime Innocentius XI, post accuratissimam totoque biennio productam discussionem, *Ludovici Molinos* pernicioſissimos errores d. 28. Augusti, A. C. 1687. condemnaverit. Qua occasione Molinosii gesta breviter recenset, eumque arguit, quod dirigendis nobilium matronarum conscientiis admotus, inter thalamos & amplexus contemplativam mysticamque Theologiam docuerit, eodemque momento intra cubile virginum, aut etiam nuptarum academias, & doctorem egerit & adulterum, foris tamen Angelo similis, ut Paulum quendam intertium usque cœlum raptum crederes. Addit, quod per 20 annos conscientiam nunquam expiaverit, nec Catholicorum ritu carne unquam abstinuerit, tandem vero detectus, errorum suorum, quorum summa recensetur, palinodiam cantaverit. Novum infallibilitatis argumentum desumit ex praxi Ecclesiæ Romanæ, cujus *Berno Augiensis* meminit. Is enim refert, in Romana Ecclesia, præter morem omnium ecclesiarum, per multos annos Symbolum nunquam cantari solitum; Henrico vero Imperatori ejus

ejus rei causam roganti Benedictum VIII respondisse, traditionem esse, quod ecclesia Romana errare non possit, nec ulla unquam hæresi infecta fuerit. Succedunt argumenta a Doctorum, conciliorum & universitatum in Gallia testimoniis petita, quibus & ipse Maimburgius accensetur, ex cujus Sermonibus Gallico idiomate habitis, & anno 1671 editis, nonnulla pro asserenda Pontificis infallibilitate afferuntur, & miratur Autor, quod cum Maimburgius in postremis suis scriptis infallibilitatem Pontificis Romani Scripturæ, Patribus & conciliis adversari dicat, eo tempore, cum adhuc e suggestu ad populum verba faceret, Scripturæ, Patrum & conciliorum tam ignarus fuerit, ut æternæ damnationi obnoxium diceret, quisquis Pontificem non infallibilem esse crederet, quoties e cathedra pronuntiaret. Postremo ad ea respondet, quæ Maimburgius non amplius in concionibus habendis, sed scribendis historiis occupatus, infallibilitati Pontificiæ opponit.

SIX DIALOGUES ABOUT SEA-SERVICES, sive, De servitiis & expeditionibus nauticis Dialogi sex, autore Nathanaele Boteler, Armigero & Capitaneo, uni e potioribus Regiæ Majestatis navibus bellicis præfecto.

Londini, apud Mosem Pitt, 1685. in 8.

Constant plagulis 27.

NUm scriptum hoc inter Supplementa alia Actorum nostrorum recensendum foret, dubii hactenus hæsimus: dum enim nobilissimus ejus Autor inter fortes potius ac strenuos, quam eruditos referri dubio procul maluit, ipse etiam liber non tam Musarum cultores, quam quidem Martis pullos, expeditionibus navalibus operam daturos instruit, alieni quid a nostro proposito relatio talis habitura videbatur. Quicquid tamen ejus sit, vel hoc intuitu eruditis quoque prodesse posse, nec adeo silentii peplo involvendum esse scriptum hocce credidimus, quod in eo singuli artis nauticæ termini satis alioquin obscuri, nec numero pauci, operose & ex professo expositi reperiuntur; id quod cognitu non potest non iis esse gratum, qui hac etiam ex parte exactiorem linguæ Anglicanæ notitiam habere exoptant. Atque utinam plures, hoc Au-

toris exemplum ſecuti, in aliis quoque artibus ac diſciplinis ſimile quid tentarent; uti quidem in Gallico idiomate laudabiliter hactenus a Felibenio, Richeletio, Fureterio aliisque cœptum eſt. Quilibet enim expertus novit, quantopere voces ejusmodi technicæ, in ſcriptis modernorum maxime autorum paſſim obviæ, crucem lectoribus figant, incaſſum plerumque lexicographorum opem implorantibus; penes quorum videlicet plurimos altum de hiſce talibus eſt ſilentium: quin & vivi præceptores, utut maxime lingua hæc vel iſta ipſis ſit vernacula, ſuper iis conſulti non raro obmuteſcunt, utpote ſpecialium iſtiusmodi diſciplinarum fere incurioſi. Ut adeo hoc ipſo labore non iis ſolum, qui expeditionibus maritimis ſemet impendere geſtiunt; ſed & aliis, quibus earum rerum modo aliqualem præguſtum capere, ipſasque velut eminus tantum contemplari volupe eſt, egregie ſit proſpectum. In *ſex* vero *dialogos* diſpeſcere totum librum Autori placuit; qui ſcilicet habiti finguntur inter Archithalaſſum Anglicanum, noviter hoc munere ornatum, adeoque minutiſſima quæque ad ſuam pertinentia functionem pernoſcere diſcupientem, & Capitaneum navalem, multorum jam annorum experientia politũ, & ſic illius deſideriis ex aſſe ſatisfacere aptum. Et *primus* quidem Dialogus de Ducibus & officialibus navium, præſertim bellicarum, tractat: ubi non modo de boni Archithalaſſi natalibus, virtutibus, aliisque requiſitis agitur, ſed & reliquorum ipſi ſubordinatorum Officialium nauticorum, a ſummo ad infimum, qualitates & munia explicantur. Dialogus *ſecundus* claſſiariorum vulgus, ſeu nautas gregarios exhibet, diverſaque ſimul ſuppeditat conſilia, quomodo illi melius in officio contineri & ad exactiorem redigi diſciplinam valeant: imprimis vero e quibus vitæ generibus, tyrocinia veluti ad haſce functiones navales præbentibus, præſtantiſſimi ad ſervitia navium Regis bellicarum ſubeunda legantur claſſiarii. *Tertius* tradit, qua ratione claſſis commeatu commode ſit inſtruenda, quo non ſolum vectorum querelæ, nimis hactenus hac de re frequentatæ, præcaveantur; ſed & ſalubritas univerſorum integra ſervetur, morbique arceantur: quo nomine victum Anglicis navibus hactenus familiarem, & in totum fere ex carnibus piſcibusve ſalitis conſtantem culpat, tanquam ſcorbuto aliisque ejus furfuris incommodis obſtetricantem; eique præfert edulia maritima tam Hiſpanorum Italorumque, nempe farina oryzæ aut avenæ, ficubus, olivis, oleo & ſimilibus fere veſcentium, quam Belgarum, leguminibus puta, caſeo

caſeo & butyro copioſius, quam quidem cibis iſtiusmodi ſalitis, in mari victitantium: omnibus vero victus generibus hac in parte præfert frumentum illud Indicum, *Mair* vulgo dictum, utpote quod non modo facile a corruptione præſervari queat, ſed & copioſum & ſaluberrimum nutrimentum præbeat; unde dolet, id in Anglia aliisque terris ſeptentrionalibus ad maturitatem pervenire adeoque majorem ejus copiam ibidem pro uſu talismodi haberi non poſſe. Præterea ſanitati in claſſe conſervandæ multum conducere ait, ſi naves quotidie, & aceto quidem, ſi pote, abluantur, fumus quoque e pice, reſina & ſimilibus in claſſiariorum cubiculis ſubinde excitetur, præſertim vero horum veſtes ab humiditate & madore præſerventur, cum nihil in mari inſalubrius ſit eo, ſi quis veſtibus non ſiccis ſomnum capiat. Ante omnia vero providendum docet, ut in claſſe majori ſufficiens numerus navigiorum ſeparetur, quæ noſocomiorum loco ſint, & ægrotis recipiendis atque curandis dicatæ: ne videlicet ex horum contagio reliqui etiam inficiantur. Dialogo *quarto*, quique & prolixitate reliquos omnes adæquat, & utilitate fere ſuperat, univerſa atque ſingula tam ipſarum partium, quam inſtrumentorum, & reliqui apparatus in navibus bellicis nomina exponuntur; ſatis quidem dilucide, quantum absque oculari demonſtratione fieri potuit; utut fatendum ſit, una alterave figura, ſi quidem eas addere placuiſſet, deſcriptionibus iſtis multo plus lucis affundi potuiſſe. Alii præterea termini technici atque celeusmata nautica explicantur, & quæ ſingulorum ſignificatio ſit, clare docetur. In Dialogo *quinto* Autor lectorem ſuum inſtituit tum de notis & requiſitis optimarum navium bellicarum, quibus vel inſultui vel defenſioni aptiores redduntur; tum etiam de variis ceremoniis, in excipiendis hoſpitibus illuſtribus, aut ſalutandis vel honore afficiendis navigiis aut arcibus obviis, apud nautas receptis; ac ſpeciatim de famoſo iſto ritu, quique jam plus vice ſimplici cruentis bellis cauſam vel prætextum ſaltem præbuit, vela demittendi in ſignum ſubmiſſionis. Inter alia velut conſtantem regulam obſervari tradit, tormentorum honoris gratia exploſorum ictus ſemper numero impari eſſe debere, unum nempe aut trinos, quinos, & ſic porro: alioqui ſi pari numero ſclopeta iſta majora exonerentur, bina puta aut quaterna, id pro infallibili luctus ſigno accipiendum eſſe, ob capitaneum navis, nauclerum, aut tormentorum præfectum in itinere defunctum. *Sexto* denique & ultimo dialogo exponit Autor, qua ratione claſſes

classes tam in itinere, quam in conflictu optime ordinentur, & quomodo naves hostium tam repellendæ, quam oppugnandæ aut persequendæ sint: ubi insimul varii modi communicantur, quibus ope certorum signorum atque tesserarum, Archithalassi imperia atque jussus universæ classi extemplo nota fieri, aut etiam unius navigii indigentia aut desiderium reliquis tam noctu quam interdiu significari queant. Diversæ etiam cautelæ in præliis navalibus provido imperatori observandæ præscribuntur ab Autore, qui cum isthæc omnia nequaquam otiosa & inani confisus speculatione, sed longa edoctus experientia propria scripserit, tanto majorem dubio procul apud eos, quibus hæc talia curæ sunt, applausum merebitur.

AURELII PRUDENTII CLEMENTIS OPERA. Interpretatione & notis illustravit Stephanus Chamillard e Soc. Jesu, jussu Christianissimi Regis ad usum Serenissimi Delphini.

Parisiis apud viduam Claudii Thibourt & Petrum Esclassan, 1687.

in 4to. plag. 107.

CUm *Carolus Sancta-Mauræus* Montauserii Dux, & *Jacobus Benignus Bossuetus* Meldensis, nec non *Petrus Daniel Huetius* Suessionensis Episcopi, quos Rex Galliæ Delphini sui adolescentiæ præclaris artibus & literis imbuendæ præfecerat, post plurimos profanos Autores, Christianum Poetam Prudentium in prædicti Sereniſſimi Delphini usum typis edendum censuissent, id operæ Stephanus Chamillardus in se suscepit, qui in præfatione Prudentium ab ingenii excellentia, insigni religionis studio & mira doctrinæ varietate commendat, sed ob incomptum & intricatum sermonis genus interpretationem haud raro difficilem reddi queritur. Ex præcipuis Prudentii interpretibus imprimis deprædicat *Nicolaum Heinsium*, cujus varias in Prudentium lectiones & adspersas notas perquam eruditas & accuratas esse censet, & *Johannem Weizium*, quem vel eo nomine cæteris superiorem judicat, quod Sacræ Scripturæ aliaque Veterum loca indicet, quæ carminibus suis Prudentius intexuit. *Isonis* scholia, etsi brevia sint, graviores tamen nodos solvere

solvere pronuntiat. Neque laudes suas invidet *Georgio Fabricio*, qui cum aliis Poetis ecclesiasticis etiam Prudentium illustravit, & *Erasmo Roterodamo*, quem, etsi duobus tantum Prudentii hymnis exponendis operam suam impenderit, non pœnitendum tamen operæ pretium fecisse arbitratur. *Victorem Giselinum* ait tantum facillima sectatum, & in his quoque nonnunquam lapsum & hallucinatum. *Æl. Ant. Nebrissensem* in Prudentio quidem magis hærere, sed tamen quæ ad penitiorem Scriptoris cognitionem requiruntur omittere, Apotheosin autem Hamantigoniam, & duos contra Symmachum libros lectu omnium dignissimos, plane non attigisse. *Jacobi Spiegelii* commentarium in odam Prudentianam inscriptam *omnis hora*, non solum prolixitate sua molestum, sed & minutis quibusdam & puerilibus nugis ab ipsa Grammatica repetitis refertum esse. *Adamum Siberum*, *Georgium Remum* & quosdam alios ab interpretum Prudentii numero eam ob causam expungendos videri, quod alii interdum sex aut septem verba in hymnos tres aut quatuor protulerint, alii in unum duntaxat commentati fuerint. Præfationem excipit vita Prudentii breviter delineata, cum veterum de Prudentio testimoniis. Postea recensentur metrorum genera, quibus Prudentius usus est, & adjicitur index vocum, quarum syllabas Prudentius male vel corripuit vel produxit. In ipso Prudentio explicando Autor ea methodo versatur, quæ scriptoribus in usum Delphini editis solennis est. Textui enim Prudentiano singulis paginis paraphrasin, & huic paraphrasi notas subjicit. Hac ratione librum Cathemerinon, hymnos περὶ Στεφάνων, Apotheosin ceteraque Prudentii opera exponit, in quibus ultimum locum occupat enchiridion veteris & novi Testamenti, quod etsi nonnulli *Prudentio* cuidam *Amæno* tribuere maluerint, Chamillardus tamen noster cum aliis quibusdam Aurelio Prudentio vindicandum censuit. Additus est sub finem copiosus index omnium vocabulorum, quæ in Prudentio leguntur.

GRATIA EFFICAX A SEIPSA,

Refutata ex libris S. Augustini, per R. P. Carolum Josephum Tricassinum, Ordinis Fratrum Minorum Capucinorum S. Francisci.

Moguntiæ, typis Petri Hermans, Typographi jurati, A. 1687. in 8.

Conſtat plag. 16.

GRatiæ efficacis a ſeipſa refutationem ſuſcepturus Autor, primo monet, duplicem eſſe Catholicorum, iſtam gratiam defendentium, ſententiam. Unam eorum, qui ſtatuunt, gratiam efficacem determinare & prædeterminare voluntatem ad unum, ex natura ſua, nec poſſe voluntatem ei reſiſtere in ſenſu compoſito, ſed tantum in ſenſu diviſo. Alteram illorum, qui, licet negent iſtam gratiam determinare, aut prædeterminare voluntatem hominis ad agendum, atque aſſerant, voluntatem ſe ſolam determinare, & poſſe motioni illius gratiæ non ſolum in ſenſu diviſo, ſed etiam in ſenſu compoſito reſiſtere; defendunt tamen, gratiam iſtam eſſe efficacem ex intrinſeca ſua ratione & entitate, ita, ut effectum futurum inſuperabiliter inferat, eamque in actu proximo conſideratam ita movere voluntatem, ut repugnet non ſequi effectum, idque non ex aliqua Dei ſcientia conditionata, ſed ex intrinſeca vi cauſæ antecedentis, & influentis, & moventis indeclinabiliter voluntatem ad actum. E quibus miſſa priori opinione, quam in libro de indifferenti lapſi hominis arbitrio part. 3. ſect. 3. per multos paragraphos impugnaverat, poſteriorem in præſenti tractatu ſibi oppugnandam ſumit; & poſtquam probaſſet, eandem eſſe contradictoriam, & complecti quæ ſimul ſtare nequeunt; demonſtrare aggreditur, Auguſtinum longe abfuiſſe a ſententia adſtruente gratiam efficacem a ſeipſa, & illum æque pro indifferentia voluntatis humanæ, quam pro divinæ gratiæ neceſſitate pugnaſſe: ac proinde, quoties aliquid dixerit vehementius in ſuis ſcriptis pro gratia, contra Pelagianos ejusdem inimicos, derepente quaſi quodam timore correptum, ne quis putaret, gratiam a ſeipſa efficacem defendi, ipſummet ſe excuſaſſe, ſe correxiſſe, & declaraviſſe ſe in iis nihil commendare voluiſſe, niſi gratiæ neceſſitatem, quam negarent Pelagiani, non autem extollere voluiſſe ejus efficaciam ſupra vires liberi arbitrii, aut contra propriam voluntatis determinationem, ad quodcunque vellet, ſive bonum, ſive malum. Hinc ad evertenda, quibus iſtam gratiam ſtatuminare conantur, argumenta ſemet accingit; ac primum quidem ad quinque ex Auguſtino depromta teſtimonia reſpondet, obſervans, illum infallibilitatem gratiæ efficacis non ex intrinſeca ejusdem ratione, ſed ex præſcientia divina deſumſiſſe, atque omni definitioni prædeſtinationis præſcientiam Dei ut neceſſariam annexuiſſe. Deinde ad rationem, quod gratia efficax conſiſtat in ſpeciali aptatione & contemperatione vocationis cum voluntate vocati, reponit in aptatione illa quidem, ſed non ſola efficaciam gratiæ conſiſtere, quoniam poſita illa aptatione & contemperatione, effectus gratiæ non infallibiliter, ſed tantum probabiliter ſequatur. Nec tria exempla, quorum primum a medico peritiſſimo, alterum ab amico intimo, tertium a meretrice deſumunt, ad probandam illam aptitudinem, & ex ea inferendam infallibilitatem intrinſecam, quicquam facere declarat. Licet enim medicus remedium ejusmodi, quod probe novit morbo & complexioni ægroti eſſe attemperatum, adhibeat, ſæpe tamen ægroto amiſſam haud reſtitui ſanitatem: etiamſi amicus alteri proponat ſuam petitionem tam ſuaviter & accommodate ad ejus naturam, mores, ingenium, & alias circumſtantias, non raro tamen precibus nihil obtineri: & quamvis meretrix ad genium laſcivi juvenis ſe maxime componat, blanditiisq; variis in ſui amorem eum trahere percupiat, nihilominus tamen illam voto ſic quandoque excidere. Refutatis dehinc, quæ pro efficacia gratiæ, contra ſcientiam mediam, ex Scriptura, Thoma & ratione afferri ſolent, notat, gratiam efficacem non involvere remotionem omnium impedimentorum; ſiquidem multa bona faciamus cum magna reluctantia concupiſcentiæ, amoris proprii, aliorumque affectuum, quæ difficillime ſæpe a gratia ſuperentur: nec gratiam tam ſuaviter & delectabiliter influere & allicere, ut de ſe & ex intrinſeca ſua ratione infallibiliter eliciat conſenſum noſtrum; cum ipſe Chriſtus diſerte affirmaverit, regnum cœlorum vim pati, & vim facientes rapere illud. Ad inſtantiam, ſi ſingularis hæc cooptatio nihil adderet ipſi gratiæ, niſi nudum quendam reſpectum ſibi advenientem ex diſpoſitione voluntatis, Deum non recte dici dare vires efficaciſſimas voluntati, quando dat ei gratiam efficacem; ſed debere ſolummodo dici, facere ut voluntas applicetur gratiæ vocanti, quando & ubi voluntas eſt in ſtatu accommodato ad illam; ſicque cooptationem illam ſeſe habere tam formaliter quã efficienter ex parte voluntatis creatæ, & ex parte Dei tantum, ut facientis applicationem unius ad alterum: reſpondet, concedi poſſe, illam cooptationem non addere nudum illum reſpectum, ſed addere aliquid aliud ab illo diſtinctum,

aliquando phyſice, aliquando ſolum moraliter, augens vires voluntatis & faciens illas efficaciſſimas, quando vult Deus illas tales facere: & ſi vel maxime quis aſſereret, cooptationem eſſe nudum reſpectum, neutiquam tamen inde ſequi, Deum non dare vires efficaciſſimas voluntati ad amplectendum bonum, quod ſuadet illi; quia voluntas congrue mota & excitata per gratiam, multum juvetur ad conſentiendum ei per hanc cooptationem & congruitatē, cum id, quod congruum & contemperatum voluntati eſt, maxime illam delectet: nec inde colligi poſſe, cooptationē a Deo ſic factam ſeſe habere, tam formaliter quam efficienter, ex parte voluntatis creatæ; quia, quod cooptatio illa fiat realiter & effective, prorſus pendeat a voluntate Dei & non a voluntate hominum: neque tandem bene hinc inferri poſſe, Deum non facere ut faciamus; quia Deus, dando illam gratiam vere excitantem ad opus, longe melius dicatur facere, ut faciamus, quam quivis conſulens, imperans aut ſuadens aliquid, cum hi ſolum moveant extrinſece, Deus autem intrinſece, & cum certa & infallibili cognitione futuri conſenſus, ſi hoc aut illud ipſe faciat. Poſtmodum evertere ſtudet fundamenta, quibus inter gratiam efficacem & pure ſufficientem reale atque entitativum diſcrimen probare nituntur, atque inter alia oſtendit, quomodo intelligendum ſit, quod Auguſtinus ait, eos, qui gratiæ conſenſerunt, magis fuiſſe adjutos; item, gratiam Petri parvam fuiſſe tempore paſſionis, magnam quando pro Chriſto crucifixus eſt: B. Auguſtinum ſingularem illam vim, quam habet gratia efficax, revocare in omnipotentiam Dei, ſeu in omnipotentiſſimam ejus voluntatem, non ut commendet vim ſeu virtutem intrinſecam gratiæ efficacis ſupra mere ſufficientem, ſed tantū, ut dilaudet ipſam omnipotentiam Dei ſeu omnipotentiſſimam ejus voluntatem, quæ non pendet a bonis prædiſpoſitionibus hominum, ut vel det gratiam efficacē, vel neget eam: non bene dici, illam gratiam allicere inſuperabiliter conſenſum voluntatis in gratiam, ſed debere dici, quod illa gratia tantopere muniat & roboret voluntatē, ut faciat eam inſuperabilem contra omnia impedimenta boni, & ſic ſeipſam reddat victricē cum ea, adjuvando ſcilicet voluntatem in victoria iſtorum impedimentorum, non vero pugnando contra eam, ad hoc ut vincat eam. Ex dicto, quod *Matth. XI. 21.* legitur, non poſſe inferri, gratiam ſufficientem, licet habeat aliquid commune cum efficaci, non tamen habere omnia entitative & realiter quæ ſunt in efficaci; Chriſti enim exprobrationem ſic prorſus fuiſſe abſo-

abſonam, ſi ille ſuppoſuiſſet eſſe aliquid reale & intrinſecum in gratia danda Tyriis & Sidoniis, idque potentiſſimum & efficaciſſimum ad convertendos eos, quod non ſuppoſuiſſet eſſe in gratia data Judæis ad convertendum ſe ad Chriſtum. Ad duo deinceps Corollaria, quæ pro gratia efficaci a ſeipſa afferunt, diſſolvenda accedit. Ad quorum primum, quod per doctrinam gratiæ intrinſece efficacis facile intelligatur, quomodo aliqui excitati ſignis minoribus citius ſequantur gratiam, alii moti majoribus non ſequantur: excipit, ſe non negare, quod aliqui habentes minora ſigna habuerint gratiam internam majorem, & contra; ſed hoc ita ſe habere generaliter, ut volunt Adverſarii, & id accidere propter gratiam ex intrinſeca ſua ratione efficacem, falſum eſſe dicit. Ad ſecundum Corollarium, quod hinc etiam intelligatur, nunquam futurum, ut ſi gratia excitans adæquate ſumta detur duobus æqualiter diſpoſitis, illa ſit efficax in uno & in altero tantum ſufficiens: reſpondet id falſum eſſe; & ad rationem, quam adjiciunt, cum omnia tunc ſupponantur paria, non eſſe potiorem rationem ex parte gratiæ, & per conſequens ex parte Dei, cur hic conſentiat potius, quam iſte, ſed totam diſparitatem provenire ab ejus conſenſu & libera volitione: regerit, non eſſe quidem potiorem rationem ex parte gratiæ realiter & entitative ſumptæ, eſſe tamen longe potiorem rationem ex parte ejusdem gratiæ moraliter & in ratione gratiæ conſideratæ; cum gratia, quæ datur homini, quem Deus prævidit conſenſurum eſſe in eam, ſit longe potior in ratione gratiæ ea, quæ datur alteri non conſenſuro in eam. Utque id rectius intelligatur, notat, Deum dare hominibus gratiam, prout ipſi placet, & non prout homo vult: dare uni gratiam, cum qua providet infallibiliter, quod bene operaturus ſit, cum poſſet dare aliam, cum qua prævidet infallibiliter, quod non bene ſit operaturus: & dare alteri gratiam, cum qua prævidet infallibiliter, quod non bene operaturus ſit, cum poſſet dare aliam, cum qua prævidet, quod bene operaretur, ſed eam dare non vult. Ex hoc manifeſte apparere, quod licet ſit eadem in utroq; entitative gratia, tamen Deus diſcernat unum ab altero, etiam æqualiter entitative diſpoſito, cū illæ gratiæ moraliter & in ratione gratiæ valde diverſæ ſint, ob diverſos exitus, quos Deus prævidet inde futuros, & cum qua prævisione dat & diſtribuit illas, cum hanc diſpoſitionem mutare omnino potuiſſet, ſi voluiſſet. Hinc & patere, primariam diſcretionem illius conſentientis, & alterius non conſentientis in eandem entitative gratiam,

esse omnino a Deo, hæc ita disponente gratis & ex mero arbitrio suo. Errorem Pelagianorum, quos impugnaverit Augustinus, non constitisse in eo, quod dicerent, hominem post acceptam gratiam consentiendo gratiæ discernere seipsum ab eis, qui non consentiunt eidem gratiæ, ut existiment Jansenius ejusque discipuli; sed in eo, quod dicerent, hominem per merita sua, ante acceptam gratiam facta, se discernere ab aliis, qui non habeant talia merita ante gratiam acceptam facta, volentes gratiam Dei secundum merita nostra dari, & non secundum beneplacitum ejus. Quando ulterius pro Corollario suo confirmando excipiunt, non obstare, quod hic consensus non detur, nisi ex gratia excitante & cooperante; nam consensum illum ita elici ex gratia excitante juxta contrariam sententiam, ut hæc gratia non inducat indeclinabiliter ex parte sui consensum in talem gratiam, sed solummodo præcise, quia voluntas vult: reponit, id recte & laudabiliter dici, cum sic servetur sartum tectum liberum arbitrium, quod gratia illa destrueret, si induceret voluntatem indeclinabiliter in consensum: item, non male asseverari, voluntatem consentire gratiæ solummodo præcise, quia vult; non tamen ita solummodo & præcise, ut gratia non causet actum simul & primario cum voluntate, per modum consulentis, suadentis & excitantis ad actum bonum, sed solummodo præcise, quia voluntas post acceptam gratiam in eligendo eo, quod facere vult, solum sequitur suam inclinationem & delectationem propriam, ita ut, si magis inclinet in gratiam, ipsa se adjungat gratiæ & faciat bonum, si autem magis inclinet in concupiscentiam, se adjungat concupiscentiæ & faciat malum: Augustinum quoque admisisse, voluntatem nostram per se habere aliquam facultatem bene operandi. Cum porro pro stabiliendo suo Corollario urgent; licet hæc gratia requiratur præsuppositive ad talem consensum, attamen totam & adæquatam rationem actus conversionis formaliter & præcise considerati fore consensum voluntatis: respondet, gratiam secundum se & alios non requiri tantum præsuppositive, sive solummodo tanquam conditionem sine qua non, sed tanquam veram causam & adjutorium præbens vires voluntati, excitans & movens eam, ut sic agat & eligat; ideoque falsum esse, quod tota & adæquata ratio actus conversionis formaliter & præcise considerati sit consensus voluntatis; nec gratiæ divinæ in convertendo homine derogari influxum cau-

salem, vel denegari voluntati humanæ vires efficacissimas, si vel maxime negetur, quod gratia divina ad conversionem indeclinabiliter concurrat. Post hæc exponit Autor officium voluntatis post acceptam gratiam juxta mentem Augustini, atque propugnat, hominem non debere gloriari de bonis operibus suis quasi sine gratia factis, id enim esse Pelagianum; sed recte posse gloriari de operibus factis post gratiam acceptam, quia sic agnoscat eam esse prævenientem, gratuitam & necessariam ad opera sua bona, atque illud esse Augustinianum. Dilutis deinde argumentis, quibus e Scriptura, S. Augustino & ratione, efficaciam gratiæ efficacis formaliter spectatam & in actu primo, non pendere a consensu voluntatis, probare annituntur; ad ea, quæ indirecte pro gratia efficaci per se afferunt, resolvenda progreditur. In quibus refutandis occupatus notat, gratiam non esse efficacem in actu primo a consensu voluntatis, sumendo illum pro actu completo voluntatis, quo ipsa vult amplecti bonum propositum per gratiam, & consentit actu in illud (sic enim sumtum consensum voluntatis in gratiam, spectare ad actum secundum) sed accipiendo illum pro simplici conversione bene vola & affectuosa voluntatis in gratiam (quæ conversio dici possit consensus voluntatis inchoatus) & hac ratione pertinere ad actum primum. Augustinum, quoties dicat eos, qui consenserunt, habuisse gratiam specialem, indicare, quod habuerint gratiam effectu suo haud destitutam, non vero specialem aliquem modum contemperationis & congruitatis innuere: nec eum libro de corrept. & grat. c. 12. loqui de insuperabilitate gratiæ, sed tantum de insuperabilitate voluntatis per gratiam roboratæ contra concupiscentiam & alia impedimenta boni, quæ possent eam avertere a bono & ad malum convertere: non posse efficaciam gratiæ congruæ pendere a libertate arbitrii in actu secundo, & simul in actu primo esse potentem ducere insuperabiliter voluntatem: item non posse voluntatem libere impedire vel procurare conversionē suam ad Deum, si ducatur a gratia insuperabili. Tandem sub finem totius tractatus demonstrare suscipit, controversiam Augustino & Pelagianis non super gratia efficaci, sed solummodo excitante & præveniente liberum arbitrium ad bonum, quam Pelagiani non admiserint, interceſſiſſe.

LIBER

LIBER D. AUGUSTINI CONTRA PELAGIUM & Celestium de Gratia Christi, Commentario brevi & continuo illustratus a R. P. Car. Jos. Tricassino &c.

Moguntiæ typis P. Hermans 1687. in 8.

Constat plagulis 17.

UT hypothesin suam, de qua uberius jam jam diximus, adstrueret Autor, & Augustinum illi addictū comprobaret, tum in alios Augustini libros, de Gratia & Libero Arbitrio, de Correptione & Gratia, de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono Perseverantiæ, Commentarios edidit, tum hoc etiam sanctissimi Præsulis de Gratia Christi opusculum scholiis perpetuis illustrandum censuit. Fuit vero & hic potissima Autori cura, ut demonstraret, ab Augustino Pelagianos propterea hæreseos fuisse insimulatos, quod nullam gratiam Dei admitterent in voluntate necessariam; non vero ob id, quod vellent, eam gratiam esse indifferentem, seu talem cui possit voluntas humana seu obtemperare seu resistere.

RISPOSTA ALLA CENSURA DE PADRI Godefrido Enschenio e Daniele Papebrochio sopra il Martirologio Bresciano &c.

i. e.

Responsio ad Censuram a P. G. Henschenio & P. D. Papebrochio in Martyrologium Brixianum latam, autore Honorio Stella Abbate S. Afræ.

Brixiæ apud Rizzardum 1687. in 4to.

Constat plagulis 27.

NOtissima, qua in concinnandis, velut mense Jan. 1683. indicavimus, Actis Sanctorum hactenus occupati fuerunt, opera sua quam parum dicti Patres *Brixiensibus* se commendaverint, Responsio hæc mordax satis & aculeata abunde testatur. In Actis nimirum A. 1675. editis, peculiari Tractatu, *Martyrologii Brixiani* fide labefactata, hoc ipso *Sanctis* ejus loci quæstionem status moverant, ex hac ratione, quod non certo constet, an reliquiæ, quas Brixiani venerentur, sint vere Sanctorum

rum istorum, qui sub *Adriano* martyrio coronati fuerint, & *num antiqua & fundata traditio* sit, *quod reliquiæ istæ sint eorum, sub quorum nominibus & cognominibus nunc censentur, eo quod rei tam antiquæ affirmandæ desint congrua vetustatis argumenta.* Abbas contra, præmissa de scandalosis motæ quæstionis effectibus querela, præter historicam, quomodo circa detectionem reliquiarum illarum res se habeat, relationem; partim in Scriptoribus classicis, partim in traditione continua a majoribus in posteros transmissa, tum in antiquis membranis, Notariorum tabulis, & saxeis monumentis, tum Pontificum, cultum dictarum reliquiarum a multis retro seculis admittentium Bullis, aliisque testimoniis, & possessione immemorabili, affirmativæ veritatem statuminare satagit. Imprimis ad argumentum a nominibus Chaldaicis, Ebraicis, Græcis, Germanicis, & Gallicis petitum, quæ Martyrum, tempore *Adriani*, quo sola lingua Latina Brixiensibus in usu fuerit, propria esse non potuerint, respondetur, illud leve esse, cum nomina 66.
variæ mutationi ex diversis accidentibus obnoxia esse soleant, compluribus exemplis eam in rem adductis; interim incertam illam nominum confusionem, immemorabilem Sanctorum suorum cultum concutere non posse. Cumque Censores, eo quod nomina & cognomina Sanctorum istorum certis familiis Brixiensibus hodieque usitata inveniantur, *putidum esse* dixerint, *saltu inverecundo in ea se suumque nomen inferre secula, quibus nulla demonstrantur apud antiquos Scriptores talis nominis vestigia*; ad hæc regerit Auctor, priscarum familiarum Romanarum, ut *Æmiliorum*, *Appianorum*, *Mutiorum &c.* vestigia Brixiæ hodienum supereresse, veluti allegatæ Inscriptiones doceant, inter quas 73. 80.
& hæc pro *Scantia* familia eminet:

P. SCANTIVS PHILETVS
FECIT SIBI ET SCANTIÆ
D. M.
NICE LIB. REQVIETORIVM
AMICIS BENEFACERE 83.
SEMPER STVDIOSVS FVI.

Licet igitur nomina illa in hodierno idiomate aliter enuncientur, nihilominus ab antiquissimis familiis natales suos eadem accersere; licet etiam objiciatur, in Catalogo SS. *Afræ* multa comparere cognomina, qualia in Romanis fastis non occurrant, v. g. *Chizzola*,

Fisogno &c. non infrequens tamen esse, ut primum cognomen accidentale in ulteriori familiarum propagatione sæpius mutetur; veluti ex familia Cornelia, *Cornari*, *Bembi*, *Mocenighi*, *Sabbatini*, *Zabarelli* descenderint, salva prosapiæ substantia, cujus cognitio Avis posterorum remanserit. Dubium circa nomina Germanica *Henrici*, *Roberti &c.* a Censoribus motum, quod ante Germanorum imperium in Italia, adeoque & tempore Adriani Brixiensibus haud usitata fuerint, ita elevatur, quod omnino Brixiæ ea obtinuisse, Inscriptio: *DIS Deabus omnibus L. Vetturius L. L. Segomarus* (nomen Germanicum) *prose & suis*; Adriani ætati vel coætanea vel ea superior, satis innuat; & *Sigismundi*, *Sigomeri* mentio etiam a Tacito fiat. Quid? quod *Brixiani* a Brenno nomen, leges & senatum adepti, & per 400 annos, antequam Romanis subjicerentur, lingua Teutonica, quæ priscorum Gallorum fuerit, iisdemque nominibus usi, deinde etiam Romanorum socii facti Celticam linguam retinuerint; quin certo sibi persuasum esse, quod illi 12000 milites, Brixiæ jussu Adriani martyrii corona decorati, maximam partem ex Germanicis nationibus oriundi fuerint, quarum multa millia in Italiam sub Impp. Caligula, Vitellio, Ottone, & aliis militatum venisse, negari nequeat. Porro cum *Barnabas* (qui Autori Apostolus audit,) ab anno 53 a Christo nato, usque ad 119, quo Sancti isti, de quibus quæstio est, martyrium subierunt, Brixiæ docuerit, dubium quoque a nominibus *Chaldaicis* & *Ebraicis*, (inter quæ tamen *Angelus* quoq; & *Stephanus* referuntur) in Sacra Scriptura obviis, quæ primi fideles deinde sibi imposuerint, quæsitum pariter evanescere. Ad alium scrupulum circa *Faustini* & *Jovitæ* corpora, quibus tam in templo S. Faustini majore a Benedictinis, quam in Æde S. Afræ a Canonicis Regular. Lateran. veneratio præstetur, an illa pro primis, hæc pro secundis vel exemplari quodam habenda sint, prolixe respondetur, asservatione ossium istorum S. Afræ vindicata, multisque interspersis, quæ ad eminentiam posteriori huic Ordini præ aliis personis Ecclesiasticis asserendam pertinent. Paucula hæc ex responsione hac delibasse sufficiat, quanquam plura, quæ pro tutando hoc Palladio faciunt, contineat, quibus tamen quæ oppugnatores reponere possint, non defutura, forsan haud vane conjicimus, in medio ceterum rem ipsam relinquentes, neque nostrum putantes tantas componere lites.

NEW

NEW EXPERIMENTS AND OBSERVATIONS touching Cold, or an Experimental History of Cold begun &c.

h. e.

Nova Experimenta & Observationes circa frigus, seu Historiæ experimentalis frigoris initium &c. Auctore Roberto Boyle, Regiæ Societatis Socio.

Londini sumtibus Richardi Davis, 1683. in 4. Plag. 53.

QUamvis quæ de frigore conscripta vulgo circumferuntur, frigidissima pleraque sint, eorum tamen in censum nequaquam referenda est hæc frigoris historia, quam doctarum observationum copia & selectissimorum experimentorum varietas summo judicio & diligentia elaboratam arguit, ita ut Illustri suo Auctore Boyleo, cui experimentalis Philosophia semper debebit plurimum, haud indigna censenda sit. Quocirca fuit illa quoque, cum prodiret primum anno 1665, eo adplausu excepta atque tam avide coëmta, ut bibliopola non ita multo post de nova editione cogitare cogeretur, quæ tamen anno 1683 demum prodiit insignibus accessionibus locupletata, quæ partim ex doctorum virorum scriptis, partim ex ore nautarum aliorumque, qui regiones frigore immani rigentes inviserant, petitæ sunt. Cum vero quæ hoc libro, Anglico nimirū idiomate conscripto, continentur, paucis innotuerint (ea si excipias, quæ in elegantem suam dissertationem medico-physicam de frigoris natura & effectibus A. 1675 transtulit ex prima hujus editione celebris apud Gedanenses Medicinæ Doctor *Israel Conradi*) nos lectori haut ingratū fore speramus, si paulo prolixius ejusdem summam recensеamus. Primo ergo Illustris Auctor ratione instituti sui prolixius exponit in *Præfatione*, quam vocat *Introductoriam*, & de fide scriptorum, quibus sæpiuscule usus est, nimirum Gerardi de Veer, Olai Magni & navarchi cujusdam Anglici, cui nomen Jacobi fuit, quem solertissimum virum prædicat, disserit; causam quoque afferens, cur solicite abstinuerit ab aliqua hypothesi peculiari asserenda, historiam tradidisse contentus. Ipsi operi *tres discursus de thermometris* maximam partem agentes præmittuntur, quorum *primus* luculentis experimentis demonstrat, non solum sensus nostros, sed etiam vulgaria thermometra, quorum liquor pressioni aëris obnoxius est, fallere nos posse in æstimandis

frigoris gradibus. *Secundus* novas obſervationes circa inſtrumentorum illorum defectum, nec non conſiderationes quasdam circa nova, ſive Hermetice ſigillata thermometra affert, in quibus id cumprimis notandum, quod etiam ſigillo munita thermoſcopia mutationes quasdam nonnunquam ſubeant, ex aliis cauſis, quam calore & frigore pendentes; cum obſervatum ſit, ſpiritum vini aliquando bullas quasdam emittere, in gracilioribus tubulis non contemnendum ſpatium occupantes. *Tertius* vulgarium thermometrorum phænomena ex pondere & elatere aëris accurate explicat. Ipſa vero hiſtoria, experimenta tam affecta quam feliciter confecta recenſens, in XXI titulos digeſta eſt, quorum *primus* experimenta continet illorum corporum, quæ alia congelant aut congelationem ſaltem promovent, ſi nivi admiſceantur. Varia ergo enarrantur tentamina in diverſis ſalium generibus inſtituta, in ammoniaco puta, nitro, vitriolo, item ſaccharo, nec non ſpiritibus ſalinis, acidis & urinoſis, ſpiritu item vini, qui pariter ac ſpiritus nitri multum præ reliquis ad congelationem facere deprehenſus eſt. Cumq; obſervaretur corpora, quæ nivi addita, ejus vires augent, ea eſſe, quæ ſolutionem ejus accelerant, quid arena & aqua calida nivi ſenſim adfuſa præſtiterit, indicatur. In *titulo ſecundo* enumerantur varii, qui conglaciare ſolent, liquores, in quibus ſolutiones gummi Arabici, ſalium alcalium, aluminis, nitri, vitrioli, viridis æris, ſalis marini, tandemque ſpiritus vini & aceti quoque comparent: ex relatione vero Archiatri Moſcovitici adjicitur, ſpiritus etiam generoſiores intenſiori gelu oleoſam in ſubſtantiam quandoque concreſcere. *Titulum tertium* implent illa corpora, quæ inepta ſunt, ut abeant in glaciem, maximo, quod vel ars vel natura in Anglia producit, frigore; qualia ſunt olea chymica pleraque, ſpiritus vini, aliique fermentatione prævia parati, nec non ſolutiones fortiores ſalium lixiviorum, ſalis communis & ſacchari Saturni. In *titulo quarto* refert Auctor Illuſtris obſervationes & experimenta ad deprehendendos frigoris gradus in variis corporibus facta, ex quibus diſcere licet, aquam, quæ jam frigore durari incipit, calidam cenſendam eſſe, ſi comparetur cum ſpiritu vini, nivis atque ſalis miſtura refrigerato; tantamque inter aquam frigidam & uſitata temperie affectam ratione molis differentiam non eſſe, ac docti nonnulli cènſuerunt, cum aqua ad conglaciationis ſtatum deducta vix 230 partem molis priſtinæ amittat. In *titulo quinto*, num frigus ſurſum an deorſum tendat, inquiri-

inquiritur, & cum nulla ſuppetant argumenta, quæ hanc rem determinare poſſint, ea in medio relinquitur. Interim Auctor methodum communicat, qua poſſit effici, ut aqua a fundo vaſis congelaſcere incipiat, quæ ad plurima experimenta circa frigus facienda non poteſt non conferre plurimum. *Titulus ſextus* circa conſervationem & deſtructionem ovorum, pomorum aliorumque corporum a frigore ortam verſatur. Obſervatum autem fuit, ova conglaciata citius, quam alias exuere frigus, ſi aquæ imponantur, ejusque partes ſibi contiguas in cruſtam glacialem convertere, id quod tamen nec lapides nec ferrum ſumme quantumvis refrigerata faciunt. Porro carnes frigore conſervari quidem, ſed ſi diu nimis expoſitæ maneant eidem, exareſcere & ſaporem amittere, maxime vero vitiari, ſi dum glacie adhuc rigent, igni aſſandæ exponantur. Ligna tandem & arbores non ſine fragore, imo lateres, marmora & ex ære facta opera vi frigoris quandoque disrumpi. *Titulus ſeptimus* expanſionem aquæ & liquorum aqueorum experimentis luculentis contra Peripateticos probat, & ſingulare illud phænomenon, quod Hollandis in Nova Zembla hyemantibus accidit, cum horologium ipſorum frigore correptum in motu ſuo ſiſteretur, ex intumeſcentia partim funiculorum partim rotularum metallicarum, conjectura non improbabili explicat. Sequens vero *octavus* contractionem liquorum a frigore ortam conſiderat, quæ non ſolum in ſpiritu vini, & liquoribus valde corroſivis, ſed etiam in Mercurio aëre liberato locum habet. *Nonus titulus* experimenta habet & obſervationes circa bullas, a quibus levitas glaciei procedere ſupponitur, ex quibus ſequentia ſtrictim enarrabimus. Partem glaciei, in qua nullæ comparebant bullæ, innataſſe ſpiritui vini frigido, ſubſidiſſe in eodem calefacto, & poſtremum hoc in oleo terebinthinæ & ſpiritu vini ter rectificato quoque contigiſſe: bullas illas non produci ab aëre exteriori, quia etiam in vaſis Hermetice obſignatis oriuntur, dum conglaciatio ab ima parte incipit: eam quoque glaciem, quæ ex aqua in machina pneumatica ab aëre liberata oritur, bullis non deſtitui, licet nec tam multæ, nec tam magnæ ſint ac alias: dum ſolvitur glacies bullis repleta, ſecedere multas bullas, nihilominus tamen aquam mole non diminui. *Decimi tituli* experimenta ad quantitatem expanſionis & contractionis liquorum determinandam fuere excogitata; quibus deprehenſum quoq; eſt, aquam, dum liquida eſt, ad glaciem, quæ ex ipſa oritur, ſe habere

circiter ut 9 ad 10, adeoque juxta leges hydroſtaticas $\frac{1}{10}$ glaciei aquæ innatantis ex eadem eminere. Cui doctrinæ cum obſtare videantur, quæ ab Hollandis & Jano Munckio de glacie vaſtiſſimarum inſtar turrium ex mari eminente relata leguntur, tollitur hæc difficultas monendo, aquas in illis locis & ſalſas magis & magis gelidas eſſe, & hinc neceſſario aliam quandam proportionem, quam in aquis dulcib9 & moderatæ temperiei, ibidem obtinere: deinde vero moles illas non conſtare ex ſolida glacie, ſed nive in cumulum congeſta, multasque procul dubio cavitates in vaſta ejusmodi mole deprehendi aëre repletas: nec tandem innatare illas aquis ſemper, ſed fundo incumbere ſæpiſſime. Sub *titulo undecimo* ea tentamina collecta cernuntur, quæ vim expanſivam congelationis illuſtrant, ita ut nonnulla ex ipſis ſatis magnam eandem eſſe in genere oſtendant, alia vero ad vires haſce æſtimandas conducant. Cum autem ex eo, quod vaſis haut magni operculum primo 56, deinde 74 libris oneratum amoveretur, concluſum fuiſſet, eas ſtupendas plane eſſe, in *titulo duodecimo* nova inita fuit via illas æſtimandi, ſimulq; oſtenſum quomodo citra operoſum machinarum uſum, aër mirum in modum poſſit comprimi, ita ut vix $\frac{1}{19}$ ſpatii prioris occupet. *Titulus decimus tertius* ſphæram activitatis frigoris contemplatur, quam exiguam ſatis eſſe evincunt experimenta varia, v. g. quod thermoſcopii gutta pendula non ſubſidit, licet nivi ſatis prope admoveatur, modo illam non contingat. Monetur deinde, non poſſe determinari, quam alte frigus terram penetret, quum maxima hic occurrat varietas, ita ut etiam in inſula Charletoni, in qua navarchus Jacobus hybernavit, ad 10 pedum profunditatem proceſſerit. *Titulus decimus quartus* de diverſis mediis agit, per quæ frigus diffundi poteſt. Neque enim terram, vitrum & lapides duntaxat, ſed metalla quoque pervadit; imo congelatio in vacuo, quod dici ſolet, quoque procedit, & aqua vaſe, quod Hermetis ſigillo inſtructum eſt, concluſa, ſi oleo terebinthinæ vel etiam muriæ aut ſpiritui vini immergatur, ob exterius adhibitam miſturam frigorificam in glaciem abit, dum oleum, muria, & ſpiritus vini fluiditatem ſuam retinent. *Titulus decimus quintus* varia glaciem, ut eſt corpus ſolidum, concernentia edocet; quod ſcil. ſatis valide fractioni reſiſtat; quod ſal ſolutionem ejus promoveat, & tamen eidem aſperſum firmiter eam adhæreſcere faciat ligno, cui impoſita eſt; quod aqua fortis, pariter atque oleum vitrioli, glaciem penetret; quod glacies, quæ in medio mari

mari nonnunquam offenditur, dum liquatur, dulcem aquam ſuppeditet, nec tamen certo conſtet, utrum hæc aqua nix conglaciata fuerit, aut ex aqua dulci fluminum orta, quæ in mare ſe exonerant, an vero ex ipſa aqua marina concreverit? quod glacies cœrulei quandoque ſit coloris, & ab intenſo frigore magno cum fragore rumpatur. Agitur quoque hic de immenſis glaciei molibus, ex quibus ſtupenda plane eſt illa Baffino commemorata, cujus altitudo 1680 pedes æquabat, nec non quam Fournerius in Hydrographia per 40 leucas extenſam fuiſſe tradidit. *Titulus decimus ſextus* ſub examen vocat durationem glaciei & nivis, earumque deſtructionem ab aëre aliisque liquoribus, in quos cylindruli glaciales conjecti fuerant, hoc quidem ſucceſſu, ut promtiſſima ſolutio fieret in oleo vitrioli, tardiſſima in oleo olivarum, & aëre. Ex quo concluditur, nivem diu conſervari poſſe, ſi probe in unam maſſam compacta, ne aër partibus ejus intercedere poſſit, in loco non aprico conſervetur, juxta methodum Italorum, qui in puteis conicis, prope fundum craticula inſtructis, quos glacie & ſtramine, ſtratum ſuper ſtratum faciendo, replent, diutiſſime a liquefactione glaciem defendunt. In *titulo decimo ſeptimo* docta διάσκεψις habetur circa primum frigidum, quod adeo non determinatur, ut potius experimentis ratione ſana ſuffultis demonſtretur primo, incertam omnino eſſe Peripateticorum illam traditionem de πρώτῳ δεκτικῷ qualitatum, deinde vero nec terram, nec aquam, nec aërem mereri, ut pro primo frigido habeantur. Sed cum nonnulli ex recentioribus, quibus etiam Gaſſendus adſtipulatur, nitro omnem refrigerandi vim acceptam referant, ita ut media etiam æſtate aquam in glaciem illud convertere tradant, falſum eſſe hoc oſtenditur, concluditurque, doctrinam hanc de primo frigido dubitationibus quamplurimis manere expoſitam. *Titulus decimus octavus* circa frigus & temperiem aëris occupatur, variaque experimenta refert, quæ ad contractionem aëris, quam a frigore patitur, determinandam ſuſcepta fuerunt. Quibus equidem adparuit, non plane decimam ſuæ dimenſionis partem ipſum amittere, licet frigore maxime intenſo, quale tum produci potuit, circumſideatur. Evincitur quoque hic obſervatione non una, climatum diverſorum temperiem non pendere ex majori aut minori diſtantia a Polo, aut ab Æquatoris vicinia, cum v. g. Moſcovia gelu horreat, dum Edinburgum, quod ſeptentrionalius tamen eſt, miti cœlo fruitur. Quod ipſum ſatis oſtendat, in cauſis horum

phæno-

phænomenorum indagandis non tam ad elevationem poli, quam ad naturam & circumſtantias ventorum, qui regionem aliquam percurrunt, reſpiciendum eſſe, ita tamen, ut horum quoque qualitates non ſolum ex plaga, unde ſpirant, ſed etiam ex regionibus, quas pervadunt, antequam ad nos appellunt, derivandæ ſint. *Titulo decimo nono* inuſitata quædam frigoris effecta afferuntur, v.g. tantam ejus vim eſſe in locis borealibus, ut ipſius ignis actionem imminuat; in Moſcovia ſputum congelaſcere, dum ejicitur, antequam terram attingat; hominum inteſtina frigore corripi, ita ut alimenta omnia vomitu rejicere cogantur, enectorum vero viſcera nigra & ambuſta adparere: in Ukraina animal Bohack totum frigore rigens, eo ſoluto vitam recuperare; & quæ hujus generis ſunt alia. *Titulus vigeſimus* pondus corporum congelatorum examinat. Cum enim Helmontius glaciem longe leviorem eſſe tradat aqua, in quam reſolvitur, Manelphus vero contrarium ſentiat; experimentis ſumma cum cura inſtitutis compertum eſt, glaciem cum aqua, in quam liqueſcit, ejusdem eſſe ponderis; quamvis negandum non ſit, ſi aqua ante congelationem examinetur, glacici exinde ortæ pondus paulo minus exiſtere ob effluvia, quæ abierunt, & faciunt, ut ova quoque congelata leviora nondum congelatis adpareant. *Titulus ultimus* promiſcua nonnulla experimenta ſuppeditat. Nimirum oſtenditur, liquorum gratos odores non deſtrui a frigore, ſed fœtorem contra aquæ in glacie ex ipſa orta non percipi; Lunare lumen nec ſenſibilem calorem, nec frigus producere, quorum prius Sanctorius experimento quodam falſus ſtatuit. Hiſce omnibus appendices ad quosdam titulos, ut & *Poſtſcriptum* ſubjicitur, varia complectens, quæ ad frigoris naturam exactius cognoſcendam faciunt. Disquiritur enim, num calida citius congelentur, quam frigida, uti cum aliis Berigardus in Circulo Piſano aſſerit? Num piſces in aqua, cujus ſuperficies glacie tecta, moriantur, et ſi moriantur, an hoc ob defectum aëris accidat? Docetur quoque, non ſemper ſuccedere in liquoribus ſeparationem partis ſpirituoſæ a phlegmatica, dum frigore aſtringuntur: lixiviorum congelatorum glaciem non referre figuram plantarum, ex quibus ſalia illa parata: non ſuccedere ſemper experimentum, quo aër ex folle, cujus tubus mixtura frigorifica tectus eſt, exſpiratus thermometri liquorem deprimit; licet in tentamine quodam in Hermetice ſignato vitro inſtituto aqua non parum compreſſa adparuerit,

& a

& a preſſione illa liberata adſcenderit, non tamen poſſe hinc tuto inferri, revera aquæ compreſſionem factam fuiſſe; forſitan enim vitrum ipſum extenſum fuiſſe a preſſione interna aëris, & cum ſublata illa preſſione rediret ad ſtatum priſtinum, aquam ſurſum evexiſſe. Sequuntur deinde ob materiæ affinitatem *Examina antiperiſtaſis* & *doctrinæ Hobbeſianæ de frigore*; ita ut in poſteriori erudite oſtendatur, ventos non eſſe adæquatam cauſam frigoris; in priori vero, antiperiſtaſin, prout doceri ac probari communiter ſolet, ſuave commentum eſſe, & experimenta, quæ ad ejus probationem allegantur, eſſe vel falſa, vel dubia, vel inſufficientia, & absque hac hypotheſi explicari poſſe: recteque proinde ſtatui, experientia ipſa ſuffragante, cellas hyeme frigidiores eſſe, quam æſtate, niſi forſan peculiares illarum, ratione exhalationum, conſtitutio fuerit. Neque enim nimium tribuendum Zucchii experimento, quippe ad unum ſolum locum reſtricto, præſertim cum hujus viri tempore ſigillata thermometra in uſu nondum fuerint, ipſeque facile tribuere potuerit calori aut frigori, quod ex gravitate ac levitate atmoſphæræ dependebat.

Quum vero eodem fere tempore, quo Dominus Boyle experimentis capiendis vacabat, idem negotium *D. Merretto* a Societate Regia datum fuiſſet, neque hic partibus ſuis defuit, ſed varia inſtituit, quæ partim a Boyleanis diſcrepant, partim amice cum iisdem conſpirant. Ea ergo inter ſe conferre ut quivis poſſit, ſuccincta illorum recenſio adjecta eſt. Ex quibus tria ſolum commemorabimus, nimirum (1) quod oleum vitrioli, quod Boyleo ſemper liquidum manſit, frigore coagulari, imo in glaciem abire obſervarit; (2) quod Quercetani experimentum in multis vegetabilibus, ſed fruſtra ſemper, tentarit; (3) quod ſingulari experimento evicerit, locorum ſubterraneorum frigus vere & æſtate imminui, contra ac ſentiunt antiperiſtaſeos hyperaſpiſtæ. Tandem agmen claudit *Appendix nova* promiſcuorum experimentorum & obſervationum, quæ in ſecunda editione ſuis quæque titulis non potuerunt commode inſeri. Nonnulla ex his gemina & ſimillima ſunt præcedentibus, quædam plane nova, ex quibus ſequentia delibare ſufficiet: Boyleum non potuiſſe deprehendere depreſſionem aquæ, quam Florentini ipſius adſcenſum præcedere annotarunt: intumeſcentiam non præcedere conglaciationem, ſed immediate comitari, cum ſemper glacies deprehendatur iis in locis, quibus mixtura frigori-

fica admota est: aërem majorem frigoris gradum communicare posse thermometris, quam ipsam glaciem: nautas denique duos Belgas ad 89 latitudinis gradum venisse, atque mare satis liberum a glacie deprehendisse, frigore non asperiori, quam in Grœnlandia percepto.

DE CONSTRUCTIONE PROBLEMATUM SOLIDORUM, sive Æquationum tertiæ vel quartæ Potestatis, unica data Parabola ac Circulo efficienda; dissertatiuncula Authore Edm. Halley.

Ex Transactionibus Philosophicis Anglicanis, mensium Julii & Augusti 1687. no. 188. pag. 335. seqq.

QUo pacto æquationes omnes Cubum vel Quadrato-quadratum quantitatis incognitæ involventes, ope Parabolæ cujuscunque datæ & Circuli, constrúi possint, clare tradit ac liquido demonstrat præclarus ille *Carteſius* in Lib. III. Geometriæ suæ: sed primum jubet secundum æquationis terminum, si adfuerit, tollere, ac deinde reductæ æquationis Radices regula ibidem expósita elicere. Cum vero operatio ista nimis laboriosa videatur, nonnullis visum est constructionem similem etiam absque ulla prævia reductione comminisci; inter quos *Franciscus* a *Schooten* Methodum valde facilem ac simplicissimam pro construendis Cubicis quomodolibet affectis prodidisset, si modo expósito principio, unde regulam derivavit, Lectoris memoriæ, quam plurimis ac intricatis cautionibus obruit, melius studuisset. Nuper vero Vir Cl. *D. Thomas Backer* nostras, integro libello de constructionibus hisce conscripto, non solum Cubicas, sed etiam Biquadraticas omnes cujuscunque generis unica generali regula complexus est, eamque demonstrationibus ac exemplis per omnes casus abunde satis illustravit: nec non sub finem modum proponit, unde regula ista generalis investigari possit: Haud tamen illum ipsum ostendit cujus ope (uti suspicor) Clavem suam Geometricam Catholicam obtinuit, vel saltem multo facilius obtinere potuit. Cumque perplexis cautionibus de signis + & − Regula hæc *D. Bakeri* non minus obnoxia sit quam illa *Schooteni*, ut vix absente libro constructiones illas quis tuto peragat; haud injucundum, nec tyronibus incommodum fore, visum est, utriusque fundamentum exponere,

exponere, ac simul emendata methodo, in re tam difficili, lucem, quantum valeam, afferre.

Constructio quam tradit *Carteſius*, quæque facillime radices æquationum omnium cubicarum vel biquadraticarum, ubi deficit secundus terminus, eruit, ut nota supponi potest; attamen cum cardo sit, a quo subsequentia pendent, ne dissertatiuncula hæc capite truncata videatur, ex illius Geometria desumptam placuit Regulam adjungere, pauculis nonnullis in melius, uti reor, transpositis.

Deficiente secundo termino omnes æquationes Cubicæ reducuntur ad hanc formam $z^3 . \ast . apz . aaq . = o$, ac Biquadraticæ ad hanc $z^4 . \ast . apzz . aaqz . a^3 r = o$. (ubi a designat Latus rectum Parabolæ cujusvis datæ, quam in Constructione adhibere licet,) vel sumendo a pro Unitate, ad hanc $z^3 . \ast . pz . q = o$, vel ad hanc $z^4 . \ast . pzz . qz . r = o$. Tab. III. Fig. 1.

Jam data Parabola FAG, cujus Axis sit $ACDKL$ ac latus rectum a vel 1, fiat AC ejus dimidium ac collocetur semper a vertice A versus interiora figuræ: dein sumatur $CD = \frac{1}{2} p$ in linea illa AC continuata versus C si in æquatione fuerit $- P$, vel versus alteram partem si habeatur $+ p$. Porro e puncto D, aut ex puncto C, si non habeatur quantitas p, erigenda est ad axem perpendicularis DE æqualis $\frac{1}{2} q$, dextrorsum quidem, si fuerit $- q$, ad alterum vero axis latus, si fuerit $+ q$; ac Circulus centro E radio AE descriptus, si æquatio fuerit tantum Cubica, Parabolam tot punctis F & G intersecabit, quot veras habet Radices, quarum quidem affirmativæ ut GK erunt ad dextram Axis partem, negativæ ut FL ad sinistram.

Ast si Æquatio Biquadratica fuerit, augeri vel minui debet Circuli Radius AE, addendo si fuerit $- r$, vel subducendo, si sit $+ r$, ex ejus quadrato rectangulum ar, seu contentum sub Latere recto & quantitate data r; id quod nullo fere negotio efficitur Geometrice. Hujus vero Circuli intersectiones cum Parabola omnes veras Biquadraticæ Æquationis radices dimissis ad Axem perpendiculis exhibebunt; Affirmativas quidem ad dextram Axis, Negativas vero ad sinistram. Totius demonstrationem *Carteſio* ejus inventori relinquo.

Notandum hic me operam dare, ut semper habeantur Radices affirmativæ ad dextrum Axis latus, ut evitetur confusio a pluribus cautionibus, quarum causa minime evidens est, necessario oritura.

His præmiſſis, ut aditus pateat ad conſtructionem etiam earum æquationum, ubi reperitur terminus ſecundus, conſideranda venit regula pro tollendo termino ſecundo, ac reducenda æquatione ad aliam, quæ methodo præcedente conſtrui poſſit. Omnes vero hujus claſſis æquationes cubicæ ad hanc formam $z^3 . bzz . apz . aaq = o$, vel ad hanc $z^3 . bzz . \ast . aaq = o$. Biquadraticæ vero ad hanc $z^4 . bz^3 . apzz . aaqz . a^3 r = o$, vel hanc $z^4 . bz^3 . \ast . aaqz . a^3 r = o$, vel $z^4 . bz^3 . apzz . \ast . a^3 r = o$, vel denique ad hanc $z^4 . bz^3 . \ast . \ast . a^3 r = o$ reduci poſſunt: e quibus omnibus, prout ſignis + & — diverſimode connectuntur, ingens oritur varietas; unde Regula generalis omnibus inſerviens obſcura ac maxime difficilis redditur, niſi methodo, quam ſubjungimus, illuſtrata nodisque extricata tractetur.

Tollitur in Biquadraticis ſecundus terminus, ponendo $x = z - + \frac{1}{4} b$, ſi fuerit $+ b$ in æquatione, vel $x = z - \frac{1}{4} b$ ſi fuerit $- b$: hinc $x - \frac{1}{4} b$ in primo caſu, & $+ \frac{1}{4} b$ in altero æquatur z; & in æquatione quavis propoſita, ſubſtituta loco z quantitate æquali, prodibit nova æquatio termino ſecundo carens, cujus radices omnes x data differentia $\frac{1}{4} b$ vel excedunt vel deficiunt a radice quæſita z: Cum vero in rebus iſtiusmodi plus exempla quam præcepta valere ſoleant, proponatur una vel altera æquatio conſtruenda.

Exemp. I.

$$z^4 + bz^3 - apzz - aaqz + aaar = o.$$

Sit $x - \frac{1}{4} b = z$ Et erit

$$xx - \frac{1}{2} bx + \frac{1}{16} bb = zz$$

$$xxx - \frac{3}{4} xxb + \frac{3}{16} xbb - \frac{1}{64} bbb = z^3$$

$$\& x^4 - bx^3 + \frac{3}{8} bbxx - \frac{1}{16} b^3 x + \frac{1}{256} b^4 . = z^4$$

hinc

$$x^4 - bx^3 + \frac{3}{8} bbxx - \frac{1}{16} bbbx + \frac{1}{256} b^4 . = z^4$$

$$+ bx^3 - \frac{3}{4} bbxx + \frac{3}{16} bbbx - \frac{1}{64} b^4 = + bz^3$$

$$- apxx + \frac{1}{2} apbx - \frac{1}{16} apbb = - apzz$$

$$- aaqx + \frac{1}{4} aaqb = - aaqz$$

$$+ aaar$$

Harum omnium ſumma fit æquatio nova ſecundo termino carens, quæque proinde juxta regulam Carteſianam conſtrui poſſit, ſumendo loco $\frac{1}{2} p$ dimidium coefficientis termini tertii per a ſive Latus rectum diviſi,

diviſi, hoc eſt $- \frac{3}{16} \frac{bb}{a} - \frac{1}{2} p$; ac loco $\frac{1}{2} q$, dimidium coefficientis termini quarti per aa diviſi, ſive $+ \frac{1}{16} \frac{bbb}{aa} - + \frac{1}{4} \frac{pb}{a} - \frac{1}{2} q$. Cujus partes ſigno + notatæ ſiniſtrorſum ab Axe, ſigno — notatæ dextrorſum collocandæ ſunt, ut habeatur centrum Circuli ad conſtructionem requiſiti, ac cujus interſectiones cum Parabola, dimiſſis in axem perpendiculis, radices omnes veras x deſignet, affirmativas quidem ad dextram axis, negativas vero ad ſiniſtram. Cum vero $x - \frac{1}{4} b = z$, ducendo lineam Axi parallelam, ad dextrum ejus latus & ad diſtantiam $\frac{1}{4} b$, perpendicula illa ad hanc parallelam terminata deſignabunt omnes radices quæſitas z, affirmativas ad dextram, negativas vero ad ſiniſtram. Radium circuli quod attinet, habetur ille addendo partes negativas ac auferendo partes affirmativas termini quinti per aa diviſi, e quadrato lineæ AE, a centro invento E ad Verticem Parabolæ A ductæ: id quod maxima ex parte efficitur capiendo loco lineæ AE lineam EO, quæ ad O interſectionem Parabolæ ac parallelæ prædictæ terminatur; ejus enim quadratum omnes termini quinti partes ex ablatione termini ſecundi æquationi novæ ingeſtas complectitur (uti facile probabitur:) ac reſtat ſolummodo, ut ipſius EO quadratum augeatur, ſi in æquatione habeatur $- r$, vel minuatur, ſi ſit $+ r$, additione vel ſubductione rectanguli ar, unde conflatur quadratum Radii Circuli quæſiti.

Hæc eſt methodus inveſtigandi regulam centralem Dn. *Bakeri* omnibus cautionibus libera ac ſatis facilis; ac ſola differentia ex eo provenit, quod ego juxta Axem, ille vero juxta Axi parallelam circuli ejusdem centrum determinat: quodque ego ſemper radices affirmativas ex Axis dextro latere invenio, quas ille nunc dextro, nunc ſiniſtro conſtituit.

Æquationes cubicas quod attinet, eæ reduci debent ad Biquadractias, antequam eadem regua generali conſtrui poſſint; id quod fit duendo æquationem propoſitam in radicem ſuam z, unde provenit æquatio Biquadratica, in qua deficit terminus ultimus ſive r: quapropter ſublato ſecundo termino & invento centro E, linea EO eſt radius Circuli; cum ſcilicet $ar = o$, & in nova æquatione totus terminus

quintus ex ipsa ablatione termini secundi oriatur. Construenda sit hæc æquatio.

Exemp. II.

$z^3 - bzz + apz + aaq = o$: Quæ ducta in z fit

$z^4 - bz^3 + apzz + aaqz = o$

Ad tollendum secundum terminum ponatur $x + \frac{1}{4}b = z$, & fiet

$$\begin{aligned} x^4 + bx^3 + \tfrac{3}{8}bbxx + \tfrac{1}{16}b^3x + \tfrac{1}{256}b^4 &= +z^4 \\ -bx^3 - \tfrac{3}{4}bbxx - \tfrac{3}{16}b^3x - \tfrac{1}{64}b^4 &= -bz^3 \\ + apxx + \tfrac{1}{2}abpx + \tfrac{1}{16}apbb &= +apzz \\ + aaqx + \tfrac{1}{4}aaqb &= +aaqz \end{aligned}$$

In hac nova Æquatione, tertii termini semicoefficiens per a divisa, *viz.* $= \frac{3bb}{16a} + \frac{1}{2}p$, loco $\frac{1}{2}p$ usurpanda est; ac coefficientis termini quarti dimidium, divisum per aa Lateris recti quadratum, *viz.* $-\frac{bbb}{16aa} + \frac{pb}{4a} + \frac{1}{2}q$, vicem ipsius $\frac{1}{2}q$ in constructione *Carteſii* subit; unde centrum E determinatur. Deinde ducta Axi parallela ad distantiam $\frac{1}{4}b$ ad sinistrum ejus latus (ob $x + \frac{1}{4}b = z$) cujus intersectio cum Parabola sit O; circulus centro E, Radio EO descriptus Parabolam secet vel tanget in tot punctis, quot æquatio veras habet radices: quæ quidem radices seu z sunt perpendicula de punctis illis in Axi parallelam demissa; ad dextram quidem Affirmativæ, Negativæ ad sinistram.

Si in æquatione desuerit terminus tertius vel quartus vel uterque, in investiganda regula centrali nulla omnino observanda est methodus differentia, sed deficiente quantitate p vel q, deerunt partes illæ linearum CD ac DE ex quantitate illa aliquo modo deductæ, ac procedendum est cum reliquis coefficientibus termini tertii & quarti in æquatione nova, sicut in præmissis exemplis præscriptum est.

Hactenus Cl. *Bakeri* methodum generalem pertractavimus, qua quidem nulla alia facilior ac paratior expectanda est, assumpta ad constructionem sive Parabola, sive alia quævis linea curva, cum scilicet æquatio ad Biquadraticam ascendit. Etenim dum hæc scribo, mihi occurrit regulæ Centralis Effectio Geometrica præter omnem spem expedita, ac harum rerum Curiosis abunde satisfactura.

Descri-

Descripta Parabola NAM, cujus vertex A, Axis ABC, ac latus rectum a, reducatur æquatio ad hanc formam $z^4. bz^3. apzz. aaqz. a^3r. = o$ vel ad hanc $z^3. bzz. apz. aaq = o$ si cubica tantum fuerit: dein ad distantiam $BD = \frac{1}{4}b$ ducatur linea DH Axi parallella, ad sinistram quidem, si fuerit $-b$, ad dextram si $+b$, parabolæ occurrens in puncto D; de quo dimittatur perpendiculum in axem BD. In linea AB continuata versus B fiat $BK = \frac{1}{2}a$, & ducatur linea DK utrinque interminata. Porro sit $KC = 2AB$ in Axe semper ultra K continuato; ac si habeatur quantitas p signo $\smile$ affecta, versus easdem partes etiam sumatur $CE = \frac{1}{2}p$, vel in contrarias, si habeatur $+p$, ac e puncto E erigatur Axi perpendiculum EF (vel e puncto C, si defuerit quantitas p) lineæ DK, si opus est, continuatæ, occurrens in puncto F; quod quidem circuli requisiti centrum est, si defuerit quantitas q; ast si habeatur q, sumenda est in FE, si opus est continuata, linea $FG = \frac{1}{2}q$, sinistrorsum quidem si fuerit $+q$, dextrorsum si $-q$ collocanda: Et punctum G erit centrum circuli ad constructionem propositam idonei; ejusque Radius, si defuerit quantitas r, hoc est, si tantum cubica fuerit, erit linea GD; cujus quadratum in Biquadraticis augendum est, si fuerit $-r$, vel minuendum si $+r$ additione, vel subductione rectanguli sub r & latere recto. Descripto sic Circulo, ab intersectionibus ejus cum Parabola demissis in lineam DH perpendiculis, quæ ad sinistram sunt, ut NO, radices æquationis negativas semper designant, quæ ad dextram ut ML affirmativas. TAB. III. Fig. 2.

Aliter ac paulo simplicius Æquationes cubicæ juxta *Schooteni* Regulam construuntur, quaque etiam radices ad Axem referuntur: quoniam vero ipse inventor nec modum inveniendi nec demonstrationem inventi exponit, non abs re erit ejusdem fundamentum hic adjicere, simul atque Effectionem Geometricam concinniorem reddere, atque cautionibus, quibus implicatur, extricare.

Hæc Regula derivatur ex eo, quod omnis æquatio Cubica reduci possit ad Biquadraticam, in qua deficiet terminus secundus: Hoc fit ducendo æquationem propositam in $z - b = o$, si fuerit $+b$ in æquatione, vel in $z + b = o$, si fuerit $-b$; & æquatio nova producta easdem habebit radices cum Cubica, atque insuper alteram ipsi $-b$ æqualem, si fuerit $-b$ in æquatione; vel contra.

Propo-

Proponatur construenda $z^3 - z^2 b + apz + aaq = o$.
$z^4 - z^3 b + apz^2 + aaqz$

Hæc ducta in $z + b$ fit $+z^3 b - bbzz + abpz + aaqb$.

Hic deficit secundus terminus, ac coefficiens tertii $-bb + ap$ dat $-\frac{bb}{2a} + \frac{1}{2}p$ loco $\frac{1}{2}p$ vel CD in Constructione *Carteſii*, & ex dimidio coefficientis termini quarti fit $+\frac{1}{2}q + \frac{bp}{2a}$ loco $\frac{1}{2}q$ vel DE usurpanda; adeoque determinatur centrum circuli quæsiti: atque ob datam unam ex radicibus æquationis novæ, *viz.* — vel $+b$, dabitur etiam punctum in circumferentia, id est Radius ejus. Denique descripto circulo, ab intersectionibus ejus cum Parabola demissa in Axem perpendicula æquationis radices exhibebût, affirmativas & negativas, eadem lege ac supra.

Tab. III. Fig. 3. Investigatur autem centrum Circuli constructione perquam facili, cæterisq; omnibus in Cubicis præferenda. Descriptæ Parabolæ AMD sit vertex A, atque Axis AF: ad distantiam ipsi b æqualem ducatur Axi parallela DK, ad dextram si fuerit $+b$ in æquatione, ad sinistram si $-b$, quæ Parabolæ occurrat in puncto D. Centris D & A describantur radiis æqualibus arcus occulti utrinque sese intersecantes, ac per sectionum puncta ducatur linea interminata BC, quæ medio lineæ suppositæ AD perpendiculariter insistat, & Axi occurrat in puncto E. Ab E, inferne quidem si in æquatione habeatur $-p$, vel superne versus A, si fuerit $+p$, ponatur $EF = \frac{1}{2}p$; & ex F (vel ex E si defuerit p) educatur perpendiculum FG, lineæ BC occurrens in puncto G; & in GF producta fiat $GH = \frac{1}{2}q$, dextrorsum quidem, si in æquatione habeatur $-q$, aliter sinistrorsum, applicanda: ac punctum H erit centrum quæsitum, HD vero circuli Radius, qui demissis in axem perpendiculis ab intersectionibus suis cum Parabola, ut LM, Radices omnes, ut prius, commonstrabit. Quomodo vero constructio hæc ex præmissis consequatur, per se satis evidens est, nec opus est, ut in eadem demonstranda diutius immorer.

Ne in his edendis frustraneam navasse operam, & ex aliorum inventis gloriolam captare videar, consulat Lector Cl. *Bakeri* librum Anno 1684 *Londini* editum, & quæ de hoc argumento scripsit *a Schooten* in

in Commentario suo in librum III Geometriæ Carteſianæ. Brevi concesso otio tractatulum alium de numero Radicum in hujusmodi Æquationibus, earumque limitibus, ex contemplatione Constructionum præcedentium, aggredi ac in lucem proferre statuo.

TRAITÉ DU MOUVEMENT DES EAUX ET DES Autres Corps Fluides, par feu M. Mariotte, de l' Academie Royale des Sciences.

sive

Tractatus de motu aquarum, aliorumque corporum fluidorum, Dn. Mariotti, Academiæ Regiæ Scientiarum Socii.

Editus a Dn. de la Hire, Professore Mathematum, ejusdemque Academiæ Sodali.

Parisiis, apud Steph. Michallet, 1686. in 8.

Constat plagulis 17.

CLarissimo Autori occasionem hujus scripti, ut ex præfatione intelligimus, dedit tractatus Paschalii de æquilibrio liquorum, cujus tradita, dum ipse experiendo probare instituit, observata eidem sunt quamplurima, quæ apud illum, eosque qui eum præcesserunt, haut reperias. Ea quum non minus Chantilii, commodo ob ubertatem aquæ, & cisternarum altitudinem loco, coram Principe Condæo, quam in Observatorio, præsentibus Academiæ Sodalibus spectanda exhibuisset, ordine demum digessit, & morbo lethali correptus Dominum de la Hire iisdem edendis præfecit, copia simul facta mutandi & resecandi, quæ visa fuerint. Qua tamen libertate se non usum, imo nec difficiliora quædam explanasse ipsemet profitetur, veritus, ne vel ab Autoris sensu abiret, vel eodem obscurior esset. Intercessisse vero editioni maturiori negotium refert librandæ altitudinis fluminis *Eure*, respectu castri Versaliarum, a Domino de Louvois sibi datum, nec sine successu peractum. Reperisse enim diversis & repetitis mensurationibus, aquam, si Pogonii, loco septem a Carnutibus leucas dissito, ex isto flumine captaretur, altissimum pavimentum arcis Versalienſis, 110 pedes superascensuram esse. Et in hoc opere perficiendo jam desudari ait, quod reliquorum omnium, quæ Imperatores Romani per tot secula confecerint, magnificentiam

excedat. Absolvitur vero tractatus hic quindecim omnino discursibus, per quinque partes divisis. Discursu I. partis I. Autor de plurimis proprietatibus corporum fluidorum agit, & post explicatos terminos tradit aquæ naturalem statum esse, quod congelata sit; fluidam vero & liquidam reddi ope caloris. Aqua incalescente elevari particulas quasdam in vapores, seu guttulas minutissimas & fere imperceptibiles, quæ tamen prout densiores & magis commotæ sint, visibiles reddantur, nebulæ, cum terræ propinquæ sint, nubes vero, cum remotæ, dictæ. Bullas, quas aquam calefactam non minus, quam congelascentem projicere cernimus, ex particulis heterogeneis, in aërem se resolventibus oriri, qui si per ebullitionem ejectus sit, aqua pura vero congelascat, glaciem perfecte transparentem extituram esse, adeo ut si ope vasis idonei exterior forma polite convexa reddatur, easdem ferme vires in incendendo pulvere pyrio aliisque rebus facile combustibilibus exsertura sit, quam speculum ustorium. Observat dehinc, præter materiam aëream, aliam adhuc aquæ inesse, quam fulminantem dixeris. Ubi enim olei quidpiam super guttam insigniorem aquæ vasculo cupreo vel stanneo immiseris, illudque candela subter incensa calefeceris, evaporaturum primo aërem aquæ inhærentem, oleo dein incalescente fulminationes quasi ex gutta ista aquæ erupturas, quæ eandem in duas, tresve particulas divisuræ, partem olei vero in altum ejaculaturæ sint. Autumat autem, istam vim procedere a particulis quibusdam salinis, quæ dato certo gradu caloris subito se dilatent, instar auri fulminantis. Varios postea liquores inter se confert, & quam diversimode ad frigus vel calorem condensentur aut colliquescant tradit, disquisitione denique adjecta, cur guttæ aquæ, olei, Mercurii &c. certis corporibus valide inhæresçant, illisque inversis suspensæ maneant, sibique invicem accedentes in unum quasi coalescant. Discursu secundo in originem fontium inquirit, eamque unice ex aqua pluvia, terram per minutos canales penetrante, & objectu saxorum vel glareæ, extra terram rursus propulsa, vel ad puteos defossos collecta, accersit, istiusque sententiæ veritatem non minus quam pluviarum ad perennitatem fontium sufficientiam variis, nec inelegantibus experimentis, curiose satis demonstrat. Discursum tertium origini ventorum investigandæ impendit, & examinatis, rejectisque tum Aristotelis, tum Cartesii opinionibus, aliquot partim genealia, partim specialia fundamenta præstruit, ex quibus varia ventorum quasi

quasi phænomena, hinc inde observata, adsumtis nonnunquam ulterioribus hypothesibus, demonstrat. Inter ea sunt, 1. Uniformitas ventorum tum inter utrumque Tropicum versus occidentem, tum in oceano inter 27um & 40um gradum latitudinis in contrarium, orientem versus flantium. 2. Vicissitudo eorum, tum in plurimis Zonæ torridæ regionibus, tum in mari mediterraneo. Illic enim Sole occidente, a terra versus mare, oriente vero, retro a mari versus litora; hic autem mane ab ortu, vesperi ab occasu ferri deprehenduntur. 3. Auster pluviosus circa initium Novembris quotannis in Insula Franciæ, Burgundia & Campania regnans, & denique leni & temperato Boreæ flatui cedens; unde æstas illa S. Remigii vel Martini vulgari dicterio celebrata. 4. Revolutio sive circulus ille ventorum, quo Lutetiæ & in vicinia plerumque tempore Lunæ novæ Aquilo, falcatæ Eurus, bisectæ Auster, gibbosæ denique Zephyrus, plenæ vero iterum Aquilo & sic deinceps communiter flare Autori perhibentur. 5. Inæqualitas impetus & directionis motus ventorum, quo pertinent turbines, & infractiones variæ. 6. Diversitas ventorum uno eodemque tempore non solum in dissitis regionibus, sed & nonnunquam uno quodam loco deprehensorum. Tandem 7. procellæ & tempestates.

Partis II. Discursu I. de æquilibrio corporum fluidorum intuitu gravitatis agit, & præmissis observationibus aliquot phoranomicis & staticis, quas ipsi regulas appellare placuit, paucisque de gravitate ignis, aëris & aquæ interjectis, quam postremam non minus quam mercurium, in cylindro 40 pedum longo, superius firmiter occluso, inferiori vero parte in lagenam aquæ plenam immisso, ad altitudinem 29 vel 30 pedum detentam fuisse expertum se ait; ad rem ipsam accedit, & aquam non solum in vase quocunque detentam, sed & pluribus tubis, inter se tamen communicantibus infusam, superficiem sibi semper æquilibrem, i. e. æqualiter a centro terræ distantem servare; quum e contrario, si diversi liquores, inæqualis gravitatis specificæ, tubis istis simul, absque mistione infundantur, æquilibrium non in æquidistantia extremarum superficierum a centro terræ, sed in æqualitate ponderis uniuscujusque liquoris in singulis tubis contenti consistat. Accedit hinc ad æquilibrium corporum fluidorum cum corporibus solidis, propositisque quatuor regulis sive theorematibus, varias easque non injucundas observationes, v. g. de viscositate & adhæsione aquæ ad certa corpora, de imminutione gravitatis corporum poris aliisque

vacuis ſpatiolis interne gaudentium, de gravitate ſpecifica tam auri quam plumbi ad aquam, quam ut 18 & 11 ad 1 ſe habere dicit, aliasque admiſcet. Diſcurſu ſecundo æquilibrium corporum fluidorum intuitu virtutis elaſticæ percurrit Autor, iſtudque ſoli aëri & igni vendicat. Aërem nimirum ut congeriem ſpongiarum vel goſſypii ſibi fingit, ſuperius naturaliter extenſam, inferius vero magis minusve condenſatam, prout majori minorive pondere gravatur. Unde varios effectus tam in barometris, quam in bombardis pneumaticis, præcipue vero in anthliis deducit. Flammæ vero vim elaſticam ex pulvere pyrio unice elucere tradit, quippe cujus incenſi natura ſit, ut quantumvis incluſus ignis non extinguatur, ſed immenſas moles, aggerumque congeſta, ſufficientis ſpatii ergo, proturbet. Diſcurſu tertio pergit ad æquilibrium corporum fluidorum per impetum; ejusque non minus flammam vel ignem, quam alia corpora capacem probat, tum ex machina iſta, qua ope tubi cujusdam ampli flamma verſus alas rotæ cujusdam horizontaliter ſitæ ex fornace ſive camino protruditur, eamque verſat, tum ex ignium miſſilium volatu per aërem, tum ex vi fulminis disjiciente, tum denique ex more encauſtarum, flammam ex tubulo pro colliquando ære vel vitro, operi adflantium. Aëris tamen, & aquæ impetum commodius ad movendas machinas adhiberi ait Autor, traditque regulas aliquot, ſive potius theoremata, vel obſervationes, de æſtimando impetu & jactu aquæ, ſecundum diverſitatem altitudinis receptaculi, & amplitudinis orificii, unde proſiliunt, ac denique velocitatis qua exeunt. Aquam nimirum ex vaſe inferius ad fundum aperto erumpentem impetu ſuo æquare gravitatem cylindri aquei, cujus baſis æqualis aperturæ vaſis, & altitudo altitudini aquæ in vaſe contentæ. Velocitates vero aquarum proſilientium, ut & amplitudines orificiorum, in ratione dupla altitudinum, & conſequenter ponderum ſive gravitatum eſſe, cum quibus impetus iſte aquarum æquilibrium facere debeat. Quæ omnia variis experimentis, ulterioribusque obſervationibus illuſtrantur, interſperſis non minus propoſitionibus jucundioribus quibusdam, ad impetum aëris & ventorum pertinentibus.

Partem tertiam Autor menſurationibus aquarum tam fluentium, quam ſalientium deſtinat, & in diſcurſu 1. obſervatum eſſe ſibi ait, ex receptaculo aquæ, cujus ſuperficies 7 lineis ſuperabat centrum aperturæ lateralis, unius pollicis, effluxiſſe uno minuto præter propter $13\frac{3}{8}$ heminarum

narum Pariſienſium, (pintes) quarum ſingulæ 2 libras, minus 7 groſſis æquent. Quarum loco pro evitandis fractionibus tuto ait poſſe aſſumi 14 heminas, vel 28 libras; quum præſertim varia poſſint obſtare, quo minus exacte menſuratio talis poſſit inſtitui. Qua occaſione obiter notat, pendulum in regionibus æquatori proximis longe brevius filum depoſcere, æquali cum altero in hiſce terris tempori deſignando. Diſcurſu 2. & 3. menſurationes aquarum ſecundum diverſitatem altitudinis earum, prout in ciſterna vel alio vaſe habentur, & amplitudinis orificii, per quod effluunt, ex principiis ſupra traditis per varia experimenta inſtituit, additis tabulis indicibus, quantum aquæ per tantam aperturam, tot pedes a ſuperficie diſtantem, tanto tempore elabatur. Diſcurſu 4. methodum tradit menſurandi aquas, tum in ductibus, tum per rivos, defluentes. Data enim ſive dimenſa tam altitudine quam latitudine alvei, vel aquæductus, in quantum aqua illum opplet, ope globuli cerei injecti, facile obſervari poſſe, quantum ſpatii is v. g. per minutum ſecundum, ejusve dimidium, præciſe conficiat. Longitudinem deinde in reliquas duas dimenſiones ductam exhibere id, quod in quæſtione erat.

Parte quarta Autor de altitudine ejaculationum aquæ, duobus diſcurſibus agit, priore quidem de iis, quæ perpendiculariter, poſteriore vero de iis, quæ oblique feruntur. Præmiſſis igitur obſervationibus, quod aqua ob affrictionem canalium ſive tuborum, per quos ipſi transeundum, nec non ob reſiſtentiam aëris, tam alte aſcendere non poſſit, quam prius deſcenderit; quod tanto altius aſcendat, quanto largior ſit canaliculus orificii, modo vas ipſum, ſeu receptaculum, unde ducatur, ſufficientis ſit amplitudinis; quod diminutiones aſcenſionum inter ſe ſint in ratione dupla altitudinum aquæ, unde ea exſilit; variisque experimentis collatis concludit, jactum aquæ ad altitudinem $\left\{\begin{matrix}5\\10\\15\end{matrix}\right\}$ pedum requirere exceſſum $\left\{\begin{matrix}1\\4\\9\end{matrix}\right\}$ pollicum altitudinis aquæ in vaſe vel receptaculo contentæ, unde illa exit; & ita deinceps, progreſſione per quadrata numerorum ſe invicem ſequentium facta. Quanquam multa occurrant, quæ calculum iſthunc nonnunquam aberrare faciant. Quam in rem varia circa diverſas orificiorum amplitudines ſibi obſervata tradit, oſtenſo ſimul, quomodo ope alterius corporis gravantis, aut aëris condenſati, aut etiam aquæ per anthliæ vim in vas detruſæ, jactus vel

egressus aquæ sit in majus promovendus. Denique monet, aquam exsilientem, quanto altius adscendat, tanto largius se explicare, & quasi attenuari; item, in dispertiendis aquis non esse spectandam altitudinem jactus, sed velocitatem exitus; nec aquam per nimis angustos canaliculos, nec ad nimiam altitudinem esse concitandam; quum vix ultra 100 pedes ex quantumvis alto receptaculo, sit ascensura, & demũ in minutas vel omnino insensibiles guttulas disparitura. Oblique vero exsilientem aquam describere docet lineam vel parabolicam, vel semiparabolicam, ostenditque ex Galilæi & Torricellii demonstrationibus, quomodo inveniendum sit punctum tum inflexionis parabolicæ, tum attactus plani horizontalis, data nimirum linea directionis, secundum quam aqua ex vase exeat. Quam doctrinam ad rem tormentariam, jactusque bomborum ignivomorum applicat, addito experimento de ejaculatione Mercurii.

Pars quinta, eaque ultima, de aquæductibus & resistentia tuborum est inscripta. Discursu itaque primo docetur, aquæ decursum per longos & angustos tubos, ex affrictione eorum multum inhiberi, cujus rei plurima subjiciuntur experimenta. Quibus collatis Autor conficit, ita se habere debere quadrata diametrorum canalium, per quos aqua ducitur, quomodo inter se sint quantitates sive pollices aquæ ex orificiis canalium exsilientis. Variæ denique succedunt observationes, quibus cautelæ quædam circa aquæductus observandæ adduntur, puta: tubos eorum ad angulos rectos sibi non debere occurrere; & canales ductuum paulo ampliores esse formandos, quam calculus, quem supra innuimus, exigat, ob materiam lutosam, aquæ immixtam, & ductibus adhærentem, adeoque fluxui obstantem. Qua occasione refertur, in aquæductu *d' Arcueil* aquam deferre fabulum quoddam lapidescens, quo denique ipsi tubi, eorumque orificia obstruantur. Discursu secundo docetur, quantam vim sustineant tubi aquæductuum, & quanta opus sit densitate, (respectu habito tam ad materiem illorum, quam ad altitudinem receptaculorum, unde aqua defertur,) ne facile rumpantur. Ubi totus est Autor in tradendis ac demonstrandis theorematibus de resistentia corporum solidorum, tum fragilium, tum tenacium ac lentorum, adversus rupturas seu diffractiones. Subjectis denique observatis quibusdam, discursu ultimo ad distributionem aquarum pergit, modoque ostenso, quo ista omnium rectissime fieri possit, toti tractatui finẽ ponit.

L' OUVER-

L' OUVERTURE DE L' EPITRE DE S. PAUL aux Romains &c.

i. e.

Explicatio Epistolæ S. Pauli ad Romanos ex versu XXVII capitis III.

Amstelodami apud Abr. Wolfgang 1685. in 12.

Constat plagulis 8.

SÆpe cum laude memoratus nobis *Claudius*, verum totius Epistolæ ad Romanos intellectum, ab intellectu v. 28. c. III. dependere persuasus, id laboris in dicto libello sibi imposuit, ut de theseos Paulinæ sensu, & eam probandi methodo, liquido constaret. Apostolum nimirum Pharisæos aggredi, qui œconomiam Mosaicam perpetuo durare debere rati, fœdus legale pro unica salutis via habuerint, quæ veram & salutarem justitiam conferendo, hominem in statu gratiæ, & proxima ad vitam æternam dispositione collocare valeat. Hanc persuasionem, in qua integer controversiæ status situs sit, confutari ab Apostolo, qui illa omnia non de lege Mosaica, sed Evangelio enuncianda esse doceat. Interpretum vero explicationem, ex qua hic sensus resultet, quod *homo coram DEO justus declaretur, & ab omnibus peccatis suis absolvatur, virtute fidei promissiones Evangelii sibi applicantis, idque exclusis omnibus bonis operibus in gratia vel extra eam factis, utpote justificationem non ingredientibus*, incommodam esse ait, & aberrare a scopo Apostoli, eo quod omne genus bonorum operum excludat, quorum tamen quædam non quidem per viam *meriti*, sed tamen per viam *conditionis*, in justificatione interveniant. Scripturam enim *conversionem* & *pœnitentiam*, quæ omnino opera a fide distincta sint, primos tamen actus omnium virtutum Christianarum, fidei, charitatis, spei &c. includentia, ceu conditiones æqualis cum fide ad justificationem necessitatis exigere, *Act. III, 19*. Cum itaque terminus *justificari*, præter significationem illam forensem, in aliis Scripturæ locis etiam idem denotet ac *justum fieri*, & ex statu damnationis in statũ salutis & gratiæ transire, qui non in *absolutione* solum, sed & *sanctificatione*, sine qua nemo Deum visurus sit, consistat: *Fides* vero non modo actum fidei, sed & ejus objectum h. e. Evangelium, misericordiam Dei, meritum Christi, & quicquid ad salutem nostram concurrit;

concurrit; & *opem legis* seu *lex operum* (per metathesin Paulo satis familiarem) totum fœdus legale, veluti *lex fidei* Rom. III, 27. fœdus Evangelicum, significent: posita hac explicatione, non minus de sensu & scopo Apostoli, quam clave totius Epistolæ nos certos fieri, concludendo sc. *in statum gratiæ nos transferri, & in veræ justitiæ salutaris possessionem nos immitti, per solum fœdus Evangelicum, & non per fœdus legale.* Hujus thesis probationes brevi analysi subjunguntur. Et quidem ex C. I, v. 16. hæc propositio in tota Epistola probanda eruitur: *nec Græcum in fœdere naturæ, nec Judæum in fœdere Mosaico salvari posse; Evangelium vero utrique in fœdus salutare cedere.* Prius membrum C.I. prolixa criminum recensione; alterum C.II. probatur; Vocula enim *Proinde* v. 2. in 1. locum transponendo, ad Judæos, eorundem, quæ in gentilibus taxabant, criminum reos, alloquium dirigitur; quo, post parenthesin a v. 6. ad 17. de extremo judicio DEI utrisque imminenti agentem, ad finem usque, Judæis peccatorum æqualium convictis ostenditur, ob non perfecte impletam legem, etiam in fœdere legali eos salvari non posse, sed æque ac gentiles tertia aliqua dispensatione ad expiationem opus habere. Id quod in C. III. ulterius declaratur, Judæos scil. insigni præ Gentilibus prærogativa ornatos, sua culpa ex lege justificatos non esse, nec Deum injustitiæ alicujo accusari posse, quod v. 5. (cujus versio Gallica notatur) & 7. objici posse videbatur, ubi v. 6, quo objectioni respondetur, iterum metathesis aliqua occurrit. C. IV. antea adducta exemplo Abrahami in triplici statu, (1) ante vocationem a v. 1. (2) imputatæ fidei in justitiam a v. 3. (3) circumcisionis sive totius fœderis legalis a v. 9. considerati, in secundo vero justificati a v. 13. confirmantur. C. V. a v. 1. ad 12. fructus justificationis allegantur; hinc in perpetua justitiæ Christi & peccati Adami oppositione tecte responsio insinuatur ad objectionem I. quomodo unius justitia plures justificentur? In v. 13. verba: *peccatum non imputabatur, cum lex non esset*, interrogative legenda; mortem enim ab Adamo regnasse usque ad Mosen v. 14. si vero pro peccatoribus reputati non essent, nec morituros fuisse. Ex Apostoli etiam, exactum paralleliſmum inter modum, quo peccatum Adami, & justitia Christi super nos se diffundat, monstraturi scopo, *illud* tam per propagationem, quam *imputationem* in nos transgredi, velut *ista* & per imputationem satisfactionis, & per infusionem seu inhærentiam sancti-

sanctitatis suæ a Spiritu S. datæ, nobis tribuatur; quod contra temerarium & Socinianis favens dogma *non imputationis* in schola Reformatorum notandum. C. VI ad II objectionem: *si gratia delentur peccata, ergo audacter peccandum, ut gratia magis abundet;* respondetur, & contrarium, nempe ad sanctificationem eam magis nos adigere, probatur, 1. quia gratia justificans peccatum in nobis mortificet virtute baptismi, tam per signum immersionis, quam rem significatam, unionem scilicet cum Christo, cum quo una planta facti de morte & resurrectione ejus participamus; quæ omnia cum peccato incompatibilia sint. 2. quia eadem a servitute peccati nos liberet, & servos justitiæ nos constituat; a quibus diversis dominis cum diversa merces expectanda sit, ea ipsa, quam justitia distribuit, ad sanctificationem nos magis invitari. C. VII propositio, *nos non amplius sub fœdere legali, sed evangelico esse*, simili a statu maritali petito confirmatur, ubi Sponsa duobus maritis successive juncta *Ecclesiam*, primus eorum legem, & istius mors hujus *abolitionem*, alter *Christum* indigitat; quod contra Interpretes per primum maritum *peccatum*, per sponsam *animam*, per vinculum conjugale *legem*, per mortem prioris mariti ejus *abolitionem* intelligentes, itidē notandum. Deinde ad III objectionem: quia solo fœdere Evangelico justificamur, ergo Lex inutilis, & potius mala est, quia subintravit, ut abundaret delictum c. 5. 20; resp. 1. data est lex, ut detegat peccatum, ergo non inutilis est. 2. fuit occasio, ut peccatum abundaret, quia hoc per illius resistentiam irritatur, uti ex interno conflictu inter bonum & malum in mente excitato patet; quod quia a lege per se bona & sancta provenit, ergo non est mala. Observandum porro I. v. 7. 8. Paulum de seipso non loqui, cui figurate in se suscipere non infrequens est, a quibus plane immunis est, v. g. 1. Cor. 1. c. 13. v. 1. 2. 3. Gal. 2. v. 18. Rom. 3. v. 7. II. non de regenito ibi sermonem esse. Lucta enim inter legem membrorum i. e. cupiditatem, & legem mentis, i. e. partis superioris, seu rationis, voluntatis & conscientiæ intercedens, cum illa lucta eadem non est, quæ Gal. 5. inter Spiritum & carnem reciprocatur. C. VIII. ad Object. IV. *cur justificati morti aliisque afflictionibus obnoxii sint?* thesis præmittitur: Christianos a condemnatione, ex tribus fontibus *legē, peccato & morte* scaturiente, exemptos esse, sub conditione tamen ambulandi non secundum carnem, sed secundum Spiritum;

cum digreſſione de carnis & ſpiritus differentia. verſu 10 & 11 ipſi objectioni reſpondetur: I. mortem non eſſe condemnationem; animam enim per juſtificationem ad novam vitam adſpirare, corpus vero non niſi in ſpem reſurrectionis mori. Ubi v. 12 ſeqq. neceſſitas ambulandi ſecundum Spiritum inculcatur, ne mors in condemnationem degeneret, quod peccatoribus contingat; & v. 15 ſeqq. docetur, quomodo homines ſub Lege ſpiritum ſervitutis habentes timori & maledictioni ſubjiciantur, ſub Evangelio vero filii Dei & ſic omnis condemnationis expertes evadant. II. afflictiones, quæ maledictionis & condemnationis characterem præ ſe ferre videantur, nihili faciendas eſſe, cum nullam ad futuram gloriam proportionem habeant, cujus magnitudo omnium creaturarum teſtimonio adſtruatur; per quas licet Origenes animas ante corpus creatas, & per totam naturam diſperſas, & in ſtatum prioris puritatis regredi anhelantes, Autor vero aliquando animas juſtorum ſeparatas ſuorumque corporum reſurrectionem deſiderantes intellexerit; melius tamen omnes creaturas ſenſu carentes intelligi, quibus per hominum abuſum vanitati ſubjectis deſiderium liberationis per proſopopœiam tribuatur. Spiritum porro in noſtris afflictionibus nos conſolari, easque in fidelium ſalutem concurrere; nihil etiam effectum prædeſtinationis (v. 28, 29) impedire poſſe, cujus propoſitionis amplificatio usque ad finem capitis ſubtexitur. C. IX. has *internas* alia jam & quidem *externa* excipit, Populi nimirum Judaici *rejectio*, & Gentilium *vocatio*, quæ huic & ſequentibus duobus capitibus argumentū præbent. Præviderat Paulus, objici ſibi poſſe: *quomodo fieri poteſt, ut doctrina, quam de novo fœdere per Moſen & Prophetas, ut ais, prædicto prædicas, vera ſit, cum populus, cui oracula Dei commiſſa ſunt, eam unanimiter rejiciat? quomodo tuam ſolius autoritatem autoritati populi Dei opponere audes?* Sed negat Apoſtolus, Judæos amplius populum Dei eſſe, ergo nec autoritatem eorum contra doctrinam Evangelii quicquam valere. Præmiſſa itaque, ad declinandam ſui averſionem ex doctrina hac de rejectione metuendam, doloris ſui ad deſiderium usque excommunicationis (non condemnationis, quale votum nec legitimum nec rationi conforme foret) ſe extendentis conteſtatione, & diverſarum nationis iſtius prærogativarum enumeratione, docet, rejectioni huic non obſtare promiſſionem Abrahamo factam: *ero Deus tuus & ſemi-*

& ſeminis tui poſt te; per ſemen enim, cujus multiplicatio inſtar ſtellarum & pulveris terræ, ad nationem Judaicam reſtringi nequeat, liberos Abrahami non per viam generationis, ſed imitationis fidei, ab eo deſcenſuros intelligi. Inſtas: *quomodo ſalva juſtitia & bonitate Dei populus tamdiu dilectus rejici potuerit?* reſponſum habeto: rejectionem hanc rationis humanæ cenſuræ ſubjaeere non debere, ſed voluntatem Dei, in electione & rejectione (quorſum exemplum Jacobi & Eſavi, ceu typorum electionis & reprobationis, intuitu ſalutis æternæ reſpiciat) liberrime agentis ſufficere. Quæſtionis: *an ergo Deus iniquus*, v. 14? ſolutio in v. 20 (intermediis enim verſibus libertas Dei in exercitio miſericordiæ probatur) rejicitur, & in *ſummo Dei jure in creaturas* fundatur. Minime autem hic electionem æternam, ſeu decretum quo Deus certos homines ad ſalutem ducendos eligere decrevit, ſed actionem Dei pure gratuitam intelligi, qua certos homines, reliquis neglectis, *in tempore* efficaciter vocat & convertit. Nullibi in Scriptura per vocabula *eligere*, *electio*, *electi*, neceſſario electionem æternam innui; dari vero complura loca, quæ de electione in tempore facta clare loquantur. Ita Rom. 8. v. 33. *electos* pro converſis accipi, qui amplius accuſari nequeant. Paulum, cum perſequeretur Eccleſiam, electum, & tamen accuſationi & condemnationi obnoxium, nihilominus *Vas electionis*, i. e. in tempore electum fuiſſe. Matth. 20. v. 16 *electorum* actualiter per converſionem & vocationem efficacem, mentionem fieri; Deum enim vocare multos, paucos vero convertere. Sic juxta 2. Pet. 1. v. 10. non decretum æternum abſolute a nobis independens, ſed electionem nos in tempore a reliquis ſeparatos per bona opera certam facere poſſe. Et Eph. 1. v. 4. Deum ante jacta mundi fundamenta decreviſſe nos in tempore eligere, veluti Apoc. 13. v. 8. agnus ab æterno, ratione decreti ſcilicet, occiſus dicatur; & 2. Tim. 1. v. 9. Deum ab æterno decreviſſe nobis gratiam dare; adeoq; per voces πρόθεσις & προορισμὸς decretum electionis, per ἐκλογὴν vero gratuitum illum actum ſeparationis, citra reſpectum ad merita, per vocationem efficacem indigitari. Deum vero nihil facere in tempore, cui non reſpondeat aliquod decretum in æternitate. Verſu 24. ſeqq. probatur, rejectionem hanc & vocationem Gentilium juxta vaticinia Prophetarum fieri debuiſſe. A verſu 30. usq; ad finem, ratio rejectionis affertur, quod Judæi per legem juſtitiæ ſeu juſtitiam legis (per

hypallagen casus,) justificationem suam quæsiverint; eademque C. X. quod totius Scripturæ difficillimum perhibetur, ulterius explicatur, quia modum justificationis in Evangelio oblatum amplecti noluerint. Cur vero justificationem per fœdus legale inutiliter quæsiverint, causam esse, quod justificatio legalis difficillima sit, cum contra justificatio Evangelica sit facillima, v. 5- 11. Posterius ex Deut. 30. v. 11. seqq. ita probari, ut Moses de facilitate Legis loquens non respiciat præcise fœdus legale in se, sed conjunctim cum Evangelio, & quatenus relaxationem Evangelicam commixtam habet. Verba: *ne dixeris in corde tuo &c.* locutionem proverbialem continere, de re, quæ pro difficili habenda non sit, hoc sensu: si opus esset, propter justificationem Evangelicam descendere ad inferos, vel ascendere in cœlum, Evangelium talem nobis sistit, qui ejus gratia eo descendit, & ascendit. Versu 11. & seqq. autē facilitas illa justificationis in fide collocatur. Hinc generalitate salutis omnibus credentibus obventuræ stabilita, necessitas prædicationis Evangelii omnibus *gentibus* faciendæ, v. 14 seqq. per soriten probatur, cujus conclusio in v. 17 habetur, qui loco v. 16 ponendus est. Nam in hoc nova proponitur objectio: *quid opus, ut Evangelium omnibus prædicetur? nam uti dicis, prædicatio nonnisi ad producendam fidem necessaria est; jam vero non omnes gentiles crediderunt, nec ad credendum destinati erant.* Resp. v. 18: sufficit omnes audivisse; quod vero non crediderint, sibi imputent. Non vero intelligi prædicationem per vocem naturæ, uti quidam volunt ob allegata verba Ps. 19, *sonus eorum &c.* quæ literaliter loquelam creaturarum denotant, ab Apostolo vero per allusionem citantur, vel sensum mysticum ad prædicationem Evangelii referendum includunt. Ita vocatione Gentilium a v. 11. seqq. probata, v. 19. ex Judæis quærit, *an nihil unquam de hac vocatione futura audiverint?* (non vero juxta alios, an non æque ac gentiles Evangelium audiverint?) responsionem affirmativam e Mose & Esaia corroborat, rejectione & induratione Judæorum v. 21 seqq. denuo probata, quæ cum vocatione gentilium in ordine decretorum Dei inseparabiliter conjuncta sit. C. XI. rejectionis materiam ulterius prosequens novæ occurrit difficultati, *quomodo* scilicet *Deus populum a se electum & tot privilegiis ab aliis gentibus distinctum rejicere potuerit?* Resp. negando rejectionem absolutam. Probatur I. a statu præsenti; non obstante

stante enim Judæorum incredulitate, considerabilem satis eorum numerum doctrinam Evangelicam amplexum esse. Exceptis his reliquiis, cæteros indurationi suæ relictos esse. II. a statu futuro; in gratiam enim aliquando redituros esse, cum lapsus eorum ideo saltem permissus fuerit, ut locus fieret vocationi gentilium, quos, quia Judæi increduli erant, Deus autem Ecclesia carere non poterat, in horum locum vocari necesse fuit; quorsum etiam collimat parabola de nuptiis. Hinc in apostrophe ad Gentiles directa rationes exponit, cur adeo favorabiliter de ipsis loquatur; 1. ut ministerium suum honorificum redderet, & 2. Judæos ad æmulationem provocaret. Commodum ex reditu illo Ecclesiæ accessurum v. 15. *vita ex mortuis* vocatur, i. e. *resurrectio*, quæ Apoc. 20. v. 6. *prima* dicitur. Revocationis Judæorum potissima probatio a fœdere cum Patriarchis inito, & divinis promissionibus v. 16. usq; ad finem petitur. Illis enim radicibus salvis, absoluta ramorum rejectio impossibilis est. Gentiles igitur ex præsenti Judæorum incredulitate generalem eorum rejectionem non inferre, nec irrevocabili quadam sui vocatione gloriari debere, cum si in similem incredulitatem delabi contingeret, iterum resecari possint. Quæ omnia sub allegoria oleæ insinuata a vers. 23. ad 33. explicantur. Fore nimirum, ut Gentiles omnes primum convertantur, Judæi deinde contradictionis torrenti veluti impares, & se solos Christi hostes superesse erubescentes, nomen ipsi pariter daturi sint. Quam in rem ex Esaia & Jeremia testimonia afferuntur, addita ratione, quia *dona & vocatio Dei sint sine pœnitentia*; ergo & vocatio Patriarcharum in posteris non revocabitur. Si quæras: *cur Gentiles fœderis tamdiu expertes, & Judæi itidem tamdiu in simili statu relicti fuerint?* respondetur, ideo illud factum esse, ut omnes homines sub una eademque sorte conclusi miseriæ suæ convincerentur, & non nisi misericordia divina salvari se posse, agnoscerent. A v. 33. demum usque ad finem, exclamatione super materias doctrinæ Christianæ maxime impenetrabiles tribus his capitibus tractatas subjuncta, epistolæ hujus pars Polemica & Didactica absolvitur; reliquis quinque capitibus nonnisi præcepta moralia, & quomodo erga Christianos infirmos inter Judæos, immenso ceremoniarum legalium amore adhuc captos, se gerere debeant, tradentibus.

ECLAIRCISSEMENS SUR LES SCANDALES INjuſtement pris d' un Livre intitulé: L' ouverture de l' Epitre aux Romains &c.

i. e.

Declarationes, ſcandalis ex libro, *Explicatio Epiſtolæ ad Romanos* inſcripto, injuſte acceptis oppoſitæ.

Londini apud A. Hill. 1687. in 12.

Conſtat plagul. 8.

ADverſus criminationes, quibus ſupra indicatus libellus, inſcio *Claudio* vulgatus, a Theologis, præſertim Hollandiæ, ad tot libros, ut præfatio habet, in pietatis præjudicium publice venales nihil ſe moventibus, inique exceptus, & autor Papiſmi, Pelagianiſmi, Arminianiſmi, quique puriorem de Gratia & Juſtificatione doctrinam, totiusque Epiſtolæ ad Romanos œconomiam everſum eat, inſimulatus fuiſſe dicitur, defenſio hic ſuſcipitur, ipſo libello iterum præmiſſo & emendatius excuſo. Et quidem prævia de materia Gratiæ confeſſione, qua a canonibus Synodi Dordracenæ in maximo rigore acceptis ſe ſtare Autor profitetur, ad I. inſimulationem, de quæſtione ſtatus ratione adverſariorum Pauli non recte formata, reſpondet eos non alios quam Judæos, nec inter hos alios quam Phariſæos fuiſſe, contra quos diſputare potuerit; veluti etiam ipſa controverſia non in quæſtione, an homo per actum fidei juſtificetur, ſed an ſalus & juſtificatio per *fœdus Moſaicum*, an per *Evangelium Chriſti* obtineatur, conſiterit, cujus controverſiæ ſtatus ex Act. 15. v. 1. 2. 5. ſatis appareat. Ad II. quod vocabulis *juſtificari*, *fidei*, & *operum legis* ſenſum heterodoxum, & ſcholæ Romanæ partim favorabilem impoſuerit; reſpondet circa vocabula nemini litem movendam eſſe. Patres Latinos, Auguſtinum maxime, & non paucos æquiorum Proteſtantium, ſignificationem Grammaticalem ſecutos, *juſtificare* per *juſtum facere* explicare. Nec Paulum principaliter hic diſputare de medio, per quod quis juſtus declarari, aut de via, per quam remiſſio peccatorum obtineri poſſit; cum Phariſæi opinione juſtitiæ ſuæ nimium inflati, ulla remiſſione peccatorum ſe opus habere fere non crederent; ſed in quo vera juſtitia conſiſtat, an in obedientia legis Moſaicæ, an Evangelii; quin vocem

cem *juſtitiæ* in hac Epiſtola toties occurrentem, totam juſtitiam Evangelicam, quatenus remiſſionem & regenerationem includit, complecti. Ita & *fidem*, juxta dictæ diſputationis ſcopum, totum fœdus Evangelicum ſeu gratiæ inferre, non minus quam *opera legis*, per metatheſin ſæpius obviam, *fœdus legale*, quod vel in 40 locis per verba *lex operum* exprimatur. Quod ſi metatheſis non admittatur, tandem, ſeu *Opera legis*, ſeu *Lex operum* dicatur, perinde erit; *hoc*, quia lex opera flagitat: *fac hoc & vives*; *illud*, quia fœdus legale totum ex operibus, cerimoniis & obſervationibus componitur. Ad III: explicatione hac Proteſtantibus arma eripi, quibus pro juſtificatione gratuita per fidem ſine operibus & merito, contra Adverſarios pugnent, quin eandem ſubrui, cum Autor opera juſtificationem ingredi faciat; reſpondet, ſalva juſtificatione gratuita citra ullum interventum meriti, explicationem ſuam adhuc firmo ſtare talo; nimirum certa bona opera, a gratia præveniente promanantia, præter fidem, qualia ſunt dolor ob Deum offenſum, deſiderium renunciandi peccato, & ſpes miſericordiæ divinæ, juſtificationem præcedere debere. Opera vero a juſtitia habituali proficiſcentia, juſtificationis effectus eſſe, & de his exaudiendum illud Auguſtini: *bona opera non præcedunt juſtificandum, ſed ſequuntur juſtificatum.* Ad IV. quod ſtatuatur, vocabula *electio*, *electus*, & *eligere* in Scriptura non ſignificare *decretum æternum*, quo Deus *ante tempora* certos homines ex maſſa generis humani, ad dandam ipſis gratiam & gloriam, elegerit, in oppoſitione ad reliquos a ſe reprobatos; & quod in C. IX. Ep. ad Rom. de electione æterna non agatur; reſpondet, diverſis *Prædeſtinationis* (quod vocabulum tamen in malam partem quoad reprobationem in Scriptura non occurrat) & *Electionis* interpretationibus a ſe litem non intentari. Interim cum Scriptura ad exprimendum *decretum æternum*, vocabulis προορισμὸς, *prædeſtinatio*, prædefinitio, & πρόθεσις, *propoſitio*, *intentio* ſatis contenta, voce ἐκλογὴ *electio* opus non habeat, ad deſignandam decreti ipſius *executionem* & actionem illam, qua Deus, præcedente invitatione generali ad omnes peccatores directa, nonnullos ex ipſis *in tempore* eligit, ut gratiam prævenientem ipſis conferat, *Electionis* terminum, quia nec *juſtificatio* nec *vocatio* rem ſatis exhauriat, convenientiſſimum eſſe. Ad aſſertum hoc probandum, omnes textus de *Electione* loquentes examinantur. Ad locum *Eph.* 1. v. 4.

1. v.4. oppositum, si data superius explicatio non arrideat, conceditur, *Electionem* Decretum Electionis significare, quia terminus ille, naturaliter hoc non significans, per addita verba: *ante mundi constitutionem*, significationi isti adaptetur. Locus *Apoc.17. v.14.* in quo libro semel tantum *Electorum* mentio fit, ita explicatur: *Vocati*, i. e. ad conversionem per revelationē veritatis a Deo invitati; *electi*, i.e. in quibꝰ vocationem illam per Spiritum suum efficacem reddidit; & *fideles*, i.e. qui per consequentiam hujus actionis, per quam Deus ab aliis hominibus nos separat, donum fidei accipiunt. Ad locum Rom. IX. 2. regeritur, non agi ibi de electione vel reprobatione ad vitam vel mortem æternam, sed saltem de electione & reprobatione ratione prærogativæ, uter fratrum pater Messiæ, & Patriarcha sanctæ nationis esse debeat, ad quam Jacobus, Esavo reprobato, electus fuerit. V. Variæ criminationes, quod cum Arminianis faciat, Supralapsariis probationes hypotheseos suæ eripiat, tot & tantorum virorum Commentarios inutiles reddat & ludibrio exponat, totiusque Epistolæ oeconomiam subvertat, pluribus ab Autore ita diluuntur, ut, quod contrarium potius ex ipsa materiæ hujus tractatione pateſcat, probatum det. Pro conciliatione Jacobi, *fidem absque operibus justificare* negantis, & *Pauli* idem affirmantis, adhuc additur, utrumque eorum terminum *justificare* eodem, *fidei* vero diverso sensu accipere; & quidem *illum* pro fide a residuo fœderis gratiæ separata: *hunc* pro integro fœdere Evangelico. Sensu itaque Pauli verum esse, quod per solam fidem absque operibus legis, i. e. per solum fœdus Evangelicum, absque fœdere legali justificemur. Sensu quoque Jacobi & hoc verum esse, quod & *per fidem & opera* justificemur. Utrique enim *justificari* idem esse, ac in justitiæ salutaris, quæ in remissione peccatorum & sanctificatione consistat, possessionem mitti; id quod non sola virtute fidei, sed etiam per alias virtutes Christianas fiat. Remissionem peccatorum obtineri per fidem, & primos charitatis & pœnitentiæ actus: Sanctificationem formaliter in habitu omnium virtutum Christianarum consistere, quæ per bona opera, in scholis actus virtutum Christianarum appellari solita, se confortent,

(o)

ACTI ERVD.
AO 1680